ALMANAH „CONVORBIRI LITERARE" 1988

CONVORBIRI LITERARE

ALMANAH '88

10 ANI – 10 APARIȚII
ALE ALMANAHULUI „C. L."

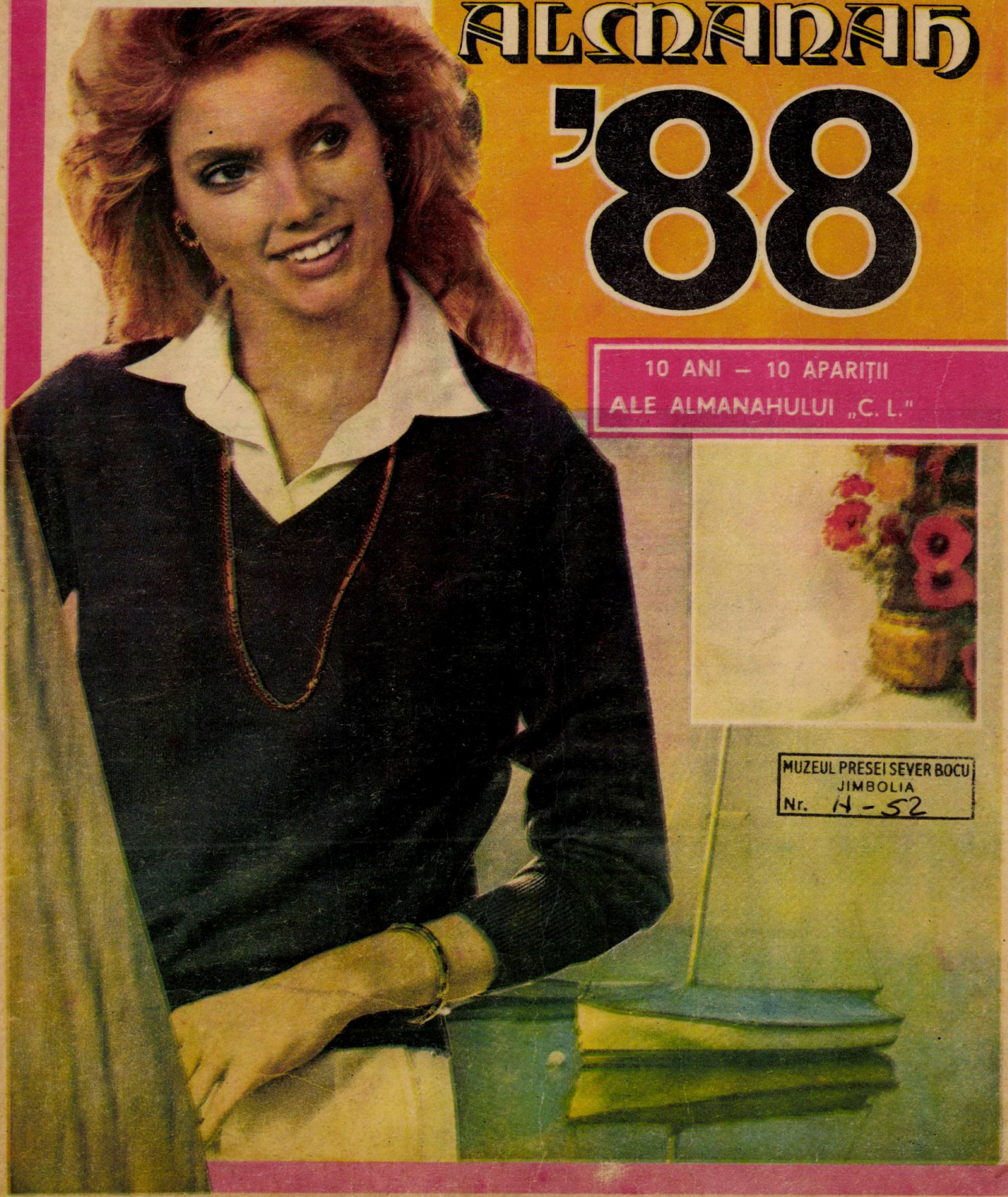

MUZEUL PRESEI SEVER BOCU
JIMBOLIA
Nr. H - 52

MUZEUL PRESEI SEVER BOCU
JIMBOLIA
Nr. .....

CONVORBIRI LITERARE

ALMANAH

'88

BIBLIOTECA ORĂȘENEASCĂ
JIMBOLIA
89.109

REDACTOR ŞEF :

CORNELIU STURZU

REDACTOR RESPONSABIL :

Grigore ILISEI

ALMANAH REALIZAT DE :

Emil BRUMARU
Nichita DANILOV
Daniel DIMITRIU
AL. DOBRESCU
Lucian DUMBRAVĂ
Constantin PRICOP
Horia ZILIERU
Eugenia COLMAN
Ana VÂLCU
Jack MATHIAS

Grafica

George SCUTARU

Secretar de redacţie

Georgeta IACOBITZ

Paginatori :

Nicolae ROGOJINA
Vasile HAGHIAC
Constantin MATEI

Tehnoredacţia :

Al. HUMULESCU

DIN SUMAR :

- Retrospectiva „Convorbiri literare"
- Priveliști și sentimente
- Istoria printre noi
- Istorii... literare
- Din literatura lumii
- Memorii și memorialiști
- Să rîdem cu... scriitorii
- Călătorie pe mapamond
- Lumea minunată a artei
- Literatură polițistă, de aventuri, S. F.
- Enigmistica
- Amalgam
- Performeri și performanțe

Redacţia revistei „**CONVORBIRI LITERARE**"
Str. Gh. Dimitrov nr. 1
telefon : (981) 1 62 42
IAŞI – ROMÂNIA

ADMINISTRAŢIA : BUCUREŞTI
CALEA VICTORIEI, nr. 115
telefon : (90) 50 66 15

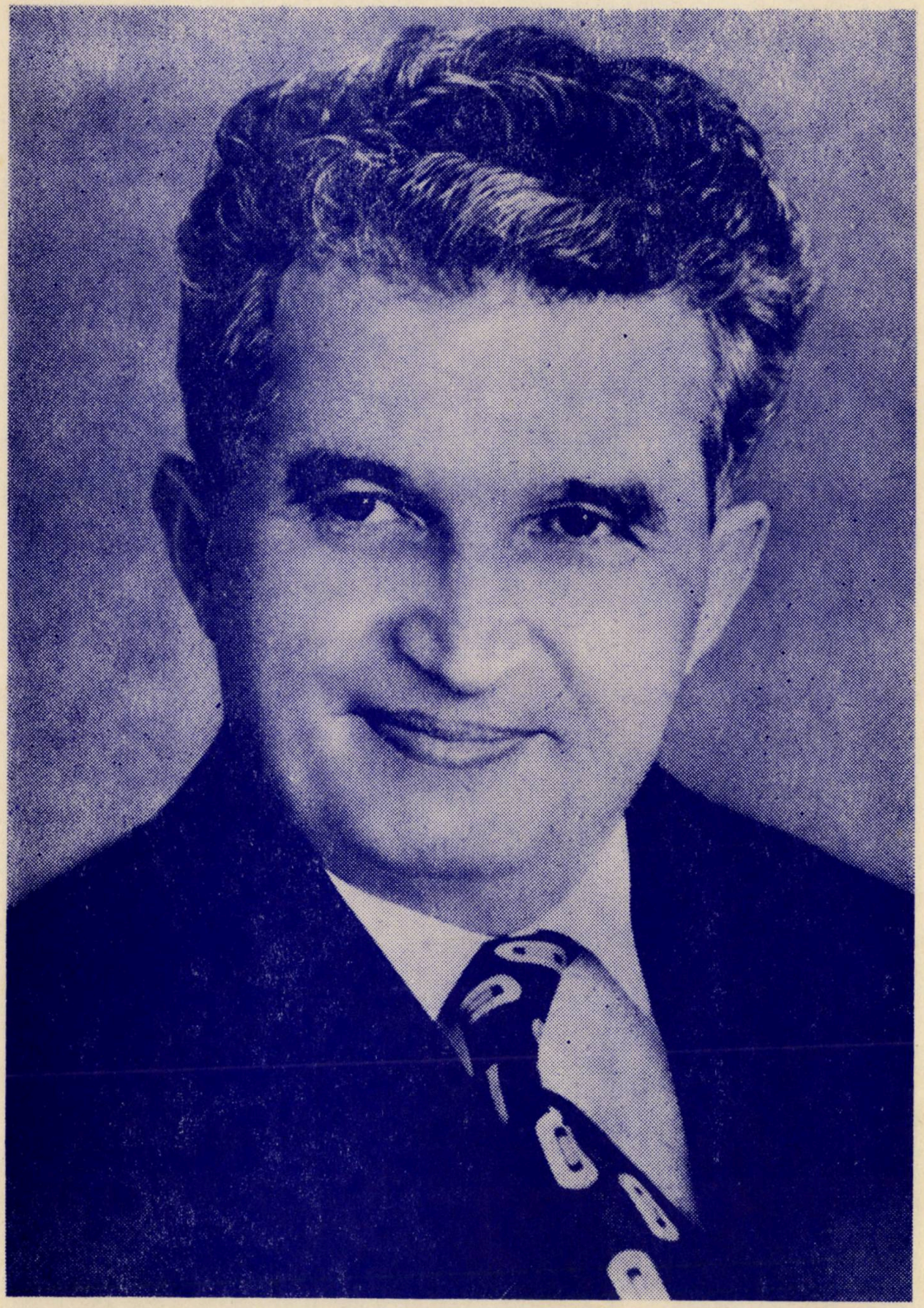

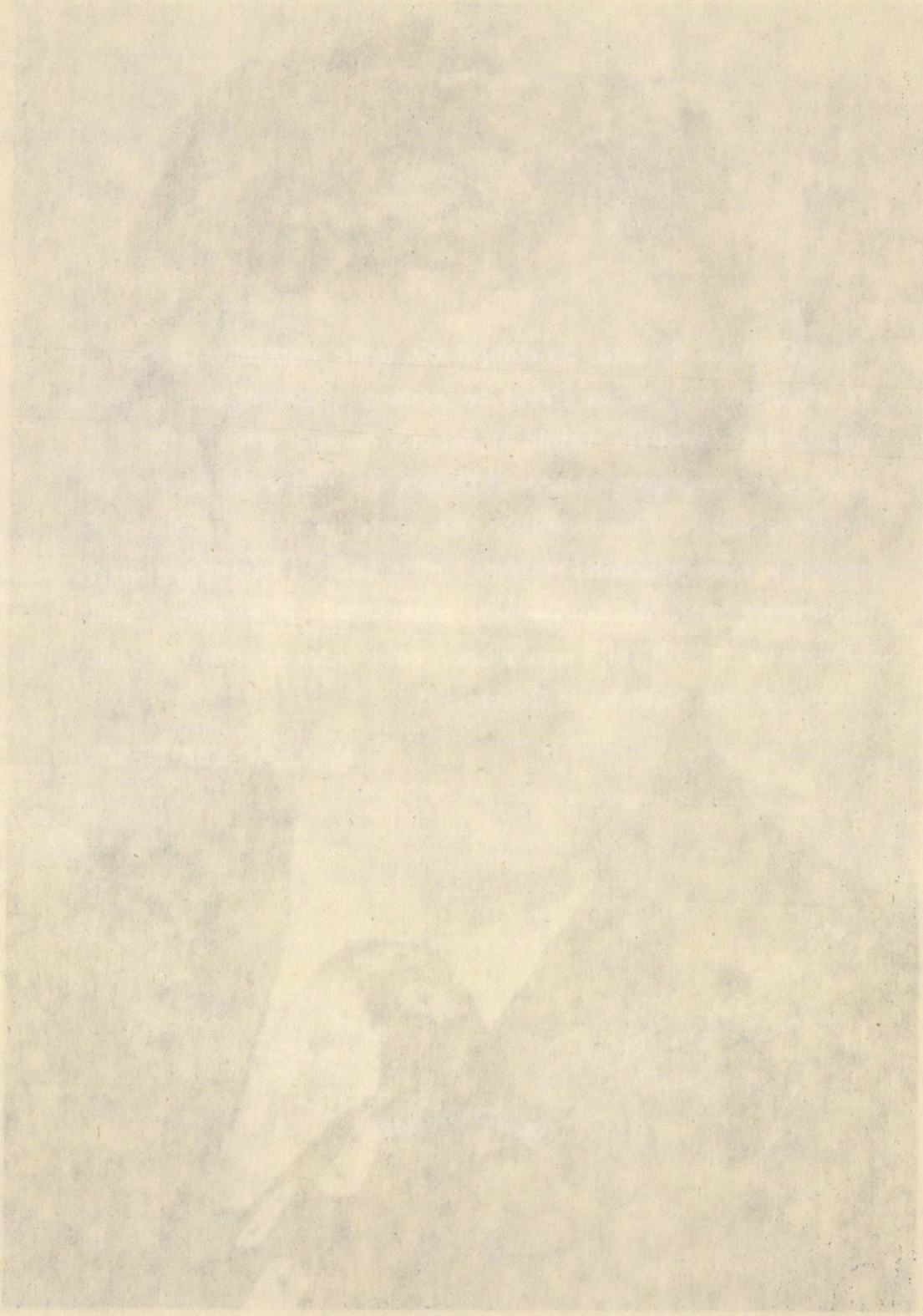

„Oamenii de artă, de cultură din toate domeniile, trebuie să se angajeze ferm și să creeze cu poporul și pentru popor, să se inspire din izvorul viu, veșnic al națiunii noastre, din creația și din felul de a fi al poporului nostru ! Numai o asemenea cultură, o asemenea activitate literar-artistică, de toate genurile, inspirată din munca și viața poporului va avea, într-adevăr, o contribuție uriașă la întreaga operă de transformare a societății, de formare a omului nou, cu un înalt spirit revoluționar, constructor conștient al socialismului și comunismului în România !"

NICOLAE CEAUȘESCU

RETROSPECTIVA „Convorbiri“

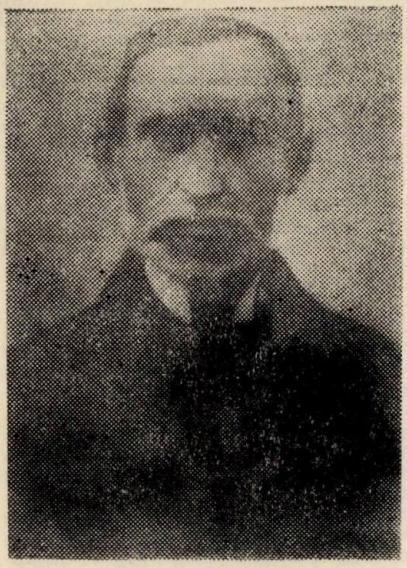

Simion Bărnuțiu

Dreptul public al românilor și școala Bărnuțiu este, de fapt, o amplă dare de seamă a lui T. Maiorescu asupra volumului postum, intitulat asemănător de către foștii elevi ai lui Bărnuțiu, volum în care aceștia din urmă au adunat prelegerile și notițele în chestiune ale fostului lor magistru. Printre discipoli: Lateș, Gheorghiu, Tacu, Urechie, Brânză, Suciu. Ca aproape întotdeauna, T. Maiorescu înșiruie, în debutul considerațiilor sale, meritele incontestabile ale autorului, deosebite în cazul de față. El știa dinainte conținutul cursurilor de drept public românesc ținute de cărturarul transilvănean la Universitatea din Iași, între anii 1855—1863, apreciindu-l pe acesta drept „original“ fiindcă Bărnuțiu „a trebuit să desfășoare propriile sale idei, nefiind ajutat prin nici o lucrare anterioară asupra aceleași materii“.

În opul cercetat, inițiatorul noii orientări junimiste asigură pe cititorii interesați că vor găsi acolo o adevărată evanghelie a școlii bărnuțiene, „căci lectorilor din afară trebuie să le spunem că Bărnuțiu a fundat o adevărată școală de principii în politica română“. La acestea se adaugă recunoscuta autoritate pedagogică a eminentului profesor, dezvoltînd un real talent în expunerea ideilor, alături de „un stil limpede și maniere blînde și modeste“. Critica maioresciană nu ia în vedere ultimele două capitole mari ale tomului, privitoare le istoria dreptului românilor și la situația conaționalilor din Austro-Ungaria, cuprinzînd și celebrul discurs al tribunului național la 14 mai 1848, protocol al adunării generale române de la Blaj, cît și corespondența politică. Împotriva unui cvintet de aserțiuni considerate cel puțin ambigue, avocatul emerit, Titu Maiorescu, desfășoară o vastă pledoarie cu argumente variate, unele inextricabile, altele abil înălțate. Bunăoară, pentru că Simion Bărnuțiu nu precizase la care anume epocă sau treaptă a dezvoltării dreptului public roman se referea, temutul critic parlamentar execută o asemenea schimbare de ipoteză, deosebit de interesantă astăzi, cînd faptele istorice prezumțios posibile au avut evoluția cunoscută: „...să ne închipuim că în acest an 1868 imperiul francez se dărîmă și că Francia devine supusă unei dominațiuni străine, sub al cărei jug ii dispare dreptul și limba proprie și îi rămîne numai o literatură moartă. Să admitem că una din coloniile externe, d.e. Algerul, deși atinsă de această catastrofă pentru cîtva timp, își păstrează totuși naționalitatea franceză și, trecînd prin multe vicisitudini, ajunge după vreo 1000 de ani la conștiința vechei legături naționale și voește să reînvie în sine toate formele de existență aflate în antica și glorioasa sa metropolă. Dacă atunci, pe la anul 3000 d. Ch., ar veni un profesor de la Universitatea acelui Alger și ar zice studenților săi: dreptul algeric e dreptul francez, ce înțeles ar putea avea aceasta pentru contemporani? Căci peste Franța au trecut în cei din urmă 80 de ani toate formele de stat: la 1788 monarhie absolută și teroristică, la 1795 constituțiune cu două camere și guvern directorial, la 1799 constituțiune consulară, la 1804 imperiu absolutistic, la 1814 monarhie absolută cu aparență de constituționalism, la 1830 monarhie constituțională, la 1848 republică, de la 1852—1867 absolutism cu ilusiuni liberale (...). Aceeași obscuritate există și în cartea D-lui Bărnuțiu. Românii au trecut prin atîtea forme de stat deosebite unele de altele și care nu prezintă nici o unitate coexistentă...“.

Noaptea anului nou a unui nefericit, prelucrare după Jean Paul (Fr. Richter), avertizează tînăra generație asupra tentațiilor mereu sporite ce solicită primejdios alunecarea de la virtute: „Întoarce-te și tu cu dînsul (personajul povestirii), june lector, dacă te afli pe calea lui rătăcită. Acest vis înfricosat va fi în viitor judecătorul tău: însă cînd vei striga cuprins de disperare: vino iar, juneță frumoasă — ea nu va mai veni!“

„Galeria dramatică de tipuri contimpurane“ a lui Alecsandri ni-l prezintă acum pe Ion Păpușarul într-un fel original și nu prea de teatru în teatru, însă cu aluzii sociale străvezii și încă satirice („vai săraca oaie blîndă / Cum s-ațin lupii la pîndă. // Să te-nșele, să te-apuce. / Să te rupă, să te-mbuce. / Bucălaie, vai de tine, / Tragi pe lume-ades rușine. // Chiar de scapi să nu fii smulsă, / Tot ești tunsă și ești mulsă“), iar Moise (Miron) Pompiliu ni se înfățișează în ipostaza poetului ocazional, probînd o reală ușurință în a versifica fără pretenții pe subiecte șăgalnice: „— Flori roșii să nu săruți / La stele să nu te uiți! / Flori roșii de-i săruta / La stele de te-i uita / Pace-i de viața ta. // Sfatul bun n-am ascultat. / Trandafir am sărutat / Două stele-am desmerdat / Și m-a prins o boală grea... Pace-i de viața mea!“. S. G. Vârgolici acum autor de versuri patriotice: „Frumos luceafăr, în acea parte / Este iubita patria mea / De-ale cărei brațe azi sunt departe / Și numai gîndu-mi zboară la ea. // Te oprește-o clipă și tu din cale, / Și cată-n lume, vei mai vedea / Cu luminoase razele tale / Țară frumoasă ca țara mea?“

Sub genericul Notițe literare sînt prezentate noile publicații: „Jurnal pentru toți. Cu începere de la 1 ianuarie an. cr. apare în Iași acest jurnal sub redacțiunea D-lui Em. Arghiropol. Acest jurnal care este ilustrat și are formatul foaiei franceze «Le jounal pour tous» iese de două ori pe lună și are de scop, după cum se spune într-un articol adresat către lectori care cuprinde oarecicum profesiunea de credință a jurnalului, desvoltarea literaturei naționale. Nr. 1 al jurnalului conține mai întîi o parte a unei nuvele originale de d. Em. Arghiropol intitulată „Condemnata“. Așteptăm sfîrșitul pentru a ne putea pronunța asupra acestei producțiuni, deși pînă acum putem zice că nu ne-a insuflat un mare interes. Totul se întoarce în jurul unei sume de bani; iar asemenea chestiuni materiale nu au putut niciodată să producă interes lectorului, căci o producere literară are tocmai de scop de a-i distrage ideile de la interesele materiale de toate zilele ce-l înconjoară în viața practică. Autorul mai are încă defectul de a se pierde în descrieri de detaliuni obositoare pentru cetitori. În același număr găsim în locul al doilea o nuvelă tradusă tot de d. Em. Arghiropol cu titlul „Tăcere în viață și iertare în ora morții“. Această nuvelă ne pare extrasă dintr-o bibliotecă religioasă fără interes pentru noi. Un articol intitulat „Studiuri asupra dreptului“ e o traducere după codicele Napoleon a lui F. Mouslon; poate fi util pentru studenții la drept... La urmă, sub rubrica „Varietăți“ găsim un articol „Apropo de primăvară“ a cărui cetire nu ar fi fără interes dacă ar fi fost înserat „în primăvară“ și nu la 1 ianuarie și dacă traducerea ar fi făcută mai cu îngrijire; o poesie de d. Iancu Holban, „O sară la Slănic“ (O!); cîteva rînduri adresate lectorilor care cuprind scopul și obiectul publicațiunii și o narațiune comică „Hotărîrea unui primar“. La sfîrșit sînt cîteva anunciuri. Cele trei ilustrațiuni sunt: pe pagina întîia chipul unei femei, pe altă pagină o scenă de familie și pe pagina din urmă portretul redactorului (?!). Am fi dorit ca redacțiunea să aibă mai mare îngrijire în articolele traduse ca limba să fie mai curată, mai gramaticală și mai lipsită de expresiuni străine și ca ortografia

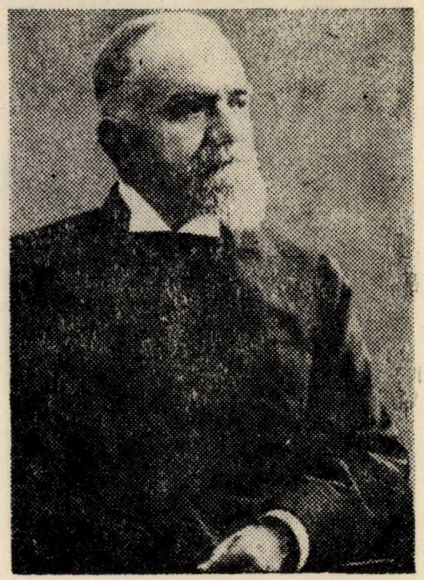

Titu Maiorescu

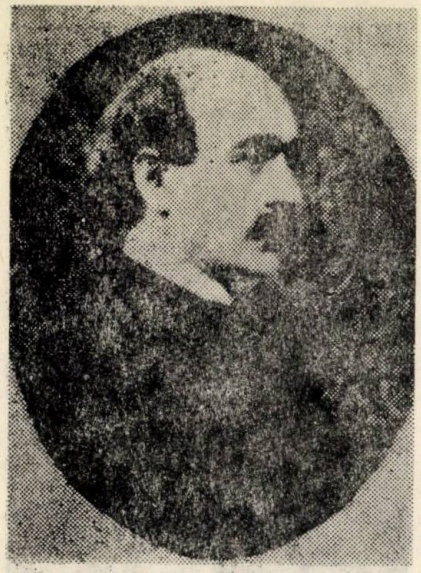

Vasile Alecsandri

adoptată să fie mai sistematică și mai consecventă. S-a trecut timpul ca o chestiune secundară și fără interes și unde fiecare scria după fantasia sa. Tocmai într-o publicațiune ce are de scop desvoltarea literaturei punctul ortografic n-ar trebui niciodată lăsat în neîngrijire. In sumă începutul arată puteri slabe, dar avem cea mai mare bunăvoință de care totdeauna trebuie ținut seamă". Considerații asemănătoare, aparținînd și ele în fapt lui Iacob Negruzzi, despre Steluța, Hebdomadar apărut la Botoșani ș.a.

1878

Într-o dare de seamă nesemnată, revista aseamănă biruința românilor la Montpellier, prin Vasile Alecsandri și a sa. Cîntecul gintei latine, cu aceea dobîndită pe redutele Griviței, dovedind sensibilitatea opiniei publice la un prestigios act de cultură și afirmare națională. Incadrarea în timp a evenimentului începe cu anul 1869 cînd s-a înființat la Montpellier Socitatea pentru studiul limbilor romanice și organul său editorial, Revista limbilor romane, cu apariția a patru fascicole anual. Bine întemeiată, sprijinită intens, material și întelectual, Socitatea hotărî a deschide concursuri trienale în felul jocurilor florale de la Toulouse. Cel dintîi concurs avu loc în 1875 iar al doilea în 1878, prevăzînd în programă mai multe premii constînd în sume de bani, medalii de aur și de argint, pentru lucrări literare, filologice, istorice, etnografice. Marele premiu, promulgat de Albert de Quintana, consta într-o mare cupă de argint, încrustată simbolic, pe o temă dată: un imn adus romanității ce urma a fi tradus în toate idiomurile respective, pus pe muzică și popularizat în întreaga lume latină, europeană și sud-americană. Alecsandri trimise textul: „Latina gintă e regină/ Intr-ale lumii ginte mari, / Ea poartă-n frunte-o stea divină / Lucind prin timpii seculari / Menirea ei tot înainte / Măreț îndreaptă pașii săi,/ Ea merge-n capul altor ginte / Vărsind lumină-n urma ei. // Latina gintă-i o virgină / Cu farmec dulce răpitor; / Străinu-n cale-i se închină / Și pe genunchi cade cu dor./ Frumoasă, vie, zîmbitoare, /Sub cer senin, în aer cald, / Ea se oglindă-n splendid soare, / Se scaldă-n mare de smarald. // Latina gintă are parte / D-ale pămîntului comori, / Și mult voios ea le împarte / Cu celelalte-a(le) ei surori; / Dar e teribilă-n mînie, / Cînd brațul e liberator / Lovește-n cruda tiranie / Și luptă pentru-al ei onor. // În ziua cea de judecată, / Cînd față-n cer cu domnul sfînt, / Latina gint-a fi întrebată: / Ce ai făcut pe acest pămînt? / Ea va răspunde sus si tare: / „O! Doamne-n lume cît am stat, / În ochii săi plini de-admirare / Pe tine te-am reprezentat!" și, cu trei zile înaintea serbării, primi telegrama: 19 mai 1878 / Alecsandri (Mircesti). Juriul compus din de către Mistral, Tourtoulon, Quintana, Obedenaru si Ascoli vă hărăzește în unanimitate premiul cîntecului latin. Vă așteptăm. / Roque-Ferrier". Și, cînd serbarea începu, aflîndu-se că Alecsandri nu va putea veni — împiedicat fiind — Quintana, președintele serbării, îi trimise prin telegraf următoarele urări: „22 Mai 1878 / Vasile Alecsandri / Gara Mircesti / Roman / Primiți, cu cordialele mele felicitări, urările ce facem pentru România. D-voastră, care sînteți un mare poet, binevoiți a fi ecoul simpatiilor poeților latini, întruniți la Montpellier /Quintana", la care Alecsandri răspunde: „D-nului de Quintana, președintele Societății pentru studiul limbilor romane /, Montpellier / Raportînd prețioasele sale simpatii asupra țării mele, Societatea limbilor romane mi-a făcut îndoit, de scumpă pronunțarea sa în favorul meu. Binevoiți, vă rog, a fi interpretul aceluiași sentiment pe lîngă confrații mei latini și a primi personal prea sincera mea gratitudine. / Alecsandri". Urmează prezentarea membrilor juriului: Frederic Mistral, considerat cel mai mare poet provensal, este autorul, între altele, a unei poeme epice „Calendau" și a unei mari compoziții pastorale „Mireio", premiată de Academia franceză. Charles de Turtoulon și Anfos Roque-Ferrier fiind președintul și, respectiv, secretarul Societății: filologi. Albert de Quintana y Combis, deputat în cortezuri și comisar al Spaniei la expozitia universală din Paris, președintele jocurilor florale de la Barcelona, reprezenta Spania la ceremonie. Asemeni milanezul Ascoli: Italia. Cum au decurs evenimentele? „Serbarea a început la 23 Mai st. n. și a ținut opt zile întregi; ziua: cetirea bucăților premiate, conferințe, discursuri, încoronarea laureaților, concursuri de orfeonuri (corale), de tragere la țintă, de arme, expoziții florale etc. și seara: concerturi, fanfare, iluminații, focuri de artificii, plimbări, cu făclii etc. Fiecare zi avea o programă deosebită; astfel în ziua cînd s-a proclamat triumful poetului român asupra celorlalți poeți latini orchestrul a intonat o arie română și s-a executat „Cîntecul gintei latine" pus pe muzică de d. Marchetti din Roma. Ziarele locale spun că numărul străinilor care au venit cu această ocasiune la Montpellier a întrecut 60 000. Printre literați se citează d-nii H. de Bornier, Roumanille, Anbanel, Ch. Mouselet, Oscar Commettant, presidentul Academiei din Barcelona, membri ai Societăților literare „La Cigale", „la Pomme" etc. Abia sosită în țară, această știre fericită a fost publicată și comentată de toate ziarele. Pînă acum au apărut două traduceri franceze; o traducere germană s-a comunicat redacțiunii noastre și una poloneză s-a trimis unui alt jurnal local. Din toate unghiurile țării, V. Alecsandri a primit cele mai entuziastice felicitări. Consiliul comunal al Ieșilor a hotărît ca strada Sf. Ilie, care duce la Universitate (astăzi spre Institutul de Medicină și Farmacie) și în care s-a născut iubitul nostru poet (de fapt în Bacău), va primi numele de „Strada Alecsandri", a votat 5000 de fr. pentru facerea bustului său care se va depune în aula Universității și i-a conferit cetățenia de onoare. In București, unde asemenea entuziasmul a fost mare, se pregătesc serbări în onoarea poetului. In ziarele din București s-a scris că viitorul concurs se va întruni în capitala României. Este o mare onoare pentru români ca ei, cei mai înapoiați în civilisație dintre toate popoarele romanice; cu limba și literatura cele mai puțin formate încă, să fi dat naștere poetului care a dobîndit premiul pentru cîntarea latinității. Această onoare de care ne putem făli o datorăm lui Vasile Alecsandri. Fie ca acest triumf să nu fie numai trecător și să deștepte mai mult decît pîn-acum interesul publicului român asupra literaturii, poesiei și îndeobște lucrărilor intelectuale". Intreaga cronică pare să fi fost scrisă de I. Negruzzi.

Poezia agrestă a lui Nicușor Beldiceanu: „Colo-n zare la dumbravă, de cu ziuă pînă-n sară, / Pe o coastă țelinoasă adînc plugurile ară; / Flăcăoani voinici și tineri, îmbrăcați în cămeșoi, / Plugul unii țin de coarne, alții merg pe lîngă boi", cea interogativă a lui I. S. Nenițescu: „Atuncea el încearcă o taină

Sabin Bălașa: „Eminescu"

să-nțeleagă / Și scormonind în minte, tot își zicea încet : / În lumea nesfîrșită ce înfrățire leagă / Pe floare, cîntec, flutur, femeie și poet ?", coexistă încă și aceea, mai interiorizată, a Veronicăi Micle, depănînd marea și mereu nefericita iubire pentru Eminescu : „S-a pus vălul de uitare / Peste vremurile trecute / Și s-au stins ca într-o mare / Foc și chinuri petrecute. // Eu în vremile acele / Tainic am iubit un nume, / Ce răpind mintile mele, / Pace nu găseam în lume.// Acum liniștea e mare / Pacea mea e nesfîrșită / Dar adesea mie-mi pare / Că e lumea împietrită. // Din ciudata mea gîndire / Ce mereu tot pribegește / L-acel timp plin de iubire / Cînd ajunge se oprește. // Și în suflet mi s-aprinde / Dor de vremile trecute / Încît mintea-abia cuprinde / Jalea urmelor pierdute".

Eminescu va publica în acest an Paiul Cupidon, O, rămîi, Pe aceeași ulicioară. Alții, mai prolifici : D. C. Olănescu, Th. Șerbănescu, Nicu Xenopol și P. V. Grigoriu (cu traduceri din Hugo și Béranger). Mai multe comedii, fabule dramatizate și în versuri, cîntecele comice, alături de tragedia în cinci acte Lăpușneanu-Vodă, pe nedrept uitată total, a lui Samson Bodnărescu. Studii de filozofie semnate de I. Caragiani și A. D. Xenopol, de istorie (I. Slavici), numismatică (D. A. Sturza), filologie (Șt. Ștefurea), folclor (Th. T. Burada). Creangă dă la tipar Ivan Turbincă și Povestea unui om lenes iar Slavici Gura satului. Alături de Miron Pompiliu, „se încearcă" în critica literară P. P. Carp scriind despre Ronetti Roman cu argumentări volens-nolens ale omului precumpănitor politic : „Imaginațiunea are și ea legile ei și talentul lipsit de artă împărtășește soarta popoarelor fără disciplină : el devine pradă desordinii și anarhiei".

Deosebit de interesante și azi amintirile diplomatice ale lui Alecsandri, cu audiențe, contacte și încurajări la nivelul cel mai înalt ale magistraturilor timpului, corespondența lui Eliade Rădulescu, un simțit și drept necrolog Dimitrie Petrino, programul reprodus conștiincios al „Prelecțiunilor populare".

1888

Întregul an 1888 îl vom parcurge, ca de obicei, în paginile revistei „Convorbiri literare", selectînd lunar, număr de număr, materiale pe cît posibil reprezentative, mai puțin aflate astăzi în circulația de valori și editorială sau aducînd un spor de cunoaștere în chestiuni de istorie literară.

1898

Făcînd parte din comitetul de redacție nou constituit, alături de Teohari Antonescu, Nicolae Basilescu, Ion Al. Brătescu-Voinești, Mihail Dragomirescu, Dumitru Evolceanu, Ion S. Floru, Ion Al. Rădulescu și F. Robin, Petru P. Negulescu polemizează în numele direcției Convorbirilor cu revista Literatură și artă română, pe spații extinse, noi oprindu-ne asupra capitolului, considerat de autor, „punct de estetică" și intitulat „principiul naționalismului în artă". Mai întîi, învinuirile într-adevăr grave

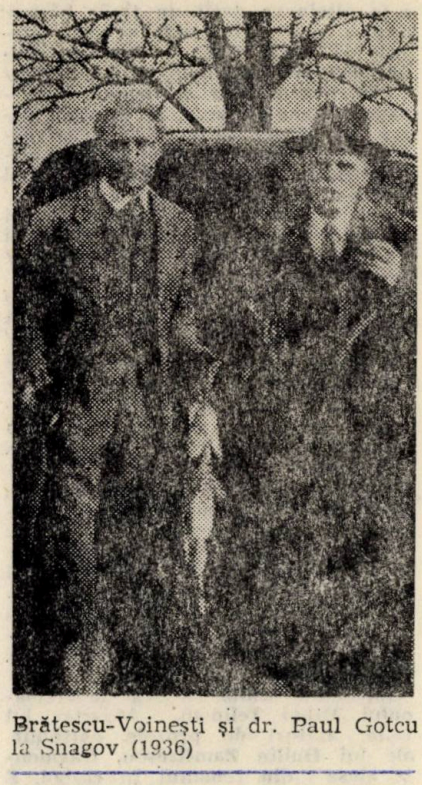

Brătescu-Voinești și dr. Paul Gotcu la Snagov (1936)

ce se aduc Convorbirilor ce promulgaseră că „ceea ce este rău pentru alte popoare e rău și pentru noi, iar frumoase și adevărate nu pot să fie decît acele scrieri române, care ar fi frumoase și adevărate pentru orice popor cult". Acest principiu, considera tînăra revistă, „deși cuprinde un adevăr și e în același timp de o nobilă ambiție" este totuși „un principiu fals de fapt", „o abstracție transcendentă", „o frazeologie goală și emfatică", „o erezie științifică" și în fine „o dogmă care n-a adus... decît ura de tot ce e național și dragostea de tot ce e străin". Replica lui P. P. Negulescu este astfel, lapidar, formulată : „Cînd se vorbește de naționalism în artă, se confundă, de regulă, la noi, două lucruri foarte diferite : originalitatea în producțiunea operelor de artă și părtinirea în critica lor. Să fim naționali în artă, însemnează, în primul caz, să nu imităm pe străini, ci să căutăm în noi înșine elementele unei producțiuni artistice originale. Căci numai avînd o artă originală putem zice că avem o artă națională. O artă împrumutată de la străini nu poate purta acest nume. Să fim naționali în artă, însemnează, în al doilea caz, să fim îngăduitori în toate operele de artă ce apar în sînul națiunii noastre, să nu zicem că sînt rele — cînd sînt rele, ci, fiindcă sînt produse naționale, să zicem că sînt bune — să fim cu alte cuvinte părtinitori. Ceea ce însemnează că nu trebuie să apreciem operele ce apar la noi din punctul de vedere al legilor generale ale frumosului, ci din punctul de vedere al nevoilor noastre naționale de națiune încă tînără. Confundarea acestor două înțelesuri este temeiul învinuirii pe care revista Literatură și artă română o aduce Convorbirilor". În replică continuă, soliditatea, răspîndirea și recunoașterea largă a argumentelor aduse de P. P. Negulescu îl determină să le considere el însuși „lucruri vechi". „Căci nimeni n-ar fi putut contesta, de pildă, că întîia manifestare / misiune a Convorbirilor a fost lupta împotriva rătăcirilor/rătăcitorilor ce voiau să introducă forme străine în limbă, cum spunea T. Maiorescu încă la 1868 : „Orice cap nepărtinitor va trebui să recunoască în tendența noastră de a readuce limba română la viața ei populară o tendență mai întîi de toate națională". Mai departe : „Afirmînd că frumoase și adevărate pentru noi nu pot să fie decît acele opere care ar fi frumoase și adevărate pentru orice popor cult, Convorbirile afirmă prin aceasta că frumoase și adevărate pentru noi nu pot să fie decît acele opere care îndeplinesc condițiile generale ale frumosului și adevărului". La întrebarea dacă este adevărat că un popor aflat la începutul evoluției sale culturale nu poate să producă opere ce să satisfacă condițiile generale ale frumosului și adevărului, P. P. Negulescu răspunde negativ, exemplificînd cu poemele homerice [apogeul culturii eline fiind peste cinci veacuri], actualitatea permanentă a lui Shakespeare sau a „prerafaeliților" Renașterii italiene, care, prin autoritatea și talentul unui Ruskin, reîntorceau pictura engleză spre o etapă „primitivă" dar mereu viabilă tocmai prin acele condiții generale ale frumosului. Ceva mai mult, celalalt principiu al evoluției, invocat de adversari, „nu îndreptățește pe nimeni să afirme că, cu progresul culturii, popoarele trebuie să producă opere din ce în ce mai geniale. Au avut germanii pe Goethe acum un veac și de atunci încoace..." În sfîrșit : „Să admitem că d-l Maiorescu și-a schimbat în adevăr părerea asupra pastelurilor lui Alecsandri, că nu le mai consideră [în 1891 față de 1872] ca fiind o podoabă a literaturii în genere, [ci numai a literaturii române]. Ar rezulta oare din aceasta că principiul în chestiune e fals ? De cînd aplicarea greșită a unui principiu dovedește falsitatea lui ?"

Nicolae Basilescu despre Enciclopedia română apărută la Sibiu sub auspiciile Asociațiunii transilvănene pentru literatura și cultura poporului român și sub direcția lui C. Diaconovici : „Mijlocul de luptă cel mai puternic, fiindcă este destept în tot ceasul, a fost și este cultura limbii naționale și prin ea luminarea tuturor românilor. Ea este trîmbita la sunetul căreia toate inimile românești să tresară, la auzul căreia masele poporului nostru să se ralieze. Să nu dăm dar răgaz acestor mase care fac parte din alte state, necultivate încă, să se adape la izvorul științei decît prin limba națională".

În acest an se publică și cunoscuta caracterizare, semnată cu inițială (și aparținînd de fapt lui Maiorescu), a spiritului junimist, „acel spirit care punea mai presus de iubirea de sine și de ai săi iubirea adevărului și pe care nu l-au putut suporta decît acei care la un moment dat puteau dezbrăca patimile zilei ca să se înalțe în lumea ideilor n-a pierit și, deși cu mai puțină strălucire și cu mai puțină claritate, el domnește totuși în mijlocul multora dintre cei ce formează generațiunea tînără", cum ține să noteze redacția, o reproducem în paragrafele cele mai și mereu semnificative din punct de vedere al climatului literar, lăsînd la o parte deocamdată climatul politic ce l-a desbinat totuși : „În atmosfera li-

Ion Pillat

beră a acelei republici literare, ce a existat odată la Iași, în contactul celor mai deosebite vederi teoretice, s-a stabilit un fond de încredere morală între oameni, am zice chiar o măsură etică. A fost acest rezultat produsul necalculat al întrunirilor Junimii. Cînd în decurs de ani întregi se aduna împreună o mînă de oameni cu singura preocupare impersonală de a trăi cîteva ceasuri în lumea ideilor, este cu putință să se nască o atmosferă proprie acestor întruniri, este cu putință, ca să se simtă înrîurirea ei în afară de dînsele. Acest cerc literar a fost în stare să se obțină de la membrii lui jertfa cea mai deplină a multor slăbiciuni personale. Sub forma glumeață în care unii vedeau lipsă de seriozitate, se putea exercita cel mai sever control obiectiv, fără să se atingă nici o susceptibilitate.

Critica literară dar nesupărătoare în forma ironică trecea ca un fier fierbinte asupra nepotrivirilor obiective ca și asupra asperităților personale. Ceea ce rămînea în urmă era un rezultat oarecare literar ori științific întovărășit însă de conștiința tuturora, că pentru aceste scopuri iubirea de sine trebuie să fie înfrînată de iubirea mai înaltă a adevărului".

Noua conducere dă la tipar extrem de puțină poezie în comparație cu studiile arheologice de pildă, învederîndu-se iarăși faptul că revista a suferit mereu metamorfoze importante după chipul și asemănarea celor ce-au condus-o succesiv; dar nu pînă-ntr-acolo încît apariția ei în vremea cînd G. Călinescu definitiva Istoria literaturii... să fie considerată un abuz. Dar a fost suficient ca T. Maiorescu, în nr. din februarie, evocîndu-l pe Victor Vlad Delamarina, să aibă cîteva cuvinte de apreciere la adresa versurilor tipărite într-o broșură la 1889 de Lucreția Suciu, pentru ca redacția să ilustreze numaidecît ideea prin mai multe poezii reprezentative, cum ar fi această La scaldă unde frapează, într-adevăr, un naturalism senin apropiat libertăților antice făcîndune și astăzi să acceptăm cu greu că autorul voluptuosului „tablou" nu este altcineva decît un tînăr bărbat: „Apa-i clară, liniștită, se văd pietrile la fund. / Ea-și descinge haina albă de pe trupul cald, rotund./ Părul negru, lung și moale, îl desprinde, despletește / Și privind mereu în lături către mal încet pășește / Surîzînd și doritoare își privește-n apă chipul, / Lin picioru-și moaie-n unde și se joacă cu nisipul/ Și cu spumele din margini, apoi sprinten se aruncă / Unde valul ochi își face, unde apa-i mai adîncă / Și cu gingașele brațe taie valul nebunatic. / Vesel se frămîntă apa sub piciorul ei roșatic / Și se-așează deodată, cînd ea țipă-ncet, cuminte,/ Că vreun pește îi atinge sînul ei rotund, fierbinte / Și-ngrijit-apoi se uită către șirul de răchiți / Clipocind de somn vrăbetii stau prin crînguri liniștiți. / Nu-i nimic, tu, voluptoaso: cum te-arunci tu iar în valuri / Dulce-i zgomotul de apă, dulce liniștea pe maluri — / Într-acolo ea pășește, malul verde îi zîmbește, / Soarele să o ajungă razele și le lungește, / De pe trup să-i soarbă stropii și-l pîndește toată taina, / Supărat în nori s-ascunde, dacă ea-și încinge haina". La începuturi, sporadic, G. Tutoveanu și G. Murnu.

Excelentă schiță satirică a sireteanului Mihai Teliman, Moartea lui Dule, alături de prozele obișnuite ale lui Duiliu Zamfirescu, fragmente alese din romanul În război. E tipărită cu aparat critic adecvat povestea Făt frumos (fiul epei) de I. Creangă. Gr. Tăușanu analizează cu ochi contemporan Discursurile parlamentare ale lui Maiorescu, iar Mihail Dragomirescu polemizează opulent și foarte „oral" cu Ilarie Chendi.

1908

Revista însumează în permanență o cronică literară (de fapt scurte recenzii) și științifică (informații la zi, pe teme variate). Aflăm, de pildă, că la început de secol, potrivit propunerii lui Bouquet de la Grye, dacă s-ar instala în turnul Eiffel un post telegrafic semnalele s-ar răspîndi pe o rază de 2000 km. Și dacă s-ar alege piscul Teneriffe (Canare, 3719 m), semnalele ar ajunge la antipozi „și astfel ar transmite tuturor vaselor care plutesc pe fața oceanelor și mărilor ora primului meridian, de care depinde siguranța lor în orientare și adesea scăparea". Dar în deceniile sateliților? Anticipînd epoca roboticii, I. Athanasiu scrie un întins studiu, cu scheme și calcule minuțioase, intitulat Întrucît un muschi se poate asemăna cu o mașină, ce-l propunem (dacă mai e cazul) Laboratorului de inventică. Tot așa, potrivit principiului recepției în observarea evoluției stării timpului, la Biroul meteorologic din Paris se studiază 15 000 de hărți fără a se găsi două la fel. Mai rămîne principiul continuității care prevede că dacă un ciclon, d.e., și-a urmat drumul într-o direcție două zile, în a treia probabilitatea e aceeași. Cu toate acestea „adesea el dispare pe loc, capătă o vigoare mai mare, face un ocol neașteptat, se-ndreaptă spre nord ori spre sud"! Care este stadiul neuroasteniei, după o comunicare academică a savantului G. Marinescu? Maladia este veche, botezată abia în 1863 de un american

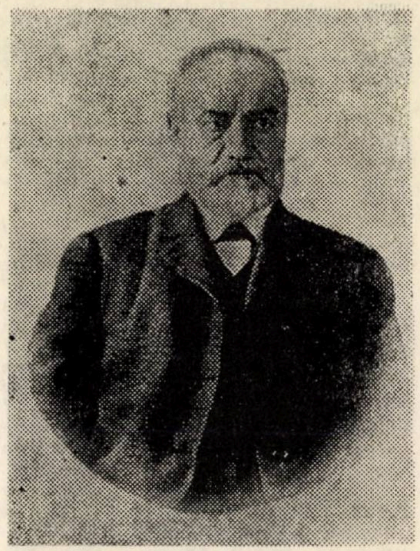

George Panu

și considerată „boală americană", provocată și de oboseala fizică excesivă, existînd o toxină specifică. Împrejurarea îi determină pe specialiști să trateze neurastenia nu numai prin repaos, alimentație etc., ci și printr-un ser adecvat. „Conferențiarul a atins apoi în treacăt chestiunea alcoolului ca creator de energie, exprimînd părerea că, într-adevăr, experimental se poate dovedi cum alcoolul poate crește energia organismului, rămînînd însă totdeauna nesigur pînă la ce limită fiecare individ poate consuma cu folos băuturi alcoolice. De asemenea a pomenit și de caracterul social al neurasteniei în legătură cu unele stări moderne: muncă intensivă, sport exagerat, grijă materială etc. A citat între altele sporul surprinzător al numărului de neurastenici, în anul cînd criza financiară a provocat în țara noastră scăderea salariilor. Comunicarea, însoțită de numeroase figuri explicative, a fost ascultată cu cea mai încordată atențiune de un numeros public". Stadiul esteticii? După Charles Lalo, un nou sentimentalism estetic direcționează cercetările germanilor K. Gross, Konrad Lange, Imas Kohn, Paul Stern, Volkelt, Lippe, în sensul acelei „Einfuhlung" ca o legătură aparte a sentimentelor obiective cu intuiția obiectului estetic, ca o proiecție a „eului" în obiectul de artă. Comentatorul francez și apoi cel român se înscriu împotrivă cu observații judicioase: se înțelege că „o funcție a sufletului, considerată în principiu ca ireductibilă și nesupusă analizei" este cea mai înaltă expresie a noului sentimentalism german; ar urma ca sentimentul estetic să-i fie adecvat întotdeauna, dacă el nu e decît urmarea firească a ei. Lucrul se petrece altminteri, pentru că acolo unde însuflețirea e mai intensă emoția „estetică" e mai palidă. Ireductibilitatea și imensitatea procesului de „Einfuhlung" sînt prea obscure logic și prea insuficiente psihologic pentru a nu alcătui decît un motiv de filosofie „leneșă" și un pas către misticism. Tehnica colectivă, socială ar fi motivul simpatiei, al procesului de „Einfuhlung". Numai studiul influenței colective a tehnicii face posibilă o adevărată știință estetică în fapt normativă.

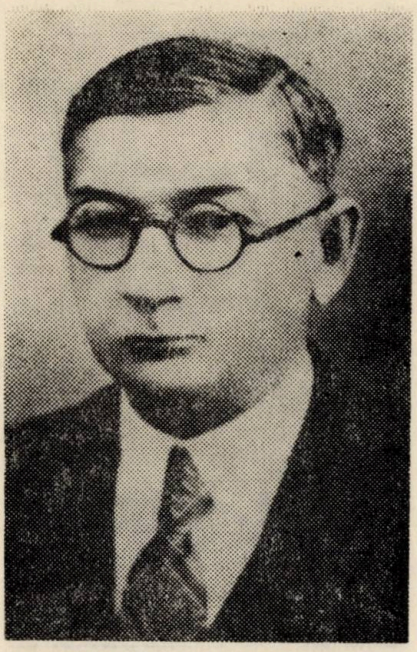

N. Cartojan

La cronica şcolară, marele Simion Mehedinţi despre examenele de maturitate: „Elevii mediocri şi submediocri, dar cu o mare încăpăţînare la lucru, sau copii de oameni cu stare, dar mărginiţi, fac în două luni o nouă opintire de a înmagazina ceva cunoştinţe mai multe şi, iată-i, cu începutul anului şcolar, doritori de a fi număraţi şi ei printre colegii lor cei „aleşi". Se ştie cu ce tenacitate caută astfel de elemente isbinda examenului. Ni se pare deci că un singur examen, cel din iunie, este deajuns. Fructele care trebuiau să se coacă atunci şi nu s-au copt, nu mai pot ajunge la maturitate firească tocmai sub seceta lui iulie şi august (a). Comisiunile pentru examenele în cestiune sa fie compuse din alţi profesori decît ai şcoalei respective. Dirigintele clasei e destulă garanţie pentru a fi exclusă orice surprindere rezultată din necunoaşterea elevilor (b). Se poate furişa în sufletul examinatorului un fel de îndulgenţă provocată de compătimire şi pentru elevii trecuţi mereu dintr-o mînă în alta, şi pentru profesori trecuţi mereu de la un studiu, o clasă şi o şcoală, la alt studiu, altă clasă, altă şcoală şi alt director (c). Rezultatele limpezi nu se pot dobîndi decît înlăturînd toate cauzele de confuziune şi luînd măsuri să se poată stabili responsabilitatea fiecăruia şi în bine şi în rău".

Intre preocupările caracteristice notăm prezenţa unor nume de rezonanţă ori debuturi de mare promisiune, printre care Panait Cerna, Elena Farago, Ana Conta-Kernbach, George Vâlsan, Ioan Adam, I. A. Bassarabescu, M. Beza, Emil Gârleanu, Gustav Weigand, Al. Odobescu, A. Teohari, I. Bogdan, Gh. Kirileanu, I. C. Filitti, Const. Giurescu, Alex. Lăpădatu, C. Litzica, S. G. Longinescu, Const. Moisil.

Iată, într-un prim număr al anului, o poetesă face elogii muncii în nopţile de veghe, Iacob Negruzzi, adaogă noi capitole pentru „Dicţionarul Junimii", sinteză a strădaniilor sale de mai multe decenii pentru ca Societatea să fie ceea ce în beneficiul urmaşilor a rămas, Panait Cerna închină un sonet Celei aşteptate: „Ades, pe mare, luna-ngîndurată / Sub văl de nori alunecă tăcută, / Dar marea tot o simte şi, stătută, / Spre dînsa, vuetînd, senalţă toată // In zarea viitorului pierduta, / Aşa-mi pluteşti în taine-nvesmîntată / Dar sufletu-mi se sbate şi te cată / Iar gîndurile mele te sărută. // Şi de e scris să-mi fii în veci departe / Să fugi de umbra mea, cum fugi de moarte, / O rugă am: prin visul meu cînd treci // Să te opreşti în loc, surprinzătoare / Şi să-mi lipeşti pleoapele mai tare: / In veci să dorm, să te visez în veci", Ion Bianu scria cu acribia-i cunoscută despre un vechi cîntec vitejesc, al lui Doncilă, I. A. Bassarabescu creionează într-o schiţă, După Rache, moravuri locale, P. P. Negulescu trece doct, autoritar, profesoral la istoria filosofiei, Const. A. Garofild la problema agrară, C.-D. Găluşcă la evocarea activităţii filologice a lui Graziadio Ascoli, G. Tutoveanu şi G. Vâlsan se arată impresionaţi liric de Răsărit şi, respectiv, Şoapta lacului. Prin „industrializarea" din ce în ce mai largă a scrisului, înrolarea bănească a autorilor, însoţite de cele adiacente („Cu piaţa noastră restrînsă.. nu se va putea niciodată desvolta prin sine o literatură naţională", Viitorul din 12 dec. 1907), S. Mehedinţi înţelege un soi de „americanism literar"; numai acest foarte incitant articol ar merita răgazul unei prezentări exhaustive dacă ghilotina lipsei spaţiului tipografic n-ar fi o continuă ameninţare. Căci, în raport cu trecutul, faţă de cultura ceva mai răspîndită în mase; faţă de adaosul tipăriturilor; faţă de bunăvoinţa ce înconjoară talentele tinenere, ducîndu-i pe unii chiar din ziua cea dintîi în faţa Academiei, unde Eminescu n-a ajuns nici pînă în ziua din urmă, ar fi fost de aşteptat ca bunul renume al literaturii mînate de ideal, iar nu de popularitate suspectă şi de beneficii strict băneşti, să sporească. Epoca răsăritului de lumină renascentist, a scrisului rezemat pe convingeri şi a tipăritului întemeiat pe jertfe, părea să pălească. Tocmai cînd te aşteptai să răsară dafinul, răsare fără nici o sfială vulgara pălămidă a interesului: „de acest fenomen neliterar, de succesul prin abundenţa volumelor şi a încasărilor, confundat cu succesul literar, ne îngrijorăm". Speranţa: „Acela, scriind, ştie că scrie pentru ideal, nu pentru pecunia sau pecus; publicînd, aici sau dincolo, azi sau mîne (mai degrabă mîne), cu bani sau fără bani (de obicei fără), ştie că publică pentru împăcarea cugetului său, pentru respectul adevărului şi înălţarea gîndului, nu pentru aţîţarea poftelor cuiva sau mulţumirea poftelor sale. Un astfel de scriitor e al său, nu al altuia; şi nu numai că e liber, dar e mai mult decît atîta: e suveran, adică tot ce poate fi mai departe de iobăgie şi de galeră" etc.

După amintita cronică literară şi ştiinţifică, figurează (constant) o extinsă cronică artistică (cu excelente ilustraţii foto) resimţindu-se din plin preferinţele şi profesionalitatea lui Al. Tzigara-Samurcaş, o alta economică şi o alta politică, una şcolară şi o alta academică, numai celei „literare" amînîndu-i-se încă puţină vreme autonomia de profil. O rubrică şi ea deocamdată ardent necesară, scrisă cu decenţă şi demers, De la românii de peste hotare, întregeşte sumarele aproape obişnuite. Menţionăm încă semnăturile universitarilor Traian Bratu, N. Leon, T. Iordănescu, E. A. Pangrati, Sextil Puşcariu şi mulţi alţii, cugetări inedite ale lui V. Conta, însemnările lui Duiliu Zamfirescu şi ale lui Soveja despre Leon Tolstoi; Cum am făcut cunoştinţă cu Convorbirile literare de I. Urban Iarnik, militantul articol despre Întărirea ideii de unire prin literatura naţională de Eug. Ciuchi, poet şi colaborator permanent al revistei, polemicile pe teme variate ale lui D Russo, N. C. Păulescu, G. Murnu, Al. Tzigara-Samurcaş, Eug. Dinescu.

1918

Convorbirile încă nu apar. Una din consecinţele negative ale războiului.

1928

Ultimele două capitole din Istoria vieţii mele de Elena Hartulari, „tălmăcire după cirilice" de Gh. Ghibănescu, sînt şi cele mai intense sub aspect confesiv, afectiv, tînguitor, protestatar tîrziu. Este o proză insolită, nu simplă memorialistică, depăşind interesul documentaristic, scrisă cu nervul viabilităţii scenice: „Pînă mă disperez şi mă duc la curte! Mă anonsez la Ghica. Şi în sfîrşit nu mă primeşte. Eu stau să văd ce-oi pute face. Iese Ghica să treacă în altă odae! Eu mă duc să-i dau jaloba. El îmi zice să o dau la aghiotant! Eu îi răspund că n-am venit să dau la aghiotant jaloba: la înălţimea Voastră! El îmi zice să merg altă dată, că acum e tîrziu / Eu îi zic că eu am venit mai înainte decît toţi — şi eu am rămas! El zice să merg luni, cînd se dau jalobele, numai ca să scape de mine! Îi zic că am fost şi în două luni şi tot nu m-aţi primit! Ştiu că sînteţi domnitorul ţării şi mai ales părintele orfanilor şi a(l) văduvelor! Dar toată a me nenorocire că, întîi nu sînt tînără şi al doilea nu sînt frumoasă! Că de atuncea eram primită, în aşa disperaţie mă găseam! Că toţi miniştrii erau, fiind duminică. Şi au încremenit de vorbele mele; şi mă întorc iarăşi a-l blăstăma! Şi ies pe uşă!". Etc.

Tot ultimele două capitole din „memoarele" colonelului Grigore Polizu, alese de Titu Maiorescu pentru a fi tipărite în „Convorbiri" şi căruia i se încredinţase manuscrisul în martie 1886, narează evenimente ale „republicii din Ploieşti" din august 1870: „Mă aflam dar în seara de 7 august la Ploieşti într-o cameră a hotelului Europa. Despre ziuă, pe la orele 4 în dimineaţa zilei de 8 august, intră cu zgomot în camera unde dormeam şi care era deschisă, un domn anume Călinescu, ce se retrăsese din armată, încins cu o sabie de călăraşi

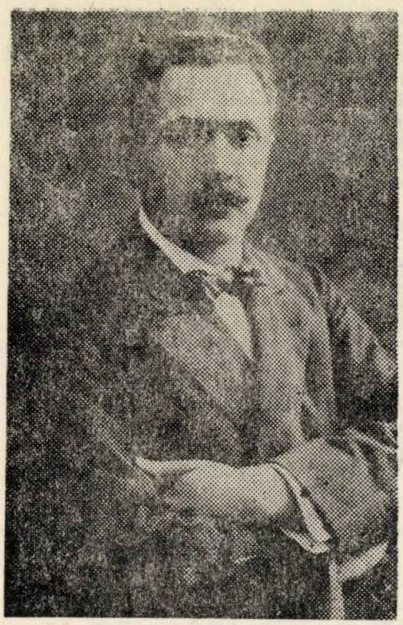

Duiliu Zamfirescu

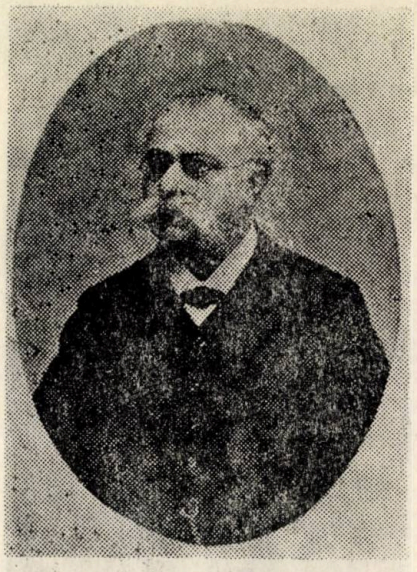

Al. I. Philippide

şi cu un revolver la centironul sabiei. Deşteptîndu-mă, surprins, de această vizită matinală şi neştiind ce se petrecuse în acea noapte, îl întreb ce este? Mi răspunde atrăgîndu-mi atenţia spre ferestrele care erau deschise: «Nu auzi muzică? Nu ştii ce am făcut azi noapte?» Sculîndu-mă şi, pe cînd mă îmbrăcam cu iuţeală, auz într-adevăr: «Ura, să trăiască republica! Ura, să trăiască Brătianu! Ura, am scăpat de nemţi!» — aceste toate acompaniate de marşul libertăţii de la 1848 cîntat de muzica Gardei Naţionale.... Mi-au trebuit cîteva minute pentru a mă convinge că nu visez şi uitîndu-mă pe fereastră m-am încredinţat că sunt deştept şi că cele zise de Călinescu sunt realităţi. L-am întrebat de ce a venit armat la mine şi de unde are sabia de călăraş, cu care era încins? Mi-a răspuns, cam genat, că Candiano-Popescu l-a trimis la mine spre a-mi ţine de urît, spunîndu-mi, totodată că prinţul Carol s-a detronat în Bucureşti, de către Brătianu, colonelul Mitică Creţulescu, N. Golescu, armată şi popor. Cît despre cele ce se petrecuseră în Ploieşti, îmi spune că comitetul revoluţionar, compus din C. T. Gligorescu, Radu Stanian, George Kiriţescu, Stanu Popescu, Petre Apostolescu, Titu Bălăceanu, Tache Drăghiescu, George Lăzărescu, Guţă Antonescu, preotul Ştefan Dimcescu şi preotul Neculai Ioachimescu au ales şef pe A. Candiano-Popescu şi împreună cu mulţimea poporului din mahalalele oraşului s-au dus mai întîi la temniţa oraşului, unde au forţat santinelele liberînd pe arestaţi... Pe cînd dînsul se uita pe fereastră, i-am dat o pungă cu tutun ce era pe masă spre a-şi face o ţigară; eu fiind deja îmbrăcat am luat cu repeziciune fără a fi observat un mic revolver ce-l aveam în cutia mesei. În acel moment Călinescu era aplecat pe fereastră, ocupat de a-şi face ţigara; m-am repezit spre uşa ce era deschisă...". Dar revoluţiile mai puţin romantice bazate de cele mai multe ori pe excesul agresivităţii duc la atrocităţi aproape inimaginabile în sfera umanului. De pildă, Bela Kun îl precede cu brio pe însuşi Himmler în conceperea unor metode infernale de a lichida potrivnicii uneori numai presupuşi (apud Alexis Nour, o vreme redactorul responsabil al revistei): „Ciuruiţi de gloanţe (dacă erau ciuruiţi!), tinerii căzeau în groapa comună, săpată de ei. Unii, căzuţi îndărăt, pe spate (erau împuşcaţi stînd cu faţa spre mormîntul deschis şi cu spatele spre plutonul de execuţie), se svîrcoleau pe marginea lui, răniţi; atunci erau împinşi cu paturile puştilor să cadă (odată şi odată!) în groapă. Alţii rămîneau răniţi sau neatinşi de gloanţe (mai ales dacă soldaţii erau băuţi), pe marginea mărmîntului, în picioare, ca paralizaţi, ca nişte stîlpi de sare din legenda femeii lui Lot. Cîţiva, din rest, înnebuniţi, săltau şi soldaţii trăgeau în ei. Interveneau şi baionetele. Cei ce ţipau înspăimîntător primeau sau o baionetă între coaste sau un «glonţ de milă» în ceafă — din partea şefului, care avea şi datoria să se convingă dacă condamnaţii au murit..."

Şi acum, iarăşi deosebit de actuale, gîndurile şi vorbele de pace ale unui tînar atunci jurist şi publicist român, George Sofronie: „Nu ar putea fi încă vorba de o reducere importantă, generală şi imediată a armamentelor. Trebuie delimitat domeniul lucrurilor posibile de al acelora ce dorit. Dar mi se pare mai posibil, ca oricînd — şi aceasta o dovedesc şi lucrările recente ale Societăţii Naţiunilor — oprirea înrecerii în înarmări — fenomen caracteristic păcii armate, care a precedat anului 1944 — printr-o reducere raţională a înarmărilor, dar generală, pe cale de contract internaţional. Mai tîrziu, prin experimentarea procedurii de reglementare pacifică a diferendelor şi prin dezvoltarea tratatelor de garanţie fondate pe asistenţa mutuală, o nouă etapă ar putea fi concepută şi apoi trecută. Edificiul care se va construi astfel va fi mai puţin clasic decît protocolul, dar mai trainic. Sunt suficiente aceste observaţii pentru a considera că pactul Briand-Kellog nu este totul; că noi etape trebuiesc trecute în drumul spre organizarea juridică a păcii. Dar iarăşi nu s-ar putea deduce că laborioasa lui edificare este zadarnică, inoperantă, pentru că în marea familie internaţională se găsesc cîteva state care — propovăduind pacea — pregătesc războiul. Pactul dovedeşte, prin numeroasele adeziuni, că spiritul pacific este în creştere. El reprezintă un remarcabil progres în opera constructivă a ultimilor zece ani, care se dezvoltă încet, dar cu continuitate, graţie tenacităţii oamenilor păcii. Încercări regresive se pot încă produce datorită parţialei supravieţuiri ale vechilor concepţii şi greutăţi de adaptare pentru unele naţiuni, la noua stare internaţională, conservată de ultimele tratate de pace şi care corespunde, incomparabil mai mult ca înainte de 1914, sentimentului de dreptate istorică, de echitate şi de justiţie. Dar ele nu pot fi decît momentane. Pentru că — invocînd precedente istorice — chiar ceea ce poate părea astăzi utopic, va fi realitatea de mîine. Ele nu vor putea distruge voinţa de înţelegere mutuală, răbdarea care rămîne şi încrederea care creşte".

Se publică în continuare extrem de puţini poeţi, apar totuşi Al. T. Stamatiad, Al. Bilciurescu, Artur Enăşescu, Al. Iacobescu, Ion Ojog, Al. Soare, Mircea Pavelescu şi cam atît. Fiecare cu versuri posibil reprezentative (deşi cîteva!); puţină proză, dar multe studii dintre care unul masiv consacrat Poeziei româneşti în sec. XVII şi XVIII aparţinînd lui Em. C. Grigoraş, un altul mai mult decît asemenea consacrat Izvoarelor lui Gh. Asachi semnat de D. Caracostea şi altele multe din specialitatea directorului Al. Tzigara Samurcaş. Bine reprezentate şi variate rubricile de cronici şi recenzii. O mostră lirică, semnată de N. I. Herescu, cu surprinzătoare elemente de metaforism „labişian": „Sunt trac. Golesc bărdaca deodată. Mă supun / Poruncilor venite din codri de gorun... Şi cîntul meu e şuer de scorburi... Beau sînge de căprioară... Copii-mi cresc în codru... Mă voi surpa deodată cu fruntea-n lut... Nu vor veni gîndacii să-mi răscolească-n trup: / Din tufeor să sticlească, aprinşi, doi ochi de lup".

1938

Un apel al directorului Al. T.-S. Către cititori: „Întîrzierea cu care apare primul număr din anul 61 al revistei, arată greutăţile ce a avut de întîmpinat. Ocolite deocamdată, ele nu au fost cu desăvîrşire înlăturate, astfel că viitorul rămîne tot aşa de nehotărît, ca pînă aci. Criza generală, prin care trec toate publicaţiile serioase, se resimte nu numai în ţara noastră, cu tradiţii mai recente, dar chiar în marile centre culturale. Spre a nu da decît un exemplu, vom menţiona încetarea uneia din cele mai însemnate reviste de artă ale Parisului. Prin noua legiferare a presei la noi, subvenţionarea revistelor din partea

Victor Eftimiu

instituțiilor fiind suprimată, apelul ce din nou adresăm abonaților revistei este cu atît mai îndreptățit. Dar, în afară de greutățile materiale, revista mai întîmpină și altele de ordin moral, fiind suspectată de unii în tendințele sale, deși, nu fără sacrificii de tot felul, a reușit să menție aceeași tradiție literară ce azi, după 70 de ani încheiați, își afirmă autoritatea ca îndreptar al vieții noastre intelectuale.

Dovada nevoii căreia corespunde vechea publicație junimistă este dată prin mobilizarea necontenită în jurul ei a reprezentanților generațiilor tinere, ce, succesiv, aduc contribuția vremiilor, fără a fi întrerupt încă firul roșu, conducător, ce s-a păstrat de la înfăptuitorii revistei pînă azi.

Veronica Micle,
bust în grădina Copou

Trecînd peste generația în firească descreștere numerică a acelora ca s-au bucurat de contactul direct cu întemeietorii, a treia generație a tinerilor valoroși, ce se ridică azi, e la rîndul ei datoare, din proprie inițiativă, să apere vechile principii ale școalei și revistei junimiste, contra celor cari ar dori să scadă însemnătatea din trecut și putere de acțiune în viitor. De aceea, cu o deosebită mulțumire sufletească, semnalăm articolul următor al reprezentantului tinerimei. Pe cale documentară, și el ajunge la concluziile, pe care predecesorul director al revistei, colegul Mehedinți, le-a expus în sînul Academiei și care, cu alte prilejuri, au fost reluate, din cele mai felurite perspective și în paginile publicației noastre. Prin colaborarea celor două generații, azi mai mult ca oricînd strînse în jurul ei, revista va ști să învingă, sperăm, piedicile ce i se ridică în cale, ducînd mai departe făclia rămasă vie a gîndirii junimiste".

Din necrologul lui Octavian Goga, scris de Ion Petrovici: „Ne aflăm încă în turburarea nemicșorată a celor dintîi impresii, sălbatec de dureroase, ne găsim tot sub imperiul aceleeași revolte care nu poate înțelege, cu logica noastră omenească, pentru ce securea morții l-a ales, tocmai pe acest om superior, însuflețit de atîta credință și atîta tinerețe, cu atîtea virtualități creatoare nimicite într-o clipă și pentru totdeauna". Vor mai scrie cuvinte omagiale, analizînd opera bardului de la Rășinari, Eug. Ciucui și C. Gerota.

Alături de tot felul de cronici, de la cea politică la cea teatrală, a unui grupaj compact de recenzii (adunate sub genericul „cărți" și „reviste") se introduce o nouă rubrică, foarte bogată, în care preocuparile literare au ponderea lor lăudabilă, intitulata idei, fapte, oameni. De la rectificarea unei erori, foarte nostimă în fond, de către Ioan Al. Brătescu-Voinești („Domnule director și dragul meu prieten. Nu-ți poți închipui cîtă plăcere și bucurie mi-a pricinuit darea de seamă, din ultimul număr al Convorbirilor literare despre Tratatul de pescuit, cu atît mai adîncă plăcere și bucurie, cu cît acel Tratat nu este opera mea, ci a fiului meu Alexandru I. Brătescu-Voinești. Probabil graba de a ajunge la însuși subiectul scrierii, te-a facut să sai peste prima pagină, în care, prin patru rînduri, cartea mi-e dedicată, mie, I. Al. Brătescu-Voinești / Și acum vei putea înțelege gratitudinea mea pentru elogioasa apreciere a cărții și afecțiunea caldă cu care-ți strînge mîna prietenul de totdeauna și pentru totdeauna"), la pretinsa ucidere a „istoricului" Wolbe ori la prezentarea oricăror contrbiuții de istorică literară, cum face d. p. actorul și publicistul Sandu Teleajen cu privire la data nașterii lui Creangă, noua rubrică e mereu demnă de interes. Bunăoară Alex. Iordan se înscrie împotriva recenziilor scurte, „foarte comode", căci recenzia „adevărată", am zice cea din publicațiile academice, „este un studiu care, adesea, nu numai că fixează la justa ei valoare o operă, dar vine cu noi contribuțiuni în domeniul tratat de lucrarea recensată, constituind astfel ea însăși o operă de sine stătătoare". Exemple din domeniul istoriei literare: seria de articole din Vremea datorată lui Pompiliu Constantinescu, Pagini de istorie și critică literară de I. E. Torouțiu care „pune la punct" o serie de inexactități ori lipsuri, A doua operă a lui Eminescu, de însuși Alex. Iordan, O ediție critică de Șerban Cioculescu, iar în fruntea tuturor ar trebui situat, fie și post mortem, Gh. Bogdan-Duică. Alte studii propriu-zise și eseuri cu varii subiecte: Mircea Florian: Marea prejudecată: spațializarea conștiinței și relativitate și existență, Dan Simonescu, Un manuscris vechi-necunoscut; Florin Niculescu, Erasmus și timpul nostru; Alexandru Marcu, Dante în „Tiganiada" lui Budai-Deleanu?; G. I. Dimitriu: Superioritatea „Luceafărului" față de temele străine analoge. La proză pot fi citate Jurnalul unui copil al secolului de Sorin Rareș, Drumuri pe apă, peste ape de Sergiu Ludescu, Bilinandru, vraciul de la Apa caldă de Banffi Nicolae, Vedenia de Khalil Jurban, Manea și pustinicul de Horia Stamatu, iar printre poeții preferați: Mircea Berindei, Marin Găiseanu, Ioan D. Ioan, Mircea Robescu, Mihai Spătaru, Pius Servien, Sabin Vasia. Recenzate succint, printre altele, cărți de Teodor Bălan, Maria Banuș, Mihai Beniuc, Marcu Beza, George Brătianu, Al. Busuioceanu, Pavel Dan, Lucia Demetrius, I. Diaconescu, Elena Eftimiu, Mircea Eliade, G. I. Gherea, C. Noica, Ovidiu Papadima, Cezar Petrescu, M. D. Ralea, Al. Rosetti, Ion San-Georgiu, Th. Simenschy, I. Simionescu, Zaharia Stancu, Scarlat Struțeanu, Octav Șuluțiu, Al. O. Teodoreanu, Gala Galaction, V. Voiculescu, Șt. Zweig, iar printre reviste: Arhivele Olteniei, Athenaeum, Avînturi culturale, Buletinul Institutului american în România, Familia, Gîndirea, Însemnări ieșene, Luceafărul, Lumea nouă, Meridian, Klingser, Pagini literare, Revista dobrogeană, Revista scriitoarelor și scriitorilor români, Semne, Viața Românească.

Statuia lui Eminescu din Iași

Lucian DUMBRAVĂ

PRIVELIȘTI ȘI SENTIMENTE

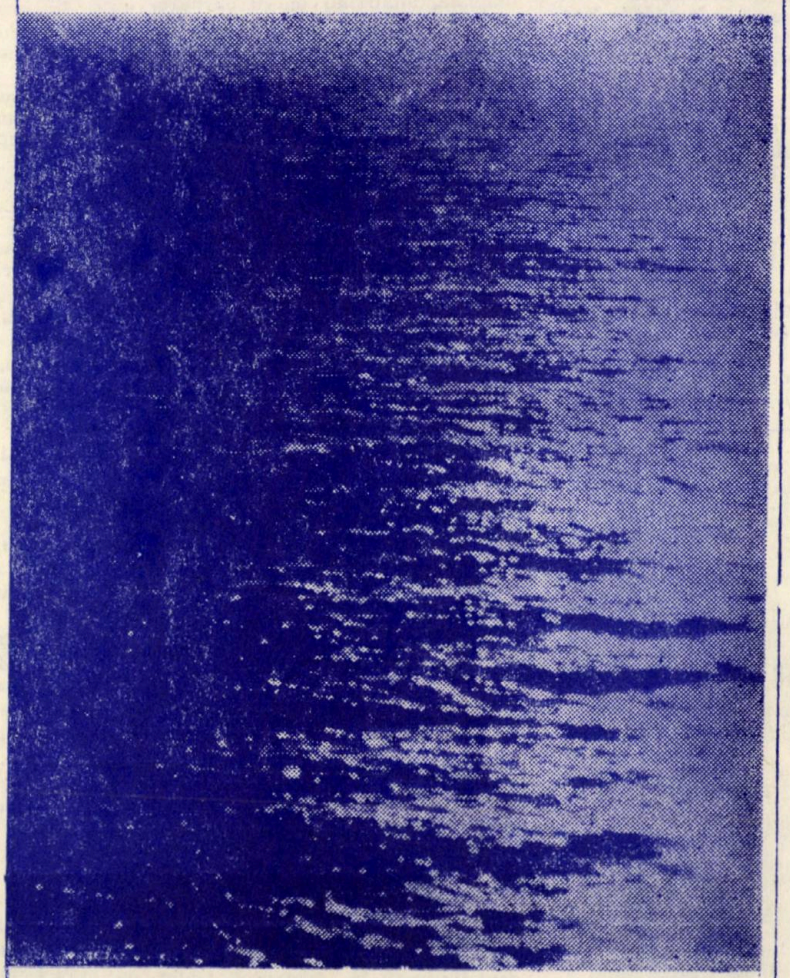

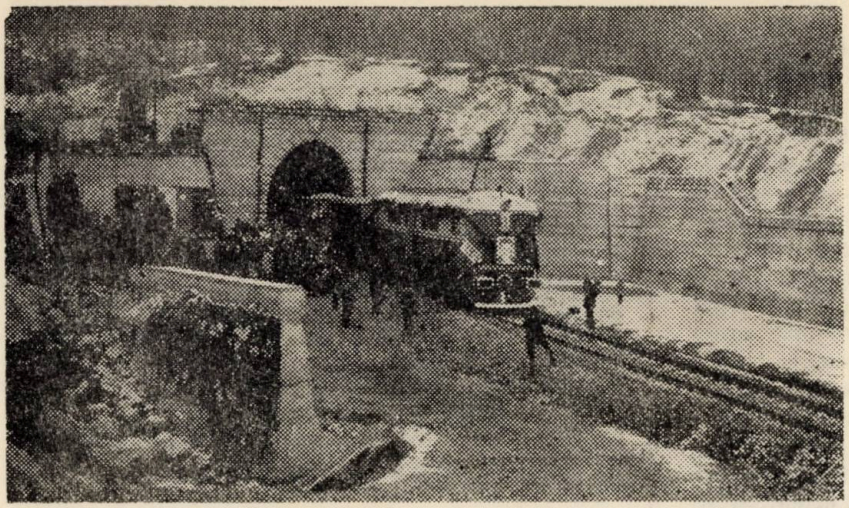

Trenul inaugural Iași — Pașcani — Tg. Neamț (29 decembrie 1986)

Mircea
Radu Iacoban:

Între stîlpii cerului

Spre Ceahlău

Mecanicul e de loc din Topile — sat ascuns, așezat într-un cotlon al culmii ce desparte valea Siretului de cea a Moldovei. Iată, firul de fum care se ridică pufos și albicios, din hornul căsuței de sub pădure, îi amintește de iernile copilăriei, de tăpșanul cu săniuțe, de susurul potolit al jarului, încadrînd în chenar de lumină portița veche a sobei bătrînești. În prag de an nou, satul a primit în dar o firmă albastră, smălțuită, cu înscrisul „Halta Topile", iar mecanicul duce întîiul tren de călători taman pe lîngă derdelușul ce-i înaripa, cîndva, săniuța copilăriei. De-o parte și de alta a terasamentului se înșiră sătenii: arborează, toți, același zîmbet larg, iar mulți și-au scos căciulile — trece trenul, întîiul tren! Pe care l-au dorit și plănuit moșii și bunicii lor încă în 1915. De altfel, în anii aceia s-au înfiripat, la ieșirea din Pașcani, primii metri de terasament. Puterile financiare ale unei țări ce abia trecuse printr-un război mondial n-au putut împlini proiectul și, 20 de ani, bucata de rambleu de lîngă Pașcani, năpădită de iarbă, abia dacă mai amintea despre visul acela cu trenul pornit din lunca Siretului și ajuns în marginea Ozanei. Totul se reia de la capăt, prin 1936, spre a încremeni iarăși, de data aceasta pentru zece ani; în 1946, cînd s-a încercat încă odată urnirea lucrărilor, s-a vădit că anii secetei impuneau cheltuieli mult mai grabnice decît construirea unor noi căi ferate. Pentru ca, în aprilie 1980, un Decret al Consiliului de stat, să hotărască proiectarea definitivă și începerea lucrărilor de execuție. Peste un an, în 1981, s-a excavat întîia cupă de pămînt în zona viitoarei stații Timișești. Iată-ne, acum, călătorind pe un traseu atît de dorit, visat, început, uitat, iată-ne parcurgînd o secție de cale a cărei construcție se înscrie hotărît între realizările de seamă ale EPOCII CEAUȘESCU. N-a fost ușor. S-a sfredelit un tunel aproape de un kilometru, s-au construit 28 de poduri și viaducte, alte lucrări de artă între care un debleu (adevărat canion ocrotind nu apele vreunui rîu, ci firele paralele ale căii ferate) adînc de 24 de metri. Cei 30,4 kilometri de cale (distanța efectivă dintre Pașcani și Tg. Neamț, fără a mai socoti și liniile din stații) au necesitat un volum de terasamente însumînd aproape 3 milioane metri cubi! Acestea ar fi, în mare, cifrele. Acum, ajunși în gara Tg. Neamț, unde întîiul tren de călători este primit cu urale și cu intonarea unui fragment din opereta lui Ciprian, „Crai Nou" („La noi, la noi, bine-ai venit!"), simțim semnele cu care ne-au obișnuit inaugurările: emoție, chipuri îmbujorate, miros de vopsea proaspătă, probe de microfon, aplauze, ghirlande, alocuțiuni, un șef de gară emoționat, întîia oară simțind cu adevărat că are... gară, un director de regională C.F.R. apăsat de-o mare bucurie și răspundere — aceea de a da în exploatare, într-un singur an, două noi linii ferate (după inaugurarea căii Dornești-Siret)... începe apoi tălăzuirea numeroșilor oaspeți din județele Iași și Neamț. Cîțiva solicită, pe plicuri, cărți de vizită, invitații, o ștampilă dreptunghiulară fără valoare filatelică, dar cu certă valoare sentimentală — scrie pe ea mare, cu litere drepte, C.F.R. TG. NEAMȚ. E-o ștampilă pentru „scrisori de trăsură" și alte documente de transport, pe care lumea o descoperă cu interes și încîntare: întîia oară se îngemănează denumirea vechiului tîrg, astăzi oraș tînăr și înfloritor, cu aceea a căilor ferate române. Aceasta însemnînd nu numai o cale direct deschisă către frumusețile din preajma Ceahlăului Ozanei și Cetății Neamțului, o legătură avînd și valoare de simbol între plaiurile lui Sadoveanu și cele ale lui Creangă, o arteră vitală, ce va permite deplina „irigare" a dezvoltării meleagurilor nemțene. Noua linie va deschide drum lesnicios și ieftin agregatelor minerale din valea Moldovei, de mult așteptate de către constructorii din județele Moldovei.

Să reținem, deci: în prag de an nou, la difuzoarele cochetei gări din Tg. Neamț, s-a auzit întîia oară invitația: „Poftiți în vagoane!".

Sub Inău

Iva, Salva, Parva, Feldru, Nepos, Maieru, Inăul și le-a adunat la poale spre a se putea înălța în liniște cu doi kilometri mai aproape de cer. Ținut, țară, zonă, regiune — oricum i-ai spune, Rodnei i se potrivește și nu tocmai. Greu de definit mai ales sentimentul cu care întîmpini această lume a Ilvelor, unde toate-s la fel și altfel sînt orînduite toate: pădurea, munții, pîraiele. Și sufletele oamenilor poartă marca Rodnei — dar asta se pricepe mai tîrziu. Și mai temeinic. Cea mai ciudată (dacă nesfîrșita horă a căpățînilor împădurite o accepți, de la început, ca posibilă geograficește, credibilă și neiluzorie) este lumina. Peste pajiștile în mătasea cărora nu vei afla în veci punga de plastic ori cutia de conserve azvîrlite, nici ghemotoacele de hîrtie ce-au ajuns, în alte locuri, să determine culoarea sub-pădurilor mai abitir decît verdele crud și cald și pur al ierbii, se prelinge după

amiază o lumină gălbuie. O lumină caldă. De unde, cum, de ce? Greu de spus. Și poate nu-i nici gălbuie. Poate că numai pare astfel, ceea ce, la urma urmei, n-are cum schimba senzația de căldură prelinsă învăluitor și prietenos. Pădurile Rodnei sînt întru totul înțelegătoare: n-are a se certa bradul cu plopul, alunul cu arinul, mesteacănul cu larița. Ierunca ciugulește în liniște, lîngă gardul unei gospodării, ca o găină de curte. În crăpătura dintre munți înfiptă zigzagat în coasta Inăului, vezi norii țîșnind din pădure; ghemotoacele alburii mai șovăie o vreme în crestele molizilor, apoi se ridică și s-adună, spre a coborî din nou, în picuri rari și subțiratici. Ploaia nu începe și nu se termină niciodată. Are răstimpuri de uitare tăcută, unele chiar de săptămîni, o simți că-i undeva, aproape, și numai ce pornește să toarcă iar, familiar, pe șindrila acoperișurilor. Și se dezghioacă mînătărcile și pornesc hribii să urnească frunza-n sus și licăresc hulubițele în toate culorile știute și neștiute și curg gălbiorii în șuvoaie pe crestele spuzite de mușchi mustos. Între ploaie și ne-ploaie Rodna se pregătește de cosit. Coasa fînului avînd într-însa o lentoare atentă, o ne-grabă de ritual și-o liniște întemeiată pe respectul adînc față de iarbă, de turme, de anotimp. Graiul rodnenilor e muiat în lumina aceea caldă și gălbuie, coborîtă de pe Inău. „Merg la lemne" — spune un țăran, și parcă-i vers: îngemănarea dintre m și n se petrece sus, în înaltul cerului gurii, de unde vorba coboară și s-așează cealaltă și celelalte ușor cîntat, cu negraba coasei și aroma dulce a smeurișurilor. Sub Măgura mare, pe-o coastă hîită și verde-verde-verde, un pîrîiaș se străduiește să ajungă în Someș. Toate par întîrziate în livezi și prin grădini; să fie, oare, vorba despre aceeași ne-grabă înțeleaptă, căreia i se supune pînă și lumea vegetală? Merele abia au prins ceva roșeață, iar prunele clipesc liliachiu, cu umbre de verde văratic. Grădina lui Florea Gușă e alcătuită din tot soiul de trepte, rafturi și polițe, fiindcă atunci, la începuturi, pămîntul Rodnei n-a avut răbdare să se așeze cum se cuvine și, din călcătură tare în călcătură moale, s-au fost izvodit asemenea bizare înfățișări de aluat dat peste margini. Satul a rămas undeva, în vale, și-n grădina lui Florea s-aude frunza plopului, care bate vîntul cînd nu bate, precum și șopotul adormit al pîrîului mărunțel. O căsuță ca toate celelalte se ține semeață pe-un tăpșan sub care bănui cocoașa stîncii. În jurul casei, tăiate egal și clădite meticulos, lemnele iernii ce va să vină. Pe-o vatră din pietre rotunde, rubedenii scăpătate ale morenelor fasonate de ghețari, clipocește roșu-auriu jarul îndărătnic de arin. Se înserează și în jurul focului s-adună povești simple, al căror fir real și obiectiv se subțiază și se încolăcește, căpătînd irizările stranii ale fantasticului. Aflăm despre vulpoiul Fuscus, cumpărat pe-o glajă de turț și dăruit profesoarei de sport din nu știu care Ilvă, ocrotit cu dragoste de-a dreptul sălbatică, Fuscus și-a trădat, o vreme, neamul, deprinzînd obiceiuri mai degrabă domestice, spre a se mistui subit în tufărișurile Măgurei mari. Fiecare pereche de ochi gălbui sticlind sub rugii de mure atestă, poate, remușcările ingratului vulpoi, hrănit cîndva, cu biberonul și purtat triumfător pe ulițele satului în coș special împletit, înzestrat cu fundiță roșie, împotriva deochiului. Aflăm despre vînători fabuloase, în care-i mereu așteptat mistrețul cu colți de argint. Ascultăm versuri, se înfiripă cîntece și, odată cu Esenin, pogoară pe cărarea ce descinde din cer, via Rodna, făptura subțiratică a lui Lesnea,

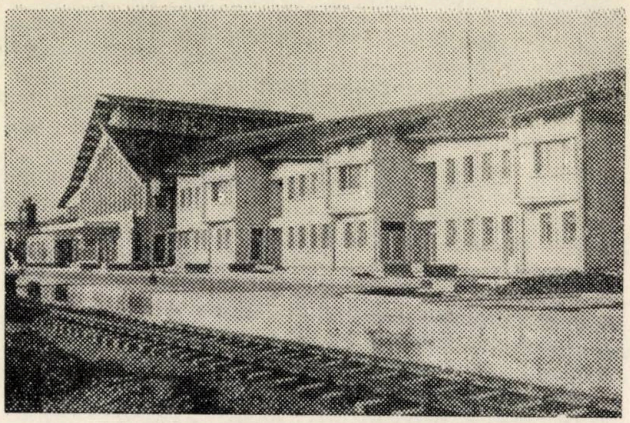

O nouă gară a țării: Tg. Neamț

parcă acuma întors de pe Ceahlău, cu atîta vioiciune și neostenealâ cît să minuneze deplin Teodorenii și să răspîndească în juru-i boare proaspătă de sub Toaca și Panaghia. În căscioara lui Florea Gușă te întîmpină, total neașteptat, o expoziție de pictură. Despărțite de coada greblei, rezemată a osteneală de perete, adunate de cîte un lăicer țesut în vestita comună Șanț — și ea rod al Rodnei — tablourile se rînduiesc într-o simeză sui-generis, prin mai toate trecînd silueta încordată a calului de munte, obsesia și patima lui Florea, ce visează desprinderi de săgeată și galopuri nesfîrșite printre nori... Coborîm în sat. Nimeni nu ne cunoaște, toată lumea ne dă binețe. Așa-i în Rodna, așa-i în Bucovina, așa-i în Maramureș, unde străin ori necunoscut s-ating în sinonime cu oaspete. Într-o zi străluminată gălbui, nu izbuteam să ies din pădure cu rucsacul bucșit de hribi, fiindcă toate cărările ajungeau în curțile caselor strînse zdravăn între munte și pîrîu. În cele din urmă, am deschis la întîmplare o portiță și am cutezat a trece prin ograda unui necunoscut. Care s-a așezat în dreptul celeilalte portițe, la ieșire, rugînd să nu trec prin curtea lui ca pe uliță. Ceea ce nu era reproș: dimpotrivă, însemna invitație. Două taburete s-au așezat în jurul mesei „de vară", au apărut păhărelele tivite cu mărgeluțe sclipitoare și minerul a-nceput să istorisească despre măruntaiele muntelui, despre izvoarele roșii-ruginii într-o zonă, totuși de „nefieroase", despre cursele „în convenție" și betonul care, iată, în sfîrșit, acoperă cei 8 kilometri mîncători de arcuri... Pe drumeag trec, în liniște și iarăși fără grabă, adevărații iubitori de munte. Se duc spre Inău, cocoșați cu tenace resemnare sub puzderia de lucruri și lucrușoare pe care drumețul singuratic trebuie să le care pînă-n crucea cerului. Nimic din agitația gălăgioasă și superficială a turistului improvizat, deprins cu tele-cabine și servicii în vîrf de munte. Marcajele sînt inutile, fiindcă Inăul, golaș, despădurit, îl vezi de oriunde și-l nimerești simplu — urcînd. Acolo sus, între Pietrosul, Mihăiasa, Vîrful Țapului, Nedeia Țăranului, Galgalău și Capul Beneșului, la obîrșia Bistriței și Someșului, dacă știi să vezi, ai privilegiul de a înțelege cîte ceva din temeiurile genezei. Dar, mai ales, să aduci la scara reală, la puțin bănuita scară reală, sumedenia de fapte, întîmplări, bucurii, amărăciuni, strădanii, cotidian hipertrofiate (ori dimpotrivă) din pricina lipsei de distanță pe verticala înțelegerii adevărate și adînci. Pe culmea Inăului, istoria o simți apăsînd dulce, precum presiunea luminii; iat-o, aburind crestele și irizînd văile. Numai într-o asemenea vatră de

latinitate și românie s-a putut naște orgoliul pădurarului ce și-a precizat, în veacul trecut, pe cartea de vizită, profesia de silvanist (v. Muzeul din Maieru) ori, și mai adînc emoționant, obiceiul ca, în timpul sărbătorilor naționale fiecare casă să arboreze un steag tricolor cusut cu dragoste și migală de gospodină din ce-a avut și a găsit în lada de zestre. Amintită în documente încă de la 1235 (!) ca așezare minieră pustiită de tătari, feudă a domnitorilor Moldovei în 1529, Rodna a fost și rămîne un tărîm fabulos, de frumusețe stranie și adînci înțelesuri românești.

Prin Mestecăniș

După zeci și zeci de ani, este străpuns, pentru a doua oară, muntele blînd alintat cu nume de obcină : Mestecănișul. De fapt, pentru a patra oară, fiindcă și în primul și în al doilea război mondial, grija de căpetenie a trupelor în retragere a fost aruncarea în aer a tunelului sfredelit, cu enormă trudă, în primii ani ai veacului nostru. Nici „aruncarea în aer" nu exprimă exact cele petrecute în clipele dramatice, de mare cumpănă, cînd se încerca ruperea legăturii feroviare dintre Moldova și Transilvania : în 1944, hitleriștii au dinamitat înșeși măruntaiele muntelui ; flacăra gălbuie n-a văzut-o nimeni, dar cutremurarea adîncă, simțită pînă-n Giumalău, a sfîșiat mai mult decît orice explozie la suprafață. Muntele s-a năruit într-însul. Practic, tunelul a trebuit săpat din nou. Ca s-ajungă, în anii noștri, locul îngust al legăturii feroviare Suceava—Beclean, mai ales după dublarea multor porțiuni de cale și după schițarea proiectului de electrificare a întregului tronson. S-a săpat al doilea tunel. Ceea ce-i simplu de spus : s-a săpat este, însă, o sintagmă ce-nchide, ca-ntr-un ghioc, nopțile și zilele și lunile și anii în care tuneliștii (această extrem de unită familie de constructori, despre care știm și scriem nepermis de puțin și de rar !) înaintau centimetru cu centimetru, iar muntele vibra la mușcătura metodică a cartușului de dinamită, poate purtînd, în amintirea straturilor adînci, durerea copleșitoare a cumpiitelor detonări din vremea marilor războaie. Încărcăturile de dinamită pașnică, dacă-i putem spune așa (și astfel s-ar cuveni totdeauna s-o știm și să-i spunem fie și numai pentru faptul că acesta a fost gîndul cu care Nobel a dăruit-o omenirii), înfipte în găurile sfredelite trudnic, au croit drum nou în roca dură a Mestecănișului. Odată cu intrarea în funcțiune a celui de al doilea tunel, a devenit posibilă săparea de la început a tunelului vechi : întîi croială, destinată măruntelor garnituri, remorcate de gălăgioase locomotive cu abur, n-avea așa numita „cotă a electrificării". Iarăși spunem, simplu „s-a săpat" ; e necesar să „traducem" în valori apte să exprime amploarea efortului cît mai aproape de adevăr ; cinci ani de muncă neîntreruptă la 960 m. altitudine, 1624 m. lungime totală în subteran, 16.200 mari elemente de beton montate, 14.600 metri cubi de beton monolit, depășirea oricărui record de înaintare (62 metri lunar) cu enormul utilaj denumit scut (9 metri diametru, 280 tone greutate), cel mai lung tunel din țară executat prin metoda săpării cu acea cîrtiță metalică sub scutul căreia se făurește acum, în mai fiecare zonă a țării, „Republicii, drum nou de fier". Ninge la Mestecăniș.

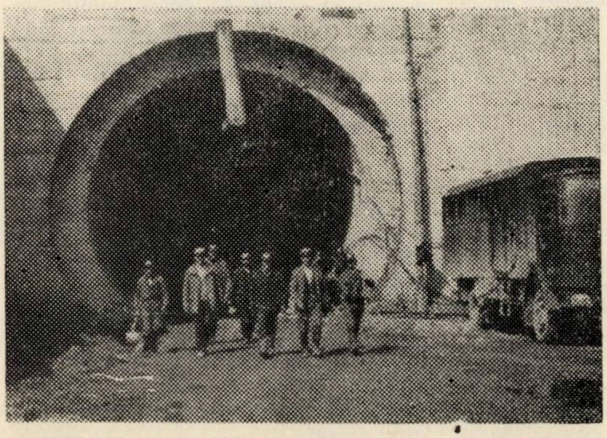

„Tuneliștii"

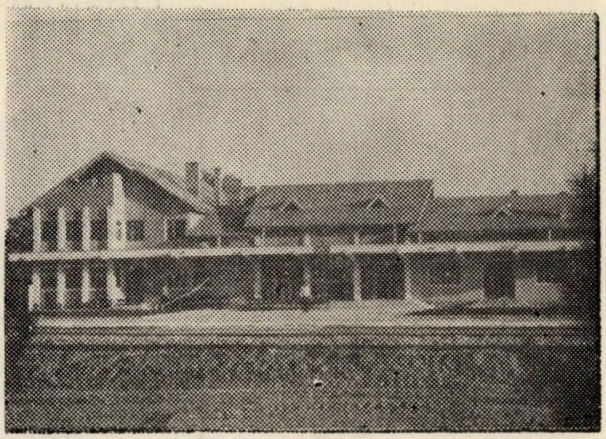

Gara Siret

O tribună improvizată, cîteva covoare bucovinene (singurele pete de culoare într-un peisaj alb-alb-alb), un microfon de care n-are nimeni nevoie, fiindcă gura tunelului readuce, îndată, vorba reverberată și amplificată, cîțiva pionieri cu cravatele înnodate peste bundițele tivite cu jder, oficialități, invitați, și, roată, împrejur, ei, tuneliștii. Și-au trimis reprezentanți toate colectivele ce lucrează la tunelele din țară : au venit din Gorj și de pe Jii, de la Vîlcea, din Brașov și, desigur, de la cel mai „tînăr" tunel din Moldova, cel de la Cristești, pe noua linie Pașcani — Tg. Neamț. De microfon se apropie Nicolae Stancu, pe cît de masiv și impunător, pe atît de pierdut și de emoționat. (Mi-a spus, după festivitate : „Am împlinit, astăzi, 30 de ani de cînd sap tunele, am dus cu bine la capăt lucrări grele la Porțile de fier și în atîtea alte locuri, dar, uite, n-am izbutit să învăț a-mi învinge emoția în momentele atît de așteptate ale inaugurărilor. Pentru noi, orice inaugurare înseamnă o despărțire. De locuri, de oameni, de ființa muntelui. Da, plecăm. Au trecut cinci ani din viață. Lăsăm ceva în urmă. Înțelegeți de ce, atîția au lacrimi în ochi"). Printre cei cu lacrima abia stăpînită sub pleoape am zărit și figura inconfundabilă a bărbaților din neamul Flutur. Unul dintre primele reportaje despre tunele și tuneliști l-am scris, cu mulți ani în urmă, la Ostra, sub muntele Aluniș, unde surparea ce părea a compromite totul a învins-o, între alții, și brigada lui Nistor Flutur. Ion Flutur îi e văr. Se bucură de întrebare și-mi spune că Nistor e la pensie. El, Ion, se „gătește" de plecare pe alt șantier. Alt munte. Alt tunel... Mica festivitate se încheie exact în momentul în care fluieră locomotiva acceleratului 341. Ornată, la Cîmpulung, cu flamuri și ghirlande de brad, ea are privilegiul inaugurării tunelului. La ferestre, călătorii nedumeriți caută să afle ce s-a-ntîmplat, de ce-i atîta lume adunată, de ce se ridică pe furiș, batiste către colțurile ochilor. Trenul se duce, nedumerirea rămîne. Călătorii au trecut printr-un tunel ca atîtea altele. Lung de 1624 de metri. Trei minute de mers.

Simplu : trei minute.

Despre o anume logodnă

SENTIMENTE DE MOLDOVA

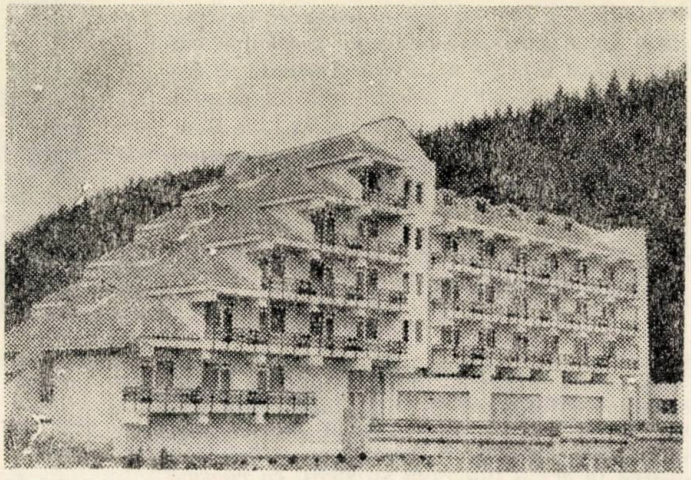

Complexul B.T.T. Cîmpulung Moldovenesc

Se pare că, din cînd în cînd, sîntem nevoiți să ștergem aburul așternut peste oglinda aducerilor aminte. După ce ani buni nu-l mai văzusem, cînd am descins în Botoșani, imaginea păstrată de memorie a suferit serioase retușuri. Pînă și cutele nostalgice s-au lăsat corijate. Pe aici, îmi spuneam — de fapt, vocea aceea sentimentală vorbea —, cum intram pe șoseaua dinspre Suceava, erau străzi patriarhale, cu case patinate de mușchiul timpului, pe aici, îmi aminteam, cum pătrundeam pe bulevardul cu tei bătrîni, nu se deschideau atîtea artere — către pădurea de blocuri din cartierul „Griviția", către atîtea edificii cu o arhitectură ce bucură retina, precum maiestuosul palat politic-administrativ, creație a arhitectului Porumbescu, hotelul „Rapsodia", impozanta casă de cultură... Dar, adevăr este că această așezare, pomenită documentar la 1439 și-n „Letopisețul..." lui Grigore Ureche, străveche vatră de viețuire autohtonă, a cărei efigie ar putea fi chiar ceramica de Cucuteni, această urbe păstrează încă, din fericire, urmele unui trecut demn de tot interesul. Ca orice așezare temeinic fundată. Locuințe din piatră și cărămidă cu îmbel șugată ornamentică, Calea Națională, cu grijă conservată, Liceul „A. T. Laurian", care a trecut de un secol și un sfert, primăria, pe fațada căreia o placă atestă că aici Poetul din Ipotești a lucrat ca practicant la tribunal, grădina Vârnav, azi, parcul „Eminescu", întreaga alcătuire vorbesc de o civilizație, dar și de ființele definitiv intrate în spiritualitatea românească, în timpul nostru etern, ființe ivite pe acest meleag dăruit. Eminescu, Enescu, Iorga, Octav Onicescu, Luchian... Multe argumente ar mai putea fi invocate pentru a releva civilizația unei așezări, pe care istoricul Dionisie Fotino, pe la 1800, o așeza, prin mărime și importanță economică, pe locul secund în Moldova, după Iași. Într-o vreme, pe stema urbei era și o coadă de păun răsfirată ; podoaba doamnelor mari și semn de bogăție. Însă, cum s-a întîmplat în timpurile incerte, au urmat căderi și urcușuri, și iar căderi... Astfel încît, la 11 iunie, 1948, Botoșaniul avea drept zestre un atelier de reparații mecanice cu douăzeci de muncitori, o făbricuță de ulei cu douăzeci și cinci de oameni, două mori și mărunte ateliere meșteșugărești. Zidirile contemporane, de interes economic și social-cultural — ale căror temelii, cele mai multe și îndrăznețe, s-au pus după 1968 —, îi dau un statut nevisat vreodată. Rezistînd tentației de a face comparații — strivitoare pentru trecut —, spunem simplu : vedeți.

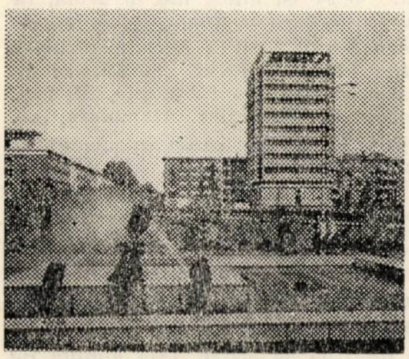

Pentru semnificația unui gest, cît și pentru relevarea forței de sugestie a artei, luminînd aspirațiile omului către alte împliniri, găsim cu cale să consemnăm lucrarea săvîrșită de un fiu al Botoșanilor. Constantin Piliuță. Într-o metaforă plastică — un mozaic de proporții, de o viguroasă frumusețe —, așternută pe zidul frontal al întreprinderii „Integrata", unitate de elită în industria municipiului, artistul zăbovește îndelung asupra ființei feminine. Siluete aerate, cu brațele ridicate spre cer, ca într-un zbor de păsări, sînt parcă arbori zvelți, cu ramuri încărcate de rod. Fericită logodnă între efortul creator al oamenilor și spiritul locului. În orașul din nord de Moldovă, toate sînt așezate într-o matcă a certitudinilor.

Unde opresc toate trenurile

Ne vine greu să credem că există om care, călătorind cu trenul dinspre Capitală către nordul Moldovei ori din Iaşi către Transilvania, să nu fi auzit la un moment dat: „Sosește Pașcanii!" Poate,în credința noastră e şi o brumă de subiectivism. Ceea ce sigur ştim este că gara, inaugurată în decembrie, 1869, a fost ca o inimă pentru un organism. Graţie poziţiei centrale în sistemul feroviar, s-au construit Atelierele C.F.R., deschise tot în acel an 1869, apoi depoul. Aşa a luat naştere cartierul gării, unde s-au aşezat pentru totdeauna şi familii de lucrători străini, aduse de concesionarii societăţii de căi ferate „Offenheim", asimilate, cu omeneasca noastră ospitalitate, de familiile ţăranilor moldoveni, atrase şi ele, precum fluturii spre lumină, de construcţia cea nouă. Astfel, s-a întemeiat „oraşul de sus", de pe terasa Văii Siretului. Altminteri, un tîrg amărît. Dar Vatra Pascaniului dăinuie de secole. Încă din 1453 este atestată într-un document emis de cancelaria domnească de la Suceava.

S-a spus despre Pascani că este „un dar al căilor ferate", că Atelierele au fost oxigenul aşezării; dar, procesul dezvoltării a curs foarte lent, într-o matcă îngustă, sufocantă. Prin 1928, în efemera publicaţie locală „Dreptatea noastră", puteam citi: „Cînd se mai mătură şi cînd plouă, murdăriile sînt duse în rigolele de pe marginea drumului, unde dospesc într-un noroi verde, puturos, ce otrăveşte atmosfera şi în care — în văzul lumii — porcii aduc imnuri de slavă domnului primar". În 1945, după războiul devastator, oraşul — sau ceea ce fusese un fel de oraş — îi lasă lui Geo Bogza „senzaţia acută a unui gol imens". Din depozitul memoriei aducem pe hîrtie cîteva imagini ale anilor '50—'60: case mici, cele mai multe tip „vagon", cu stigmatul provizoratului şi sărăciei, miasmele bălţilor stătute din vale, străzi mereu reparate şi mereu cu denivelări, bălţile toamnelor tîrzii, chioşcul din spatele gării, unde o femeie bătrînă şi masivă, cu mîini umflate şi roşii, îţi întindea prin gemulet ziarul, o fostă dugheană cu scînduri pe jos mirosind cînd a motorină, cînd a mucegai, pîrtia ce pleca sus, acoperită cu zgură, strada mare, pavată pe cîteva sute de metri cu piatră cubică, două-trei cişmele, ale căror pîrghii deseori erau apăsate zadarnic, blocuri, cîte să le numeri pe degetele de la o mînă, praful din zilele caniculare, zile în care cu greu găseai o umbră de copac pe străzi... Parcă am privi o imaginară fotografie de epocă veche, cu contururi gri-şters. După prima vizită a secretarului general al partidului, făcută aici în ianuarie, 1973, a început metamorfoza. Graţie investiţiilor de miliarde. Virtuţile muncitoreşti ale păşcănenilor au fost puse plenar în valoare. Mihail Sadoveanu, spiritul tutelar al locului, n-ar mai recunoaşte nimic din ceea ce era Paşcaniul, atunci, cînd l-a văzut ultima oară, prin 1955, pare-mi-se, cînd şi noi l-am privit, preumblîndu-se pe peronul modestei gări de atunci, în aşteptarea unui tren către Capitală, lăsîndu-mi încrustat sentimentul că nostalgia sa era sever învăluită de amărăciune.

...De pe culmea oraşului „de sus", privirii i se oferă o splendidă stradă, exclusiv pietonală, lucrată în mozaicuri veneţiene, cu jardiniere şi lampadare, flancată de blocuri a căror înfăţişare trădează lesne fantezia arhitecţilor şi priceperea constructorilor, foarte grijului la detalii. Păşcănenii au botezat-o cu un nume pe cît de orgolios, pe atît de îndreptăţit: Esplanada. Acum se croieşte noul centru, pe care edilii îl visează a fi cel mai frumos din această parte a ţării. Puterea şi izbînda se nasc şi din visul lucid, îndrăzneţ.

Dacă în amintirea celor ce au trecut cu ceva ani în urmă prin acest important nod feroviar — iată, prin joncţiunea cu Tîrgu Neamţ, i-a sporit şi mai mult rostul în reţeaua căilor ferate —Paşcaniul a rămas doar prin gară, e sigur că acum acea reprezentare va rămîne într-un album... d'antan. Pentru că şi într-o zăbovire de cîteva minute retina sufletului va păstra frumoasele şi radicalele înnoiri.

Seva oraşului

Într-o zi cu soare şi aer limpede, Huşiul poate fi desluşit ca în palmă de pe coama împădurită a Dobrinei. Ocrotită de dealuri, aşezarea e ca o cetate. Cu o deschidere calmă către Lunca Prutului. De aceea, Alexandru cel Bun dădea privilegii tîrgului, loc strategic, dar şi nod comercial, la confluenţa drumurilor ce legau Bizanţul cu Polonia, Veneţia cu Rusia; de aceea, Voievodul cel Mare al Moldovei zideşte aici cetate domnească şi, mai tîrziu, Ion Vodă Viteazul îşi aşeza tabere de luptă în acest găvan de pămînturi, cînd năvala turco-tătară, se ităa tot mai perfidă şi poftcioasă. La 1592, Ieremia Movilă dă marcă urbei: pe scutul cu capul de zimbru, doi butuci de vie încununînd o cetate cu cinci turnuri. Prinţul savant Cantemir, născut într-un sat din preajmă, Silişteni, azi dispărut, în a sa „Descriptio Moldaviae", aşeza podgoria Huşilor îndată după Cotnari. Nu din ieftină mîndrie locală. După secole, aceste vii s-au întins mult şi strugurii mustesc de arome care mai de care. Acum, pe toată suprafaţa oraşului, sînt peste 2 000 de hectare de podgorii. Cea mai mare parte o are I.A.S.-ul, al cărui combinat de îmbuteliere, numai acesta, dă ţării peste 11 milioane de sticle pe an. Ceea ce revine — simplu de calculat — cam o jumătate de litru de vin pentru fiecare locuitor. Dar, ca să fim drepţi, ani şi ani la rînd, pînă prin '60 şi..., doar viile dădeau de lucru oamenilor. Şi cîteva ateliere meşteşugăreşti. Cu excepţia zilelor febrile de cules în vii, timpul părea încremenit. Se instalase, parcă pentru totdeauna, o moleşeală dulce, patriarhală. Huşenii sînt vestiţi pentru osîrdia lor, însă, şi-o ostoiau fără spor mare. Ori plecau prin alte părţi.

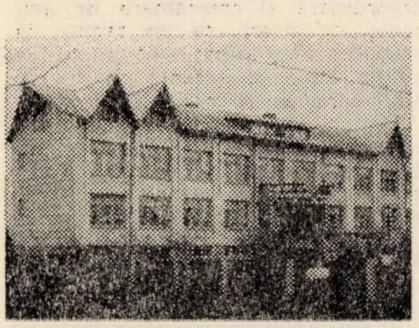

Grădiniţă C.A.P. Dumbrăveni—Suceava

Într-o încăpere a Casei de cultură, un fel de micro-studio, hai să-i zicem aşa, vizionăm peste zece filme de scurt metraj, pe 16 mm. Ecranul mic prinde viaţă. Se derulează o istorie în imagini a devenirii oraşului în ultimii 20 de ani. „Producţia" cinematografică este a cineclubului local. Străzi mărginite de case povîrnite, ici-colo, o mai arătoasă construcţie a unui fost podgorean cu dare de mînă, biblioteca, banca, spitalul, muzeul „Dimitrie Cantemir", alte clădiri, cu o ciudată ornamentică, gustul proprietarilor. Profesorul Emil Pascal, stîlpul cineclubului, instituţie cu multe trofee naţionale şi europene, la primele bobine zice: „Eram la început, dar imaginile sînt imagini". Pe nişte uliţe înguste, pavate cu piatră de rîu, un cal trage sacaua. Din loc în loc, opreşte. Oamenii ies cu găleţile şi iau apă. Comentariul: „A venit sacaua, sacauaaa!" Da. la Huşi, acum vreo 20 şi ceva de ani se mai aducea apă cu sacaua. Deşi, Prutul e la 20 de kilometri. Trebuiau milioane. S-au dat. Industrializarea nu era posibilă. Mai întîi, apă. Alte secvenţe: şiruri de bărbaţi, se sapă şanţuri, se îngroapă conducte,într-un laborator se face analiza apei, un şuvoi nestăpînit ţîşneşte pe o gură de ţeavă, un bărbat sleit de muncă, dar şi de-o aşteptare grea, pe chip are o bucurie discretă, netrucată, îşi pune capul sub şuvoi, se răcoreşte, gata, a venit apa, pămîntul crăpat în geometrii, perfecte se înmoaie, se înnegreşte, parcă se mişcă. Imaginile sînt memorabile prin adevărul lor crud. De altfel, „Seva oraşului" a luat premiul A.C.I.N. Alte bo-

bine, alte secvențe. Excavatoare mușcă lacom din pămîntul stătut, se sapă fundații, se toarnă betoane, se montează stîlpi prefabricați, se fac probe la tot felul de mașini, se fac inaugurări de fabrici, „ăsta-i cinematograful, cu două săli", zice comentatorul, un lăcaș cochet, se vede bunul gust, „ăsta-i hotelul „Cantemir", arhitectură rafinată, amintind cumva de construcțiile montane, alt serial, „Actualități husene", prinde, panoramic, podgoriile, grădinăriile, struguri cu boabe ca lacrima, ardei și gogoșari ochioși, mai vedem mobilier de lux, sape de foraj, încălțări elegante... Și multă încordare umană. Această arhivă de filme, produse de studio-ul „Moldorama" din Huși, în care cele mai multe sînt reportaje „verité", este o valoare locală. O monografie a Hușiului din ultimele două decenii.

Privind colinele împodobite cu vii, pădurea cu stejari seculari de la Dobrina, într-o margine poți zări și o casă în curat stil moldovenesc, cu cerdac larg și deregi supli, casa lui Mihai Ralea, unde cărturarul trăgea adesea, scriindu-și sclipitoarele eseuri, privind orașul, blînd asternut ca într-un ceaun urias, zărești blocuri, case gospodărești mîngîiate de ramurile pomilor, clădiri industriale. Nu vezi, însă, oamenii. Știi totuși un lucru : că ei sînt seva orașului.

La poalele Deii

Chiar în inima așezării, străjuită de munți ca o fortăreață, stă monumentul lui Dragoș, închipuindu-l pe voievod într-o aprigă încleștare cu bourul. Statuia e parcă desprinsă din steiul masivului Stînișoara. Oricum te-ai roti, privirea îmbracă munții proteguitori. Către răsărit numai, pe firul văii Moldovei, este o lunecare către zări. Oamenii s-au statornicit în această depresiune din vremuri străvechi, cînd „au lăuzit pădurea deasă și-au durat în codru casă". D. Cantemir scrie că la venirea lui Dragoș și apoi a întemeietorului de Țară liberă, Bogdan I, Cîmpulung-Moldovenesc avea statut de „republică", bărbații făcînd de veghe la hotarele Bucovinei. Urgiile unor vremuri niciodată uitate au închingat și această sălășluire românească în granițe străine. Vremuri niciodată uitate. Dovadă că și acum cîmpulungenii Bucovinei știu întîmplări ca aceasta. La 1910, Mihail Sadoveanu, însoțit de alți scriitori, a poposit în oraș. Au ieșit în Capu Satului, cu mic cu mare, oameni îmbrăcați în fastuoasele lor costume naționale, în sănii cu poclăzi și cergi de sărbătoare. Pe dealuri ardeau focuri, la geamuri s-au arborat steaguri tricolore. Ședătoarea a avut loc în sala de festivități a liceului. Înăuntru, atîta lume că nu cădea acul jos. Marele prozator a citit numai din Creangă. S-a scris atunci că Sadoveanu a fost primit mai frumos decît împăratul. Și cu ce simțăminte.

Lucrarea lui Ion Jalea e într-un perimetru marcat de blocuri armonios zidite, de un hotel cu expresive linii constructive — cum să se cheme decît „Zimbrul" ? —, de o modernă casă de cultură. În acest spațiu, pînă prin 1968—1970, multe case abia se țineau pe verticală. Cei peste 21 000 de locuitori trăiesc în casele lor cu sigiliu inconfundabil, în blocuri bine croite, din ce în ce mai funcționale și mai frumoase, bărbații și femeile muncesc în fabricile de mobilă și de produse lactate, la filatură și la întreprinderea de încălțăminte „Montana", la unitatea zonală de prospecțiuni și explorări geologice, în păduri și cariere, în ocoalele lor, unde au vite cu păr lucios și oi cu lînă bătută. Fostul tîrg, înșirat pe zece kilometri și mai bine, de-a lungul defileului Moldovei — de unde, și toponimicul —, cu viață perfect rurală la margini, a devenit oraș veritabil, cu puls citadin tot mai alert, după vizita de lucru făcută de secretarul general al partidului, în mai 1966. Cum sînt locuitorii ? Transcriem cuvintele inginerei Lucia Găleanu, femeie cu răspunderi importante în obște : „Ambițioși, harnici, întreprinzători. Și puneți, vă rog, înaintea tuturor epitetelor un apăsat „foarte". Facem export cu toate produsele de bază ale industriei noastre, se cresc mii de taurine, oi, stupi, cultivăm cartofi de soi, pomi fructiferi..." Vorba Mariei Piticaru, țărancă luminată, care trăiește la oraș, cunoscătoare a foclorului local și cititoare statornică din Eminescu, țesătoare extraordinară și crescătoare de animale, cu ziceri „ca un fagure de miere" : „Așa sînt bucovinenii de pe la noi. Nu acceptă să fie de mijloc, necum la coadă".

Puține sînt așezările urbane de mărimea acesteia, în care să fiinteze un așezămînt de cultură precum Muzeul artei prelucrării lemnului, două cenacluri literare — „Țara de Sus" și „Pro-libris", cu fertilă activitate de creație, conduse de condeieri talentați, cu cărți tipărite, George Bodea și Dragoș Nisioiu —, o bibliotecă cu aproape 200 000 de volume și o frecvență anuală de 53 000 de cititori, cu patru licee, în care se învață carte bună și meserii temeinice, o colecție unicat de linguri și ștergare, adunate într-o viață de om de fostul profesor Ion Țugui, casă de cultură cu teatru popular. Este orașul de la poalele Deii ceva mai în nordul țării, dar viața, aici, are o mișcare vie, complexă, cu pecetea personalității, deloc periferică vieții spirituale autentice.

Dumbrăveni — Suceava
Case noi

Frumoase orgolii

Două mari și frumoase orgolii au oamenii din Dumbrăvenii Sucevei, unul din cele mai bogate și populate sate din nordul Molodovei : de a fi între producătorii agricoli de vază și de a revendica locul nașterii lui Mihai Eminescu, crezînd, deci, că Poetul a văzut lumina Soarelui în localitatea lor. Prima ambiție o acoperă ei an de an, dar a doua are doar dulceața erorii superbe. Această nobilă ambiție, nutrită firește de o mare iubire pentru Poet — care, sigur, și-a preumblat pașii prin Dumbrăveni, venind la tatăl său, căminar la curtea lui Bals, pentru că Ipotești sînt colea, peste apa Siretului, poposind, în drum, și pe la neamurile din Călinești lui Cuparencu —, așadar, generoasa credință i-a îndemnat pe cîțiva fruntași ai satului să dezvelească un bust al lui Eminescu, la 14 iulie, 1902. Primarul Vasile Pascariu, un entuziast cu minte ageră, aplecat nu numai la darurile muncii, dar și ale cărților, după ce îmi arată distincțiile cu care au fost cinstite cooperativa agricolă și comuna, între ele, și titlul de „Erou al Muncii Socialiste", scoate pe dată monografia voluminoasă a Dumbrăvenilor și poza, îngețoșată de vreme, ilustrînd serbarea aceea din 1902. Gestul are tăria secretă să ne emoționeze. Și o spunem cinstit, gîndind că acești oameni, atît de înfipți într-un prezent pe care ei înșiși l-au făurit, eliberați de umilințele de odinioară, prețuiesc trecutul cu sufletul nepătat de prejudecăți. Poate, și de aceea munca le este spornică, iar dorința de a înălța comuna, la rang de etalon, atît de strașnică. Pentru că pun suflet în ceea ce zămislesc, neuitînd că așezarea e veche de cînd e lumea românească. Pămîntul — acest martor greu, răscolit de fierul plugurilor, de hîrletul pomicultorului — dă adesea la lumină vestigii milenare.

Brățări de aur

Într-o zi de primăvară, cînd aburii pămîntului îndeamnă să ieși în cîmp, cîțiva săteni din Dumeștii Vasluiului, săpînd gropi pentru pomi, au dat peste o oală mare de lut. Așa s-a descoperit „Tezaurul de la Schinetea", cum se numesc, laolaltă, podoabele din argint aurit de rară

valoare artistică, brăţări, bumbi, pandative, monedele de aur şi argint, puse la loc tainic de o căpetenie feudală, probabil din oastea lui Ştefan — decoraţiile trimit la stilul epocii —, cînd, cine ştie ?, oşteanul a simţit ceasul din urmă. Schinetea ? E cătunul din preajma noii livezi, unde are sălaş de veci mareşalul Prezan, comandantul gloriosului Regiment 7 Vaslui, supranumit Racova, unul dintre principalii strategi ai luptelor de la Mărăşeşti şi Oituz.

Cu ceva decenii în urmă, prin 1938, un paznic de pădure distrugea o fîntînă, pe care dumeştenii o ştiau acolo de cînd lumea, găsind pricină că izvorul nu mai avea vînă bună şi că piatra ar putea fi folosită la întărirea unui drum forestier. Dar el visa îmbogăţirea. Credea că pe fundul apei ar fi o comoară. De unde se ivise această credinţă ? Din adevăr rostit în şoaptă, din legendă... Să fi căutat pădurarul tocmai acest tezaur ? Un fapt a fost luminat : numele satului. Şi, desigur, obîrşiile. Colacul de piatră al fîntînii se sprijinea pe două lespezi grele ; pe una erau săpate cuvintele „Boier Duma Vlaicovici", pe cealaltă, „Meşter Petrilă". Ştefan cel Mare, spun cronicile, avea un unchi, Duma Vlaicovici. După liniştirea vremurilor, mulţi oameni s-au aşezat pe sleaul drumului neascuns, ce lega Vasluiul de Roman, şi au durat alt Dumeşti, unde e şi centrul comunei de astăzi. Satul Vechi a rămas. Ca o mărturie a continuităţii. În cel puţin zece puncte de pe raza comunei s-au găsit nenumărate fragmente de ceramică autohtonă, necropole dacice, un vas dacic şi un pahar din sticlă roman. Nu demult, un ţăran, fetuind taluzul unui iaz, a dibuit o statuetă din argilă arsă, apoi, s-au mai dat la iveală încă unsprezece idoli la fel, din neolitic. Unui loc cu urme de cetate medievală, din valuri de pămînt, cei de pe aici îi zic „La Şanţuri". Unde se afla şi fîntîna risipită de o himeră.

Vasele de lut plămădite de meşterul Castan Jenică, care a învăţat olăria de la tată, iar acesta de la tatăl său, şi aşa mai departe, în timp, vase ce seamănă, în forma lor esenţială, cu cele găsite în pămînt, au mult verde. În toate nuanţele pădurilor din jur. Olarul, vestit prin părţile acestea, premiat la expoziţii republicane, continuă o tradiţie milenară. Fără să-şi fi propus dinadins lucrul. El a învăţat o meserie, preţuită în familia sa, şi — întîmplare fericită — simte frumosul. Şi verdele. De cum plesnesc mugurii pînă toamna tîrziu, satele, înconjurate de centura nobilă a pădurilor, 2 500 de hectare, cam jumătate din întinderea comunei, satele sînt verzi. Cineva de-al locului, încîntat parcă şi el de comparaţie, spunea : „Comuna noastră-i ca o livadă". Nu întîmplător, olarul Castan aşterne pe pîntecul ulcioarelor pajişti cu flori, roadele pomilor, struguri... Şi ştergarele cusute de femeile din Dumeşti sînt ca nişte cîmpuri albe cu flori. Şi alte meşteşuguri sînt făcute cu tragere de inimă, adesea, trădînd aleasa simţire a frumosului, chiar şi printr-o simplă încrustaţie ori măiestrită îmbucare a lemnului, precum forjeria tradiţională — nu se aşteaptă să vină la magazin potcoave, caiele, cercuri de roţi şi alte obiecte utile unui bun gospodar —, rotăria, meşteşuguri pe nedrept uitate prin alte părţi. Cel puţin, cei care fac juguri şi căruţe sînt căutaţi ca iarba de leac.

Meseriaşii cei buni au cu siguranţă ca strămoşi pe străluciţii făurari ai podoabelor de la Schinetea. „Brăţările de aur" ale prezentului nu s-au ivit din senin ori au niscaiva rădăcini prin alte părţi. Sînt de pe-aici.

Nişte vorbe cu tîlc

O semeaţă creastă de deal învăluie dinspre apus Răducănenii Iaşului, sat mare pe Valea Jijiei, cu două mari desferecări de orizont ; una, către fosta capitală a Moldovei, cealaltă, către sud, pe Lunca Prutului, şi mai departe. De pe Gorganul lui Lazăr, în spate cu pădurea sădită prin osîrdia lui Neculai Donceag, pădurar iscusit din neam în neam, casele din vale abia se zăresc dintre pomi. Este aici o făloasă tradiţie a pomăritului. Această strămoşească şi mult cinstită îndeletnicire are pe cuprinsul Răducănenilor fructe de faimă : viţa de vie „Busuioaca de Bohotin", ce dă miresmată licoare, gutuia de Moşna, nucul cu rod miezos şi dulce.

Prin străduinţa hatmanului Răducanu Roset, pe la 1816, aşezarea căpăta statut de tîrg. Nepotul întemeietorului, istoricul Radu Rosetti, avea să publice în 1905, sub auspiciile Academiei Române, o „Cronică a Bohotinului", sat de demult, aparţinător de comună, al cărui toponimic este pomenit în hrisov la 1411. Înapoi ducîndu-ne, în acest spaţiu s-a dat la lumină unul din cele mai de preţ tezaure din Moldova de mijloc, de la început de secol X, atribuit unui cneaz local, pe urmă, „Căldările de la Hemeiosu", căldări de lut autohtone, sînt iarăşi mărturii ale locuirii neîntrerupte pe aceste meleaguri. Un veritabil cronicar al satului, om cu o întinsă experienţă de viaţă, pasionat de istorie şi legende, învăţătorul pensionar Neculai Tomulescu, ar putea să depene zile şi nopţi pasionante întîmplări din existenţa umană a locurilor. Netăgăduit, sînt multe şi consistente referiri la acest tîrg de odinioară, singurul dintre Huşi şi Iaşi, cum mergi pe Valea Prutului, reşedinţă comunală ce ţinteşte de cîţiva ani, cu îndreptăţire şi putere, către starea de orăşel agroindustrial. Pe lîngă multe proiecte şi înfăptuiri, răducănenii, îndeobşte, cei care au misiuni de coordonare a comunei, sînt obsedaţi de un gînd, pe cît de vechi, pe atît de înalt : să pună în valoare apa minerală de Răducăneni. Izvoarele sînt semnalate de prin secolul trecut, o bucată de vreme s-au şi exploatat, e drept, rudimentar, dar s-au exploatat, iar pe la 1930 erau concesionate statului. Calităţile acestor ape sînt atestate de specialişti, recomandate în afecţiuni hepatice, de rinichi. Cîteva din cele paisprezece izvoare — poate, sînt mai multe, dar trebuie investigaţii serioase — au fost amenajate. Îmbutelierea, însă, nu se realizează cu improvizaţii. S-ar putea crea şi un punct balneo-climateric pentru copii şi bătrîni, mai cu seamă că oamenii de pe aici sînt la distanţe apreciabile de staţiuni. Ar fi o binefacere pentru zonă. E necesar să se facă analize asupra tuturor izvoarelor, amenajări temeinice. Păcat să se verse în gîrle aceste ape tămăduitoare. Sînt opinii la care ne raliem total.

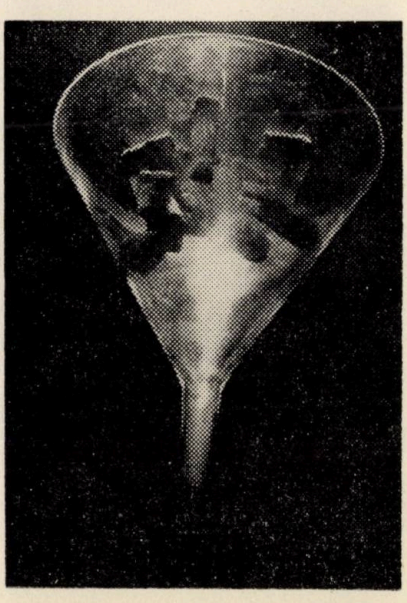

Trecutul nevoiaş se estompează tot mai mult în memoria ţăranilor. Mai sînt nişte case pe ducă. Relicvele caliciei. Şi-au mai rămas şi nişte vorbe... Ca acestea, al căror tîlc numai răducănenii îl ştiu : „Dealul Of" şi „Dealul Doi lei". Adică, cine scăpa de un urcuş foate pieptiş din marginea satului, frămîntînd noroaiele de toamnă şi primăvară, scotea uşurat un „of" prelung, iar cine avea de cărat ceva la moară dădea „doi lei tînjala" numai să treacă altă culme piezişă. La vremea de faţă, de la un capăt la altul al comunei, sînt vreo douăzeci de kilometri de asfalt. Un semn, între atîtea altele, al civilizării satului nostru.

Vasile IANCU

Itinerar sentimental prin Iaşul de altă dată

Iaşii la începutul secolului XX

Iubit şi stimat de întreaga suflare românească, Iaşul exercită asupra tuturor celor ce au trăit în sînul său ori au vrut a-l cunoaşte un farmec neobişnuit, imaginea sa pitorească şi veşnic încărcată de fiorii romantismului — marcîndu-le definitiv existenţa.

De la Alecu Russo la Mihai Eminescu, de la Mihail Sadoveanu la George Călinescu şi de la Ionel Teodoreanu la Aurel Leon, Iaşul — datorită şi poverii amintirilor istorice, ideilor generoase ale Unirii, dar mai ales datorită predispoziţiilor sale pentru înfăptuirea de mari acte de cultură — a fost răsfăţat de condeile cele mai ilustre, bravului oraş moldav fiindu-i închinate cîteva dintre paginile cele mai emoţionante din cîte s-au scris vreodată în frumoasa limbă română.

În aceeaşi măsură s-au simţit atraşi de „acest oraş unic", cum l-a numit Mihail Sadoveanu, pictorii din epocă sau fotografii unor case editoriale (E. J. Brumer, Saraga, Socec, Viaţa românească etc.) care s-au întrecut, deopotrivă, în a-i surprinde chipul puternic brăzdat de vicisitudinile timpului şi particularităţile urbanistico-edilitare.

Am citit şi am auzit vorbindu-se atît de multe despre Iaşi; am traversat, în vacanţele de vară, străzile „muzeului naţional" în aer liber şi ne-am prosternat în faţa monumentelor sale; dar ne-am întrebat cum va fi arătat Iaşul, cel atît de drag inimii noastre, cu 50 — 80 de ani în urmă?

Bibliotecile, arhivele sau muzeele păstrează, între numeroasele lor valori, sute de documente inconografice ce ne permit, astăzi, să reconstituim atmosfera încărcată de poezie a Iaşului din primul sfert al secolului 20.

Graţie acestei nebănuite posibilităţi vă propunem un itinerar sentimental printr-un oraş pe care doar bunicii noştri l-au cunoscut, călăuze fiindu-ne cîteva banale cartonaşe rectangulare ce au făcut, cîndva, cunoscut Iaşul pretutindeni.

Scriitorii Mihail Sadoveanu, Garabet Ibrăileanu şi Barbu Ştefănescu Delavrancea, neîntrecuţi iubitori ai mersului pe jos, s-au entuziasmat de frumuseţea poziţiei sale, de dulcile unduiri ale dealurilor care-l înconjoară în mod ocrotitor, de grandoarea ctitoriilor voevodale, ale căror cupole sau turnuri se asociază inspirat cu peisajul. Iată un detaliu din vasta panoramă a Iaşului de la începutul secolului nostru, luat dinspre dealul Nicolinei şi pe care cartea poştală l-a vehiculat spre toate fruntariile ţării.

O imagine mult aerisită, prinsă din unghiul opus, redă, în planul îndepărtat, gara impozantă (înălţată din vara anului 1869) ce domina cu siluieta sa valea întinsă a Bahluiului, iar într-un plan apropiat una din scările (ridicate în 1898) din piatră masivă de la Rîpa Galbenă pe care trecătorii trebuiau să le escaladeze pentru a ajunge în centrul urbei. Mihail Sadoveanu, în romanul său „Strada Lăpuşneanu", ne spune că „pe

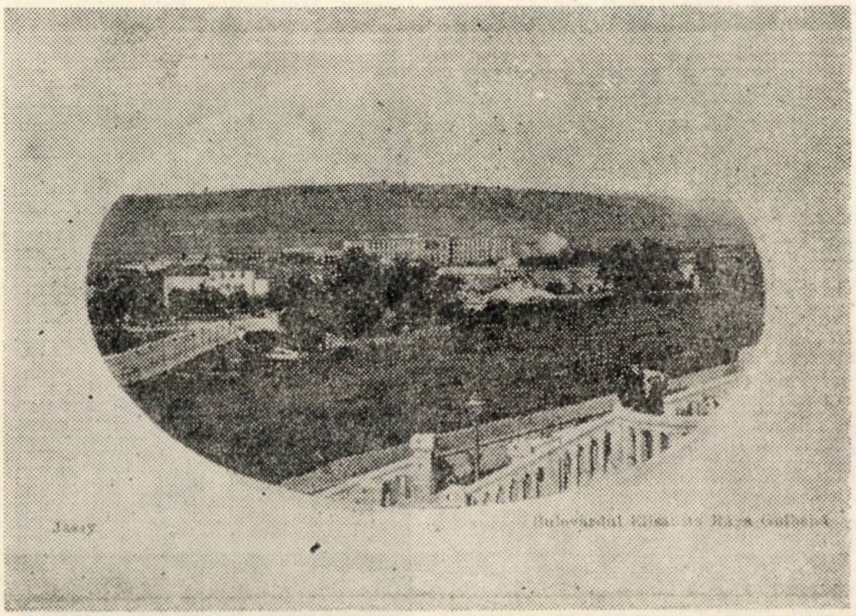

Rîpa Galbenă

treptele din piatră se opreau hamalii, negustorii ambulanți, cerșetorii ca să se încălzească... Aceștia aveau pe față întipărită neagra pecete a mizeriei și a foamei" din timpurile primului război mondial.

Pe maidanul care despărțea cele două construcții monumentale amintite și-au făcut apariția, ceva mai tîrziu, clădirea înaltă a vămii (1912) și edificiul cu destinație social-culturală (1925) pentru lucrătorii de la căile ferate.

Întinsa arteră a Copoului, această veritabilă „miniatură de bulevard occidental" (Eugen Heroveanu. „Orașul amintirilor") era străbătută, adesea, de pașii domoli ai lui Hogaș, Ibrăileanu ori Sadoveanu. Trăsurile pitorești, cu care se preumbla protipendada Iașului, au fost înlocuite, treptat-treptat, cu tramvaiele nu prea rapide, dar al căror zgomot împrăștia vraja trăirilor adolescentine sau curma liniștea curților inundate, primăvara, de miresmele florilor de liliac, iar toamna, de covorul frunzelor aurite.

În stînga de cum urcai, dădeai de clădirea Universității construită peste ruinele vechiului teatru pierit într-un incendiu devastator — după planurile arhitecților Louis Blanc și I. Pompeianu. Aici au funcționat ca profesori : A. D. Xenopol, P. Poni, G. Ibrăileanu. I. Simionescu, I. Iordan etc.

Puțin mai sus, dar tot pe aceeași parte, se desfășura vasta grădină a Copoului, acel refugiu binecuvîntat pentru studenții ce descindeau de la cursuri pentru a se lăsa pradă visurilor romantice și, uneori, binecuvîntatei inspirații poetice.

Decorul — mult căutat de toți ieșenii — era vegheat de un tei, numit al lui Eminescu, arbore sacru ivit, parcă, din lumea frumuseții și veșniciei. Cînd florile salcîmilor sau teilor înmieresmau ori troieneau aleile, grădina se umplea pînă la refuz de tinerii ce-și murmurau versuri din Luceafăr spre deplina mulțumire a zeului iubirii.

Revenind la poalele dealului Copoului întîlnim strada Lăpușneanu ajunsă a fi „echivalentul monden al Căii Victoriei din București" (Iorgu Iordan — „Memorii"), mai ales în perioada dintre cele două războaie mondiale.

Strada magazinelor și restaurantelor de elită a făcut și oarecare carieră literară, la fel ca și surata sa mai mare din Capitală. Astfel, în localul restaurantului „Corso" s-au pus bazele „Noii Junimi". La magazinul „Cristian" unde „era locul de întîlnire al high-lif-ului ieșean" (Aurel Leon — „Umbre"), Mihail Sadoveanu a întrețesut planul romanului „Nunta Domniței Ruxandra".

Pe această cale strîmtă și pestriță, într-o zi ploioasă a anului 1916, romancierul Liviu Rebreanu s-a întîlnit cu femeia necunoscută pe care a numit-o simbolic Eva și

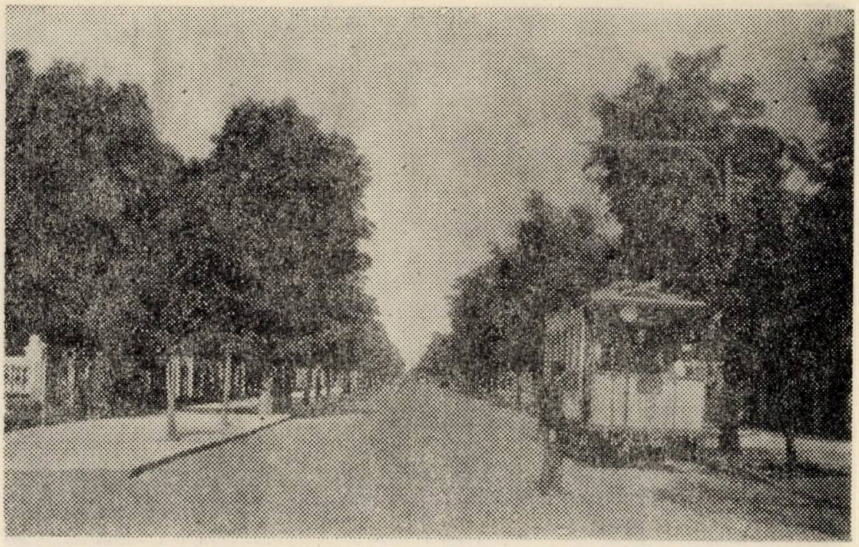

Iași, Bulevardul Copou

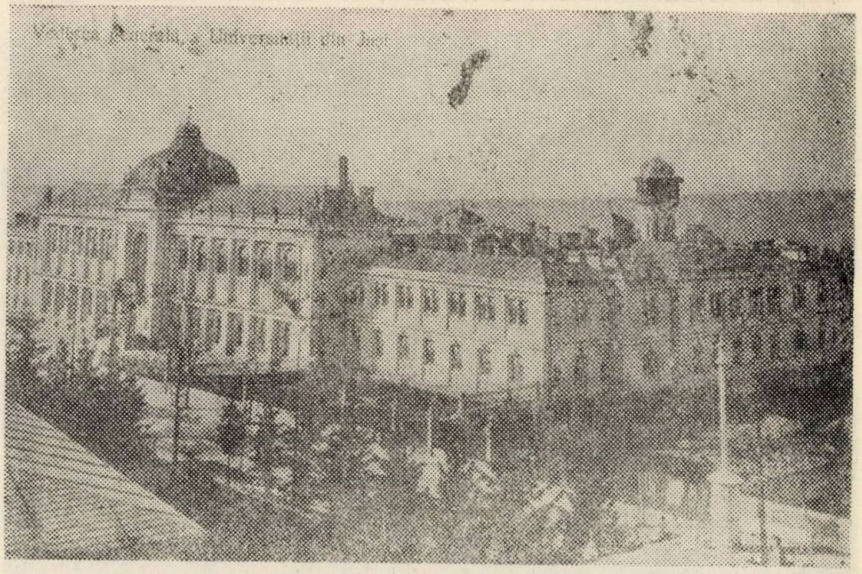

Universitatea „Al. I. Cuza"

Strada Lăpușneanu

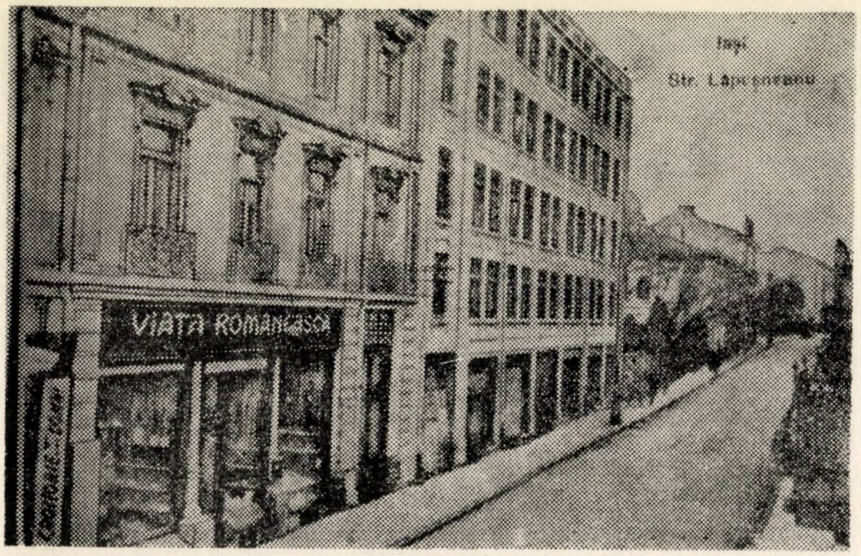

Strada Lăpuşneanu. „Viaţa Românească"

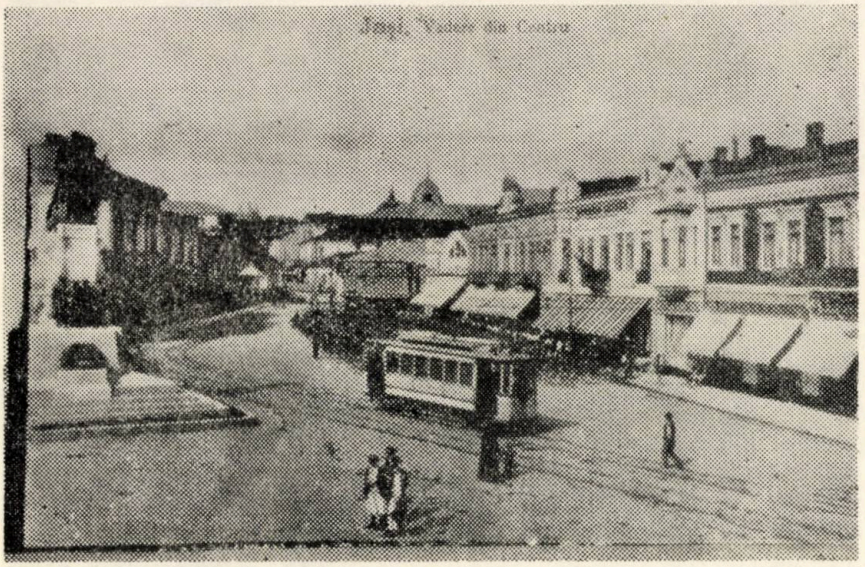

Iaşi, Vedere din fostul centru

care i-a sugerat, pe dată, „cartea iluziilor eterne". Şi tot în acest perimetru s-a aflat, pentru scurt timp, în perioada debutului, şi redacţia harnică şi entuziastă a „Vieţii româneşti".

Piaţa cea mare, care a fost martoră la înfăptuirea Unirii mult dorite, era dominată, ca şi acum, de statuia (inaugurată în anul 1912) întiiului domn al tuturor românilor, Alexandru Ioan Cuza. Urcîndu-se pe soclul statuii, poetul Octavian Goga, într-o zi de iunie a anului 1917, a pledat ca nimeni altul pentru Unirea cea Mare. Voluntarii ardeleni, veniţi la Iaşi, s-au prins atunci în horă şi au cîntat, împreună cu fraţii lor de dincoace de Carpaţi „Deşteaptă-te române" şi „Pe-al nostru steag e scris unire". Ceva mai tîrziu, sfidînd condiţiile umilitoare ale păcii de la Buftea, marea actriţă Mărioara Ventura a recitat versuri patriotice îndemnîndu-i pe toţi românii „La arme" pentru a elibera şi ultima bucată din pămîntul ciuntit al patriei.

Cîndva, în această piaţă, se aliniau birjarii muscali în aşteptarea clienţilor ce ieşeau înveseliţi de aromele vinurilor de Cotnar sau de Bucium de la restaurantul „Luther" sau de la bodega lui Stein.

De-o parte şi de alta a pieţii se aflau hotelurile „Europa" şi „Traian". Cel din urmă, hotelul cel mai solicitat al oraşului de altădată, avea o renumită cafenea unde venea să joace cîte o partidă de şah şi Mihail Sadoveanu. De altfel, treptele înalte ale hotelului au fost călcate de majoritatea personalităţilor politice şi artistice care au trăit (în timpul refugiului) sau care s-au perindat prin Iaşi.

Undeva, în spatele hotelului, pe strada Arcului ce dădea la gară, se putea identifica uşor Liceul internat ce figura printre şcolile de elită ale ţării. Lui Mihail Sadoveanu îi reveneau, adesea „în amintire grupurile de băieţi ai cursului superior de liceu care treceau domol, la ieşirea de după-amiază, discutînd cu aprindere ultimele cărţi şi ultimele reviste" (**Adevărul**, 4 martie 1937, p. 1).

Dintre învăţăceii cu minţi ascuţite şi plini de ambiţie s-au născut multe din spiritele noastre elevate ce au revoluţionat ştiinţa, tehnica şi literatura românească.

Din piaţa Unirii se desprindea, spre răsărit, una din ulicele strîmbe ale urbei, Cuza-Vodă, pe care imaginea o înfăţişează doar fragmentar. Fosta stradă a Goliei era renumită nu numai pentru ctitoria lui Petru Şchiopul ori traseul tramvaielor care făceau legătura între gară şi cartierele Tătăraşi, Nicolina sau Socola, ci şi pentru faptul că, la nr. 42, şi-a trăit o bună parte din anii tinereţii prestigioasa revistă „Viaţa românească", în preajma redacţiei acesteia fiinţînd şi librăria editurii omonime.

Din Cuza-Vodă se ajungea în Tîrgu-Cucului cartier pitoresc surprins cu plasticitate de conde-

iul poetului Dimitrie Anghel. În mica piaţă în care se încrucişau liniile de tramvaie descindeau muncitorii năpăstuiţi ai Tătăraşilor şi Sărăriei. Firma magazinului atenţiona clienţii asupra colonialelor, delicateselor şi scrumbiilor aduse din portul Galaţi.

În partea de nord a străzii Cuza-vodă, clădirea veche a Universităţii găzduia, din toamna anului 1897, sălile de curs şi laboratoarele facultăţii de medicină pînă cînd fu înglobată în contextul unei clădiri mult mai mari, dar cu o arhitectură inexpresivă.

Teatrul Naţional, situat şi el foarte aproape de strada amintită, fusese inaugurat din anul 1896. Vreme de mai multi ani pe la cîrma sa s-au perindat cîteva dintre condeiele prestigioase ale ţării. Pe scenă au evoluat multe din vîrfurile artei interpretative europene : Sarah Bernhardt, Adelina Pati, Mounet-Sully, Aristizza Romanescu ş.a. În timpul războiului — cînd instituţiile guvernamentale fuseseră mutate de la Bucureşti la Iaşi — sala de spectacole a adăpostit şedinţele Parlamentului.

Într-o latură a instituţiei teatrale, cu opt ani mai devreme, se înălţase statuia cărturarului Miron Costin, gîndită şi realizată de sculptorul N. Hegel.

În preajma monumentului se afla pensionul de domnişoare ce ocupa palatul lui Alecu Balş în saloanele căruia, spre sfîrşitul primei jumătăţi a secolului trecut, concertase şi muzicianul Franz Liszt. Tot aici, sub patronajul marelui George Enescu, în 1918, s-au pus bazele Filarmonicii care, astăzi, poartă numele compozitorului şi interpretului român.

Ulita mare sau Ştefan cel Mare, singura stradă croită mult mai drept decît celelalte, lega piaţa Unirii de palatul administrativ. Prin anul 1912 cînd a fost reţinut pe peliculă aspectul din imagine, strada îsi mai menţinea cîte ceva din pitorescul său subliniat, în cazul de faţă, de casele cu un singur cat şi de animaţia întreţinută de negustorii ambulanţi. În curtea din stînga, se vede statuia ctitorului învăţămîntului politehnic românesc, Gheorghe Asachi, iar puţin mai departe se detaşează, în toată splendoarea lor, turlele celei mai delicate biserici de la noi a cărei decoraţie fusese, de abia, refăcută cu migală de echipa arhitectului Lecomte de Nouy.

La capătul acestei importante căi, unde aproape fiecare zid, fiecare treaptă sau piatră mai păstra, în primele trei decenii ale secolului nostru, cîte o şoaptă de pas sau un ecou prelungit din vremurile de demult, exista un edificiu înălţat peste ruinele vechii curţi domneşti. În faţa palatului vechii primării, pentru că despre el este vorba, s-a dezvelit, în iunie 1883, statuia ilustrului Ştefan cel Mare. După anul 1905 palatul, şubred şi nefuncţional, a fost demolat, în locul său construindu-se clădirea în stil eclectic a actualului palat al culturii.

Iaşul primilor trei decenii, aşa după cum o confirmă unul din fiii săi adoptivi, Mihai Sadoveanu, se înfăţişa ca „un muzeu al amintirii şi al sufletului nostru colectiv".

Cărţile poştale desprinse curînd dintr-un album al memoriei încremenite, reuşesc să dezvăluie privitorului imaginea pitorească, primitoare şi excesiv de nostalgică a unei aşezări pe care Gala Galaction o considera „locul ideal unde fiecare ar vrea să-şi petreacă viaţa". Poate, de aceea, fiecare din noi ne simţim legaţi prin spirit, dar şi sufleteşte, de acest vechi şi foarte frumos oraş care, astăzi, cunoaşte noi şi noi împliniri, inima-i nemuritoare pulsîndu-i în ritmul împlinirilor socialiste.

Ştefan ANDRONACHE

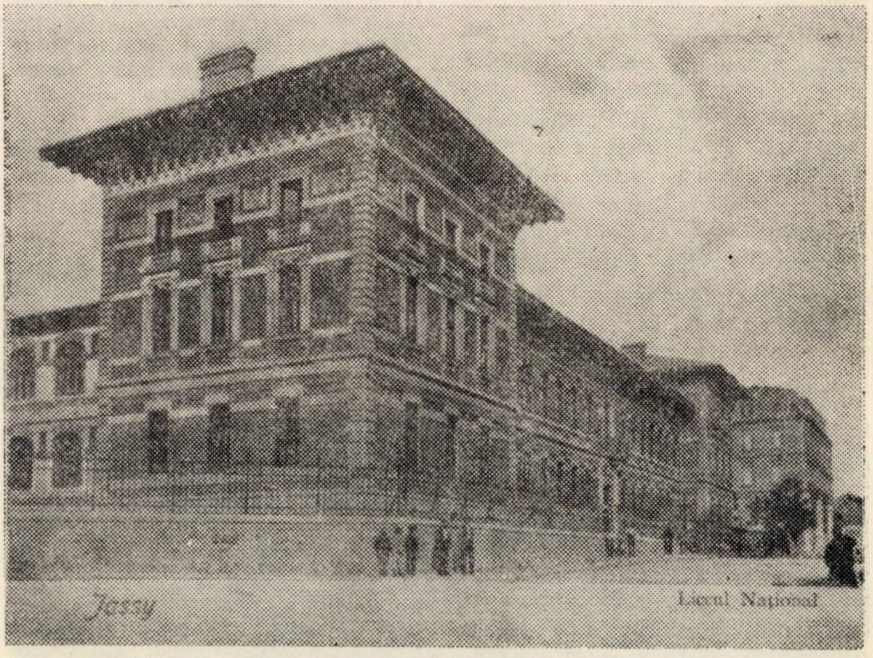

Liceul Naţional

PICĂTURI DE CERNEALĂ

A rămîne o oră pe zi singur și inactual înseamnă de fapt a te situa într-o actualitate perpetuă sau, altfel spus, a simți fiorul eternității. „Rebreanu este Rebreanu oricum și oricînd. Arta e o expresie a libertății prin definiție, căci ea nu acceptă limitele istoriei (...). Arta garantează cea mai nobilă dintre libertăți: libertatea de a fi, o oră pe zi, singuri și inactuali". Cred că în aceste fraze cu care G. Călinescu își încheie **Prefața** la compendiul de **Istoria literaturii române** găsim ceamai profundă și, totodată, cea mai memorabilă judecată de valoare ce s-a emis vreodată în legătură cu creatorul lui **Ion** și al **Răscoalei.**

● **Albert Camus a putut afirma că ambiția oricărui prozator este de a scrie** Război și Pace. **Așa cum, îmi place să adug, ambiția oricărui critic român, începînd cu anul de grație 1941, este și va fi poate multă vreme de a scrie** Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent.

● Într-o toamnă solară am petrecut cîteva săptămîni undeva într-un sat din Moldova. Întîmplarea a potrivit lucrurile în așa fel încît acolo să întîlnesc un om cu o bogată și inedită experiență de viață dar și de lectură. Acel om, nu prea în vîrstă, cu anumite responsabilități în obștea comunei, a citit și citește într-adevăr foarte mult. Fără sistem (de lectură), fără spirit critic, selectiv, dar mult, adică tot ce i-a căzut în mînă, de la antici la contemporani. Nelipsit de o anumită sensibilitate, pasionatul cititor, care mi-a fost un fel de gazdă, a acumulat din cărți mai ales fapte și te poate pune repede în încurcătură cu un amănunt din cutare roman al lui Sadoveanu, al lui Rebreanu, al lui Marin Preda etc. pe care nu-l mai știi minte fiindcă ti s-a părut că nu are o semnificație aparte ori, pur și simplu, memoria însăși, în dialectica ei, l-a eliminat. Bucuros, ca întotdeauna, să stau de vorbă cu asemenea oameni, să-i ascult, cu atît mai mult acolo unde nici nu te aștepți să-i întîlnești și să-i cunoști, am încercat totuși un sentiment de insatisfacție. Cititorul la care mă refer știa o sumedenie de detalii despre personaje, evenimente, conflicte, aproape tot ceea ce ține de epicul așa zicînd la vedere; reproducea poeme întregi, îndeosebi din clasici. Nu era greu însă să simți că-i lipsea ceva. N-aș putea spune cu exactitate ce anume. Oricum, ascultîndu-l, mi-am amintit de o replică scînteietoare a lui Păstorel care contrariat de uimirea cuiva față de enormul simț al naturii dovedit de un mare scriitor, a nuanțat spunînd că prozatorul despre care era vorba **nu simte** natura, ci **o paște.** Nu importă aici și acum dacă Păstorel, cu spiritul său caustic, avea sau nu dreptate. Și cine știe dacă nu a făcut-o doar pentru a se juca. Parafrazîndu-l, mi-am putut spune și eu despre cititorul cu care am conversat multe ceasuri în acea toamnă că nu trăiește literatura, ci doar o paște! Și totuși! Mărturisesc că dialogurile mele cu el m-au ajutat să nu mă simt total înstrăinat, exilat într-un spațiu în care toamna, dincolo (sau dincoace) de poezia ei inconfundabilă, este un anotimp al calculelor riguroase, al dominației concretului, pragmatic și aspru. La urma urmei, pentru cine trăiește, prin mijlocirea operelor literare, într-o anumită intimitate cu scriitorul, orice loc unde s-ar afla, orice anotimp își păstrează intactă frumusețea, ba chiar și-o sporește, de vreme ce, așa cum observa un reputat scriitor contemporan, Miodrag Bulatovič, — „Scriitorii sînt o parte a sistemului solar, sînt un sistem solar. Fiecare scriitor s-a luptat pentru fiecare stea, pentru fiecare palmă a cerului nostru".

● **Mai înainte mult ca teoreticienii și criticii literari să vadă pretutindeni numai** texte care, firește, **sînt sau așteaptă să fie citite, descifrate, încît s-a vorbit si se vorbeste de lume ca text, de univers ca text, de călătorie ca text etc., Eminescu, într-un tulburător dialog cu Shakespeare — „prieten bun al sufletul meu" —, se adresează astfel congenialului dintr-un veac apus: „De-aș fi trăit cînd tu trăiai, pe tine, / Te-aș fi iubit, atît — cît te iubesc? / Căci tot ce simt, de este rău sau bine, / — Destul că simt — tot ție-ți mulțumesc. / Tu mi-ai deschis a ochilor lumine, / M-ai învățat ca lumea s-o citesc / Greșind cu tine chiar, iubesc greșala. S-aduc cu tine mi-este toată fala" (s.n.). Lumea ca text datează, deci, așa zicînd, cel puțin de pe vremea marelui Will. Ca să rămînem în universul eminescian: Toate-s vechi și nouă toate...**

● Napoleon credea că politica unei țări arată aidoma geografiei ei. Prelungind ideia, s-ar putea spune că geografia unei țări începe să semene, prin vreme, cu istoria acelei țări. Mulți dintre noi am avut această revelație încă de la o vîrstă fragedă, atunci cînd am citit, să zicem, acel poem măreț și grav care este descrierea Ardealului din **Românii supt Mihai Voievod Viteazul** de Nicolae Bălcescu, carte în care Eminescu vedea „evanghelia neamului" și pe care o considera un monument de limba românească. Și alți mari scriitori și gînditori ai noștri au descoperit (iar poeții au intuit) pe chipul fizic al patriei urmele, semnele adînci ale unui destin istoric zbuciumat și eroic, ca, de altfel, și ale unui suflet unic și inconfundabil. Căci dacă e un adevăr de necontestat

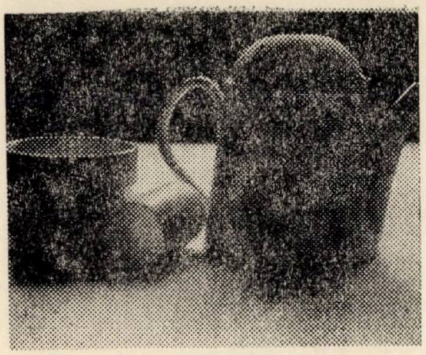

faptul că peisajul, spaţiul modelează sufletul unei colectivităţi, al unui popor, tot atît de adevărat este că, de la un punct încolo, în proiecţia acestui suflet, spaţiul însuşi, geografia ţării poartă pecetea personalităţii celor ce au locuit-o, au apărat-o, au însufleţit-o şi au transformat-o de-a lungul mileniilor. Dar, revenind şi la relaţia istorie-geografie, ce altceva mai revelator poate fi decît această cugetare-metaforă a lui Lucian Blaga: „Munţii Apuseni au împietrit în atitudinea eroică de la '48".

Interviul — gen ingrat pentru cel care-l practică, dar atît de incitant pentru cititorii de cele mai diverse categorii. Mă refer, firește, la interviul-dialog autentic, interviul de probleme şi de idei, interviul ce-şi propune să fixeze o imagine, să contureze un portret moral, să impună ceva, să surprindă o psihologie în mers, să reconstituie un moment, să surprindă o trăire, să prefigureze un fenomen, să polemizeze constructiv, să dea seama de obsesiile unei epoci. Adevărul e că nu oricine e capabil să dialogheze, să-şi asume riscul întrebării sau pe cel al răspunsului. În nu puţine dintre interviurile ce apar în presa noastră literară şi culturală se face prea multă „diplomaţie", prea multă memorialistică măruntă, se dau prea multe răspunsuri „plătite". Implicat profund în actualitate, interviul aspiră, fără îndoială, să devină un document pentru viitor. A se vedea, în acest sens, şi vasta antologie Romanul românesc în interviuri **alcătuită de Aurel Sasu şi Mariana Vartic. Dar documentele „făcute", trucate vor fi cu atît mai mult aruncate de cititorul de peste cîteva decenii în neantul uitării. Desigur, a vorbi despre sinceritate deplină în orice dialog ar putea părea o utopie. Şi totuşi trebuie să vorbim despre sinceritate, şi totuşi sinceritatea e condiţia** sine qua non **a desfăşurării dialogului. În fond, a accepta să dialoghezi e un mod de a adera la civilizaţie, un mod de a fi democrat, de a te bucura de binefacerile democraţiei, dar şi de a te supune, conştient, responsabil, rigorilor acesteia. Fără îndoială, oricît şi oriunde mai există şi vor mai exista oameni care nu sînt în stare să fie democraţi, aşa cum nu sînt în stare să fie liberi.**

Au apărut într-o revistă literară, cu ani în urmă, nişte aşa-zise interviuri cu scriitori. Un mare poet de azi era tratat şi încă de cineva care pretinde că este şi el poet, ca un infractor. Răutatea şi insolenţa nu aveau şi nu vor avea nimic comun cu sinceritatea şi curajul opiniei. Din fericire, gazetarul improvizat a fost destul de repede eliminat dintr-un spaţiu în care intrase nechemat.

Dialogul, schimbul de idei nu se pot produce decît într-o atmosferă de respect reciproc. Publicistica nu e teritoriu de refugiu şi defulare pentru scriitorii rataţi şi nici o îndeletnicire oarecare. E chiar o profesie.

Citeşte şi tu un roman bun! mi-a spus într-o primăvară prietenul meu, punîndu-mi în mînă o carte cît o cărămidă ce avea să mă transporte într-un continent îndepărtat şi **singur** despre care noi europenii ştim încă atît de puţin. În centrul lumii care se naşte şi se statorniceşte pe acest tărîm, sub privirea fascinantă a cititorului, stau un bărbat şi o femeie; scriitorul, Patrick White, refăcînd de fapt mitul cuplului primordial într-un roman ale cărui proporţii, ale cărui acorduri grave şi tulburătoare amintesc de marile epopei.

În fluxul de întîmplări ce compun viaţa eroilor survine un episod care la prima vedere ar putea trece (e un fel de a spune, căci totul în naraţiunea aceasta are o semnificaţie), nebăgat în seamă. Femeia găseşte într-un sertar un carneţel pe care i-l dăruise cineva demult. Cîndva, îşi aminteşte, atunci cînd băiatul ei era mai mic (acum bărbatul şi femeia au rămas din nou numai în doi căci fiica şi fiul au plecat, înscriindu-şi destinele pe alte traiectorii), îl îndemnase pe acesta să scrie în el un jurnal. „Mă gîndeam că ar fi un lucru bun", zicea ea, adăugînd „— Poate că era o prostie. Să ceri unui băiat să-şi noteze ce face. Cred că băieţii nu privesc înapoi. Fac ce au de făcut".

Bărbatul îi cere însă carnetul fiindcă i-ar putea fi lui de folos,

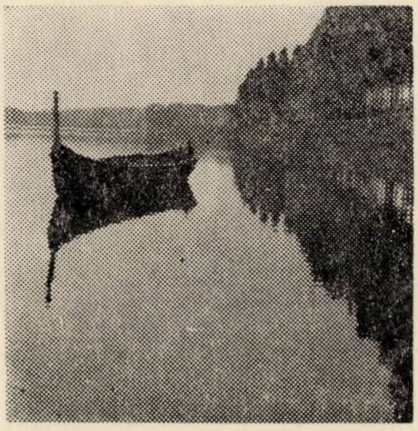

notîndu-şi în el „nişte lucruri", iar femeia, bucuroasă de a fi găsit întrebuinţare acelui carnet fără rost, i-l oferă: „Bărbatul se întoarse la scaunul său din marginea camerei şi se uită la carnetul gol, încercînd să ghicească la ce avea să scrie în el. **Paginile albe în ele însele erau simple şi complete.** Dar trebuie să existe anumite cuvinte simple, care să fie la îndemîna lui şi cu ajutorul cărora să poată face mai multă lumină. Ar fi vrut să scrie un poem, sau o rugăciune în carnetul gol şi se gîndi cîtva timp la ideea asta, amintindu-şi de piesele lui Shakespeare pe care le citise culcat pe burtă, ca adolescent, dar toate cuvintele ce-i veneau în minte erau cuvintele rigide ale unei literaturi pe jumătate uitate, **ce nu aveau nici o legătură cu el.**

Şi astfel carnetul rămase gol. Îşi vedea de treburi, arînd, spintecînd, mulgînd, recoltînd, golind găleţile şi umplîndu-le. Toate aceste acţiuni erau bune în sine, dar nici una din ele nu-i aducea o explicaţie a stării sale de visare, aşa cum ar fi putut s-o facă vreun cuvînt ţîşnind ca un fulger din creierul său" (subl. n.).

Orice viaţă este simplă şi completă în ea însăşi precum paginile albe ale carnetului din romanul **Copacul omului** la care mă refer. Cît timp va rămîne gol acest carnet? Pînă cînd toate acele acţiuni, mereu repetate, bune în sine, îşi ies din sinea lor şi devin text, devin literatură. Carnetul gol îşi aşteaptă aşadar scriitorul, care „să facă mai multă lumină". Şi uneori el apare. În episodul relatat descopăr o metaforă revelatoare a condiţiei demiurgice a scriitorului...

Constantin COROIU

Fotografii de DORU DIACONU

ISTORIA PRINTRE NOI

Prelecțiunile „Junimii“ • 125 de ani •

Dacă despre Societatea literară JUNIMEA, la banchetele anuale, se spunea, glumindu-se, că originea acesteia „se pierde în noaptea timpurilor“, despre Prelecțiunile JUNIMII se știe cu exactitate că s-au născut acum 125 de ani, la 9 februarie 1863, și că Titu Maiorescu a fost cel cu ideea și tot el a ținut cele dintîi „prelecțiuni“ în clădirea Băncii, astăzi clădirea Poștei nr. 1 din Iași, de pe strada Cuza Vodă.

„La cele d'întâi două prelecțiuni publicul părea a veni mai mult din curiozitate; cu al treilea discurs însă tărîmul acestei întreprinderi a fost consolidat; o afluență de public surprinzătoare compusă atît din dame cît și din bărbați a dovedit justețea și oportunitatea ei“.

În al doilea an „V. Pogor și P. Carp se unîră cu d. Maiorescu și programul cursurilor începu tot la 9 februarie“, intenția lor fiind aceea de a face din orașul Iași „un centru de activitate științifică pentru România“.

„În intervalul acestor prelecțiuni s-a constituit și Societatea literară JUNIMEA“ se scrie, de această dată în mod foarte serios, în primul număr, din 1 martie 1867, al revistei „Convorbiri literare“.

Din 1864 prelecțiunile se vor ține în clădirea veche a Universității din Iași, azi sediul Institutului de Medicină.

Prelecțiunile durau o oră și trebuiau rostite liber. Cîteva din acestea au fost mai apoi redactate și publicate în paginile revistei JUNIMII, „Convorbiri literare“, între ele și cea rostită de Mihai Eminescu în 14 martie 1876, Influența austriacă asupra românilor din Principate. *Despre altele s-au făcut scurte rezumate în revista citată.*

Multe amintiri deosebite au rămas și s-au transmis pînă la noi despre viața JUNIMII și a PRELECȚIUNILOR.

Pe lîngă rigorile respectate cu sfințenie de care vorbeam mai înainte privind timpul și modul de expunere, conferențiarul nu avea voie să se vadă cu nimeni nici înainte și nici după zicerea „prelecțiunii“.

Cea mai scurtă dintre acestea, cea mai scurtă „prelecțiune“ a fost cea „rostită“ în 1864 de către unul din fondatorii JUNIMII, cumnat al domnitorului Al. I. Cuza, Th. Rosetti, care nu a putut spune decît titlul „Societatea modernă...“, „societatea modernă“ și-apoi a părăsit sala, fiind foarte liniștit și după aceea, cînd cei cinci corifei ai Societății literare de la Iași: Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, P. P. Carp, Th. Rosetti și Vasile Pogor s-au întîlnit la Casa acestuia din urmă, care a devenit din 1968 sediul central al Muzeului de literatură din Iași.

În anii de după al II-lea război mondial, înnodîndu-se nenumărate fire cu marea tradiție a epocii marilor clasici, revista „Convorbiri literare“ a reapărut la Iași într-un nou format, Cenaclul literar JUNIMEA și-a reluat activitatea în Casa POGOR, devenită muzeu, iar din 1974, la 111 ani de la inaugurare, au loc în această celebră clădire, NOILE PRELECȚIUNI ALE „JUNIMII“.

Încă de acum 125 de ani multe prelecțiuni au avut ca temă istoria națională. În revista „Convorbiri literare“ s-a luat imediat atitudine, prin istoricul A. D. Xenopol, împotriva arbitrarei teorii a lui Roesler.

La noile PRELECȚIUNI au vorbit pînă acum 55 de personalități de prestigiu din domeniile literaturii, științei și culturii românești de azi, între acestea și 10 istorici care au susținut teme de un mare interes pentru publicul foarte interesat care umple pînă la refuz saloanele Casei POGOR.

La 10 decembrie 1975, în ambianța evocatoare a marilor personalități din Casa POGOR, a conferențiat academicianul C. C. Giurescu despre „ETNOGENEZA ȘI CONTINUITATEA POPORULUI ROMÂN ÎN ȚINUTUL CARPATO-DANUBIAN.

Prezentăm cititorilor Almanahului textul integral al acestei „Prelecțiuni“.

Constantin PARASCAN

Acad. Constantin C. Giurescu
(10 dec. 1975 la Casa Pogor — Iași)

Constantin C. Giurescu:

Etnogeneza şi continuitatea poporului român în ţinutul Carpato-Danubian

Onorat auditoriu,

Daţi-mi voie ca primul meu cuvînt să fie o dublă felicitare. Vă felicit din inimă, întîi fiindcă aţi reluat o nobilă tradiţie, tradiţia întrunirilor „Junimii“, o tradiţie care face cinste Iaşilor şi pe care dvs. aţi reluat-o. Aţi cinstit astfel pe înaintaşi şi v-aţi cinstit prin aceasta şi pe dumneavoastră.

Al doilea temei al felicitării mele este felul extraordinar în care s-a dezvoltat oraşul dumneavoastră. Dacă-mi daţi voie, dacă înţelegem Moldova în sensul mare, oraşul nostru, şi eu sînt moldovean dar de la marginea de miazăzi a ţării, tocmai din Ţara de Jos, de la hotar. Am văzut Iaşii, aşa cum spuneam studenţilor de aici, pentru întîia dată în 1926. Am fost pe urmă în '27 la concursul de catedră la

Nicolae Iorga

care s-au prezentat Oţetea şi Hudiţa, un transilvănean şi un moldovean. După aceea l-am văzut ani de-a rîndul, în '41, înainte de prăpădul războiului, şi pînă la '65, încoace...

Dacă s-ar scula cineva din generaţia trecută şi ar privi Iaşii... nu l-ar mai recunoaşte. E un oraş frumos, un oraş care creşte din zi în zi şi care va fi mîine, sînt sigur, un adevărat oraş modern, ca să nu zic termenul preţios de metropolă.

Acestea fiind zise şi mulţumind directorului pentru cuvintele pe care a avut bunăvoinţa să le rostească la adresa mea, ţin să-l asigur că tot ce voi spune despre formarea poporului român corespunde adevărului.

Am acest obicei să spun numai ce cred că este adevărat. E adevărat că nu poţi să spui întotdeauna tot, dar, ca istoric trebuie să ai această normă : ca tot ce spui să fie adevărat şi să nu fie nici un moment în viaţa ta în care să regreţi sau să te jenezi de ceea ce ai spus mai înainte. Cu alte cuvinte să spunem lucrurile aşa cum au fost şi în privinţa aceasta sînt fericit că pot constata că această concepţie pe care am practicat-o de la începutul carierei mele, coincide cu punctul de vedere exprimat de preşedintele statului, care a spus să înfăţişăm istoria aşa cum a fost şi din aceasta n-avem decît de cîştigat.

Trecutul nostru e plin, am trăit în condiţii grele, e adevărat, Eminescu spunea „neamul nevoie" şi-avea dreptate, am trăit în acest colţ de lume bîntuit de furtuni, un mare istoric francez spunea la „întretăierea imperiilor moarte", „au corefour des imperirs morts". Nu-i adevărat. Nu sînt moarte. Trăim aci, în această regiune unde bat vînturile şi unde trăim de mii de ani. Dacă nu toată lumea este de acord asupra identităţii între creatorii civilizaţiei de la Cucuteni, creatorii acelei splendide civilizaţii pictate, cu strămoşii noştri dacii sau geţii, în schimb toţi sînt de acord că oamenii epocii au fost tracii, în speţă ramura de nord, daco-geţii. Dar asta înseamnă 1 800 de ani înainte de era noastră. Adăugaţi 1975... şi vedeţi că ajungeţi la cifra de aproape 4 milenii de cînd existăm pe acest pămînt. Să aduc aminte de vorba lui Mihail Sadoveanu : „Mă simt ca un stejar bătrîn cu rădăcinile adînc înfipte în pămîntul din codrul Orheiului".

Sîntem aci de 4 000 de ani şi aşa sperăm că vom fi aici încă 4 000 de ani înainte.

Am ales ca subiect *formarea poporului român.* De ce l-am ales ? Pentru că este problema, (pentru mine nu e o problemă, dar aşa se spune), fundamentală a poporului român. Cum s-a format poporul nostru şi cum şi-a păstrat continuitatea, cum a avut necontenit fiinţă pe acest pămînt.

S-a vorbit de miracol şi de enigmă. Cercetători străini dar şi unii din românii noştri au prezentat această perioadă, acest mileniu întunecat al migraţiilor, drept un miracol şi o enigmă.

Daţi-mi voie să vă spun : nu-i nici o enigmă şi nici un miracol. Este o dezvoltare normală, aşa cum s-a întîmplat şi cu celelalte popoare romanice. Lasă că, în treacăt fie zis, nu e bine să ai de-a face cu miracole şi cu enigme. Nu e bine fiindcă nu e ştiinţific. Miracolul este un lucru care scapă prevederilor omeneşti... şi cred că atunci cînd este vorba de geneza unui popor, de geneza poporului nostru, nu putem admite miracolul. Părerea mea este că sîntem în faţa unui fenomen normal, aidoma fenomenului care a prezidat la naşterea celorlalte popoare romanice : a italienilor, a francezilor, a spaniolilor şi a portughezilor. În toate aceste cazuri, la toate aceste popoare avem de-a face cu un substrat care la noi a fost substratul daco-get, la franţuji a fost substratul gal, la celelalte, la spanioli şi portughezi, cel iberic, în Italia au fost diferitele naţii : etrusci, samiţi şi aşa mai departe. Peste acest substrat a venit colonizarea romană, adică oameni care vorbeau limba latină, chiar dacă nu erau decît o minoritate, dar toţi ceilalţi vorbeau latina, sigur, nu latina lui Horaţiu, a lui Vergiliu, ci latina populară, cum vorbeşte poporul, cu o gramatică, cîteodată, aproximativă, dar, în orice caz, era limba latină. Această populaţie latină a asimilat pe autohtoni. De ce ? Fiindcă venea cu un nivel de cultură şi de civilizaţie superior. Daţi-mi voie să întrebuinţez doi termeni : de obicei se face confuzie, eu cred că *civilizaţia* este suma valorilor materiale, iar *cultura* este suma valorilor spirituale. Deci, cînd vorbesc de cultură vorbesc de limbă, de religie, de artă, de literatură, iar cînd vorbesc de civilizaţie mă refer la locuinţă, îmbrăcăminte, alimentaţie ş.a.m.d. În acest domeniu au venit cu un nivel superior. N-au venit însă mai mulţi ca autohtonii. Autohtonii au format baza, oamenii pămîntului, cum le-am spus eu, ţăranii daci, care umblau cu capul descoperit, cu părul mare. Dacii ceilalţi, pătura superioară, purtau o căciulă, un fel de căciuliţă, *piriati* sau *piriatis* la singular. Ei bine, aceşti daci sînt baza poporului nostru. Şi nu întîmplător am ales chipul ţăranului dac, un *comatus,* şi l-am pus pe coperta primei sinteze publicate în '41., şi acelaşi ţăran dac l-am pus pe coperta sintezei din 1971 şi acuma, pe a doua ediţie, care apare zilele acestea, tot aşa, am pus un ţăran dac.

Acesta este temeiul neamului nostru.

Aşa se explică şi existenţa şi continuitatea noastră. Oamenii pămîntului. Ţăranii care cultivă pămîntul, aceia se simt legaţi. Un scriitor vechi spunea : dacii *in ferent montius,* dacii trăiesc lipiţi de munţi. Dar nu numai de munţi, se ţineau strîns lipiţi de toată configuraţia, de tot pămîntul dintre Carpaţi şi Dunăre, carpato-danubian, cum se spune.

Aşadar, primul element sînt *dacii* şi trebuie să insistăm asupra acestui lucru. Ca să vedeţi ce importanţă are acest fapt : ce s-a întîmplat în ultimul timp la vecinii noştri, la bulgari ? Acum 20 de ani nu credeau decît în slavi. Spuneau : noi sîntem slavi, Acum au început să descopere ce importanţă are să te duci la origine, la bază, şi acum pun tot mai mare preţ pe traci. În fond e adevărat : la baza lor este populaţia tracică peste care a venit colonizarea romanică, peste care au venit slavii...

Primul Congres de tracologie s-a ţinut la Sofia. Al II-lea Congres de tracologie se ţine la noi, la Bucureşti, anul viitor. Şi-au dat seama ce importanţă are temeiul, rădăcina, şi acuma accentuează din ce în ce asupra elementului tracic.

La noi : dacă dacii au constituit temeiul etnic, în schimb în ce priveşte limba, latinii sînt cei care ne-au dat-o. Din limba dacică a rămas puţin. După socotelile profesorului Rusu de la Cluj — circa 160 de cuvinte şi încă şi acestea sînt contestate de filologi.

Știți că romanii spuneau : *gramatici certant ;* se ceartă gramaticii sau filologii între ei. Se ceartă istoricii, se ceartă și doftorii, se ceartă multe categorii, dar unii filologi spun că e prea mult. O să vedem cîte vor fi. Cert este că ne-au lăsat acești daci o serie de cuvinte. Și fiindcă sîntem într-o regiune și de podgorie, aș preciza aci că trei cuvinte în legătură cu podgoria sînt de origine dacică : *strugure, butuc, curpen.* Acești trei termeni sînt dacici. Cine mai crede că ordinul dat de Burebista să se stîrpească viile a și fost respectat de cetățeni ? ! Nu l-au ascultat. A mai dispărut ici-colo cîte un petec, s-au mai redus unele plantații. Dar poate să-și închipuie cineva că s-a distrus vița care crește normal, crește sălbatecă la noi și azi în multe locuri ? ! E o iluzie !

Am fost aicea podgoreni, din tată-n fiu, de zeci și sute de generații. Deci trei termeni de origine dacă, dar sînt foarte mulți termeni, cum vă spuneam, 160, și nu e cazul să vi-i înșir aci.

Esențialul însă a venit de la latină. Și e interesant că pentru toate domeniile de activitate, dar absolut pentru toate, esențialul este dat de latini. Dacă luați *familia, femeie* vine din *familia,* ceea ce arată o dată mai mult importanța femeii în această celulă care este familia. Bărbatul, *barbatus,* cel care poartă *barbă;* fiu — *filius,* soră — *soror,* cumnat — *cognatus.* Termenii esențiali sînt latini. E adevărat că avem și *nevastă* care e slav, dar e un singur termen față de marea majoritate care sînt latini. Prin urmare — o serie întreagă de termeni latini.

Cucerirea a fost un act tragic. Cucerirea dacilor de către romani. Cum se întîmplă însă, natura are uneori scopuri nebănuite și concluzii neașteptate : Din această ciocnire mare a ieșit poporul român. Nu putem să nu vorbim de amîndouă elementele, și de Decebal și de Traian, și de daco-geți și de coloniștii romani. Nu de mult s-a descoperit de către un profesor american, în Macedonia, o inscripție senzațională. Subofițerul roman care l-a urmărit pe Decebal pînă l-a ajuns într-un loc din munți, și-a pus piatra de mormînt în care descrie cariera lui. Spune așa : „am urmărit pe Decebal și, după ce s-a sinucis, i-am luat capul și mîna dreaptă, și le-am dus să le înfățișez împăratului Traian", la locul unde-și așezase ultima tabără în Dacia înainte de sfîrșitul războiului. A fost, vă spun, o tragedie. Dar, cu vremea, lucrurile s-au îndreptat. Veteranii romani (din *veteran* vine cuvîntul *bătrîn,* căci *bătrîn* nu este altceva decît *veteranus* evoluat potrivit limbii românești) s-au căsătorit cu femeile dace, și fiindcă reprezentau o mare putere, de un nivel superior, rezultatul a fost părăsirea limbii dacice și preluarea limbii latine de către daco-romani.

Casa Pogor

În ce privește formarea și continuitatea, trebuie să păstrăm comparația cu celelalte popoare romanice. Vă întreb : s-a gîndit vreodată cineva ca să conteste francezilor, spaniolilor și portughezilor continuitatea pe teritoriul lor ? Și-a închipuit cineva că au plecat francezii peste Pirinei, ca să se întoarcă peste cîteva sute de ani, în Galia, ca să-și reia locuințele ? Sau că spaniolii au plecat peste Gibraltar sau peste Pirinei și, după sute de ani, au venit îndărăt ? A formula asemenea ipoteze este o denaturare, o negare a bunului simț. Ei bine, așa s-a întîmplat și la noi. Nimănui nu i-a trecut prin cap să conteste continuitatea pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Împăratul Iosif al II-lea, care a avut gînduri mai bune pentru români decît alții, dar, din nefericire, a fost pînă la urmă un om slab, fiindca toate reformele pe care le-a făcut, la sfîrșitul vieții le-a retras, într-un moment de slăbiciune, și sub presiunea grofilor, a magnaților le-a retras ; ei bine, Iosif spunea : „E incontestabil că românii reprezintă cea mai veche populație din Transilvania". La fel spunea președintele Comisiei Aulice din Viena, care se ocupa cu chestiile transilvănene : „Desigur, românii sînt cei mai vechi și limba lor derivă din limba latină".

A venit însă la un moment dat elementul politic. Și s-au formulat anumite teze și s-a spus — fiindcă se vedea că în Transilvania majoritatea este românească, ungurii erau o minoritate, și-au dat seama de primejdia pe care o reprezintă masa românească (românii aveau mulți copii, sașii și ungurii aveau mai puțini), și cu cît va trece timpul această masă românească va fi mai puternică pînă la urmă și deci al lor va fi pămîntul —, teorie formulată mai înainte de Schultzer, dar care a căpătat o consistență exact acum 103 ani, în vremea cînd a scris Roesler, că : „Și românii nu sînt băștinași în Transilvania. Românii au venit tîrziu, la începutul veacului al XIII-lea, sub formă de păstori, cu turmele și s-au infiltrat încetul cu încetul în Transilvania și, avînd un trai bun — să nu credeți că e o butadă, o să vă dau îndată explicații — s-au înmulțit și-au ajuns să ne copleșească pe noi". Aceasta este faimoasa teorie a lui Roesler. Deci au venit tîrziu, s-au infiltrat în Transilvania, și-au găsit aici pe primii ocupanți, care, bineînțeles, erau oamenii lui Arpad. O să vi se pară ciudată argumentarea că trăind bine s-au înmulțit. Ei bine, în 1963 a apărut la Budapesta o carte, sub auspiciile Academiei ungare, am cartea la mine acasă în bibliotecă, în care se spune așa : „Nu-i de mirare că ciobanii aștia valahi s-au înmulțit, fiindcă au un trai bun, mănîncă unt, brînză, caș, adică substanțe bogate în proteine, și au deci o vitalitate extraordinară, s-au înmulțit".

Asta publicată în '63, la Budapesta, sub auspiciile Academiei ungare ! Merg mai departe : în '74, deci anul trecut, a apărut la Paris, în franțuzește *Histoire de l'Hongrie, Istoria Ungariei,* iar anul ăsta, în '75, a apărut la Londra o *Istorie a ungurilor.* Ce găsiți în această carte cu privire la români ? Exact punctul de vedere al lui Roesler : Valahii au venit la începutul veacului al XIII-lea ca păstori, cu turmele, s-au infiltrat în Transilvania unde noi, ungurii, bineînțeles eram mai dinainte, și cu vremea ne-au copleșit prin numărul lor, dat fiind că s-au înmulțit mult, copii mulți !, și noi, ungurii, am avut pierderi mari, fie în războiul cu tătarii, fie mai tîrziu... Asta este ! Notați : anii '74 și '75 ! Am răspuns acestor cărți într-o recenzie care a apărut în *Revista de istorie* nr. 6 din anul acesta, după care această recenzie a fost tradusă în franceză, engleză, germană, spaniolă și rusă și răspîndită prin AGERPRES, agenția noastră, în toată lumea.

S-au produs reacții, evident, nu le-a convenit acest lucru, dar important este că am răspuns acestor oameni care nu sînt preocupați de adevărul științific ci de susținerea unei teze politice, teză care n-are temei, care nu rezistă în fața cercetării obiective, științifice. Continuitatea noastră este un lucru indiscutabil în ținutul nostru carpato-danubian.

O să mă întrebați : dar cum am putut noi rezista timp de o mie de ani față cu valurile necontenite care s-au revărsat necontenit asupra spațiului carpato-danubian ? Au venit goții, au venit pe urmă hunii, au venit avarii, au venit slavii, au venit bulgarii, pe urmă pecenegii, cumanii, ungurii și la urmă tătarii. Atîtea rînduri de neamuri ! Am rezistat cum au rezistat și cei din Franța, asupra cărora au venit

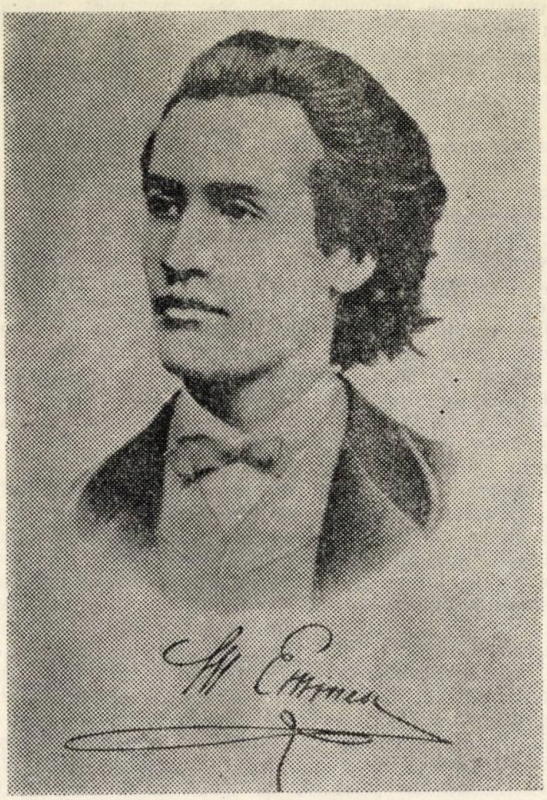

neamurile germanice, cum au rezistat şi cei din Italia, asupra cărora au venit, tot aşa, fel de fel de neamuri germanice şi pe urmă şi arabii, în sud, în Sicilia, cum au rezistat şi în Spania, unde arabii au domnit sute de ani, în afară de neamurile germanice care s-au strecurat aici. Prin urmare nu e un fenomen izolat, doar la noi, pentru a putea zice că la noi a fost o excepţie. Nu. E climatul obişnuit care a fost în toată Europa. Cum am putut rezista ? ! Am putut rezista ţinîndu-ne strîns de pămîntul pe care lucram, continuînd îndeletnicirile milenare, adică agricultura sub toate formele ei, de la cultivarea cerealelor pînă la viticultură, legumicultură. Elementele esenţiale de terminologie sînt de origine romană. Am continuat mineritul. La baltă am fost pescari. În podgorie am fost podgoreni. Am cultivat în continuare viţa de vie. Pentru toate aceste îndeletniciri avem drept mărturie *limba*. Vă dau un element esenţial, fiindcă nu pot să insist acum asupra tuturor categoriilor. Vă dau un element din domeniul mineritului. O să vă surprindă. E vorba de *păcură*. Originea este latină, vine din *picula*. Nu se găseşte nicăieri, nici în italiană, nici în franceză, nici în spaniolă, nici în portugheză. Numai la noi, la români ! Cum de s-a păstrat elementul acesta romanic, *picula*, numai aci ? Fiindcă numai aci a fost exploatat necontenit din epoca romană şi pînă azi. Şi că a fost exploatat necontenit sînt dovadă şi documentele. Avem documente din Moldova anilor 1440—1442, în care se arată că voievozii de atunci fac donaţie mănăstirilor un sat pe valea Tazlăului Sărat, „mai în dreptul păcurii", anul 1440, sau, în 1442, lîngă „fîntîna cea neagră a păcurii". Fiindcă actele erau scrise în cancelarie în limba slavă, slava veche bisericească, atunci citim acolo „ciorna cîlniţa păcurii". Interesant e că, deşi documentul e în limba slavă, termenul *păcură* este cel din românește, pentru că slavii nu aveau un termen pentru această fixaţie.

Mai nou, în Transilvania găsesc un document din veacul al XIV-lea, în care se citează satul Păcureni. Iar în 1516—1518 alte documente vorbesc despre Păcureni. Pe urmă şi de o parte şi de alta a Carpaţilor găsim termenul de origine latină *păcurari*, şi constatăm exploatarea neîntreruptă a acestui mineral, care nu se face nicăieri altundeva în Peninsula Balcanică. Atunci cum vă explicaţi că acest termen a rezistat aproape două mii de ani şi că se găseşte numai în limba română şi că a fost păstrat de populaţia romanică, aceea care a trăit în această regiune carpato-danubiană şi care a exploatat păcura ? Vedeţi, la aceste argumente irefutabile nu se răspunde. Am observat care e tactica adversarilor. Nu răspund la argumentele la care nu pot răspunde. Şi o ţin morţiş la ideile lor preconcepute. Dar nu asta este ştiinţă, asta este propagandă făcută în chip cu totul greşit Pentru oamenii serioşi, oameni care ştiu ce înseamnă ştiinţa, un asemenea fel de demonstraţie îl condamnă pe cel care o face.

Am putut trăi în cursul evenimentelor la adăpostul pădurii. Să ştiţi că s-a vorbit multă vreme şi încă se mai vorbeşte de „retragerea la munte". După părerea mea formula nu e bună. Trebuie înlocuită cu „retragerea la pădure", pentru că la munte, dacă nu ai pădure, unde să te ascunzi, cum să trăieşti ? ' Sînt între dumneavoastră mulţi care faceţi excursii la munte. Pe muntele golaş, pleşuv, n-ai nici cum te ascunde, n-ai nici cum trăi. Pădurea însă, în special pădurea de deal şi de şes, aceea oferă posibilitatea de trai. Şi vă rog să observaţi că atunci cînd au venit slavii, aici au găsit, în marea pădure care se întinde între cele două stepe muntene, între Bărăgan şi Burnas, în marea pădure care e străbătută de rîurile Dîmboviţa, Colentina, Argeş, Neajlov, o serie întreagă de rîuri şi locuri, au găsit o mulţime de populaţie romană. Impresionaţi de această mulţime i-au zis regiunii — Vlaşca. Ce înseamnă *Vlaşca* în limba slavilor ? Ţara Vlahilor, adică *Ţara românilor*. Unde este Vlaşca ? E cumva la munte ? Nu ! E în plină cîmpie. Adică tocmai acolo unde condiţiile de trai erau mai favorabile, fiindcă în pădurea de la şes şi de la deal se poate trăi. Pădurea are posibilităţi de hrană. Nu vă ascund că înainte vreme, cînd nu era untdelemn şi nici măsline şi nici floarea soarelui nu se răspîndise, strămoşii consumau ulei de jir. Fructul fagului este un fruct comestibil, se poate mînca, iar din el se poate face ulei. Avem pe urmă tot felul de pădureţi în pădurile noastre : meri, peri, apoi cireşi, nuci, aluni, toţi aceştia dau fructe comestibile. Noi avem dulceţuri, numeroase dulceţuri în toată ţara. Cozia se numea pe vremea lui Mircea cel Bătrîn *Dulcet*, dar fiindcă mai era un Dulcet în Dîmboviţa, mai vechi, cei de la Cozia au fost obligaţi să schimbe numele, pentru a nu se confunda, şi i-au zis *Cozia*, care în limba turcă veche înseamnă acelaşi lucru. Dar avem *Dulcet*-uri în multe părţi. Ei bine, alunele, nucile, diferitele ciuperci, numeroase, le ştiţi cu toţii, de la delicioasele mînătărci pînă la urechiuşe... sînt comestibile şi se pot păstra şi pe timpul iernii. În poieni se poate face agricultură. În marginea pădurilor sînt prisăcile care dau miere şi ceară. Foarte multe documente avem care arată prisăcile aşezate la marginea pădurii, şi e explicabil, pentru că acolo e posibilitate mai mare, notaţi că fîneţele erau întinse atunci, mult mai întinse decît astăzi. Deci s-a putut trăi în pădurile de la cîmpie şi de la deal, pe atunci păduri de foioase, care permit o viaţă abundentă sub raport alimentar, mult mai abundentă decît pădurile de munte, unde creşte bradul şi se ştie că sub brad nu creşte nimic. Bradul e un copac splendid, se înalţă spre cer ca lumînarea, este simbolul pentru momentele solemne ale vieţii, cînd se naşte cineva, cînd îşi face casa, cînd se căsătoreşte şi cînd moare. Bradul merge înainte. Bradul este simbolul veşniciei şi al durabilităţii poate şi pentru că frunzele lui sînt veşnic verzi. Dar sub brad nu creşte nimic. Bradul este stăpîn suveran pe pămîntul pe care trăieşte. Sub fag, sub celelalte foioase pot să crească tot felul de plante, unele chiar comestibile. O explicaţie a rezistenţei noastre este această trăire la adăpostul pădurii.

Aş vrea să adaug cîteva cuvinte despre formaţiile prestatale aşa cum le ştim în Transilvania, în Moldova, în Dobrogea. Vreau să adaug acum că în nordul Dobrogei este o pădure mare, astăzi este mult mai mică decît era ea înainte, care se numeşte *Codru*. Să ştiţi că acest termen, *codru*, este iar de origine dacică. *Codru, brad* sînt termeni dacici. Bine, se va întreba cineva, dar ce formă de organizare am avut noi în cursul mileniului, în etapa migraţiilor ? Am

avut o formă potrivită cu împrejurările, adică anumite formaţiuni mai mici ca suprafaţă, termenul este *cnezat* sau *voievodat;* cnezatele erau pe o suprafaţă mai mică, voievodatele erau pe o suprafaţă mai mare, de pildă bazinul unui rîu. Pe slavi i-am asimilat, aşa cum s-a petrecut acest fenomen în tot restul Europei, la popoarele romanice. Elementul de-al treilea, elementul migrator, a fost asimilat de către populaţia romanică. Iată, în Lombardia au venit longobarzii şi s-au aşezat peste romani, peste italieni, oameni cu păr bălai, cu ochi albaştri... După 200—300 de ani i-au înghiţit. Şi astăzi în Lombardia italienii sînt cu păr bălai şi ochii albaştri, desigur, urmaşii nemţilor pe care i-au asimilat. În Franţa au venit peste galoromani francii, au venit vizigoţii, au venit burgunzii. De la început au pus mîna pe pămînt, l-au stăpînit, dar pînă la urmă au fost înghiţiţi aşa cum înghite pămîntul apa ce se aşază deasupra. Şi astăzi nu mai găseşti element germanic nici în Italia, nici în Franţa, nici în Spania, nici în Portugalia. Tot aşa n-a mai fost element slav nici la noi, în România, fiindcă a fost asimilat şi un proces important în acest proces de asimilare l-au avut femeile şi în Franţa şi în Spania şi în Portugalia, pentru că se ştie, ea reprezintă un element conservator, un element care ţine la tradiţie, la casă, la gospodărie şi migratorul, care se căsătoreşte cu o femeie a locului, de la o vreme începe să vorbească limba femeii şi pînă la urmă copiii vorbesc limba mamei, cum se obişnuieţşe, şi, după cîteva sute de ani, au dispărut. Iată deci acest proces de a II-a asimilare (prima avusese loc în timpul cuceririi autohtonilor) a elementului de bază, a substratului de către romani, şi acum, are loc a II-a asimilare a elementului migrator de către romanici. Fenomenele acestea, onorat auditoriu, trebuie considerate nu pe o suprafaţă mică, să ne mărginim numai la noi, că n-o să înţelegem bine, fenomenele acestea trebuie judecate la arie europeană şi să facem comparaţie cu ce s-a petrecut în celelalte ţări de origine romană, şi atunci procesul devine clar. Este un proces general, nu e vorba de ceva special la noi, şi atuncea nu mai e nevoie nici de enigme şi nici de miracole. De aceea un proces care s-a petrecut în toată Europa în Evul Mediu în condiţii similare nu mai poate fi pus la îndoială. De aceea vă spuneam că nu e bine să vorbim de enigmă şi de miracol în ştiinţă, mai ales cînd e vorba de fenomene care se pot explica foarte simplu, foarte uşor, dacă ţinem seama de fenomenele similare din restul lumii.

Deci, am avut organizaţii din acestea mici, prestatale. În privinţa aceasta am ajuns la unele concluzii pe care le-am notat şi în *Istroia românilor.* E o concluzie, ca să spun aşa, spre sfîrşitul carierei. Este concluzia ultimă la care am ajuns cercetînd trecutul nostru.

Care erau formaţiile prestatale din Moldova? Ei bine, să ştiţi că o asemenea formaţie a fost chiar aici, la Iaşi. Înainte de a se face statul Moldova, după Dragoş şi Bogdan, a fost aici, în regiunea aceasta a Iaşului, aşa de bine înzestrată sub raportul posibilităţilor de trai, cu pădure, agricultură, vie, cu păşuni, cu ape, lacuri, iezere, aici a fost o formaţie prestatală. Cine va fi stăpînit aici, cum îl va fi chemat? Nu ştim. Dar e sigur că a fost aci..., şi veţi vedea că săpături arheologice şi descoperirile întîmplătoare vor confirma existenţa acestei formaţii prestatale. De altfel să ştiţi că cea mai bogată arhivă e tot pămîntul, păstrează în condiţii bune resturile, adevărul şi-l redă în toată splendoarea. Le păstrează mai bine decît le păstrăm noi.

O altă formaţie a fost în zona Bîrladului. Lasă că şi cronicile ruseşti vorbesc de această organizaţie prestatală. În veacul al XI-lea un principe rus se adresează altuia şi zice: „Să te duci la Bîrlad". Pe unul îl trimite la Novgorod şi pe altul în afara pămîntului rusesc, la Bîrlad!

O a treia formaţie prestatală a fost în regiunea vestică, în Vrancea şi în regiunea sării, pe valea Trotuşului. Sarea este un element esenţial şi fără sare nu se poate trăi. Ţăranii veneau ca să cumpere două elemente absolut indispensabile vieţii, în primul rînd sarea şi în al doilea rînd fierul. Fiindcă trebuie să ai coasă, trebuie să ai seceră, trebuie să

Iacob Negruzzi

ai topor ca să poţi trăi. Unde se găsesc astea? Se găsesc în anumite centre; acelea sînt viitoarele tîrguri şi asemenea centre sau tîrguri au fost aci, în regiunea Ieşilor, au fost la Bîrlad, au fost în sud-estul Moldovei, au fost în regiunea Orheiului, unde arheologii ruşi au făcut săpături şi au găsit lucruri foarte interesante, au fost, în sfîrşit, în nordul ţării, unde mai tîrziu va fi aşa numita formaţie a Sepeniţului. Prin urmare nu o singură formaţie ci o serie întreagă de formaţii pe teritoriul Moldovei, după cum în Ţara Românească, numai în Oltenia avem patru formaţii, plus cele din Muntenia, care au fost pe teritoriul Argeşului, în Ilfov şi în regiunea vărsării Ialomiţei. Acestea au fost formaţiile prestatale. Voi încheia spunînd: că dacă pentru oamenii de bunăcredinţă şi pentru cercetătorii ştiinţifici obiectivi, formarea poporului român şi continuitatea lui sînt astăzi în afară de orice îndoială, totuşi, nu trebuie să ne bizuim numai pe dreptatea noastră, fiindcă o vorbă veche românească spune că poţi să mori cu dreptatea în braţe, deci, să fim atenţi în fiecare clipă şi să urmărim ceea ce se spune împotriva noastră şi să dăm răspunsul cuvenit. [...]. Vă spun că trebuie să fim în permanenţă gata, să nu ne mulţumim că ne bizuim numai pe dreptatea noastră, să avem o atitudine de permanentă veghe, să răspundem atacurilor care ni se adresează, atacuri care sînt nedrepte şi care contestă drepturile noastre asupra acestui pămînt. Şi, inspiraţi de înţelepciunea strămoşilor care au făcut ca formaţiile noastre politice să trăiască fără întrerupere de la întemeiere şi pînă astăzi, fiindcă sîntem în sud-estul european singurul popor ale cărui formaţii politice n-au cunoscut întreruperea. Muntenia, Moldova, Transilvania au existat fără întrerupere.

Toată Peninsula Balcanică a fost ocupată de turci, statele au fost desfiinţate şi abia în secolul al XIX-lea şi-au reluat fiinţa de stat: Ungurii au avut o întrerupere de 140 de ani; Polonii au avut o întrerupere de aproape 140 de ani; singurii care am păstrat viaţa de stat neîntreruptă am fost noi, *românii.* Cum?! Fiindcă am ştiut să îmbinăm ascuţişul minţii, adică simţul politic, diplomaţia, considerarea exactă şi obiectivă a împrejurărilor, cu ascuţişul săbiei în momentele în care nu se mai putea altfel. Şi voinţa aceasta de a te apăra, de a şti că nu laşi pămîntul tău să fie ocupat, acestei voinţe i-a dat expresie Şeful statului în '68 cînd a rostit cuvintele pe care le cunoaşteţi şi care au însemnat voinţa poporului român de a rezista şi a-şi apăra pămîntul. Vedeţi, mergem pe linia pe care au mers sute de ani înaintaşii noştri. Şi aş zice, că încheierea acestui cuvînt pe care am avut cinstea de a-l rosti în faţa dumneavoastră este vechiul adagiu roman: *Salus republicae suprema lex esto,* salvarea republicii să fie legea supremă pentru fiecare şi pentru toată lumea.

UNIREA
în documente ieşene

În Iaşi, oraşul pe drept numit al Unirii, nenumăratele monumente istorice şi mărturii documentare aflate în depozitele publice vorbesc cu elocvenţă despre lupta românilor pentru unitate şi independenţă. Aici, la mijlocul anului 1600, Mihai Viteazul a unit cele trei ţări surori şi s-a intitulat „domn al Ţării Româneşti, Ardealului şi a toată ţara Moldovei". Tot aici în 1857 Mihail Kogălniceanu, în calitate de membru al Divanului ad-hoc, prezentînd „dorinţele fundamentale" ale moldovenilor afirma: „Dorinţa cea mai mare, cea mai generală, aceea hotărîtă de toate generaţiile trecute, aceea care este sufletul generaţiei actuale, aceea care, împlinită, va face fericirea generaţiilor viitoare, este Unirea Principatelor într-un singur stat, o unire care este firească, legiuită şi neapărată". Dorinţă realizată doi ani mai tîrziu prin alegerea lui Alexandru Ioan Cuza la 5 şi 24 ianuarie 1859. Şi tot în Iaşi, în iunie 1917, au sosit voluntarii ardeleni şi bucovineni ca alături de fraţii lor, cu arma în mînă, să desăvîrşească unirea şi să înfăptuiască statul naţional unitar român.

Al. I. Cuza

Mulţimea documentelor, manuscriselor, stampelor, fotografiilor, ziarelor etc., ce se află în depozitele Arhivelor Statului din Iaşi şi care reflectă legăturile existente între provinciile româneşti, e impresionantă. Vom încerca cu acest prilej să spicuim doar cîteva dintre ele, argumente convingătoare la ceea ce în 1857 susţinea Kogălniceanu, şi anume că sîntem „acelaşi popor, identic, ca niciunul altul, pentru că avem acelaşi început, acelaşi nume, aceeaşi limbă, aceeaşi religie, aceeaşi istorie, aceeaşi civilizaţie, aceleaşi instituţii, aceleaşi legi şi obiceiuri, aceleaşi temeiuri şi aceleaşi speranţe, aceleaşi trebuinţe de îndestulat, aceleaşi hotare de păzit, aceleaşi dureri în trecut, acelaşi viitor de asigurat şi, în sfîrşit, aceeaşi misie de împlinit".

După cum este ştiut între Moldova şi celelalte ţări româneşti din timpurile cele mai vechi au existat legături economice şi politice. Mai mult, la graniţele dintre ele a existat un permanent „du-te-vino", încît într-un document din 1834 se afirma că „din vechime atît acei din Transilvania (locuitori, n.n.) cît şi bucovinenii treceau după sare, tutun, fără nici o formalitate de paşaport sau învoire", iar punctele de trecere de la Comăneşti, Oituz, Soveja, Vrancea, Bicaz, Prisecani, Cornul Luncii, Burdujeni, Nimirceni erau „deschise şi fără străji". Cîţiva ani mai tîrziu, în 1838, comandantul graniţei dinspre Transilvania, într-un raport al său făcut în urma unei inspecţii, sesiza pe şeful Miliţiei pămînteşti că „pe la multe locuri au aflat plecări ale locuitorilor din Transilvania cu dorinţa de a trece şi a se statornici cu totul în principatul Moldavia". Ca răspuns la intervenţia sa i se făcea cunoscut că „pentru locuitorii din Transilvania ce au arătat dorinţă de a trece şi a se statornici aice în principat, pe nişte asemenea locuitori să-i îndemnaţi şi să-i înlesniţi a veni în partea aceasta". Nu era opinia unei persoane, ci atitudinea dintotdeauna, firească, pe care au avut-o moldovenii faţă de fraţii lor, atitudine pe care o regăsim şi în paginile presei ieşene. „Albina românească", în numărul său din 15 septembrie 1846, remarca „vecinătatea cea bună în care petrec românii Transilvaniei cu acei ai Moldovei şi înrudirea între locuitorii de pe hotarele munţilor". Tot în paginile „Albinei româneşti" erau publicate ştirile referitoare la Ţara Românească şi Transilvania. Preluînd o informaţie apărută în „Gazeta de Braşov" referitoare la actul descoperit în arhiva bisericii româneşti din Schei, „de mare folos românilor negustori pămînteni", în care se specifică numărul negustorilor braşoveni români, 70, şi de alt neam abia 5, în comentariu gazetei ieşene se spunea: „Va să zică nici românii neguţitori din Braşov nu sînt venetici de ieri de alaltăieri, cum au plăcut unora a zice".

Alegerea lui Al. I. Cuza ca domn al celor două principate a avut un puternic ecou în Transilvania, unde românii „numai la Principate privesc.... iar cînd s-a ales Cuza domn, entuziasmul la românii din Transilvania era poate mai mare decît în Principate". Afirmaţia aparţine lui Alexandru Papiu Ilarian, care a dat glas speranţelor românilor de peste munţi, în timpul lui Cuza acţiunile întreprinse de am-

bele părți ale Carpaților, avînd drept scop înfăptuirea statului național unitar român, sînt mult mai numeroase și au un caracter mult mai larg. În august 1866, cînd ia ființă „Societatea pentru învățătura poporului român", în programul ei, ca principal punct, se prevedea a „propaga prin toate mijloacele putincioase învățătura între români *fără deosebire de provincie*". Idee îmbrățișată de transilvăneni, bănățeni și bucovineni, care au salutat „cu iubire de frați tînăra noastră societate", se spune într-un document din anul 1867, deoarece apariția ei „a deșteptat speranțe în toate țările locuite de români".

Anul 1871 a fost marcat de impresionanta serbare care a avut loc la Putna. La ea au luat parte reprezentanții tuturor provinciilor românești. Despre caracterul și scopul serbării nu mai există nici un dubiu dacă vom citi scrisoarea trimisă la Blaj studenților Facultății de teologie, la 4 martie 1870, din Viena, de către Comitetul organizator. Avînd frumoasa grafie a lui Eminescu, care o semnează în calitate de secretar al Comitetului organizator, ea cuprinde, printre altele, următoarele rînduri : „Serbarea trebuie să devină și purtătoarea unei idei. *Ideea unității morale*... astfel încît pe viitor lucrările noastre toate să aibă una și aceeași țintă, astfel ca unificarea direcțiunii noastre spirituale să urzească de pe acum unitatea destinelor noastre. *În trecut ni s-a impus o istorie, în viitor să ne-o facem noi*" Cîțiva ani mai tîrziu, după cucerirea independenței de stat a României ,acțiunile întreprinse fățiș de diferite organizații, societăți, asociații etc., nu lăsau nici un fel de echivoc asupra dorinței de unire a românilor. Acesta este și motivul pentru care societățile culturale românești din Viena, Budapesta, Cernăuți, Cluj ca și cele din România, „Societatea Carpaților" și „Liga culturală", sînt atent supravegheate de către Biroul de informații din Viena, de pe lîngă Ministerul de interne austro-ungar și des luate în discuție în rapoartele lui. Într-un asemenea raport, datat 7 iunie 1882, care are ca obiect o ședință a „Societății Carpaților", se găsesc următoarele rînduri : „Eminescu, redactor principal la *Timpul*, a făcut propunerea ca studenții transilvăneni de naționalitate română, care frecventează instituțiile de învățămînt din România pentru a se instrui, să fie puși să acționeze în timpul vacanței în locurile lor natale pentru a orienta opinia publică în direcția unei *Dacii Mari*".

Începutul secolului XX este marcat la Iași de serbarea organizată de „Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor" în memoria lui Mihai Viteazul, cu ocazia împlinirii a trei sute de ani de la moartea sa. La 8 noiembrie o mare de oameni s-au adunat în Piața Unirii. Au participat delegații ale studenților din Bucovina și Transilvania. Unul dintre studenți, în cuvîntul său, a vorbit despre „faptele măreț ale eroului", cu speranța că „idealul urmat de Mihai Viteazul va încolți și va cimenta și în zilele noastre spre unirea tuturor românilor". În aceeași zi la Universitate, a avut loc un simpozion unde, printre altele, s-a afirmat că „de Mihai Viteazul ne leagă două idei scumpe neamului nostru : *neatîrnarea și unirea tuturor românilor*. Pe amîndouă le-a realizat o clipă vitejia marelui voievod propunînd parcă urmașilor țința și menirea statornică a veacurilor următoare".

Un alt moment cu adînci semnificații l-a constituit sărbătorirea, la începutul anului 1909, a împlinirii unei jumătăți de secol de la realizarea Unirii Principatelor. Și cu acest prilej vin reprezentanți ai românilor din Bucovina și Transilvania, iar „Liga culturală" a organizat o puternică manifestare cu caracter național. Tot atunci societatea studențească „România jună" din Viena a inițiat primul congres al studenților români din imperiul Austro-Ungar, Bucovina și România ce urmărea să dea „impuls la o înfrățire a tuturor studenților români" în vederea „trezirii conștiinței publice a întregului popor românesc față de problemele existenței naționale".

Evenimentele se precipită și pare tot mai aproape ziua cînd aspirațiile românilor vor deveni o realitate a existenței lor. În 1913, cu ocazia deschiderii stagiunii teatrale, Mihail Sadoveanu, director la acea dată a Teatrului Național din Iași, elogiind calitățile dramei „Zorile", de Șt. O. Iosif cu care începea stagiunea, remarca faptul că ea cuprinde „un episod din revoluția din 1848 a fraților noștri din Ardeal, cu durerile lor pe care acum le simțim tot mai aspru și cu aspirațiile lor care din zi în zi ne devin tot mai scumpe".

Intrarea României în război, în august 1916, sacrificiile făcute, tributul de sînge plătit, eroismul ostașilor români, toate acestea la un loc au avut ca rezultat desăvîrșirea unității naționale. Aflat la Iași, împreună cu Delavrancea și Vlahuță, Octavian Goga scria, la 27 februarie 1917, colonelului D. Ghercu-lescu, comandantul Regimentului 4 vînători : „Din povestirile ofițerilor cunoastem în amănunte toate paginile de epopee pe care le-a înscris în istoria noastră regimentul d-voastră și pe care ordinul de zi le enumeră laconic. Citindu-le am rămas miscat de suflarea caldă de patriotism a fiecărui rînd, după cum miscat eram alături de Delavrancea și Vlahuță cînd subl. Nerva Paul, vrednicul ucenic al d-voastră, ne vorbea de șirul necurmat al acestor lupte". De altfel întreaga armată română era conștientă de misiunea ce-i revenea. Generalul Cristescu, comandantul Armatei a I-a, adresîndu-se, în iulie 1917, ofițerilor săi își exprima desăvîrșita încredere în „victoria finală care ne va duce la realizarea visului de aur al neamului. întregirea lui pentru totdeauna". Iar cînd acest vis a devenit realitate rectorul Universității ieșene, apreciind însemnătatea evenimentului, a trimis o telegramă Comitetului diriguitor al românilor din Ardeal și Ungaria în care se sublinia „neîntrecuta însemnătate istorică în care se înfăptuiește întregirea neamului pe care dumneavoastră și marea adunare națională ați proclamat-o în cetatea lui Mihai Viteazul".

D. IVĂNESCU

Costache Agafiței : „Hora Unirii"

ACTORII și MAREA UNIRE
IAȘI 1918

Interviu cu artista emerită Mărioara Davidoglu

Mărioara Davidoglu, artistă emerită în rolul Aneta Duduleanu din „Gaițele"

— Stimată maestră, Marioara Davidoglu, mă bucur că v-ați lăsat convinsă să acceptați acest dialog!

● Ei, da, știu că te bucuri, cum să nu? Poate vă gîndiți că e bine să auziți de la mine tot ce se mai poate auzi. Nu uita, vă povestesc despre vremuri în care și noi tinerii de atunci eram și mulți și frumoși și plini de vise și luptători adevărați doar acum am rămas cam singură.

— E adevărat că ne bucurăm să aflăm despre acele vremi, dar să știți că motivele sînt mult mai multe. Bunăoară, mereu v-am spus că ne place cum povestiți. **Ineditul este dublat de farmecul povestirii dumneavoastră.**

● N-o lua așa că nu-ți merge. Știu eu exact cum povestesc, dar dacă place, să știi că o fac așa cum simt. Cea mai mare bucurie a mea este însă că mai simt și acum la fel ca atunci... Află dragă Șoitule că anii și-ar fi lăsat urme pe ici pe colo, dar capul mi-a rămas întreg. Unii nici nu vor să creadă că este așa. Ca dovadă ei uită că eu țin minte și acum unde pun fiecare obiect, de exemplu. Știi bine la ce mă refer. Eh, am și eu mare noroc de acest cap care știe să funcționeze bine și acum. Deci nu fac decît să vă iau, frumușel, cu mine și să vă conduc printre amintirile acelea multe și dragi.

— Vă amintiți de întîlnirea pe care ați avut-o la Institutul de igienă și sănătate publică?

● Da, acolo unde un doctor se temea să nu adorm!

— Acolo. De acolo însă avem și cea mai exactă caracterizare care vi s-a făcut. Cineva se minuna continuu de sclipirile din privirea dumneavoastră, de ochii care dominau întreaga figură, dîndu-i acesteia vîrsta din momentul trăirii celor povestite.

● Vezi, mata, eu nu am povestit niciodată decît ceea ce mi-a aparținut. Nu am venit niciodată să improvizez, ci eventual să accentuez ceva. Știu, o să spuneți, cum e posibil ca un actor să facă asemenea afirmație? Este cu putință ca el să nu povestească decît ce-i aparține? Este. Pentru că și acele roluri în momentul urcării pe scenă îți aparțin. Numai dacă-ți aparțin le poți demonstra. Așa se explică de ce cu fiecare actor se dezvăluie un erou cu particularități nebănuite, uneori, nici de autor. Așadar, nu vă mirați că în momentul povestirii eu pot avea, și acum, și 15 și 20 de ani. E un rol pe care l-am jucat sigur cel mai bine. Am avut și eu această vîrstă, apoi altele și nici uneia nu am ce-i reproșa.

— Dacă ne îngăduiți, am mai face o precizare: aceste vîrste le-ați împlinit pe toate în teatru. Acolo au fost cele dintîi mari atracții și mari ucenicii.

● Da. Au fost și anii de ucenicie, au fost, într-adevăr, ai marilor ucenicii, cum le spui mata. Veneam la teatru, cum am mai spus — și altă dată —, ca eleva maestrului State Dragomir, dar a izbucnit repede războiul, care a obligat cele trei Naționale românești să se adune la Iași. Atunci au venit toți marii actori ai țării aici. Așa, numărul celor de la care vom învăța cîte ceva deosebit de valoros pentru viitoarea carieră a sporit.

— Deci, ne aflăm în anii primului război mondial, 1916—1918.

● La Iași se aflau artiști de operă și de teatru și din București și din Craiova. De la operă era d-na Drăgulinescu Stinghie, Niculescu Bassu, Jean Atanasiu, Edgar Istrati. Li s-au alăturat soții Lucia și Tony Bulandra, Ion Manolescu, Marioara Ventura, Elvira Popescu și alții. Teatrul, opera, opereta și revista românească erau în întregime la Iași. Îmi amintesc, spre exemplu, de succesul revistelor lui Constantin Tănase și Marioara Cinschi, două stele de cea mai mare mărime.

Tănase cînta la București cuplete satirice de mare actualitate cu Belcot, la Iași însă cînta cu Cinschina. Era, în fapt, o selecție. Aduceau în sălile mereu arhipline tot ce era mai de succes și mai din inimă pornit. În acea perioadă au lansat melodia „Iubitul meu nu este prinț" pe care o cînta, oriunde și oricînd, toată lumea.

„Iubitul meu nu este prinț / El n-are vise, nici dorinți / Să stea-n palate / Sub vifor aspru de obuz / El șade-n vale la Oituz / Și crunt se bate. / Cînd a plecat anul trecut / Cu ochii lung l-am petrecut/ de la fereastră / Și ca să-l apăr de dușman / I-am dat să aibă talisman / o floare albastră."/

Se cînta pe străzi, în mersul soldaților refăcuți, al tinerilor care se pregăteau de bătălie pentru apărarea pămîntului sfînt, ori cîntat de fetele cu sufletul greu de dor. Se cînta peste tot, fiindcă și Tănase era ascultat și la teatru, dar și prin spitale unde mergea cu George Enescu, Nottara și Ventura, spre a mai alina durerile soldaților răniți. În clădirea actuală a Filarmonicii era organizat spitalul francez în care însă, erau tot răniți români. Acolo era infirmieră Maria Ventura, marea noastră artistă, care, între orele de spital și de spectacol, mergea și în alte spitale. Împreună cu cei mai mari actori ai scenei românești de atunci.

— Erau zilele, anii în care fiecare actor, fie el mare vedetă, ori începător, se afla între răniți. În spitalele Iașilor, Tănase își desfășura, însă, cu cea mai desăvîrșită măiestrie salba marilor creații.

● Pe scena noastră, a Naționalului, a jucat revista „Ei, Iași" și „La noi la Iași", apoi în „Baba Hîrca" rolul titular și în opereta „M-selle Nitouche", cu Elena Zamora, Bulfinschi, Critico și Niculescu Bassu. Împreună cu Marioara Cinschi și Niculescu Bassu, mai tîrziu, a mai jucat și la Grădina Tănăsache, vechea grădină „Chateau aux Fleurs". Într-una din acele reviste era un tablou cu o mică gară, de unde pleca un tren cu soldați francezi. Tănase, îmbrăcat în soldat român, avînd chipiul pe-o ureche, spunea ca pe un mare secret: „Cînd din gară-ncet a pornit mașina / Trenul cu francezi de la Nicolina / Vreți să știți ce doamne zău, au leșinat? / Eu știu. Dar, nu vă spun că e cenzurat". Atunci intervenea Cinschina: „Gaston, Gaston, quel charmant garçon!", dar Tănase îi replica scurt: „Ce Gaston, ce garçon? / Pe mine mă cheamă Ion!".

La aceste spectacole erau de față în loja cea mare generalii Lafont și Berthelot, șefii misiunii franceze, care-l aplaudau pe Tănase al nostru — la fel cu toți cei din sală — de li se rupeau palmele.

Acest mare actor avea mereu zîmbetul pe buze, așteptîndu-te să descoperi repede un gest, o vorbă, un sunet, o mișcare în stare să-ți provoace acel rîs profund și sănătos. Își cunoștea așa de bine rolul, încît nici cînd nu era pe scenă

Mărioara Davidoglu în mijlocul răniților

nu-și îngăduia să fie altfel. Totuși într-o zi, la repetiție, avea ochii triști. Murise Cazimir Belcot, de tifos exantematic, boală ce bîntuia și secera multe vieți. Pierduse pe cel mai bun prieten și partener în aceleași condiții în care, în fiecare zi, numărul celor căzuți pe front era sporit de îngrozitoarea boală. Cînd a început repetiția, deodată omul Tănase și-a reamintit că el nu are voie să fie decît imperturbabilul actor.

— Am considera acest moment din viața marelui actor cu valoare de simbol, deoarece, în acele zile de război, fiecare român trebuia să uite nemiloasa durere a piederilor pentru a aduce cît mai aproape și mai grabnic Victoria.

● De la începerea războiului trecusem prin tot felul de necazuri, mai ales în lunile în care de pe front veneau vești triste și mulți răniți. Iașul devenise capitala țării. Parlamentul avea sediul la Teatrul Național, așa că ne aflam, vrînd nevrînd, în inima evenimentelor politice ale țării. Toți așteptam sfîrșitul războiului victorios, căci raza de lumină și speranță venea de pe frontul de la Mărăști și Mărășești, Oituz.

— Sînt victorii ce au făcut posibilă Marea Unire din decembrie a acelui an memorabil 1918. Vă amintiți de acele zile, de atmosfera de aici, de la Iași ?

● Era o zi cu soare, un soare care parcă sfida gerul, pentru a face multă lumină. Parlamentul își convocase ședința. Noi, Zamora, Gheorghe Popovici, Gheorghe Baldovin și eu — toți stagiari de probă — am pătruns repede în sală (fiindcă de frig mai pe aici stăteam) și așteptam desfășurarea ședinței. Ceva deosebit era acum pentru că Ionel Brătianu radia de bucurie, iar din cînd în cînd marele istoric Nicolae Iorga nu-și mai putea parcă stăpîni emoțiile. Se ridica în picioare și de fiecare dată adăuga cu vocea tremurîndă : „Fie ca tot ce este al nostru, al nostru să fie în vecii vecilor !". A doua zi urmau trei spectacole : Dimineața pentru ostași, apoi un concert, după care, seara, o piesă pentru toate vîrstele. Era programat în acea dimineață un spectacol cu melodii patriotice în care Elvira Popescu, în costum național, cu dulceața vocii sale, spunea „Ce-ți doresc eu ție dulce Românie". Sala era plină, erau ostași români, francezi, mulți dintre ei purtînd bastoane și cîrje, aflîndu-se în refacere. Lojele, ca de obicei, în acea vreme, erau pline, arhipline. În loja din mijloc erau prezenți generalul Berthelot și Lafont împreună cu ambasadorul Saint Aulaire, care o ascultau și aplaudau cu plăcere pe frumoasa Elvira. În acest timp se iveste generalul Broșteanu — comandantul pieții — care se vedea că a adus o veste, o veste bună, căci din toate lojile s-a auzit un strigăt ca un tunet „Trăiască România mare !" Toată sala s-a ridicat în picioare și sute de voci înălțau urale pentru ostașii eroi, pentru scumpa noastră țară atotîncercată de atîtea suferințe. „Vezi, ne zice Baldovin, colegul nostru, de asta striga profesorul Nicolae Iorga că tot ce este al nostru al nostru să fie în veci de veci".

— Tot ceea ce numai cu o zi înainte mai era încă neexplicat, era încă o dorință, acum vi se prezenta în toată splendoarea, în toată măreția.

● Da, așa-i. Se întîmplase. Ceva și încă ceva extraordinar ! Cei ce ocupau lojele și-au dat toți mîinile, formîndu-se, la exemplul lor, zeci de lanțuri vii care străbăteau sala. În această atmosferă o parte din artiștii operei, între care Edgar Istrati, Romulus Vrăbiescu, Costescu Duca Magiari și d-na Drăgulinescu Stinghie s-au pornit să cînte „Hora Unirii". Toți jucau și cîntau pe locurile lor din loje ori din parter și balcon. Cineva a strigat să coboare toată lumea în grădină unde să se facă o horă adevărată. De acolo au coborît, ca la farandolă, ținîndu-se toți de mînă. Între timp cei de la Filarmonică au și ieșit cu instrumentele și au început să cînte și ei „Hora unirii".

— O horă pe care generații după generații au visat-o întreagă străbătea în acele zile țara unită. La Iași era doar un segment.

● În capul coloanei alături de Ionel Brătianu și Nicolae Iorga erau cei trei generali adică francezii și generalul Broșteanu împreună cu ambasadorii Saint Aulaire, al Franței și sir Berkeley, al Angliei. După ei urma Ion Manolescu, artistul nostru care era în uniformă de căpitan, Maria Filotti și Maria Ciucurescu cu Bulfinschi, Marioara Cinschi și Constantin Tănase în uniformă de soldat, Mihail Sadoveanu, căpitan în regimentul infanterie Fălticeni, Aurel Atanasescu, fostul soț al Elvirei Popescu, Tanți Cutava Barozzi, Gheorghe Ciprian și ceilalți artiști care se aflau pe acolo. Săreau, plîngeau, cîntau și se bucurau cu toții așa cum o făceam fiecare în parte. Nu mică ne-a fost mirarea, la toți cei de-al de mine, cînd l-am văzut intrînd în horă lîngă Tony Bulandra, pe marele nostru profesor de teatru Constantin Nottara. Lăcrima de bucurie și striga : „Bine că am ajuns să trăiesc această clipă !". Doamna Sturza Bulandra, care avusese un accident, o fractură la un picior, nu intrase în horă, dar bătea din palme și ne îndemna, pe noi cei mărunței : „Intrați si voi în horă si nu uitați că ziua de azi e o zi mare. Cea mai mare: unirea tuturor românilor ! Nu uitați că harta țării azi s-a rotunjit. În rotundul ei ne aflăm toți cei ce avem un suflet și o mamă-România !".

Unii chiuiau, alții nu mai prideau să-și oprească lacrimile de bucuria măreței clipe. Dinspre statuia lui Miron Costin se apropia o fată frumoasă, dar care șchiopăta. Era fermecătoarea Elvira Popescu dusă la brat de Aurel Atanasescu și Ion Manu, pentru că-și pierduse un toc de la pantof. În locul ei, în horă, intră Maria Ventura, marea noastră artistă. Elvira, însă, nu mai contenea să strige „Trăiască România mare !".

— Ascultîndu-vă, vreau să vă asigur că m-ati făcut părtas. Și e așa de bine ! Simt că am cutreierat cu dumneavoastră străzile și aud miile de glasuri...

● Toți cei prezenți s-au îndreptat spre Piața Unirii unde s-au strîns din nou cercurile horei. Horei celei mari. Au continuat urările și cîntecele izbucnite din mereu mai multe glasuri. Veneau oameni din toate colțurile orașului. Toate colinele sale răsunau de aceleași cîntece. Ca într-un arc al triumfului ce înconjura țara și aici, la Iași, domnea bucuria că Visul cel mare s-a împlinit. Aud și acum pe doamna Bulandra care ne îndemna să nu uităm ce zile mărete am trăit. Si n-am uitat. Au trecut de atunci 70 de ani, dar îmi răsună, la fel, în urechi si-mi răscolesc tot așa de mult sufletul chiotele de mare și unică bucurie. Revăd hora peste care trona, ca un simbol al istoriei, Nicolae Iorga. Chipul său fericit și luminat ne spunea tuturor: Bucurați-vă, a noastră e România mare, a noastră și numai a noastră ! Asta să nu uitați niciodată ! Niciodată.

Laurențiu ȘOITU

O MISIUNE americană la Iaşi (iulie 1917)

În derularea evenimentelor primului război mondial, „anul marii crize", adică 1917, a fost unul deosebit. Ofensiva generală, preconizată de Puterile Antantei pentru începutul acelui an, a fost compromisă de schimbările politice survenite în Rusia. Echilibrul de forţe realizat apoi prin intrarea Statelor Unite ale Americii în război nu s-a constituit într-un factor capabil să pună capăt imediat celei mai mari confruntări militare cunoscute de istorie. Totuşi, propunerile de pace avansate de diverse state angajate în conflagraţia începută în vara anului 1914 lăsau să se înţeleagă că războiul nu va mai dura prea mult. Dar nimeni nu putea şti cu exactitate cînd se va încheia, deşi nu puţini erau cei care apelau la diverse prezumţii, mai mult sau mai puţin plauzibile.

România, obligată să suporte supliciul ocupaţiei străine, a făcut totul pentru a se redresa după eşecul campaniei din 1916 şi a pregăti reluarea ofensivei. La sfîrşitul lunii iunie 1917, refacerea armatei şi preparativele reintrării în luptă erau terminate, astfel încît ea se putea alătura oricînd forţelor ce urmau a declanşa noua ofensivă. Depăşind martiriul retragerii, Moldova, singura provincie care-şi păstrase libertatea, se înfăţişa tuturor ca teritoriul celor mai frumoase speranţe româneşti, renăscute la începutul verii anului 1917. Iaşii, devenit capitală a neamului într-un moment cînd istoria însăşi părea să fi decis astfel, după ce reuşise să reziste atîtor descurajări şi ameninţări, se afirma ca unic centru al rezistenţei naţionale. Într-o atmosferă de înaltă comuniune sufletească, la 8 iunie 1917, depunea jurămîntul primul contingent al voluntarilor transilvăneni şi bucovineni, sosiţi la Iaşi pentru a se înrola în armata română. Parlamentul ajunsese în faza finală a dezbaterilor ce-şi propuneau a legaliza reformele democratice reclamate de noile vremuri. În acelaşi timp, Iaşii au început a fi vizitaţi de diverse personalităţi sau misiuni diplomatice străine, care încercau astfel a ne demonstra că România nu rămăsese singură şi că, în noua conjunctură internaţională, rolul ei devenise mai important ca oricînd. La jumătatea lunii mai, capitala Moldovei era vizitată de Albert Thomas, Ministru de Muniţii şi fruntaş al Partidului Socialist francez, iar la începutul lunii următoare de Émile Vandervelde, lider al socialiştilor belgieni.

În acest context, îşi anunţa sosirea la Iaşi o misiune americană, condusă de generalul Hugh L. Scott. O asemenea iniţiativă diplomatică nu era întîmplătoare. Pe măsură ce *Marele Război* se prezenta ca o „operă" ce va determina restructurarea hărţii Europei, România, situată într-o zonă strategică de mare importanţă, a început să se releve opiniei publice americane la adevărata ei dimensiune diplomatică, politică şi militară. Referindu-se la atitudinea adoptată de ţara noastră în momentul izbucnirii războiului, prestigiosul „The New York Times" îşi informa cititorii, subliniind că România se pregătea pentru marea confruntare, urmînd a se alătura forţelor antantiste, exponentele idealurilor îmbrăţişate şi de români. La data implicării noastre în război, oficialităţile politice de peste Ocean comentau decizia Bucureştilor ca pe un act naţional firesc şi aşteptat, precizîndu-se că „intrarea României în război, de partea aliaţilor Antantei, a trezit un larg şi înfocat interes în rîndul cercurilor oficiale şi diplomatice din Washington". Cum era şi firesc, atitudinea Statelor faţă de confrutarea transformată repede în una mondială era urmărită cu multă atenţie de România. Angajarea S.U.A. în război era considerată un eveniment mai mult decît notabil, care avea pentru noi aşa cum observa N. Iorga, o deosebită valoare morală. „Imperiile Europei centrale — nota marele istoric — au coborît o treaptă la fiecare nouă alianţă, care-i înjosea şi mai mult; noi ne ridicăm cu un pas de gigant, prin această nouă alianţă, care, fiind o aşa de puternică asigurare de izbîndă, este şi o supremă consacrare a scopurilor ce urmărim". Dar, dincolo de aceste manifestări, care nu presupuneau numaidecît şi adoptarea unor acţiuni concrete, contactele directe dintre cele două ţări au cunoscut, mai ales după 6 aprilie 1917, o etapă dintre cele mai active şi eficiente. Aşa, de pildă, la 7 mai 1917, David R. Francis, ambasadorul S.U.A. în Rusia, prin intermediul căruia se făcea legătura între Iaşi şi Washington, îl înştiinţa pe Robert Lansing, secretar al Departamentului de Stat, că I. I. C. Brătianu se interesa dacă cercurile politice de peste Ocean ar fi fost dispuse să accepte instituirea în capitala americană a unei legaţii române, condusă de un însărcinat cu afaceri. Propunerea pleca de la faptul că România nu avea o reprezentanţă diplomatică în Uniune, circumstanţă care se repercuta asupra raporturilor bilaterale româno-americane. Pe 28 mai, secretarul Departamentului de Stat, răspunzîndu-i ambasadorului aflat la Petrograd, preciza că va fi bucuros să-l primească pe diplomatul român, cerîndu-i lui Francis să informeze în acest sens Legaţia americană din Iaşi. Dînd curs acestui demers, România va trimite la Washington un însărcinat cu afaceri, dar, mai înainte, adică în ultima decadă a lunii iunie 1917, o misiune patriotică românească descindea în metropola de pe Pontomac. La începutul aceleiaşi luni, William W. Andrews, însărcinatul cu afaceri al S.U.A. la Iaşi, îl asigura pe Lansing că România merita a fi ajutată, în timp ce opinia publică americană era informată că ţara noastră îşi încheiase pregătirile pentru reluarea ofensivei.

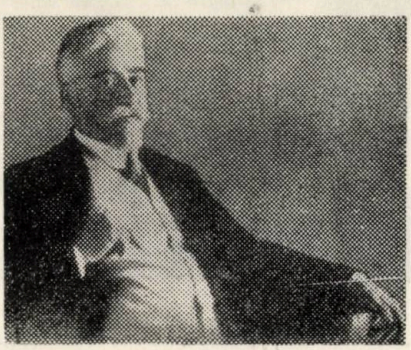

Ion I. C. Brătianu

Fără a intra în detaliile acestor tatonări diplomatice, pentru a înţelege evoluţia raporturilor româno-americane se impun a fi făcute unele precizări. Deşi la Casa Albă erau cunoscute circumstanţele neutralităţii României şi apoi cele ale intrării în război, iar Wilson era destul de bine informat asupra acestei stări de fapt, Statele Unite ale Americii nu au adoptat decît mai tîrziu o atitudine favorabilă aspiraţiilor naţionale româneşti. După declaraţia de război din aprilie 1917, preşedintele american se arăta preocupat doar de separarea Austro-Ungariei de Germania, cu intenţia de a evita orice complicaţie care s-ar fi putut repercuta asupra existenţei monarhiei bicefale, al cărei rol politic şi civilizator, în accepţiunea sa, nu se încheiase. Încercările lui Charles J. Vopicka, fost ministru american la Bucureşti, de a convinge opinia publică şi pe Wilson însuşi asupra necesităţii extinderii declaraţiei de război şi împotriva Austro-Ungariei, care împiedica realizarea deziderateloor naţionale ale atîtor popoare din Centrul şi Sud-Estul Europei, nu s-au încheiat cu rezultatele scontate. Pentru preşedintele american, care îşi avea calculele sale, influenţate fiind şi de unele cercuri diplomatice europene, principalul adversar îl reprezenta Germania, astfel încît el evita să abordeze, într-o manieră angajantă, problemele de ordin naţional cu care se confrunta România şi în a căror rezolvare era implicată Austro-Ungaria. De aceea, în judecarea cursului raporturilor româno-americane, din acea perioadă, trebuie avute în vedere raţionamentele afişate de Washington. Acestea erau, în mare,

datele raporturilor româno-americane în momentul în care, la Iași, era așteptată vizita unei misiuni a Lumii Noi.

Dar, înainte de a ne referi la vizita în sine, să vedem ce considerente au determinat-o și de ce a avut loc tocmai atunci. În memoriile sale, Robert Lansing nota că, nu mult timp după ce S.U.A. declaraseră război Germaniei, Wilson discutase cu el despre avantajele ce ar rezulta din trimiterea în Rusia a unei comisii diplomatice, care să salute noul guvern în numele Statelor și să investigheze situația politică și perspectivele pe care le ofereau realitățile rusești în sensul continuării războiului. La 1 mai 1917, secretarul Departamentului de Stat îl înștiința pe ambasadorul Washingtonului la Petrograd despre decizia guvernului de a trimite în Rusia o misiune diplomatică, avîndu-l în frunte pe senatorul Elihu Root, o personalitate cunoscută pe plan internațional, căruia i se conferise, în 1912, Premiul Nobel pentru pace. În componența misiunii intrau specialiști din diverse domenii ale vieții sociale, politice, economice și militare americane, capabili să abordeze orice problemă s-ar fi ridicat în cursul întrevederilor cu oficialitățile rusești. Printre membrii misiunii, a fost numit și generalul-maior Hugh L. Scott, șef al Statului Major al armatei americane, care pregătise, în această calitate, intrarea în război a S.U.A. Misiunea diplomatică americană a ajuns la Petrograd, pe 13 iunie 1917, începîndu-și imediat demersurile. Rolul generalului Scott, desemnat ca specialist în probleme militare, era acela de a studia posibilitățile unei colaborări americano-ruse, preocupat fiind, mai ales, după ce a văzut care era situația fostului imperiu țarist, de încercările ce vizau continuarea războiului de către guvernul provizoriu. Pe lîngă discuțiile purtate în acest sens cu autoritățile rusești, el a vizitat frontul, asistînd chiar la unele acțiuni ale ofensivei declanșate în acele zile. Pe 16 iunie, deci la scurt timp după sosirea în Rusia, la Petrograd se anunța că „Misiunea Root va merge probabil pe frontul românesc". În momentul în care preparativele fuseseră încheiate, presa rusească și apoi cea americană își informau cititorii că generalul Scott va vizita un sector al frontului rusesc, iar după aceea „va merge în România și-i va saluta pe Rege și Regină, în numele comisiei și a guvernului american".

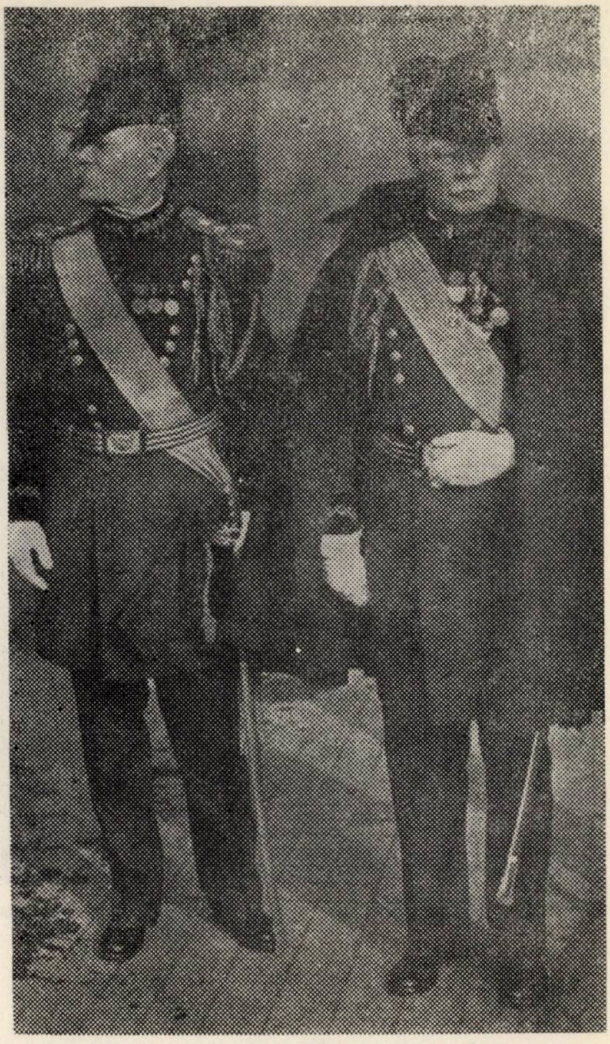

Generalul Toaker H. Bliss (stînga) și generalul-maior Hugh Scott, Washington, 1917

Hotărîrea adoptată de Elihu Root, în vederea vizitării României, rezulta din chiar obiectivul general al comisiei aflate în Rusia, acela de a o determina să continue războiul. După tatonările inițiale și nesiguranța evidențiată de circumstanțele realităților rusești, contactarea României aliată antantistă, care avea un rol important în desfășurarea războiului pe frontul oriental, se impunea ca o necesitate de ordin diplomatic. Așa se explică decizia ca generalul Hugh L. Scott să viziteze Iașii. Guvernul român fusese înștiințat asupra acestei vizite, astfel încît, pe 3 iulie 1917, cînd Scott descindea în gara capitalei de atunci a României, el era întîmpinat de Vintilă Brătianu, Ministrul de Război, și generalul C. Prezan, șeful Statului Major al armatei române, de prefectul Iașilor și de I. G. Duca, Ministrul Cultelor și al Instrucțiunilor Publice. După îndeplinirea formalităților inerente unui asemenea moment, membrii misiunii, adică generalul-maior Hugh L. Scott, colonelul William V. Judson, atașat militar la Petrograd, locotenent-colonelul R. E. L. Michie, locotenent-colonelul T. Bentley Mott, maiorul Francis Le Jau Parker, fost observator militar în România, și alți patru ofițeri, au fost conduși la Palatul Metropolitan, unde urmau a fi încartiruiți și unde au fost primiți de către Pimen, Mitropolitul Moldovei. Imediat după aceea, Scott a avut o întrevedere cu I. I. C. Brătianu, căreia i-a urmat alta cu C. Prezan. Pe agenda vizitei a mai figurat o întîlnire specială cu primul ministru, cu care ocazie Scott a avut un dialog mai îndelungat cu demnitarul care conducea destinele politice ale României acelor vremuri. După un prînz oferit de familia regală, misiunea americană a fost primită de Parlamentul român, întrunit într-o ședință solemnă, în sala Teatrului Național. Era tocmai ziua în care Senatul se pronunțase pentru înscrierea reformelor în Constituția țării. În acea atmosferă de împlinire și înaltă responsabilitate, evenimentul prilejuit de vizita misiunii americane dobîndea și o valoare simbolică. Deasupra scenei, alături de drapele românești, flutura stindardul american. În sală, era prezent un public entuziast, căruia i se alăturaseră numeroși înalți demnitari. Cînd președintele Senatului, Emanoil Porumbaru, a anunțat sosirea misiunii, în prima lojă au luat loc generalul Berthelot, plenipotențiarii Puterilor Aliate și întregul corp diplomatic. Guvernul i-a întîmpinat pe membrii misiunii, care erau însoțiți de Willim W. Andrews, fiind apoi primiți de toți cei prezenți, cu îndelungi aplauze și fervente urale. Primul care i-a salutat pe distinșii oaspeți a fost I. I. C. Brătianu, premier și Ministru al Afacerilor Externe, care declara că hotărîrea și convingerea țării sale de a lupta pînă la triumful dreptății și al justiției internaționale „nu puteau găsi încurajare

Secretarul de stat Baker și generalul Scott la Washington.

mai puternică decît participarea la luptă a forțelor morale și materiale ale marii democrații a Lumii Noi." Convingerea vorbitorului era aceea că în urma colaborării stabilite în anii războiului, între cele două țări se va statornici „o prietenie nestrămutată, pe care pacea nu va putea decît s-o întărească și s-o dezvolte". Take Ionescu, adresîndu-se în englezește, precizia, încă de la început, că în august 1914, el a prevăzut că una dintre consecințele războiului care abia izbucnise va fi afirmarea, cu cel puțin o jumătate de secol mai devreme, a hegemoniei morale a fiilor republicii americane, „sclavii sacri ai codului moral al umanității". Pentru el era clar că S.U.A. vor intra în război, deschizînd astfel „un nou capitol al istoriei omenirii". „Cu secole în urmă, continua ministrul român, vechiul continent și-a trimis fiii să întemeieze în cele două Americi o nouă omenire — și acum fiii acestei noi lumi vin în țările cele vechi să salveze pentru ele principiile de libertate care constituiesc pentru dv. prețul cel mai înalt, singurul preț al vieții. Un Homer american va cînta odată epopeea generației americane de azi și cît va dăinui pe acest glob un om cugetător, gloria Statelor Unite va străluci". Ca și I. C. Brătianu, el se referea la românii care suportau de secole asuprirea unui imperiu anacronic, arătîndu-se convins că democrația americană nu va putea tolera o stare de fapt care contravenea principiilor de dreptate și libertate, procedînd în așa fel încît, la sfîrșitul războiului, să poată afirma că „noi am prodigat sîngele nostru, ne-am risipit bogățiile noastre, dar am fost muncitorii muritori ai unei opere nemuritoare". La rîndul său, Emanoil Porumbaru, salutînd misiunea americană în numele Senatului, își exprima convingerea că prin intrarea în război, S.U.A. au salvat cele mai nobile principii democratice ale umanității. În numele Camerei, solii Lumii Noi erau salutați de I. Mitescu, vicepreședinte al înaltului organism parlamentar, care suplinea lipsa din Iași a lui V. Gh. Morțun, președintele Adunării Deputaților. După ce arăta că România se pregătea pentru reluarea ofensivei și eliberarea Transilvaniei, el sublinia, ca și ceilalți vorbitori, hotărîrea țării sale de a continua lupta pînă la victoria finală, întrucît convingerea generală era aceea că triumful dreptului și al libertății nu putea fi compromis de nici o forță războinică, de înjosire și regres a umanității. Speranța sa, ca și a tuturor celor prezenți în minunata sală a Teatrului Național, dar nu numai a lor, era aceea că prezența Americii pe cîmpurile de luptă unde forțele antantiste apărau demnitatea Europei istorice întărea credința în afirmarea imuabilă a principiilor fundamentale ale civilizației. Răspunzînd acelora care l-au salutat, dar adresîndu-se de fapt tuturor românilor, Hugh L. Scott mărturisea, înainte de toate, că „asociații mei din Misiunea americană și cu mine suntem foarte mișcați de primirea binevoitoare pe care ne-a făcut-o poporul și Parlamentul român". Justificîndu-și lapidaritatea cuvîntului său, el amintea că rolul soldatului nu e acela de a ține discursuri și regreta faptul că nu-și putea rosti gîndurile în limba română. Explicîndu-și prezența la Iași, el declara că misiunea americană venise în România „cu un mesagiu de dincolo de Ocean, spre a vă asigura de frăția noastră, a americanilor. America are pentru dv., preciza el apoi, în nenorocirile dv., cea mai deplină simpatie. America vă admiră adînc și admiră curajul cu care ați îndurat zilele și lunile atît de grele din ultimul timp. Cu toții, în America, ne dăm seama de pericolul care pe toți ne amenință". Deși o asemenea declarație nu cuprindea nici o promisiune, eludînd orice aluzie angajantă, cei care îl ascultau atunci pe diplomatul american vedeau în cuvîntul și chiar în prezența sa acolo indiciul peremptoriu al unui ajutor reclamat de realizarea idealului național românesc. Așa se explică entuziasmul acelora care, aclamîndu-l pe Scott, scandau „Trăiască Misiunea americană !", „Trăiască America !". Amintind deviza lansată de Bernhardi, care rezuma tendința dominatoare a Puterilor Centrale, generalul american, descendent direct al lui Benjamin Franklin, îi asigura pe români că țara sa era hotărîtă să se opună unei asemenea monomanii elucubrante, fără a urmări vreun scop financiar ori comercial. Amintind cîteva cifre, pentru a ilustra efortul concret al implicării americane în opera de salvare a dreptății și a justiției universale, mesagerul Națiunii revenea la încurajările inițiale, conchizînd că „America își propune a sta alături de voi și de Aliații vostri pînă la capăt și vă transmite expresiunea profundei sale simpatii, dorind să vă ajute pe toate căile". Dar, așa cum lesne se poate observa, chiar dacă toți cei care l-au salutat au adus în discuție deziderate naționale românești, Scott ca militar nu s-a referit direct la ele. Procedînd astfel, el nu uita că S.U.A. nu se aflau în război cu Austro-Ungaria, deși, declarînd că țara pe care o reprezenta va fi alături de noi, el se recunostea, implicit, un adversar al monarhiei habsburgice. Revenind la misiunea sa, acela despre care se spunea că reprezenta „idealul a ceea ce un soldat american ar trebui să fie" îi informa pe cei prezenți că „din partea ministrilor și ofițerilor Statului vostru major

ni s-a remis un rezumat al necesităților voastre militare; Misiunea noastră își propune să insiste din toate puterile ei pentru ca cele cerute să fie și acordate". În aplauzele care însoțeau speranțele trezite de mesajul misiunii americane și în ovațiile entuziaste adresate Americii și președintelui ei, I. I. C. Brătianu le declara celor care veniseră să ne încredințeze că nu rămăsesem singuri în fața unei amenințări grave că România va răspunde cu același spirit de solidaritate și conlucrare. Odată încheiată această demonstrație a prieteniei româno-americane, generalul Scott și membrii misiunii sale au fost invitați să participe la o revistă militară, care a avut loc pe platoul „Moara de Vînt", din împrejurimile Iașilor. Erau prezenți acolo, Ferdinand, I. I. C. Brătianu și diferiți miniștri, C. Prezan, generalul N. Petală și generalul M. Vlădescu. După trecerea în revistă a unor trupe românești și a unui batalion de voluntari transilvăneni, au urmat diferite exerciții militare. Seara, primul ministru a oferit un dineu în onoarea membrilor misiunii, la care au participat miniștrii români, C. Prezan și alți invitați. Tîrziu, la orele 23, după o zi foarte încărcată, Hugh L. Scott a părăsit Iașii, îndreptîndu-se către Rusia. Graba cu care misiunea americană și-a încheiat vizita în România se explica prin aceea că Elihu Root le ceruse să revină imediat la Petrograd, întrucît întoarcerea în țară devenise iminentă.

Dincolo de posibilele considerații, determinate de continența sentimentelor față de tragismul situației României sau de formularea rezervată a unor promisiuni concrete, vizita efectuată de un grup de diplomați americani la Iași, în momentul în care cea mai mare parte a țării era ocupată, iar continuarea războiului și deci rezultatele ofensivei ce urma a fi declanșată nu puteau fi prea încurajatoare, a avut o mare importanță pentru noi. Circumstanța că ajunsese aici o asemenea misiune se constituia, desigur, într-o relevantă afirmare a faptului că intrarea S.U.A. în război reprezenta, cu adevărat, o certitudine a victoriei țărilor aliate. Și chiar dacă Scott a evitat a face vreo declarație care să poată fi confundată cu o promisiune ce viza aspirațiile naționale, guvernanții români au interpretat gestul diplomației americane ca pe începutul unei apropiate colaborări. Nu trebuie să uităm, desigur, condițiile în care se afla, la acea dată, România. Izolată, redusă la o treime, amenințată în permanență, lipsită de echipament și tehnică militară, aliata de la Dunăre, convinsă că singură nu va putea înfrunta un inamic care o copleșea prin număr, se arăta sincer entuziasmată de prezența la Iași a unei misiuni speciale americane. I. G. Duca, unul dintre cei implicați nemijlocit în acest eveniment, recunoștea, înainte de toate, că misiunea americană contribuise la ridicarea moralului tuturor acelora îngrijorați de complicațiile survenite pe frontul oriental. Generalul Scott, nota el, cu liniștea și încrederea sa firească, „mi-a dat senzația prezenței lîngă noi a marei democrații americane, a cărei intrare în luptă reprezenta pentru noi siguranța absolută a victoriei finale". N. Iorga, prezent printre aleșii țării, în sala Teatrului Național, în momentul primirii misiunii americane, considera gestul marilor aliați ca pe unul dătător de speranțe, notînd ca „soli americani ne-au cercetat, și anume dintre aceia pe cari niciodată nu i-am așteptat să vie la noi, soli în uniformă, cu mîna pe sabie, gata de luptă și arătîndu-ni că «pînă la capăt» vor sta împreună cu noi, dînd fiecărui popor dreptul său elementar la libertate, în care acești oameni cred și, în deosebire de alți oameni, cari cred și ei, crezul lor e faptă și fapta lor înseamnă neapărata, nelipsita izbîndă". Un alt martor al evenimentului, D. Drăghicescu, se considera a face parte dintr-o generație privilegiată, atît timp cît printre aliații României se aflau oameni ca generalul Scott. Entuziasmat și sincer, unul dintre cei care participaseră la ședința solemnă a Parlamentului român, din 3 iulie 1917, scria: „cît de splendid și frumos e gestul pe care-l fac acum în favoarea noastră cei de peste mări și țări!? Pe lîngă cei de un sînge cu noi, pe lîngă campionii dreptului și dreptății din Europa, ne întinde mîna sa binevoitoare America. Căci ce alt ar putea reieși din cuvintele puține, dar de un înalt înțeles, rostite de șeful misiunei americane, generalul Hugh Scott". În paginile cotidianului „Mișcarea", organ de presă liberal, comentîndu-se vizita misiunii americane, se sublinia că „dovezile de simpatie și de solicitudine ce ni le-a arătat, omagiile aduse luptei noastre și sprijinul făgăduit cauzei noastre [...] ne-au înălțat sufletește, confirmînd o dată mai mult adevărul că România a păsit pe drumul cel bun — singurul drum ce o putea duce la izbînda idealului său — și ne-a dat impresia cea mai exactă a *fortei* alături de care luptăm". Impresiile formulate de americani, în legătură cu misiunea condusă de Hugh L. Scott, nu diferau, în general, prea mult față de cele exprimate de observatorii români. Andrews, bunăoară, informîndu-l, la 6 iulie 1917, pe Lansing despre misiunea americană, reținea în telegrama sa faptul că vizita „s-a constituit într-un mare succes", iar discursul lui Scott „a fost mult apreciat", încheind cu observația că „el a reafirmat rațiunile intrării Americii în război și intenția de a ajuta, atît cît este posibil, victoria Aliaților, incluzînd și pe România". Mai tîrziu, convins fiind că românii interpretaseră aceste afirmații ca pe niște avansuri ce aveau în vedere realizarea aspirațiilor lor naționale, el a revenit asupra discursului în cauză. Astfel, la 30 august 1917, Andrews făcea o precizare din care reieșea temerea sa că toți cei care îl primiseră la Iași pe Scott au înțeles, chipurile, că li se promisese mai mult decît intenționase generalul, fapt care îi complica investitura, atît timp cît el evitase să exprime „simpatia generală afișată de poporul și guvernul american față de aliata sa, România". Surescitarea diplomatului american, care puțin mai înainte își dezinformase superiorii pentru a nu suporta consecințele unei regretabile inerții, influențînd astfel în mod negativ raporturile româno-americane, era determinată de faptul că I. I. C. Brătianu reclama din partea Statelor Unite, aliatul țării sale, „recunoașterea oficială a aspirațiilor românești privitoare la Transilvania". Presa americană, relatînd vizita lui Hugh L. Scott la Iași, preciza că generalul a fost informat asupra necesităților armatei române, promițînd că „în misiunea sa se va folosi de toată energia posibilă pentru ca aceste necesități să fie satisfăcute". Francis Le Jau Parker, unul dintre însoțitorii lui Scott, aprecia misiunea ca pe un demers diplomatic necesar, precizînd că „trimiterea ajutorului României este o obligație ce ne incumbă ca una a națiunilor aliate". Mai mult decît atît, „personalul de acolo, remarca el, este încercat, pregătit și experimentat în prezentul război; ofițerii și soldații au rezistat sub cele mai descurajante dificultăți și a-i lipsi de ajutor acum poate lesne duce la colapsul României". În sfîrșit, dacă în jurnalul său notațiile erau mult prea lapidare pentru a fi reținut și vreo opinie asupra faptelor consemnate, în memoriile publicate mai tîrziu, Scott își intitula descrierea vizitei făcute la Iași — *România în disperare*. După trecerea anilor, amintindu-și evenimentul, care s-a petrecut într-un moment cînd desfășurarea războiului ridica încă destule semne de întrebare, el considera că la Iași „am fost primiți cu mai mult entuziasm decît oriunde în șejurul nostru". Comentînd circumstanțele generale cu care se confrunta țara noastră la acea dată, el concluziona că „situația României era disperată". Din această reflecție, care însă putea reprezenta o opinie tîrzie, cînd întreaga derulare a conflagrației încheiate în 1918 era cunoscută, și mai ales din demersurile întreprinse în favoarea României după întoarcerea sa în S.U.A., putem conchide că Hugh L. Scott înțelesese adevărata conjunctură în care se găsea țara pe care o vizitase pe 3 iulie 1917. În raportul întocmit pentru Ministrul de Război, după ce se referea la misiunea pe care o condusese la Iași — „capitala a ceea ce a mai rămas din România" —, el formula o serie de sugestii privind ajutorul reclamat de starea în care se găseau românii, precizînd că „redactîndu-le, m-am străduit să omit toate chestiunile sentimentale și toate rațiunile bazate pe simpatia pentru un

popor care, dacă nu va fi ajutat, va muri, după toate probabilităţile, în iarna care vine, din lipsă de mîncare, îmbrăcăminte şi medicamente; voi omite toate calculele, avînd ca bază gratitudinea naţiunii române pentru ajutorul promis, cu rezultarea avantajelor comerciale probabile pentru industria noastră, cînd războiul va fi terminat". În sfîrşit, maiorul Halsey E. Yates, ataşat militar al Statelor Unite în România, trimiţîndu-i lui Scott copiile unor articole referitoare la vizita misiunii sale, articole publicate de presa română, şi discursurile rostite cu acel prilej, nota că, după opinia sa şi după ce văzuse şi alte misiuni care au vizitat România, nici una nu a fost primită cu atîta entuziasm. Iar discursul generalului, preciza diplomatul american, referindu-se la starea de spirit existentă la Iaşi, „a făcut senzaţie".

Vizita întreprinsă în România, în vara anului 1917, de către misiunea diplomatică americană, reprezenta, dincolo de ineditul ei, un moment deosebit de important al raporturilor româno-americane. Dar nu numai atît. Circumstanţele în care se afla atunci România erau dintre cele mai complicate. Ţara întreagă aştepta ofensiva dătătoare de speranţe, îngrijorată însă de izolarea cu care se confruntase de atîta vreme. Nesiguranţa în singurul aliat care luptase alături de noi începuse a deveni tot mai evidentă. Entuziasmul cu care românii întîmpinaseră intrarea S.U.A. în război fusese depăşit, deşi nu uitat, în contactul cu niste realităţi inextricabile. Prezenţa soldaţilor americani pe fronturile Aliaţilor era considerată drept un fapt iminent, dar destul de îndepărtat pentru a ne veni în ajutor. Şi dintr-o dată, cînd şi ultima legătură cu ceilalţi aliaţi devenise nesigură, cînd izolarea totală era mai aproape decît oricînd, o delegaţie americană apărea la Iaşi, acolo unde se făureau cele mai îndrăzneţe visuri româneşti, dar unde începuseră a fi repetate şi cele mai descurajante întrebări. Speranţele legate de intrarea Americii în război păreau a se transforma dintr-o dată în tot atîtea certitudini.

Vizita misiunii americane din vara anului 1917 nu s-a redus doar la un simplu gest de curtoazie diplomatică. Demersurile întreprinse de Scott şi ceilalţi membrii ai misiunii în vederea conlucrării şi a acordării ajutorului promis stau mărturie în acest sens. Dacă nu s-a realizat totul, faptul se explică prin conjunctura cu care s-a confruntat mai tîrziu România. Căci, în momentul în care Rusia a ieşit din război, ţara noastră a rămas ruptă complet de Aliaţi şi lipsită de posibilitatea contactării lor. Orice colaborare şi orice ajutor erau imposibile. Dar, în urma vizitei misiunii americane la Iaşi din iulie 1917, idealurile naţionale ale românilor au devenit mai cunoscute peste Ocean, circumstanţă nu lipsită de importanţă pentru un popor care se implicase în război cu unicul gînd al desăvîrşirii unităţii sale naţionale.

Anexe

I

Jurnalul lui Hugh Lenox Scott, General Maior în Armata S.U.A. Comisia din Rusia. 1917.

2 iulie. Am sosit la Cernăuţi în jurul orei 11 a.m. L-am întîlnit pe Gen. Kornilov, Comandant al Armatei a 8-a, care ne invită la un prînz şi-mi expune planurile sale de atac, data pregătirii de artilerie, care va începe curînd, realizîndu-se astfel un arc către vest, în aşa fel încît frontul să fie la aproximativ 100 verste vest de Cernăuţi, stabilindu-se să se sprijine pe Iaşi. Voi vedea artileria la întoarcere. La 4 p.m. am plecat către Iaşi.

3 iulie. Am sosit la Iaşi, la 6 a.m. În gară se aflau Ministrul de Război, Gen. Prezan, Şeful Statului Major, Col. Boboc, Comand. Garnizoanei, Col. Corbescu, Prefect al Iaşilor, şi Dl. Duca, Ministrul Instrucţiunii Publice (vorbeşte englezeşte). La 8 a.m., Ministrul de Război, Brătianu, frate al Primului Ministru, ne-a luat la Palatul Metropolitan al Iaşilor, unde vom fi încartiruiţi, fiind primiţi de dr. Pimen, Mitropolitul Iaşilor. La 10 a.m. am audienţă cu Primul Ministru al României, dr. Jean I. C. Brătianu, iar la 11 cu Seful Statului Major român, Gen. Prezan. La 12 a.m. am audienţă cu Comand. general al trupelor ruseşti în România, Gen. Tcherbatchef. Mai tîrziu, am o audienţă personală cu Primul Ministru. Col. Mott este interpret în franceză. La 1 p.m., prînz la palatul Reginei, cu Regele şi familia regală. La 4 p.m. sînt invitat la o şedinţă (specială) a Senatului român. Rostesc discursuri Primul Ministru, Preşedintele Senatului, Dl. Porumbaru, Ministrul Take Ionescu (în engleză), Dl. Morţun, Vicepreşedinte al Senatului *, şi răspunde Gen. Scott.

Invitat de Rege să asist la o trecere în revistă a Regim. 2 şi 26 ale Diviziei 2 române şi a unui Batal. de voluntari transilvăneni şi să văd exerciţii de tragere ale artileriei, atacuri ale transeelor, urmărite împreună cu Regele, pe cîmp.

La 8 p.m., dineu cu Primul Ministru şi Doamna Brătianu, Dl. Ionescu, care aşteaptă să meargă în curînd în U.S., este în opoziţie cu Brătianu şi face parte din Ministerul de coaliţie, D-l Duca, Gen. Prezan, Col. Michie, Judson şi Mott. La 11 p.m., am plecat către Cernăuţi.

Library of Congress, Manuscript Division, Hugh Lenox Scott Papers, Root Mission to Russia, 1917, Container 71.

* În programul iniţial, era stabilit ca în numele Camerei să vorbească V. Gh. Morţun, Preşedinte al acesteia şi nu vicepreşedinte al Senatului.

II

Memorandumul conversaţiei dintre Dl. Brătianu, Primul Ministru al României şi Generalul Scott.

DL. BRĂTIANU: Noi nu dorim numai o cooperare militară, ci dorim de asemenea ca după război să instituim termeni de intimă prietenie cu Statele Unite. Credem că în acea lume care va veni după război, relaţiile dintre popoare vor fi mai importante decît sînt sau au fost. Aşadar, influenţa Americii în Europa va fi mai mare decît înainte. Acest fapt este cel mai important pentru România, căci chestiunea Constantinopolului este una care ne interesează în mod aparte; nu numai Constantinopolul, dar întreaga zonă estică mediteraneană. Dacă Rusia ia sau nu Constantinopolul, aceasta este o chestiune de importanţă capitală pentru toate naţiunile din această parte a continentului. În soluţionarea tuturor acestor probleme maritime, care vor apare după război, Statele Unite vor avea de jucat un rol însemnat. Aşa se explică de ce, din punct de vedere politic, noi dorim să avem relaţii prieteneşti cu Statele Unite. Dar avem, pe lîngă asta, un interes de natură mai mult morală. Ne-ar place să facem din aceste relaţii mai extinse şi intime, o bază a relaţiilor economice cu Statele Unite. Avem în acest război o bună ocazie pentru stabilirea acestor relaţii economice, deoarece pentru continuarea războiului avem nevoie de un mare număr de lucruri pe care nu le putem procura acasă. Din greşeala aliaţilor noştri, am pierdut cea mai mare parte a teritoriului naţional. Ni s-a promis, cînd am intrat în acest război, şi am intrat nu pentru că noi am dorit, ci pentru că aliaţii noştri ne-au spus că trebuie, că va fi o ofensivă generală. Această chestiune a fost stabilită printr-o convenţie militară, în scris. Am fost asiguraţi că nu ne vor fi necesare mai mult de zece ori douăsprezece divizii pentru a ne apăra. În schimb, nici o ofensivă nu a început pe vreun front şi în loc de zece sau douăsprezece divizii, noi am avut 37 de divizii pentru a ne apăra. Acesta este motivul pentru care am fost bătuţi. Nu România a fost aceea care a pretins să intre în război; aliaţii noştri au fost cei care au cerut cu mare insistenţă ca noi să intrăm. Ni s-a spus că dacă nu intrăm în acel moment, va fi prea tîrziu. Ni s-a precizat de către Statul Major General rus că dacă nu vom intra în război pînă la 15 august, nici n-ar mai trebui să venim la sfîrşitul victoriei deja cîştigate, numai pentru a lua parte

la triumf, şi că dacă n-am intra în război în acel timp, nu vom avea dreptul a cere eliberarea românilor din Transilvania. A fost surprinzător pentru noi să nu ni se permită ocazia de a merge să-i eliberăm pe fraţii noştri din Transilvania. Este inutil să examinăm temeiurile pentru care Aliaţii nu au declanşat ofensiva generală promisă ; simplul fapt care rămîne este acela că ofensiva n-a avut loc, că noi am fost împinşi împotriva unui inamic copleşitor şi că am fost bătuţi, iar două treimi din teritoriul nostru luat. Totuşi, nu ne-am lăsat niciodată descurajaţi, în ciuda faptului că Germania a tratat cu lipsă de demnitate poporul nostru, depăşind în cruzime tratamentul aplicat de ea belgienilor. De exemplu, cumnatul meu, un om în vîrstă de 60 de ani, a fost închis din cauza mea. S-a procedat astfel pentru a mă pedepsi pe mine, deoarece eu am cerut războiul împotriva lor. Dacă germanii fac aceasta cu cei mai distinşi membri ai acestei populaţii, vă puteţi imagina cît de rău sînt trataţi oamenii simpli. Mi-ar fi plăcut să fi citit un protest făcut de Ministrul spaniol de la Sofia împotriva tratamentului inuman aplicat prizonierilor români de către nemţi.

GENERALUL SCOTT : Este scris în spaniolă ?

DL. BRĂTIANU : A fost făcut de Ministrul spaniol, care reprezintă interesele româneşti la Sofia ; nu-l avem, dar este un foarte convingător protest.

Tratamentul aplicat prizonierilor noştri de către bulgari este chiar şi mai rău decît cel practicat de nemţi. Ei au ofiţeri români care sînt puşi la nişte munci de ocnaşi. Toate acestea reprezintă o digresiune, dar vreau să înţelegeţi cum a intrat România în război şi cum am ajuns în această situaţie nefericită.

Sîntem în prezent limitaţi la o mică parte a fostului nostru teritoriu, unde toate lipsesc. Avem o armată de 500 000 de oameni, dar este slab echipată. Francezii şi englezii ne-au ajutat să procurăm echipament pentru zece divizii şi noi avem acel număr de oameni pe front. Avem alte cinci divizii, care nu au echipamentul necesar şi nu au fost trimise pe front. În mod firesc, întrucît Rusia este imediat lîngă noi, am încercat să procurăm tot ce e posibil prin Rusia. Din nefericire, Rusia însăşi este lipsită de o mulţime de lucruri şi, prin urmare, în virtutea faptului că Statele Unite au intrat în război şi relaţiile dintre ţările noastre au o bază tot mai fermă, am dori ca Statele Unite să ne ajute în probleme de echipament etc., pentru ca trupele noastre să fie mai eficace şi să putem avansa. Nu e numai un sentiment patriotic acela care mă determină să am acest punct de vedere, dar consider că o comparare a diferitelor ţări vă va arăta că armata română este la fel de eficientă ca orice armată de pe acest front şi că va lupta la fel de bine ca oricare alta, dacă va fi echipată corespunzător. Mackensen a recunoscut că armata română a fost una dintre cele mai puternice cu care a luptat, în ciuda faptului că nu avem aeroplane sau automobile şi că nu avem destule obuze pentru artileria grea. Aşadar, fără îndoială că interesul tuturor este ca această armată să fie echipată cum se cuvine şi să fie eficace. Noi am vrea ca dumneavoastră să reţineţi faptul că suma de bani care ar necesita-o echiparea efectivă şi trimiterea unei armate americane în Europa ar putea fi furnizată unei armate de zece ori mai mare decît aceea care se află deja aici şi instruită aşa cum este armata noastră. Dumneavoastră, generale, ca soldat, puteţi înţelege importanţa acestui front, dacă poate fi întărit şi pus în legătură cu frontul de la Salonic. Aşadar, dumneavoastră puteţi vedea cu uşurinţă avantajul, pentru toţi Aliaţii, de a fi ajutată ţara noastră şi de a face ca armata română să sprijine efectiv acest front.

Privind situaţia financiară, eu am pregătit o notă pe care vă voi da-o pentru a completa ceea ce n-a fost posibil să vă informez în acest timp scurt pe care l-am avut la dispoziţie. România este o ţară foarte bogată, dar, desigur, nemţii au ocupat acum cea mai bogată parte şi vor distruge totul cînd vor pleca. Prin urmare, este important ca atunci cînd acest teritoriu va fi reluat să fie refăcute maşinile agricole pe care le avem etc. Desigur, această chestiune va fi discutată de misiunea pe care ne propunem să o trimitem în America, dar noi dorim, dacă se poate, să ştim în prealabil cum va fi întîmpinată de către guvernul american. Doresc, în plus, să vă dau alte două note, una despre chestiunea agrară şi alta despre cea industrială. Am, apoi, o notă în legătură cu problema unui anumit teritoriu al Austro-Ungariei, asupra căruia credem că sîntem îndreptăţiţi. În tratatele noastre cu Aliaţii, cerem părţile Austro-Ungariei care sînt locuite de poporul nostru. În discursul pe care l-am rostit, am arătat de ce Austria şi Ungaria nu au nici un drept asupra acestui teritoriu şi de ce îl vrem. Dacă Colonelul Mott va fi aşa de amabil să traducă acestea şi dacă dumneavoastră veţi fi atît de bun să le examinaţi cu atenţie, vom fi recompensaţi pentru faptul că vizita dumneavoastră a fost atît de scurtă.

GENERALUL SCOTT : Voi citi fiecare cuvînt şi le voi prezenta celorlalţi membri ai Misiunii. Mă simt autorizat să vă asigur că veţi găsi în America toată simpatia pentru cauza dumneavoastră. Consider că principala problemă o va constitui transportul. Eu cred că America este gata să ajute România în extinderea capacităţii sale. Cum poate fi reglementată problema transportului ?

DL. BRĂTIANU : Dificultatea transportului rezidă exclusiv în sistemul de transport rusesc.

GENERALUL SCOTT : Noi ne străduim să-l îmbunătăţim. Avem în Rusia Comisia Stevens, compusă din cei mai redutabili specialişti din lume în domeniul căilor ferate. Le vom livra 350 de locomotive. Le vom construi 1 000 de vapoare în America şi avem deja luate 760 000 tone de vase germane şi austriece, care au fost ancorate în porturile noastre.

DL. BRĂTIANU : Dificultatea noastră constă în a primi provizii prin Rusia. Dacă pot fi livrate pînă la graniţa noastră, putem avea grijă de ele foarte bine.

GENERALUL SCOTT : America doreşte să vă ajute.

DL. BRĂTIANU : Sînt sigur că nu faceţi nici o greşeală, din nici un punct de vedere, ajutînd România, nu numai în timpul războiului, dar şi în perioada ce va urma.

GENERALUL SCOTT : Singura dificultate în discutarea problemei comerciale, la această oră, consistă în aceea că noi am intrat în război cu scopul de a impune dreptatea. Nu avem vreo intenţie de natură comercială sau nemărturisită. Toate chestiunile relaţiilor de după război vor fi fără îndoială primite cu bucurie de poporul american, dar acum, trebuie să eludăm din acţiunile noastre orice scop ulterior. Noi nu ne-am angajat în acest război pentru nici un beneficiu comercial sau pentru vreo consideraţie financiară. Noi am făcut-o numai pentru a consolida democraţia şi libertatea lumii. Voi adăuga că discursurile Preşedintelui S.U.A., pe care le-am citit după ce am părăsit Statele Unite, evidenţiază că el crede că ţări ca Belgia, România şi Serbia, care au fost devastate, vor fi refăcute. Aceasta nu-i nimic altceva decît dreptate şi noi sîntem pentru dreptate.

DL. BRĂTIANU : Vă înţeleg perfect de bine sentimentele ; totuşi, problema care se pune este că înainte de încheierea războiului, avem nevoie de bani şi materiale şi noi aşteptăm ca dumneavoastră să ne ajutaţi. Noi am recunoscut înaltul şi nobilul scop al intrării în război a Statelor Unite, prin care a dat o nouă înfăţişare războiului. Sper că rezerva pe care o exprimaţi cu privire la chestiunea abordării relaţiilor financiare şi comerciale de după război nu vă va determina să consideraţi că nu ar trebui să discutăm despre necesităţile noastre în vederea continuării războiului.

GENERALUL SCOTT : Nicidecum.

Library of Congress, Manuscript Division, Hugh Lenox Scott Papers, Root Mission to Russia, 1917, Container 71.

Gh. I. FLORESCU

Din crimele fascismului:

DICTATUL DE LA VIENA DIN 30 AUGUST 1940

Relatări din culisele marii drame

Dictatul de la Viena din 30 august 1940 prin care partea de nord-vest a Transilvaniei, cu populație în majoritate românească, a fost răpită țării-mamă și ocupată pentru o perioadă de peste patru ani de către Ungaria horthystă, cu sprijinul direct al Germaniei hitleriste și Italiei fasciste, a înscris una dintre paginile cele mai sumbre în istoria conflictului mondial din 1939—1945, ajungînd, de atunci, să se confunde orișicînd cu politica de forță și violare a drepturilor sacre ale popoarelor, respinsă, din primul moment, nu numai de către masele populare din țara noastră atît de greu încercată pe atunci, ci și de opinia publică liberă și democratică internațională (vezi dr. Ilie Ceaușescu, *Transilvania — An Ancient Romanian Land*, Bucharest, 1983, p. 89—90). *„Marele doliu care a cuprins România* — semnala postul de radio Londra, la 2 septembrie 1940 — *a revoltat toate statele din Europa"*. Americanul Milton G. Lehrer nota, la rîndul său, că așa-zisul arbitraj de la Viena era *„un nonsens istoric, geografic, economic, etnic, o absurditate și o amenințare pentru pacea Europei"*, opinie exprimată la numai cîteva ore după „semnarea" dictatului de către faimosul istoric britanic R. W. Seton-Watson (Scotus Viator), în emisiunea de la 22,30 a postului de radio Londra: *„Ziua de astăzi* (30 august 1940 — n.ns.) *poate fi considerată ca o zi a patimilor pentru neamul românesc, una din zilele cele mai negre prin care a trecut țara. Azi s-a săvîrșit la Viena o nouă și monstruoasă ciuntire a granițelor României prin dictatul puterilor Axei"*.

Istorici români și străini au dovedit, în studii remarcabile, întemeiate pe o bogată documentare și pe o riguroasă și nuanțată analiză a faptelor, totala injustiție, caracterul imperialist al „deciziei" impuse României de către puterile *Axei* fasciste în 1940. Astfel, dintre specialiștii români, au consacrat studii și lucrări speciale problemei în discuție: Viorica Moisuc, Eliza Campus, Gh. Zaharia, Al. Gh. Savu, A. Petric, Traian Bunescu și, îndeosebi, A. Simion, Mircea Mușat, Ion Ardeleanu și Olimpiu Matichescu. Dintre istoricii străini, ne reținem atenția detaliile și considerațiile expuse, între alții, de către Jean-Baptiste Duroselle, Paul D. Quinlan, N. I. Lebedev, Andreas Hillgruber, A. I. Pușcaș ș.a. O mențiune aparte pentru contribuția istoricului maghiar Csatári Dániel (cf. *Dans la tourmente. Les relations hungaro-roumaines de 1940—1945*, Budapest, 1974), care — examinînd în baza unor bogate fonduri documentare inedite condițiile diplomatice din vara anului 1940 — reproduce în context și declarația Partidului Comunist din Ungaria ce demasca caracterul imperialist al dictatului de la Viena din 30 august 1940 prin care guvernul fascist de la Budapesta, cu sprijinul Berlinului și al Romei, a smuls din trupul României o parte a Transilvaniei străbune.

Am stăruit, cu alt prilej, atunci cînd am publicat, în suplimentele revistei din Iași „Cronica" (din 29 aprilie și 27 mai 1983), pagini inedite din însemnările lui Onisifor Ghibu, asupra reacției viguroase, a protestului provocat de anunțarea semnării dictatului vienez în Transilvania. Noi mărturii, de data aceasta datorate unui martor-cheie aflat în epicentrul evenimentelor — Mihail Manoilescu, ministru al Afacerilor Străine al României, care, pe baza mandatului Consiliului de Coroană de la București, a „semnat" la Viena în numele țării noastre odiosul „arbitraj" fascist, atestă de-o manieră categorică condițiile deosebit de grele, atmosfera de tensiune și maxime presiuni în care s-au desfășurat „tratativele" din 29/30 august 1940. *Memoriile* lui Mihail Manoilescu, redactate în 1947, demonstrează convingător *nulitatea deciziei impusă României de către Germania și Italia* în folosul Ungariei horthyste, aliatul de moment al Berlinului și Romei în războiul mondial. Din cele peste 350 pagini dactilografiate ale textului inedit al fostului demnitar român, reținem unele extrase dintre cele mai semnificative:

„...Ajung acum la actul final și la deznodămîntul zguduitor al tragediei noastre: Arbitrajul de la Viena.

Pentru a înțelege cît de brutal, de neașteptat și de imoral a fost arbitrajul care ni s-a impus nouă, trebuie să adaug evocarea faptelor anterioare care arată nu numai că arbitrajul nu fusese niciodată înfățișat de noi ca o perspectivă acceptabilă, ci, mai mult decît atît, că el fusese totdeauna respins de către puterile Axei ca o modalitate de soluționare a conflictului dintre noi și unguri...

Sosirea la Viena era anunțată pentru ora 1 (în ziua de 29 august 1940 — n.ns.). La gară ne aștepta protocolar ministrul Ribbentrop (ministrul de externe al Germaniei naziste — n.ns.)... La ora 2 mi s-a stabilit întîlnire cu Ribbentrop. Spre surprinderea mea, în același salon era Ciano (ministrul de externe al Italiei — n.ns.). Ne-am așezat pentru conversație la o masă într-un colț din salonul mare al hotelului Imperial. Eu stăteam pe canapea, la dreapta pe un fotoliu Ribbentrop, la stînga pe un alt fotoliu Ciano, avînd lîngă el pe Schmidt, care îi traducea lui Ciano convorbirile nemțești... După cîteva banalități de introducere, Ribbentrop mi-a spus că în legătură cu convorbirile româno-ungare trebuie să ajungem la un sfîrșit și la o înțelegere... Mi-a propus pur și simplu că, deoarece nu am ajuns la nici o înțelegere cu ungurii, cel mai bun lucru este să facem un arbitraj aci la Viena, arbitraj pe care de altfel noi l-am cerut (?) și care ar trebui să se efectueze chiar a doua zi. Pentru simplificare a propus ca să telefonez imediat din camera de alături pe un fir rezervat special, direct prin Belgrad la București, pentru ca să întreb guvernul nostru și pentru ca să capăt asentimentul pentru arbitraj pînă la ora 8 seara. Ribbentrop a adăugat că nici nu este nevoie ca această comunicare să fie cifrată fiindcă asta ar cere prea multă vreme, iar ei doresc să aibă rezultatul pînă la 8 sau 10 seara, ca să poată face toate pregătirile în vederea arbitrajului.

I-am răspuns întîi dezmințind energic că noi am fi cerut vreodată arbitrajul; nici eu, nici primul ministru (I. Gigurtu — n.ns.) în nici o împrejurare nu am cerut arbitrajul și mai ales nu am putea să acceptăm un arbitraj. Mai mult decît atît, însuși führerul (Adolf Hitler — n.ns.) s-a declarat în fața noastră categoric împotriva unui arbitraj și a preconizat numai o înțelegere liberă, între cele două părți. De ce acum se schimbă total aceea ce se hotărîse? Și care sînt motivele care determinau acum necesitatea unei hotărîri repezi?

... Ribbentrop a ținut să accentueze că Germania nu face nicicum un bluff, că toți acei care au crezut vreodată că sub avertismentele Germaniei se ascunde un bluff s-au înșelat și că cel mai mult s-au înșelat englezii care au socotit că germanii nu vor să meargă la război. Nu este metoda noastră de a lucra astfel. Tot ce spunem noi se împlinește; așa răsunau sinistre cuvintele lui Ribbentrop... Ciano a cerut și el cuvîntul pentru ca să-mi spună că este autorizat de Duce (de către Mussolini — n.ns.) să declare următoarele: În cazul în care România nu ar accepta arbitrajul, ar crea puterilor Axei dificultăți imense într-o situație foarte grea pentru ele. Aceasta ar îndreptăți puterile Axei să considere că, prin refuzul arbitrajului, România a trecut de partea dușmanilor Axei!... După aceste declarații teribile, Ciano s-a adresat lui Ribbentrop și l-a rugat să confirme și el această hotărîre a Axei. Ribbentrop, tot așa de solemn și de tăios, a arătat că el este autorizat de führer să facă aceeași declarație: în cazul cînd noi nu vom primi arbitrajul, ei ne vor considera ca dușmani ai Axei!

... Am plecat de acolo consternat, zdrobit, cu sentimentul că cele două țări puternice, care dispuneau atunci de soarta lumii, nu erau dispuse să-și schimbe cu nimic implacabila lor hotărîre ! În special, graba cu care mi se cerea răspunsul, și care a fost confirmată prin termenele din ce în ce mai scurte care ni s-au acordat în cursul nopții, m-au făcut să văd în ce clește eram strînși și cît de neîndurătoare era presiunea care se exercita asupra noastră. Impresia statornică a acestei dramatice întîlniri cu Ribbentrop și Ciano a fost acea pe care o comunicam în aceeași zi în una din telegramele mele : *«Totul apare ca o piesă scrisă dinainte, în care nici o singură vorbă și nici un singur gest nu se poate schimba»*.

... Cu toată starea mea sufletească noaptea întreagă (din 29—30 august 1940 — n.ns.) am fost preocupat mai ales de marea bătălie pe care credeam că o voi da a doua zi în fața arbitrilor.

... În sfîrșit, la ora 4 noaptea, cu o întîrziere de 20 minute peste ultimul termen acordat, ni s-a comunicat (de la București — n.ns.) acceptarea. Am transmis-o imediat lui Fabricius (ministrul Germaniei la București — n.ns.) care stătea nedezlipit lîngă noi. Și atunci au început dincolo, în hotelul Imperial, actele preparatoare pentru sinistra operațiune.

Notez că răspunsul nostru a fost pur verbal și că la dosarul arbitrajului nu există nici o cerere și nici măcar o declarație de acceptare a arbitrajului din partea noastră (subl. ns.).

... Abia la ora 1,30 (în ziua de 30 august 1940 — n.ns.) a venit, în fine, Fabricius să ne ia. Am luat cu mine geanta în care pregătisem pledoaria pentru arbitraj, am luat și hărțile etnografice care trebuiau să o susțină și hărțile economice, atît de expresive și bine studiate de noi. Am coborît scările hotelului cu Fabricius, ca un halucinat. În holul hotelului lumea saluta cordial, în stradă — aclamațiuni și ovațiuni. Vremea era urîtă ca și sufletul meu. Într-o mașină deschisă, care făcea să-mi pătrundă vîntul în piept prin tunică, am trecut cu Fabricius pe străzile altădată vesele și atît de rîzătoare pentru mine ale Vienei... Eram în paroxismul neliniștii. Voiam să se sfîrșească mai repede și să aflu cu o clipă mai devreme sentința dată, țării și mie.

... Ribbentrop m-a condus printr-o serie de săli somptuoase în salonul rezervat delegațiunii noastre. Am așteptat acolo cîteva minute. În sfîrșit a venit Doernberg, șeful Protocolului, ca să ne ia. Am plecat împreună cu Valer Pop printr-o altă serie de săli din fața Palatului care dă spre centrul Vienei, pînă la sala sorocită arbitrajului. Era un salon rotund, cum se întîlnesc atîtea în colțurile palatelor vechi. O masă rotundă în mijloc. Intrînd, Valer Pop și cu mine am salutat. În fața noastră — Ribbentrop și Ciano, cu suita lor, în care am întrezărit, în picioare, pe Clodius. Cu un gest grav și rece ni s-au indicat fotoliile noastre. Toată lumea tăcea. Toți voiau să fie solemni, dar, pentru mine, erau siniștri. Peste un minut a fost introdusă delegațiunea ungară. Primul ministru, Teleki, tip de profesor — mai curînd de liceu decît de Universitate — privind oblic după ochelari ca un japonez, — Csáky — grăsun, îndesat, vulgar, într-o uniformă care amintea pe a surugiilor de la curțile noastre boierești. Au salutat. Le-au răspuns toți. Mi se pare că mașinal am răspuns și eu. Peste un alt minut eram așezați în jurul mesei. Ribbentrop și Ciano aveau la dreapta și la stînga pe cei doi interpreți, italian și german.

Ribbentrop s-a ridicat cel dintîi ținînd un discurs pe care abia l-am putut urmări. După aceea, Ciano. Inevitabilul microfon le-a stat înainte pe masă. Cînd a terminat Ciano, am cerut și eu cuvîntul. Voiam să fac declarația în termenii stabiliți de mine cu Valer Pop : *«Rog să se constate și să se treacă în protocol că delegația română nu a avut niciodată ocaziunea de a prezenta și de a dezvolta punctul ei de vedere în fața comisiunii arbitrale»*. Ribbentrop mi-a răspuns primul pe scurt și brutal că voi vorbi la sfîrșit. Au continuat formalitățile. Schmidt a citit în limba germană actul de arbitraj. Nu am avut nici o emoțiune, fiindcă nu aducea nimic esențial. M-au indignat numai cele două minciuni sfruntate, cuprinse în actul oficial, prima că «guvernul regal român și guvernul regal ungur *s-au adresat* guvernului Reichului și guvernului regal italian cu rugămintea de a face arbitraj» și a doua că cei doi miniștri de externe au luat hotărîrile lor «după o nouă convorbire» cu miniștrii Manoilescu și Csáky. Or, adevărul este că n-au avut decît o singură convorbire cu mine în care nu s-a vorbit decît de *oportunitatea* acceptării arbitrajului, iar nicidecum nu a fost tratată în fond cauza românească și că, după ce ei au fost investiți în calitatea de arbitri, prin acceptarea Consiliului de Coroană, eu nu am fost admis să le fac nici o pledoarie în fondul cauzei. Actul de arbitraj a fost citit din nou în limba italiană. Veni apoi momentul culminant. Pe masă stătea păturită harta, ca o sentință de moarte. Schmidt, venit lîngă mine, mi-a ajutat s-o desfac. Am observat întîi că este o hartă românească. Am desfăcut-o cu nordul în jos, ceea ce m-a făcut să nu înțeleg nimic. Mi-a întors-o Schmidt. Ochii mei căutau tăietura de la granița de vest pe care cu toții o așteptau. Mi-am dat seama însă că este altceva. Am urmărit cu ochii granița care pornea de la Oradea către răsărit, alunecînd sub linia ferată și am înțeles că cuprindea și Clujul... Am început să nu mai văd. Cînd mi-am dat seama că granița coboară în jos ca să cuprindă secuimea am avut, în disperarea mea, un singur gînd : Brașovul ! O mică ușurare : Brașovul rămînea la noi. Cînd am privit în toată grozăvia împărțirea Transilvaniei, am înțeles că puterile care îmi erau slăbite mă părăsesc cu totul. Tabloul dinaintea ochilor s-a făcut neclar, ca un nor galben, din galben cenușiu, din cenușiu negru... În clipa aceea mi-am pierdut cunoștința... Cineva a cerut pentru mine un pahar cu apă. Doernberg a deschis ușa, alergînd prin mulțimea de ziariști, de diplomați și ofițeri care umpleau sălile strigînd : un pahar cu apă, un pahar cu apă... Peste un minut mi l-au adus. Valer Pop mi l-a dat în silă să-l beau. Am început să văd din nou și am avut puterea să duc mai departe calvarul.

Mi s-au prezentat actele spre semnare. Am scos tocul meu cu cerneală verde, cu care scrisesem atîtea lucruri frumoase și atîtea gînduri bune pentru țara mea. Am iscălit tot fără să mai citesc. Valer Pop citea pentru mine. De altfel, nu mai era nimic de verificat ; actele erau cunoscute, harta tot așa.

Trebuia să-mi vie rîndul pentru declarația mea. Ribbentrop, profitînd de starea mea de slăbiciune, a ridicat scurt ședința, fără să-mi mai dea cuvîntul. Nu am avut nici măcar prilejul să spun acele vor-

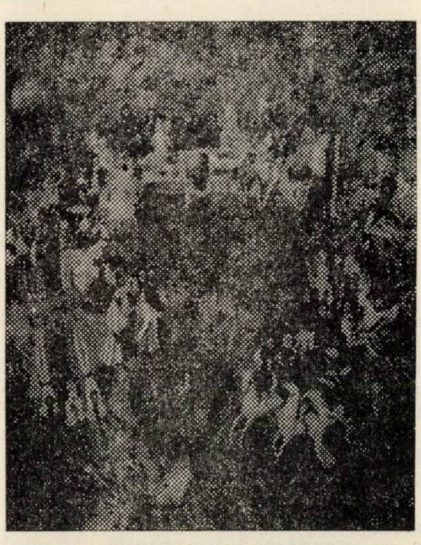

Dimitrie Gavrilean : „Nuntă în cer"

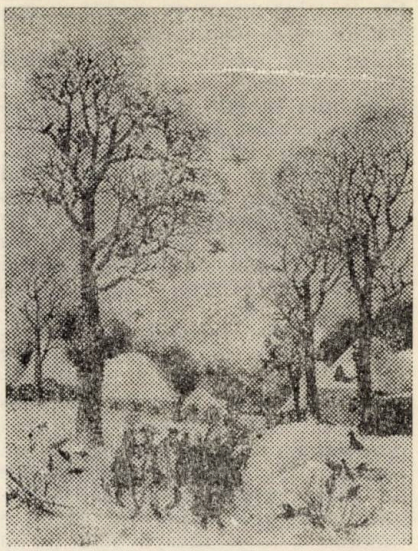

Dimitrie Gavrilean : „Iarnă în Bucovina"

be, care însemnau nu numai o constatare, ci și un protest..."

Cu totul recent, istoricul László Sütö și-a susținut, în fața Universității din Utrecht, o interesantă teză de doctorat ce reia în dezbatere evoluția politicii externe a Ungariei horthyste în anii războiului mondial dintre 1939 și 1945 în raport cu diplomația Națiunilor Unite (cf. *La politique interalliée et la Hongrie pendant la Seconde Guerre mondiale.* Bruxelles, Presses Universitaires, 1983, p. 40 și urm.). Referindu-se la semnificația evenimentelor din august 1940, autorul dovedește că, deși după dictatul vienez entuziasmul nu a cuprins cercurile politice oficiale de la Budapesta, care se așteptaseră la un „cadou" mai consistent din partea lui Hitler și Mussolini, pentru Ungaria horthystă momentul Viena a ilustrat totala-i incapacitate de a promova o politică independentă, izolarea ei politică s-a accentuat în consecință, tot calculul politic s-a dovedit eronat, iar calea aleasă nu putea conduce, după cum s-a și întîmplat, decît la dezastrul din 1944/1945 *(ibidem,* p. 50—51). László Sütö reamintește și cunoscuta declarație făcută de premierul britanic Winston Churchill în Camera Comunelor, la 5 septembrie 1940, prin care se anula *ab initio* dictatul fascist ca „act" al dreptului internațional : *„România a suferit o severă mutilare teritorială. Nu avem de gînd să recunoaștem vreuna din schimbările teritoriale ce se fac în timpul războiului, afară de acelea ce s-ar produce cu liberul consimțămînt și cu bunăvoința părților interesate".* Simultan, în Camera Lorzilor, lordul Halifax, șeful diplomației londoneze, a exprimat de asemenea hotărîrea Angliei de a *„nu recunoaște nici o cesiune de teritorii făcută sub presiune, și în special nu recunoaste arbitrajul de la Viena".*

Evoluția evenimentelor, realitățile, ISTORIA s-au soldat, după cum prea bine se știe, cu anularea *de jure* și *de facto* a dictatului de la Viena, fapt consacrat prin numeroase și solemne tratate internaționale. Scriindu-și memoriile în 1947, adică chiar în anul în care s-au semnat tratatele de pace cu Ungaria și România, fostele state „satelite" ale Germaniei naziste, Mihail Manoilescu, la care propunem să revenim, conchidea cu atîta justificare :

„Ca într-o melodramă de gust învechit, dar plină de deznodăminte drepte, toți cei vinovați de mutilarea Transilvaniei și-au primit o cumplită pedeapsă. Hitler s-a prăbușit sub ruinele Reichului său ; Mussolini a fost împușcat de un fugar la o margine de drum ; Ribbentrop a sfîrșit prin spînzurătoare; Ciano la stîlp sub gloanțele poruncite de bunicul copiilor lui ; Teleki s-a sinucis cînd nemții l-au descoperit că îi trădează ; Csáky a murit în condiții stranii la două luni după funestul arbitraj, iar Bardossy, ministrul ungur la București, devenit în urmă prim-ministru, a fost executat în 1946.

Transilvania noastră e vrăjită".

Aflăm în aceste ultime cuvinte — TRANSILVANIA NOASTRĂ E VRĂJITĂ — nu atît concluziile unui om politic, „actor" nemijlocit al marii drame a anului 1940, cît mai ales un avertisment în sensul că drepturile popoarelor nu pot fi anulate, iar cei vinovați nu se pot oricum sustrage JUDECĂȚII ISTORIEI.

Gh. BUZATU

Vechi orașe— LUMINI NOI

În întreaga istorie a Evului Mediu, orașele și viața desfășurată între hotarele lor (uneori marcate de ziduri falnice, cu porți întărite și — mai ales ! — bine păzite) alcătuiesc un capitol dintre cele mai însemnate. Științele, literele și artele au găsit în orașe adevăratul lor cămin, care le-a îngăduit și le-a impulsionat dezvoltarea liberă, nestînjenită de canoanele feudale care stăpîneau în voie viața din curțile nobiliare și din mănăstiri. Intensa circulație a oamenilor și a mărfurilor — caracteristică a vieții orășenești — a dus și la o liberă circulație a bunurilor culturale și a ideilor. „Aerul de oraș — se spunea în veacurile medievale — te face liber după un an și o zi !". Este atmosfera care a generat Renașterea și în care s-au plămădit înseși fundamentele Evului Modern. Interesul pentru orașele medievale și pentru viața orășenească apare, astfel, deplin justificat.

Istoriografia românească, mai veche și mai nouă, a consacrat numeroase lucrări **orașului** și **orașelor** (adică fenomenului general, privit în sine, dar și în manifestările sale particulare), ca și celor mai diverse aspecte ale vieții orășenești medievale. Contribuții au adus și istorici străini, interesați fie de fenomenul în globalitatea sa, fie de unele aspecte speciale. Cercetări mai ample, pe care le-am întreprins cu privire la principatul moldav în veacul XIV, au adus în mod inevitabil și aceste probleme în orbita lor. La fel de inevitabile, incursiunile în materialul documentar — nu numai al secolului XIV, ci și al secolelor următoare — m-au condus la concluzii care uneori se deosebesc de cele afirmate deja în literatura de specialitate. Cu prudența necesară unor asemenea „revizuiri" — inerente, dealtminteri, în cercetarea istorică — le înfățișez marelui public iubitor de istorie, însoțite de unele precizări de ordin general, dar și de cîteva deslușiri de ordin metodologic, pe care le socotesc indispensabile înțelegerii demonstrațiilor propriu-zise, privind **cele mai vechi atestări** ale unor orașe din Moldova, începînd, acum, cu Hîrlăul. Aceste precizări și deslușiri pot prezenta interes și **în sine,** prin faptul că ele introduc puțin pe cititor în laboratorul și printre capcanele cercetărilor istorice !

Un dicton inutil

Știrile cele mai vechi despre orașele principatului românesc constituit în secolul XIV între Carpați, Nistru și Marea Neagră sînt furnizate de două izvoare deosebit de importante pentru istoria noastră : lista „orașelor îndepărtate și apropiate", cuprinsă în vechile letopisețe rusești și privilegiul acordat de Alexandru vodă cel Bun negustorilor din Liov la 6 octombrie 1408. Mai multe orașe din Moldova medievală își află prima lor atestare documentară în unul sau în celălalt din aceste izvoare. Astfel, lista rusă a orașelor (datînd din jurul anului 1390) menționează, între orașele „volohe"

(=românești), Suceava, Siretul, Baia și altele — localități atestate și de documente încă și mai vechi — dar aduce primele mărturii **(primele** în stadiul de azi al cunoștințelor noastre, bineînțeles !) pentru orașele **Iași, Roman, Neamț** (Tîrgul Neamț) și **Piatra lui Crăciun** (Piatra Neamț). Între orașele ale căror nume figurează în privilegiul acordat liovenilor în 1408, pe lîngă Suceava, Cetatea Albă, Baia, Siret, Hotin și Roman — deja cunoscute din izvoare anterioare — se află și **tîrgurile : Bacău, Trotuș, Dorohoi, Bîrlad** etc. Este în afară de orice îndoială faptul că aceste localități depășiseră stadiul de **așezări rurale cu un anumit timp** (cîteva decenii) **înaintea** menționării **lor ca așezări urbane.**

Dar cercetarea trebuie adîncită și lărgită, vechimea acestor așezări trebuie stabilită — în limita posibilităților — cu cît mai multă precizie. Nu se vor căuta, firește, „diplome de fondare" (cum există pentru multe orașe din Apusul și Centrul Europei), pentru bunul și simplul motiv că toate aceste vechi centre urbane din spațiul românesc extra-carpatic au fost, la origini, străvechi aglomerări **rurale : evoluția** pe calea urbanizării le-a fost favorizată, într-un moment sau altul al desfășurării noastre istorice, de așezarea lor geografică, aproape de vechi drumuri comerciale, revitalizate după întemeierea statului, sau de deschiderea unor noi artere comerciale, în împrejurări **felurite**, sau, în fine, de alte considerente care au putut determina acest salt calitativ de la sat la tîrg. Avem de-a face — cum e și firesc în asemenea cazuri — nu cu **un model, ci cu mai multe modele**, deosebite ca **formă**, însă **cu o bază unitară** ca **fond**. Problema care se pune cercetătorului e de a stabili, cum am spus, cu maximă precizie posibilă, **începuturile vieții urbane.** În acest demers, un punct deosebit de important îl constituie căutarea unor atestări mai vechi decît cele cunoscute pînă azi. Ceea ce înseamnă, de fapt, o nouă (și continuă !) confruntare cu materialul documentar, **lărgirea** cercului de izvoare interogate — cerc care nu se mai poate restrînge doar la cronici și documente, interne sau externe — și, nu de puține ori, înseamnă modificarea și înnoirea modalităților de a practica însăși „interogarea" izvoarelor.

Tratamentul deosebit, aplicat de la caz la caz, se impune, dacă se ține seama de **caracterul** acestor izvoare, care, în marea lor majoritate, constituie mărturii **indirecte** — spre deosebire de cele care (precum lista rusă din circa 1390 și privilegiul lui Alexandru cel Bun din 1408) constituie mărturii **directe** pentru existența și caracterul așezărilor pe care le enumeră și le numesc **orașe (tîrguri).** De la început trebuie să se ia, astfel, în considerare faptul că în istorie, în cercetarea istorică în general, nu-și poate găsi aplicarea un străvechi principiu de drept care spune că o singură mărturie e ca și cum n-ar fi nici o mărturie (**unus testis, nullus testis**). Pentru că, cel mai adesea, izvorul istoric are (sau dobîndește, prin curgerea veacurilor) un caracter de **unicitate :** un document de cancelarie, o scrisoare, o inscripție sînt, prin însăși natura și destinația lor, piese-unicat iar deteriorarea sau distrugerea lor constituie, aproape întotdeauna, o pierdere ireparabilă, ducînd în neștiut, în neant, faptul pe care doar piesa **aceea** îl atesta ! Alteori, deși natura și destinația respectivei piese puteau să-i asigure multiplicarea și deci și păstrarea în multe (teoretic, nenumerotate !) exemplare, fatalitatea a făcut să nu ne parvină decît un singur exemplar (sau — încă și mai „grav" ! — doar știri vechi despre existența unui asemenea exemplar, dispărut pînă să ajungă la noi...). Este evident că aplicarea principiului citat mai sus — folosit deseori (deși nu întotdeauna în chip justificat) și de istorici — nu poate fi decît dăunătoare, eliminînd din discuție piese de mare valoare tocmai prin unicitatea lor. Două exemple vor fi grăitoare pentru astfel de situații.

Celebra inscripție de pe piatra care a acoperit mormîntul lui **Laurencius, comes de Longo Campo,** mort la 1300 și îngropat în vechea biserică catolică din Cîmpulung-Muscel, ilustrează primul caz. Ea atestă, în acest mod indirect, că la Cîmpulung exista încă **(cel puțin !)** din ultimii ani ai veacului XIII o așezare care, la vremea aceea, nu se mai socotea sat, care avea în fruntea ei un **comes** — ceea ce e totuna cu **graf, greav, județ, voit** sau **șoltuz,** adică un fel de **primar** de mai tîrziu — și în care un rol însemnat îl avea comunitatea catolică, de sași și unguri, „descălecați" de peste munți și așezați în mijlocul populației românești locale, aducînd cu ei forme de viață și de organizare pe care, cu timpul, românii le vor face ale lor. Și toate acestea, înainte de domnia lui Basarab cel Mare (circa 1315—1352), fondatorul unității și neatîrnării principatului românesc dintre Carpați și Dunăre ! Dacă această piatră funerară — despre care s-au scris multe pagini de istorie, nu numai locală, cîmpulungeană ! — ar fi dispărut (ca atîtea altele, sute și mii, cîte au existat în bisericile și mănăstirile noastre medievale), existența orașului Cîmpulung la 1300 nu mai putea fi dovedită și un întreg capitol din viața prinsipatului muntean ar fi rămas nescris. Iar dacă, cumva, s-ar fi găsit o transcriere a inscripției în vreun vechi manuscris, reacția probabilă a istoricilor ar fi fost de negare a valorii sale probatorii, avînd în vedere data (1300) și respectiva însemnare ar fi fost considerată un fals al călugărilor catolici doritori de a dovdi, cu orice preț, vechimea așezămîntului lor monahal de acolo ! (Deși, în general, **probitatea** unor astfel de însemnări nu ar trebui pusă la îndoială : și data morții lui Nicolae-Alexandru voievod, în 1364, ne e cunoscută nu numai din piatra sa funerară, ci și dintr-o asemenea notiță, descoperită într-un vechi calendar catolic).

Cc (și dc cc?!) spun sau nu spun izvoarele

Pentru a doua categorie de mărturii istorice, care au căpătat cu timpul caracter de unicitate, este elocvent cazul oferit de pecetea orașului Neamț, expus acum un deceniu în paginile revistei „Magazin istoric" (nr. 2/1978) : a existat o pecete cu legenda în limba latină — S[IGILLUM]CIVIVM DE NIMCZ (Pecetea orășenilor din Neamț) — confecționată **cel puțin** pe la sfîrșitul veacului XIV și folosită în cancelaria municipală a Tîrgului Neamț pînă la începutul secolului XVII, cînd, în împrejurări necunoscute, a fost înlocuită cu alta, cu un desen urît și o inscripție imposibil de deslușit. Deși este neîndoielnic că vechea pecete, de o frumoasă și delicată lucrătură, a fost aplicată de autoritățile orășenești. În cursul secolelor XV—XVI, pe nenumărate mărturii — aceasta fiind însăși destinația ei : a atesta autenticitatea actelor redactate la „scaunul șoltuzului", cum se numea **primăria** de atunci — totuși ea ne este cunoscută printr-un **singur exemplar,** unicul document care o păstrează datînd tocmai din 1599 !

Mai trebuie avute în vedere și alte aspecte. Orice izvor scris constituie o **probă pozitivă,** pentru anumite fapte și, în același timp, o **probă negativă** pentru altele : el dovedește că anumite lucruri s-au petrecut, ori existau la o anumită dată, în anumite împrejurări, excluzînd, prin aceasta însăși, posibilitatea unei demonstrații contrare. Dar orice izvor are, totodată, și tăcerile lui și aceste tăceri nu pot deveni în-

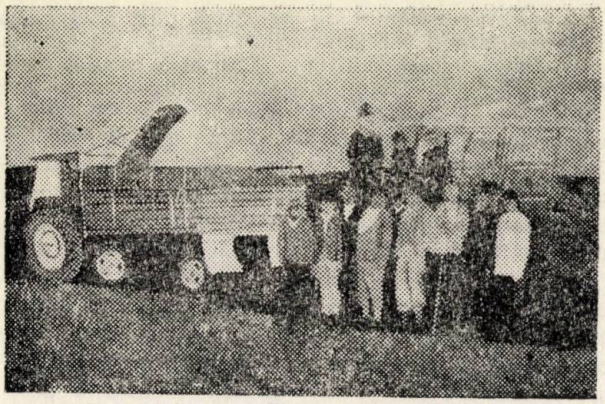

Dan Hatmanu : Cooperatori din Scobinți

totdeauna probe pentru a dovedi că anumite fapte nu au existat ori nu s-au petrecut. Tăcerea unui izvor cu privire la anumite fapte nu indică numaidecît inexistența acestora, ci în cel mai bun caz, arată că, în momentul cînd s-a scris izvorul acela, ele erau străine celui care a scris, sau, dimpotrivă, erau atît de bine cunoscute — de notorietate publică, s-ar putea spune — încît consemnarea lor în scris a putut părea de prisos. Referindu-se la asemenea tăceri ale izvoarelor, care produc suficiente greutăți în munca istoricilor, N. Iorga scria, cu hazu-i obișnuit : „istoricii au pretenții foarte mari, pe cari contimporanii [evenimentelor crecetate] nu înțeleg să le satisfacă, ei, cari nu scriu pentru istorie, ci pentru interesele lor, și atunci, dacă ele nu o cer, istoricul rămîne fără lămuriri" !

În fine, în judecarea și interpretarea izvoarelor istorice trebuie să se mai țină seama — e o lege severă a criticii interne a textelor — de limbajul lor. Aceleași realități sînt văzute — și, deci, și descrise — — în chipuri deosebite de cineva care le cunoaște dinăuntru și de cineva care, venind dinafară, le observă raportîndu-le la modele cunoscute din țara sa. Așa se explică, de exemplu, de ce, în contrast total cu izvoarele noastre interne, unii călători străini din veacul XVII ajung să afirme că în Moldova medievală nu existau orașe ! Un exemplu va fi, și în acest caz, elocvent. Atestată de lista rusă a orașelor (circa 1390), **Piatra lui Crăciun** (Piatra Neamț) e menționată în documentele interne începînd abia din 1446. O așa mare distanță între cele două atestări poate să arunce o umbră de îndoială asupra veridicității celei mai vechi, includerea ei în lista rusă putînd fi privită cu suspiciune. A existat, însă, un document emis de Sigismund de Luxemburg, în drum spre cetatea Neamțului, în cursul expediției pe care acest rege al Ungariei a inițiat-o și condus-o împotriva lui Ștefan I al Moldovei (1394—1399) și acest act avea data de 30 ianuarie 1395, menționîndu-se că fusese scris „ante villam Karachonkw" **(înaintea sau în fața satului Piatra lui Crăciun).** Actul original, pergament cu pecete, s-a păstrat în arhiva Bánffy de la Cluj pînă pe la mijlocul veacului nostru, cînd, împreună cu altele, a fost trimis, pentru microfilmare, la Budapesta, de unde, însă, nu s-a mai întors. Istoricul maghiar Elemér Mályusz l-a văzut, l-a cercetat și a publicat un rezumat în primul volum al colecției sale de documente privind pe Sigismund de Luxemburg și epoca sa ; de aici, rezumatul a fost preluat și reprodus și în colecția **Documenta Romaniae Historica,** primul volum al seriei **D** (care privește relațiile dintre cele trei țări românești). Absența originalului ar putea provoca unele suspiciuni ; analiza datelor cunoscute arată, însă, că asemenea suspiciuni ar fi total nejustificate. Aflat la 30 ianuarie „ante villam Karachonkw", Sigismund de Luxemburg era, peste patru zile, la 3 februarie, în fața cetății Neamț — „ante castrum Nempch" — unde a emis un alt act. Caracterul excepțional al ambelor acte explică emiterea lor pe drum : ambele privesc reabilitarea unor nobili, condamnați anterior de adunări nobiliare, pentru diferite motive ; acum, în urma purtării lor vitejești în campania din Moldova, regele le înapoia toate drepturile și posesiunile.

Dar actul acesta, din 30 ianuarie 1395, desemnează Piatra lui Crăciun drept **villa,** adică **sat,** spre deosebire de lista rusă, redactată cîțiva ani mai înainte și în care apare ca **tîrg.** Deosebirea de optică este evidentă și explicabilă, însă, dacă ținem seama de faptul că actul a fost scris de un străin, unul din scribii cancelariei regelui Sigismund, pentru care **aspectul** așezării părea să indice un **sat,** în timp ce lista rusă, redactată pe baza informațiilor plecate din Moldova sau culese la fața locului de negustori, reflectă realitatea bazată pe cunoașterea **dinăuntru** a rosturilor și calităților așezării respective în viața (economică, administrativă etc.) a principatului moldav. Așa cum, în acest caz, în interpretarea izvorului trebuie avut în vedere **emitentul,** în alte cazuri nuanțarea se face în funcție de **destinatar.**

Un cuvînt mai trebuie spus și despre o categorie cu totul specială de izvoare : cele arheologice (nu ne referim, firește, la inscripțiile scoase la iveală în urma săpăturilor, ele ținînd, prin firea lucrurilor, de sursele scrise). Rezultatele cercetărilor arheologice nu ne arată nici ce credeau cei dinăuntru, nici ce credeau cei dinafară ; ele ne pun la îndemînă urmele palpabile ale **realității care a fost.** Completînd informația oferită de sursele scrise, ele arată, cel mai adesea, cum trebuie înțeleasă această informație. Izvoarele narative și diplomatice se citesc altfel, în altă lumină, atunci cînd știm cum arăta, **în realitatea vie,** ceea ce a descris, într-un fel sau altul, un contemporan al ei ; astfel, nuanțînd știrile izvoarelor scrise, cele arheologice dau, în același timp, și proporția justă a nuanțelor. Săpăturile întreprinse de două decenii la Baia — și ale căror rezultate s-au publicat pînă acum în două volume masive — sînt deosebit de elocvente pentru afirmațiile din rîndurile de mai sus.

Cu aceste constatări teoretice și metodologice, să abordăm unul din dosarele rămase „pe rol" : cel privind prima atestare a orașului **Hîrlău.** Deschizînd o clasică lucrare a regretatului profesor Constantin C. Giurescu, despre tîrgurile și cetățile Moldovei medievale (tipărită în 1967), la capitolul dedicat acestui oraș, se pot citi următoarele : **„Hîrlăul apare în primul document intern moldovenesc, anume în acela din 1384 mai 1".**

Afirmația e deosebit de clară. Ce a determinat, atunci, redeschiderea dosarului ? ! Nimic altceva decît faptul că menționarea Hîrlăului în cel mai vechi document emis de cancelaria unui principe moldovean — în cazul de față, e vorba de **Petru I Mușatinul** (1375—1391) — a fost contestată în literatura de specialitate și ea a rămas ca atare (contestată, adică !), și în cea mai nouă ediție a actului respectiv, în monumentala colecție **Documenta Romaniae Historica (seria A, Moldova),** al cărei prim tom (1975) începe tocmai cu el.

Hîrlău: 600 + 4

Tîrgul Hîrlău intră în istoria scrisă a Moldovei medievale în a doua jumătate a veacului XIV cu trei știri : una controversată, a doua nesigură și, în tot cazul, necontrolabilă și a treia, în fine, sigură, necontroversată și controlabilă prin alte surse. Pentru a începe cu ceea ce este sigur, trebuie citat un document de la **Iuga voievod** (1399—1400), care menționează, între martori, pe boierul **Bîrlea de Hîrlău** (sau **de la Hîrlău** sau, într-o traducere literală, **Bîrlea Hîrlăuanul).** Știrea e controlabilă, pentru că același personaj — asupra căruia voi reveni imediat — apare, **numit la fel,** și în documentele lui Alexandru cel Bun, de la 1400 pînă la 1404, putîndu-se presupune că a murit înainte de 1407.

A doua știre, nesigură și necontrolabilă, e aceea pe care unii istorici au aflat-o (mai corect spus : **ar fi aflat-o)** într-o mare compilație de cronici, tipărită în țările germane la sfîrșitul veacului XIV : Ștefan I (1394—1399), predecesorul imediat al lui Iuga voievod, și-ar fi încheiat domnia **la Hîrlău,** răsturnat de un complot boieresc în 1399. Din izvoarele sigure, se poate constata că Ștefan I a încetat realmente să domnească în acest an, 1399, dar împrejurările au rămas necunoscute ; de aceea, așa necontrolabilă cum este, știrea aceasta rămîne, totuși, în domeniul posibilului.

Știrea cea de-a treia, controversată, e tocmai aceea menționată mai sus și se află într-un document emis de cancelaria lui Petru I, în legătură cu o ctitorie a mamei acestuia, Doamna Margareta-Mușata. Datînd din **1 mai 1384, actul** acesta nu s-a păstrat în original, ci ne este cunoscut numai într-o formă intermediară, în limba latină, realizată după vreo două secole ; în el, se spune că a fost scris „în curtea mamei noastre prea-iubite" **(in curia matris nostrae carissimae),** aflată într-o așezare numită, în document, **Horleganoio (in villa Horleganoio).** Istoricii au fost de acord asupra unui singur punct : că acest nume este o deformare a aceluia purtat de o așezare din Moldova medievală. Care anume ? Aici, părerile au început să difere : unii au văzut în „Horleganoio" numele orașului **Hîrlău,** alții — pe al satului **Horlăceni** sau pe acela al satului **Corlăteni,** amîndouă aflate în nordul Moldovei, făcîndu-se o legătură între această situare geografică și faptul că Margareta-Mușata era numită, într-o scrisoare papală din 1378, **Margareta de Siret.** Dar, pentru ambele sate — Horlăceni și Corlăteni — **nu există nici o știre documentară** care să confirme existența lor, **cu acest nume,** în veacul XIV. Ceea ce, firește, nu este cazul Hîrlăului !

Pentru identificarea acestui misterios și straniu „Horleganoio" cu Hîrlăul sînt, în schimb, argumente mai solide și primul dintre ele este tocmai faptul că, la vremea aceea, **Hîrlăul exista cu absolută siguranță, purtînd chiar acest nume : boierul Bîrlă de Hîrlău („Bîrlea Hîrlăuanul") e dovada suficientă.** El se numea așa, fie pentru că era vornicul tîrgului — reprezentant al domniei acolo — fie pentru că el însuși își avea acolo sediul, centrul domeniului său. Și pentru un caz, și pentru celălalt, există suficiente similitudini în istoria de început a Moldovei medievale. **Bîrlă de (sau de la) Hîrlău** a fost unul din marii feudali ai vremii sale, unul din cei dintîi sfetnici domnești ai Țării Moldovei : un document din 1387 îl desemnează ca fiind unul din „sfetnicii cei mai înalți ai strălucitului domn, Petru voievod" **(supremi consiliarii magnifici domini Petri woyeuvode).** Dar — și iată al doilea argument — **acest boier Bîrlă se află citat, ca martor, chiar în actul din 1 mai 1384 !** În fine, un al treilea argument îl constituie vechea populație catolică a Hîrlăului medieval, lucru foarte firesc pentru o așezare în care își stabilise curtea Doamna Margareta-Mușata, mare protectoare a catolicismului în acea vreme (precum era Doamna Clara în Țara Românească). Și e de prisos a spune că o populație de această credință nu a fost niciodată dovedită în satul Horlăceni ori în satul Corlăteni...

Anumite concluzii pot aduce și studierea începuturilor tîrgului Hîrlău într-un cadru mai larg. Problema se pune în funcție de doi parametri : pe de o parte, începuturile vieții urbane, în general, în Moldova medievală, iar pe de altă parte, înseși începuturile vieții de stat în spațiul est-carpatic, în continuarea aceleia desfășurate în formațiunile politico-economice, teritoriale, dinaintea lui Dragoș voievod (1347—1354) — „thema" tătărească, după o formulă uitată a lui N. Iorga — și a lui Bogdan I (1363—1367). Nu este vorba de sfere de cercetare strict delimitate, ci ele se luminează reciproc și un rezultat obținut pe una din laturi este imediat receptat și folosit în cealaltă parte. **Pentru că, în fond, sînt două laturi ale unui proces care s-a desfășurat în chip unitar și organic.**

Vorbind de începuturile vieții urbane, trebuie să se aibă în vedere în primul rînd nu aspectele edilitare : o așezare încetează să mai fie sat atunci cînd cultivarea pămîntului încetează să mai fie o ocupație **predominantă.** Așa a fost peste tot în Europa medievală. La noi, această trecere s-a făcut prin forma care s-a numit **tîrg. Tîrgul** are două înțelesuri : pe de o parte, e locul unde se schimbă **(se tîrguiesc)** produsele ; pe de altă parte, e și așezarea care, fără a fi numaidecît un oraș mare, **nu mai este sat.** Cele mai vechi orașe ale noastre s-au născut, cum am mai spus, prin evoluția organică a unor sate, trecerea lor prin faza de tîrg fiind favorizată de așezarea lor : **tîrgul** trebuia să slujească schimbului de produse între locuitorii mai multor sate. De obicei, satele, înșirate pe valea unui rîu aveau un asemenea centru de schimb, care, pe încetul, a devenit și un centru administrativ și politic, urmînd dezvoltarea funcției sale economice. Sînt mai multe orașe care poartă și azi numele apei pe care se află (Suceava, Siret, Bîrlad, Neamț). Au fost și așezări care, în Evul Mediu, au avut nume duble, unul fiind în funcție de apa care îl traversa sau pe malul căreia se înfiripase ; astfel, Baia se numea și **Moldavia, Civitas Moldaviensis,** adică orașul sau tîrgul văii rîului Moldova. Tot așa, Hîrlăul a avut și el **un al doilea nume,** desemnînd rostul său de **tîrg al văii rîului Bahlui : civitas Bachlovia.** Acest nume, atestat de mai multe documente din veacurile XV—XVI, luminează începuturile vieții urbane la Hîrlău și rolul pe care acest tîrg l-a îndeplinit în viața economică a Moldovei dinainte de Dragoș și Bogdan.

Dar oare numai viața economică ? Istoricul trebuie să-și pună această întrebare, știind că funcția economică pune în mișcare și evoluția politică și administrativă a așezării. Privind o hartă a Moldovei medievale, răspunsul la această întrebare capătă un anumit contur. Pe harta alcătuită de Dimitrie Cantemir la începutul veacului XVIII, se vede tîrgul Hîrlăului capitală a unui ținut de o mare întindere și de o formă foarte ciudată. În adevăr, în acest ținut se includea și orașul Botoșani și chiar sate aflate încă mai departe, aproape de Siret și de Dorohoi, făceau parte din același ținut al Hîrlăului mărginit de segmente ale rîurilor Siret, Bahlui și Jijia. Marea întindere a acestui ținut și forma sa ciudată, care nu se datoresc vreunei trasări arbitrare, evocă și mărturisesc stări de lucruri foarte vechi, dinainte de întemeierea principatului moldovenesc. Ținutul Hîlăului reprezintă, fără îndoială, supraviețuirea, în noile cadre ale vieții de stat, a unei vechi formațiuni politico-economice, teritoriale, de tip cnezial — vechiul cnezat al văii Bahluiului, care s-a extins, treptat (înainte de mijlocul veacului XIV) și asupra altor mici formațiuni identice, așa cum acela de la Baia, de pe valea rîului Moldova, s-a extins și spre nord și spre sud, ajungînd — în alte condiții — să dea numele său țării întregi, de la Carpați pînă la Nistru și la Marea Neagră. Luat în stăpînire de urmașii lui Dragoș și ai lui Bogdan, fostul cnezat al Bahloviei a devenit unul din ținuturile cele mai întinse din principatul Moldovei iar așezarea sa de frunte, tîrgul văii Bahluiului, **Hîrlăul,** a devenit unul din tîrgurile țării.

Cît privește menționarea sa la 1384 ca **villa,** adică sat și nu **forum** sau **oppidum** (tîrg sau oraș), explicația ne-o dă faptul că scriitorul actului a fost cu siguranță un străin, foarte probabil un călugăr dominican din Liov, venit în Moldova la ctitoria siretean ă a Doamnei Margareta-Mușata ; pentru unul ca acesta, Hîrlăul acelor ani nu putea fi categorisit, după înfățișare, decît în rîndul satelor.

Cu aceste concluzii, înțelegem de ce nu poate fi întîmplător faptul că unul din primii mari dregători și sfetnici domnești menționați în cele mai vechi documente păstrate (din 1384 și 1387) e tocmai boierul care își avea reședința la Hîrlău — **Bîrlă de Hîrlău.** După cum nu poate fi întîmplătoare nici stabilirea curții Doamnei Margareta-Mușata **aici,** unde Ștefan cel Mare va ridica la 1486 noi curți, ajunse la mare strălucire și eleganță la începutul veacului XVII, sub Radu vodă Mihnea.

Ștefan S. GOROVEI

Istoria „prin cei mici"

Atitudinea demofilă a istoriografiei liberale din secolul XIX se prelungeşte firesc în perioada interbelică, dominată de acelaşi spirit justiţiar şi atentă nu mai puţin la recuperarea factorului colectiv în procesualitatea istorică. M. Kogălniceanu avea temei să regrete că pînă atunci istoricii se ocupaseră mai ales de biografia domnilor, ignorînd viaţa poporului, instituţiile, administraţia, moravurile. Or, avea să afirme el mai tîrziu, tocmai poporul constituie sursa „mişcărilor şi isprăvilor". Este poziţia pe care se aşeza la rîndul său Bălcescu şi mai toată istoriografia de nuanţă critică sau pozitivistă din a doua jumătate a secolului. A. D. Xenopol a şi teoretizat-o în mai multe rînduri, ca unul care nu se mulţumea să restituie faptele, ci căuta să le smulgă înţelesurile cele mai adînci.

Întîia sinteză importantă a lui N. Iorga, deşi menită unei colecţii ce privea evoluţia statelor *(Staatengeschichte)*, se intitula ostentativ *Istoria poporului român* (1905), autorul cuprinzînd în această sintagmă toate componentele societăţii respective. Ostentaţia rezultă oarecum şi din faptul că marele istoric a revenit mereu asupra dimensiunii colective a trecutului nostru sau pe un plan mai larg, scriind de exemplu *Istoria lui Ştefan cel Mare pentru poporul românesc* (1904), pentru ca apoi să elaboreze chiar o *Istoria românilor pentru poporul românesc* (1908). Ideea lui era să facă accesibilă şi în mediile cele mai umile înţelegerea istoriei proprii, mersul ei de-a lungul duratei. La fel a procedat şi în ipostaza de ziarist, scoţînd o ediţie specială („pentru popor") a *Neamului românesc*. Exemplele se pot înmulţi. Avem de-a face cu un program coerent, în care pledoaria pentru o limbă neîntinată, pentru cultura populară, pentru puritatea moravurilor, pentru instituţii formative cît mai solid aşezate pe tradiţie consună cu această istorie „pentru popor", care era în acelaşi timp şi o istorie a poporului însuşi, în sensul cel mai veridic. „Ale tale, dintru ale tale" ar putea fi un bun motto pentru opera lui întreagă, de vreme ce poporul e în toată această operă, multiformă şi uriaşă, personajul central. *Oamenii pămîntului:* astfel şi-a intitulat Iorga, în marea sinteză, volumul ce se ocupă de epoca etnogenezei noastre, urmărită pînă în pragul mileniului II.

E vorba însă de un sistem de gîndire, iar nu de obsesia unui ideolog prins în apele istoriei, lucru deductibil încă mai clar din acea *Istorie a poporului francez* (1919), concepută de marele cărturar, dincolo de cronologie, ca „o încercare de explicaţie". Nu mai putea fi vorba aici de istoria *statului*, nici de aceea a *ţării*. Îndată după marea conflagraţie, o spune autorul însuşi, această istorie venea ca un gest de recunoaştere întreprins din perspectiva unui popor anume şi adresat unui alt popor, o recunoaştere a marilor calităţi morale de care acesta dăduse dovadă. De *popor* mai ales trebuia să fie vorba într-o asemenea sinteză, de masele anonime care la ceas de cumpănă au ştiut să facă din instinct un eroism conştient, în stare să opună cea mai redutabilă rezistenţă. Scriind astfel, Iorga polemiza în fond cu o întreagă istoriografie, indiferentă, calculată, rece, şi cu o întreagă stare de spirit patriotardă, pe care ar fi vrut să o disloce punîndu-i în faţă oglinda unui eroism autentic. Chestiunea la care voia să răspundă, nu fără un scop practic, era: „cum devin popoarele eroice"? Cazul celui francez îi apărea destul de relevant pentru a-i consacra un volum. „Vreau să încerc aici, ca pentru noi, declara Iorga, istoria poporului francez, a *naţiunii franceze* celei adevărate, cuprinzînd într-însa toate nuanţele şi categoriile, după însemnătatea lor în dezvoltarea întregului. Întru aceasta, prescria el, nu trebuie să ne lăsăm atraşi de ce este interesant în scenele istorice, de ce este grandios în personalităţile dominante, de ce e plin de mişcare în valurile năvălitorilor şi lupta lor; numai *factorul activ* merită să oprească atenţia, şi numai în măsura în care e activ şi fecund". Activ şi fecund îi apărea poporul însuşi, iar istoricul se credea chemat a-l defini şi portretiza. F. Braudel nu va face altfel în sinteza-i din urmă, *La France*, pe care a voit-o pur şi simplu un portret colectiv. Sistemul e în mare acelaşi. În sinteza germană din 1905, Iorga îl sugera numai, pentru ca în prefaţa la versiunea românească (1922) să-l evoce în mod expres. „*Sistemul* ei, care pentru mine a-vea cel mai mare preţ, căci era partea mea mai personală, acela, după binecuvîntatele obiceiuri ale vremei noastre, care face filosofie fără istorie, dar şi istorie fără filosofie, nu l-a discutat nimeni. În ce consta acesta? În apel sistematic la izvoare, direct, în efectul de a contura, pe seama lor, un tablou cultural cît mai deplin şi mai organic. Pornind de la izvoare autentice şi de la studiile întreprinse anterior, Iorga voia să obţină „o privire limpede despre tot ce-i întreg, mare, caracteristic şi de interes universal", cu alte cuvinte o sinteză de nivel superior despre „naţiunea însăşi ca fiinţă vieţuitoare", despre „mersul ei lăuntric", hotărît de „multele milioane" de-a lungul istoriei, mers ce nu poate fi înţeles decît în legătură cu popoarele din jur.

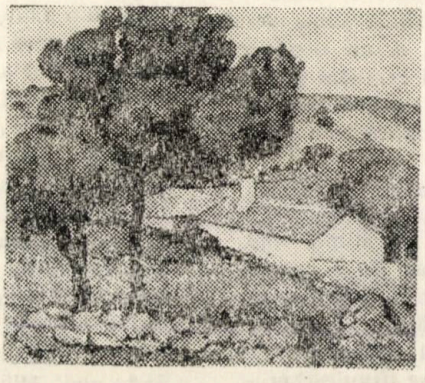

D. Ghiaţă: „Peisaj"

Este spiritul în care savantul avea să scrie mereu, cu informaţii noi şi interpretări mai subtile, pînă la sinteza ultimă, de amploare fără egal în istoriografia noastră. Înainte de aceasta, pregătind-o cu acribie şi stăruinţă, el a urmărit însă acelaşi personaj colectiv în sate şi tîrguri, în descrieri de călătorie, în chipuri şi icoane, în reţeaua statornică a drumurilor, în aşezăminte de tot felul. „Prin silinţi migăloase, obositoare, pe care publicul cel mare nu le cunoaşte şi nu le-ar putea preţui îndeajuns, se adună întăi rămăşiţele faptei şi sufletului altor oameni". Iar „cuvîntul minunat de întrupare" vine abia atunci „cînd aceste *membra disecta* se află pe deplin adunate, aşteptînd suflarea de viaţa a istoricului", observă Iorga, motivînd străduinţa de a compulsa izvoarele. Istoricul e deci un „învietor" şi formula aminteşte fără dubiu de „resurecţia" pusă cîndva de Michelet în sarcina celui care se ocupă de trecut. Ea mai evoca desigur opera lui Ranke, cel puţin în lectura lui Iorga însuşi, atunci cînd scria despre marea lui omenie, despre capacitatea de a înţelege omul de rînd cu toate contrarietăţile lui.

Cu spiritul şi psihologia acestui om obişnuit, istoricul intra în contact în diverse moduri, curios să-i afle sistemul de gîndire, sensibilitatea, conduita în diverse circumstanţe etc. Documente scrise, măr-

turii orale, vestigii de viață practică, totul e utilizabil în acest scop, iar N. Iorga a făcut eforturi neînchipuite pentru a pune în valoare consensual cele mai diverse categorii de surse. Obiecte casnice, veșminte, foi de zestre ,inscripții, pomelnice, acte de proprietate, însemnări pe cărți sînt doar cîteva dintre ele. Nimeni n-a strîns cu atîta sîrg asemenea informații și nimeni nu s-a priceput să recompună din ele atît de plastic „viața care a fost". O perspectivă aparte asupra trecutului se contura astfel.

Într-o comunicare la Academie, intitulată *Istoria țării prin cei mici*, Iorga distingea între solemnitatea istoriografiei oficiale, produsă îndeobște din inițiativă de curte, și aceea care ar putea să rezulte din însemnările modeste, ignorate, disprețuite ale celor „mici". Motivația introductivă pare a indica un proiect mai vast. „Istoria țării, cea oficială, cea solemnă, pe care o voiesc, o cer, o revăd, adesea și o schimbă, o aprobă pentru folosul faimei lor domnii întîi, puternicii de sub cîrmuirea lor pe urmă, începe cu însemnări de pomelnice, trece apoi în anale de caracter religios, în cel mai pur spirit biblic, pentru ca înbrăcîndu-se în veșmîntul retoric al biografilor împărați bizantini să ajungă la memoriile din întîia jumătate a veacului XVIII. De aici înainte se trece întâi, pentru a doua jumătate, în atmosfera luptelor de partid, iar, mai ales în secolul XVIII, la istoriografia oficială, pe care o dorise Brâncoveanu și pe care mai de aproape o va condiționa și conduce un Nicolae Mavrocordat. Pînă ce vechiul regim nu-și mai spune povestea în pagini de literatură cît de modestă și, cu Dimitrie Cantemir, ca și cu ardelenii din același veac, spiritul Apusului ajunge a determina condițiile în care se face povestea domniilor și a împrejurărilor țării". Se ajunge astfel de la cronologia lapidară a analelor, la istoria modernă, concepută mai scrupulos, dar tot ca emanație a puterii. „Ni lipsește însă, observă Iorga, alături de această istorie scrisă de chiar cei mari, foarte adeseori pentru cei mari, o alta, de care popoarele occidentale n-au fost lipsite : istoria, care nu e compusă, ci numai înșeilată, notată incidental și sporadic, de cei modești și puțin cărturari uneori, cari nu se gîndesc nici la un patron, nici la public, ci pun pe hîrtie ce știu, din simplul impuls instinctiv de a nu lăsa ca faptele să se piardă or din nevoia de a face și pe alții, necunoscuți, marturi ai suferințelor, isprăvilor și întîmplătoarelor bucurii ale lor. E istoria țării prin cei mici".

O asemenea istorie, extrasă dintr-un imens material documentar, încerca să contureze Iorga însuși, recurgînd la acte de tot felul, în corpul cărora se strecurau adesea informații utile. „O smerită mentalitate de veac interpretează astfel, (precum atîția alții ar fi în stare s-o facă), împrejurarea istorică amestecată în contextul însuși al actului". Atare informații se degajă din vechi documente, în care „o mînă de diac fără pretenții a țesut, după spusa părinților, în judecata sau chiar după știința lor, un fir nou în istoria Moldovei". Într-un document din 15 octombrie 1488, se menționează pacea încheiată la Ciorsăcesti (1435) între Ștefan și Ilie, fiii lui Alexandru cel Bun, pace de împărțire a veniturilor țării. O însemnare pe o carte de la Neamț arată apoi cum a murit acel Ștefan, decapitat de nepotul său la Roman la 13 iulie 1447, încheind o „penibilă dramă politică și de familie". Tot așa, pe un manuscris nemțean se evocă, sumar, lupta de la Cozmin din 26 octombrie 1497.

Exemplele ar putea fi multiplicate prodigios cu cît înaintăm în timp. Istoria oficială se întregește și se nuanțează astfel, cîștigînd în concretitudine. Desigur, mai ales întîmplările nefericite se înseamnă : robiri, decapitări, pribegii, răzmeriță, invazii, calamități naturale. *Revista istorică* și alte publicații ale marelui învietor al trecutului nostru mustesc de asemenea știri. Însemnările de casă ale unui boier de provincie, cuprinzînd „evenimentele" familiei și cheltuielile respective, îi ofereau ocazia unei restituții de acest fel. E vorba de registrul munteanului Costache Creteanu, care deținea boierii mărunte prin 1820—1840. „Sînt acolo note de cronică și mai vechi, de pe la 1812, consemnînd mișcări de trupe, efectele ciumei, bejenii, cariere, cheltuieli semnificative pentru „o casă boierească de mîna a doua" într-o epocă de tranziție și evocînd un întreg univers domestic. Alteori, un grup de epistole și documente de familie îi dau putința să reconstituie „viața" de odinioară, ca în cazul familiilor Oatu, Stroici, Bucioc de peste Prut.

O asemenea cazuistică e practic nesfîrșită. Iorga a consemnat-o fără odihnă de-a lungul întregii sale cariere și a înțeles să o remarce ori de cîte ori o întîlnea la alți istorici. Cea mai umilă revistă de provincie era răsfoită cu interes, scoasă în lumină, stoarsă de informația utilă. Notele din *Revista istorică* și alte periodice alcătuiesc o mină inepuizabilă de nume și date. Stimă deosebită arată față de cărturarii devotați compulsării de știri asupra trecutului, îndeosebi neobositului Gh. Ghibănescu, în ale cărui volume de documente Iorga afla atîta „viață", atîta realitate istorică în stare să sprijine imaginația restitutivă. Iată un catastif al moșiilor lui Dumitrașcu Ștefan Logofăt *(Teodor Codrescu*, I, 3), din care rezultă o întreagă genealogie, știri despre oameni și lucruri din secolul XVII etc, alături de o „diată" pentru pomenirea unei „babe", acte de vînzare țărănești, o foaie de zestre plină de amănunte, niște însemnări de boiangiu, un proces al unei opincărese, o epistolă de prietenie scrisă de un însingurat, un privilegiu domnesc, o cheltuială de nuntă etc. Ce nu se află în „notele" acestui cititor prodigios ? În fond, ele formează un fișier tematic, cu observații de lectură aruncate în fugă, dar nu fără precizie, desigur că în perspectiva unei utilizări mai ample. Cine i-a urmărit mai de aproape opera își dă seama îndată de rostul fiecărei notițe și îi poate chiar recunoaște locul într-o construcție sau alta. Unele au o extensie ceva mai mare, ca în cazul celei despre arendașul Evanghelie Zappa, legatarul de mai tîrziu al Academiei Române, care făcea, la 1847, niște însemnări despre agricultură. El singur își spunea „un vechi soldat al unei patrii neavute și fără școale, iar acum muncitor de pămînt și arendaș", unul care „pe supt arătura aceasta" își îngropase anii. Acum putea da lecții altora, își putea judeca tagma cu asprime, îndemnînd-o la omenie, în timp ce pe țărani îi aprecia pentru însușirile lor native. Însemnări de cronică ale unor clerici se adăugau cu folos, alături de atîtea alte informații mai mărunte, strînse de sub colbul arhivelor. Este vorba în special de întîmplări din viața celor de jos, la care istoricul a revenit mereu și sub cele mai diverse forme. A avut întotdeauna o nesfîrșită compasiune pentru omul nevoiaș, pentru cel năpăstuit de soartă. El însuși, sărac în copilărie, suferise de umilința provocată, cu sau fără voie, de cei cu stare și autobiografia sa e plină, pentru anii de început, de urmele acestei frustrații fără leac. Carlyle și Dickens, între alți scriitori de seamă, l-au sensibilizat în aceeași direcție. Nu e surprinzător deci că a făcut din luminarea și apărarea săracilor un program de viață, că a pledat în favoarea lor la 1907, că i-a sfătuit în toate chipurile, căutînd să le aline pe cît posibil suferințele. Dramaturgia lui cuprinde teme în care omul simplu, dacă nu chiar „calicul", „vagabondul" deține un loc central, Tudor Vladimirescu fiind prezentat el însuși ca „un apărător al săracilor". Studiile sale de istorie, sintezele, nu se ocupă de „cei de sus" decît

Dimitrie Gavrilean : „Ceata lui Irod"

în măsura în care existența lor e strîns legată de viața „celor de jos". Vechea dilemă căpăta astfel o rezolvare firească, și nu doar pentru istoria noastră. Mișcările din Balcani, spre exemplu, el le-a abordat sub prisma substratului lor popular. În fond, toată opera lui Iorga s-a nutrit din această simpatie generoasă pentru mulțimile persecutate de istorie, pentru „cei mici" care știu să fie, la nevoie, atît de mari. Și în istoria universală a căutat el să scoată în evidență rostul popoarelor mici, rost lăsat prea în umbră de vechea istoriografie.

Însă Iorga nu era singurul nostru istoric preocupat să restabilească în felul acesta balanța. Un întreg curent, încă activ în epocă, favoriza această conduită, iar sporul masiv de material arhivalic o făcea deosebit de fertilă. Gh. Ghibănescu e poate numele cel mai caracteristic sub acest unghi. A publicat zeci de volume cu materiale foarte diverse, a comentat aspecte de viață, limbă, cultură populară, „traista (lui) cu vorbe" cuprinzînd lămuriri pertinente asupra vieții de odinioară a celor de jos. În această privință, el urma exemplul lui T. Codrescu, a cărui colecție de documente prezenta adesea mărturii tulburătoare despre aceeași lume săracă a satelor și tîrgurilor noastre. O. Lugoșianu, D. Furtună, T. Pamfile, E. Vîrtosu încă se cuvin amintiți, dintre atîția, pentru adunarea sîrguincioasă de „însemnări" relative la viața și nevoile poporului nostru. Publicînd mai tîrziu un corpus de „însemnări de demult", așa de felurite în mesajul lor personal, Ilie Corfus și-a adus aminte de îndemnul lui Iorga de a se scrie, pe seama unor informații ca acestea, „istoria țării prin cei mici", importantă mai ales ca mărturie nemijlocită. Unele evocă aspecte de politică internă, altele se ocupă de războaie și ocupații militare, de invazii prădalnice. Realități social-economice sau de drept încă se pot desprinde din asemenea însemnări. Inundații, lăcuste, epidemii, răsar din scrisul modest al cîte unui diac sau călugăr. Din alte însemnări aflăm de incendii și cutremure, de eclipse și comete, cu alte cuvinte: întîmplări ce au frapat atunci lumea noastră, fie și într-un colț anume de țară. Istoricul nu poate trece indiferent pe lîngă ele, iar unii cercetători au și cules, mai înainte, cîte ceva din risipa manuscriselor și cărților purtătoare de însemnări autografe.

S-a remarcat deja însemnătatea cognitivă, sub unghi istoric, a însemnărilor de acest fel, mai ales cînd ele aparțin unor oameni simpli, precum dascălii de biserici, trăitori în mediul rural și reflectînd deci atmosfera mentală a satului. Iorga le-a folosit adesea ca suport restitutiv, lăudînd pe „acei modești și puțin cărturari" care au știut să salveze de la uitare anumite întîmplări. În această lumină, cronica unui meșteșugar din vremea resurecției românești, povestea ritmată a Silvașului, cronicile scrise de Dionisie Eclesiarhul și Naum Rîmniceanu pentru epoca de tranziție, cronica lui Zilot Românul din același răstimp tulbure și încă prea puțin cunoscut, însemnările popei Ilie de la mănăstirea Butoiul și cele întocmite de Grigore Andronescu țin de un proces mai amplu de „democratizare" a istoriei, în dublul ei sens, ca realitate obiectivă și ca oglindire subiectivă a acesteia. Pledoaria lui Kogălniceanu și a altor istorici din epoca romantismului pentru strîngerea oricăror mărturii de viață istorică se află în deplin consens cu îndemnul aceluiași către Cuza Vodă, alesul de la 24 ianuarie 1859, de a fi „bun și blînd" mai ales pentru cei față de care mulți dintre vechii domni s-au arătat „nepăsători sau răi". O întreagă mișcare folcloristică, etnografică, sociologică a dus mai apoi la recuperarea prodigioasă a datelor, la analize și interpretări menite să aprofundeze cunoașterea vieții populare, în timp ce istoriografia se străduia să împace viziunea „celor mici"", răsfrîntă în însemnări de tot felul, cu ansamblul mărturiilor, de orice proveniență, care nutresc discursul istoric.

Al. ZUB

Cugetări despre istorie

● *Istoria este cea dintîi carte a unei nații. Într-însa ea își vede trecutul, prezentul și viitorul.*

Nicolae BĂLCESCU

● Istoria este disciplina cea mai umană dintre toate.

● *Istoria nu numai că se lasă în mijlocul vieții, dar o lărgește prin perspectiva imensă a trecutului, prin presimțirea viitorului fără de capăt. Nu există disciplină omenească prin care să ne facem mai sociabili, mai altruiști, mai iubitori de om și de viață.*

Nicolae IORGA

● Scopul istoriei este deplina dezvoltare a ideii de omenie sau de umanitate, desfășurarea tuturor forțelor și dispozițiilor ei într-o cultură armonică.

Friedrich PAULSEN

● *Știința care pune în lumină valoarea absolută, ca și valorile care sînt raportate la ea, nu este alta decît morala. Morala este deci fundamentul întregii științe istorice.*

● Știința și puterea morală sînt stîlpii fericirii popoarelor.

● *Istoria politică trebuie să îmbrățișeze toate faptele care se raportă la viața întreagă a popoarelor cu care se ocupă. Ea nu poate fi tratată numai din punct de vedere politic, dat fiind că faptele din care se alcătuiește ea sînt rezultatul tuturor celorlalte și cer, spre a fi înțelese, studiul întreg al dezvoltării omenești.*

● În istorie, faptele mari nu sînt subsumarea celor mici, ci rezultatul înlănțuirii lor.

A. D. XENOPOL

● *Istoria muncii, a științei și a născocirilor; aceasta este adevărata istorie a oamenilor.*

Fr. W. FÖRSTER

● Oamenii au purces atît de tîrziu să scrie istoria, încît specia umană — oricît de străveche ar fi — pare pentru noi recentă.

VOLTAIRE

● *Istoria națională este știința cea mai temeinică pentru întărirea conștiinței de neam, că e cea mai în măsură de a lega și mai mult solidaritatea dintre azi și ieri, dintre trecut și prezent, de a adînci în sufletele noastre cultul strămoșilor pe care se sprijină tăria și mărirea unei patrii.*

Eugen LOVINESCU

● Istoria constituie memoria, conștiința popoarelor. Ea ne dă schema în timp și spațiu pe care se țese presupusa legătură cauzală, marile și micile momente sufletești ale unui popor.

Mihail DRAGOMIRESCU

Selecție și traducere de
Viorica UNGUREANU

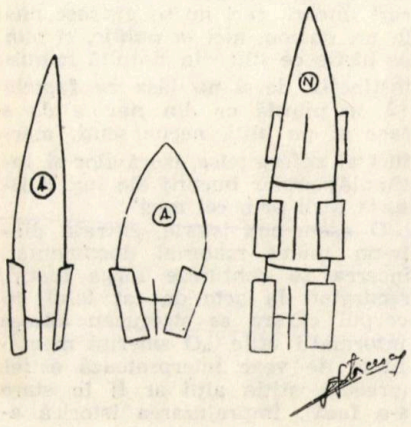

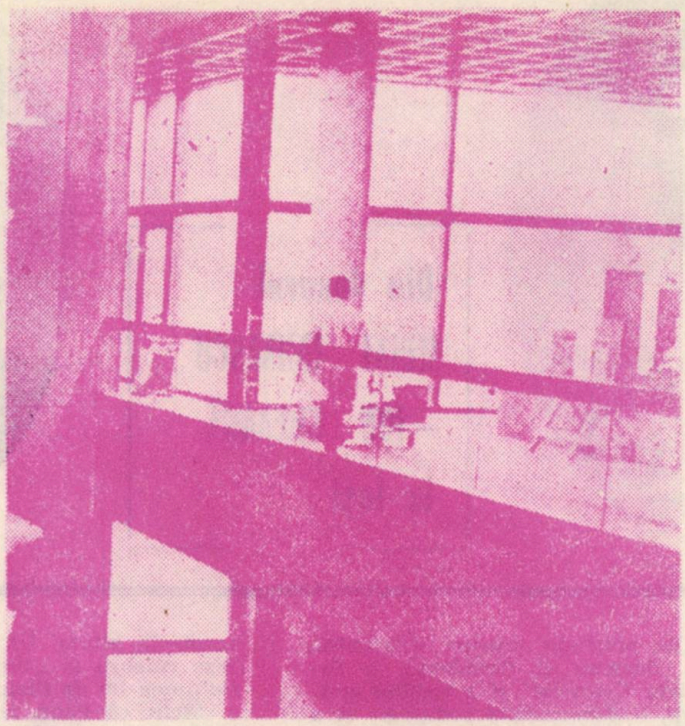

ISTORII...
LITERARE

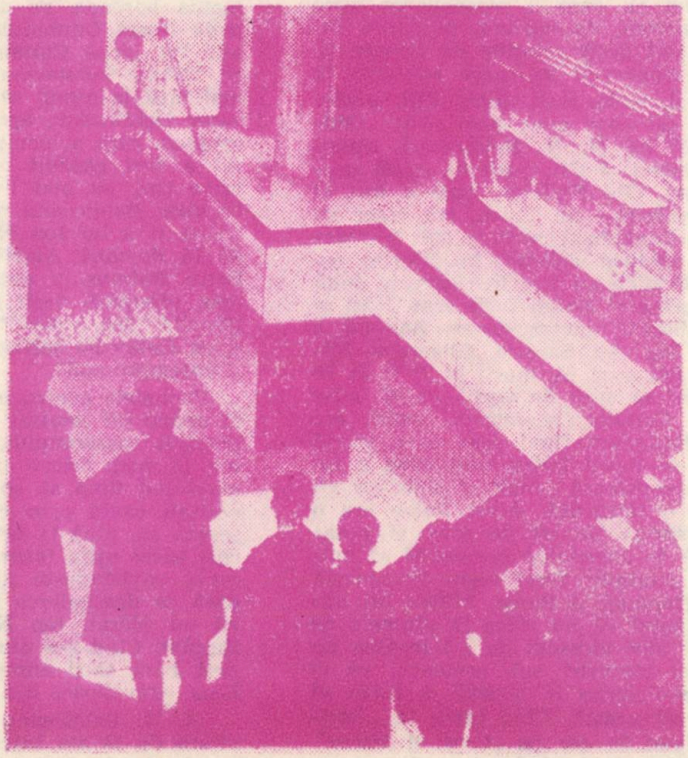

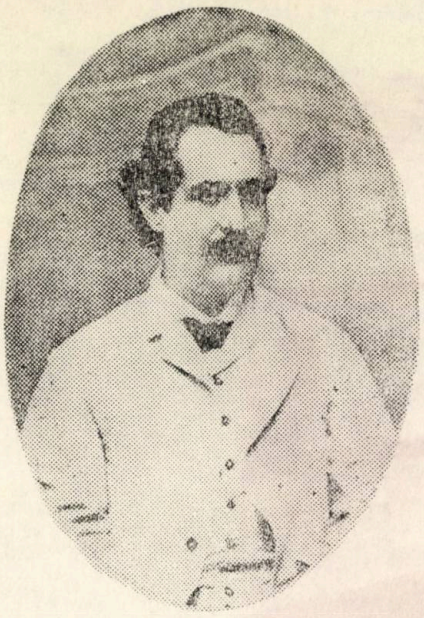

Din dosarul MIHAI EMINESCU — ION CREANGĂ la Iaşi

În afara liceelor de prestigiu precum Internatul, Naţionalul, Oltea Doamna şi Ortodoxul, a Seminarului „Veniamin Costache" şi a şcolilor normale de fete şi băieţi, a Seminarului pedagogic şi a Liceului militar, au existat în Iaşi, în primele decenii ale secolului nostru o serie de gimnazii, şcoli comerciale, profesionale, de meserii etc. Mi-am notat din presa vremii că cea mai veche şcoală de fete din Moldova ar fi fost Şcoala centrală de fete din curtea Mănăstirii Bărboi, patronată de Safta Sturdza şi Anuţa Balş. Să fi fost anterioară celei de la 1 nov. 1834 înfiinţată de Gh. Asachi? Nu ştiu. Ceea ce ştiu e că printre ele se afla şi Gimnaziul „Ştefan cel Mare", din str. Sărărie (casele Başotă). Aici a funcţionat ca profesor, şi o vreme director, junimistul Pavel Paicu. Într-o notă din „Adevărul literar şi artistic" (mai 1931) bătrînul ziarist ieşean C. Săteanu, pe care l-am cunoscut ca un harnic şoarece de arhive, scriind despre Paicu, bucovinean de origine şi bun filolog, îl pomeneşte şi pe Guţă Gorovei, „secretar al şcolii şi bun prieten al lui Eminescu". În privinţa afirmaţiei pe care o reproducem între ghilimele, rămîn rezervele de rigoare, prietenia însemnînd ceva mai mult decît relaţiile de fiecare zi. Oricum, e sigur că Eminescu se oprea adeseori în cancelaria gimnaziului, unde erau, între alţii, profesorii N. Beldiceanu, cel care avea apoi să-şi „rătăcească mintea" (tatăl lui N. N. Beldiceanu, bunul prieten al lui Sadoveanu) şi Gh. Nădejde (tatăl prozatoarei Lucia Mantu). Gh. Nădejde, care a fost şi director al şcolii, urmîndu-i lui Paicu, era frate cu Ion Nădejde de la „Contemporanul" şi sub pseudonimul I. Gîrbea a publicat articole în diferite reviste. Cei doi fraţi Nădejde au luat în căsătorie două surori Băncilă (Ecaterina şi Sofia) încît erau fraţi şi totodată cumnaţi. Viitorul pictor Octav Băncilă a crescut în casa lui Ion din Sărărie, Gheorghe Nădejde locuia pe str. Păcurari. A murit în 1939 la 86 de ani şi avînd prilej să stau de vorbă cu el, mi-a confirmat că Guţă Gorovei, secretarul şcolii, era foarte apropiat de Eminescu fiind cam de o vîrstă şi rîdeau împreună de Pavel Paicu care avea o înfăţişare în adevăr caraghioasă: înalt şi slab, cu gît lung şi cap mic ca o tărtăcuţă. Acest Paicu era o construcţie contradictorie: pe cît de grav şi posac era la şcoală, pe atît de anecdotist pornograf se manifesta la şedinţele „Junimii" fiind vestit în această privinţă alături de Creangă şi Pogor. Mutra lui totdeauna încruntată, faptul că nu rîdea la glumele pe care le făcea şi mai ales obiceiul de a-i ironiza pe ceilalţi cerînd mereu lămuriri sub pretextul că el n-a înţeles despre ce-i vorba în snoavă, a făcut să fie poreclit „Paicu cel prost". Cînd intra la „Junimea" toţi îl întîmpinau în cor cu „Prost îi Paicu". El nu se supăra deoarece, la rîndul lui, glumea pe socoteala altora. Un calambur emis de Paicu a rămas celebru la „Junimea", mai ales că era în specialitatea lui de filolog.

Ştiut că Panu nu emitea nici o critică în legătură cu materialele citite, Paicu îl apostrofează:

— Panule, tu eşti prin naştere afirmativ.

— De ce, Paicule?

— Fiindcă ai numele compus din două negaţii: *Pa*(pas) şi *nu*. Împreună fac o afirmaţie.

Întîmplător, l-am văzut şi eu pe Guţă Gorovei. Era pensionar şi locuia pe str. Albineţ, deci aproape de şcoala unde funcţionase. Cu acest prilej, menţionez că pe Albineţ au locuit Beldicenii, originari precum se ştie din Fălticeni. Poate că de aceea mi-a rămas în minte că Guţă era înrudit cu Artur Gorovei, deşi nu cred. Sigur că istoricul Ştefan Gorovei ştie precis.

De asemenea, nu ştiu dacă în peregrinările sale prin Ţicău şi Sărărie, Eminescu a trecut şi prin gospodăria lui Guţă Gorovei din Albineţ, deşi poetul locuia aproape, pe strada care astăzi îi poartă numele (fostă Dimbului, vecină cu str. Rece) lîngă casele lui „papa Culianu", protector al său. Sigur însă că Mihail Sadoveanu a venit adeseori prin Albineţ, mai întîi la bunul său prieten şi coleg de şcoală Nicuşor Beldiceanu, apoi la alt prieten, prof. I. I. Mironescu, care a locuit toată viaţa în Albineţ. În casa lui a fost găzduit multe luni şi Panait Istrati. În orice caz, eu aici l-am întîlnit pentru prima dată. Nicuşor Beldiceanu s-a căsătorit cu una din fiicele Sofiei şi a lui Ion Nădejde, Victoriţa. Nunta, o ştiu de la doamna Amelia Gesticone, rudă cu prof. dr. Petre Balmuş, a avut loc în Sărărie. Victoriţa era mai vîrstnică decît Amelia, „de-o baie" cu Octav Băncilă. Am povestit („Umbre" — vol. III) cum ea şi cu Octav au salvat de la confiscare un număr din „Contemporanul".

Pachetele pentru expediţie erau gata cînd la poartă apăru un comisar şi gealaţii lui. Se înserase bine. Potrivit consemnului, pachetele au fost urcate grabnic în pod. Octav şi Victoriţa au rămas acolo, nemaiavînd timp să coboare. Ascultau de sus cum jos poliţaii caută prin camere, răscolind totul. Dîndu-şi seama că, pînă la urmă, vor urca şi în pod, au deschis încet uşiţa lucarnei şi au scos pachetele pe acoperiş, căţărîndu-se pisiceşte. Au stat nemişcaţi acolo pînă ce descinderea s-a terminat şi oamenii stăpînirii au plecat. Ion Nădejde nu înţelegea ce s-a întîmplat. Cînd s-a dumirit, a rîs şi le-a dat celor doi eroi bani să-şi cumpere dulciuri de la madam Rebeca, prăvălioara din colţ cu str. Ralet.

N. N. Beldiceanu s-a stins timpuriu în 1923, în vîrstă de 44 ani într-un spital din Sibiu dar somnul veşnic tot la Iaşi l-a chemat. Mihail Sadoveanu va

Căpitanul Constantin Creangă și soția sa

evoca acei ani ai începutului de veac pe cînd erau colegi la Liceul Național :

„Mi-au fost tovarăși mulți flămînzi de literatură în acea vreme. Încaltea Nicușor Beldiceanu a devenit un fel de ascet : a părăsit cu desăvîrșire școala și, ca Simion Stilitul, s-a izolat, nu pe-un stîlp, ci într-un pod, cu cărțile, ca să nu-l mai știe și să nu-l mai tulbure nimeni. Cînd în 1900, s-a deschis asupra vechiului Iași o primăvară strălucită, Nicușor Beldiceanu a simțit chemarea florilor și a privighetorilor și, pogorîndu-se din sihăstria lui, a ieșit la lumină. Umbla pe uliți singuratice, suia spre teii de la Copou, cobora pînă la Cetatea Goliei, cetind necontenit. Uneori se lovea de trecători, alteori de stîlpii felinarelor. Oamenii se uitau după el lung, uimiți cît și felinarele".

Podul cel bucșit de cărți era în Albineț. El va fi regăsit cîțiva ani mai tîrziu de către un alt visător, Cezar Petrescu, care a locuit o vreme în partea de jos a străzii și — de asemenea — se dedulcise la literatură.

Revenind la Guță Gorovei, prin anii care urcau spre 1930 era un bătrînel puțin la trup, glumeț încă deși îl necăjeau șalele, rîzînd mai mult cu ochii ascunși după ochelarii cu ramă de sîrmă. Era vecin cu Gh. Haralambie, contopist la primărie ca și N. A. Bogdan, autorul primei monografii a Iașului și care locuia tot pe Albineț. Amîndoi aveau căsuțele pierdute între flori și hulubării. Gorovei nu picta, nici nu scria ca Gh. Haralambie, care la îndemnul prietenilor Beldiceanu și Sadoveanu a și publicat cîteva proze. Era un om necăjit, soția îi era paralizată, o scotea în brațe afară pe un pat improvizat între flori. Mai tîrziu, am aflat că, pe cînd curăța trandafirii vara s-a înțepat, a făcut o infecție și a părăsit Albinețul înaintea lui Gorovei. Gogu Gorovei era interesant prin faptul că putea furniza informații de primă mînă asupra celor doi mari prieteni, Eminescu și Creangă, ca și asupra celor din preajma lor. Am mai avut prilejul să-l ascult pe bătrînul profesor I. Pop-Florentin, care în ianuarie 1933 împlinea 90 de ani. Studiase la Viena, cunoscîndu-l de acolo pe poet, și fusese profesor de filozofie la Botoșani, Bîrlad și Iași. Trăia la București dar a venit la Iași ca să conferențieze la Asociația profesorilor (care își avea sediul pe str. Lăpușneanu, deasupra vestitei academii libere) despre metoda heuristică, aplicată de dînsul, adică cu întrebări și răspunsuri. A pledat pentru consecutivism, încheind cu enunțul : „prezentul nu este decît o poartă deschisă prin care viitorul se precipită către trecut". Cu acest prilej, a depănat și amintiri despre Eminescu dar tot ce a spus era cunoscut.

Guță Gorovei povestea cît haz făceau împreună cu Eminescu și Creangă despre acel Pavel Paicu care era naiv și pudic ca și Naum încît, tînăr fiind și culcîndu-se cu o fată, a implorat-o : „Te rog păstrează măcar cămașa. Nu te pot vedea așa... nudă !" Paicu avea un petec de vie la Socola. Într-o toamnă fiind varza scumpă, în anul următor a cultivat varză peste tot. S-a făcut multă și nimeni nu cumpăra. Atunci a fost sfătuit s-o îngroape ca s-o vîndă în primăvară. Dar a fost o iarnă blîndă și varza lui a putrezit. Trecînd pe acolo, Creangă i-a spus hîtru :

— Păvălucă, tare urît mai miroase... via asta a ta !

Urmînd a pleca la Berlin, Paicu ceru sfatul prietenilor cum să procedeze ca să-și scoată cheltuielile.

— Păvălucă, îi spuse Creangă, știu că nemții se dau în vînt după carne de porc și după bere. Asta să le duci. Bere au ei mai bună ca a noastră, dar în materie de porci îi batem noi.

Zis și făcut. Pune Paicu 4 porci la tren, angajează și un îngrijitor pentru drum și hai cu ei la Berlin. Acolo, ține la preț, porcii cer mîncare, scad din greutate. Pînă la urmă, i-a dat cu cît a putut numai să scape de dînșii. În loc de cîștig, s-a ales cu o pierdere serioasă. Drept care, revenind la Iași, se destăinuia în cancelarie :

— Ai naibii porcari sînt nemții, bre ! De unde să știe bietul Creangă una ca asta ?

*

Care era lumea în care au trăit la Iași Eminescu și Creangă ?

În 1924 apare tipărit la „Viața Românească" primul anuar (pe 1922—23) al Școlii comerciale elementare care, înființată la 1 sept. 1880, a funcționat în casele Zahariu din str. Sf. Vineri 168 cu 5 clase. Anuarul respectiv a fost întocmit de prof. Gh. Mitru, fost director al școlii. Din el aflăm că în perioada 1 oct. 1884 — 1 sept. 1885 a funcționat ca profesor de istorie și geografie economică Mihai Eminescu. Directori în acea perioadă au fost I. G. Stravolca (1 oct. 1884 — 1 mai 1885) și după el B. I. Radu. Din corpul profesoral mai făceau parte V. Arion (geografie), Corneliu Codrescu (italiană), A. Weitzsecker (tatăl pictoriței care mai tîrziu va colecta bani pentru poetul bolnav), A. A. Bădărău, dr. Thiron Th. Buichiu, N. Dăncescu, A. Averof, I. Caracioveanu, Gh. Roșu, C. Vișinescu, I. Cotea. La această școală au predat în decursul timpului, N. Tiktin, G. Murnu, G. Ibrăileanu. Interesat e faptul că semnăturile lui Eminescu din condici au fost tăiate de colegi și luate ca amintire.

Pe de altă parte, poetul era un obișnuit al casei prof. N. Culianu, fost rector al Universității, cunoscutul „papa Culianu", numit așa din cauza bărbii tradiționale, unde era așteptat cu plăcere de cele trei domnișoare ale casei, Lucia căsătorită apoi Erbiceanu, Corina, căsătorită Ciurea și Elena, căsătorită Zarifopol. Pe Corina Ciurea am cunoscut-o bine, deoarece a fost longevă. Locuia în casele proprii pe str. Nicolae Bălcescu (fostă Muzelor) nr. 13 și am scris pe marginea celor povestite de ea. Era mică pe cînd stătea la masă alături de Eminescu dar îl ținea minte, așa cum și-o amintea și pe Veronica Micle, soțul ei fiind coleg și prieten cu tatăl său. Din relatările ei m-a impresionat amănuntul că actul de deces al celui mai mare poet român a fost semnat de cei doi martori obligatorii, I. Munteanu și I. Sîrbu, prin punerea de deget, ambii fiind analfabeți și că în familia Culianu exista obiceiul ca la căsătorii să li se dea mirilor și o scrisoare din corespondența Eminescu — Veronica, rămasă la ei după moartea Veronicăi. Era credința că dragostea nefericită

Tablou de familie realizat de tînărul Octav Băncilă (de la dreapta la stînga : Gh. Nădejde, soția sa, Cornelia Nădejde, respectiv Lucia Mantu, Octav Băncilă și fratele său Iancu iar cu spatele tînărul Grigore Nădejde).

poartă noroc ; în fine, că, după moartea poetului și a Veronicăi ieșencele care petreceau concediul la Văratec, se distrau făcînd spiritism în chiliile din jurul mormîntului ei și solicitîndu-l pe Eminescu să le transmită versuri de dincolo. Asemenea naivități au fost tipărite și în revistele vremii. Iată o asemenea mostră :

De ce-ai plecat, eu nu-mi dau seama / Tu nu mi-ai spus nici un cuvînt. / Salcîmii-și scuturau podoaba / și suspinau duios în vînt.

*

După plecarea „Convorbirilor literare" la București, ieșenii au încercat să mențină tradiția ședințelor literare. Astfel, o parte dintre junimiști se adunau acasă la N. Gane, unde se înființase „Salonul Junimii", o alta la prof. Al. Gr. Suțu, unde a luat ființă societatea „Amicii artelor". Acasă la N. Beldiceanu, în Albineț, se adunau D. Anghel, Artur Stavri, Eduard Gruber (căsătorit cu Virginia, fiica mai mare a Veronicăi Micle), cel cu audiția colorată, Artur Gorovei, Virgil Cișman (stabilit apoi în Belgia), dr. Steuerman-Rodion. Mai tîrziu, în casele lui A. D. Holban din str. Lascar Catargiu (azi Karl Marx) unde se mutase dramaturgul Ronetti-Roman (ginerele lui Holban) se întîlneau I. L. Caragiale, Eugen Herovanu, Mihai Codreanu, dr. I. Lebell un bun pianist, Steuerman-Rodion precum și ziariștii Jak Lewin și dr. C. Blumenfel-Scrutator.

De asemenea, sub diferite forme era menținut cultul pentru Eminescu. State-Dragomir înființează revista „Mihai Eminescu". Profesoara Cornelia Emilian înființează — acasă la ea, în str. Vovidenie, un cerc de admiratori ai lui Eminescu. Făceau parte din el : Cornelia Emilian, care n-o putea suferi pe Veronica Micle și o găzduia pe Henrietta, sora poetului, cînd venea de la Botoșani la Iași, Corneluța Emilian, fiica ei, Izabela Andrei (devenită apoi Sadoveanu), ing. Anton Savul, I. N. Roman, gazetar, I. Arhire, administrator financiar și alții. Acest comitet, pe cînd mai trăia poetul, a colectat suma de 7 000 lei și a trimis-o la Botoșani. Ca să ne dăm seama de importanța sumei, dau o informație pe care o dețin de la Lucia Erbiceanu, cu care am stat de vorbă în primăvara lui 1934 : Eminescu a vîndut lui Iosif Vulcan pentru „Familia" 7 poeme cu 35 de lei. Ar fi, deci, 5 lei bucata !

Pe Lucia O. Erbiceanu am abordat-o atunci în legătură cu „Bolta rece", care, precum se știe, a aparținut familiei Culianu și a fost dată drept zestre Elenei P. Zarifopol, născută Culianu, mama lui Paul Zarifopol. Avocatul Xenofon Gheorghiu, rudă a familiei s-a ocupat de acte. Cu acest prilej, bătrîna a depănat amintiri despre I. Creangă, pornind de la o zicală a acestuia care era des repetată în casa Culianu : „apără-mă, doamne, de găini că de cîini mă apăr singur". Aceasta în legătură cu polemica dintre el și Ion Nădejde pe chestia manualelor școlare. Se știe că Nădejde era poreclit „găină" în urma vestitului său discurs politic rostit cînd trecuse la liberali și arătase cum jumulesc găina, adică poporul, conservatorii. Cei doi erau buni prieteni și, de fapt, Nădejde avea dreptate deoarece în manualul „Învățătorul copiilor", partea științifică era mult inferioară celei literare. Creangă însă nu s-a desolidarizat de colegii săi C. Grigorescu și V. Receanu, cei cu partea științifică, încît Nădejde a fost nevoit să încheie :

„Nu vom crede însă niciodată că iubitul autor al poveștilor din „Convorbiri Literare" are vreo vină din pricina monstruozităților strigătoare la cer din „Învățătorul copiilor", nici că d-nii Receanu și Grigorescu au contribuit la meritele părții literare nu vom crede. Ca încheiere, am zice : Fie, domnule Creangă, cum zici dumneata, numai de n-ar fi cum știm noi !".

Se știe că I. Nădejde era un cărturar temeinic. La bacalaureat fiind întrebat dacă i-a citit pe clasici, el a răspuns afirmativ.

— Pe care ?

— Pi tăți !

Și în adevăr, așa era. Nădejde îi studiase așa cum răspunsese ca la el acasă, la Tecuci, „pi tăți".

— Înainte de a-l cunoaște pe Eminescu, Creangă își citea scrierile unor... adevărați cunoscători în materie, îmi spune bătrîna doamnă zîmbind. Ei erau, N. Culianu, specialist în calcule diferențiale, Emilian, profesor de geometrie descriptivă și I. M. Melik, tot matematician. Ce să priceapă ei ?

Creangă iubea jocurile de păpuși care se țineau la Crăciun pînă în postul mare. Dar într-un an „hîr-

zobarii" (așa li se zicea păpușarilor) au fost interzișI fiindcă jucau scene obscene pe texte scrise de Creangă după modelul „ulița cea mare". Prefectul le-a interzis, Creangă nu s-a lăsat, a organizat întruniri, proteste, pînă ce s-a ridicat oprelișteа. De altfel, el iubea mult teatrul, mai ales piesele istorice și mereu îl sfătuia pe Eminescu să scrie teatru.

La un moment dat, scîrbit de intrigi și de măsurile luate împotriva lui, plănuia să se întoarcă acasă, la Humulești. Aflînd de acest plan de la tata, Maiorescu l-a chemat la el. Crezînd că e chemat spre a fi dojenit, Creangă nu s-a dus. A doua zi, Maiorescu veni în Țicău și îl asigură că va rămîne la catedră și nimeni nu se va atinge de dînsul. Impresionat de gestul lui Maiorescu, Creangă a venit la noi să ne povestească. Plîngea ca un copil. Așa era firea lui, copilăroasă. Cînd i-a trecut plînsul, ne-a povestit o scenă de la școală. Un puști l-a întrebat în oră cum o chema pe mama lui Moise, despre care învățătorul tocmai le povestise. Ca să iasă din încurcătură, Creangă îl întrebă :

— Dar tu știi cum o chema pe mama mea ?

— Nu.

— Atunci cum vrei să știu eu despre mama lui Moise care a trăit cu mii de ani înaintea noastră ?

Vorbind odată despre amintirile sale, i-a spus tatei :

— Mă tem, coane Nicușor, că cei de la București au să judece „munteneșteˮ cărțile mele, găsindu-le prostii țărănești !

★

Se știe că Iacob Negruzzi, „secretarul perpetuu al „Junimiiˮ, fiind un spirit ordonat, păstrase „caietul de cugetăriˮ al junimiștilor, dosarul lucrărilor respinse la publicare, „dicționarul Junimiiˮ, cu termeni uzuali la ședințe (Borta rece, caracuda etc.), date biografice despre membri, versuri irmoase scrise de Eminescu, șase dosare cu manuscrise publicate, printre care și „Harap-Albˮ de I. Creangă etc. O parte din arhive a revenit generalului Mihai Negruzzi, fost rezident regal, nepot al lui Iacob. Astfel, ele au putut fi cercetate de presa anilor 1935—40, după ce fuseseră exploatate publicistic de către C. Săteanu, om de casă al Negruzzeștilor. De pildă, el a publicat cîte ceva din „Albumul Junimiiˮ, fragmente pierdute în ziare. Astfel, Mihai Eimenscu scrie :

„Grijile noastre pier prin minte și înțelepciune. Marea o treci, cerul de deasupra îl schimbi, sufletul nuˮ.

Ion Creangă (1878) :

„Ce este lumea și noi într-însa ? Totu-i vis, toate-s păreri, și viață și plăceri, dureri și mîngîieri ; zi, măi frate, lume și te mîntuie...ˮ.

I. L. Caragiale :

„Negruzzi îmi cere să scriu un aforism. Stau... fac nazuri. Negruzzi exclamă : Dacă ar avea Brătianu atîta răbdare în politică cîtă am eu în literatură !ˮ.

Al. Beldiman (1880) :

„Pesimismul este filozofia neputincioșilor. Clasele sociale căzute în pesimism n-au alt viitor decît pieireaˮ.

Al. Philippide (1881) :

„Prostul vede totdeauna fericirea în trecut și nebunul în viitorˮ.

Delavrancea :

„Patria ta se încheie în casa natală, în lanurile satului, în țăranii satului tău. Dar mai departe ? Unde e cultura neamului tău ?ˮ...

În afara acestora, în caietul de cugetări păstrat de jovialul general, am mai găsit răspunsul prof. de matematici I. Melik, poreclit „taciturnulˮ :

Să scriu ?

Ce ?

Nimic.

Melik.

Și un interesant proces-verbal încheiat ad-hoc din care reiese că la „Junimeaˮ se formaseră trei tabere cu privire la războiul independenței.

Eminescu, Creangă, Verusi, Melik, Conta, Bodnărescu, Miron Pompiliu și Iacob Negruzzi pariau că turcii vor fi învinși.

Vîrgolici, P. P. Carp, Gh. Mârziu, G. Buicliu, D. G. Rosetti, V. Pogor, S. Manu pariau că învinș turcii.

A. D. Xenopol, V. Burlă, N. Ionescu susțineau că rușii nu pot fi învinși de turci.

Drept care se încheie un proces verbal și cine pierde plătește banchetul.

Nu știm dacă banchetul a mai avut loc, după cum nu știm ce s-a ales din arhiva lui „papa Jobˮ respectiv Iacob Negruzzi. În general, moștenirile urmează alt drum decît cel visat de legatar.

Astfel, drept încheiere la acest dosar, să ne amintim că singurul urmaș al lui Ion Creangă, căpitanul de artilerie Const. Creangă, împins de demonul comerțului, ca și tatăl său de altfel, a demisionat din armată și cu banii moșteniți de la părinte a deschis restaurantul „Ca la mama, acasăˮ, care însă mergea prost. Oprindu-se într-o zi Al. Vlahuță pe acolo, patronul i s-a plîns că nu prea vine lumea să mănînce ca la mama, acasă.

— Pînă să vină alții, arta lui taică-tău te mănîncă pe tine ! i-a spus Vlahuță. E prea mare ca să fii tu, cu bucătăria, la înălțimea ei.

Aurel LEON

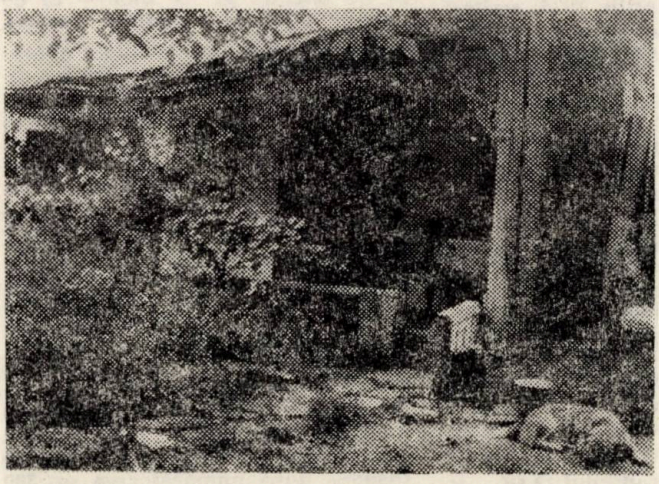

Casa din str. Eminescu nr. 1 care exista și pe vremea lui Eminescu

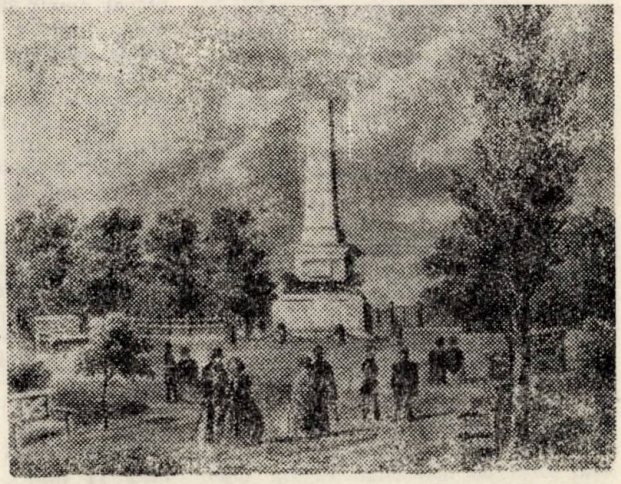

Obeliscul din Copou (stampă de epocă)

Pagini inedite dintr-un manuscris LOVINESCIAN

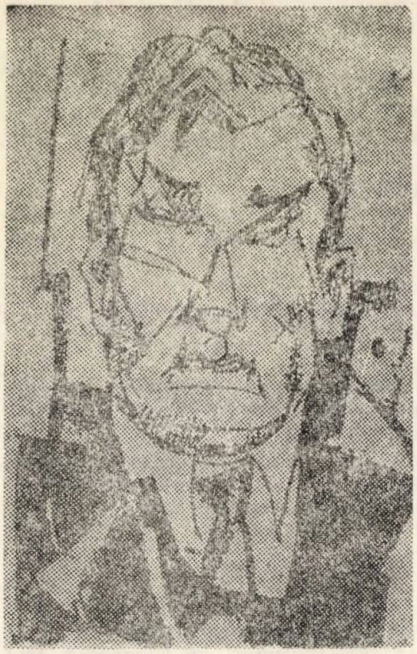

Aflîndu-se în vara anului 1935 la „cură" la Karlsbad, E. Lovinescu le mărturisea prietenilor săi din țară că lucrează la un nou roman, concomitent cu tratamentul balnear pe care îl urma fără prea mari speranțe.

Astfel, la 5 mai îi scria lui Virgiliu Monda: „Cura merge așa și așa; nu prea cred în ea; dar romanul iese cu siguranță". La numai două zile după aceasta, i se adresa, în același stil lapidar, și lui Eugen Jebeleanu: „...beau apă fiartă dar am scris și un roman tot atît de fierbinte". Deși Lovinescu nu se referea la titlul cărții pe care o scria, se știe că era vorba de Diana, al treilea dintre cele cinci romane care alcătuiesc Ciclul Bizu.

Între anii 1931—1937 criticul literar a dăruit muzeului din orașul său natal cîteva manuscrise; fiecare dintre ele poartă dedicația autorului, scrisă cu meticulozitatea-i cunoscută, pe prima pagină a manuscrisului datat 1935, luna mai, Lovinescu nota: „Romanul Diana, al treilea din ciclul Bizu, scris în Mai 1935 la Karlsbad. Prima versiune redactată în mai puțin de 20 de zile. — Refăcut apoi considerabil și pe cale de a fi publicat (Dec[embrie] 1936 în edit[ura] Socec). — Oferit Muzeului Jud[ețului] Baia înainte de apariția volumului. Buc[urești], Oct[ombrie] 1936. E. Lovinescu". Așadar manuscrisul la care ne vom referi în continuare, păstrat astăzi în fondul documentar al Galeriei oamenilor de seamă din Fălticeni, sub numărul de inventar 155, este prima variantă a romanului. Autorul a ținut să menționeze că manuscrisul a fost ulterior refăcut considerabil (s.n.), existînd deci mari deosebiri între varianta de la Karlsbad și cea definitivă încredințată tiparului. Lectura în paralel a manuscrisului existent la Fălticeni și a romanului în prima și singura ediție cunoscută pînă acum, cea din 1936, de la Editura Socec, a relevat existența unor fragmente inedite, precum și a unor însemnări marginale făcute de Lovinescu, cu ajutorul cărora se poate reconstitui actul creației literare așa cum s-a desfășurat el, în timp, pe capitole și număr de pagini redactate într-o singură zi. Deși romanul Diana nu este o operă reprezentativă pentru creația lovinesciană și nu se încadrează în categoria scrierilor sale fundamentale, cunoașterea acestor pagini inedite precum și a însemnărilor marginale (adevărat jurnal de lucru) este interesantă în măsura în care ne introduce în intimitatea laboratorului de creație al scriitorului. Avem prilejul să ne convingem încă o dată că Lovinescu scria fără odihnă „periodicitatea regulată" constituind pentru el „una din condițiile de igienă a lucrului", după cum îi mărturisea lui Ibrăileanu.

Redactarea romanului s-a desfășurat astfel: E. Lovinescu a început lucrul marți 30 aprilie 1935, scriind pînă vineri 3 mai primele trei capitole (107 p.); sîmbătă 4 mai — capitolele IV și V (pp. 108—142); duminică 5 mai — capitolele VI și VII (pp. 143—186) iar luni 6 mai — capitolul VIII (pp. 187—213). Aici se încheia prima săptămînă a activității sale la Karlsbad.

În cea de-a doua săptămînă Lovinescu și-a menținut același ritm constant de lucru, elaborînd tot cîte două sau chiar trei capitole pe zi. Astfel, marți 7 mai a scris capitolele IX, X și XI (pp. 214—246); miercuri 8 mai — capitolele XII și XIII (pp. 247—282); joi 9 mai — capitolele XIV—XV (pp. 283—324); vineri 10 mai — capitolele XVI, XVII și XVIII (pp. 325—359); sîmbătă 11 mai — capitolul XIX și prima parte a capitolului XX (pp. 360—393); duminică 12 mai termină capitolul XX (pp. 394—403) precum și capitolul final al romanului, al XXI-lea (pp. 404—416). Pe ultima pagină, Lovinescu consemna, stăpînit probabil de un îndreptățit sentiment de mulțumire, pe care i-l dădea împlinirea noului său proiect literar: „Sfîrșit Duminică (ora 5 fără cinci) 12 Mai la Karlsbad". În aceeași după amiază îi scria Hortensiei Papadat-Bengescu, față de care se arăta mult mai generos în referirile privind traectoria romanului său: „Deși în ultimele zile a trebuit să mă contingentez voluntar, ca să nu las de lucru și pentru săptămîna a treia, romanul meu s-a isprăvit așa cu 450 pagini... Aș vrea să-i introduc alte pasagii, ca să-mi fac de lucru. Paharul e plin, nu mai încape nici o picătură. Nu mai găsesc nici un episod, nici un amănunt, deși astă-noapte am stat vreo două ceasuri pe o bancă în pădure, excogetînd. Inutil. Totul e deplin pe buclat; nu-mi rămîne decît să-l pecetluiesc în plic și să-l dezmormîntez în iulie, pentru a-i da redacția literară; acum are o redacție numai materială". Dar contrar celor scrise autoarei Concertului din muzică de Bach, începînd chiar de a doua zi, luni 13 mai, Lovinescu revine asupra manuscrisului adăugîndu-i noi episoade. Astfel, alte pagini suplimentare vor fi scrise în cea de-a treia săptămînă a șederii sale la Karlsbad. Însemnările marginale făcute cu aceeași rigurozitate dezvăluie în primul rînd programul sever de lucru căruia i se supune scriitorul în elaborarea ultimilor secvențe ale romanului său. După încă patru zile de lucru (luni 13 mai — 17 pagini; marți 14 mai — 21 de pagini; miercuri — 15 mai 21 de pagini; joi 16 mai — 25 de pagini) totalizînd paginile scrise, Lovinescu nota cu exactitate aproape matematică: „Sfîrșit supl[imentele] Joi ora 5 1/2, 16 Mai". Aceste „pasagii" urmau a fi intercalate în structura romanului, cu scopul de a da consistență epică unor episoade insuficient conturate. Autorul urmărea dinamizarea acțiunii, imaginînd intrigi și situații noi pentru unele personaje ale romanului: capitolul XVIII — Masa la Rosina; Tez[aur]ul de la Petroasa; supliment Gotcu — Bizu; supliment Serea — Bizu; supliment Weiss — Bizu; supliment Raiciu — Bizu; supliment Müler — Globus. După 17 zile de lucru, avînd convingerea stabilirii unei noi performante, E. Lovinescu punea punct acestui manuscris ce însuma, după numărătoarea sa, 500 de pagini. Soarta unei cărți noi era așadar pecetluită: „Aici s-a împlinit sorocul lucrării mele la Karlsbad (pornit Marți 30 Aprii 1935 și sfîrșit Joi 16 Mai, ora 5 1/2) — la a 500-a pagină".

Paginile pe care le publicăm în continuare nu au fost incluse în manuscrisul ultim, pe care E. Lovinescu l-a încredințat editorului. Eliminarea lor din versiunea definitivă trebuie pusă pe seama autoexigenței criticului literar capabil să se detașeze de propria-i operă și s-o aprecieze prin prisma crezului său estetic. Se confirmă o dată în plus migala cu care își elabora paginile scrise prin reluări în mereu alte forme și variante. (Dealtfel, revizuirile și chiar suprarevizuirile erau procedee specifice activității sale creatoare).

Deosebirile dintre cele două texte confruntate constau în principal din absența acestor fragmente din vari-

anta încredințată editorului. „Redacția literară" despre care Lovinescu îi scria Hortensiei Papadat-Bengescu nu a implicat aspecte de ordin stilistic ; nu am întîlnit imagini revăzute, fraze modificate or cuvinte înlocuite. Manuscrisul în prima formă, adică în „redacția materială" așa cum o considera autorul însuși, nu-ți lasă nici un moment impresia unor poticniri sau a unor eforturi în procesul elaborării. De aceea, mențiunea „refăcut apoi considerabil" întîlnită în textul dedicației cu care Lovinescu își însoțea donația către muzeul din Fălticeni ni se pare puțin exagerată. În realitate, față de prima variantă, manuscrisul încredințat tiparului nu prezintă deosebiri esențiale. Cu excepția acestor fragmente inedite, să remarcăm schimbarea numelui lui Gregor Ovanes (în prima variantă) cu cel de Grigoriță Manciu (în roman) ; absența din carte a personajului Miluță Grințescu — prefect, omul „cel mai deștept din tot județul" care „moștenise o situație politică și o avere cu care să și-o mențină" și „primea prefectura ca ceva ce i se cuvenea de la sine". Apariția sa în roman ar fi constituit poate un termen de comparație pentru „personajul notabil" al cărții, Lică, ale cărui căi de a răzbate în politică erau cu totul altele : „ridicat de jos, el ținea să ajungă prin cei de jos, prin mulțime". Nu poate trece neobservată, de asemenea, nici inversarea rolurilor în dialogul dintre Bizu și Rosina Schmidt (p. 127 în ms.).

Analizînd romanul, Eugen Simion afirma : „Diana este un roman aproape polițist, împănat cu fișe morale, căci plăcerea cea mare a prozatorului e de a întocmi asemenea foi de observație".

Includem în categoria acestor „foi de observație" unele din paginile necunoscute pînă acum. Pentru frumusețea și limpezimea exprimării, pentru talentul epic al criticului literar, ele merită să stea în atenția cercetătorilor și editorilor operei lui E. Lovinescu. Publicarea lor poate fi în folosul istoriei literare.

Adrian COCÎRȚĂ

CAPITOLUL I

[p. 1] Și nici nu era de ce să vină, deoarece mai erau zece minute pînă la sosirea trenului. De întîrziat nu putea el să întîrzie, chiar acum, ca de obicei. De altfel trecuse vremea de cînd mașinistul stătea de vorbă cu țăranii ce veneau cu căruța la tîrg și de cînd pe la cotituri de drum, fochistul se lua la goană după cîte un pui de iepure împiedicat la fugă, și mai ajungea din urmă mașina, Trenul venea aproape regulat și nu tocmai acum avea [p. 2] să se dea [de] sminteală, cînd avea cinstea să tragă cu el un vagon ministerial. Ochi buni distingeau chiar o dîră alburie de abur ce vestea sosirea apropiată. Unul o și încadra de-a lungul unor copaci firavi. Toți își întoarseră privirile într-acolo : se vedea în adevăr ; ori era urma prafului ridicată de căruțele țărănești ce se țineau lanț la ieșirea din tîrg.

— Uite-o, mînzule, mormăi el încercînd să-l apuce de gușă pe Ovanes. [p. 3] Dar Gregor Ovanes se feri ; nu-i plăcea nici vorba nici gestul bătrînului ; și apoi el nu privise nici în sus, nici în depărtare, ci numai pe jos. Și-ajunsese ținta ; fusese, de altfel, de mai multe ori în consiliul comunal sau în comisii interimare și totdeauna arătase destoinicie ; nu se gîndea să facă din el capitala țării, sau să transforme gimnaziul în liceu, necum să aducă Universitatea aici, după cum glumeau prietenii și spuneau dușmanii, ca să-l discrediteze.

[p. 4] — Aceste trei lucruri sunt punctele programului meu de activitate ; de nu le-oi izbuti pe toate, una tot o fac măcar de aș ști că-mi razi mustața. N-avea mustață, dar era vorba cu care-și pecetluia toate făgăduielile.

— Măi, Grigoraș, îi striga cîte unul, lasă drăcia asta de drum de fer la Tîrgu Neamț că parcă trăsuri n-avem să mergem la cetate și la Belibou... mai vezi de praful tîrgului că pe la mine, pe Sfîntul Niculae nu s-a stropit de cînd ai venit la putere. Era nedrept sau voia numai să-l necăjească căci Ovanes se îngrijea de curățenia orașului. [p. 5] Cum vedea așa batjocură Ovanes se făcea foc de mînie și perora la cafenea :

— Așa e, ascultați pe mine, ne despart cîteva veacuri de civilizația apuseană. Vă o spun eu, să o știți ; ca și cum, dumnealor, vacile să se preumble pe trotuarele străzii mari, ca cucoanele, iar oamenii să-și arunce gunoaiele la stradă ; în ce țări s-a mai văzut așa ticăloșie ; îmi dau eu toată truda să scot orașul din murdărie, dar dați-mi și dumneavoastră concursul dumneavoastră căci altfel nu se poate ; fiecare [p. 6] din noi are sprijinul celuilalt. În Franța, domnilor, și vă vorbesc în cunoștință de cauză (studiase un an acolo), în cel mai neînsemnat cătun al Pirineilor sau al Ardenilor...

— Lasă mă Franța, mă Grigoraș, că te fac o partidă de table și îți dau și două duble înainte...

Ca și cum l-ar fi ars pe sub coadă, Ovanes ieșea glonț din cofetărie, unde, de cînd era „președinte" nu mai venea decît în fugă, [...] nu mai juca nici biliard, nici table, nici șah. De data aceasta, pe peron, el nu căta vreo murdărie, căci el era oglindă, grădiniță șefului [p. 7] plină de flori, ca la gospodar ce era, iar gara împodobită cu steaguri tricolore.

[...] Alții își dădură cu fel de fel de păreri glumețe, pe care conu Iordachi le respingea pe rînd.

— Astea le caută aiurea pe uliță, dar nu pe peronul gării și tocmai în momentul de față. Cum nu mai avu nimeni nimic de spus, conu Iordachi încheie : [p. 8]

— Cum văd, nu-mi rămîne decît să mă tratez singur. N-ați ghicit niciunul că Ovanes (nu-i spunea niciodată Grigoraș, cum îi spunea toată lumea) nu se căznește acum cu uzina electrică ori cu problema apei, ci își caută pe jos frazele cu care ca părinte al orașului va primi pe domnul ministru. Toți izbucniseră în rîs. Nimerise.

[p. 9] Cita mereu din Bălcescu sau din Kogălniceanu : „Căci, după cum a spus sfîntul Bălcescu" — și pentru a preîntîmpina zîmbetele ironice : „da, domnilor, sfîntul Bălcescu, căci sfînt a fost și a murit ca un mizer, și e o rușine ca oasele lui să zacă uitate în țară străină" — se pierdea astfel în digresii patetice, cu gesturi nestăpînite și ochii pierduți în gol.

[p. 10] Conu Alecu... își schimbă cîrja de cedru de sub o parte a moalelui șezutului pe cealaltă ; ceilalți abia își putură ține un zîmbet. Elocința lui era cunoscută ca sumară ; rămăsese în amintirea tuturor felul cum el salutase, mai demult, pe Lascăr Catargi la o trecere a lui prin tîrg : „Iertați-mă, [p. 11] domnule prim ministru, coane Lascăr, că așa vă spune doar toată suflarea românească, sunt mișcat și foarte emoționat, nu vă pot ura decît : drum bun și călătorie bună".

•

[p. 22] Nu era vorba de democrație, ci de economie ; nu voia să plătească trăsurile partizanilor, oameni săraci, care îl întîmpinau la gară. Nu trecuse[ră] multe luni, de la ultima lui sosire în orașul natal, cînd „partidul" venit la gară se rezumase în Pienescu, un învățător pensionar, ajuns om de încredere, un învățător bețiv dar inimos și bun de gură, cu Bolocan, fost casier la primărie, dat afară pentru delapidare și Francertini un italian fost zidar, apoi agent electoral, devenit prin protecția lui Lică Scumpu, arhitect și antreprenor de clădiri publice, azi cu moșioară și cu pensiune de cai încordați, și alți cîțiva pensionari și solicitatori de slujbe ; cu ei urcase dealul „tîrgul vitelor" și lor le adusese veste mai întîi că vor veni curînd la putere ; e drept că le-o mai spusese de cîțiva ani.

•

[p. 24] La cîțiva pași era nevoit să se oprească pentru a se rezema, frecîndu-se, de cîrja de cedru și cum nu voia să-și mărturisească boala, căuta fel de fel de pretexte, pentru a se opri în drum ; admira toate nimicurile : „uite, mînzule, ce trăsură frumoasă" și se oprea ; „a cui o fi cînele ăsta ?" — și se oprea din nou ca să-și ogoae suferința, înșurubîndu-se în cîrjă ; ca să facă drumul de la cofetărie pînă sus în capul străzii mari, îi trebuia astfel un ceas. Apucat odată de o ploaie repede, Caraianopol voise să iuțească pasul :

[p. 25] — Ce te grăbești așa, nene Iordachi ? Ia stai de privește. Și se uita la ploaie ca și cum atunci ar fi văzut-o întîia oară.

— Sloboadă-te, doamne, nu te rușina, că de mult te așteptă norodul.

Bătrînul rostise altfel, în limba lui bătrînească, și cuvîntul rămăsese și se cîta la cafenea ; nici nu mai era întîmpinată altfel ploaia.

De cum îi auzi că merge pe jos și conu Alecu, directorul prefecturii, Nicu Gheorghiade-Dîrdală se apleacă la urechea Ministrului :

— Să știți, domnule ministru, că ne apucă noaptea pînă sus în deal. Domnul ministru zîmbi :

— E zi lungă de Cuptor, n-avea nici o grijă. Apoi încruntîndu-se puțin :

[p. 26] — Și prefectul ?

— Tocmai, domnule Ministru, voiam să vă spun că domnul prefect vă roagă să-l scuzați că n-a putut veni în întîmpinarea dumneavoastră, că i-a venit o telegramă dumnealui de la cucoană, că i-a călcat grindina cinci fălci de grîu, și a plecat cu mașina la Grințești. De altfel, se întoarce mîine să vă vadă.

— Da ? făcu Lică șters...

A plecat la Grințești, tocmai în ziua cînd venea el în oraș în noua sa calitate de ministru... Lucrul nu-i părea curat. Cerul era senin ; pretutindeni uscat și praf de multe zile ; pe aici nu trebuie să fi plouat măcar de două săptămîni. Cine știe, poate pe acolo, spre Cristești ? Dădu din cap cu neîncredere. Va vedea cum stă cazul. Prefectul îl îngrijora : Miluță Grințescu era un om deștept, cel mai deștept din tot județul ; moștenise o situație politică și o avere cu care să și-o mențină. Și tatăl lui fusese prefect dacă nu chiar șef al [p. 27] partidului. Miluță fusese și el de mai multe ori prefect, așa că acum primea prefectura ca ceva ce i se cuvenea de la sine, ba se și lăsa rugat, deoarece adevărata situație locală era în mîna lui, în legăturile personale pe care le avea, în serviciile făcute celor cîteva sute de alegători ; în marea lui destoinicie electorală, cu care stăpînea județul de douăzeci de ani, și care îl trimitea în parlament și în timpul opoziției.... Activ, se risipea în toate direcțiile, mare agricultor și pasionat după mașini agricole — adusese în tîrg cel dintîi automobil, cînd poate și întîiul automobil era rar — creatorul unei bănci personale și a unei industrii forestiere, omul se cheltuia în toate cu energie pătimașă de a se realiza ; deștept, comunicativ, pînă la elocință chiar, iubitor de femei, el domina [indescifrabil] întreaga viață politică [p. 28] și ar fi intrat și în scena politică a țării, dacă legăturile cu interesele locale, cu pămîntul lucrat din tată în fiu, cu oamenii pe care îi stăpînea pînă la tiranie și lipsa de ambiție mai mare nu l-ar fi ținut în cadrele județului său.

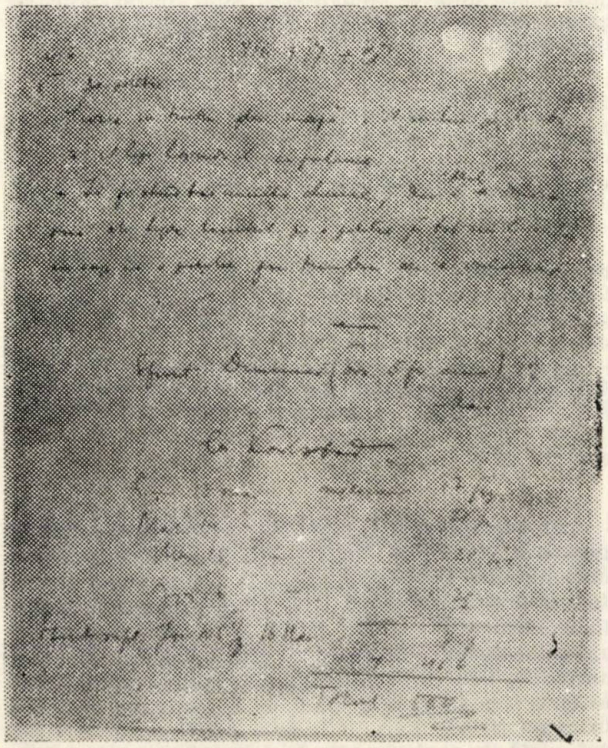

E. Lovinescu : Pagină din romanul **Diana**

Nu vedea mai departe de hotarele lui și nu dorea să fie mai mult decît fusese tatăl lui : un satrap regional. Venea anevoie la București, și, deși era mai bine înzestrat decît alții, nu participa la luptele parlamentare ; cuvînta numai arare și în chestii de interes local. Caracterul lui dominator, de stăpîn de moșie, îl îndepărta de mase ; nu-i iubea pe țărani decît ca brațe de lucru și nu putea suferi pe popă și pe învățător, în general pe cei mici ; politica o făcea numai cu proprietarii, cu cărturarii, cu tîrgoveții, cu oamenii de club, cu care își pierdea multe nopți la cărți ; nu făcea campanii electorale prin [p. 29] județ și nu ținea întruniri publice.

Cu totul alta era politica lui Lică ; ridicat de jos, el ținea să ajungă prin cei de jos, prin mulțime. De oricîte [ori] venea în orășel, închiria un docăraș și o pornea razna prin județ în propagandă, din popă în popă și din învățător în învățător, făgăduia marea cu sarea și, ceia ce e mai rar, și făcea. Cum avea trei partizani într-un sat, constituit un „club" și bătea la București o telegramă șefului partidului ca să-l anunțe vestea bună și că i se închina. — Dormea pe unde apuca, și mînca ce se întîmpla ; cum era strîngător cu banii lui, nu cheltuia nici pe departe ca Grințescu, dar servea cu mult mai mult ; îi servea pe cei mici și nu pe oamenii de club ; în oraș se grupase[ră] în jurul lui toți funcționarii de la primării, camere, prefecturi, toți institutorii și pensionarii, prea puțini intelectuali și profesii liberale. Nu se putea mișca un fir [p. 31] de păr în oraș, la putere și în opoziție, fără știrea și chiar fără concursul lui.

Pe înserate, ca să nu fie văzuți, unul cîte unul se strecurau pe din dos, prin fundul curții ca să-și spună aleanul : unul cerea o înaintare, altul o păsuire pentru o pacoste ce căzuse pe capul lui, unul voia să se mute, altul își pîra șeful, și cu toții aveau copii de pus (vîrît) prin școli la Iași și București, fete de măritat, gineri de sprijinit pe la concursuri. Lică îi asculta cu răbdare, în taină, lua notă și făgăduia ; iar la București avea un serviciu bogat de corespondență; zilnic îi soseau zeci de scrisori cu interese locale. El nu arunca niciuna, ci cu geanta doldora de scrisori își pierdea toate diminețile pe la ministere solicitînd, intrigînd și obținînd și la guvern și în opoziție. Cel mai plăcut moment era atunci cînd răspundea personal solicitatorului că a obținut ce a cerut, [p. 32] scrisoare la care mai adăuga, omagial, și cîte o broșură cu vreun discurs al lui ținut la Cameră ori la Ateneul român. Se uita bietul omul ca la poartă nouă la cărțulia „despre optimism" sau despre „alegerea unei cariere", și nu-i venea să creadă de atîta noroc ; îi rămînea astfel devotat lui conu Lică pentru toată viața. Totul la el mergea de altfel cinstit și pe față, din interes politic ; nu afecta vreo prietenie personală și mărinimia unui gest dezinteresat. „A face un serviciu, repeta el mereu, este un act politic și nu personal" ; cum te bănuia că nu-l votezi, protecția lui se prefăcea fără nici o trecere în cea mai crîncenă persecuție ce nu se oprea la individ ci îl urmărea în tată, mamă, băiat, fată. De ori cîte ori prezenta unui ministru pe un concetățean al lui fie el și prieten și de bună condiție intelectuală, doctor, [p. 33] avocat, profesor nu i-l prezenta pe nume, ci întrebuința o formulă uniformă.

— Domnule Ministru îți prezint pe un alegător al meu, care are o nevoie la ministerul d[umnea]tale...

N-avea nume : era un alegător anonim și în fața lui ca, probabil, și a ministrului faptul ajungea pentru toate serviciile ce i se cerea[u].

Pentru Lică, orășenii se împărțeau în două categorii : alegătorii lui și nealegătorii, față de care avea două atitudini precise : unii erau prieteni și ceilalți dușmani. Cu o astfel de politică, încetul cu încetul, Lică izbutise să-și creeze o clientelă și o popularitate mai ales la colegiul al doilea și chiar și la al treilea ; izbutea și el să se aleagă și în opoziție. Locuind în București, zilnic în cabinetele tutora (sic !) miniștrilor, ajunsese chiar și în relații de intimitate cu șeful partidului [p. 34] pe care îl bruscase odată. Mergînd odată într-o campanie electorală în Oltenia, îm-

preună cu şeful şi cu tot statul major al partidului, în vagon restaurant, în momentul unei tăceri generale şi respectuoase, se auzi deodată glasul limpede al lui Lică :

— Şefule, dar pe mine cînd ai de gînd să mă faci ministru ? De ar fi descărcat unul un foc de revolver stupoarea n-ar fi fost mai mare. Şeful ridică leneş privirea din farfurie, se uită uşor dispreţuitor la omul ce se îmbulzea, în public, cu atîta lipsă de sfiiciune, şi tăcu, scoborîndu-şi din nou privirile în farfurie. Conversaţia începu cu mai mult zgomot pentru a alunga din mintea tuturor scena penibilă la care asistaseră, cum ai vrea să dai afară un bondar supărător intrat în cameră pe geamul deschis. [p. 35] Şi totuşi Lică ajunsese ministru ; aşa se ajunge : cerînd. Înainte de a ajunge ministru, săpase pe încetul pe Grinţescu ; nu-l înlăturase prin violenţă ci prin blîndeţe şi prin starea de fapt stabilită pe încetul în chip nesimţit. Azi o comună, mîine alta, azi un partizan provincial, mîine altul, toată clientela electorală, şi mai ales cea mărunţică trecuse de partea lui. Grinţescu nu se supărase şi [se] retrase în activitatea lui febrilă de moşier şi de întreprinzător ; se uita la Lică dispreţuitor ca la un parvenit. Cu timpul îi cedase şefia activă iar el se mulţumea cu şefia de onoare ; nu-l interesa[u] nevoile celor mici şi nici politica de la Bucureşti din cabinetele ministeriale. Se ştia totuşi indispensabil ; deşi mai bătrîn, mai primea să fie prefect dintr-o veche tradiţie de familie, [p. 36] dar cînd sosea domnul ministru Lică în oraş prefera să se ducă la Grinţeşti să-şi vadă grîul doborît de grindină ; n-avea de ce să se teamă şi nici nu voia să se arate în alaiul lui Lică, pe care, altfel, îl preţuia pentru energia şi şiretenia lui politică. Lică trebuia să închidă ochii şi să-l cruţe ; îi cunoştea apoi lipsa de ambiţie şi ce fusese greu se făcuse. Dădu chiar din cap şi se gîndi la alţii.

•

[p. 38] — N-am fost la Roma, domnle Ministru, dar aşa îmi închipui că trebuie să fi fost via sacra pe care mergeau în triumf generalii biruitori cînd urcau din for pe Capitoliu ca să aducă mulţumiri lui Jupiter Optimus Maximus.

Caraianopol pusese poate un ton de ironie ; îi spusese totuşi „domnule ministru" ; îl cunoscuse de copil, îl tratase la început de sus, îl tutuise apoi, îl „făcuse" nenumărate partizi de biliarde şi de table prin cofetăria tîrgului — şi că acum îl trata cu [p. 39] „domnule ministru" şi cu „dumneata". Lică avu satisfacţia reuşitei lui : a fi ministru e o realitate ce se poate pipăi, nu e un fum mizerabil ca gloria scriitorilor şi a artiştilor... ; A fi ministru înseamnă mii de spinări încovoiate, mii de linguşiri, bucurii certe... Pe ce om de cultură îl întîmpină la gară un oraş întreg ? Din vorba lui Caraianopol, Lică prinse poate şi ironia dar nu se opri la ea ; îl impresionă mai mult justeţea comparaţiei, căci, la urmă, era şi el un general victorios ce urca vreo scară a Capitoliului. De unde plecase — „băiatu lu domnu Scumpu" şi unde ajunsese ? Avu un moment de îndreptăţită trufie... În timp ce conu Iorgu se tot sili să zărească linia alburie a fumului trenului de după păduricea Antileştilor, Lică îmbrăţişa cu privirea cîmpia mai mult cheală a „tîrgului vitelor".

Capitolul II

[p. 61] În vorbele lui Lică nu era nici amărăciune, nici supărare ; totul era spus cu o glumă uşoară de om deprins să ia lucrurile aşa cum sunt. [...] Adevărul e că Bizu nu putea suferi întîmpinările la [p. 62] gară ; cum nu-i plăcea lui să fie condus ori primit şi se simţea încurcat în mişcări, tocmai cînd e nevoie să fie liber de orice preocupări protocolare, presupunea şi altora aceeaşi dispoziţie sufletească. Nu mergea aşadar la gară dintr-o convenienţă prefăcută în principiu şi nici nu-şi putea închipui că s-ar putea cineva supăra. Nu ţinea cu tot dinadinsul să i-o explice lui Lică, dar totuşi ar fi voit să-i spună o vorbă. N-avu timp, căci, după obiceiul lui, Lică şi începu a-l măsura de sus pînă jos, a-l cîntări, dînd din cap cu compătimire.

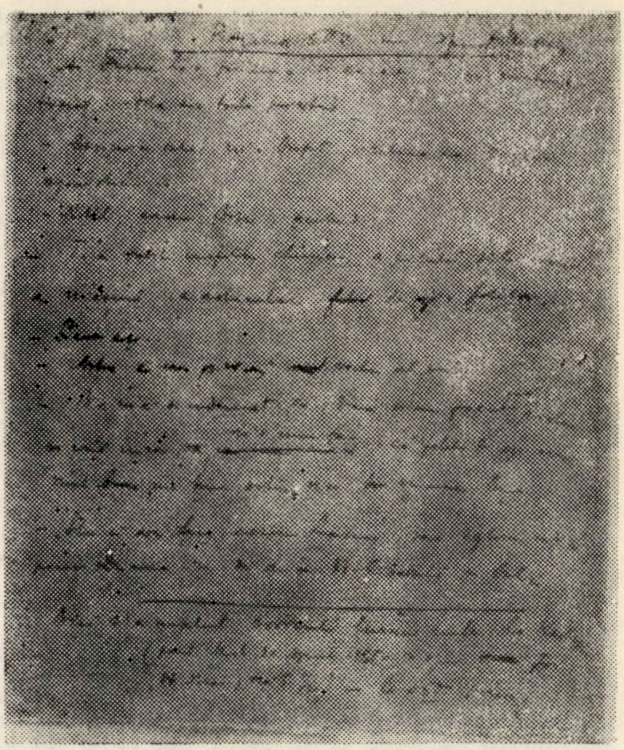

E. Lovinescu : Romanul Diana, pag. ms.

— Bine, mă Bizule, ce-i cu îmbrăcămintea asta ? Nu-i rău să umbli cu panamaua pe căldurile astea, dar mai îngrijeşte-o, mai spal-o, mă, că nu costă cine ştie ce...

•

[p. 65] Nu era în firea lui de a dispreţui ceea ce-i lipsea, cum fac atîţia ; într-un fel, ridicîndu-se deasupra persoanei sale, nutrea, uneori, — în aceste fulguri, un sentiment de admiraţie şi chiar de mîndrie, pentru tot [p. 66] ce nu avea el în aceste [indescifrabil] ce procurau bucuriile vieţii, în elemente materiale, palpabile ; chiar şi faţă de Lică avea acest sentiment de nemărturisită admiraţie. „Unde ajunsese, cu puţinul pe care i-l ştia totuşi !".

Nu-i totul să ai ci să ştii să administrezi îşi spunea uneori, dar apoi da din umeri. „Ei şi ! nu tot acolo ajungem ?" şi se potolea. Ceea ce nu suferea la el şi îl jignise întotdeauna era familiaritatea indiscretă pe care o arăta şi altora într-o măsură mai mică, dar care faţă de dînsul lua proporţiile de tiranie şi de persecuţie.

[p. 68] Lică îi arăta de altfel bunăvoinţa şi protecţia dar tocmai asta îl îngheţa ; îşi dădea seama că, în fond, nu preţuia calităţile şi meritele, pe care i le exaltase [p. 69] de atîtea ori în cercurile pompoase, dar îşi dădea seama că, anost, deprins să judece totul numai prin realităţile sociale, nu putea în sinea lui decît ca să-l dispreţuiască ca pe un neisprăvit al vieţii ; poate nu era aşa, dar lui i se părea şi era de ajuns. Pînă acum el se arătase unuia Lică, vechiul Lică deprins să-l tragă de nasturi şi să-i facă critica ţinutei ; nu se arătase ministru[lui]. Îi era într-un fel recunoscător, dar cum ca să scape de un rău, omul umblă după altul, Bizu i se adresă din nou cu acelaşi respect amestecat de ironie.

•

[p. 74]. Oprindu-se odată cu Bizu prin satul Rădăşeni şi întîmplîndu-se să fie zi de sărbătoare, fruntaşii se adunaseră în bătătura cîrciumei că-şi asculta[u] deputatul. Lică le vorbi în felul lui, lăudînd bogăţia satului, frumuseţea lui, destoinicia locuitorilor care umblă cu căruţele lor cu mere [p. 75] prin tot cuprinsul ţării, ba în copilărie auzise că unii rădăşeni ajungeau chiar la Ţarigrad ; înflăcărat de propriile vorbe încheiase :

— Cunosc dragostea voastră de lumină şi nu uit că acum cîteva sute de ani Ştefan Tomşa a ridicat aici şcoala domnească. Nu se cuvine să ne arătăm mai prejos de marii noştri strămoşi, de aceea nu cred să mor înainte de a-mi aduce gîndul la împlinire. Căci martor îmi e şi d[omnul] Anton Klentze, prietenul meu şi al d[umnea]v[oastră] ca horticultori ce sunteţi, de cîte ori am bătut împreună scările ministerului pentru a obţine să se ridice în mijlocul bogatului d[umnea]v[oastră] sat un gimnaziu, cu caracter adevărat sătesc şi naţional.

Bizu care stătea pe prispă, cînd îşi auzi pomenit numele, ciuli urechea, şi spontan, exclamase fără nici un gînd rău :

— Ei aş ! Eu n-am ştiinţă de aşa ceva. Şi cum să ridice statul un alt gimnaziu numai la trei chilometri depărtare [p. 76] de tîrg.

Întreruperea fusese atît de firească încît nici Lică nu-şi putuse ţine mult supărarea. Dimpotrivă, printre prieteni şi la cluburi o popularizase ca să arate dezinteresarea lui în alegerea oamenilor cu care se înconjura. Îl bătea pe umăr, cordial, şi glumea :

— „Ieri le-am făgăduit alegătorilor că o să le aduc un regiment de cavalerie, noroc că nu erai şi tu că mă denunţai". Sau prietenilor la club cînd voia să le spună una mai deocheată :

— „Pot să v-o spun, că nu e Klentze să mă denunţe". [p. 77].

— Îţi mărturisesc că mă temeam să nu tragi tot la teapa ta, ca oamenii de rînd cu o viaţă vegetativă, care fac ce au făcut părinţii şi rămîn înfipţi pentru totdeauna cu rădăcinile în pămîntul din care întîmplarea i-a făcut să se nască. Mă bucur că te văd aşa cum trebue să fii şi că eşti în stare să laşi pe seama altora livada, omizile din pomi şi să vii cu mine la Bucureşti.

•

[p. 119] Bizu îşi aduse aminte că în copilărie, în faţa casei, locuia o bătrînă grecoaică de peste şaizeci de ani, gîrbovită, cu o faţă zbîrcită ca un pergament, în mii de brazde, cu ochii scoşi, cu gura strînsă ca o pungă, — în sfîrşit o fiinţă ce mirosea a mucegai şi a sudoare şi îl dezgusta de femei. Într-o noapte bătrîna a fost asasinată de răufăcători şi dimineaţa, ca vecin el fu unul din cei dintîi care o văzu în camera de culcare. Auzind zgomote, se vede că bătrîna se sculase şi vruse să se ducă spre zidul din faţă unde era sîrma clopoţelului ; dar n-apucase să ajungă, şi asasinul o lovise cu ceva în cap de o lăsă moartă cu mîna întinsă spre cordon, cu faţa în jos pe podea şi cu cămaşa de noapte ridicată pînă spre umeri. Care nu-i fu mirarea lui că văzu că bătrîna aceea zbîrcită, măcinată, care i se părea că miroase a mucegai şi a moarte, avea un corp alb, cu forme pline, cu şold rotund, cu o carne de femeie tînără. Natura îi respectase feminitatea în ce avea ea [p. 120] mai necesar, şi numai aşa înţelesese zvonul că unii ofiţeri tineri se abăteau pe la casa pitită în fundul curţii şi printre tei bătrîni şi rotaţi...

[...] Nu-i plăcea cu pielea neagră şi aspră, ori grase şi uşor umezite ; îl încînta prospeţimea şi uscăciunea moale totuşi. La început o regăsi în felul ei franc de a se da, fără nici un fel de moft şi falsă candoare, ci natural, ca un act firesc şi sănătos, care n-are nevoie de provocare sau de reţineri ca s-o provoace.

•

[p. 123] Trăi chiar experienţe noi sau venise numai momentul de a şi le arăta... Cum nu-i era obiceiul să tacă, se puse să facă teorii...

— Bischen dragă, plăcerea naturală, aşa cum o au toate vietăţile, e, în adevăr, un act sacru, august, cu o mare menire : a procreaţiei, a perpetuării omenirii... Şi întrerupîndu-se deodată brusc, într-un rîs zgomotos, de se zbătea toată în pat :

— Ştii că-i bine ! Iată ceva ce nu mi-a venit niciodată în cap şi aşa nu ţi-a venit nici ţie. Ce ar fi de am face un Bischen mic ? Un nemţişor mic al lui Anton Klentze şi al Rosinei Strahl, neamţ autentic din mamă [p. 124] şi tată (Bizu zîmbi incorigibil căci ştia de mult că nu e nemţoaică, dar nu i-o spusese niciodată). Ce zici, Bischen, taci ? nu-ţi convine? Mă încurcă numai că nu ştiu cum i-aş spune... Dacă tu eşti Bischen, ca diminutiv i-aş mai găsi lui ? Apoi după o gîndire mai lungă :

— I-am şi găsit : i-aş spune Bischenlein.

Era satisfăcută de ceea ce găsise. Constatase că Bizu nu rîdea :

— Ce taci ? Nu-ţi convine ?

Apoi devenind serioasă :

— Prostii... Glumesc şi eu cu un domn prieten care stă botos, deşi satisfăcut de nenorocirea ce i s-a întîmplat. După ce n-a zis nu şi a păcătuit, se gîndeşte la împreunarea naturală, cum scrie la cartea naturii, parcă am duce grija lui Bischenlein, şi ne-am gîndi la înmulţirea populaţiei. Căci, domnul prieten, de îndată ce amorul nu e în vederea procreaţiei, el n-are nici [p. 125] o scuză de a se face după rituri tradiţionale ; el e o plăcere ca oricare alta, care trebuie pregătită, cu meşteşug şi cu variaţie. Dacă dintr-un simplu cartof se pot face vreo cincisprezece feluri de mîncare, de ce am face din dragoste numai unul singur ; şi oricît ai dispreţui plăcerile, trupeşti, domnule director, nu poţi să spui că dragostea nu merită mai multă atenţie decît cartoful ; ;şi nu trebuie pregătită cu mai multă îngrijire, variaţie, fantezie, pentru a-i împrospăta mereu savoarea.

Bine că a dat dumnezeu de-ai consimţit, nu de alta dar te muşcam de gît. Ştiu muşca şi pe acolo. Ai scăpat cu viaţă. Bun... Vra să zică domnul director e nemulţumit de nenorocirea ce i s-a întîmplat ?

[p. 126] Bizu se gîndea : „de ce mă tot înaintează oare în grad ? de ce simte nevoia să-mi pomenească mereu de «postul» pe care îl am" ? Gîndul lui străbătea în analiza lucrurilor ; observase obiceiul la mulţi. Chiar cînd era cu Lică şi-l prezenta altora, niciodată nu-l prezenta „d[omnul] Anton Klentze" ci-i adăuga şi titlurile pe care le avea şi altele pe care nu le avea ; îl proclama „mare învăţat cu reputaţie europeană, de care se ocupă revistele de specialitate din străinătate". De ce ? cînd între patru ochi nu-l scotea din „neamţ prost" şi că în sinea lui îl dispreţuia poate ? La început crezuse că o făcea din dragoste de a produce plăcere celuilalt, de a-l măguli, sau de a-l recomanda avantajos unui necunoscut. Acum [p. 127] îşi dădea seama că nu era vorba de a face plăcere altuia ci de a-şi produce sieşi un spor de prestigiu. La mijloc era tot un mobil egoist ; părea să spună : uite tînărul ăsta nu e fi-te cine, cum pare la haine, ci e

Traian Mocanu :„Profil"

un învățat european. Tot așa și Rosina, numai din punct de vedere egoist, prefera să se culce cu un director decît cu un subdirector. Îi trecu prin gînd o glumă și nu se lăsă pînă ce nu-i dădu drumul.

— Dacă eu sunt director, atunci tu ce ești ?

— Eu, nimic, ce să fiu ? Rosina Schmidt ca și mai înainte.

— Firește, firește, — dar așa la figurat și în momente ca cele de adineaori pe blana de urs.

— Ha, așa, cu voia dumitale sunt directoare.

— Ba nu : ești sub director.

— Subdirectoare, vrai să spui.

— Nu. Sub director.

— Obraznicule ! Dar știi că ai haz, mînzule...

[Capitolul] V

[p. 129] Nu că se îndoia de curățenie ; de aceea era sigur. Era una din trufiile Rosinei ; curățenia „echt deutsch", după [cum] repeta mereu această nemțoaică de la Tîrgu-Frumos.

[p. 130] La patruzeci de ani în carnea femeii începe să se dezlănțuie o tragedie ; tragedia declinului. Nu se putea plînge pentru moment de răsfățul peste care nimerise. Se mira numai de cîte posibilități sunt ascunse într-o femeie ; cine pretinde că o cunoaște se înșeală... Comparația cu vioara în care stau mute toate cîntecele așteptîndu-și arcușul fermecat îi veni în minte. În cazul de față arcușul era același, vioara se schimbase deci ; cîntecele ieșeau din ea ; arcușul era un pretext. „Uite cine-mi fu frau Rosina" revenea mereu cu un leitmotiv. Pas de te mai descurcă la femei. [p. 131] N-avea încă motive să creadă că Rosina ar fi în stare să-i sechestreze această libertate ; dimpotrivă, tot ce știa de ea pînă acum o prezenta ca plină de tact și de discreție ; nu i se amestecase niciodată în viață ; venea la ea cînd vroia și se ducea cînd vroia ; dacă nu venea, nu venea și pace bună. Nu avea să-i dea explicații, de aceea se obișnuise cu ea și o prețuise; nu-i impusese nici un fel de obligație. E drept că acum doi ani relațiile lor se încordase[ră] puțin și nu mai venise noaptea pe la ea cîteva luni... Dar era convins că ea-i voise numai binele ; [p. 132] la început îl ajutase în dragostea lui și numai apoi cînd văzuse cît era de absurdă și că se întoarce spre obsesie fără să ducă la ceva, numai atunci luase inițiativa care-l supărase ; vroise să-l oprească de pe panta acelei febre inutile fără nici un scop egoist... Era sigur de sinceritatea intervenției ei, și recunoștea că ar fi făcut bine să o urmeze ; de ar fi ascultat-o, n-ar fi ajuns la imperativul de a scăpa din situația încurcată în care intrase printr-o retragere absurdă la o pepinieră din fundul Moldovei. Nemțoaica (o numea tot așa) avusese totuși aerul de a-i pune mîna în piept spunîndu-i : „te-ai întors și ești al meu". I se păruse numai ; dacă vîrsta îi sporea senzualitatea, n-avea cum să-i schimbe și firea discretă și dezinteresată.

Traian Mocanu : „Dor"

[Capitolul] VI — Duminică, 5 mai

[p. 153] De altfel, își așează de acasă banii în buzunarul vestei, și-i pipăia tot timpul pe drum ca nu cumva să-i piardă și să nu aibă la plată. Parcă-l auzea pe negustor : „de unde să aibă bani pîrlitul ăsta, uite la el ce jigărit". Da, jigărit ; parcă așa-i spusese și femeia aceea de pe stradela dr. Marcovici. Jigărit e cuvîntul pe care, probabil, i-l dau toți în gînd... N-avea nici o arătare, nici o înfățișare ; slab, galben, parcă absent, cu haine prea vechi și ponosite în ziua chiar cînd le-a îmbrăcat. Odată un prieten îi spusese : „cînd îți mai schimbi paltonul", deși el îl luase în ziua aceea întîia oară ; îl confundase cu cel pe care-l avusese cîțiva ani de-a rîndul, cu care semăna. Parcă [era] tot acela. Pe lîngă dînsul trecu un tînăr spilcuit, cu un buchet de flori în mînă : „Uite la ăsta, ferice de el ; ce șic e". Parcă-l cunoștea : da, era Uscatu, un funcționăraș pe care-l [p. 154] cunoscuse odată ; avea 150 lei pe lună și ținea și pe mă-sa. Părea scos din cutie, cu dungă la pantaloni, ferchezuit și pudrat. El își puse mîna pe barbă și-l înțepă barba nerasă de trei zile ; se uita la haine, ponosite, parcă se culcase cu ele... Cum fac băieții ăștia de se țin așa fercheși cu puțin ; și el care totdeauna a avut bani cît a vrut, a părut oricînd un prizerit... Totdeauna așa i-au strigat fetele cînd trecea pe uliță dosnice ; „slabule", „jigăritule". Un dispreț de sine îl cuprinse cu un dezgust fizic de el : s-ar fi lăsat să cadă jos, să-l calce vreo trăsură ; dar nu trecea niciuna. Tragedia cosmică dintr-însul sporea cu tragedia ființei lui nefericite... Și ce cald... ce dogoare în Bucureștiul ăsta insuportabil. Și totuși el trebuie să-și cumpere mobile. Așa i se [p. 155] poruncea și nu putea călca porunca... Își aduse bine aminte de un magazin de mobile pe care-l zărise acum doi ani pe Bulevardul Domniței. Mai așa, se gîndi el, mai pentru noi ăștia, care deși aveam mai mulți bani în buzunar, părem jigăriți. Acolo intri... te uiți... îi iei tu de sus pe bieții de ei care se sperie cînd văd un client „bine", căci trebuie să pară și el cuiva „bine" ; fiecare e la rîndul său „idolul" cuiva...

Ei, dacă ar fi el ca tînărul de adineaori, — cum îl chema... a ! Uscatu... da, e contopist la Finanțe și poartă monoclu, bineînțeles nu la slujbă, ci pe Calea Victoriei și la cafenea. Cu ce s-o fi hrănind ? Cu cei 150 de lei ? Numai călcatul hainelor trebuie să-l coste atît. Te pomenești că din pescărie. Desigur. Frumoasă meserie, nu-i ce zice... Nu e pește cine vrea. El bunăoară n-ar putea fi. Îi veni să rîdă la ideia : Anton Klentze, zis și Clenciu, doctor în chimie din străinătate autor[ul] atîtor articole apreciate de savanți germani, pește ! Nu e cu putință. Îl cuprinse o indignare [p. 156] sinceră împotriva acestei nedreptăți.

*

[p. 161] — Ce s-a mirat profesorul ! ...Dar noi. Dumneata care erai prețuit de toți ca un tînăr învățat de mare speranță să te înfunzi acolo la Dorohoi... Se poate ? Știu că ți-am urmărit cu toții lucrările, și profesorul ne atrăgea mereu atenția asupra lor, ca asupra unor lucrări originale. Nu mai vorbesc despre lucrarea asupra fosfaților... Gotcu o citează mereu ca un model de studiu științific. Ne-am crucit cu toții cînd am aflat vestea plecării dumitale acolo... La Dorohoi zici ?

*

[p. 168] Dumneata care pretindeai că nu cunoști decît străzile din centrul orașului, cînd a fost

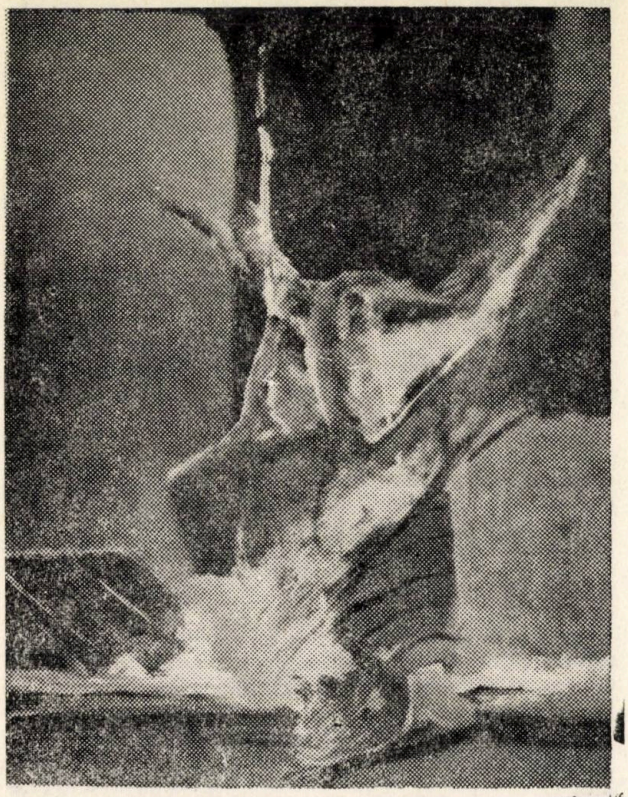

Traian Mocanu : „Vînat"

vorba să descoperi ceva de gust, ai nimerit tocmai în Mihai Bravul, unde n-am fost niciodată, ba nici nepriceputul ăla de Hugo, care bate toate drumurile... Dumneata om odată și jumătate, deși faci pe nepracticul. Să nu te mai aud plîngîndu-te, că nu te mai cred. Și acum vino să-ți vezi apartamentul. Suiră. Era, în adevăr, bine aranjat, totul cu gust și pus la locul său.

— Ia vezi ce bine îi vine biroului cu fotoliul ăsta pufos. Așează-te în el și vezi ce moale, ce larg și adînc e. Să te îngropi într-însul nu altceva. Bizu se trînti în fotoliu, ca un pașă.

[Capitolul] VII

[p. 185] — Iată că s-a făcut și asta ! Ce om prăpăstios mai sunt și eu ; îmi închipuisem că o să mă mînii cu Lică, ba că o să mă mînii cu Rosina. ba mă speriasem și de biata asta fată. Îmi închipuiam că o să se întîmple cine știe [ce], că doamne ferește o să leșinăm amîndoi, sau poate numai eu. Și cînd colo, nimic. Totul s-a uitat. Doi ani a[u] trecut pe deasupra de a[u] ars cu cauterul lor pînă în rădăcini vechea mea nebunie. Zi, tinerețe, a trecut și asta. — Și parcă îl și apuca o melancolie că a trecut așa de repede, sau nu : mai degrabă așa de total. Cum, adică dispare din om totul fără a lăsa nici o urmă. Ai iubit, ai pătimit, ai ars ca pe un rug, ai crezut [p. 186] că **ea** nu **el** e singura posibilitate de viață, și cînd colo constați că totul n-a fost decît o iluzie trecătoare care nu lasă absolut nici o urmă în suflet, măcar o amintire duioasă, remușcări pentru un zbucium. Deși bucuros că scăpase atît de ușor și se lichidase o situație de care se temea să nu-l împovăreze, regreta parcă totuși că fusese prea ușor și fără nici o amintire ; se simțea oarecum depreciat în trecut, în iubirea lui de atunci.

[Capitolul] IX — marți, 7 mai

[p. 215] Trecutul era mort, foarte bine ; o înțelegea ; nu mai putea reînvia ; și mai bine și îi și convenea ; dar el trebuie să rămînă ca o amintire ; nu mai e o forță activă, e totuși o oază plăcută de reculegere. El avea, de altfel, în toate cultul trecutului ; fiindcă trăia puțin în prezent, își retrăia momentele pe care apucase să le trăiască... Umbla deseori cu mintea pe unde mai fusese, și după ani trăgea întotdeauna prin locurile unde mai fusese, tot așa retrăia ceea ce mai trăise. O lipsă de vitalitate, probabil, își spunea el în ceasul de neîncredere în sine ; dar aceasta era formula existenței lui sufletești, și din ea nu puteai ieși ; ba i se părea natural să o găsească și la ceilalți ; găsea ciudat ca Diana să nu [p. 126] se uite puțin și îndărăt. În desele ei veniri pe la Minister și pe la d[omnul] ministru (și se surprinse accentuînd și el ironic ca și d[omnul] șef de cabinet Vereș), putea trece puțin și pe la dînsul, așa ca să-i spună doar bunăziua ; îi era recunoscător că nu da buzna dar nu voia să o vadă cu totul nepăsătoare.

[...] — Îmi închipui că trebuie să fii și foarte ocupat, ca la început. Merge, desigur, cam greu.

— Da de loc, duduie Diana. Își face omul idei ; mă speriasem eu cum mă sperii de atîtea lucruri pentru ca să constat la urmă că nu sunt chiar așa de anormal și că în definitiv pot face și eu ceea ce fac alții. Pînă la urmă te pomenești că îmi descopăr suflet de birocrat și-o vocație birocratică. [p. 217] E drept că sunt și bine încadrat. Avea dreptate și d[omnul] ministru să spună că sunt ca șunca în sandvich, aș putea să adaug ca stridia în valve ; ... N-o să treacă mult și-o să prind poate și rostul lucrurilor și o să lucrez cu propriile mele forțe.

— Nici nu mă îndoiesc ; noi ăștia care ne-am trecut tinerețea între formule și substanțe care nu țipă cînd le combini ne speriem cînd vedem că oamenii țipă și nu se lasă tratați ca substanțe chimice. E o primă impresie, cu care apoi ne deprindem, admițînd și factorul personal de voință și de arbitrar al omului. Și ca și cum ar fi făcut o trecere naturală de la o observație generală la un caz particular care ar putea ilustra, aduse vorba de dosarul ce-i dase.

[CAPITOLUL] X

[p. 227] Rămase tot atît de lălîe și lipsită de viață și de expresie. Bizu înțelese îndată că nu numai că nu-l invitase ea dar nici nu-l așteptase ; tot ce-i spusese acum și altădată Lică despre nevasta „care se supără de nu vine", era din obișnuita lui invenție, [p. 228] din acea nevoie de a broda, din cine știe ce motive, sau din simpla nevoie de a crea în orice moment o lume alta decît cea adevărată. Lică mințise așadar ca de obicei cînd îi tot scotea înainte pe Emilia... Oricît ar fi fost [de] timid, Bizu era totuși bun observator ; și nu-i fu lesne să recunoască sub stratul de indiferență și de apatie, o tovarășă, o soră „de suferințe" ; cu toată averea ei, cu toate pensioanele din străinătate și guvernanta englezoaică, Emilia era o timidă ce-și masca timiditatea sub răceală

[CAPITOLUL] XI

[p. 243] Bizu rămase cu capul între mîini, gînditor și plictisit. La totul se aștepta dar la asta nu ; se văzuse în conflicte corneliene, se armase cu rezistență eroică, dar nu se gîndise că nu va avea nevoie de nici o armă. Dimpotrivă. Venise toamna, și nu-i pomenise niciodată despre trecut, prin nici o aluzie ; se arăta nu cu vreo ostentație de a face pe ofensata, ci în chipul cel mai natural. Se vedea bine că nu juca un rol, că trăia firesc... Nedumerirea lui cu timpul se oțetise în uitare și indignare. O știuse flegmatică dar nu și-o închipuise și nesimțitoare ; femeia asta nu e om ci animal, obiect neînsuflețit ; cît te vede e prietenoasă, camaradă; cum a întors capul te-a uitat [cu] totul, fără sforțare ; nu te mai cunoaște. [p. 244] Doar pisica să arate atîta ingratitudine sufletească față de cei ce-o hrănesc și o iubesc. Începuse să ia atitudinea Dianei drept o ofensă personală, un fel [de] dispreț pentru ceea ce a fost totuși un trecut comun. Cum poate cineva suprima din memoria sa un an de viață, o mie de bătăi comune.

Dar avusese oare bătăi de inimă comune ? Înce-

pea să se îndoiască. Își aduse aminte de scena ultimă din Cișmigiu și din gangul Teatrului liric — e sigur că atunci l-a iubit, că ar fi făcut din ea orice și ar fi voit — dar n-a voit... Și sentimentele acelea să le fi uitat oare ?... E grozavă viața în care totul moare, nimic nu rămîne, nici măcar o urmă, o pulbere..

[CAPITOLUL] XV

[p. 306] Plasa de intrigi în care trăia îl enerva, îl obosea, îi dădea insomnii. Îi venea să plece din București, doar s-o răcori de pe urma atîtor minciuni și intrigi. La Scumpu găsi pe Diana ; încruntată puțin din sprîncene, crezînd că Emilia își pierduse discreția ei obișnuită ; se vede că se molipsise de la indiscreția lui Lică, ori biruise în ea motivul matrimonial ce e în toate femeile. Ocrotirea aceasta nu-i conveni ; mai fusese pus și alte ori în situații de acestea și rămase cu o amintire penibilă ; mijlocitoare benevolă, protejînd cu dragoste maternă perechea de tineri și mîncîndu-i din ochi, ca și cum le-ar spune „hulubașii mamei ; uite cum se potrivesc ; ia priviți-i ce drăguți sunt ; mînca-i-ar mama să-i [p 307] mînînce". Constată însă repede că se înșelase. Diana nu fusese invitată pentru dînsul, „la vedere" ; mai degrabă el era musafirul. Coana Emilia nu-i învăluia în nici o privire tandră : „drăguții de ei, ce bine s-ar potrivi". Învățase se vede în pensionul din Dresda și Paris, discreția. Nici chiar Lică nu mai bătea toba aluziilor ; prinsese și el ceva de la coana Emilia.

CAPITOLUL XVII

[p. 351] Aflase că Diana îl iubea de trei ani în tăcere, că Raicu o cerea tot de trei ani și ea îl aștepta pe dînsul...

Aflase că tot ce se spune despre legăturile ei cu Raicu sau cu Lică erau [p. 352] niște minciuni grosolane, niște intrigi ale dușmanilor... Diana era o ființă pură, care dorea cu adevărat martiriu. Și îl iubea... Cît de meschin se purtase cu dînsa... cît o făcuse să sufere și el cu atitudinea lui bizară și cu fuga lui de a-și angaja viitorul. Ea tăcuse, nu spusese încă și iată că acum descoperea totul... numai din întîmplare, numai dintr-un exces al răului, din acea odioasă acuzație de a fi primit ca mită mașina Globus și de a-și împărți cu Lică beneficiile afecerilor de la Minister...

Se răzbunase dreptatea.

[CAPITOLUL XVIII] — SUPLIMENT, MASA LA ROSINA

[p. 5] Pentru a risipi discuția, d[omnul] Hugo crezu de nevoie să intervină cu amintiri studențești :

— E bine să se știe dinainte... Pe cînd studiam la München (d[omnul] Hugo ținea să amintească mereu de anii de studenție de la München) obișnuiam și mîncam cu vreo doi prieteni la Augustusbrän. Venind într-o seară, mai găsii un necunoscut, un tip de altfel bine, tip de american, distins, ras, profil energic, frunte mare, cu ochelari cu ramă de aur, om de vreo cincizeci de ani... De cum îl văzui aruncai fără nici un gînd rău : Dar pe urîtul ăsta cine ni l-a adus ? Urîtul tăcu, dar cînd mă așezai la masă și începurăm să vorbim între noi românește, el ne spuse cu mult calm :

— Vă previn, domnilor, că și eu știu românește. Mă roșii ca un rac.

— Scuzați, domnule, protestai eu, n-am vrut să spun... n-am înțeles ș.a.

— Nu-i nimic, domnule, n-are nici o importanță ; vă previn [p. 6] numai că, fiind român, știu și eu românește și s-ar putea să aveți secrete și n-aș voi să le surprind fără voie.

Își și mai bătea joc ; secretele noastre le țipam făcînd o gălăgie de tulburam toate mesele dimprejur. De atunci, am tras învățătura ca să nu vorbesc de față cu oameni pe care nu-i cunosc bine ; ia aminte, coane Grigore...

[CAPITOLUL] XXI

[p. 408] D[umnea]ta aveai să fii marele beneficiar a[l] crecetării mele, că pe lîngă dumneata avea să-mi vie și mie o părticică de bine, nu pot tăgădui dar cred că o meritam. Căci nu te îndoiești că m-am atașat de dumneata, de firea, de bunătatea, de blîndețea [p. 409] dumneatale. Avea să dureze cît ar fi durat, pînă ce ți-ai fi găsit o tovarășă de vîrsta d[umnea]tale și vrednică de d[umnea]ta. Dumneata ai fost un orb la atașarea mea ; dumneata ai făcut din mine confidenta amorului d[umnea]tale pentru alta ; și cînd în ochii mei se aprindea dragostea și patima, și abia mă țineam să nu te iau în brațe și să te strivesc, d[umnea]ta nu vedeai nimic, te uitai pe sus cu ochii fugind în jur la chipul fecioarei din strada Plantelor care în timpul ăsta colinda garsonierele și casele de rendez-vous. Eu sufeream și dumneata nu simțeai suferința mea. Nu eram oare în drept să-ți deschid în sfîrșit ochii asupra prăpastiei înspre care te duceai și, în definitiv să-mi apăr părticica de bucurie ce mă deprinsesem să o cred a mea... Adică, dumneata care umbli după atîtea complicații și îți creezi atîtea scrupule și răspunderi, [p. 410] crezi că nu ai nici o răspundere față de carnea aceasta pe care ai făcut-o să vibreze în brațele dumitale ?

— Niciuna, pentru d[umnea]ta ai luat ce ai căutat și nu ce am căutat eu. Dar nu aceasta e chestia. Motivele dumneatale, la rigoare, le înțeleg ; felul dumneatale de a lupta nu numai că nu-l înțeleg dar mă îngrozește ; ai luptat din umbră ca o fiară ascunsă în vizuină, ca un paianjen ce-și întinde plasa într-un ungher iar [el] se ascunde ori se face mort ; ai dezvoltat mai bine de 1/2 de an o activitate diabolică de intrigă, punînd în mișcare oameni și lucruri, întrebuințînd cele mai rafinate torturi morale, cu o putere de ingeniozitate și de perfidie care mă depășește, și cred că iese din umanitate. În ochii mei ești un monstru, mai neomenos chiar decît fata aceea care în definitiv se apăra, pe cînd d[umnea]ta atacai, combinai, distrugeai liniștea oamenilor sub cuvînt că [p. 411] vrai binele, făceai răul și totul cu ipocrizie, cu vorbe dulci, cu sfaturi mieroase, pe care credeai că n-o să le ascult, cu un calcul și o precugetare ce mă umple de spaimă ; sunt în fața dumitale și mi-i frică, mă tem de d[umnea]ta, de intențiile și planurile d[umnea]tale. Nu mai pot sta un minut, fără să nu mă simt în primejdie.

Femeia primi lovitura de măciucă în creștet :

— Vra să zică asta atît am cules de pe urma binelui ca am avut să-ți fac și ți-am făcut ; se uită la el prăbușindu-se în fotoliu cu hohote.

Bizu îi aruncă din ușă :

— Ai uitat că mai presus de orice e omenia.

•

[p. 408 ter.] Rosina se roși pînă în rădăcina părului ; și bănui totuși lovitura.

— Așa e : nu uita că aceasta s-a petrecut din primele zile ale venirii d[umnea]tale aici. Mă convinsese Hugo că poate face o afacere la Minister și-mi poate plăti datoria. Nu mi se pare monstruos dacă mi-am închipuit că se poate face, cum se fac atîtea la toate ministerele, și cum a făcut-o apoi domnișoara Diana, care nu s-a mai încurcat cu scrupule, ci își mînă și azi mașina pe ulițele Bucureștilor. Cînd am văzut însă ce fel de om ești d[umnea]ta, cîtă cinste e în d[umnea]ta [p. 408 quater.] și că nu ești capabil să faci nici o afacere, m-am speriat eu însămi ; m-am lepădat de Hugo, și trebuie să recunoști că cu toate necazurile mele de femeie singură care mă zbat să-mi agonisesc o pîine — nu ți-am mai făcut nici o propunere ; n-am căutat să profit cu nimic de pe urma situației d[umnea]tale, din care oricine altul ar fi scos aur : auzi, domnule ministru ! M-am gîndit numai la obrazul d[umnea]tale și tot ce am făcut în chestia cu fata a fost spre binele d[umnea]tale.

RĂSPUNS UNEI SCRISORI

Paul-Mihu Sadoveanu în uniformă de front

De la o vreme trăiesc din ce în ce mai mult în trecut. Oamenii pe care i-am cunoscut, prețuit și iubit, tovarășii mei de pescuit și vînătoare „s-au petrecut" treptat. Amintirea lor însă dăinuie în sutele de fotografii, scrisori, fragmente de manuscris, poezii sau pagini de jurnal pe care le triez și clasez cu gîndul de a le publica cîndva.

O scrisoare primită însă de la pictorul Ștefan Hotnog din Iași m-a determinat să evoc aici destinul tragic al lui Paul-Mihu Sadoveanu, prietenul nedespărțit al tinereții mele. Pictorul îmi mulțumește, printre altele, pentru ultima fotografie a lui Mihu pe care i-o expediasem cu puțin timp în urmă și, totodată, ca cel mai bun prieten al lui din perioada ieșeană, mă roagă „să-mi mai spuneți cîte ceva din cele ce știți despre Mihu. Am citit *Foc de artificii* de Profira Sadoveanu, ceea ce amintește Aurel Leon în ultimul volum din *Umbre* și unele publicații militare comemorative. Am și volumul lui Mihu *Ca floarea cîmpului*... De altfel, caut mereu tot ce ar mai putea fi scris despre el...".

Stimate prietene Ștefan Hotnog, poate că la fel ca și dumneata să mai fie și alți prieteni și cititori dornici să afle și alte date despre scurta viață a lui Paul-Mihu, în care a fost deopotrivă, om, scriitor și ostaș. Încerc deci să răspund rugăminții pe care mi-o faci.

Îmi amintesc de prima noastră întîlnire la Neamț, în vacanța verii lui 1936, cînd ne-am cunoscut și împrietenit, de surpriza mea de a-l vedea altfel decît mi-l închipuisem — subțire, nu prea înalt, cu părul lung de un blond auriu, fumînd cu dezinvoltură țigări din tutun de Macedonia „comandă specială pentru Mihai", așa-i spunea el lui Mihail Sadoveanu și asta caracteriza perfect raporturile dintre mezin și tatăl său, atît de temut de întreg clanul de la Copou.

De mirare, pe lîngă altele, a fost și demonstrația pe care mi-a făcut-o în „poiana cercetașilor" din marginea mănăstirii cu lansarea unui bumerang (primul pe care îl vedeam în viața mea) și cu care Mihu se lăuda că e un cadou de la „prietenul" său Topîrceanu, care îl învățase și tehnica aruncării lui.

Eram la acea vreme un grup mare de adolescenți, majoritatea ieșeni, care de dimineața pînă seara colindam împrejurimile Neamțului, de la Rișca la Văratec, Sihla sau Pipirig. Jucam volei în țarcul împrejmuit de brazi înalți și cu un chioșc încăpător în mijloc, aflat chiar în vecinătatea casei celebrului părinte Ghedeon, iar în pauzele dintre meciuri și în zilele ploioase, la adăpostul chioșcului, băieți și fete cîntam în cor o melodie, hai să-i zicem de „avangardă" mai ales în ce privește textul, doar patru versuri despre un rățoi și iubitele sale rățuște. Cînd ne apropiam de-al sutelea refren — același și același călugărul izbucnea în cerdacul casei, în mînă cu un hleab de pușcă din vremea liui Papură-Vodă încărcată cu grunzuri de sare, amenințîndu-ne că dacă depășim suta trage în noi „procleții și trecleții" care-i tulburăm liniștea și somnul.

Am avut atunci prieteni pe Dan Voinea, „Băietul" cum îi spuneam cu toții, nume care i-a rămas pînă la moarte, pe Ginel Plăcințeanu, înalt, svelt și frumos, pe Bogdan Andreiescu și pe alți foarte mulți băieți și fete din care puțini mai sînt astăzi în viață.

Din toamna lui 1936, Mihail Sadoveanu cu întreaga familie s-a mutat la București în strada Barbu Delavrancea nr. 47 (unde locuiesc și astăzi Profira și Teodora), preluînd conducerea ziarelor democrate *Adevărul* și *Dimineața*. Mihu te-a părăsit atunci, prietene Hotnog, ca și liceul unde ați fost colegi, și a fost înscris la Colegiul național „Sf. Sava", unde eu eram elev din prima clasă. Bineînțeles că am fost colegi și de clasă și de bancă și cele cinci ore petrecute la cursuri (căci mai erau și ore petrecute în Cișmigiu) au făcut ca prietenia noastră să se desăvîrșească.

Noi, „saviștii", eram mîndri de uniforma cea nouă pe care o purtam, cu totul deosebită de a celorlalte licee : sacou bleumarin, pantaloni gri, cămașă albă cu cravată obligatorie și basc bleumarin (tras cît mai pe-o sprînceană). Și cum aș putea uita că în preajma noastră se aflau liceele de fete „Carmen-Sylva" și „Robescu"?

Ne vizitam des unul pe altul, mai ales eu mă duceam la el și mărturisesc acum pentru prima oară că de multe ori după gustarea de dimineață, urcam la mansardă unde era camera lui Mihu ca să ne luăm gențile, dar discuția începută de jos și care nu-și găsise rezolvare ne făcea să uităm îndatoririle școlărești. Trîntiți pe divan, în fumul des de țigări, discutam cu aprindere despre Arghezi sau Baudelaire, Bacovia sau Topîrceanu și făceam planuri pentru vacanța de vară. La ora prînzului coboram discret la aceeași masă ospitalieră și dădeam cu precizie raportul asupra zilei școlare pe care tocmai o încheiasem...

S-ar putea crede, stimate prietene, că pe atunci toate erau bune și frumoase și noi fără griji. Și totuși de cîte ori nu l-am văzut pe Mihu sosind la școală trist și abătut ; știam motivul și nu încercam

să-i mai zgîndăr rana. În drumul spre liceu, văzusem şi eu mici focuri înconjurate de indivizi urlînd şi gesticulînd, aruncînd în vîlvătaie cărţile lui Mihail Sadoveanu. Dar lovitura cea mai puternică primită de colegul meu, şi care cred că l-a marcat pînă la moarte i-a dat-o profesorul de limba română, în acel început de primăvară 1937. Era nou venit la colegiul nostru şi chiar de la începutul lecţiei a rostit cuvinte jignitoare la adresa scriitorului Sadoveanu, încercînd astfel să justifice autodafe-urile huliganilor din pieţele publice ale capitalei şi din întreaga ţară. N-a apucat însă să-şi termine peroraţia şi Mihu s-a ridicat livid de lîngă mine, adresîndu-i-se cu vocea tremurînd de indignare: „Dumneavoastră, ca profesor de română, nu aveţi voie să vorbiţi astfel despre tatăl meu!" — şi a ieşit imediat din clasă. Cîteva momente s-a lăsat o tăcere apăsătoare: profesorul a rămas înmărmurit, a dat din umeri oarecum stînjenit şi a declarat în chip de scuză: „N-am ştiut că e bălaitul lui Sadoveanu...".

Cu mulţi ani în urmă, la aceeaşi vîrstă şi în aceeaşi clasă a „Liceului Naţional" din Iaşi, de data aceasta în faţa profesorului de istorie, domnul Rake Vasiliu, elevul Sadoveanu Mihail avusese o comportare identică la o „ieşire" violentă şi cu totul „neparlamentară" a profesorului său: „Pornise de la un lucru de nimic, de la prezentarea unei «motivaţii». Lovit în plin de cuvîntul jignitor ,am răspuns cu energie...

— Domnule profesor, sînt aici ca să ascult prelegerile nu insultele dumneavoastră.

Clasa a subliniat cu un murmur răspunsul meu...

Domnul Vasiliu a şuierat cu fălcile încleştate:

— Unul din noi trebuie să părăsească sala.

Am făcut o închinăciune ca pentru adio şi am părăsit locul dezastrului" *(Anii de ucenicie)*.

Tot colegi de şcoală dar la „Şcoala ofiţeri rezervă de infanterie nr. 3" din Cîmpulung Muscel, am fost cu Mihu din toamna lui 1942 pînă la absolvire în primăvara lui 1944. Am cerut să fim în aceeaşi companie, a treia, de sub comanda distinsului căpitan de stat major Corneliu Coles — actualmente general de rezervă — doar că, fiind mai înalt, eu am fost repartizat la plutonul I al locotenentului „vînător de munte" Preda, iar Mihu în al II-lea pluton, comandat de sublocotenentul Bobulescu, un excelent muzician, în prezent colonel de rezervă. Al treilea pluton era al „tabacherelor", cei mai mici de stat din companie, dintre care făcea parte şi Titus Moisescu, care de pe atunci se pregătea pentru funcţia de director al „Editurii Muzicale", şi ne dădea „tonul" cu vocea lui de bas profund ori de cîte ori trebuia să cîntăm în marş.

Desigur, viaţa la o unitate militară în plin război nu a fost deloc uşoară, mai ales pentru Mihu, fire independentă, recalcitrantă, deloc maleabilă — trăsături specifice moştenite de la tatăl său — care la orice nedreptate sau absurditate a disciplinei cazone se revolta. Dar, ca şi în liceu, datorită umorului, inteligenţei şi francheţei sale a reuşit să-şi facă prieteni şi pe comandanţi şi pe camarazii de companie. În cele 16 ore de activitate — de la 5 dimineaţa la 9 seara — gimnastică, marşuri, instrucţie, cursuri, program administrativ, eram nişte biete manechine, executanţi fără personalitate; doar după ora stingerii găseam unele momente ca să redevenim noi, cei de altădată. Atunci aveam voie să coborîm din paturile suprapuse şi să ne facem un program al nostru. Cei mai mulţi îşi desfăceau lădiţele de lemn şi pe grupuri de prietenii (mai ales ardelenii) îşi scoteau pita, slana şi brînza trimise de cei de-acasă şi se ospătau pe furiş, cu teama de a nu fi „atacaţi" de sergenţii-majori, comandanţii noştri de grupă. Alţii îşi curăţau echipamentul şi armamentul sau scriau rudelor şi prietenilor. De obicei, Mihu lucra pe o copie a manuscrisului romanului *Ca floarea cîmpului* pe care îl predase editurii „Fundaţiilor"; sta aşezat pe lădiţă, cu mapa pe marginea patului îngust de fier, aducînd mereu îmbunătăţiri textului iniţial.

Îmi citise şi mie încă de la Bucureşti cîteva capitole din cartea pe care o dedicase amintirii vărului şi prietenului său sublocotenentul Alexandru Drăgănescu — Zucă — cum îi ziceam noi, fiul tantei Clemansa, sora lui Mihail Sadoveanu, mort la 24 februarie 1941, într-un accident de motocicletă, lîngă regimentul său din Turda.

Mihu Sadoveanu cu Alexandru Mitru

Mult mai tîrziu, în noiembrie 1970, într-o emoţionantă evocare intitulată *Ca floarea cîmpului*, Ştefana Velisar Teodoreanu, buna şi nepreţuita mea prietenă „doamna Lily", mărturisea că în toamna lui 1941 Mihu i-a citit şi ei un fragment din manuscrisul cărţii.

Spunea doamna Lily — că Mihu a deschis un caiet şi „a început să citească cu un glas uscat, sacadat, stăpînindu-şi emoţia... Era povestea prieteniei lui cu vărul său Alexandru... Mi-au dat lacrimile. M-am ridicat, l-am cuprins în braţe şi l-am sărutat. N-apucasem să vorbim încă, atît eram de emoţionaţi amîndoi, cînd se deschide uşa şi apare în prag conu Mihai.

— Bună ziua — spune dumnealui uitîndu-se mirat şi întrebător la noi.

— E bună ziua, coane Mihai, bucură-te, am răspuns. Mezinul matale scrie. Mi-a citit ceva răscolitor. Scrie într-un fel al lui, fără podoabe, concis, vibrant, cu strunele prea întinse ale vîrstei lui... Nu m-am uitat în ochii lui Mihu să văd cum priveşte «trădarea» mea, l-am sărutat în fugă precum şi pe conu Mihai..." *(Ei l-au cunoscut pe Sadoveanu*, 1973).

„Trădarea" era faptul că Mihu îi mărturisise doamnei Lily că nici Profirita şi nici conu Mihai nu ştiau că lucrează la acest roman.

Aceeaşi confidentă avea să fie doamna Lily şi aceeaşi „trădare" avea să o săvîrşească conu Mihai faţă de cei foarte apropiaţi lui, cînd numai peste un an îi citea primele versuri din volumul *Daim*:

— „Dar să-ţi citesc, a spus, să-ti citesc poeziile pe care le-am scris pentru ea pînă acum (Valeria Mitru, viitoarea lui soţie, n.n.). Nu le ştie nimeni, numai ea, şi acum le vei şti şi mata, — şi a scos din buzunar un teanc de foi îndoite în două, le-a despăturit încet, şi-a dres glasul... De la primele versuri, am tresărit la sunetul sobru, dramatic, amar şi dulce al unui sentiment adînc, sfîşietor, de înaltă splendoare" *(Nu mai este un secret. Ei l-au cunoscut pe Sadoveanu)*.

Singura noastră bucurie în tot acest răstimp al serviciului militar a fost vizita neaşteptată într-un

sfîrșit de iarnă a Maestrului și a Valeriei, căsătoriți între timp. Două zile de permisie, plimbări cu sania, mese îmbelșugate la restaurantul central, vești de la cei dragi.

La solicitarea comandantului Școlii, Sadoveanu a ținut o conferință în fața celor aproape 500 de viitori ofițeri de rezervă pe o temă care curînd avea să devină o realitate pentru noi toți: „Bătălia de la Vaslui".

La începutul primăverii lui 1944 terminasem cursurile Școlii militare cu gradul de elevi plutonieri adjutanți și așteptam de la o zi la alta repartizarea la regimente. În preziua plecării noastre, ca sub imperiul unui baghete magice, în imensa curte a școlii ca și pe străzile orășelului, plutoanele și companiile au început să cînte în chip de rămas-bun marșul

Ardealul, Ardealul, Ardealul ne cheamă
Nădejdea e numai în noi...

Ofițerii ne încuviințau tacit, iar instructorii germani ascultau nedumeriți, nepricepînd „poate" adevăratul înțeles al cîntecului. A fost, pe lîngă conferința lui Sadoveanu despre marea biruință a lui Ștefan, jurămîntul de credință al celor 500 de tineri în fața unei Țări, înainte de a primi cu toții botezul focului.

...Sărută-ți copile, părinții și frații
Ș-apoi să mergem la război...

spunea în continuare marșul, lucru pe care l-am făcut în grabă și ne-am prezentat amîndoi la Regimentul „90 Infanterie" — Sibiu, viitorul Grup „90 Vînători munte". Am purtat același basc ca și la Colegiul național „Sf. Sava", numai că acum el era kaki.

La Sibiu am sosit pe la prînz: a doua zi regimentul pleca cu destinația Galbeni-Bacău. Am fost numit comandantul unui pluton de „comandă", pluton de bicicliști și transmisioniști. Mihu urmînd să plece și el peste cîteva zile în aceeași direcție și să ne întîlnim undeva prin împrejurimile Iașului.

Înainte de îmbarcarea batalioanelor, noi cei care plecam am defilat în fața comandantului regimentului și a celorlalți ofițeri care mai rămîneau la Unitate. Eu, cu cei 40 de bicicliști în urma mea, pedalam în frunte într-un ritm foarte lent. Cînd am ajuns în dreptul colonelului și l-am zărit pe Mihu care-mi făcea niște semne hazlii, mi-am pierdut echilibrul și am căzut, în rîsul asistenței care nu știa că „șeful" bicicliștilor încăleca pentru prima oară un asemenea vehicul. De cu seară mă ajutase să iau în primire plutonul și toate materialele aferente și-mi dăduse și primele lecții. „Ascultă elev! — mi-a spus — ține-te bine în șa, nu strînge tare ghidonul și privește drept înainte orice s-ar întîmpla". Greșala mea a fost că am întors capul ca să-l mai privesc odată...

S-a întîmplat că a doua zi după plecarea mea să vină un ordin ca amîndoi să rămînem instructori la regiment, dar eu, odată plecat pe front, nu mă mai puteam întoarce. Din păcate, nici bicicleta nu mi-a folosit la mare lucru: am cărat-o în spinare prin noroaiele primăverii, de la gara Galbena, prin Valea Ursului, Dumești, Bîrnova, pînă la Iași și Valea Lupului unde am ocupat poziții.

Mihu a rămas deci la partea sedentară cum se zice, și instructor la recruții contingentul 1945 care tocmai fuseseră încorporați.

Din aprilie pînă către sfîrșitul lui august am avut puține știri unul despre altul.

La 28 august mă aflam iarăși la Sibiu, cu puținii ofițeri, subofițeri și trupă din cei plecați în primăvară și așteptam formarea companiilor de marș ca să ne alăturăm camarazilor noștri care, imediat după Eliberare, duceau lupte grele cu ocupanții hitleriști și hortyști la nord de Alba-Iulia. Eram îngrijorat de soarta lor, căci contingentul '45 n-avusese timp să-și însușească o pregătire temeinică de luptă, deși veștile primite ca și comunicatele oficiale arătau vitejia și deosebitele fapte de arme pe care le săvîrșeau acei tineri neexperimentați. La jumătatea lui septembrie eram aproape gata de plecare la Turda, unde „Grupul 90 V.M." avusese mari pierderi.

Mihail Sadoveanu cu mezinul său Mihu la un ceas de taină

În dimineața de 23 septembrie 1944, vocea gîtuită de emoție a domnului Ionel Pop, prietenul de totdeauna al lui Mihail Sadoveanu, m-a anunțat telefonic că Mihu a căzut în luptă, că e la spitalul din Alba Iulia și că îmi pune la dispoziție o mașină cu care să plec imediat acolo. În aceeași dimineață pornea din orașul „Unirii" o notă telefonică:

„Notă. Pentru dl. Prof. Mihail Sadoveanu

Slt. Bogătașu, ofițer de serviciu la Corpul 6 Teritorial Sibiu comunică telefonic că fiul D-lui Prof., Sblt. Mihu Sadoveanu se află mort în Spitalul Militar 265 Alba Iulia din 23 sept. a.c. Așteaptă urgent să se prezinte la înmormîntare, în caz de relații se poate adresa spit. mai sus menționat".

M-am întîlnit cu Costache Popa, soțul Profirei Sadoveanu, care tocmai sosise cu ea de la Copșa Mică, și am plecat împreună; Profirița n-a știut nimic... Ce-am vorbit cu doctorii la spital nu-mi mai amintesc; eram prea emoționat și doream să-l văd cît mai repede...

Cineva ne-a condus la morga spitalului. Se știa probabil de venirea noastră, căci Mihu era așezat frumos pe o masă de piatră așteptîndu-ne parcă sosirea. Era cu capul gol, bascul kaki de vînător de munte pe piept. La dreapta lui, într-un toc de piele neagră, un revolver Parabelum. L-am privit lung pe prietenul nostru, puțin mirat, căci îl vedeam pentru prima oară dormind cu fața în sus, el care de obicei se odihnea cu fața în pernă și cu mîinile sub frunte. M-am apropiat, am tăiat o șuviță de păr și am pus-o într-un plic alături de ultima lui fotografie. Ofițerul care ne însoțea m-a întrebat dacă nu vreau să iau revolverul. Am încuviințat, am scos arma din toc și am strîns în pumn mînerul revolverului pînă am simțit metalul încălzit. Parcă strîngeam mîna prietenului meu... În acea clipă am avut revelația unui moment petrecut cu trei ani în urmă, cînd, la un sfîrșit de ianuarie, aveam, în aceeași mînă mînerul unei alte arme de foc, care aparținea însă lui Mihail Sadoveanu.

Locuiam atunci cu Valeria, sora mea, în str. J. nr. 15 din Parcul Jianu cînd, într-o seară, a sosit

pe neașteptate Sadoveanu ținînd în mînă cu servieta sa miniaturală, de dimensiunea unei coli, unde își ținea manuscrisele, însoțit de Costache. Am înțeles că Maestrul avea să stea la noi pînă cînd trece primejdia rebeliunii legionare și că nimeni, afară de cel care îl condusese, nu știa unde se află. Chiar în acea seară ne-a citit, emoționat pînă la lacrimi, un fragment din romanul la care lucra — *Ostrovul lupilor*. După lectură m-a rugat să pun filele de manuscris la locul lor, în camera unde se instalase. Am deschis servieta cea mică și am văzut cu mirare înăuntrul ei un mic revolver Walter, calibrul 6/35. Am îndrăznit să iau pistolul în mînă și l-am privit ca pe un prieten de nădejde, ultimul care l-ar fi putut cruța pe autorul *Baltagului* de soarta tragică a marelui nostru Nicolae Iorga...

L-am însoțit pe Mihu numai noi doi, eu și Costache pînă la cimitirul din marginea orașului, unde se conturau sute și sute de morminte proaspete și multe alte gropi abia săpate...

Să știi pietene Hotnog, că și șuvița de păr auriu a lui Mihu, și servieta cea mică a tatălui său, și manuscrisul romanului *Ca floarea cîmpului* se află la loc de cinste în Muzeul „Mihail Sadoveanu" de la Copou.

După cîteva zile mi-am găsit la Turda regimentul în „refacere", am fost numit adjutant de batalion și mi-am început imediat activitatea pe frontul antihitlerist. La scurt timp m-a căutat un soldat. Era un tînăr bălai, scund, cu ochii albaștri și mustață. S-a prezentat scurt ca fiind „soldatul Trandafir, fosta ordonanță a domnului sublocotenent Sadoveanu". Știa multe despre mine și „a încercat" să-mi povestească sfîrșitul superiorului său. Era o variantă a celor aflate la spital, de la alți camarazi de luptă și, mult mai tîrziu, de la două vechi cunoștințe ale adolescenței noastre : „Băietul" (Dan Voinea) și Ginel Plăcinteanu, studenți medicinești ai profesorului Vladimir Bușureanu de la Iași, directorul Spitalului Z.I. nr. 265, care au stat lîngă Mihu pînă la ultima sa clipă. Iar în *Umbre*, vol. 5, pe care spui că l-ai citit recent, ai văzut că dr. Ioana Boldescu, colegă — presupun — cu cei doi, relatează și ea încercările pe care le-au făcut cu toții, din păcate zadarnice, de a-l salva. Cît de veridice pot fi toate aceste „adevăruri" — cum le numește maestrul Aurel Leon — se vede, în același volum, din afirmația unuia dintre martorii de la fața locului, care vorbește despre *„impresionanta înmormîntare din cimitirul de la Alba Iulia, la care n-a putut lua parte nimeni din familie"* (sublinierea noastră).

Mihail și Profira Sadoveanu

Mihu Sadoveanu într-o iarnă a războiului cu Valeria și Mihail Sadoveanu

De fapt, eu voiam să știu altceva ; cum s-a comportat Mihu în luptă, cum era privit de subalternii și camarazii săi, care a fost atitudinea lui în fața morții, lucru pe care l-am aflat abia în 1958 dintr-o scrisoare a doctorului Octavian Mihăescu :

Cîmpeni, 5.IX.1958

„Mult stimate Domnule Sadoveanu,

Foarte curînd se vor împlini 14 ani de cînd, pe frontul Chețani, pe Mureș, sub înălțimea Sinaș, cea cu trei creste și trei case transformate în fortărețe, au căzut 5 ofițeri viteji : un comandant de regiment, doi comandanți de batalion, doi sublocotenenți și pe lîngă ei 54 recruți tineri.

Citind de prima oară Frații Jderi *n-am putut afla că sublocotenentul Sadoveanu căzut atunci era mezinul Dv. Abia prin notița de la finele vol. 13 am aflat acest lucru. Am aflat, firește, că viteazul Mihuț, este identic ca structură a personalității cu Ionuț-Păr-Negru.*

In Sept. 1944 eu eram medicul batalionului în care lupta — printre recruții care-l iubeau și urmau orbește — tînărul sublocotenent, de aceeași vîrstă cu recruții. Erau de fapt doi năzdrăvani Sadoveanu și Jitaru, buni prieteni nedespărțiți, semănînd unul cu altul ca doi frați gemeni. De amîndoi se plîngea comandantul Ion Butucaru că nu folosesc terenul, adică, în termeni civili, nu se feresc de inamic. Răniți grav la atacul casei fortărețe din dreapta, au fost aduși prin porumb la postul de ajutor, dar Sadoveanu a fost luat din nou la țintă de tunurile anticar. La postul de prim ajutor își trăia ultimele clipe. Era calm și resemnat, era extrem de palid, ofta încet.

Hotărîsem ca în o daua jumătate a lui sept. din acest an să plec pînă acolo, cu toată casa, în care se cuprind 3 copii, mari cititori. Voiam să văd casa fortăreață, să văd cum îi șade în timp de pace, să văd postul de prim ajutor, cuptorul de pîne după zidurile căruia încercam să ajut răniții grav"....

. . . . . .

Cu cea mai aleasă stimă,
Dr. Mihăescu Octavian,
Cîmpeni, str. Horia 19

Cel care l-a întîlnit pentru ultima oară pe prietenul nostru, în drum spre Alba Iulia ,în fruntea plutonului său, a fost scriitorul Ionel Pop ; la cîteva zile de la pierderea lui Mihu, el publică în revista cinegetică *Carpați* (nr. 10 din 1944) pe care o conducea, o impresionantă evocare :

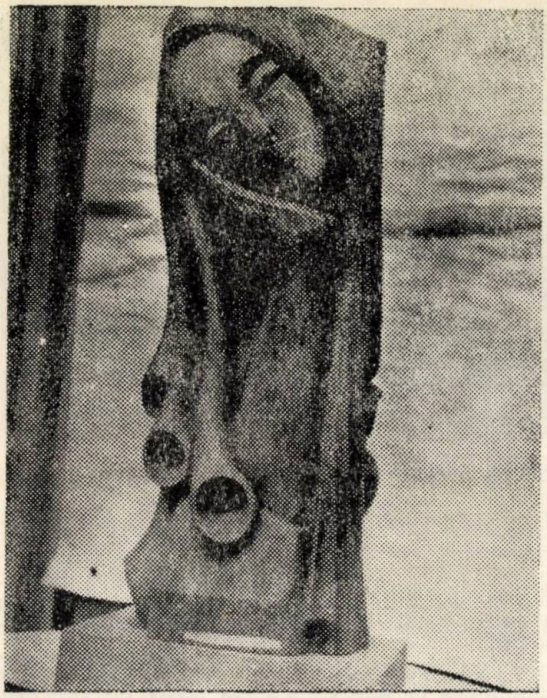

Gavril Nichitean : „Baladă"

„Sublocotenentul Paul Mihu Sadoveanu

Cu fața către Ardeal, în fruntea ostașilor săi, a căzut cu onoare un tînăr camarad.

Războiul a frînt și această viață, cum scutură viețelia frumusețea unei flori de măr. S-au împrăștiat, asemenea culorilor din curcubeul efemer, bucuria de a trăi, văpaia dragostei pentru ai săi, talent, bogăție de cultură, planuri tinerești, noblețe : viața.

Trecea pe jos, spre Alba Iulia, în pasul grăbit al regimentului, care alerga să înfrunte între cei dintîi năvala ungurilor și a nemților la Turda. Pe același drum se întorceau la Sibiu unii «cetățeni» a acelei colonii, «Frumoasa», din Munții Sebeșului, unde se găsește și «căsuța de la Bradul Strîmb», loc de inspirație și de muncă al Maestrului Mihail Sadoveanu. În întîlnirea de o clipă, sublocotenentul Mihu Sadoveanu a avut un zîmbet senin în ochii albaștri : Spuneți Tatii sănătate ! Erau să fie cele din urmă cuvinte, ale unei mari dragoste."

Tot în octombrie, mai exact la 6 octombrie, Mihail Sadoveanu îi scria fratelui său Vasile : *„Dragă Vasilică, în vremea verii și a bombardamentelor am fost cu toții împrăștiați. Unii au stat la Copșa Mică, alții la Feldioara lîngă Brașov. Eu am stat la Pucioasa pînă la finele lui Iulie, apoi în Munții Sebeșului unde am o casă, pînă la armistițiu. Am venit apoi la București. Casa din Witting am părăsit-o ; locuiesc acum în Intrarea Romei (prin strada Roma). Ceilalți s-au întors și ei. Unul nu se va mai întoarce niciodată : Mihu, căzut la Turda în 22 septembrie și îngropat la Alba Iulia. I se tipărește la „Fundațiile Regale" prima și ultima carte. Atîta mîngîiere că rămîne ceva din el..."* Un lucru ar fi trebuit să mai adauge : că și el avea ca și mezinul său, aceeași vîrstă, 24 de ani cînd, cu 40 de ani în urmă, își făcuse triumfătorul debut la Editura „Minerva".

Într-adevăr, la sfîrșitul toamnei lui 1944, în colecția „Scriitori români contemporani" a editurii *Fundațiilor* apare „prima și ultima carte a tînărului scriitor, încă neformat deplin, Paul-Mihu Sadoveanu, sublocotenent de rezervă, mort în războiul Ardealului...", cum se spune în nota editorului.

Primul care a salutat apariția cărții a fost criticul Șerban Cioculescu în *Tribuna poporului*, la 15 iunie 1945 : „...Paul-Mihu Sadoveanu, printr-un instinct scriitoricesc remarcabil a înțeles să debuteze cu o carte care ar fi fost totodată lichidarea adolescenței. Suflet grav și profund, a închis în povestea vîrstei nebunatece miezul unui sentiment puternic a cărui seriozitate se convertește în patetic, prin pierderea prietenului, preludiu poate fatidic al propriului său sfîrșit. Valoarea umană a mărturiei este zguduitoare dar nu trebuie să ne ascundă fericitele auspicii literare ale debutului. Pe Cîmpia Turzii a căzut pentru țară un scriitor cu chemare".

Camil Petrescu, în *Revista Fundațiilor* (XII, nr. 2, 1945), afirma : „Paul-Mihu Sadoveanu dovedește și prin cartea inimii lui, lăsată ca o fluturare de batistă, ca și prin moartea lui viteaza pe Cîmpia Turzii, tocmai că n-ar fi trebuit să moară, căci de asemenea soi de oameni avea nevoie țara asta. Dar el nu putea să lipsească de acolo, de unde nu putem lipsi cei loiali, cei plini de gingășie, cei la care drumul de la inimă la act este instantaneu".

Într-un amplu și documentat articol în revista *Steaua* (16—31 oct. 1971), Leon Baconsky avea să conchidă : „Sustrăgînd uitării nedrepte această încercare tinerească în sensul bun al cuvîntului, a scriitorului-erou ce-și doarme de veci undeva, pe cîmpia transilvană, istoria noastră literară își va îmbogăți sumarul nu numai cu un nume, ci și cu o carte !".

Cred, dragă prietene, că drumul pe care l-am parcurs împreună cu Armata a 4-a română prin Ungaria și Cehoslovacia îți este cunoscut. Nu mi-am făcut decît datoria, ca și miile și sutele de mii de ofițeri și soldați, dintre care zeci de mii nu s-au mai întors acasă. Mormintele lor presărate în Ungaria, pe dealurile și munții Cehoslovaciei, vor sta mărturie peste milenii ca niște peceți pe hrisoave, atestînd viitorimii aportul României la înfrîngerea nazismului și la instaurarea unei noi democrații în lume.

Puțin timp de la Ziua Victoriei, în *Jurnalul de dimineață* din 14 mai 1945, Mihail Sadoveanu publica articolul *Ziua biruinței*, o tulburătoare scrisoare către Mihu, rămas pentru totdeauna la Alba Iulia, o răscolitoare retrospectivă paternă și o biografie la persoana a 2-a a fiului său : „Copile, aveai numai optsprezece ani cînd s-a abătut asupra lumii urgia nazismului... Suferința ta a sporit cînd m-ai văzut prigonit și subt amenințarea morții... Ai visat această biruință a binelui, dreptății și democrației, pentru care te-am crescut, pentru care te-am ocrotit cu iubire. Ai murit dorind-o, și pieirea ta s-a așezat poate în ordinea lucrurilor bune".

Acum, la sfîrșitul scrisorii mele, sînt sigur, stimate prietene Hotnog, că ai dori să mai știi ceva : care a fost reacția *tatălui* la aflarea pierderii mezinului său iubit ?

La primirea telegramei din 23 septembrie — asta am aflat-o de la Valeria Sadoveanu : „fără să scoată un cuvînt Mihai s-a retras în camera sa unde a stat închis trei zile. În a patra zi dimineața a ieșit din cameră și a rostit ca pentru sine : „Ardealul merita această jertfă".

Cu deosebită prietenie,
Constantin MITRU

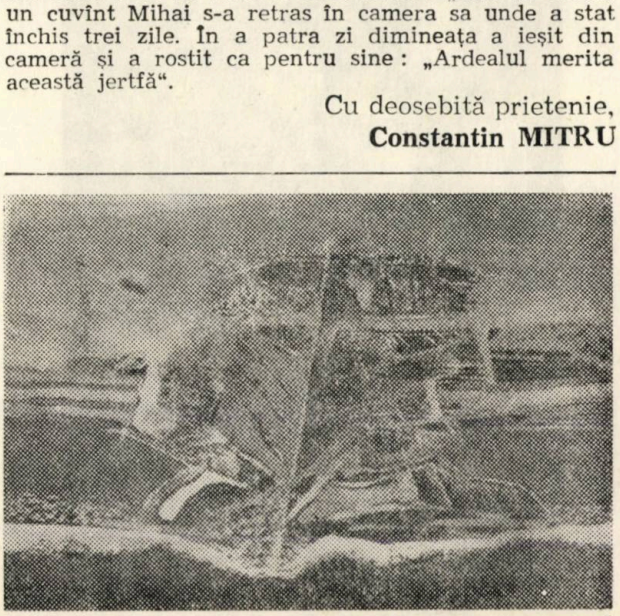

Traian Mocanu : „Tectonica"

Variante ale unui poem inedit de MIHAIL SADOVEANU

În anul 1942, Mihail Sadoveanu trimite viitoarei sale soții Valeria Mitru mai multe scrisori, în formă versificată. Doi ani mai tîrziu, el revine asupra acestor poezii, le cizelează și le înmănunchează într-un caiet pe care-l dăruiește Valeriei Sadoveanu. Cu prilejul centenarului nașterii lui Mihail Sadoveanu, Constantin Mitru, fratele Valeriei și cumnatul scriitorului, publică acest caiet într-un volum, purtînd titlul Daim. *La rugămintea sorei sale, editorul nu a inclus trei poezii. Prima variantă a uneia dintre ele se află în posesia Muzeului memorial „M. Sadoveanu" din Iași, fiind datată 29 martie 1942. A doua variantă (cea definitivă și mult mai elaborată) ne-a fost comunicată de Constantin Mitru. Le publicăm împreună cu un portret care a fost găsit între niște fișe. Întrucît există cîteva manuscrise pe care scriitorul, în clipele de răgaz, a desenat diferite chipuri de oameni, presupunem că acest portret este, de fapt, un autoportret.*

Cristian ARHIP

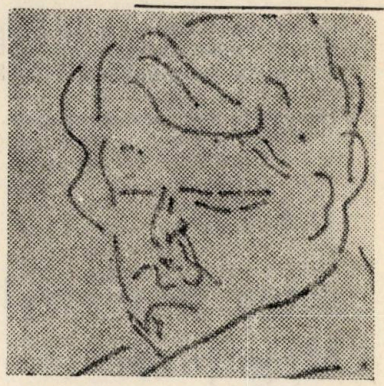

Autoportret

RĂVAȘ–
după ce pleci la Mogoșoaia

Ce-o să se-ntîmple cînd tu-mi vei lipsi ?
— „Între noi, îmi răspunzi, nu va fi decît
depărtare
Și cum m-am dus, așa voiu veni.

„Nimic nu se schimbă. Pe aceeași cărare
În cer de azur, luna pascală de Marte
Va declina în nopțile clare ;

„Și din zarea de sud, de departe,
Privighetorile vor face popas
La crînguri și cuiburi deșarte,

„Să-nalțe tumultuosul lor glas
Întru slava Domnului ș-a înoirii
Cînd sună-n stihii sfînt ceas.

„E anotimpul iubirii,
Al soarelui nou și biruitor
Se chiamă toate ale Zidirii.

„Nimic nu-i schimbat, cu-același decor,
Inimile noastre la fel se doresc
Cu înseninările și nourii lor."

Cînd cu zîmbetul tău strengăresc
Revii oarecum din exil,
Ca să te sperii cît te iubesc,

Bucuria și mîhnirea mea, ca-ntr-un cadril
S-amestecă, se schimbă vertiginos...
Rămîn uimit, privindu-te, ca un copil.

Desigur, logica e un faimos
Profesor, — dar eu, personal,
O socotesc de prea puțin folos.

Temeiul meu nu e pe vînt și val ;
Sînt fiu al soarelui și al țărinii ;
Sînt un cioban ce-ngînă din caval,

Care-a crescut în munți, la vatra stînii,
Sălbatic ca vătuiul din ponoară :
La legea lor l-au mlădiat bătrînii.

Socot — cînd pleci ca astăzi bunăoară,
C-am să te pierd așa, deodată.
Plecarea ta-i mister ce mă-nfioară.

Iar cînd te-ntorci, mi-i săgetată
De-o bucurie aprigă făptura,
Îmi pari a mea de-apururi cîștigată.

Cînd ochii ți-s umbriți, eu am arsura
De presimțire-a unei catastrofe ;
Cînd mă provoci viclean, mi se încleaștă gura.

A mele glume sînt din alte stofe :
Un joc de fluture, un filfiit de vînt,
O adiere de pe mintă și garofe.

De ce-mi ascunzi, neliniștit nu sînt,
Iubesc din tine tot ce văd și-mbrățișez,
Tot ce-i deliciul meu pe-acest pămînt,

Iubesc ciripul tău volubil de cintez
Ș-a trupului tău steblă ondulată,
Profilul tău de june Veronez.

Iubesc înfiorarea-nfricoșată
Ce-mi dai cînd mă atingi cu trandafirii
Mînuțelor și buzelor deodată.

Surîsul tău... o ! umbră-a amintirii...
Și ochii de castană, și gurița
Ca un minuscul arc al zeului Iubirii.

Mi-i dragă și mîndria ta, ca crița,
Și sufletul cel fără de prihană
Și mila ta, ce-și cată cuib ca porumbița.

Iubesc tot ce mi-i drag să-mi fii : dojană
Și-ndemn, și tihnă după-atîtea suferinți
Și mîngîiere pentru-a vieții mele rană

Ce mi-au lăsat părinții din părinți —
Dor de-un amor cum n-a fost niciodată :
Citește asta-n ochii mei fierbinți.

Tu scumpo, tu prietină-adorată,
Tu cea aleasă, am ieșit din turmă
Ca să găsesc pe „cea ca niciodată".

Din veci în sufletul meu scurmă
Durerea și dorința, ca să-mi puie
Cununa anilor din urmă.

...Și, în sfîrșit, ce-ar mai putea să-ți spuie
Un tip care-n amoru-i exclusiv
E ca un Crist păgîn bătut în cuie ?

Clepsidra timpului nemilostiv
Vreau s-o sfărîm, ca un naiv ce sînt.
...Ce vreau, nu prea știu în definitiv !

Adevăr e că pe acest pămînt
Boli nu sînt, ci numai suferinzi
Cub e un om unic subt orișice vestmînt.

Iubirea mea, deci, n-o citi-n oglinzi
A semenilor, muritori de rînd.
De-a mea iubire să te-aprinzi

Ca-ntr-un vîrtej, stea unică, în veci arzînd
Iubirea mea e-a veşniciei parte :
Va sta în sine, pururea visînd —

Floare de foc fără de moarte.

29 martie 1942

RĂVAŞ
după ce pleci la Mogoşoaia

În lipsa ta deaici, ce-o să se-ntîmple ?
— „Nimic", zici tu ca dintr-o depărtare...
Te-ascult uimit, cu palmele la tîmple.

— „Nimic ?" — „Nimic. Pe splendida-i cărare
„În cer de-azur pascal, luna lui marte
„Va declina-n nopţi clare ;

„Din zările amiezii, de departe,
„Privighetorile vor face-aici popas
„În cuiburi şi dumbrăvi deşarte,

„Nălţînd tumultuos şi straniu glas
„Spre slava Domnului ş-a înoirii
„Cînd bate în stihii sfînt ceas.

„E anotimpul magic al iubirii
„Ş-al soarelui biruitor :
„Se cheamă toate-ale Zidirii.

„Nimic schimbat ; acelaşi vechi decor,
„La fel a noastre inimi se doresc
„Cu-nseninările şi pîcla lor".

Iar cînd, cu zîmbet strengăresc,
Vii din exil,
Te înspăimînţi cît te iubesc.

Mihniri şi bucurii, ca-ntr-un cadril,
S-amestecă în schimb vertiginos ;
Rămîn uimit, privindu-te ca un copil.

Desigur, scumpo, logica e un faimos
Profesor al timpului. Dar eu personal
O socotesc de minim folos.

Nu vreau sprijin în vînt şi val ;
Sînt fiu al soarelui şi al ţărînii
Simplu ca un cîntăreţ de caval

Care-a crescut subt streşina stînii,
Sălbatic ca un prunc de odinioară
L-au învăţat taina vieţii bătrînii.

Eu socot că, dac-ai plecat bunăoară,
Poate nu te mai întorci niciodată.
Plecarea ca o moarte mă-nfioară.

Iar cînd te-ntorci, mi-i săgetată
De-o bucurie aprigă făptura —
Îmi pari a mea — de-apururi cîştigată.

Cînd ochii ţi-s umbriţi, eu am arsura
De presimţire-a unei catastrofe ;
Cînd mă provoci viclean, mi se-ncleştează gura.

Saga mea e din cu totul alte stofe :
Un joc de fluture, un filfiit de vînt,
O adiere de pe mintă şi garofe.

De ce-mi ascunzi, neliniştit nu sînt
Iubesc din tine tot ce văd şi-mbrăţişez,
Deci tot ce-i mai delicios pe pămînt.

Iubesc ciripul tău volubil de cintez
Şi stebla trupului lin ondulată,
Profilul tău de june Veronez

Iubesc înfiorarea-nfricoşată
Ce-mi dai cînd mă atingi cu trandafirii
Minuţelor şi buzelor deodată.

Surîsul tău... o, umbră-a amintirii !
Şi ochii de castană şi gurita
Ca un minuscul arc al zeului iubirii.

Mi-i dragă şi mîndria ta ca crita
Şi sufletul cel fără de prihană
Şi mila ta ce-şi cată cuib ca porumbiţa

Iubesc tot ce mi-i drag să-mi fii : dojană
Şi-ndemn, şi tihnă, după-atîtea suferinţi
Şi mîngîierea pentru-a sufletului rană.

Ce mi-au lăsat părinţii din părinţi,
Dor de-un amor cum n-a fost niciodată —
Asta citesc în ochii tăi fierbinţi.

Prietină scumpă, prietină-adorată,
Prietină dulce, — am ieşit din turmă
Ca să găsesc pe „cea ca niciodată."

De ani şi ani în sufletul meu scurmă
Durerea şi dorinţa ca să-mi vie
Prietina ceasului din urmă.

De asta, cea mai mare bucurie
E iluzia de a te avea exclusiv
Peste timp şi peste inerţie.

Clepsidra timpului nemilostiv
Vreau s-o sfărîm, ca un naiv ce sînt —
Nu ştiu ce vreau în definitiv.

Adevăr e că pe acest pămînt
Nu sînt boli, ci numai suferinzi,
Cum e un om unic subt orişice vestmînt

Iubirea mea deci n-o citi-n oglinzi
Ale tuturor muritorilor de rînd
De iubirea mea să te aprinzi

Ca-ntr-un vîrtej, stea unică, în veci arzînd
Iubirea mea e-a veşniciei parte
Va sta în sine, pururea visîd.

(Nu floare de stil, ci floare de foc fără moarte...)

Portretul lui M. Sadoveanu (cu două zile înainte de moarte) executat de Veronica Porumbacu

Otilia Cazimir

BĂTRÎNUL MEU PRIETEN

Pentru noi, cei cîţiva care l-am înconjurat în ultimii ani, cu dragoste, cu admiraţie — şi chiar cu oarecare invidie mărturisită — bătrîneţea splendidă a lui Mihai Codreanu, acest octogenar era un exemplu rar de dorinţă lucidă şi permanentă de perfecţionare.

Ceea ce nouă ni se părea definitiv el era în stare să desfacă, să refacă, să întoarcă pe dos ca să scoată un efect artistic nou. Şi nu făcea acest lucru numai cu propria sa operă, ci şi cu ale altora, ca să se amuze. Am păţit-o şi eu.

Mi-aduc aminte de munca migăloasă şi sîcîitoare pe care a depus-o ca să-şi revadă ultima ediţie a lui Cyrano. Îşi amintea de prima formă a cutărei strofe — apărută în prima ediţie, de ultima, şi le spunea pe amîndouă — aşa de clar şi de frumos de parcă le-aş vedea înaintea mea.

— Şi totuşi niciuna din ele nu-mi place. Uite cum aş zice acum.

Şi a treia formă izvora ca din pămînt făcîndu-le praf pe celelalte două.

În materie de teatru avea nu numai gust, dar şi acel fler propriu marilor artişti. Se cunoaşte povestea Margaretei Baciu, care îşi datoreşte întreaga ei carieră încrederii pe care i-a acordat-o Mihai Codreanu, încredinţîndu-i în ultimul moment rolul prim în locul titularei bolnave. Acestui gest directorial i se datoreşte siguranţa cu care a păşit pe scenă Margareta Baciu de la primul la ultimul ei rol. Şi în calitate de director al Conservatorului ieşean a promovat elemente tinere care s-au afirmat ulterior ca autentice talente.

Odată m-am dus la Mihai Codreanu cu o tînără fată frumoasă, o admiratoare.

— E tînără, asta se vede. Dar e şi frumoasă ?

— Da, i-am răspuns. Naltă, subţire, blondă, cu cozi groase, cu ochi limpezi. O frumuseţe gravă.

— Din asta, dacă m-aş mai putea ocupa eu de teatru, aş face o eroină shakespeariană... Vezi mata, duduie Otilia, cît de grave sînt eroinele lui Ibsen şi li se iartă să nu fie nici prea frumoase, ba chiar puţin dulcege cu ochi de căprioară şi cu gurita cît o boabă de smeură. Dar te joci cu Julieta, cu Desdemona, cu Cordelia ? Astea dacă n-au gravitatea fizică necesară îl omoară pînă şi pe Shakespeare.

De aceea, astăzi cu gîndul la prietenul meu, care nu mai este, închid ochii şi-mi spun cu glasul lui, ultimele terţine din sonetul lui „Orbul" :

Lumină n-a văzut de multă vreme
Dar de-ntunericul etern se teme
Ca de-o viltoare ce l-ar înghiţi...

Şi atuncea ochii îndreptînd spre soare
Deşi nu-l vede parcă l-ar privi
Acum şi-n veci prin bezna viitoare.

Decorarea Otiliei Cazimir

„HERR DIREKTOR“ și Ionel TEODOREANU

Ionel Teodoreanu „văzut“ de Butnaru

Climatul de „extraordinară fermentație culturală“ remarcat de adolescentul Mihail Sadoveanu în toamna anului 1897 — cînd lua contact cu ambianța ieșeană —, a avut asupra marelui prozator efecte modelatoare decisive. „M-am cufundat ca într-o baie de lumină — constata noul licean de la „Național“ ; însușirile mele artistice au evoluat brusc, ca plantele sub soarele ecuatorial. Eram în Iașii lui Kogălniceanu și Russo, al lui Costaki Negruzzi, Alecsandri, Eminescu și Creangă. Buna tradiție artistică era în aer ; o respiram cu florile plantelor agățătoare de la cetatea Goliei, cu mireasma teilor de la Copou, cu adierile grădinițelor rustice din mahalaua Țicăului...“. Cu un an înainte, Teatrul Național (în noul edificiu) și piața acestuia fuseseră luminate electric ; în 1897 se inaugura noua construcție a Universității — dotată cu uzină proprie ; iată realizări demonstrînd că prioritățile ieșene în materie de umanism (istorie, literatură, arte) erau însoțite de priorități în domeniul culturii materiale. Interesant e că, dezmințind teza lui G. Ibrăileanu despre cenzura critică moldovenească, despre rezervele față de ideile noi, cîteva personalități ieșene din epocă au dovedit prompt receptivitate, acționînd hotărît pentru introducerea electricității. Față de perspectivele deschise de către aceasta, junimiștii Vasile Pogor, primar în două rînduri, Nicu Gane, de cinci ori primaral Iașilor, și Leon Negruzzi (fiu al lui Costache Negruzzi), fost, ca și ceilalți, prefect și primar, înțeleg să fie în pas cu timpul. Însoțit de frații Iacob și Leon Negruzzi, Nicu Gane călătorise în Franța și Elveția ; ca primar al Iașilor, Leon Negruzzi fusese trimis în 1883 la Viena și Paris pentru a informa despre ce se realizase acolo în domeniul electrificării. Exemplu de „europenizare“, casa lui Vasile Pogor — astăzi sediul „Muzeului de literatură al Moldovei“ — a fost primul edificiu ieșean civil luminat electric.

Dacă V. Pogor, Nicu Gane și Leon Negruzzi, oameni de litere, au fost inițiatori — personalități deschise progresului — inginerul Laurențiu Teodoreanu e din 1898 cel dintîi director al Uzinei electrice a Iașilor. Unchi al fraților Ionel și Păstorel Teodoreanu, inginerul nu e altul decît „Herr Direktor“ din primul volum al *Medelenilor*. Era al doilea fiu al magistratului Alexandru Teodoreanu și al consoartei acestuia, Elena, născută Cristea ; diferit ca temperament de Osvald — acesta avocat, părinte al lui Ionel și Păstorel —, Laurențiu, născut la Iași în 1870, urmase cursurile primare la Institutul particular Caracaș, iar după absolvirea Liceului Național s-a orientat spre studii tehnice. A frecventat cîteva semestre la Politehnica din Zürich, după care s-a transferat la cea din Dresda, unde a obținut diploma de inginer electromecanic. La întoarcerea în țară, la douăzeci și cinci de ani a fost angajat inginer în sectorul tehnic al P.T.T. din Capitală, în care calitate a dirijat instalarea primei linii telefonice București—Iași. În 1897, angajat al serviciului tehnic de pe lîngă Primăria Iași, a supravegheat instalarea Uzinei electrice a Teatrului Național, apoi a uzinei mai mari a orașului, aceasta din urmă efectuată de „Allgemeine Elektricitäts Gesellschaft“, fostă „Schuckert & Co“ din Nürnberg. Concomitent, tînărul inginer a vegheat la repararea și curățirea conductei de apă de la Ciric. Din 1907, „Herr Direktor“ va prelua conducerea reprezentanței nou înființate la București a firmei „Siemens-Schuckert“ —, instalarea lui în Capitală fiind definitivă.

Dincolo de partea de ficțiune, imaginea lui „Herr Direktor“ din primul volum al *Medelenilor* respectă datele modelului real. În roman, „Herr Direktor“ e celibatar ; în realitate el era căsătorit cu Emma Philippescu, fiica unui medic din Iași. Neavînd copii, Laurențiu Teodoreanu a convenit cu fratele său Osvald și cu soția acestuia, Sonia — fiica lui Gavriil Musicescu —, ca Ionel să le fie încredințat spre formare la București. Așa se face că acesta frecventează clasele primare la Școala germană din Capitală, fiind găzduit în casa unchiului său, care-i era și naș. A intervenit însă divorțul lui „Herr Direktor“ de prima soție, iar Ionel Teodoreanu s-a întors în familie la Iași, continuîndu-și studiile la Liceul Național. Două capitole din *La Medeleni — Herr Direktor* și *Mediul moldovenesc* — sînt dominate de prezența dinamicului personaj care era Laurențiu Teodoreanu. Dezbaterile sale cu soții Osvald și Sonia Teodoreanu (Alice și Iorgu Deleanu din roman) în privința viitorului lui Dănuț sînt revelatoare, în sens social și psihologic, mai mult decît s-ar părea. Începutul de secol aducea cu el semne de prefaceri iminente : spiritul treaz, activ, deschis inițiativelor, trebuia să ia locul contemplației și retrospecției pasive. Firește, prin intermediul personajelor în cauză se exprimă autorul, dar sigur este că realistul „Herr Direktor“ („cap rotund“, „tuns *cu numărul zero*“), intelectual cu principii moderne, „moldovean stilizat *à l'américaine*“, dar *made in Germany*“ (G. Ibrăileanu), i-a marcat argumentele. A-l scoate pe Dănuț din mediul stagnant al urbei moldovenești, cetate cu „ruine din cele mai poetice și mai melancolice“, era un imperativ, viitorul fiind al „marilor energii ale muncii“. Modelele moldoveanului Dănuț Deleanu trebuiau căutate în Muntenia. Limba moldovenilor „e făcută pentru femei și pentru taclagii“ ; cea a muntenilor, mai aspră, îndeamnă la acțiune : „Vorbele — scurte, răstite, ca pentru luptă. Ai impresia că cine le rostește are mușchi, și mușchi vînjoși, și nervi pe deasupra...“.

Construit după prototipul real, energicul „Herr Direktor“ din romanul lui Ionel Teodoreanu e primul personaj inginer din literatura română. Grație cuvîntului scris, el va supraviețui nelimitat omului care a fost Laurențiu Teodoreanu.

Constantin CIOPRAGA

INEDIT

DIALOGUL CONTINUĂ

Marin Preda în redacția revistei „Ateneu"

În 1970, revista „Ateneu", în redacția căreia trecusem să lucrez cu „normă întreagă", se afla la începutul unei „demonstrații de putere". În anii precedenți, Bacăul, orașul în care ea apărea și unde apare și acum, fusese gazda a numeroși poeți și prozatori invitați pentru diverse întîlniri și ședințe literare. Lipseau însă din „palmaresul" acestor „acțiuni" personalitățile, numele celor mai importanți scriitori contemporani. Sosise momentul ca redacția să dovedească — publicului local, mai ales — că poate să le cîștige și lor simpatia, că și-i poate face aliați și prieteni. Promotorul acestei convingeri era redactorul-șef de atunci al revistei, Radu Cârneci, om de îndemnuri activiste, abil în împletirea intereselor sale de autor cu ale „grupării" și ale organelor culturale locale. Strategia sa avea în vedere darea **citorva** „lovituri", realizarea a „ceva mare", care să atragă atenția și să aibă un ecou mai larg.

Primul a fost solicitat Marin Preda, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor și, de puțină vreme, adică, de la înființarea ei, director al Editurii Cartea Românească. Întîlnirea sa cu cititorii băcăuani a avut loc luni 9 noiembrie 1970, în sala Teatrului de Stat și a durat două ore și jumătate. Publicul s-a dovedit îndeajuns de familiarizat nu numai cu opera ci și cu opiniile sale, căci scriitorul tocmai publica în „Luceafărul" eseurile ce vor alcătui Imposibila întoarcere. Așezat la masa pusă în partea din față a scenei, el și-a notat, mai întîi, multele întrebări ce-i veneau din rîndurile asistenței. Era, se pare, un pic răcit, așa că lîngă obișnuita sticlă cu apă minerală, i se adusese un ibric cu o băutură fierbinte și o ceașcă din care a sorbit de cîteva ori. Întrebările „simultanului" pe care îl acceptase vizau biografia sa, ideologia literară, ținuta cetățenească, preferințele și proiectele. I s-a cerut, de pildă, să destăinuie „dacă în cărțile sale a ales personaje reale din locurile natale" și „dacă urmărește viața actuală a satului românesc". „După o literatură saturată de ruralism, în ce măsură se mai poate face «literatura țărănească»" s-a interesat cineva. „Intrusul este un inadaptabil ? Cum explicați existența unui asemenea personaj în realitatea noastră ?" a vrut să știe un altul. „Ce înseamnă «curaj literar» ? a sunat una din întrebări. „Aveți intenția să mai scrieți teatru ?" l-a chestionat un tînăr actor. „Ce părere aveți despre proza care se scrie în acest moment ?" a căutat să afle, cu prefăcută inocență, un cititor, sperînd ca, incitat de subtextul problemei, reputatul romancier să facă o serie de remarce polemice.

După ce și-a notat cele douăzeci sau douăzeci și cinci de întrebări, Marin Preda a zăbovit cîteva minute ca să le grupeze, să elimine repetițiile, apoi, cu un gest brusc, s-a ridicat și a spus : „Voi încerca să răspund la întrebările dv., să satisfac curiozitatea care le-a dat naștere și, eventual, [răspusurile], să prezinte interes și pentru restul auditoriului". Preambulul său l-a constituit această unică frază. Nimic în plus, adică nici o vorbă prin care să-și justifice acceptarea invitației, nici o impresie despre orașul nostru înnoit, nici o aluzie la calitatea întrebărilor, cum făcuseră unii din oaspeții dinainte. Vocea sa nazalizată, lipsită de amploare m-a incomodat la început, dar curînd, tot mai uimit de coerența mărturisirilor sale, tot mai plin de admirație față de gîndirea sa pătrunzătoare, stînjeneala mea s-a risipit complet : Marin Preda — fapt rar — vorbea așa cum scria, adică avea substanță și farmec.

Întrebările și răspunsurile au fost stenografiate în vederea publicării lor în revistă. Stenograma i-a fost prezentată, după o săptămînă, scriitorului, la București, de către unul din colegii mei, pare-mi-se chiar de Radu Cârneci, care l-a rugat să mai reducă din text. Funcționa și mai funcționează încă prejudecata că o revistă (ca și o femeie) e mai atractivă dacă folosește „materiale scurte". Autorul a ținut seama de cererea redacției lăsînd de o parte unele fragmente. În rest, a intervenit de puține ori în text, din necesități stilistice, rămînînd însă fidel afirmațiilor făcute în public.

Terminînd de răspuns la întrebările ce i se puseseră, Marin Preda și-a exprimat convingerea că „dialogul va continua", bineînțeles sub forma lecturii. Faptul de a cîștiga, cu fiecare întîlnire, noi cititori, constituie pentru un scriitor — a spus el — „însăși confirmarea și încurajarea fundamentală pentru meseria lui și pentru chiar rolul lui de a fi scriitor". Cu ocazia „simultanului", în holul teatrului fusese amenajată o expoziție de carte, în care figurau exemplare din Moromeții II și Intrusul. Romancierul le-a semnat pentru amatorii de autografe. După ce și aceștia au plecat, s-a făcut o fotografie de grup în care apare însoțit de redactorii „Ateneului", de secretarul cu propaganda din acei ani, de directorul Centrului de Librării, de fratele și de nepoții săi (unul dintre ei, Sorin, și el azi scriitor).

De la teatru, am mers acasă la Radu Cârneci, în Calea Moinești nr. 11. Grupul era mai restrîns acum : Marin Preda și soția sa Elena, Alexandru Preda (căruia prozatorul îi spunea, ca în familie, Sae), Gheorghe Iacob, director adjunct al Editurii „Cartea Românească" și autorul acestor rînduri. Situată lîngă stradă, în pantă, casa în care locuia Radu Cârneci, o construcție mai recentă decît cea, alăturată, a lui Bacovia, de la nr. 13, făcea o bună

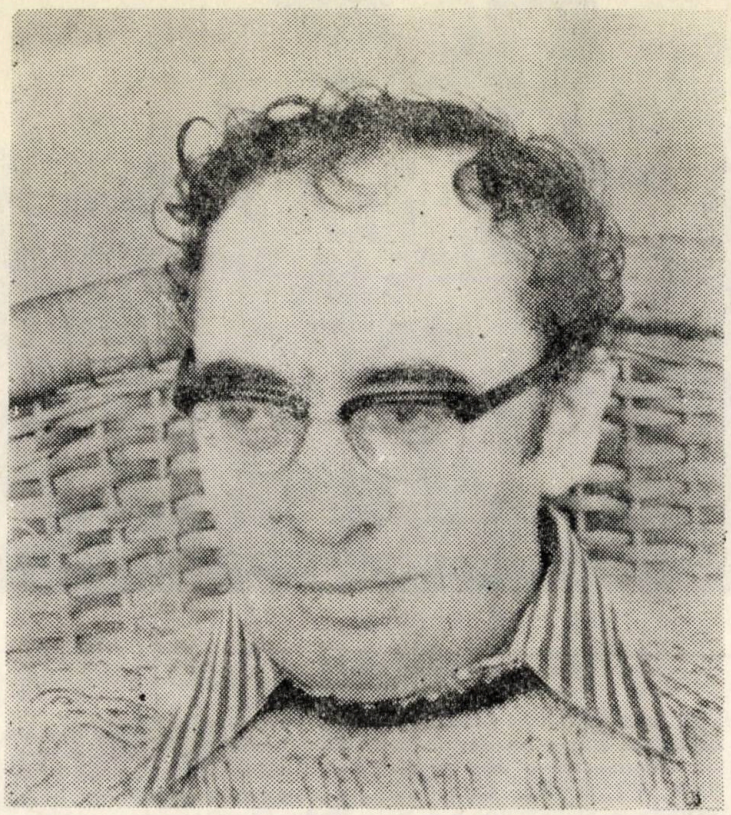

impresie chiar înainte de a intra într-însa. Ajuns pe treptele ei, Marin Preda i s-a adresat poetului, în felul său caracteristic, amestecînd lauda cu ironia : „E-he-he, da' asta-i adevărată vilă, monşer !", iar imediat după ce intrarăm în hol, cuprins de un soi de curiozitate ţărănească, porni să inspecteze camerele. Gospodină pricepută, doamna Emilia Cârneci, o vajnică bucovineancă, de profesie ingineră silvică, pregătise, dată fiind importanţa ocaziei, un meniu special, în care toate cele trei sau patru feluri aveau în compoziţia lor bureţi. Mîncarea era într-adevăr delicioasă : vinurile — atent selecţionate — aşijderea. Marin Preda însuşi mînca şi bea cu poftă, complet relaxat după tensiunea „simultanului". „Mîncăm ciuperci, domnilor", repeta el din ce în ce mai des, înveselit nevoie mare glumă care, mărturisesc, nu mă amuza deloc. Ce-i drept, discuţia n-avea nici climatul evocator şi nici încărcătura ideatică la care mă aşteptam. Dimpotrivă, se instalase în banalitate, vinovat de această situaţie fiind chiar ilustrul oaspete. În ipostaza de conviv, Dumnezeu să mă ierte !, mult mai interesant era Gheorghe Iacob. Masiv, cu o figură de oriental prosper, acesta ştia să stîrnească hazul cu anecdote dintre cele mai savuroase, cu întîmplări insolite şi pitoreşti. Preda, în schimb, o ţinea într-una cu vorba sa : „Mîncăm ciuperci, domnilor". Cum în salonul în care cinam funcţiona şi televizorul familiei, se muta deseori de la masă într-un fotoliu în aşteptarea „Vieţii literare". Aceasta era ultima emisiune a serii, aşa că, vrînd-nevrînd, am urmărit cu toţii fragmente din Teatrul foileton („Războiul celor două roze"), Steaua fără nume, Telejurnalul de noapte şi Telesport (o avancronică a meciului de fotbal Ţara Galilor — România). Credeam că îl interesează o chestiune anume, dar mi-am dat seama că, pentru el, privirea la televizor a confraţilor constituia un soi de amuzament, un spectacol dintre cele mai delectabile. Cineva o intervieva, în emisiunea respectivă, pe Nina Cassian, care şi de astă dată făcea dovada vivacităţii sale intelectuale. Chipul poetei apărea însă uneori alungit într-un mod caricatural, din cauza inabilităţii operatorului. Pe Preda îl amuza atît de tare acest detaliu încît, zguduindu-se de rîs, vărsă pe covor vinul roşu din paharul pe care îl avea în mînă. Atunci intervenі pe un ton de avertisment soţia sa : „Marinică !" Apelativul ei mi-l micşoră, dintr-o dată, pe eroul serii, şi, cu toate că petrecerea (dacă îi mai pot zice aşa) mai dură două ore, am încetat să-l mai observ. Nu suportam să-l văd manevrat şi admonestat de blonda sa soţie, care pur şi simplu mă irita cu diminutivul ei „Marinică !" Ne-am reîntîlnit însă, pentru scurt timp, a doua zi, la redacţie, unde s-au pus la punct aspectele administrative (complicate de o exigenţă neaşteptată) ale colaborării sale. Dar asta-i altă poveste. „Ateneu"-ul a publicat „simultanul" în nr. 1 (76), ianuarie 1971 (pag. 2—3 şi 8—9). Textul de mai jos reprezintă partea care nu a apărut atunci, din motivele arătate, în revistă. O dată cu trecerea anilor preţul oricărui cuvînt inedit de-al lui Marin Preda a crescut. De aci speranţa că prisosul de odinioară prinde bine acum. „Tehnic", o precizare se impune : titlurile fragmentelor şi celelalte cuvinte puse între croşete îmi aparţin.

[Desfăşurarea]

Nuvela Desfăşurarea are o mică istorie care într-adevăr este culeasă de autor din realitate. Eram în regiunea Huşi, plecat în documentare pentru alte probleme decît cele de ordin literar. Acolo am dat peste un sat în care se făceau înscrieri pentru o gospodărie agricolă. [Pentru] cine a citit nuvela aş vrea să amintesc că scena în care personajul principal semnează actul de intrare în cooperativă am văzut-o în realitate. Era vorba de un ţăran care, în momentul cînd a semnat a avut impresia că se întîmplă ceva neobişnuit cu el, în sensul că nu mai era cel din trecut, ci un om sărman cu adevărat, şi bruma lui de avere printr-o semnătură însemna că o cedează. Însemna că îşi punea semnătura pe un document care pentru el avea un înţeles simbolic, că începe o altă viaţă. Şi avea o anumită lumină în priviri. El a uitat însă că în timp ce semna mai erau şi alţii în spatele lui şi atunci s-aude o voce : „Hai, bă, scoală-te de-acolo, dă-te la o parte !" În momentul acela ţăranul cu pricina ar fi vrut să audă un cuvînt de îmbărbătare, că a făcut bine, că există speranţe care pot fi împlinite etc. În loc de asta, a auzit nişte cuvinte repezite, s-a ridicat, a lovit cu genunchiul de masă, s-a roşit, s-a fistîcit, a ieşit afară, a stat un timp în faţa primăriei, apoi a luat-o încet spre casă, mergînd aşa însingurat şi foarte trist.

Scena m-a impresionat, după cum vă daţi seama, iar personajul de acolo e eroul principal al acestei nuvele.

[Intelectualii satelor]

Apoi, pentru a afla adevărul, trebuie să facem comparaţie cu acelaşi fenomen petrecut în altă perioadă, de pildă condiţia intelectualului înainte de război. Îndeosebi intelectualul de la sate, profesorul sau învăţătorul, se întîmpla să nu primească salariul mai multe luni la rînd, cărţile erau foarte scumpe, un volum din Sadoveanu costa 120—140 de lei la un salariu de cîteva mii de lei. Ne mărginim la sfera care interesează pe intelectual : aceea de a avea cărţi, o existenţă asigurată, deci de a lucra şi a primi un salariu. Comparînd situaţia aceasta cu cea a intelectualului de azi, cred că condiţia lui este sensibil îmbunătăţită. Faptul că nu e silit cu diploma în buzunar să se ducă (cum se întîmpla pe acele timpuri) să-şi aleagă o cu totul altă profesie, iar dacă în zilele noastre se întîmplă ca un licenţiat să nu-şi exercite profesiunea respectivă, e pentru că el socoteşte că lui nu-i convine, că nu vrea să se ducă de pildă la ţară, ceea ce pe atunci nici nu se discuta : profesorul sau învăţătorul se duceau la ţară ! Acum

însă se discută. E un specific al vremii noastre care mie îmi scapă într-o oarecare măsură, în sensul că nu cunosc problema prea amănunțit. Știu doar poate că nici condițiile de viață pe care i le oferă țara nu mai sînt atît de bune, în sensul că un profesor sau un învățător la țară, cu leafa lui (dacă o primea) nu-și punea problema ca acum să se ducă după o găină la vreun sătean să se împace pentru preț etc. Cred că problema aprovizionării și a existenței într-un sat este o problemă ce poate colora neplăcut activitatea intelectualilor noștri de la țară, în rest însă, cred că datorită prețului redus al cărților, bibliotecilor care sînt foarte numeroase, căminelor culturale care sînt aproape în fiecare sat, el poate răspunde vocației sale și să simtă satisfacțiile respective.

[Moromete]

Timpul de gîndire al personajului Moromete. Au trecut aproape 25 de ani de la data cînd mi-a venit prima idee pînă la terminarea volumului II.

[Destinul clasei țărănești]

Aici e cazul să vă reamintesc că această problemă am studiat-o eu și în alte țări. De pildă, Franța care a avut și ea o țărănime, a trecut exact prin același proces, numai că deosebirea constă în faptul că această transformare s-a făcut într-o societate așa cum o știm că e cea franceză liberală, tradițională, bîntuită de curente diverse, dar din punct de vedere economic procesul a fost același : s-au format cooperative agricole mari care pur și simplu se împiedicau de cei ce nu voiau să se cooperativizeze.

[A doua pasiune]

— A doua pasiune ? N-aș vrea să răspund la această întrebare pentru că ar trebui să spun că se referă la evenimente din viața mea intimă care s-au petrecut chiar în acest an, apariția în viața mea a unui copil și că, deci, [aceasta e] a doua mea pasiune, deși cele două pasiuni nu se pot concura una pe cealaltă — copiii sînt copii — literatura este literatură — deci întrebarea ar fi : ce pasiune concomitentă aveți ?

[Capodoperele poeților]

Poetul Labiș, deși e mort, a reușit totuși în puținii ani pe care i-a avut pentru a se exprima poetic, să lase scrierea sa de neșters în poezia noastră. Ca cititor de poezie, totdeauna mă întreb : ce poem sau ce volum a scris cutare poet ? Și totdeauna îmi rămîne în amintire vîrful reușitei sale. De pildă, cînd spun Blaga îmi vine pentru prima dată în minte volumul Poemele luminii sau cînd spun Bacovia — spun Plumb. Cînd spun Labiș, mie îmi vine în minte poezia Moartea căprioarei din volumul Primele iubiri. Și asta în capacitatea mea de a percepe poezia înseamnă că poetul și-a cîștigat un loc de neșters în poezia română.

[Editura Uniunii]

Aici e cazul să spun că editura Uniunii scriitorilor a fost înființată pentru a prelua de la celelalte edituri sarcina tipăririi literaturii originale în ansamblul ei și abia în al doilea rînd putem tipări din cînd în cînd cîte vreun Bacovia sau cîte un Sadoveanu fără opere complete, așa cum a cerut aici cineva, deoarece această sarcină revine editurii „Minerva". Orice tînăr deci care vrea să debuteze, noi avem sarcina de a-l primi și tipări.

[Despre Adrian Păunescu și Eugen Barbu]

Păunescu ne-a prezentat nouă acum un volum de poezii foarte bun. Poeziile pe care le-a scris mai înainte nu mi-au creat o impresie deosebită, nu le-am văzut valoarea. În volumul de care vorbeam Păunescu ni s-a relevat un poet patriot, cu tensiunea sentimentelor foarte marcantă și [care se] înscrie în tradiția unei mari poezii patriotice de la Goga încoace.

Despre scriitorul Eugen Barbu care a scris atîtea povestiri bune și un roman ca Groapa, nu pot avea decît o părere foarte bună ; iar [cea] despre omul Eugen Barbu — asta ca să spun așa — prezintă un interes secundar. Asemenea opinii se mai pot schimba în funcție de chiar omul de care vorbeam.

[Disociere]

Niculae nu are un caracter autobiografic, cum i-am răspuns și la întrebarea sinonimă a unui elev în revista „Cutezătorii". Niculae e un băiat ambițios, certăreț, obsedat de o idee, ceea ce autorul la vîrsta respectivă n-a fost. Singura asemănare ar fi ideea obsedantă de a părăsi universul țărănesc în căutarea împlinirii unui alt destin.

[Pași în dramaturgie]

Părerea mea e că și dramaturgia a făcut niște eforturi. Cine citește, de pildă, Petru Rareș, de Horia Lovinescu, [își dă seama de ele] — eu am citit piesa — mi s-a părut o piesă care rezistă ; de asemeni, teatrul lui Teodor Mazilu are un relief propriu. Personajele lui Mazilu, pe scenă, nu seamănă cu personajele altor autori străini sau autohtoni. Este un scriitor original.

•

[Personaje de imitat]

În romanul Setea există destule personaje reușite, dar se vor găsi totdeauna sau nu se vor găsi niciodată scriitori care să-și dorească să-și însușească vreun personaj dintr-o carte străină. Chiar dacă, sînt mulți scriitori — am citit — cărora căzîndu-le în mînă o carte foarte bună ar fi exclamat : Această carte aș fi vrut s-o scriu eu. Poate chiar [și] Balzac a spus aceste cuvinte. Ei, nu e cazul cu Titus Popovici.

[M.R.P.]

Am răspuns acestei întrebări arătînd că unul dintre oamenii care au fost alături de mine în momentul debutului și mi-a întărit sentimentul vocației a fost M.R.P.

[Evadarea din universul rural]

Am avut o epocă în care am vrut să evadez complet din mediul rural : am scris Risipitorii, Intrusul, o piesă de teatru. După această etapă m-am reîntors la Morometii vol. 2 și de atunci am rămas la mediul meu predilect.

[Despre Sorescu]

Pe Sorescu îl consider un poet foarte bun, care face tot atîta plăcere la lectură ca și Topîrceanu, care e un poet foarte gustat, și care reabilitează, cred eu, în ochii multor cititori, ideea de poezie care apare puțin degradată. El place ambelor categorii de care vorbeam mai înainte.

[Lirica feminină]

Există, din păcate, o diferență între poezia masculină și feminină. În proză, de pildă, Hortensia [Papadat]-Bengescu a dovedit că și o femeie poate fi un mare scriitor. În poezie, cine, Elena Farago ? Nu e vorba de poeți mari. Magda Isanos, o bună poetă ! și Ana Blandiana și Constanța Buzea, dar nu e vorba încă de mari poete.

[Însinguratul]

Însinguratul nu e altul decît romanul de care vorbeam mai înainte: Morometii, vol. 3.

Constantin CĂLIN

Copertele de la „Cel mai iubit dintre pămînteni"

LESNEA

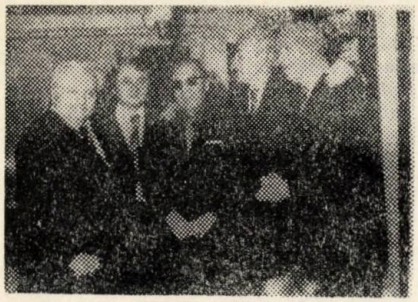

George Lesnea acasă la Lucian Valea

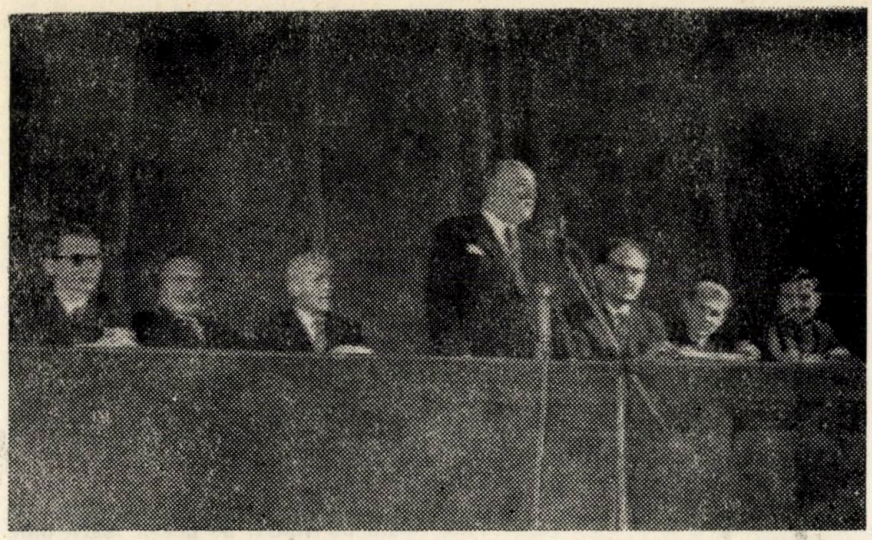

Festivalul „Mihai Eminescu", noiembrie 1968

Subțiratic și necontenit vivace, bardul parcurgea spațiul și timpul cu aviditate iscoditoare.

Părea un călător sosit de departe și întotdeauna gata de plecare, dar în același timp un călător încărcat de prospețimea clipei, capabil să-și ascundă osteneala drumului, apt de perpetuă deplasare și pătrundere. Mișcarea era condiția sa, nu și-o dezmintea prin nimic.Mișcarea biologică însemna în egală măsură o mișcare lăuntrică, de spirit, și asta ducea la o imagine de complexitate umană nedesmințită.

Cel care reușește să transmită optimism, acela devine purtător de cuvînt al colectivității. Bardul se apropia cu o încărcătură de optimism care nu putea fi refuzată. Găsind seninătate pînă și în neliniște, străbătea cotidianul cu o tonică și naivă candoare. Nu-și putea explica răul din oameni. Singurul rău pe care îl accepta era nostalgia vîrstelor pierdute. Dar la urma urmei asta e porunca firii, iar firea e logică și optimistă.

Bardul zăbovea în fața frunzei și a gîzei mărunte, oficiind într-un cult al liniștii și purității primare. Acesta era cadrul în care îi plăcea să-și descopere sentimentul. În privelești și pe poteci căuta prezența omului, pentru că acestuia și numai acestuia trebuia să-i spună tot ce se poate spune despre privelești și poteci.

Bardul aduna în el suflul generațiilor. Prin el conversam cu cei ce au devenit legendă, înțelegînd poate odată mai mult necesitatea și trăinicia succesiunii spirituale.

Bardul se cufunda în istorie cu voluptate transparentă. Zodiile și veacurile, armurile și paloșele, domnițele și crenelurile se întîlneau într-o fascinantă alcătuire. Hanuri și curți, ritualuri și urme, primiți-le oameni, iată, sînt ale voastre cu toată taina și vîltoarea lor. De aici, însă, din patima aceasta evocatoare, prin ea, se formula un înalt sentiment de țară. Trecutul pentru bard, era prefața prezentului, pentru noi rațiunea trecutului e prezentul, actul istoric e preludiul istoriei contemporane. Acesta era bardul. Făcut din cîntec. Ca toate cîntecele era mai puțin al său și mai mult al celorlalți.

Andi ANDRIEȘ

Cavalerîștii

Fiind un hîtru de voinic
și proaspăt ca sub soare balta,
Vai mie, adevăr vă zic,
Muream după femei, nu alta.
C-o vorbă mai de duh, c-un vers
Lăudam poeții și artiștii.
Și treaba poate ar fi mers
De nu erau cavalerîștii.

Dulmanul roșu ca un mac
Și pantalonii albi — lumină,
Iar cizmele din strășnic lac,
O cușmă dintr-o blană fină,
Din Anglia adusă șea.
Un cal pur-sînge ca un credo,
Ledunca auru-și lucea,
Iar sabia de la Toledo.

Un zîmbet de cuceritor,
C-un glas ce grijile alungă.
Și vorbe dulci și rîs ușor
Și bani zăngănitori în pungă.
Cu ochi ce patima o cer,
Cu o privire ce-nfioară.
Așa era un ofițer
Din cavaleria ușoară.

George Lesnea—inedit

Mai pune-te, de poți, cu el,
Mai ține-te de cîte-o fată.
Muzici, șampanie la fel :
Victoria-i asigurată.
Iar eu crăpam de ciudă. Hei !
Petreceri lungi în seara-albastră.
În gînd eu — i-njuram pe ei...
Păi judecați și dumneavoastră !

La hanul de pămînt

La Hanul de Pămînt intrai
Și tînăr pe acele vremuri.
Orașul gîlgîia de-un Mai
Fierbînd miresme ca pe zemuri.

La mesele de lemn de tei,
Erau aici slujbași lui Vodă, —
Voinici ca niște munți de grei
La coate c-o frumoasă dodă.

Erau și călăreți de-olac,
Purtînd ciubote cît Ceahlăul
Și mult sfrijit un biet deac,
Ce bea încît să împle hăul.

Cu-a lui taraf strîns tot în păr
Era și Barbu Lăutarul
Călugări doi cam în răspăr
Și-un arnăut cît mi-i steiarul.

Erau și vreo cîțiva drăgani
Sporovăind despre-o duducă
Și despre cai : roibi, șargi, bălani —
De-o iapă ce avea nălucă.

George Lesnea peregrin

Colo în colț mai erau doi,
Ce șoșoteau ciulind auzul
Ca niște-adevărați copoi
Avînd tunici cum e harbuzul.

În roșu strai, c-un rînjet rău,
Bea singur prin mustața groasă,
Gavril Buzatul crunt călău
Avînd frînghia lîngă masă.

Intră zdrahonul de hangiu,
Cu brîu-n ținte de alamă.
Și al lui Vodă sufragiu, —
Nu mai țin minte cum îl cheamă.

Era și-un meșter tipograf,
Ce leorbăia cu limba moale
Și care se făcuse praf
După vreo cîteva ocale

Dar am uitat : era pe-aici
Și-un Lesnea, cel din vremea veche,
I se făcuse ochii mici
Căci nu dusese la ureche.

Și rumeoară, strînsă-n brîu
Veni de la cuptor hangița,
Purtînd plăcinte poale-n brîu..
Mîncați flăcăi, cinstind și vița !

II

Cînd noaptea la al ei gherghef,
Țesea la stele ca la hore,
Catadicsea să trag-un chef
Chiar Beizadea Vițel Grigore.

Poetul împreună cu fiul său Bogdan

Și vouă adevăr vă zic
Cu amintirea mea bătrînă,
Era atîta de voinic
Că ridica un om c-o mînă.

Iar Hrisoverghi, mînca somn,
Fiert în coriandru și sparanghel,
Adiacent lui Sturza Domn
Cu-nfățișare de arhanghel.

*

Dar vremurile vechi s-au dus
Și Hanu-acum era-n dărapăn
Și chiriași în el s-au pus —
Avînd copiii plini de rapăn.

Prin prăpădintele lui bolți
Intra acum o altă lume,
Nu ca în anii cei învolți
Cînd tupilat avea renume.

Treceam pe-acolo, uneori,
Priveam peretele cel coșcov,
Plesnite geamuri, nici tu flori,
Cîte-un bătrîn murdar și coșcov.

Erau acolo trei fîntîni,
Cu ciuturi și cu lanțuri grele
Dar oamenii cum sînt păgîni
Au aruncat cîini morți în ele.

Trecură anii, cei de-acum
Deloc nu-i cunoșteau trecutul.
El, un schilod le stă în drum
Pereții-și scutură lutul.

Sub tîrnăcoape ca sub vînt
S-a prăbușit oftînd cuminte...

Eu însă Hanul de Pămînt
Cît voi trăi l-oi ține minte.

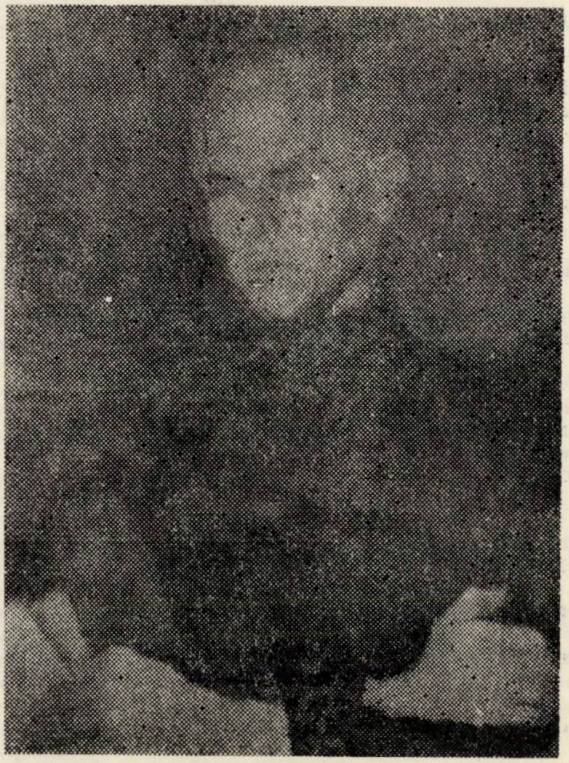

Portret de Corneliu Baba

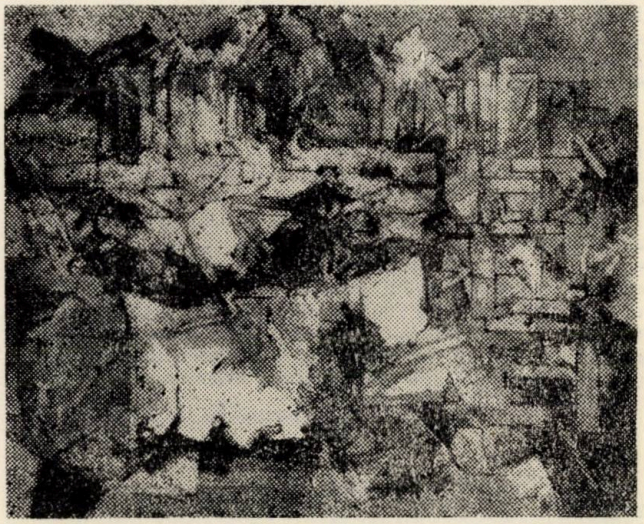

Alexandru Istrati : „Compoziție în verde"

POVESTEA unui premiu literar

În vara anului 1984 poetul Gheorghe Tomozei mi-a adresat o scrisoare prin care îmi solicita colaborarea în vederea editării unui *Album memorial Nichita Stănescu*, album ce avea să vadă de altfel lumina tiparului cîteva luni mai tîrziu, marcînd trecerea celui dintîi an de la intrarea poetului în grădinile clasicității. Mi-am dat lesne seama că era vorba de o scrisoare-tip, pe care autorul *Mașinăriilor romantice* o trimisese multora dintre noi, cei ce-l cunoscuserăm în mai mare sau mai mică măsură pe acela care dispăruse în decembrie '83, lăsînd un gol imens în spațiul poeziei pe care o servise total, „fără viață personală" întrucît „poetul, ca și soldatul...".

Am ezitat mult pînă a răspunde și aceasta din motivele pe care le-am exprimat într-un *post-scriptum pe care* — cu permisiunea Dvs.. — îl voi relua aici :

„Mult stimate Gheorghe Tomozei, iată, răspund cu vinovată întîrziere amabilei Dumneavoastră solicitări de a colabora la albumul prin care încercați — alături de poetul Gheorghe Pituț — să perpetuați amintirea lui Nichita Stănescu. Am ezitat să răspund din mai multe motive :

— oare l-a cunoscut cineva cu adevărat ?

— oare nu-i vom răni lumina printr-o memorie leneșă ori neputincioasă ?

— oare vom rezista ispitei de a ne „fotografia" în fața Veșniciei alături de el ?

— oare el ar ratifica o atare întreprindere ș.a.m.d...

Cred că toate acestea ar merita să fie luate în considerare. La urma urmei el trăiește cel mai exact și cel mai profund în amintirea literaturii noastre și a Mamei Sale Limba Română ! Dar, apoi, mi-am dat seama că Dumneavoastră, cel mai bun prieten al său, aveți dreptul să socotiți mai temeinic. Mai ales că, între timp, am asistat la o adevărată avalanșă de poeme omagiale, de texte encomiastice și de mărturisiri vorbind mai mult despre semnatari decît despre cel evocat încît înclin să cred că acțiunea dumneavoastră ar putea frîna acest proces pe care Poetul însuși — sînt sigur — nu l-ar fi agreat nicidecum.

Apoi m-am gîndit la dificultățile pe care le-ați întîmpinat în restabilirea adevărului asupra existenței și morții lui Labiș. Poate că prospețimea amintirilor noastre va contribui la o fidelă — dacă nu exactă — imagine a reconstituirii încercate. Oricum, în cazul lui Nichita Stănescu e limpede că nu vom reface o ființă ci vom interpreta un simbol...

Ați lansat la Struga ideea unei cărți despre Premiul primit în Makedonia de Nichita Stănescu. Vă rog să vă țineți de cuvînt și să o scrieți ! Sînteți cel mai în măsură să o faceți, date fiind raporturile amicale ce le-ați avut cu acela care acolo, pe malul lacului Ohrid ne-a mărturisit că vă consideră cel mai bun prieten. Și *frate*, a adăugat el, care nu avusese decît un alt frate dăruit de zeu, pe Enkidú, viteazul fără de seamă. Dacă veți purcede la scrierea acestei cărți, ce va rămîne oricînd actuală — cred eu — vă țin la dispoziție un material documentar inedit, ce va contribui cu modestie la constituirea unui *Muzeu Neimaginar Nichita Stănescu.*

Cu prețuirea dintotdeauna,

T.V.

De la expedierea acestei scrisori a trecut ceva vreme. A apărut — cu un succes remarcabil — cartea aceea unică pregătită de Tom. Întreprindere editorială utilă, binevenită căci, așa cum preciza

într-un *argument* editorul „cărțile de acest profil (memorialistic și nu numai) nu trebuie întîrziate prea mult. Să ne închipuim o carte despre Eminescu apărută în 1890. Multe *semne*, ireversibil volatizate în neant, ale trecerii prin viață a poetului, s-ar fi păstrat...".

Se știe ce a însemnat *Cununa de aur* dobîndită de Nichita Stănescu în 1982 la Struga. Ecourile internaționale au depășit cu mult pe acelea ocazionate de decizia Academiei austriece de științe prin care i se decerna — în mai 1976 — premiul *Gottfried von Herder*. Nu îmi dau prea bine seama nici azi ce se întîmplase între timp, cărui fapt i se datora aura uluitoare ce înconjura în 1982 prezența poetică a lui Nichita Stănescu. Poate că își avuseseră o mare contribuție multele cărți traduse în acei cincișase ani în atîtea și atîtea locuri ? La Riga și la Budapesta, la Cracovia și la Stockholm, la Sofia și în Iowa City, la Belgrad și la Skopje cititorii luau act cu febrilitate de existența unui cosmos poetic nemaipomenit, numit Nichita Stănescu. Poate că „ratarea" în 1979 a *Nobel*-ului a stîrnit și ea reacții de adeziune neașteptată, poezia lui *fiind aleasă de fapt* de adevărul însuși al istoriei literare, dincolo de decizia unui juriu, poate prea conformist, drept nemuritoare ? Poate multele primejdii prin care trecea viața sa în acei ani, poate acea amiază a creației statutată deplin de jumătatea de veac pe care o aborda eroic ființa sa pură ca un crin ? N-aș putea să dau nicicum un răspuns. Cert este că în 1982 Nichita Stănescu era un mit constituit, o forță vulcanică.

Un pămînt numit România. Un poet numit Nichita Stănescu

În seara zilei de 29 august, la cîteva sute de kilometri de *acasa* lui, de ţara pe care o purta tot timpul cu sine, în neodihna sîngelui ,poetul Nichita Stănescu rostea o *ars poetica* dintre cele mai convingătoare în faţa a şapte sute cincizeci („trei sferturi de mie" — după cum i-ar fi plăcut lui să fixeze sumele) de poeţi veniţi din aproape cincizeci de ţări să asiste într-o străveche ctitorie makedoneană la încoronarea unui cîntăreţ paşnic al lumii de azi cu mult rîvnita *Cunună de aur*. O ceremonie complexă precedă actul acela solemn al acordării cununii. Dinspre Tracia veche părea a se auzi cîntul magic al magicului Orfeu. De şi mai departe în spaţiu tristeţea ovidieană părea a se vindeca în sfîrşit, pe malul Pontului Stîng; anii îndelungaţi de exil dăduseră rod. Căci un mare poet coborîtor de la Pont vestea lumii puterea cuvîntului. Vorbele sale dislocau veşnicia cuprinsă-ntre murii cei vechi, statornicind-o în cugetul privitorilor şi ascultătorilor săi, veniţi din depărtări şi apropieri felurite. „De aici, din această catedrală a poeziei ştiind prea bine că vorba, cuvîntul are originea unei ţări iar Poezia originea Omului, din nou ne repetăm spunîndu-vă că frumuseţea sufletului uman este noua lui frontieră".

Erau ceasurile zece din noapte cînd în cea mai vestită catedrală a Balcanilor se auzeau şi se *vedeau* aceste cuvinte ,luminînd noaptea sudică. Discursul laureatului era ascultat cu atenţia datorată marilor retori. Se vestea în solemnitatea milenarei incinte crezul unui poet român de astăzi rostit cu putere în faţa aezilor lumii de azi şi prin ei în faţa popoarelor lor. Totul părea nemişcat în jur, ca şi cum un alt Alexandru şi-ar fi aplecat făptura asupra nodului gordian. Nu oţelul unei săbii de demult ci laserul unei minţi de acum urma să făptuiască gestul, dezlegînd cugetele de povara marilor îndoieli. În poeticeasca şi aproape fantastica cetate a Ohridei, în care Evul de Mijloc vieţuieşte suav cu timpul modern, sudura fiind asigurată tocmai de cuvînt şi de celelalte dovezi ale spiritului uman — se vestea aşadar vocea înaltă şi plină de miez a unuia dintre urmaşii *Mioriţei* şi-ai *Meşterului Manole*, se auzea vorba răspicată şi demnă a unui poet ce şi-a orînduit opera pe contraforţii limbii române, zidind cetate de vorbe durabile, gata să reziste feluritelor încercări ale vremii. *„Astăzi, aici, în catedrala Sfînta Sofia, unde mintea fericită pînă la nefiinţă e de faptul că putem să spunem în mod adevărat şi nebîlbîit credoul nostru poetic, ne întoarcem şi zicem, de această dată spre faima* Cununei de aur *care se va vesti a fi fiind un mare premiu nu decernat unui om ci unui purtător al sentimentelor lumii, ne înclinăm şi spunem: e fără precedent în istorie cînd o coroană laurează tîmplele unui iubitor de poezie iar nu ale unui poet.".*

Arma de bronz a poetului rămîne pentru mereu limba poporului său. Zămislit din dorul înalt de perfecţiune al logosului eminescian poemul lui Nichita Stănescu venea din îndepărtatele hotare ale limbii române, dincolo de acel „torna, torna fratre" solidarizînd oamenii în crugul războaielor şi al năvălirilor. Sub cupola gîndului său Verbul rămînea o cariatidă fără de care nu se putea. Cei care îl ascultau păreau a auzi cum aleargă adolescenţii pe plajele lumii şi cum viaţa începe să curgă fără a mai fi ameninţată de ceva. Pe platoşa transparentă a aerului cuvintele alunecau subtil, decupînd vitraliii magnifice. Şi toţi am distins în sticla vărătecă a acelei nopti sudice

Amprenta diamantului.

această imponderabilă legănare de cuvinte, desenînd simbol după simbol. „Tragedia neînţelesului cuvîntului a atras după sine răzbunarea pumnului, a cuţitului şi a glonţului. Dacă toată umanitatea ar tăcea o singură secundă din gîndirea ei, arborii, munţii şi stelele s-ar spulbera.".

Numai că umanitatea nu tace, ea nu poate tăcea şi cuvintele poetului erau cea dintîi şi cea mai ne-

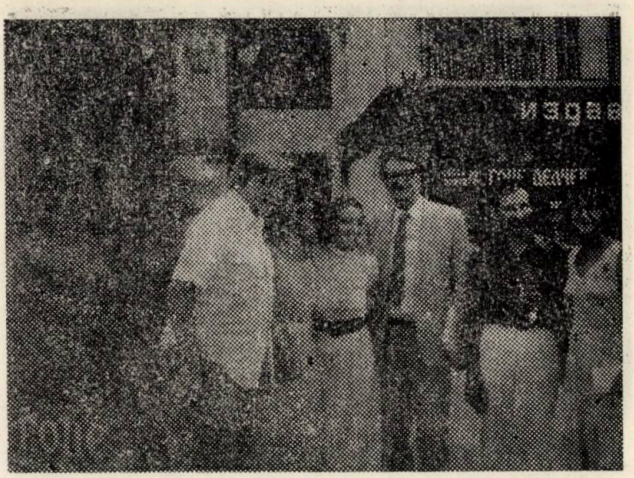

Nichita Stănescu, Carolina Ilica, Dora Stănescu, Mateja Matevski, D. M. Ion, Virginia Vâjeu

dezmînţită dovadă. „Nu ştiu dacă de la Whitman şi pînă în această clipă de august — îmi spunea un poet venit din incredibile depărtări — nu ştiu dacă de la dulgherul din Brooklin ridicînd cu rîvnă şi cu pricepere casa poeziei — a mai avut cineva în sine dorinţa aceasta de a da cuvîntului ce-i al cuvîntului, adică dreptul esenţial de a clădi demnitatea celui ce îl rosteşte: omul".

Ecourile discursului rostit de Nichita în acea seară au fost majore şi lipsite de reacţiile circumstanţiale ce însoţesc de obicei atari evenimente. Poetul şi eseistul Petre M. Andreevski i-a omagiat opera ce justifica deplin *Cununa de aur* a Festivalului: „Stănescu depăşeşte convenţiile pentru a crea altele noi, afirmîndu-şi astfel atitudinea sa creatoare faţă de noile tendinţe poetice. Poezia sa nu recunoaşte logica matematică, de aceea cînd îl caută pe om în toate sensurile el caută în acelaşi timp universul, îşi examinează locul său în lume". Discursul acesta era rostit de un om foarte apropiat lui Nichita. Nu îi unea numai vîrsta (Andreevski este cu un an mai tînăr, născut deci în 1934) ci şi poezia unei lumi intens imagistice. Autorul *Denicijei* — tulburătoare carte de iubire, lungă şi chinuitoare invocaţie a unei făpturi concrete şi ireale în acelaşi timp — înţelesese bine cum „cuvîntul poetic al lui Nichita Stănescu este scris într-un alfabet universal, venind dintr-o observaţie creatoare şi bogată multiplicată de idee şi de sensul energiei sale eliberate". Iar alesul auditoriu avea să se convingă încă o dată ascultînd în lectura plurilingvă poemele poetului român. Slujitori ai cuvîntului în atîtea şi atîtea limbi ale pămîntului luau cunoştinţă de pătrunzătoarea putere a limbii române de a se lăsa cuprinsă de marile îndrăzneli ale gîndului. Căci cuvîntul lui Nichita Stănescu era şi epopee şi elegie, şi oraţie şi cîntec de leagăn. Se răsfrîngeau în el toate vocalele şi consoanele limbii ce l-a născut poet, se distilau în cîntecul acela integral puritatea şi speranţele unui popor străvechi, ce-şi ocrotise cu dragoste nesfîrşită poeţii.

Din gheţurile Groenlandei şi pînă la antipozi, din savana africană pînă în aglomeraţiile urbane ale Americilor, din vechile spaţii culturale asiate şi din ţările cu puternică civilizaţie modernă ale bătrînului continent, de oriunde oamenii iubesc poezia, umanitatea îşi trimisese aezii acolo, pe ţărmul balcanic al Ohridei, arătîndu-şi încă o dată dorinţa de prietenie şi de înţelegere. Onoarea de a fi ales cel mai bun în această competiţie poetică a lumii revenea în 1982 poetului acestuia, al cărui nume a devenit atît de familiar încît unii îl consideră un substantiv comun al lumii noastre şi îl scriu ca atare, pe nerespirate: *nichitastănescu*. Adică aşa cum ai scrie *casă, speranţă, iubire, dorul-dor*. În acelaşi an în care o altă voce puternică şi sensibilă a liricii noastre — Ana Blandiana — primea — ca laureatul cel mai tînăr — Premiul *Herder*, poezia românească su-

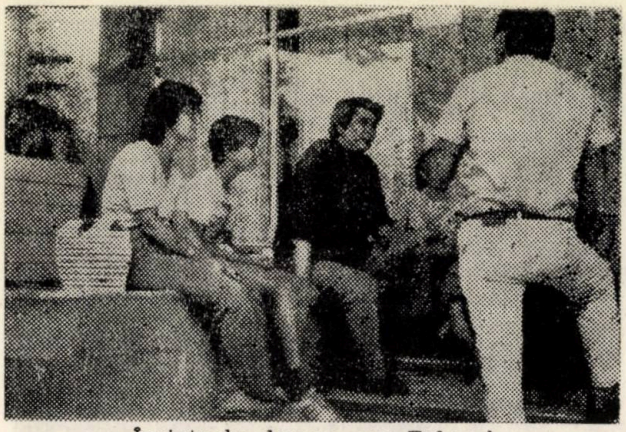

Înainte de plecarea spre Belgrad

punea atenţiei lumii tăria unei simţiri poetice. În acea seară de august *Serile de poezie* de la Struga au încununat pe Nichita cu o cunună amintind de anticii lauri ai lui Akademos. A fost — după cum va mărturisi însuşi poetul — o sărbătoare a poeziei noastre dintotdeauna. Căci prin el erau nemuriţi în faţa lumii şi păstorul Mioriţei şi preaiubiţii poeţi Văcăreşti şi Cârlova şi Anton Pann dar şi Blaga, Arghezi sau Labiş. Dar, mai întîi şi întîi Mihai Eminescu — cel ce luminează cărţile scrise şi cărţile încă nescrise ale poeţilor români. Noi, cei ce ne aflam în ceasul acela acolo asistam parcă — dată fiind şi apropierea de pămîntul legendar al Eladei — la reinstaurarea unor jocuri celebratoare. La noile *Panatenee* nu participau însă doar poeţii polisurilor din Atica şi Peloponez ci din mai toate cetăţile lumii.

La şase sute cincizeci de kilometri de Belgrad (şi la aproape două sute de Skopje) se derulează an după an una dintre cele mai importante reuniuni culturale ale lumii de azi. O funcţie distinctă în impulsionarea poeziei contemporane a lumii o au simpozioanele organizate în timpul Festivalului, la care participă sute de poeţi, eseişti şi critici literari. Sînt analizate — de pe poziţiile marii răspunderi faţa de scris — teme precum: poezia şi tradiţia, poezia şi puterea sa de comunicare, responsabilitatea poetului faţă de sine şi faţă de lume, dialogul poeziei cu viitorul. Colocviile de la Struga au mai întrunit adeziunea participanţilor faţă de teme puternice precum: limbajul poetic şi apărarea cuvîntului, culoarea locală şi semnificaţia universală a poeziei, poezia în slujba existenţei, a revoluţiei şi a libertăţii. Miile de articole publicate în jurnalele şi gazetele lumii cu privire la rolul şi locul Festivalului în dimensionarea Poeziei de azi (multe din ele păstrate în sălile acelui edificiu simbolic denumit *Casa Poeziei* de pe malul rîului Drim) au activat interesul oamenilor de pretutindeni faţă de această manifestare culturală ce a dobîndit în vreme o semnificaţie aparte: aceea a întăririi poziţiei şi a prestigiului cuvîntului într-o lume ameninţată de incomunicare ,de alienare aceea a stabilirii unor durabile punţi între cititori şi poeţi. Nu întîmplător există aici deja amintita *Casă a Poeziei*, construcţie splendidă, menită să slujească drept sediu al poeziei universale de azi. Ambiţie din care s-au născut ample dovezi ale colaborării internaţionale prin vers. Aici a fost fondată o Bibliotecă internaţională de poezie; cuprinzînd cărţi ale tuturor participanţilor (deci, în peste un sfert de veac s-au putut strînge zeci şi zeci de mii de tomuri) cărţi care fixează pe pagina lor de gardă simţămintele autorilor, speranţa că prin poezie omenirea va ajunge mai drept şi mai rapid într-o lume a înţelegerii şi a fraternităţii. Aceste simţăminte, exprimate în atîtea şi atîtea graiuri ale planetei aveau să fie admirabil sintetizate de laureatul celei de-a douăzeci şi una ediţii a *Serilor de poezie de la Struga*, românul Nichita Stănescu: *„Ca şi maestrul nostru, marele desenator Hokusai, cel care semna desenele: Hokusai, cel nebun după desen, aidoma lui, celui care are urechi să vadă şi ochi să audă şi noi înşine semnăm poemele: Nichita Stănescu — cel nebun după poezie.“.*

Acest mare reformator al lirismului propăvăduia de fapt cea mai simplă cale de înţelegere între oameni: cea prin frumos, prin magia unică a imaginii, prin tremurul blînd al ideii. La prestigiul unanim recunoscut al Festivalului au contribuit desigur şi ceilalţi mari poeţi care au dobîndit în timp titlul de laureat: sovieticii Robert Rojdestvenski şi Bulat Okudjava (ulterior, în 1984, li se va alătura şi Andrei Voznesenski), chilianul Neruda tragicul *don Pablo de la Poesia*, ungurul Nagy Laszlo, iugoslavii Mak Dizdar, Miodrag Pavlovici, Miroslav Krleza şi Blaje Koneski, englezul Auden (cel atît de preţuit de Nichita şi cel preţuindu-l atît de mult pe Nichita), italianul Montale, turcul Fazil Hüsnu Daglargea, francezul Guillevic şi senegalezul Senghor, suedezul Lundkvist, spaniolul Alberti sau vest-germanul Hans Magnus Enzesberger. Lor li se alăturase aşadar poetul român, care ştia prea bine că „numai viaţa mea va muri pentru mine-ntr-adevăr / cîndva“ şi că poezia sa era demult menită a fi nemuritoare. Versurile acestea deschideau un *Trist cîntec de dragoste* ce avea să fie reprodus într-un splendid volum prin care editura *Grafos* din Belgrad îi omagia pe toţi laureaţii de pînă atunci ai *Cununii de aur* (The Golden Garland of the Struga Nights of Poetry). Poeta Dušita Ilin alcătuise de fapt o veritabilă antologie a marilor siluete lirice ale contemporaneităţii. Fiecare grupaj, cuprinzînd poeme în limbi de restrînsă ori de mare circulaţie era precedat de o fotografie a autorului inclus în volum. Rojdestvenski — într-un pulover alb, recitînd într-o patetică atitudine maiakovskiană, Okudjava — însoţit ca de obicei de ghitara sa fermecată, Laszlo Nagy — academic, rostindu-şi poemul fără a ascunde o puternică emoţie, poate aceeaşi ce o va încerca şi Dizdar. Apoi, un chip meditativ, de intelectual frămîntat de interogaţii: cel al lui Miodrag Pavlovici. Masiv, cu o mare bunătate întipărită pe chipu-i solar — Auden. Pablo Neruda — cu o pălărie estivală ca o cupolă a marilor gînduri ce-l bîntuie. Ursuz, cu o mare încrîncenare pe chip, dar şi cu solemnitatea aspră a senectuţii — Eugenio Montale (fotografia este din 25 mai 1973). Cu o ţinută impecabilă, de diplomat — Daglargea. Aidoma lui, Leopold Sedar Senghor, omul politic dublat de omul poetic... Cu gîndul îndreptat probabil „à tous ceux que Struga m'a permis de connaître et d'aimer“ — Eugéne Guillevic. Alb ca un aisberg, plin de vitalitate — Lundkvist (cel ce va susţine candidatura lui Nichita la *Nobel*). Solar ca un peisaj iberic — Rafael Alberti. Cu chip de copilaş, cu zîmbet deschis — venerabilul numit în actele scrisului Miroslav Krleza. Puternic, auster ca un Luther modern — germanul Enzesberger. Alt copil neîmbătrînit de timp: Blaje Koneski, universitar redutabil şi academician. (Pe terasa hotelului *Gorita*, sub tainica adiere a *duvei*, se va întreţine cordial cu Nichita asupra originilor comune ale poeziei balcanice). Toate aceste chipuri îl preced pe acela al poetului român. În fotografie — Nichita Stănescu poartă o bluză sport, acoperindu-i umerii puternici. Un chip bronzat, indicînd probabil locul unde a fost surprins de aparatul de fotografiat. Părul bogat, răvăşit de vîntul anarhic. Hotărît lucru, poetul se va fi aflat pe una din plăjile Mării Negre. O încercare de zîmbet sabotată automat de o mare suferinţă interioară. Pare fotografia unui mare atlet, obosit de o mare cursă cu obstacole. Ţin cartea în mîini şi mă întreb dacă nu cumva poetul venise pînă aici, în inima Makedoniei pentru a vesti — aidoma soldatului de la Marathon — victoria Poetului...

Durerea aceea de pe chip ne devenise atît de familiară. Nimeni nu o accepta, dar nimeni nu putea să i-o alunge cumva. Nichita Stănescu devenise pentru cei din jur aidoma unui vechi manuscris. Ne străduiam să-l descifrăm, fără a-i aduce vreo vătămare. La Struga însă, în acea vară a lui '82 semnele bolii şi ale suferinţei păreau a se retrage sub impulsul năvalnic al bucuriei. Redescopeream în el bărbatul tînăr de cîndva, trăind în prelungirea adolescenţei mirifice. Noua stare se revendica din emoţia acelui

Triumf

pe care-l trăia acolo, înconjurat de prieteni.

Seara lansării, cu Mateja Matevski

Ne găseam de cîteva zile în Iugoslavia. Străbătusem satele și orașele Makedoniei, vorbind miilor de oameni veniți să ne asculte Seara culturală românească, desfășurată în chiar ziua noastră națională a fost o serbare a limbii noastre melodioase, acolo, la Skopje, o sărbătoare continuată la Stip, în anticul Astibo, la Bitola și la Prilep, la Kruşevo, la Struga și la Ohrid. Nichita venise prin Belgrad, însoțit de Dumitru Radu Popescu, Anghel Dumbrăveanu, de pictorii Doina și Sorin Dumitrescu (prietenii săi și ai Dorei, de asemenea de față), de editorul Cornel Popescu. Marin Mincu si soția sa Ștefania Plopeanu veniseră din Italia, străbătînd Adriatica cu feribotul de la Bari la Bar. Alături de George Bălăiță noi am străbătut Bulgaria pentru a ajunge la locul de întîlnire, la Skopje. Peste cîteva zile ne întîlneam la Struga cu ceilalți colegi : Alexandru Andriţoiu, Adrian Popescu, Nicolae Ioana, Alexandru Jebeleanu, Gheorghe Tomozei. Carolina Ilica și Dumitru M. Ion erau deja în Iugoslavia, alăturîndu-se eforturilor organizatorilor. De la început, scriitorii români au fost înconjurați cu multă prețuire de personalități artistice de anvergură precum Blaje Koneski, Ante Popovski, Bojin Pavlovski, Mateja Matevski, Iovan Strezovski... Dialogul a cunoscut nebănuite profunzimi de gînd, solidarizînd în jurul artei adevărate oameni de vîrste și de preocupări diferite. Pentru noi românii ,dar și pentru prietenii iugoslavi cunoscînd la fel de bine sensul jertfei întruchipat de un Meșter Manole multiplicîndu-si simbolurile în tot amfiteatrul balcanic — era limpede că asistam prin puterea cuvîntului la înălțarea unui edificiu ce nu se va prăbuși niciodată căci inimile noastre fuseseră de la bun început așezate la temelia acestei construcții. Cred că oamenii Iugoslaviei au putut cunoaste mai bine prin vers un popor și o țară. Au putut afla vechimea vetrelor dacice si strălucirea scutului latin al limbii noastre veșnic cîntătoare. Au aflat gloria voievodului Ștefan, fala Călugărenilor și a Mărășeștilor dar și nefericirea lui Ioan-Vodă, a lui Iancu Avram și a lui Nicolae Bălcescu. Nefericire vindecată doar de bucuria cea mare a Unirii noastre, a tuturor. Căci poezia este o lecție de istorie a poporului ce-o naște și-o apără. Căci poeții sînt și vor fi cîntăreții bucuriilor si tristeților poporului din mijlocul căruia s-au ivit în zarea de foc a Cuvîntului.

Laureatul român al *Serilor de poezie* de la Struga era un astfel de cîntăreț al neamului său. Glasul i s-a auzit peste cîmpia roditoare a Pelagoniei, a fluturat aidoma unei eșarfe deasupra apelor înfiorate *de duva* ale lacurilor Prespa și Ohrid. I-a privit pe oameni în ochi și a stat de vorbă cu ei. La Prilep a zăbovit cu artiștii locului într-o tabără de sculptură înălțată sub poala unei vechi ctitorii. La Stip a străbătut halele unei fabrici moderne și a stîrnit admirația muncitoarelor de acolo. A doua zi, ziarele scriau despre această vizită ca despre un eveniment în viața acelui spațiu al muncii, al neodihnei. S-a întîlnit cu poeții și le-a dăruit cartea sa, de-abia apărută. Nu era prima care vedea lumina tiparului în Iugoslavia, cu poeme izvorîte din melancolia și înfierbîntarea gîndului lui Nichita. Dar era cea mai nouă — și poate cea mai completă — antologie a simtirii sale poetice. Tipărite prin puterea conjugată a caselor de editură *Misla* și *Makedonska Kniga* — ca și prin truda comună a traducătorilor devotați Taşko Sarov și Dumitru M. Ion — cartea are o dedicație simplă și plină de autenticitate : *„Iubite cetitorule al meu din Makedonia, îți dedic această culegere de versuri cu prilejul faptului că ne-am întîlnit în timpul vieții noastre, iar nu în timpul vieții altora“.* O fotografie — astăzi devenită celebră — îl înfățișa pe poet într-o atitudine aparent terestră : încordat să aprindă de la flacăra unei brichete o țigară umilă, cu tutunul ușor scuturat. Nu gestul în sine mi se pare revelator, cît acea tensiune interioară pusă în lumină de expresia chipului, de elasticitatea ca de arc a gîtului, de părul său blond parcă electrizat. Este efortul acela superior de captare a focului, atitudine atît de omenească, încît îi fixează omului cea mai înaltă dintre aspirații. „Pe om îl ispășește de individualism cuvîntul, care este un organ colectiv al umanității, dacă nu cumva singura ei ființă fragmentată în nesfîrșite substantive și verbe rostite de pieritorii globului pămînesc“.

În această bucurie pînă la jubilație a întîlnirii într-un prezent ce are atîta nevoie de comunicare (fotografia amintită poartă o dedicație tulburătoare : *Festivalului de la Struga — inima lui Nichita Stănescu — Azi“*, stă mesajul pașnic intact, plin de curățenia gîndului colectiv ce l-a zămislit, al unui popor, în rostirea plină de har a unuia din prinţeputii său cîntăreți. *(Nepriceperea este un păcat capital* — îi plăcea lui să afirme în acele zile la Struga. Găsise acest adevăr într-un izvor vechi al înțelepciunii și îl repuse în circulație, fericit parcă a nu face parte dintre cei nepricepuți). Și prin acest mesaj cititorii îl puteau cunoaște mai bine pe el și țara de unde venea. *„Între un posibil dialog al frumosului cu adevărul vedem noua frontieră a sufletului uman, de aceea declarăm cu mîna pe inimă că omul încă există și că întreaga umanitate ca niciodată în timp, își dorește secundele de viață ca pe o avere personală“.* Fusesem cu cîteva clipe mai înainte (cîteva zile, vreau să spun, de fapt, dar Nichita Stănescu prefera să măsoare timpul în *clipe* — undeva la granița grecească, în perimetrul arheologic al Heracleei Lyncestis, cetate străveche a acelor pămînturi sudice păstrînd amintirea lui Filip, tatăl lui Alexandru și a lui Alexandru cel Mare chiar. Precum și amintirea celor ce aveau

Nichita Stănescu împreună cu Titus Vâjeu

s-o cutreiere, falnici poeți greci și latini, atrași aci de frumusețea leagănului natural, spațiu al echilibrului și al meditației. Masiv și suav totodată, poetul acesta mereu visător cerceta cu privirea treptele amfiteatrului, statuile, mozaicul acela cuprinzînd imagini fabuloase și savant colorate. Nu l-am întrebat atunci la ce se gîndea, deși bănuiam. Iar cîteva clipe mai tîrziu (deci peste cîteva zile) mi-a confirmat că se gîndea la marele păstor al pietrelor de acasă, la Vasile Pârvan, de la care înțelesese că mileniile trec (clipele deci) dar nu se irosesc în zadar. Că omul trebuie să se ataşeze tot mai temeinic frumuseții, respingînd ca pe o ciumă rugina războaielor : „Din punctul de vedere al aerului / soarele-i un aer plin de păsări / aripă în aripă zbătînd /. Oamenii sînt păsări nemaiîntîlnite / cu aripile crescute înlăuntru / care bat, plutind, planînd, / într-un aer mai curat, care e gîndul".

Între miile, poate milioanele de poeți ştiuți ori neştiuți, pe care umanitatea fecundă i-a născut în dansul mileniilor spre viitorime, iată că la Pontul Stîng s-a ivit un mare poet al clipei de azi, care, în febra treburilor zilnice, a înălțat imn omului etern, lăudîndu-i truda și eliberîndu-i cuvîntul spre stele. El a lansat verbul ca dintr-o praştie, aidoma vestitului principe al tăbliţelor de lut ars Ghilgameş, el a lansat vorba ca dintr-o mitralieră, ca dintr-un tun, ca dintr-o rachetă interplanetară. El a lansat cuvintele către oameni, abolind astfel armele ucigaşe de mîine, pedepsind la uitare pe ucigaşii Troiei şi lăsîndu-i timp de zidire lui Amfion.

Între miile, poate miile de poeți pe care lumea i-a fericit cu acest nume există un poet român blond ca un munte de grîu. Aşa părea el privitorilor săi din catedrala Sfînta Sofia Ohrideanca, atenților săi ascultători veniți de pretutindeni : un munte de grîu ori poate un munte de cuvinte luînd forma boabelor de grîu...

★

Încununarea în catedrala poeziei de la Ohrid fusese apoteoza serbării. Poeți din vreo cincizeci de țări erau de față şi fuseseră părtaşi la bucuria sa aleasă. Mulți ştiau că ajunsese acolo în cvadriga celestă, însoțit de Domnul Mîndriei Noastre Mihai Eminescu : „Şuieră o cvadrigă pe cîmpia / secundelor mele. / Are patru cai, are doi luptători. / Unul e cu ochii-n frunze, altul / cu ochii în lacrimi". Nu se puteau despărți cei doi luptători deşi „unul e neclintit, cu armele, / celălalt cu amintirile". Nu se puteau desfrăți cei doi frați. Cel puțin acesta era sentimentul nostru, al românilor prezenți la sărbătoarea aceea : Mihai Eminescu îl însoțea...

A doua seară, pe podul de peste apa ce desparte Struga în două mii de oameni veniseră să îl ascule. Cei ce cu o noapte mai înainte nu încăpuseră între pereții puternici ai ctitoriei de la cumpăna mileniilor unu şi doi. Cei ce se îmbulziseră afară şi care erau cu inima alături de el *intra muros*. Cei ce nu apucaseră, alungați de treburi, să fie acolo, pe malul Ohridei. Mii de oameni ținîndu-şi copii în brațe, ca pe niște stindarde însuflețite. Ascultîndu-l cum vroia el, cu ochii şi privindu-l tot cum dorea el, cu auzul. Acolo, pe

Podul prieteniei

de peste Drim, rîul care străbate imensitatea lacului Ohrid, primenindu-l aşa cum poezia adevărată primeneşte sufletul oamenilor, vorbele lui Nichita Stănescu spărgînd liniştea bolnavă de emoție, vindecînd-o. „În fiecare scorbură era aşezat un zeu / Dacă se crăpa o piatră, repede era adus / şi pus acolo un zeu...". În toate pietrele Makedoniei, în toate pietrele lumii, poetul nostru aşeza zeul cel bun al Poeziei.

Seara dinainte îl transformase parcă într-un simbol al creațiunii. Devenise parcă tocmai ceea ce de mult timp se visase : Amfion, constructorul... Revăd fotografiile acelor secunde. Înconjurat tot timpul de lume, solicitat să acorde autografe, să strîngă mîini întinse, să sărute chipuri pe care le ştia de mult sau pe care le vedea prima oară. Iată-l cu prietenul Bojin Pavlovski, prozatorul în care el vedea un Ernst Hemingway al Balcanilor. Iată-l cu Dumitru M. Ion, ridicat în brațele sale puternice, drept mulțumire, poate, pentru splendida echivalare a poemelor, dar, mai ales, pentru dovezile unei prietenii îndelungate. Sau cu celălalt traducător admirabil, Taşko Sarov, sub privirea destinsă a lui Dumitru Radu Popescu. Îmbrățişînd-o cu tandrețe pe fragila Dora... Şi o imagine diurnă, în mare parte despovărat de eticheta la care îl obligase ceremonia din ajun, fără costumul sobru şi cravata (pe care peste cîteva zile avea să i-o dăruiască, plină de insigne, lui Matei Bălăiță, fiul prozatorului prieten), uşor dezabuzat, într-un grup de scriitori iugoslavi (Mateia Matevski, Iordan Plevneş, Sente Simonovski, Luan Starova), greci (Pannos Tassidi, Petros Sarandopouluos) şi români (Carolina Ilica, Dumitru M. Ion şi subsemnatul). Cîteva zile în şir, Nichita Stănescu fusese ținta blitzurilor, a obiectivelor cinematografice. Era laureatul unui *Oscar* al poeziei şi se bucura de o enormă atenție din partea presei şi a radioteleviziunilor. Dispărea din vreme în vreme să acorde un interviu, mai mult din plăcerea de a sesiza perplexitatea cu care erau întîmpinate răspunsurile sale paradoxale. De fapt, suporta cu modestie această cascadă de atenții, de apeluri multiple din partea Gloriei. Se simțea bine însă în acest context efervescent care şi-l alesese drept centru, drept ax uman. Ziarele iugoslave îi acordau spații ample, numere întregi din revistele culturale îi erau închinate. Într-o dimineață, mi-a arătat cu nedisimulată plăcere un ziar din Zagreb. „OKO" apăruse în chenar roşu, semnul internațional al sărbătorii .Pe prima pagină — chipul de efigie al acestui „rumunski pjesnik Nichita Stănescu" cîştigător la Struga al celebrei *Cununi de aur* (în sîrbo-croată *Zlatni Vijenac).* Şi abia dedesubt prezentarea celebrului festival cinematografic — cu enormă participare internațională — de la Pola. Evenimentul principal era socotit însă cel de la Struga. În cuprinsul revistei, întreaga pagină a unsprezecea cuprindea texte poetice de Nichita în traducerea şi

prezentarea prietenului său de o viață Adam Puslojic. Între poeme străluceau *Enkidú* și *Elegia a zecea*. Nededat la limbile slave, poetul încerca să silabisească propriile versuri îmbrăcate în haină străină. „Sună al naibii de bine" — a conchis el, mizînd pe fantastica sa intuiție...

La Struga s-a purtat ca în orice situație din viața sa, împlinită sub semnul poemului : cu simplitate, cu acea emoție a traversării unei clipe. Se gîndea ce o fi pe acasă. Și nu se gîndea doar la casa d'n Amzei. Se gîndea la vatra sîngelui, care era țara așezată pe orizontalele geografiei și pe verticalele istoriei. Poate de aceea gîndul că ne înapoiem curînd îi dădea o stare de bucurie și mai intensă decît acest spectacol al celebrității al cărui protagonist era...

Mai revăd o imagine. Ultimele clipe la Skopje. Pe treptele *Grand-Hotel*-ului, care ne găzduise în somptuoasele-i încăperi și saloane, poetul stă sprijinit de un zid al intrării. Privește adînc spre străfundurile toamnei care abia se vestește. A fost oare un vis ? — par a spune ochi săi, peste care urcă fumul țigaretei ținută aristocratic între degete. Degetele cu care a scris *Dreptul la timp* și *Unsprezece elegii*, *Operele imperfecte* și *Respirările*...

Plecăm spre Belgrad, înghesuindu-ne în cele două *Dacii*, a mea și a lui Anghel Dumbrăveanu. La ieșirea din Skopje ne despărțim (în dreptul spitalului *București)* de familia Mincu, îndreptîndu-se spre țară prin Bulgaria. Noi, cei rămași (Nichita, Dora, D.R.P., Dumbrăveanu, cei doi Bălăiță, tatăl și fiul, Matei, mezinul delegației și *port-bonheur-ul* ei plin de viață, Carolina Ilica, Dumitru M. Ion) vom străbate autostrada spre Belgrad cu sentimentul că am fost martorii unui mare triumf al culturii românești peste hotare.

Numai Nichita pare a uita că acest triumf se datorează lui, în primul rînd. La popasuri, spune anecdote pe seama gloriei și ne declară că abia așteaptă să-și întîlnească la Belgrad prietenii. Nu numai pe cei cinci, cîntați în cunoscuta sa carte. Știe că numărul admiratorilor este mult mai mare. Și aveam să ne convingem de acest fapt de cum coborîm din mașini și pășim pragul hotelului „Slavia".

În holul imens, multă lume venită să îl salute. Au așteptat aici ore în șir, necunoscînd, desigur, impedimentele cărora a trebuit să le găsim rezolvare pe drum. Cei doi conducători-auto, Anghel Dumbrăveanu și soția mea, Virginia, au fost nevoiți să găsească soluții tehnice spre care Nichita privea cu nedisimulată spaimă. Astfel încît am ajuns cu oarecare întîrziere. Ne așteptau — între alții — Adam Puslojic și Srba Ignatovici. Receptionerul ne-a întins fericit cheile : urmărise la televiziune toate transmisiile directe de la Festival. Înțelegem imediat : cunoaște toate cărțile lui Nichita traduse aici și afirmă că nu e singurul funcționar al hotelului care-l prețuiește pe compatriotul nostru.

Urcăm în camere, obosiți de cei aproape șapte sute de kilometri parcurși în acea zi. Nichita ne anunță însă că el trebuie să plece la Pancevo, unde e așteptat de cititori. „Dar e aproape miezul nopții ! — exclamă cineva, încercînd să-l racordeze la o realitate care face practic imposibilă orice sezătoare literar-artistică. „Nu-i nimic, oamenii aceia mă așteaptă". Tînărul poet Petru Cârdu, neobosit animator al vieții culturale din Voievodina, ne confirmă acest neașteptat adevăr : la Pancevo, cîteva sute de oameni așteaptă sosirea poetului în sala unde urma să se desfășoare — începînd de la ora șase după amiază — întîlnirea. În fapt, ea avea să înceapă la ora unu din noapte... Oamenii aceia știau că Nichita va veni totuși și nu s-au îndepărtat. A doua zi, Nichita era fericit. Oboseala drumului din ajun, cea adăugată de oboseala nopții în care, în loc să se odihnească în camera de hotel, recitase poeme și purtase dialoguri cu cititorii, părea alungată de acel sentiment al datoriei împlinite pe care îl degaja chipul său. Ne-a întins cîte o carte poștală pe care se găsea tipărit un poem al său, *Madona din Vîrșet* : „Oul este starea pe loc / dintre zborul a două păsări / cum pămîntul e starea pe loc / a omului ce aleargă fugărit de lupi, / Stelele sînt stare pe loc / a reînvierii. / Pe țițele dealurilor de la Vîrșet / mă alaptez și eu / gîndind acestea". Alături, un desen de Iavor Rasajski :

În fața editurii Misla, cu șoferul Dițko, vizibil exuberant — Skopje, 1982

un Nichita cu chip de granit. Pictorul va fi avut de atunci încă viziunea monumentului poetic Nichita Stănescu. Oricum, despărțindu-ne la Belgrad, am avut senzația că auzim piatra cum urcă în trupul său, cotropindu-l. El era aidoma eroilor, acei soldați tineri ce „stau așa nemișcați, ne-ncetînd să lucească / și noi ne uităm la ei cum am privi luna / răsărind chiar din mijlocul pieții". Era un general al poeziei, dar care nu rîvnea decît la condiția de soldat, de luptător de rînd, și nimic nu l-ar fi convins că există o demnitate mai mare pe lume deoarece „poetul, ca și soldatul..."

Astfel încît, anul următor, cînd avea să se întîmple

Întoarcerea la Alexandru

adică revenirea pe pămîntul makedonean, Nichita Stănescu intrase în a doua jumătate de veac a vieții sale simțind parcă neîntregirea anului în care tocmai fusese sărbătorit oficial și prietenește în ultima zi din Martie. „În universul poeziei lui, straniu bîntuit și de matematici ermetice, ninge cu fulgi de magneziu, cu picături de torță din vechea Eladă, ninge cu mai mult de patru puncte cardinale, cu ochii iubitei, cu inima ei coborînd din călcîi de luceafăr, cu țăndări de felinar bucureștean, cu de tot rîsuplînsu, cu semne metalice smulse din crucea saniei, cu gălbenuș de ou dogmatic, ninge elegiac, iar osul pieptului, o bardă mînuită de-un înger, cioplește fum, tăcere, alcool, blestem — și toate la un loc domnia Poeziei sau misterele ei, vecia închipuirii, biruința celui mai omenesc strigăt, care e durerea iubirii". Scrisoarea aceasta purta semnătura unui congener, Fănuș Neagu, unul dintre cei cu care poetul luptase trei decenii umăr la umăr, pe baricadele limbii române, întru apărarea duhului ei celest.

Cifra rotundă pe care o sărbătorise îi adusese parcă semnul clasicizării. Puțini mai vorbeau de el așa cum

se vorbește despre un contemporan. Operele imperfecte își dovediseră între timp perfecțiunea. Mitul se închegase frumos și poezia sa era judecată ca un strigăt al Absolutului. „Poetul nu are biografie ; biografia lui este de fapt propria lui operă, mai bună sau mai rea, mai măreață sau mai puțin măreață". Destinul a vrut ca el să devină „poliglot de limbă română", adică să-i vorbească toate graiurile subterane, alimentînd aidoma rîurilor. Fluviul acesta primordial. Se născuse nu numai în România, ci și în limba română. O știa și o afirma cu orgoliu nedisimulat. Făcuse pentru ea ceea ce trebuie să facă un copil bun față de mama sa : îi perpetuase ființa în cugetul plin de iubire.

Întoarcerea în Makedonia era așteptată. Mai fusese — după încoronarea de la Struga — de două ori în Iugoslavia. În sud, pe pămîntul lui Macedon se întorcea la exact un an de la triumful ce-l cunoscuse pe merit. Venea să predea noului laureat Ștafeta dăinuirii poeziei. De data aceasta îl aștepta un program mai puțin complicat, mai puțin obositor. Solicitările protocolare erau din start diminuate. Îi revenea doar sarcina rostirii pe Podul Poeziei de peste Drim a unui poem. Ceea ce nu însemna, la urma urmei, că se poate consacra unui program întrucîtva turistic. Lăsase o prea puternică impresie spre a nu fi abordat în continuare de ziariști, spre a nu fi cordial felicitat de colegi, spre a nu i se cere declarații și versuri.

Anul care se scursese îl marcase însă puternic. În '83 făcea față cu greu ritmului acestor exigențe. Nu voia să supere pe nimeni, dorea doar să fie supus mai puțin tracasărilor. Pentru noul laureat, poetul indian Agyey — pseudonim al lui Sachcidanand Hiranand Watayayan — a simțit imediat o simpatie, puternică. Urmașul lui Eminescu se îndrepta către fiul lui Kama cu suflet deschis. Orientalul acesta foarte cultivat, trăit mult timp în metropole europene, fără a se desțăra însă, altminteri destul de reticent cu străinii, a simțit la rîndul său o puternică prețuire față de Nichita Stănescu.

Aparent erau atît de diferiți, încît puteau fi luați drept reprezentanții nu a două continente diferite, ci a două planete îndepărtate. Indianul tăcut, ușor hirsut, cu o melancolie senină pe chip. Românul exuberant, chiar și în oboseala trupească ce-l asedia, cu zîmbet larg, neputînd ascunde suferința fizică ce-l măcina, gata însă de joacă parcă. Copilul Ploieștilor îl întîlnea pe cel al Calcuttei în spațiul pur al lui *homo ludens*. Deosebirea era — cum spuneam — doar formală. În fapt îi unea o aceeași patimă față de cuvînt și ideea întruchipată în cuvînt. S-au plimbat laolaltă pe străzile Strugăi, orașul de pe malul nord-vestic al lacului Ohrid, această mare interioară protejînd din vechimi poezia. Pe pămîntul lui Orfeu se întîlneau poeții aleși ai două mari civilizații. Iată — spuneau parcă ochii lui Nichita — cum Por Împărat este dezlegat de mîhnirea înfrîngerii prin acest fiu al poporului său, care vine după două mii și mai bine de ani aici, în leagănul lui Macedon, spre a fi desemnat victorios în lupta eroică a Poeziei !

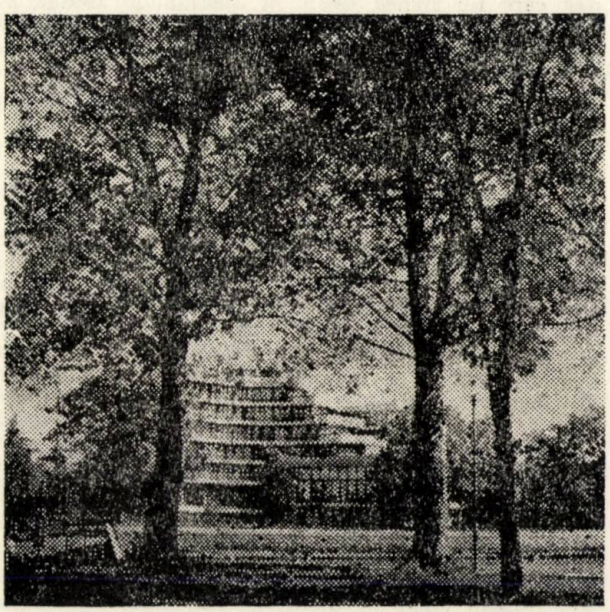

Hotelul Drim, unde a locuit poetul

Nichita se bucura de bucuria indianului, mare poet, așa cum se bucurase de propria sa bucurie cu un an mai înainte. Au vorbit despre Mircea Eliade și despre florile de pe malul Gangelui, despre Tagore și despre Eminescu. Soțiile celor doi s-au înțeles de asemenea. Superba și tînăra soție a lu Agyey i-a dăruit Dorei, cea cîntată de Nichita ca libelulă, un colier. Nichita a socotit că e potrivit să așeze pe gîtul orientalei o ghirlandă de cuvinte abia înflorite...

Revăzuse Struga, se gîndea la Ohrid și la minunea aceea numită Sveti Naum, unde auzise — la fîntîna adîncă din incintă — zvîcnet de tînără inimă. Era izvorul Prespei și se spunea că acela ce îl auzise cîndva va fi întors de zei înapoi. Cu un an mai devreme îl ascultase, și iată, oracolul nu mințise. Se va reîntoarce oare și anul care va fi ?

Într-o amiază, pe plajă l-am văzut apărînd cu Dora dinspre elegantul hotel ce găzduia lucrările Festivalului. De data aceasta, din România sosiseră — alături de Carolina Ilica, Dumitru M. Ion și de noi — poeții Doina Uricariu, Liliana Ursu, Constantin Abăluță și Nicolae Neagu. Pe Nichita îl însoțeau Dora și Augustin Frățilă. Mai puțin numeroasă decît anul anterior, delegația noastră era la fel de înconjurată de atenția gazdelor iugoslave. Nichita înțelesese că încetase să mai fie un *oficial*, un poet care să poarte cunună. Coroana de aur dobîndită cu un an mai înainte îi mai nimba fruntea, dar poetul părea a fi uitat de mult fericita întîmplare. Se bucura în schimb de minunăția locului în care soarta îl adusese din nou. Cunoștea istoria densă a acelui meleag. Străvechiul Enhalon strălucise încă din antichitatea înscrisă în monezile și efigiile pe care el le știa tot atît de bine și pe care le iubea cu atîta ardoare. Și mai era apa aceea a lacului, fascinantă, aproape nemișcată sub scutul puternic al munților din jur. Apa aceea în care silueta poetului se răsfrîngea aidoma unui imens astru blond.

Pentru Nichita, lumea aceasta își păstra nealterat fabulosul. Ohridul și Struga îi apăreau drept cetăți ale culturii, cărora le intuia cu exactitate ponderea în contextul vibrației culturale balcanice. Cu un an mai înainte, voise să-și continue drumul către Adriatica ,acolo unde Vasile Pârvan localizase unul dintre leagănele artistice de prim-plan ale Europei. Vis neîmplinit. Probleme de timp, de carburant ,probleme — mai ales — de rezistență a organismului său tot mai obosit. Acum pînă și o plimbare ceva mai cuprinsă îl epuiza.

Pe plaja de lîngă hotel venise îmbrăcat sub soarele dulce, mulțumindu-se doar la a privi locul. Și — poate — adolescenții și adolescentele de pe plajă. Erau efigiile vii ale poeziei sale dintotdeauna.

Acolo ne-a mărturisit dorința aprigă de a se putea întoarce lîngă apa aceasta în care s-a răsfrînt cîndva și chipul lui Alexandru. O dorință pe care zeii aveau să i-o refuze.

Dar nu tot ei refuzaseră și întoarcerea lui Alexandru cel Mare aici, în vatra nașterii ? Războinicul tînăr și-a lăsat viața în Babilonul unde fusese fericit fratele lui Nichita, puternicul Enkidú.

Nichita însuși avea să rămînă departe de ei, dar aproape de celălalt frate al său — Mihai Eminescu. Din incandescența lor se va naște cîndva cvadriga ce se va plimba pe cer, aidoma Carului Mare. Putința observării lor cu ochiul liber este doar o problemă de timp...

Titus VÂJEU

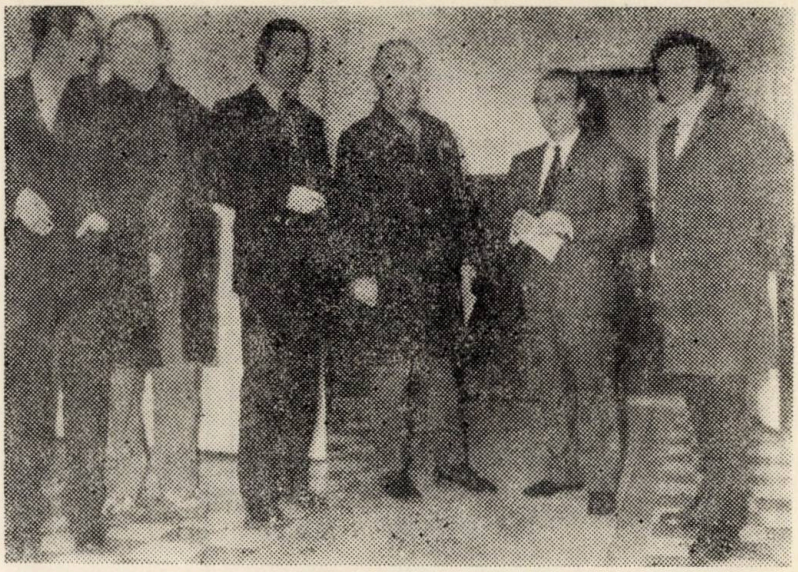

Poetul într-un grup de prieteni

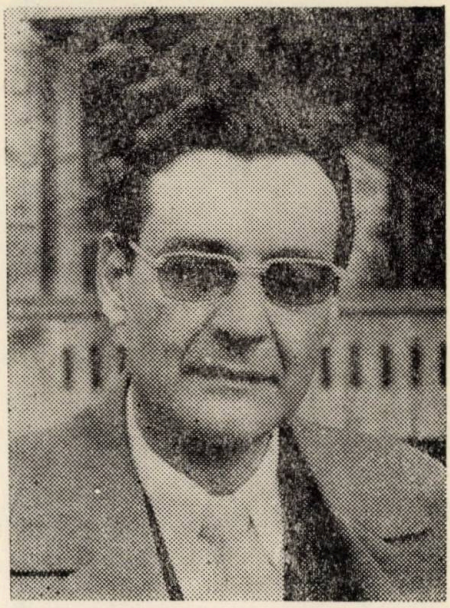

Poetul în 1976

Anotimpurile nudurilor

În loc să văd acuma ce mai posed în mape
Vreun manuscris de preț, tartaj îngălbenit
Eu redescopăr vara, cîndva, atît de-aproape
Minuni ce peste vreme nu m-au descumpănit.

De printre rafturi unde dorm geniile firii
Apare-un șir de sîni ceresc de inocenți
Maeștri muți acuma la farmecul iubirii
Dau taina bibliotecii pentru un sac de cenți.

— Ei, iar cu mărunțișuri umblați, iernatici crai ?
Femeia nu suportă nici ochelari, nici barbă
Dar sîngele din file începe să ne fiarbă
Noi, cei ce-am cercetat langajuri de mult moarte,
azi nu mai știm un grai.

Cum ? Nu mai știți elina, nici hindu nici latină ?
Voi ce v-ați înțeles cîndva cu eschimoșii
Acum v-ar conveni s-o faceți pe codoșii
Sirenelor de aur ce zboară în lumină !

Nu vreau decît iubirea eternului frumos
O clipă doar pe tot ce-i divin să se-odihnească.
Am construit palate, iar fluviul maiestuos
Cu mîna noastră dreaptă-l făcurăm să se-oprească.

Atuncea, — cavalerii, cu lupe, microscoape, —
Științelor și artei — priviră umeri goi...
O, nuduri depărtate, voi îmi sunteți aproape
Mai mare ca plăcerea care-i ascunsă-n voi.

Legendă

Pe cînd Orfeu pornise după Euridice
Nu mai știa că-n gura de rai o s-o ridice
Și s-a tot dus năucul de geniu plin de har
Să vadă prețul lirei cît este de amar.

Legenda cum fusese nu mă interesează
O fi găsit-o Pluto cu sînii ca o rază
Străluminînd infernu-i cu pulberi nupțiale
Și i-ar fi spus : Acestea-s ale mele, toate ia-le,

Dar ce se întîmplase cu cîntărețul strîmb ?
Avea măcar o spadă, un fulger la carîmb
Știa să dea cu pumnii și pe nerăsuflate
Juca vre-un jiu jitsu, vre-o mostră de karate ?

Eu cred că este Stixul păzit de cerberi cruzi
Din cînd în cînd o oază se-așterne fericită
Și lira lui Orfeu înseninată-auzi
Avea și bietul Pluto dreptul la o iubită.

Florin Mihai Petrescu dînd autografe pe volumul : „Vis și simetrie“ (Colecția Pans Costăchescu)

DIN LITERATURA LUMII

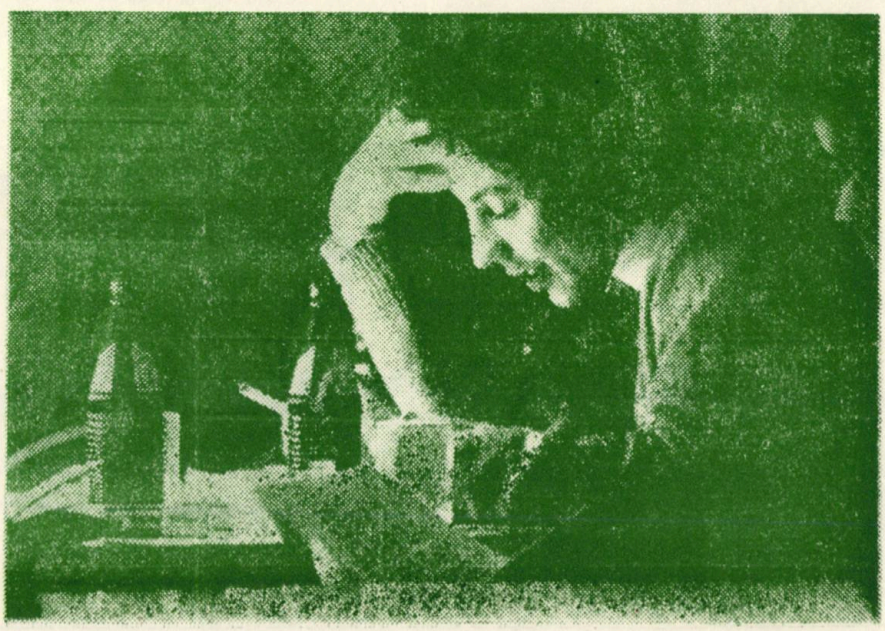

ERNESTO SABATO:

„Opera unui artist este portretul personalității lui"

Ernesto Sabato trăiește retras în casa lui de la Santos Lugares, lîngă Buenos Aires. A renunțat la activitatea literară. Atins de o boală incurabilă a vederii, nu mai poate să scrie și să citească. În schimb, pictează. Nu mai acordă decît foarte rar interviuri. Cele din care reproducem mai jos ample fragmente au fost realizate cam în același timp și au apărut în „Magazine littéraire" și, respectiv, „Europe".

— Opera D-voastră literară este o constantă investigare a Binelui și a Răului. E ca un tunel sau, mai curînd, ca un labirint interminabil. Pe măsură ce te afunzi în el, crește și senzația de obscuritate. Dar care e frontiera dintre Bine și Rău ?

— Este tocmai ceea ce încerc să determin în romanele mele. Unul din avantajele ficțiunii asupra eseurilor este că acestea din urmă se fac doar cu ajutorul rațiunii pure, pe cînd ficțiunea face apel la rațiunea pură dar și la mituri, la simboluri sau la vise. Iată de ce ficțiunea, spre deosebire de eseuri, reflectă realitatea totală a scriitorului. Probleme atît de complexe precum Binele și Răul, divinitatea, sensul existenței, nu pot fi cuprinse, în integralitatea lor, prin rațiunea pură. Aș vrea să adaug că opera mea nu vorbește doar despre Bine și Rău, ci și despre absolut, despre incomunicabilitate, despre singurătate, despre sensul existenței.

— După TUNELUL, fiecare dintre romanele D-voastră a fost și mai complex. ALEJANDRA mergea mult mai departe la nivelul formei iar în ABADDÓN, EXTERMINATORUL, care e o încercare de „roman total", vă implicați ca scriitor și, totodată, ca personaj. De ce această complexitate progresivă ?

— N-am făcut altceva decît să reiau și să frămînt trei sau patru obsesii profunde. Pe măsură ce înaintam în viață, pătrundeam și mai adînc în ele și, inevitabil, ele au devenit tot mai complicate. În ultimul meu roman apar eu însumi ca personaj. Era o tentativă de a aprofunda fenomenul creației literare nu din exterior, cu ajutorul gîndirii logice, ci în chiar interiorul ficțiunii. Nu numai plecînd de la idei, ci folosind toate resursele pe care le îngăduie ficțiunea, de la vis la mit.

Huxley folosise deja un personaj-scriitor care era într-un fel purtătorul de cuvînt al autorului. În **Falsificatorii de bani** ai lui Gide se întîmplă același lucru. În ce mă privește, am încercat o experiență absolut nouă : scriitorul se află în roman nu ca observator sau comentator, ci ca personaj care se bucură de același statut ontologic și psihologic ca toate celelalte personaje. Se amestecă printre ele, e cuprins de aceleași sentimente de ură sau iubire. Autorul este judecat și chiar detestat de propriile sale personaje și se instaurează între ei tot felul de relații inclusiv erotice. Aș spune totodată că e acolo o încercare de a dezvălui misterul ficțiunii în general. (...).

— Opera D-voastră literară nu este ceea ce am putea numi o „operă angajată", în sensul strict al termenului.

— În plan strict politic, desigur că nu. Dar m-am „angajat" în eseurile mele, unele din ele publicate în plină dictatură, și am dat publicității numeroase declarații împotriva juntei militare și a atrocităților comise de ea. Să nu luăm exemplul unui scriitor latino-american, ci un exemplu ilustru. Beethoven era un partizan fervent al Revoluției franceze, dar nu el a compus **La Marseillaise**. În momentul cînd această revoluție stîrnea furtuni în Europa, el compunea marea lui muzică, ba chiar lucrări mai puțin accesibile, precum cvartetele.

— Socotiți, prin urmare, că e o deosebire între eseurile și romanele D-voastră...

— Eseurile se scriu cu mintea, apelînd doar la gîndirea logică : ele sînt expresia vieții diurne a scriitorului. Romanele se fac mai ales grație gîndirii magice, aceea care domnește în străfundurile inconștientului, adică ceea ce Pascal numea „rațiunile sufletului". Bineînțeles, un mare roman înseamnă și idei — vezi Dostoievski, Thomas Mann, Stendhal — dar esențialul este acest mesaj care vine din lumea inconștientului. Putem considera că gîndirea progresează, că Heidegger este superior lui Platon, că Einstein este superior lui Arhimede. Arta, dimpotrivă, nu progresează. **Ulysse**-le lui Joyce nu e superior **Odiseii**. Pentru aceleași motive, de cînd omul e om, nici visele nu progresează. Rădăcinile profunde ale artei trebuie să le căutăm în vis. (...) Iată de ce opera de artă oferă, în orice epocă, fragmente de absolut, fragmente din ceea ce am putea numi adevărul absolut al condiției umane. Poți zice orice despre vise, numai că sînt minciună — nu.

— Ați fost legat de Breton și de suprarealiști în Parisul de dinainte de război. Cum a influențat această epocă opera D-voastră ?

Ernesto Sábato

— Fiecare găsește ceea ce caută. Lucram pe atunci în laboratoarele Curie și traversam o gravă criză spirituală. Aveam senzația că știința va declanșa, prin atomul de uraniu, cea mai mare dintre catastrofe și că era totodată cauza dezumanizării omului. Adolescent fiind, deși pasionat de pictură și literatură, mă aruncasem către matematică, deoarece găseam în ea o ordine minunată, ordinea platoniciană a cerului, o ordine pe care eu, tînăr haotic și dezechilibrat, n-o aveam. Veni apoi ziua cînd această ordine platoniciană nu mă mai satisfăcu și cînd simții nostalgia lumii terestre, cu haosul și imperfecțiunile ei. Și astfel vechea mea vocație literară s-a adîncit. Scriam dintotdeauna, dar numai în acel moment am simțit nevoia imperioasă de a scrie : dacă n-aș fi făcut-o, aș fi murit. Iată motivele pentru care am căutat să intru în contact cu suprarealiștii care, într-un fel, erau la antipodul gîndirii logice și științifice. Da, cred că această experiență a lăsat enorm de multe urme în personalitatea mea de scriitor. Iar asta se vede mai ales în **Raport despre orbi** și în **Abaddón, exterminatorul**. Mișcarea suprarealistă era purtătoarea unei revendicări a inconștientului, deși romanticii făcuseră asta cu mult înainte. Dar suprarealismul a exercitat în special un efect cathartic și moral într-o lume putredă.

— Ați criticat totuși această mișcare în unele dintre eseurile D-voastră.

— Am criticat, într-adevăr, excrescențele și mistificările lui. Să nu uităm, totuși, că un individ ca Dali vine din suprarealism. Am criticat apoi importanța exagerată pe care această mișcare o acorda automatismelor. Nici o mare operă de artă nu este rezultatul unui pur automatism.

— Ați avut adesea raporturi de conflict cu cultura franceză, mai cu seamă în ce privește suprarealismul și Noul Roman.

— Orice relație culturală este conflictuală și dialectică, și nu doar în cazul meu personal. Ar trebui spus, în paranteză, că suprarealismul s-a dezvoltat la Paris, dar că a fost creația unor artiști și scriitori de naționalități foarte diverse. Devoțiunea mea pentru cultura franceză este vastă și profundă : de la Delacroix la Braque și Rouault, de la Montaigne la Proust și Céline, trecînd prin Flaubert, Stendhal, Balzac, Baudelaire, René Char, Henri Michaux, Sartre și Camus, Pascal, Paul Eluard, Malraux etc. Fără îndoială, detest foarte mulți scriitori, și în chip special pe Sainte-Beuve, domnul acela care a insultat și disprețuit trei din geniile epocii lui : în ochii lui, Balzac scria prost, Baudelaire era un poet netalentat iar Stendhal un „clown". Cum aș putea să nu detest acest amestec de infatuare, orbire și meschinărie?

— L-ați criticat foarte dur și pe Robbe-Grillet...

— Nu critic operele lui de ficțiune, care sînt stimabile. Critic atitudinea lui teroristă față de roman, atitudine anterioară propriilor lui creații. A atacat și a proscris scriitori cărora nu le ajunge nici pînă la călcîi. Am criticat și pretenția lui de a voi să atingă o artă obiectivă. A vorbi de obiectivitate în artă e aproape la fel de absurd cu a vorbi despre subiectivitate în știință. Știința face complet abstracție de **eu** : legea gravitației nu depinde de starea de spirit și nici de înclinațiile religioase ale aceluia care o descoperă. În artă este exact pe dos : arta este esențialmente subiectivă și tocmai această „imposibilitate" îi asigură măreția și personalitatea. Atunci cînd Van Gogh încearcă să-l copie pe Millet, ceea ce rezultă este un Van Gogh, cu sufletul și sensibilitatea lui, cu viziunea lui despre lume. Opera unui artist este portretul personalității lui; orice operă de artă, în sensul cel mai profund și mai complicat, este un autoportret. În eseul despre Dostoievski, Șestov spune că adevărul unui romancier nu se află nici în memoriile nici în scrisorile lui, ci în personajele romanelor sale. Flaubert însuși, pe care mulți s-au străduit să-l prezinte drept patronul obiectiviștilor, spunea : „Mme Bovary, c'est moi". Această pretinsă obiectivitate este pur și simplu imposibilă în artă, adică în lumea văzută de un artist. Iată rațiunea pentru care există un „stil" în artă și nu în științe. În ultimă instanță, stilul este modul în care un artist vede realitatea.

— În ABADDÓN, EXTERMINATORUL afirmați că ficțiunea nu e doar o investigare a sufletului omenesc dar și o încercare de salvare.

— Da, tocmai fiindcă arta, și în special ficțiunea, nu s-au lăsat acaparate de teoria timpurilor moderne, care duce la obiectivare și la asimilarea omului cu lucrurile. În ficțiunile cele mai reușite apar idei, dar și vise, mituri și simboluri. Abia acolo găsim omul în integralitatea lui. Marea revoltă romantică, aceea a filosofilor romantici îndeosebi, s-a produs împotriva acestei teribile scizițuni. De aici s-a ajuns la marile filosofii existențiale, de la Kierkegaard la Heidegger. Dar revolta acestor filosofi s-a exprimat la început doar prin intermediul unor tratate care, paradoxal, erau elaborate plecîndu-se de la concepte pure. Iată de ce mulți dintre ei au scris în cele din urmă romane și piese de teatru...

— Și atunci, ce valoare acordați operelor de ficțiune pur ludice ? Credeți că e vorba doar de niște încîntătoare jocuri literare ?

— Nu condamn cîtuși de puțin acest gen de literatură și o citesc chiar cu plăcere, atunci cînd opera este excepțională. Cred doar că operele care pot da seamă fidel de drama omului și pot contribui să-l salveze sînt acelea care își propun cu adevărat aceste lucruri. Jaspers afirmă că dramaturgii greci insuflau operelor lor o știință a tragicului care nu numai că îi emoționa pe spectatori, dar îi și transforma. Ei deveneau în acest fel educatori ai poporului, profeți ai ethosului acestuia. Astăzi, această știință a tragicului a redevenit o violentă necesitate. (...) Trebuie să ne trezim din acel somn care, cum spunea John Donne, pare să ne însoțească din leagăn pînă în sicriu, ca să putem înfrunta tragicul dar nobilul nostru destin de animale metafizice.

— Astfel de opere exprimă o poziție deliberat aleasă de autorii lor ?

— Nu, nu cred. Nici visele nu sînt fructul voinței noastre. Aș spune mai degrabă că scriitorul este condamnat să sufere, pentru aceste vise, în numele întregii comunități. Iată o operă ca aceea a lui Dostoievski : e infestată de inceste, crime și pariciduri. Oricare dintre aceste crime ar trebui pedepsită cu închisoarea. Și totuși Dostoievski este admirat, i se ridică statui. Societatea privește aceste opere cu un fel de fascinație paradoxală și, instinctiv, știe că ele ajută omenirea să supraviețuiască, nu să eșueze în nebunie.

— Ați fost om de știință, apoi scriitor. Vă consacrați astăzi picturii.

— Vă spuneam la început că am studiat matematicile pentru că încercam să aflu o ordine platoniciană. Am considerat întotdeauna că sînt imperfect și impur, de aceea am cunoscut fascinația universului perfect. Doctrina platoniciană a fost elaborată de persoane prea omenești. Întîlnindu-l pe Socrate, un străin a declarat că pe chipul acestuia se puteau citi toate viciile. Mi-am dat seama mai tîrziu că acest univers perfect nu era uman, or eu eram interesat, sînt și astăzi, de omul concret, de omul în carne și oase. Iată rațiunea pentru care, într-un moment de intensă criză spirituală, am revenit la una din primele mele vocații : literatura. Bună sau rea, am făcut-o cu toată pasiunea de care eram capabil. Mai tîrziu, acum mai bine de cinci ani, am contractat o boală ireversibilă a vederii care mă împiedică să citesc și să scriu. M-am consacrat atunci celeilalte pasiuni din adolescență : pictura. După cum vedeți, incoerența itinerariului meu nu este decît aparentă. De altfel, nu sînt singurul scriitor care pictează. Kokoschka era scriitor, apoi a devenit pictor. Henri Michaux picta și scria în același timp.

— La sfîrșitul celui de al treilea și ultim roman al D-voastră, ABADDÓN, EXTERMINATORUL, apare propriul D-voastră mormînt avînd drept unic epitaf cuvîntul PACE. Ați reușit să vă găsiți astăzi pacea interioară ?

— Nu.

2) — Înainte de a scrie, erati cercetător și vă ocupați de teoria relativității ?

— Mi-am dat un doctorat în fizică la Universitatea din la Plata, unde am primit o bursă pentru a lucra în laboratoarele Curie, la Paris, asupra radiațiilor atomice. Asta se întîmpla înainte de război, în 1938. Dar, la sfîrșitul acelui an, plecam în Statele Unite, la Cambridge (Massachussets), unde am întreprins o cercetare asupra razelor cosmice și a relativității. Am revenit la Buenos Aires la începutul războiului.

— De ce ați abandonat aceste cercetări ?

— Am fost atras încă din copilărie de pictură și literatură. Dar, în adolescență, lumea matematicii, prin transparența și ordinea ei, m-a fascinat. Simteam în mine un puternic tumult, un fel de haos, iar rigoarea platoniciană a universului matematic îmi oferea ordinea pe care o doream. Am înțeles mai tîrziu că ea era străină de problemele care mă interesau. Am hotărît imediat să le abordez consacrîndu-mă literaturii, ficțiunii. Această criză a izbucnit la Paris, în perioada cînd începusem să frecventez mișcarea suprarealistă, care este, într-un fel, exact opusul științei matematicii : adică predominanța inconștientului asupra logicii. În timpul zilei studiam electrometrii, în strada Pierre-et-Marie-Curie, iar noptile mi le petreceam cu suprarealiștii. Așa cum o gospodină s-ar dedica, ziua, activităților casnice, iar noaptea ar face trotuarul...

— Tot acest proces e cam straniu...

— Mai mult la prima vedere... Universul platonician n-a fost inven-

tat de ființe pure și raționale, de semizei perfecți, ci de oameni imperfecți, „de carne și sînge". O rasă de semizei n-are nevoie să creeze ceea ce, într-o anumită măsură, e-există deja în spiritul lor. Nimeni nu creează ceea ce are deja. Creația este un act contradictoriu, manifestarea unei nemulțumiri împotriva unei realități ce ni se pare oribilă, respingătoare. Or, tocmai acel om din carne, uman, prea uman, este acela care pune bazele acestui univers platonician, care caută cu disperare acel „Topos Uranos", departe de corupție și de timpul care ne duce către moarte.

Am lucrat un an în laboratoarele de astrofizică ; erau pline de nevrozați.

— Nevroza, factor al creației?

— Da, dacă înțelegem prin „nevroză" dezacordul omului cu realitatea. Creăm o altă realitate fiindcă aceasta ne displace. Iată de ce consider falsă orice doctrină naturalistă despre artă, noțiune care ne vine de la Aristotel. Arta nu imită natura, dimpotrivă, îi este antagonică. Arta nu este o „reflectare" a realității, ci, dimpotrivă, un act ontocreator. Cred că și Marx ar fi astăzi de acord cu această idee.

— Vorbiți-ne puțin despre întîlnirea D-voastră cu suprarealiștii.

— Fiecare găsește cea ce caută; întîlnirea cu ei n-a fost o întîmplare, întrucît doream fierbinte o reîntoarcere la gîndirea magică. Toată viața am trăit această înfruntare între două forțe contrarii, un fel de luptă între lumină și întuneric. În așa fel încît nu pot vorbi de una fără să vorbesc de cealaltă.

Într-un fel, această întîlnire a marcat declanșarea unor forțe care așteptau să fie eliberate. Cred că mișcarea suprarealistă a avut, în chip fundamental, un rol eliberator. Am resimțit foarte puternic acest rol, el a marcat toată viața mea de scriitor.

— Pe cine i-ați cunoscut atunci ?

— L-am frecventat pe Dominguez care, în acei ani, era puțin cunoscut în afara cercurilor suprarealiste. I-am purtat o mare prietenie. El mi-a prilejuit să-l întîlnesc pe Breton. Întîlnirea s-a produs prin mijlocirea unei „teorii" (puneți, vă rog, cuvîntul între ghilimele), pe care am elaborat-o, Dominguez și cu mine, în legătură cu un anume „ism" suprarealist pe care el îl practica și pe care îl numisem „licrotism", sau pietrificarea timpului. Această teorie trăsnită l-a fascinat pe Breton. I-a consacrat un articol în **Minotaurul**, în ultimul număr apărut înainte de război. În realitate era vorba de o farsă suprarealistă, dar Breton, asta îi era caracteristic, a luat-o în serios.

I-am cunoscut și pe Tristan Tzara, și pe chilianul Matta, și acesta aproape necunoscut atunci. Într-o zi Dominguez a vrut să-mi arate pictura lui Matta. Pretindea că acesta descoperise a patra dimensiune. Iată un lucru care îmi părea greu de realizat ! Într-o zi, așadar, Matta își făcu apariția însoțit de soția lui, pe care o alinta Pajarito (Păsărică). I-am văzut pictura, care mi-a plăcut mult dar care, evident, n-avea nici în clin nici în mînecă cu a patra dimensiune — care este complet și în chip esențial străină oricărei intuiții plastice. Nu l-am convins pe Matta care, din fericire, a continuat să picteze.

— Și Jean Cocteau, oaia neagră a suprarealiștilor ?

— Nu l-am cunoscut prea bine. În schimb am citit, student fiind, **Copiii teribili**, carte care m-a pasionat. În fapt, am suferit multe influențe. Există întotdeauna, între orice și orice, o legătură perpetuă și inconștientă. Uneori poți fi influențat chiar de dușmanul cel mai aprig. Gongora și Queveda erau contemporani și nu puteau să se suporte ; și totuși cît de mult s-au influențat unul pe altul !

În adolescență i-am citit cu neliniște și admirație pe romanticii germani. Cam tot pe atunci am început să-i devorez pe Dostoievski, Cehov, Gogol, deci pe marii ruși. Mai tîrziu a fost rîndul americanilor, a generației care a scris după primul război mondial. Apoi au fost europenii, Proust, Kafka, Mann, Strindberg... Cu toții, fără îndoială, m-au influențat.

— Să vorbim despre propriile D-voastră scrieri. E curios că în ficțiuni se observă o obsesie fundamentală, și anume orbii, iar acum riscați să vă pierdeți vederea. Pe de altă parte, „Raportul despre orbi" ocupă un sfert din romanul PESTE EROI ȘI MORMINTE (ALEJANDRA), și totuși dă impresia că nu are nimic comun cu restul cărții.

— Nu știu dacă începutul cecității mele este o premoniție sau o consecință a operei mele. În ceea ce privește **Alejandra**, romanul are un personaj central, Fernando Olmos care, cum ar spune clasicii, „strălucește prin absența lui". Totuși, dacă ești puțin mai atent, observi că totul se învîrte în jurul lui. „Raportul despre orbi" este, într-un sens, coșmarul acestui personaj. Am încercat să redau astfel totalitatea problemei : viața integrală a unui om nu e compusă doar din activitatea lui diurnă, ci și — și mai ales — din visele lui. A exclude din roman „Raportul despre orbi" ar fi la fel de fatal cu a-i lua unui personaj real viața onirică.

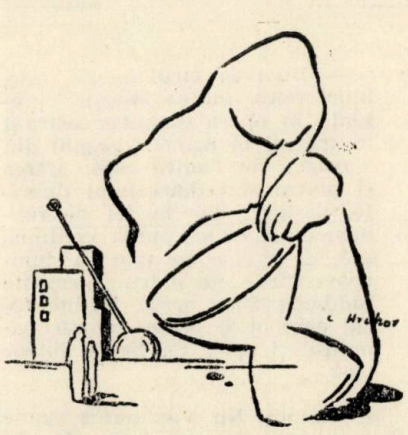

— ALEJANDRA a suscitat numeroase lecturi psihanalitice. Ce credeți despre ele ?

— Orice se pretează unei lecturi psihanalitice. Dacă mișcați un deget, psihanalistul va da o interpretare semnificativă acestei mișcări, iar dacă nu-l mișcați, se va întîmpla același lucru.

E adevărat că s-au făcut exegeze freudiene, lucru care nu mi se pare rău. Dar ele nu dau seamă de totalitatea realității. Literatura psihologică, epuizată de o serie de mari opere, nu mă interesează. Mă interesează literatura metafizică. Totuși, problemele ultime ale condiției umane nu pot fi prezentate abstract într-un roman. Ele apar grație unor ființe „din carne și sînge" și prin intermediul unor probleme psihice. Ca să dau un exemplu ilustru și aproape didactic : problema care, în ultimă instanță, îl preocupă pe Dostoievski în **Crimă și pedeapsă**, nu e aceea a sentimentelor unui student sărac, ci problema Binelui și a Răului. Nu sînt Dostoievski, dar problema e aceeași.

— Literatura argentiniană pe care o cunoaștem în Franța are o netă înclinație către metafizică. Nu e o caracteristică tipică a ceea ce numim îndeobște „literatură latino-americană" ?

— Cu siguranță că nu. Prin ceea ce are mai bun și prin ceea ce are mai rău, Argentina este o regiune de fractură între America latină și Europa. Această situație ar putea arunca o lumină asupra înclinației de care vorbeam. Dar a concepe literatura latino-americană ca pe ceva coerent este o absurditate. America latină este un continent gigantic, cu rase și culturi diferite. Cum ar putea avea o literatură care să prezinte trăsături comune ? Prin ce se aseamănă Borges cu Asturias ? Fiecare e reprezentativ pentru o realitate distinctă. Aș spune, în definitiv, că sînt tot atîtea literaturi latino-americane cîți scriitori : căci realitatea fiecăruia e alta, chiar dacă trăiesc în aceeași țară și în aceeași epocă.

Ce au comun Balzac și Lautréamont ? Ar trebui și noi să spunem că, fiindcă scriem cu toții — cu excepția brazilienilor — în spaniolă, scriem în aceeași limbă. Or, sînt atîtea limbi cîți scriitori : spaniola lui Asturias nu este spaniola lui Borges. Fiecare are propriul lui „idiolect" — cuvînt oribil care e sinonim poate cu „stilul".

Este și diferența dintre limba vieții (adică a artei) și aceea a științei. Ce sens ar avea să vorbim de stilul lui Pitagora în faimoasa lui teoremă ?

În românește de
Cecilia CÂLINESCU

J. M. G. LE CLÉZIO:

„Cu fiecare roman, ceva se face și se desface"

Romancierul francez J.M.G. Le Clézio (n. 1940) este cunoscut cititorului român mai ales prin romanul său de debut (1963) **Le Procès-verbal (Procesul-verbal,** Univers, 1979), încununat cu premiul Renaudot, și prin **Le Déluge** (1966) **(Potopul,** Facla, 1982). Plasat, inițial, de critică, în perimetrul „Noului Roman", Le Clézio se dovedește, din ce în ce mai mult, prin ceea ce scrie **(La Fièvre (Febra),** 1965 ; **Terra amata,** 1967 ; **Le Livre des fuites (Cartea fugilor),** 1969, **Les Géants (Uriașii),** 1973 ; **La Guere (Războiul,** 1970 ; **Voyages de l'autre côté (Călătorii de partea cealaltă),** 1975 ; **Les Prophéties de Chilam Balam (Profețiile lui Chilam Balam),** 1976 ; **Désert (Deșert),** 1930 — premiul Paul Morand ; **La Ronde et autres faits divers (Hora și alte fapte diverse),** 1982), un independent, un „inclasificabil". Inevitabil marcat de și, poate, deliberat deschis către tehnicile „Noului Roman", Le Clézio le aplică unei problematici etern umane și (dar) acut contemporane : relația omnatură-civilizație.

Interviul de față, consemnat de Pierre Maury (în „Magazine littéraire", no. 230, mai 1986) la întoarcerea scriitorului dintr-o călătorie în Insulele Mascarene, călătorie fructificată prin două cărți — **Le chercheur d'or (Căutătorul de aur),** 1985 și **Voyage à Rodrigues (Călătorie la Rodrigues),** 1986, schițează „povestea unei opere", adică povestea unei „căutări", a armoniei lumii, sau a armoniei omului cu lumea, sau, poate, a armoniei omului cu sine-însuși.

C. D.

— Sînt mai mult de douăzeci de ani de cînd adînciți o tematică complexă dar care poate fi regăsită de la o carte la alta. Nu se poate spune deloc, așa cum se spune despre unii, că scrieți mereu aceeași carte, și totuși anumite lucruri sînt permanent prezente. Asta se vede în mod limpede în Voyage à Rodrigues, în special în modul de a percepe lumea minerală. Mă gîndesc la duritatea rocii bazaltice.

— Da, da. Într-adevăr, am o slăbiciune pentru peisajele minerale, nu știu de ce. Cînd am ajuns la Mauritius m-am simțit la început oarecum deranjat de aspectul foarte luxuriant și de viața ușoară — nu pentru toată lumea, la Mauritius viața nu e ușoară pentru toată lumea, ci numai pentru turistul proaspăt sosit : mare, soare, cocotieri... Mi s-a părut cam plictisitor. Am simțit cam același lucru cu ce a putut simți Baudelaire plimbîndu-se pe acolo, un fel de iritare.

În schimb, cînd am ajuns la Rodrigues, am fost absolut cucerit pentru că este pur și simplu o stîncă în mijlocul mării. O insuliță cu aspect tipic de deșert, fără plajă, cu pereții prăvăliți abrupt în mare și total lipsită de farmec. Mai ales Anse aux Anglais, unde mi-am petrecut cîtva timp, nu are într-adevăr nimic seducător. Este un loc cît se poate de sălbatic, în ciuda caselor care, actualmente, au răsărit cam peste tot, pe acolo. Nu este un loc făcut pentru om. Și plecînd de acolo cred că, prin această carte, am spus ceva despre ceea ce-mi stătea la inimă, și anume pietrele, mai ales tot ce e vulcanic, aspectul rocilor vulcanice. Cred că fascinația aceasta pe care o simt eu, și pe care o simt mulți oameni, este cea pe care o putem simți față de vulcani, adică față de un aspect înspăimîntător și totodată liniștitor al pămîntului.

— Bine, dar aici e vorba de ceva absolut stins, complet inert.

— Inert, dar care ar fi cu atît mai impresionant dacă ar fi viu, precum Fournaise în Réunion sau Etna ori Stromboli. Vreau să spun : un peisaj care dă impresia de ceva viu, ceva în formare, ceva ce poate dispare. Rodrigues mi-a dat senzația unei insule care s-ar putea prăbuși în orice clipă. Pentru că nu există, aici, nimic în stare de a reține viața. Viața, de altfel, în mod curios, se află de jur împrejurul insulei, pe recifurile de coral pe care păsările își fac cuiburi. Păsările acestea, prin excrementele lor și prin tot ce aduc cu ele, întrețin un fel de viață. Ceea ce face ca vegetația să crească împrejur, iar stînca din mijloc să rămînă mai degrabă goală.

— Chiar în jurul insulei este, bineînțeles, marea, veșnic prezentă în opera dumneavoastră și în special în primele pagini din **Voyages de l'autre côté.** Marea și piatra sînt două lumi diferite, desigur, dar la fel de fundamentale. S-ar putea continua așa, de vreme ce apar la dumneavoastră cele patru elemente fundamentale : aerul, vîntul, focul care ar fi poate lumina, pămîntul și apa... Să fie cu intenție ?

— Nu, nu. Nu s-ar putea spune că e cu intenție, dar îmi este absolut imposibil să scriu un roman fără să mă gîndesc la aceste elemente. Ele au pentru mine tot atîta importanță ca și societatea umană.

— E ca și cum, în modul dumneavoastră de a percepe, lumea, ar exista două fațete : mineralitatea și umanitatea.

— Pentru mine este important să vorbesc de una sau de cealaltă. De una și de cealaltă. Nu pot să mă mulțumesc doar cu mineralul și marea, dar nu mă pot mulțumi nici numai cu societatea umană. Fascinația pe care o poți simți față de societatea umană este cu atît mai mare cu cît ea se poate învecina cu aceste elemente. Mă gîndesc la Bretagne de unde mă trag și care este o lume foarte minerală și marină. Sau la unele societăți care sînt foarte apropiate de mare. Mă gîndeam acum nu multă vreme la orașul Tyr, care a suferit o distrugere totală. Și priveam o veche hartă a acestui oraș. Tyr era construit pe o peninsulă. De o parte se afla portul grec, de cealaltă portul berber. Și cele două părți ale peninsulei au fost unite printr-un canal. Tyr a fost una din societățile cele mai importante ale Mediteranei. Orașul acesta se răsfăța pe un promontoriu stîncos complet dezgolit, pe care fuseseră create forme de societate și de cultură complet diferite, dar care, amîndouă, priveau spre mare, agățate de stînca aceasta stearpă și legate între ele printr-un canal... Mi se pare extraordinar. Societățile care mă fascinează sînt cele care trăiesc dintr-o astfel de legătură cu pietrele, cu apa. Nu neapărat cu marea. Mexico, orașul acesta fascinant este și el înălțat pe o stîncă complet stearpă, în mijlocul unui lac sărat.

— Ați mai semnalat și un alt raport între viață și mineralitate : moartea. Mă gîndesc la sfîrșitul din **L'Espagne matérielle,** unde e spus limpede. Scrieți acolo : „Am început lungul drum de întoarcere către îngheț și liniște, către materia multiplă, calmă și teribilă".

— Da, bineînțeles. Cred că tocmai aceste societăți care erau, asemenea Tyrului, construite pe promontorii stîncoase, erau deja, nu resemnate, dar obișnuite cu ideea morții. Și au murit, într-adevăr. În orice caz exista acolo o apropiere foarte stranie între viață și moarte. Apropiere care nu a dispărut, de vreme ce și azi continuă să fie spațiul unei distrugeri. Mexico, de exemplu... E destul de fantastic și de îngrozitor în același timp... N-aș spune liniștitor, dar nu găsesc alt cuvînt... Nu știu dacă ați asistat vreodată la o erupție vulcanică. Eu am văzut așa ceva de aproape, și am trăit sentimentul că totul e înfricoșător, fascinant și tot-

odată... benefic, la urma urmei, în manifestarea aceasta extremă a existenței terestre.

Lucrul cel mai înfricoșător este societatea umană ajunsă în stadiul de gigantism. Pentru că ascunde cu desăvîrșire moartea, contactul cu piatra, cu apa... Nu te mai afli în contact real cu elementele și de aici se naște, în mod normal, un fel de neliniște. Se naște o îngrijorare, ai impresia că ceva este malefic, pentru că a dispărut raportul de forțe. Omul, cred eu, nu se mai află pe marginea prăpastiei...

— Și totuși ați vorbit mult, în romanele dumneavoastră, despre orașe. Fiindcă sînteți un citadin ?

— Da. M-am născut într-un oraș — la malul mării, dar într-un oraș. Asemenea multor oameni din Europa, am trăit mai ales la oraș. Cînd ai trăit aproape dintotdeauna într-un oraș, cînd ai crescut acolo, cînd ai fost, într-un fel, educat de oraș, ai mult mai ușor sentimentul acelui... acelui blestem al orașului. Există desigur și fascinația orașului, deci o vrajă. Dar cred că e vorba de o vrajă absolut malefică.

— Personajele pe care le-ați plasat în orașe erau personaje „decalate" față de viața urbană. Mă gîndesc la nuvelele din **La Ronde et autres faits divers** sau la **Voyages de l'autre côté**, la **Désert**...

— Da. Asta-mi trădează fără îndoială instabilitatea în oraș. Cred că puțini oameni se simt în largul lor în marile orașe, trebuie să fie ceva foarte rar, n-am întîlnit încă. Am întîlnit citadini născuți în capitale, dar mi s-a părut că păstrau întotdeauna o atitudine foarte ambiguă față de oraș, unii ignorîndu-l, izolîndu-se într-un fel de turn, refuzînd să vadă orașul în jurul lor, alții, dimpotrivă, fugind de el cu orice ocazie, oricît de des posibil, de îndată ce munca le-o permite. Mi se pare o comportare foarte ambiguă. Și cred că atitudinea cea mai naturală este să fii victima orașului, victima promiscuității, a agresiunii urbane.

— Și de aici scrisul văzut ca un fel de apărare ?

— Derizorie apărare, de fapt, prin scris. Aș prefera să spun că scrisul, pentru mine, este mai degrabă o aventură, un mod de a ieși din mine însumi și de a găsi altceva, de a mă descoperi, mai ales, de a încerca să mă înțeleg mai bine.

— În această privință nu v-ați schimbat. În 1965, în **La Fièvre**, la început, scriați : „Nu mai rămîne decît scrisul, numai scrisul, care bîjbîie cu cuvintele sale, care caută și descrie, minuțios, adînc..." O constantă a scrisului dumneavoastră este aceea că înaintați prin șiruri de „poate", „mi se pare că", verbe la condițional... Nu afirmați niciodată, sau aproape niciodată. De ce ?

— Nu știu.

— O faceți în mod conștient ?

— Acum, cînd îmi vorbiți despre toate astea, mă simt vinovat, prins în capcana acestor „poate"... N-aș fi crezut că sînt atîția !

— Sînt foarte mulți !

— În orice caz, scrisul operează foarte adesea prin interogații, tatonări, mai mult decît prin afirmații. Cred că o artă supusă necesității, arta de a face o masă sau o mobilă, de exemplu, nu cere nici un „poate". Trebuie multă siguranță. Arta cinematografului, de asemenea, este o artă foarte sigură... Nu-ți poți permite nesiguranță, tatonări.

Ceea ce e fascinant în scris, în romane, în literatură în general, este tocmai faptul că se construiește încetul cu încetul. Nu se alcătuiește totul dintr-o suflare. Cînd citești, de exemplu, Conrad, Turgheniev sau alți mari romancieri, cînd le-ai terminat de citit operele, ai sentimentul că le-a scăpat ceva, că nu erau, în mod sigur, cu totul satisfăcuți de ei înșiși. Și totuși, ansamblul dă impresia de ceva viu. Asemenea acelor „minunății" pe care le puteai vedea, altădată, în bazare, de exemplu valurile produse cu ajutorul uleiului într-un borcan, ori poate firmele de coafor care făceau dungi învîrtindu-se, un fel de șurub fără sfîrșit.... o mișcare, dar mișcarea nu se termină. Cred că în scris e cîte ceva din toate astea. În sfîrșit, de asta se lucrează cu „poate".

— În **Le Procès-verbal**, prima dumneavoastră carte, spuneați că sperați să scrieți într-o zi o carte pe al cărui personaj principal să nu-l puteți omorî fără să declanșați un val de scrisori de protest. Vă plasați sub patronajul lui Conan Doyle pentru a apela la sentimentalismul cititorului. Și în această privință mi se pare, că dimpotrivă, v-ați schimbat mult de atunci încoace...

— Da, poate...

— Nu spuneți acum mai multe povești ca înainte ?

— Da. Dar Le Procès-verbal **a fost o paranteză în ceea ce scriam, pentru că scrisesem, înainte, romane care n-au fost publicate. O mulțime, de la vîrsta de șapte ani, și din care multe erau romane cu poveste, cu personaje. S-a întîmplat că acela a fost primul publicat, dar el constituia un fel de... nu de paranteză, ci mai degrabă un fel de gol. Și apoi m-am schimbat. Nu puteam să nu mă schimb, pentru că niciodată nu mi-a plăcut cu adevărat în roman altceva decît personajele și povestea. Nu atît pentru încărcătura de absolut pe care-l pot deține — nu cred cu adevărat în dictatura scriitorului asupra personajelor sale și asupra poveștii —, ci pentru că mi se pare că romanele care spun o poveste coincid cel mai bine cu nevoia de a scrie, care este nevoia de mit. Ești cel mai aproape de clipa schimbului între cititor și cel care scrie. Oarecum ca în teatru, pe vremea grecilor.**

— Citez sfîrșitul din **Le Livre des fuites** : „Adevăratele vieți nu au sfîrșit. Adevăratele cărți nu au sfîrșit. (Va urma)". Și în prefața la **Les Prophéties de Chilam Balam**, spuneți : „Adevăratele cărți sînt magice".

— Da. Adevăratele cărți nu au sfîrșit, tocmai pentru că e vorba de o mișcare perpetuă. O mișcare pe care nu o oprește moartea scriitorului. Ai, adesea, sentimentul că scriitorul, pentru o clipă, este asemenea unui bec care a fost aprins. Luminează o vreme, și apoi îi vine rîndul altui bec. Literatura este tocmai curentul acesta care se com-

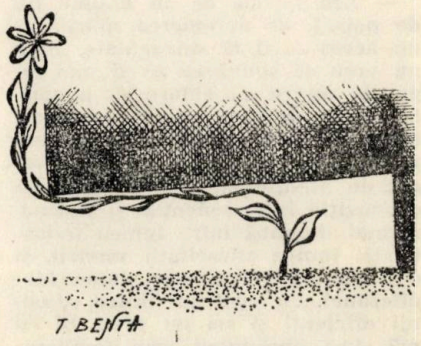

pune din citit și scris, imposibil de separat. Această nutriție, această respirație, ceva ce vine și pleacă, și pentru care cititorul și scriitorul sînt niște actori.

Mi se pare că se ajunge astăzi cu romanul cam la ceea ce-i fascinase pe greci prin teatru și a cam dispărut din teatrul de azi, de vreme ce teatrul a intrat în competiție cu cinematograful. Romanul însă permite acest fel de schimb de personalitate. Cu fiecare roman, ceva se face și se desface. Ca și cum totul ar fi scris de vreun Minotaur ascuns iar scriitorii n-ar fi decît scribii lui, slujbașii lui.

— Mai apar la dumneavoastră și unele gesturi care par magice. De exemplu, cel pe care l-ați folosit ca să descoperiți insula Rodrigues, și care este omniprezent în operă. O nuvelă din La Fièvre se intitulează chiar Omul care merge (L'homme qui marche).

— Este un mod de a intra în contact cu lumea reală care este absolut pe măsura corpului omenesc. Și mi se pare că tot ceea ce permite aprecierea banalității corpului omenesc și autonomiei sale posedă o latură magică ; dă la iveală posibilități care nu mai aparțin omului sedentar, citadinului...

— Nomadismul, pribegia — (...) — sînt idei pe care le iubiți, mai ales prin opoziție cu sedentarismul.

— Am fost frapat de această idee citindu-i pe suprarealiști, oameni care mergeau mult prin Paris. Într-un fel duceau o viață de boem, cum se spune, de fapt o viață de oameni săraci. Cred că suprarealiștii au fost cam primii în literatură care au redescoperit sensul nomadismului, în comparație cu literatura burgheză a secolului XIX.

— Ați publicat printre altele la sfîrșitul anului trecut (deci 1985, n.n., C. D.), în revistele „Nota Bene", un text despre o casă. Este vorba, de data aceasta, de un loc de înrădăcinare, nu-i așa ?

— Am nevoie de un anume tip de peisaj, de apropierea mării, de un acces facil la singurătate. Asta nu vrea să spună că aș fi mai legat de cutare sau cutare loc anume. Mă simt, de fapt, destul de mediteranean, deși se manifestă un oarecare dispreț pentru tot ce e legat de Mediterană. Nu e vorba de o opoziție între sedentar și nomad, ci mai degrabă între lumea industrială, lumea eficacității muncii, și o lume care constrînge, lumea Mediteranei... E opoziția dintre oamenii eficienți și cei nu prea. Și eu mă simt aparținînd prin temperament acestei zone mediteraneene.

— Există și o vîrstă care nu se preocupă de eficacitate, vîrsta copilăriei. Multe din personajele dmneavoastră sînt copii, încît unele dintre cărți au putut fi adaptate pentru colecții destinate tinerilor.

— Este adevărat că simt în mine acest refuz de a mă integra în lumea eficacității care este lumea adultă. Și, într-un fel, a trăi ca un scriitor, înseamnă cumva a trăi ca un adolescent care nu vrea să îmbătrînească, care se străduiește să păstreze cît mai mult timp posibil acele privilegii ale adolescenței care sînt visul și iluzia. Sînt, adesea, înspăimîntat de apariția unui alt aspect al literaturii, acela de literatură eficace, best-sellers-urile (...). Mă gîndeam la asta dăunăzi, în timp ce ascultam muzică neagră. Realizam că muzica neagră din Statele Unite de astăzi este o muzică foarte pusă la punct, profesionistă, dar și-a pierdut o parte din suflet. Dimpotrivă, am auzit din întîmplare, la televizor, negri din Africa de Sud cîntînd negro spirituals, cu adevărat, așa cum fuseseră, probabil, cîntate în Mississipi la sfîrșitul secolului trecut. Și am fost frapat de autenticitatea muzicii din Africa de Sud, față de vidul muzicii negre contemporane din Statele Unite. Îmi spuneam că e ceva curios aici, ceva ce vine cu siguranță din eficacitatea industrială.

— Cum vă împărțiți timpul între meseria de scriitor și celelalte părți ale existenței ?

— Cred că scrisul este numai un moment din existență. Una dintre caracteristicile îmbătătoare ale exercitării acestei arte e că nu-ți cere să i te consacri integral. În restul timpului poți pur și simplu să-ți urmezi cursul existenței chiar fără să știi bine încotro se îndreaptă. Mi se pare că și acesta a fost unul din învățămintele poeziei lirice a secolului trecut. Mă gîndesc la Rimbaud, despre a cărui viață am mai citit nu demult o carte. Și mă miram constatînd cum băiatul ăsta se ducea unde poftea, făcea ce poftea. La voia întîmplării. Își trăia poezia cu maximă intensitate și ceea ce scria era plin de tot ceea ce trăise. Dar nu trăia pentru scris, trăia pentru viață. Consider că este un model de scriitor în sensul cel mai nobil al cuvîntului, pentru că nu trăia în întregime ca un scriitor.

— Portretul vă seamănă, nu ?

— Nu, nu. Eu n-am tăiat, ca el, toate punțile în urma mea, poate din rațiuni familiale. Rimbaud e totuși cineva care a lovit puternic, chiar și în familia sa. Avea, cu siguranță, o familie îngrozitoare, ceea ce nu-i cazul meu, din fericire. Dar el a dat această impresie de model prin latura sa aventuroasă. În afară de ceea ce scria, toată viața nu îi era decît expresia unui ideal poetic, a ceva ne-încheiat. Un fel de adolescent perpetuu, pînă la moarte, de altfel.

Michaux a urmat aceeași traiectorie, dar într-un alt domeniu. Într-un mod mult mai rezervat și mai puțin frapant, deși a trăit și el aventuri extraordinare. Oricum e tot cineva care explorează fără încetare, trăiește mult și scrie puțin. Sau își scrie numai o parte din viață. Cred că e important pentru un scriitor să nu fie numai scriitor.

traducere și prezentare de
Corina DIMITRIU

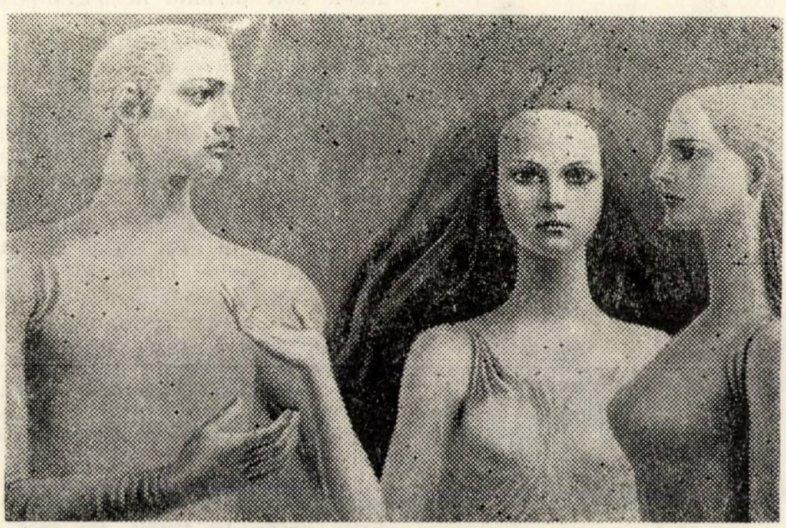

Sabin BĂLAȘA : „Tinerețe"

STEPHEN KING:

Un autor controversat

La începutul iernii lui 1972 o gospodină găseşte în coşul de hîrtii din biroul improvizat al soţului un manuscris aruncat şi se aşează să-l citească. Cînd acesta se întoarce seara acasă de la şcoală — e profesor de engleză la un liceu din Bangor, statul Maine, Statele Unite —, îl convinge să-şi reia lucrul la manuscris cu toată convingerea acestuia că nu poate fi altceva decît un eşec total. Cîteva luni mai tîrziu Doubleday, una din cele mai mari edituri din New York, îi acceptă acest prim roman şi îl publică în 1973. Astfel începe cariera literară a lui Stephen King care pare a fi unul din eroii acelor melodrame holywoodiene de acum cîteva decenii care îşi poartă personajele dintr-o mizerie cruntă pe cele mai înalte piscuri ale puterii şi succesului financiar. Pentru că acesta e în realitate drumul lui Stephen King: la absolvirea colegiului în 1971 se găseşte cu soţia şi cei doi copii în situaţia de a accepta ca pe lîngă postul de profesor de liceu, cu dificultate găsit, dar prost plătit, să accepte şi alte slujbe ca cea de muncitor într-o curăţătorie chimică sau la o staţie de benzină şi de a locui într-o rulotă la marginea oraşului, iar peste numai doi-trei ani să fie unul din autorii cu milioane de exemplare tipărite în toată lumea, cîteva filme făcute după cărţile sale, averea măsurîndu-şi-o în milioane (de dolari). La 15 ani după acest spectaculos debut literar (autorul s-a născut în 1947) bibliografia sa numără mai bine de 10 titluri, în mare majoritate romane (Carrie, Salem's Lot, The Dead Zone), culegeri de proză scurtă (Night Shift), dar şi studii de istoria literaturii şi literatură comparată (Danse macabre). La acestea se mai adaugă şi scenariile celor cîteva filme făcute după romanele sale dar şi scenarii originale, filmele cunoscînd acelaşi succes pe care le au scrierile. Dar, ca întotdeauna, succesul la cititori şi succesul de public al filmelor nu înseamnă în acelaşi timp — ba chiar de cele mai multe ori lucrurile se petrec invers — acceptarea de către critici. Deşi King, nu este în nici un caz contestat de critica literară, există şi voci care îl marginalizează şi îi contestă dreptul la statutul de autor serios, demn de atenţie. Explicaţia este simplă: genul pe care îl practică este cel al literaturii de groază şi cel al ficţiunii ştiinţifice. Este interesant de remarcat că romanul de groază — "terror" sau "horror" cum este cunoscut în zilele noastre — nu a ajuns la nivelul de acceptare din partea criticii la care un alt gen popular — romanul poliţist — se pare că a ajuns acum, mai ales că romanul "horror" descinde direct din romanul gotic englez al secolului al XVIII-lea. Romanul poliţist propriu-zis este mult mai tînăr dar se pare că este din ce în ce mai mult acceptat de critica serioasă. Desigur că în marea majoritate a cazurilor prudenţa sau chiar refuzul criticii de a lua în considerare o atare literatură sînt perfect justificate, un mare număr de astfel de scrieri fiind cu adevărat subproducţii, neavînd nimic comun cu literatura, opere ale unor indivizi fără urmă de talent şi fără scrupule.

Nu acesta este cazul lui Stephen King. În mare parte din paginile romanelor sale sau acelea ale povestirilor el se dovedeşte un scriitor perfect stăpîn pe uneltele sale, cu o imaginaţie extrem de bogată, un bun cunoscător al sufletului omenesc, atras de marile probleme ale existenţei în zilele noastre, cele ale unui veac în care dezvoltarea uimitoare a ştiinţei şi tehnologiei nu le rezolvă — ba de multe ori le complică neaşteptat. În buna tradiţie a literaturii americane King este un scriitor realist — pare paradoxal pentru un autor de science fiction — care stăpîneşte perfect tehnica gradaţiei, a suspense-ului, întrebuinţează de minune detaliul sugestiv care te face să ajungi la concluzia că dacă o situaţie imaginară s-ar putea petrece în realitate, atunci aşa cum este ea descrisă, şi numai astfel, s-ar petrece. Este genul de autor care îşi cunoaşte bine cititorul şi îl manevrează exact cum doreşte pentru a obţine acele efecte pe care a scontat de la bun început. Că este un autor serios care gîndeşte foarte bine despre chestiuni chiar fundamentale ale lumii în care trăim, nu numai scriitor preocupat de literatura pe care o practică şi la profiturile ce i le aduc cărţile pe care le scrie, un scriitor preocupat de literatura pe care o practică şi opiniile criticii în ceea ce-l priveşte, sperăm să o dovedească şi fragmentele dintr-un interviu, foarte amplu, care i-a fost luat acum cîţiva ani.

•

Pentru că unele personaje ale sale sînt asasini abominabili, King este întrebat dacă nu crede că este obsedat de răul care zace uneori în fiinţa umană, iar el răsunde: „Obsesie e un cuvînt prea tare. Este mai curînd ca atunci cînd încerci să rezolvi un puzzle, pentru că voiam să ştiu de ce cineva este în stare de lucrurile pe care le săvîrşesc personajele mele. Cred că încerc să descifrez ceea ce nu poate fi exprimat, aşa cum oamenii încearcă să înţeleagă ceea ce s-a petrecut la Auschwitz sau la Jonestown, în Guyana. Desigur că pentru mine răul nu este un lucru seducător — aceasta ar fi patologic — ci îl găsesc interesant. La noi şi aiurea găsim multe librării pline cu biografii ale lui Hitler, acum la patruzeci de ani după al doilea război mondial. Nu vi se pare interesant? Fascinaţia abominabilului, cum o numea Joseph Conrad." (...)

I. — De asemenea, pari intrigat de fenomenul nazismului şi ai scris despre aceasta şi în **Different Seasons** şi **în The Dead Zone**, care are ca subiect ascensiunea la putere a unui Hitler american şi eforturile disperate ale unui om de a-l opri înainte de a fi prea tîrziu.

S. K. Vedeţi, natura răului este o preocupare firească pentru orice autor de horror, iar nazismul este probabil cea mai dramatică încarnare a răului. În fond ce altceva a fost holocaustul dacă nu, aproape literalmente, recrearea iadului pe pămînt, un infern plin de cuptoare incandescente, cu benzi rulante, cu

demoni umani împingînd oamenii cu furcile în gropi cu var ? Nazismul a fost ceva nou, o deviere, prin însăşi natura sa o pervertire. Cînd a explodat pe scena germană în anii '20 eu îmi pot da seama în ce fel a exercitat acea fascinaţie periculoasă. Lupul care există în unii din noi nu e niciodată departe de suprafaţă, iar Hitler a ştiut cum să-l dezlege şi să-l hrănească. Dar şi acum se mai pot auzi ecouri ale acelei maşinării diabolice care i-a propulsat pe nazişti. Eu sînt un mare amator de rock'n'roll, iar rockul a reprezentat o importantă influenţă asupra vieţii şi scrisului meu, dar chiar şi aici poţi auzi cîteodată fiara scuturîndu-şi lanţurile şi încercînd să se elibereze. Nimic foarte dramatic, ce e drept, doar acele emoţii sălbatice, pasionale, ale unei mulţimi care apar cînd se strîng două, trei mii de oameni într-o sală, înnebuniţi de sunet şi poate de droguri.

I. — Ai fost întotdeauna etichetat ca autor de horror, dar poate oare o carte ca The Stand, o carte esenţialmente futuristică, să nu fie clasificată drept science fiction ?

S. K. Din punct de vedere tehnic ai dreptate. De fapt singurele cărţi ale mele pe care le consider ca fiind pur horror sînt Salem's Lot, The Shining, şi acum Christine pentru că nu oferă nici o explicaţie naturală pentru evenimentele supranaturale care se petrec. Carrie, The Dead Zone şi Firestarter, pe de altă parte, aparţin mai mult tradiţiei science fiction. The Stand stă cu cîte un picior în fiecare tabără, pentru că în a doua jumătate, cea care descrie confruntarea dintre forţele luminii şi cele ale întunericului, există un puternic element supranatural. Nu este întotdeauna uşor să clasifici astfel de lucruri, bineînţeles, dar mie îmi place să mă consider un scriitor horror pentru că îmi face o mare plăcere să-mi sperii cititorul. (...).

I. — Într-o recenzie a operei dumitale din The New Republic, scriitoarea Michele Slung sugerează că subiectele dumitale sinistre pot face pe unii critici să-şi subestimeze talentul literar. Iată ce scrie ea : „King nu a fost serios analizat, atunci cînd a fost, de critică... Adevăratul său stigmat — raţiunea pentru care nu este comparat cu „adevăraţii" scriitori — este acela că el a ales să scrie despre acele lucruri care te sperie noaptea." Crezi că nu ai fost tratat corect de către critici ?

S. K. În general nu cred asta. Cei mai mulţi recenzenţi din toată ţara mi-au fost favorabili, deci nu mă pot plînge din acest punct de vedere. Dar ea are dreptate atunci cînd se referă la propensiunea unui mic dar influent element al criticii „serioase" de a ghetoiza horror-ul şi fantezia şi de a le surghiuni dincolo de hotarele aşa numitei literaturi serioase. Sînt sigur că precursorii din secolul al XIX-lea ai acelor critici l-ar fi expediat dispreţuitor pe un Poe ca fiind nimic altceva decît un scriitoraş de duzină.

Dar problema nu este numai a mea. Acea mică elită grupată în jurul revistelor literare şi a paginilor literare ale ziarelor şi revistelor influente din toată ţara consideră că toată literatura populară trebuie deasemenea, prin definiţie, să fie literatură proastă. Acea critică nu este de fapt împotriva literaturii proaste, ci împotriva unui întreg gen de literatură. Genul meu, după cum se vede. Acea parte a înaltei culturi susţine cu o credinţă religioasă că povestea, conflictul trebuie să fie subordonate stilului, în timp ce profunda mea convingere este că povestea are cea mai mare importanţă pentru că este cea care defineşte întreaga operă de proză. Toate celelalte elemente sînt secundare — tema, modul, chiar şi caracterizarea şi limba însăşi.

I. — Revista Time, care nu poate fi considerată drept un bastion al sprîncenelor ridicate, te-a condamnat ca pe un „maestru al prozei pentru semianalfabeţi" iar The Village Voice a publicat un atac violent, ilustrat de o caricatură reprezentîndu-te ca pe un porc cu barbă lăfăindu-te pe nişte saci cu bani, cu un şobolan pe umăr care se uită cu adoraţie la dumneata. „Dacă preţuiţi inteligenţa, spiritul, clarviziunea, chiar atunci cînd căutaţi cea mai mică urmă de literatură bună, puteţi să vă lipsiţi de toate cărţile lui King" scria în The Voice.

S. K. Există un element politic în acel atac din The Voice. Vezi, eu privesc lumea cu ceea ce este esenţialmente o viziune demodată a omului de la frontieră. Eu cred că oamenii pot să fie stăpînii propriului lor destin, că ei pot înfrunta şi învinge forţe cu mult superioare. Am convingerea că există forţe ale binelui şi răului care luptă pentru supremaţie în acest univers. Şi — ceea ce mă face şi mai mult de condamnat în ochii unor astfel de luminaţi cunoscători — deasemenea cred că valorile tradiţionale puse pe familie, fidelitate şi onoare personală nu au pierit şi nu s-au dizolvat în acest creuzet clocotitor al generaţiei lui „eu". Aceasta mă pune în opoziţie cu cei ce consideră orice schimbare un progres şi vor să distrugă orice convenţie în literatură ca şi în societate. Dar eu nu consider că acest fel de radicalism cultural trebuie să fie privit ca inofensiv, iar The Village Voice, campionul unor astfel de vederi m-a detectat foarte bine ca fiind unul din inamici. Cei ca mine îi irită pe cei ca ei. De fapt mesajul lor este : „Cu ce drept îi distrezi tu pe oameni ? Asta e o lume serioasă care are o mulţime de probleme serioase."

Cu Time lucrurile stau puţin altfel. De fapt m-au atacat pentru că eu scriu cam despre aceleaşi lucruri care pot fi văzute la televiziune sau la cinema, iar aceasta ar submina literatura, poate chiar anunţîndu-i decesul. De fapt eu scriu despre o generaţie de oameni care au crescut sub influenţa iconică a culturii populare americane şi ar fi ridicol să ne prefacem că asemenea oameni n-ar face altceva decît să stea toată ziua citindu-l pe Proust şi să fie fermecaţi de el. Criticul de la Time ar fi trebuit să-şi adreseze plîngerea lui Henry James acum optzeci de ani cînd constata că „o bună poveste cu fantome trebuie să aibă sute de puncte de legătură cu obiecte din viaţa de toate zilele".

prezentarea şi traducerea interviului :

Valeriu DINESCU

Gilles DELEUZE: PROUST şi semnele

Marcel Proust

Căutarea timpului pierdut este, de fapt, o căutare a adevărului. Dacă ea se cheamă căutare a timpului pierdut, aceasta este numai în măsura în care adevărul are un raport esenţial cu timpul. În iubire, ca şi în natură sau în artă, nu de plăcere e vorba, ci de adevăr. Sau mai curînd noi nu avem decît plăcerile şi bucuriile care corespund descoperirii adevărului. Gelosul încearcă o mică bucurie cînd reuşeşte să descifreze o minciună a fiinţei iubite, ca un interpret care izbuteşte să traducă un text complicat, chiar dacă traducerea îi aduce lui personal o ştire dezagreabilă şi dureroasă. Totuşi, trebuie înţeles cum defineşte Proust propria-i căutare a adevărului, cum o opune el altor căutări, ştiinţifice sau filosofice.

Cine caută adevărul? Şi ce vrea să spună cel ce zice «caut adevărul»? Proust nu crede că omul, nici măcar un spirit presupus pur, ar avea în mod natural dorinţa adevărului, o voinţă de adevăr. Nu căutăm adevărul decît cînd sîntem determinaţi s-o facem în funcţie de o situaţie concretă, cînd suferim un fel de violenţă care ne împinge la această căutare. Cine caută adevărul? Gelosul, sub presiunea minciunilor fiinţei iubite. Există totdeauna violenţa unui semn care ne forţează să căutăm, care ne răpeşte liniştea. Adevărul nu se găseşte prin afinitate, nici prin bunăvoinţă, ci se *trădează* prin semne involuntare.

Eroarea filosofiei este de a presupune în noi o bună voinţă de a gîndi, o dorinţă, o dragoste naturală de adevăr. Astfel filosofia nu ajunge decît la adevăruri abstracte, care nu compromit pe nimeni şi nu tulbură. «Ideile emise de inteligenţa pură nu au decît un adevăr logic, un adevăr posibil, alegerea lor este arbitrară». Ele rămîn gratuite, pentru că sînt născute din inteligenţa care nu le conferă decît o posibilitate şi nu dintr-o întîlnire sau dintr-o violenţă care să le garanteze autenticitatea. Ideile inteligenţei nu valorează decît prin semnificaţia lor explicită, deci convenţională. Sînt puţine teme asupra cărora Proust să insiste cît asupra acesteia: adevărul nu e niciodată rodul unei bune voinţe prealabile, ci rezultatul unei violenţe în gîndire. Semnificaţiile explicite şi convenţionale nu sînt niciodată profunde; profund e numai sensul, aşa cum este el învăluit, aşa cum e implicat într-un semn exterior.

Ideii filosofice de «metodă» Proust îi opune dubla idee de «constrîngere» şi de «hazard». Adevărul depinde de o întîlnire cu ceva care ne sileşte să gîndim şi să căutăm ceea ce e adevărat. Hazardul întîlnirilor, presiunea constrîngerilor sînt cele două teme fundamentale ale lui Proust. Tocmai semnul este cel care constituie obiectul unei întîlniri, el e cel care exercită asupra noastră această violenţă. Hazardul întîlnirilor, el garantează necesitatea a ceea ce e gîndit. Întîmplător şi inevitabil, zice Proust. «Şi simţeam că asta trebuie să fie marca autenticităţii lor. Nu mersesem să caut cele două dale din curte unde mă împiedicasem». Ce vrea cel care spune «vreau adevărul»? Nu îl vrea decît constrîns şi forţat. Nu îl vrea decît sub puterea unei întîlniri, decît în raport cu un anumit semn. Ce vrea el: să interpreteze, să descifreze, să traducă, să găsească sensul semnului. «*Trebuia* deci să redau sensul celor mai mici semne care mă înconjurau, Guermantes, Albertine, Gilberte, Saint-Loup Balbec, etc.».

A căuta adevărul este a interpreta, a descifra, a explica. Dar această «explicare» se confundă cu dezvoltarea semnului în el însuşi. Iată de ce Căutarea este totdeauna temporală şi adevărul e totdeauna un adevăr al timpului. Sistematizarea finală ne reaminteşte că Timpul însuşi este plural. Marea distincţie în această privinţă este cea dintre Timpul pierdut şi Timpul regăsit: există adevăruri ale timpului pierdut nu mai puţin decît adevăruri ale timpului regăsit. Dar, mai precis, trebuie distinse patru structuri ale timpului, fiecare avînd adevărul său. Căci timpul pierdut nu e numai timpul care trece, alterînd fiinţele şi aneantizînd ce a fost; este de asemenea timpul pe care îl pierdem (de ce trebuie să ne pierdem timpul, să fim mondeni, să fim îndrăgostiţi, mai curînd decît să lucrăm şi să creăm opere de artă?). Şi timpul regăsit este mai întîi un timp pe care îl regăsim în miezul timpului pierdut şi care ne dă o imagine a eternităţii; dar el este şi un timp originar absolut, veritabila eternitate care se afirmă în artă. Fiecare categorie de semne are o linie a timpului privilegiat care îi corespunde. Există însă şi pluralismul, care înmulţeşte combinaţiile. Fiecare categorie de semne ţine inegal de mai multe linii ale timpului; una şi aceeaşi linie amestecă mai multe categorii de semne.

*

Sînt semne care ne forţează să gîndim timpul pierdut, adică trecerea timpului, aneantizarea a ceea ce a fost, alterarea fiinţelor. Este o revelaţie să revedem oameni care ne-au fost familiari căci chipul lor, nemaifiind pentru noi ceva obişnuit, poartă pe el în stare pură semnele şi efectele timpului care i-a modificat o anume trăsătură, i-a alungit, i-a înmuiat sau i-a stîlcit alta. Pentru a deveni vizibil, Timpul «caută trupuri şi, oriunde le întîlneşte, pune stăpînire pe ele pentru a proiecta asupra lor jocul lanternei sale magice». O întreagă galerie de chipuri apărea la sfîrşitul Căutării, în saloanele Guermanţilor. Dar dacă am fi avut iniţierea necesară, am fi ştiut de la început că semnele mondene, în virtutea vacuităţii lor, trădau ceva precar sau se rigidizau deja, se imobilizau pentru a-şi ascunde uzura. Căci mondenitatea este, cu fiecare clipă, alterare, schimbare. «Módele se schimbă, fiind ele însele născute din nevoia de schimbare». La sfîrşitul Căutării, Proust arată cum afacerea Dreyfus, apoi războiul, dar mai cu seamă Timpul însuşi au modificat profund societatea. Departe de a trage de aici concluzia sfîrşitului unei «lumi», el înţelege că lumea pe care o cunoscuse şi o iubise era deja, ea însăşi, alterare, schimbare, semn şi efect al unui Timp pierdut (chiar Guermanţii nu au o altă permanenţă decît cea a numelui). Proust nu concepe deloc schimbarea ca pe o durată bergsoniană, ci ca pe un abandon, ca pe o cursă spre mormînt.

Cu atît mai mult, semnele iubirii devansează într-un fel alterarea şi aneantizarea. Ele, semnele iubirii, implică timpul pierdut în starea lui cea mai pură. Îmbătrînirea oamenilor de salon nu e nimic pe lîngă incredibila şi geniala îmbătrînire a lui Charlus. Dar îmbătrînirea lui Charlus nu e decît o redistribuire a sufletelor lui multiple, care erau deja prezente într-o privire sau într-o zbucnire a vocii unui Charlus mai tînăr. Dacă semnele iubirii şi ale geloziei poartă înscrisă în ele propria lor alterare, aceasta este pentru un motiv simplu: iubirea nu conţine să-şi pregătească propria dispariţie, să-şi mimeze destrămarea. În această privinţă, cu iubirea este ca şi cu moartea, cînd ne închipuim că am fi încă vii pentru a vedea figura pe care o vor face cei care ne-au pierdut. La fel, ne imaginăm că vom fi încă destul de îndrăgostiţi pentru a ne bucura de regretele celui pe care vom fi încetat de a-l mai iubi. Este foarte adevărat că repetăm iubirile noastre trecute; dar este tot atît de adevărat şi că iubirea noastră actuală, în toată vivacitatea ei, «repetă» momentul rupturii sau anticipă propriul ei

sfîrşit. Acesta e sensul a ceea ce se cheamă o scenă de gelozie. Această repetiţie orientată spre viitor, această repetiţie a sfîrşitului, o regăsim în iubirea lui Swan pentru Odette, în iubirea pentru Gilberte sau pentru Albertine. Despre Saint-Loup, Proust spune : «Suferea dinainte, fără a uita vreuna, toate durerile unei rupturi pe care, în alte momente, credea că va putea s-o evite».

Mai de mirare este ca semnele sensibile, în pofida plenitudinii lor, să poată fi ele însele semne de alterare şi de dispariţie. Totuşi, Proust citează un caz, botina şi amintirea bunicii, care nu se deosebeşte în principiu de madlenă sau de dale, dar care ne face să simţim o dispariţie dureroasă şi constituie semnul unui Timp pierdut pentru totdeauna, în loc să ne dea plenitudinea Timpului pe care îl regăsim. Plecat asupra botinei, el simte ceva divin : dar lacrimi i se preling din ochi, memoria involuntară îi aduce amintirea sfîşietoare a bunicii lui moarte. «Numai în acea clipă — la mai mult de un an de la înmormîntare, din cauza acestui anacronism care împiedică aşa de adesea calendarul faptelor să coincidă cu cel al sentimentelor — am înţeles că ea era moartă... că o pierdusem pentru totdeauna». De ce amintirea involuntară ne aduce, în locul unei imagini a eternităţii, sentimentul ascuţit al morţii ? Nu e destul să invocăm caracterul particular al exemplului în care reînvie o fiinţa iubită ; nici culpabilitatea pe care eroul o resimte în raport cu bunica sa. Chiar în semnul sensibil trebuie căutată o ambianţă capabilă să explice faptul că el se transformă uneori în durere, în loc să se prelungească în bucurie.

Botina, ca şi madlena, face să intervină memoria involuntară ; o senzaţie veche încearcă să se suprapună, să se acupleze cu senzaţia actuală şi o extinde asupra mai multor epoci deodată. Dar e suficient ca senzaţia actuală să opună celei vechi materialitatea ei pentru ca bucuria acestei suprapuneri să lase loc unui sentiment al frustrării, al pierderii ireparabile, în contextul căruia vechea senzaţie se vede respinsă în adîncurile timpului pierdut. Astfel, faptul că eroul se consideră vinovat doar dă senzaţiei actuale puterea de a se sustrage îmbrăţişării cu cea veche. La început el simte aceeaşi beatitudine ca şi în cazul madlenei, dar îndată fericirea face loc certitudinii morţii şi a neantului. Este în aceasta o ambivalenţă, care rămîne totdeauna o posibilitate a Memoriei în toate semnele în care ea intervine (de unde inferioritatea acestor semne). E vorba de faptul că Memoria însăşi implică «contradicţia atît de stranie a supravieţuirii şi neantului», «dureroasa sinteză a supravieţuirii şi neantului». Chiar în cazul madlenei sau al dalelor, neantul îşi face apariţia, de astă dată ascuns de suprapunerea a două senzaţii.

Şi în alt mod, semnele mondene, mai ales semnele mondene, dar şi semnele iubirii şi chiar semnele sensibile sînt semne ale unui timp «pierdut». Sînt semnele unui timp *pe care îl pierdem*. Căci nu este rezonabil să ieşi în lume, să fii îndrăgostit de femei mediocre şi nici măcar să faci atîtea eforturi în faţa unui măceş. Ar merita mai curînd să frecventezi oameni profunzi şi mai ales să lucrezi. Eroul Căutării exprimă adesea dezamăgirea sa şi pe cea a părinţilor lui în ce priveşte incapacitatea sa de a munci, de a întreprinde opera literară pe care o anunţă.

Dar acesta este un rezultat esenţial al uceniciei, de a ne revela la sfîrşit că există adevăruri ale timpului pe care îl pierdem. O muncă întreprinsă prin efortul voinţei nu e nimic ; în literatură, ea nu ne poate duce decît la acele adevăruri ale inteligenţei cărora le lipseşte marca necesităţii şi despre care avem totdeauna impresia că ar fi putut fi altele şi altfel spuse. La fel, ceea ce spune un om profund şi inteligent valorează în sine prin conţinutul manifest, prin semnificaţia explicită, obiectivă şi elaborată (a ceea ce el spune) ; din aceasta nu vom dobîndi mare lucru, doar posibilităţi abstracte, dacă nu am ştiut să ajungem la alte adevăruri pe alte căi. Aceste căi sînt tocmai cele ale semnului. Or, o fiinţă mediocră sau stupidă, din clipa în care o iubim, este mai bogată în semne decît spiritul cel mai profund, cel mai inteligent. O femeie, cu cît este mai mărginită, mai limitată, cu atît mai mult compensează prin semne, care uneori trădează şi denunţă o minciună, incapacitatea ei de a formula judecăţi inteligibile sau de a avea o gîndire coerentă. Proust zice despre intelectuali : «Femeia mediocră, pe care ne mirăm să-i vedem că o iubesc, le îmbogăţeşte universul cu mult mai mult decît o femeie inteligentă». Există o beţie pe care o dau mamele şi naturile rudimentare pentru că sînt bogate în semne. Cu femeia mediocră iubită ne întoarcem la originile umanităţii, adică la momentele în care semnele triumfau asupra conţinutului explicit şi ieroglifele asupra literelor : această femeie nu ne comunică nimic, dar nu încetează de a produce semne care trebuie descifrate.

Iată de ce, cînd credem că ne pierdem timpul, fie din snobism, fie prin risipire amoroasă, continuăm adesea o ucenicie obscură, pînă la revelaţia fidelă a unui adevăr al timpului pe care îl pierdem. Nu se ştie niciodată cum învaţă cineva ; dar, în orice fel ar învăţa, e totdeauna prin mijlocirea semnelor, pierzîndu-şi timpul, şi nu prin asimilare de conţinuturi obiective. Cine ştie cum devine un şcolar dintr-o dată «bun la latină», ce semne (amoroase, la nevoie, sau chiar de nemărturisit) i-au servit drept iniţiere. Nu învăţăm niciodată din dicţionarele pe care profesorii sau părinţii ni le împrumută. Semnul implică în sine eterogeneitatea ca raport. Nu se învaţă niciodată făcînd *precum* cineva, ci făcînd *cu* cineva, care nu are raport de asemănare cu ceea ce se învaţă. Cine ştie cum se ajunge mare scriitor? Apropo de Octav, Proust spune: «N-am fost mai puţin surprins de gîndul că poate capodoperele cele mai extraordinare ale epocii noastre au ieşit nu din concursul general, dintr-o educaţie model, academică, à la de Broglie, ci din frecventarea arenelor de curse şi a marilor baruri».

Dar să-ţi pierzi timpul nu e destul. Cum se obţin adevărurile timpului pe care îl pierdem şi chiar adevărurile timpului pierdut ? De ce Proust numeşte aceste adevăruri «adevăruri ale inteligenţei» ? În fapt, ele se opun adevărurilor pe care inteligenţa le descoperă cînd lucrează prin bunăvoinţă, se supune datoriei şi îşi interzice să piardă timpul. Am văzut în privinţa aceasta mărginirea adevărurilor cu adevărat intelectuale : le lipseşte «necesitatea». Dar în artă sau în literatură, cînd inteligenţa survine, este întotdeauna *după*, nu înainte : «Impresia este pentru scriitor ceea ce este experimentarea pentru savant, cu această diferenţă că la savant travaliul inteligenţei precede, iar la scriitor vine după». Trebuie să simţi mai întîi efectul violent al unui semn şi gîndirea să fie parcă silită să caute sensul semnului. La Proust, gîndirea în general apare sub mai multe forme : memorie, dorinţă, imaginaţie, inteligenţă, facultate a esenţelor... Dar în cazul precis al timpului pe care îl pierdem şi al timpului pierdut, inteligenţa, numai inteligenţa este capabilă să determine efortul gîndirii sau să interpreteze semnul. Ea e cea care găseşte, cu condiţia să vină «după». Între toate formele gîndirii, singură inteligenţa extrage adevărurile de acest ordin.

Semnele mondene sînt frivole, semnele iubirii şi ale geloziei, dureroase. Dar cine ar căuta adevărul, dacă nu ar fi învăţat mai întîi că un gest, o intonaţie, un salut trebuie interpretate ? Cine ar căuta adevărul dacă nu ar fi trăit mai întîi suferinţa pe care o dă minciuna unei fiinţe iubite ? Ideile inteligenţei sînt adesea «succedanee» ale tristeţii. Durerea forţează inteligenţa să caute, aşa cum anumite plăceri insolite pun în mişcare memoria. Îi revine inteligenţei să înţeleagă şi să ne facă să înţelegem că semnele cele mai frivole ale mondenităţii trimit la legi, că semnele cele mai dureroase ale iubirii trimit la repetiţii. Atunci învăţăm să ne servim de fiinţe : frivole sau crude, ele au «pozat în faţa noastră», ele nu mai sînt decît încarnarea temelor care le depăşesc, sau fragmentele unei divinităţi care nu mai poate nimic împotriva noastră. Descoperirea legilor mondene dă un sens unor semne care, luate izolat, rămîneau insignifiante ; dar mai ales înţelegerea repetiţiilor noastre în iubire transformă în bucurie fiecare din aceste semne care, luate izolat, ne dădeau atîta durere. «Căci fiinţa pe care am iubit-o cel mai mult — nu ne sîntem atît de fideli decît

nouă însine — o uităm mai devreme sau mai tîrziu, ca să putem — pentru că aceasta este o trăsătură ce ne este proprie — să reîncepem a iubi». Fiinţele pe care le-am iubit ne-au făcut să suferim, una cîte una ; dar lanţul sfărîmat pe care ele îl formează este un frumos spectacol al inteligenţei. Atunci, graţie inteligenţei, descoperim ceea ce nu puteam şti la început : că făceam deja ucenicia semnelor pe cînd credeam că ne pierdem timpul. Observăm că viaţa noastră trîndavă şi opera noastră sînt una : «Toată viaţa mea... o vocaţie».

★

Timp pe care îl pierdem, timp pierdut, dar şi timp pe care îl regăsim şi timp regăsit. Fiecărei speţe de semne îi corespunde fără îndoială o linie a timpului privilegiată. Semnele mondene implică mai cu seamă un timp care se pierde ; semnele iubirii învăluie îndeosebi timpul pierdut. Semnele sensibile ne fac adesea să regăsim timpul, ni-l redau în miezul timpului pierdut. Semnele artei, în sfîrşit, ne dau un timp regăsit, timp originar absolut care le cuprinde pe toate celelalte. Dar dacă fiecare semn are dimensiunea sa temporală privilegiată, fiecare încalcă de asemenea celelalte linii şi aparţine şi altor dimensiuni ale timpului. Timpul pe care îl pierdem se prelungeşte în iubire şi chiar în semnele sensibile. Timpul pierdut apărea deja în viaţa mondenă, el subzistă încă în semnele sensibilităţii. Timpul pe care îl regăsim acţionează la rîndu-i asupra timpului pe care îl pierdem şi asupra timpului pierdut. Şi în timpul absolut al operei de artă toate celelalte dimensiuni se unesc şi găsesc adevărul care le corespunde. Lumile de semne, cercurile Căutării se desfăşoară deci după linii temporale, veritabile *linii de iniţiere ;* dar pe aceste linii, ele interferă unele cu altele, acţionează unele asupra altora. Astfel semnele nu se dezvoltă, nu se explică urmînd liniile timpului fără a corespunde sau a simboliza, fără a coincide, fără a intra în combinaţii complexe care constituie sistemul adevărului.

Prezentare şi traducere
Nicolae CREŢU

PERSONAJE ALE ROMANULUI FRANCEZ

ARTAGNAN (d')Charles

Naţionalitate : franceză.
Epocă : secolul al XVII-lea.
Vîrsta : de la 18 ani în 1623 pînă la moartea sa în 1673.
Domiciliul : succesiv : Castelul d'Artagnan, în Bearn ; strada Fossoyeurs nr. 12 la Paris ; la cîrciumă Chevrette, de pe strada Tiquetonne, la Paris. Apoi, în mod alternativ : la palatul Luvru din Paris şi la palatul Versailles.
Aspect fizic : „faţa lungă şi brună ; pometii proeminenţi, semn de viclenie ; muşchii maxilarelor dezvoltaţi, indiciu sigur după care se recunoaşte gasconul ; privirea deschisă şi inteligentă ; nasul coroiat, dar conturat cu fineţe".
Sănătate : la patruzeci şi trei de ani rănit de un glonţ la piept dar „răsfăţat, îngrijit, vindecat şi mai sănătos decît altădată".
Îmbrăcăminte : cea a „muschetarilor cenuşii ai regelui", pălărie cu panaş (smoc de pene colorate), cazacă albastră dată de rege, cu o mare cruce albă pe piept, muschetă pentru paradă şi pentru Paris, puşcă pentru campanie.
Familie : fiul unui cavaler gascon.
Educaţie şi studii : ucenicie de muşchetar în compania gărzilor domnului des Essarts.
Activităţi profesionale : gardian călare, muschetar, locotenent al muschetarilor cenuşii, căpitan-locotenent al muşchetarilor regelui, apoi general de armată şi mareşal al Franţei în ziua morţii sale pe cîmpul de luptă.
Avere : la debutul în viaţa de ostaş : „Nu am să-ţi dau, fiul meu, decît cincisprezece bani (45 livre), calul meu şi sfaturile mele". La sfîrşitul vieţii sale găzduit în palatul regelui, solda de general.
Servitori : un lacheu, Planchet.
Călătorii : principalele campanii ale armatelor lui Ludovic al XIII-lea şi Ludovic al XIV-lea în Franţa şi cele din Ţările de Jos. Mai multe călătorii în Anglia.
Viaţa sexuală şi sentimentală : o mare pasiune pentru lenjereasa reginei Ana de Austria, doamna Bonacieux, care va muri otrăvită şi care va rămîne marea dragoste a vieţii sale. O aventură furtunoasă, foarte erotică datorată spioanei Milady. O altă aventură cu o subretă. Mai mulţi ani de concubinaj cu o hangiţă.
Prietenii : cei trei muşchetari : Athos, Portos şi Aramis. Vicontele de Bragelonne, fiul lui Athos.
Duşmănii : contele de Rochefort, spionul lui Richelieu ; contele de Wardes, fiul lui Milady.
Relaţii : Domnul de Tréville, căpitanul muşchetarilor regelui, ducele de Buckingham, Ludovic al XIV-lea, Carol al II-lea al Angliei, Colbert.
Opinii politice şi religioase : anticardinalist în timpul lui Richelieu. Ostil mişcării de Frondă din timpul lui Mazarin. Total devotat regelui. Favorabil prieteniei franco-engleze. Catolic fără patimă.
Calităţi şi defecte : viclenie, devotament, curaj, tenacitate. Tendinţă spre intrigă, nerăbdare, lăudăroşenie.
Îi plac : aventura, banii, recunoaşterea meritelor sale.
Nu-i plac : laşitatea, zgîrcenia, disimularea.
Semne particulare : accent gascon. Cavaler, cadet de Béarn, devine conte.
Moarte : cauzată de o ghiulea de tun la asediul de la Maëstricht.
Referinţe : Cei trei muşchetari, După douăzeci de ani, Vicontele de Bragelonne de Alexandre Dumas.

QUASIMODO

Naţionalitate : franceză ; de origine ţigan.
Epoca : secolul al XV-lea.
Vîrsta : născut, aproximativ, în 1463 ; moare la douăzeci de ani.
Domiciliul : de la patruzprezece ani locuieşte în catedrala Notre-Dame : „părea nu numai locuitorul ei, dar şi conţinutul ei natural".
Aspect fizic : „un cap mare şi zburlit acoperit cu păr roşu", „un nas tetraedru, o gură în formă de potcoavă, ochiul stîng, mic şi astupat de o sprînceană roşcată şi stu- [illegible] cu totul sub un neg imens, dinţi crescuţi alandala, ştirbiţi pe alocuri ; buza aceea întărită peste care unul din dinţi se întindea ca un colţ de elefant ; între umeri, o cocoaşă enormă a cărei pereche se făcea simţită pe piept ; o combinaţie de coapse şi de picioare atît de ciudat deviate de la normal, încît nu se puteau atinge decît la genunchi, iar văzute din faţă, semănau cu două lame de seceră care s-ar întîlni la mîner ; tălpi late, palme monstruoase, şi, peste toată această diformitate, nu ştiu ce aer înfricoşător care dădea vigoare, agilitate şi curaj". „Expresia răspîndită de această înfăţişare era un amestec de răutate, de mirare şi de tristeţe".
Starea sănătăţii : născut chior, ghebos, şchiop, se bucură de o sănătate foarte bună. Clopotar la catedrală, devine şi surd de la patrusprezece ani.
Familie : copil de ţigani, este abandonat si lăsat la Paquette la

Chantefleurie în schimbul fetiței acesteia Agnès, răpită.

Viața sexuală și sentimentală : nulă pînă ce o întîlnește pe Esméralda pentru care nutrește o dragoste fără limite, absolută și pură. Ființă bestială și rudimentară, pasiunea sa îl dezvăluie sensibil, generos, dar și ucigaș : Jehan și Claude Frollo îi sînt victimele.

Prieteni : „Sfinții și monștrii de la Notre-Dame erau prietenii lui".

Dușmani : disprețuit, dezonorat, respins, negăsind decît ură-n jurul său, sfîrșește prin „a culege arma cu care fusese rănit" și devine dușmănos față de toți.

Calități și defecte : „spirit atrofiat într-un corp nereușit", pasionat, tendință spre masochism ; „rău pentru că-i sălbatic, sălbatic pentru că-i rău".

Îi plac : Notre-Dame și clopotele sale.

Nu-i place : să părăsească Notre-Dame.

Semne particulare : „trăind, dormind în Notre-Dame, neieșind aproape niciodată de acolo, ajunsese să-i semene, să se fixeze în ea, să facă parte integrantă din ea". „S-ar putea spune că-i luase forma, așa cum melcul ia forma găoacei sale".

Moarte : așteaptă să moară, în 1482, în beciul de la Montfaucon, îmbrățișînd cadavrul Esméraldei.

Referințe : Notre-Dame din Paris de Victor Hugo.

De văzut : Châteaupers, Frollo, Agnès.

MEURSAULT

Poreclă : anticristul.

Naționalitate : franceză.

Epoca : secolul al XX-lea.

Vîrsta : vreo 30 ani.

Domiciliul : un mic apartament la periferia unui oraș din Algeria.

Familia : o mamă decedată.

Educație și studii : studii la Paris.

Activități profesionale : funcționar într-un birou.

Avere : foarte modestă, nu putea să se îngrijească de nevoile mamei sale.

Viața sentimentală : legătura cu Maria Cardona.

Prieteni : vecinul său de etaj, Raymond Sintès ; hangiul Céleste.

Relații : bătrînul Salameno.

Opinii politice și religioase : ateu și puțin anarhist.

Calități și defecte : cinstit, dar tăcut. Acceptă oamenii așa cum sînt, fără să judece vreodată. În ochii unora apare ca un monstru cinic și fără inimă.

Îi plac : marea, să facă baie în ea ; cinematograful.

Nu-i plac : agenții de poliție și, în general, tot ce reprezintă legea.

Semne particulare : împușcă un arab cu revolverul (cinci gloanțe) într-o încăierare care nu-l privea pe el.

Moarte : pe eșafod.

Referințe : Străinul de Albert Camus.

BOVARY Ema născută ROUAULT

Naționalitate : franceză.

Epoca : secolul al XIX-lea.

Vîrsta : de la sfîrșitul adolescenței pînă la maturitate.

Domicilii : pînă la căsătorie : la tatăl ei la Berteux. Căsătorită : la Tostes timp de patru ani, apoi la Yonville-l 'Abbaye.

Aspect fizic : unghii albe, mîna „...nu destul de palidă... cu oasele degetelor cam uscate ; era și prea înaltă și fără mlădieri molatice". Ochi căprui, foarte frumoși, gene lungi și arcuite, pomeți trandafirii, buze groase : „care, la lumină, umbreau puțin puf negru". Dinți fini și sidefii. Părul negru și lung era despărțit în creștet sau era adunat într-un coc mare : „piciorul elegant", pielea albă.

Starea sănătății : are o „boală nervoasă" la Tostes. După decepția cauzată de Léon are stări de slăbiciune. O hemoptizie. Se îmbolnăvește și contractă o febră cerebrală după ruptura cu Rodolphe. Va rămîne mai multe luni în convalescență.

Îmbrăcăminte : după prima sa întîlnire cu Charles Bovary : „o rochie albastră de lînă merinos cu trei volane... „La tatăl ei : saboți mici de lemn. „La căsătorie : o rochie lungă și mănuși". La balul marchizului d'Andervilliers : „Avea o rochie de un galben-deschis înfrumusețată de trei buchete de boboci de trandafiri cu frunzișoarele lor". Pantofi de satin (atlaz)". La Tostes, la ea acasă : „Ea purta un capot... o cămașă plisată cu trei nasturi de aur. Cordonul era de șnur gros, cu ciucuri mari, iar pantofii, de un roșu închis, avea un smoc de panglici late..." La sosirea la Yonville : „Purta o cravată mică de mătase albastră..." La plimbare cu Léon : o rochie de nanchin. Pe timp de iarnă : „papuci groși de pînză pe deasupra pantofilor". Își cumpără o rochie albastră de cașmir și o eșarfă. După ce i se ia sînge servitorului domnului Boulanger purta „o rochie galbenă de vară, cu patru volane..." Călărind cu Rodolphe Boulanger: o rochie de amazoană din postav negru, cizmulițe negre, ciorapi albi și un voal albastru deschis. Pentru a merge să asculte pe cîntărețul Legardy la Rouen : „o rochie de mătase albastră, cu patru volane plisate". Primește un cadou de la Léon : „pantofi de satin roz". La balul mascat de la Rouen : „Își puse un pantalon de catifea și ciorapi roșii". Ca să-l vadă pe maestrul Guillaumin : „O rochie neagră și pelerină cu mărgele negre lucioase" Îmbrăcăminte mortuară : „rochia ei de mireasă și pantofii de satin".

Familia : născută într-o familie de țărani înstăriți. Mama și fratele decedați. Tatăl va paraliza după moartea ei. Se mărită cu Charles Bovary, are o fetiță, Berthemal al cărei naș este dl. Homais.

Educație și studii : crescută la maici, la Ursuline.

Avere : nici o avere personală. O administrează pe cea a soțului, face datorii și-l ruinează.

Călătorii : la Vaubyessard, la marchizul d'Andervilliers. Mai multe drumuri dus-întors Yonville-Rouen. Se oprește la hotelul „Crucii roșii", apoi la hotelul Boulogne cu Léon, în fiecare joi.

Viața sentimentală : îl iubește pe Léon platonic mai întîi (vor fi separați un an), apoi pe Rodolphe Boulanger cu care trebuie să fugă, dar care o părăsește înainte. Relația amoroasă cu Léon. Maestrul Guillaumin încearcă să profite de ea cînd Emma vine să-i ceară bani. Încearcă să-l reducerească pe Rodolphe ca să-i împrumute bani ; eșec. Își detestă soțul.

Ostilități : soacra ei.

Relații : socrul, marchizul d'Andervilliers ; locuitorii din Yonville : văduva Lefrançois, hangiță ; dl Homais, spițerul ; dl. Léon, secretar de notar ; dna Rolet, doica fetiței ; dl Lheureux, negustor de noutăți ; dl Binet, perceptorul ; dnele Danglois, Caron, Dubreuil, Tuvache, Homais ; maestrul Guillaumin ; dl Bournisien, preot ; Lestibaudois, paraclisier.

Servitori : Nastasie, concediată ; Félicité.

Opinii religioase : catolică. Crescută la Ursuline de la 13 ani. Înțelege bine catehismul. Iubește latura romantică a bisericii. Cere să se împărtășească în timpul lungii sale boli. Primește mir în timpul agoniei.

Calități și defecte : temperament visător. Iritabilă, poate dezordonată. Geloasă pe bogăția altora. Orgolioasă ; intransigentă și pasionată cu amanții ei. Cheltuitoare.

Îi plac : romanele de dragoste și de aventuri ; să se plimbe cu trăsura. Djali, ogarca ei pe care o pierde. Luxul ; să se mute ; apusurile de soare, orașul.

Nu-i place : la țară.

Semne particulare : coase, desenează, cîntă la pian ; este abonată la revista „La Corbeille" („Cocoșul"), „Sylphe des Salons" („Silful Saloanelor") la un cabinet de lectură și de muzică. Călărește, fumează cu amanții ei, dansează. Știe să facă tapiserii.

Moarte : otrăvită cu arsenic furat

Referințe : Doamna Bovary de la dl. Homais.
de Gustave Flaubert.

De văzut : Charles Bovary.

(continuare în pag. 119)

Traducere de Octavia BUHOCIU
din **Pierre Ajame**, „Trei sute de eroi și de personaje ale romanului francez"

Don Juan,

pacientul doctorului Marañón

Aşadar, din nou despre Don Juan, personaj care continuă să ne urmărească existenţele, în coarda livrescă, ori cotidiană, cu notele grave ale studiilor ştiinţifice despre mituri şi arhetipuri ori registrul amuzant-deconectant al informaţiei instructive înrudite cu rubrica de curiozităţi din presa pentru publicul larg.

De data aceasta, vi-l propunem pe Don Juan „văzut de" Gregorio Marañón (1887—1960), strălucit reprezentant al medicinii spaniole, de la a cărui naştere s-au împlinit 100 de ani. Preocupările lui Marañón s-au extins, de la specialitatea sa de bază, endocrinologia, la domeniile istoriei şi literaturii, în care a adus contribuţii importante şi originale. Valoarea acestora a fost confirmată de numeroasele titluri obţinute în timpul vieţii : profesor la Facultatea de Medicină din Madrid, director de patologie medicală la Spitalul General din Madrid, membru al Academiilor de Limbă, de Medicină, de Istorie, de Ştiinţe şi de Arte Frumoase.

Abordînd teme istorice sau literare cu metodele specifice medicinii, Marañón s-a afirmat ca unul dintre pionierii interdisciplinarităţii. Cunoscutele sale eseuri : Eseu biologic asupra lui Henric al IV-lea al Castiliei (1934), Contele-Duce de Olivares (1936), Tiberiu, Antonio Pérez (1947), Amiel, Viaţă şi istorie etc., aduc puncte de vedere noi, surprinzătoare asupra unor perioade şi personalităţi istorice. Cu aceleaşi metode ale fiziologiei şi patologiei se apropie Marañón şi de celebrul personaj literar Don Juan. În eseul cu acelaşi nume, publicat în 1940, medicul spaniol analizează „psihologia donjuanescă" şi „donjuanismul" (termenul a fost folosit pentru prima dată în 1886 de către Hayen) înţeles ca „modalitate universală a iubirii umane". În cel de al doilea capitol al cărţii din care face parte fragmentul de mai jos, autorul întreprinde în fond „demitizarea" celebrului Seducător ajungînd la concluzia că el posedă o „virilitate echivocă" şi un „instinct erotic nediferenţiat", imatur. Strălucit argumentată, captivantă, teza lui Marañón a stîrnit discuţii aprinse în epocă. Un singur lucru i-au reproşat adversarii : Don Juan este totuşi un personaj literar, o ficţiune şi nu un pacient în carne şi oase...

Don Juan în zilele noastre

Vreau să mă refer acum la evoluţia lui Don Juan din momentul în care am început să scriu despre el şi pînă astăzi, cînd îl dezgrop în acest eseu tomnatic.

Neîndoielnic, de atunci şi pînă acum, aspectul problemei s-a schimbat complet. Discuţiile despre Don Juan şi-au pierdut actualitatea pentru critici şi naturalişti, trecînd în domeniul arheologilor. Viaţa se transformă cu viteză ameţitoare şi, din cauza condiţiilor specifice timpului nostru, se transformă mai ales în ceea ce priveşte iubirea. Eu însumi îmi dau seama că donjuanismul, care cu douăzeci de ani în urmă era o chestiune patetică pentru bărbaţi şi femei, aproape nu mai are importanţă astăzi. Pe atunci, Don Juan reprezenta o reacţie proprie şi ostentativă, uneori eroică, a bărbatului faţă de organizarea vieţii sexuale. În zilele noastre această organizare este totalmente diferită. Spun diferită, şi nu nouă, pentru că în iubire totul este inventat, totul este trăit şi totul este spus din timpuri imemoriale. Un moment ca acel actual a mai fost trăit de multe ori şi a coincis, într-un mod asemănător, cu eclipsa lui Don Juan în preocupările omului de ştiinţă ori ale omului de pe stradă.

Modalitatea actuală a formelor sociale ale iubirii umane este o modalitate tipică pentru orele critice ale Istoriei ; or, astăzi, trăim, fără nici o îndoială, o asemenea oră. Ea a adus o libertate nelimitată pentru iubirea fizică şi o influenţă socială sporită a femeii.

Prin urmare, dacă nu există obstacole morale şi nici sociale pentru iubire ; dacă a dori şi a poseda nu este niciodată un păcat ; dacă atunci cînd fiica îi este sedusă Comandorul se preface a fi distrat, şi dacă soţul hidalgo îşi întîrzie în mod intenţionat sosirea acasă cînd bănuieşte că prezenţa sa ar fi deosebit de neplăcută consoartei ; dacă femeia nu mai aşteaptă de la noi lucrurile de care are nevoie, ca noi să i le dăm pe toate, fără să ne dăm seama, pînă chiar şi propria noastră libertate, ci şi le obţine ea singură, începînd cu modul ei de viaţă şi pînă la bărbatul dorit ; dacă lucrurile stau, pentru moment, astfel, ce ar mai putea căuta Don Juan printre noi ?

Don Juan era simbolul cuceritorului de femei. După părerea mea, un simbol fals, ca multe alte simboluri. Dar fie fals ori adevărat, a reflectat o realitate : tot jocul de teatru, aventură şi romantism pe care îl presupunea seducerea unei femei. În zilele noastre acest joc a devenit inutil. Cîteva vorbe la telefon şi o cursă rapidă cu automobilul înafara oraşului rezumă ceea ce odinioară era intrigă misterioasă ori aventură eroică. Este interesant de cercetat cum s-a putut transforma un sentiment fundamental ca iubirea, nu atît din cauza vreunei influenţe spirituale cît datorită a două noi realităţi de factură pur materială : automobilul şi telefonul, care i-au ucis pe Celestina şi pe Ciutti, colaboratorii Seducătorului şi, în parte, creatorii faimei sale.

Ar fi totuşi o exagerare să se afirme că Don Juan ar fi trecut definitiv în domeniul istoriei. Actualitatea lui va înflori din nou, asemeni trandafirilor din tufele plantate în Sevilla cu cîteva secole în urmă de un Don Juan în carne şi oase, don Miguel de Mañara : trandafiri care îşi etalează în fiecare primăvară tonalităţile de carne păcătoasă şi exală aceeaşi aromă îmbătătoare ca a acelora pe care Mañara îi oferea iubitelor sale. Atitudinile omului faţă de iubire sînt întotdeauna aceleaşi, oscilînd ca un pendul între două situaţii extreme, care se repetă invariabil : iubirea sau se cucereşte şi se sublimează sau se dăruieşte şi se profanează. Astăzi ne aflăm în faza iubirii dăruite. Don Juan abia dacă mai are vreo raţiune de a exista. Asta nu înseamnă că nu-i va putea suna din nou ceasul într-o bună zi.

Prin urmare, problema s-a schimbat, dar nu m-am schimbat oare şi eu însumi ? Ori de cîte ori, după trecerea unui număr de ani, ne îndreptăm din nou atenţia asupra unui lucru şi îl vedem diferit este firesc să ne gîndim că s-ar putea ca ochii noştri şi nu lucrurile în sine să fie răspunzători de mutaţia aparentă. Nu mă voi fi schimbat eu însumi ? — mă întreb.

Probabil că da. Acum mă cuprinde bănuiala că atît eu, cît şi cei care au scris în acelaşi sens despre Don Juan, am acordat o extindere entuziastă, excesivă, unei realităţi neîndoielnice, dar limitate. Cu alte cuvinte, am descris o modalitate a instinctului care este exactă, dar care corespunde doar unui anumit număr de bărbaţi cu sanse norocoase în iubiri şi nu tuturor eroilor iubirii. Don Juan este, desigur, aşa cum l-am văzut ; pentru că nu l-am inventat ci l-am văzut. Dar pe lîngă această varietate de Don Juan există, în în mod cert, alţi donjuani diferiţi. Şi pe lîngă ei, încă multe varietăţi de bărbaţi poligami, apţi pentru cucerirea agresivă sau pentru seducerea subtilă a femeii, care nu sînt chiar donjuani, dar se află la o frontieră greu de precizat cu aceştia. Voi mai reveni asupra lor.

Donjuanism tîrziu. Donjuanism juvenil

În primul rînd, este o eroare, pe care am comis-o şi eu, să se considere donjuanismul o modalitate fixă a instinctului, care condiţionează pentru totdeauna viaţa erotică a bărbatului respectiv. În teatru sînt frecvente acele „caractere dintr-o bucată" ; în viaţă însă ele sînt foarte rare. Mulţi donjuani nu rămîn astfel pînă la sfîrşitul vieţii, care este mult mai lungă şi mai complicată decît o comedie.

BIBLIOTECA ORĂŞENEASCĂ
JIMBOLIA
89109

Se întîmplă frecvent, de pildă, ca în adolescență și în prima tinerețe un mare număr de bărbați să simtă o atracție tipic donjuanescă, care ulterior dispare. Aceștia sînt donjuanii juvenili, episodici. Însuși Don Juan Tenorio al lui Zorrilla, cel mai bun și mai popular dintre cei literari, este Don Juan doar în tinerețe. În momentul în care o zărește pe Doña Inés printre zăbrelele ferestrei, se îndrăgostește de ea ca un recrut, ceea ce înseamnă, în realitate, abdicarea de la donjuanismul său. Tot ceea ce face în continuare nu sînt decît scandaluri cu care vrea să-și întrețină prestigiul, legenda, „ca să rămînă uimiți sevilienii" sau napolitanii dar mai ales, pentru a-și justifica sieși predarea interioară. Prin aceste etape au trecut mulți dintre bărbații în carne și oase.

Sigur că acest donjuanism juvenil și trecător, care este cel mai frecvent, confirmă teoria mea asupra redusei virilități a lui Don Juan, întrucît tocmai adolescența este etapa nedeterminării în oscilația normală a sexului. Bărbatul adevărat, imediat de devine bărbat matur nu mai este un Don Juan. În realitate, donjuanii care rămîn donjuani pînă la sfîrșitul vieții lor o pot face pentru că își păstrează tot timpul trăsăturile acestei nedeterminări juvenile. În aceasta constă de altfel, unul din secretele forței lor de seducție.

Există, desigur și cazuri de donjuanism tîrziu, care ar părea să contrazică această interpretare, bărbați cărora nu le surîde soarta pînă la deplina maturitate. Dar asemenea cazuri trebuie să fie examinate cu prudență. Aceste atracții tîrzii se datorează mai întotdeauna unor cauze care nu au nimic de-a face cu donjuanismul, chiar dacă au și o explicație biologică, și anume că la această vîrstă, bărbatul obține în mod firesc succesul; acesta, și nu chipul lui frumos, este explicația atracției tîrzii. Singurul pericol pe care îl comportă acest fapt normal este ca bunul domn matur să nu observe mecanismul și să se creadă încă un Don Juan.

Instinctul nediferențiat

După toate aceste precizări, trebuie să declar că interpretarea mea asupra virilității echivoce a lui Don Juan mi se pare pe zi ce trece mai corectă, chiar dacă este necesar să fie limitată cu prudență la un anumit grup de exemplare, ce-i drept cele mai caracteristice.

Fără îndoială, mulți dintre cititorii mei cunosc această interpretare. De aceea este de prisos să o mai repet aici. Prin urmare, în prezentul eseu nu voi mai reveni asupra biologiei lui Don Juan, ci doar asupra unor aspecte interesante ale legendei sale. În mod special, asupra a două dintre acestea: naționalitatea legendei și identificarea eroului din viața reală care a servit de model pentru primul Don Juan, cel al lui Tirso de Molina. Totuși, pentru o mai bună înțelegere a celor ce urmează, mi se pare necesar să reamintesc pe scurt că după opinia mea, numai un miraj literar ne poate autoriza să-l considerăm pe Don Juan un exemplar arhetipic de virilitate. Eroarea pe care o antrenează cu sine acest miraj este evidentă.

Don Juan trăiește obsedat de femei și aleargă de la una la alta, fără să se oprească niciodată la una din ele; și nu pentru că nici una nu l-ar satisface, după cum au susținut unii, confundîndu-l pe Don Juan cu un alt tip sexual care i se aseamănă și pe care l-am studiat în cartea mea despre Amiel, ci dimpotrivă, pentru că instinctul rudimentar al lui Don Juan este satisfăcut de oricare din aceste femei: de prințesă ca și de pescăriță, așa cum ne povestește, cu atîta emfază, Tenorio din drama menționată.

Or, ceea ce este tipic pentru bărbatul perfect este tocmai marea diferențiere a obiectului iubirii sale, localizarea lui într-un tip feminin fix, apt de reduse modalități și chiar, de cele mai multe ori, de nici una. Iubirea bărbatului perfect este strict monogamică sau reduce preferințele sale la un repertoriu restrîns de femei, în genere asemănătoare între ele; într-un cuvînt, cum am mai spus-o și altă dată, la un joc de variații limitate pe aceeași temă.

Don Juan, dimpotrivă, este incapabil să iubească, fie și temporar, un tip fix de femeie. Caută femeia ca sex. Femeia nu înseamnă pentru el nimic mai mult decît mijlocul de a ajunge la sex. Atitudinea lui este, așadar, atitudinea nediferențiată a adolescentului și în același timp a masculului din aproape toate speciile animale. Studiile recente ale naturaliștilor aduc ilustrări interesante în această problemă pe care aici mă limitez a o menționa. Din momentul apariției sale în legenda literară în prima scenă a dramei lui Tirso de Molina, îl vedem pe Don Juan atacînd castitatea ducesei Isabela, strecurîndu-se pe întuneric în alcov și prefăcîndu-se a fi logodnicul ei. Acesta este Don Juan; aceasta este pura esență donjuanescă. Un bărbat diferențiat, un adevărat bărbat, pretinde dimpotrivă, să-și vadă iubita și ca ea să-l vadă pe el; pentru că a avea reciproc conștiința personalității constituie o condiție indispensabilă pentru marea iubire. Și în momentul în care regele, atras de strigătele ducesei seduse, întreabă ce se întîmplă, Don Juan, cu un profund simț al exactității biologice, răspunde: „Cine să fie? Un bărbat și o femeie"; adică, nu doi indivizi, Don Juan și Isabela, ci două sexe. Isabelei înseși îi spune don Juan, cînd ea îl simte apropiindu-se în întuneric și îl întreabă cine este: „Cine sînt? Un bărbat fără nume" *.

Cu aceasta rămîne definitiv exprimată, chiar din prima versiune literară, definiția lui Don Juan: un bărbat fără nume; adică, un sex și nu un individ.

Fizicul lui Don Juan

Fizicul autenticului Don Juan confirmă îndoielnica sa virilitate. Don Miguel de Mañara, considerat a fi fost unul din modelele umane ale Seducătorului, apare în portretul pictat de Murillo ca o gingașă fecioară. Casanova, faimos Don Juan, în singurul portret autentic care i se cunoaște, are perfecțiunea și delicatețea trăsăturilor unei femei. Și aproape toți donjuanii pe care i-am cunoscut erau departe de normele energice și hirsute ale prototipului de bărbat viril.

Morfologia care corespunde bărbaților dotați cu o capacitate erotică extraordinară este, în general, cam antiestetică: talie redusă, picioare scurte, trăsături fizionomice intens pronunțate, piele aspră, cu mult păr și cu barbă deasă. Prin urmare, nimic asemănător cu Don Juan cel svelt, elegant, cu piele fină, păr ondulat și spîn la față sau împodobit cu o bărbuță ascuțită, pe care îl vedem perindîndu-se prin saloane sau pe scenă. Grija minuțioasă pentru îmbrăcăminte, și uneori izbitoarea exagerare a acesteia, accentuează și mai mult esența vagă a virilității din morfologia donjuanescă.

Gelozia. Călătoriile

Este de asemenea tipică pentru virilitatea nediferențiată a eroului nostru incapacitatea sa de a simți ofensa în iubire. Să notăm faptul că nu se cunoaște nici un caz de Don Juan întristat sau iritat în adîncurile instinctului său — poate doar în vanitatea sa — din pricina abandonării ori trădării din partea vreuneia din amantele sale. El s-a născut cu lecția gata învățată în legătură cu „cel ce scoate sabia, de sabie va pieri". Este inaccesibil geloziei, această expresie violentă a instinctului de pose-

siune, care la el este efemer. O dată cucerită femeia, pe Don Juan nu-l mai interesează decît să o abandoneze ca să nu-l împiedice la cucerirea următoare. Dacă un alt bărbat îl ajută, iubind-o pe prima, cu atît mai bine. Toți rivalii lui Don Juan sînt, din această cauză, anteriori posedării femeii dorite ; după ce o posedă, nu mai există rival pentru el.

Legat de aceasta este și instinctul de călător al Don Juan-ului tradițional. În spațiul imens și în mare parte transhumant al marilor orașe actuale, poți trăi mulți ani exercitînd fără pericol jocul donjuanesc al cuceririi și uitării succesive a multor femei. Dar în viața de odinioară, inclusiv în capitalele faimoase ca Paris, Roma sau Madrid, viața cuceritorului devenea imposibilă în scurt timp. Complicațiile de după fiecare cucerire și abandonare îl obligau să-și caute un cîmp nou de acțiune.

De aceea, instrumentul indispensabil pentru activitatea lui Don Juan era calul, ușor ca vîntul, grație căruia punctul final al oricărei aventuri era galopul. În Seducătorul lui Tirso de Molina, Don Juan îi spune servitorului : „Tu pregătește cele două iepe, căci numai picioarele lor sprintene îmi sînt salvarea în șiretlicurile mele".

Fiecare din aventurile lui se consumă în alt loc : în Neapole, în Tarragona, în Sevilla, în Lebrija. Și la fel li se întîmplă donjuanilor din viața reală. Memoriile lui Casanova sînt, mai mult decît o colecție de aventuri scabroase, un interminabil jurnal de călătorie prin întreg Continentul. Așa se explică faptul, observat dintotdeauna, că în Corpul diplomatic abundă donjuanii. Cajal, pe care problema l-a preocupat mult, susținea că acesta ar fi fost, alături de fascinanta uniformă, secretul donjuanismului din sectorul militar : permanenta schimbare a garnizoanei, îmi spunea, este un avantaj cu care nu poate concura funcționarul de la Primărie sau profesorul de la Institut.

Scandalul. Vicleşugurile

O altă trăsătură proprie instinctului donjuanesc este ostentarea scandaloasă și deliberată a succeselor sale amoroase, exagerarea și chiar inventarea lor, așa cum fac adolescenții. Condiția indispensabilă a marii iubiri este, dimpotrivă, misterul. Numai în mister crește pasiunea adevărată. Aproape nici unul din lucrurile cu adevărat profunde care s-au petrecut între bărbați și femei nu au fost știute și de ceilalți ; de aceea, știm cu toții mult prea puțin despre iubire. Don Juan povestește despre cuceririle sale în piața publică, cui vrea să-l asculte ; în parte, pentru că instinctul său intranscendent are satisfacția de a-și etala în exterior triumfurile, fie ele îndoielnice ori certe ; dar și pentru că scandalul este arma lui cea mai eficace în pregătirea noilor aventuri.

Este, în fine, foarte caracteristică Don Juan-ului clasic amoralitatea în jocul iubirii. Don Juan este esențialmente un înșelător. Nu-l interesează niciodată mijloacele folosite pentru a cuceri o femeie. Orice incorectitudine sau ticăloșie i se pare o glumă nostimă. Morala lui rezultă din transpunerea în terenul iubirii a maximei machiavelice „scopul scuză mijloacele". Adevăratul Don Juan nu este inhibat de ceea ce în mod normal anără o femeie de un bărbat : inocența, condiția de căsătorită, clasa socială diferită, religia, ideea de a cauza altora un prejudiciu sau o tristețe. Dar, în epocile de tranziție în morală, așa cum se întîmplă acum, cînd aceste inhibiții nu există, Don Juan nu mai trebuie să încalce nici o prejudecată și nici să escaladeze zidurile mănăstirii ; de aceea actualmente personalitatea sa a devenit atît de palidă.

Erori în interpretarea lui Don Juan

Toate aceste trăsături, pe lîngă altele, pe care este de prisos să le mai pomenim, demonstrează cît de aproape se află iubirea lui Don Juan de iubirea nediferențiată a speciilor animale ; iar în cea umană, de iubirea adolescenților, a debililor și a intersexualilor. Într-un cuvînt, departe de marea iubire, discretă și diferențiată, a adevăratului bărbat.

Din toate acestea, pe care eu le-am afirmat în repetate rînduri, publicul a tras concluzia că Don Juan este un bărbat efeminat, aproape un homosexual. Nu este exact ceea ce am vrut să spun. Don Juan posedă un instinct imatur, adolescentin, simte atracția femeii în etapa generică și nu în etapa strict individuală, care este cea perfectă. Iubește femeile, dar este incapabil să iubească femeia. Bărbatul cu adevărat bărbat, este asemeni lui Dante, capabil să-și consacre întreaga lui viață de bărbat unei singure Beatrice ; chiar atunci cînd Beatrice este Dulcinea, adică doar un vis.

Dacă însă această etapă nu este atinsă, nu înseamnă că respectivul bărbat nu ar fi respectabil. Eu vă jur că nu am avut niciodată nici cea mai mică dorință de a-l supăra pe Don Juan, nici pe vreunul dintre donjuani ; nici pe vreunul dintre cei care se cred a fi Don Juan. Protestez doar împotriva tendinței de a-l considera bărbatul perfect, pentru că în mod categoric nu este ; de a se vorbi, ca Gendarme de Bevotte, de o „puissance superbe de sa virilité" **. Altul este secretul său.

Noi biologii înțelegem problema sexului echivoc după un criteriu distinct, mult mai generos, decît cel al oamenilor neinformați, care atunci cînd aud vorbindu-se de așa ceva, își fac cu ochiul pe ascuns. Dar este tot atît de adevărat că dacă nediferențierea instinctului, atît de tipică la Don Juan, presupune posibilitatea de abatere de la drumul drept (fapt cert pe care realitatea îl demonstrează în cazurile cele mai nesperate), acest lucru nu exclude faptul că există mulți donjuani care în viața lor reală urmează, din punct de vedere biologic, drumul drept, fără să-l greșească vreodată.

O altă eroare a comentatorilor mei, pe care nu am reușit niciodată să o spulber, în ciuda lămuririlor date ulterior, este următoarea :

Nici eu și nici vreun altul dintre criticii lui Don Juan, nu înțelegem prin acesta, adică prin Don Juan, orice bărbat care se îndrăgostește cu ușurință și se consacră plăcutelor relații, mai mult ori mai puțin platonice cu acel univers minunat care este femeia. Sînt numeroși bărbații care trăiesc cu precădere pentru iubire și care, fiind simpatici ori folosindu-se de experiența acumulată, ori de categoria socială — banul, puterea sau gloria au fost și vor fi un magnet etern pentru instinctul feminin —, așadar prin oricare din aceste mecanisme reușesc să aibă o existență plină de nesfîrșite triumfuri în iubire.

Acești bărbați pot să nu fie — și de multe ori nici nu sînt — donjuani. Sînt bărbați dotați, probabil, cu un instinct perfect, dar nefericiți pentru că nu au găsit acea femeie unică, capabilă să elimine, prin simpla ei prezență, posibilitatea existenței tuturor celorlalte. Dacă Dante nu ar fi întîlnit-o într-o zi pe Beatrice, traversînd un pod, în amurg, îmbrăcată în nobila catifea roșie, este posibil ca, în ciuda perfectei sale bărbății, să fi fost văzut multe seri de-a rîndul dînd tîrcoale pe furiș prin cartierele Florenței.

Dacă printre bărbații care mă citesc există poate vreunii care se simt ofensați de opiniile mele despre Don Juan, eu îi rog să se includă în acest din urmă grup, al bărbaților norocoși care nu sînt Don Juani și au un instinct căruia nici cei mai puritani n-ar avea nimic să-i reproșeze.

---

*) În original, joc de cuvinte intraductibil : „Un hombre sin nombre".

** „forță superbă a virilității sale" (fr.).

Prezentare și traducere de
Dana DIACONU

ACHILLE CAMPANILE:

●

Volta şi cartoful

ISTORIA CONSEMNEAZĂ :
„Întorcîndu-se dintr-o călătorie în Franţa, Alessandro Volta a adus în Italia cartoful".

Voi credeţi că a existat dintodeauna cartoful în Italia ? Că ar fi deajuns să te duci la piaţă şi să ceri un chil, două pentru a-ţi vedea plină sacoşa ? Greşiţi şi încă foarte tare. Înainte de 1777, dacă cineva ar fi cerut într-un birt o porţie de cartofi — dar ce spun eu ? o jumătate de porţie, un sfert de porţie — ospătarul i-ar fi rîs n nas.

„Cartofi ?" i-ar fi spus. „Dar, domnule ,n-au fost încă aduşi în Italia".

Şi ar fi fost pur şi simplu adevărat.

Cartoful creştea în America şi nouă chiar lumea nouă ni l-a dăruit. Înainte de Italia, a fost introdus în alte ţări europene, iar la noi l-a adus Alessandro Volta. Imaginaţi-vă. Marele fizician din Como nu numai că ne-a dat pila, dar ne-a dat şi — ca să spun asa — un posibil conţinut al ei ; folosind aici cuvîntul pilă cu sensul, comun în cteva regiuni ale Italiei — de oală. Şi în sensul acesta trebuie să spunem că într-un fel sau altul Alessandro Volta, cu oala şi cartoful, a înzestrat în mare parte necesarul bucătăriilor ; şi că, dacă ar fi dureros să ai oala fără cartof, mult mai dureros ar fi să ai cartoful fără oală.

Nu trebuie să credeţi de-acum că el l-a adus asa cum l-ai aduce acuma de la piaţă. Atunci era o raritate preţioasă. Trebuia s-o aducă cu toate onorurile. Dar să ne transportăm în timpul si în locurile acelea pentru a avea o idee despre eveniment.

În ziua în care, Alessandro Volta, care a participat la o întrunire cu alti oameni de ştiinţă, trebuia să se întoarcă din Franţa, în casa lui era mare frămîntare.

„Bucuraţi-vă, copii", le spunea doamna Volta, „Azi soseşte tata".

Copiii nu-şi mai încăpeau în piele de bucurie. Cine ştie, gîndeau, ce ne va aduce.

Şi soţia, fără s-o spună, spera mult. Îi vorbise soţului, înainte de plecarea lui spre *ville lumière*, de anumite *toilette* pariziene, de pălărioare, de gentuţe, de parfumuri. Mi-o aduce ceva, gîndea ea. Şi fără a-şi face prea mari iluzii, pentru că cunoştea ciudăţeniile oamenilor de ştiinţă, conta totuşi pe un cadou oricît de mic.

I-au ieşit în întîmpinare la gară. La gara diligenţelor, desigur, întrucît trenul încă nu exista.

Iată-l !

Sărutări, îmbrăţişări, toţi se îngrămădeau în jurul marelui savant şi, după ce au trecut primele efuziuni :

„Tată, ce ne-ai adus ?"

„Ceva, ceva ce nu vă imaginaţi" răspundea Volta cu ton misterios.

Şi cînd copiii l-au eliberat de valize şi de pachete :

„Ei, atenţie", striga „încet ! E înăuntru...".

Dar vroia să păstreze surpriza.

„Acasă, o să aflaţi acasă" repeta copiilor care mureau de nerăbdare.

În sfîrşit, acasă.

„Ei ?" întreabă copiii.

Alessandro Volta desface cu multă grijă bagajul.

„Iată" exclamă.

Şi, triumfător, scoate afară un cartof.

A urmat o linişte penibilă.

„Dar ce este ?" riscă să întrebe cel mai măricel dintre copii.

(Trebuie să reţineţi că, aşa cum s-a mai spus, cartoful nu fusese încă introdus în Italia).

Iar Volta : „Cartoful".

Tăcere mormîntală.

„Ei bine ? spune Volta. „Aşa primiţi voi ceea ce v-am adus ?"

Soţia rămăsese nu mai puţin dezamăgită decît copiii.

„Te-ai irosit", murmura printre dinţi „te-ai prăpădit".

„Dar nu înţelegi" a tipat Volta „că în Italia, cartoful n-a fost încă introdus ? Şi-l introduc eu. Este un preţios tubercul".

„Nu zău !...." îngînă soţia, fără a împărtăşi deloc entuziasmul omului de ştiinţă.

Copiii înlemniţi ; Alessandro Volta, cu cartoful în mînă, cu privirea scăpărătoare, era plin de entuziasm.

„Deocamdată" exclamă „îl dăm porcilor, dar eu sper că am să pot să-i determin şi pe oameni să-l mănînce. Gîndiţi-vă : se poate prăji...".

Nu reuşea însă să-i electrizeze pe membrii familiei. Gheaţa care s-a instalat printre ei, odată cu aparitia cartofului, nu dădea semne să se spargă.

Soţia, femeie de treabă dar ignorantă, spuse printre dinţi :

„Puteai să aduci şi cîteva cepe".

Femeia de serviciu, care alergase de la bucătărie pentru ca să vadă — cum se spusese — „cadourile aduse de la Paris", s-a întors la treabă cu o faţă decepţionată. Pînă una alta soseau în casă prietenele doamnei Volta.

„Ei", întrebau „s-a întors profesorul ? Ce a adus ?"

Iar doamna, încurcată :

„Cartoful".

„Dar a înnebunit ?"

Brava femeie dădea din umeri.

Gheaţă în salon. Surîsuri ironice.

„Soţul meu", spuse una dintre prietene „cînd s-a întors de la Paris, mi-a adus o blană de vizon".

Blata doamnă Volta, gîndindu-se la cartof, simţea că moare.

Trebuie să aflaţi, însă, şi ce anume s-a întîmplat cînd marele fizician a prezentat cartoful lumii ştiinţifice.

Mai întîi l-a dus la un important congres al oamenilor de ştiinţă. Nu vroia să-l lase să intre cu tuberculul acela.

„Lăsaţi-l la garderobă" îi spunea portarul. „Nu vă fie teamă, nimeni n-are să vi-l fure".

Dar Volta a insistat şi pînă la urmă a scos-o la capăt. A luat loc pe scaunul care-i era rezervat şi, după ce a cerut cuvîntul, prezentă nobilei adunări ceea ce adusese din Franţa.

„Este cartoful", spuse.

Scepticism. În primele momente nu voiau să creadă.

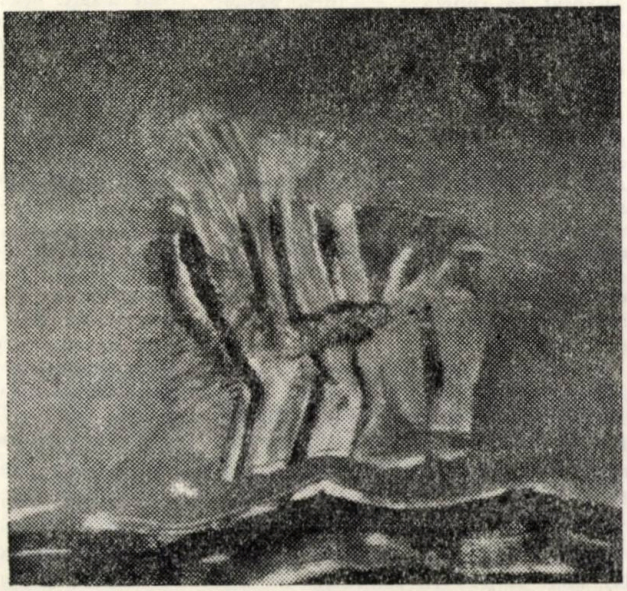

Traian Mocanu : „Compoziţie"

„Ca să fiu sincer", spuseră cîțiva — „îmi închipuiam mai mult".

Și pentru că știau că era un lucru care provenea din America.

„Da", spuneau alții „e interesant dar este totuși numai un cartof".

Dar pînă la urmă cartoful a triumfat. Cu alte cuvinte, Volta a reușit să-l impună.

Acum, s-a mai întîmplat că, văzînd succesul lui Alessandro și iuțeala cu care cartoful s-a prins de mesele noastre, un coleg gelos — un oarecare Andrea P. — a luat diligența spre Paris. Să vedem, spunea în sinea lui, dacă nu reușesc și eu să aduc ceva interesant. Sau trebuie să credem ,într-adevăr, că numai el este în stare, că numai el este la înălțime ?...

Și în timp ce diligența mică, mică se cățăra de-a lungul drumului San Bernardo, în vijelia zăpezii, el fixa Alpii gigantici și murmura printre dinți cu ton de sfidare : „Între noi doi, Alessandro. Vei avea îndată noutăți de la mine".

Sosește la Paris și aleargă la zarzavagii și vînzătorii de legume din *Halles*. Acolo se găseau munți de ce vrei și ce nu vrei în materie de fructe și legume, și omul nostru simți cum i se ușurează inima.

„Ce bunătăți aveți ?", întreabă.

Și acela : „Ceapă, mazăre, morcovi..."

Andrea strîmbă din nas.

„Lucruri vechi, lucruri vechi".

„Vă asigur" spuse zarzavagiul puțin jignit „că totul este foarte proaspăt, cules azi dimineață".

„Am înțeles, n-am vrut să spun asta" răspunde Andrea „Spun că ceapa și mazărea sînt lucruri cunoscute deja la noi. Eu aș dori niște noutăți ca să le duc în Italia.

„Atunci", spune vînzătorul, „ar fi mai normal să vă adresați unui magazin de modă".

Încă de atunci Parisul era renumit pentru modă.

Clientul insista : „Nu, nu, eu vreau noutăți în domeniul legumelor și fructelor. Ceva, în sfîrșit, care să nu se cunoască la noi".

„Nu prea știu", murmura zarzavagiul perplex. Castraveciorii îi cunoașteți ?"

Colegul lui Volta își scarpină dovleacu — desigur, pe al lui personal — dus pe gînduri.

„Nu știu", spune el încurcat.

Trimite soției o scrisoare cifrată urgentă : X22Z40 — 78—13Y—7 („Scrie-mi dacă sînt cunoscuți acolo castraveciorii"). Și soția, pe loc. „K 7 61-0-3", („Drace ! Nu-ți amintești ? Ți-am murat destui anul trecut").Iar în josul paginei un *post-scriptum :* „5", („Ai grijă, că și ardeii sînt cunoscuți"). Bietul om nu știa ce să mai facă.

Zarzavagiul încerca să-i bage pe gît, ca noutate, roșiile.

„Luați-le pe acestea", insista. „Veți vedea ce succes. Ceva nemaivăzut. Ultima creație a Parisului".

Dar lui Andrea aspectul roșiilor nu i se părea cu totul nou. Și pe urmă își amintea bine că fuseseră importate din America cu cîteva secole înainte. În sfîrșit, să descoperi roșiile n-ar fi fost descoperirea Americii. Dacă le prezenta ca pe o noutate, era chiar cazul să se arunce cu roșii în el.

Cu napi și dovlecei se ghiftuiau în casă de ani de zile. Trufele costau prea mult. În cele din urmă s-a decis pentru ridichi. Zarzavagiul vroia să-i dea o legătură, dar Andrea s-a opus.

„Una-i de-ajuns", spuse.

Alessandro Volta adusese din Franța cartoful. El ar fi adus ridichea.

Iarăși traversarea Franței, schimbarea cailor la poște, San Bernardo cu diligența care urcă încet încetișor pe drumul anevoios sub furtuna de zăpadă.

Ținea ridichea, păzită cu gelozie, într-o cutie de oțel cu trei încuietori. Sosește acasă și soția îl întîmpină veselă.

„Ți-am pregătit o surpriză", îi spune, „ceva ce n-ai mai mîncat de mult".

„Ce anume ?".

„O porție bună de ridichi".

Bietului Andrea i-a lipsit foarte puțin ca să nu i se facă rău. A scos din cutie ridichea pe care o adusese și spuse cu tristețe :

„Pune-o și pe asta".

Traducere de **Eleonora CĂRCĂLEANU**

PORTRETE de Mircea Ispir

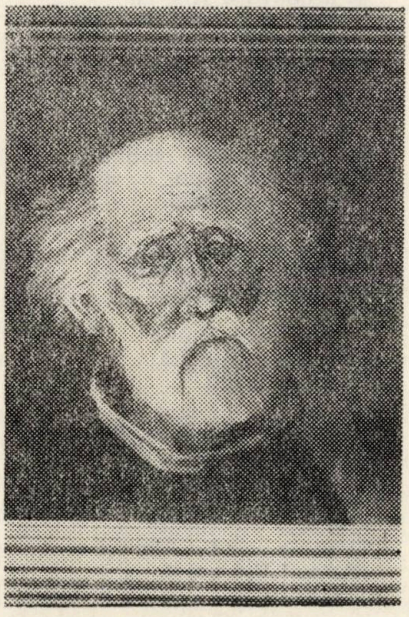

„Înainte-i trecutul"

„Mască"

Una din celebrele Emily

Emily Dickinson, de la a cărei moarte s-au împlinit 100 de ani în 1986, formează, împreună cu E. A. Poe și W. Whitman, marea triadă a poeziei americane. Mulți o așează pe primul loc în cadrul acestei poezii.

Viața și destinul ei literar se aseamănă izbitor cu cele ale unei alte celebre Emily — a doua dintre cele trei surori scriitoare Brontë, autoarea renumitului roman La răscruce de vînturi : aceeași viață lipsită de evenimente exterioare și experiențe personale deosebite, aceeași reclu-ziune impusă, dar și aceeași sensibilitate ieșită din comun și imaginație vie care le făceau pe cele două scriitoare să trăiască interior cu o intensitate incandescentă. Și, mai presus de toate, aceeași uimitoare capacitate de a se exprima altfel decît veacul în care trăiau, anticipînd tehnici poetice și narative folosite de marii poeți și prozatori ai secolului nostru.

Cele trei volume din 1955, apărute la editura Harvard University Press și cuprinzînd 1 775 de poezii culese de Thomas H. Johnson din toate manuscrisele cunoscute ale poetei (dintre aceste poezii doar 7 au văzut lumina tiparului în timpul vieții ei), au dezvăluit cititorilor, pentru prima oară în totalitatea ei, o poezie de o fascinantă frumusețe și modernitate. Ceea ce unui avizat literat contemporan, căruia poeta îi ceruse părerea asupra unor poezii, îi suna „spasmodic", dezvăluie sensibilității moderne calități cu care au familiarizat-o poeții secolului XX.

Poeziile lui Emily Dickinson sînt meditații asupra vieții și morții, asupra iubirii și consecințelor ei, adesea dureroase, asupra așteptării și singurătății, suferinței și efectului ei izbăvitor. Convingerea ei că nici rațiunea, nici intuiția nu pot rezolva enigma existenței, acutul ei simț al contrastelor ironice, al limitelor rațiunii, ordinii și justiției în relațiile umane, toate acestea conferă tragism, dar și măreție, viziunii poetei asupra lumii, înrudind-o cu marele ei contemporan Herman Melville.

Prozodia engleză îi datorează mult lui Emily Dickinson. Îndrăznețele ei experimente în domeniul metrului și al rimei, al gramaticii și punctuației, au sortit-o obscurității în timpul vieții, dar unei largi recunoașteri postume. Ea a folosit linia de pauză ca procedeu muzical, inițialele majuscule pentru a sublinia idei, a violat legile gramaticale și sintactice pentru a obține efecte speciale. Ritmurile ei sînt de o mare suplețe. Iar rimelor perfecte le-a adăugat rimele identice, vocalice și asonantice.

Poezia lui Emily Dickinson, concisă, deseori eliptică, densă, abundînd în paradoxuri și ambiguități, în exprimări surprinzătoare și aluzii indescifrabile, fascinează pe cititorul modern, incită pe critici și provoacă pe traducători, opunînd maximum de rezistență la traducerea în alte limbi. Numai foarte fericite traduceri pot păstra cele trei calități de bază ale poeziei ei : conciziunea, intensitatea și muzicalitatea.

Emily Dickinson

* * *

Eu am murit pentru Frumos,
Dar de abia pusă-n mormînt,
Un om, mort pentru Adevăr,
Fu-adus alături, în pămînt.

El m-antrebat „De ce-am dat greș ?"
„Pentru Frumos", eu i-am răspuns.
„Eu pentru Adevăr — tot una-i —
Deci sîntem frați" șoptit mi-a spus..

Vorbeam deci între noi, ca rude
Ce-n noapte-așa s-au întîlnit,
Pînă ce muschiul buzele
Și numele ne-a năpădit.

* * *

Eu n-am văzut o landă,
Nici marea și-al ei mal :
Dar știu cum sînt ciulinii
Și cum se naște-un val.

Eu n-am vorbit cu Dumnezeu
Și-n cer nu am intrat.
Dar știu unde-i e locul
De parc-ar fi-nsemnat.

* * *

Speranța-i un ghem mic cu pene,
Ce-n suflet așezat
O melodie fără vorbe
Îngînă ne-ncetat.

Mai dulce-i vocea în furtuni
Și nici un vînt n-a îndrăznit
S-alunge pasărea micuță
Ce-ades' ne-a încălzit.

Eu-am auzit-o pe îngheț
Și pe vicleana mare,
Dar ea nicicînd nu mi-a cerut
Fărîmă de mîncare.

* * *

La tine rîul mi-l trimit :
Ai să-mi spui, mare, bun venit ?
Așteaptă rîul să spui — da.
O, mare, nu te încrunta !
Eu-am să-ți aduc răcoare
Pe unde de izvoare.
Spune — da și mă ia !

* * *

Picioare noi îmi bat grădina,
Verdeața și cărarea.
Un trubadur în vîrf de ulm
Trădează-nsingurarea.

Alți copilași se joacă-n iarbă,
Alți morți dorm în mormînt,
Și primăvara vine iar
Și fulgi cad iarăși pe pămînt.

* * *

S-auzi un graure cîntînd
E sau ceva nespus de sfînt,
Sau — doar banal.

Și nu-i de vină pasărea ;
La fel ea cîntă pentru ea
Sau pentru mulți.

Urechea învești mîntă
Tot ceea ce ascultă
În sur, sau alb.

De-i cîntecul plin de mister
Sau fără de fior în el,
Decidem noi.

„Melodia e-n copac" —
Zicea un sceptic. Cum să tac ?
„Ba nu ! E-n noi !"

Prezentare și traducere de
Brîndușa POPESCU

BORIS VIŞINSKI:

ÎNTÎLNIREA

Era o zi cenuşie şi umedă, cu nori grei ce spînzurau în aer. Mă aflam pe o cîmpie fără capăt, lipsită de arbori; ici şi colo, stîlpi de telegraf părăsiţi, cu firele smulse. Lanul se întindea verde în jurul meu — se anunţa o recoltă bogată. Dealurile din preajmă, domoale, erau pustii.

Păşeam agale pe cărarea ce despărţea două ogoare. Îmi desprindeam anevoie tălpile din noroi, înaintam cu încetineală. Istovit peste măsură, trebuia să fac un efort chinuitor pentru a mă tîrî mai departe pe această cîmpie ce părea nesfîrşită. Răsuflarea, scurtă, sacadată, semăna cu a unui astmatic. Oraşul era încă departe, abia se bănuia.

Zărind aproape de sfoara drumului o casă ce apăruse aşa, ca dintr-un vis, m-am apropiat în grabă de ea, ca să mă odihnesc şi să beau o gură de apă.

Casa era pustie, fîntîna secase demult. Setea îmi pîrjolea buzele, crăpate de arşiţă.

Uşa de la intrare s-a deschis cu un scîrţîit prelung, împinsă de vînt. Ferestrele, căscate a pagubă, nu mai aveau gratii. Ajungînd aproape de casă, am observat în spatele fîntînii mutricica unui copil cu părul negru, creţ, şi cu privirea speriată. Prezenţa lui mi-a adus puţină linişte. A venit spre mine, uitîndu-se mirat, cu o curiozitate firească. Ajuns la doi paşi, s-a oprit cu un aer hotărît. Avea ochi mari, negri, iscodind cu blîndeţe. Buimac, m-am rezemat de fîntînă.

O plasă pescărească, ruptă, abia se mai ţinea între doi pari. Apă nu era nicăieri, dar plasa zăcea acolo, parcă anume pentru a împinge setea către fîntîna uscată.

Ne-am oprit amîndoi timp îndelungat, într-o linişte deplină.

— Bună ziua, am spus cu blajinitate, privindu-l nestingherit pe piciul cu cămaşă în pătrăţele şi pantaloni albaştri. Încălţările mi se încărcaseră de glod.

— Bună ziua, mi-a răspuns, cu o voce plăcută, alintată.

L-am măsurat cu atenţie. Mi se părea că-l mai văzusem într-o fotografie veche: un copil cocoţat pe capota unui camion, cu o beretă pe cap, cu chipul mirat, încremenit. La figură semăna cu Goran, dar era mai scund, mai puţin graţios.

— Micuţule, se găseşte pe-aici apă de băut? am întrebat, uitîndu-mă încă o dată spre fîntîna goală şi fără frînghie. Mi-e tare sete.

De multă vreme nu scosesem un sunet. Vocea parcă nu era a mea, suna nefiresc.

— N-avem apă, mi-a răspuns copilul, mîhnit. — Şi mie mi-e sete.

M-am aşezat pe un trunchi de stejar, ca să-mi trag sufletul. Nu mă mai puteam ţine pe picioare.

— Sînt obosit, m-am tîrît mult prin nămol, am îngăimat fără vlagă, privindu-mi lung bocancii. — A plouat zdravăn.

— Rîul e departe, acolo, lîngă sălcii, mi-a arătat copilul, făcînd un semn cu capul. — Dar apa e tulbure, năclăită de sînge. Nu se poate bea. Colcăie de cadavre.

Trupurile ciopîrţite pluteau de zile în şir. Izvorul lor era nesecat.

— Locuieşti aici? l-am întrebat. Singur?

— Vroiam să prind peşte, dar trebuie să mai aştept. Să treacă morţii, mi-a răspuns. — Am să dorm în casa asta, mîine poate că apa o să fie mai curată.

— Întoarce-te acasă, nu e vreme bună de pescuit. Toţi morţii ăştia... Şi vor mai veni şi alţii, fără îndoială, cu nemiluita.

— N-am casă. Sînt singur. Şi mi-e foame...

Am scos din traistă o bucată de pîine şi i-am întins-o. A privit-o lacom, înhăţînd-o în grabă.

— La vîrsta ta mi s-a-ntîmplat la fel, am început să-i înşir, sleit de puteri. — Era război, ca şi acum. Oamenii se prăpădeau, seceraţi de boli, fără a avea timp măcar să ofteze. Erau îngropaţi în var sau azvîrliţi în rîu. Dar cei din partea locului nu sînt bolnavi.

— Părinţii mei au murit, de o boală rea, mi-a mărturisit băieţelul, strîmbîndu-se. — Eu n-am luat-o. Fratele meu mai mic s-a dus şi el pe copcă, săracul. Mă ruga mereu să nu-l uit...

— Ciudat, parcă te-aş mai fi văzut. Locuieşti sus, în oraş?

Respira precipitat.

— Şi eu v-am mai văzut undeva, mi-a răspuns el, cu un glas ca o dezmierdare. Mi se pare că vă cunosc vocea. Ca şi cum aş fi auzit-o în fiecare zi. Sînt bucuros că v-am întîlnit. Nu-mi pasă defel dacă n-o să prind peşte.

— Vino mai aproape, i-am făcut semn cu mîna. Şi eu mă bucur straşnic că te-am cunoscut.

Copilul s-a apropiat, s-a cuibărit lîngă mine. I-am mîngîiat părul des şi aspru, cuprinzîndu-i umerii firavi. Mesteca mărunt, ţinînd pîinea lipită de buze.

— Nu mă aşteptam să vă găsesc aici, mi-a spus băiatul. Nu e nici ţipenie, eu vin adeseori.

— Îl căutam pe Goran al meu, şi te-am găsit pe tine. Acum mă simt nespus de bine. Îmi încălzeşti inima, băiete. De parcă ne-am fi întîlnit după o lungă despărţire.

— Dar unde e Goran?

— Într-o dimineaţă, nişte soldaţi înarmaţi l-au ridicat. Împreună cu mama lui, Olga. De atunci îl caut mereu, pretutindeni.

— Mi-ar place să fiu prieten cu Goran, a sărit puştiul, însufleţit.

Glasul lui era subţirel şi cald. Privirea i se luminase.

— Cînd am să-l găsesc, am să-i spun negreşit. Dar pe tine cum te cheamă?

— Marko, mi-a răspuns limpede.

— Marko? Chiar aşa?

— Da. De ce?

— Ei bine, avem acelaşi nume.

— Dumneavoastră vă numiţi tot Marko? a rostit micuţul, cu uimire.

— Dragul meu, mi-ai adus aminte, pentru o clipă, de copilărie... — i-am spus cu duioşie, ridicîndu-mă de pe trunchiul umed. Ne vom revedea, sînt sigur. Dar am de bătut cale lungă. Trebuie să plec, să ajung în oraş.

— Drum bun, domnule, mi-a urat hotărît Marko.

Părăsindu-l pe puşti, care mă urmărea uimit, făcîndu-mi semne de rămas bun, am pornit la drum, îmbărbătat de această întîlnire.

— O să vin acolo, să vă văd. In curînd... — am auzit clar în spatele meu.

Cînd m-am întors, puţin mai tîrziu, micul Marko dispăruse. Nu mai era acolo unde îl lăsasem, stînd cuminte, în spatele fîntînii secate.

în românește
D. F.

ALEXANDR VAMPILOV:

ULTIMA DORINȚĂ

Nikolai Nikolaevici Smirnov simțea că n-o mai duce pînă la primăvară.

— Mă prăpădesc, nu mai am zile, — spuse, suflînd anevoie și privind cu un fel de vinovăție spre fata lui, Lidia Nikolaevna, care deretica prin odaie.

— Ce tot îndrugi! Ai să treci de sută — îi întoarse vorba, fără a-l privi, Lidia Nikolaevna, ștergînd, cu gesturi nesigure, praful de pe cărți.

La drept vorbind, pînă la suta de ani nu mai rămăsese prea mult.

Toamna nu prinsese încă puteri, cînd Nikolai Nikolaevici simți că picioarele abia îl mai ascultă.

Deznădejdea, neputința disperată cheamă stăruitor dorul de moarte. Năruit, lipsit de vlagă, Nikolai Nikolaevici nutrea, totuși, o nădejde și o dorință chinuitoare, tinerească aproape, ca această nădejde tîrzie să se împlinească. Voia să mai trăiască pînă la primăvară. Să mai vadă, în glastra de pe masă, liliac înflorit, să asculte gîlgîitul alintat al păsărilor, să se piardă fericit în raiul verde care începea chiar de lîngă fereastra lui — crîngul de mesteceni.

Prin geamul aburit, zărea arzînd mestecenii — flăcări palide, în asfințituri întomnate. Curînd, avea să urle iarăși iarna aceea turbată. Venise, necruțătoare, luna decembrie. Viscolele se instalau în suflet, cotropindu-l, buimăcindu-l, făcîndu-l să tînjească după uitatele, fermecatele și blîndele zile de vară.

Nikolai Nikolaevici locuia împreună cu fata lui. Bărbatul Lidiei Nikolaevna murise, iar copiii, mari, trăiau departe, fiecare la casa lui. Nikolai Nikolaevici știa că, după ce el nu va mai fi, Lidia Nikolaevna va merge să stea cu fiul cel mare.

Serile, Lidia Nikolaevna se așeza la căpătîiul patului și îl întreba cu blîndețe dacă-i lipsește ceva. Nikolai Nikolaevici îi răspundea, de fiecare dată, că nu-i trebuie nimic, că ar fi fost mai bine să moară odată, — zicea —, să n-o mai chinuie atît, dar că nu mai are prea mult de îndurat. Lidia Nikolaevna se moho-ra și izbucnea în lacrimi. Nikolai Nikolaevici își mișca ușor mîinile vlăguite, a lehamite, iar Lidia Nikolaevna se apropia cu grijă de el, își lipea fruntea de pieptul lui și plîngea liniștit. Abia atunci obraji supți ai lui Nikolai Nikolaevici se umezeau de pîrîiașe firave, ostenite.

În cîteva rînduri, îl vizitaseră și doctori, dar Nikolai Nikolaevici credea cu încăpățînare că aceștia nici gînd să-l vindece, se prefac doar. „Și eu, și voi, cu toții știm: bătrînețea n-are leac", — le spunea, răspicat.

Într-o seară, veni să-l vadă fiul lui, Serghei. Un om foarte serios și foarte ocupat. Nu putea veni mai des.

Era tîrziu. Intrase cu mapa sub braț, nu se dezbrăcase — n-avea timp; își scoase doar șapca, pe care o mototolea de zor, în mîinile zdravene.

Tocmai se pregătea să plece, cînd Nikolai Nikolaevici, prinzînd curaj, îi zise în chip de glumă — numai glumă nu se putea numi:

— Nu vreau să mor iarna, — spuse moale. — Mi-ar place să plec din lumea asta cînd peste tot sînt flori, să-mi rămînă despre ea o impresie mai bună.

— Tată, ce-ți trece prin cap? Ești încă în puteri... Cît de curînd ieșim la rațe, — îi răspunse rîzînd, dar lui Nikolai Nikolaevici i se păru că Serghei vorbise cu glasul altuia, cu un soi de nepăsare.

Nikolai Nikolaevici ura cu patimă iarna. Iarna le merge bine numai oamenilor sănătoși și puternici, iarna n-ai voie să deschizi ferestrele, și — Dumnezeule-Doame! — iarna ține atît de mult, pare că nu se mai sfîrșește. Începuse, de o bucată de vreme, să creadă că nu bătrînețea,ci iarna era aceea care îl jefuise de toate, lăsîndu-i întregi doar amintirile, care și ele îți fură vlaga, dar îți strecoară, în schimb, în suflet un fel de jale dulce.

Într-un tîrziu, veni și primăvara. Îl ascultase. Nikolai Nikolaevici urmărise zi de zi creanga aceea grea, de pin, care-și întindea vîrful spre fereastra lui, mîngîind-o. Soarele de martie, în crucea amiezii, topi ultimele insule de zăpadă, albă și curată ca o minune, ce rămăseseră spînzurate de ramurile firave.

Nikolai Nikolaevici o rugă pe fiica lui să-l așeze degrabă în fotoliu, lîngă fereastră. Avea să zăbovească mult, cu gîndurile departe.

Dincolo de geamurile brumate, iarna pierdea războiul. Începură să se zărească, tot mai des, urme pămîntii, cărărui lăsate de cei pe care întîmplarea îi aducea în crîng, apoi pete gălbui, pe locurile unde zăpada fusese înghițită de măruntaiele pămîntului. Toată firea, care se însufleți, arăta întocmai ca atunci cînd adormise sub cea dintîi zăpadă.

— Doamne, cît de bine e! — izbucni Lidia Nikolaevna, deschizînd larg fereastra, luminată de verdele proaspăt și fraged al crîngului de mesteceni.

Dar Nikolai Nikolaevici nu simțea, în adîncul sufletului, acea bucurie tainică după care tînjea. Primăvara venise, dar nu-i adusese ceea ce aștepta cu-adevărat. El dorea altceva: să trăiască.

„Va trece și primăvara asta, — se gîndea —, florile se vor ofili, iar viața își va vedea de drum nestingherită. Ea e îngăduitoare, mereu și pretutindeni: și în grădina de flori, și pe drumeagul răscolit de viscol, chiar și lîngă fereastră, în fotoliul din care nu poți să te ridici singur..."

Aproape în fiecare seară, lîngă mesteacănul bătrîn își făcuseră loc de întîlnire o fată și un băiat. Îndrăgostiți, pesemne.

Lui Nikolai Nikolaevici îi era drag să-i privească, se deprinsese cu ei; îi aștepta de-acum, se gîndea la ei. În fiecare seară o ruga pe Lidia Nikolaevna: „Lida, du-mă degrabă lîngă fereastră, întîrzii la întîlnire", — și privea cu nesaț, îndelung, pînă ce asfințitul înghițea și crîngul, și cele două umbre din preajma vechiului mesteacăn. Uneori, așa îi apăreau și în vis: fata ședea cuminte, sprijinindu-se de trunchiul mesteacănului, iar băiatul, rezemîndu-și capul de scoarța albă, lucioasă, îi ținea fața cu amîndouă mîinile și se uita la ea cu o durere mută.

Într-o zi, Nikolai Nikolaevici observă cu uimire că tinerii veniseră pe rînd la locul întîlnirii. Apoi, mereu, se apropiau de mesteacăn la ore deosebite. Se certaseră, fără îndoială.

„Proști mai sînt, Doamne, dar cît de fericiți, — se gîndea Nikolai Nikolaevici. Se chinuie amarnic, se caută, și sînt atît de tineri... Iar stelele, deasupra lor, aceleași, nepăsătoare...".

În ziua înăbușitoare de dinaintea primei furtuni, la căpătîiul lui Nikolaevici se înțepeni bătrînețea. Boala, cu brațele-i costelive, îl îmbrățișă strîns, țintuindu-l la pat. Nikolai Nikolaevici simțea aerul acru, înăbușitor.

— Lidia, — îi spuse, pipăind cu greu, printre atîtea năluciri, chipul palid al fetei, — cheamă-l pe Serghei... Chiar acum... poate e ultima oară...

Se auzi izbitura unui tunet îndepărtat, apoi se dezlănțui jocul năvalnic, pustiitor, al stihiilor. Rafalele vîntului loveau cu o furie sonoră sticla ferestrelor, pe care șiroiau mici torente. Mesteacănul gemea, se zbătea cu urlete, hohotea. Lui Nikolai Nikolaevici tîmplele îi zvîcneau cu clocot mărunt, dar parcă-i venea mai ușor să respire.

După ce vijeliei îi sleiră puterile, Nikolai Nikolaevici simți că-i e mult mai bine, de parcă plutea. Se prostăpi în vîrful patului și-i ceru Lidiei, cu glas vioi:

— Du-mă lîngă fereastră!

Speriată, Lidia Nikolaevna se opuse stăruitor.

— Vreau în fotoliu! repetă, aspru, Nikolai Nikolaevici.

— Și lasă fereastra deschisă larg! Sînt sănătos tun și mă simt nespus de tînăr.

Ședea lîngă geam, zîmbind gîndurilor de demult. În sufletul său se cuibărise o bucurie liniștită, de parc-ar fi avut douăzeci de ani și abia se împăcase cu fata visurilor lui.

Furtuna trecătoare binecuvîntase raiul înverzit care-i împresura. Soarele nu asfințise încă, învăluind în fîșii lungi, arămii, coaja umedă a mesteacănului. Nikolai Nikolaevici urmărea cu privirea frunzele mărunte ale copacilor, care se des-

prindeau uşor, ca apoi să cadă, împovărate de stropi ca de lacrimi.

Lîngă vechiul mesteacăn, tînărul sosise demult. Nikolai Nikolaevici se uita atent la ceasornicul pe care, cu multă vreme înainte, ceruse să i-l potrivească pe pervaz. Tînărul urma să plece peste puţin timp, iar după vreo jumătate de ceas avea să apară fata.

Deodată, în uşă se arătă Serghei, cu răsuflarea tăiată şi cu o tulburare care se ghicea uşor pe faţa lui.

— Tată! Cum îţi merge? — îl întrebă, împiedicîndu-se. Se strînseră în braţe, se sărutară.

— Te-am chemat, Serioja.... — rosti calm Nikolai Nikolaevici. — Mi se pare că... —Nikolai Nikolaevici se puse pe tăcut, întorcîndu-şi capul spre fereastră şi mîngîind, cu pleoape ostenite, mesteacănul.

Cînd îşi apropie din nou ochii de fiul lui, acesta rămase uimit de privirea neobişnuit de vioaie a tatălui — demult nu mai arătase astfel. Nikolai Nikolaevici zise cu glas domol :

— Serioja, vezi acolo, lîngă mesteacăn, un tînăr? Lîngă mesteacănul cel bătrîn. Du-te şi spune-i că-l rog să mai zăbovească vreo jumătate de ceas... Şi, zărind nedumerirea de pe chipul lui Serghei Nikolaevici, continuă : — Da, da. Du-te degrabă şi spune-i să facă întocmai. Neapărat.

— Tată... — începu, încurcat, Serghei Nikolaevici.

— Fă cum ţi-am spus... Să ştii că sînt în toate minţile, — îl întrerupse Nikolai Nikolaevici. — Du-te odată... te rog... du-te...

Ridicînd din umeri şi uitîndu-se mirat în urmă, Serghei Nikolaevici ieşi din odaie.

Fereastra era larg deschisă, iar în încăpere pătrundeau miresme jilave, amărui, dinspre crîngul de mesteceni spălat de furtună.

Nikolai Nikolaevici şedea în fotoliu, uşor aplecat într-o parte. Pe chipul său încremenise un fel de linişte blîndă, din altă lume.

Întorcîndu-se, Serghei înţelese abia peste cîteva clipe că Nikolai Nikolaevici murise.

Viaceslav Şugaev

▪ despre VAMPILOV ▪ (fragmente)

În 1962, prin iulie, lîngă zidurile coşcovite ale Teatrului de comedie din Irkutsk, mi-a întins mîna — era seară — un bărbat oacheş, cu părul cîrlionţat şi sprîncene distanţate, cum au asiaticii.

— Saşa Vampilov. — Razele soarelui îl izbeau drept în faţă, silindu-l să-şi mijească ochii de culoarea aramei, cu o neaşteptată luminiţă verde în adînc. — Iată-l, va să zică.

Cînd am venit eu la Irkutsk, era student la Institutul central al Comsomolului. Prieteni comuni ne mai vorbiseră fiecăruia despre celălalt. Acum, se pare, terminase şcoala şi se reîntorsese aici ca secretar general de redacţie la ziarul tineretului.

Era o seară însorită, cu asfinţituri lungi şi blînde, care se înecau în răcoarea tenace, transparentă, a Angarei. Pentru Sanea, apa a fost totdeauna o ispită : „Ce zici, dăm o raită pe chei?" ; „Ascultă, după mine, e şi prea multă lume şi prea mult praf. Haidem în golf. Îi tragem un foc şi mai stăm la taclale : om fi fost şi noi tineri ; avem ce vorbi". Zilele acelea de vară mă urmăresc acum ca un zănatic şi sărbătoresc periplu : insule, golfuri, ape umbrite şi somnoroase. Reflexele focurilor sclipind din ierburi jilave de pe mal, disperatele controverse nocturne, uitate pentru totdeauna lîngă aceste focuri. Dumnezeule, cît timp şi cîtă tensiune spirituală am risipit lîngă cîte o sticlă de vin, în certuri prosteşti, din care nu se putea alege nimeni, în afară de noi, cu nimic, şi care nu au cum să fie descrise — şi, totuşi, ele mai sînt încă vii, mi s-au sedimentat în inimă, ca o fermecătură.

Găsesc astăzi ciudat faptul că ultima întîlnire cu Sanea s-a întîmplat să fie tot într-o vară de iulie — însorită — din 1972. Subiectul discuţiei a fost marea lui piesă „Vara trecută la Ciulimsk", pe care tocmai o terminase. Sanea fuma, trăgea din ţigară cu sete, şi de fiecare dată se uita chiorîş la vîrful ei aprins, iar slobozind fumul, părea că-şi încordează cu ură buza de jos, foarte subţire. Urmărea rotocoalele albastre ale fumului cu aceiaşi ochi mijiţi, acum de culoarea ghindei. Nu-i plăcea defel ce spuneam, mai mult, îl enervasem la culme. Îi spusesem că, de fapt, Valentina, eroina acestei piese, nu este un caracter, adică o expresie a unui crez moral, ci că pur şi simplu e tînără, iar tinereţea — am zis eu — e o secvenţă de viaţă, nici pe departe o individualizare. Nu e mai puţin adevărat — am adăugat — că, poate, tocmai această nemărginită tinereţe le va îngădui multor actriţe să intre cu adevărat în acest rol şi că această libertate, dată actorului, este, de fapt, veritabila dramaturgie.

Sanea şi-a azvîrlit chiştocul şi, în sfîrşit, m-a privit în ochi :

— Acultă, mă, paştele mă-ti, tu ce-ai scris?

Trebuie să vă spun că, în acea primă vară a prieteniei noastre, toate piesele lui rupeau afişele, ceea ce nu l-a împiedicat să scrie cîteva scenete comice ordinare, pentru gazetele locale, şi chiar să le reunească într-o broşură intitulată „Concurs de împrejurări" şi semnată cu pseudominul A. Sanin. Povestioara, care-şi împrumuta titlul acestei cărţulii, începea astfel : „O întîmplare, un fleac, un concurs de împrejurări devin uneori cele mai dramatice momente din viaţa unui om". Iată o idee care, într-un fel sau altul, trăieşte în fiecare din piesele şi, din nefericire, se confirmă prin moartea lui.

* * *

August 1972. Mă întorceam la Irkutsk dintr-o călătorie — era seară — şi am văzut ferestrele întunecate ale lui Sanea. Mi-am amintit că se pregătea pentru o expediţie solitară pe Baikal. La 17 august, pe la amiază, telefonul a început să zornăie îndelung şi agasant, aşa cum se produce de obicei reţeaua interurbană.

— Bătrîne, eu sînt, Gleb. Sanea s-a înecat. Sun de la spital. S-a răsturnat barca. Pe mine, naiba să mă ia, m-au salvat, pe el — nu.

— Telefona, din Listveanka, Gleb Pakulov, un literat din Irkutsk, proprietarul acelei blestemate bărci pe care, îmi amintesc, l-am ajutat, într-o bună zi, s-o treacă peste Baikal.

Peste o clipă, ceream legătura cu medicul primar de la spitalul din Listveanka.

— E-adevărat, hîrîi receptorul. Avem un înecat. Da, se pare că e chiar Vampilov.

Repetîndu-mi mereu în cap acest „se pare", nelăsîndu-l să-mi scape, l-am sunat numaidecît pe Rasputin — ştiam că tocmai se reîntorsese de la ţară. Rasputin i-a telefonat lui M. D. Sergheev şi, peste jumătate de ceas, un taxi ne vîntura pe şoseaua ce mărgineşte Baikalul. Deal după deal, poduri după poduri, lumina farurilor — vedeam asta cu invidie — ne depăşea ; de o parte şi de alta a drumului, strălucea cel dintîi galben al frunzelor muribunde.

Vorbeam în prostie, exaltaţi, despre tot felul de nerozii, de parcă ne-am fi înţeles să nu pomenim despre el decît odată ajunşi acolo. La Listveanka, vîntul şuiera, învîrtejind frunzele, şi pînă la spital ne-a pălmuit, de după fiecare colţ de stradă. Aici, o femeie de serviciu sau o soră de caritate ne-a condus la un fel de magazie. Înainte de a ne lăsa să intrăm, a aprins o lumînare şi ne-a spus :

— N-avem lumină acolo...

Ierburi înnodate în cîrlionţii lui Sanea, ierburi încolăcite pe braţe — murise orice fel de „se pare".

Nu ni l-au dat pe Sanea. Am ieşit pe chei, am bătut la cîteva porţi, cerîndu-le tuturor să ne treacă dincolo, în portul Baikal, unde era Olga, soţia lui Sanea, care încă nu ştia nimic.

Răspunsurile erau aceleaşi :

— Mă, voi sînteţi zdraveni? Nu vedeţi ce se-ntîmplă? — Baikalul

plîngea în mari hohote, apele spumegînde se înălțau mult deasupra malurilor, căzînd apoi, istovite, pe țărm.

Ne-am întors în oraș. M. D. Sergheev s-a retras să scrie necrologul, în vreme ce eu și Rasputin umblam brambura, ca niște ciocli. Am ajuns pe la Mașkin, apoi ne-am dus la fratele lui Sonea, Mihail — un geolog care, și el, abia se întorsese din concediu, din Irkutsk. Ne-a întîmpinat în maiou, cam somnoros. Cînd i-am spus ce aveam de spus, s-a răsucit pe loc, în coridorul acela prost luminat și rece.

Pe la șase dimineața, cînd pleca primul vapor din portul Baikal, ne-m întors, împreună cu Rasputin, la Listveanka. O briză răcoroasă, mai păstrînd încă teroarea furtunii de azi-noapte ; cercuri verzi-cenușii pe apă, umile — furtuna trecuse spre nord.

Parc-am fi avut picioare de piatră : ei bine, ce puteam să-i spunem Olgăi ? Odată ajunși, ne-am așezat pe niște pietroaie. Începea o nouă zi — o zi limpede, în văzduhul transparent al Baikalului, soarele se înălța, ai fi zis, mai pur și mai cald ca niciodată.

Storurile mai erau încă trase. Am bătut la ușă. Ne-a deschis soția lui Pakulov, Tamara.

— Băieți, zise, ai noștri nu-s acasă. Cine știe pe unde s-au încurcat.

Olga a ieșit în cerdac și ne-a privit :

— Vreți să spuneți... ?

N-am știut s-o prindem în brațe.

La morgă, nu l-am recunoscut numaidecît. Un chip atît de grav și sculptural !... Era gardat de două femei : o bătrînică măruntă și subțire, care nu scotea țigara din gură, și o fată necrezut de tînără, strălucitoare, cu ochi albaștri, pesemne o studentă de la medicină, care-și mai cîrpea bursa, atît de jalnic. Muza dramei și muza comediei — ar fi zis Sanea. Bătrînica mi-a întins fără nici un fel de ceremonie un briceag, un ceas, și mi-a spus :

— Mai erau și niște bani... Mulțumesc, băiete.

Cerul era mohorît, dar uscat și blînd, cînd l-am dus pe umeri pînă la clădirea Teatrului, unde așteptau mașinile. Am renunțat la orchestră, amintindu-ne de trista ironie cu care Sanea îl privise pe Sarafanov, muzicant din „Fiul cel mare", care cînta pe la înmormîntări.

Pesemne că diavolii sau îngerii care-l petreceau pe Sanea împreună cu noi s-au gîndit să ne amintească pe cine ducem la locul de veci : un autor de comedie. Am uitat funiile cu care se coboară sicriul în groapă și, firește, am dat fuga la paznicul cimitirului, care, firește, n-a fost de găsit...

Multă vreme, ieșind, dimineața, din bloc, ochii îmi alunecau spre stînga, așteptînd să apară Sanea, cu capul lui cîrlionțat, care părea întotdeauna tras în jos de gînduri, și că, uite-acum, vom porni din nou împreună în oraș, vorbind de una, de alta — așa cum a și fost cîndva.

Peste un an, a descins la Irkutsk V. A. Andreev, care tocmai monta „Vara trecută la Ciulimsk". Dis-de-dimineață, am pornit-o împreună pe chei (Andreev nu putea să înțeleagă de ce naiba, la noi, cheiului i se spune bulevard, fără a bănui că Sanea se minuna de acest lucru întocmai ca el, și folosind aceleași cuvinte) ; am ajuns și pe insula care-i plăcea atît de mult lui Sanea. Abia se risipise ceața. Un frig umed ne împresura, iar pe boltă urca soarele rece, nemilos : „Spune-mi, pe-aici îi plăcea să treacă ?". Abia atunci am înțeles, în sfîrșit, cu o luciditate disperată, că Sanea nu mai e, și nu va mai fi niciodată.

În românește de
Doina FLOREA

UMBERTO ECO :

Cetatea manechinelor automate

În Europa, cînd cineva vrea să se distreze, se duce într-un „local" de divertisment (cinematograf, teatru sau cazino). Cîteodată este construit un „parc" ce seamănă, însă numai la modul metaforic, cu un oraș. În Statele Unite, dimpotrivă, așa cum știm cu toții, există orașe întregi destinate distracțiilor. Las Vegas spre exemplu : oraș consacrat jocurilor de noroc și spectacolelor, arhitectura lui este în întregime artificială și a fost studiată de Robert Venturi ca un fapt de urbanism absolut nou, un oraș „mesaj" în întregime alcătuit din semne, și nu un oraș ca altele, care funcționează pentru a comunica. Las Vegas e totuși un oraș „adevărat" și, într-un studiu recent, Giovanni Brino a arătat cum, din loc al jocurilor, el este pe cale să se transforme din ce în ce mai mult într-un oraș rezidențial, oraș al afacerilor, al industriei și al congreselor. Dar cum tema călătoriei noastre este Falsul Absolut, nu ne vom opri decît în orașele total false. Disneyland (California) și Disney World (Florida) sînt, desigur, exemplele extreme ; dar, dacă ar fi singurele, n-ar fi decît exemple neglijabile. În fapt, Statele Unite sînt împînzite de orașe care imită orașul, așa cum muzeele figurilor de ceară imită pictura iar palatele venețiene și vilele pompeiene imită arhitectura.

Sînt, mai întîi, acele ghost towns, adică orașele din vest arătînd ca acum o sută de ani. Unele sînt în parte autentice, restaurarea și păstrarea exercitîndu-se asupra unui strat urban „arheologic". Dar cele mai interesante sînt acelea născute din nimic, din pura decizie imitativă. Ele sînt un real thing. Nici nu știi ce să alegi : bucăți de oraș, ca la Stone Mountain, în Atlanta, unde beneficiezi și de o cale ferată din secolul XIX, de un atac al indienilor și de un șerif care îți vine în ajutor, pe fundalul unui fals munte Rushmore ce prezintă, sculptate în stîncă, chipurile președinților Statelor Unite ; Six Guns Territory de la Silver Springs, cu tren, șerif, schimburi de focuri pe străzi și cancan în saloon ; Tombstone cu O. K. Corral, Old Tucson, Legend City lîngă Phoenix ; Old South Bar-b-q Ranch de la Clewiston, Florida ; și așa mai departe. Dacă mergem dincolo de mitul Vestului, dăm de alte tipuri de orașe, ca Magic Mountain din Valencia, California, Santa Claus Village, grădini polineziene sau insule cu pirați, pînă la teritoriile sălbatice ale diferitelor Marinelands.

Nu lipsesc imitațiile corăbiilor. În Florida, între Tampa și Saint Petersburg, te poți urca pe Bounty, ancorat lîngă un sat tahitian și reconstruit după desenele păstrate de Royal Society din Londra, dar și după filmul interpretat de Clark Gable și Charles Laughton. Numeroase instrumente navale sînt din epocă, figurile de ceară reprezintă cîțiva marinari : încălțările unui ofițer sînt acelea pe care le purta actorul care îl interpretase în film ; informațiile is-

torice de pe panouri sînt demne de încredere, vocile ce invadează atmosfera sînt acelea ale benzii sonore a filmului. Dar să ne limităm la mitul Vestului şi să alegem drept eşantion Knott's Berry Farm din Buena Park, la Los Angeles.

Aparent, aici se joacă fără măşti : cadrul urban şi gardul de fier împrejmuitor (fără a mai socoti biletul de intrare) ne avertizează că nu intrăm într-un oraş adevărat, ci într-un oraş jucărie. Dar, după ce parcurgem primele străzi, iluzia devine tot mai puternică. E mai întîi realismul reconstituirii, grajdurile pline de praf, micile prăvălii gata parcă să dea faliment, biroul şerifului şi al telegrafistului, închi soarea, saloon-ul : totul e realizat cu o absolută fidelitate şi respectîndu-se proporţiile, căruţele stau, colbăite, într-o rînă, spălătoria chinezească e luminată anemic, dar toate localurile sînt mai mult sau mai puţin utilizabile iar magazinele sînt deschise, căci Berry Farm, ca şi Disneyland, integrează realitatea comerţului în jocul ficţiunii, iar dacă băcănia e trucată iar vînzătoarea e îmbrăcată ca o eroină din filmele lui John Ford, alviţa, alunele, obiectele pseudo-artizanale sînt reale şi la fel de reali sînt dolarii pe care trebuie să-i dai în schimb ; băuturile lăudate de reclamele de pe panouri vetuste sînt adevărate iar clientul se trezeşte aruncat în fantezie din cauza propriei lui autenticităţi de consumator ; cu alte cuvinte, el regăseşte condiţia cow-boy-ului şi a căutătorului de aur care coborau în oraşul locuit pentru a irosi tot ce agonisiseră cît timp erau departe de el.

În plus, nivelele iluzionării sînt multiple iar asta măreşte halucinaţia ; chinezul de la spălătorie şi prizonierul sînt manechine de ceară care umplu, în atitudini realiste, un spaţiu la fel de realist dar unde vizitatorul nu poate pătrunde ; însă nu-ţi dai seama că încăperea cu pricina e o vitrină, deoarece ai impresia că dacă ai vrea, ai putea deschide uşa sau ai putea intra pe fereastră, în aşa măsură camera de alături, să zicem băcănia-birou al judecătorului, pare o vitrină. Dar, dimpotrivă, aici poţi pătrunde iar judecătorul, în haină neagră şi cu pistolul în toc, e un domn adevărat care îţi vinde produsele lui. Să adăugăm că pe străzi circulă figuranţi care, la momentul oportun, declanşează un violent schimb de focuri, şi dacă ne gîndim că vizitatorul american mediu poartă blugi asemănători cu aceia ai cow-boy-lor, o bună parte dintre vizitatori se confundă cu figuranţii şi accentuează astfel teatralitatea ansamblului. Spre exemplu, la şcoala comunală, reconstituită cu o minuţie hiperrealistă, o învăţătoare cu pălăriuţă şi fustă largă în carouri stă la catedră, în timp ce, în bănci, stau copiii vizitatorilor, încît l-am auzit pe un turist întrebînd dacă respectivii copii erau adevăraţi sau falşi (în funcţie de disponibilitatea psihologică, îi putea într-adevăr lua drept figuranţi, manechine sau maişinării automate din acelea pe care le vom vedea la Disneyland).

Discursul despre ghost towns este, în aparenţă, diferit de acela despre muzeele figurilor de ceară sau despre cópiile operelor de artă. În cele dintîi, nimeni nu-şi închipuie că Napoleon-ul de ceară e adevărat, dar halucinaţia acţionează asupra nivelării diferitelor epoci istorice şi asupra distincţiei între realitate istorică şi fantezie; în cazul operelor de artă confuzia între copie şi original, fetişismul artei ca reunire de obiecte celebre sînt cultural şi psihologic halucinatorii. În ghost town, dimpotrivă, cum teatralitatea este explicită, halucinaţia se produce fiindcă vizitatorii devin actori şi deci participanţi la acest bîlci comercial ce pare să facă parte din ficţiune dar care, în realitate, constituie scopul lucrativ al întregii maşinării imitative.

Într-un frumos eseu despre Disneyland ca „utopie degenerată", („O utopie degenerată este o ideologie realizată sub formă de mit"), Louis Marin a analizat structura acelei străduţe, amintind de un oraş de frontieră din secolul XIX, care îl primeşte pe vizitator şi îl orientează către diferite sectoare ale oraşului magic. La Disneyland, Main Street pare să fie primul act al ficţiunii în timp ce este, în fapt, o inventivă realitate comercială. Se prezintă — ca şi restul oraşului, de altfel — ca fiind absolut realistă şi absolut fantastică în acelaşi timp, şi tocmai aici stă originalitatea (în ce priveşte concepţia artistică) Disneyland-ul faţă de celelalte oraşe jucărie, Casele din Disneyland sînt, la parter, la scara 1/1 iar la etaj la scara 2/3, în aşa fel încît dau impresia fie că sînt locuite, şi sînt cu adevărat, fie că aparţin unui trecut fantastic pe care îl putem domina cu imaginaţia. Faţadele de pe Main Street se prezintă ca nişte case jucărie şi ne trezesc dorinţa să intrăm în ele, dar înăuntru se află totdeauna un supermagazin deghizat, în care cumperi în chip obsesional avînd totodată impresia că tot continui să te joci.

În acest sens, Disneyland e mai hiperrealist ca muzeul figurilor de ceară pentru că muzeul mai încearcă totuşi să ne facă să credem că ceea ce vedem reproduce fidel realitatea, în timp ce Disneyland ne spune limpede că el reproduce doar fantezia. Muzeul artei tridimensionale ne vinde o Venus din Milo aproape adevărată, pe cînd Disneyland îşi poate permite să vîndă reconstrucţiile lui drept nişte capodopere ale falsului, tocmai fiindcă ceea ce vinde cu adevărat, adică produsele comerciale, nu sînt decît reproduceri autentice. Falsificată este însă dorinţa noastră de a cumpăra, întrucît o luăm drept reală, iar în acest sens Disneyland este chintesenţa ideologiei consumului.

Totuşi, o dată ce „falsul sută la sută" a fost acceptat, trebuie, pentru a fi apreciat, să fie luat drept adevărat : restaurantul polinezian va avea, pe lîngă un meniu destul de verosimil, chelneriţe tahitiene în costum, o vegetaţie adecvată, pereţi din stînci cu mici cascade şi, atunci cînd intri, nimic nu trebuie să te mai lase să presupui că în exterior există ceva care să nu fie polinezian. Şi, dacă în muzeele de ceară ceara nu e carne, la Disneyland, cînd stîncile trebuie să joace un rol, sînt stînci adevărate, iar apa e apă adevărată şi un baobab e un baobab. Falsul intră în joc (hipopotami, dinozauri, şerpi de mare) mai mult pentru ca publicul să-i admire perfecţiunea şi docilitatea faţă de program decît pentru a suplini imposibilitatea de a avea echivalentul real. În acest sens, Disneyland nu produce doar iluzie ci — recunoscînd-o ca atare — stimulează dorinţa de iluzie : poţi găsi un crocodil adevărat în orice grădină zoologică, unde de obicei stă ascuns şi somnolează, pe cînd Disneyland ne spune că natura falsificată răspunde în mai mare măsură exigenţelor noastre de a visa cu ochii deschişi. Cînd, într-un interval de 24 de ore (am făcut intenţionat experienţa), treci de la New-Orleans-ul falsificat de la Disneyland la New-Orleans cel adevărat şi de la fluviul sălbatic din Adventured-land la o călătorie pe Mississipi unde căpitanul vasului cu zbaturi te previne că e posibil să vezi, pe malurile fluviului, crocodili pe care pînă la urmă nu-i vezi, ajungi să regreţi Disneyland unde animalele sălbatice nu se lasă rugate ca să fie văzute. Disneyland ne spune că tehnica ne poate da mai multă realitate decît natura.

Cred de aceea că fenomenul cel mai tipic al acestui univers nu este Fantasyland, manej amuzant de călătorii fantastice care te poartă în universul lui Peter Pan şi al Albei ca Zăpada (maşină prodigioasă, şi ar fi stupid să-i negi farmecul şi legitimitatea ludică), ci Piraţii Caraibelor şi Casa cu fantome. Spectacolul cu piraţii durează un sfert de ceas (dar pierzi noţiunea timpului, poate că durează zece minute sau o jumătate de oră), intri într-o serie de peşteri, vezi mai întîi comori părăsite, scheletul unui căpitan aflat într-un pat somptuos cu brocarturi uzate şi acoperite de pînze de păianjen, trupuri torturate devorate acum de corbi, iar scheletul proferează tot felul de ameninţări. Traversezi apoi un canal maritim sub focul încrucişat al unui galion şi al unei cetăţi, în timp ce căpetenia corsarilor îi insultă, urlînd, pe cei asediaţi, pătrunzi apoi, de-a lungul unui fluviu, într-un oraş invadat, pradă jafului, violurilor, furturilor de bijuterii, primarul însuşi e supus torturii ; oraşul arde ca un chibrit, piraţii beţi stau tolăniţi pe grămezi de butoaie şi lălăie cîntece obscene. Cîţiva din ei, beţi criţă, trag asupra vizitatorilor, scena degenerează ; ieşi în fine la lumina zilei. Tot ceea ce ai văzut era reprezentat la scară umană, bolta peşterii se confunda cu

bolta cerească, limitele acestei lumi subterane erau limitele universului şi erau tocmai de aceea insesizabile. Piraţii se mişcau, dansau, dormeau, aruncau priviri fioroase, rînjeau, se îmbătau. Îţi dai seama că sînt manechine automate dar eşti uluit de adevărul lor. Într-adevăr, tehnica „audioanimatronică" era un titlu de mîndrie pentru Walt Disney care, în cele din urmă, reuşise să-ţi împlinească visul de a reconstrui o lume de fantezie mai adevărată decît adevărul, să spargă peretele celei de a doua dimensiuni, să realizeze nu un film, care e iluzie, ci teatrul total, şi nu cu animale antropomorfizate, ci cu fiinţe umane. Manechinele automate ale lui Disney sînt capodopere ale electronicii : fiecare a fost conceput după ce s-a analizat mimica unui actor real, s-au construit apoi modele în miniatură, schelete de o precizie absolută, adevărate ordinatoare cu formă omenească, îmbrăcate după aceea cu „carne" şi „piele", realizate, acestea, de echipe de artizani, cu o incredibilă precizie realistă. Fiecare automat ascultă de un program, reuşeşte să sincronizeze mişcările gurii şi ale ochilor cu textul şi cu banda sonoră, repetă la infinit, în fiecare zi, rolul lui prestabilit (o frază, un gest sau două) iar vizitatorul, debordat şi surprins de succesiunea scenelor, obligat să vadă mai multe scene deodată, la dreapta, la stînga, în faţa lui, n-are niciodată timp să întoarcă privirea şi să remarce că automatul pe lîngă care tocmai a trecut repetă eternul lui scenariu. Tehnica „audioanimatronicii" e utilizată în multe sectoare din Disneyland dar nicăieri ca în peştera piraţilor ea nu-şi dezvăluie prodigioasa eficacitate. Dacă ar fi utilizaţi oameni, spectacolul n-ar fi mai bun şi ar costa mai scump, dar ceea ce contează înainte de toate este că publicul ştie că nu sînt oameni în carne şi oase. Plăcerea imitaţiei, anticii o ştiau deja, e una din plăcerile inerente sufletului omenesc, dar aici, pe lîngă că te bucuri de o imitaţie perfectă, te bucuri la gîndul că imitaţia a atins apogeul şi că, de acum înainte, realitatea va fi întotdeauna inferioară.

Criterii asemănătoare ghidează călătoria prin subteranele Casei cu fantome, care se prezintă sub aspectul modest al unei case de ţară, ceva între Edgar Allan Poe şi desenele animate ale lui Chas Addams, dar care ascunde în interior colecţia cea mai completă de surprize magice. Treci printr-un cimitir părăsit unde mîini descărnate ridică, de dedesupt, lespezile mormintelor, traversezi o colină dotată cu un sabat de vrăjitoare şi cu flăcări verzui, pluteşti deasupra unui salon unde evoluează fantome transparente ce dansează în costume din secolul XIX, în timp ce invitaţi diafani, care uneori se topesc în văzduh, asistă la banchetul unui suveran barbar. Eşti mîngîiat de pînze de păianjen, te priveşti în oglinzi în care apare, în spatele tău, o figură pămîntie, întîlneşti candelabre zburătoare... Nicăieri nu te afli în faţa unui artificiu vulgar, gen castelul vrăjitoarelor, emoţia (judicios temperată de umorul găselniţelor) este totală. Ca în filmele de groază recente, nu există distanţare, nu asişti la groaza altora, te instalezi în groază printr-o „sinestezie" totală iar dacă pe ecran vezi un cutremur de pămînt atunci şi sala de cinema trebuie să se cutremure.

Aş spune că aceste două atracţii rezumă filosofia Disneyland-ului în mai mare măsură decît modelele — perfecte, de altfel — ale corăbiilor cu piraţi, ale vaporului de pe fluviu, ale bricului Columbia, toate perfect utilizabile, desigur. În mai mare măsură şi decît sectorul de anticipaţie,cu emoţiile lui ştiinţifico-fantastice, unde ajungi să cunoşti pierderea simţului gravităţii, îndepărtarea vertiginoasă de pămînt şi aşa mai departe. În mai mare măsură şi decît modelele de rachete şi de submarine atomice. Louis Marin a remarcat cu justeţe că în timp ce falsul oraş western, falsa junglă oferă duplicate, la scară reală, ale unor evenimente organice dar ţinînd de trecut sau de fantastic, acestea se prezintă ca modele la scară reduse ale unor realităţi mecanice actuale, în aşa fel încît, acolo unde lucrul respectiv este incredibil, imitaţia se produce la scară normală, iar acolo unde el este verosimil, se confecţionează un model la scară redusă pentru a ni-l face tentant la nivelul fantasticului. Piraţii şi fantomele rezumă întregul Disneyland, deoarece transformă întreg oraşul într-un imens automat, împlinind visurile constructorilor din secolul al XVIII-lea ce dăduseră viaţă scriitorului de la Neuchâtel şi turcului jucător de şah ai baronului von Kempelen.

Mult mai ambiţiosul Disney World, din Florida, nu mai are coerenţa şi precizia Disneyland-ului. Construit mai tîrziu, Diseny World este de 150 de ori mai vast şi are pretenţia de a fi nu un oraş jucărie ci modelul unei concentrări urbane a viitorului. Disneyland nu mai apare aici decît ca nucleu periferic al unei imense construcţii ce se întinde pe o suprafaţă de două ori mai mare ca Manhattan. Trenul pe o singură şină care duce la intrarea în Magic Kingdom (echivalentul Disneyland-ului) traversează golfuri şi lagune artificiale, un sat elveţian, terenuri de golf şi de tenis, un imens hotel, într-un cuvînt o regiune consacrată vacanţelor organizate, în aşa fel încît ajungi la Magic Kingdom cu ochii atît de plini de science-fiction încît turla castelului medieval (mult mai gotic decît cel de la Disneyland, să zicem un fel de catedrală din Strasbourg comparată cu Saint-Julien-le-Pauvre) nu-ţi mai izbeşte imaginaţia. Viitorul, cu violenţa lui, a făcut banale poveştile trecutului. Disneyland este, în acest sens, mai şiret, căci se lasă pătruns fără ca nimic să amintească de viitorul care îl înconjoară. Aşa cum a remarcat Marin, condiţia esenţială pentru a intra în Disneyland este de a-ţi abandona maşina într-un parking şi de a parcurge oraşul visului cu trenuleţele puse la dispoziţia publicului ; pentru un californian, a-şi abandona maşina înseamnă a-şi abandona propria natură umană, pentru a se lăsa în voia altei puteri şi a renunţa la orice iniţiativă.

La Disneyland, vizitatorii trebuie să accepte să se comporte ca nişte manechine automate ; accesul la fiecare sector este reglat prin trotuare rulante şi bariere din tuburi metalice, dispuse în labirint, care descurajează orice iniţiativă individuală. Numărul mare al vizitatorilor te obligă peste tot să stai la coadă ; funcţionarii visului, îmbrăcaţi corect în uniformele lor adaptate fiecărui loc specific, nu doar îl introduc pe vizitator, dar îi comandă fiecare mişcare („Aşa, acum aşteptaţi aici, acum urcaţi, luaţi loc, aşteptaţi înainte de a vă ridica", totul spus la microfon, pe un ton amabil, impersonal, imperios). Dacă vizitatorul plăteşte acest tribut, el va putea să aibă acces nu numai la „lucrul adevărat" ci şi la abundenţa adevărului reconstituit. Alegorie a societăţii de consum, loc al imageriei absolute, Disneyland este şi locul pasivităţii totale.

(din Călătorie în hiperrealitate)

În româneşte de
AL. CĂLINESCU

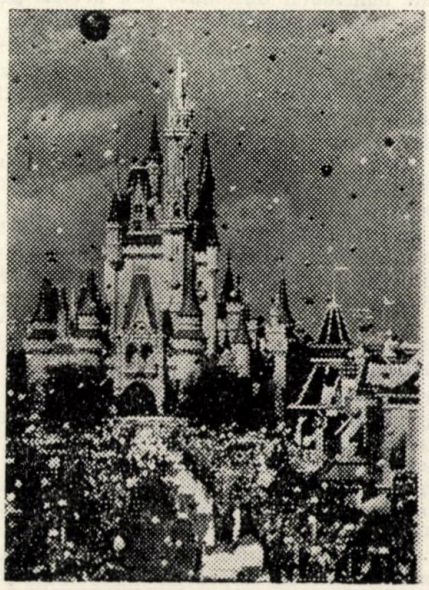

Imagine din Disneyland

Daniel MALLINUS:

Va veni un străin

Există în memoria fiului meu un sat trist şi fără biserică, un sat căruia tatăl meu i-a visat imaginea dar pe care el nu l-a întîlnit, în ciuda hoinărelilor sale de om fără ţară. Eu l-am căutat cu îndîrjire şi dorinţă, îngreţoşat de oboseală şi dezgust, halucinat de disperare în singurătatea drumurilor, bătut de soare sau de ger, îmbătat de întuneric şi de foame. Îl purtam în mine, cu casele sale joase, cu ferestre mute, cu cîmpiile sale fără flori, cu copacii săi fără freamăt. Mi-a apărut într-o seară în aurul prea bogat al ultimelor clipe de toamnă, la ora tragică în care lumina pare că moare pentru totdeauna într-un imens strigăt galben. Venise noaptea cu lungi valuri de brumă ce urcau din heleşteie în turme de stafii palide. Venise noaptea şi eu ştiam că ajunsesem.

— Pleacă, Străine !

— Vin ca să vă aduc pacea.

Mă cred ei oare ? În orice caz mă urăsc din instinct, ca pe tot ceea ce nu înţeleg sau nu stăpînesc. Se furişează pe străzile scăldate în umbră pentru a mă spiona, temător, alunecoşi ca nişte reptile. O fulgerare a ochilor îi neliniştește şi deja fug cu paşi grăbiţi şi stîngaci.

— Nu plecaţi, veniţi la mine ! Eu vă aduc pacea. Vă voi elibera de frică.

Vocea mea se izbeşte de uşi, imploră la ferestre, trece de la rugăciune la ameninţare. Toţi se ascund, aproape toţi. Cei ce rămîn sînt infirmi sau bolnavi, împovăraţi de vîrstă sau încremeniţi de suferinţă

— Unde-i casa ?

— Nu te du acolo ! Lasă-ne !

Pentru ce am mai pus întrebarea, de vreme dintotdeauna cunosc evidentul răspuns ? În piaţă... Înaltă şi solemnă, zidită în întregime din piatra rară, cu ochiurile ferestrelor încercănate de plumb, cu frontoane arogante. Casa mea, da, a mea ! Mîndră, insolentă, sfidînd cocioabele din paie şi chirpici.

— Lasă-ne ! Pleacă ! Pleacă !

— Cei ce mă hărţuiesc, ascunşi în umbră ? Ar trebui să ştie că mă voi duce acolo, în ciuda lor, în ciuda străzilor care se lungesc, care întind sub paşii mei capcane de pavele ascuţite, se contorsionează în labirint pentru a mă zăpăci. Eu însă înaintez fără greşeli, fără să mă abat.

— Nu privi faleza, Străine !

Eforturi zadarnice. N-am venit decît pentru ea şi nu se poate ca ei să nu ştie asta. Casa, casa mea, deja, singura care îndrăznise să-şi întoarcă faţa spre nordul blestemat. Nu mi-e frică deloc de faleza ostilă, de palatul groazei care o domină, de hidoasele figuri care-i populează frontoanele.

— Chipul tău, Străine ! E chipul tău acolo sus, în piatră şi în groază !

Doar ea îl recunoscc use. Ea singură, probabil, înţelege. Frumoasă, cu ochii de argint întunecat, cu obrajii palizi, cu surîsul trist. Îi ating părul, o mîngîi pe gît, pe sînii grei de dorinţă. O trag lîngă mine, îi strivesc trupul de al meu.

— Ne vom iubi.

Ea dă aprobator din cap, închizînd pleoapele. Din copilărie presimţea această clipă. Pentru această îmbrăţişare, pentru această sfîrşiere mă aştepta în seara asta în pragul casei.

Intru ţinîndu-i mîna prizonieră şi complice. Afară, o mulţime fremătătoare şi buimăcită s-a adunat pentru a ne vedea dispărînd în penumbra portalului. Sînt vreo cincizeci sau o sută, toţi însinguraţi cu ceafa încovoiată sub imensa apăsare a fricii. Sînt vreo cincizeci sau o sută, urîndu-ne pentru această pace pe care o vom cunoaşte preţ de o noapte.

— Dumineaţă mă duc să zdrobesc monştrii.

Ea rîde, fără bucurie, dispreţuitoare, şi rîsul ei mă biciuie. Această fată care mi-e destinată să fie oare la fel cu cei care, afară, plîng şi îşi acoperă faţa ? Popor de larve peste care voi domni mîine, după ce voi învinge marea frică.

— Nu mîine, în noaptea asta vei domni. Ei se tem de tine, chiar dacă nu ţi-au recunoscut chipul care este pe faleză.

Ea nu se teme de mine, chiar după ce am lovit-o puternic cu palma grea cu degetele strînse.

— Numele meu e Maria.

Îi cunoşteam numele, dar auzindu-l pronunţat de vocea-i dulce şi tandră, mi se stinse mînia. Corpurile noastre se regăsiră şi buzele ni se împreunară. O trăsei spre patul imens şi o iubii dintr-o dată fără cuvinte şi fără mîngîieri. Ea strigă de durere şi de bucurie, apoi se prăvăli la pămînt ca un animal învins.

Trece noaptea în clipe de tăcere, în ore de periculoasă linişte. Îmi va slăbi hotărîrea şi dimineaţă îmi voi încrucişa braţele ca Maria care doarme aureolată de surîs ? Ea e ultima ispită pe calea absurdă a vieţii mele, drum de piatră şi poteci de noroi care trebuiau să mă călăuzească pînă la stînca minunată şi fatală.

Maria ? Sau casa ? Ispită a catifelelor, a mobilelor scumpe, a argintăriilor, a giuvaerurilor Atracţiile unui tic-tac de orologiu, ale unui trosnet de butuci în pîntecele arzător al şemineului. Deliciile unei lumini, ale unui parfum. Totul mă aştepta aici, tot ce voi refuza deschizînd uşa către zorii gri de iarnă.

Nu s-au mişcat de ieri seară. Încremeniţi de stupoare, năuciţi, mizerabili. Urăsc angoasa lor, chipurile lor crispate, şuşotelile lor. Mulţime docilă şi plîngăreaţă, marionete neînsemnate ce poartă în ei o mai mare frică decît le inspiră monştrii de pe faleză.

— Nu e nimic acolo ! Nimic decît pietre moarte. Voi merge şi voi arunca în prăpastie zidurile ce se clatină, pe care frica voastră le cimentează.

Cel ce înaintează nu e mai puţin laş decît ceilalţi. Membrele-i sînt cuprinse de frisoane groteşti şi clănţănind din dinţi, vocea-i bîlbîie silabele :

— Nimeni nu urcă pe faleză, Străine. Nici tu nu vei scăpa de capcanele heleşteielor din cîmpie, de rugii care acoperă celălalt versant. Vei pieri înecat, sufocat, sfîrtecat sub colţii monştrilor. Nu vei reuşi ceea ce nimeni dintre noi n-a îndrăznit măcar să viseze.

Îi lovesc şi se prăbuşesc gemînd, sughiţînd de durere. Îi lovesc pe toţi, lovesc femeile cu obrazul plin de lacrimi, lovesc bărbaţii burtoşi, copiii suferinzi, lovesc orbii cu privire blîndă, băieţii posomoriţi, lovesc fetele cu surîs neghiob. Şi curînd nu mai e în piaţă decît un popor în genunchi sau în patru labe, tăvălit în propria suferinţă.

— Sclavilor !

Insulta le va răsuna mult timp în urechi, le va contropi craniile, pînă cînd o va alunga din ele zarva monştrilor prăbuşindu-se în abis. Nimic nu-mi va opri pasul, nimic nu-l va sfida. Nici apa verde-albăstruie a heleşteielor, nici nisipurile întunecate şi mişcătoare, nici hăţişurile cu ghimpi ascuţiţi, nici pîcla îngheţată, nici vîntul cu aripi tăioase. Înaintez şi totul e simplu ca un vis. Merg pe ape, stăpînesc norii şi spinii. Înaintez fără teamă şi fără bucurie, fără oboseală, fără nici una din acele îndoieli care sînt, totodată, speranţe. Totul se va împlini în această dimineaţă.

Tatăl meu visase această clipă, trăise pentru ea, murise pentru că nici măcar nu o auzise sunînd. Şi tatăl său la rîndu-i şi toţi cei din stirpea noastră puternică şi îndrăzneaţă. Tot curajul, toată virtutea lor s-au reunit în braţul meu puternic, mi-au întărit pasul, au dat vocii mele inflexiuni sonore şi de temut. Ai mei au ridicat cetăţi în inima acelor munţi pierduţi, în care sclavii zmulg stîncilor dure aurul ce curge în vene strălucitoare. Eu voi distruge împărăţia fricii, voi înfrînge spaimele, pentru ca sub ordinul meu, sub legea mea, să domnească, în sfîrşit, pacea.

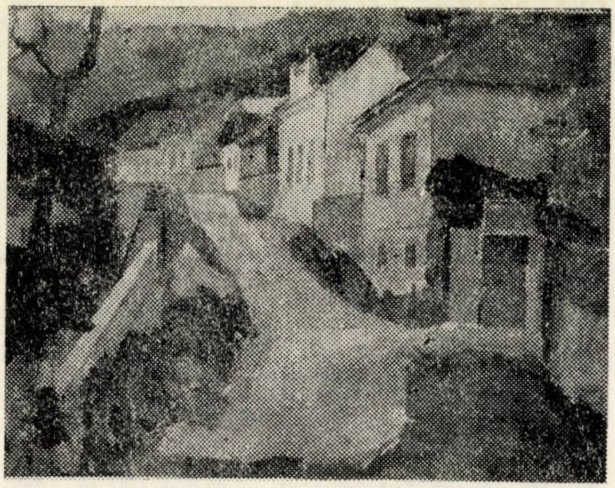

Em. Aniței : „Stradă în perspectivă"

Totul se va împlini, căci am atins platoul, vîrful platoului, vîrful falezei blestemate. O bătaie de joc această clipă de victorie fără luptă.

Templul fricii nu e decît o fațadă, o fragilă și amenințătoare bucată de zid cu ferestrele deschise spre neant. Pe frontoane, hidoasele caricaturi ale chipului meu, ale trupului meu, repetate de mii de ori în inutile simulacre de amenințare. Sărmane efigii de piatră măcinată, lamentabile imagini ale unui zeu muribund, căruia nu mai știu dacă-i sînt stăpîn sau slugă.

Îl ating cu mîna. Și zidăria se crapă, echilibrul ei nefiresc și delicat se frînge dintr-un bobîrnac. Acest vuiet al blocurilor informe, prăbușite în prăpastie, este strigătul de agonie al replicilor mele de granit, învinse, distruse, nimicite pe vecie.

Gustul amar al liniștii de după victorie. Nu vreau să-l destram strigînd satului un cînt de triumfal orgoliu. Să mă întorc către Maria, către casă. Ispita blîndeții, a odihnei, a liniștii fierbinți din existențele fără memorie, fără regrete, fără speranțe. Să mă întorc ! Disprețuind mărăcinii înnebunitori, nisipurile grele și acaparatoare, apele viclene. Ispita întoarcerii.

— Cine ești ? Ce vrei ?

Cum să mă recunoască oamenii ? Îmbătrînit dintr-o dată de atîția ani, de atîtea destine împlinite în mine.

— Casa... Maria...

— Cară-te, Străine !

Oamenii îmi întorc spatele, se îndepărtează indiferenți, senini. Îi urmez, înhățînd de umăr pe unul din ei.

— Maria ?

— În lături, Bătrîne !

Cîtă aroganță în această privire pînă mai adineauri îngrozită ! Se va stinge însă sub privirea mea. Chiar acum ! Vreau asta !

— Eu sînt Frica !

Omul rîde, înalță din umeri.

— Frica nu are chip.

— Pe al meu. Pe faleză, amintește-ți !

— O poveste veche. Nici măcar copiii nu mai cred în ea. O poveste idioată cu niște pietre roase de vînturi și ploi.

— Era ieri, azi-dimineață...

— Ieri sau acum o sută de ani, nu știu, ce importanță are. O poveste foarte veche în orice caz, pe care numai un bătrîn ca tine poate s-o cunoască.

— Maria...

— A fost alungată, aruncată pe drumurile iernii. Goală, cu umerii însemnați cu fierul. O tîrfă care s-a destrăbălat.

— Casa...

— Pe undeva, pe acolo. Cine să-i poarte de grijă ?

Casa mea ! Din tot ce se află aici, numai imaginea ei mai trăiește în mine. Și totuși mă apropii ezitînd, îi trec pragul fără siguranță.

Totul s-a păstrat, da, în forme, în culori. Imaginea lucrurilor... Dar trebuie să le ating, să le pipăi, să le strîng. Cu această mînă care a distrus figurile derizorii ale fricii.

Nimic decît o ușoară atingere...

Tapiserii și museline cad în praf, ca și sipetele de stejar, mobilele, porțelanurile. Parcă ar fi o zăpadă cenușie desfășurată ca un giulgiu. Joc trist al degetelor mele crispate care ucid lucrurile iubite în strălucirea unei nopți. Noapte lungă cît viața mea. Viața mea învinsă pe veci, distrusă, neantizată.

Totul a murit.

A rămas doar oglinda în casa asta mare, golită de viață cu podeaua țesută în mătasea deasă cenușie a amintirii. Mîinile mele iau forma ei alungită, o strîng pentru o ultimă mîngîiere. Mîngîiere care numai pentru obiectul magic n-a fost fatală, pentru metalul prețios care nu mai răsfrînge decît conturul imprecis al trăsăturilor mele. Obiect magic, păstrat pentru singurul ritual pe care mai pot să-l împlinesc.

— Eu sînt Frica !

Din prag, cu fruntea ridicată către faleza inofensivă, urlu și îi strig. Și, pe loc, se readună, sosiți în grabă cu toții la vocea mea, eliberații, răscumpărații, captivii cu lanțurile sfărîmate. Nici nu mă uit la ei. Dar, din inima întunecată a oglinzii, chipul meu îi înspăimîntă.

Și vraja se împlinește. Ochii mei de flacără strălucesc numai pentru mine. Strălucirea lor mă fascinează, puterea lor mă subjugă. Încet, răceala granitului îmi pietrifică membrele, iradiază în trupul meu, îmi înțepenește părul ,rictusul gurii, degetele răsucite în gheare.

— Eu sînt Frica !

Murmur aceste vorbe doar pentru mine, pentru fericirea ultimă a celui care, într-o clipă, nu va mai fi decît un monstru mineral, păzitor formidabil la ușa casei devastate, halucinație perpetuă a unui popor greoi și temător, care va merge cu ochii în pămînt, cu pumnii strînși în buzunare.

Va veni un străin într-o zi, un străin care va prăvăli cu o mînă puternică hidoasa mea formă de piatră măcinată. Căci fiul meu se va naște în pîntecele Mariei. Și în memoria lui deja vede imaginea obsedantă a unui sat trist și fără biserică.

Traducere de **Valeriu STANCU**
Horia ZILIERU

Mircea Ispir : „Peisaj"

Henri CORNELUS: Povestiri pentru copii

Cele trei mari pasiuni ale scriitorului belgian Henri Cornélus (1913—1983 ; v. Almanahul „Convorbiri literare", 1987) sînt : marea şi corăbiile sale, călătoriile şi animalele. Pe acestea din urmă le consideră, precum La Fontaine, cu care este adeseori comparat, drept „fraţii noştri inferiori". A început să scrie pentru copii, pentru a le oferi o literatură de bună calitate, care să anihileze, cel puţin parţial, efectul nociv al anumitor subproducţii cu pretenţii de instruire morală. Pentru Henri Cornélus, copilul este o fiinţă inteligentă şi sensibilă, căreia i te poţi adresa în limbajul adulţilor şi pe care îl poţi educa fără a recurge la concepte abstracte. În lumea modernă, în care poveştile cu zîne au fost înlocuite de „science fiction", fantasticul — cu rădăcini adînc implîntate în realitatea observată cu o minuţie riguroasă şi întotdeauna impregnat, la Henri Cornélus, de umor şi de ironie — mai poate supravieţui în poveştile cu animale. Marea din povestirea *Pietricica şi Caracaţiţa*, de pildă, jungla din *Puiul de elefant*, obiceiurile animalelor sînt notate cu precizie, cunoscute „pe viu" : scriitorul a practicat înotul submarin, a locuit în Africa, a studiat animalele.

Educaţia prin literatură trebuie să înceapă, prin urmare, cu o informare exactă asupra mediului înconjurător şi lumilor aşa-zis exotice, despre care copilul nu are decît noţiuni aproximative, majoritatea oferite de cinematograf şi de televiziune. Succesul cărţilor lui Henri Cornélus este, deci, pregătit, într-o oarecare măsură, de desenele animate ale lui Walt Disney şi de expediţiile filmate ale comandantului Jacques-Yves Cousteau. Descrierile de natură, adevărate poeme în proză, pun, în special, accentul pe aspectul vizual, cu care copilul poate veni direct în contact şi pe care îl înţelege uşor.

Povestirile prezintă, de preferinţă, „copii" de animale (pui de elefant, de crocodil, de caracatiţă, de şoarece, de pisică, de găină etc.), mai rar copii de oameni, confruntaţi cu lumea exterioară, cu fenomenele ei încă neexplicate, într-un evident proces de formare, de instruire, de acumulare de experienţă (Monica în ţara de zăpadă, de pildă, este, oarecum, o nouă Alice în ţara minunilor). Dar asupra puilor de animale se operează transferul psihologiei vîrstei fragede.

Povestirile lui Henri Cornélus pun în discuţie teme importante, cele care, de altfel, îi traversează întreaga operă de poet şi de romancier : necesitatea prieteniei, izvor de putere şi de bunătate, lupta împotriva prejudecăţilor de orice fel (rasiste, mai ales), a egoismului, a cruzimii, a prostiei, respectul faţă de om, de libertatea şi de demnitatea sa. Această tematică gravă continuă, de fapt, tradiţia *Micului Prinţ* al lui Antoine de Saint-Exupéry, poem despre viaţă, dragoste şi moarte. Morala este implicată în naraţiune, dar se desprinde şi din frazele finale ale povestirilor, şi pledează întotdeauna în favoarea înţelegerii şi a păcii. Pe alte meleaguri, cărţile pentru copii ale lui Henri Cornélus conţin acelaşi apel la puritate, frumuseţe şi nevinovăţie, adică la copilărie, apel care se regăseşte în cuvintele lui Brâncuşi : „Cînd nu mai sîntem *copii*, sîntem deja morţi".

Găina şi uliul

Între pămînt şi cer, cu spatele încălzit de soare, zboară uliul. Pe pămînt, sub el, umbra sa mare, cu aripile întinse, se învîrteşte încet. La stînga şi la dreapta ciocului încovoiat ca un deget îndoit, ochii săi ageri sînt aţintiţi spre pămînt. Pe cîmp, o fermă. În fermă, o curte. În curte, găina cu cei zece puişori.

În fiecare primăvară, puişorii găinii sînt cei mai voinici şi cei mai drăgălaşi, şi, uneori, găina uită să se mai gîndească la uliu. Încă din copilărie, părinţii i-au spus uliului :

— Noi, ulii, sîntem mai puternici decît găinile. Deci, putem să le mîncăm puii.

Uliul, ca toţi ulii, n-a avut niciodată alt gînd în cap. N-are decît un gînd şi — aşa cum se întîmplă cînd n-ai decît un gînd — ţine morţiş la el.

— Cotcodac ! Cotcodac ! spune găina cu o voce gravă.

— Piu ! Piu ! răspund cei zece puişori.

Umbra uliului face cercuri din ce în ce mai mici în jurul fermei. Cu cît pasărea cea lacomă coboară, cu atît puii găinii îi par mai graşi şi mai ademenitori. Ajuns chiar deasupra curţii, uliul îşi strînge aripile, se repede glonţ spre puişorul cel mai gras, care priveşte atent un firicel de iarbă.

— Criii ! strigă găina, fugind înspre puişorul care continuă să contemple firul de iarbă.

Ciinele fermei supraveghează uliul. Cînd îl vede repezindu-se spre pămînt, se năpusteşte şi el în curte, cu gura deschisă şi cu urechile date pe spate, mîrîind ameninţări pe care numai uliul le înţelege. Atenţia îi este atrasă de cîine şi de găină. Cînd vrea să înşface puişorul, nu prinde în gheare decît o pietricică şi fuge, bătînd din aripile cenuşii.

— Ce vînt e astăzi ! îşi spune puişorul, care n-a observat nimic.

Ciinele se linişteşte, o felicită pe găină. Aceasta îl laudă. Amîndoi lasă modest ochii în jos, stînjeniţi. Apoi vorbesc îndelung, în şoaptă, şi se despart. În ochi le străluceşte o mare bucurie.

A doua zi, uliul, care n-a avut niciodată o memorie prea bună, zboară iarăşi în cerc deasupra fermei.

Găina păşeşte mîndră în curte, făcînd : Cotcodac ! Cotcodac ! Zece puişori îi răspund cu voci ascuţite, în timp ce deasupra lor se întinde umbra uliului înfometat. Al unsprezecelea puişor, mai voinic decît ceilalţi zece, ei da, al unsprezecelea ! stă nemişcat în mijlocul curţii, da, complet nemişcat.

— Pe ăsta îl vreau ! rînjeşte uliul, lipindu-şi aripile de corp, pentru a se arunca asupra puiului.

Ciinele nu apare în acea zi. Găina, într-un colţ al curţii, explică celorlalţi zece puişori că o sfoară nu este un viermişor.

Uliul îşi vîră ghearele în trupuşorul grăsuliu al bietului pui, care nici nu crîcneşte.

— Ce fricos e ! îşi spune uliul, zîmbind răutăcios. Apoi se înalţă în aer şi îşi duce victima pe munte. Cînd îşi desface ghearele, puiul, culcat pe o parte, nu se mişcă.

Uliul îşi ascute ciocul de o stîncă, îl înfige în corpul puişorului, dar holbează ochii şi strigă mînios. Da, strigă mînios, căci al unsprezecelea puişor nu este decît un cartof pe care găina l-a învelit în puf galben şi în care a înfipt două chibrituri.

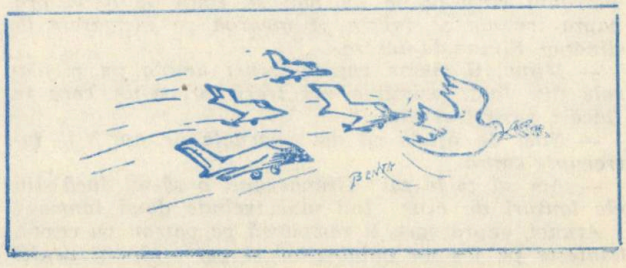

Furios, uliul se hotărăște să părăsească ținutul. Zboară spre o altă regiune, în care — spun oamenii bine informați — nu mai atacă puișori. Foarte orgolios, nu uită că într-o zi cîinele și găina, mai slabi ca el, dar mai șireți, i-au jucat o festă.

Capra cu coarnele de aur

Plecați, caprelor nesuferite! Plecați! strigă Grisette, cu vocea tremurînd de mînie.

Credeți cumva că Grisette este stăpîna fermei? Nu, este și ea o capră, dar are coarne de aur! S-a născut neagră și, treptat, au început să-i crească pe cap două cornițe de aur, care s-au îndoit apoi în arcuri grațioase. Fermierul este mîndru că are o astfel de capră.

Seara, în staulul întunecos, unde dorm vacile și caprele, se furișează uneori o rază de lună care se oprește pe coarnele caprei. Ziua, coarnele scînteiază la soare ca niște giuvaere. Capra a ajuns să creadă că soarele și luna au fost făcute anume pentru ea și că apa izvorului strălucește ca oglinda, pentru ca ea să-și vadă coarnele. Nu-i mai plac decît ierburile cele mai fragede și refuză să se amestece cu tovarășele sale.

— Uitați-vă, spun oamenii, parcă ar avea coarne de aramă!

Indignată, capra se năpustește asupra lor, cu capul lăsat în jos și cu coarnele înainte.

— O capră ca ea ar trebui dusă la circ, repetă adesea fermierul în prezența ei.

Capra disprețuiește acum cîmpiile verzi în care o copilărit. Apa izvorului i se pare fără gust, cărările dintre cîmpii prost întreținute, clopoțeii liliachii, fără miros, și îi mestecă strîmbîndu-se, dezgustată. Se visează la circ, mulțimea o aplaudă, prinții îi mîngîie blănița neagră, afișele roșii anunță: Capra cu coarnele de aur!

Într-o zi, trec niște cărute verzi, trase de cai mici și obosiți. Gîfiind, unul din ei o întrebă pe capră:

— Mai e mult pînă la oraș?

Capra e prea trufașă ca să răspundă unui animal care nu este de aur. Calul, cumsecade, continuă, alungînd cu coada o muscă:

— Știți, mergem la circ.

La aceste cuvinte, capra ciulește urechile, sare, zburdă și coarnele îi sticlesc ca niciodată.

— Stăpîne! Uitați-vă la coarnele caprei, strigă un vizitiu.

Convoiul se oprește. Apare patronul. Are pe burtă trei lanțuri de aur. Examinează capra, merge la fermier, numără bancnote. Capra este închisă într-o cușcă strîmtă, în căruța cea mai întunecoasă. Nebună de fericire, spune cu voce tare:

— Am coarne de aur!

Trei răgete înspăimîntătoare îi răspund:

— Nu se poate dormi aici? spune tigrul.

— Tare aș mai mînca-o! declară leul.

— Ador ficatul de capră! urlă leoaica.

În spatele gratiilor, trei fiare se agită nervoase și privesc spre capră cu ochi înfometați. În cușca ei, căprița se face mică de tot și tremură, tremură!

Cînd trupa ajunge în oraș, patronul o duce pe capră în arena circului și o întreabă:

— Ce știi că faci?

— Beee... Am coarne de aur, răspunde ea trist. Patronul rînjește, ia un bici și, timp de două ore, capra trebuie să învețe să meargă pe picioarele de dinapoi. Plînge de durere.

— Mîine, îi spune patronul, vei umbla pe picioarele din față, poimîine vei trece printr-un cerc în flăcări, peste trei zile...

— Nu-i de ajuns că am coarnele de aur? îl întrerupse capra.

— Am să ți le tai! Giuvaergiul o să-mi facă din ele lanțuri de ceas! Îmi mai trebuie două lanțuri!

Atunci, capra sare, îl răstoarnă pe patron cu capul, trîntește pe jos un îmblînzitor și patru clovni veniți în fugă și se năpustește ca o săgeată pe drumul care duce la fermă.

Aleargă multă vreme, merge apoi la pas, apoi se tîrăște tot mai încet. Ajunge într-un tîrziu, plină de praf, gîfîind istovită. Fermierul o ia în brațe și o mîngîie blînd. Nevasta lui lasă deoparte andrelele. Atunci capra îi spune încetișor:

— Nu vreți să-mi împletiți două săculețe cenușii ca să-mi ascund în ele coarnele de aur?

A doua zi, Grisette seamănă cu celelalte capre; două învelitori de lînă îi ascund coarnele strălucitoare. Apa pîrîului i se pare gustoasă, iarba bună și cîmpia frumoasă. Nu mai visează să plece la circ. Cînd trec cărute pe drum, se ascunde în staul și așteaptă să se îndepărteze zgomotul roților.

Monica în țara de zăpadă

Anins, apoi a înghețat, apoi a nins din nou. În albul zăpezii, singurele pete întunecate erau cîteva trunchiuri de copac și hornurile calde pe care veneau să se dezmorțească pițigoii. Cînd se înnopta, afară nu mai rămîneau decît cei trei oameni de zăpadă, cocoșați și burtoși, avînd fiecare un morcov în loc de nas.

De la fereastră, la lumina lunii, Monica îi vedea pe toți trei și era tristă, pentru că ei erau atît de singuri afară, în frig. Într-o seară, cînd părinții săi nu erau acasă, a deschis încetișor ușa dinspre stradă și i-a chemat în șoaptă:

— Oamenilor de zăpadă! Oamenilor de zăpadă! Veniți să vă încălziți puțin!

Cei trei omuleți și-au apropiat capetele, au vorbit în șoaptă, și-au mișcat morcovul care le ținea loc de nas și, unul după altul, s-au îndreptat spre Monica.

— Mă cheamă Rotunjilă, spuse primul, înclinîndu-se în fața ei.

— Mă cheamă Alburilă, spuse al doilea, scoțîndu-și pălăria găurită.

— Mă cheamă Gerilă, spuse al treilea, sărutîndu-i mîna.

— Pe mine mă cheamă Monica.

— Încîntați de cunoștință, spuseră în cor cei trei omuleți.

Apoi, conduși de Monica, au intrat în salon, unde ardea în vatră un foc puternic.

— Instalați-vă în fotolii. Apropiați-vă de foc.

— Știți..., vru să spună Gerilă.

— Mai aproape, îl întrerupse Monica. Nu-i așa că mereu vă e frig?

— Știți..., încercă să spună Alburilă, scărpinîndu-și nasul atît de tare, încît morcovul căzu jos și trebui să și-l înfigă din nou în mijlocul feței.

— Haideți, nu vă temeți! Apropiați-vă de foc! repetă Monica.

Bieții de ei se apropiară, dar, de abia așezați, începură toți trei să strănute atît de tare, încît perdelele salonului se zbătură ca niște aripi, fața de masă căzu pe jos și covorul se învolbură ca o mare cu valuri. În acest timp, Monica, înfricoșată, vedea cum la picioarele ei se întind bălțoace de apă. Omuleții de zăpadă, sărmanii, se topeau...

— Iertați-ne, spuse Rotunjilă, gîfîind. Am răcit din cauza focului.

— Nu mai putem rămîne aici, adăugă Gerilă.

— Trebuie să plecăm, spuse Alburilă. Dar cum sînteți singura căreia i-a fost milă de noi, o să vă ducem în împărăția de zăpadă.

În timp ce Monica făcea repede ordine în salon, ei o așteptară la ușă, unde traseră în piept aerul rece al nopții. De îndată guturaiul dispăru.

Apoi, plecară toți patru, omuleții ducînd-o, pe rînd, pe Monica, pe umerii lor rotunzi. Și mergeau repede, repede! Casele, copacii, cîmpiile defilau ca într-un film. Ajunseră, în sfîrșit, într-o pădure mare de brazi, cu o cărare largă la mijloc.

Alburilă o lăsă pe Monica jos. Toți copacii erau acoperiți de zăpadă și de țurțuri. Brazii din stînga își mișcau acele, spunînd încetișor : Cling ! Brazii din dreapta își mișcau țurțurii care, încet, răspundeau : Cling ! Și printre copaci erau animale nenumărate, cerbi albi și căprioare albe, iepuri albi, cu ochii ca două picături de sînge pe zăpadă, și veverițe albe, și cîrtițe, albe și ele. Toate aceste animale stăteau nemișcate : numai ochii lor îi urmăreau încet pe cei patru călători. Cîrtițele, foarte mioape, își încrețeau puțin botișorul, pentru a vedea mai bine. În toată pădurea se auzea șoapta animalelor :

— E Monica ! Ea avut grijă de oamenii de zăpadă !

Atunci, toate animalele își îndreptară răsuflarea către Monica. Ea pășea acum într-un abur cald, care mirosea a iarbă mestecată și a mușchi de pădure. Apoi, zări în față, așezată pe un tron de gheață strălucitoare, acoperit de o blană de zăpadă, îmbrăcată într-o rochie de argint cu sclipiri de lună, o zînă frumoasă cu mîini subțiri, cu fața blîndă și trandafirie ca zmeura.

— Este împărăteasa noastră, șoptiră cei trei oameni de zăpadă, îngenunchind în fața tronului.

Zîna întinse o mînă frumoasă spre fetița care tremura puțin.

— Apropie-te, îi spuse. Nu te teme ! Să știi că niciodată o faptă bună nu rămîne nerăsplătită.

Apoi, deschizînd un sipet pe care îl ținea pe genunchi, alese un diamant luminos și îl întinse fetiței.

— Întorce-te acasă și dă diamantul părinților tăi...

După ce spuse aceste cuvinte, un vînt puternic începu să bată, un vînt care o ridică pe fetiță ca pe un fulg, o duse prin văzduh și o coborî încetișor pe un nămete de zăpadă, drept în fața casei. Monica nu lăsase diamantul din mînă, care scînteia în noapte.

A doua zi, cînd i-l dădu tăticului ei, acesta nu vru să creadă povestea pe care i-o spunea. Totuși, Monica nu se întristă : știa acum că bunătatea este întotdeauna răsplătită, chiar și cea față de oamenii de

Prezentare și traducere de
PETRUȚA SPANU

Personaje ale romanului francez

(urmare din pag. 102)

ADOLPHE

Naționalitate : franceză.
Epoca : secolul al XIX-lea.
Vîrsta : de la 18 ani la aproximativ 26 ani.
Domicilii : universitatea din Göttingen, în orașul D... din Germania ; în Polonia, la Caden.
Aspect fizic : bine clădit.
Starea sănătății : rănit într-un duel.
Familia : burgheză.
Educație și studii : studii la universitatea din Göttingen ; cursuri în orașul D... ; citește în limba engleză.
Avere : nici un bun personal. Foarte bogat, tatăl său se îngrijește de nevoile sale.
Călătorii : de la Göttingen la D..., din D... în orașul său natal, de aici la Caden.
Viața sentimentală : îndrăgostit nebunește de Elléonore. După doi ani nu va mai simți pentru ea decît afecțiune și milă. Suferă de nevoia lui de posesiune.
Prieteni : baronul de T...
Relații : frecventează curtea unui prinț german. Contele de P..., baronul de T... De cînd o iubește pe Elléonore întîlnește mai puțini cunoscuți.
Servitori : un valet.
Calități și defecte : timid, închis în sine, singuratic, egocentric, distrat. Dominat de amor propriu, posomorît, tăcut, adesea trist. Generos și bun.
Îi place : să citească poezii ; singurătatea, independența.
Nu-i plac : despotismul în dragoste, curtenii.
Referințe : Adolphe de Benjamin Constant.
De văzut : Elléonore.

BOVARY Charles

Poreclă : la liceu : Charbovari.
Naționalitate : franceză.
Epoca : secolul al XIX-lea.
Vîrsta : de la naștere pînă în puterea vîrstei.
Domicilii : la părinții săi, într-o fermă „la hotarele dintre ținutul Caux și Picardie". La internatul liceului din Rouen. În timpul studiilor de medicină : o cameră la Rouen care dădea spre L'Eau-de-Robec, la un boiangiu pe care-l cunoștea mama lui. La Tostes cu prima lui soție și cu Emma timp de patru ani. Apoi la Yonville-l 'Abbaye.
Aspect fizic : la 14 ani : înalt, părul „tăiat drept pe frunte..." Nu prea lat în spate, mîini puternice, un aer de sănătate. Tînăr : „Slăbi, talia i se deșiră, și chipul său capătă o înfățișare tristă, care-i dădea un aer aproape interesant. Poartă favoriți. Adult : începe să se îngrașe, ochi mici, pometi buhăiți, buze groase, păr negru. Lasă să-i crească barba după moartea Emmei.
Starea sănătății : excelentă.
Îmbrăcăminte : la intrarea în liceu : un surtuc de postav verde cu nasturi gri... pulpele în ciorapi albaștri îi ieșeau din niște pantaloni gălbui, întinși prea tare pe bretele. Era încălțat cu niște bocanci grei, prost văcsuiți, cu tălpile țintuite". Poartă o șapcă nouă. La el, cu Emma : „frumoși pantofi brodați", „o veche redingotă neagră ce o folosea drept halat". Pentru drumurile sale : niște cizme solide, o redingotă. După moartea Emmei își cumpără cizme lăcuite.
Familie : un tată, Charles-Denis-Bartholomé Bovary, care moare la 50 ani de o congestie cerebrală. Mama. Se căsătorește cu Héloise Dubuc, care va muri de apoplexie. Se recăsătorește cu Emma Rouault și vor avea o fetiță, Berthe.
Educație și studii : la 12 ani învață latina cu preotul. La 14 intră în clasa a V-a a liceului Rouen. În clasa a III-a obține o primă mențiune la științele naturale. La 17 ani părinții îl retrag de la liceu și studiază medicina. Cade la primele examene de doctorat, este primit în anul al doilea ca medic (fără diplomă).
Activitate profesională : medic. Debutează greu la Yonville. După moartea Emmei își abandonează clientele.
Avere : posedă 3 000 franci la moartea primei sale soții și casa de la Tostes. În afară de leafă, primește dota Emmei : peste 9 000 franci care vor dispărea în doi ani. Va vinde anexa unei ferme ce aparținuse tatălui lui. Încredințează administrarea averii soției sale care-l va ruina. La moartea Emmei va vinde mobilierul și argintăria pentru a achita datoriile defunctei.
Călătorii : De la ferma părinților la Rouen și înapoi. Dus-întors între Yonville și La Vaubiessard și între Yonville—Rouen.
Viața sentimentală : n-o iubește pe prima soție, dar o iubește cu pasiune pe Emma, care-l înșeală, fapt ce nu-l va afla decît după moartea ei.
Prieteni : mos Rouault.
Ostilități : se ceartă cu mama lui după moartea Emmei.
Relații : la liceul din Rouen : un corespondent, negustor de articole de fierărie. Marchizul d'Andervilliers. Locuitorii din Yonville (ca și la Emma).
Servitori : Nastasie, apoi Félicité.
Opinii religioase : prima împărtășanie la 13 ani. Își botează fetița cu șampanie. Îl detestă pe Dumnezeu după moartea Emmei, apoi devine bigot, dar pentru puțin timp.
Calități și defecte : greoi, naiv. Muncitor la liceu, apoi leneș în primul an de medicină. Timid, puțin ambițios, înzestrat cu simț moral.
Îi place : meseria sa. Semne particulare : licean are un accent deosebit de al colegilor. Călărește. Adoarme după cină și sforăie. Cîntă, Este abonat la „La Ruche médicale" („Stupul medical"). Poartă totdeauna un cuțit la el.
Moarte : moare de supărare după decesul Emmei.

Referințe : Madame Bovary de Gustave Flaubert.

MEMORII ȘI MEMORIALIȘTI

George MACOVESCU

însemnări răzlețe

E vară. Toți au plecat la mare. Am rămas singur acasă. Telefonîndu-mi și găsindu-mă fără nimeni pe lîngă mine, un prieten mă întreabă dacă nu mă plictisesc. Îi răspund că universul meu interior este atît de populat, încît nu am timp să stau de vorbă cu cei aflați în el, să revăd întîmplările trecute ,să mă confrunt cu timpul dus, să mă măsor cu lumi închipuite, cu imagini care îmi fulgeră mintea, să trăiesc sentimente care se învolbură sau se mișcă liniștite în adîncurile mele.

Să mă plictisesc ? Numai neantul plictisește.

★

În iunie 1925, sfîrșeam la școala din satul meu cele cinci clase elementare. Spre deosebire de oraș, în care ciclul primar era de patru clase, la sat obligatorii erau cinci. Cu o lună înainte, împlinisem doisprezece ani. Încotro ? Drumurile vieții mi se deschideau în față, dar eu nu le cunoșteam și puterea de a-l alege pe cel mai potrivit nu aveam.

Familia crescuse. Mai apăruseră trei copii în casa noastră, aduși pe lume de cea de a doua mamă a mea, Victoria, a cărei bunătate și a cărei omenie mi-au încălzit copilăria. Tata, învățător în sat, nu avea nici o avere. Noi nu aveam casă. Locuiam cu chirie. Nu aveam nici o palmă de pămînt, nu aveam nici măcar o capră. Viața era grea și plină de lipsuri. Nici tata, nici mama Victoria nu se pricepeau prea bine cum să chivernisească amărîtul de salariu de învățător care niciodată nu ajungea pînă la sfîrșitul lunii.

Ajunsesem la vîrsta cînd trebuia să părăsesc casa, să plec pe unul din drumurile vieții. Tata credea în mine și voia să mă dea la carte. Mama îl încuraja, iar pe mine mă îmbărbăta să mă pregătesc bine pentru a putea intra într-o școală superioară celei primare. În sat, nu puteam să stau, nu aveam ce să fac. Colegii mei de clasă rămîneau pe bucata de pămînt a părinților. Eu nu aveam pe ce să rămîn. Cel mult, mă puteam angaja argat sau paznic de vite. Tata nu concepea așa ceva. Era în joc „demnitatea" lui de „intelectual" al satului ! Pe de altă parte, credea cum spunea el, în „mintea mea". Îi mulțumesc și acum pentru încrederea arătată.

Așadar, în vara lui 1925, tata se uita în toate orizonturile pentru a descoperi drumul vieții mele. La școala normală, de unde după șase ani aș fi ieșit învățător, nu voia să mă trimeată. Îi ajungea experiența lui de om sărac, înfundat — deși și-a iubit și onorat profesia — într-un sat amărît. La liceul din orașul apropiat, nu putea să mă înscrie, deoarece din salariul lui nu era în stare să plătească taxele școlare și întreținerea la o gazdă. Soluția ? Armata. Sfătuit de o rudă, părintele meu a hotărît să încerce intrarea mea la liceul militar „Mînăstirea Dealului" de la Tîrgoviște. Nu m-am împotrivit, deși nu aveam și nu am avut niciodată temperament de militar, ci dimpotrivă. Două luni m-am pregătit intens pentru examenul de admitere. Lucram cu o tenacitate surprinzătoare chiar și pentru tata. Se terminase cu joaca, se sfîrșiseră vagabondările mele prin cele două păduri din marginile satului, la scăldat nu mă mai duceam decît rar și pentru puțină vreme. Știam matematică, la limba română mă simțeam sigur pe mine, scriind fără greșeli de gramatică și ortografie, istoria și geografia mă pasionau. Îmi amintesc că istoria României o învățasem, în afară de ceea ce auzeam la școală, din tratatul profesorului universitar Grigore Tocilescu.

Așa dar, cînd am plecat, împreună cu tata, la mijlocul lui august, spre Tîrgoviște, mă simțeam bine pregătit. Mama a făcut o pîine mare care să ne ajungă o săptămînă, cît prevăzusem că vom rămîne departe de casă și ne-a adăugat o roată de cașcaval, cumpărată de la un oier de la munte. Mi-am pus într-o lădiță de lemn bagajul — cărțile, o cămașă și un ștergar — și am pornit la drum.

De la Buzău, am călătorit cu un tren personal pînă la București. Ne-am oprit cîteva ore în Capitală. Tata voia să-mi arate orașul. Sînt de atunci șaizeci și doi de ani, dar prima impresie s-a întipărit puternic în mine, unde sălășluiește și acum cu aceeași prospețime. Îmi amintesc cît de uluit am fost cînd am văzut piața Gării de Nord, cu tramvaie, trăsuri, cîteva automobile și multă forfoteală. M-am desprins de mîna tatei și m-am așezat pe treptele peronului din spatele gării. Ieșirea era pe unde se află acum salonul oficial. Voiam să privesc, să cuprind totul, acel tot ce mi se părea ireal, imposibil. Tata m-a lăsat cîteva minute și apoi, în tăcere, m-a ridicat. Mi-am luat lădița și am intrat în oraș, în orașul în care — pe atunci nici măcar nu bănuiam — aveam să-mi trec viața, cu bucuriile și tristețile ei, cu reușitele și înfrîngerile ei.

Drumul de la gară pînă în centrul orașului l-am făcut cu tramvaiul. Vitrinele și firmele magazinelor de pe Calea Griviței defilau într-un colorit fantastic prin fața mea, goana tramvaiului nu mă speria, dar mă intriga, sunetul clopoțelului cu care conductorul avertiza pietonii îl am și acum în urechi. Cînd am ajuns în spatele Teatrului Național, am coborît. Apoi, am urcat ușoara pantă spre Calea Victoriei.

În cartea mea de citire din clasa a cincea primară, se afla o scurtă descriere a orașului București, ilustrată cu un desen al Pieții Universității. Îl țin minte și dacă aș avea o cît de mică îndemînare, l-aș putea reproduce în cel mai mic amănunt. În ascunsul meu sat, ore și zile m-am uitat la acel desen ca la o minune, ca la ceva care știam că există, dar, pe care eu nu aveam să o văd niciodată. Atît de departe era orașul București de mine, de lumea în care trăiam.

L-am rugat pe tata să mă ducă în acel loc al visurilor mele. Am coborît pe Calea Victoriei. Sînt ani de atunci, mulți ani și timpul a șters multe în mintea mea, dar unele impresii mi-au rămas. Mi-aduc aminte de Teatrul Național, în a cărui față staționau cîteva birje strălucitoare și eu nu înțelegeam pe cine așteaptă și unde se duc cînd pornesc. Mi-aduc aminte de grădina Oteteleșeanu, aflată pe locul unde mai tîrziu s-a ridicat Palatul Telefoanelor. În față era o clădire scundă, cafeneaua, în ale cărei încăperi aveam să intru, trei ani mai tîrziu, o singură dată, ...să-i văd și eu pe scriitorii despre care aflasem că se adună acolo. În spatele acestei case, se întindea grădina în fundul căreia era scena teatrului de vară flancată de înalții platani din fostul parc al reședinței lui Iancu și Elenei Oteteleșeanu, falnici arbori căzuți sub secure atunci cînd s-a dărîmat trecutul și s-a netezit terenul pentru noua clădire a Societății Telefoanelor, ridicată în 1931.

Nu-mi mai amintesc decît de Capșa, pentru că tata mi-a atras atenția asupra casei care, spunea părintele meu, adăpostește cel mai bun restaurant din țară. Vitrina cea mare era acoperită cu o perdea roșie, cu ciucuri auriți. La crișma lui Nedelcu, din satul meu, nu văzusem așa ceva.

Ce mă atrăgea mai mult era forfota străzii. Cînd am ajuns la întretăierea Căii Victoriei cu bulevardul, numit pe atunci Elisabeta, tare m-am minunat că nu se încurcă trăsurile și mașinile și trec unele pe lîngă altele fără să se ciocnească.

În Piața Universității, m-am dus exact pe locul cunoscut din dese-

nul aflat în cartea mea de citire. Ce vedeam, semăna cu imaginea din desen. Si nu mă mai săturam să privesc. Treceau tramvae, se opreau în stația pe care eu o știam din poză, tropăiau caii de la trăsuri, forfotea lumea, țipau vînzătorii de covrigi și semințe, treceau femei și bărbați, frumos îmbrăcați, dar eu eram pierdut în acel spațiu pe care îl cunoscusem dintr-o carte în al cărui mijloc mă aflam acum, pluteam într-un vis devenit realitate. Eram în București.

Ne-am întors pe aceeași Cale Victorie pentru a relua tramvaiul care trebuia să ne ducă la gară. Purtam în mînă lădița de lemn cu cărțile, cămașa de schimb și ștergarul. Am cotit-o pe strada Cîmpineanu azi, numită 13 decembrie. Prima clădire din dreapta era casa „Török", dărîmată în 1938. În locul ei, s-a construit blocul „Adriatica" la al cărui parter se află astăzi magazinul „Electro-Lux". În acea casă „Török", se găsea în 1925, restaurantul „Elysée", în aceleași încăperi în care fusese cafeneaua „Fialkovsky" și alăturat, berăria „Gambrinus", pe care, cu mai bine de un sfert de veac în urmă o tinuse Caragiale. A două clădire, de pe aceeași stradă, construcție mai scundă și mai puțin arătoasă, era berăria „Elveția", pe care eu o cunosteam din povestirile tatei. Ori de cîte ori venea la București, trecea pe la „Elveția", să bea o bere. Am intrat înăuntru. Tata a cerut un țap de bere. Eu, un pahar de apă. Dar, mare mi-a fost mirarea cînd, la sfîrșit, părintele meu a plătit și paharul de apă. Cum? Să dai bani pe apă?! În satul meu, apa era în fîntîni, curgea în izvoraște și nu o plăteam cînd o beam. Aici, la București, lumea era altfel alcătuită.

Am plecat spre gară să prindem trenul spre Tîrgoviște. Cam prin dreptul străzii Buzești, tata și-a dat seama că a uitat la berărie, pe un scaun, trăistuța în care se găseau actele mele necesare acceptării la examenul de admitere. Panică. La prima statie, am sărit din tramvai si am rupt-o la fugă înapoi, pe lîngă șine. Așa eram sigur că nu mă voi rătăci și voi ajunge la „Elveția". Fugeam de îmi sfîrîiau picioarele. Eram un bun alergător. Tata, pe urma mea, fugea și el. De la o vreme, a încetinit pasul. Eu, însă, nu. Din Buzești și pînă la Teatrul Național am alergat, cînd mai repede, cînd mai încet, dar am alergat. Am intrat glonț în berărie și m-am dus la masa unde, cu o jumătate de oră mai înainte, tata băuse un țap de bere și eu un pahar de apă plătită. Minune mare! Trăistuța se afla pe locul unde o uitase tata. Am luat-o și am țîșnit afară, reluînd, în goană, drumul înapoi pe lîngă șinele tramvaiului. După zece minute, l-am întîlnit pe tata. Bietul om! Se speriase că a pierdut trăistuța, dar mai cu seamă se speriase că m-a pierdut pe mine. De data aceasta, nu îmi mai acordase încredere. Nu își putea închipui că nu mă voi rătăci într-un oraș atît de mare.

Nu m-am rătăcit atunci și nici mai tîrziu.

★

Văd din ce în ce mai rar rîndunele pe cerul bucureștean.
E prea poluat?

★

Cu mai bine de șaizeci de ani în urmă, în septembrie 1926, începeam clasa a doua secundară, la liceul „Sfîntul Sava" din București. Noul năvălea asupra mea din toate părțile și mă înspăimînta, fiindcă nu puteam, nu știam să îl ordonez pentru a mi-l însuși. La vîrsta aceea și la bruma mea de educație, nu aveam capacitatea de sinteză și fiecare nou mă asalta și mi se prezenta ca element particular din care eu nu eram capabil să extrag generalul. Atunci am simțit cu adevărat greutățile vieții. Mă aflam singur și pierdut în fața năvalei cunostintelor noi, a evenimentelor noi, a adevărurilor noi, a unor comportamente noi, în fata unui noian de informații de toate genurile. Înnăscutul meu spirit de curiozitate mă împingea în această avalanșă, dar nu mă ferea de greșeli, de răni.

Așa m-am zbătut vreo trei ani. Abia prin 1929, deci cînd aveam șaisprezece ani, a început să intervină — atît cît putea să intervină la acea vîrstă — spiritul sintetic, înțelegerea generalului. Atunci am simțit că am intrat pe un nou făgaș al existenței mele, al descifrării lumii înconjurătoare. Abia atunci am început să simt că nu mai sînt o frunză bătută de vînturi, că încep să fiu stăpîn pe mine, să-mi cunosc forțele și slăbiciunile, să am curajul confruntării cu viața. Pînă la această nouă stare interioară a mea, eram ca o coajă de nucă azvîrlită încoace și încolo de valuri, izbită de întîmplări, de fapte, de oameni, de informații, ale căror prezențe și schimbări nu reușeam să le sesizez, să le pătrund, să le ordonez, să le stăpînesc.

Au fost profesori ai mei, în școala de la „Sfîntul Sava" care m-au ajutat să trec de la acea stare haotică la ordinea necesară procesului meu de cunoaștere. Au fost întîmplări în viața mea, au fost împrejurări, au fost oameni care, deasemenea m-au ajutat. Dar, printre toate acestea, a circulat și a acționat mereu voința mea de a cunoaște și înțelege ceea ce se petrece în jurul meu, în lume, în viață. Cît am reușit, aceasta este o întrebare căreia nu eu, ci alții au rostul să-i dea răspuns.

Am rămas pînă acum cu o „meteahnă": cînd nu cunosc și nu înțeleg ceva, mă simt slab și dezarmat. De aceea, atacurilor din spate, deci necunoscute, cu greu le-am rezistat. Sau, uneori, m-au înfrînt. Atacurile a căror cauză nu o înțelegeam deasemenea nu le-am rezistat. Slăbiciuni omenești!

★

Ziarele au publicat o știre extraordinară. Cercetători de la Universitatea Princeton, din Statele Unite, au realizat în laborator o încălzire a hidrogenului pînă la două sute de milioane de grade Celsius, temperatură de zece ori mai mare decît aceea din centrul soarelui. Se apreciază că pînă în 1989, grație acestei temperaturi, aflată la dispoziția omului, controlată și mînuită de el, se va realiza o fuziune nucleară care va produce mai multă energie decît se consumă pentru a obține fuziunea.

O lege categorică a fizicei clasice spune tocmai contrariul, anume că nu se poate obține mai multă energie decît cea consumată pentru a o produce. Aceasta părea un adevăr absolut. Acum, a fost răsturnat.

Deci, unde ne aflăm cu adevărurile absolute? Geniul uman le răstoarnă, unul după altul, adevăruri pe care tot omul le-a formulat în diferite etape ale evoluției sale.

Nu avea dreptate Descartes cînd punea la îndoială tot ce se afirmase înaintea lui?

Se pare că știința contemporană stă, mai mult decît oricînd, sub semnul lui *„dubito"*. Mai mult decît oricînd, „trestia gînditoare" este bătută de vînturi tot mai aprige. Și, totuși, rezistă. Ba, mai mult. Ea însăși stîrnește anumite vînturi care, pe de o parte o fac să se clatine — semn de îndoială, de întrebări profunde — iar pe de altă parte o întăresc mai mult în convingerea că trebuie să gîndească, singura ei rațiune de a exista. „Cogito, ergo sum"!

★

Zilele trecute, m-am oprit din nou în fața tablourilor lui El Greco, aflate în Muzeul Republicii. O fac de oricîte ori mă găsesc în galeria picturii universale.

Figurile prelungite — influență a artei bizantine pe care cretanul Thecto-kopulos o cunoștea bine și a dus-o cu el la celălalt capăt al Europei, în Spania veacului al șaisprezecilea — acele figuri care populează pînzele lui El Greco au o varietate și o expresivitate extraordinară. Fiecare spune ceva, trăiește puternic un anumit sentiment, se încadrează organic în tot și, totuși, reprezintă o individualitate, o personalitate. Chiar și îngerii se supun acestei reguli.

Coloristul El Greco apare a fi potolit, fără stridențe, dar ce strălucire știe să dea tonurilor! Violetul

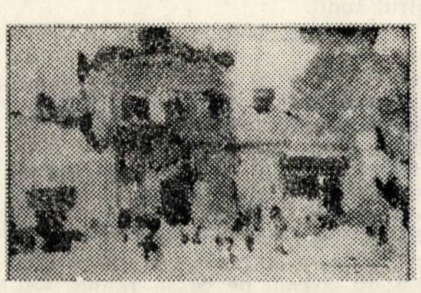

Augustin Costinescu: „Peisaj din Tulcea"

George Macovescu și Zaharia Stancu la o întîlnire literară

— culoare a epocii — este caracteristică paletei lui El Greco, iar verdele așezat, de obiceiu, lîngă marouri, capătă nuanțe de o mare varietate și căldură.

Ca un adaos necesar talentului, clasicii picturei știau multă „meserie", cunoșteau și stăpîneau tainele tehnice ale artei lor.

Să fi evoluat într-atît această artă, încît chiar marii pictori contemporani pot neglija aceste taine descoperite de-a lungul veacurilor ?

*

În prefața la un mic album : „Paris de temps nouveaux", „Pierre Courthion" scrie :

„Baudelaire spunea despre Paris că e un bătrîn harnic. Da, așa văd Parisul, îl văd cu o baghetă în mînă, gata să facă o minune, trezind în lucruri, cînd le atinge, emotii ascunse, întocmai măturătorului care face să țîșnească, la marginea trotuarelor, apă limpede și purificatoare în șănțulețele murdare ale micilor străzi"..

„Emoții ascunse"... Cîte emotii ascunde Parisul, pe care l-am văzut de atîtea ori si în care, în anii de demult, eu însumi am trăit atîtea emotii. A fost o vreme cînd ori de cîte ori soseam la Paris, în prima seară mă urcam în Montmartre si de pe imensele scări priveam orașul peste care, deobicei, plutea o ușoară ceață albăstruie, în care se înfigeau luminile, întocmai ca stelele în cerul unei nopți de iulie. Îl priveam îndelung pînă mă cuprindea o dulce ameteală, un dulce extaz și atunci simțeam o imensă bucurie, ca într-o lume a frumusetii, a frumusetilor tăcute și senine. Rămîneam pe acele trepte pînă tîrziu în noapte și nu mă săturam să privesc, orașul care apoi, încet, încet, mă aducea în lumea reală și mă stăpînea.

Emoții ascunse... Era în anii de demult ai tinereței zburate.

*

Bunica mea din partea mamei — odihnească-se în liniștea eternă în care a intrat acum aproape o jumătate de veac — era o femeie aprigă. Rămasă văduvă de timpuriu, a muncit cu acul pentru a crește cei opt copii cu care o dăruise natura si omul ei, iubit în viață, iubit și în moarte, dar ocărît, din cînd în cînd, că o părăsise cînd nu trebuia.

Bărbatul îi lăsase o găspodărie oarecum închegată pe care bunica se căznea să o păstreze așa cum fusese în anii ei fericiti. Lustruia mobilele cu o îndărătnicie care a stăpînit-o pînă în ultima săptămînă a vietii ei. Mobilele acelea mă fascinau. De cîte ori mă duceam la oraș, la bunica, mă gîndeam, cu bucurie, că voi revedea acele mobile frumoase, colorate, strălucitoare, păstrate în cea mai bună stare, pentrucă bunica se ferea să le folosească. Mă furișam la ușa camerei pe care bătrîna o numea „salon" și unde nu aveam îngăduința să intru fără ea și priveam îndelung masa rotundă, neagră, lustruită și scaunele îmbrăcate în pluș roșu. Cel mai mult, mă atrăgea un fotoliu cu lemnăria brațelor și a spătarului aurită și tare aș fi vrut să mă așez măcar o dată pe el. Visul nu mi s-a îndeplinit. Bunica era aprigă.

Mult mai tîrziu, mi-am dat seama că mobila aceea din casa de pe o stradă dosnică din orașul de cîmpie nu era de mare preț, dar venind din casa părinților mei, aflată într-un sat mic și amărît, unde masa și scaunele erau din scînduri abia strujite, tot ce vedeam în „salonul" bunicii mi se părea extraordinar, din altă lume care nu era a mea.

Tăcerile întunecatelor nopți din satul meu îmi dăduseră un ascuțit simț al singurătății. Mă trezeam uneori — mai ales după ce în 1919 murise mama — și ascultam acea tăcere imensă. Orice zgomot, oricît de mic ar fi fost, mă aducea în lumea realului, îmi stîrnea sau îmi potolea frica ancestrală. În casă era întuneric. Afară era întuneric.

La bunica, era altfel. În dreptul ferestrei camerei unde mă culcam — o vreme, am trăit în casa mamei mele — era un felinar cu lampă de gaz. Era o lumină care ardea toată noaptea. Nu mai era bezna din satul meu. Auzeam, din cînd în cînd țignalul sergentului de stradă care își făcea rondul. Auzeam fluieratul locomotivelor trenurilor care treceau prin gara orașului, le auzeam pufăiturile cînd ieșeau din depou sau cînd porneau în drumurile lor către București, ori către Moldova. Spre ziuă, auzeam tropăi-

tul cailor de la birjele orașului — un birjar își avea grajdul în spatele casei bunicii — și așa trăiam într-o lume vie, cu semne vizibile și mai ales auditive ale prezenței omului. În acele nopți de la bunica, nu mai era singurătate, eu nu mai eram singur în fața imensei singurătăți. Mă simțeam în mijlocul lumii.

Acasă, în sat, nopțile însemnau tăcere, întuneric, singurătate. Și atunci, gîndul alerga, alerga, alerga... Mă gîndeam la mamă, mutată nu de mult în cimitirul de pe deal și vorbeam în gînd cu ea. Vorbeam, în gînd, cu mine, cu ceea ce se petrecuse în cursul zilei, cu oameni cunoscuți și cu cei pe care mi-i închipuiam. Tăcerea, singurătatea și întunericul nopților copilăriei mi-au hrănit imaginația în începuturile vieții mele.

★

Ori de cîte ori recitesc „Plumb", mă întreb de unde vine „misterul" Bacovia. Versurile sînt de o mare simplitate, unele par chiar banale în aspectele lor exterioare, limbajul poetic este simplu, limba folosită este obișnuită și... totuși..., melancolia bacoviană, la început insinuantă, apoi dominantă îl învăluie pe cititor cu o melodie care se prelungește, prin ecourile ei, dincolo de clipă.

Să fie în poezia lui Bacovia semne artistice, ieșite la suprafață, ale unor sedimentări din adîncurile sufletului omenesc, așezate acolo, strat după strat, mai dense, mai puțin dense; dealungul sutelor de mii de milenii, de cînd ființa umană a început să aibă sentimnetul tristeții, al melancoliei?

★

Nu de multă vreme, am auzit o poveste. Mai bine zis, povestea unei întîmplări adevărate.

Către sfîrșitul ultimului război, dintr-un lagăr de prizonieri, aflat în îndepărtatul orient, au reușit să evadeze doi ofițeri japonezi și unul austriac, cu intenția ca, odată ajunși în Iran, să se despartă, îndreptîndu-se spre țările lor. Drum lung și greu, plin de riscuri, de pericole de tot felul. Călătoreau numai noaptea. Ziua se ascundeau. Multă vreme, s-au hrănit numai cu ceea ce găseau prin păduri sau prin preajma satelor în care, de frica de a fi prinși, nu intrau.

Trecuseră mai bine de trei săptămîni de la fuga din lagăr, cînd unul dintre ofițerii japonezi și-a rupt un picior. Drum înapoi nu exista. Internarea într-un spital ar fi însemnat descoperirea evadării. Deci, numai înainte. Au legat fractura așa cum s-au priceput și celălalt japonez și-a luat compatriotul în spinare. Numai el îl purta, refuzînd austriacului povara.

Au trecut zile de odihnă și îngrijire, au trecut nopți de mers istovitor pînă ce accidentatul s-a însănătoșit și a început să umble singur.

Atunci, s-a întîmplat un fapt extraordinar. Într-o noapte, înainte de a porni la drum, cei doi japonezi au început o luptă pe viață și pe moarte, înarmați fiecare cu cîte un cuțit. Austriacul s-a repezit între ei și a început să îi potolească. Surpriză! Cei doi combatanți s-au repezit asupra lui și, cu forțe unite, l-au legat de un copac. Apoi, mai hotărîți, s-au dezlănțuit mai crîncen, spre stupefacția tovarășului lor de drum, asistent neputincios la sălbateca încăierare, sfrîșită prin uciderea ofițerului care avusese piciorul fracturat. Îl învinsese și îl omorîse cel care îl purtase atîtea nopți în spate.

După ce l-au înmormîntat pe cel pierit, a urmat o convorbire între austriac și japonezul rămas.

— De ce l-ai ucis?

— În lagăr am aflat că era denunțător. Ne spiona pe noi, pe japonezi.

— Atunci, de ce l-ai luat tovarăș de evadare?

— Ca să nu mai poată denunța și pe alții.

— Cînd și-a rupt piciorul, de ce l-ai purtat în spinare?

— Era un concetățean al meu căzut în nenorocire. Nu puteam să-l părăsesc în singurătate.

— De ce nu l-ai omorît atunci?

— Nu avea putere să se lupte. Am așteptat să se refacă.

— Nu te-ai temut că te-ar fi putut ucide el pe tine?

— Nici decum, pentrucă adevărul și dreptatea erau cu mine și nu cu el.

— De ce nu l-ai omorît cînd dormea?

— Trebuia să-i dau o șansă să se apere. Dacă îl omoram în somn, comiteam o crimă. Luptînd cu el, l-am pedepsit.

★

O frumoasă după amiază de septembrie, cu o lumină aurie, caldă, bună, molatecă, pe care nu mă satur să o privesc. Cerul este siniliu, verdele copacilor bate spre gălbui, acoperișurile de țiglă sînt roșii-gălbui. Numai pluta din grădina casei lui Zaharia Stancu îmi apare verde-alburie, estompată pe albastrul decolorat al orizontului.

Nu se mișcă nimic. Aerul stă, frunzele au încremenit, înalții plopi din cartier s-au înfipt cu vîrfurile în cer și nici tremurătoarele lor foi nu se clatină.

Tăcere. Au tăcut și turturelele, netăcutele turturele care au invadat cartierul. E liniște și tăcere. Totuși, ceva se mișcă: timpul. El curge neîncetat. Îl văd cum trece prin fața mea, pe deasupra mea, prin mine și mă ia cu el. Ducîndu-mă, unde?

★

Privesc începutul de toamnă. Îl privesc și îl trăiesc în afara mea și în mine. Dimineața e rece, seara și noaptea sînt reci, dar miezul zilei e cald și luminos. Totuși, o lumină din ce în ce mai gălbuie. Frunzele pălesc, unele se înroșesc. Păianjenii își întind ultimele pînze. S-a umplut grădina de ele și de funigeii leneși zburători. Greerii nu mai cîntă. Luna e rece și are contururi palide. Stelele s-au îndepărtat și parcă s-au oprit să mai clipească. Nu au început să treacă păsările călătoare, dar le simt apropierea, venind dinspre nord.

Frumoasă este în primăvară învierea naturii? Frumoasă este și moartea naturii în fiecare toamnă! O frumusețe dureroasă, răscolitoare, plină de regrete, de spaime, de întrebări. Urmîndu-și ciclul său în timp, ființa umană încearcă să intre în ritmul ciclului naturii, diferit de al ei, încearcă, se agață, speră, uneori se face că nu observă discrepanța, dar, pînă la urmă privește tragic frumusețea dureroasă a toamnelor care, uneori, lungindu-se și încetinindu-și ritmul, ne prelungesc chinul și ne lasă să ardem încet în neputința de a opri timpul. Pentrucă toamna, mai mult decît orice anotimp, aceasta face: ne arată în fiecare an, că timpul nostru, al fiecăruia, are un sfîrșit aflat pe aproape. Frumusețile dureroase ale toamnei sînt heralzii neantului.

Augustin Costinescu: „Pe gînduri"

Augustin Costinescu: „Peisaj"

Alte amintiri de la „CONVORBIRI LITERARE" din ultima perioadă bucureşteană

de Teodor Al. MUNTEANU

N. Iorga, grăbit ca întotdeauna

În iunie 1939 se împlinea o jumătate de veac de la stingerea din viaţă a lui Eminescu. Conducerea „Convorbirilor literare" plănuia să cinstească acest pios popas cu un număr de revistă special, care, pînă la urmă, a devenit un volum de 1 000 de pagini, cu colaborări valoroase,din ţară şi de peste hotare. El a fost deschis de N. Iorga, cu articolul Eminescu, creator de generaţii, al cărui manuscris, cu litere mărunţele şi cu destule adăugiri, prinse în cerculeţe şi trimise prin săgeţi la locurile respective, avea în prima pagină, sus, în stînga, apostilă subliniată : „Rog ultima corectură, negreşit. — N. I." De obicei, profesorul scria oarecum citeţ, nu dădea prea multă bătaie de cap celor care se ocupau de lucrările lui. De data aceasta însă era vădită starea de tensiune cînd a fost conceput articolul şi nici vreuna dintre secretare nu a găsit vreme să-l transcrie ; pe de altă parte, atunci nu se legiferase prin stasuri obligaţia ca orice filă scrisă, intrată în tipografie pentru multiplicare, trebuie să fie dactilografiată. De aceea, a fost nevoie să împrumutăm linotipistul de la tipografia „Universul", în care se imprimau publicaţiile lui N. Iorga, „Neamul românesc" şi „Cuget clar", şi unde grafia, scrisul său era deci familiar.

Ajunşi cu revista gata să intre la tipar, am telefonat la Institutl de istorie, care poartă astăzi numele ilustrului întemeietor, comunicînd celei mai apropiate colaboratoare a savantului, Valeria Costăchel, că îi trimitem corecturile la articolul respectiv şi să-l roage pe N. Iorga, în numele nostru, să le citească fără întîrziere. Nu mică ne-a fost bucuria cînd, după jumătate de oră, am fost anunţaţi că profesorul pleacă imediat la Academia Română şi fiindu-i în drum tipografia „Bucovina", unde se tipăreau „Convorbirile", se va abate pe la noi, mai ales că are de lămurit unele afirmaţii contradictorii şi inexactităţi în scrisorile sale din epoca „Semănătorului", pe care I. E. Torouţiu se pregătea să le publice în cel de al VII-lea volum de „Studii şi documente literare". N-a trecut multă vreme şi uşa redacţiei s-a umplut cu toate ale lui N. Iorga : pălăria neagră cu boruri largi, servieta burdusită bine, nelipsita umbrelă (deşi afară trecătorii se furişau pe lîngă ziduri din cauza zăpuşelii) şi glasul aproape gîfîit, de parcă ar fi fost vorba de o fugărire, iar urmăritorii nu ar mai fi avut decît un singur pas să înhaţe prada... A intrat de-a-curmezişul, cu umărul drept ridicat şi n-a mai închis uşa. A pus pe un scaun geanta şi umbrela ; pălăria a lăsat-o pe cap, era grăbit, ca întotdeauna. La semnul lui I. E. Torouţiu să părăsim încăperea, N. Iorga a intervenit cu „nu-i nevoie". Şi am rămas aşa cum ne-a găsit, dar fără putere să ne mai concentrăm la ale noastre, căci uitasem de toate şi ciuleam urechile spre biroul directorial, devenit în acele clipe loc de mare cinste, pentru un musafir celebru... A început să-şi facă corectura la articol şi l-a rugat pe I. E. Torouţiu să-i citească din şpalte pasajele cu pricina, adică acelea din scrisorile primite sau trimise de el în timpul cînd conducea revista „Semănătorul", în care s-ar găsi contradicţii sau probleme confuze. Fără să-şi ridice privirea de pe paginile ce le avea în faţă, semnele de întrebare erau rezolvate scurt, la

Colegiul de redacţie al revistei „Convorbiri literare", 1 ianuarie 1939 — 1 noiembrie 1944 (de la stînga la dreapta) : I. E. Torouţiu, lîngă el Alexandru Ionescu ; în planul al doilea : Teodor Al. Munteanu şi Ştefan Cuciureanu.

unele : „aici e bine, ţi se pare că mă contrazic", sau, la altele : „ai dreptate, trebuie altfel", şi spunea cum trebuie, iar la urmă adăugă zîmbind : „se mai întîmplă, dragă domnule Torouţiu, se mai întîmplă. Numai unde nu se munceşte nu ai ce mătura".

Privindu-l pe genialul cărturar cît de uşor rezolvă două probleme în acelaşi timp, o undă de regret mi s-a strecurat în suflet pentru că nu se aflau de faţă atunci şi doi studenţi la examen : unul să vorbească de epoca lui Mihai Viteazul, altuia să-i dicteze spre traducere un text din Horaţiu, pentru a se adeveri încă odată extraordinara lui putere de distribuire a atenţiei, despre care i se dusese buhul în toată lumea. În acest timp prezenţa lui N. Iorga se răspîndi cu iuţeală de fulger, astfel că cei aproape o sută de salariaţi ai tipografiei începură să se înghesuie la geamul care despărţea biroul de ateliere, ţiindu-se măcar să-l vadă, cu toate că aproape toţi numai auziseră de faima savantului, nu ştiau că a publicat peste 1 250 de lucrări, în afară de articolele de ziar din ţară şi de peste hotare. N. Iorga trecuse în legendă încă de cînd era în viaţă. Părea mulţumit de litera cu care fusese cules articolul. S-a ridicat să plece. La rugămintea lui I. E. Torouţiu de a ne onora revista cu colaborare şi pe viitor, N. Iorga a răspuns afirmativ, cu condiţia respectării stricte a celor discutate cînd a dat articolul pe care-l corectase. Despre ce era vorba ? Precizase de la început să nu fie în acelaşi număr de revistă cu Simion Mehedinţi. Nişte probleme familiale, gingaşe, creaseră raporturi neamicale între cei doi savanţi, de care conducerea „Convorbirilor" a ţinut seama. I. E. Torouţiu cunoştea bine cauzele şi s-a ferit ca de foc să zgîndărească susceptibilitatea amîndorura, publicînd chiar ale sale „Studii şi documente literare" cîte două volume deodată, ca să nu fie vorbă : unul închinat „Junimii", privind pe Simion Mehedinţi, altul epocii „Sămănătorul", lui N. Iorga. L-am condus cu toţii pînă în stradă, cu plecă-

ciunile cuvenite, iar el a pornit în grabă la Academia Română, cu pas mai întins de cum venise...

După mai bine de un an, adică în dimineața zilei de 28 noiembrie 1940, în aceeași tipografie apare D. Munteanu-Rîmnic, profesor la liceul din Ploiești, director al „Gazetei cărților" și cumnat cu N. Iorga, care ne aduce știrea că istoricul a fost răpus în cursul nopții de către o bandă de legionari. Sosit în acele clipe, I. E. Torouțiu completează că postul de radio Moscova a anunțat scurt: „Românii au avut un cărturar genial și l-au ucis și pe acela". Cei prezenți am rămas fără grai, ne uitam unul la altul, atît. Amănuntele despre oribila faptă, cu dezlănțuiri de fiară, ne uluiau. I. E. Torouțiu, despre care cel asasinat scrisese de curînd în „Cuget clar" că este „capabil și teribil de blînd om, pe care nu-l poți refuza", a început să lăcrimeze. Cu voce tremurată, ne-a spus că el se consideră, ca și mulți alții, fiu spiritual al lui N. Iorga. Încă din anii liceului și ai universității din Bucovina sa a avut parte de îndrumarea și sprijinul cărturarului — apostol. A primit permanent de la el, în Cernăuți, înainte de 1918, lăzi cu cărți de istorie și literatură românească, cu coperte false: Cultura cartofului, Creșterea viermilor de mătasă, Cum se poate obține o recoltă bună la porumb ș. a., pentru a amăgi la graniță vigilența vameșilor, cărți pe care le împărțea gratuit la sate. „Se va afla odată și odată uriașa contribuție a istoricului la menținerea trează a conștiinței naționale în provinciile noastre subjugate. Eu am trăit sub ocupație străină și știu ce înseamnă. Nemții sînt foarte buni organizatori, dar vai de acei care cad sub călcîiul lor! Am gustat din aceasta. Țineți minte, voi, cei tineri, că cisma prusacă este teribilă!", a accentuat directorul revistei noastre. După Marea Unire, I. E. Torouțiu i-a fost colaborator la tipografia și editura din Vălenii de Munte. A avut prilejul să-l cunoască bine, zi de zi. A adăugat: „N. Iorga și-a închinat toată viața neamului său. El nu a trăit, cît de cît, ca un pămîntean, lui i-au fost străine micile bucurii omenești. Nu s-a dus și el cu soția în vreo stațiune climaterică, nu a intrat în grădinile de vară, să bea și el o halbă cu bere. Numai muncă, muncă, muncă!" Peste cîteva săptămîni I. E. Torouțiu s-a îmbolnăvit și i-am dus acasă materialul care trebuia să intre în numărul viitor al revistei. În spatele biroului de lucru, deasupra rafturilor cu cărți legate în piele, același tablou mare cu chipul lui N. Iorga din anii tinereții; nu se ridicase încă doliul de pe el, îl ținea acolo, sus, veneрația din acea casă.

Ionel Teodoreanu, cu toată inima între tineri și în sprijinul lor

Ionel Teodoreanu nu a fost colaborator al „Convorbirilor". Ne-a vizitat redacția, totuși, în toamna 1940, însoțit de un sublocotenent tînăr de tot, așa cum se obișnuia pe atunci, în preajma războiului, cînd școlile militare rupeau din durata legală a studiilor pentru a se completa cu ofițeri locurile vacante din fruntea noilor plutoane. Focurile cataclismului început în Polonia prinseseră să se întindă în toată Europa, iar bubuitul tunurilor se auzea din ce în ce mai aproape de granita noastră. Se impuneau măsuri adecvate. Nu se știa încă ce întorsătură vor lua evenimentele. Sublocotenentul visător și frumos se numea Valeriu Livadă (poate un pseudonim) era născut într-un sat de lîngă Iași și rugase pe Ionel Teodoreanu să intervină la directorul revistei noastre pentru a-i tipări un volum de versuri, în colecția „Convorbiri literare", înființată special pentru poeții tineri. Generos ca întotdeauna, Ionel Teodoreanu i-a sărit în ajutor, nu cu o scrisoare de recomandare, ci cu însăși prezența:

— Domnule Toru (așa i se adresa de obicei lui I. E. Torouțiu), ai în fața matale pe tînărul poet Valeriu Livadă, pentru talentul căruia mă pun chezaș. Sînt convins că va cinsti laurul poeziei cum își cinstește

Ionel Teodoreanu

tresa de proaspăt ofițer. Te rog mult, te rog călduros publică-l cu încredere pe acest băiat plin de har.

— Se va îndeplini voia ta, să-mi aducă manuscrisul —, fu răspunsul.

S-a hotărît ca sublocotenentul poet să se ducă la unitatea militară unde fusese repartizat, să ne trimită caietul respectiv și să nu țină prea mult la el corecturile în paginile pe care le va primi ca să dea „bun de tipar".

După ce au fost aduse cafelele și s-au aprins țigările, I. E. Torouțiu a continuat:

Ionele, acum să vorbim și despre oile noastre. Cuvinte convingătoare constat că ai, fapte frumoase văd că faci, dar cîteva slove pentru „Convorbiri" cînd ne aduci?

La care întrebare romancierul a răspuns:

— Mulțumesc frumos pentru poftire. Cu dragă inimă aș vrea să vă aduc ceva, că doar în dulce Tîrgu Ieșilor a deschis ochii și a crescut această revistă. Ieșenii o socotesc tot a lor, cu toate că Iacob Negruzzi a tîrît-o de mult în Cetatea lui Bucur. Noi, moldovenii, știi și matale, căci deși vii din Bucovina, se cheamă că tot de-al nostru ești, noi, moldovenii, repet, sîntem tare păcătoși la inimă, la iubire. Cînd ne place ceva sau cineva, apoi nu uităm pînă punem mîinile pe piept pentru totdeauna. Primesc și eu acasă revista, sînt abonat, îmi place. Dar văd că aveți numai nouăzeci și șase de pagini. Ce colaborare să vă dau? O nuvelă? Nuvele nu mai scriu. O schiță? Schițe nu am. Un fragment de roman? Dar asta ar însemna să vă fur cel puțin jumătate din pagini.

— Dar la „Însemnări ieșene" și la „Viața românească" parcă... zîmbi cu subînțeles directorul revistei noastre.

— Hei-hei-hei! Eram tînăr, lucram mult, de toate. Aistea au fost, au fost atunci, cînd umblam în rubașcă albastră și simțeam furnicături în degetele de la mîna dreaptă, mînjite de cerneală; în vremea aceea aveam jeratec în călcîie. Era timpul cînd mă aflam pe urmele Olguței, ale Monicăi, ale lui Dănuț din Medeleni. Cînd însăilam Jucării pentru Lili, acei fulgi de abur, acele petale de zarzăr, care n-au prea plăcut unor nasuri subțiri și deștepte. Toate au fost, domnule Toru, înțelegi matale? Au fost. Azi scriu numai romane. Și ca să folosesc vorbe mari, de sărbătoare, dar fără îngîmfare, azi zidesc numai catedrale, cum s-ar zice, nu pun chirpici pentru bisericuțe de țară. Grăit-am limpede sau ba?

— Grăit-ai foarte clar! Nici nu se putea mai limpede! — Și au izbucnit în rîs amîndoi.

Pe Ionel Teodoreanu l-am cunoscut personal în 1938, în redacţia revistei „Universul literar", al cărei colaborator a devenit după stabilirea sa definitivă în Bucureşti. Niciodată nu a uitat Iaşii şi obişnuia să spună, după fiecare conferinţă în sălile ticsite mai ales de admiratoare : „Mulţumesc pentru aplauze şi le trimit în Moldova de unde am plecat". Mulţi se întrebau, fără să-şi poată răspunde, dacă scriitorul este mai strălucit decît oratorul sau viceversa. Uneori îl imita pe Eminescu, care germaniza cîteodată cuvintele : pe s îl pronunţa z. Zicea : „Mîine nu sînt liber, am un un proces la Cazaţie". Era parcă şi oleacă de fandoseală, puţintel teatru în comportarea lui, dar nu enerva. Dimpotrivă. Ca şi atunci cînd, tot în redacţia „Universului literar", de faţă fiind şi puţin mai vîrstnicii decît noi Dan Botta, Petru Comarnescu, Constantin Fîntîneru ş.a., autorul „Goliei" a început la un moment dat să se caute precipitat prin buzunare, apoi către toţi, cu braţele ridicate şi cu disperare în glas : „Fraţilor, daţi-mi o „Naţională !" Pe atunci „Naţionalele" erau cele mai ieftine ţigări, otrava săracilor. Abia mai tîrziu, în timpul războiului, au apărut pe piaţă altele şi mai ieftine, cu gust amar şi cu miros de frunze uscate de salcîm : „Plugarele" !

Îmi mai amintesc că la Societatea Scriitorilor Români (din strada Berthelot, azi Nuferilor) era obiceiul ca după şedinţa anuală, cînd se primeau membri noi, discuţiile să continue peste drum, în circiumioara „La puiul de urs", al cărei proprietar avea un vin tare gustos, în sticle lunguieţe ca nişte proiectile de tun de cîmp şi pe etichetele cărora erau scrise tot cuvintele de pe firma de afară. Nu mai trebuie spus că înghesuiala (încăpere mică, nemuritori mulţi !), fumăraia (să o tai cu iataganul, căci ţineau în gură ţigări aprinse şi nefumătorii !), precum şi zumzetul nedesluşit (toţi vorbeau, nimeni nu asculta !) mai dihai ca acela din Gara de Nord, toate de acolo (paradoxal !) te ţineau cu tălpile lipite de duşumea, în loc să te arunce pe uşă sau pe geam în stradă. În luna mai 1943, cînd s-a repetat, ca în fiecare an, o blăstămăţie la fel de plăcută şi cînd am fost uns şi eu, cum s-ar spune, cu mir oficial de nemurire, adică am fost cooptat în Societatea Scriitorilor Români, odată cu Ştefana Velisar şi Ioana Postelnicu (lipseau din circiumă !), în acea după-amiază cu cer senin şi pomi înfloriţi s-a petrecut ceva hazliu de tot. Neagu Rădulescu, după ce îşi făcuse datoria şi de caricaturist pe seama celor prezenţi, îmbogăţindu-şi bloc-notes-ul, după ce şi-a dres glasul şi s-a convins că nodul cravatei este la locul lui, s-a suit pe un scaun, şi-a scos pieptenul din buzunar şi a bătut cu el apăsat în paharul gol, rugînd să se facă linişte, pentru că maestrul Ionel Teodoreanu vrea să ne comunice o ştire importantă. S-a aşternut tăcerea imediat, iar autorul lui Tudor Ceaur Alcaz, fără să se mai urce în locul lui Neagu Rădulescu pe scaun, şi-a rotit privirea peste toţi şi cu dulcele-i grai moldovenesc a rostit rar : „Vă aduc la cunoştinţă un fapt foarte grav. Fratele meu, Alexandru Osvald Teodoreanu — zis şi Păstorel, care în acest moment ţine în mînă o halbă încă plină, amiroase a vin chiar atunci cînd bea bere". Hohotul general de rîs şi aplauzele zgomotoase n-au durat cît ar fi trebuit, din cauză că negustorul ne-a anunţat că, avînd un necaz mare în familie, este nevoit să închidă fără întîrziere bodega.

Cam după jumătate de an şi mai bine de la plecarea subolocotenentului poet, care urma să trimită manuscrisul volumului său de versuri, proiectat să apară în colecţia „Convorbiri literare", ne-am revăzut cu Ionel Teodoraenu la cafeneaua „Bucureşti", din bulevardul Magheru, unde funcţionează astăzi restaurantul şi hotelul „Ambasador". Romancierul ne-a informat că tînărul despre care este vorba s-a dus atunci la unitatea militară unde fusese repartizat, aceasta l-a trimis în nişte manevre, iar după declanşarea războiului a plecat pe front şi nu s-a mai întors. Mama lui, văduvă din celălalt mare măcel, a primit în satul ei de lîngă Iaşi o hîrtie oficială cu multe ştampile şi iscălituri şi era felicitată că a născut un erou, care „a luptat vitejeşte pînă la ultima picătură de sînge, a căzut cu faţa la inamic" şi alte asemenea cuvinte.

Sublocotenentul poet avea 18 ani şi fusese propus pentru o decoraţie...

Ionel Teodoreanu a căzut pe gînduri, lăcrimînd. Aşa mi-a rămas în amintire, căci, datorită evenimentelor, l-am întîlnit rar de tot şi numai în treacăt, iar la 3 februarie 1954, cînd se afla în sicriu, nu m-am putut duce să-l văd, o febră tifoidă izolîndu-mă complet de lume, în spitalul „Colentina".

Exemplu de demnitate şi de modestie: Alexandru Al. Philippide

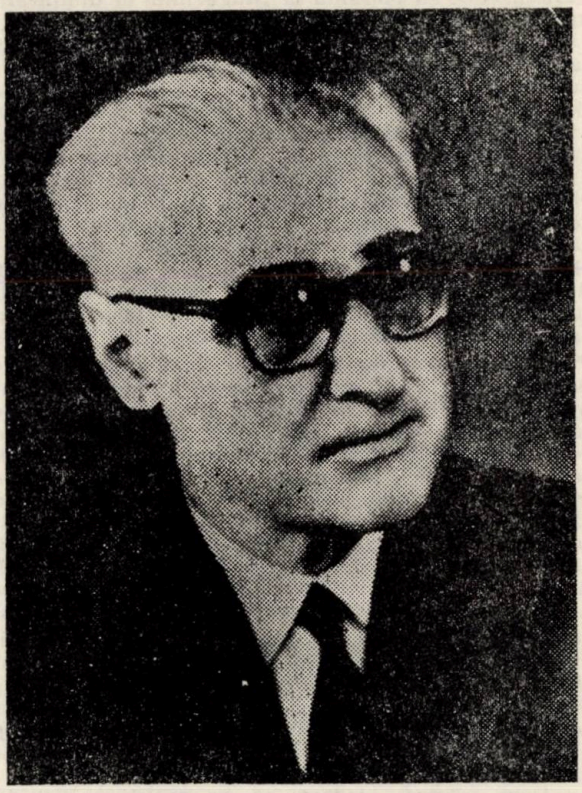

Despre poetul, prozatorul, eseistul, traducătorul Alexandru Philippide, salutat cu entuziasm la debut de Ion Barbu şi considerat, tot atunci, de N. Iorga „un poet de mare inspiraţie", îmi voi aduce aminte întotdeauna cu recunoştinţă şi voi scrie mereu cu peniţă fierbinte. Am fost onorat cu prietenia lui şi mi-a întins mîna în clipele de grea cumpănă. Cred că nu sînt singurul care am simţit la el umăr de frate mai vîrstnic.

Locuia de mai mulţi ani în strada Ilarie Chendi 9, de unde a şi plecat în lumea umbrelor. Camera de lucru nu se poate mai simplă : un pat-canapea, un birou încăpător, un dulap cu cărţi (în special în limbi străine), două scaune şi o sticlă cu apă. Un fel de chilie modernă. Asta pînă cînd necazurile fiecăruia ne-au despărţit pentru oarecare timp. Aveai ce învăţa de la dînsul. „Demnitatea, spunea uneori, nu se moşteneşte, şi-o crează fiecare, şi-o impune". El a pus în practică acest aforism în chip exemplar. Nu a umblat după onoruri, nu s-a înghesuit pentru situaţii, cu toate că meritele sale i-ar fi deschis orice uşă. La Academie a ajuns oarecum tîrziu, iar Marele premiu al Uniunii Scriitorilor l-a încununat cu puţin timp înainte de a pleca definitiv dintre noi. O modestie dusă poate prea departe. De infatuare îi era silă, o considera trăsătură sufletească josnică ; despre oportunism gîndea la fel. Tot pentru că nu voia să epateze, toate citatele din limbi străine (inclusiv

latina și greaca veche) le traducea, între paranteze, sub textele respective. „Eu vreau să conving, să întăresc afirmațiile mele cu părerea unor autorități în materie", sublinia el. „Dacă lucrarea mea este consultată de un necunoscător al limbii din care reproduc și nu-i dau traducerea, care-i rezultatul ? Zero !" Punctul său de vedere, pe care l-a și aplicat, în privința tălmăcirilor : textul tradus trebuie să fie geamăn cu originalul.

În a sa „Istorie...", G. Călinescu notează : „Cultura literară a lui Philippide este remarcabilă și se poate spune că în cîmpul clasic poetul știe tot". Îmi amintesc că în sala Dalles a ținut o conferință despre Rainer Maria Rilke, fără nici o însemnare de orientare în față. Ascultătorii au rămas uimiți că, tot pe de rost, conferențiarul a reprodus poeziile exemplificatoare, în limbile română și germană. Și au fost destule. La orice ședătoare literară Alexandru Philippide începea cu vibranta sa „Rugăciune de dimineață", spusă cu glas avîntat și grav. Parcă îl aud : „O, Doamne ! dă-mi puterea să te-ajung : / Culeg în mine, iată, flori de soare, / Pe care la picioare ți le-arunc. / În fața ta sînt limpede și prunc, / Ca o pădure plină de izvoare... // E dimineață-n mine ca o boare / De vînt, desprinsă din pămîntul ud. / Mi-i drag pe față vîntul plin de soare / Și ca o ploaie peste iarba nouă / Cum plouă-n mine clipele aud...". Vocea lui, puțin răgușită, se asemuia cu a lui Al. O. Teodoreanu (Păstorel). Despre răgușeala acestuia din urmă se vorbea că ar avea unele cauze oenologice, deși autorul Hronicului măscăriciului Vălătuc s-a stins din viață, după cum se știe, datorită unui cancer la gît, purtat mulți ani. Și — culmea ironiei ! — tocmai într-un sanatoriu din Șoseaua... Viilor ! Dar nici Alexandru Philippide nu ocolea prilejul să ciocnească cu cineva un pahar cu vin bun. În asemenea momente devenea mai scînteietor în discuții, ieșea din sobrietatea lui obișnuită, care te cam ținea la distanță. Oricît s-ar fi prelungit însă vreun banchet sau alte popasuri de acest fel, Alexandru Philippide nu se da de sminteală, sau, cum se mai zice, nu scăpa hățurile : rămînea lucid. Îmi aduc aminte de o ședătoare literară la Galați, în vremea războiului, la care au participat și Ion Minulescu, George Gregorian, Vasile Militaru, B. Iordan, George A. Petre, Iulian Vesper ș.a., ședătoare patronată de municipalitate, în frunte cu primarul orașului, un general al cărui nume nu-l mai știu. A urmat o masă foarte întinsă, cu de toate și cu cuvîntări, pînă după miezul nopții, cînd toți s-au risipit pentru odihnă. La hotel, camere numai cu două paturi ; m-am nimerit cu Alexandru Philippide. A doua zi trebuia să repetăm ședătoarea ; am fost rugați insistent de organizatori în acest sens și nu i-am refuzat, cu toate că pe mulți ne așteptau treburi urgente la București. Alexandru Philippide, de pildă, colabora regulat la revista „Vremea", avea o rubrică săptămînală. Obosit cum era, mi-a dictat un articol despre poezia patriotică, cu rezervele sale față de versurile care sună fals, pentru că nu se respectă legile artei, versuri slabe chiar dacă în ele sînt pomenite des cuvintele drapel, goarnă, țară, strămoși. Filele însăilate pe acel colț de masă de hotel le-am transcirs citeț într-o cofetărie cînd am ieșit și le-am trimis la „Vremea". Ajuns acasă la București, din curiozitate am confruntat copia păstrată cu textul tipărit : nu fusese adăugată sau ștearsă nici măcar o virgulă. Cînd i-am cerut colaborarea pentru „Convorbiri literare", s-a lăsat greu. Motivele ? Unul singur : nu voia să figureze în sumarul revistei alături de Ioan Al. Brătescu-Voinești, pe care îl considera „siropos" și pentru că în special „a cam luat-o razna în ultima vreme". Se referea la seria de articole șoviniste din ziarul „Universul" și la proaspătul volum cu material asemănător ale prozatorului, precum și la amestecul lui într-o problemă pentru care nu avea nici o chemare : vechimea poporului român. Este adevărat că autorul Puiului scosese o broșură și ținea conferințe pe această temă, încercînd să clatine adevăruri istorice cu ajutorul argumentelor unui amator : generalul Radu Portocală. Pînă la urmă Alexandru Philippide s-a îmbunat, ne-a promis colaborarea și a precizat chiar data : a doua zi, cînd a adus un articol despre Stéphane Mallarmé. Cu această ocazie i-am dat un exemplar din Faust de Goethe, în traducerea Laurei M. Dragomirescu, soția profesorului și criticului, traducere definitivată în colaborare cu I. E. Torouțiu și apărută în colecția „Convorbiri literare". Articolul nu a mai apărut, din cauză că manuscrisul a fost distrus de bombardament, cînd au pierit în flăcări și unele scrisori către I. E Torouțiu de la Livia Dymscha, fiica lui Titu Maiorescu, căsătorită în Finlanda, precum și documente din partea lui G. Tutoveanu privind revista „Sămănătorul". În volumul „Scriitorul și arta lui" (1968) poetul are un studiu despre Mallarmé ; să fie oare copia filelor căzute atunci pradă bombelor ?

L-am revăzut pe Alexandru Philippide, după destulă vreme, întîmplător, pe bulevardul Magheru, după o boală grea. Eram slăbit, demoralizat. Mă îndreptam spre o farmacie. Poetul m-a privit cu atenție, nu mi-a pus prea multe întrebări, a intuit situația și, la urmă, a spus :

— Acum sînt tare grăbit, am o ședință. Te rog vino mîine la Academia Română pe la 9. Mă găsești în aripa din dreapta a clădirii, la parter. Spui portarului că ești așteptat ; am să las vorbă și eu.

M-am dus. Am găsit cale deschisă. În acei ani Alexandru Philippide era șeful secției literare a înaltului for și lucra pînă la ora 14. Mi-a oferit un scaun și a făcut semn secretarei să ne lase singuri. I-am povestit mai pe larg despre necazurile care se abătuseră peste mine. M-a încurajat cu vorbă caldă de frate, adăugînd că a avut și el în familie destule încercări. În toamna 1969 mi-a dat o elogioasă și poate nemeritată prefață la volumul meu antologic, Furtuni potolite.

Cărturarul a fost activ pînă în ultimele clipe. Se poate spune că a căzut cu condeiul în mînă. „România literară" îi publica săptămînal, texte scurte și aforisme, proiectate să constituie al treilea volum de „Considerații confortabile". Beneficiar al unei glorii paterne, neclătinate de timp, Alexandru Philippide a dus-o cu demnitate mai departe, iar meritele lui excepționale l-au așezat pe o treaptă de onoare în istoria literaturii noastre.

Cîte ceva despre G. M. Vlădescu și Mircea Eliade

G. M. Vlădescu, autorul volumelor Moartea fratelui meu, Menuet, Republica disperaților, Gol, după ce publicase în „Convorbiri" o povestire frumoasă, Gîște ieftine și altele, care plăcuseră multor abonați, începuse să vină rar pe la redacție și nici în alte reviste nu-l mai întîlnisem. Se retrăsese spre plaiurile natale, în Moldova, unde își înjghebase o mică fermă, pe cele cîteva pogoane de pămînt, cu care fusese împroprietărit prin stăruința unui ministru al agriculturii, prieten cu unii scriitori, el însuși autor de nuvele.

La un moment dat, numele lui G. M. Vlădescu iese la iveală în chip zgomotos, apare în ziarul „Fapta", al lui Mircea Damian, sub un articol lung, împotriva lui P. C. Georgescu-Delafras, proprietarul editurii „Cugetarea" și autor al unei cărți autobiografice : Cum am cucerit viața. Ca răspuns de solidaritate, cîțiva prieteni inițiază un fel de banchet în onoarea celui atacat, pentru meritele sale editoriale. A fost invitat și I. E. Torouțiu, iar acesta m-a luat și pe mine. Masa sărbătorească a avut loc la un restaurant de vară, în apropiere de Mitropolie. Era multă lume și tare pestriță : scriitori, editori, tipografi, ziariști, reprezentanți de partide. A luat cuvîntul și politicianul D. R. Ioniței, cel care a rămas de pomină în amintirea și în hazul contemporanilor cu gafa sa din parlament : „C.F.R.-ul francez".

I. E. Torouțiu și cu mine ne-am brodit la masă alături de Mircea Eliade, care publicase în editura sărbătoritului din acea seară : Maitrey, Nuntă în cer, Șantier, iar mai recent două volume din opera lui B. P. Hasdeu, cu introducerea și aparatul critic respectiv. Pentru ultimele a fost criticat aspru de istoricul literar Dumitru Murărașu, într-o broșură de 80 de pa-

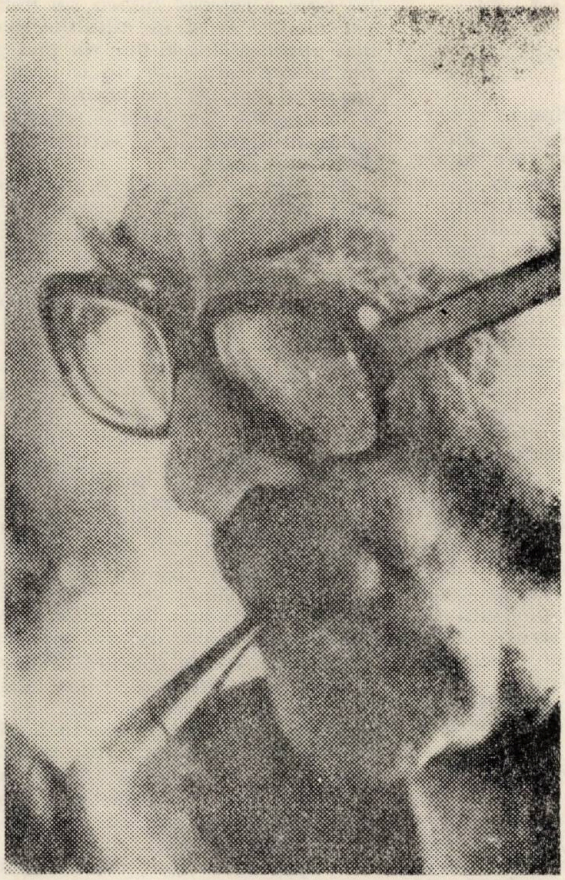

Mircea ELIADE

gini, contestîndu-i-se competența. Referindu-se la această critică, Mircea Eliade a spus :

— Domnule Torouțiu, știu că sînteți prieten cu Dumitru Murărașu. Vă rog spuneți-i să se mai astîmpăre, să-i lase și pe cei tineri să se ocupe de probleme importante. Trebuie să fii neapărat bătrîn pentru aceasta, neapărat bătrîn ?

I. E. Torouțiu, care urmărise polemica dintre ei, i-a răspuns :

— Cred că l-ai lămurit d-ta destul în ziarul „Cuvîntul", apreciere care l-a măgulit pe Mircea Eliade. Apoi discuția a alunecat pe o carte mai veche, „Heinric Heine și heinismul în literatura românească", la care directorul „Convorbirilor" lucra și despre care anunțase în presă că va apărea peste puțin timp, într-o ediție nouă, mult adăugită. Pornind spre tramvai, directorul revistei noastre a continuat :

— Are stofă, știe carte tinerelul acesta, dar parcă e prea plin de el.

Dacă ar trăi astăzi s-ar convinge că ceea ce părea înfatuare, cu ani în urmă, s-a dovedit a fi altceva : Mircea Eliade era încă de atunci conștient de valoarea sa.

Doi prieteni care se ciondăneau mereu

Mihail Sorbul și Alexandru Cazaban

Într-o bună zi ne-am trezit la redacție cu Mihail Sorbul și Alexandru Cazaban, cel dintîi cu mustață „pe oală", mustață de cazac, al doilea cu pălăria dată puțin spre ceafă, ochii jucăuși, fața zîmbăreață, gata-gata să spună o snoavă vînătorească. I-am privit toți cu oarecare surprinedere, deoarece se știa că amîndoi au cam terminat cu scrisul, iar I. E. Torouțiu, care avea întreaga colecție, nu-și amintea să fi întîlnit în paginile revistei numele celor doi. Nu mai publicau demult, iar dacă mai aveau ceva de spus păstrau pentru ședințele de taclale de la cafeneaua „Capșa". Doar Alexandru Cazaban își mai făcea auzit glasul pe la unele șezători literare, unde se producea cu aceeași schiță, intitulată „Cezar", pe care o spunea aproape pe de rost, ținînd numai de formă manuscrisul în mînă, iar cînd se împotmolea, din cauza tusei, îl scotea din încurcătură cineva din sală. În schița „Cezar" nu era vorba de vreun împărat roman, ci de cîinele de vînătoare al povestitorului, pe care acesta îl împodobise cu merite de ființă năzdrăvană.

Scopul vizitei lor : Mihail Sorbul „găsise printre hîrțoagele" sale o piesă de teatru și ar fi dorit să o publice întreagă, „neapărat întreagă", în cel mai apropiat număr al „Convorbirilor". Nu-i știu titlul, pentru că discuțiile s-au purtat fără vreun manuscris, numai principial. I. E. Torouțiu s-a interesat de lungimea piesei. „Cam ca a mea Patimă roșie sau puțin mai mare", a răspuns autorul. Cu toată prețuirea pentru cel care scrisese Letopiseți, Dezertorul, Paznicul calicilor, oferta nu a fost acceptată, pentru că ar fi însemnat să nu mai încapă alt colaborator.

— Publicați-l, domnule Torouțiu, publicați-l, căci s-a însurat cu o fată care i-ar putea fi strănepoată și-i toacă toți banii, are casă grea, ce mai !, a intervenit mucălitul Alexandru Cazaban, care, dincolo de ironia răutăcioasă, spunea adevărul, despre vechiul său prieten, căci deși cu diferență măricică de vîrstă, acesta își legase oficial destinul de o ființă tînără, căreia îi făcuse testament că îi lasă moștenire casa cu toate ale ei. Vor fi fost poate în gîndul proaspetei neveste și viitoarele drepturi de autor...

— Măi, nătăfleață invidioasă și vînătorească, ce tot te legi de mine ca boala de om sănătos ? răspunde calm Mihail Sorbul. Crezi că n-am chibzuit înainte de a face ceea ce am făcut ? Ți-am mai spus de atîtea ori că mă simt foarte bine așa și aș îndema pe oricine să facă la fel. Seara îmi sui și eu în pat, lîngă un corp tînăr, ciolanele bătrîne și obosite, cu toate icniturile anilor pe care-i am. Să mă gîndesc că această ființă a urmărit un profit material ? Nu mă interesează ! Să mă preocupe că vine tîrziu acasă ? Este dreptul ei ! Dacă-i cineva păcălit în treaba asta, știi cine-i ? Ea ! Pentru că a acceptat să-și înnoade zilele de un om cu beteșuguri, cu tabieturi, cu curiozități. Eu repet, mă simt mai întinerit. Se poate să fie numai o aluzie. Știi ceva, Cazabane ? Eu am o filozofie de proverb, că în viață e mai bine să fii o zi vultur, decît un an cioară.

— Vai de capul tău, vai de filozofia ta și de vulturul care te crezi ! a încheiat autorul lui „Cezar", cu un gest de lehamite. Parcă uitaseră pentru ce au venit ; ne-au urat spor la lucru și au plecat bodogănind.

— De partea cui este dreptatea ? întrebă I. E. Torouțiu, urmărindu-i cu privirea. Nu a răspuns nimeni, am ridicat toți din umeri. Peste cîteva zile i-am văzut la braț, pe Calea Victoriei.

București, ianuarie 1982

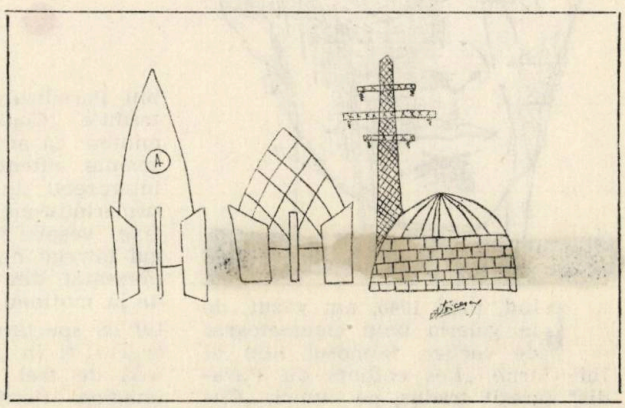

ÎNTÎLNIRI MEMORABILE

Argument

...Un timp îndelungat am avut senzația că nu eu am ales gazetăria, ci gazetăria m-a ales pe mine. Acum nu mai știu dacă așa a fost. Cred că — la fel ca în orice dragoste, patetică, dureroasă și, de aceea, transgresînd timpul — a fost la mijloc o atracție reciprocă. O fascinație mutuală. Nu știu — o spun fără falsă modestie — care partener a greșit. Poate nici unul dintre noi. M-ar bucura nespus să fie așa.

Există momente cînd simți, brusc, tentația autobiografiei. Poate nu atît dintr-o nevoie de spovedanie, din necesara convenție a unei ceremonii vetuste, cît din simțămîntul unei comunicări obligatorii între cel care scrie și cel care-l citește.

Locul meu de baștină e mahalaua Iancului, undeva lîngă ochiul de apă ciumăfăită al Pantelimonului (căruia, în orgoliul nostru copilăresc, îi spuneam „lac"). Sînt, deci, bucureștean get-beget. Aici, în miez de Bărăgan, am văzut lumina zilei (deși părinții mei erau moldoveni — tata romașcan, iar mama dintr-un tîrgușor așezat între Tîrgu Neamț și Roman, Bozieni — veniți pe malul Dîmboviței, pe la începutul marii crize economice din 1928—33, spre a-și căuta norocul). Aici m-am format, aici am deprins primele slove, aici m-am îndrăgostit întîia oară (și de toate celelalte ori), aici am făcut primele (dar nu și ultimele) isprăvi de care mă mîndresc și erori de care mă rușinez și mă căiesc. Pînă la o vreme am crezut că-mi cunosc Bucureștiul natal ca-n palmă. De la un timp, însă, nu mai jur c-aș putea să mă descurc prin tot mai ramificatul păienjeniș de verticale moderne care tind să confere Capitalei românești o nouă fizionomie urbanistică, în consonanță cu ritmurile de transformare a țării.

Profesia — acea pîrdalnică de meserie despre care vorbeam la început și despre care nu știu dacă ea m-a ales pe mine sau eu pe ea (în pofida cochetăriei ispititoare cu belestristica în toate înfățișările ei, de la dramaturgie la epică, de la poezie la eseu) — m-a ajutat hotărîtor ca, pe parcursul a mai mult de trei decenii și jumătate, să cunosc o mulțime de oameni din toate straturile sociale și de pe toate paralele și meridianele globului terestru. Printre ei, numeroase celebrități ale acestui secol: conducători de state și de partide, figuri politice de prim ordin, oameni de știință și artă de renume mondial, scriitori și gazetari reputați, artiști și regizori ale căror creații au reprezentat autentice etaloane valorice, cosmonauți ale căror fapte nepieritoare definesc profilul acestui veac ca „veac cosmic". Pe unii dintre aceștia am avut prilejul să-i văd numai fugitiv — dar suficient spre a-mi forma o imagine și un punct de vedere despre profilul lor uman și despre felul lor de a-i considera pe cei din jur —, iar pe alții am avut fericirea de a-i cunoaște mai îndeaproape, de a sta de vorbă cu ei mai îndelung și, uneori, în repetate rînduri, de a le sesiza liniile de forță și inevitabilele, omenești slăbiciuni. E un privilegiu al reporterului — al celui care scrutează lumea nu numai „în mare", ci și în detaliile poate mai puțin arătoase, dar nu mai puțin semnificative — de a intra adesea în contact cu natura intimă a comportărilor umane, luminîndu-le substraturile și structurile adesea inefabile.

Nu sînt de părerea acelora care cred că memoriile trebuie scrise atunci cînd omului începe să-i lipsească tocmai factorul cel mai necesar — memoria. Unii fug de memorii cu un fel de teamă superstițioasă, ca și cum în felul acesta ar alunga inevitabilul. Mie mi se pare că amintirile fac parte din viața publică a scriitorului, a gazetarului, că vine clipa — și cu cît mai repede, cu atît mai bine pentru exactitatea lor — cînd trebuie neapărat așternute pe hîrtie și că nimeni n-are dreptul să le tăinuiască, nu numai pentru nevoile curente ale istoricilor de mîine, ci, pur și simplu, pentru a satisface aspirația firească a contemporanilor de a cunoaște, sub reflectoarele adevărului, epoca ce i-a precedat, oamenii care i-au conturat substanța umană, pentru a trage învățămintele de rigoare (aceasta nu înseamnă că nu concep memoriile decît cu un accentuat rost utilitar-didacticist, ci că, uneori chiar fără voia autorului, ele transmit un mesaj peste timp celor ce se ostenesc să le citească).

Firește, orice „argument" publicat drept prefață seamănă a pledoarie „pro domo". Nici eu n-am reușit să mă salvez de această primejdie. Dar, în fond, nimic mai normal, nimic mai omenesc, decît de a te explica și a explica.

Și acum las locul „întîlnirilor memorabile". Ele au fost, într-adevăr, memorabile pentru mine. Sper să fie, cu modestia de rigoare, cel puțin la fel și pentru cititori.

JEAN — LOUIS BARRAULT

Cînd, prin 1945, am văzut, de la galeria unui cinematograf de cartier, faimosul film al lui Carné „Les enfants du Paradis" (greșit tradus, pe atunci, „Copiii Paradisului", cînd, de fapt, se traduce „Copiii galeriei"), îmi amintesc că am avut prima mea insomnie autentică, mimul Deburau, interpretat de Jean-Louis Barrault, urmărindu-mă, cu privirile sale fixe, veșnic îndurerate, de-a lungul întregii nopți. A doua zi m-am prezentat din nou la cinema, încă de la matineu și, profitînd de faptul că spectacolele nu erau la ore exacte, ci în „suivi", am rămas în sală de trei ori, pînă ce fiecare imagine, fiecare secvență mi s-a întipărit pe retină (deși eram și am rămas un cinefil înveterat și pasionat, de o asemenea „rezistență" n-am mai dat dovadă decît într-un singur caz: la filmul lui Julien Duvivier, făcut de acesta în timpul autoexilului american, „Povestiri din Manhatann", cu un șir de „monștri sacri" ca Charles Laughton, Edward G. Robinson, Paul Robeson, Ginger Rogers etc.; am intrat, la filmul acesta, dimineața, la 9, și am ieșit seara, la 19, avînd drept hrană doar cinci covrigi).

Ehei, performanțele de altădată... Performanțe cinefile, ca și de alte categorii! Aș fi bănuit oare atunci, la 15 ani, că mimul Deburau de pe Bulevardul Crimei, cel care brusc îmi devenise apropiat, intim, familiar, va fi cîndva (la drept vorbind nu prea tîrziu, „abia" peste un deceniu și jumătate) interlocutorul meu într-un interviu de cîteva ore.

Între timp, aflasem o mulțime de lucruri despre cel care — alături de Gérard Philippe și Laurence Oliver — și-a pus o pecete de neșters asupra artei actoricești, teatrale și cinematografice, a secolului XX. Dintre cei de mai sus,

el și Laurence Oliver s-au dedicat și regiei, cel de-al doilea regiei complete, teatrale și cinematografice, cel dintîi exclusiv celei teatrale, ambii însă aducînd înoiri revoluționare pe acest tărîm.

Născut la Le Vésinet în 1910, obligat să exercite de timpuriu diferite meserii spre a-și cîștiga pîinea — printre altele și aceea de pedagog într-un internat, ceea ce i-a îngăduit, însă, să citească enorm din marii clasici și moderni ai literaturii universale (era considerat, pe drept cuvînt, unul dintre cei mai culți actori ai epocii sale) — Jean-Luois Barrault a devenit elevul faimosului actor și regizor Charles Dullin, la Théatre de l'Atelier, pe care îl conducea acesta, pasionîndu-se, totodată, și de cursurile de pantomimă ale lui Étienne Decroux. După cîteva roluri în teatrul de avangardă, Jean-Louis Barrault este primit ca societar al Comediei Franceze, unde pune în scenă cîteva spectacole de răsunet, dintre care cel mai important, după opinia unanimă, este premiera piesei lui Paul Claudel „Le soulier de satin", care a devenit un autentic etalon al teatrului total. De altfel, este evident că întreaga sa colaborare cu Claudel s-a dovedit deosebit de fecundă. Au urmat performanțe de seamă ca „Le partage de midi" la teatrul Marigny, cu compania Jean-Louis Barrault — Madeleine Renaud sau „Tête d'or" la teatrul Odéon, devenit Théatre de France și încredințat sus-amintitei companii de însuși André Malraux, pe atunci ministru al culturii. În răstimpul acestei febrile activități teatrale (la care se cuvin adăugate „Procesul" după Kafka, de André Gide, „Paravanele" de Jean Genet, „Rinocerii" de Eugen Ionesco, cu care a venit în turneu și în țara noastră etc.), a interpretat roluri de mare anvergură și în cinema, jucînd nu numai în mimul Deburau din „Copiii galeriei", peliculă intrată de-acum în istoria celei de-a șaptea arte, dar și în filme nu mai puțin cunoscute și prețuite de cinefili ca „Drôle de drame", „La Symphonie pastorale" etc.

...Una dintre marile bucurii (și, printre ele, nu puține de ordin artistic) pe care mi le-a prilejuit un itinerar de acum vreun sfert de secol în Uniunea Sovietică a fost prima (au urmat și altele) întîlnire cu unul dintre cele mai prestigioase ansambluri ale Franței din acea epocă, amintita companie Madeleine Renaud — Jean-Louis Barrault, care tocmai începea o triumfală călătorie la Moscova și Leningrad.

Am văzut atunci, din spectacolele prezentate de celebra trupă, două opere clasice: „Falsele confidențe" de Marivaux și „Vicleniile lui Scapin" de Molière, o piesă contemporană, „Nopțile mîniei" de Armand Salacrou, precum și pantomima „Visul lui Pierrot" din filmul de-acum amintit „Copiii galeriei" pe muzica lui Joseph Cosma, însoțită de un recital de poezie franceză — mică, dar sugestiv-elocventă antologie care trasa traiectoria versului francez între Villon și Eluard sau Saint-John Perse.

Răscolit de zeci de treburi, între spectacole și conferințe de presă, între repetiții și numeroasele, uneori extenuantele, întîlniri cu colegii de teatru, Jean-Louis Barrault și-a găsit, totuși, timp și pentru convorbirea solicitată (fără prea mari speranțe, mărturisesc) de adolescentul care, în urmă cu un deceniu, privea ca amețit jocul marelui actor, durerea umană sigilată parcă pentru totdeauna pe chipul mimului, adolescent ajuns acum ziarist, dar a cărui pasiune pentru arta interpretativă rămăsese neștirbită.

Ziaristul a fost primit de marele actor în cabina ce i-a fost pusă la dispoziție la Malîi Teatr — cabină ce aparținea însuși directorului teatrului, marele actor Mihail Țariov, și în care străjuiau umbrele ilustre ale genialilor artiști din secolul trecut Scepkin și Prov Sadovski — fiindu-i acordat, pentru întrebări și răspunsuri, răstimpul în care Barrault urma să se degrimeze (tocmai terminase poeticul pelerinaj al lui Pierrot în lumea visului) și să se schimbe în costumul de stradă spre a recita, în finalul spectacolului, vestitul poem al lui Apollinaire „Le pont Mirabeau". M-am străduit, deci, să folosesc din plin acest răstimp, căutînd să aflu de la Jean-Louis Barrault o expunere cît mai substanțială asupra poziției sale în unele probleme de importanță ale artei teatrale moderne.

— O primă întrebare: mi-aș îngădui, dintru început, să vă solicit părerea despre raportul dintre teatru și viața contemporană.

— Foarte simplu la prima vedere, răspunsul e, de fapt, extrem de complex. Iertați-mă dacă va fi oarecum abstract, dar timpul limitat care ne stă la dispoziție nu mi-ar permite o abordare profundă a argumentelor concrete și, de aceea, prefer să renunț, pe cît posibil, la ele. Înainte de a încerca să definesc coordonatele majore ale relațiilor dintre teatru și contemporaneitate, aș vrea să lămuresc o problemă căreia îi acord, pentru felurite motive, o importanță primordială.

Numeroasele „isme" care au inundat în secolul acesta nu numai literatura, ci și teatrul, au pornit de la premisa, aparent paradoxală, a negării existenței și valorii teatrului ca artă de sine stătătoare. Unii, ca Gaston Baty ori Gordon Craig, au intenționat să se detașeze de actor, ca de un animal incomod, greu dresabil, și să apeleze la serviciile, desigur, infinit mai comode, dar de altă speță artistică, ale păpușii, marionetei. Alții, mergînd, în fond, pe aceeași linie, a arbitrarului artistic, au văzut în teatru, după expresia lui Baudelaire, o coincidență a artelor sau, mai bine zis, un soi de răspîntie în care se întîlnesc toate artele, sub bagheta magică a unui unic vrăjitor, regizorul. Alții, disprețuind, de fapt, la fel de mult teatrul ca atare, l-au considerat un simplu apendice al literaturii, un vehicul apt numai să transmită un text literar. Și, în sfîrșit, o ultimă categorie preconizează pur și simplu moartea artei teatrale, fie prin dizolvarea ei în cea de-a șaptea artă, filmul, căruia i-au descoperit o așa-zisă superioritate în montaj, fie în televiziune sau, mai recent, în banda video, socotită o sinteză, în felul ei, a tuturor celorlalte arte audio-vizuale.

Pozițiile acestea au reprezentat, în fond, fiecare la rîndul ei, cîte o trădare față de teatru, trădări uneori mărturisite, alteori nemărturisite, dar nu mai puțin dăunătoare.

La drept vorbind, reprezentația teatrală este o întîlnire între două grupări umane: publicul și trupa de actori. Cele două grupări înseamnă, una pentru cealaltă, în clipa reprezentației, o chintesență a societății, a omenirii, a universului. Aici rezidă, la drept vorbind, misterul acelei comuniuni care se statornicește imediat între sală și actori, enigma acelei stranii și tulburătoare solidarități care-i unește într-un aceeași trăire emotivă. Tocmai *caracterul profund uman* al acestei arte, realizate nemijlocit de oameni — prin gesturi, cuvinte, mișcări — pentru oameni — prin gîndurile, trăirile, simțămintele iscate de ceea ce se petrece pe scenă — a fost ignorat sau disprețuit de cei ce au trădat, în numele unuia sau altuia dintre „ismele" la modă, singurul „ism" fundamental, propriu teatrului, umanismul.

Bizuindu-ne pe temeiul încrederii în acest specific al artei scenice, trupa noastră a adoptat deviza căreia ne străduim să-i fim tot timpul slujitori credincioși: despre om, prin om, pentru om. În afara principiului acesta, existența teatrului ca artă independentă nu-și are nici un rost, iar meseria noastră își pierde orice sens. Iar, dacă menirea teatrului este de a vorbi despre om, prin om, pentru om, este la fel de firesc că nu poate trăi în afara contextului istoric în care trăiesc oamenii, fie ei autori sau spectatori. De aici izvorăște necesitatea legăturii sale stringente, organice cu actualitatea, cu viața contemporană. O legătură nu de suprafață, ci de adîncime, de substanță. O legătură exprimată, desigur, înainte de orice, prin atenția acordată celor mai reprezentative opere ale repertoriului contemporan, dar și prin modul cum trupa noastră îi interpretează pe clasici, consonant cu epoca noastră, ideile și emoțiile ei specifice.

— Ce părere aveți, în lumina concepției dumneavoastră cu privire la teatru în general, despre rolul și menirea regizorului în teatrul contemporan?

— Singur v-ați putut da seama — atît din spectacolele ce le-ați vă-

zut cu trupa noastră, cît și din ideile pe care le-am expus mai înainte — că neg cu desăvîrșire regia acaparatoare, regia tiranică, regia care se imaginează centrul universului. Rolul regizorului, în teatrul contemporan, constă, în fond, în două funcții strîns legate între ele : făuritor de repertoriu și creator de trupă

Referindu-mă la prima dintre aceste funcții, îmi vine în minte numele unui mare om de teatru francez, care poseda nu numai colosala știință a creării repertoriului, dar și, într-un anume sens, a „creării de autori". E vorba de Louis Jouvet. Datorită lui și a succesului dobîndit de el în „Knock" a fost atras spre teatru Jules Romains (atracție ce s-a dovedit, ce-i drept, nu prea statornică și nu de lungă durată) ; tot datorită lui Jouvet, Giraudoux a devenit, dintrun romancier oarecare, un mare dramaturg, inițiatorul unei adevărate școli de poezie scenică. Sînt exemple asemănătoare și în teatrul rus : e de-ajuns să amintim rolul determinant pe care l-a jucat marele Stanislavski în formarea, ca dramaturgi, a lui Cehov și Gorki.

Pasiunea arzătoare a unui regizor pentru teatru se manifestă, în primul rînd și înainte de orice, în grija lui caldă, aș spune chiar, într-un anumit sens, protectoare, față de autorii dramatici contemporani. De clasici au grijă uneori chiar prea mulți, dar de cei ce scriu piesele zilei de azi, atacînd pasionantele teme și probleme ale contemporaneității, trebuie să se îngrijească teatrele și, în primul rînd, regizorii.

O problemă esențială este crearea trupei, adică a unui ansamblu sudat, omogen, unit prin același crez artistic. E o problemă deosebit de spinoasă la noi, în occident, unde trupele se fac și se desfac cel mai adesea pe criterii pur comerciale, fără nici un fel de justificare, cel puțin formală, de ordin artistic. Mîndria mea și a soției mele, Madeleine Renaud, este că din 1946, cînd am părăsit Comedia Franceză, am izbutit, nu prea lesne, recunosc, să formăm o trupă închegată, care a trecut prin multe vicisitudini, păstrînd neterfelit steagul calității artistice. Țin să arăt doi factori care, după părerea mea, și-au adus contribuția la acest rezultat : faptul că am făcut eforturi continue spre a fi un teatru *de repertoriu*, adică un teatru unde se joacă în paralel mai multe piese și nu una singură, ca în teatrul comercial, care exploatează succesul pînă la totala epuizare (această performanță, greu de realizat în teatrul particular, ne-a îngăduit să folosim din plin și permanent întreaga trupă) ; și, apoi, ne-am zbătut din răsputeri să nu facem *nici un fel de concesii calitative*, ceea ce a avut un efect pozitiv în înjghebarea unei atmosfere de neîngăduință față de lipsuri, a unui climat de disciplină profund conștientă.

— *Ultima întrebare (și am rostit această întrebare cu regretul că demachierea se termină atît de repede și omul din fața mea se înveșmîntă atît de rapid în haine de stradă) se referă la pantomimă și la reînvierea artei străvechi a mimului în teatrul modern...*

— Întrebarea aceasta (și Jean-Louis Barrault a zîmbit ușor, căci nu de puține ori i-a fost pusă) este legată, de obicei, de faptul că în „Les enfants du Paradis" am încercat să înviu pe ecran figura extraordinarului mim al secolului trecut, Baptiste Deburau. Puțini știu însă că mă ocup de pantomimă chiar din clipa cînd am urcat întîia oară pe scenă, la teatrul de „L'Atelier", condus pe atunci de neuitatul Charles Dullin. Dullin m-a sfătuit să studiez temeinic toate secretele expresivității trupului și chipului omenesc. Am făcut aceasta, vegheat de un mare (și, din păcate ,necunoscut) mim al vremii, Decroux, care s-a străduit să-mi revele enigmele acestei arte pe care încă Homer o caracteriza drept „artă ireproșabilă" și căreia Aristotel îi dezvăluia capacitățile nelimitate de a evoca toate acțiunile și pasiunile omului.

E departe de intenția mea de a intra în istoricul acestei arte. Timpurile moderne au readus-o la suprafață, nu întîmplător, ci pe baza unei profunde necesități de a exprima cît mai complet, mai sugestiv, viața lăuntrică a omului și relațiile sale cu lumea exterioară. Omul, în traiectoria sa terestră, se află permanent la granița unui microcosmos (el însuși) și a macrocosmosului, omenirea întreagă. Cuvîntul singur, neînsoțit de gestul sau mișcarea expresivă, nu mai e în stare să sugereze această subtilă și complexă interferență de planuri. Astfel se și explică, de altfel, apariția în secolul XX a unui mim genial, cum e Chaplin, așa se explică și larga răspîndire pe care a luat-o arta pantomimei pe tot globul în a doua jumătate a veacului nostru...

Cu aceasta, convorbirea noastră s-a terminat. Dar oare s-a terminat ? L-am revăzut după aceea de multe ori pe scenă, chiar și pe cea a Teatrului nostru de Comedie. Iar în seara aceea, reîntors în sala faimosului Malîi Teatr, am reîntîlnit chipul atît de mobil și de grăitor al lui Jean-Louis Barrault, auzindu-i vocea caldă, învăluitoare, care recita faimoasele versuri apollinairiene :

Sous le pont Mirabeau coule la Seine
Et nos amours
Faut-il qu'il m'en souvienne
La joie venait toujours après
la peine.

Victor BÂRLĂDEANU

Emil ANIȚEI : „Flori pe ocru"

Amintirea unui mare profesor

Să-l evoc pe Pompiliu Constantinescu ? E atît de plăcut și, în același timp, de greu, încît fără să vreau am căzut pe gînduri. Să vorbesc despre metodele sale pedagogice ? Nu sînt cercetător în domeniul acestei arte. Și, apoi, convingerea mea intimă este că dascălul meu nu a acționat nici după metode învățate în facultate, nici după o „schemă" proprie. Avea o structură prea critică pentru a nu-și da seama de slăbiciunile sistemelor elaborate chiar de ilustre figuri ca Rousseau, Pestalozzi sau Komensky, — și era prea sceptic pentru a pierde vremea cu probleme ce frizau prea mult scolastica.

Cu ce am rămas de la voi, iubiți dascăli, de care m-am despărțit acum patru decenii ? În 1961, în incinta liceului „Aurel Vlaicu" din București, îl evocam pe Pompiliu Constantinescu, cel care, ca să folosesc o expresie al lui Călinescu, a ținut în mînă, timp de două decenii, bisturiul criticii literare românești. Am încă în fața mea imaginea acelui bărbat frumos, elegant, care radia prin toată ființa sa noblețea intelectualului adevărat. Autoritate recunoscută într-un mediu profesoral, care nu ducea lipsă de „autorități", era cu atît mai impunător în fața noastră, a „copiilor" care trăiam în preajma sa. În contrast cu această uimitoare dominare, nici o clipă nu am simțit existența vreunei distanțe între noi și el. Am încercat de mai multe ori să-mi explic cauza acestei afecțiuni pînă la idolatrie, pe care o trezea în sufletele atît de numeroșilor săi admiratori.

Pentru mine, fostul elev, marele profesor a reprezentat modelul omului de cultură, potențat prin numeroase alte calități de care, cred, era conștient. Străin de meschinăriile în care firile limitate găsesc însușî rostul existenței, a plutit mereu tot mai sus, răspîndind în jurul său acea lumină care fecundează spiritele receptabile. Pompiliu, cum îi ziceam cu toții — elevi și profesori —, și-a practicat cariera didactică cu o măiestrie pe care, dacă nu o puteam aprecia la justa valoare, atunci, în schimb am intuit-o cu o siguranță ce nu s-a dezmințit. Nu ne-a uluit prin acea diferență formală, de domeniul caricaturii, care a fost apanagiul unor figuri rămase celebre în proza satirică și nici nu s-a impus prin aroganța privirii sau prin limbajul infatuat. Mărturisesc că, tîrziu, cînd am parcurs miile de pagini care compun opera sa, am fost frapat de diferența de vocabular dintre criticile și lecțiile ce ni le-a predat. Posesor al unui limbaj extraordinar de bogat, situat în spațiul superior al intelectualismului, a știut să se rezume la cadrul impus de cunoștințele sărace ale elevilor săi, fără ca, totuși, să cadă în vulgarizare. Vocabularul său era rezultatul unei vaste și temeinice culturi. Lecțiile sale erau clare și rezumative. Probabil că ținea seama de faptul că atenția tinerilor săi auditori era, prin vîrstă, destul de labilă. De aceea, nu utiliza întreaga oră pentru predare. În schimb, precis și metodic, parcurgea etapele principale ale subiectului, fără să se grăbească, atent la privirile auditoriului, insistînd acolo unde considera că nu a fost înțeles suficient. De fapt, la sfîrșitul orei, eram cu noile cunoștințe aproape asimilate.

Am căutat să-mi explic de ce, dintre toate caietele mele de conspecte, am rămas numai cu cele de la cursurile lui Pompiliu și ale filosofului Sterie Diamandi. Parcurgînd rîndurile scrise atunci și comparîndu-le cu cronicile sale literare din revista „Vremea", îmi dau seama ce chin trebuie să fi fost în pregătirea expunerilor sale, nevoit să manevreze pe un teren atît de sărac, precum cel al programei și printre niște bieți elevi, cam ignoranți, cum ne considera el — și cum de fapt și eram —, reușind, totuși, să iasă mereu victorios dintr-o asemenea luptă zilnică. Avea convingerea nestrămutată că în școala românească, viciată de cancerul politicianului burghez și în care corpul didactic era menținut într-o stare de sărăcie materială inadmisibilă, nu exista un climat favorabil pentru cultură. Îmi amintesc de acea întîmplare celebră, cînd trei elevi au asasinat un deputat. Presa a deschis (atunci) o campanie împotriva literaturii de aventuri, considerînd-o ca principală vinovată, prin excitarea imaginației tinerilor. Solicitat să dea un răspuns, profesorul a declarat calm că este o prostie să fie acuzată literatura, indiferent de natura ei. Realitatea după părerea sa, era că elevii nici măcar nu citeau, mai ales că bibliotecile liceelor erau ca și inexistente, din lipsă de fonduri. În lumina acelei întîmplări, mai tîrziu, mi-am explicat de ce, în timpul unei lecții pe care tocmai o preda, s-a îndreptat liniștit către mine, a vîrît mîna în cutia pupitrului și-a scos, spre spaima colegilor, un roman din cunoscuta colecție, atît de hulită de unii, a celor „15 lei". Spre uimirea noastră, s-a uitat la titlul de pe copertă, a închis cartea, a pus-o înapoi de unde o luase și-a continuat lecția, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Judecînd acum faptul, cred că în sinea lui bucuria de a fi dat peste un elev care citește, fie și în timpul orelor de curs a prevalat asupra amărăciunii cauzate de „sfidarea" mea și l-a reținut să sancționeze prompt abaterea. Încă un exemplu. Paralel cu îndemnul la literatură, încuraja dorința elevilor de a se instrui în domeniul muzical și, oricît ar părea de surprinzător pentru unii, trecea cu vederea absențele, motivîndu-le prin frecventarea spectacolelor de operă.

Obișnuia el să sancționeze ? Nu ! „Pedepsele" sale erau la nivelul înțelegerii noastre și, ca să zic așa, le cunoșteam dinainte, ca pe un regulament nescris. Caracteristic pentru modul în care sancționa era deplina obiectivitate, de altfel o caracteristică generală pentru firea lui, care l-a ajutat să-și cîștige un prestigiu inegalabil, în rîndul oamenilor de litere. Este cunoscută, în acest sens, critica aspră la **Cartea nunții,** care a provocat răspunsul iritat al lui G. Călinescu. Marele critic nu a ezitat, însă, să nu reproducă integral, în a sa **Istorie a literaturii române,** „cronica" lui Pompiliu la **Enigma Otiliei,** recunoscîndu-i, astfel, obiectivitatea. Dar, să revenim la... pedepse. Pentru a ne obișnui cu disciplina, înaintea intrării profesorului în clasă, se făcea controlul „utilajului" școlăresc, de către questori speciali numiți. Dacă cineva nu avea creion, de exemplu, se raporta lui Pompiliu. Acesta, prompt, i se adresa vinovatului : — Ai să scrii de-o sută de ori, ca pedeapsă : „Nu se uită creionul acasă !" Data viitoare, dacă pedeapsa nu era scrisă, se dubla, apoi se tripla ș.a.m.d., ajungînd pînă la cinci sute. În momentul acela se opera schimbarea „cantității" în „calitate" și pedeapsa devenea un frumos „2" în catalog. Notele mici nu erau însă o sperietoare pentru elevi și, probabil, nici pentru părinții care cunoșteau firea lui Pompiliu. Acesta obișnuia să asculte destul de des, așa că o notă mică putea fi urmată imediat de una mare, dacă era cîștigată pe merit. Acest procedeu îi crease o adevărată faimă și toată lumea îl privea aprobatoriu" Doar cu nota „10" se arăta mai zgîrcit, deși nu era exclusivist. Totuși nimeni nu i-o lua în nume de rău, pentru că inspira o încredere deplină — între altele — fiind un dușman al... influențelor exterioare. Fondul acesta sufletesc, atît de sănătos, a fost, cred, armura care l-a ferit de tentațiile politicienilor înregimentați în diferite partide, așazis democratice sau de extremă dreaptă. Și nu a fost ușor să reziste mai ales atmosferei de teroare verde instaurată după abdicarea regelui Carol al II-lea. Rezistența lui a încurajat pe cei din jur și a ferit tineretul, din liceul pe care îl conducea, de otrava legionarismului. Tocmai de aceea socotesc necesar să subliniem, aici, simpatia cu care privea încercările noastre de înjghebare a primei celule comuniste în rîndul elevilor, după 23 August...

Și cînd ne gîndim că această strălucitoare stea a culturii românești s-a mulțumit doar cu funcția modestă de profesor de liceu : o salahorie în plus față de cea depusă pe tărîmul literaturii (denumirea de „salahor" îi aparține).

Pompiliu Constantinescu rămîne, în amintirea elevilor săi, o luminoasă personalitate. Profesor ! Profesor ! Ce reverberații declanșează, fără istov, acest simplu substantiv !

Eugen MEWES

RAYMOND QUENEAU:

Lecturi pentru un front

— fragmente —

6 octombrie 1944. — Scriitorii nu pot fi împiedicați să aibă sentimente care să-i onoreze. Unui scriitor, oricare ar fi forța sentimentelor sale, îi repugnă întotdeauna să-și stigmatizeze un confrate; și totuși... Epurarea, de altfel, prezintă în acest caz dificultăți pe care celelalte „profesiuni liberale" nu le întîmpină și care țin de faptul foarte simplu că nu există o organizație profesională a meseriei de scriitor. Căci scriitorilor le repugnă și să se organizeze. Există, firește, Societatea Oamenilor de Litere, dar se știe căror curioase persoane l'Hôtel de Massa le este reper: romancieri zișI populari, publiciști ai întrunirilor agricole și scriitorași acriți alcătuiesc acolo majoritatea ce-i inundă sub valul ei răzbunător pe cei cîțiva rătăciți de bună credință.

Trebuie spus că această profesiune este cea mai deschisă dintre toate: poți să-i aparții din liceu ori de pe pragul decrepitudinii. Se poate adera la ea în șort sau în costum, venind din oricare altă meserie, din oricare punct al pămîntului. Pana, cerneala, hîrtia sînt suficiente; apoi, cu puțin talent, cu puțin noroc, te vezi tipărit. Cu puțin talent... nu mult, desigur, de vreme ce atît de puține opere supraviețuiesc după zece ani de viață literară. Cu puțin noroc... mai există și „norocul". Există întîlnirea — teribilă! — cu cititorul, cititorul patentat al unei edituri, cu imparțialitatea și bunăvoința (da) lui, dar și cu gusturile și umorile lui și cel mai adesea el se ascunde sub anonimatul bine cunoscut al „Comitetului de lectură", animal insensibil, precum se știe, oricărui sentiment de omenie. E curios de altminteri că istoriile literare nu țin seama de rolul pe care-l joacă această critică activă.

Caracterul de profesiune „deschisă" ar fi de altfel manifest dacă toată lumea ar avea dreptul să tipărească, drept la urma urmei corelativ aceluia de exprimare. Ar fi curios *să se publice totul.* Nu văd pentru care motiv n-ar avea orice om posibilitatea de-a se sluji de orice mijloc de exprimare, să facă un film de pildă dacă are chef, chiar (și mai ales) dacă nu dispune de milioanele necesitate de această activitate.

. . . . . .

24 noiembrie 1944. — Vreme de vreo două ori cincizeci de ani, filosofii au putut trăi și învăța fără să le fie teamă de altceva decît de un deces pașnic după o viață demnă și onorată și se pretindea că moartea nu era deloc temută, *această* moarte. Viața filosofului era asigurată; „și-o" cîștiga în învățămînt. N-avea a se teme de hoți și bandiți (poliția era bine făcută, iar cartierele rău famate erau evitate). Putea să nu privească mizeria oamenilor. Îi era suficient filosofului de la 1850, pentru calmul spiritului său, să nu se ducă în uzine să-i vadă pe copiii de doisprezece ani muncind paisprezece ore pe zi și culcîndu-se cîte zece la un loc în niște cocioabe. Putea să coboare storul de la fereastra compartimentului cînd străbătea cartierele mărginașe unde vegeta un popor — el, filosoful în drum către Bretania, nisipul ei, pantalonii suflecați și pescuitul creveților.

De-atunci, am suferit șocul de la 14—18. De-atunci, am suferit șocul din 33 — care încă mai durează. Filosoful a fost amenințat. Filosoful a trebuit să îndure bombardamentele ca toată lumea și amenințarea lagărelor de concentrare și a torturilor, a putut fi ținut ostatec ca fitecine sau a putut să petreacă patru ani după sîrma ghimpată. Lumea pe care voia s-o vadă în felul său, tragică sau plată, s-a revelat „imposibilă". Infernul, absurd și amenințător, s-a instaurat pe pămînt.

Presentimentul acestui coșmar face să răsune în opera lui Kafka strigăte de desperare înăbușite, iar „Angoasa" lui Heidegger este fără îndoială aceea a unui rector de Universitate față de ceea ce al său Volk urma să fie în stare să comită.

Filosoful așadar a devenit un înspăimîntat. Dar atunci cum să mai satisfaci o omenire care se încăpățînează și care continuă lupta, în pofida ruinei imense a atîtor speranțe? Ce morală fi-vom capabili să-i propunem? Dinspre partea heideggeriană, un discurs universitar obositor, o exegeză la Hölderlin... Și totuși existențialismul trece drept un mod de viață.

Nu cred că în *Phyrrhus et Cinéas* scopul Simonei de Beauvoir a fost să răspundă dorinței unei morale astfel formulate, ci mai curînd s-o deducă formal dintr-un sistem care, lipsit de morală, pare „inevitabil". Rezultatul acestei deducții este următorul: „Voi lupta deci pentru ca oamenii liberi să confere actelor mele, faptelor mele, locul ce li se cuvine". Ceea ce implică un raport cu ceilalți astfel ca „eu" să poată să-i „cheme" pe ceilalți, prin urmare: „Voi lupta împotriva acelora ce vor voi să-mi înnăbușe glasul, să mă împiedice să mă exprim, să mă împiedice să fiu"; pe de altă parte, trebuie ca libertatea celorlalți să se situeze la propriul meu nivel.

Acestea sînt lineamentele unei morale „fără obligație și sancțiune" ce ne este propusă după o critică a oricărui apel la „scopurile supreme": Dumnezeu, Umanitate, Progres etc. Și orice om, pare-se, nu poate decît să subscrie la aceasta; și mai ales orice om care este artist, inventator, creator. Dar dacă aceste acte, dacă aceste înfăptuiri vor fi nefaste, cine va judeca? Iar cartea se termină într-adevăr cu această dublă întrebare: „Care om ar putea să judece omul? În numele a ce ar vorbi?" Și așa se revelă ceea ce face dificultatea acestei filosofii: dificultatea ei de a-i „fonda" pe ceilalți. Ea descrie „eul" în așa fel încît îi este mai foarte greu să-l găsească pe celălalt. Și nu e dovedit că n-ar exista confuzie între libertate ca teorie (filosofică) și libertate ca practică (politică).

. . . . . .

16 februarie 1945. — Omul care muncește violentează natura, acțiunea-i este crimă față de aceasta: pomii sînt tăiați, animalele omorîte, pietrele sparte, mineralele topite pentru procurarea de unelte, îmbrăcăminte, arme. Apoi aceste arme, haine, unelte sînt la rîndul lor distruse ori aruncate pentru alte haine, alte arme, alte unelte. Așa se desfășoară acțiunea umană după dialectica lui Hegel.

S-au găsit întotdeauna spirite delicate care să se întristeze în legătură cu acest progres ce merge din distrugere în distrugere necesară. N-au fost ascultate. Ciocanele, ferăstraiele, forezele, furnalele înalte își continuă munca de transformare. S-a găsit un spirit cu totul sensibil care să se întrebe dacă, în felul său, jocul poetic nu participa și el la această atroce misiune.

În căutarea purității, poetul distruge și el lucrurile prin cuvinte. Imaginea este, ca să spunem așa, o fărîmițare de vocabule. Poetul se ridică înspre o ignoranță cvasi-sacră, verbul său — înspre o cvasi-

totală efasare. Dar chiar acest neant nu este vid, acest haos amenință, poetul și-a creat un dușman pe care n-are cum să-l distrugă decît întorcîndu-se, înnebunit de vertij și copleșit de culpabilitate, către lucruri și cuvinte. Acestea nu mai sînt însă în întregime aceleași lucruri, aceleași cuvinte ca la început. Poetul, transformat de incursiunea-i la marginile ființei, nu la mai abordează decît cu infinite precauțiuni, ca să nu le mai spargă din nou. Se ajunge astfel la o poèzie, apoi la o poeziei a poeziei, apoi la o poezie a poeziei poeziei. Nu-i mai rămîne poetului decît să-și asume crima.

Toate acestea în legătură cu *Martorul invizibil* de Jean Tardieu.

. . . . . .

21 iulie 1945. — Cîțiva tineri scriitori formulînd proiectul de a scrie (și publica) poeme despre victimele carnagiilor, unul dintre prietenii mei (și el poet) îmi spuse într-o zi, comentînd această intenție: „Îndrăznesc să trateze un asemenea subiect!" Dovedind o atitudine asemănătoare, Blanzat, recenzînd recent în *Poésie 45* cîteva romane din ultima vreme, declara că rezistența depășește oarecum literatura și faptele imaginate.

Firește, față cu oroarea lagărelor de exterminare, față cu viața extraordinară a „teroriștilor" și a „rezistențelor", se poate estima că literatura și-a găsit în istorie o concurență serioasă. Și nu se poate nega faptul că actualmente poeți și prozatori ar cam fi puțin „măturați" de ceea ce le-a fost dat să trăiască — sau să vadă — sau să audă povestindu-se. La fel s-a întîmplat în epoca napoleoniană. La fel s-a întîmplat pe vremea năvălirilor barbare. Dar să nu ne înșelăm: literatura își va recăpăta curajul și „va îndrăzni" să abordeze cutare subiect care acum ni se pare cam sacru. Homer n-a șovăit să pună pe versuri primul război mondial, apoi dezechilibrul de după război ce i-a urmat. Tragicii greci nu se dădeau înapoi dinaintea nici unei orori. Iar Tacit a făcut un roman pasionant cu desfrîul mai mult sau mai puțin sîngeros al hitlerilor romani.

Dar, pe de altă parte, trebuie să recunoaștem că nu orice eveniment istoric se pretează în mod necesar transpunerii literare. Nu e deloc evident că, printre membrii activi ai mișcărilor de rezistență, ar exista unii care să se priceapă să-și scrie *Memoriile* — gen literar cu totul dificil. Poate vor fi însă mai mulți care s-o facă. Fapte diverse, mici necazuri intime au inspirat opere pe care tulburările sociale cele mai grave și cele mai atroce războaie au fost incapabile să le genereze. Asta e regula jocului literar.

O altă regulă a acestui joc ce nu trebuie uitată este că orice răgaz este îngăduit: uneori, numai după douăzeci, cincizeci, o sută de ani un eveniment istoric își află expresia poetică optimă. Căci dacă poetul anunță ceea ce încă nu este, el are de asemenea tot timpul ca să transforme ceea ce nu mai este.

Stendhal a descris Waterloo mai bine decît cei care au participat la bătălia de acolo, iar tabloul cel mai pătrunzător al campaniei de la 1812 trebuie căutat la Tolstoi.

Tolstoi este, alături de Flaubert, părintele literaturii romanești contemporane, atît americane cît și franceze. *Sevastopol*, model pentru nuvelele lui Hemingway, este contemporan cu *Madame Bovary*. Au trecut aproape o sută de ani fără să diminueze cîtuși de puțin aceste două opere. Cît despre *Război și pace*, cartea de căpătîi a lui Stalin, opera cea mai citită în timpul războiului în Anglia, este o adevărată epopee și mai este în același timp și o satiră, aceea a „eroilor" carlylieni, strămoși ai celor nietzscheeni.

Traducere de Mihai GEORGESCU

VITOLD GOMBROWICZ:

Exerciții de imaturitate la Montevideo

Într-o scrisoare adresată unui cititor care-l întrebase despre raporturile uneia din cărțile sale cu metafizica, Gombrowicz, foarte satisfăcut, transcriindu-și în Jurnal *și scrisoare și răspuns, rezumă succint ceea ce s-ar putea numi tema esențială a operei sale: „...omul, după cum se știe, tinde înspre absolut, către Plenitudine. Către adevărul absolut, către Dumnezeu, către deplina maturitate etc. (...) Ei bine, (...) eu revelez un alt scop al omului, fără îndoială mai tainic și mai puțin legal: nevoia-i de Non-plenitudine... de Imperfecțiune... de Inferioritate... de Tinerețe...*" (Journal, *tome II, 1957—1960, Christian Bourgois éditeur/Denoël, 1984, pp. 251—252). Răsturnarea, astăzi încadrabilă „deconstrucționismului", era deja împlinită în 1960, an în care Gombrowicz nota cele de mai sus, imediat după o suită de întîmplări nostime petrecute la Montevideo, pe care le dăm mai jos după același* Jurnal *(pp. 246—251), drept pildă de „exerciții de imaturitate" provocate de eterna* morosofie *(glisăm etimologia: de la* morose, *aici) a lumii literare.*

M.D.G.

JOI

Calm? Angoasă? Sînt puțin neliniștit de lipsa totală de „frison metafizic" din această capitală uruguayană în care nici un cîine n-a mușcat niciodată pe nimeni. (...)

VINERI

Ploaie în rafale. Vîntul bate-n toate direcțiile. Stăm la Tip-Top, **Dipi și cu mine, cu cîte o cafea mică și privirea pierdută în valurile cenușii sub ploaie. Arunc o privire în ziar. Ia uite, în seara asta, la Societatea Scriitorilor va avea loc conferința lui Dickman, venit din Argentina. Ședința va fi prezidată de o poetesă urugayană, Paulina Medeiros, pe care am cunoscut-o odată. Ne vom duce — eu mai puțin pentru Dickman, cît ca s-o revăd pe Paulina.**

Chestia s-a terminat într-un fel dramatic (toate întîlnirile mele cu escritores **ai acestui continent se termină într-un fel dramatic).**

Ne facem apariția în mijlocul conferinței. Dickman vorbește despre cei douăzeci și cinci de ani ai săi de muncă literară. Mulți scriitori uruguayeni. Nici o față atrăgătoare. Amabilitate, banalitate și plictiseală plutesc în aer. Constat că vederea acestei adunări literare începe — ca totdeauna — să mă excite. Fac alergie cînd văd scriitori înghesuiți, sub aspectul lor de gloată; cînd îmi privesc „colegii" unii peste alții, mă cuprinde un fel de tulburare. Nu știu dacă voi fi limpede, dar s-ar zice că vocabula escritor **sună în America de Sud mai stupid decît în altă parte.**

Această profesiune înoată aici într-un sos aparte, pompos și fals, de o cordialitate emfatică, rîncedă și grețoasă. Acest ridicul ce emană de la escritores **mă face să rîd. Aplauze. A terminat.**

Paulina Medeiros se ridică și anunță că, printr-o fericită coincidență, Societatea găzduiește astăzi pe

încă un scriitor străin, Gombrowicz, căruia toți îi urează bun venit etc. — Și acum, poate că domnul Gombrowicz ar voi să ne spună cîteva cuvinte... Tăcere. Expectativă. Mărturisesc că nu m-am comportat cum ar fi trebuit. În loc să pronunț cîteva vorbe amabile, să spun că-i salut etc., îi zic Paulinei : — Foarte bine, Paulina, dar, spune-mi, ce am scris eu de fapt ? Poți să-mi citezi niște titluri ?

Întrebare ucigătoare. căci în America nimeni nu știe nimic despre mine. Consternare. Paulina roșește și se bîlbîie, complet descumpănită. Dickman îi sare în ajutor : — Știu, Gombrowicz a publicat un roman la Buenos Aires, tradus din românește, nu... din poloneză,... Fitmurca... nu, Fidafurca *... Eu, sadic și glacial, stau jos și nu spun nimic. Publicul, încurcat, se foiește, începe să se ridice. În final, prezidentul, ori secretarul, aduce o carte enormă în care Dickman înscrie un aforism de circumstanță. Semnez și eu, după care îi trec cartea lui Dipi ca să semneze și el. Ceea ce provoacă un nou val de neliniște în venerabila asistență, căci Dipi abia are vîrsta de armată și n-are încă aerul unui scriitor. Semnează cu brio — semnătura asta e fără îndoială cea mai maiestuoasă din toată cartea — iar eu explic că de la vîrsta de paisprezece ani scrie romane și că deja a treminat patru.

SÎMBĂTĂ

După această nefericită vizită la Societatea Scriitorilor (tot despre sejurul meu la Montevideo e vorba), ne-am dus direct, Paulina Medeiros, Dickman, Dipi și cu mine, la clubul poeților. Asta se petrecea într-un mic restaurant ce-și dădea aere de importanță și în care picturile murale puneau aripi unui meniu lipsit de imaginație. O masă mare și, în jurul ei, vreo cincizeci de persoane. Paulina îmi explică șoptit : E un banchet dat în cinstea profesorului R., asta ne va introduce în climatul poetic al capitalei. — Cine este acest profesor R. ? — Oh ! Un om cu merite, critic renumit, profesor universitar, prieten, tată și tutore al poeților : tocmai a luat un premiu pentru o culegere de eseuri, de unde și festinul.

N-aș fi crezut vreodată... Desigur, tot nu cunosc bine America, n-o cunosc în complexitatea, în strania-i confuzie de planuri, în dezechilibrul ei... Dar un spectacol atît de îngrozitor de provincial ar fi fost de negîndit în oricare Clochemerle argentinian. Și în același timp, spre încîntarea mea, s-ar fi zis că ieșea direct din Aventurile lui Pickwick.

O atmosferă delicioasă și angelică domnea acolo. Alături de înger, profesorul R., surîzător, dînd binețe, consumîndu-și farmecul, stătea un alt înger, un moșneguț sprințar, cald poetic și poetizat, care conducea ședința, încuraja și dădea ghes înflăcărărilor. Discurs. Apoi se ridică un poet, care-i trage un poem în cinstea profesorului R. Aplauze.

Imediat după aceea se ridică o poetiza, care-i trage un poem în cinstea profesorului. Felicitări. Aplauze. Abia atunci îmi dau seama de acest lucru uimitor, ce nu mai venea din Dickens, ci din Chesterton : erau acolo cincizeci, toți poeți, și fiecare avea să rostească un poem în cinstea profesorului R. (care, cu tact și discreție, lăsa să se înțeleagă că persoana sa era fără importanță, esențialul era poezia).

Comand atunci chelnerului două sticle de vin, alb, una, roșu, cealaltă și mă grăbesc să le-nghit pe amîndouă ! Între timp, poeții recitau, R. radia, aerul se impregna de bunătate angelică și de toate virtuțile în cinstea acestor împrejurări — modestie, discreție, distincție deopotrivă, însoțită de sensibilitate și de generozitate... Totul părea scos din cele mai suave visuri poetice ale unei fete bătrîne : era „frumos", era „pur". Cînd un poet termina, i se strîngea mîna, i se striga „bravo !" La sfîrșit însă, cînd o balabustă impresionantă ce-și aștepta rîndul cu nerăbdare se ridică brusc și, agitîndu-și bustul de la stînga la dreapta, dînd din mîini, începu să emită noi buchete de rime distinse, eu, cu un amestec de vin roșu și alb în burtă, nu mă mai putui ține : pufnesc în rîs în spatele lui Dipi care face la fel, dar, cum în fața lui nu mai era nici un spate după care să se ascundă, el pornește să pufnească și să se tăvălească de rîs în nasul întregii adunări !

Indignare. Priviri reprobatoare. Dar iată că se ridică venerabilul laureat, care înjgheabă cîteva fraze : că n-a meritat toate acestea, deși poate că le-a meritat, în orice caz nu le-a meritat, chiar dacă, totuși, le-a meritat puțin... Emoție. Aplauze. Îngerul-prezident-poet mulțumește și le unge sufletele... Atmosfera devine atît de sublimă și de dulce că Dipi și cu mine ne cărăm pe cea mai apropiată ușă împleticiți, beți ca niște porci, vaci încălțate, butoaie fără fund !

Iar i-am compromis pe polonezi în fața străinilor ? Iată un lucru care-mi place, „J'aime ça", cum spunea Mickiewcz ! De altfel, nu despre asta e vorba. Altceva mă interesează aici. Ce versiune se va da incidentului de partea cealaltă, uruguayană ?

„Un scriitor european blazat, suficient și orgolios, își dă aere de mare importanță disprețuind prospețimea, naivă, desigur, dar provenită din inimă, a poeziei uruguayene !"

În realitate, e exact invers. Eu eram în mijlocul lor prospețimea și sinceritatea, iar ei ar putea fi definiți în trei vorbe : o gașcă de scîrbe ipocrite, alcătuind o atmosferă artificială de adorație mutuală.

Un fel de quiproquo : tînărul poet de provincie nu e deloc inocent... în timp ce bătrînul cinic rutinat luptă în mod naiv și pur pentru puritatea poeziei.

SÎMBĂTĂ

Bîrfele s-au pornit pe dată ! A doua zi, pe cînd prînzeam la Tip-Top, Dipi aude că la masa vecină se vorbește despre scandalul de la Societatea Scriitorilor și despre provocatorul de la banchetul poeților... Cineva consiliază să i se scrie lui Ernesto Sabato, care să spună dacă scrisoarea sa recomandîndu-mă călduros lui Julio Bayce era autentică !

Traducere și prezentare de
M. D. GHEORGHIU

* E vorba de romanul *Ferdydurke*, a cărui traducere spaniolă apare în 1947 la Buenos Aires (n. tr.)

Augustin COSTINESCU : „Balerină"

O vocație spirituală

Celebritatea postumă a lui AMIEL (1821 – 1881) a atins o asemenea cotă, încît numele său a circulat de cele mai multe ori liber printre cititori, *Henri-Frédéric* devenind un adaos aproape pedant, o precizare obligatorie doar în ordinea dicționarelor și a istoriilor literare. E adevărat însă că lucrul acesta s-a petrecut abia după publicarea *Jurnalului intim* în Franța. Numeroasele ediții geneveze îngrijite de Edmond Scherer, începînd din 1883, alcătuiau un *fragmentarium* (din cele cîteva mii de pagini acoperite pe parcursul a 30 de ani) bazat în primul rînd pe un principiu intelectual, în limitele sobre impuse de condiția socială a autorului, fost profesor la catedra de filosofie a universității fondată de J. Calvin. Dar, după ce pregătise deja o ediție ponderată din jurnal, în 1923, Bernard Bouvier – devenit unicul deținător al manuscrisului – cedează solicitării editorior farncezi și publică în 1927, sub titlul *Philine*, o sinteză a însemnărilor care cuprindeau exclusiv amănunte legate de viața amoroasă a lui Amiel. Iar Ed. Jaloux reia sub lupă, prin intermediul prestigioasei *N.R.F.*, cele *opt* pagini referitoare la inițierea erotică a autorului, la vîrsta de 39 de ani ! Or, pentru libertinul spirit francez o asemenea întîrziere era inadmisibilă... Și întreaga presă galică s-a lansat în aprecieri care se străduiau să fixeze în ridicol toată experiența de viață comunicată de Amiel. (E. Henriot, de pildă, îl categorisea ca „sub-om"). Întîmplarea nu a făcut decît să crească popularitatea autorului, jurnalul său devenind, în perioada interbelică, una dintre cărțile cele mai căutate. Deși acuzațiile au mers mai departe, Amiel fiind învinuit de germanism și „nemțofilie" (v. Vanderem), și tocmai din pricina reținerii față de ticurile publiciștilor de pe malurile Senei, dar și a preferințelor sale, cum se va vedea din fragmentele redate mai jos.

Confuzia a fost limpezită, cum era de așteptat, prin intervenția unui critic lucid și imparțial. Albert Thibaudet (v. *Amiel ou la Part du rêve*, 1929), a știut să discearnă între deprinderile postromantice sau tentațiile idealiste ale filosofului elvețian, de o parte, și valoarea literară, analitică, observația de finețe sau bunul gust, de cealaltă. Un singur argument în acest sens : cariera teoretică de care s-a bucurat faimosul enunț semnat de Amiel – „natura e o stare sufletească".

A trecut mai bine de un secol de la dezvăluirea *Jurnalului intim* și, prin lecturi succesive, decantate simultan cu schimbarea mentalităților culturale, textul lui se dovedește o lectură interesantă și plăcută, mai degrabă decît una stimulatoare de pasiuni furibunde. Ceea ce confirmă încă o dată exactitatea observației aceluiași Albert Thibaudet : „Ce este Amiel ? O vocație, o vocație spirituală. În exterior, vocația spirituală abundă în trăsături comice, în interior îmbracă un aspect de tragedie".

E. N.

AMIEL :

Fragmente dintr-un jurnal

26 iulie 1876. — Jurnalul intim e o pernă pentru lenevie ; el te scutește să mai dai ocol unor subiecte, se ocupă de toate repetările, îți însoțește toate capriciile și meandrele vieții interioare și nu-și propune un scop anume. Acest jurnal reprezintă materia atîtor volume. Ce formidabilă risipă de timp, de gîndire, de forță ! El nu va fi util nimănui și nici măcar pe mine nu mă va ajuta să mă descurc în viața pe care o duc. Jurnalul ține loc de confident, adică de prieten și soție ; el ține și locul realizării, al patriei și al publicului. E un analgezic, un derivativ, o supapă. Dar acest *factotum* care înlocuiește orice nu reprezintă mai mult decît este...

Din ce se constituie povestea unui suflet ? Din stratificarea progreselor sale, relevarea cîștigurilor și calea destinului său. Pentru ca povestea ta să instruiască pe cineva și să te intereseze pe tine însuți, va trebui ca ea să fie degajată de încărcături inutile, simplificată, distilată. Aceste mii de pagini nu sunt decît o grămadă de frunze și scoarță din care va trebui extrasă esența. O pădure de *cinchona* nu produce decît un butoi de chinină. Cum o plantație de trandafiri de Smyrna se condensează numai într-un flacon de parfum.

Această vorbărie de douăzeci și nouă de ani nu rezumă poate absolut nimic, fiecare neinteresîndu-se decît de romanul și de viața sa personală. Nu vei avea poate niciînd răgazul să ți-l recitești. Așa că... ce ? Vei fi depășit, căci viața constă în repetarea unui tip și a unui refren uman, cum au făcut-o, o fac și o vor face, secole după secole, legiuni de ființe identice cu tine. A lua cunoștință de acest refren și de acest tip e suficient și nu putem face nimic mai mult. Realizarea tipului e mai reușită și refrenul mai vesel, dacă circumstanțele sunt favorabile și înțelegătoare, dar dacă marionetele au imitat pe unul sau pe altul...

TROIS P'TITS TOURS ET PUIS S'EN VONT !

totul cade în același abis, căruia i se sustrag foarte puține lucruri, și acelea asemănătoare.

A te împotrivi sorții, a te zbate să eviți inevitabilul e o copilărie. Cînd durata unui centenar și aceea a unei efemeride sunt cantități sensibil egale, — și geologia sau astronomia ne permit să privim aceste durate din acest punct de vedere, — ce semnifică vacarmul nostru imperceptibil, eforturile, furiile, ambițiile, speranțele noastre ? Pentru visul unui vis e ridicol să stîrnești pretinse furtuni. Patruzeci de milioane de infuzori care populează o bucățică de cretă, contează mult pentru noi ? Patruzeci de milioane de oameni care formează Franța, contează mult pentru un selenit sau pentru un jupiterian ?

O monadă conștientă, un nimic care se recunoaște ca fantomă microscopică a universului : e tot ceea ce putem fi.

12 septembrie 1876. — Ce-i cu tonul ăsta caraghios la tine ? Zău, te chinui să pătrunzi înțelepciunea fără să o practici, justificînd mereu nimicul în care exiști, fără să trăiești. Contemplația care nu îndrăznește să fie pură contemplație, renunțarea care nu renunță de tot, contradicție cronică, iată ce faci. Scepticismul inconsecvent, șovăiala neconvingătoare dar incorigibilă, slăbiciunea care nu vrea să se recunoască și nici nu poate să se transforme în forță, asta e nenorocirea ta. Aspectul ei comic este capacitatea de a-i conduce pe alții, deveniți incapabili să se conducă singuri, este visul infinitei mari decizii pentru o infinită micime, este aparența perfectei inutilități a dotărilor. A ajunge la imobilitate prin exces de mișcare, la zero prin abundența numerică, asta e strania bufonadă și tristul caraghioslîc, și cea din urmă cumătră poate să facă haz de tine.

Extrem de subiectivă prin sentiment și obiectivă prin rațiune, individualitatea ta tinde să fie impersonală, iar tu te preocupi să devii o ființă individuală. Defectul tău constă în slaba voință, motivul reținerii tale provine din îndoială, și îndoiala decurge din imposibilitatea de a vedea totul reunit cu cinstea care respinge hotărîrea și decizia arbitrară. Cu alte cuvinte, ești rău adaptat la condiția umană și vei muri fără să te fi mărturisit cu adevărat.

Eul tău condamnat să fie doar el însuși, pe cînd instinctul său profund tinde spre un non-eu, iată suferința din care nu vei putea scăpa. Ar trebui să te hotărăști și asta ți-e imposibil, fie pentru că sufletul tău nu consimte, fie pentru că sufletul tău nu știe ce să aleagă. Indeterminarea în disperare, acesta-i punctul în care se menține ființa ta centrală și pe care tu îl regăsești în conștiința ta, dedesubtul distracțiilor, al inițiativelor și al diverselor mărunțișuri.

Sufletul meu e o prăpastie căreia nimic nu i-a satisfăcut lăcomia, și pe care extirparea dorinței nu l-a potolit. El dorește să se poată dărui întreg, cu dragoste, credință, entuziasm, și nici un scop nu l-a putut absorbi, nici măcar iluzionîndu-l. Această aspirație imensă și confuză e ca o sete fără sfîrșit.

O altă ambiguitate : eu nu sunt nici revoltat, nici supus. Starea de neliniște, instabilă, nedefinită, anxioasă, e starea mea. Enigma care se recunoaște enigmă, haosul care se recunoaște haos, dezordinea care se resimte și nu se descurcă, asta e situația mea. În rest, chiar dacă intuiția a traversat abisul cu lumina ei puternică, vizunea se întunecă și e uitată apoi, și efortul reîncepe. Spiritul individual nu reușește să-și cunoască esența, poate pentru că esența sa nu este individuală.

17 iulie 1877. — Am reluat ieri pe La Fontaine și i-am remarcat lacunele. El nu se referă nici la fluture, nici la trandafir. Nu se folosește de cocor, de prepeliță, de dromader și nici de șopîrlă. Nu are nici o amintire cavalerească. Istoria Franței datează pentru el de la Louis XIV. Geografia sa reală nu are decît cîteva careuri și nu atinge nici Rinul, nici Loara, nici munții, nici marea. Nu inventează nici un subiect de fabulă și — comod — folosește numai teme cunoscute. Dar cu toate astea, ce scriitor adorabil, ce pictor, ce observator, ce comic, ce satiric, ce povestitor ! Nu mă pot opri să-l recitesc, pentru că mi-au rămas la inimă jumătate din fabulele lui. Prin vocabular, măsură, tonuri, idiotisme, limba lui e poate cea mai bogată din *la belle-epoque*, căci ea combină savant arhaicul cu clasicul, neaoșismul cu literarul. Varietate, finețe, maliție, sensibilitate, ritm, concizie, suavitate, grație, veselie, nevoia de noblețe, gravitate, grandoare, toate se regăsesc la fabulist. Și epitetele fericite, și accentul picant, și crochiurile subtile, și îndrăznelile neașteptate, și înțepătura persistentă ! Nu se știe ce-i lipsește, cînd are atîtea aptitudini diverse.

Dacă s-ar compara poezia sa cu *Tăietorul de lemne și Moartea* cu aceea a lui Boileau, s-ar putea măsura prodigioasa diferență între un artist și un critic, pe care el vroia s-o demonstreze. La Fontaine oferă imaginea țăranului sărac sub monarhie, pe cînd Boileau lasă să se vadă numai un hamal năduşit. Prima e o mărturie istorică, a doua doar o versificație școlărească. Cu La Fontaine se poate reconstitui întreaga societate a epocii sale și bonomul din Champagne, cu animalele lui, se pare că e singurul Homer al Franței. El are tot atîtea portrete umane cît La Bruyère, și Molière nu e mai comic decît el.

Care e partea sa vulnerabilă ? Un epicureism oarecum prea ideal, și prin asta fără îndoială că La Fontaine îi este antipatic lui Lamartine. Fibra religioasă e străină de lira sa, nu are aerul de a fi cunoscut creștinismul, nici sublimele tragedii ale sufletului. Natura umană e zeița lui, Horațiu profetul său și Montaigne evanghelia sa. Cu alte cuvinte, orizontul său e acela al Renașterii. Această insulă păgînă în plină societate catolică e o curiozitate. Acest păgînism e de o naivitate perfectă. Restul, Rabelais, Molière, Saint-Evremond sunt mai păgîni decît Voltaire ; se pare că pentru un francez în întregime francez creștinismul nu e decît un înveliș, un costum, ceva ce nu are nimic de a face cu inima, cu omul central, cu natura sa profundă. Această dedublare e un fapt obișnuit și în Italia. Este efectul religiilor politice : preotul se separă de laic, credinciosul de omul de rînd, și cultul de sinceritate.

1 iunie 1880. — Stendhal, *Mănăstirea din Parma*. Opera e remarcabilă. Este chiar un tip, un cap de serie. Stendhal deschide seria romanelor naturaliste, care suprimă intervenția sensului moral și se lipsește de pretinsa libertate. Indivizii sunt iresponsabili ; ei sunt conduși de pasiunile lor și spectacolul pasiunilor omenești face bucuria observatorului, hrana artistului. Stendhal e romancierul de inimă al lui Taine, pictorul fidel care nu se emoționează, nici nu se indignează și pe care totul îl amuză, netrebnica și ticălosul, ca și femeia onestă și bărbatul întreg, dar care nu are nici credință, nici preferință, nici ideal. Literatura este aici subordonată istoriei naturale, științei ; ea nu mai face parte dintre *umanități*, ea nu mai face omului onoarea unui rang deosebit ; îl aliniază furnicilor, castorilor și maimuțelor. Și această indiferență morală conduce la imoralitate.

Viciul general al acestei școli este cinismul, disprețul pentru om, care coboară în rîndul brutelor ; este cultul forței, nepăsător față de suflet, lipsa de generozitate, de respect, de noblețe, care se observă în pofida tuturor protestelor ; este într-un cuvînt inumanul. Nu poți fi materialist fără urmări grave : devii vulgar chiar cu o cultură rafinată. Libertatea de spirit este cu siguranță un lucru mare, dar înălțarea inimii, credința în bine, capacitatea entuziasmului și devotamentului, setea de perfecțiune și de sănătate este încă lucrul cel mai frumos.

7 iunie 1880. — Recitesc din doamna Necker de Saussure. *Educația progresivă* este o operă admira-

Semne bune anul are !

Andrei

bilă. Ce măsură, ce justeţe, ce raţiune, ce gravitate ! Căci ele sunt bine observate, bine gîndite, bine scrise ! Această armonie între ştiinţă şi ideal, între filosofie şi religie, între psihologie şi morală e binefăcătoare, sănătoasă. E o carte frumoasă, un tratat clasic, şi Geneva poate fi mîndră de un produs care rezumă o atît de înaltă cultură şi o atît de solidă înţelepciune. Iată adevărata literatură generoasă, tradiţia fundamentală a ţării.

(Mai tîrziu). — Am încheiat al treilea volum al doamnei Necker. E frumos, grav, simţit, elevat, delicat, perfect. Cîteva asperităţi sau incorectitudini de limbaj nu contează. Încerci pentru autor un respect amestecat cu duioşie, şi scrii : Carte rară, unde totul e sincer şi unde totul e adevărat !

27 iunie 1880. — Fac o vizită prietenilor mei *** şi continui conversaţia de ieri. Vorbim despre bolile care ameninţă democraţia şi care derivă din ficţiunea legală din care ea şi-a făcut o bază. Remediul ar consta în a insista mereu asupra adevărului, pe care ea îl uită sistematic şi care i-ar servi de contrapondere : pentru inegalitatea talentelor, a virtuţilor, a meritelor, pentru respectul datorat vîrstei, capacităţilor, ajutorului primit. Trebuie înainte de toate combătute aroganţa juvenilă şi ingratitudinea invidioasă, pe care formele sociale le favorizează. Trebuie să ne sprijinim pe datorie, căci instituţia nu vorbeşte decît de drepturile individului. Trebuie evitată supralicitarea sensului spre care el înclină. Acesta nu este, într-adevăr, decît un paleativ, dar în societatea omenească nu poţi să speri la mai mult.

(Mai tîrziu . — Alfred de Vigny este un autor simpatic, o gîndire meditativă, un talent suplu şi puternic. El are elevaţie, independenţă, seriozitate, originalitate, curaj şi graţie : are totul. El zugrăveşte, povesteşte şi judecă bine, gîndeşte şi îndrăzneşte. Defectul său este excesul în respectul de sine ; e o rezervă şi o atitudine britanică, care are oroare de familiaritate şi teamă de abandon. Această dispoziţie a avut inconvenientul de a dăuna popularităţii sale şi l-a ţinut pe autor la distanţă de un public tratat ca o mulţime indiscretă. Rasa galică n-a gustat niciodată principiul inviolabilităţii conştiinţei personale ; ei nu-i plac aceşti stoici închişi în demnitatea lor ca într-un turn şi care nu recunosc alt stăpîn decît providenţa, datoria sau credinţa. Asta înverşunează mulţimea, o irită chiar. Această solemnitate o umileşte şi o neliniştește. Ea a repudiat protestantismul tocmai din această cauză, şi în toate crizele a strivit pe aceia care nu au cedat pasionatului curent de opinie.

14 iulie 1880. — Care este cartea, din literatura genevezâ, pe care aş fi preferat să o fi scris ? Poate aceea a doamnei Necker de Saussure, sau *Germania* a doamnei de Staël. Pentru că filosofia morală e încă aceea care valorează mai mult pentru un genevez. În gravitatea intelectuală rezidă cel mai puţin rău. Istoria, politica, ştiinţa economică, educaţia, filosofia practică ne sunt deschise. Am avut numai de pierdut franţuzindu-ne şi *parisienizîndu-ne,* de cîte ori ne-am lăsat duşi de apele Senei. Critica independentă e poate mai uşor de făcut la Geneva decît la Paris, şi Geneva trebuie să-şi urmeze linia ei, mai puţin aservită modei, această tiranie a gustului, opiniei dominante, catolicismului, iacobinismului. Geneva trebuie să fie pentru întreaga naţiune ceea ce Diogene era pentru Alexandru, gîndirea independentă şi cuvîntul liber care nu subminează prestigiul şi nu înăbuşă adevărul. E adevărat că acest rol este ingrat, rău văzut, ironizat ; dar ce contează ?

Prezentare şi traducere
Emil NICOLAE

SINGURĂTATE

Niciodată nu mi s-a părut viaţa mai tristă, sărăcia mai greu de suportat şi nu m-am simţit mai părăsită ca atunci cînd, prin pereţii camerei mele pătrundea muzica din apartamentul vecin, zgomotul unei sindrofii, care îmi măsura singurătatea.

Şi iată că, în Jurnalul lui Anaïs Nin, găsesc o pagină care descrie exact ceea ce am simţit în astfel de împrejurări. Şi eşti uimit să vezi, că lucrurile pe care credeai că ţi s-au întîmplat numai ţie, s-au întîmplat şi altora, la alt capăt al lumii.

ANAÏS NIN — Journal

Chiar astăzi cînd sînt mai adînc instalată înlăuntrul vieţii, nu pot să aud muzică şi veselie dintr-o casă alăturată fără tristeţe, fără să nu mă simt în afară. Să fiu înlăuntru sau în afară a fost coşmarul meu. Mă simt născută pe marginea unei lumi care îmi scapă mereu printre degete. Cînd eram săracă, atunci, cînd eram la o vîrstă ingrată, cînd îmi pieptănam părul lung, în oglinda cămăruţei nezugrăvite din New York, puteam să înţeleg pentru ce muzica ce venea din casa de peste drum, mă umplea de dorinţă, gelozie, invidie, disperare. Mi se părea inaccesibilă. Mi se părea că vine dintr-o lume interzisă, inaccesibilă. Credeam că asta era din cauza că eram săracă, fiindcă viaţa noastră nu era frumoasă, fiindcă eu nu eram frumoasă. Credeam că se datorează faptului că şedeam acolo în cămaşa mea de noapte, cu peria de pieptănat în mînă, peiptănîndu-mi părul lung, eram conştientă de timiditatea acestui trup care nu dansa decît în întuneric, de fragilitatea acestui păr, care părea că străluceşte numai în întuneric, de paloarea acestei feţe care părea să strălucească mai mult în singurătate. Străluceam în singurătate, acesta era misterul. Şi nu puteam să împac această strălucire neagră, cu strălucirea zilei, cu strălucirea ca ziua a odăii vecinilor într-o seară veselă şi cu muzică. Nu era sărăcia, nu era vîrsta ingrată. A venit ziua cînd am strălucit la lumina zilei, cînd am purtat îmbrăcămintea şi am dansat la lumina zilei, şi strălucirea, surîsul, familiaritatea şi triumful. Veselia era a mea şi pentru mine. Dar momentul interiorizării, al participării, al apartenenţei, trecea repede şi mă lăsa în afară tot atît de mult ca atunci cînd stam ca fetiţă şi mă uitam la fereastra vecinilor. Era întotdeauna aceasta rămînere în afară, într-un moment sau altul singură. Nu puteam să rămîn înăuntru, nu puteam să trăiesc înăuntru. Strălucirea, familiaritatea înlăuntrul muzicii, cu lume şi veselie, era acolo, dar tot aşa era şi strălucirea ca a razelor lunii, a singurătăţii. La început eram numai fata singuratică uitîndu-se şi simţindu-se nefamiliară, depeizată. Mai pe urmă eram în ambele feluri. Acuma sînt adesea înăuntru, şi mi-e frică de momentul cînd voi vedea faţa palidă la fereastră, uitîndu-se dintr-o altă lume.

Nu vreau să fiu furată din prezent. Oare fata aceea visătoare n-a fost îngropată, la sfîrşit, în împlinirea femeii (femeia împlinită ?) De ce trebuie oare mereu să se oprească momentul muzicii ? De ce trebuie să vină momentul acela cînd sînt azvîrlită din nou la periferie, izolată, şi aud muzica vecinilor, aud festivităţi, aud dansuri la care nu iau parte, şi sînt tristă, visînd la cineva condamnat să simtă această muchie această margine, această

distanţă. Nu se întîmplă totul în casa mea. Există întotdeauna o muzică ce vine de undeva din altă parte, totdeauna un vis, totdeauna ceva presupus a fi mai frumos şi mai cald, dincolo. Totdeauna o culoare care este inaccesibilă, o odaie care mă face să mă simt săracă sau zdrenţuită, o muzică ce mă face să dansez în întuneric. Totdeauna o muzică, o strălucire, altfel colorată decît bucuria vecinilor. Această dorinţă violentă de a fi înlăuntrul oricărei vieţi calde, respirînd plăceri, de a dormi în ele, de a fi totdeauna o parte din ele, de a nu fi niciodată singură, de a zdrobi singurătatea pentru totdeauna, o dorinţă nebună.

„Prietenii, întîlnirile şi călătoriile — spune Anaïs Nin, — sînt plăcerile mele cele mai mari. Lumea în care trăiesc, în nu importă ce oraş, este aceea a scriitorilor, a artiştilor, a pictorilor, a muzicienilor, a dansatorilor şi actorilor".

În celebrul ei Jurnal despre care Henry Miller ajunge să spună „acest jurnal va lua loc printre revelaţiile Sfîntului Augustin, Patronius, Abelard, Rousseau şi Proust... alţii care în cursul anilor au văzut crescînd jurnalul pînă la mărirea proporţiilor actuale de 150 de volume, totalizînd mai mult de 15 000 de pagini dactilografiate, au contribuit să construiască legenda care însoţeşte această construcţie (întreprindere) a unei vieţi întregi.

În acest jurnal găsesc o scrisoare a lui Lawrence Durrell autorul acelui Quator d'Alexandrie, pe vremea cînd scriitorul nu era încă celebru.

Ultima scrisoare de la Lawrence Durrel, scrisă din Grecia :

Dragă,

Scrisoarea asta a întîrziat atîta încît a întrecut orice scuză. Ţi-am scris o scrisoare portmonteau acum cîtvă vreme, dar am decis să nu ţi-o trimit. Suspine goale cînd ne îndreptăm gîndul în spre nord şi ne gîndim la dumneata îngropată în oraşele europene cu măştile dumneavoastră de gaze şi gîndurile. Există ceva pe care războiul îl face : dizolvă şi desparte intenţiile, aşa încît prietenii cuiva se mişcă pe aproape, în locurile liniştite ale imaginaţiei ca nişte tovarăşi slab iluminaţi de o candelă, neaparţinînd cu totul trecutului, dar fără viitor şi formă. Există un mic scuar umbros în apropiere de Closeries de Lilas, unde cîteodată te aşteptam să treci îmbrăcată în haina ta, mergînd spre casă. Dragă Anaïs, mă gîndesc la tine, la izolarea ta ; şi pare că nu există nimica să ţi se poată spune, care să te facă mai puţin conştient de distanţa de lumină şi de aer care se întinde între noi ? războiul pătrunde adînc şi amar şi în mine şi dă fiecărui lucru gust de cenuşe. Succesul celor trei muşchetari, succesul cărţii tale mai ales, care tocmai a ajuns în culme în coperta ei luminoasă ; un succes care a fost înghiţit de îndată de stingerea luminilor şi de alarme. Îţi scrisesem o scrisoare lungă despre cum am părăsit insula ; cum s-a lăsat toamna cu cenuşiu şi negru — înfricoşătoare şi slabă prorocire că războiul va izbucni. Nu pot niciodată să-mi reamintesc cu adevărat modul cum stam pe balcon şi ne uitam la ploaia verde, căzînd în mare, un soi de biată, ultimă dorinţă şi de testament sfîrşind vara. Marea agitînd mitologicul ei albastru ca nişte coame de cai. Insula s-a prăbuşit în fum, şi iată-ne în oraş, nu mai puţin fabulos, dar clădit în grele trăsături vibrante de alb şi roşu ; orice contur sau cotitură a pămîntului care ne oferă o mare în vederea casei noastre a dispărut. L-am părăsit pe Henry. Este într-o dispoziţie ciudată, cocoţat pe o cheie prea înaltă, puţin isteric, de lumină şi cer, dar din punct de vedere fizic, făcut ca o tobă Există ceva foarte rău în atitudinea lui faţă de lume, dar nu pot spune ce este. El însuşi simte asta şi-şi dă osteneala să-şi justifice „egotismul" lui cum se numeşte aceasta, poate că dacă ar fi mai puţin conştient de dînsul, egotismul lui ar deveni adevărat dezinteres... Într-un mod oarecare lăuntric, refuză să crească, dar esten umai o fază a dezvoltării lui. A existat totdeauna într-însul această pasionată miopie faţă de orice în afară de propria lui reacţie. Şi războiul este pentru el un lucru prea mare pentru ca să-l poată înghiţi ; trebuie să-l dea afară. Este încîntat de Grecia, aerul este atît de bun pentru el şi peisajul atît de cristalin ; dar asta l-a făcut mut. Nu mai poate să vorbească.

Sînt complet disperat în sinea mea, e aşa de bine să lucrezi la lucruri fără importanţă şi să iei reţină noaptea. Mi se strînge inima cînd citesc manifestările liderilor, cînd îi văd realmente pe pigmei la lucru în toată lumea, de isteria şi violenţa lor. Nu vorbim despre război aici, dar este un fel de greutate pe care o purtăm în noi, printre frivolităţile noastre. Radioul îi strecoară în noutăţile lui, în fiecare zi ; îndosariem şi reîndosariem teorii politice, scriem lungi şi fără importanţă memorii despre numărul condeielor în funcţie. Mîine toate acestea încetează. O nouă speţă de funcţionari civili a venit de la Londra şi a închis apartamentul, crezînd că propaganda nu este necesară aici. Voi fi lăsat propriilor sale proiecte mîine, nu ştiu dacă scrisul este ceva anodin. Trebuie să încerc. Avem aici de asemenea un balcon de pe care Acropole străluceşte în ceaţă toată ziua ; dar războul înlocuieşte încet în fiecare, ca un simptom al războiului intern din Europa, pragmaticele boli. Nu mă simt îndreptăţit la nici unul din aceste limpezi emoţionante, pline de pace, ţinuturi ale Aticei, cel, albastru şi cel alb şi verde, sau la cerul boltit noaptea cu stelele lui strălucitoare. Mi-ar fi plăcut să rup pentru dumneata o bucată din această ţară şi să ţi-o trimit să o pui sub plapumă ca pe un cozonac de nuntă.

Chestiunea banilor a început să fie o problemă pînă cînd găsesc vreo altă slujbă ; o chestiune serioasă, ridicol de serioasă. Într-adevăr dacă nu găsesc, vom fi în drum spre Franţa în foarte scurtă vreme. Viaţa e foarte neagră pentru noi toţi, nici o speranţă nici o soluţie în vedere, care îşi spune că trebuie să ne suportăm lacrimile cu eleganţă.

Prezentare şi traducere de
CELLA SERGHI

Marile prietenii

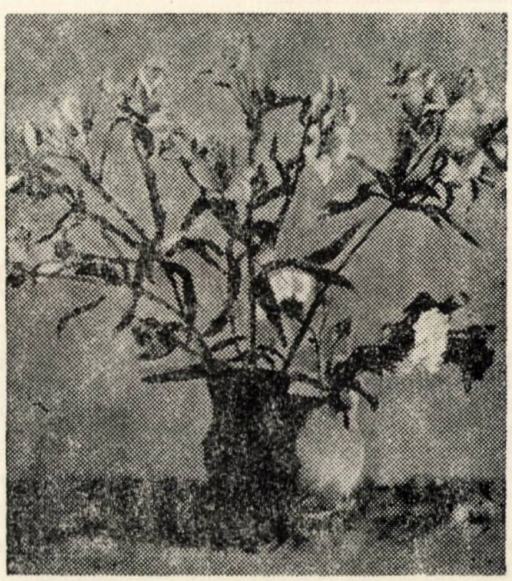

Adrian PODOLEANU : „Flori"

CLARA MALRAUX: „Cei 20 de ani ai noştri“

O poveste de dragoste. O istorie a unei iubiri, ce nu intră în tiparele cunoscute, pentru că este de fapt istoria unei afecţiuni şi a unei depline comuniuni sufleteşti. Protagoniştii acesteia, Clara şi André Malraux nu sînt nici ei nişte oameni obişnuiţi. Drumul spre această identificare umană nu este simplu, lipsit de asperităţi. Memoriile reunite în volumele „Apprendre à vivre“ şi „Nos vingt ans“ mărturisesc răscolitor aceasta. Sperăm că fragmentele pe care le-am tălmăcit pentru cititorii Almanahului „Convorbiri literare“ vor fi pilduitoare în această privinţă.

E.I.

„Adolescenţii anului 1921“

„Grăbeşte-te să-ţi dărui miraculosul, răzvrătirea, decenţa“.

René Char

Lumea noastră de adolescenţi era plină de Claudel şi Gide, Morand şi Giraudoux, Picasso, Gris şi Chagall. În apropierea acestor bogaţi ai literaturii se aflau oamenii de profesie sau mari administratori, urmaţi de cîţiva proletari: Guilloux, Giono, Mac Orlan. Eram departe de scriitorii care nu înfruntaseră literele, de cei consacraţi de Universitate: Cendrars, Delteil, Kessel. Ce horă minunată de riscuri şi talente!

„Şi era Dine, şi era China...“

Într-o cameră în care semnele verii se fac simţite doar printre frunzele dese ale unui castan, un băiat aduce unei fete un mic album romantic. Prinsă în mrejele acestui trecut, tînăra scoate dintr-un sertar fotografii de familie, pentru a se amuza sau poate pentru a răscoli amintiri. În spatele unei alei, între copaci aliniaţi, o fetiţă, îmbrăcată într-o fustă decupată din petale, se plimbă de mînă cu un puşti, fratele ei, şi apoi, tot ea cu un tricou pînă la genunchi, iar în altă fotografie, într-o rochiţă ca de orfană, cu guleraş alb, între bunica şi unchiul ei. Prin crăpăturile jaluzelelor, razele soarelui îmi atrag privirile. Tovarăşul meu se apleacă curios, amuzat sau puţin enervat peste aceste imagini pe care le-am putea suprapune, ca pe nişte păpuşi care intră unele într-altele, sfîrşind cu păpuşa cea mare, aşa cum eram eu atunci, în rochia mea dreaptă de mătase, suplă, ce nu se atingea de corp decît la înălţimea şoldurilor şi din care se văd două picioare, pe care moda, iată, le oferă privirilor bărbaţilor.

Razele limpezi ajung pe divan, uneori îmi mîngîie mîna cînd îmi mişc braţul gol pentru a-i arăta una sau alta dintre fotografii.

...Dar astăzi, ce album de fotografii răsfoiesc? Un album fără coperţi, fără fotografii, un album al absenţei... Răsfoitul paginilor stîrneşte un vînt uşor.

În ajun mersesem unul lîngă altul pe străzi, privisem vitrinele, încîntaţi amîndoi de cadoul ce tocmai îl primisem, un obiect de artă neagră. Nu auzeam mai nimic din ceea ce el îmi spunea, chiar cînd se apleca spre mine. Ar fi trebuit să mă ia în braţe. Atunci, cu siguranţă, aş fi înţeles totul.

Stăm în camera mea albastră, căci albastrul îmi vine bine, aşezaţi unul lîngă altul pe divan. Deodată mă trezesc singură. „De ce v-aţi ridicat?“ „Pentru că am chef să vă îmbrăţişez“. De multe ori înainte şi de atunci încoace, cuvintele ce trebuiau rostite se pierdeau în vînt, lăsînd loc celor pe care le uram în vreme ce le articulam. Dar într-o după amiază de început de vară am fost fericită. M-am simţit bogată auzindu-i cuvintele. „Veniţi lîngă mine“. Parcă n-ar fi spus nimic. Şi totul a devenit simplu. Mîinile mele, buzele lui, braţele mele, gurile noastre. Totul era atît de simplu la cei 20 de ani ai noştri. Dar puţin emoţionant. Sărutările noastre erau neîndemînatice. În casă se aflau mama, bonele şi fraţii mei. Mă urmărea tot timpul gîndul să ies din cameră unde simţeam că în curînd nu vom mai şti ce se întîmplă cu noi.

Într-un decor de lemn curat, cu miros de gin acru şi de tutun dulce, vorbim de Barnabooth, de emigrantul din Landor Road, de Marea Ciumă.

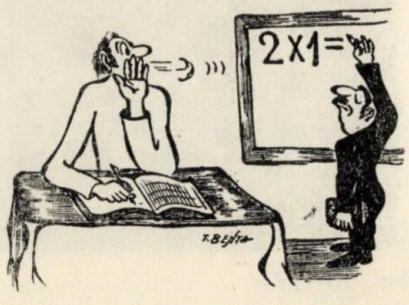

Totul continuă să fie simplu între noi şi totul se petrece încă în această cameră, în acest 14 iulie, în timp ce afară rachetele brăzdează cerul, ca un buchet de nuntă. De unde să ştim că într-o zi, la Saigon, focuri de artificii le vor răspunde, sărbătorind intrarea noastră în Kuo-Ming-Tang.

Dar mă întreb în ce clipă am descoperit că, pentru a se rade, el se folosea de aceeaşi pastă ca şi tatăl meu? Barba lui e tot rară, iar pielea împrăştie un parfum familiar. ...Cum suna deci fraza aceea? Pe tînăra cu rochia de mătase o cunoştea, inutil să se prefacă că a uitat-o... „Îmi plac mutrele de a doua zi“. Dar după cît se pare lui nu-i plac, pentru că iat-o singură, într-un decor cu o tapiserie cu puncte mici, întinsă pe un fotoliu cu picioarele curbate. Ce făcea ea acolo? Îl aştepta, asta era limpede, în stupidul salon al hotelului Ritz. Dar cum să-l aştepte de una singură pe tînărul cu care se culcase ieri. Amant, ce cuvînt caraghios, mai ales cînd îi pui şi un pronume posesiv, „amantul meu“, care, deja, o abandonase. Dacă s-ar fi uitat la ceas toată lumea ar fi ştiut că era în aşteptarea cuiva care întîrzia, sau care nu va mai veni niciodată. Şi apoi, romanele conformiste sau non conformiste, cu povestea tinerei seduse şi apoi abandonate, ce măgărie!

Gesturile de ieri, n-au putut distruge bucuria confruntărilor. Ea ştie că poate oferi cu totul altceva unui bărbat, decît corpul ei tînăr, cu sîni ce nu sînt la modă, cu umeri frumoşi, şi o bunăvoinţă stîngace. Doreşte doar ca el să fie lîngă dînsa şi să o îmbrăţişeze; nu este decît o tînără ca toate celelalte care are nevoie de afecţiune. Nu e adevărat că e curajoasă.

„Nu mă voi uita la ceas. De altfel, va veni. Dintr-o clipă într-alta va fi aici. Nu mă voi arunca în braţele lui, pentru că nu-mi place acest joc, şi apoi mă ştiu demnă. Ce bine ar fi să poţi sta liniştită!

Gesturile acelea de ieri pe care le-a acceptat cu toată fiinţa, ea singură le-a săvîrşit? Tinerele, cu părinţi străini, sînt prudente. Ea însă a vrut ca încrederea să fie răsplătită cu încredere. Pentru că a riscat se simte aidoma celor ce sea-

mână furtuna... Dar ea n-a semănat furtuna și nici nu se va apuca să despice firul în patru. E adevărat că tinerele din jurul ei sînt reticente, că imită tot ceea ce este mai convențional ; de altfel, au și motive să le fie frică de o comunitate ce este neîndurătoare. Numai ea, ea nu vrea să se supună. Emmy i-a spus : „Tu nu ai respectul respectabilității". Se prea poate pentru că visează o viață exemplară. Micuța mea, nu exagera însă : un exemplu secret nu are nici un sens. Rămînem totuși niște burghezi îngrozitori. Și asta nu pentru că familia sa este în Germania de mai mult de o generație, sau pentru că Waleska nu s-a temut să aibă un amant și apoi s-a căsătorit cu un alt bărbat...

„Nu trebuie să te căsătorești cu primul amant, te vei simți inferioară lui". Iată o explicație. În cazul meu se pare că nu va fi chiar așa. Aș vrea să reprezint ceva, pentru acela care va însemna „ceva" pentru ceilalți. Va fi el ? Poate... Nici măcar n-a venit să mă întîlnească. Trebuie să nu se mai gîndească la asta. Dar dacă o fi bolnav, sau în familie s-a întîmplat un lucru rău ?

În Germania evreii au o libertate de popor învins. Înfrîngerea nu e numai sentimentul umilirii. Este ca o casă pe care trebuie să o reconstruiești, fără să ții prea mult seama de trecut. O dată unchiul meu Georges, cînd soția lui Ida întîrziase, a suspinat, apoi după ce a cinat fără ea și probabil gîndindu-se încă la cele petrecute a murmurat : „Este puțin cam cheflie, dar va fi cea mai bună dintre soții".

Își înfundă brațele în spatele fotoliului. Deodată se hotărăște să plece, să ia un taxi, să se întoarcă cît mai repede. Acasă, chiar în hol, aude soneria telefonului. Ce importanță are că nu s-au întîlnit ! Peste cîteva clipe îl va revedea : el a fost la Ritz, n-a găsit-o și s-a neliniștit.

Și-a reluat mina obișnuită, pare chiar puțin mai fericită. Și seara, abia după plecarea lui, a înțeles că el fusese la tatăl lui ca să-i ceară permisiunea să se căsătorească, ceea ce acesta a refuzat categoric. În noapte, dincolo de fereastră, aude mișcarea semințelor unui sicomor ; se gîndește că totul e bine așa.

Sîntem adolescenții anului 1921.

*

Curioasă logodnă, împărțită între plăcere și somn ! Dis de dimineață o luam pe malul stîng al Senei, ca să-l întîlnesc în hotelul devenit deja familiar pe bărbatul înalt și slab, cel mai adesea încă adormit, cu care luam micul dejun. Apoi după o oră de la întoarcerea mea acasă, aproape adormită la rîndul meu, îl așteptam să vină. Trupul meu era un nesfîrșit izvor de bucurie. Celorlalți, desigur, nu le apăream ca o ființă încîntătoare, ci ca o biată copilă măcinată de vreo anemie. Slăbeam, ochii mi se duceau în fundul capului, iar între nas și gură se contura o cută de tristețe, prefigurînd-o pe aceea care, cîteva decenii mai tîrziu, se va instala pentru totdeauna : în concluzie, rar, am fost atît de puțin plăcută ca în această perioadă în care am fost atît de dorită. Și nici atît de proastă. Dintre toate motivele care mă făcuseră să prefer o ființă multor altora, unul singur supraviețuia, dar a cărui importanță o ignorasem în momentul alegerii mele. Lucrul de care îmi amintesc acum este armonia gusturilor noastre în fața cărților, a operelor de artă, a evenimentelor, a peisajelor. Fiind atît de liniștită lîngă el, fără să încerc vreo teamă, mă lăsam în voia valurilor, absentă la tot ceea ce nu constituia atunci descoperirea mea esențială. Abia dacă mă întrebam uneori dacă-l cunoșteam cu adevărat pe omul lîngă care mă angajasem provizoriu, apoi definitiv, așa cum se face în orice angajament. Și cît de bine îmi era !

Ce știam despre el ? Că stăpînea admirabil ideile, că era un erudit, că era curajos, uneori plin de umor, că nu era lipsit nici de snobism, nici de o oarecare stîngăcie socială.

Înțelegeam ce mare sprijin îi era arta, ce importanță colosală avea pentru el o operă scrisă sau o operă de artă. Bănuiam că o mare dorință îl încerca, aceea de a pune totul în joc pentru a simți mai bine exaltarea unei clipe, îi cunoșteam teama în fața morții. Mai concret : chiar după primele noastre întîlniri, citisem cu atenție *Luni de hîrtie*. Obișnuită cu literatura de avangardă, cu revendicarea poemului ca obiect, cu teoriile lui Max Jacob asupra necesității ca scriitorul să creeze ceva independent de autorul operei, obișnuită cu importanța elementului surpriză, volumul nu mă impresionase deloc. Mie îmi plăcea dezinvoltura, poezia rece. Importanța pe care o dădea parfumurilor, contactelor cu diverse materii, dulcelui sau asprimii lor mă frapa. Dar mi se părea că simt, dincolo de aparențe, de ceea ce se voia o fantezie, nevoia de a minimaliza aventura umană așa cum este ea trăită de cei mai mulți dintre noi. Omul adevărat nu era prezent în această povestire neverosimilă, pe care o puteam considera fără prea mare efort ca esențial creștină : nu se vorbea despre o ființă cu suflet, aceasta devenea o marionetă, într-atît omul era de copleșit de măreția faptelor pe care trebuia să le înfrunte. De altfel nu cred că tovarășul meu să-și fi găsit acolo modul său de exprimare. În schimb, cele cîteva articole de critică ale sale, mi se păreau, încă din această epocă, proprii ființei sale. În ceea ce-l privește pe romancierul în devenire, nu-l bănuiam pe atunci.

Da, într-adevăr, ce știam despre acela lîngă care îmi petreceam zilele și nopțile ? Puține lucruri, dar esențiale. Era oare suficient ? Doream să fie așa, cu toată ființa.

Și totuși îmi plăcea să descopăr — nu întrebam niciodată. După cîteva aluzii, cîteva discuții în contradictoriu, ori „înfrumusețări patetice" (expresia nu-mi aparține, este a lui Chateaubriand) am ghicit că avusese o copilărie tristă, că dusese o viață de mizerie. Instinctul meu de ființă învățată cu belșugul își dădu seama repede de asta. Nu era nevoie să mi se spună că mama lui nu locuise niciodată la Claridge, așa cum afirma el, nici că bunica lui, la care crescuse după divorțul părinților săi, avea la Bondy o mică băcănie. Mă simțeam grozav, prefăcîndu-mă a crede afirmațiile lui puțin contradictorii, sau străduindu-mă să accept că unele adevăruri erau pentru mine altfel decît pentru el.

Rămînem totuși adolescenții anului 1921.

Traducere de
Ecaterina ILISEI

Em. ANIȚEI : „Satul de lîngă Razelm

SA RIDEM CU... SCRIITORII

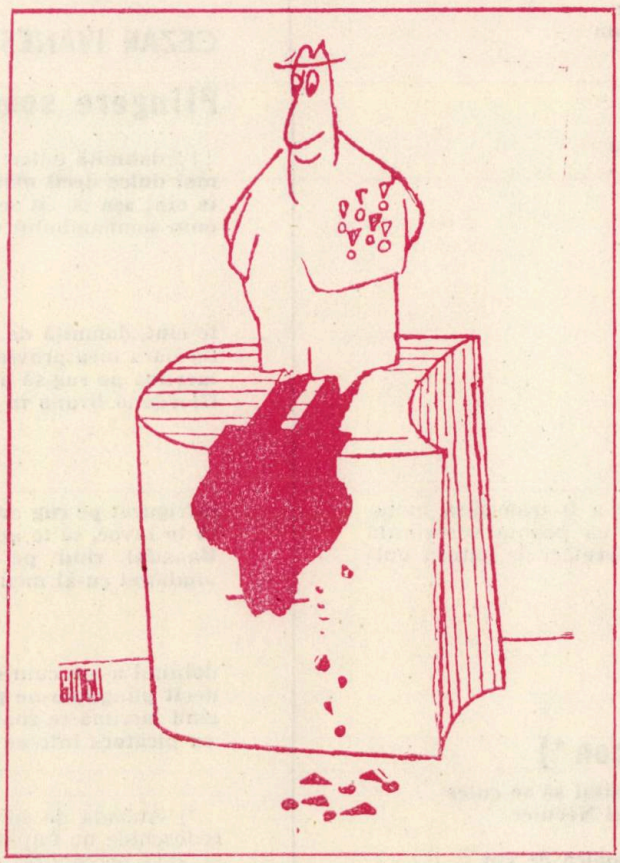

ANA BLANDIANA

Tîrziu numai toamna *)

Tîrziu numai toamna cînd se strîng
la un loc nevestele bîrfind bărbaţii
o prună servită pe stomacul gol
face bine oricum şi nu dă complicaţii

o prună, două... hai, pînă la trei
pot fi o delicioasă femino-terapie
vai ! dar, una luată mai mult peste trei
fireşte — fără prescripţie — duce
la insomnie

firesc şi de fapt, eu mă iau ca exemplu
gîndindu-mă la prun şi apoi la prună
cu prunul postesc, iar pruna o mănînc
pe ascuns meditînd pînă soarele
e gata s-apună

şi atunci despre cura cu prune, eu zic
aşa să o recomand mai mult pentru alţii
drept o prescripţie inclusiv necesară
nevestelor care-şi bîrfesc bărbaţii

*) Anotimpul prin care Octombrie, Noiembrie... oferă prilej terapeutic după indicaţiile de mai sus, dar şi purificare de la caz la caz, cînd medicaţia este administrată :
împărtăşanie şi uneori canon.

EMIL BRUMARU

Modestie naivă *)

să arăt că-s perspicace
inclusiv prin tot ce-aş face
pun la suflet dram cu dram
şi pe Ursuleţul Fram

pe cotoiul Moş Gerilă
îl tratez ca pe-o idilă
ori mi-l plimb cu Diligenţa
să se ştie şi-n Florenţa

că la Iaşi am aprozar
şi consum în stil avar
cartof, morcov, pătrunjel
care totuşi au un ţel

nicidecum pe cel confuz
prea ar duce la... Urmuz
eu ca Dante, cum se ştie
dau lecţii prin modestie

să-mi cunoaşteţi Diligenţa
de la Iaşi pîn' la Florenţa

*) Însuşire înnăscută de a fi transmisă metaforic şi numai la nevoie ca poantă verosimilă capabilă să deruteze interpretări de natură vulgară.

ION CHIRIAC

Inspiraţie în balcon *)

De cînd veacul hai-hui a uitat să se culce
citesc recitind prin Domnul Neculce

la neon în balcon, c-o moşoaică de vin
să intru-n voroavă şi cu Domnul Costin
o Noapte şi chiar două să mă ungă cu mir
din trascăul de-alături să mă inspir...

— ehei ! şi-atunci să-i vezi cum vor spune
bătăioşi-mi confraţi de rime străbune :
„ne mîndrim cu Ion !... e de-al nostru,
e Tare !
ne-a spus şi ne spune de Ştefan cel Mare !

de Domnul Neculce, de Domnul Costin
cînd scrie-n balcon la o moşoaică cu vin".

*) Transă caracteristică în care cad şi recad de obicei toamna şi iarna, întrucît primăvara şi vara Nopţile mă copleşesc pînă hăt în zori ca un **„Răsărit de fată Mare"**.

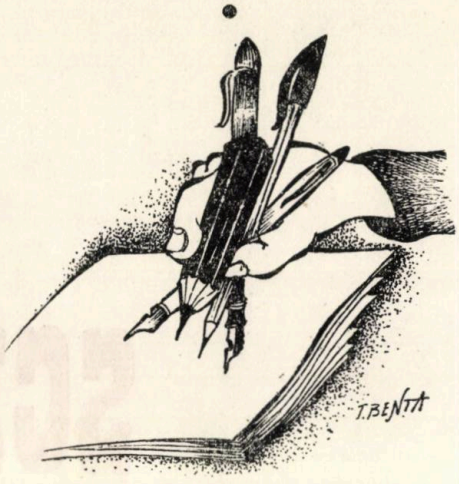

CEZAR IVĂNESCU

Plîngere somnabulă *)

!!! domniţă dulce castitate
mai dulce decît mătrăguna
te cînt aşa pe cît se poate
cum somnambulul cîntă luna **bis**

te cînt, domniţă de Baaad
fecioara mea provincială
lacrimă pe rug să ard
Giordano Bruno în capitală **bis**

înfrigurat pe rug arzînd
să te invoc, să te ador
Baaadul rînd pe rînd să-ţi cînt
anahoret cu-al meu decor **bis**

doinind n-am cum să te aştept
decît plîngîndu-ne pre noi
cînd lacrima se zbate-n piept
ca picătura într-un sloi **bis**

*) Aubadă de inimă albastră, care închide şi redeschide un împătimit **Jeu d'Amor** transfigurat şi abia perceptibil ca suspinul vîntului prin razele de lună.

NICOLAE TURTUREANU :

Romanță la prima mînă*)

Permite-ți-mi dacă exist
să-mi sprijin Punctul de vedere
prin cel mai pașnic univers
chiar și Nocturn dacă se cere

permiteți-mi fără cuvinte
noli me tangere **să-ngîn**
să mă-nțeleagă și iubita
că nu-s la inimă păgîn

oricum n-aș vrea să-mi supăr muza
atunci cînd unul mai aparte
se dă de grande ca tot omul
lăsați-mă să-l învăț carte

lăsați-mă să-ncerc să-l Sprijin
cu Punctul meu fin romanțabil
iar cu tăcerea să-i frig pielea
să vadă cît sînt de amabil

*) Deși nota melodică se poate ușor confunda cu „Lăsați-mă să cînt" asemănarea nu-i decît întîmplătoare și incumbă o singură obsesie :

„Pentru cine exist"

●

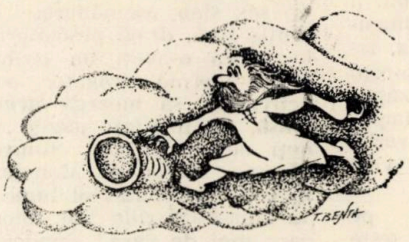

●

VASILE CONSTANTINESCU

Post scriptum cu suspans original

Săptămînal îmi permit un anume suspans
bunintenționat dincolo de Sfera cu raze inegale — **studiu astro-filozofic aproximativ**
egal cu distanța dintre Bosfor și Dardanele
(vezi harta geofizică a lumii)
meridianul 33 bis, după care și din care,
însuși colegul Platon s-a inspirat și orientat.

Apoi, tot săptămînal (sic ! — fără trimiteri
la Judecata de Apoi) emit prin
cristal de cuarț cuantic următorul mesaj ;
evident post scriptum : „Poeții parodiați
și neparodiați în revista noastră sînt
amabil rugați, eventual, a se adresa pe
cît posibil de cuviincios, colegului nostru
Titan (cu „T" de la tărtăcuță)
eminentului prozator, dr. S. Tolstoievski.

*) Mesaj-teorie care își are originea într-un alt mesaj care la rîndul său are aceeași origine teoretică originală și intercontestabilă — vezi „Am inventat o planetă" de la origini și pînă în prezent.

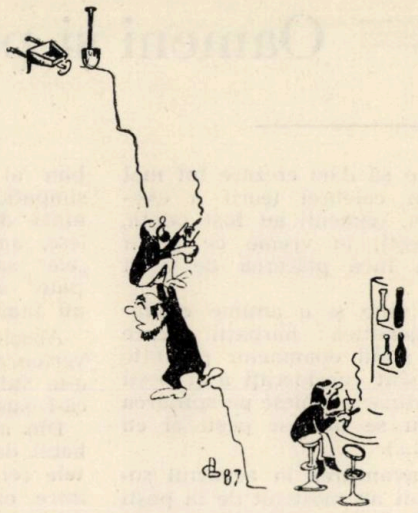

MARIN SORESCU

Transplantul

Stă el cît stă și numai deodată îi căzu fisa.
— Găsiși, Leleo !... găsii, fă !
— Ce mai găsiși, Mărine ? !
— Să mă fac moldovan, Leleo !
— Cum să te faci, mă ?
— Cum auzișI, buche cu buche...
Acolo la Iași sînt școale înalte
cu oameni isteți pe dindouă...
— Da cum vin toate astea, mă istețule ?
— Astea vin cu idei, Leleo. Da ce știi
tu de idei sau de transplant ?...
— Păi, fă-te Mărine idee, fă-te
transplant

sau fă-te odată ceva pînă treci puntea
la ăia... (cum naiba le ziseși) fă-te
și nu te mai cîrcoti ca o curcă, dă fuga
și te altoiește pînă te pricopsești să
dai și tu roadă, dar să nu uiți, mă !
că jumătate tot cu epicentru la Caracal
se cuvine să rămînem, băiatule.

*) Operație înnăscută și nu făcută, menită să așeze în viu grai și sufletul, și inima, și mintea pînă cînd se declanșează acel „roster-blitz" atît de necesar nouă.

Ion COSTACHI

●

Oameni și pești

Dacă e să dăm crezare tot mai puțin celebrei teorii a evoluției, oamenii au fost odată, demult, pești, în vreme ce peștii n-au avut încă plăcerea de a fi oameni !

De aici vine și o anume ciudățenie filogenetică : bărbații care trăiesc la sînul doamnelor pescuite ocazional sînt considerați a fi pești (dar cînd dînsele trăiesc pe spinarea dînșilor nu se numesc pești ci cu totul altfel...).

Pentru avansarea în acvariul social oamenii au moștenit de la pești datul din coadă („datul din coadă" însușit de la cîini slujește la obținerea numai a strictului necesar într-o viață de cîine !) ; firește, oamenii au perfecționat procedeul datului din coadă, introducînd datul din coate și din gură (din cap nu dau decît cei care au, întîmplător, cap !).

Carnea peștilor crescuți în brațele mamei natura, pura, este mai gustoasă decît a celor ghiftuiți în crescătorii ; oamenii știu asta, dar fac și ei ce pot (fapt e că peștii crescuți în ape descluse, libere, se mănîncă între ei, iar cei din crescătorii între noi, mai exact spus, între unii dintre noi !).

Peștii ar fi de două mari categorii : pești propriu-ziși și pești decorativi ; peștii propriu-ziși, de ape dulci ori sărate, sînt buni de mîncat (ca și oamenii de altminteri) ; peștii decorativi n-au absolut nici o valoare nutritivă, că nu-ți ajung nici pe-o măsea (și-apoi cine-a pomenit ca omul, prințul naturii, să pună pe foc, la fiert ori fript, opere de artă ? !) ; oamenii decorativi comportă o seamă de comentarii : a) sînt decorativi, în sensul bun al cuvîntului, tipele și tipii simpatici pe care îți vine să-i mănînci din ochi (pe ele le ciugulesc, am zis-o, „peștii", iar pe ei „ele" sau „alea") ; b) oamenii „de paie" sînt foarte buni de mîncat, nu înainte de-a-i pîrjoli pe rug !...

Absolut toți peștii au o coloană vertebrală, ceea ce la unii oameni e-n suferință (fie că n-o au, fie că-i suspect de elastică !).

Din motive nu prea limpezi (probabil de alimentație naturală), peștele cel mare-l înghite pe cel mic ; între oameni se întîmplă la fel (probabil din motive de alimentație irațională, potrivit unui principiu promovat de rechinii terestri, și anume „rațiunea" sînt eu iar „rația" tu).

Peștii în marea lor muțenie, par a se-nțelege foarte bine unii cu alții ; omul cînd tace ca un pește nu se știe ce gîndește, nici măcar dacă gîndește ; unii tac și fac (fac pe dracu ghem, că facerea lumii a fost făcută și răsfăcută...) ; adîncurile de ape-n care-și duc solzii, icrele și laptii, peștii de colo-colo sînt numite atît de frumos, împărății ale tăcerii ; tăcerea din împărățiile oamenilor e semn că vorba multă sărăcia omului ori că vine furtuna !

Peștele pe uscat n-o duce pe roze ; la fel ca și oamenii (este impulsul pentru care specia umană a inventat băutura...).

Peștele se-mpute de la cap, mort, oamenii în viață fiind ! Chiar congelat, peștele e bun de mîncat ; oamenii, de obicei se mănîncă de vii, nu pentru a fi proaspeți ci pentru că-s otrăviți !... Capul de pește servește la prepararea delicioasei ciorbe care-i poartă numele ; capul de om servește, nu de puține ori, la nimic ! De la pești am desprins modul de viață modern, ca sardelele, și un stil de înot, în vin... Ființe acvatice, peștii se frig pe foc ; ființe terestre, oamenii se frig cînd intră la apă ! „Cultura peștilor" se numește piscicultură ; peștii au aici un avantaj față de oameni : dacă, cum-necum, se poate vorbi și despre „cultura oamenilor", despre „incultura peștilor" nici într-un caz !...

Cînd ești cu borșul pe foc și cu peștele-n iaz, ai toate șansele să rămîi flămînd.

Multe foloase trage lumea de pe seama sărmanilor de pești, și, după ce scoatem și untura din ei, le mai luăm unora pînă și numele în deșert ! Așa se face că în drăcețile noastre scorneli introducem carasul, ori mizăm pe vigoarea șalăului și expresivitatea păstrăvului, ca să nu mai pomenim de silueta și parfumul scrumbiei, de senzualitatea mrenei, de mișcoriciul țiparului ; mai cuminți sînt aluziile la morun, știucă, somn, porcușor, cu toții băieți și fete de treabă la urma urmei... La prinsul peștilor facem uz de cîrlige, plase, strună, viermișori, dar și de pîine ori mămăligă ; între ei, oamenii se momesc aidoma ; de pildă, cînd e vorba de pescuit un sex slab, asemănarea-i leită ; atenție însă, dragi pescuitori de perle : dacă n-aveți un cîrlig trainic și un vierme atrăgător, astfel ca activitatea să meargă strună, luați plasă, vă pierdeți pîinea și o puneți de mămăligă... Și-ncă o ciudășenie : noroc că Manciuria aia-i în capătul celălalt al lumii, că toată ziua-bună-ziua i-ar mînca icrele care mai de care ! Fiindcă adeptul bucătăriei noastre tradiționale, n-am văzut niciodată icre negre înaintea ochilor (pentru că am fost băiat ascultător ?), mulțumindu-mă cu peștele oceanic pescuit din rîndurile noastre, fript la cuptor și mîncat seara dormitînd la televizorul meu atît de incolor.

Calistrat COSTIN

caricaturi de T. BENȚA

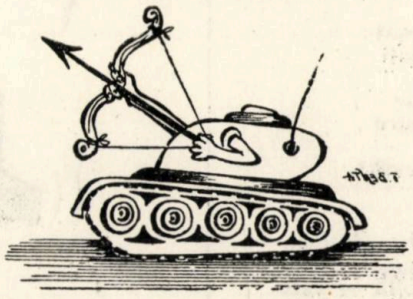

● *Să rîdem cu... scriitorii* ● *Să rîdem cu... scriitorii* ●

Unghiile ca mijloc de diagnosticare a talentului literar

Forma, dimensiunea, dispoziția, culoarea unghiilor sînt cunoscute încă din antichitate ca marcă a culturalității. Hipocrate constatase că în special bolnavii de poezie aveau o unghie deosebită, bombată ca un scut (aptă să respingă orice atac) sau, mai plastic, sugerînd gemuleţul unui ceasornic de buzunar (de unde, frecventa uzitare, prin poeți, a temei *Carpe diem !).* S-a constatat că acest simptom, împreună cu extremitatea degetului în formă de „băț de tobă" — așa-numita „unghie hipocratică" — reprezintă, în general, un indiciu de matură implicare socială prin literatură.

De cîțiva ani, cercetătorii mai noi (textualiști și intertextualiști, moderniști și postmoderniști, noua critică și noua noua critică) au făcut eforturi deosebite în a studia acest aspect pe unghiile unor mari dispăruți. Astăzi există în literatură o adevărată... literatură despre unghii.

Unele pot fi văzute ușor (se expun cu ostentație chiar), altele sînt atent înmănușate. Unele sînt ascunse discret în căptușeala hainelor, altele iau forma textului literar. Cercetătorii de care am vorbit au stabilit o clasificare a unghiilor, deocamdată după formă și culoare. Ei au examinat la microscop construcția unghiei. Cele fără anomalii sînt neliterare, așadar nu interesează.

Astăzi se știe că unghiile de la mîna dreaptă cresc mai repede decît cele de la mîna stîngă. Mai greu de analizat sînt unghiile scriitorilor care scriu cu mîna stîngă sau a celor care lucrează cu ambele mîini. A fost luată în calcul și mașina de scris. Această nouă relație a unghiilor cu mașina de scris va fi pusă în lumină de noi cercetări.

S-a mai constatat că obținerea unor premii literare accelerează creșterea unghiilor. Mai ales la bărbați. Mai ales la cei constant premiați.

Unghiile cele mai subțiri sînt semn de înzestrare pentru poezie. Unghiile prea groase, semănînd cu adevărate gheare (rezistente la orice durități), sînt indiciu de dotare pentru critica literară. Este cazul la cei mai arțăgoși și indică o mineralizare prea mare.

Unghia prozatorului nu e nici moale, nici casantă. Ea este mijlocie în toate privințele, netedă, roză, ușor curbată, fără pată. Cele cu pată numesc prozatorii făcuți, iar nu născuți. Cele cu adînciturI îi indică pe prozatorii avari.

Unghiile care posedă la bază o lunulă certifică o vastă cultură. O astfel de unghie, cu falangele în lopățică, dovedește faptul că prozatorul respectiv este dotat și pentru dramaturgie. Dacă unghia e trapezoidală, indică o dispoziție și pentru cronica sportivă. Dacă e îngustă, atestă semne de liricitate („Oare cît e de îngustă / lumea / într-o frunte de lăcustă ?").

Dacă e prea lungă, unghia numește o stare de slăbiciune, dacă e prea scurtă, o vitalitate puternică. Unghia scurtă, mai cu seamă dacă e lată și pătrată, indică o predispoziție a talentului de a accede ușor la funcții culturale (redactor, director, șef de asociație etc.). În cazul în care e mai lată decît lungă, indică o nestatornicie bolnăvicioasă (azi la editură, mîine la revistă, poimîine în magistratură etc.). Purtătorul ei e dispus atunci la varii aranjamente.

Concavitatea denotă tulburări ale talentului. Dacă e foarte accentuată, trădează apelul la alcool, cafea, țigări etc.

Dacă baza este mai lungă decît vîrful și unghia are astfel o formă de trapez, avem de a face cu o imagine malefică a talentului. Purtătorul unei astfel de unghii trăiește cu gîndul (și, vai, deseori cu fapta) ca prin orice mijloace să facă rău celorlalți (lucru valabil și în formele : migdală, alună, sîmbure de curmală, grăunțe de orz).

Există de asemenea unghia în formă de acoperiș. După unii autori ar fi semn de cancer al talentului. După alții, semn de insuficiență culturală, de snobism, cabotinism, infantilism.

Unghia crescută, care se taie, nu este nici ea lipsită de înțeles în diagnostic. Dacă o întîlnim pe toate degetele e semn de tenacitate, ambiție, de rezistență a talentului la toate formele de infirmare a lui.

O unghie plată, turtită, e semn de pasivitate a talentului. Dacă e dură și casantă e semn de cochetare cu avangardismul literar. Dacă e numai dură, avem de-a face cu o sănătate robustă a talentului (accesul la izvoarele autohtone). Dacă e fărîmicioasă, e semn de cosmopolitism, de parazitism. Înguste, lungi, subțiri și flexibile denotă pactizarea cu protocronismul. În formă de evantai chinez, numesc pe autorii de haiku și de proză scurtă.

Dispariția lunulelor e semn de epuizare a talentului. Dacă lunulele sînt de o paloare accentuată, contrastînd cu restul unghiei, e semn de genialitate declarată (vorbită în familie, cu prietenii de pahar, în interviuri). Dacă dimpotrivă, culoarea lor tinde să se confunde cu unghia, e semn de genialitate discretă, scrisă (manuscris sau dactilogramă). Se pare că lunulele depind și de anotimp. Îi marchează în special pe poeți (indiferent de generație, promoție, val, cenaclu, critic mentor).

Cel mai cunoscut semn particular al unghiei care denotă talent literar este punctul alb. Punctele albe se ivesc începînd cu debutul în presă. Cu cît un autor a publicat mai multe cărți, cu atît lunula lui e mai înzestrată cu puncte albe. Uneori ajung să formeze o *linie* albă (este cazul autorilor cu peste 30 de cărți : dizertații, versuri pentru copii, însemnări de călătorie, scenarii pentru film, jurnal, autointerviuri, cărți pe teme sportive, doctorate, cărți de bucate etc.). Apariția acestei linii albe trebuie să ne îndemne la ponderare (chiar și față de Fondul literar), la autocontrol, la luciditate. Eventual la repaos (temporar sau definitiv).

Punctele negre sau cenușii sînt indiciu de orgoliu. Ele își schimbă semnificația după degete. La degetul arătător, indică semne de predispoziție pentru încăierare (spirituală sau fizică) ; la cel mijlociu, predispoziții mitomane (exacerbare a eului în defavoarea celorlalți) ; la inelar, trădează inactivitatea agresivă (delațiune, bîrfă, invidie).

Semnalăm și inflamațiile unghiei, așa-numitele „incarnații", lucru care produce deseori căderea din funcție, pe fond de non-igienă cotidiană a lor.

Cît privește „negrul de sub unghie", cercetările continuă...

Unghiolog Lucian VASILIU

Ancheta noastră — *Ce vă doriți de la '88 ?*

Răspund :

— Un actor slab = Roluri grase
— Un actor gras = Roluri pe măsură
— Un aviator = Să prindă pensia din zbor
— Un barman = Să fiu anunțat din timp cînd se oprește apa
— O casieră = Restul
— O fecioară = Să fie cu soț... trecut prin Starea civilă
— Un frizer = Să nu mai fiu insultat cu bacșișuri... modeste
— Un june cu ocupație „fără" = Să mi se mărească pensiile babacilor
— Un locatar de la bloc = Vecinul de sus să aibă deasupra lui unul la fel
— Un poștaș = Cu poșta să umble numai cei de meserie
— Un elev = Să se interzică profesorilor intrarea la matineu
— Un scriitor = Să am volum
— Un șoim = Fetițe cu codițe mai atrăgătoare... de păr
— Un logodnic de profesie = Gîște (nemăritate !)

Realizator : **Costache PLĂCINTĂ**

● ***Să rîdem cu... scriitorii*** ● ***Să rîdem cu... scriitorii*** ●

Tihna scoicilor

Dovedindu-se-a fi stoică
A citit cartea o scoică.
Celelalte scoici, în vaier,
Protestară că-i în... aer.

O nouă Chiriţă

Oricît de mare-i actriţa
Totuşi critica n-o cruţă ;
Nu o joacă pe Chiriţa
Cînd nu-l joacă pe... Miluţă

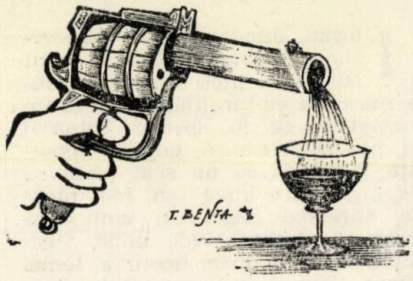

Poezie deschisă

Titlul nu e de paradă
Ci de-un fin dichis estetic.
Cititorul n-o să creadă
Că poetul e-un... ermetic.

Volum de poezie reprezentativ

Aveai şapteşpe volume ?
Te felicit scump amic !
Abia strînse-ntr-unu-anume
Vezi cît ai rămas de mic.

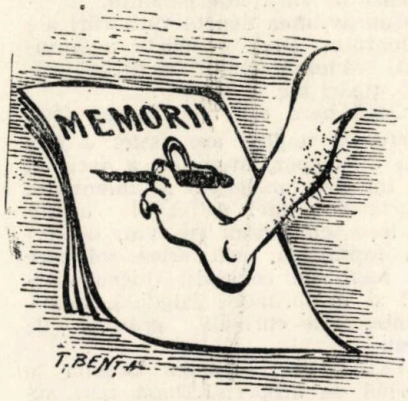

Expoziţie permanentă la Casa Topîrceanu

După ce-a umblat hai-hui,
Trece veacul precum anu' —
Iată-l şi pe Topîrceanu
În sfîrşit, la... casa lui.

Radu FELECAN

Confesiuni li(t)rice

„Te sărut şi mă culc, mi-i totuna"

(Ion CHIRIAC — Noaptea de Anul Nou)

„Mi-e gîndul doar de sînul tare plin,
De fese mici sub mijloc fin
Şi de aceea bouche bee vin"

(Emil BRUMARU — Bocet de adult)

„M-am urcat pe cal dar calul
De metal înfocat s-a topit
Şi-a rămas în aer ovalul
Imaginii lui, şi-am călărit..."

(Paul BALAHUR — Cîntec)

„Nu-mi veţi vedea faţa, căci faţa mea
e mult prea-n faţa voastră."

(Nichita DANILOV — Deasupra lucrurilor, neantul)

„la cele mai tandre întîlniri
vin însoţit
de un cîine
cu aripi.
aripile sale transparente,
dintr-o pieliţă subţire,
ajută la păstrarea
echilibrului."

(Constantin PRICOP — Cîntec de dragoste)

„— din rîşniţa timpului
ca un cîine dresat mă latră natura"

(Vasile CONSTANTINESCU — Poem cu algoritm)

„Eu îi arăt fetei, în închipuire,
ravagiile apei şi lemnele acelea — zic uite
crocodilii ! Vin crocodilii !"

(Ion HURJUI — Evoluţie)

„Ne-apucă anul două mii
tot căutînd păpuşi de iască
pentru ai zeilor copii..."

(Valeriu STANCU — Ochiul treaz în ceasul)

„Nu-mi mai cunosc costumul pe care l-am făcut
În tinereţea mea cînd am fost mire
Parcă-i mai scurt şi parcă-i mai îngust
Şi a pierdut şi eleganţa lui subţire..."

(George DAMIAN — Vînătoare amînată)

„Eu singur tai piatră
La scările nevăzutei păreri
În formă de zbor
Ori poate în formă
De respiraţie."

(Ion BELDEANU — Carte poştală)

„Numit fiind
Consilier special cu problemele toamnei
Şi fiind un funcţionar exemplar,
Am devenit un dosar,
Un depozit istoric, catabolic..."

(Constantin POPA — Istoria toamnei)

„Ricoris,
în genunchi îţi cer
Alcooluri de Apollinaire..."

(Lucian VASILIU — Discopatie)

„Aşteptînd în ploaie (îmi închipuiam
că plouă, să dau sens întîrzierii tale)
m-am trezit cu aripi ca de înger,
bruscat — fără motiv — de haimanale..."

(Ioanid ROMANESCU — Eşarfa)

Culese de V. DELAPOGOR

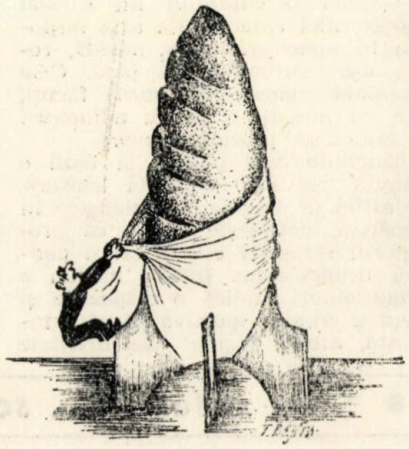

SLUGARNICUL FAȚĂ CU ȘEFUL LUI

Plecîndu-se cam tare,
Pe-aproape de manșete,
I-a șters dintr-o suflare
Tot praful de pe ghete.

FALSUL ERUDIT

Plini pereții de volume,
Studii, opere postume,
Princeps, lux, cu gust legate,
Scumpe și... imaculate.

SISTEM INFORMAȚIONAL

Un salt în omenire
Ce-aduce foarte des
Un strop de fericire
Și un potop de stress.

Jean BUHMAN

APROPO DE...

...ANDI ANDRIEȘ CU PRIMUL SĂU VOLUM DE POEME

În diversele poeme
Cîntă cu al său arcuș
Ce rămîne peste vreme ?
Un triumf ? Nu ! Un... „Urcuș".

...IOAN ALEXANDRU CU PRIMUL SĂU VOLUM „CUM SĂ VĂ SPUN"

Ca poet „Cum să spun ?
Aș dori să fiu mereu
Un alt eu, mereu mai bun,
Dar să fiu același... eu.

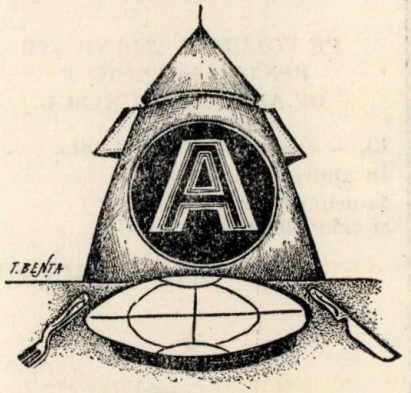

...EUGEN BARBU, ÎN UNA DIN CUNOSCUTELE LUI RUBRICI DIN „SĂPTĂMÎNA"

Critica-i un fenomen
Care merge pe-a ei cale
Ca și Barbu Eugen
Drept la țintă în... „Spirale"
...CĂTĂLINA DIN

„METAMORFOZELE LUI HYPERION"

Cătălin ! ? Hyperion ! ?...
Cătălina dă cu zaru
În zadar. Dintr-un creion
O dă gata... Cuțitaru

...CIOCÎRLIE

Cel ce este ciocîrlie
Vorbei cu sclipiri de aur
Nu-i de fapt, precum se știe,
Decît cunoscutul... Graur.

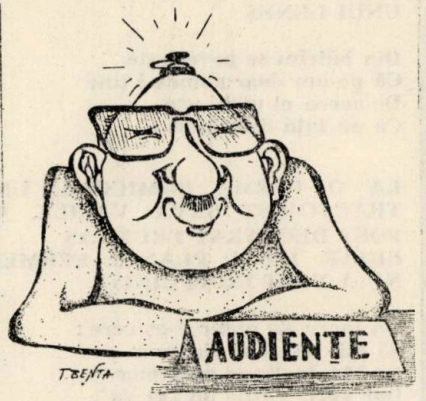

...CARTEA : MIHAIL IORDACHE — ADRIAN MANIU

Pe copertă-s două nume
Unul peste altul pus.
Care-i însă un renume :
Cel de jos sau cel de sus ?

...CARTEA „INSOMNII DE MĂTASE" DE FĂNUȘ NEAGU

Insomniile... Ce chin !...
Dar la Neagu-s curioase
Întrucît, scrise, devin
Insomnii moi de mătase

....„OMUL COBORÎT DIN TURN" DE PLATON PARDĂU

„Omul coborît din turn"
Spune-n sinea lui, aparte :
Sus, priveam înspre Saturn
Jos, acum, zac într-o... carte

...D. R. POPESCU

Alfabetul pentru el
Nu-i, ca pentru noi, la fel.
Și de ce ? Că are chef
Să-l înceapă de la ... „F".

...CEZAR BALTAG CU „DIALOG LA MAL"

Este bine că la mal
După ce-ai ajuns, mă rog,
Ostenit, tu, în final,
Mai ai chef de... dialog.

....„MĂRUL DE LÎNGA DRUM" DE MIHAI BENIUC

Un poet obișnuit
Ne dă versuri efemere
Beniuc însă, fericit,
De la umbră ne dă... mere

...APROPO DE „OCTAVIA" DE GRIGORE ILISEI

Că „Octavia" din carte
S-a-mpăcat cu suferința
E că Ilisei împarte
Cu ea toată... biruința

Geo NICHITA

ÎN PATRU... ȚEPI

UNUI GRATARAGIU

S-a cam înfruptat din ei,
neștiind ce este frica ;
Dar „lucrînd" la mititei,
Acum stă la... „mititica".

UNUI GESTIONAR (I)

Orice-ar face, orice-ar spune,
Azi motivul este clar :
Are „plus" în gestiune,
Că dă „minus" la cîntar.

UNUI GESTIONAR (II)

Dintre regulile toate,
El aminte și-a adus
că (ciupind pe apucate)
„Minus" cu „minus" dau... „plus".

ALTUI GESTIONAR

Chiar și-n noaptea nesfîrșită,
El s-a dovedit avar :
Vrea răvașul nu-n plăcintă,
Ci băgat în... buzunar

UNUI HIDROLOG

Sapă pînă dă de apă.
N-o să credeți, cînd vă spui :
S-a deprins așa și sapă
Chiar și pe colegii lui !

UNEI COAFEZE

A-nceput ziua cu bine ;
Viața nu-i pare prea acră,
Fiindcă-a reușit, în fine,
Să o pieptene pe.. soacră.

UNUIA ÎNTRE „PLUS" ȘI „MINUS"

„Plus" și „minus" sînt „doi poli".
Cela care îi are
Îi transformă, uneori,
Într-o ...votcă mare.

Neculai DARIE

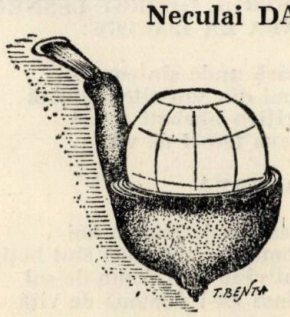

UNUI I.A.S. RENUMIT PENTRU CALITATEA VINURILOR, DAR CARE A OBȚINUT ÎN CÎTEVA RÎNDURI LOCUL DE FRUNTAȘ PE RAMURĂ PENTRU PRODUCȚIA DE LÎNĂ :

Văd că tot luați medalii
Și sînteți fruntași. Mă-nchin,
Dar vă zic e prea de oaie
Mai luați și pentru vin.

UNUIA CARE NU S-A PUTUT AFIRMA ÎN OENOLOGIE, ÎN SCHIMB A AJUNS UN BUN ZOOTEHNIST :

Dacă în oenologie
Ai rămas tot un profan
Ai crescut în zootehnie
Devenind un bun cioban.

UNUIA PE CARE ÎL CHEAMĂ VĂCARU

Dacă-l veți vedea vreodat'
Abătut sau revoltat
Ceva totuși s-a întîmplat
El s-a supărat pe sat.

UNUIA DE LA MUNCĂ ȘI SALARII

Nea Iulică are-n mînă un tezaur
Mai ceva decît un timbru „cap de taur"
E vorba de-un HCM, cu privire la salar
Care după toane-l face cînd chinină, cînd zahar.

MAESTRUL GEORGE LESNEA SPUNEA LA 12.II.1976 :

La masă unde sîntem noi
Sorbind din vin cîte-o guriță
Sînt cîțiva bărbați de soi
Și cîteva femei de viță

PARAFRAZĂ

La masă unde sîntem noi
Un domn și-o doamnă sînt beți criță
El motivînd că-i domn de soi
Iar dînsa că-i doamnă de viță

UNUI LENEȘ

Din bătrîni se povestește
Că pe om doar munca-l ține
De aceea el muncește
Ca un tată de albine.

LA O FERMĂ POMICOLĂ, UN TRACTORIST SAVA VASILE, A FOST DECLARAT FRUNTAȘ CHIAR DACĂ PLANUL FERMEI NU A FOST ÎNDEPLINIT :

Un lucru de nimic v-aș cere :
Să mă lăsați să zic ceva
La Manta Roșie nu-s mere
Dar vezi, Vasile tot „ça va".

APROPO DE EPIGRAMA POETULUI PAUL BALAHUR :

Eu am să întreb direct
De mă luați o clipă-n seamă
Un director nu-i suspect
Dacă-i bun de epigramă ?

REPLICĂ :

În meserie ajuns-am doar o-nchipuire
Deși să mă realizez am vrut
În epigramă nici atît
E doar o simplă rătăcire.

POETULUI N. TURTUREANU, APROPO DE POEZIA „CUVINTE ÎNCRUCIȘATE"

Ne-au rămas de la bătrîni
Vorbe sfinte, adevărate :
Ies ideile hibride
Din „cuvinte-ncrucișate".

Gheorghe ANGHEL

SCRIITORICEȘTI – EPIGRAME PE VOLUMUL „TUȘIȚI" DE MARIN SORESCU

Relatez ce am pățit,
Că nu e un caz fictiv ;
Cînd lectura — am isprăvit, —
Tușii — semnificativ !

PE VOLUMUL „ULTIMA PĂLĂRIE" DE ION SOFIA MANOLESCU

Îi dorim din suflet foarte,
Multe pălării să poarte
Și-ncă-i mai dorim ardent,
Una plină cu talent !

PE VOLUMUL „NORII VIN, NORII SE DUC" DE CĂLIN GRUIA

Pe oricare drum apuc,
Tot spre-același refren sui :
Norii vin, norii se duc, —
Ca și poezia lui.

PE VOLUMUL „MANIFEST PENTRU MILENIU 3" DE ADRIAN PĂUNESCU

El, — cititorii — și-a dat gata,
În uluiri, bieții de ei
Și-acum le pregătește rata
și celor din mileniul trei !

Octav SARGETIU

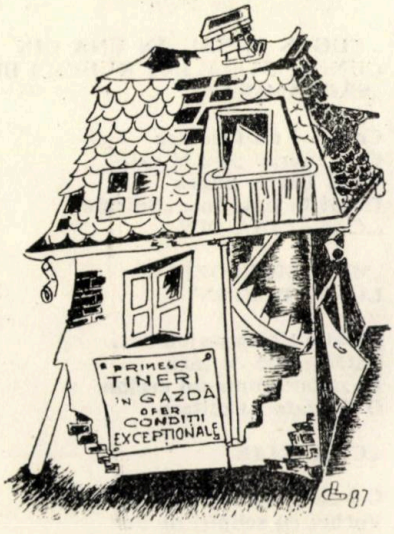

ZOZ

Zoz visă într-o noapte că pe el nu-l mai cheamă Zoz ci că-l cheamă Boz. Foarte tulburat, fiincă el ţinea mult la numele ăsta, se sculă şi se uită în buletin. Răsuflă uşurat. Îl chema aşa cum ştia el. Zoz adică. Se culcă la loc liniştit şi visă purici albi. Se trezi la fel de tulburat şi se duse să se uite în cartea de vise. Aşa scria acolo : „Cine visează purici albi înseamnă că-l cheamă Boz în loc de Zoz". „Ce dracu' !" îşi spuse Zoz şi se uită şi în certificatul de naştere. Da Zoz îl chema. „Cartea asta de vise nu-i bună", se nelinişti Zoz. Se culcă apoi şi nu mai visă nimic pînă dimineaţă.

Dimineaţă se sculă, mîncă şi plecă la slujbă. Cum intră pe poarta fabricii portarul îl salută : „Bună dimineaţa, domnule Boz". Tocmai trecea în fugă pe lîngă portar căci întîrziase. „Cum ai spus ?" se opri domnul Zoz pălind. Mîinile îi tremurau pe servietă. Portarul îl privi surprins : „Am spus bună dimineaţa, domnule !"

— Şi mai cum ? ridică vocea domnul Zoz.

— Cum şi mai cum ?, spuse portarul speriat.

— Şi mai cum, şi mai cum... ?

— Păi, am zis, bună dimineaţa, domnule Boz.

— Aaa... vezi... măgarule ! Pe mine mă cheamă Zoz, să ştii !

— Mă iertaţi, n-am ştiut. Eu ştiam că Boz, dar dacă zice-ţi că Zoz...

— Bine, te iert. Să nu mai faci că mă superi.

Intră Zoz în biroul lui. Secretara se ridică în picioare zîmbitoare şi zice : „'Neaţa, domnule Boz".

Zoz scapă servieta din mînă. De data asta se înverzeşte la faţă. Rămîne stană. Ba i se pusese şi un nod în gît. „Vai !, făcu secretara, vă e rău ?" Îl stropeşte cu apă şi-l aşează în fotoliu la birou. Iese apoi şi-l lăsă singur. Zoz îşi revine, îşi aranjează cravata, sună. Intră secretara zîmbet-zîmbet. Zoz tuşeşte scurt :

— Spune-mi, drăguţă... cum mă cheamă pe mine ?

— Oh, domnule, azi sînteţi pus pe glume !

— Ei, lasă, lasă... poţi să pleci.

Zoz se învoieşte de la slujbă. Iese în stradă. Un automobil se repede cu toată viteza în el şi-l proiectează într-un gard. Mai reuşi să audă, înainte ca maşina să dispară după un colţ, cum şoferul îl întreabă pe cel de alături : „Eşti sigur că era Boz ?". „Absolut sigur", răspunse celălalt.

Dan GIOSU

PICTORULUI VIOREL MĂRGINEAN — AUTORUL TABLOULUI „LADA DE ZESTRE"

Arta lui spune ceva :
După cum am observat
Să mai zică careva
Că nu este înzestrat !

POETULUI NICOLAE IOANA, AUTORUL VOLUMULUI „MOARTEA LUI SOCRATE"

Socrate cel idealist
Avut-a un sfîrşit cam trist :
El de otravă-şi văzu moartea
Eu, ce să fac, să-i citesc cartea ?

CONVERSAŢIE

Piliuţă m-a-ntrebat :
Cine e mai talentat ?
Ion Pacea sau Alin
— Nu, e unul Constantin !

FĂRĂ MOTIV

Plin de încăpăţînare
Nu ai, frate ce să-i zici
El de multe e în stare...
Nu-ntîrzie la servici !

NEPRECIZIE

Este un şofer vioi
Cu mult calm şi cu mult har
S-a ferit să dea în oi
Lovind doară un măgar.

GHINION

Sus şi tare-a declarat
Că nu este vinovat
Dar şi-a ispăşit păcatul
C-a fost tînăr avocatul.

APRECIERE

Este un băiat cinstit
Comportarea-i n-are pată
Doar atît e-nvinuit
Că mai fură cîteodată.

SINCERITATE

Pentru ce sînt acuzat ?
Vinovat cum pot să fiu ?
Cînd atît am apucat :
Jumătate de porc viu !

Gheorghe GROSU

mic dictionar

HOTEL	**— Somn pe bază de repetiţie**
FAŢA DE PERNĂ	**— Obrazul pernei**
SCRUMIERĂ	**— Una care umblă după capete**
CHIŞTOACE	**— Tacîmuri de ţigări**
VEIOZĂ	**— Una care te luminează la cap pînă adormi**
CANAPEA	**— Jumătatea studioului**
PERDEA	**— Una de care nu ai nevoie**
CEARŞAF	**— Atunci cînd mergi pînă în pînzele albe**
CUVERTURĂ	**— Pijamaua patului**
BRICHETĂ	**— Flacără la pachet**
STILOU	**— Creion cu studii superioare**
PĂTURĂ	**— Subalterna plapumei**
PIJAMA	**— Cămaşă certată cu cravata.**
FEREASTRĂ	**— Cînd camera se uită cu un ochi**
CALORIFER	**— Unul care crapă de ciudă cînd nu e cald**
FOTOLIU	**— Şeful scaunelor**
LIFT	**— Unul cu care mergi, fără să ai nevoie de picioare.**
BRIZĂ	**— Vînt catifelat**

G. GHEORGHE

• Definiţii • Definiţii • Definiţii • Definiţii • Definiţii

Şifonier

Mobilă simandicoasă
Foarte necesară-n casă
Folosită de bărbat
Uneori, şi ca... sub-pat

Cîine

Paznic foarte devotat
Bi sau patruped, dresat
Care pe stăpîn nu-l muşcă...
(Dacă lanţu-i scurt la cuşcă !)

Gură

Intrare arcuită
Rujată şi vivace
Grozav de preţuită
Cînd rîde şi... cînd tace !

Celibatar

Bărbatul încă ne-nsurat
Care trăieşte-nsingurat
Că n-a ştiut să-şi facă-un rost...
Sau, A ŞTIUT, fiindcă a fost !

C. PETRESCU

SPIRITUL VOLTAIREIAN

1. Cine n-ar zîmbi astăzi, auzind o întîmplare a filozofului Voltaire, care, întîlnindu-l pe Sf. Viatique, își scoate pălăria cu respect?

Un prieten se miră:

— Dar cum, d-le Voltaire, v-ați împăcat cu D-zeu?

— Ne salutăm, dar nu ne vorbim, răspunde filozoful.

2. Discutînd despre celebrul savant anatomist elvețian Haller, Voltaire îl elogiază:

— Oh, Domnul Haller, mare savant, mare filozof, mare poet!

Un prieten: — E foarte frumos din partea dvs., că-l vorbiți de bine, întrucît el nu vă vorbește decît de rău!

— E posibil să ne înșelăm amîndoi, răspunde Voltaire.

3. După eșecul răsunător cu piesa „Nanin", abatele Pellegrin se plîngea lui Voltaire:

— Am regăsit în tragedia dvs. numeroase versuri luate din piesele mele! Mă mir că un om atît de bogat poate lua bunul altuia!

— V-am furat fără să știu? Nu mă mir de insuccesul piesei mele.

4. La premiera tragediei „Oedip" care se bucurase de un enorm succes, un gentleman se apropie de autor și îi spuse pe un ton familiar:

— Felicitările mele, Voltaire.

— Mulțumesc, dar n-ați putea spune: domnule Voltaire?

— Uitați diferența de origine care ne desparte?

— N-o uit, răspunde Voltaire. Dar aceasta face ca eu să-mi port cu cinste numele și ca dvs să vă umiliți cu al dvs.

5. În aceeași zi, scriitorul și filozoful francez Fontenelle îi aducea un elogiu puțin cam nepotrivit filozofului:

Fontenelle: — Dragul meu Voltaire, aș putea să vă vorbesc cu toată sinceritatea?

Voltaire: — Vă rog.

Fontenelle: — Nu sînteți prea original în teatru. Stilul dvs. este prea strălucitor, aveți prea mult spirit.

Voltaire: — Mă voi corecta și pentru început voi reciti operele dvs.

6. La moartea filozofului, țarina Ecaterina a II-a îi cumpără biblioteca; ea a găsit aici un caiet-manuscris, plin cu note inedite pe care le publică în 1880 sub titlul „Culegere de cugetări ale lui Voltaire". Iată cîteva:

— Căutăm cu toții fericirea, fără să știm unde este, ca acei bețivi care își caută casa, știind vag că au una...

— Vor exista întotdeauna oameni nebuni și cei care cred că îi vindecă sînt mai nebuni decît ei...

— Este o diferență imensă între cel care și-a făcut o avere și cel care trebuie să și-o facă, încît nu trebuie considerate ca două creaturi ale aceleași specii...

— Nu există astăzi vreo națiune care să se agite mai mult decît națiunea franceză, care să se supună mai mult și care să uite mai repede.

Traducere de E.I.

anecdote

● Un cinematograf din Paris a găsit mijlocul de a le face pe spectatoare să-și scoată pălăriile. Înainte de începerea reprezentației, pe ecran apare următorul anunț: „Direcțiunea cinematografului dorește să le cruțe de neplăceri pe doamnele în vîrstă. Acestea își pot păstra pălăriile pe cap". Urmează vînzoleală generală, toate femeile grăbindu-se să-și scoată pălăriile.

● *— Mamă, întreabă micuța Linda, toate poveștile încep cu „a fost odată"?*

— Nu, dragă, răspunde mama posomorîtă. Uneori încep așa: „Draga mea, în seara asta sînt nevoit să rămîn la birou pînă mai tîrziu. Nu mă așteptați cu masa".

● — Auzi la el, măgarul! S-a uitat la mine ca și cum n-aș fi avut bilet de intrare.

— Și tu ce-ai făcut?

— M-am uitat și eu la el ca și cum aș fi avut!

● *— Cîți ani aveți? întrebă judecătorul. Nu uitați că vă aflați sub prestare de jurămînt.*

— Douăzeci și unu de ani și cîteva luni, răspunde martora.

— Cîte luni? insistă omul legii.

— O sută opt!

● Un vapor avînd pasageri de toate neamurile naufragiază în apropiere de o insulă idilică din Polinezia.

Peste puțină vreme, insula fierbea de activitate. Nemții îi înrolau pe băștinași în armată. Americanii deschiseseră un magazin universal și o agenție de închiriat mașini. Australienii organizaseră un raliu de automobile. Francezii deschiseseră un restaurant. Doi scoțieni îi finanțau pe toți și numai cei doi englezi hoinăreau de colo-colo așteptînd să fie prezentați unul altuia.

● *Un tînăr ofițer îi scrie de pe front tatălui său:*

„Dragă tată, trimite-mi de urgență 50 de dolari. Mi-am pierdut încă un picior într-o luptă corp la corp și mă aflu în spital fără nici un ban".

Tatăl îi răspunde:

„Dragă fiule, cum, așa cum rezultă din scrisorile tale, acesta e cel de al patrulea picior pe care îl pierzi, cred că te-ai obișnuit de-acum, așa că încearcă să te descurci cu cele care ți-au mai rămas".

● Final de scrisoare: „Ți-aș trimite cei cinci dolari pe care ți-i datorez, dar am lipit deja plicul".

● *— Nu vă căzniți să deschideți gura mai tare, îi spune dentistul pacientului de pe scaun. N-am de gînd să intru în gura dumneavoastră, ci să vă scot dintele afară.*

● — Era atît de frig acolo unde am fost noi, se laudă un explorator arctic, încît lumînarea a înghețat și n-am mai putut s-o stingem.

— Asta nu-i nimic, replică un alt explorator. Acolo unde am fost noi era atît de frig încît cuvintele ieșeau din gurile noastre sub formă de bucăți de gheață și trebuia să le prăjim ca să ne dăm seama despre ce vorbim.

● *— Pat, uite dolarul pe care mi l-ai împrumutat săptămîna trecută.*

— Mulțumesc, Mike, uitasem cu totul de el.

— La naiba, de ce nu mi-ai spus asta mai devreme?

● Ea: Cîți ani îmi dai?

El: Arăți mult mai tînără!

● *— Tată, ce-i acela actor?*

— Actor? Actorul, fiule, este un om care pășește pînă la marginea scenei, se uită în culise, unde se află resturi de decor, hîrtii, resturi de tot felul, cîrpe și praf, și exclamă: „Ce priveliște superbă se vede de la fereastra aceasta!"

● — Credeam că ai murit.

— Ce te-a făcut să ai impresia asta?

— I-am auzit pe doi din prietenii tăi vorbindu-te de bine!

● *Fiul (intrînd în biroul tatălui):*

— Bună, tăticule, am trecut să văd ce mai faci.

— Prea tîrziu, fiule, a trecut deja maică-ta să vadă ce mai fac și mi-a luat tot mărunțișul!

● El (dansator execrabil):

— A fost drăguț din partea ta să-mi acorzi acest dans.

Ea (dulce):

— Doar ne aflăm la un bal de binefacere, nu?

● *Musafirul: — Îți place să reciți, puișor?*

Copilul gazdei: — Absolut deloc, dar mama mă pune întotdeauna s-o fac atunci cînd vrea să scape de musafiri!

● Bătrînei doamne i se oferă primul pahar de bere din viața ei. După ce soarbe o înghițitură, privește în sus cu o expresie uluită pe chip.

— Ciudat! murmură ea. Are același gust ca și medicamentul pe care îl ia soțul meu de douăzeci de ani!

● *Autorul: — Ai citit ultima mea carte?*

Prietenul: — Da.

Autorul: — Și ce părere ai?

Prietenul: — Să fiu sincer, cred că cele două coperți sînt prea departe una de cealaltă.

● Bobby se întoarce de la o aniversare și, cunoscîndu-i slăbiciunea, mama lui îl privește țintă în ochi și îl întreabă :

— Sper că n-ai cerut încă o felie de tort ?

— Nu, răspunde Bobby. N-am făcut decît să-i cer doamnei Smith rețeta ca să faci și tu unul la fel și ea mi-a mai dat două felii de bună voie.

● *Domnul Brown suferea de laringită acută și nu putea vorbi decît în șoaptă. Boala nu era gravă, dar îl sîcîia, așa că s-a hotărît să-i facă o vizită doctorului care se mutase nu de multă vreme în apropiere de locuința sa.*

Sună pe la șapte seara la ușa doctorului și după o scurtă așteptare se pomeni în fața tinerei și drăgălașei soții a doctorului.

— Dom' doctor e-acasă ? întrebă el cu șoapta lui răgușită.

— Nu, răspunse aceasta tot în șoaptă. Intră iute.

● — Ai luat examenul ?

— Păi, uite cum a fost. Am...

— Am înțeles. Nici eu nu l-am luat !

● *Profesorul : — Dă-mi exemplu de două pronume !*

Elevul : — Cine, eu ?

● Discuție între doi tineri ofițeri :

— Ce faci cînd cineva îți pune întrebări despre niște chestiuni secrete ?

— Încep să-i șoptesc la ureche cele mai trăsnite chestii.

— Dar de ce șoptești ?

— Pentru că oamenii cred orice le spui dacă o faci în șoaptă.

● *Sergentul Millberry prinde un soldat cu nasturele de sus al vestonului descheiat.*

— Aha ! mîrîie el. Faci plajă, ostaș, ai ?

● — Herr Oberst, ce facem ? Rușii atacă pozițiile noastre cu o mulțime de tancuri. Ne retragem ?

— Să ne retragem ? Se vede că ai înnebunit, locotenent Müller. Noi nu ne retragem niciodată. Vom înainta în direcția din care am venit !

● *Încă nu v-ați vîndut casa ?*

— Ne-am răzgîndit, după ce am citit anunțul celor de la agenția de vînzări de imobile. Am ajuns la concluzia că este exact casa pe care visam să ne-o cumpărăm !

● — Am rupt-o definitiv cu Betty !

— De ce ?

— M-a întrebat dacă dansez.

— Și ce vezi insultător în asta ?

— Păi, dansam cu ea cînd m-a întrebat !

● *— De ce plîngi, băiețaș ?*

— Mama a luat pisoii și s-a dus să-i înece.

— Vai de mine ! Asta nu prea e bine.

— Da, și — hă-hăă ! — îmi promisese că mă lasă pe mine să-i înec !

● El (după o ceartă, cu glas amar) : — Am fost tîmpit cînd m-am însurat cu tine !

Ea (calmă, pe punctul de a ieși din cameră) : — Așa este, dar am sperat că te vei schimba cît de cît cu vremea !

● *— De cîte ori ți-am spus să intri la timp în formație, soldat Smith ?*

— Nu știu, domnule sergent. Credeam că dumneavoastră țineți socoteala !

● Ea : — Cînd mă uit la tine îmi aduc aminte de ocean.

El : — Adică sălbatic, romantic și în continuă mișcare ?

Ea : — Nu, pur și simplu îmi vine să vărs !

● *Judecătorul (cu asprime) : — Prima persoană care mai întrerupe procedura procesului va fi trimisă acasă !*

Acuzatul : — Uraaa !

● — Piciorul meu de lemn îmi provoacă o mulțime de dureri, oftează pacientul.

— Cum poate să te doară un picior de lemn ? se miră doctorul.

— Nevastă-mea îmi dă în cap cu el cînd se enervează !

● *Ferguson își plimba iubita cu mașina într-o seară fierbinte de vară. La un moment dat trecură pe lîngă o tarabă unde se vindeau floricele de porumb.*

— Mmm, făcu fata. Ce frumos miroase !

— Stai puțin, spuse Ferguson generos, am să trag mașina lîngă tarabă ca să poți mirosi mai bine !

● — Nu ți-e rușine să fii văzut atît de des la tribunal ?

— De ce, domnule judecător ? Credeam că tribunalul este un loc respectabil !

● *Jones sosește într-o seară acasă și-și găsește tînăra soție plîngînd în hohote.*

— Ce s-a întîmplat, iubito ? o întrebă el îngrijorat.

Ea îi explică printre hohote că pisica mîncase toate prăjiturile pe care le făcuse în dimineața aceea.

— Nu-i nimic, dragostea mea, o liniștește el. Am să-ți cumpăr mîine altă pisică.

● Doamna (în timpul unei petreceri) : — Unde-i fata aceea drăguță care umbla printre noi cu o tavă de cocteiluri ?

Gazda : — Doriți un pahar ?

Doamna : — Nu, îmi caut soțul !

● *— Cînd apa se transformă în gheață, care este cea mai mare schimbare care are loc ? întrebă profesorul.*

— A prețului, domnule profesor.

● — Dragule, două lucruri te împiedică pe tine să fii un dansator excelent.

— Care, iubito ?

— Picioarele !

● *Pacientul : — Faceți extracții dentare fără dureri ?*

Dentistul : — Nu întotdeauna, altăieri mi-am luxat încheietura !

Traducere și adaptare de Mihai-Eugen AVĂDANEI

James Thurber

Cîinele care muşcă oameni*)

* *Cîinii sînt eroii unui mare număr de întîmplări hazlii relatate de Thurber şi publicate, în final, într-un volum special* Thurber's Dogs *(1955). În paralel, creează prin caricaturile sale, o rasă canină proprie denumită Thurberhound. (n. trad.).*

JAMES THURBER: *poet, prozator şi caricaturist american (1894—1961) a cărui binemeritată notorietate se datorează şi unei colaborări permanente cu celebra publicaţie umoristică* New Yorker, *replica de peste ocean a revistei* Punch *din Anglia. Proza sa umoristică, „o combinaţie unică de fantezie, extravaganţă şi bun simţ" din care absurdul nu lipseşte, tratează, cu o vervă caracteristică, atît întîmplări desprinse dintr-o posibilă biografie, cît şi un întreg arsenal de neînţelegeri şi complicaţii declanşate de existenţa în societatea modernă. Creaţia lui Thurber se afiliază, în ansamblul său, tradiţiei satirice cu ample rezonanţe în literatura anglo-saxonă, iar paginile sale cele mai izbutite invită la analogii cu marii clasici ai genului. Dintr-o operă prolifică şi întrucîtva inegală menţionăm cîteva scrieri de mare popularitate:* Bufniţa din pod şi alte lucruri de mirare (The Owl in the Attic and Other Perplexities — *1931),* Foca din dormitor şi alte întîmplări primejdioase (The Seal in the Bedroom and Other Predicaments — *1932),* Viaţa mea şi timpuri grele (My Life and Hard Times — *1933) din care au fost extrase şi traducerile de faţă,* Fabule pentru vremea noastră şi poezii celebre (Fables for Our Time and Famous Poems — *1940),* Lumea mea — bine-aţi venit în ea (My World and Welcome to It — *1942),* Anii petrecuţi alături de Ross (The Years with Ross — *1959).*

Gred că nimeni n-a avut vreodată mai mulţi cîini decît mine şi ei mi-au oferit, în general, mai mult bucurii decît necazuri, cu excepţia unui terrier de Airedale, pe nume Muggs. Acest exemplar mi-a dat mai multă bătaie de cap decît toţi ceilalţi cincizeci şi patru sau cincizeci şi cinci la un loc. Şi, totuşi, momentul supremei mele exasperări se leagă de un alt terrier pe nume Jeannie, o căţeluşă care mi-a fătat şase pui în debaraua de haine a unui apartament de la etajul IV din New York şi l-a născut pe neaşteptate şi pe al şaptelea, la colţul dintre Eleventh Street şi Fifth Avenue, în timpul unei plimbări făcute numai la insistenţele ei. Pe urmă, a mai fost şi pudelul francez, un cîine mare, negru cu care am luat şi premiu. I s-a făcut rău pe cînd călătoream pe bancheta exterioară a unei maşini de două persoane în drum spre expoziţia canină de la Greewhich. I-am îndoit repede o bavetă roşie în jurul gîtului şi, deoarece s-a iscat furtună la jumătatea drumului prin Bronx, a trebuit să-i ţin deasupra o umbrelă mică verde, mai mult un parasol. Ploaia curgea şiroaie şi, deodată, şoferul maşinii a intrat într-un garaj plin cu tot felul de piese mecanice. S-a întîmplat atît de repede încît am uitat să las umbreluţa jos şi îmi voi aminti mereu, cu imensă amărăciune, expresia incredulă şi plină de ură, întipărită pe faţa abrutizată a mecanicului de la garaj, cînd a venit să vadă ce dorim şi s-a uitat la mine şi la pudel...

Dar terrierul de Airedale a fost, după cum am spus, cel mai rău dintre cîinii mei. De fapt, nici nu era al meu. M-am întors acasă din vacanţă într-o vară ca să descopăr că frate-meu Roy l-a adus cît timp fusesem plecat. Un cîine mare, voinic şi coleric care se comporta de parcă n-aş fi făcut parte din familie. Exista un uşor avantaj pentru cei din familia noastră, deoarece pe noi nu ne muşca la fel de des ca pe străini. Totuşi, în perioada în care l-am avut, ne-a muşcat pe toţi în afară de mama, deşi a încercat şi cu ea o dată, dar n-a reuşit. Asta a fost în luna în care am avut şoareci, iar Muggs refuza să ia vreo măsură în legătură cu ei. Nu cred să fi avut nimeni vreodată şoareci ca aceia pe care i-am avut noi atunci. Se comportau de parcă ar fi fost animalele noastre preferate, ca şi cum ar fi fost dresaţi. Erau atît de prietenoşi, încît într-o seară, cînd mama a invitat la cină pe membrii clubului Friralira, căruia ea şi tata îi aparţineau de douăzeci de ani, le-am pus o mulţime de farfurii cu mîncare în cămară pentru ca să-i săturăm şi să nu apară în sufragerie. Muggs stătea împreună cu şoarecii, în cămară, întins pe podea mîrîind nu la şoareci, ci la oamenii din camera alăturată la care ar fi vrut să aibă acces. Mama s-a strecurat o dată în cămară să vadă cum merg treburile. Totul mergea strună. S-a enervat atît de tare că Muggs zăcea acolo fără să-i pese de şoareci — aceştia alergau voioşi spre ea — încît i-a tras o palmă, iar Muggs s-a repezit s-o muşte, dar n-a făcut-o. Mama a susţinut că lui Muggs i-a părut rău imediat. Spunea că regretă totdeauna după ce muşcă pe cineva, dar nu puteam înţelege ce anume o făcea să creadă aşa ceva. Cîinele nu dădea nici un semn de căinţă.

Mama obişnuia să trimită, de Anul Nou, o cutie de dulciuri tuturor celor muşcaţi de terrierul nostru. Lista conţinea, în final, patruzeci sau chiar mai multe nume. Nimeni nu pricepea de ce nu ne descotorosim de el. Cred că una sau două persoane au încercat să-l otrăvească — din cînd în cînd cîinele avea asemenea simptome — iar bătrînul maior Moberly a tras în el cu revolverul odată, lîngă hotelul Seneca în East Broad Street, dar Muggs a trăit aproape pînă la unsprezece ani şi chiar atunci cînd nu se mai putea mişca decît anevoie a muşcat un congresman care venise să-l vadă pe tata în interes de afaceri. Mamei nu-i plăcuse niciodată congresmanul — spunea că semnele horoscopului său arată că nu e demn de încredere (era Saturn cu luna în zodia Fecioarei), totuşi de Anul Nou i-a trimis cutia cu dulciuri. El i-a restituit-o imediat, probabil bănuia că sînt suspecte. Mama îşi spunea că-i mai bine că l-a muşcat cîinele, dar tata a ratat din cauza asta o afacere importantă, în care urma să fie asociat. „Eu nu m-aş asocia cu un astfel de om", a zis mama. „Muggs a citit în el ca-ntr-o carte".

Obişnuiam să-l hrănim pe rînd pe Muggs pentru a-i intra în graţii, dar nu ne mergea întotdeauna. Niciodată nu era foarte bine dispus, nici măcar după ce mînca. Nimeni nu ştia exact ce era cu el, dar orice-ar fi fost devenea irascibil, în special dimineaţa. Nici Roy nu se simţea prea bine dimineaţa, mai ales înainte de a-şi lua micul dejun, iar odată, cînd a coborît pe scări şi a descoperit că Muggs îi mestecase, în agitaţia lui, ziarul de dimineaţă, l-a lovit peste bot cu un grape-fruit; apoi a sărit peste masa din sufragerie, împrăştiind vasele şi argintăria şi vărsînd cafeaua. Dintr-un salt, Muggs a trecut şi el peste masă şi a nimerit în bara metalică de protecţie din faţa grătarului de la gaze; dar într-o clină s-a redresat şi pînă la urmă l-a prins pe Roy şi l-a muşcat tare de picior. Asta a fost tot; Niciodată nu muşca pe cineva mai mult decît o singură dată în-

tr-o repriză. Mama menționa întotdeauna acest lucru ca pe un argument în favoarea lui ; spunea că e iute la mînie, însă nu e ranchiunos. Întotdeauna îl apăra. Cred că-i plăcea de el fiindcă era „bolnav". „Nu e puternic", zicea ea plină de compasiune, dar era impropriu să spui așa ceva. Poate că bolnav era, dar de solid era solid.

Odată, mama s-a dus la Chittenden Hotel la o femeie care vindeca bolile de nervi și ținea conferințe la Columbus pe tema „Vibrațiilor Armonioase". Mama voia să afle dacă este posibil să obții vibrații armonioase într-un cîine. „E un terrier de Airedale mare, cafeniu-roșcat", i-a explicat ea. Femeia i-a spus că n-a tratat niciodată vreun cîine, dar a pus-o pe mama să se autosugestioneze că terrierul nu mușca și că nici nu va mușca. Mama s-a sugestionat pînă în dimineața următoare cînd Muggs l-a mușcat pe omul care vindea gheață, însă a pus tot pe seama lui această scăpare a cîinelui. „Dacă nu te-ai fi gîndit c-o să te muște, nu te-ar fi mușcat", i-a spus mama. Omul a ieșit tropăind din casă, într-un zăngănit nearmonios de vibrații.

Într-o dimineață, cînd Muggs m-a mușcat ușor, mai mult sau mai puțin în trecere, l-am înșfăcat de coada scurtă ca un ciot și l-am înălțat în aer. A fost o acțiune temerară din partea mea și ultima oară cînd am văzut-o pe mama, cu aproximativ șase luni în urmă, mi-a spus că nici acum nu știe ce m-a apucat. Nici eu nu știam atunci decît că eram enervat la culme. Cît l-am ținut de coadă în aer, n-a putut ajunge la mine, dar s-a răsucit și s-a zbătut atîta, mîrîind tot timpul, încît mi-am dat seama că nu-l pot ține așa multă vreme. L-am dus în bucătărie și l-am zvîrlit pe podea, închizînd ușa exact cînd se izbea în ea. Dar am uitat de scările din spate. Muggs s-a urcat pe acolo, a coborît pe treptele din față și m-a înghesuit în salonaș. Am reușit să mă cațăr pe polița de deasupra căminului, dar aceasta a cedat, cu un bubuit asurzitor. Un ceas de marmoră, mai multe vase și eu însumi ne-am prăvălit pe podea. Muggs s-a speriat atît de tare de zgomot încît, cînd mi-am revenit, el dispăruse. Nu l-am putut găsi nicăieri, deși am fluierat și l-am strigat, pînă cînd după cină, bătrîna doamnă Detweiler a venit la noi în vizită. Muggs o mai mușcase o dată de picior și ea a intrat în salonaș numai după ce am asigurat-o că Muggs a fugit. Tocmai se așezase cînd, mîrîind și zgîriind podeaua cu ghearele, Muggs a răsărit de sub o canapea, unde stătuse pînă atunci ascuns în liniște și a mușcat-o din nou. Mama a examinat mușcătura, a pus tinctură pe ea și i-a spus doamnei Detweiler că era numai o vînătaie. „V-a lovit numai", i-a zis... Dar doamna Detweiler a părăsit casa noastră într-o stare de spirit foarte neplăcută.

O mulțime de lume ne-a reclamat cîinele la poliție dar tata deținea pe vremea aceea o slujbă municipală și era în termeni prietenești cu poliția. Chiar și așa, sticleții au venit la noi de vreo cîteva ori — odată cînd Muggs a mușcat-o pe doamna Rufus Sturtevant și apoi, din nou, cînd l-a mușcat pe guvernatorul-adjunct Malloy — dar mama le-a spus că nu fusese vina lui Muggs, ci a persoanelor în cauză. „Cînd se năpustește asupra lor, ele țipă și asta îl întărîtă", le-a explicat ea. Sticleții i-au sugerat că ar fi mai bine să lege cîinele, dar mama le-a spus că el nu suporta să stea în lanț și că refuza să mănînce dacă era pus într-o asemenea situație.

Muggs oferea un spectacol neobișnuit atunci cînd își lua masa. Din cauză că mușca dacă te apropiai cu mîncarea de podea, puneam, de obicei farfuria pe o masă veche de bucătărie, care avea o banchetă de-a lungul ei. Muggs se urca pe banchetă și mînca. Îmi aduc aminte că unchiul Horațiu, un unchi din partea mamei care se lăuda că ar fi fost al treilea în bătălia de la Missionary Ridge, s-a sufocat de indignare cînd a descoperit că hrăneam cîinele pe masă fiindcă ne temeam să-i punem farfuria jos. Ne-a declarat că el nu se teme de nici un fel de cîine și ne-a cerut să-i dăm farfuria s-o pună el pe podea. Roy a spus că dacă unchiul Horațiu l-ar fi hrănit pe Muggs chiar înaintea bătăliei s-ar fi situat pe primul loc și nu pe al treilea. Unchiul Horațiu era furios. „Aduceți-l încoace ! Aduce-ți chiar acum !" a strigat el. „O să-i dau să mănînce pe podea !" Roy dorea din inimă să-i acordăm unchiului această șansă, dar tata nici n-a vrut să audă. A spus că Muggs fusese deja hrănit. „O să-l hrănesc din nou !" a răcnit unchiul Horațiu. Ne-a trebuit multă vreme ca să-l liniștim.

În ultimul an de viață, Muggs își petrecea practic tot timpul afară, Dintr-un motiv sau altul nu-i plăcea să stea în casă — poate pentru că de ea îl legau prea multe amintiri neplăcute. În orice caz, era greu să-l determini să intre și, în consecință, gunoierul, omul cu gheața și cel de la spălătorie nu se mai apropiau de casă. Trebuia să cărăm gunoiul pînă la colț, să ducem și să aducem rufele de la spălătorie și să ne luăm gheața de la o distanță respectabilă. După ce lucrurile au mers, o vreme, așa, am găsit o soluție ingenioasă pentru a putea aduce cîinele înăuntru și a-l încuia cînd se citeau gazele s.a.m.d. Muggs se temea de un singur lucru — de descărcările electrice. Tunetele și fulgerele îl înfricoșau cumplit. (În ziua cînd a căzut polița cred că s-a gîndit că a izbucnit furtuna.) Se năpustea în casă și se ascundea sub pat sau în garderobă, așa că am instalat o mașină de tunete, confecționată dintr-o bucată îngustă de metal subțire, cu un mîner de lemn la un capăt. Mama îl scutura cu putere cînd vroia ca Muggs să intre în casă. Mașina imita tunetul excelent și cred că era mijlocul cel mai neobișnuit din cîte s-au inventat vreodată de a face ordine într-o gospodărie. În orice caz, pe mama a solicitat-o foarte mult.

Cu cîteva luni înainte de a muri, Muggs începuse să aibă vedenii. Se ridica încet de pe podea, mîrîind și se plimba amenințător, cu picioarele țepene, într-o direcție în care nu se zărea nimic. Uneori „lucrul" îi apărea fie mai la dreapta, sau mai la stînga unui vizitator. Odată, pe un comis-voiajor l-a apucat o criză de isterie. Muggs a intrat rătăcind prin cameră, precum Hamlet în urmărirea fantomei tatălui său. Își ațintise privirea într-un punct chiar la stînga comis-voiajorului care a rezistat pînă cînd Muggs mai avea de făcut vreo trei pași lenți și tîrșiiți ca să ajungă la țintă. Atunci omul a strigat. Muggs a trecut pe lîngă el, mîrîind, spre holul de la intrare, dar comis-voiajorul continua să țipe. Cred că mama a trebuit să arunce o găleată cu apă rece peste el ca să-l oprească. Tot așa ne oprea și pe noi, băieții, cînd ne băteam.

Muggs a murit pe neașteptate, într-o noapte. Mama a vrut să-l înmormînteze în cavoul familiei, sub o placă de marmoră cu o inscripție de tipul „Stoluri de îngeri îți veghează odihna", dar am convins-o că nu se cuvenea. Pînă la urmă, i-am pus, pur și simplu, o scîndură peste mormîntul său de la marginea unui drum singuratec. Pe scîndură am scris, ca să nu se poată șterge, „Cave Canem". Mamei i-a plăcut foarte mult demnitatea simplă și clasică a vechiului epitaf latin.

Prezentare și traducere
de Rodica DIMITRIU

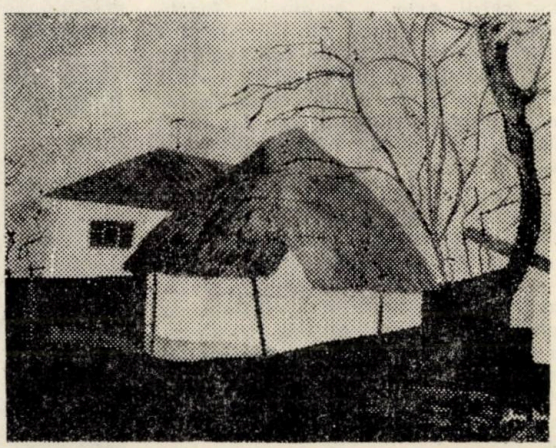

Dan HATMANU : „Peisaj"

I. Silantiev: Căsătorie avantajoasă

Atît familia mea, cît și părinții alesei inimii mele erau împotriva căsătoriei noastre.

Le-am explicat, în cîteva rînduri, alor mei că noi doi sîntem tineri, că ne iubim foarte mult, dar parcă vorbeam la pereți.

Logodnica le-a comunicat ferm părinților ei că eu, și numai eu, voi fi soțul ei. Dacă nu, mai bine să rămînă fată bătrînă.

Dar cu babacii noștri n-a fost chip ; n-au putut fi convinși.

— Ar fi de treabă fata — au declarat hotărît iubiții mei părinți. Dar e o simplă vînzătoare, la raionul de umbrele. Dac-ar fi măcar asistentă ori artistă !...

Între noi fie vorba, părinții mei sînt tot lucrători în comerț.

— Băiat de treabă — au constatat neamurile logodnicei mele. Dar e doar vitrinier, n-are diplomă. Dac-ar avea...

Firește, nici ei nu se puteau lăuda cu așa ceva. Viitorii mei socri erau mărunți funcționari.

Între timp, noi ne îndrăgostiserăm lulea. În final, nu ne-a rămas altceva de făcut decît să mergem în secret la ofițerul stării civile. Așadar, ne-am căsătorit.

Pentru o tînără pereche, e greu să-și ascundă fericirea, așa încît au aflat îndată prietenii, în curînd vestea a ajuns la urechile vecinilor, care le-au încredințat-o, pe șoptite, celor de acasă.

Aflînd cum stau lucrurile, babacii îi afuriseau pe părinții soției.

— Neobrăzații ! Ți-au atîrnat-o de gît ! Dar n-o să te lăsăm noi așa, încurcat... — mă consolau.

Socrii mei tunau și fulgerau împotriva cuscrilor.

— Ne-au răpit fata ! O să le-arătăm noi lor !

Părinții mei, ca să le facă în ciudă, ne-au pus la dispoziție camera cea mare a locuinței lor.

Cînd socrii au prins de veste, ne-au spus cu blîndețe că e mai comod pentru ei să se mute la niște rude, lăsîndu-ne nouă toată locuința.

În scurtă vreme, s-a declanșat un adevărat război. Din pricina și împrejurul nostru. Bătrînii concurau serios — fiecare dintre ei vroia să ne cîștige de parte lor. Așa că maică-mea nu s-a lăsat pînă ce nu i-a cumpărat soției o haină de blană, iar socru mi-a făcut o surpriză nemaipomenită, dăruindu-mi un clasor cu serii foarte valoroase.

Și iată-ne suportînd în liniște generozitatea și blajinătatea lor. Nu îndrăznim să ne gîndim, nici măcar în treacăt, la ce ni s-ar putea întîmpla dacă, vreodată, părinții noștri s-ar împăca.

În românește de
A. TEO

V. Subihin

Viață de familie fericită

Vecinul meu, inginerul Kolea, s-a căsătorit nu demult. Tînăra pereche trăia într-o deplină armonie. Nu ieșeau decît împreună. Pînă și la piață mergeau ținîndu-se de mînă.

Într-una din zile, cînd tocmai se întorceau de la piață, le-a ieșit în cale șeful institutului unde lucra Kolea. Kolea a uitat chiar de atunci de această întîlnire întîmplătoare, dar șeful avea o memorie foarte bună. Peste numai cîteva zile, l-a chemat și i-a zis, pe un ton hotărît :

— La clubul institutului nostru se va ține astăzi o conferință cu tema : „Viața sănătoasă de familie“ Dumneata vei lua neapărat cuvîntul !

— Eu ? s-a mirat Kolea. Dar conferința va fi susținută de un academician, foarte bun cunoscător în materie. Ce-aș putea spune nou ?

— Nimic deosebit. Pur și simplu, faci publice succesele dumitale de familie. Academicianul va vorbi despre principiile relațiilor de familie în general, iar dumneata vei exemplifica, îmbogățind teoria, ca să zic așa, cu experiența dumitale practică.

— Dar eu nici măcar n-am experiență. Sînt căsătorit abia de trei luni...

— Nu fi așa modest ! l-a amenințat glumeț, cu degetul, șeful. — Obișnuiești să mergi cu soția la piață ?

— Cel mai adesea.

— Cine cară sacoșele încărcate cu de-ale gurii ?

— Eu, bineînțeles.

— Păi atunci povestește despre asta : cum îți ajuți soția în gospodărie. Se mai găsesc la noi și soți din aceia care nu vor să ridice nici măcar o găleată cu apă. Consideră că își pierd din prestanța virilă. Le cad galoanele, adică !

Kolea a cedat, în sfîrșit.

Intervenția lui a avut un succes răsunător. După conferința acră, împănată cu date plictisitoare, cuvintele lui Kolea, proaspătul căsătorit, au avut menirea de a trezi asistența, care aproape că atipise. Aplauze furtunoase l-au răsplătit pe tînărul însurățel.

Colaboratorul studioului de radio a imprimat pe bandă de magnetofon cuvîntarea lui Kolea, iar a doua zi a retransmis-o integral. Au inclus-o într-o emisiune intitulată semnificativ : „Cum ne ajutăm soțiile ?“.

Săptămîna următoare, l-au rugat pe Kolea să ia cuvîntul de Ziua femeii și să vorbească despre egalitatea în drepturi și întărirea legăturilor în familie. Nici n-a terminat bine cu acest discurs, și fabrica de mobilă l-a invitat să țină o conferință despre „Cultura vieții familiale“.

O invitație urma celeilalte. Kolea a slăbit, obrajii i s-au supt ; nu-i rămîneau nici măcar patru ore de somn, căci trebuia să se pregătească pentru o nouă conferință. După orele de program, îl aștepta de obicei mașina, făcîndu-l să zboare către alt loc de întrunire...

Duminica trecută, m-am întîlnit din nou cu el. Era abătut, posac. Se îndrepta spre casă, cu sacoșa încărcată. Fusese la piață.

— Unde ți-e soția ?

— A plecat la mama ei, la Odesa — a oftat din rărunchi Kolea. — Mi-a spus-o verde : nu mai vrea să trăiască așa... Nu te supăra, dar trebuie să plec. Mă grăbesc — a adăugat. Am de ținut astăzi o conferință la Clubul tinerilor constructori. Despre „Condițiile ideale ale unui cămin fericit“.

În românește de
F. DORNESCU

Mircea ISPIR : „Arlechin“

S-a întîmplat la Paris

O femeie tînără, însoțită de un bărbat, au intrat în holul hotelului. Domnul s-a apropiat de recepționer, adresîndu-i-se sec :

— Mă numesc Beaulieu. Am reținut telegrafic o cameră pentru mine și soția mea.

— Am onoarea, domnule Beaulieu — i-a răspuns amabil acesta, în timp ce trăgea cu coada ochiului undeva, în colțul stîng al holului.

Deodată, cei doi au observat îndreptîndu-se spre ei un grup de oameni, înarmați cu stilouri, bloc-notesuri, microfoane, aparate de fotografiat, care mai de care mai bine echipați. I-au împresurat degrabă.

Unul din bărbați, vizibil emoționat, strîngea sub braț o servietă verde. Discursul lui improvizat a început să se reverse ca o lavă :

— Mult stimate domnule, mie, ca director al hotelului, mi-a revenit deosebita cinste de a vă saluta, pe dumneavoastră și pe stimata dumneavoastră soție, cu prilejul fericitului eveniment : în registrul nostru, figurați în dreptul extraordinarei cifre : 100.000 ! În numele direcțiunii, vă înmînez această sumă și vă ofer posibilitatea de a fi oaspeții hotelului nostru, timp de două săptămîni, fără nici un fel de cheltuială. Vă rog să primiți felicitările mele.

La un semn al acestuia, doamnei i s-a oferit un imens buchet de trandafiri, iar bărbatului, devenit stană de piatră, un plic voluminos.

Toți aplaudau, în timp ce luminile se revărsau din belșug, iar blitzurile aparatelor de fotografiat funcționau de zor. Armata reporterilor făcuse un cerc strîns împrejurul perechii.

Dar lumea părea să se fi întunecat în fața eroului nostru. Cînd și-a venit în fire, s-a pomenit întins pe o canapea, cu comprese cu apă rece la cap, în biroul directorului.

— În sfîrșit, v-ați revenit, s-a bucurat directorul. Desigur, e lesne de înțeles că ați leșinat, după o asemenea plăcută surpriză. S-a întors apoi spre ceilalți, rugîndu-i :

— Ar fi de dorit să ne lăsați singuri, domnilor. Oaspetele nostru are nevoie de odihnă.

Reporterii au părăsit hotelul, în pas de defilare. Bărbatul privea îngrijorat în urma lor. Directorul s-a apropiat de urechea lui, șoptindu-i vorbe alinătoare :

— Știrea despre norocul dumneavoastră va apărea mîine în ziare, iar radioul și televiziunea vor anunța evenimentul... Dar ce se întîmplă, pentru numele lui dumnezeu ? Doar n-o să leșinați din nou...

Un alt prosop, foarte umed, a izbutit să-l readucă la realitate pe eroul nostru.

— Domnule director, a îngăimat, toată această istorie este incredibilă...

— Într-adevăr... Știți, simpatica dumneavoastră soție tot așa spunea și, în culmea emoției, a rupt-o la fugă din fața reporterilor. Dar ei au fost destul de ageri ca, în ultima clipă, s-o prindă în obiectiv. În ziarele de mîine vor apărea atît poza dumneavoastră, cît și cea a simpaticei dumneavoastră soții...

Scoțînd un geamăt adînc, bărbatul și-a îngropat fața în palme ; apoi, respirînd anevoie, a început să se destăinuie :

— Trebuie să vă fac o mărturisire : doamna nu este soția mea. Soția mea legitimă se află în provincie și nu știe absolut nimic de toate acestea. Dar dacă va vedea pozele și va citi reportajul din ziar, va fi vai și-amar de capul meu.

Directorul, la început, s-a holbat, fără a pricepe nimic, după care a sărit în sus, de parcă l-ar fi mușcat un șarpe.

— Doamne-dumnezeule, o să iasă un scandal monstru !... — se văicărea el. — Este în joc buna reputație a hotelului nostru !... Da' bine m-ați aranjat, n-am ce zice !

— Dar fericita mea căsnicie ? Asta nu înseamnă nimic ? ! — gemea victima.

— Dom'le, — l-a întrerupt directorul — trebuie s-o iau din loc.

Bărbatul dărîmat, s-a urcat în tren. Ajuns acasă, a făcut exact ceea ce fac toți soții în asemenea situații fără ieșire : a recunoscut totul. Madame Irène l-a ascultat cu setea de răzbunare a eroinelor de tragedie greacă și, în final, i-a spus printre dinți :

— Deci numai vigilenței mijloacelor de comunicare în masă îi datorez salvarea onoarei nepătate a căminului nostru ! Ține minte : dacă se mai întîmplă încă o dată...

— Nu, îți jur, niciodată ! se căina bărbatul.

Iar mărinimoasa soție l-a iertat.

— Unde-ai pus ziarul ? a întrebat-o pe soție eroul nostru, a doua zi dimineața.

— L-am ars ! Nu era cazul să-ți vezi rușinea tipărită...

Bărbatul a încuviințat, dînd din cap. N-avea să afle niciodată că lupta supraomenească a directorului hotelului fusese încununată de succes : reușise ca presa și televiziunea să nu se mai ocupe de acest caz minor.

În ziarul ce tocmai fusese ars, credinciosul soț ar fi putut citi despre cu totul altceva. O mică însemnare făcea cunoscut faptul că doamna Irène Beaulieu, în compania soțului ei, a petrecut o seară la barul „Cordon Rouge" ; fiind clienții cu impresionantul număr : 50 000 !, au primit cadou trei sticle de șampanie și un frumos buchet de flori.

Eroul nostru ar fi rămas perplex, căci în viața lui nu pusese piciorul în barul „Cordon Rouge".

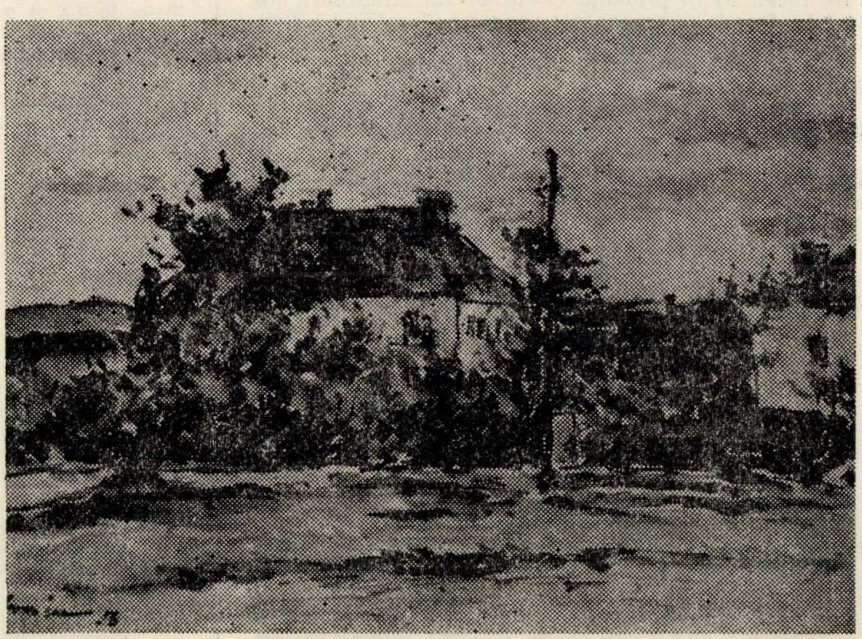

Victor MIHĂILESCU CRAIU : „Peisaj"

Blana de nurcă

Smith, proprietarul magazinului de blănuri „Smith and Co", s-a uitat țintă la ceas. Era vineri, seara. Elegantul magazin new-yorkez se pregătea de închidere.

La un moment dat, s-a auzit o limuzină de lux frînînd brusc și, în clipa următoare, ușa s-a deschis larg. O tînără blondă, fermecătoare, și-a făcut apariția cu o dezinvoltură cuceritoare, în compania unui bărbat cu tîmple grizonate.

Smith s-a grăbit să-i întîmpine.

— Cu ce vă putem servi ? li s-a adresat celor doi, cu o reverență.

— Logodnica mea a văzut ieri, la parada modei, o blană de nurcă superbă, care aparține firmei dumneavoastră. Aș dori s-o cumpăr — a spus răspicat bărbatul.

Patronul magazinului l-a aprobat, dînd din cap.

— Este o mare onoare — a rostit el — că doamna a ales cel mai frumos model din colecția firmei noastre. Felicitări pentru bunul-gust.

La un semn discret al lui Smith, cineva a adus blana. Tînăra a probat-o imediat : cu un zîmbet fericit, se rotea cu grație pe dinaintea unui evantai de oglinzi.

Auzind că blana este un model original și costă 10 000 de dolari, domnul cu tîmplele grizonate a părut, pentru o clipă, că ezită, după care a scos cecul.

— Well, — a încuviințat din cap — ți-o cumpăr, Lilian.

A completat cecul, apoi, cu un aer plictisit, s-a uitat la ceas.

— E trecut de șase. Din păcate, Banca tocmai acum închide. Dar nu-i nimic. Plecăm în week-end, iar luni, cînd ne întoarcem în oraș, luăm blana.

A întins patronului cecul, a luat-o de braț pe zeița blondă și, printre capetele aplecate ale salariaților, a părăsit magazinul.

Luni dimineața, Smith a aflat stupefiat că cecul pe care tocmai vroia să-l schimbe era o biată hîrtie, fără nici o valoare. I s-a comunicat că numele care figurează pe cec nu are cont în Bancă. Deși nu suferise nici o pagubă materială, patronul era peste măsură de iritat că un ins oarecare își bătuse joc de el.

După-masă, spre marea lui surpriză, în magazin a intrat, cu un aer degajat, domnul cu tîmplele grizonate. Era singur.

Smith, uitînd cu desăvîrșire bunele maniere, de care făcea uz în prezența clienților săi miliardari, l-a luat în focuri pe proaspătul vizitator. Inspirînd adînc, i s-a adresat pe un ton răstit :

— Mă mir curajul de care dați dovadă intrînd în magazinul nostru !

Bărbatul cu tîmplele grizonate, cu o plecăciune demnă de un valet de soi, i-a răspuns :

— De fapt, venisem să vă adresez alesele mele mulțumiri. M-ați ajutat să petrec un week-end de neuitat.

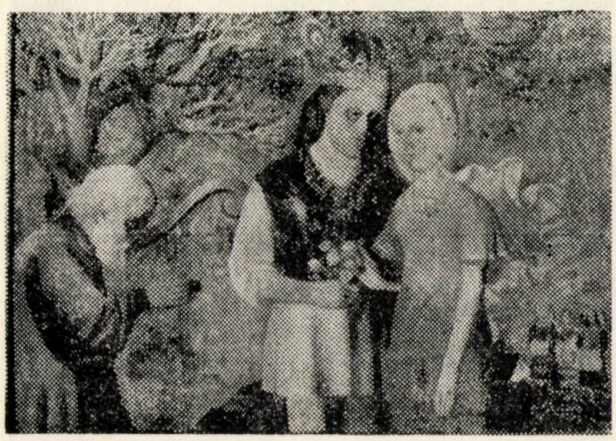

Dimitrie GAVRILEAN : „Cîntarea cîntărilor"

Nunta de diamant

Venerabila pereche își serba nunta de diamant. Au fost alături șaizeci de ani, și la bine și la rău. Au trecut prin primul război mondial, prin cel de-al doilea, urmat de războiul rece — într-adevăr, o frumoasă performanță.

În ziua în care se sărbătoarea nunta de diamant, s-a înființat, firește, și radioul, echipat cu aparte moderne, ultimele cuceriri ale tehnicii. Au luat un impresionant interviu :

— Iar acum, dragă Kovács bácsi, — a început zelos reporterul — destăinuiți-ne secretul acestei bune înțelegeri în care ați trăit vreme de șaizeci de ani...

Bătrînul sărbătorit a deschis gura știrbă, încercînd să răspundă. Nu izbutea să vorbească decît foarte încet, rumegînd fiecare silabă :

— Niciodată... n-am... avut... — s-a pornit moșneagul.

— Niciodată n-ați avut discuții în contradictoriu... — a continuat reporterul în locul lui, avînd în vedere faptul că timpul afectat emisiunii era foarte scurt. — Niciodată nu v-ați adresat vorbe urîte, fiecare s-a gîndit mereu la perechea lui. Ați trăit numai unul pentru celălalt. Nu-i așa, Kovásc bácsi ?

Moșneagul a dat din cap.

— Niciodată... n-am... avut... — a molfăit, vrînd să vorbească.

— Niciodată n-ați avut dorința de a petrece concediul fără iubita dumneavoastră soție, niciodată nu v-ați uitat la altă femeie... — l-a întrerupt din nou reporterul, care, aruncîndu-și ochii pe ceas, constatase că secundele aleargă cu viteză.

Moșneagul a scuturat din cap, dînd semne că ar vrea să intre și el în vorbă.

— Niciodată... n-am... avut... — a repetat, bîlbîit.

— Niciodată n-ați avut pretenții prea mari, n-ați căzut pradă ispitelor unei vieți ușoare, niciodată n-ați cheltuit cu nesăbuință, mai mult decît vă puteați permite, v-ați întins doar atît cît v-a fost plapuma. Nu-i așa ? Ați trăit cu chibzuială și cumpătare, și asta numai datorită scumpei dumneavoastre soții, grație căreia familia a rămas atît de unită, timp de șaizeci de ani. Așa-i, Kovács bácsi ?

Moșneagul a clătinat din cap, a dezaprobare. Dar emisiunea se terminase. Moșneagul tîrșiind picioarele, s-a apropiat de reporterul care era pe punctul de plecare.

— M-aș bucura... dacă... măcar acum... la sfîrșit... m-ai lăsa... și pe mine... să zic două vorbe... — a articulat, cu o răbdare ce impunea.

— Poftiți, vă rog — a aprobat, zîmbind, reporterul. — Ce anume n-ați avut niciodată ?

— Niciodată... n-am... avut... destui bani... ca să... dăm divorț... — a răspuns, în sfîrșit, moșneagul. — Așa că... am rămas... împreună...

(din revista „Fürge ujjak").

În românește de
Doina FLORESCU
și
Ana VÂLCU

Cezar PETRESCU : „Peisaj"

Cîte una bună din toată lumea

ROMÂNIA :

— Ce reprezintă acest tablou — un răsărit sau un apus de soare ?
— Un apus de soare.
— Cum de ai ajuns la această concluzie ?
— Îl cunosc foarte bine pe pictor. Niciodată nu se trezește înainte de ora 10.

FRANȚA :

Telefonul sună :
— Lucien este acasă ?
— Nu. Dar ce să-i transmit ?
— Transmiteți-i, vă rog, cei 300 de franci pe care i-am împrumutat de la el.

POLONIA :

Un tată tînăr împingea pe aleea unui parc un cărucior de copii. Copilul zbiera cît îl țineau puterile. Tatăl legăna căruciorul și repeta întruna :
— Liniștește-te, Slavomir, te rog, liniștește-te, Slavomir !
O bătrînă care trecea pe acolo se oprește lîngă cărucior și spuse zîmbind :
— Vaai, ce băiețel drăguț ! Și ce nume frumos are — Slavomir !
— Greșiți, doamnă. Băiatul se numește Jerzy. Slavomir sînt eu !

UNGARIA :

— Ce s-a întîmplat, Janos ? — îl întrebă plutonierul pe soldatul ce mergea prin curtea cazărmii cu o mînă în ghips.
— Mi-am rupt mîna în două locuri, dom' plutonier.
— Vezi, ai grijă ca de acum încolo să ocolești aceste două locuri, ai înțeles ?

ITALIA :

Într-un compartiment de tren, o binecunoscută scriitoare discuta cu un preot catolic despre Sfînta Scriptură :
— Totuși, trebuie să recunoașteți că dumnezeu l-a creat mai întîi pe bărbat și apoi femeia — încearcă să tragă concluziile preotul.
— Nu vă contrazic. Eu personal folosesc aceeași metodă : cînd creez o operă literară, mai întîi îmi fac o ciornă.

FRANȚA :

— Ce este un boem ? Ei bine, boemul este acel om care consideră plata chiriei, a curentului electric și a întreținerii drept cheltuieli nepreväzute — explică profesorul elevilor săi la o lecție de istorie a artei.

FRANȚA :

Un tînăr pictor se repezi, în timp ce lucra, la modelul său și începu să-l sărute. Prefăcîndu-se jignită, fata îl întrebă :
— Cum așa, tu îți săruți toate modelele ?
— Nu, — încercă pictorul s-o convingă. — Tu ești primul model pe care-l sărut.
— Dar cîte ai avut în cariera ta ?
— În total patru : o scrumbie, o ceapă, o farfurie și tu.

ROMÂNIA :

— Tată, cu ce se pedepsește bigamia ?
— Cu două soacre !

*

— Nu știu cum să fac, dar aș vrea să-i ofer soției mele de ziua ei un cadou care să nu mă coste nici prea mult, dar în același timp să-i producă o mare plăcere.
— Atunci trimite-i o scrisoare anonimă de dragoste.

ELVEȚIA :

Un profesor psihiatru venit în vizită la un sanatoriu de alienați mintali se interesă la medicul de serviciu cum reușește acesta să stabilească dacă un pacient este vindecat sau nu.
— Foarte simplu. Avem o metodă deosebit de eficace : umplem o cadă cu apă, iar pe marginea ei așezăm o linguriță. Aducem apoi pacientul și-i propunem să scoată apa din cadă. Dacă acesta va începe cu sîrg să care apă cu linguriță, înseamnă că este încă bolnav. Dacă va scoate însă dopul de la cadă, înseamnă că este sănătos și-i putem face fișa de externare.
— Formidabil ! — exclamă profesorul. — Nici prin cap nu mi-ar fi trecut o asemenea rezolvare. Eu, în locul bolnavului, aș fi cerut un polonic.

ANGLIA :

O familie de englezi plecă în vizită la niște prieteni în Olanda. Fiul cel mai mic primi însă severe instrucțiuni ca acolo să fie politicos cu gazdele și să laude mereu mîncarea olandeză.
Totul a mers bine pînă cînd, la masă, micuțul englez fu întrebat dacă i-a plăcut cașcavalul olandez servit la micul dejun.
— După gust semăna a săpun — spuse băiatul, dar amintindu-și apoi de instrucțiunile primite la plecare, adăugă : — Totuși asta nu înseamnă nimic, fiindcă mie îmi place foarte mult săpunul.

ANGLIA :

Două englezoaice călătoresc prin Grecia.
— Lasă-mă să te fotografiez pe fondul ruinelor acestui templu — propuse una din ele.
— Ai grijă, însă, ca mașina mea să nu intre în cadru — răspunse cealaltă. Altfel, iar o să creadă soțul meu că am intrat într-un zid și l-am dărîmat.

S.U.A. :

— Domnule doctor, primiți, vă rog, această sumă și mulțumirile mele pentru minunatul Dv. tratament.
— Bine, totuși eu nu-mi amintesc ca Dv. să-mi fi fost pacient ?!
— Aveți dreptate, Dv. l-ați tratat pe unchiul meu, iar eu sînt moștenitorul său oficial !

SCOȚIA :

Un scoțian își întrebă soția :
— Ce ai dori să-ți fac cadou la ziua ta de naștere ?
— James dragă, zău că nu știu !
— Prea bine, atunci îți mai dau timp de gîndire încă un an.

U.R.S.S. :

Un vecin bate la ușa lui Ivan :
— Salut vecine, știi, noi ne-am cumpărat o nouă mașină. Nu vrei să ne împrumuți cu puțină pîine ?

R.F.G. :

— Doctore, sufăr de o cumplită depresiune psihică.
— Cel mai bun leac este să-ți cufunzi zilnic capul în munca pe care o faci.
— Dar, dar... eu pregătesc mortarul pe un șantier de construcții... !

CEHOSLOVACIA :

Un prieten se plînge altuia :
— Soția mea nu mă înțelege absolut deloc. Dar a ta ?
— Nu știu. N-am mai discutat de mult cu ea despre tine.

FRANȚA :

Soțul se află în pat bolnav de gripă :
— Cheri, dacă am să mor, ai să fii cît de puțin tristă din cauza asta ?
— Cum să nu, iubitule, doar știi că eu plîng din orice fleac !

R.F.G. :

Un cetățean intră într-o librărie și-l întreabă pe vînzător :
— Mai aveți de vînzare broșura „Cum poți trăi numai din salariu?"
— Nu, s-a epuizat, dar vă putem oferi o carte la fel de interesantă și de utilă : „Basme" de frații Grimm.

ROMÂNIA :

O pereche de îndrăgostiți intrară într-un restaurant să servească masa. Deși chelnerul întîrzia să vină,

ei nu obiectară nimic, ci se uitau unul la altul, sorbindu-se din ochi.

— Ah, ce dulce eşti, îmi vine să te mănînc — spuse el.

— Şi eu aş face la fel cu tine.

Chelnerul, care venise între timp şi se oprise în spatele lor, îi întrebă:

— Şi de băut ce aţi dori să vă aduc?

SCOŢIA:

Un scoţian cumpără de la măcelărie oase pentru cîini.

— Mai doriţi ceva?

— Da. Împachetaţi-mi marfa în ziarul de astăzi.

AUSTRIA:

Un turist austriac aflat la Tokio intră într-o prăvălioară să-şi cumpere un fermoar pentru jachetă. Cum nu cunoştea japoneza, încercă să-i explice vînzătoarei prin gesturi cum arată şi la ce foloseşte fermoarul. După o îndelungată explicaţie, vînzătoarea făcu un semn că a priceput şi aduse solemn pe tejghea o sabie pentru harachiri.

ANGLIA:

Un scoţian şi un englez fuseseră invitaţi la o nuntă. Locurile lor la masă se nimeriră alături, aşa că la un moment dat, în timpul discuţiilor, aduseră vorba şi despre cadourile pentru tinerii căsătoriţi.

— Eu le-am adus un serviciu de ceai pentru 12 persoane — spuse modest şi totodată grav englezul.

— În schimb eu — o strecurătoare de ceai pentru 88 de persoane — răspunse mîndru scoţianul.

FRANŢA:

— Eşti un tip lipsit de suflet — îi reproşă fiului său un medic dentist. — Îmi cheltuieşti cu aşa uşurinţă banii fără să te gîndeşti de ce suferinţe umane sînt ei legaţi.

POLONIA:

— Puteţi să-mi explicaţi cauza întîrzierilor dv. sistematice, pan Piasecki? — se adresă şeful subalternului său, privind încruntat la ceas. — V-aş ruga să nu născociţi iar cine ştie ce scuză penibilă.

— Desigur, pane directore. Ştiţi, la noi în lift este o tăbliţă pe care scrie: „Numai pentru 10 persoane". Şi îmi vine foarte greu ca în fiecare dimineaţă să mai aştept încă nouă persoane ca să cobor de la etajul II.

UNGARIA:

La repetiţia unei fanfare dirijorul se porni să facă observaţii muzicanţilor:

— Trompetistul doi cîntă fals!

O voce din orchestră:

— Trompetistul doi nici n-a venit!

— Bine, atunci să-i spuneţi asta cînd o să vină.

BULGARIA:

Un pescar stă pe malul rîului şi priveşte cum o fată simpatică se pregăteşte să intre în apă.

— În locul acesta scăldatul este interzis! — strigă el la fată.

— Păi atunci de ce nu mi-aţi spus de la început ca să nu mă mai dezbrac?!

— Da, dar aici nu este interzis să te dezbraci!

S.U.A.:

Directorul unei firme chemă la el pe un tînăr funcţionar şi-i spuse:

— Sînt foarte mulţumit de modul cum lucraţi. Aşa că m-am gîndit ca de luna viitoare să vă numesc şeful filialei noastre din Toronto.

— Cu permisiunea dv., domnule, dar n-aş dori acest lucru. După părerea mea, canadienii sînt ori excroci ori hocheişti.

— Vai, se poate? Ştiţi, soţia mea este tot din Canada.

— Nemaipomenit! Şi în ce echipă a jucat acolo?

U.R.S.S.:

Un grup de cercetători se aflau de mai mult timp în Sahara. Căldură sufocantă, nisip, sete istovitoare! Unul dintre ei se uită la ceasul de la mînă şi văzu că apăruse pe cadran data de 31 decembrie.

— Fraţilor, acum la noi acasă toţi întîmpină anul nou, e zăpadă şi îi aşteaptă pe Moş Gerilă şi pe Albă ca Zăpada.

Deodată, în faţa lor apăru chiar Moş Gerilă, ţinînd-o de mînă pe Albă ca Zăpada. Toţi întinseră mîna să primească daruri, dar... se dovedi a nu fi decît un miraj: Fata Morgana ţinîndu-l de mînă pe Moş Morgan!

AUSTRALIA:

La o recepţie doi domni se prezintă unul altuia:

— Graves Penfield, afacerist. Fontă şi oţel.

— James Pettie, directorul închisorii. Pîine şi apă.

BELGIA:

Medicul către pacient:

— Vă rog să mă credeţi, dar n-are rost să vă neliniştiţi. Veţi trăi pînă la vîrsta de 60 de ani.

— Cum aşa? Eu împlinesc 60 de ani în noiembrie anul acesta.

— Vedeţi? Eu ce v-am spus?

ELVEŢIA:

— Ia mai plimbă-te la dracu, vrăjitoare bătrînă! — izbucni din toată inima salariatul unui hotel alpin la adresa unei doamne care în permanenţă îi reproşa că nu-i unge bine cu ceară schiurile. Dama alergă în grabă la stăpînul hotelului şi se plînse de necuviinţa salariatului. Subalternul primi dispoziţie să-şi ceară îndată scuze.

— Doamna căreia i-am spus să se plimbe la dracu este aici? — întrebă salariatul cu glas tare, intrînd în restaurantul hotelului. Roşie de indignare doamna sări în sus, dar nu reuşi să spună nimic, fiindcă salariatul continuă: — Voiam numai să vă spun că vi s-a amînat plimbarea!

FRANŢA:

— Doctore, se adresează o doamnă psihiatrului, soţul meu are o manie: se crede frigider!

— Nu vă neliniştiţi, doamnă. Este o manie lipsită de pericol — răspunse medicul.

— Cum aşa? El doarme noaptea cu gura deschisă şi beculeţul din el nu mă lasă să dorm!

S.U.A.:

La poarta raiului un pastor şi un şofer de autobuz solicită intrarea. Sfîntul Petre, după o îndelungată chibzuinţă, îi dă drumul numai şoferului. Indignat peste măsură, pastorul îi reproşă jignit că el toată viaţa n-a făcut decît să ţină predici, în timp ce şoferul a înjurat la volan şi a luat în deşert numele Creatorului.

— Da, însă în timp ce tu ţineai predici, oamenii moţăiau sau se gîndeau în altă parte, pe cînd la el, cînd conducea autobuzul, toată lumea se ruga Domnului!

U.R.S.S.

— Observ, tovarăşe căpitan, că eşti cam prost dispus. Ce s-a întîmplat?

— Am cîştigat premiu întîi la un concurs organizat de televiziune.

— Şi ce-i rău în asta? Dimpotrivă!

— Depinde de la caz la caz. Premiul doi şi trei au fost acordate în bani, în timp ce premiul întîi e o croazieră cu vasul pe care sînt căpitan.

ROMÂNIA:

În timp ce se certa groaznic cu soţul ei, soţia îi reproşează:

— Mai bine mă măritam cu dracu, decît să te fi luat pe tine!

— Exclus, draga mea, — o linişti calm soţul. — Ştii doar că între rudele apropiate căsătoriile sînt interzise!

UNGARIA:

— Cît durează spectacolul? — întrebă un spectator la casă.

— Depinde de la o zi la alta: uneori 2 ore, alteori o oră, iar cîteodată şi mai puţin. Oricum, actorii joacă pînă la ultimul spectator.

Culese de St. P.

Mică antologie (subiectivă) de umor francez contemporan

CHAVAL:

Proverbe

Dacă scoţi limba la doctor o s-o plăteşti scump, dragule.

Îi plîng pe iepurii cardiaci.

O femeie fără păr e ca un poştaş fără caschetă.

Abuzul de băuturi alcoolice asigură existenţa multor familii sobre.

Mai bine să plîngi cînd nu e cazul decît să rîzi.

Paharul meu nu-i mare dar am altul.

Banii n-aduc probitatea.

Cine zboară pe jos îşi şifonează aripile.

Cine fură azi un bou e al naibii de muşchiulos.

Jacques STERNBERG:

Povestiri îngheţate

Afacerea. Lîngă uzina care fabrica în serie chibrituri, omul de afaceri construise o întreprindere în care chibriturile erau aprinse pentru a se verifica dacă erau utilizabile.

Timiditate. Era atît de preocupat să nu deranjeze pe nimeni încît, după ce se aruncă de la etajul şase, închise fereastra în urma lui.

Evadatul. Trecuseră mai bine de zece zile de cînd directorul închisorii, însetat de libertate, se lupta cu cei trei mii de deţinuţi care făceau totul ca să-l împiedice să evadeze.

Acele. Vrînd să regleze acele orologiului unei catedrale, făcu un pas greşit şi, din spaţiu, căzu în timp.

Pasiune. Era atît de pasionat să meştereasca încît îşi dotase bicicleta cu un dispozitiv, destul de complicat de altfel, care îi provoca o pană de cauciuc din doi în doi kilometri.

Celălalt. Cînd astronautul de pe alte tărîmuri văzu, la capătul galaxiilor, în apropierea planetei Pămînt, panourile cu inscripţia : „ATENŢIE ! PLANETĂ LOCUITĂ", el devie prudent din drumul lui şi se pierdu în tenebrele vidului.

Anunţul. Nu fără mirare puteai vedea, agăţat la intrarea cavoului, următorul anunţ : „REVIN IMEDIAT".

Dintr'un Dicţionar

Iniţiativă. Cînd vorbim despre iniţiative, ne imaginăm indeobşte realizări mari, prestigioase, rentabile, dacă nu chiar galactice. Dar nu se vorbeşte niciodată despre iniţiativele care sînt iremediabil sortite eşecului. Adică ceea ce am putea numi iniţiativele imposibile :

Să scrii o scrisoare o oră după ce ai murit.

Să te iei drept altul şi să te provoci la duel.

Să baţi un cui într-un pahar cu apă.

Să fierbi o picătură de apă timp de zece minute.

Să faci să intre o muscă într-un balon de săpun.

Şi aşa mai departe. Îţi trebuie timp.

Iubire. Am citit într-un vechi tratat de sexologie că, în 1830, o femeie căsătorită s-a îndrăgostit atît de nebuneşte de un căruţaş încît leşina de fiecare dată cînd auzea o căruţă trecînd pe stradă. Mă întreb ce s-ar întîmpla dacă s-ar îndrăgosti astăzi de un automobilist. Să leşini de zece ori pe secundă, mi se pare imposibil. Şi periculos pentru sănătate.

A vedea. Există multe scene improbabile pe care nu le vom vedea niciodată în realitate, dar nu ne împiedică nimeni să visăm şi să ne spunem că ne-ar plăcea să vedem într-o zi :

— Să vedem cum tradiţionala sticlă de şampanie despică de jos în sus coca vaporului proaspăt inaugurat.

— Să vedem un jucător de fotbal care nu-şi mai aminteşte la ce echipă joacă.

— Să vedem un erou de western, spaima indienilor, colecţionar de aventuri periculoase, mierlind-o prosteşte din cauza unei gripe, după o urmărire infernală.

— Să vedem un erou de război murind fiindcă acul decoraţiei i-a străpuns inima.

— Să vedem un patron concediat pentru incapacitate şi trimis să lucreze la secţia de ambalaje.

Michel FUSTIER:

Exerciţii practice de creativitate

Iată care ar putea fi cadrul general al acestor exerciţii : un amator de spectacole soseşte la teatru şi asistă la prima scenă a unei piese. E foarte cald, el se simte rău, e dus la infirmerie, i se dau primele îngrijiri... Cînd revine în sală, vede doar ultima scenă a piesei. Se duce acasă şi, ţinînd seamă de lista personajelor care figurează pe program, reconstituie intriga plecînd de la prima şi ultima scenă. Dar cum este curios din fire, observă că se conturează numeroase intrigi posibile.

Prima scenă. Léontine, domnişoară bătrînă, de profesiune negustoreasă de mărunţişuri, este găsită asasinată în cămăruţa din spatele prăvăliei. Cum ducea o viaţă modestă şi liniştită, toată lumea se întreabă care sînt mobilurile crimei.

Ultima scenă. Comisarul apare tocmai în momentul în care un domn în vîrstă, părînd o persoană foarte onorabilă, este surprins cotrobăind în cămăruţa din spatele prăvăliei. Este arestat şi mărturiseşte că el a comis crima.

Personaje : comisarul, portăreasa, un doctor, o rudă îndepărtată (nepot), fetiţa, domnul în vîrstă, un refugiat spaniol, o clientă.

Prima scenă. A izbucnit războiul. Mobilizare generală. Junele prim, Arthur, îşi ia rămas bun de la Arabella, logodnica lui. Îşi jură credinţă.

Ultima scenă. 25 de ani mai tîrziu. Arabella şi Arthur, care s-au căsătorit fiecare cu altcineva, se pregătesc să celebreze căsătoria a doi dintre copiii lor. Ei evocă drama care le-a despărţit destinele.

Personaje : Arthur, Arabella, un general, Papa, trei căpitani, un aventurier, doi figuranţi, soţia lui Arthur, soţul Arabelei.

Teme pentru acasă

Ipoteze prin suprimare : Închipuiți-vă că nimeni n-ar fi inventat pantofii : cum ar arăta lumea ?

Suprimați scaunele, precum și dorința de a vă așeza : care ar fi consecințele ?

Ce s-ar întîmpla dacă s-ar interzice orice nouă invenție ?

Scenarii futuriste ; ce s-ar întîmpla dacă :

S-ar obține ca omul să nu mai aibe nevoie să doarmă ?

Toți oamenii ar surzi ?

S-ar descoperi că produsele din plastic sînt dăunătoare sănătății ?

S-ar dubla durata vieții omenești?

Jean GRENIER:

Pleonasme

Un administrator ipocrit.
O femeie nesatisfăcută.
Un mecanic auto necinstit.
Un soț egoist.
Un accident stupid.

Georges PEREC:

A gîndi/a clasifica

Posed unul dintre cele mai curioase dicționare din lume : se intitulează **Manual biografic sau Dicționar istoric prescurtat al marilor oameni din timpurile cele mai îndepărtate pînă în zilele noastre ;** a apărut în 1825 iar autorul lui nu-i altul decît Roret, autorul faimoaselor **Manuale.**

Dicționarul cuprinde două părți, totalizînd 588 de pagini ; primele 288 sînt consacrate primelor 5 litere ; a doua parte (300 de pagini) celorlalte 21 de litere ale alfabetului. Primele 5 litere au drept, fiecare, în medie la 58 de pagini, ultimele 21 doar la 14 ; știu prea bine că frecvența literelor este departe de a fi uniformă (în **Larousse du XX-e siècle.** A, B, C și D ocupă 2 volume din 6), dar aici distribuirea e prea dezechilibrată. Dacă o comparăm, spre exemplu, cu aceea din **Biografia universală** a lui Lalanne (Paris, Dubochet, 1844), observăm că litera C ocupă acolo, proporțional, de trei ori mai mult loc, A și E de două ori mai mult, pe cînd, dimpotrivă, M, R, S, T și V au drept cam la de două ori mai puțin spațiu.

Ar fi interesant de văzut mai îndeaproape modul în care această inegalitate a influențat redactarea articolelor : au fost ele reduse, și cum? Au fost ele suprimate, și care anume, și de ce ? Cîteva exemple : Antemius, arhitect din secolul VI care a ridicat (parțial) Sfînta Sofia are drept la o notiță de 31 de rînduri, în timp ce Vitruviu n-are decît șase; Anne de Boleyn are și ea drept la 31 de rînduri, dar Henric al VIII-lea numai la 19.

CARTEA RECORDURILOR

Din păcate, astăzi cea mai mare parte a listelor stabilesc un palmares ; contează doar cei dintîi ; de o bună bucată de vreme cărțile, discurile, filmele, emisiunile de televiziune sînt luate în considerație în funcție doar de locul lor la **box-office** (sau la **hit-parade**) ; recent, revista **Lire** a mers pînă la a „clasifica gîndirea", hotărînd, în urma unui referendum, care sînt intelectualii ce exercită astăzi cea mai mare influență.

Dacă tot faci recensămîntul recordurilor, atunci e preferabil să le cauți în domenii ceva mai excentrice : domnul David Maund posedă 6506 sticle în miniatură ; domnul Robert Kaufman 7495 sortimente de țigări ; domnul Ronald Rose a făcut ca dopul de la sticla de șampanie să sară la 31 de metri ; domnul Isao Tsychiya a bărbierit într-o oră 233 de persoane iar domnul Walter Cavanagh posedă 1003 cărți de credit valabile.

BORGES ȘI CHINEZII

„A) care aparțin Împăratului, B) îmbălsămate, C) domesticite, D) purcei de lapte, E) sirene, F) fabuloase, G) cîini în libertate, H) incluse în prezenta clasificare, I) care se agită nebunește, J) nenumărate, K) desenate cu o foarte fină pensulă din păr de cămilă, L) et caetera, M) care tocmai au spart ulciorul, N) care, de departe, par niște muște".

Michel Foucault a popularizat la extrem această „clasificare" a animalelor atribuită, în **Anchete,** de către Jorge Luis Borges unei enciclopedii chineze pe care un anume doctor Franz Kuhn ar fi avut-o în mînă. Abundența intermediarilor precum și gustul binecunoscut al lui Borges pentru erudițiile ambigue ne îngăduie să ne întrebăm dacă nu cumva acest heteroclism în chip prea perfect uluitor nu este un efect artistic. Cîteva simple incursiuni prin texte administrative ajung să producă o enumerare aproape la fel de mirobolantă :

A) animale pe seama cărora se fac pariuri, B) animale a căror vînătoare este interzisă între 1 aprilie și 15 septembrie, C) balene eșuate, D) animale a căror intrare pe teritoriul național este condiționată de carantină, E) animale în coproprietate, F) animale împăiate, G) et caetera (acest „etc." n-are nimic surprinzător în sine ; doar locul pe care îl ocupă în listă îi dă un aer bizar), H) animale susceptibile să transmită lepra, I) cîini pentru orbi, J) animale ce beneficiază de moșteniri importante, K) animale ce pot fi transportate în cabină, L) cîini pierduți, fără numele proprietarului pe zgardă, M) măgari, N) iepe presupuse a fi gestante.

DESPRE AFORISME

Marcel Benabou **(Un aforism ascunde altul,** Biblioteca Olimpiană, no. 13, 1980) a conceput o mașină de fabricat aforisme ; ea cuprinde două părți ; o gramatică și un vocabular.

Gramatica trece în revistă un anumit număr de formule utilizate, în chip obișnuit, în cele mai multe dintre aforisme ; de exemplu :

A este drumul cel mai scurt de la B la C
A este continuarea lui B prin alte mijloace
Un pic de A ne îndepărtează de B, mai mult A ne apropie
Micii A fac marii B
A n-ar fi A de n-ar fi B
Fericirea stă în A, nu în B
A e o boală pe care B o vindecă
Etc.

Vocabularul înregistrează cupluri (sau trio-uri, sau cvartete) de cuvinte care pot fi false sinonime (iubire/prietenie, cuvînt/limbaj), antonime (viață/moarte, formă/fond, memorie/uitare), cuvinte apropiate fonetic (credință/căință, amor/humor), cuvinte grupate prin uzaj (crimă/pedeapsă, seceră/ciocan, știință/viață), etc.

Injectarea vocabularului în gramatică produce **ad libitum** o evazi-infinitate de aforisme, unul mai greu de sens ca altul. Dispunem acum și de un program de ordinator, conceput de Paul Braffort, care debitează, la cerere, o duzină de aforisme în cîteva secunde :

Memoria este o boală pe care o vindecă uitarea
Memoria n-ar fi memorie dacă n-ar fi uitare
Ceea ce vine prin memorie se duce prin uitare
Micile uitări fac marile memorii
Memoria ne mărește suferințele, uitarea ne mărește plăcerile
Memoria ne eliberează de uitare, dar cine ne va elibera de memorie ?
Fericirea stă în uitare, nu în memorie
Fericirea stă în memorie, nu în uitare
Puțină uitare ne îndepărtează de memorie, mai multă ne apropie
Uitarea îi unește pe oameni, memoria îi desparte
Memoria ne înșeală mai des decît uitarea
Etc.

Unde este aici **gîndirea ?** În formulă ? În vocabular ? În operația care le îmbină ?

Selecție și traducere Al. C.

● PETER USTINOV, actor și autor dramatic, povestește că, fiind la Londra a fost prădat într-o noapte de un apaș.

— Păstrez o amintire de neuitat, — spune el — pentru felul politicos în care a procedat... Închipuiți-vă că mi-a ieșit înainte cu revolverul întins spre mine și blînd mi-a strigat :

— Ajutați, vă rog, pe un om care nu mai are nimic pe lume, în afară de revolverul ăsta !

Și, miscat, i-am dat pînă și haina de pe mine...

● *Acum vreo treizeci și mai bine de ani, cineva îi spunea lui Picasso :*

— Ești nebun ? Ai saizeci și ceva de ani și vrei să te însori cu o fată de douăzeci ? Gîndește-te că peste douăzeci de ani tu o să ai optzeci și ea abia patruzeci de ani !...

— Ai dreptate, m-am gîndit la asta, răspunse pictorul, dar o să-mi iau alta atunci...

● La un birou de voiaj o doamnă din Chicago cere lămuriri în vederea unei călătorii de plăcere, și după ce cercetează un munte de prospecte, întreabă cu candoare :

— Altceva nu aveți ?

Lac de nădușeală, funcționarul simte că lesină.

— Regret, doamnă, articulează bietul om cu greu, dar alte țări încă nu au fost descoperite pe planeta noastră. Treceți săptămîna viitoare. Poate ne vor sosi prospectele din Lună...

● *Împotriva uzanțelor, Bernard Shaw, așezîndu-se la masă, începu să citească ziarul.*

— Dragul meu, îi spune doamna Shaw, — nu citi ziarul în timpul mesei, nu este sănătos.

— Bine dragă — îi răspunde scriitorul, dar citesc rubrica de sfaturi medicale...

● La lăsarea cortinei, vedeta spectacolului primește două coșuri cu flori.

Camerista, din culise, își frînge mîinile :

— Vai ce furioasă o să fie !

— De ce ? A primit două splendide coșuri cu flori !

— Da, dar am plătit trei coșuri la florărie !...

● *Pianistul Arthur Rubenstein, bolnav, se duce la St. James din Londra unde urma să dea un concert.*

La intrare o doamnă îi ceru un loc.

— Fapt este — răspunse celebrul pianist — că nu dispun decît de un singur loc. Dacă-l doriți...

— Vă sînt nespus de obligată, maestre ! Unde e ?

— La pian doamnă, și dacă vreți să mă înlocuiți, vă rămîn eu nespus de obligat...

● Rossini avea un veritabil cult pentru Mozart.

— Maestre, fu întrebat într-o zi, ce părere aveți despre Beethoven ?

— Este asul muzicienilor !

— Dar despre Mozart ?

— Este unicul !

● *La o expoziție de pictură — două vizitatoare discutau supărător de sonor în fața unui tablou de Velasquez.*

Pușkin, salutîndu-le respectuos, le făcu următoarea observație :

— Operele de artă sînt asemenea personajelor de seamă... Vii înaintea lor și taci, așteptînd să-ți vorbească ele.

● Napoleon făcea curte unei artiste, vestită prin setea ei de bani. Arătîndu-i-se sentimentală, artista îi ceru la un moment dat împăratului să-i dăruiască un portret al său.

— Vrei portretul meu, zise Napoleon zîmbind. Poftim ! Și-i întinse un napoleon de aur...

● *Primind o scrisoare care îi fusese trimisă de o admiratoare, Maurice Chevalier fu cuprins de furie. „Domnule — îi scria aceasta — sînt o veche și fervență admiratoare a dumneavoastră. Vă rog să-mi trimiteți fotografia dumneavoastră cu dedicație pentru colecția mea de fotografii ale marilor talente dispărute"...*

● La o expoziție de pictură abstractă, unul dintre expozanți, căsătorit de curînd, povestește :

— Duminica stăm acasă, eu pictez și nevastă-mea gătește. Seara, în loc să mergem la cinema, ne distrăm, căutînd să ghicim ce-a vrut să facă fiecare dintre noi...

Culese de I.D.

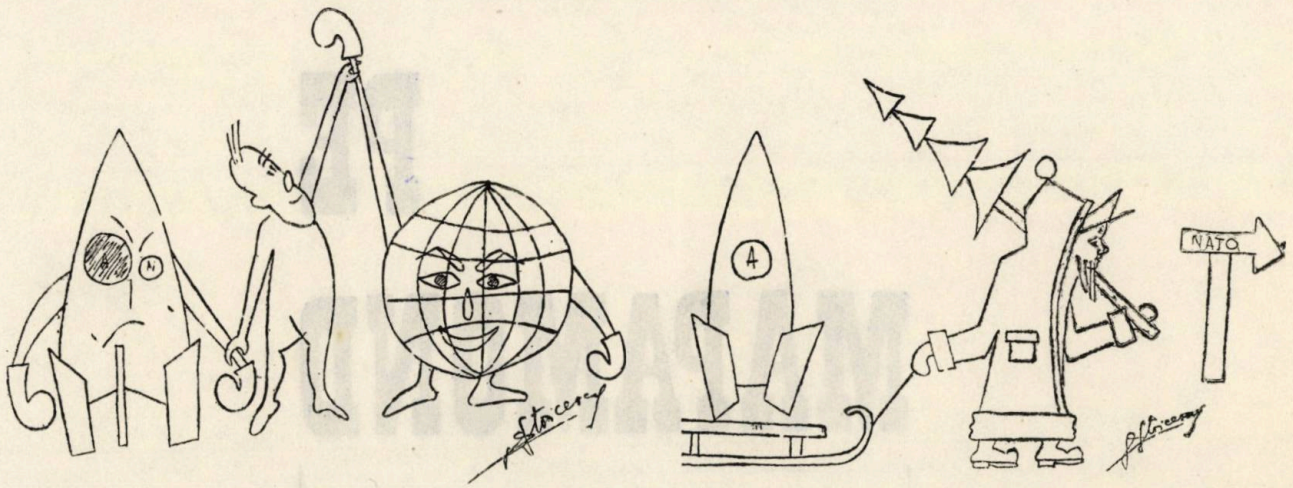

CĂLĂTORIE PE MAPAMOND

Peisaje la Moscova şi Leningrad

Monumentalitatea arhitectonică a Moscovei e frapantă şi copleşitoare. Este de fapt pecetea locului. Îţi ia ochii, te orbeşte şi parcă nu mai vezi altceva. Mai ales la primul contact aceste impresii te domină. Masivitatea construcţiilor te subjugă, imensitatea spaţiilor e ameţitoare ca nesfîrşirea cîmpiei, a stepei ruse. Un oraş granitic. Străzile lui curg aidoma Volgăi şi fluviilor siberiene, Amurului, Eniseiului. Dincolo de prima impresie există, bineînţeles, şi o altă realitate. Descoperind-o, te simţi şi mai atras de viaţa marelui oraş. E ca şi cum într-o pădure cu arbori mari, ce ajung cu rotatele sau ascuţitele lui coroane pînă la cer, într-o pădure umbroasă, unde razele soarelui nu-şi pot trimite nici măcar ecourile, te trezeşti dintr-odată într-o însorită, tihnită şi binecuvîntată poiană. Locuiesc la Hotelul Ucraina, el însuşi un colos arhitectonic, oglindindu-se în apa Moscovei, lunecînd cu valuri solzoase, dar calme. Edificiul, caracteristic stilului arhitectonic al anilor 50, are urieşenia celor mai multe dintre construcţiile de pe prospectul Kalinin, una din marile artere ce se varsă înspre Piaţa Roşie. Pare un drum printre canioanele unui fluviu majestuos. Dar, dacă, îndată ce ai trecut de podul de lîngă sediul C.A.E.R.-ului, o clădire ca o carte deschisă, o apuci în dreapta sau în stînga din Bulevardul Kalinin, dacă începi să colinzi străduţele haşurate printre construcţii mai scunde, cu grădini împrejmuite de garduri din fier forjat, clădiri din veacul al XIX-lea sau de la începututl secolului XX, respiri un alt aer. Te găseşti în vestitul Arbat într-un loc unde nu spleenul a fost atotstăpînitor, ci tihna meditaţiei. Şi acum dacă te plimbi pe străzi, treci pe sub ferestre bătrîne, prinse în feluri te ancadramente pline de podoabe, îţi sună în urechi clinchetul ceştilor de porţelan şi sfîrîitul samovarului, ce parcă nu se stinge niciodată. Ceaiul, nelipsit de pe mesele oricărei familii ruseşti, este de fapt pretextul satisfacerii voluptăţii conversaţiei, a schimbului de idei şi de impresii.

În Arbat, deşi semnele megalopolisului sfîrşitului de veac XX nu lipsesc, se conservă o atmosferă de poezie şi meditaţie. Nu e nimic stingher între frămîntarea, între zvîrcolirea de pe prospectul Kalinin şi pacea de pe uliţele mai înguste, uliţele troienite de atîtea amintiri ale carterului Arbat. Dimpotrivă ceva le uneşte. Este acel fior de lirism, ce se însinuează chiar şi pe neliniştitul prospect Kalinin, în vacarmul maşinilor şi al trecătorilor. Mai ales mergînd pe malul rîului Moscova, te simţi stăpînit de acea vibraţie lirică, ce este proprie sufletului rusesc, supravieţuind veacurilor şi marilor încercări ale istoriei.

•

Marele suflet rusesc. Nu este împrejurare omenească aproape în care acesta să nu-şi arate caratele. Apare şi se manifestă cînd nu te aştepţi. O scenă mi s-a părut pilduitoare. Am privit-o întîi într-un film. Te convingea, dar am fost tentat să cred că era vorba de o rezolvare regizorală. Apoi am văzut-o cu ochii mei la Kiev, la Leningrad, la Moscova, la Taşkent. Mirele şi mireasa, îmbrăcaţi în hainele lor de sărbătoare, se opresc la mormintele şi monumentele eroilor. Nu există pereche care să nu meargă şi să aducă ofrandă sufletului celor ce s-au jertfit pentru patrie. Uitîndu-mă la aceşti tineri, tulburat de emoţia lor curată, înţelegeam şi descifram tilcuri, care, dacă pînă atunci nu-mi erau neînţelese întru totul, rămăseseră, totuşi, nepătrunse pînă în miezul lor. Nu era, mi se transmitea din intensitatea trăirilor celor care îşi începeau drumul vieţii în doi, numai cinstirea sacrificiului suprem, ci şi reverberarea puternică a unor drame proprii. Nu există aproape familie în această ţară care să nu fi pierdut pe cineva în război. Tinerii omagiază jertfa eroilor, dar sufletele lor lăcrimează cu gîndul la viaţa trecută înainte de vreme a tatălui, a fratelui mai mare, a bunicului, a unchiului, a vărului. În fiecare casă sălăşluieşte o durere a amintirii. Transfigurarea cuplului, îngenunchind în ceasul nuntirii în faţa mormintelor eroilor, nu este cinematografică, decorativă, ci o trăire adevărată. Marele suflet rusesc îl regăseşti întreg în asemenea gesturi.

•

În firea lui Pavel Mihailovici Tretiakov s-au întîlnit, fără a se stingheri, spiritul practic, de om al afacerilor, care ştie a scoate banii şi din piatră seacă, cu acela de visător, de iubitor al frumosului, de ins robit artei, în stare să-şi dea şi sufletul pentru aceasta. Propensiunea acestui om al banului către artă nu are nimic vanitos, respiră curăţenie, e purificată de gudroanele ostentaţiei. Tretiakov cel mare nu aruncă, nu cheltuieşte agoniseala lui pe tablouri, nu e nici un filotim, ca să ia ochii lumii şi să-şi pregătească un pat moale pentru lumea cealaltă, el nu împarte bani în stînga şi-n dreapta, el nu dă artiştilor ca să-şi facă faimă de om darnic. Nu întreprinde mecenatul său pentru că aşa e moda, şi n-ar avea altceva mai bun de întreprins cu averea lui. El este străbătut, să-i zicem, de un mesianism artistic la care-l converteşte şi pe fratele mai mic. El nu cumpără doar tablouri, ci comandă, orientînd în felul acesta arta unor pictori. Iubeste cu adevărat arta şi artiştii. Nu cumpără să ascundă în sipetele, în tainiţele lui. E conştient că aceste bogăţii nu-s pentru a fi tăinuite, ci pentru a desfăta sufletele, a încînta minţile, a bucura privirile. El consturieşte o clădire unde expune pentru public comoara sa, cele peste 1 000 de tablouri ale maeştrilor ruşi. O uriaşă izbă, căci unde ar fi mai acasă aceste privelişti cu mesteceni, cîmpuri cu hrişcă, cu nesfîrşite stepe şi mai ales cu oamenii pămînturilor ruseşti.

Încă din timpul vieţii Pavel Mihailovici are puterea să se rupă de această bogăţie. O donează statului. El e conştient că nu există o altă cale mai bună, mai înţeleaptă. Doar pentru asta se frămîntase o viaţă, să-i stimuleze cu puterile sale pe artişti, ca să lucreze şi să strîngă roadele trudei lor şi să nu se

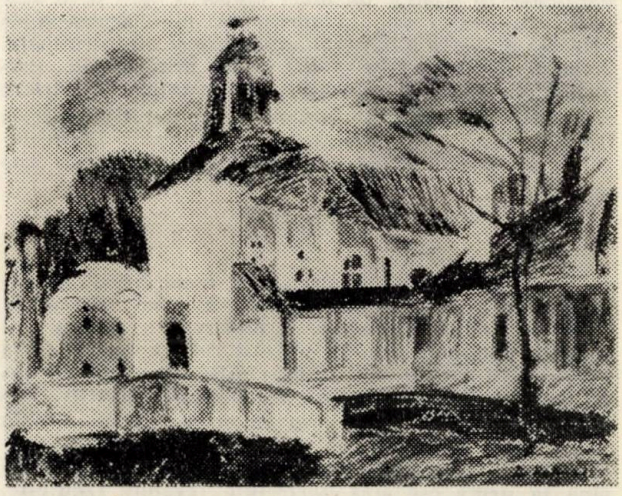

Dan HATMANU : „Lavra — Leningrad“ ulei

risipească. În această privință se manifestaseră benefic darurile lui de negustor, de om căruia nu-i este în obicei să lase afacerile încurcate. Prin acțiunea sa, el își asigură veșnicia. Dacă viața lui ar fi curs doar întru negustorii, fie acestea cît de mari, de bănoase și de răsunătoare, cine și-ar mai fi adus aminte de dînsul. Repin, care i-a făcut portretul, i-a surprins cu pătrundere firea. Tretiakov în viziunea pictorului e spiritualizat, un om care nu pune preț pe legăturile sale cu cele pămîntești. Rîvna întemeietorului a fost continuată. Tezaurul lăsat de Tretiakov a fost sporit simțitor. Meritele lui nu sînt uitate. Galeriile îi poartă numele. În curte, în fața uriașei izbe, vopsită în culori aprinse parcă de un răsărit de soare în stepă, se află, spre veșnică aducere aminte, bustul lui Mihail Pavlovici Tretiakov. Muzeul, prin specialiștii săi, slujește crezul ctitorului, păstrînd cum se cuvine colecțiile, dezvoltîndu-le, făcînd cunoscută prin expoziții, studii, valoarea artei ruse.

•

Galeriile Tretiakov îți reconstituie o imagine fidelă a drumului străbătut prin veacuri de arta rusă. Urcușuri, coborîșuri, momente plate, sclipiri, dar și banalități. Valuri, valuri de pictură care curg între două maluri, între două înălțimi ; Rubliov și Repin. Sînt izbucniri, e revolta, nu a orgoliului meschin, ci a celui creator. Este sinteza unor eforturi ce-i premerg pe acești artiști. Zborul lor devine majestuos și parcă fără efort. O plutire gigantică deasupra lumii. Rubliov nepereche în șirul pictorilor de icoane și frescă, care au format o școală de mari artiști ai culorii, ai portretului, ai compoziției. Rubliov atinge sublimul. În arta lui se îngemănează valorile artei de dinainte și de după dînsul. E destul să te oprești și să privești „Troița" din Galeriile Tretiakov. Zugravul a ajuns să stăpînească în egală măsură secretul transparenței cromatice ca și pe cel al degradării culorilor. Culori cu adîncimi de cristaluri oceanice și altele cu mioiciuni maladive de mucegaiuri nobile. Artistul are, totodată, vrăjitoreasca putere de a-și împlînta privirile pînă-n adîncurile firii omenești. Chipurile sfinților lui nu sînt lipite de lemn, de zid, ci umblă în straiele lor serafice prin cea mai pămînteană lume posibilă.

Repin ,mai tîrziu, realizează ceea ce Tolstoi izbutește prin epica sa. El nu este pitoresc de dragul pitorescului, el nu pictează portrete pentru a reproduce figura unor oameni. Repin este preocupat să prindă povestea nespusă a vieții. El n-are vreme a-și pierde energiile cu fleacuri. Pictează cum și respiră. E atît de stăpîn pe unelte că ele umblă de la sine. Tablourile din Galeriile Tretiakov, multe de la începutul secolului, îl arată într-o schimbare a cromaticii. Pictorul își deschide paleta, se conectează, poate printr-o simultaneitate obișnuită în artă, la curentul impresioniștilor, lasă să pătrundă mai liberă lumina pe pînză, să-i scalde chipurile ca în tabloul „Tolstoi odihnindu-se în pădure". Forța lui este copleșitoare în scenele de mari proporții, dar și în studiul caracterelor din tablourile mai mici. Senzația de freamăt al vieții este atotstăpînitoare și atotbiruitoare. Artistul îți transmite stările sale prin stările personajelor. Forța de evocare și de trăire, de trăire răscolitoare, așa ca în tabloul „Ivan cel Groaznic și fiul său Ivan". Repin adună și înnobilează toate darurile picturii ruse de pînă la dînsul. Opera sa este epopeică.

•

O sală a galeriilor Tretiakov e consacrată pictorului Alexandru Andrievici Ivanov, mai exact genezei unei lucrări a pictorului : „Mesia se arată poporului". Ivanov a trăit relativ puțin. Ceva peste cincizeci de ani (1806—1858). El a fost sedus de pictura Renașterii, care l-a marcat definitiv. Dealtfel a petrecut mulți ani în Italia, studiind arta maeștrilor renascentiști. Reverberările acestora sînt, așadar, tîrzii și oarecum mimetice. Ceea ce-l salvează pînă la urmă ese arta portretului. Ivanov izbutește, astfel, să se rupă din mantaua sufocantă a marilor săi înaintași. Observațiile sale se înscriu în tradiția realistă a școlii ruse. Timide porniri ironice ies din cînd în cînd la lumină, mărturisind o vocație neslujită pînă la capăt. Nu întîmplător Ivanov a simțit nevoia să-i facă portretul lui Gogol.

„Mesia se arată poporului" este o frescă de dimensiuni gigantice. Zeci de metri pătrați de compoziție. E destul atîta pentru o viață de artist. Dar lucrarea aceasta n-a fost singura la care Ivanov a trudit în existența sa. Numai pentru a rezolva această operă de proporții ciclopice Ivanov a pictat alte sute de tablouri. El a lucrat pe bucăți, cum se spune. A zugrăvit chipuri, sumedenie de figuri, cu date fizionomice și caractere diverse, a pictat peisaje și le-a rînduit în compoziții mai mici. Un efort uriaș, o muncă de sclav, tălmăcind un temperament răbdător, perseverent și scrupulos, totodată.

E o lecție despre drumul anevoios și plin de sacrificii pe care trebuie să-l străbată artistul pentru a putea dărui ceva frumos semenilor. Nici un preț nu contează, nu e prea mare. Ceea ce-a ieșit de sub mîinile artistului este impresionant și chiar dacă opera lui nu e terminată, aceasta e vie. O poți pipăi și striga, este.

•

Nicăieri în Moscova, nici chiar în Kremlin, n-am avut senzația vechimii acestui oraș ca la mănăstirea Nova Deveci. În alte locuri ale metropolei, unde supraviețuiesc relicvele vechii Rusii, prezentul își pune într-un fel pecetea. Nova Deveci, îndată ce i-ai trecut pragul, trăiește parcă într-un clopot de sticlă. Te afli, ai impresia, sub veșmîntul de bronz al istoriei. Cîndva aici erau întemnițați nobili pe care nu-i agrea țarul. Petru I a închis-o la Nova Deveci pe sora sa Sofia, amestecată în complotul îndreptat împotriva sa. Dar nimic fioros, tenebros nu mai stăruie azi la Nova Deveci. Te întîmpină, cum ai intrat aici, o tihnă ca de cimitir al timpului. Nu e o contaminare venind dinspre celebrul cimitir Nova Deveci, lipit de zidurile mănăstirii. De acolo, deși vizitele celor care nu aveau morți îngropați în cimitir erau pe atunci interzise, răzbate o oarecare forfotă. Aici, în schimb, timpul pare încremenit. Odihnitor, tămăduitor însă. Piatră, lemn, alb și negru, simplitate și măreție, patina de nești a vechii Rusii. Pînă și nonconformistul scriitor Mandelstam sau prietenul lui Pușkin, Denis Davidov, îngropați lîngă altar, dorm înveliți într-o liniște a veacurilor.

•

Sfîrșit de noiembrie la Moscova. Ce aprig și neașteptat dă năvală iarna rusă. Se prăvale ca o ploaie repede de vară. Nu ninge însă. Cerul e sterp și sticlos. A pătruns dintr-odată un ger cumplit. Aerul se coagulează sub priviri, căpătînd o stranie limpezime și consistență. Dar cea mai miraculoasă este încremenirea rîului Moscova. S-a făcut deodată de piatră ca sub șfichiuirea unui bici fermecat. Ceva mai devreme încă unduia către vărsare. Erau doar minus 2, 3 grade Celsius. Fulgerător aproape mercurul a coborît pînă spre aproape minus 30 de grade. Niște buiace herghelii scăpate dinspre pol, înghețînd totul în cale cu răsuflarea lor de gheață. Din coșurile termocentralei aflată în vecinătatea hotelului Ucraina, pe malul rîului Moscova, ies nouri mari de fum alb, care par niște nămeți atîrnind deasupra pămîntului. Gerul mușcă, îți arde obrazul, lovește pielea cu niște nuiele ude. Important este să nu stai locului. Poți înlemni în puține clipe. Totul e să umbli. Și oamenii forfotesc prin gerul artic, își văd de treburi ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Pe prospectul Kalinin trecătorii obișnuiți și cei neobișnuiți merg ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Și de fapt nici nu s-a întîmplat. Dar cînd ajung pe podul peste rîul Moscova, podul de lîngă hotelul Ucraina, trecătorii iuțesc ritmul, o iau aproape la fugă. Biciuirea gerului e aici insuportabilă chiar și pentru niște oameni învățați din părinți în părinți să nu sfideze, dar să înfrunte gerul, să-l înfrîngă.

Vedere
din Leningrad

•

Leningradul, văzut a doua oară și tot în vreme de iarnă, nu mă mai subjugă ca întîia dată. Poți privi la rece, mai detașat. Ceea ce mi se pare a-i lipsi orașului e acea luminiscență a întregului și părților sale care m-a izbit atunci la întîlnirea de început. Poate fusese o fericită conjunctie. Și chiar așa se întîmplase. Emoția mea spumegîndă întîlnea orașul scăldat într-o lumină cade aurore boreală. Orașul se înfășura în mantii de lumină, în blănuri de vulpi polare, ori roșcat-aurii. Pe Neva și canalele sale lunecau imense lingouri de aur și argint. Acum aerul e cenușiu, posomorît. Zăpada lipsește aproape cu desăvîrșire și o senzație de sterp, de uscăciune te încearcă. Treptat, treptat însă puterea de seducție a orașului pune stăpînire pe tine. E o fuziune în care sentimentele se amestecă cu luciditatea. Turcoazul, galbenul de sulf, verdele de malahit sînt aidoma albului victorian numai că spre deosebire de acesta, culorile clădirilor Leningradului n-au nevoie de verdele pajiștilor ca să fie puse în valoare. Strălucirea apelor le este îndestulă. Soliditate, meșteșug, rafinament în tot ceea ce s-a ivit aici, în tot ceea ce s-a construit pe pămîntul mlăștinos, unde s-a înfipt cîndva săgeata privirii lui Petru cel Mare și unde el a dorit a înălța nemuritoare ctitorie. Dar n-a fost și nu este numai atît. Există și ceea ce s-ar putea chema sublima inspirație. E ca în curgerea unui rîu cînd apar pragurile și sfarmă monotonia. Vuietul apei care înfruntă piatra se aude la depărtări, atrăgînd atenția, impresionîndu-i pe cei care vin să privească minunea. Sînt multe asemenea momente de ruptură, de salt în sublim. Iată la ceasul acesta al înserării, cînd începe să ningă peste Piața Decembriștilor, „Călărețul de aramă" călărește parcă o fantomă albă, sfîșiind volbura de mătase, urcînd spre înalturi, căutînd o nevăzută tingire cu jăratec.

Chemarea orașului nepereche din nord este la fel de puternică și a doua și a treia și a n-a oară, chiar dacă nu mai ești subjugat ca prima dată. Nu cazi în mrejele orașului, ci îl prețuiești, înțelegîndu-l mai bine, cunoscîndu-l în ceea ce are original, unic : străzi, case, oameni.

•

Pe faleza din fața elegantului hotel Pribaltiskaia suflă un vînt amarnic. Întunericul care s-a lăsat peste apele golfului Finic e înfricoșător la prima vedere. Amenință să te înghită. Dai încet, pas cu pas, ca racul înapoi. N-o rupi la fugă mai mult de rușine. Ce-o să zică ceilalți tovarăși ai tăi, dar gazdele. Privești pe sub sprînceană și te liniștești. Cu ei se întîmplă același lucru. Și deodată te oprești, teama dispare. Ochii s-au obișnuit cu întunericul, dar nu asta te ține locului ci acel clipocit egal, ca de ceasornic ce ticăie odihnitor într-o odaie la vreme de iarnă neagră și geroasă. E cîntecul valurilor, culcîndu-se lenevos peste nisipul plajei. O undă de liniște, de pace, estompînd asprimea și ostilitatea golfului la acest ceas de noapte de iarnă rusă.

•

Seară de operă la Teatrul Kirov din Leningrad. O reprezentație obișnuită cu „Boris Godunov" de Musorsgki. O sală care geme de lume. Fiecare spectacol, în condițiile acestei avalanșe de public, devine un eveniment. Și într-adevăr, fie că trăiesc ora premierei, fie că joacă pentru a suta sau a mia oară spectacolul, artiștii încercă aceeași stare de jubilație și de emoție stimulativă. Cînd se ridică cortina și corul începe să cînte parcă tremură scena. Foșnesc păduri de pin și de mesteacăn, curge năvalnică Volga, tălăzuiesc mulțimi în Piața Decembriștilor din Leningrad, ori în Piața Roșie din Moscova. Simți furnicături în trup și-n suflet. Atingerea sublimului artei constituie crezul, vrerea, puterea acestor artisti. Te întorci mai bogat acasă. Bogățiile pe care le-ai dobîndit nu-ți chinuie somnul, cum se întîmplă cu aurul și nestematele, nu te culci cu teama că vei fi jefuit, ci adormi mai liniștit și mai împăcat cu sine.

Este la mijloc tot măreția sufletului rusesc, care a dat la iveală atîtea dintre capodoperele sipirituale ale lumii în care trăim.

Grigore ILISEI

Despre pictură la Hangzhou

Se consideră îndeobște că izvorul frumuseții și artei rezidă în fluctuațiile provocate de contactul dintre sufletul profund al omului și mediul său înconjurător. În cazul picturii chineze lumea nu este — ca la greci, de pildă — un cosmos finit și armonios. Și nici cum și-au reprezentat artiștii Renașterii lumea : un spațiu infinit într-o mișcare infinită. Nu, ea nu devine modelul unei realități finite ce trebuie adorată și nici nu o consideră inepuizabilă și ezitantă.

Spiritul picturii chineze sau, mai exact, pe care ea îl reprezintă „unește și topește în mod profund și tăcut, natura și spațiul infinit într-un tot integral". Asemenea reflecții sînt obligatorii pentru întîlnirea autentică cu pictura, arta cea mai importantă a Chinei din toate timpurile. Este de înțeles așadar că un drum la Hangzhou devine inevitabil. Faima locului, transmisă de-a lungul generațiilor, vizează tocmai acel acord perfect între om și mediu. Cu gustul lor de-acum recunoscut pentru metaforă și exprimare parabolică, chinezii au conferit Hangzhou-lui atributele paradisului terestru. „Dacă acolo sus e Raiul (Cerul), jos, pe pămînt, este Hangzhou-ul" spun ei cu acea mîndrie calmă, deloc ostentativă, izvorîtă din deplina cunoaștere a sensului adînc al cuvintelor.

Călătorii, entuziasmați sau reticenți, au confirmat spusele, nuanțîndu-le în fel și chip. Se pare că primul dintre europenii cuceriți de natura tandră a orașului risipit pe malurile Lacului de Vest a fost Marco Polo, cel atît de umblat prin lumea largă. Așezarea i s-a părut de-a dreptul colosală, populația cîtă frunză și iarbă, estimată la aproape șapte milioane de suflete. Nu contează de bună seamă că exagerarea sau eroarea e de vreo cinci milioane, dar faptul în sine ține de extraordinar. S-ar putea spune atunci, pe bună dreptate, că Hangzhou-ul avea cutezanța să rivalizeze în secolul XIII-lea cu Pekinul și Londra, considerate cele mai populate metropole ale lumii.

Veche reședință imperială, legat de Beijing printr-un canal navigabil de aproape două mii cinci sute de kilometri, orașul a atras, cum era firesc dealtfel, nu numai o elită de funcționari și curteni, de militari și negustori, ci și artiști. Mulți dintre ei au nemurit locurile Hangzhou-ului în opere devenite prin timp clasice. De aceea, nu este riscantă deloc afirmația că natura seamănă uimitor cu plăsmuirile lor intime. De aici o primă constatare plină de benefice consecințe. Hangzhou-ul trebuie apropiat dinspre imaginar. Lumea fabuloasă a legendelor, a versurilor rafinate și subtile ale poeților înamorați de lună, a sulurilor de mătase foșnitoare cu picturi de o uluitoare gratie și echilibru, deschide porți miraculoase spre spiritul locurilor. În absența obligatoriei dimensiuni reflexive, fiorul vital pălește. Existența fostei reședințe imperiale, insinuată în tot și în toate, poate fi înțeleasă numai din perspectiva subiectivă a artei.

Numai aici legendele despre Wu Daozi pot părea verosimile. Oamenii, cadrul de o fascinantă armonie le creează și le justifică. Cum să nu crezi, tu însuți pierdut în contemplarea siluetei robuste și totodată delicată a „Pagodei celor Șase Armonii", că într-o bună zi, după ce a trudit vreme îndelungată la un peisaj, pictorul a pornit-o cu pași egali pe una dintre cărările încețoșate ale tabloului pe care tocmai îl sfîrșise. De atunci, nu l-a mai văzut nimeni. Altădată, tot aici, un împărat i-a cerut pictorului Li Sixun să-i facă, pentru una dintre camerele augustului său apartament din palatul Datong, un peisaj. Voia, împăratul, ca pictorul să figureze în imagine o cascadă. Cînd lucrul s-a sfîrșit, suveranul s-a arătat mulțumit foarte și l-a răsplătit generos. La numai cîteva zile, foarte surprins, pictorul s-a trezit chemat

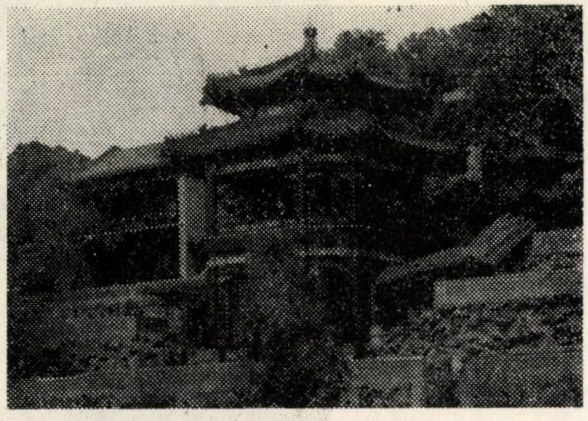

Arhitectură tradițională chineză

grabnic să se înfățișeze la curte. Tot el îi poruncea acum artistului, uimit peste măsură, să distrugă tabloul. Într-un tîrziu, pictorul îndrăzni să ridice privirea și să întrebe : — Care este cauza acestei hotărîri ? Răspunsul a sunat sec : — Nu pot dormi noaptea din pricina zgomotului cascadei din tabloul tău ! Era o ofensă sau un omagiu ? !

E de crezut deci că pentru pictorul chinez creația este o permanentă căutare a universalului în particular fără însă a sacrifica nota distinctivă a acelui particular. Să nu ne mire deci povestea despre pictorul care a studiat o singură floare de-a lungul întregii lui vieți. Și nici faptul că generații de artiști se consacră unuia și aceluiași motiv. Despre Wu Daozi se mai spune că își concentra spiritul și îl armoniza cu opera lui *dao*. Iar spiritul nu poate fi cunoscut decît prin roadele sale, de fapt, cîteva noțiuni fundamentale ale picturii tradiționale : firescul sau naturalitatea, dezinvoltura (lipsa de sforțare), principiile universale, osatura (structura prin tuș), integrarea structurală, realitatea picturală, aspectul sezonier, mișcarea vitală, penelul, tușul.

În raport cu peisajul, mentalitățile europeanului și ale chinezului sînt contrastante. Primul optează pentru peisajul domestic, figurînd în cadru ferme, palisti, canale, mori de vînt, case la o margine de sat sau satul însuși, în timp ce al doilea vizează ceva cu mult mai subtil : sugerarea ideii de comuniune între om și natură. Și nu numai atît : dialogul trebuie purtat între egali. Scenele imaginate de ei sînt — George Rowley are dreptate ! — vaste, sugerînd depărtarea. În majoritatea lor, asemenea tablouri reține nu atît detalii, cît esențe. Într-un peisaj vom recunoaște spiritul muntelui, într-altul pe cel al rîului sau lacului. Arbori chirciți ori majestuoși, cascade învolburate, trecători pașnice sînt tot atîtea motive picturale. În spatele lor însă străjuie discreta năzuință a artistului de a le conferi o cuprinzătoare și elocventă semnificație. Natura trebuie înțeleasă așa cum este ea și după propriile ei reguli. Un pictor a dormit într-o barcă pentru ca „visurile sale să se poată contopi cu cele ale lotusului". Știa bine că lotusul visează după legile climei, geografiei și ale anotimpurilor. În abordarea naturii, eul creatorului trebuie să fie pasiv, dar nu subordonat. De aceea, un poet putea rosti cu deplin temei : „Muntele și cu mine nu ne plictisim niciodată unul de celălalt". Și totuși, un munte se cheamă „Muntele singuratic". De ce s-o fi numind așa ? Un altul, o piramidă verde, este Muntele Wu. E un fel de ax în jurul căruia gravi-

Dragonul — simbolul puterii imperiale

tează întreaga așezare. Cu toate astea, îmi pare că Lacul de Vest concentrează interesul călătorilor. Pe țărmuri, zeci și zeci de chioșcuri, debarcadere, ambarcațiuni cu acoperișuri amintind turle de pagodă. În mijlocul apei, cîteva insule. Doar una este naturală, celelalte trei sînt rodul fanteziei și muncii oamenilor. Ca dealtfel și lacul, „născut" doar acum 1 400 de ani. „Insula reflectării lunii, în apă" poartă darul scump a trei mici pagode. Într-o altă parte, așteaptă miracolul anual al întîlnirii cu luna: „Pavilionul privirii lunii toamna, pe lacul liniștit". Denumirea, asemeni unui subtil poem miniatural, ilustrează însă și o realitate astronomică. Într-o anumită zi a anului, oglindirea lunii în Lacul de Vest, amplificată prin intermediul unui savant sistem de oglinzi, reflectă în luciul apei, în 17 ipostaze diferite, chipul Selenei. Rostesc în gînd: „Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă / Prin care trece albă regina nopții moartă" și versul eminescian mă tulbură.

Din „Peștera Dragonului Galben", s-a iscat un vînt purtînd odată cu aerul înmiresmat de magnolii, șoapte, chemări de iubire. La vechiul templu daoist, acum loc de recreere și „inspirație poetică", tinerii orașului își dau întîlnire în speranța că dragostea le va fi ocrotită. Din gura dragonului, țîșnește un izvor cu apă minerală. Se înțelege că și lucrul acesta are semnificații adînci. Deși iubesc florile și de mii de ani s-au consacrat artei arborilor pitici, decît rareori am băgat de seamă gestul simlpu de a oferi cîteva flori omului drag. Fiecare anotimp are un corespondent floral. Așa de pildă, bujorul este metafora primăverii, lotusul a verii, iar crizantema exprimă bucuria toamnei. Sau, poate, melancolia ei. Floarea prunului sălbatic este asociată sezonului hibernal.

Ce o fi simbolizînd magnolia? Mi se pare firească interogația atîta vreme cît Hangzhol-ul trăiește acum, în iunie, sub zodia izbucnirii ei feciorelnice. În fața muntelui sculptat în cerul imens — iată, am început să pastișez stilul poemelor chinezești — cîteva magnolii își rotesc cupele roze și albe spre lumină. Tabloul are mișcare și adevăr. Îl interesează oare pe artist toate acestea? Desigur. După cum pentru el adevărul naturii este propriul său adevăr. De fapt, afirmația este întrucîtva inexactă. Problema adevărului, a sincerității nici nu și-o pune artistul chinez. După cum nici despre emoții nu poate fi vorba. Emoționalitatea europeanului i-a îngăduit unui filozof să facă nu prea onorata distincție între animalele sălbatice și cele domestice. Nu cred că greșesc prea mult afirmînd că emoțiile ne țin departe de pura spiritualizare. Or, ce este altceva pictura chineză dacă nu o permanentă distilare a emoției în beneficiul sublimului, al absolutului.

Este destul de greu pentru un occidental să recepteze întreg farmecul stampelor, frescelor, sulurilor de hîrtie sau de mătase. Ele îl pot intriga însă cu siguranță. Într-un tablou al unui Anonim din perioada Song, tablou existent în colecția Palatului imperial din Beijing, sînt figurate cîteva flori, deasupra cărora zboară un fluture. Simplitatea te deconcertează. Scena e banală pentru european, iar atîta timp cît ea nu trăiește prin compoziție și cromatică te întrebi în ce măsură poate fi socotită opera unui artist. Dacă ne-ar surprinde nedumerirea, un pictor ca Zhang Sengyon s-ar simți ofensat. Și atunci, atingînd încă o dată trupul fragil al fluturelui l-ar face desigur să zboare prin aerul galeriei. Despre el se spune că, după ce a pictat pe zidurile templului Anluo din Nanjing patru dragoni uriași, i s-a reproșat că nu le-a făcut ochi. Răspunsul său a stîrnit hazul mulțimii de gură-cască. Dacă le-aș pune ochi — le-a spus Zhang Sengyon — dragonii și-ar lua zborul. Hazul a fost și mai mare, iar oamenii l-au acuzat de înșelătorie. Atunci, pictorul a început să deseneze ochii primilor doi dragoni. După un tunet asurzitor, dragonii și-au luat zborul. Pe pereți nu mai rămăseseră decît ceilalți neatinși încă de pensula miraculoasă a artistului.

Altădată, Gu Kaizhi, supărat că fata pe care o iubea îl respingea, a pictat-o pe unul din pereții camerei sale cu un ac înfipt în inimă. Imediat fata a căzut la pat din pricina unei misterioase boli de inimă. S-a vindecat numai atunci cînd, la rugămintile ei, Gu Kaizhi a smuls acul din inima fetei de pe zid.

Omul e o prezență vie în peisaj. Explicită sau doar sugerată. Unul dintre cele cinci principii ale picturii chineze consacră relația OM — PĂMÎNT — CER. De fapt, cea destinată să organizeze întreg tabloul. Sau, cum scrie cu îndreptățire François Cheng, această relație ternară exprimă „ceea ce este conținut în peisaj și ceea ce îl depășește, ceea ce se vede și ceea ce este sugerat". Unele elemente ale peisajului conțin simboluri precise, altele sînt doar aluzive. În ideea că un astfel de tablou este un peisaj, el trebuie structurat de artist și, apoi, privit de cel care îl admiră ca un organism viu. În acest caz stîncile vor sugera oasele, apele se vor despleti ca niște artere, arborii vor închipui mușchii, în timp ce norii vor pulsa în ritmul respirației.

O plimbare pe lac are, de fapt, valoarea unei line lunecări prin poemele lui Li Tai Pe. Apa e de jad, iar pagodele au străluciri lichide. Un lotus ne barează calea și ne închide cu barcă cu tot în corola lui străvezie.

Scriu despre Hangzhou, adun frînturi de imagini, gînduri, stări de suflet. Încerc să le dau chipul unei zile care a avut gustul mierii de salcîm. Încerc, sub seară, să-i aflu un final potrivit. Încerc... Îmi vine în minte tot Wu Daozi. Împăratul Xuan Zong îi ceruse lui și celuilalt pictor, Li Sixun, să plece pe valea fluviului Jialing să aleagă un peisaj pentru tabloul ce și-l dorea de mult. După o vreme, Li Sixun s-a înfățișat la curte cu un braț de schițe și documente. În schimb, Wu Daozi s-a arătat cu mîinile goale. Împăratul l-a chestionat asupra schițelor lui. Totul stă scris aici, a răspuns Wu și și-a așezat o mînă în dreptul inimii...

Valentin CIUCĂ

Jurnal (aproape) sentimental

LUNI, 25 SEPTEMBRIE

Aeroportul Otopeni. Ora 8. Soare pieziș, lume colorată, zîmbetele noastre sînt numai jumătăți de zîmbete — adică politicoase.

În camera oficială, delegați ai Ambasadei R. D. Germane ne întind mîna, de rămas bun. În sfîrșit, decolăm. Trupul avionului se desprinde ușor de pistă. Vecinului meu îi e teamă, nu privește nici în stînga, nici în dreapta, cînd tocmai se anunță că ne vom ridica la 10 000 de metri ! Zborul e, totuși, confortabil. Înregistrez frînturi de dialog, o ușoară toropeală, — Cafea, ceai sau juice ? — Evident, cafea ! —, norii se agață de aripa avionului, înăuntru nu știu ce bîzîie moale. Sîntem deasupra Pragăi. Peste o oră, vom vedea Berlinul. Răsfoim reviste, hărți, atunci cînd nu sîntem ispitiți să ne extaziem divers, cu nasul lipit de hublou. Acoperișuri țuguiate, grădinițe multicolore, piscine, parcele ordonate. Deci, Berlin.

Iată-ne ajunși pe aeroportul central Schönefeld. Sîntem conduși în salonul oficial. Dincolo de ferestrele lucioase, e răcoare și plouă subțire. Privesc chipurile luminoase ale celor de lîngă mine, și parcă înăuntru se face cald.

Mașina alunecă ușor spre hotel. Vom locui opt zile la Interhotel Stadt Berlin, 37 de etaje, ultracentral, cu lift ce-i prelungește vecinului meu senzația de călătorie „par avion". Mă instalez în cameră — e tapetată cu gust, un desen în tuș ambiționează să creeze atmosferă. Relaxarea face parte din program. Armata de șampoane, săpunuri și spumante din baie amenință cu o igienă riguroasă, neapărat confortabilă. În plus, muzică. Totuși, nu scap de o ușoară stare de mizantropie. Să-i zicem oboseală.

Dat fiind că a doua zi urmează să avem o conferință de presă în deschiderea expoziției de carte, un fel de neliniște amestecată cu curiozitate ne împinge pașii spre sala din Alexanderplatz. Peste tot, afișe, cataloage, prospecte. TAGE DER RUMÄNISCHE LITERATUR IN D.D.R. Panourile sînt pline de cărți (se pare, 1 800 de titluri) estetic aranjate, mai puțin înseriate. Le aranjăm pe sectoare, serii, colecții. O facem cu bucurie, gîndindu-ne la... mîine !

MARȚI, 26 SEPTEMBRIE

Dimineața se filtrează prin perdele, deșteptîndu-mă înainte de vreme. Așadar, la ora 7 traversez Alexanderplatz, urmărită de mutricica nostimă a ursulețului încoronat (pentru acest simbol al Berlinului, s-au consumat zeci de metri de pluș brun !). Străzile — uimitor — sînt aproape pustii. Fără jocul sonor al fîntînii arteziene și zuruitul S-Bahn-ului, piața ar respira molcom, deloc asemănător altor orașe cu aer internațional. Ziduri cenușii, aș zice mohorîte (doar primăria centrală are culoarea teracotei), dar și vitrine vesele, de un veritabil (și ispititor) lux decorativ. Casc gura la boutiques-uri, mă strecor printre mașinile din parcajul perfect lustruit și, în fața mea, se deschide țărmul Spreei. Ambianță fluvială : vaporașe, șlepuri alunecă fără zarvă pe apa vineție, care nu s-a dezmorțit încă ; o pîclă ușoară se desprinde de lama apei, străpunsă ici și colo de razele soarelui nu prea decis să se arate pe de-a-ntregul. Pe Spree se navighează intens, iar căpitănia portului e condusă de... o femeie. Îmi amintesc de întîlnirea cu cartea ; de altfel, era timpul să mă dezmeticesc din veghea asta somonolent-romantică.

Zîmbetele de dimineață ale bunilor mei prieteni sînt de-acum zîmbete pentru miez de zi. Însoțiți de ele, pătrundem în sala expoziției, pe care o găsim destul de animată. Pentru conferința de presă, au venit jurnaliști și editori (de la „Neues Deutschland", „Der Morgen", Aktual-kamera-TV, de la editura Volk und Welt ș.a.), pregătiți nu tocmai să ne „asalteze" cu întrebări, dar doritori a cunoaște — atît cît se poate cunoaște cu prilejul unor asemenea confruntări ad-hoc — cîte ceva despre producția noastră de carte (cele aproape două mii de titluri din ultimii ani, expuse aici, o dovedesc cu prisosință), despre interesul nostru pentru literatura germană, despre condiția poeziei, a prozei și criticii românești contemporane în contextul literaturii europene. Numele lui Zaharia Stancu, Marin Preda, Alexandru Ivasiuc, Eugen Barbu, Ana Blandiana, Alfred Margul Sperber, Franz Storch sînt familiare celor cu care stăm de vorbă. Amplă panoramă literară, liste de succese editoriale. Iar după bucuria acestor dialoguri, fie și întrerupte, bucuria deplină a întîlnirii veritabile cu CARTEA ! Artă și poezie, proză și tălmăcire, știință și critică, și — să n-o uităm — paleta ochioasă a volumelor pentru cei mici. Ni se cer insistent cărți din rafturi. Așadar, scoarțele, cu bănuitul miez de dincolo de ele, s-au dovedit mai convingătoare decît toate speech-urile noastre conștiincioase.

Seara, la Ganymed. De aici, la Friedrichstadtpalast. Spectacol de varietăți Ohne Netz und doppelten Boden ! Picioare lungi, la fel de lungi, zîmbete de reclamă pentru pasta de dinți ideală, papagali mai isteți decît dresorul Willy Mexico, Los Diabolos și Duo Spartak, umflîndu-și o sumedenie de mușchi de-adevăratelea. The Marchitas, pe una, două, trei și chiar mai multe roți, și, în fine, Peggy March. O rechemăm la rampă pe Peggy, o dată, de două ori, și de nenumărate ori pe cei din Turma Leonis Chor, cu glasuri ireal de frumoase. Dar cumințenia celor din jur ne impune, așa că strîngem palmele și aplaudăm în gînd. Cu zîmbetele de seară pătrundem în Schlafzimmer. Constat că perna e plină de gînduri țepoase, nu prea îmbie la somn.

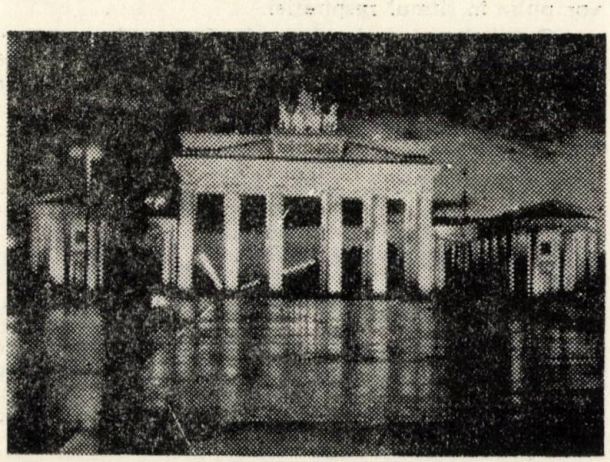

Detaliu arhitectonic

MIERCURI, 27 SEPTEMBRIE

Voioșie matinală, zarvă prelungită. Ne potolim abia în perimetrul îngust al mașinilor care ne propun turul orașului. Așadar, trecem cu toții „pe recepție". Academia Humboldt, catedrala Sf. Hedwig, Poarta Brandenburg (cu impunătoarea cvadrigă a lui Schadow, furată de Napoleon), clădirea Reichstagului, (pe locul buncărului lui Hitler crește iarba...), Consiliul de Stat, Palatul Republicii, Insula Muzeelor.

Impresiile noastre sînt pur vizuale, bucăți de impresii. Ne propunem să le refacem... cu pasul. Trecem pe lîngă Spree, da, poate că seamănă cu Dunărea, din aparat iese o voce alintată. Încep să nu mai aud nimic, mă gîndesc la ale mele. După-amiază vom fi oaspeții bibliotecii „I. L. Caragiale", îi vom cunoaște pe slujitorii și cititorii ei. Va fi seară de poezie, cu rostiri acompaniate de Panflöte. Sîntem așteptați. Să-

lile bibliotecii au tapete calde, odihnitoare ; rafturile sînt aranjate cu acea vocație a ordinii pe care am observat-o nu numai aici. De la sălile de lectură, o scară în spirală conduce spre camera cu cărți românești, plină de tomuri așezate într-o ordine cam boemă. În sfîrșit, coborîm în sala festivă, un fel de Musikzimmer, cu pian de concert. Johann Sebastian Bach, grav, ne face semn dintr-un portret, invitînd la tăcere. Heinz Kahlau și Franz Storch șoptesc ceva ce seamănă a poezie, sau a liturghie, iar degetele pianistului Daniel Süss, în clipele de intermezzo liric, dau un recital de muzică românească. Seară cu reverii...

JOI, 28 SEPTEMBRIE

Astăzi vom cutreiera prin muzee. Am auzit de atîtea ori vorbindu-se despre Pergamon și Bode-Museum ! Insula Muzeelor din Berlin (cu Altes Museum, National-Galerie, Neues Museum, Pergamon și Bode-Museum) e concepută astfel încît proiectează în eternitate cugetarea celebrului arhitect berlinez Karl Friedrich Schinkel : învață recreindu-te.

Trecem podul boltit peste firul Spreei, și ajungem la Pergamon. Închiriem un ghid-casetofon, cu servicii prompte. Vocea ne sfătuiește să rărim pașii : sîntem pe strada procesiunilor din Babilon construită în timpul lui Nabucodonosor (604—562 î.e.n.). De pe pereții înalți, din faianța albastră, ne privesc capete de lei (animalele sacre ale zeiței Ișter) ori flori aducînd a margarete. Drumul ducînd spre sanctuarul zeilor, într-o tăcere plină de teamă, se oprește la Poarta lui Ișter, străjuită de rînduri de tauri și ceva ce seamănă a zmei. Inscripția cuneiformă relatează despre înălțarea porții pentru zeița Ișter de către Nabucodonosor al II-lea. Dincolo de poartă, e sala romană : mozaicuri, sculpturi, coloane, Poarta din Milet (165 e.n.) și, în sfîrșit, piesa „de efect" a acestei impresionante colecții de antichități : Altarul din Pergam (180 î.e.n.), aflat odinioară în vecinătatea Mării de Marmara și a insulei Lesbos. Vocea din casetă tace (ghidul în carne și oase se grăbește să precizeze : casetofonul nu e „made în Germany" !), așa că avem timp să privim în liniște.

Ne continuăm vizita la Bode-Museum. Înainte de a intra, străbatem un parc atins de toamnă, cu o pajiște tunsă nu chiar englezește. Pe Spree plutește neliniștit o lebădă, în compania unui cîrd de rațe leșești obraznice, bălăcindu-se în apa uleioasă. Aproape de intrarea în muzeu, observ o clădire care mă întoarce în copilărie, la Hermannstadt : froton țuguiat, culori mirosind a turtă dulce ; îi zăresc pe Hänsel și Gretel. La Bode-Museum, coborîm direct în mileniul al 7-lea î.e.n., în secția de egiptologie, renumită în întreaga lume. 200 000 de papirusuri neverosimil de frumoase (nu știu de ce mă gîndesc la soarta scribului), peste 100 de mumii cu chipuri pergamentoase, statuete, amulete. În continuare, artă creștină și bizantină (mozaicul absidei bisericii San Michele di Ravenna) și o bogată colecție de picturi și sculpturi din Evul Mediu pînă în secolul al XVIII-lea.

Ajungem, în fine, la Galeria Națională, edificiu construit în 1861, după planurile aparținînd arhitecților August Stüler și Heinrich Strack. Înăuntru, pictură și sculptură din secolele al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Adolph Menzel și Max Leibermann, dar și Edgar Degas și Paul Cézanne. Îmi aleg un Degas, potrivit pentru gîndurile mele de acum.

Seara, preț de patruzeci și cinci de minute (poate fi chiar mai mult !), vom fi oaspeții Academiei de Arte. Auditoriu compozit, protocol neostentativ. După cincisprezece minute, se schimbă replici prudente, apoi polemice, imprevizibile. Cîștigul de cauză revine, în cele din urmă, dramaturgiei românești contemporane. Profesorul Dräger, șeful catedrei de romanistică a Universității din Berlin, și Ria Wurche, lector la editura Wolk und Welt, vorbesc despre literatura română clasică și modernă într-un fel care ne face să uităm de acele ceasornicului. Dar ne apropiem de sfîrșit, și iată că ne-am încadrat în răgazul „academic" de care am dispus.

VINERI, 29 SEPTEMBRIE

Zîmbete de dimineață, zîmbete de ziuă, zîmbete de seară. Și iar zîmbete subțiri, duioase, zîmbete mîhnite, zîmbete prelungite în rîs, rîs-hohot, rîs încît, rîs vesel și dogoritor. Asta înseamnă program de voie. Cineva vorbea despre terapeutica zîmbetului, și avea dreptate. În Alexanderplatz, lîngă fîntîna arteziană, privesc insistent grupuri de tineri care nu par prea tineri. Îmi transmit ceva din aerul lor posac. Ce-ar fi să trag un „Loto-Toto" ? Niciodată n-am cîștigat (păguboasă zodie a peștilor...), așa că și de astă dată iese : Nichts. Mă opresc lîngă o frumoasă biserică în ruină (nu știu dacă, depășind starea romantică, ruinele pot să mai placă), apoi îmi zic c-ar fi bine să fac o plimbare lungă, Unter den Linden. Să mă pierd în Copou. E toamnă, ar trebui să fie frunze multe, și moi, și multicolore. Pe cea mai frumoasă stradă berlineză, sînt nemaipomenit de mulți tei, dar sub pași nu-s frunze de tei. Ohoo, zelul primăriei ! De fapt, nu știu de unde pretenția asta, vag romantică, de a călca pe frunze moarte, cînd sînt atîtea lucruri mai bune de făcut. De pildă, să trimitem răvașe.

SÎMBĂTĂ, 30 SEPTEMBRIE

Programul promite să ne simțim bine, chiar foarte bine. Drum de cîteva ore cu mașina, la Potsdam, apoi plimbări în grădinile din Sans-Souci. Și prin castele. Și, poate, în piața mare a orașului. Drumul șerpuiește printre coline cu toamnă. Sporovăim mult și despre toate, iar din cînd în cînd tragem cu urechea la bîzîitul din aparat, care nu ne spune nimic. Aflăm, totuși, ora, deci am ajuns la Potsdam. Ciudat, mai ales plăcut : parc-aș fi la Sibiu. Acasă ! Și țigla de pe creștetul ascuțit al caselor, și bolțile de iederă, și grădinițele cu gherghine, și porțile înalte, și străzile umbrite, și caldarîmul pietruit, toate îmi spun că e cu neputință să mă înșel : sînt, într-ade-

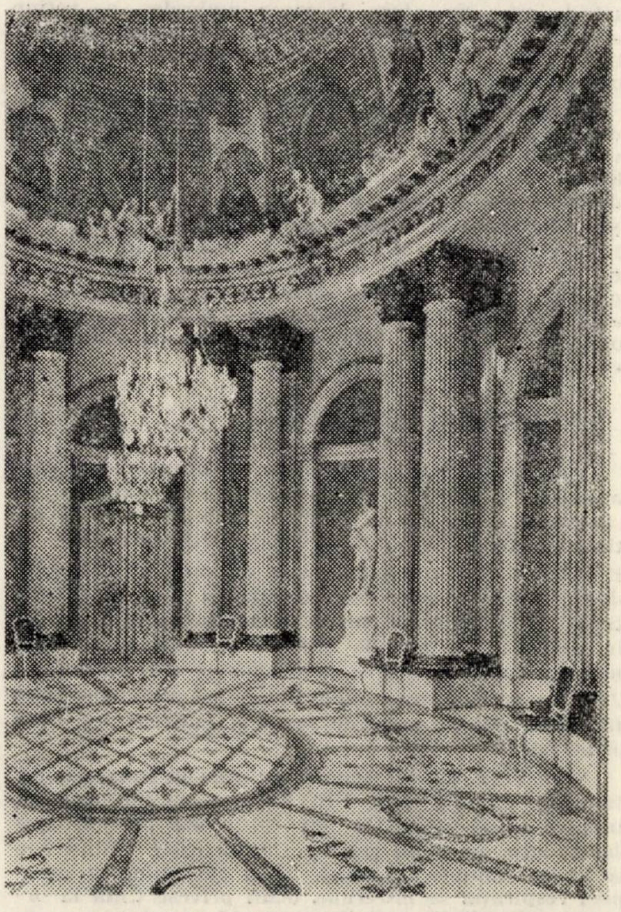

Castelul Sansouci : Salonul de marmură

văr, în „Orașul de Sus", aproape de parcul „Sub Arini" ! Răsturnare de planuri afective și o căldură învăluitoare.

Castelul Sans-Souci, al lui Friedrich al II-lea de Hohenzollern. Construit (1745—1747) într-un spectaculos stil rococo, cu risipă de sculpturi și picturi, cu superbe oglinzi inutile în dormitoare separate, cu nenumărate Musikzimmer (știmele, pregătite pentru flaut și pian, sînt așezate cuminte pe pupitre ornamentate cu sidef), cu coloane din marmură de Carrara (reținem amănuntul : fiecare cîntărește 5 tone !), cu camere de oaspeți (una pregătită pentru a fi găzduit Voltaire însuși), castelul nu pare să fi fost unul viticol.

Parcul din jur, grădina franțuzească și cea englezească sînt fără capăt (290 ha). Terasate și mărginite de aleea de dafini, amintesc de Petergof. Numai că jocurile de apă sînt... fără apă !

Ajungem la Palatul Nou din Sans-Souci, construit de Büring, Manger și Gontard (1763—1769). Sala de marmură, camera cu pictură flamandă, mirosind a santal, camera roșie de Damasc, cu mese de joc (s-a mizat, cîndva, pe o armată !). În continuare, ne clătinăm prin cabinetul oval, cu parchet de eucalipt și abanos, camera de concerte, cu decorații în argint, camera de vînătoare, camera verde de Damasc, tapetată cu goblenuri. Ne tragem sufletul, și apoi : camera de artă (zărim un Van Dyck), sala de marmură, a cărei cupolă o străjuiesc cele trei grații (avem în față cel mai mare tablou de pînză — 240 m^2 —, aparținînd lui Van Loo), sala de dans, cu parchet din lemn cald, de trandafir. Nu reținem decît sala-scoică, de un decorativism abundent și copleșitor ; scoici sidefii, mari și mărunte, în chip de flori cu stamine și nestemate și pești cu ochi de mărgean, sînt îngropate cu o uluitoare migală artizanală în pereții încăperii. Parc-aș citi basme de Clemens Brentano. Îmi imaginez cum a cîntat, aici, Caruso.

În fine, poposim la Cecilienhof, cel de al 99-lea palat al Hohenzollern-ilor. Este locul unde s-au semnat Acordurile de pace de la Potsdam. Ne strecurăm printr-un culoar îngust. Pătrundeam și în sala Conferinței de pace (în afara de masa umbrelor, ne reține atenția loja orchestrei, unde au stat jurnaliștii). Într-un salonaș de culoarea mierii, sîntem invitați la o cafea. Cu plăcere

Înapoi, spre Berlin, număr pîlcuri de mesteceni despletiți galben, gîndindu-mă că, în aceeași seară, voi asculta Corul Academic Rus. Foaierul Palatului Republicii e luminat incendiar, iar sala, polivalentă, se deschide în semicerc, pregătită pentru concert coral. Nu cred că am venit pentru coruri de Pahmutova, Frenkel, Bortnianski ori Händel ; spre sfîrșit, simt un fel de neliniște fierbinte, ochii lui Șukșin mă privesc mîhnit, și abia acum sînt sigură că am venit aici ca să ascult cîntece populare ucrainiene. Oi, tî, milaia moia, oi, kakaia durocika... Zvon de vecernie și odăjdii albe, ca-ntr-o sărbătoare a purificării.

DUMINICĂ, 1 OCTOMBRIE

Vom vedea Berlinul din Turn — turnul televiziunii, o realizare modernă și recentă, pentru care se stă „la coadă". Are 365 de metri înălțime și o cupolă rotitoare, oferind cea mai spectaculoasă priveliște a Berlinului. Senzația supărătoare de vertij te părăsește după cîteva minute, cînd atenția îți fuge spre frînturile de imagini pe care te încăpățînezi să le fixezi în memorie. De aici, la Zille-Stube, unde cîntă flașneta, în timp ce mutrișoarele amărîte ale copiilor lui Zille ne privesc din ramele desenelor. Bem bere albă (de fapt. cît se poate de roz !) și mîncăm păstrăvi uriași (sic !).

Dar să nu uităm : concert de orgă la catedrala Sf. Hedwig. La ora 16,30. Fix. Ușile se închid. Mă întreb ce caută tinerii în blue-jeans din primele rînduri : oare au venit pentru Orgelkonzert ? Spinările se lipesc cuminte de bănci, botul pantofilor se apropie ; respirația se întrerupe, ochii privesc țintă la organist, iar mîinile, mîinile, se roagă sau doar se pregătesc să se roage. Liniște pentru organist. E mult mai multă liniște decît încape sub bolți. Orga vibrează din mii de tuburi (cinci mii, se pare). Preclasici. Notele cad egal, urmărite parcă de metronom. Aripile bat liniștit, pînă la sfîrșitul zborului, cînd mai zvîcnesc o dată cu putere. apoi se-apleacă lin. Trupul e ostenit. Orga a tăcut, dar reverberațiile navei se aud dincolo de ea. Palmele rămîn împreunate a rugă. Afară, observ că mîinile nu devin vorbărețe. Nemișcate, ascultă Bach. Și tac. In Erinnerung an das Orgelkonzert der Hedwigskirche.

Seara se încheie la Berlin Ensemble. Așadar, teatrul lui Brecht. Vom vedea „Domnul Puntila și sluga sa Matti". Regie curajoasă, joc și mai curajos, care te transpun cu ușurință în atmosfera, ritmul și temperatura ideilor brechtiene. Uităm refrenele cu care intrasem în sală : teatrul epic brechtian, ambiția de educare a spectatorului...

Ne întoarcem la hotel cu S-Bahn-ul, buimăciți de reclamele policrome și de gîndurile noastre colorate la fel.

LUNI, 2 OCTOMBRIE

Avem o zi nu tocmai însorită pentru călătoria la Schwedt, pe Oder. Dar zîmbetele ne salvează și ne țin de cald.

Drumul e cu vorbe și cu tăceri. Atingem cu grijă poeziile și glasul de nai. La Schwedt, — orășel nou, cu desăvîrșire provincial, unde media de vîrstă este de 27 de ani, — sîntem așteptați la Casa de Cultură, Sala de festivități e plină-ochi — tuturor celor de aici le place poezia. Asta se vede și se simte. Mai cu seamă în timpul recitalului de poezie românească. Le mulțumim (și dincolo de aplauze) celor doi actori amatori care au rostit — vreau să spun au simțit — întocmai ca noi, acolo, la Schwedt, pe Oder.

MARȚI, 3 OCTOMBRIE

Zi cu bagaje și cu nostalgii. La plecare, întîlnim priviri tremurate și, parcă, niște lacrimi. Dar să nu ne melancolizăm de tot. În „Interflug", reușim să ne compunem niște mutre plictisite. În noi toți zac histrioni. La Otopeni, ne întîmpină o toamnă aurie, cu soare blajin și rezonanțe prelungi de orgă. Are ceva din toamna berlineză strecurată pe furiș în cuferele noastre multicolore.

La granița călătoriei, schimbăm politicos cărți de vizită, inevitabil gratuite, pe care le vom uita prin cine știe ce sertare. Și simt că totul se rotește încet, cu amețeală, ca în turnul din Alexanderplatz.

Doina FLOREA

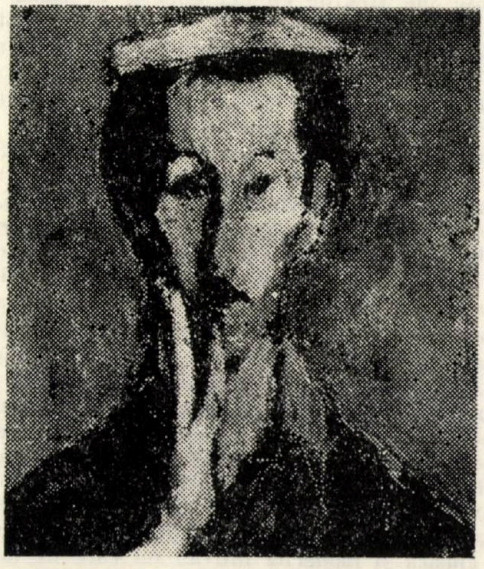

Dan HATMANU : „Autoportret"

ORAȘUL DE PE CUYAHOGA

Statul Ohio este cît jumătate din România : ceva mai puțin de 120 000 km² și 11 000 000 de locuitori. Granița de sud și sud-est este marcată de rîul Ohio, format la Pittsburg, din unirea Mononga-helei cu Allegheny ; cea de nord — de marele lac Erie. Asemeni fiecărui alt stat, Ohio are ca simboluri un steag, un arbore — „buckeye", o specie de castan — o floare — garoafa — și o pasăre — cardinalul.

Cel mai mare oraș din Ohio, Clevelandul, se întinde de-a lungul lacului Erie pe vreo cincizeci de kilometri și e traversat de Cuyahoga, „rîul șerpuit" ; este orașul oțelăriilor, uzinelor auto, fabricilor de coloranți și textile, este marele port cu șantiere navale, dar și orașul mai multor universități, al unora din cele mai bune muzee din America, al frumoaselor parcuri și al vestitei grădini zoologice.

Cum apartamentul pe care îl închiriez este chiar în centru, într-o zi însorită, dar destul de rece și vîntoasă, îmi propun un tur al celor mai des amintite locuri. „Punctul focal" al Clevelandului, în piața publică, este turnul de 55 de etaje al companiei Van Sweringen. De jur împrejur — „biserica neagră" din piatră, cu impresionantele ei vitralii ; curtea de justiție și închisoarea (în aceeași clădire de granit) cu Magna Carta încrustată pe pereții holului principal ; tribunalul străjuit de impunătoarele statui ale președinților Jefferson și Hamilton ; primăria, care te primește în „camera consiliului municipal" cu o mare pictură murală intitulată „Acolo unde oamenii se întîlnesc cu minereurile" și menită să descrie astfel orașul și locuitorii lui ; „clădirea federală", păzită de statuia lui Washington ; „centrul cultural", cu muzee, săli de expoziții, teatre și renumita orgă — a doua ca mărime din S.U.A. ; biblioteca municipală — tot a doua ca mărime din țară și prima din lume cu acces la raft ; apoi clubul orășenesc, alte două teatre, „academia" de muzică, centrul Rockefeller etc., etc. Această piață centrală, în care clădiri vechi sînt încadrate de noile turnuri din oțel și sticlă, mai păstrează încă o parte din stîlpii și lămpile (asemeni celor din fața universității ieșene) de acum un secol, fie și numai pentru a aminti trecătorilor că a fost prima piață din lume cu lumină electrică (29 aprilie 1879).

În drum spre lac, un mic monument în memoria eroilor războiului din 1812, cînd generalii William Henry Harrison și Oliver Hazard Perry au hotărît să stabilească granița dintre S.U.A. și Canada pe marile lacuri și nu pe rîul Ohio ; o placă de piatră în amintirea generalului Moses Cleaveland care a debarcat aici cu oamenii săi pe 22 iulie 1796 și a dat numele orașului, care, altfel, avea să fie Cuyahoga sau Carterville, Carter fiind unul dintre primii locuitori — casa lui din lemn se mai păstrează încă, ceva mai încolo, și e acum un fel de restaurant.

Chiar pe mal, bineînțeles, portul, prin care se manevrează peste 30 de milioane de tone pe an și prin care trec între 250 și 300 de vase străine ; spre răsărit, stadionul „Indienilor" și al „Brownilor" din Cleveland, cu o capacitate de 80 000 de locuri. În continuare, unul din cele șase aeroporturi ale orașului (Burke) și planetariul. Între ele, o clădire modestă, prinsă la cele două colțuri din față între două magnolii care tocmai înfloresc și înconjurată de cireși japonezi — redacția clevelandeză a lui „The Wall Street Journal" ; în apropiere, sediul unuia din posturile radio-televiziunii.

Și ca să văd ce se întîmplă în această ultimă clădire, după amiază, „acasă", la cîțiva pași de studiouri, caut canalul 61 și urmăresc o emisiune de peste o oră despre diferențele dintre blonde și brunete : interviuri, declarații ale oamenilor de pe stradă și ale marilor stele ; apoi două tinere sînt plasate undeva în piața prin care tocmai am trecut și reporterii îi invită pe trecători (bărbați) să sărute pe una din ele iar ei țin scorul — 6—5 pentru brunete, 8—7 pentru blonde și așa mai departe.

Pentru că veni vorba, pînă acum am văzut la TV, în afară de filme și meciuri de toate soiurile, doar actori, politicieni, cîntăreți, sportivi, — nici un scriitor, nici un pictor, nici un profesor universitar. Poate deveni oarecum tulburător faptul că și aceștia vor fi fiind copleșiți de case, mașinile și computerele lor, de toate celelalte prelungiri confortabile ale trupurilor și minților americane ; iar, în cealaltă alternativă, devin — cel puțin unii — contestatari, extravaganți, izolați, simple curiozități. Paradoxul este teribil : atît integrarea artistului, a omului de imaginație și idei, cît și neintegrarea lui sînt inutile, nesemnificative. Un fel de cinism al istoriei face ca arta și știința acestei puternice națiuni să fie atît făcute cît și apreciate, în primul rînd de străini. În această ordine de idei, să observăm că marii scriitori au nume slave, italiene sau germanice (Sukenick, Sorrentino, Kozinsky) iar criticii de frunte sînt importați din Franța (Poulet, Riffaterre, Derrida, Foucault) și puși să predea la marile universități. Așa cum au cumpărat statui, palate și picturi europene, africane și asiatice pentru a-și acoperi golul în istorie, americanii par a continua să-și importe arta și gîndirea contemporană. Evident, orice generalizare de acest fel este hazardată, dar tendința există și poate fi oricînd ilustrată.

Oricînd, adică chiar în aceeași zi : seara, la universitate, curs pentru post-universitarii care-și pregătesc MA-ul. Bineînțeles, pe profesorul de literatură îl cheamă Milic iar el invită pe un om „ce vine din altă limbă, din altă cultură, dintr-o altă lume", pe „profesorul oaspete" să vorbească, timp de două ore și jumătate, despre poeți englezi (Hardy, Yeats, Auden, Thomas, Graves, Larkin...) și americani (W. S. Merwin, Patrick Kavanagh, Stanley Kunitz, Karl Shapiro, Delmore Schwartz, Howard Nemerov, Denise Levertov, Allen Ginsberg) ai secolului nostru ; studenți între treizeci și cincizeci de ani iau note, pun întrebări, propun texte spre interpretare ; discuțiile se prelungesc mult peste ora 8 : 30.

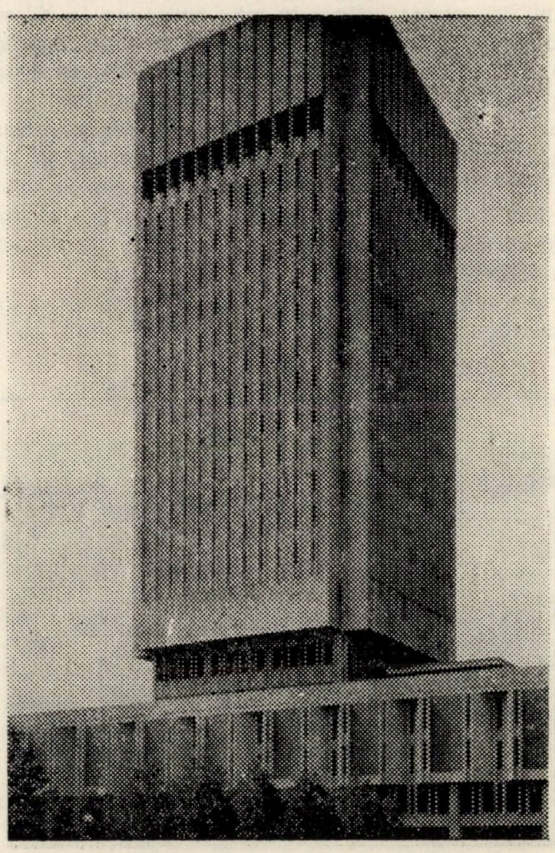

University Tower, Cleveland, Ohio

NIAGARA LUNILOR DE MIERE

Pe 2 mai, la 12.01, ogarul meu cenuşiu, mai interesant decît avioanele la un moment dat, pleacă spre Erie, New York, unde ajunge la 14.05. Automobilul ne va purta apoi, pe rînd, prin Buffalo, Rochester şi Fredonia. Chiar a doua zi — concert la Centrul Rockefeller unde mergem împreună cu rectorul universităţii şi cu directorul fabricii de „unt din alune" : orchestra filarmonică din Buffalo (considerată printre primele zece din S.U.A.), trei coruri şi trei solişti ; la pupitru — Raymond Harvey ; în program — Simfonia I de Beethoven şi, după pauză, „Carmina Burana" de Carl Orff. Sală modernă, stil american — cît un stadion de mare —, spectacol şi muzică mai puţin impresionante.

Zăbovim în Rochester — oraş elegant, vreun milion de locuitori — doar cîteva ore, la Universitate ; gîndul şi maşina ne duc spre Niagara. Marea cascadă, văzută de pe malul american, nu oferă splendoarea priveliştii din Canada. Comentariul unui prieten este de un pragmatism nesurprinzător : „noi avem cascada, ei au spectacolul".

Dar „podul" către Canada este foarte aglomerat, formalităţile complicate şi este aproape noapte. Cumva, într-un fel sau altul sau în mai multe chipuri deodată, cascada te îmbătrîneşte, îţi risipeşte orice speranţă. Marea cădere de apă, interminabilă, uriaş zgomotoasă, mereu acoperită de un nimb de ceaţă care se formează, la întîlnirea violentă dintre apă şi apă, domină şi acoperă totul, atît pe tinerii care au venit aici din locuri îndepărtate — mitologie americană — pentru a-şi începe luna de miere, cît şi pe bătrînii şi bătrînele, adesea în cărucioare de invalizi, care stau nemişcaţi şi îşi aduc aminte.

În aceeaşi ordine de idei, chiar lîngă mine, o frumoasă poveste romantică îşi deapănă firul. O poetesă din Buffalo şi un profesor universitar se încurcă în propriile sentimente, nu au cum să le deznoade şi le transformă în literatură. Mai la distanţă, nişte „amishi" — oameni stranii, aparţinînd unei seminţii şi unui cult care îi plasează undeva prin evul mediu — îşi ţin sub gheaţa chipurilor, altfel caraghioase, goliciunea înspăimîntătoare a unui mod de viaţă greu de înţeles.

Universităţile au aici preşedinţi şi vice-preşedinţi. Ambii îşi găsesc, primindu-mă, cunoştinţe în Cleveland cărora le voi transmite salutări. Decăniţa Aminda Rae, femeie cultă şi inteligentă, se interesează de situaţia criticii literare — asta şi predă, de altfel — în România ; îi povestesc despre cele două reviste ieşene, despre scriitorii din redacţiile lor şi relaţiile cu cititorii ; îi voi trimite cîte un exemplar. Cădem de acord în final că super-tehnicizarea şi teoretizarea excesiv abstractizantă nu fac decît să dăuneze, să nu slujească literaturii.

O seară la B.J.'s pentru a-mi da seama de marea specialitate a restaurantului : aripi de pui „a la Buffalo". Îmi închipuiam că înseamnă altceva, dar sînt, de fapt, chiar aripi de pui prăjite, aproape uscate, în ceva picant.

Nu mai este timp să coborîm la New York — „mărul cel mare" cum i se spune pe aici — aşa că citim poezii, le comentăm cu studenţii şi profesorii, vorbim despre soarta literaturii într-o lume controlată de oameni ca nişte computere şi de computere făcute de oameni ; nu se ajunge — nici nu se caută a se ajunge — la vreo soluţie. Nici Whitman, nici Hopkins, nici Hardy, nici Yeats nu au fost marii scriitori care sînt gîndindu-se şi scriind despre maşinării complicate, ci despre ceva cu mult mai complex — oamenii.

Revin la Niagara, marea minune naturală a lumii moderne şi tot nu înţeleg de ce o fi fiind aşa de mare ; stînci obişnuite, un peisaj comun, o cădere de apă între Insula caprelor şi uscat, alte cîteva mai încolo, turnuri uriaşe cu reclame uriaşe, complexe comerciale ostentativ luxoase, oameni obişnuiţi, relaţii normale. Mă duce gîndul la faptul că un prea mare efort anticipativ — „Cea mai mare cascadă din lume !" „Formidabila frontieră dintre S.U.A. şi Canada !" etc., etc. — a diminuat din forţa efectului. Poate e şi ziua de vină — închisă, posomorîtă, ploioasă chiar ; poate şi însoţitorii — prinşi în povestea lor, eterna poveste.

Aşa că revenim la Erie, oraş cu ceva iz spaniol în el —deşi nu ştiu de unde — luăm micul dejun la omniprezentul şi, în consecinţă, inevitabilul McDonald's, îmi caut un loc la fereastră în „stupidul ogar" şi mă întorc la Cleveland ; am fost cazat pe strada Newton şi revin pe Euclid ; pînă şi poezia străzilor îmbracă rigoarea ştiinţelor exacte.

Înapoi în bătrînul oraş Cleveland, pe care nu îl cunosc încă — fiind ceva mai mare decît Bucureştiul nici nu îmi propun să o fac —, încerc să-mi închipui ce se întîmplă cu cea mai mare comunitate românească din America. S-ar putea, oare, să tot mă învîrt pe aici şi să nu văd vestitul muzeu de artă românească, bisericile, bibliotecile, oamenii ? În America — am început să cred — chiar şi asta se poate. Dar în cutia poştală, plină pînă la refuz după săptămîni de absenţă, sînt scrisorile emoţionante ale tuturor prietenilor din dulcele tîrg şi orice îndoială dispare. Mai ales că acest oraş oarecum posomorît, copleşit de industrii şi clădiri cărămizii, s-a umplut între timp de soare, verdeaţă şi lalele.

Prin televizor — la Turneul campionilor de la Forest Hills ; unul din comentatori este John Mac-Enroe ; mare bucurie pentru est-europeni, cărora mă alătur cu entuziasm, şi mare dezamăgire pentru americani : Ivan Lendl — Jimmy Connors, 6—0, 6—0. Întîmpinînd „faţa de fier", Connors era ca un copil speriat care nu ştie ce să facă atunci cînd trece o minge pe lîngă el şi nu-l ajută nimeni.

Ştefan AVĂDANEI

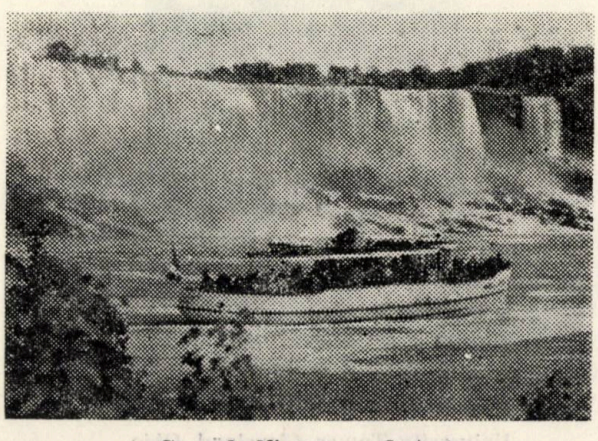

Cascada Niagara — Ontario

CU VAPORUL PRIN SUEDIA

Vaporul urcă și coboară treptele de apă ale ecluzelor. Munții îmbrăcați în verdele închis al pădurilor nordice străjuiesc calea de apă pe care de dimineață am pornit în călătoria prin Suedia.

Străbătusem pe șoselele nordului înghețatele fiorduri, chiar și acum în plină inundație ale razelor verii boreale.

Canalul Göta de peste 500 kilometri lungime, de fapt un fel de sistem de canale, ecluze, rîuri și lacuri, oferă vizitatorilor străbaterea centrului peninsulei pe apă, la bordul unui vas de croazieră, de aici, de la Göteborg, principalul port suedez al Mării Nordului, pînă la Stokholm în Marea Baltică.

Desigur, orașele zărite pe malul lacurilor amintesc de turlele vechiului port abia părăsit, dominat de primăria din secolul al VII-lea, de Dom sau silueta catedrei St. Kristina. Acum, pe lacul Vanern pluteam nestingheriți sub un soare călduț și briza vechilor zei. Mă gîndeam cum aș putea măcar pentru o zi să alerg pe străzile patinate de vreme ale orașului Visby, capitala insulei Gotland, să-mi închipui începuturile vikingilor, istoria lor, să cutreier între zidurile cetății cele 16 bisericuțe, care însă nu sînt precum catedrala St. Nicholas ale cărei ruine rămase încă din 1525 constituie azi scena de vară a spectacolelor de operă. Tot în Gotland au loc, prima duminică din iulie, dar perioada trecuse, jocurile atletice datînd din Evul Mediu, o probă sportivă interesantă constînd în aruncarea discului de piatră.

Trecusem cîteva ecluze, în total vor fi 65 pe acest canal, o treime din ei fiind construit artifical, restul fiind rîuri și lacuri. Vasul „Wilhelm Tham" urcase aproape o sută de metri și acum aluneca pe strada de apă înconjurată de dense păduri de mesteceni, pini și brazi, printre ochiurile acvatice montane.

La capătul drumului ne așteaptă „Regina lacului Malear" sau „Veneția Nordului" cum i se mai spune capitalei Suediei, renumită pentru frumusețea sa, așezată de veacuri la îmbinarea apelor între lac și mare. Istorie pierdută în negura timpurilor, numele său pare a proveni din suedezul „stockar" ceea ce înseamnă trunchiuri de copaci care constituiau poduri sau pasarele peste apă.

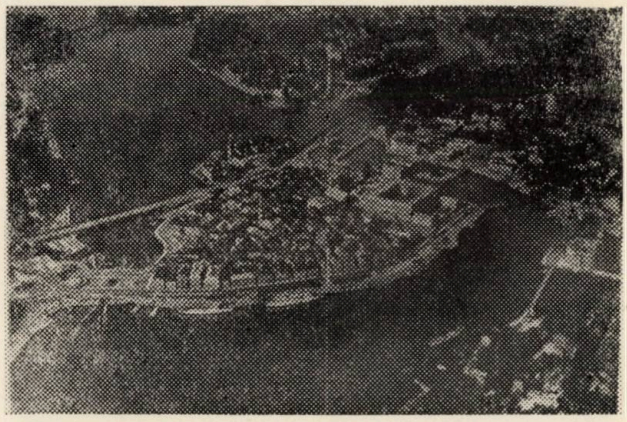

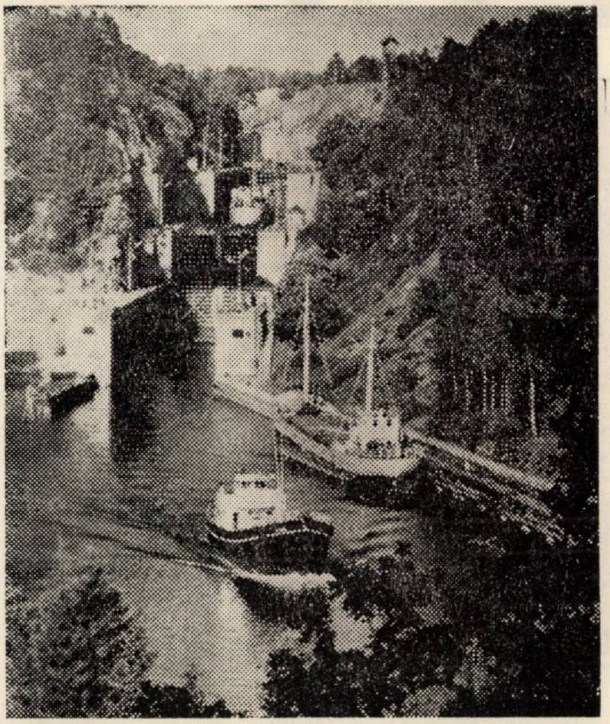

O îmbinare armonioasă de stiluri care amintesc de Germania, Franța sau Italia caracterizează majoritatea clădirilor pe lîngă care trec arterele de circulație moderne, legînd insulele orașului între ele. De la Primăria al cărei turn măsoară 106 metri pornim călătoria noastră în arhipelagul cetății. Aici, pe insula Kungsholm, clădirea prezentînd o arhitectură celebră în toată lumea oferă celor ce au curajul să urce în turn o panoramă grandioasă spre Riddarfjärden. Sala de aur din incinta sa cu dimensiuni impozante are pereții acoperiți de mozaic aurit ceea ce-i conferă o iluminare particulară și amintește de Palatul Dogilor de la Veneția. Aici, Palatul Regal, ridicat pe vestigiile vechiului castel „Tre Kronor" în 1697, atrage și prin ceremonia schimbării gărzii numeroși turiști. Bătrînul palat al Parlamentului aflat la stînga celuilalt, pe insula Helgeandsholmen, este înconjurat de minunate parcuri și esplanade cu fîntîni și alei pietonale, iar Opera, fondată în 1773 de Gustav al III-lea, străjuiește la nord trecătoarea Norrström.

Trec pe străduțele înguste, pe lîngă vechiul zid al cetății, păstrătoare de atmosferă feudală, ale vieții intime dintre casele ce abia se despart între ele prin bolți și unde mai atîtrnă felinare printre reclamele moderne. Aici, în cartierul comercial Normalm, mă las furat de agitația străzii, și mă pierd înainte de a ajunge la Muzeul Național care conține numeroase colecții de pictură, desene, sculptură, grafică și arte decorative. Cele mai renumite și care ne fac să rămînem mult timp în admirația marilor maeștri sînt colecția de icoane rusești, colecția Rembrandt, care îmbogățește imaginea pictorului formată în alte mari muzee ale lumii și colecția de artă franceză din secolul XVIII unde mă încîntă printre alții Boucher și Chardin.

Seara, cu gîndul la itinerariul de a doua zi, stau pe o bancă, în portul strălucind de luminile navelor mari sau ale micilor ambarcațiuni. Valurile făcute de trecerea unei șalupe bat în mal aducînd prin aerul rece dor de călătorie. Pe mîine !

Liviu PENDEFUNDA

LUMEA MINUNATĂ A ARTEI

LEOPOLDINA BĂLĂNUȚĂ

„Pe mine teatrul m-a salvat"

„Pe viață și pe moarte" — așa intitulasem, cu ani în urmă, o convorbire cu Leopoldina Bălănuță apărută în primul număr al Foii-program „Spectator", a Teatrului Mic, avînd sentimentul că tot ceea ce face și gîndește marea actriță stă sub semnul acestei opțiuni radicale. Îl am și acuma. Cînd stăm de vorbă și cînd nici un cuvînt al ei nu mi se pare gratuit. O costă. E rezultatul unei „opțiuni". Al unei deliberări interioare. Al unui destin asumat cu înaltă conștiință. În preajma Leopoldinei Bălănuță cuvintele mari se umplu de conținut și devin grave. Răspunsurile devin mesaje de minte și de inimă, de viață și de profesie, ale unui mare artist al scenei românești de azi. Și un posibil portret pe care pagina tipărită va încerca să-l păstreze pentru mîine, sfidînd efemerul arderilor de o seară de pe scîndurile scenei.

— Cum s-a născut drumul spre scenă al Leopoldinei Bălănuță, fiică dintr-un sat din munții Vrancei?

● Datorez acest lucru tocmai faptului că m-am născut unde m-am născut și că am avut părinți așa cum i-am avut. Tatăl meu a fost un cărturar, un om de o mare distincție și omenie și el mi-a insuflat cultul pentru cuvînt. Pentru cuvîntul gîndit și pentru cel *rostit*, mai ales, din dorința de a comunica semenilor gînduri frumoase. Am simțit de la început această nevoie de a spune ceva celuilalt de lîngă mine. Cît am fost școlăriță, spuneam versuri de cîte ori se ivea prilejul. Apoi am dat examen la Institut...

— Cu ce v-ați prezentat la examen?

● Am spus mult Eminescu și poezie modernă — Jebeleanu. Și scene de improvizație: se dădea un cuvînt sau o temă și trebuia să improvizezi o situație.

— În fața cui ați susținut examenul?

● Comisia era formată din doamna Aura Buzescu, George Vraca, doamna Marietta Sadova, doamna Beate Fredanov... Adevărate minuni ale teatrului românesc.

— Care a fost apoi „traseul" urmat?

● Am terminat în '57, am rămas un an la Institut, la „Cassandra" și am lucrat cu studenții care își dădeau producția. După aceea, toți cei din promoția mea, am plecat la Piatra Neamț unde am înființat Teatrul Tineretului. Și după un an am dat — tot în grup — examenul concurs de intrare în București, Florin Piersic, Ica Matache, Lucia Mara, Cosma Brașoveanu și cîți alții... o generație minunată! Eu am intrat la Teatrul Mic și aici am rămas. Sînt de atunci 27 de ani!

— Dintre experiențele scenice de pînă acuma — rolurile din „Doi pe un balansoar", „Antigona", „Jocul ielelor", „Iertarea", „Matca", „Nu sînt Turnul Eiffel", „Un pahar cu sifon", „Ivona, principesa Burgundiei", „Ca frunza dudului", „Amurgul burghez" și atîtea altele — care vi s-a întipărit cel mai adînc în destin și prin ce?

● Mi-au rămas multe roluri în „memoria sufletului", ca s-o numesc așa. Nu se poate să nu acceptăm influența obiectului muncii noastre asupra sufletului nostru. Cu alte cuvinte, forța formativă a artei asupra interpretului.

Cea mai frumoasă experiență umană mi-a dăruit-o „Doi pe un balansoar". A vrut să fie un spectacol despre dragoste, dar în care cei doi interpreți *nu se atingeau* niciodată. Aceasta a fost demonstrația regizorului, și ea i-a reușit minunat. Un spectacol închinat dragostei, în care totul se petrecea „înăuntru", în suflete. Repetam un moment cîte două săptămîni, pînă ieșea ceea ce trebuia. Nu puteam să trișăm. Truda aceasta comună a statornicit o prietenie absolut superbă între mine și Victor Rebengiuc, pe care n-o s-o uit niciodată. Ne vedem rar. Victor, dacă a fost în casă la mine de două ori. Dar e o prietenie care va rămîne peste timp, dincolo de orice... De altfel, nici nu cred că se poate produce acest Miracol care este spectacolul, fără a se statornici între oameni o relație de prietenie, o relație neîntinată de nici un fel de umbre care se pot ivi în drumul profesiei noastre.

— Care spectacol v-a făcut să simțiți cel mai aproape spectatorii?

● Tot „Balansoarul". Pentru că ceea ce se consuma între noi, pe scenă, trecea dincolo de rampă. Și atunci, s-a statornicit tot o relație de prietenie. De pildă, spectatorii nu-mi mai spuneau Poldi, mă strigau Gittel. Sau spuneau: „Uite-o pe Gittel!". Dar ce scrisori am primit! Într-o zi am găsit în ușa mea un balansoar, însoțit de un bilet: „Pentru Gittel, de la o spectatoare". Și acum îl mai am... Apoi, ceea ce se petrecea în sală la spectacolul „Paharul cu sifon". Sînt gesturi de tandrețe și de solidaritate cu tagma noastră care ne dau atîta fericire în scurta viață pe care o trăim și care ne răsplătesc pentru tot restul... E ca un umăr pe care-l simți lîngă tine și care nu te lasă pradă nici singurătății, nici disperării.

— În lume se acreditează azi tot mai frecvent ideea că teatrul nu poate fi, totuși, înlocuit de nimic altceva, pentru că e singurul care prilejuiește contactul interuman, direct, nemediat și irepetabil. Un fel de „terapie" contra singurătății.

● *Eu cred că omul are nevoie de teatru așa cum are nevoie de viață sau de tot ceea ce-l face să trăiască.* O cred atît de profund pentru că eu sînt convinsă că arta *determină*. O să-mi spună cineva: „Dar în fundul satului cutare, oamenii nu au văzut teatru și nu au nevoie de așa ceva!". Nu e adevărat. Își au forma *lor* de teatru, de spectacol. În fond, și o zi de coasă e un spectacol.

Cum ar putea oamenii trăi fără să-și comunice unii altora? Și fără să mărturisească? Spectatorul, numai aparent nu mărturisește celui care e pe scenă. Între noi se creează un fluid. Și spectatorul îmi comunică *mie* ceva. De asta susțin eu că spectatorul are spectacolul pe care îl merită. El îmi comunică mie ce trebuie să-i transmit lui. Pentru că el are nevoie de ceva anume în clipa aceea. Și eu simt acest lucru, nu știu cum, dar îl simt. Uneori ai de-a face cu un public opac, care nu „primește" nimic. Altă dată, e o minune ce se întîmplă!

— Ce dar v-a făcut teatrul Dumneavoastră?

● Paradoxal, am recurs la teatru din dorința de a mă salva ca ființă fizică. De mică, am fost un copil bolnav. Așa s-a întîmplat să fie. M-am apropiat de teatru fiindcă simțeam că îmi poate da putere. Teatrul mi-a dat rost și putința de a spera și de a crede că nimic nu se poate termina brusc, stupid și ireversibil. Am făcut această profesie pînă la ardere, pînă la distrugere fizică. Cu „Matca" am avut vizionare la ora unu și la opt seara eram pe masa de operație, la Fundeni. În alt moment de dezastru al vieții mele, cînd mi-a murit pe brațe un prieten bun din teatru, am făcut un preinfarct și am stat internată 3 luni. Cînd am ieșit din spital a venit cutremurul. Cel din 1977. Și în noaptea aceea mi-am spus că trebuie să fac „Meșterul Manole". Din dorința de a mă salva. Și l-am făcut, și m-a salvat. Mă consum pînă la distrugere, dar după aceea „renasc" tot în muncă...

— *A fost superb acel recital „Meșterul Manole" din toamna lui 1977 ! Atunci am văzut de nenumărate ori în sală oameni cu lacrimi în ochi. De altfel, aveți un mod unic de a spune poezie, de a o „descifra". Ce v-a determinat să vă apropiați de poezie ?*

● Rolul poeziei în viața mea este tot unul terapeutic. Am nevoie de poezie. Ea e forma mea de rugă. Și îmi închipui că dacă mie îmi face atît de bine, cum să nu-i facă și celui care o ascultă ? Eu nu sînt decît un intermediar pios între litera scrisă și cuvîntul mărturisit celuilalt. Eu cred în profesia mea și simt aproape fizic forța ei, ca pe o înfiorare, ca pe ceva care îmi dă aripi și putere. Și mai cred că Eminescu și Bach, și Enescu și Nichita au existat pe pămînt ca un semn al dumnezeirii. În fond, ei sînt Dumnezeu !

— *Cunoscînd bine poezia lumii, cum simțiți sunetul specific al poeziei românești ?*

● O spun cu mîna pe inimă : poezia românească este o poezie sublimă. Are ceva atît de *al ei*, pe care i-l dă spațiul în care s-a zămislit și care parcă e anume făcut pentru asta. Dacă aș compara-o cu muzica, aș spune că e de dimensiunea lui Bach...

— *Și totuși, destinul ei universal este mai ingrat. Credeți că este de vină faptul că nu e scrisă într-o limbă de circulație ?*

● Aș spune că nu e asta cauza, ci handicapul obtuzității celor care determină circulația valorilor. Pînă la urmă, cuvîntul nu trebuie neapărat *înțeles*. El se *presimte*, mai ales dacă e aureolat de personalitatea celui care îl transmite.

— *Ce rol are cultura în formația unui actor ?*

● Absența ei în viața unui artist este o imensă infirmitate și cea mai dureroasă sărăcie din cîte pot exista.

— *De ce n-ați continuat activitatea pedagogică ?*

● În anul cînd am lucrat la Institut munceam, în același timp, foarte mult în teatru. Și n-am mai rezistat fizic. Apoi, a fost un moment cînd am vrut să revin. Am făcut demersurile necesare. Nu mi s-a dat nici un răspuns și atunci am abandonat.

— *Cum ar trebui să învețe teatru viitorii tineri actori ?*

● Cred că la Institut ar trebui să capete în primul rînd convingerea — prin diferite discipline — că teatrul este o știință și că îți trebuie o mare, mare ordine în gîndire și în suflet pentru a-l putea face cum trebuie. Să-și „ordoneze" într-un anumit fel ființa și gîndurile spre o profesie care e foarte serioasă. Asta ar trebui să facă Institutul. Iar teatrul propriu-zis, cred că se învață... în teatru. N-am să înțeleg niciodată cum se pot face cursuri serale de actorie cînd seara, viitorii actori trebuie să vină la teatru, simțindu-l din culise sau din sală, urmărind ce face, acolo, pe scenă, în lumina reflectoarelor, cel cu mai multă experiență decît el, sau chiar jucînd alături de acela. De altfel, exemplul studenților Olgăi Tudorache, care au jucat, de la început alături de ea pe scenă și acum sînt actori, este edificator.

— *Cum simțiți „pulsul" tinerei generații de actori ?*

● Generația de actori pe care o cunosc eu este cea cu care lucrez și de la care învăț, la rîndul meu, foarte mult. Ea reprezintă pentru mine și o infuzie de tinerețe care nu-mi strică deloc și-mi alungă și eventualele prejudecăți pe care, deși eu susțin că nu le am, le-aș putea totuși avea. Aparent cinici, dar numai aparent, acești tineri sînt foarte frămîntați de ce se întîmplă pe lumea asta. Am convingerea că avem tinerii pe care-i merităm ! Adică, cei pe care noi i-am „produs", pe care părinții i-au făcut și i-au crescut, pe care școala i-a educat, pe care viața i-a format. Și dacă avem să le reproșăm *lor* ceva, greșim ; pentru că, mai întîi, trebuie să ne reproșăm *nouă* dacă e ceva în neregulă cu ei. Și atunci, dragostea și înțelegerea mea față de generația tînără se manifestă și prin dorința de a „repara" de a „corecta" ceea ce timpul a pus pecete pe ei. De aceea, fiecare dintre noi, cei care însemnăm ceva, trebuie să ni-i apropiem cu grijă și cu mare iubire pentru că noi *lor* le lăsăm tot ce am construit, lor le lăsăm țara asta. Ca să le cerem valoare, trebuie să le-o oferim și noi. Și mai ales valoarea morală.

— *Cuvintele dumneavoastră vor vedea lumina tiparului într-o publicație ieșeană. Ce sentimente nutriți pentru Iași ?*

● Totdeauna sînt fericită că mă duc la Iași. Ce trăiesc eu la Iași, nu mai trăiesc nicăieri ! Nu e numai starea unui artist care e pe scenă, ci am impresia că este și o „stare de spectator". Parcă eu devin spectatorul unor suflete care se înmănunchiază într-o clipă unică și rară. Poate că Iașul îmi spune mie ceva aparte fiindcă sînt cu însămi moldoveancă. Poate că acolo este un aer în care plutesc urmele tuturor celor care au trecut pe acolo, minuni ale acestei spiritualități românești... În prezența Iașului, unde încerc întotdeauna un sentiment de „spălare" a sufletului, mă simt, parcă, transfigurată. Nici nu-mi vine să cred că a venit primăvara. Și precum Bacovia spun : „O, punctează cu-al tău soare, soare / Trupul ce întreg mă doare, sub al vremurilor joc !" Și împrimăvărată și ființa mea, voi continua cu un devotament total să dau viață personajelor pe care le interpretez în „Ca frunza dudului", „Ivona, principesa Burgundiei" și „Amurgul burghez". Cu același devotament îmi voi pune ființa în slujba poeziei în serile seratelor muzicale și literare de la Teatrul Mic... și în spectacolul „Muntele dragostei", recitalul susținut cu V. Socaciu în sala teatrului Ion Creangă. Repet în spectacolul „Coriolan" în regia lui Cernescu. Și voi repeta în „O scrisoare pierdută". Ce rol ? Nu Zoe. Dar vă veți întreba în mod firesc, atunci ce alt rol ? Las surpriza în seama premierei și în primul rînd în seama lui Silviu Purcarete. V-am spus doar că eu nu am prejudecăți. Și vreau să mai adaug că aș vrea, mult aș vrea să slujesc cu toată dăruirea, avînd convingerea că vom găzdui pe scena Teatrului Mic, un mare talent dramaturgic și o tulburătoare conștiință, un text a lui Claudiu Iordache continuînd astfel o minunată și consecventă tradiție a Teatrului Mic : lansarea valorilor dramaturgiei originale.

Interviu realizat de
Adriana POPESCU

**„Antigona" de Sofocle :
Regia : Ion Cojar ;
scenografia : Adriana Leonescu**

VICTOR REBENGIUC

„Mă număr printre actorii fericiți ai teatrului românesc"

Victor Rebengiuc, Irina Petrescu și Gina Patrichi în „Judecată în noapte" — de Buero VALEJO

Arta actorului nu este doar cea a sugestiei ci și a convingerii, o artă care are neapărat nevoie de participarea inteligenței. Spectatorul se află într-un teatru pentru a vedea teatru. Și izbînda actorului — a actorului-creator, a actorului-unicat, a actorului care astăzi se numește Victor Rebengiuc este cu atît mai mare, cu cît în ciuda materialității meschine din pînză, clei și lemn, impune spectatorului purificat de orice iluzie — ideea adevărului. Cine este acel care creează această iluzie ?

● M-am născut de mult în 1933. în februarie, ziua de zece, am făcut o școală electrotehnică, pentru că familia din care mă trag este o familie modestă și se gîndea să-mi ofere posibilitatea unei meserii ca să-mi fac un rost în viață. Ei, și făcînd școala aceea tehnică, am avut ocazia să mă întîlnesc prima oară cu teatrul. cu teatrul în forma lui diletantă. În cadrul școlii s-a montat o piesă... aveam vreo 16 ani și cel care punea piesa, un coleg mai mare decît mine cu un an. Lică Manoliu — n-am să-l uit cît oi trăi, pentru că-i datorez...

— Destinul.

● Destinul, da. M-a solicitat pentru un rol. De ce, cum, asta n-o știu. Numai el poate să vă spună de ce m-a solicitat pe mine și nu pe altul. Eu urma să joc acolo chiaburul... Mi-aduc aminte că-mi desenam o mustață cu niște cărbune, că nici nu știam ce-i aia dermatograf pe-atuncea, mă demachiam cu untdelemn... Ulterior, după piesa asta, un coleg de-al meu care era la un ateneu popular, la secția de dansuri mi-a spus : „Măi, Victore, noi punem o piesă la ateneul popular, era un ateneu prin Vitan pe-undeva, și... n-avem chiabur, nu vrei tu să vii, să joci chiaburul ?". Asta se-ntîmpla prin '49—50, cam așa. Teatrul e un microb, pe care dacă l-ai căpătat, nu-l mai poți lepăda. În momentul în care am devenit vedeta cartierului, atunci am început să mă gîndesc, mi s-a sugerat mai mult, n-aș putea spune că a fost o opțiune personală, s-a sugerat : „Dom'le de ce nu faci tu teatru, păi tu ești mai bun ca ăștia". Evident cînd am intrat în Institut convingerea asta mi-a fost spulberată imediat. Profesoara mea, care a fost marea artistă Aura Buzescu a știut să-mi scoată toți gărgăunii din cap și să mă facă să privesc cu multă seriozitate profesia. Am fost un student silitor, fruntaș.

— Ați terminat Institutul în 1956 membru al celebrei promoții de aur.

● Da, așa se spunea.

— A urmat mi se pare nici o stagiune la Craiova...

● Da, jumătate de stagiune.

— Și ați venit la...

● Bulandra.

— La Teatrul Bulandra, pe atuncea încă Teatrul Municipal.

● Condus de Lucia Sturdza Bulandra.

— Am citit îndelung ziarele din această perioadă, pentru că mă interesa cum au fost primite de către critica teatrală primele dvs. apariții scenice. Și ce-am constatat ? Că studentul fruntaș, vedeta cartierului, cum vă lăudați înainte că ați fost, a fost primit destul de acru. Primul rol a fost cel din „Nebuna din Chaillot". Nu ? adecvat genului de teatru în care sînt scrise versurile piesei. Iată deci că în „Cum vă place" felul dvs. de a fi pe scenă a devenit un nod al conflictului în dezbaterea ulterioară.

— Trebuie să mărturisesc aici că mă număr printre acei actori ai teatrului românesc care se pot socoti fericiți pentru că au avut ocazia să lucreze cu mari regizori ai teatrului românesc : Ciulei, Pintilie, de la fiecare am învățat cîte ceva.

— Spuneți, cînd repetați în „Cum vă place" exista senzația că faceți un lucru cu totul altfel decît se făcea la ora aceea în teatru ?

● Clipă de clipă era ceva nou, diferit de tot ce făcusem pînă atunci.

— Eu cred că după „Cum vă place", Stanley Kowalski din piesa „Un tramvai numit dorință" este un moment de răscruce în evoluția dumneavoastră ca actor. Personajul avea un tip de violență, îl jucați într-o stare de libertate care parcă pînă atunci nu fusese prezentă.

● Vedeți dumneavoastră, lirismul crispează, sau cel puțin mă crispează pe mine, iar cîteodată defularea asta prin violență e necesară. Kowalski face parte din categoria oamenilor pe care-i detest. Am considerat distribuirea mea în rol ca o fericită ocazie de a-mi manifesta dezacordul față de acest gen de oameni primari, lipsiți de judecată, lipsiți de sensibilitate, care neagă totul în jurul lor, cu care nu poți comunica, care sînt mînați de instincte animalice și se comportă ca niște animale. Probabil că dorința mea de a demonstra lucrul ăsta și de a atrage atenția, de a sublinia nocivitatea unor asemenea exemplare nu umane — subumane, dar care trăiesc în mijlocul nostru a fost atît de puternică, încît mi-am cîștigat și acea libertate în interpretare de care vorbeați dvs. Mai e încă o treabă, mai e vorba de experiență, de cîștigul de experiență pe care-l acumulezi, odată cu timpul. Premiera cu „Un tramvai" a fost ceva mai tîrziu...

— În 1965.

● Iacă-tă, trecuseră de la premiera cu „Cum vă place" patru ani. În patru ani ai ce învăța, jucînd cam la fiecare an cîte un rol nou, dacă nu mai multe.

— Sar peste foarte multi ani, dar mie mi se pare că există o linie directă de la Stanley Kowalski spre Caliban și spre Bubnov. Mă-nșel ?

● Nu, nu te înșeli, spre Caliban mai ales Bubnov nu intră în categoria asta de personaje, după părerea mea. El e un înfrînt. E un om care ar fi putut să fie normal și de fapt și este normal, nu supără pe nimeni. E decăzut.

— Dar are o mîrlănie și o meschinărie...

● Da, bine, dar asta e altceva. E decăzut, e puturos, e leneș, dar nu-i violent, cum sînt Kowalski și Caliban. N-are violența ăstora, nu face parte din familia asta de personaje.

— Și totuși cînd se analiza rolul lui Caliban se spunea că marea dvs. izbîndă este că dincolo de această violență, dincolo de teluric, dincolo de spiritul primar agresiv ați reușit să conferiți acestui personaj o umanitate.

● Asta e altceva. Trebuie să existe, cum să spun eu, uite cum zice Artuzov din „Unchiul Vanea" „undeva în pădure, noaptea, în întuneric, licărește undeva o lumină",

o posibilitate de îndreptare a unui personaj, oricît de condamnabil ar fi. O şansă trebuie să aibe şi el. Îl priveşte dacă o foloseşte sau nu.

— Ajungem la problema mijloacelor. Cum se instalează toate astea, violenţa şi umanitatea în dvs. şi apoi din dvs. vin spre noi.

● Păi cum să vă spun eu... dvs. credeţi că eu ştiu ?

— Da.

● Nu este o treabă conştientă, nu este o treabă comandată, n-am cum să vă explic.

— Că n-aveţi cum să explicaţi,— cred, dar că nu ştiţi — nu cred.

● Trebuie să ai... un actor este ca o bibliotecă, nu ? Nu în sensul că are multe cărţi în el, dar în sensul că are multe sentimente dispuse aşa în rafturi, în fiinţa lui. Şi atunci, în această bibliotecă de sentimente, să-i spunem aşa — găseşte tot ceea ce este necesar pentru personajele pe care le joacă. Se-ntîmplă uneori ca să greşească volumul de sentimente şi să ia altul... sînt multe... de multe ori se-ntîmplă asemenea întorsături de manieră, de caracterizare a unui personaj. Dar actorul are în el posibilitatea de a caracteriza un personaj prin datele lui. N-am cum să vă explic treaba asta, asta ţine de profesiune. Asta trebuie să fac eu. Nu ştiu cum să vă explic, cum, pe ce apăs eu... E vorba de ce acumulez, cum îmi gîndesc personajul, cum creez... e vorba de o muncă de creaţie, oricît ne-am feri de cuvîntul ăsta, totuşi e vorba de o muncă de creaţie de-a-lungul repetiţiilor şi cum spuneam mai înainte şi după premieră, de-a-lungul spectacolelor. Caut să înţeleg personajul, să văd ce-l mînă, care sînt mobilurile care-l animă, ce iubeşte, ce disprețuieşte, cum gîndeşte, în funcţie de cum gîndeşte, cum vorbeşte, în funcţie de cum vorbeşte ce spune, de ce spune şi iaca sînt o mulţime de lucruri de astea mici şi în aparenţă neînsemnate care în cele din urmă duc la un personaj, la o fiinţă pe care eu o interpretez într-un spectacol.

— Această muncă de creaţie mai are şi şansa sau neşansa de a se desfăşura în colaborare cu alţi creatori, fie la fel de valoroşi ca dvs., fie mai valoroşi, fie mai puţin valoroşi, într-un proces care nu e de loc lin şi care nu e deloc lipsit de conflicte.

● Munca de construire a unui spectacol revine unui regizor şi ziceam mai înainte de şansa mea pe care am avut-o lucrînd cu mari regizori ai teatrului românesc, intraţi deja în istoria teatrului românesc şi bucuria pe care o ai atunci cînd lucrezi cu un regizor mare este inexprimabilă şi plină de foloase pentru un actor.

— Chiar cînd merge împotriva dvs., adică chiar cînd solicită ceea ce n-aţi vrea să faceţi sau nu v-ar conveni să faceţi ?

● Nu mi s-a întîmplat lucrul ăsta. Un regizor mare este în stare să te convingă că ceea ce îţi cere este justificat şi că numai aşa se poate face spectacolul pe care el îl pune în scenă, rolul pe care urmează să-l interpretez eu. Nu ai niciodată sentimentul că faci ceva împotriva voinţei tale, împotriva personajului. Pentru că un mare regizor nu poate să întoarcă o piesă pe dos şi nişte personaje pe dos, să le facă să fie altfel decît sînt ele. Adică, un mare regizor nu poate să meargă împotriva textului.

— Desigur că nu ne-am propus acum să epuizăm tot ce se poate spune despre viaţa dvs. în artă, ea dealtfel e în plină desfăşurare ; ne-am propus doar să trasăm cîteva repere ale unui drum care nu a fost întotdeauna lin, care a cunoscut şi perioade de căutare — dar care în acest moment se află — viaţa artistică — într-o stare de deplină împlinire.

● Mi-ar place să fiu ceea ce se numeşte actor-total. Eu îmi iau destul de în serios profesiunea. Sînt nemulţumit de mine, în general. Cred că acesta este combustibilul care hrăneşte motorul meu.

— Pentru că tot v-am făcut atîtea complimente, vreau să vă mai spun un adevăr : sînteţi o fire cîrcotaşă.

● Da, sînt cîrcotaş, sînt rău, sînt aşa... nu sînt uşor de suportat. De asta mă şi feresc să dau interviuri, să apar în viaţa publică, pentru că nu sînt interesant. Eu mă ocup cu profesiunea mea, cu familia mea şi cine vrea să afle ceva interesant despre mine să vină la teatru să mă vadă jucînd. Acolo sînt în stare să spun ceva — pe scenă — sau pe ecran, sau pe micul ecran, sau la radio, la microfon, atunci cînd interpretez un rol acolo sînt capabil... Aşa să vorbesc despre mine, despre viaţa mea, despre mulţumirile şi nemulţumirile mele, care sînt ca ale oricărui om serios din ţara asta şi din lumea asta, nu văd nimic interesant. Nu prea-mi place să vorbesc despre mine. Vă spuneam deci că-mi iau profesiunea în serios, că sînt nemulţumit... dorinţa mea cea mai mare şi cea mai profundă este să ajung un actor foarte mare... am impresia că mă aflu pe drumul ăsta, dar încă n-am ajuns la capătul lui. Mai e mult, mai e mult de mers pînă acolo. De-aş avea forţă, de-aş avea sănătate, de-aş avea regizori... pentru că un actor nu poate să crească, nu se poate dezvolta, nu se poate împlini fără regizori, cine îşi închipuie asta, greşeşte. Eu o spun în cunoştinţă de cauză. Deci îmi doresc toate cele spuse mai sus, pentru ca poate, cine ştie cum, cinci minute înainte de sfîrşitul vieţii mele să pot spune — da dom-le, am ajuns...

Interviu realizat de
Magdalena BOIANGIU

IRINA PETRESCU

„Teatrul, acest miracol“

Irina Petrescu în „Gustul şi culoarea fericirii“, 1979

Irina Petrescu va rămîne probabil în memoria noastră mai ales ca interpretă a adolescentelor fermecătoare, incredibil de autentică pentru vîrsta actriţei, a femeii de o maturitate nostalgică, ajunsă apoi la vîrsta senectuţii dar de o cerebralitate viguroasă cu o gamă imprevizibilă de nuanţate stări şi treceri afective.

Interlocutoarea mea deci Irina Petrescu este o fiinţă cu trăsături spiritualizate, cu privirea limpede şi neliniştită. Înainte de a ieşi premiera spectacolelor „Dimineaţa pierdută“ îmi mărturisise că nu are încredere în acest gen de scenarii şi că un roman trebuie citit, că s-ar putea face mai uşor după el un film, dar că este mai greu să realizeze un scenariu bun după un roman de asemenea întindere şi respiraţie. Dar am să respect ordinea cronologică a firei sale artistice. Deci am pornit discuţia de la primii ani în teatru şi film.

— Dublul meu debut în teatru şi film a fost norocos pentru că regizorul s-a numit Liviu Ciulei. În 1959 am jucat în „Valurile Dunării“ rolul principal feminin, eram studentă, iar apoi, după ce am rămas asistenta profesorului Şahighian şi mai tîrziu actriţă la Teatrul Mic am avut un alt rol important al carierei mele în „Dactilografii“ de Schisgall, piesă montată de Mihai Dimiu. În anul 1970, însă condusă de Ciulei am jucat Lena din „Leonce şi Lena“ la Teatrul Bulandra. Asta a fost de fapt începutul carierei mele.

— Sînteţi unul dintre puţinii actori care au făcut şi film şi teatru cu Ciulei.

— Într-adevăr puțini : Rebengiuc, Gina Patrichi, Mariana Mihuț, Ștefan Ciubotărașu, Lucia Mara, Dorin Dron, Lazăr Vrabie, Dabija...

— Există un mod esențial diferit de lucru al lui Ciulei față de ceilalți regizori de film ?

— Fiind foarte tînără și neexperimentată, nu-mi dădeam seama cum lucra el ca regizor de film, ce structură specială avea munca lui. Era și el abia la al doilea film. Dar știind, acum foarte bine cum lucrează în teatru, ce importanță are pentru el relația în scenă, valoarea cuvîntului, a subtextului, totul construindu-se arhitectural aproape, îmi dau seama că tot aceleași principii au stat și la baza muncii lui de regizor de film.

— Care sînt titlurile cele mai importante din filmografia dv. ?

— Pentru mine absolut toate au fost importante. Chiar o comedie muzicală pe care am filmat-o imediat după „Valurile Dunării" și care se intitula „Nu vreau să mă însor" a însemnat experiența unui lucru la care nu mă gîndisem înainte, și nu credeam că l-aș putea face. Sigur că în mod deosebit m-a marcat întîlnire cu Lucian Pintilie în „Duminică la ora 6", rolul acesta restructurîndu-mi interiorul mijloacelor, dar filmul a fost important și pentru istoria cinematografiei noastre. Au urmat apoi „Răutăcîosul adolescent", „Facerea lumii", „Concert din muzica de Bach", „O lumină la etajul X" și regizori mulți și importanți care mi-au îndrumat pașii în film ; Blaier, Vitanidis, Tănase, Urșianu, Veroiu.

Șansa mea în meserie a fost că i-am întîlnit pe acei regizori care mi-au oferit experiența lor profesională și umană, exact în momentul în care aveam nevoie de ea. Sigur că am început prin a ști mai mult cum se face film decît teatru, dar cînd am început să joc mai mult teatru, asta m-a ajutat enorm și în film. Acum sînt legată mai mult de scenă și presupun că asta este evoluția firească a oricărui actor care a început ca mine. Teatrul este dragostea maturității mele, nu este prima iubire dar este cea mai importantă și gravă. Am colaborat cu studenții operatori, de la I.A.T.C.— la realizarea unui film despre istoria cinematografului românesc. Erau în acel film și Dina Cocea și Elvira Godeanu și alții, iar eu trebuia să vorbesc despre „Valurile Dunării" evident mai mult despre Ciulei decît despre mine. M-a crispat ideea că mîine, cînd eu nu voi mai fi, acest om va fi judecat după imaginea pe care eu am lăsat-o despre el în acest film și nimeni nu mai putea corecta nimic, nici el nu se va mai putea apăra nici eu nu voi mai putea îndrepta ceva. Era o senzație paralizantă, care trecea dincolo de emoția normală pe care o poți avea pe scenă. Am decis să nu mai fac așa ceva pentru nimic în lume. Din fericire pelicula aceea s-a voalat și a trebuit să fie refăcută dar eu am refuzat. Atunci mi-am dat seama definitiv ce înseamnă teatrul. Dacă într-o seară joci extraordinar, o sală întreagă rămîne martorul a ceea ce s-a petrecut în acea seară. Nimic nu mai poate fi retras și tocmai de aceea teatrul nu poate fi efemer în timp ce o bucățică de peliculă în condiții tehnice proaste dispare în neant. Pentru mine durata unui moment de incandescență teatrală contează mai mult decît proba unui permanent mîine posibil în film. Este probabil aceasta o dimensiune ascunsă sau un defect de structură al actorului, copil al clipei. Martorii unui film — sute și milioane de spectatori privesc același unic semnal. Raportul actor-spectator de film este pentru mine echivalent cu cel al robotului ce dă ora exactă prin telefon.

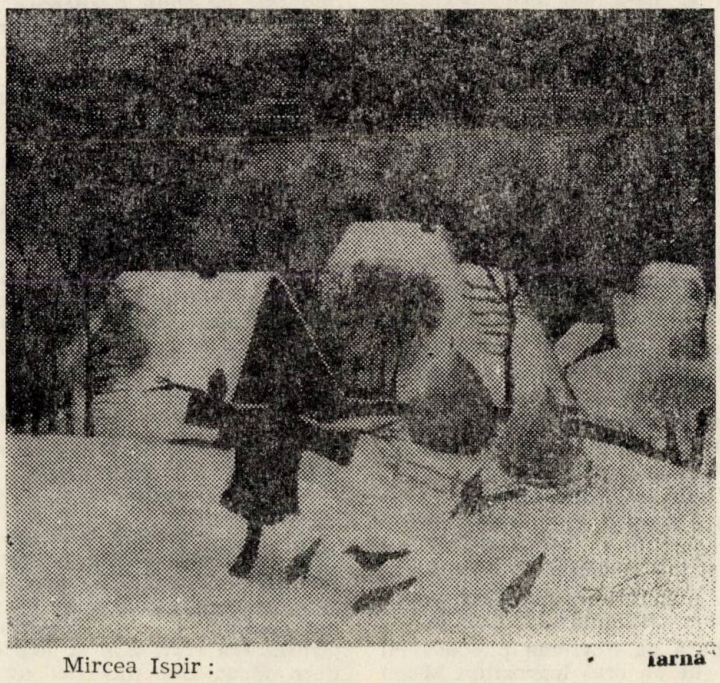

Mircea Ispir : Iarnă

— Actorii teatrului Bulandra de astăzi sînt marcați de trecerea lui Ciulei și Pintilie prin teatru, așa cum, cu o generație în urmă alții au fost marcați de școala Doamnei Bulandra. Care este secretul forței lor de modelare ?

— Bineînțeles că noi sîntem marcați de Pintilie și Ciulei. din cauza asta ne vine greu să lucrăm cu alți regizori. Desfacerea mecanismului de expresie scenică este o metodă banală care se practică curent, iar actorii îl învață din primii ani de facultate. La Ciulei însă acest lucru se făcea într-un mod aparte, se descopereau treptat subtilitățile, nuanțele de semnificații ale textului, reconstruindu-se apoi spectacolul pe o structură riguroasă psihologică. Sigur că astfel de personalități te marchează pe toată viata. Dar mărturisesc că este foarte plăcut să lucrezi și cu regizorii din noua școală. Eu m-am înțeles extraordinar cu Manea, cu Mănutiu și Cătălina Buzoianu. Cu Tocilescu am lucrat puțin. Dar este un regizor deosebit de atrăgător, căruia îi face plăcere să lucreze. Nu-și gîndește dinainte spectacolul, și-l dorește și îi iese un lucru minunat întotdeauna, care nu-l contrazice. Este încă tînăr. Și mai este ceva : mi s-a întîmplat să mă înteleg cu un regizor excelent la lectura textului și să nu-l mai înteleg la scenă. Cu Mircea Marin de exemplu, lectura la „Studiu osteologic" de Dumitru Popescu a fost excelentă, dar nu și repetițiile în scenă. Cu Tompa Gabor s-a întîmplat același lucru cu piesa „Țarul Ivan își schimbă meseria" de Bulgakov, sau cu Kincses Elemer în „Labirintul". Am intrat greu în distributia piesei „Cu ușile închise" de Sartre, pe care o făcea Mănutiu, pentru că nu-i știam deloc stilul lui de lucru. Al doilea spectacol pus de Mănuțiu a fost o bucurie.

— Și acum să ne oprim la acest excelent spectacol care a marcat un moment în repertoriul nostru national si care pleacă de la un roman— formulă îndeobște putin agreată (si de pus de altfel) „Dimineata pierdută". Care este istoria nevăzută a lucrului în scenă, în spatele cortinei cu regizorul, cu actorii — colegi de replică. Ce înseamnă pentru dv. Margot, această neliniștită tandră, vulcanică și romantică eroină a „Dimineții pierdute". Înseamnă Cătălina Buzoianu un episod în istoria contemporană a teatrului nostru ?

— Spectacolul acesta este foarte recent și mărturisesc că nu am distanța în timp necesară să pot vorbi cu liniște despre el. Cătălina lucrează minunat, o ador pentru cum știe să repete. Are un mod absolut fascinant de lucru. La începutul repetițiilor nu-mi era foarte clar ce va ieși, dar după un timp lucrurile s-au limpezit și vă mărturisesc că m-a cucerit total regizoarea. Și colegii mei sînt extraordinari în spectacol. Dar îmi trebuie timp ca să pot comenta subiectiv această reprezentație. Este o altă etapă și vă propun pentru mai tîrziu un alt interviu pornind de aici.

ȘTEFAN IORDACHE

Actorul solemn

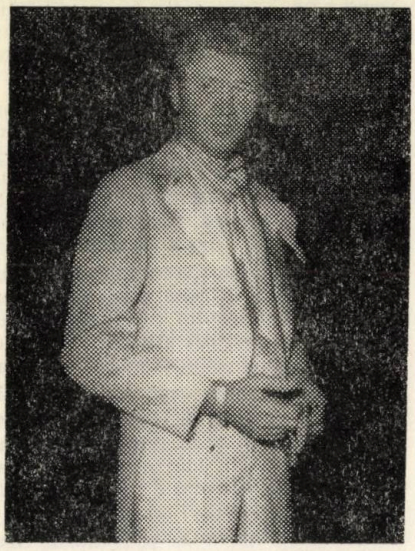

Ștefan Iordache în „Amurgul burghez"

I-am propus în holul unui teatru, la o premieră, o întrevedere pentru un interviu. Am lansat propunerea și am așteptat încordată răspunsul. A acceptat amabil, spunîndu-mi de altfel că ele nu-i prea plac și nu le prea acordă. Asta știam foarte bine. Ștefan Iordache este un actor solemn, mi-am zis cîndva. Am observat continua neliniște, dar și distanța pe care o păstrează față de oameni. Ceea ce știam era că voi convorbi cu un om foarte sensibil, adică de o sensibilitate ascuțită pînă la durere. Ceea ce m-a impresionat acum a fost însă o anume candoare, aceea ce vine din adînc, generată fiind de judecata clară și generozitatea de spirit. Își urmărea gîndurile cu atenție, uneori se amuza, se autoironiza și-și continua povestirea în registru grav și permanentă autocenzură.

— Cum v-ați hotărît să deveniți actor, Ștefan Iordache ?

— Din întîmplare. Nu există niciun antecedent în familia mea. Sînt bucureștean din Calea Rahovei și am terminat foarte tînăr liceul, în seria scurtă cu 10 ani. Se întîmpla prin '50. Am avut însă profesori foarte buni. Mie mi-au plăcut fizica și gramatica. Am dat admiterea la 16 ani, cînd am absolvit liceul, la medicina militară, unde am luat 0,45 la anatomie și am leșinat în sala de disecție. Respins fiind, mi-am luat serviciu. Am fost achizitor, contabil, am vîndut un bilet în plus pe fostul Bd. 6 Martie. Acesta a fost primul contact cu arta.

— Dar primul contact cu teatrul ?

— A fost extraordinar ! Ca să dai examen la medicină trebuia să completezi un formular care se dădea la căminul studenților de la I.A.T.C. Trecînd pe acolo m-au impresionat foarte tare acei studenți. Țin minte că aveam un jurnal în care am notat faptul că am cunoscut niște oameni foarte bizari și veseli și mi-am zis că asta este o meserie pe care n-aș face-o niciodată. Dar la un moment dat, la întreprinderea unde lucram, s-a făcut o brigadă artistică, eu fusesem luat și distribuit în rolul unui președinte de C.A.P., iar actorul-instructor care era de la Teatrul Nottara mi-a zis : „Ce-ar fi să încerci la teatru ?" M-am prezentat la examen (după un curs de pregătire cu Ion Cojar, la care însă nu m-am simțit bine și m-am retras). Am pregătit trei poezii pentru probe : „Boul și vițelul" de Gr. Alexandrescu, „Pașaportul sovietic" de Maiakovski și o poezie despre pace a lui Beniuc. Erau în comisie Fințeșteanu, Finți, Șahighian. Aveam 17 ani și ceva, purtam mustăcioară, eram pieptănat cu creastă de cocoș și veneam din cartierul Rahova, aveam pantaloni strîmți, ciorapii atît de scurți încît să se vadă gleznele, haina cît mai sleampăt lăsată pe spate și niște pantofi cu talpă groasă de cauciuc de mașină de parcă mergeai mereu pe arcuri. Cred că arătam îngrozitor. În sfîrșit nu-mi închipui ce-or fi gîndit cei din comisie despre mine, dar știu că la prima poezie, la fabulă nu a rîs nimeni, în schimb la poezia lui Maiakovski, care era gravă, s-au distrat grozav. I-a amuzat felul în care am spus-o. Primele 4 luni de studenție nu am scos nici un cuvînt, nu înțelegeam ce caut acolo. Pînă într-o zi cînd profesorul ne-a urcat cu forța pe toți pe scenă și ne-a dat următoarea temă : cum te comporți într-o sală de cinematograf ! Și am făcut cam ce știam eu. Am mîncat semințe, am început să strig „Costică pup-o" !, și alte lucruri de felul ăsta. Văzînd că place, am început să prind curaj. Ei, și în anii următori am început să iau note de 8, 9... Ce mi-a mai rămas mie fixat din primul an de studenție ? Relațiile în scenă. Mă fascinau, nu puteam să joc singur. Nici acum dacă mă pui să spun un monolog sau o poezie, nu pot dacă nu sînt pus în contact cu un partener sau un obiect. Mă fascinează, ideea unui spectacol de unul singur, dar asta acum, după 28 de ani de cînd mă mișc în profesia asta. Aș vrea să fac un spectacol „one man show".

— Unde ați fost repartizat ?

— La Reșița, dar mi-am schimbat repartiția la Timișoara și am debutat la Constanța.

Îmi plăcuse orașul Arad, unde filmasem „Străinul" și ajungînd la Timișoara pe o vreme ploioasă mi s-a părut un oraș îngrozitor. M-am dus la teatru să văd un spectacol, și să-mi cunosc directorul, pe Gh. Leahu, care juca în „Take, Ianke și Cadîr" de V. I. Popa și făcea o creație în Ianke. Acolo am văzut-o pe tînăra actriță Cătălina Buzoianu în rolul Anei. Chiar în seara aceea m-am dus la Leahu (care fiind foarte mărunt te primea în biroul lui pe un podium, avea pantofi cu tocuri, iar tu nu aveai voie să te apropii de el) mi-a dat ceva de băut, am stat de vorbă și eu am decis într-un tîrziu că nu am ce căuta în orașul acela și am plecat la București.

— Teatrul Nottara este cel în care, practic, v-ați format ?

— Acolo am jucat foarte multe roluri mari alături de tot felul de bazaconii : „Medeea", „Antigona", „Două orfeline" — o parodie muzicală care a făcut 300 de reprezentații, „Crimă și pedeapsă" (Raskolnikov), „Noaptea furtunoasă" (Rică Venturiano). Am lucrat mult cu regizorul George Rafael, care cunoștea foarte bine limba română, era maniac să audă fiecare cuvînt, fiecare replică. Era un regizor clasic și cu o fantezie destul de bogată și ciudată. În șase ani am descifrat multe roluri într-un fel special, pentru că la el era foarte important subtextul, lucru care pe mine și acum mă fascinează. La regizorii mai tineri nu prea am mai întîlnit interesul pentru ce este dincolo de text. La Rafael personajul căpăta viață înainte de a intra în scenă.

— A fost și o perioadă în care Teatrul Nottara a însemnat mult pentru mișcarea teatrală bucureșteană, și mă refer la spectacolele montate de Dinu Cernescu : „Ghelderode", „Hamlet"... Cum ați receptat dv., din interior, acest moment ?

— Dinu Cernescu a fost primul care a montat în țara noastră dramaturgia lui Ghelderode cu acele „Viziuni flamande", un spectacol coupé format din 2 piese „Escurial" și „Cristofor Columb" și care s-a jucat zece ani. La început nu avea succes de public și presă, singura cronică în care s-a scris de bine fiind a lui Dinu Săraru în „Luceafărul"... După cronică, pe banderola ziarului, pe vremea aceea exista, se recomandau spectacolele săptămînii și acest titlu a figurat vreo 4—5 luni la rînd. Era un experiment, un teatru de expresie, violent. Pe parcurs noi ne-am mai limpezit mijloacele, ne-am apropiat de adevăr, l-am mai umanizat, publicul s-a mai obișnuit... Cert este că după un an au început să vină tinerii și apoi 10 ani s-a jucat cu sălile pline. Scriitura era sublimă, ceea ce propunea regizorul era ceva nou și foarte modern făcut, dar nici noi nu eram obișnuiți cu un asemenea teatru, nici publicul. Țin minte că aveam

ore de gimnastică zilnic pentru ca să ne pregătim fizic (la fiecare spectacol slăbeam 5 kg), dar era un efort eficace, artistic, nu era inutil. Descifram textul la lecturi de cîte 10—15 ori, aveam un sistem de concentrare, făceam respirații. Poate de aceea spectacolul nu a avut succes, pentru că era bine desenat și matematic construit. Mai tîrziu, am coborît mai adînc în personaje, le-am susținut mai bine. După „Ghelderode", Lovinescu a spus : hai să facem un Hamlet ! Nici nu m-am speriat nici nu am sărit în sus de bucurie. Nu a fost un rol pe care mi l-am dorit pentru că nu mi-am dorit niciodată nimic. (Întotdeauna am jucat ce mi s-a dat, iar după un anumit număr de ani mi-am permis să nu mai primesc orice. Să fac doar ceea ce pot face). Am început să-l studiez pe Hamlet, am citit mult despre el, și am început să merg cu el pe lîngă mine, să mă obișnuiesc cu el. Am pornit cu ideea că vom face un Hamlet absolut normal, ca și cînd n-ar fi fost scris de Shakespeare. Și am făcut un spectacol al nostru, care s-a jucat 8—9 ani și s-a oprit în plină viață, cînd m-am mutat eu la Teatrul Mic. Dar a fost un spectacol drag mie. A trăit destul, a fost iubit de public și a însemnat ceva. A fost urmărit de Lovinescu și susținut de el. Era a doua întîlnire cu Shakespeare, pentru că prima a fost cu rolul Iago, la Institut.

— *Cum era atmosfera aceea extraordinară de la Teatrul Bulandra, de care se vorbește permanent cu respect ?*

— Păi, asta era, respectul pentru teatru, pentru ce se întîmpla acolo pe scenă, respectul între colegi, parteneri de spectacol. Masiniștii nu vorbeau cu glas tare, se vorbea în șoaptă sau deloc. Ciulei apărea în sală cu un fel de suită (șeful mașinist, șeful croitor, șeful electrician, contabilul teatrului) și tot ce se discuta rămînea discutat.

Într-adevăr, totul se baza pe respectul pentru ceilalți. Țin minte ce emoție era după prima vizionare cu „Iulius Cezar", că vine Ciubotărașu și-o să ne spună cum a fost. Și într-adevăr ce ne-a spus era esențial. Era un actor cu un simț și cu o minte de teatru diabolică. Se și vedea în tot ce făcea. Să nu mă înțelegeți greșit, nu că nu ar fi existat atmosfera asta și în Nottara, dar nu avea tradiția de la Bulandra. Lovinescu încercase și reușise s-o impună la început dar obosise repede. Actorul este un animal foarte ciudat ; niciunul nu va spune că nu-i talentat, că nu-i foarte mare. Jocul lui depinde de forța de muncă și de puterea de înțelegere a fiecăruia, de posibilitatea de a simți mai acut viața decît ceilalți oameni și de forța de a o reda. Jucînd într-un anume fel, impui tiparul tău, afirmi că exiști. Între ridicarea cortinei și căderea ei trebuie să faci adevărată existența unui om. Sînt milioane de feluri de a te exprima și contează enorm în actul acesta al comunicării partenerul din scenă, directorul și regizorul, care trebuie să știe să creeze atmosfera necesară lucrului, liniștea și luciditatea, nu zbierete și urlete. În teatru civilizația și generozitatea sînt elemente esențiale.

— *Cum și de ce v-ați hotărît să treceți la Teatrul Mic ?*

— După ce Săraru și-a anunțat programul său în proză, eu care-l cunoșteam de la TV foarte bine și știam că așa repezit și agitat cum era, rezolva imediat situații de nesoluționat, l-am urmărit foarte atent. Are un simț de teatru formidabil. În cronici descopeream uimit întotdeauna punctul lui de vedere, chiar dacă critica nu e un spectacol. Începusem să nu mă mai simt bine nici ca artist la Nottara, cu aceeași parteneri. Îmi dădeam seama că mă repetam. La Teatrul Mic am găsit altă atmosferă, alți colegi și pentru că am ajuns la acest punct, haideți să-l lămurim. Lumea discută mult despre atmosfera dictatorială de aici, ceea ce nu este deloc adevărat. Eu sînt un actor de rigoare : vin cu o oră înainte de repetiții și cu două înainte de spectacol. Nu mi-am permis să nu învăț textul. Mi-am respectat întotdeauna partenerii și programul teatrului. Este exact ceea ce vrea Săraru și nu am de ce să intru în conflict cu el. Nu am avut niciodată alte discuții decît creatoare. De altfel, nu-mi doresc prietenii de iubire și de respect. Eu sînt propriul meu stăpîn, dar nu-mi place anarhia. Sînt liber și mă comport disciplinat. Dacă ai propria ta libertate sufletească te poți înscrie întotdeauna într-un program disciplinat. M-as simți foarte bine și la Bulandra și la Comedia înțelegînd mecanismul fiecărui colectiv. Nu mă interesează mila. Nu am sentimentul ăsta pentru că găsesc că-i umilitor. Încerc mereu să fac ceva propriu, ceva personal, să fie al meu, să-mi impun punctul de vedere.

— *Sînteți un actor incomod ?*

— Da, chiar și pentru mine. Actorul este instrumentul care joacă foarte multe personaje, mereu altcineva, mereu altceva. Uneori nu mai știu nici eu cine sînt. Mi-e foarte dor de mine. În viața noastră există două riscuri : cel al depersonalizării și cel al îmbogățirii. Meseria asta te secătuiește la ritmul de acum. Eu, noaptea, cînd mă culc mai joc o dată spectacolul în somn.

— *Ce impresie v-a lăsat dv. rolului lui Richard al II-lea, ca interpret al lui ? Dar celelalte roluri pe care le jucați acum la Teatrul Mic?*

— Richard a fost o partitură grea, un spectacol de succes pe care l-am oprit la timp. Rolul însă ar fi trebuit să-l fac cînd eram mai tînăr. Am greșit că l-am jucat acum, m-a stors. Cu „Cerul înstelat deasupra noastră" de E. Oproiu avem mare succes de public, îl vom juca mulți ani. Piesa lui Guga : „Amurgul burghez" fusese scrisă pentru actorii Teatrului Mic, iar rolul Ignația pentru mine. Ca structură nu a fost ceva nou, dar mie mi-a plăcut, iar haina în care l-a îmbrăcat Guga m-a atras. Am avut curiozitatea să văd cum lucrează Pița în teatru și mi-am dat seama că mizează pe imagini ca și în film. Și pînă la urmă acest spectacol, căruia i s-a prevăzut o viață scurtă, este ovaționat și foarte solicitat la casă. Este într-adevăr mai greu de receptat pentru că solicită mai mult mintea decît sufletul iar noi pe scenă ne adresăm mai mult sufletului. Este un spectacol frumos de teatru pe care eu îl iubesc foarte tare.

— *Mi-ați spus cîndva că teatrul este nemuritor, ca și actorul, dealtfel. De ce credeți asta ?*

— Pentru că omul simte nevoia să-și vadă viața pe scenă, să ia contact calm cu ceea ce-l înconjoară. Teatrul este singura artă „vie" care-l poate atrage pe om, îl poate face mai bun, mai receptiv la fenomenele umanității. Îi explică într-un alt mod mersul lumii. Cît timp există viață socială, teatrul nu poate dispare.

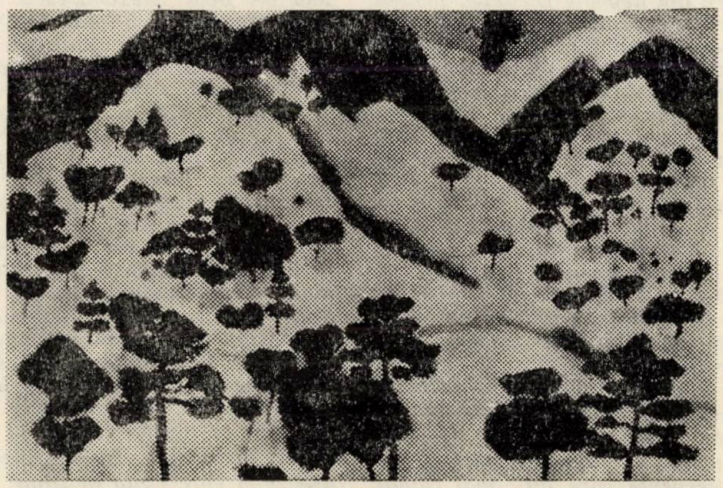

Viorel MĂRGINEAN : „Peisaj"

DINA COCEA

„Trepte în teatru“

Dina Cocea și Tatiana Ickel în spectacolul „Ana-Lia“

Dina Cocea este unică oricum ai privi lucrurile. Unicitatea aceasta i-a adus renumele de Doamnă a teatrului românesc. Își trăiește viața cu generozitate și bucurie.

— Cărui mister îi datorați această permanentă și neliniștită frumusețe spirituală?

— Nu-i un mister. Tatăl meu era de o mare vitalitate și o veselie explozivă. A știut să-și păstreze această bucurie toată viața indiferent de ceea ce i s-a întîmplat.

— Tatăl, scriitorul N. D. Cocea și bunicul, omul politic și gazetarul C. Mille, au fost cele două personalități copleșitoare ale biografiei dvs. timpurii. Fără îndoială ei sînt cei ce v-au modelat sufletul, firea, mintea. Cine v-a îndrumat spre scenă?

— De la bunicul meu, un om sever și disciplinat am învățat ce înseamnă corectitudinea, punctualitatea și conștiința lucrului bine făcut. Tatăl meu era un boem, cu un foarte rafinat simț artistic, de la care am deprins pasiunea pentru lectură și gustul pentru artă. Nu el m-a îndemnat spre scenă, dar el a fost primul care a acceptat ideea carierei mele teatrale, necrezînd inițial în ea. Mătușa mea Alice Cocea pe care am vizitat-o la Paris a fost cea care m-a introdus în lumea teatrului, m-a dus la Școala de artă dramatică de la Paris și m-a convins să pornesc pe acest drum. Întoarsă în țară am debutat la teatrul din pasajul Comedia, sub pseudonimul Dina Cerni — pentru că aveam încă temeri să nu compromit numele tatei. L-am avut partener și regizor pe G. Timică, ceea ce era extraordinar pentru un începător. Era egal de bun în comedie, dramă și vodevil; în film mai poate fi văzut și astăzi în cîteva secvențe care au mai rămas din „O noapte de pomină“, unde era fermecător. Era primul meu film și am avut fericirea să-i fiu parteneră. Din începuturile mele în teatru, Ion Iancovescu este cel ce mi-a ușurat mult primii pași pe scenă. Cu el, dispăreau timiditatea, crisparea, stîngăciile inerente unui începător. Era maestru în improvizație — textul, mișcarea, relațiile, erau rodul unei fantezii debordante care se schimba de la seară la seară, spre disperarea sufleurului și a bietului partener. Dar în cîteva luni am învățat să mă descurc din orice situație, să fiu „pe față“ cum se spune, ceea ce mi-a folosit mult în profesia mea. Trecînd la compania Bulandra — ceea ce a însemnat un mare salt în carieră — am pășit serios pe drumul profesionalismului riguros. Lucia Sturdza Bulandra, Toni Bulandra, Gh. Storin, V. Maximilian, erau monștrii sacri alături de care aveam norocul să-mi deschid aripile, să învăț cu adevărat arta actorului. A fost o înaltă școală de teatru pentru mine, care m-a marcat și care explică succesele de mai tîrziu. Printre evenimentele marcante care au contribuit la formarea mea este cel din 1940, cînd am fost angajată de Sică Alexandrescu să joc rolul Amalia din „Hoții“ de Schiller — era primul rol clasic pe care-l interpretam — era și prima oară cînd mă întîlneam cu George Vraca, Mihai Popescu, Alexandru Ciprian, Ronald Bulfinski, și inegalabilul meu partener și viitor asociat: Fory Etterle. Succesul spectacolului a fost răsunător dar s-a curmat brusc: cutremurul și legionarii ne-au aruncat pe drumuri, ne-am trezit de la o zi la alta, șomeri. Ne-a salvat inimosul Tudor Mușatescu care ne-a luat pe unii dintre noi la Teatrul din Lipscani. Dar orice nenorocire își are și părțile ei bune. Am trecut de la drama romantică la... comedia muzicală, de la eroina clasică la o balerină în „tutu“ îndrăgostită de Etterle și care cînta în „duo“ cu el, melodiile lui Ion Vasilescu. Textul lui Tudor Mușatescu era scînteietor, muzica frumoasă, Marcel Anghelescu, Maria Wovrina și Marilena Bodescu pline de haz dar... reprezentațiile se dădeau la ore nepotrivite — era stare de asediu — condițiile grele ne-au aruncat din nou pe drumuri. Pentru mine însă erau condițiile coapte ca să-mi încerc forțele luînd conducerea unei companii teatrale. Și așa a luat ființă în toamna lui 1941, „Teatrul Nostru“, în pasajul Comedia, la subsolul Teatrului Comedia, al cărui director era pe atunci Sică Alexandrescu. Cei patru asociați — cei patru nebuni — cum ni se spunea, Fory Etterle, Eugenia Zaharia, Petre Nove și subsemnata, am dovedit curînd că nu eram chiar nebuni și că micul „Teatru Nostru“ putea sta alături de marile teatre. Ion Sahighian ne era regizor și mentor. Lui îi datorăm succesele noastre, lui îi datorez personal numeroase izbînzi profesionale. La Teatrul Nostru s-a jucat ani de-a rîndul, pînă în 1948, marele repertoriu universal — Shakespeare, Bernard Shaw, O'Neill, dar și piese din dramaturgia națională: Mircea Ștefănescu, G. M. Zamfirescu, N. D. Cocea. La Teatru Nostru au jucat Gh. Calboreanu (în „Patima de sub ulmi“ de O'Neill) Gh. Storin (în „Scandalul“ de Bataille) Jules Cazaban (în Malvolio din „A 12-a noapte“ de Shakespeare și în multe alte roluri) apoi, Nicolae Sireteanu, Jenică Constantinescu, Gh. Demetru, Ion Manta, Marcel Anghelescu. La Teatrul Nostru a strălucit Lucia Sturdza Bulandra în „Thérèse Raquin“, „Familia Cavendish“ și într-o delicioasă comedie „Abracadabra“. Nu era marele repertoriu pe care l-am fi dorit pentru această mare artistă dar eram în anii grei de după război și condițiile erau tot mai dificile pentru teatrele particulare. Lucia Sturdza Bulandra fusese nevoită să se pensioneze, dar pasiunea de teatru nu o părăsise. Am fost fericită că ne-a

onorat cu prezența ei la „Teatrul Nostru". Tot pe scena acestui mic teatru au strălucit Tanți Cocea, Marioara Voiculescu, Maria Filotti și Irina Răchițeanu.

— Următorul episod din viața dvs. s-a consumat pe scena Naționalului bucureștean. În ce condiții ?

— Desființarea Teatrului Nostru în 1948 a constituit pentru mine un moment dramatic. Pusesem tot sufletul, se năruia o muncă de opt ani, avusesem succese și insuccese, iluzii și deziluzii, era o etapă din cariera mea care se încheiase. Așteptam, acum, intrarea la Teatrul Național. Și mă așteptau ani grei. Un colectiv uriaș, completat cu actorii de bază ai fostelor teatre particulare, regizori prestigioși cu preferințele lor. Dar am avut răbdare, multă răbdare. Lui Moni Ghelerter îi datorez șansa de a fi jucat în „Arborele genealogic" a Luciei Demetrius și de a fi partenera Aurei Buzescu, de a fi distribuită în „Egor Bulîciov" de Gorki alături de Calboreanu, Maria Filotti, și Gr. Vasiliu-Birlic ; iar în „Tartuffe" în regia lui Ion Șahighian am avut fericirea să joc alături de Ion Finteșteanu și Giugaru. De Alexandru Finți mă leagă însă cele mai trainice amintiri. Era un regizor de mare cinste profesională, exigent, pasionat de profesiunea lui, un pedagog excepțional. Finți a avut o mare influență asupra mea, m-a modelat, mi-a perfecționat mijloacele de expresie, mi-a impus un joc interiorizat, de intensă trăire. Repetițiile la „Din jale s-a întrupat Electra" de O'Neill au fost chinuitoare, plîngeam, eram disperată, convinsă că nu mai știu nimic, voiam să renunț la rol dar Al. Finți a fost neînduplecat și cu răbdare și tenacitate m-a adus acolo unde vroia el. Pentru mine a fost o izbîndă profesională dar și o mare lecție de teatru.

— În ce măsură experiența dvs. de viață v-a modificat modul de a juca, de a înțelege teatrul ?

— Unui actor îi folosește întotdeauna experiența de viață. Pentru mine această experiență a fost în unele cazuri definitorie. De pildă, cînd am fost distribuită să joc regina Elisabeta din piesa „Maria Stuart" de Schiller. Mă întorsesem de la O.N.U. Făcusem parte din delegația țării noastre și trei ani de-a rîndul am avut posibilitatea să observ, să studiez acest uriaș cazan în care pasiunile se înfruntă, în care clocotul discuțiilor aprinse nu mai țin seama de rigorile regulilor diplomației și unde am avut norocul să pot studia comportamentul unor mari personalități politice ale vremii. Fiind conștiincioasă din fire, m-am aplecat serios asupra tuturor problemelor, studiind legislațiile internaționale, pregătindu-mi luările de cuvînt, ajungînd la finele celui de al treilea an să mă descurc destul de bine. Această etapă din viața mea mi-a dat o altă perspectivă asupra istoriei, o viziune mai deschisă asupra lumii, o înțelegere mai vie a relațiilor dintre state și în general a problemelor internaționale. Datorită acestei experiențe de viață am înțeles-o mai bine pe Elisabeta ca om politic cu tot ceea ce a însemnat această mare personalitate, cu elemente pozitive și negative, dar și ca om supus tuturor slăbiciunilor. Cred că este unul din rolurile pe care le-am realizat cel mai autentic, mai convingător.

O perioadă importantă din viața mea a constituit-o și perioada cînd am fost profesoară la Institutul de teatru „I. L. Caragiale". Era o muncă intensă, pasionantă. Se lucra cu clase de cîte 20—25 de studenți.

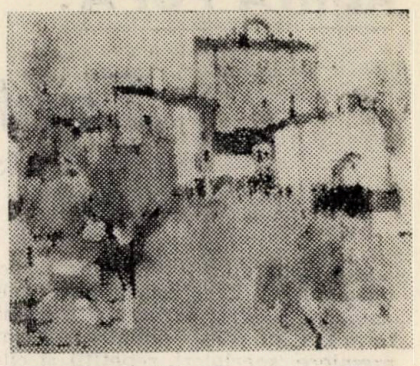

Augustin Costinescu : „Orașul"

Majoritatea actorilor și regizorilor de prestigiu de azi, provin din acele promoții bogate în absolvenți, cînd competiția severă era necesară pentru a te putea afirma. Dar drumul era lung pînă la absolvire și fiecare sfîrșit de an era o probă de foc. Pentru mine au fost ani de mari frămîntări cînd, nejucînd prea mult, îmi consumam energia la orele de actorie, unde, învățîndu-i pe studenți tainele meseriei învățam și eu la rîndul meu de la ei, multe taine ale firii omenești.

— Absența dvs. din scenă a fost totuși scurtă, iar revenirea mai puternică, în dubla dvs. ipostază de actriță și dramaturg...

— O conjunctură nefavorabilă pentru mulți actori a constituit-o dispoziția de pensionare pe care mari regizori ca Sică Alexandrescu, Moni Ghelerter, Al. Finți au primit-o cu stupoare deoarece se aflau în plină activitate creatoare Actori ca Aura Buzescu, Marieta Deculescu, Tanți Cocea, Elvira Godeanu și subsemnata am suferit rigorile aceleiași dispoziții. Jucam atunci în trei spectacole mari aproape seară de seară și nu aveam încă vîrsta legală de pensionare, astfel ca situația mai mult m-a amuzat. Eram sigură că, în fapt, un actor nu poate fi pensionat decît atunci cînd îl părăsesc forțele, cînd singur are datoria să se retragă. Eu am continuat, și aproape că nu am realizat că sînt o tînără pensionară. Am fost rechemată la Teatrul Național să joc în „Furtuna" de Ostrovski, apoi la Teatrul Bulandra unde mulți ani am jucat în „Ferma", la Teatrul Giulești în „Totul în grădină", în „Escapada" iar acum la Teatrul Mic unde joc în propria mea piesă „Ana-Lia".

Dina Cocea, Tatiana Iekel

Interviuri realizate de **Liana COJOCARU**

ADINA POPA:

„Teatrul e cel care rămîne"

— Repertorii, turnee, regizori, actori, mașiniști, decoruri, spectacole, aplauze, roluri, autografe, lumini, scenografie, afișe, caiete-program, premiere, spectatori, repetiții și cîte și mai cîte și... nu chiar în ultimul rînd, interviuri. În condițiile acestea cînd se sfîrșește, Adina Popa, ziua de muncă a unui actor?

— Contrar unor păreri care mai circulă, spectacolul înghite o mare cantitate de muncă, dar, paradoxal, poate, cu cît rezultatul n-o arată, cu atît e mai bine... Scena găzduiește în fond felii de viață, or viața se trăiește simplu, intens, de la sine, fără repetiții pregătitoare... De aceea efortul, cred eu, nu trebuie să se vadă, el rămîne... secret profesional. Studiul unui text, al unui personaj, elaborarea unui rol cer ceasuri multe de trudă și frămîntare, cer sacrificii, renunțări, contactul cu scena, emoțiile îți modifică însuși metabolismul, actorul este — biologic vorbind — supus unor stimuli speciali, dar acesta-i prețul comunicării prin artă, prin arta actorului și nici un interpret adevărat nu-l consideră prea mare.

— Abordînd din alt unghi condiția actorului, socotiți că actualitatea o situează pe alte coordonate?

— Actorul poate fi azi, mai mult ca oricînd, un creator autentic. Actul dramatic a ajuns la acel nivel calitativ de la care dialogul actor-regizor pune egal în valoare talentul și capacitatea fiecăruia. Pe de altă parte, ca om al cetății, actorul își poate dobîndi o personalitate distinctă vis-à-vis de care aprecierea publicului capătă alte nuanțe...

— Considerați că acea aureolă de care sînt îndeobște acoperiți slujitorii scenei, acel nimb ce le înconjoară chipul, viața, preocupările, țesut deopotrivă din recunoștința și curiozitatea publicului, se volatilizează?

— Contactul actorului cu publicul și în alte împrejurări decît spectacolul — întîlniri, dezbateri, seri culturale, unele organizate la locurile de muncă ale spectatorului — așează pe temeiuri mai solide dialogul actor-public. Mi-am dat seama cu aceste prilejuri că teatrul continuă să atragă interesul opiniei culturale, al spectatorului cu nivel de pregătire diferit. De aici, răspunderea imensă a actorului, a teatrului ca instituție, de a influența conștiințe, de a forma și modela personalități pornind de la marile și nobilele mesaje ale dramaturgiei românești și universale.

— Ajungem la repertoriu?

— E un subiect pe care l-am mai abordat cîndva împreună, susțin și acum, ca și-atunci că există preferințe, nu capricii... În aceeași ordine de idei să amintesc că rolurile din acest an din „Gaițele" și „Autorul e în sală?" mi-au împrospătat convingeri mai vechi legate de posibilitatea abordării unui mai larg registru repertorial din care comedia — dacă nu-i luată în glumă — nu trebuie să lipsească.

— Care v-ar place să fie atmosfera de lucru din teatru?

— Cea care este, în general, de prietenie și încredere în ceea ce facem, de solidaritate.

— Proverbiala solidaritate a actorilor, dincolo de credința unora că ei sînt cei mai buni...

— Aceasta pentru ca enumerarea cu care ați început dialogul să fie completă?

— Nu, e doar o prejudecată de... spectator, să zicem și să mă grăbesc să formulez ultima întrebare: credeți în viitorul teatrului?

— Îl voi cita pe Pirandello care spunea că teatrul nu poate să moară. Formă a vieții însăși, toți sîntem actorii săi, căci dacă s-ar desființa sau s-ar părăsi teatrele, teatrul ar continua să existe în viață, de neînlăturat. Dintre toate celelalte spectacole din cîte pot intra pentru o clipă în viața unui popor, teatrul îi asumă și oglindește mai intim valorile morale. Teatrul e cel care rămîne.

Scenă din spectacolul: „Actorul e în sală" de Ion Băieșu

DIONISIE VITCU

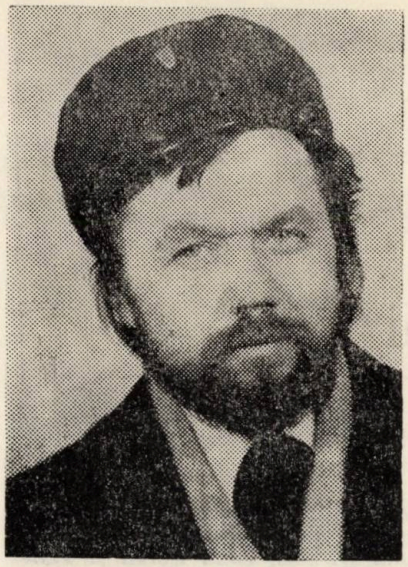

Pintilie Fulgeratu din „Noaptea calicilor"

„Actorul e un copil mare. Şi publicul la fel"

— Ce-aţi fi făcut dacă nu eraţi actor ? (A nu se înţelege ce v-aţi fi făcut dacă nu eraţi actor ?)

● **Nu mi-am pus probleme. „E o întîmplare a fiinţei mele". O întîmplare este şi faptul că m-am născut... Am talent, domnule !**

— Ce-aţi vrea să vă spună dumneavoastră — şi publicului — dramaturgii contemporani ?

● **Mai mult decît spun. Am jucat şi în piese de D. R. Popescu şi de Paul Everac, Ion Băieşu, Ştefan Oprea, Mircea Radu Iacoban şi Nelu Ionescu. Unele roluri mi-au plăcut, altele nu. În meseria noastră joci şi ce nu-ţi place. Vedeţi dumneavoastră, nu autorii stau faţă în faţă cu publicul, ci noi, actorii. Nu ştiu cîţi dintre spectatori se gîndesc în primul moment la autor cînd le place sau nu le place textul. Cîteodată mi-ar place ca-n locul meu, pe scenă să fie autorul, să simtă el, în locul meu, indiferenţa, răceala, apatia spectatorului. Ce-aş vrea să spun ? Pe ei i-aţi întrebat cum ar vrea ei să jucăm noi ? Credeţi că ar şti să răspundă ?**

— Celebritatea, credeţi, e doar o iluzie ? Cum vă explicaţi preferinţele publicului pentru actorul Dionisie Vitcu ?

● **Ce iluzie, care iluzie ? Nu pot să trec şi eu liniştit pe stradă, nu pot să intru într-un magazin, mă arată lumea cu degetul. Trebuie să mă furişez ca un hoţ seara, înainte de spectacol, cînd mă îndrept spre teatru. Înainte de spectacol am nevoie să mă concentrez, să mă pregătesc pentru rol. O fac de cum plec de acasă. Atunci nu mi-ar place să mă oprească nimeni pe stradă. Spectatorii îi iubesc pe actorii de comedie. Am apărut şi în emisiuni de televiziune şi în filme. Popularitatea se şi cîştigă. Eu nu refuz nici o invitaţie care mi se face. Merg în întîmpinarea publicului, mă duc „acasă" la el, recit versuri. Mulţi spectatori nu mă cunosc doar de pe scenă. Cînd te cunosc de aproape, cînd te simt, cînd te văd că „eşti om ca şi ei", spectatorii te îndrăgesc mai mult.**

— Premiul A.T.M., din anul 1986. În ce fel vă marchează ? Dincolo de satisfacţia dobîndirii lui ce mai e ?

● **Este cel mai important premiu care poate fi acordat, la noi, în ţară, unui actor. Premiul acesta mă obligă, nu mă marchează. Celălalt laureat al A.T.M.-ului pentru anul 1986 a fost Victor Rebengiuc. Am împărţit onoarea cu el, cu ceilalţi colegi care au primit premiul acesta în anii trecuţi. De aici înainte voi împărţi şi răspunderea.**

— Ispita înnoirilor estetice în arta scenică vă dă tîrcoale ? Ce înţelegeţi, în general, prin originalitate ?

● **„Înnoire estetică" mi se pare prea mult spus. Înnoiri scenice au adus Stanislavski, Gordon Graig, Artaud, Reinhardt şi ceilalţi. Originalitatea are o altă măsură. Cînd studiezi un rol de mare anvergură din dramaturgia clasică, citesc tot ce s-a scris despre el. Mă interesez cine l-a jucat, ce linie a dat personajului. Nu-mi place să semăn cu nimeni. Meseria noastră are o parte aşa zicînd de „interpretare" şi o parte de „creaţie". Nu-mi place nici să mă repet, de la o seară la alta. Un rol nu e încheiat în seara premierei, îl caut şi mai tîrziu, îl adulmec, îi caut alte dimensiuni. În felul acesta înţeleg eu „înnoirea". Pentru mine, „însemnările unui nebun" e ca un spectacol de jazz. „Improvizez" mereu. Cine m-a văzut o singură dată nu cunoaşte în întregime rolul lui Poprişcin, aşa cum l-am văzut eu. Firește, păstrez linia spectacolului, „croiala" rolului, dar inventez pe marginea lui în voia inspiraţiei.**

— Politica repertorială trebuie să sondeze mai activ gustul publicului respectînd acea dialectică rezumată de Topîrceanu în versurile : „că orice om cuminte, stăpîn pe punga lui, / cînd are gust de pere, nu cumpără gutui..." ?, versuri cărora dumneavoastră le dăruiţi o inegalabilă rostire...

● **Chestiunea e mai complicată. Actorul, este adevărat, e un copil mare. Şi publicul este la fel. Spectatorul ar vrea să mănînce, să zicem, numai pere. E mai uşor să muşti dintr-o pară zemoasă decît dintr-o gutuie. Copacii din livadă, vreau să zic autorii de teatru, nu rodesc numai pere, ci şi mere (să fiu rău ? chiar şi mere pădureţe), gutui şi chiar nuci. Sigur că e şi mai complicat să spargi nuca fără să-i sfărmi miezul. Pentru asta îţi trebuie un spărgător de nuci, vreau să zic un instrument specializat. Dacă nu ai instrumentul, îţi este de ajuns un ciocan sau chiar o piatră. Dar şi cu piatra trebuie să umbli cu grijă.**

E o politică şi cu fructele astea. Ea nu ţine numai de noi, actorii. Noi le desfacem, „la piaţă" — la preţul pieţei. Noi trebuie să ştim doar să ne „vindem" marfa.

Cornelia Gheorghiu

„După 25 de ani“

— **Secretul unei** cariere teatrale echilibrate şi de succes e şi acela de a nu cădea în cursă pe care ţi-o întinde nostalgia. A o lăsa pe seama publicului, doar a lui, nu-i însă la îndemîna fiecăruia. Tentaţia de a privi în urmă există, mai ales cînd, pentru că tu ai uitat, alţii vin să-ţi amintească un fapt aparent divers, că iată, ai deja la activ 25 de ani de teatru. Cum au fost ei, Cornelia Gheorghiu ?

— *Permiteţi-mi să mulţumesc lui Ştefan Oprea şi redacţiei Almanahului că mi-au amintit de acest timp rotund. Teatrul are viaţa lui — ca o viaţă adevărată, — cu decepţii, uitări, lacrimi cu care ne plătim bucuriile. Am trecut prin toate, anii mei au fost şi bogaţi şi străbătuţi de căutări, şi răscolitori şi... decoloraţi, important este să ai răbdare, să înveţi, să asculţi, să aştepţi, să înduri. Fără acest supliciu, fără dragostea adevărată pentru scenă şi public totul ar fi o tristă farsă..., ce-aş mai căuta pe scenă, aşa din fericire în fericire, din bucurie în bucurie, din victorie în victorie ! ! ! ?*

— Jocul dumneavoastră, Cornelia Gheorghiu, degajă o mare forţă poetică, aş spune, un fluid ce e captat şi în secunda de tăcere plină de expresivitate, şi în şoapta lipsită de banal patetism, şi în exsuberanţa uneori debordantă, molipsitoare de tinereţe, şi în accentul dramatic ce nu încrîncenă, ci iluminează. Mai mult, codul gesturilor, neîncîlcit inutil, convinge, emoţionează.

— *Arta noastră e ca şi iubirea, iubim în fiecare seară, venim bogaţi — rămînem săraci, ne risipim şi am fi fericiţi dacă am şti că am lăsat o urmă uşoară, un gînd bun în sufletul celor care se duc acasă... Ştiţi că noi la 11 noaptea, la 12 mai sîntem treji, nu* putem *adormi ?, nu ne este somn ?*

— Afirmaţia o face şi actriţa de film Cornelia Gheorghiu ?

— *Da, cred că filmul înseamnă o tentaţie care poate deveni fascinaţie şi pasiune. Ca experienţă de lucru e interesantă, ca rezultat, de asemenea, dar e cu totul altceva. Spectacolul de teatru e perfectibil de la o reprezentaţie la alta, el crescînd, îmbogăţindu-se de la o seară la alta, dînd actorului posibilitatea să tindă mereu spre mai bine. La actorul de film, care face şi teatru, sentimentul de neîmpăcare e mai acut.*

— Şi totuşi îndrăznesc să cred că „Întoarcerea lui Magelan“, „Stejar, extremă urgenţă“ şi „Gustul şi culoarea fericirii“ au demonstrat pe deplin că filmul românesc are nevoie de dumneavoastră.

— *Da şi eu de el şi el de mine. Speranţa mea în această direcţie rămîne întreagă. Există însă cauze, aparent obiective, care-i cam ţin departe pe actorii... de departe... căci cîţi actori buni „de departe“ ştiu şi fac bine şi teatru şi film ?... aşa că-i poţi număra pe degete ?... şi-ţi mai rămîne şi rest pînă la zece !...*

— Şi în film, ca şi în teatru, nu eşti de unul singur şi, dintre factorii multipli de care depinzi unii pot fi, uneori, potrivnici...

— *... e-adevărat, dar acum vreau să mă gîndesc numai la şanse. Ele au marcat fundamental formarea mea spirituală cu dobînzi, desigur asupra artei scenice şi ele se cheamă, îndeobşte, regizori. Şansa întîlnirii cu un regizor care să vadă în tine chiar ceea ce tu însuţi nu ştii, nu bănuieşti că stăpîneşti ca mijloc de exprimare artistică, este pe cît de necesară pe atît de binefăcătoare. Una din aceste şanse ale mele se numeşte Cătălina Buzoianu, o alta Cristian Hagi-Culea, Dan Nasta, Sorana Coroamă, Crin Teodorescu, apoi regizorii de film Cristiana Nicolae, Dinu Cocea şi Felicia Cernăianu.*

— Dintre roluri care e cel a cărui norocoasă apropiere de vis v-a dăruit altfel bucuria de a fi pe scenă ?

— *Norocoasă, da. Am avut norocul s-o „ating“ pe Ioana D'Arc (pe care o iubesc de cînd mă ştiu) cu Hannes Fischer în „Sfînta Ioana a abatoarelor“ de B. Brecht şi cu Dan Nasta în „Ciocîrlia“ de Anouilh. Şi-am mai avut un noroc jucînd Brecht de trei ori („Mutter Courage“, „Sfînta Ioana a abatoarelor“, „Viaţa lui Galilei“).*

— Acceptaţi ideea de model ?

— *Model ? Nu ştiu dacă m-a influenţat cineva anume... meseria noastră se cam „fură“... nu ştii cînd, cum, este în aer, vezi, simţi, respiri, dai înapoi cît poţi... har să fie... nu spun talent (el n-are definiţie ! —* este *sau* nu *este !) dar sigur a fost o şansă intrarea mea într-un colectiv rar în ţară în care să fie la un loc marea pleiadă : Miluţă Gheorghiu, Margareta Baciu, Any Braesky, George Popovici, Ion Lascăr, Costache Sava şi toţi cei cărora le cer iertare că nu le spun numele (dar nu-i loc ! !) am jucat cu ei, au venit la premiere, îi simţeam în lojă, mi-era frică de ei — frică profesională — şi-apoi le primeam sărutările ca pe nişte binecuvîntări... Am de la toţi cîteva rînduri, cărţi şi de la Any Braesky evantaiul dăruit ei de Aglae Pruteanu, şi un cordon de argint cu vorbele : „am o urmaşă“.*

— Şi ce se întîmplă cu această superbă moştenire ?

— *E greu de dus !*

SERGIU TUDOSE

O VIAȚĂ... ACOLO, SUB REFLECTOARE

— Vă numărați, Sergiu Tudose, printre acei aleși ai acestei profesiuni, teatrul, care reușesc să dea cea mai potrivită tușă portretelor schițate dramaturgic. Cu experiența de pînă acum care considerați că ar fi secretul punerii depline în valoare a datelor de talent, inteligență și sensibilitate ale unui actor ?

— Este un lucru știut că întrebările reporterilor sînt concepute cu bună știință atît de dificil încît cititorul care urmărește interviul așteaptă răspunsurile cu un fel de sentiment al pericolului aproape de neînlăturat, ca un spectator răvășit care vede capul dresorului între colții tigrului și spune suspinînd : îl mănîncă ?, îl sfărîmă ? Cam așa îmi sună întrebarea asta primă, sper ca celelalte să fie mai blînde ! Trebuie să dau un fel de răspuns, din păcate nu-l pot da pe cel adevărat deoarece dacă aș ști acest secret... aș înființa urgent un institut internațional cu cele mai dotate exemplare ale lumii în arta teatrală și în scurtă vreme aș instaura o teatrocrație. Cum însă nu dețin acest secret — de fapt nu cred că ar fi vreunul — încerc de fiecare dată, cu fiecare rol, să împletesc datele epocii, ale personajului, cu celelalte personaje, cu obișnuințele mele și ale colegilor mei, defectele mele și ale celorlalți, ascuțimea regizorului și sensibilitatea scenografului și a noastră, a tuturor, și țesîndu-le pe toate în orele lungi și chinuitoare ale repetițiilor mă trezesc în seara premierei. E destul de complicat procesul și trebuie să-l înțelegeți nu ca pe o malaxare necontrolată și întîmplătoare. Nu. Dar nici nu vă pot prezenta o schemă sigură a acestei fascinante munci a actorului. Ce știu sigur este că e nevoie de multă muncă, răbdare, seriozitate, și... talent. În orice caz, pentru a gusta din reușită nu e nevoie, cum spunea un personaj al lui Herman Hesse să strigi, să agiți brațele — păcate histrionice care nu dispar așa de ușor și care ne încearcă mereu — ci trebuie „să dogorești și să arzi".

— Există o stare de spirit propice întîlnirii ideale cu un personaj ?

— Personajele teatrului sînt ascunse între cuvintele textului. Mulți cărora le place spectacolul nu suportă lectura textului dramatic. Textul nu face decît să ne informeze aproximativ despre ce vrea să trateze autorul, ca și cum ai privi un atlas și ai spune despre Elveția că are munți iar Sahara nisip. Nu-i totuna cu o călătorie prin acele locuri. Cum textele devin astfel niște adevărate cutii cu minuni — să ne înțelegem, nu toate ne oferă asemenea revelații — există de multe ori posibilitatea de a te întîlni cu o stare de spirit cu totul specială care să te ducă spre o reușită impresionantă de proporții mici sau mari. În acest caz personajul și interpretul, în cazul actorului, sau spectacolul și regizorul, în cazul directorului de scenă, ș.a.m.d. să vină unul către celălalt, să-și descopere aceleași gînduri, să se completeze în dragoste, sau în ură și rezultatul acestei întîlniri să capete încununarea succesului. Am avut mai multe asemenea întîlniri și-mi face plăcere să mi le reamintesc ca pe niște locuri dragi unde întrebările se liniștesc și te poți odihni, doar o clipă, — lîngă Filip II din „Don Carlos" sau Ede din „Tango", Maiorul din „Familia Tött" sau Zilov din „Vînătoarea de rațe". De fapt eu încerc să-i găsesc fiecărui personaj acea stare de grație care să-i confere statutul de primă mînă și reușesc să le iubesc pe toate la fel de mult.

— Detașarea pe care o imprimă distanța în timp față de atîtea roluri de mult nereluate conduce, sigur, la o apreciere obiectivă și din partea dumneavoastră. Care ar fi concluzia ?

— Formularea aceasta „rolurile de mult nereluate" sună trist și melancolic, deoarece constați, cu părere de rău, că se adună o sumedenie de copii care ți-au fost dragi și nu-i mai întîlnești. Să revin totuși la întrebare care într-adevăr conține o profundă analiză a muncii noastre. Toate rolurile care-și încheie viața de spectacol rămîn pentru noi ca niște materiale de referință pentru noile roluri. Această activitate de analiză, de obiectivare, de bilanț este mai puțin interesantă pentru spectatori dar își are importanța ei majoră pe care am găsit-o formulată de marele nostru filozof Noica în cuvinte care ard, în măsura în care poți să spui și tu „astăzi pot face mai bine de cît îl puteam face ieri".

— Actorul intelectual în sensul cel mai total al cuvîntului e o personalitate, un creator autentic. Care credeți că îi sînt — de la acest nivel — îndatoririle față de el, față de public, față de toți cei cu care stabilește contacte, nu doar pe plan artistic ?

— Întrucît actorul este personajul prin gura căruia s-au comunicat, se comunică, și se vor comunica cele mai înalte idealuri, se vor infirma cele mai absurde păcate, nu pot desprinde pe intelectual de actor ; îi consider în cea mai adevărată simbioză, poate nu totdeauna perfectă, oricum, nicicînd separați. Îndatoririle oricărui intelectual față de tot ceea ce-l înconjoară sînt majore, de o covîrșitoare importanță, ei fiind mesagerul celor mai îndrăznețe idei, al întrebărilor celor mai ardente, martor și factor al celor mai dramatice lupte.

— Relația cu regizorul este fundamentală sau este un catalizator al succesului ?

— Am mai spus-o și o repet fiind convins de acest adevăr fără dubii. Nu se poate face teatru fără regizor. Nu cred în reușitele mari ale unui colectiv fără existența acestui ideolog strateg și organizator al trupei respective. Relația cu regizorul considerînd-o fundamentală, evident el este mai mult decît un catalizator al unui succes, ci al tuturor.

— Care ar fi opiniile dumneavoastră despre teatrul de astăzi dacă ați fi doar spectator ?

— Revenirea în stal este, ca să zic așa, o obligație continuă a actorilor, de fapt este singurul loc de unde se poate vedea „ce facem noi". Văd teatru, îmi place să văd teatru și cred că deseori spectatorii din sală ne văd rezemînd coloanele cînd locurile sînt ocupate de către ei. Îmi place și sînt satisfăcut cînd se pun în discuție, acolo, sub reflectoare, teze care mă fac să gîndesc ; nu suport soluțiile fericirilor sigure oferite de multe ori de dramaturgie. Cum nu cred că viața are un sfîrșit, îmi plac finalurile deschise. Nu-mi plac minciunile. Prefer o dezbatere argumentată omenește, în care să pulseze viața, chiar dacă are și greșeli inerente vieții. Nu-mi plac schemele decît atunci cînd sînt folosite pentru a ridiculiza. Îmi place teatrul și ar fi foarte greu să nu-ți placă atunci cînd îți amintești că Cehov, marele patriarh al teatrului spunea : „Teatrul este o forță care întrunește în ea toate artele, iar actorii sînt niște misionari. Nici o artă și nici o știință luate în parte nu sînt în stare să acționeze atît de puternic și atît de sigur asupra sufletului omenesc, ca scena".

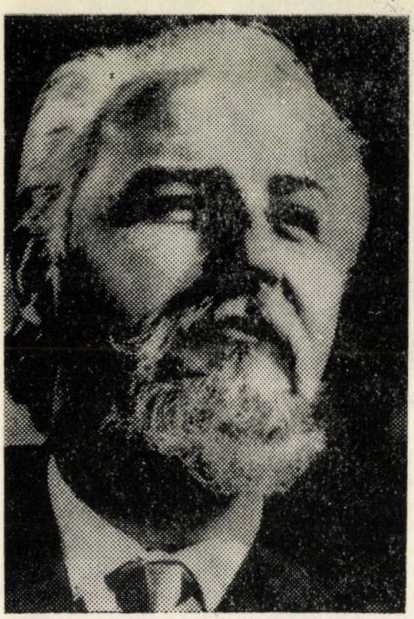

Teofil Vâlcu:

Lungul drum al actorului către rolul de excepţie, către MARELE spectacol

— Stimate Teofil Vâlcu, aş dori să încercăm a aşeza un punct pe i în acest dialog, nedrept de scurt, dar care, cu ajutorul dv. poate dezvălui faţete încă neştiute ale muncii în teatru. Spectatorul, mai ales cel de astăzi, e cam grăbit şi de aceea chiar cel al căruî interes pentru teatru nu-i pasager, nu acordă cît s-ar cuveni din energia lui emoţională straturilor multiple de semnificaţii explorate de actor într-un personaj, o scenă, o replică. Spectatorul, cu excepţii, fireşte, ia de-a gata rezultatul dînd, în funcţie de gust şi pregătire, verdictul. Din această categorie a publicului se recrutează „atotştiutorii", cei ce se pricep la teatru ca şi la fotbal, muzică şi... medicină. Ce-i de făcut ? Care-i rolul — dincolo de scenă — al actorului ?

— Ca om care prin profesiunea sa modelează conştiinţe, influenţează opinii, actorul trebuie să se definească în primul rînd pe sine deopotrivă ca om de teatru, de cultură, ca artist-cetăţean, să tindă a-şi împlini exemplar aceste atribute, să respecte arta pe care o slujeşte şi care nu poate supravieţui decît ca prilej de a înţelege mai bine, mai profund lumea în care trăim. Teatrul rămîne un for de cultură şi de educaţie, o şcoală şi, deci, fiecare colectiv artistic va avea publicul pe care şi-l formează, pe care îl merită. Acesta este, de altfel, un subiect de permanentă dezbatere a actorului cu el însuşi, a cărei concluzie e numai una : strădania perpetuă, neostenitul chin spre desăvîrşire, spre rolul de excepţie, spre seara, spre reprezentaţia unicat, spre marele spectacol la care eternul şi suveranul judecător care e publicul, fie el grăbit, într-un secol care aleargă, va încerca măreţia unor trăiri autentice. Avînd fericirea să mă nasc ceva mai devreme, am avut şi privilegiul de a-i cunoaşte pe mulţi dintre marii slujitori ai scenei ieşene şi româneşti, i-am urmărit la repetiţii, i-am urmărit jucînd, am jucat alături de ei... La institut mi-a fost profesor marele Braborescu, pe scena ieşeană Miluţă Gheorghiu, George Popovici, Ion Lascăr, Nicolae Şubă, Ştefan Dăncinescu, Costache Sava, Margareta Baciu, Any Braesky m-au ajutat să înţeleg în toate rosturile ei această inegalabilă profesiune.

— Sînt nume de răscolitoare rezonanţă faţă de care generaţiile de actori de azi au datorii imense, nu-i aşa ?

— Mai sînt însă unii tineri actori care cred că teatrul începe cu ei. Poţi fi sigur că nu vor realiza nimic. Sînt însă acestea regretabile (şi neglijabile) excepţii într-o generaţie nouă de slujitori ai scenei a căror dorinţă de afirmare nu are nimic de-a face cu carierismul, a căror puritate e intactă, a căror iubire pentru artă şi adevărul ei va păstra nestinsă făclia sacră a teatrului românesc.

— Care ar fi locul, peste ani, al acestei etape într-un muzeu al teatrului ?

— Va fi o etapă extrem de bine reprezentată. Talentul, munca, dăruirea actorilor acestui timp e o carte de vizită cu valoare de document. Actorii sînt cronica vie a timpului lor, spunea marele Will, e un adevăr şi al contemporaneităţii.

— Ce face un actor la 36 de ani de teatru şi peste 200 de roluri ?

— Aşteaptă, gîndeşte şi speră. O aşteptare activă, dătătoare nu rareori, de binefecătoare insomnii, căci noaptea e un sfetnic bun, gîndeşte la prezentul ce se transformă în istorie, la spectacol ca imagine a lumii şi la lumea ca... spectacol, la rolurile ce vor veni, eventuale surprize pentru public şi... pentru el.

— Un personaj anume ?

— Nicolae Iorga şi Regele Lear, dacă tot e să visăm...

interviuri realizate de
Alexandra HASAN

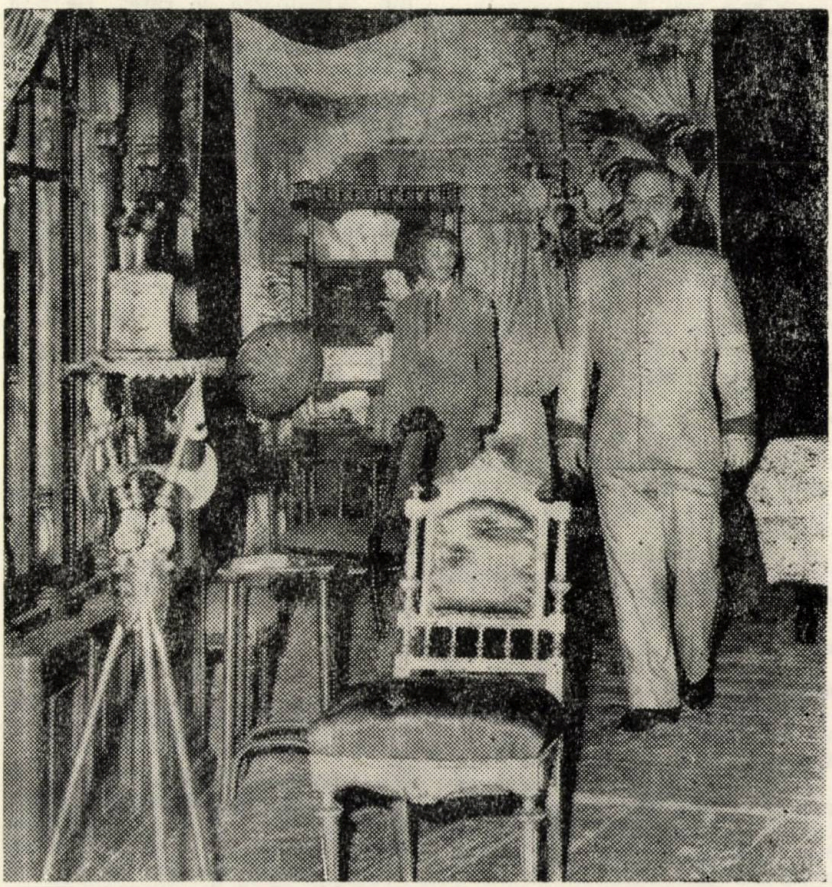

Scenă din „Reduta" de M. R. Iacoban la Teatrul Naţional „V. Alecsandri" cu Teofil Vâlcu şi Const. Popa

Dosarul „CINEMATOGRAF“

Fila întîia

Cred că nimeni nu a încercat vreodată şi probabil, nici nu a simţit nevoia să afle cu exactitate care ar fi datele de naştere ale literaturii, muzicii, picturii sau dansului. Aceste distinse „bătrîne doamne“ şi-au ascuns — din cochetărie, desigur! — vîrsta iar istoricii s-au mulţumit să menţioneze, cu o expresie unanim acceptată, că „originile se pierd în negura timpului“.

Doar cinematograful — cel mai tînăr cetăţean al lumii artelor — a trebuit să-şi alcătuiască o amănunţită fişă biografică şi să-şi declare chiar şi rudele cele mai îndepărtate, printre care se numără umbrele chinezeşti şi lanterna magică. Dornici de rigoare, cercetători şi biografi pedanţi au adunat cele mai semnificative fapte şi date, din vălmăşagul de mărturii, informaţii, documente, legende şi amintiri care compun, împreună, scurta istorie a filmului. Au scotocit cu aceeaşi rîvnă, arhivele de film şi registrele contabile pentru a stabili data şi locul naşterii celei ce a devenit „a 7-a artă“. În cele mai multe studii, dicţionare şi enciclopedii se consemnează la rubrica „data şi locul naşterii“ — 28 decembrie 1895, Salonul Indian din subsolul de la „Grand Café“, Boulevard des Capucines nr. 14, Paris; paternitatea fiind atribuită, în acest context, fraţilor Louis şi Auguste Lumière. Nu puţini sînt, însă, cei care contestă această dată, nu puţini sînt cei care reclamă paternitatea şi o dată cu ea gloria de a fi primii cineaşti din lume (chiar dacă în anii de început nimeni nu putea să întrevadă uluitoarea evoluţie a unei năstruşnice invenţii!). Pentru că minuţia cercetărilor întreprinse nu a dus — cum ar fi fost de aşteptat — la o singură şi adevărată istorie a cinematografului şi a originilor sale, ci a dat naştere la aprinse controverse.

Astăzi, după 9 (sau mai multe?!) decenii de existenţă, procesul paternităţii cinematografului nu are încă un verdict definitiv, controversele au rămas la fel de aprinse, partizanii la fel de partizani.

În rîndurile care urmează vom încerca să extragem din dosarul acestui proces cele mai convingătoare mărturii, probe şi pledoarii şi, pornind în această întreprindere cu toată obiectivitatea posibilă, vom încerca să rescriem (încă o dată?!) povestea naşterii cinematografului. Povestea naşterii unei invenţii tehnice, unei industrii, unui alt tip de spectacol (de bîlci?!) şi — în ultimul rînd (vai!) povestea naşterii unei arte noi. O poveste ce-şi are şi ea originile pierdute în negura timpului...

Trecînd — din lipsă de spaţiu — peste mai multe secole de istorie incertă, de intuiţii primitive, de descoperiri întîmplătoare, de tehnici oarecum înrudite, de experimentări şovăielnice să ne oprim la...

STRĂBUNICII CINEMATOGRAFULUI...

La acei oameni minunaţi, plini de neastîmpăr şi inventivitate, care în întreaga Europă sau în America, începînd din primele decenii ale secolului trecut cercetau, experimentau, descopereau noi mecanisme, noi aparate care să poată înregistra şi reda realitatea înconjurătoare în perpetua şi vie ei mişcare. Aceşti oameni minunaţi şi-au desfăşurat activitatea uneori inspirîndu-se din lucrările predecesorilor, alteori lucrînd independent dar, pornind de la aceleaşi principii (optice şi mecanice), au ajuns la soluţii asemănătoare, cam în acelaşi timp, ceea ce a dus la imensa confuzie care domneşte şi astăzi în analele filmului. Aceşti oameni minunaţi au fost (într-o ordine cronologică aproximativă) Doctorul Paris, Joseph Plateau, Emile Reynaud, Marey, W.K.L. Dickson, William Latham, Robert Paul, Max Sklanadovski, creatori ai unor maşinării bizar botezate — taumatrop, fenakistiscop, praxinoscop, cronofotograf, panoptikon, vitascop sau bioscop.

Aceste aparate — unele numai de înregistrare, altele numai de redare, unele mai simple, altele mai complexe — au fost variaţiuni utile ale aceloraşi teme şi fiecare în parte a contribuit la rezolvarea unei probleme tehnice, la îmbunătăţirea unei soluţii, la lămurirea unei dispute ştiinţifice. Recunoscîndu-le meritele şi împărţind onorurile, mulţi istorici foarte scrupuloşi în cercetările lor asupra priorităţii, au considerat că paternitatea acestei noi tehnici trebuie atribuită pionierilor. Toţi la un loc sau numai unul din toţi — aici părerile s-au împărţit, fiecare cercetător aducînd argumente susţinute nu întotdeauna numai de adevărul istoric, ci şi de simpatiile şi apartenenţa naţională.

Disputa cea mai aprigă, cea care a făcut să curgă rîuri de cerneală tipografică, a rămas însă, timp de nouă decenii — Edison sau Lumière?

BUNICUL SAU TATĂL?

Primul, în ordinea cronologică şi alfabetică, este Thomas Alva Edison, născut la 11 februarie 1847.

„Băiatul dumitale Tom e prost, leneş, rău şi obraznic. Dacă l-aş mai ţine în clasă ar însemna să stric bunul renume de care se bucură şcoala mea. Ai face bine să-l trimiţi să pască porcii deoarece n-o să iasă nimic bun din el“. Aceste cuvinte au fost adresate lui Samuel Edison şi semnate de directoarea şcolii din Port Huron, al cărui elev a fost pentru scurt timp Thomas Edison. Aceste cuvinte au pus de altfel capăt instrucţiei sale şcolare. Dar eroul (ca orice erou autentic) nu s-a lăsat intimidat şi n-a descurajat. Luptîndu-se cu greutăţile vieţii, el a continuat să-şi folosească îndemînarea, spiritul practic, ingeniozitatea tehnică spre binele civilizaţiei moderne dar şi spre propriul profit, calculat şi încasat cu grijă întreaga viaţă. Rentabilitatea fiecărei invenţii ieşită din laboratoarele Edison era cu exactitate calculată de experţii contabili ai firmei, iar asupra încasării tuturor drepturilor cuvenite vegheau cîţiva strașnici avocaţi.

În viaţa fiecărui om de afaceri, în activitatea fiecărui trust există însă şi eşecuri financiare sau afaceri ratate. Pentru neobosit inventivul Edison — a fost cinematograful.

Cercetările în viitorul domeniu al cinematografului le-a început în 1887, în laboratoarele sale din West Orange, propunîndu-şi să creeze „o maşină care să fie pentru ochi ceea ce este fonograful pentru ureche“.

Primul pas (făcut ca şi următorii de altfel, împreună cu William Kennedy Laurie Dickson, cel mai apropiat colaborator al său, devenit mai tîrziu — unul din principalii concurenţi) îl constituie kinetograful — o cameră de luat vederi care folosea filme de celuloid, fabricate şi livrate în exclusivitate de întreprinderile fotografice „East-

man". Cei care încep istoria cinematografului cu aceste filme — nu se poate spune „turnate" ci, mai degrabă, surprinse în laboratorul lui Edison, menționează și numele primului star — Fred Ott, al cărui fotogenic strănut a fost înregistrat pentru posteritate și s-a păstrat ca o probă de necontestat a paternității edisoniene. De altfel, susținătorii înfocați ai savantului american îi atribuie — lui și colaboratorilor săi — și producerea primului film sonor. Se povestește că la întoarcerea maestrului de la Marea Expoziție de la Paris, în 1889, Dickson l-a întîmpinat proiectînd un scurt film, în care imaginii sale animate pe ecran îi sincronizase cîteva cuvinte de bun venit, înregistrate pe fonograf.

Filmulețele puteau fi „vizionate" cu ajutorul kinetoscopului. După descrierile oferite de martorii din epocă acesta era ca un mic dulap de 1,50 m înălțime, prevăzut deasupra cu o lunetă. Pentru 25 de cenți puteai să vezi într-o lupă — timp de 30 de minute — cum în formatul unei cărți de vizită se animă mici personaje fotografiate pe un fundal negru.

Persoană întreprinzătoare, preocupată în același timp de mai multe invenții și de valorificarea lor, Edison, lasă cercetările în grija colaboratorilor și, cel puțin pentru moment, nu intuiește posibilitățile de comercializare ale acestei noi jucării. Interesul pe care alți oameni de afaceri îl dovedesc în legătură cu exploatarea comercială a acestui neobișnuit produs îl determină să-și breveteze invenția în 1891. Să-și breveteze invenția numai pentru Statele Unite nu și pentru Anglia și Franța.

„Cît ar costa ?" a întrebat Edison.

„Cam 150 de dolari" — i s-a răspuns.

„Nu merită atît" — a decis inventatorul.

Economisind astfel 150 de dolari, Edison pierdea milioane. Și neîncrederea în posibilitățile filmului de a aduce profituri (de posibilitățile sale artistice nu se îngrijea nimeni în acea epocă !) continuă. În aprilie 1894 se poate spune că începe industria cinematografului, doar că marfa comercializată nu era filmul, ci kinetoscopul. Primele aparate construite în laboratoarele Edison sînt vîndute cu 200 de dolari fiecare. Comerțul cu kinetoscoape înflorește rapid, se deschid săli speciale în care sînt instalate ciudatele mașinării, iar Edison, răspunzînd cerințelor pieții, produce noi pelicule. Apare atunci și primul studio de film din lume, botezat „Black Maria" (de fapt, o rulotă cu pereții negri, atît la exterior, cît și în interior și în care pe o mică estradă evoluau personajele filmulețelor — dansatoare, acrobați, boxeri).

Asociații insistă pe lîngă Edison să elibereze filmul din cutii, proiectîndu-l pe un ecran. Dar Edison răspunde : „Dacă facem mașina pentru ecran vom strica totul. Noi producem kinetoscoapele, le vindem în număr mare și obținem un profit bun. Dacă facem o mașină pentru ecran atunci vor fi necesare 10 în tot S.U.A. Să nu ucidem găina care ne dă ouă de aur". Edison estima potențiala piață a acestor noi aparate la 50 pentru întreaga lume. Previziunile sale, de obicei exacte, au fost infirmate de trecerea anilor, dar trebuie spus, spre scuza lui, că nici astăzi, istorici, teoreticieni, psihologi sau sociologi nu au reușit să definească magia pe care cinematograful o exercită asupra publicului său. Ca orice magie și aceasta scapă definițiilor.

La începutul anului 1895, sub presiunea unui public din ce în ce mai numeros, din ce în ce mai curios și mai avid să vadă, intuind cîștigurile viitoare, persoane întreprinzătoare se străduiesc să facă ceea ce Edison ezita să facă, născîndu-se astfel o aprigă concurență pe tărîmul unei arte ce încă nu se născuse. Dickson, părăsind compania Edison, prezintă în aprilie, presei și publicului din New York, un nou aparat numit „panoptikon", pe care-l realizase în colaborare cu Woodville Latham. Începe acum un înverșunat război în presă : „Este o fraudă să se prezinte sub alt nume invenția mea și voi acționa în judecată pe oricine" — declară furios Edison. Latham ripostează, arătînd deosebirile dintre cele două aparate, și-l provoacă pe Edison să-și prezinte public, imediat, „Kinetoscopul pentru ecran".

Mijloacele financiare modeste, imperfecțiunile tehnice evidente, boicotul organizat de avocații lui Edison au înclinat balanța spre cel a cărui autoritate științifică era bine afirmată, chiar dacă peste ani, Terry Ramsaye, unul din cei mai convinși susținători ai priorității edisoniene avea să recunoască : „Era fantoma unui spectacol, dar era prima".

În toiul acestui război, Thomas Armat își prezintă la Washington — „vitascopul". Cu acest nou concurent, și mai tînăr și mai lipsit de mijloace financiare, trustul Edison începe tratative, oferindu-i condițiile necesare pentru perfecționarea aparatului său și un nume sonor sub a cărui obladuire să-l lanseze.

Între timp, în martie 1895, pe bătrînul continent, frații Lumière (nume predestinat, cum s-a susținut ulterior) brevetaseră Cinematograful.

CEI DOI (SAU TREI) LUMIÈRE

Frații Lumière — Auguste și Louis — s-au născut în 1862 și, respectiv, 1864. Despre anii lor de școală nu s-au păstrat mărturii interesante. Se pare că s-au dovedit cu consecsvență elevi străluciți și că după ce și-au luat (primul) diploma în științe chimice, (al doilea) diploma în fizică, s-au apucat tot cu rîvnă, simț practic și ingeniozitate tehnică să pună pe picioare afacerile tatălui lor, fotograful Antoine Lumière. La 16 ani, Louis își ajuta tatăl la pregătirea plăcilor fotografice necesare în atelierul lor. La 18 ani lua asupră-i organizarea fabricării industriale a acestor plăci, după formula găsită de el. Sub emblema „Eticheta albastră", acestea au adus beneficii importante. La 30 de ani, frații Lumière dețineau prima uzină de produse fotografice din Europa continentală. Activitatea lor neobosită se desfășura pe mai multe planuri — creau noi mașini, descopereau noi formule chimice, căutau și obțineau capitaluri pentru finanțarea acestei noi industrii, formau cadrele tehnice necesare ei și organizau vînzarea internațională a produselor lor. Această întreagă și extinsă gamă de „servicii" o vor exercita și în domeniul cinematografului.

Retras din afaceri, Antoine Lumière nu-și pierde însă curiozitatea de a cerceta orice noutate tehnică pe care — într-un fel sau într-altul — fiii săi o puteau valorifica. Astfel, în 1894 se află printre primii spectatori care, în magazinul de pe bulevardul Poissoniere, se entuziasmează de kinetoscop. Ce a urmat povestește Charles Moisson, mecanicul șef al uzinelor Lumière. „În vara lui 1894, Lumière-tatăl a venit în biroul meu, unde mă aflam împreună cu Loius, a scos din buzunar o bucată de rolă de kinetoscop și i-a spus lui Louis : «Iată de ce ar trebui să te apuci ! Edison le vinde la niște prețuri uriașe, iar concesionarii kinetoscoapelor ar prefera să le cumpere la preț redus, din Franța». Îndată după această discuție, am început să lucrez împreună cu Auguste cîteva studii privind aparatul... Evident, n-am obținut nimic demn de luat în seamă. Atunci afacerea a fost reluată de Loius într-un mod mai metodic...". Acestei mărturii i se adaugă, peste ani, cea a lui Auguste : „M-am apucat și eu să construiesc un dispozitiv al cărui principiu nu mi-l mai amintesc. Într-o dimineață, era spre sfîrșitul lui 1894, mă duc în camera fratelui meu, care, fiind puțin suferind, era nevoit să stea în pat. Îmi spuse că neputînd să doarmă, și-a precizat condițiile pe care ar fi trebui să le împlinească pentru a-și atinge scopul și și-a schițat un mecanism... Într-o singură noapte, fratele meu inventase cinematograful !"

Lăsînd la o parte detaliile tehnice (pentru că, deşi s-a născut ca o tehnică, filmul există ca industrie şi artă !) lăsînd la o parte îmbunătăţirile aduse kinetoscopului sau originalitatea unor soluţii, trebuie spus că, spre deosebire de aparatul lui Edison, camera lui Lumière (în acelaşi timp, aparat de înregistrare şi proiecţie !) era de 10 ori mai uşoară, mai mică şi mai ieftină. „Dintre toate invenţiile mele, aceasta m-a costat cel mai puţin" — avea să declare Lumière. Cu ea, Louis, extrem de pasionat de noua-i descoperire, se deplasa în cele mai diverse locuri pentru a „lua imagini". Ca şi Dickson, îşi developa singur pelicula, fiind, în acelaşi timp, operator, laborant şi proiecţionist. Unicul operator, laborant şi proiecţionist, pentru că, pînă în 1896, a existat un singur aparat, ce fusese construit de Moisson după schiţele lui Louis, şi brevetat în februarie 1895 ca un „aparat servind la obţinerea şi vizionarea probelor cronofotografice". În martie 1895, într-un brevet suplimentar care aducea unele îmbunătăţiri tehnice, aparatul este botezat „cinematograf". La 2 martie avea loc prima proiecţie publică demonstrativă, la 10 iunie o alta la Congresul societăţilor franceze de fotografie şi după alte cîteva demonstraţii, la 28 decembrie 1895, primul spectacol cinematografic, organizat de bătrînul Lumière în subsolul de la Grand Café. Localul a fost închiriat pe un an, plătindu-se o locaţie zilnică de 30 de franci. Preţul unui bilet a fost fixat la 1 franc. La premieră a asistat doar Lumière-tatăl, care a refuzat ofertele foarte generoase ale unor directori de teatre, interesaţi de exploatarea noii invenţii. După mărturia lui Georges Méliès, pe atunci directorul teatrului „Robert Houdin", Lumière le-a spus : „Acest aparat este o taină şi nu vreau să-l vînd, vreau să-l exploatez eu însumi şi în exclusivitate". Afluenţa publicului, dornic să vadă noul spectacol, a adus uriaşe beneficii, depăşind şi cele mai optimiste previziuni. Presa a susţinut şi ea cu entuziasm cinematograful (chiar dacă „Le Radical" găsea la 30 decembrie 1895, „numele cam aspru" şi menţiona că domnul Lumière şi-a cerut iertare pentru acest cuvînt). Cu acest nume pornea în lume, atunci, la sfîrşit de an 1895, o nouă artă, la apariţia căreia şi-au adus contribuţia, conştient sau nu, toţi cei despre care am vorbit în aceste rînduri şi mulţi alţii, care le-au urmat. Printre aceştia se numără şi Georges Méliès, căruia Loius Lumière îi spunea în semn de omagiu : „Eu am inventat doar cinematograful, creatorul spectacolului cinematografic sînteţi dumneavoastră".

Cine este părintele cinematografului ca artă ? Cine sînt cei ce au contribuit la edificarea limbajului, la constituirea unei stilistici proprii ? Aici începe o altă poveste, care încă nu s-a scris întru-totul, pentru că nu s-a sfîrşit...

Anişoara DUMITRESCU

■ Michèle Mercier („Angelica")

■ Marilyn Monroe şi Arthur Miller

■ Lorette Young

■ Sonya Henje („Steaua nordului")

FRANÇOIS TRUFFAUT

cel care n-a plecat...

François Truffaut, celebrul cineast, inițiatorul „Noului Val" de acum peste un sfert de veac, regizorul cel mai iubit și cel mai hulit, autorul a peste douăzeci de filme și unul dintre cei mai acerbi critici ai cinematografului francez, e atît de prezent în viața cinematografiei mondiale încît ne vine greu să credem că au trecut trei ani de la moartea lui.

S-a născut la Paris, la 6 februarie 1932. A avut o copilărie și o adolescență zbuciumate, marcate de neînțelegerile cu părinții („Imi amintesc de adolescența mea ca de un coșmar"), dar a iubit încă de atunci cinematograful și a început să-i pătrundă tainele. Aproape întreaga lui operă din prima perioadă de creație este influențată, dacă nu chiar determinată de viața și formația sa. Ciclul *Antoine Doinel*, cel puțin, început în 1959 cu „Les 400 Coups" („Cele 400 de lovituri") și încheiat în 1978 cu „L'amour en fuite" — ciclu interpretat în întregime de actorul lui preferat, Jean-Pierre Léaud — lasă o asemenea impresie. Iubește cu frenezie cinematograful american (pe care îl consideră „cel mai mare din lume"), desfide violența și erotismul cinematografului modern, opunîndu-i, prin propria creație, o sensibilitate ieșită din comun și o sinceritate dezarmantă, dublate de o tandrețe discretă „semn al unei amărăciuni precoce" (Pierre Leprohon).

Cel care — alături de Jean-Luc Godard și Alain Resnais — era întemeietor și principal promotor al „Noului Val" a început prin a face critică de film, fiind socotit, la o vîrstă foarte tînără, un adevărat „spintecător de maeștri". A atacat — în principalele publicații de specialitate, „Cahiers du Cinéma" și „Arts" —, cu o virulență fără precedent, cinematograful francez tradiționalist, pietrificat, făcîndu-și, prin aceasta, foarte mulți adversari. Organizatorii marelui festival de la Cannes i-au interzis participarea, în 1957, pentru că scrisese că festivalul este „un eșec dominat de compromisuri, de aranjamente și pași greșiți". Sublimă ironie a soartei însă (de care pot avea parte numai cei aleși), peste doi ani, Truffaut are Cannes-ul la picioarele sale, supus precum taurul învins de un viteaz toreador: criticul neiertător trecuse în spatele aparatului de filmat și realizase „Cele 400 de lovituri" (titlu simbolic, parcă, mai ales pentru lovitura pe care filmul o dă cinematografului tradiționalist). Marele Premiu pentru regie impune dintr-o dată un maestru și validează actul de naștere al „Noului Val".

După acest succes, Truffaut devine purtătorul de cuvînt al generației sale: „Filmele tinerilor cineaști — zice el — seamănă extraordinar cu oamenii care le fac, pentru că le fac cu toată libertatea.

Acesta e singurul punct care ne unește: libertatea... Nu avem linii estetice comune, nu există decît apropieri datorate hazardului"; „Socotesc de datoria tinerilor cineaști să contribuie la smulgerea cinematografului francez din scleroza și rețetele de fabricație în care s-a împotmolit"; „Fac filme pentru a-mi realiza visurile adolescenței, pentru a-mi face bine și, dacă e posibil, pentru a face bine și altora"; „Pentru mulți cinematograful este o scriitură, pentru mine el este un spectacol"; „Eu îmi fac filmele opunîndu-le cu violență unul altuia din dorința de a contrazice formal ceea ce am făcut mai înainte"; „In cinematograf, un prea mare realism nu dă nimic bun. Căutarea în exclusivitate a realității nu mai este, la un moment dat, interesantă; filmul trebuie să fie, cred, veridic plus încă ceva"; „Nu pot să fac ceva ce nu simt cu adevărat"; „Ecranul nu trebuie să constituie o fereastră asupra lumii, ci o ascunzătoare a ei". Sînt numai cîteva opinii care schițează profilul sumar al cineastului.

Ce este, totuși, filmul său de debut, *„Les 400 Coups"*? Nici într-un caz nu e un film autobiografic cum îl socotesc unele dicționare (v. Dictionnaire des cinéastes" par Georges Sadoul, edition du Seuil, 1965). Truffaut însuși spune într-un interviu: *„Les 400 Coups* nu este un film autobiografic, dar m-au inspirat anumite împrejurări ale existenței mele, ale copilăriei nenorocite, ale unei neînțelegeri crude între părinți și fiul lor, consecințe ale unui anumit gen de viață actuală și ale problemelor pe care le pune ea oamenilor". La început regizorul intenționa să facă un scurt metraj (mai făcuse, înainte, două asemenea filme: *„O vizită"*, pe 16 mm, montat de Alain Resnais, în 1955, și *„Les Mistons"*, 1958, după o nuvelă de Maurice Pons); dar, „încetul cu încetul, filmul s-a sistematizat într-un fel de cronică a adolescenței, în special a vîrstei de 13 ani, care este o răscruce grea. Am încercat să rămîn foarte aproape de documentar, să lucrez cu minimum de ficțiune". Sincer, regizorul recunoaște că nu știa exact în ce direcție să îndrepte filmul, că făcea doar experiențe și că sensurile sociale, generale filmul le-a căpătat de la sine. Marele Jean Renoir vedea în filmul acesta „un adevărat portret al Franței de astăzi"; era, într-adevăr, în „Les 400 Coups" un strigat de protest social, cel mai puternic strigăt al cineastului, a cărui intensitate nu se va mai repeta în niciuna din peliculele care-i formează opera. O altă caracteristică a filmului — marea sinceritate; unii critici au presupus că aceasta ar decurge din ignoranța tehnică a cineastului începător dar în realitate sinceritatea, emotivitatea, delicatețea și lirismul făceau parte din structura intimă a artistului. Puternica lui personalitate, dominată de o sensibilitate specială, s-a impus repede, în anii următori, cu filmele *„Tirez sur le pianiste"*, 1960, *„Jules et Jim"*, 1961, *„La Peau Douce"*, 1963; universul său de idei și dominantele stilistice erau deja constituite. Cineastul era deja socotit un reputat maestru. Ceea ce, însă, nu-l scutea de critici aspre. Despre *„Tirez sur le pianiste"* Pierre Leprohon scrie că nu mai are savoarea filmului de debut, că promovează gustul pentru farsă, un umor scrîșnit, că amestecă genurile și că urmărește să deconcerteze publicul. Criticul recunoaște totuși în schițarea profilului personajului central (interpretat de Charles Aznavour), precum și în tonul povestirii o duioșie deosebită. Jean de Baroncelli însă apreciază tainica melancolie de care sînt impregnate scenele de dragoste și care dă filmului o rezonanță tragică; iar Michel Capdenac (în „Lettres françaises") exclamă entuziasmat: „Iată cinematograful viitorului! Să-l salutăm!"

„Jules et Jim" ecraniza un roman curios, scris de un bătrîn, Henri Pierre Roché, la vîrsta de 74 ani. „Cartea e minunată — nota Truffaut; este de o candoare și de o simplitate extraordinară. Trebuia, pornind de la povestea cea mai scabroasă care poate exista — doi băr-

Gros-plan din filmul „Cele 400 de lovituri"

baţi şi o femeie trăind împreună o viaţă întreagă — să iasă un film de dragoste, cel mai pur posibil, şi aceasta datorită nevinovăţiei celor trei personaje, integrităţii lor morale, duioşiei şi mai ales pudorii lor. O poveste tristă prin linia ei generală, dar comică prin detalii".

Critica a socotit filmul drept cel mai original şi mai bun film al lui Truffaut, apreciindu-i duioşia, căldura umană — care anulează orice echivoc al subiectului — apoi vivacitatea ritmului, naturaleţea parodiei sinceritatea şi umorul, precum şi admirabilul joc al actorilor — mai ales Jeanne Moreau şi Oskar Werner. (Pierre Leprohon). E preţuit, apoi, climatul de prospeţime, de puritate, de sinceritate total situate în afara moralei curente (René Gilson).

Marea sinceritate şi spontaneitate, tonul de confesiune „realizat cu brio" (Pierre Bilard) mai este apreciat şi în scheciul cu care Truffaut participă la filmul „Dragostea la 20 de ani" (alături de Wajda, Rossellini-jr., Ophüls-jr. şi Shinatra Ishikara), iar în *La Peau Douce* („Pielea catifelată") e observată tendinţa spre un clasicism narativ. Urmează însă, în 1966, un film fundamental nu numai pentru opera regizorului, ci pentru întreg cinematograful francez : *„Fahrenheit 451"*, ecranizare în culori (cu Julie Christie şi Oskar Werner) a unei cărţi de Ray Bradbury ; e povestea zguduitoare a unei societăţi în care lectura cărţilor este considerată criminală, interzisă şi pedepsită prin lege — trimitere fără echivoc la perioada neagră a înfloririi fascismului. Titlul nu numeşte altceva decît temperatura la care iau foc cărţile, transformîndu-se în scrum. Cineastul îi dă însă o extindere cu rang de generalitate : ca termen ştiinţific, titlul poate însemna „neliniştea, spaima omenirii în faţa cuceririlor tot mai spectaculoase ale ştiinţei, cuceriri care ar putea duce într-o zi la distrugerea umanismului."

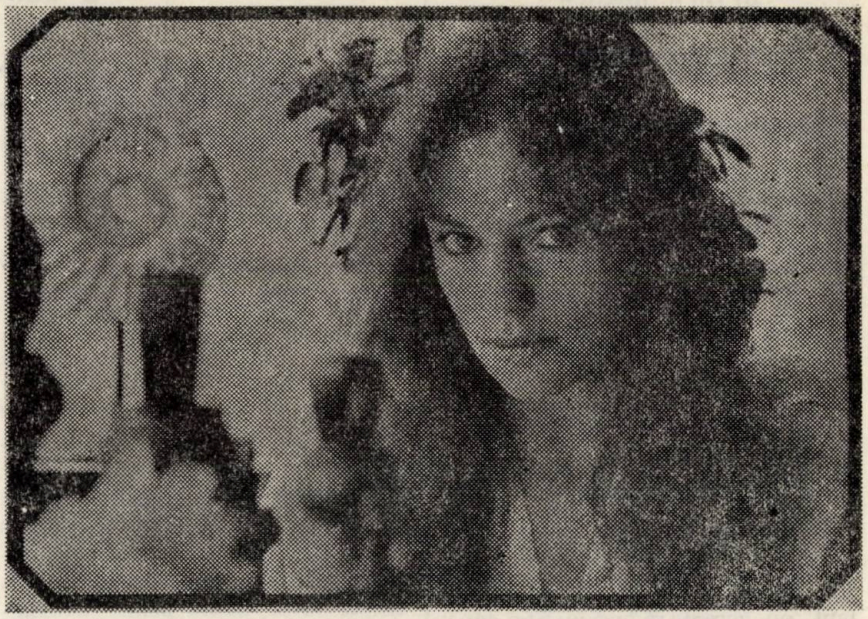

Jacqueline Bisset, vedeta „Nopţi americane"

Subiectul e, în aceeaşi măsură, de anticipaţie ştiinţifică. Truffaut însuşi a declarat că a fost preocupat să păstreze un constant echilibru între fantastic şi real, între iluzoriu şi concret, între umor şi tragic, „unul născîndu-se adesea din celălalt, spre uimirea noastră că poate fi astfel". Dintr-o poveste ştiinţifico-fantastică, Truffaut face — observa Pierre Leprohon — o dramă profundă, opunînd aservirii psihologice a oamenilor salvgardarea inteligenţei : „Tot sensul filmului, tot secretul lui stă poate în aceea că a făcut sensibilă, concretă, existenţa, prezenţa cărţii, ceea ce include şi reprezintă ea, am fi tentaţi să spunem sufletul ei, şi ceea ce este ea pentru om, eternitatea gîndirii lui". Finalul este emoţionant : oamenii-cărţi, refugiaţi în păduri, recită cărţile pe care le învăţaseră pe dinafară în credinţa lor fantastică în cultură, apărînd-o împotriva tuturor adversităţilor şi a vandalismului.

Truffaut a fost cineastul care a dat naştere celor mai multe comentarii contradictorii din cinematografia franceză. Ferit de monotonie şi linearitate, cinematograful lui s-a caracterizat prin acuitatea viziunii asupra realităţii (adesea atenuată de tonul rezervat şi de discreţia regiei), prin încărcătura de adevăr a privirii sale aruncate spre viaţa de toate zilele chiar dacă, supremă elegantă, el situează trăirea cotidiană în trecut" (ca în *„L'Histoire d'Adèle H."* sau în *„Le Dernier Métro"*). În ultimul film despre care avem ştire — *„La Femme d'à côté"*, (cu Fanny Ardant şi Gérard Depardieu) 1981 — toată afecţiunea cineastului este îndreptată spre Mathilde ultimul din galeria sa de portrete feminine interpretate de mari actriţe (Jeanne Moreau în *„La Mariée était en noir"*; Claude Jade în *„Baisers Volés"* şi *„Domicile conjugale"*, Isabelle Adjani în *„L'Histoire d'Adèle H."*, Catherine Deneuve în *„Le Dernier Metro"*).

Reconstituirea „pe bază de documente" a unei drame care a tulburat lumea în secolul trecut : „Adèle H" — H de la Hugo (Isabelle Adjani şi François Truffaut)

Un mare cineast a trecut — cu mult înainte de vreme — în lumea tăcerii şi a umbrelor, acolo unde nici ochiul magic al aparatului de filmat nu poate pătrunde ; lăsînd odihnei fiinţa lui zbuciumată, să ne bucurăm că ne rămîne lumina spiritului său prin bogata sa operă filmică.

Ştefan OPREA

Actorii despre

FRANÇOIS TRUFFAUT

JEAN-PIERRE LÉAUD :

Îi datorez totul lui François. El nu numai că mi-a insuflat dragostea pentru film, dar mi-a oferit, pe deasupra, cea mai frumoasă meserie din lume : meseria de actor. Astăzi, actorul preferă să tacă, spre a lăsa să vorbească personajele sale, Antoine, Claude sau Alphonse. Aș adăuga că François a fost omul la care am ținut cel mai mult, așa cum obișnuia el să spună despre prietenul său André Bazin. Îmi lipsește. Ne lipsește.

SERGE ROUSSEAU :

Truffaut a fost cu adevărat ceea ce se cheamă un autor. **Avea mare nevoie să-și simtă aproape personajele pe care le crea. De aceea, de fapt, nu accepta să facă un film după un scenariu venit „dinafară". Era absolut necesar ca ideile să-i aparțină, sau, cel mult, să vină de la cei apropiați lui, sau să-i fie inspirate de vreun roman. De aici importanța pe care el o dădea raporturilor sale cu actorii, deveniți astfel un soi de mediatori. De aici experientele sale ca actor, în propriile-i filme sau în filmele lui Spielberg : o modalitate de a trăi din interior situațiile, de a vedea ce se petrece în adîncul sufletului actorilor.**

JEANNE MOREAU :

Prietenii lui François nu au avut de loc o viață ușoară : cînd ești prieten cu el, te expui severității sale. De aceea a și fost atît de mare, de important pentru toți. E greu fără el. Foarte greu. Viața e aproape de nesuportat. Parcă am fi în („no man's land") „Ținutul nimănui".

MARIE-FRANCE PISIER :

Ceea ce m-a frapat la Truffaut, ca actriță (mă refer în special la L'Amour à vingt ans / **Dragostea la 20 de ani), a fost faptul că existau momente de mare libertate, de improvizație, dar și scene filmate, din contră, sub îndrumarea lui strictă. Îmi amintesc de una, foarte importantă în economia filmului, în care trebuia să facem (Jean-Pierre Léaud și cu mine) o serie de gesturi de o precizie fantastică, gesturi pe care ni le dicta François. El îi spunea lui Jean-Pierre : „Întorci capul așa, nu prea mult". Apoi mie : „Îți duci lănțișorul la gură ; nu, nu de două ori ; o singură dată, hai încă o dată. Pui picior peste picior. O dată doar. Gestul trebuie să fie mai categoric". Era ca o adevărată partitură muzicală. Am înțeles atunci — scena s-a dovedit a fi cea mai frumoasă din tot filmul — că actorul poate deveni, un instrument, dar și că, alături de François, trebuia să fii cînd disponibil ca un obiect, cînd inventiv, cînd dezinvolt.**

Traducere și adaptare de
Anca-Maria RUSU

O convorbire cu François Truffaut :

MESERIA DE CINEAST

F.G. : Cînd, cum și de ce ai devenit cineast ?

F.T. : *Aș putea vorbi despre mai multe etape, de fapt. La început, eram un simplu amator de cinema ; îmi plăcea să văd multe filme. În etapa a doua, îmi plăcea deseori să văd aceleași filme. Etapa a treia a constat în încercările de a afla ce se află în spatele filmului ; a existat un moment cînd am început să-mi notez numele regizorului vreunui film care-mi plăcuse, iar acasă întocmeam adevărate dosare. Apoi, apoi am încercat să scriu despre filme, să-mi public articolele ici și colo ; iar după satisfacerea serviciului militar, am devenit critic de film la* Cahiers du cinéma *și la* Arts et Spectacles. *Într-un săptămînal nu este de ajuns să afirmi „e bun" sau „e prost", trebuie să povestești filmul respectiv; or, nu e de loc simplu să rezumi un scenariu în zece rînduri ; apoi, trebuie să-ți prezinți și argumentele pro sau contra. Am impresia că acum, în această perioadă, am înțeles... — cum să vă spun ? — ce înseamnă să construiești un scenariu. În ceea ce privește regia, era ceva mai problematic, dar urmărind un film de mai multe ori și cunoscîndu-i deja povestea, te poți concentra asupra mîinii regizorale. Am făcut apoi unul sau două filme mute pe 16 mm, care spuneau, totuși, o poveste. Nu mi-au plăcut niciodată documentarele, ci mi-a plăcut să istorisesc ceva. Am mai făcut și un scurt metraj pe 35 mm, formatul profesionist. Era tot un film mut, desfășurat în plin soare, ceea ce ne dispensa de lămpi sau de alte materiale electrice. Un prieten de-al meu avea o cameră de luat vederi, ne mai trebuia deci o peliculă pe care am cumpărat-o. Ceea ce a rezultat se numește* Les Mistons / Puștanii. *Cinci copii urmăresc un cuplu de îndrăgostiți. Acțiunea se petrece în sudul Franței. Este povestea unui băiat și a unei fete, supravegheați pas cu pas pe stradă, la cinema, peste tot, de cinci puștani.*

Făcînd acest film, mi-am dat seama că-mi place să lucrez cu copiii. Pelicula a avut un succes destul de mare pentru un scurt metraj și a primit o primă de cinci milioane de la „Centre du Cinéma". Mi-a venit atunci ideea de a face mai multe filme de mică întindere, cu copii. Ceea ce am făcut, e drept, 15 ani mai tîrziu, cu Argent de poche / Bani de buzunar. *Mi-am abandonat însă proiectul, preferînd să dau amploare unuia dintre aceste subiecte. Și iată primul meu film.*

F.G. : De cînd ți-ai dorit să lucrezi în cinematografie ?

F.T. : *Cam de pe la 11, 12 ani, cînd mergeam să văd filmele franceze din timpul războiului. Pe vremea aceea, nu rulau filme americane, ci doar germane — foarte proaste, de altfel —, italiene — care nu erau nici ele grozave — și franceze de foarte bună calitate. Am început să-mi doresc să lucrez în acest domeniu urmărind o peliculă de mai multe ori, dar n-am îndrăznit să sper că odată voi deveni regizor. Pe atunci, regizorii tineri erau foarte puțini. La început, aceasta era o meserie în care îți făceai debutul foarte devreme, dar mai apoi, cum filmele costau, cum în jurul aparatului de filmat și al echipelor respective se aduna foarte multă lume, iată-i pe regizori debutînd nu mai devreme de 45 de ani. Mă gîndeam să devin critic de film sau, dacă eram capabil de mai mult, scenarist ; să concep scenarii, să-i ajut pe alții să facă film. Apoi, odată cu „Noul Val", am început să facem cu toții film.*

F.G. : Cum îți pregătești scenariile ? Te gîndești cu mult timp înainte la ele ?

F.T. : *Da. Totul pornește de la o idee : ce-ar fi să fac un film în care să apară un astfel de personaj, sau o atmosferă ca asta. Mă gîndesc apoi din ce în ce mai mult, ca la un moment dat să încep să notez ceea ce-mi trece prin minte, alcătuind un fel de dosar cu un titlu provizoriu. Acum, spre exemplu, lucrez la un astfel de dosar :* L'Agence Magic. *Nu cred că filmul se va numi așa, dar în orice caz, filmul va prezenta o trupă nu prea mare și cam jerpelită de music-hall, care face turnee în provincie, niște personaje cam anacronice ; și de fiecare dată cînd am cîte o idee, o notez pe o foaie de hîrtie pe care o introduc în dosar. Și, într-o bună*

zi, tot gîndindu-mă așa, îl deschid, împreună cu Suzanne Schiffman, încercăm să construim o intrigă și să vedem dacă putem alege ceva. Nu sînt sigur că ceea ce va ieși va fi un film, decît în momentul în care am terminat și ultimul sfert de oră de peliculă. Mi-e întotdeauna teamă de final. E foarte ușor să faci un film, primul sfert de oră sau prima jumătate de oră de asemenea, dar ce greu este să găsești un final mulțumitor; de aceea nu spun: „Gata, începem turnarea!" decît în momentul în care știu sigur cum va fi ultimul sfert de oră.

F.G.: În general, îți ia mult timp un film?

F.T.: *Uneori da, alteori merge repede. Și apoi există unele subiecte care-mi inspiră teamă fiind noi pentru mine, sau mai complicate. În astfel de cazuri, am nevoie de ani de zile. Așa s-a întîmplat cu* L'enfant sauvage / Copilul sălbatic, *la care m-am gîndit patru ani pînă să mă hotărăsc să-l turnez. Știam că nimeni nu si-ar fi ales un astfel de subiect. În general, ideile diferă, dar sînt și unele care parcă plutesc în aer. Atunci trebuie să te grăbești, altfel există riscul mai multor filme pe aceeași temă. Cînd am făcut* La Nuit américaine / Noaptea americană, *de pildă, despre cum se face un film, am simțit că a venit clipa în care vom vedea pe ecrane aparate de filmat, regizori la lucru; atunci am vrut să fiu eu primul, să le-o iau altora înainte; scenariul l-am scris, într-adevăr, repede în aceste condiții.*

F.G.: Ai lucrat la multe filme împreună cu Suzanne?

F.T.: *La primul,* Les 400 Coups / Cele 400 de lovituri, *nu. Dar la al doilea,* Tirez sur le pianiste / Trageți în pianist, *ea a fost deja script-girl, deși muncea alături de mine și ca asistent de regie. Lucrăm împreună în fiecare duminică în timpul turnărilor; urmărim ceea ce n-a fost bun în cursul săptămînii încheiate și fixăm ceea ce vom face în continuare, ceea ce trebuie tăiat sau combinat; hotărîm să mergem în anumite locuri sau să renunțăm pentru a cîștiga timp. Suzanne m-a ajutat astfel pînă la* La Sirène du Mississipi / Sirena de pe Mississipi. *Cînd m-am hotărît să joc pentru prima oară (în* L'enfant sauvage), *conștient fiind că îmi va fi greu să mă judec singur (n-o pot face atunci cînd fac și actorie), i-am cerut să-mi fie asistentă pentru scenele în care apăream împreună cu copilul. În momentul în care terminam de jucat, ea era aceea care spunea „stop", iar cînd începeam tot ea striga „Motor".*

F.G.: Ai lucrat cu aceeași echipă tot timpul?

F.T.: *Da, aproape tot timpul. Iar Suzanne, începînd cu* L'enfant sauvage, *mi-a fost prima asistentă, pentru ca acum să semneze scenariile împreună cu mine, lucru firesc, date fiind propunerile valoroase pe care le face referitoare la subiect.*

F.G.: Cum procedezi...? Parcă spuneai că „L'argent de poche" („Bani de buzunar") era un sketch cu punctul de plecare în „Les Mistons" („Puștanii").

F.T.: *Îmi propusesem să fac șase sau șapte istorioare cu copii. În una din ele, de exemplu, o fetiță strigă de la fereastră, din pur capriciu, „Mi-e foame!" Pe toate mi le fixasem bine în memorie sau chiar pe hîrtie. După un an mi-am spus: „E momentul să și fac acest film. El nu trebuie să apară doar ca o înlănțuire de skeciuri, ci și ca un tot unitar ale cărui personaje să fie copii urmăriți de la naștere și pînă pe la treisprezece ani, de la primul biberon pînă la primul sărut". Turnasem pînă atunci cîteva pelicule despre adolescenți. De data aceasta ne-am gîndit să urmărim ceea ce se întîmplă înainte de adolescență. Acum un an și jumătate, am început, împreună cu Suzanne, să fixăm personajele, să construim niște episoade care să completeze și să se îmbine ca într-un roman.*

F.G.: Așa se întîmplă cu fiecare film?

F.T.: *Nu. Uneori un film are un personaj central, pe care îl urmărim de la un capăt la altul, ceea ce e relativ ușor;* Adèle H., *de exemplu. Exigențele sînt altele, în astfel de cazuri. E nevoie de multă rigurozitate.*

F.G.: Mi s-a spus că turnarea a fost cam tensionată?

F.T.: *Da, o muncă cu adevărat dură pentru actriță, fără urmă de glume sau umor. Probabil că și din acest motiv am făcut* L'Argent de poche / Bani de buzunar *după. Nu a fost deloc odihnitor, ci doar un alt gen de oboseală.*

F.G.: Proiecte?

F.T.: L'Agence Magic, *poate: încă nu știu exact ce va ieși. Mai am în minte cîteva subiecte legate de copii, dar nu vreau să fiu clasificat drept specialist al genului. Deci mai aștept.*

F.G.: Cum îți alegi actorii?

F.T.: *Cînd îți proiectezi probele, îți spui: „Hm, ăsta n-ar fi rău în rolul lui Julien. Apoi un alt personaj se desenează încetul cu încetul. Da, un blond și un brunet, bun. Și totul se clarifică puțin cîte puțin. Alegerea se face după proiecție. Se poate ca în timpul probelor, cineva să nu ți se pară potrivit, ca mai apoi, pe ecran să vezi totul cu alți ochi. Poți cunoaște cu adevărat un actor la montaj, pentru că în timpul turnării totul se petrece într-un tempo prea rapid. Odată cu relantiurile și reluările îl „vezi" cu adevărat: dacă are ticuri, manii; unele gesturi îți scapă; pentru data următoare știi să scrii ceva mult mai potrivit pentru respectivul actor.*

F.G.: Cînd dădeam probele pentru „L'Argent de poche" ne-ai pus să spunem un fragment din „Avarul", deși în scenariu nu figura așa ceva.

F.T.: *La probe se dau de obicei niște texte, urmate de un interviu. Cînd ai venit să dai proba, nici nu mă gîndeam că vei juca rolul lui Julien.*

F.G.: Ieri, monteurul mi-a spus: „Ciudat, dar te cunosc fără să te fi văzut vreodată".

F.T.: *Așa este. Te-a urmărit ore în șir.*

F.G.: Pot exista și ticuri care să nu-mi aparțină?

F.T.: *Sigur că da. Acțiunile, gîndurile, gesturile care ți se cer să le faci nu sînt ale tale. Da, nici măcar gesturile. Sînt convins că în viața de toate zilele ești cu totul altfel decît în* Bani de buzunar. *În primul rînd, nu ești un nefericit, iar comportamentul tău este și el diferit. Nu faci decît să joci un rol. Sper că nimeni nu va face confuzii.*

F.G.: În timpul turnării, schimbi des scenariul?

F.T.: *Da. Chiar mult, cum a fost în cazul* Banilor de buzunar. *Scenariul* Adèlei H. *însă a rămas intact. Era, de altfel, foarte logic, foarte riguros. Dar am și lucrat la el patru ani încheiați. În ceea ce privește* Banii de buzunar, *dialogurile erau improvizate, deci era normal să apară pe parcurs multe schimbări.*

F.G.: Pe cine preferi în materie de film?

F.T.: *În Franța, pe Eric Rohmer; în Italia, pe Fellini și Visconti; în America, pe Hitchcock, Polanski, Buñuel, Bergman. Îmi plac regizorii ale căror filme aduc a roman, care-și scriu ei înșiși scenariile, ale căror filme seamănă între ele, fără a fi însă artificiale. E interesant să le vezi înainte de a apărea pe ecrane, să regăsești elementele deja în filmele precedente, dar și pe cele noi, care îți vorbesc despre perioada pe care o traversează autorul, despre gîndurile sale referitoare la un subiect sau altul.*

Interviu consemnat de
Phillipe GOLDMAN

François Truffaut • de Milos Forman văzut

Îl adoram... François Truffaut a avut o mare importanță pentru mine, iar Cele 400 de lovituri au constituit o dată în istoria filmului: pentru prima oară metoda cinéma-vérité era subordonată artei și nu invers. Subiectul era bine gîndit, cu scene și personaje de ficțiune...

Ceea ce era remarcabil la François, era faptul că îi puteai lesne simți desfășurîndu-și sufletul, spiritul, inima, întreaga-i ființă. S-a dezvoltat ca o personalitate deosebit de puternică. Primul său film, Les Mistons relevă un Truffaut interesat nu atît de a ne înfățișa un subiect „tare" cît de a prezenta pe ecran niște momente unice. Dar iată că ultimele sale lucrări sînt cu adevărat „tari".... foarte „tari". Dacă am compara Cele 400 de lovituri și Adèle H., Ultimul metrou și Copilul sălbatic sau Noaptea americană, am ajunge la concluzia că François a făcut filme foarte diferite unele față de altele, filme care au însă un punct comun: căldura.

Pentru mine, el a însemnat noua imagine a filmului francez. Înainte, acesta se compunea din comedii, foarte nostime și chiar inteligente uneori, din filmele romanțioase ale lui Carné, pe care le adoram, din comedii delicioase cu Fernandel și Funès... Și dintr-o dată, iată niște lucrări care renunțau la tot ceea ce ne plăcea în filmul francez, făcînd loc unei inteligențe a purului adevăr. A fost formidabil, un eveniment cu mult mai important decît însuși neorealismul. Filmele neorealiste, filmate în plină stradă, cu actori neprofesioniști și cu teme sociale aduceau, este adevărat, un suflu nou, dar trădau la orice pas ochiul de ideolog al regizorului, erau prea alb-negru... prea politice pentru gustul meu. François se găsea undeva deasupra. Nu era unealta politicienilor, oricare ar fi fost ei, cum se întîmpla foarte des cu regizorii italieni. Am mai relatat și în Le Monde cum, în 1968, am votat pentru interzicerea Festivalului de la Cannes, deși în sinea mea eram împotriva acestui lucru, pentru simplul motiv că și François era de acord. Mi-am spus: „Dacă François Truffaut este pentru acest festival, trebuie să-l susțin", aceasta în ciuda faptului că nu înțelegeam amestecul dintre politică și film. Am discutat apoi cu François despre acest lucru, am rîs, iar el a spus: „Într-adevăr, spiritele erau cam încinse atunci, emoțiile erau și ele puternice..." Nu cred că el a regretat vreodată ceea ce s-a întîmplat în 1968, dar după aceea, privea lucrurile cu mai multă sobrietate, cu mai mult calm.

Ne-am întîlnit de mai multe ori; aici, la Paris, ori de cîte ori veneam, luam masa împreună sau stăteam de vorbă la cîte o cafea. Lucru rar la cineaștii europeni, François dădea dovadă de o curiozitate aprinsă pentru ceea ce lucrau regizorii americani, în special pentru cei pe care el îi prețuia. Ne-am văzut de cîteva ori și la New York. Deși nu eram ceea ce se cheamă prieteni intimi, ne tutuiam și deși simțeam că întîlnirile noastre erau

Cel la care te gîndești în secret

strict profesionale, ele erau cu mult mai călduroase decît adesea cele între prieteni.

Ceea ce m-a surprins, ceea ce m-a emoționat la Truffaut era timiditatea sa. François era un timid. E drept că nu l-am văzut niciodată la lucru, dar această timiditate nu se potrivea deloc, după mine, cu rolul pe care trebuie să-l joace un regizor față de actori, tehnicieni sau figuranți. Probabil că, la lucru, reușea să depășească această timiditate; în viața de zi cu zi însă nu. Prefera întotdeauna întîlnirile în locuri unde nu riscam să fim recunoscuți. L-am respectat pe François. De altfel, el mai avea o calitate prin care se făcea respectat: cinstea. Era atît de sincer cu toată lumea, încît putea spune ceea ce gîndește fără a fi răutăcios, fără să jignească pe cineva. Chiar atunci cînd critica vreun film care nu-i plăcuse sau care îl iritase, el își alegea cuvintele cu atenție; și, deși uneori aspre, ele nu erau niciodată cinice, răutăcioase, sau meschine. Tot ce spunea era foarte clar.

Eu aveam pentru François o mare admirație. El, pentru mine, nu știu. Cred că era fascinat de ideea că un regizor european lucrează în Statele Unite. Nu am abordat niciodată serios acest subiect, dar, după părerea mea, asta era ceea ce îl fascina cu adevărat, de vreme ce se interesa îndeosebi de cineaștii europeni instalați în Statele Unite și mai puțin de cei americani. Am abordat adesea acest subiect, fără a emite însă judecăți asupra fenomenului, de parcă el ar fi așteptat doar niște informații și nimic mai mult. Cred că singurul dintre re-

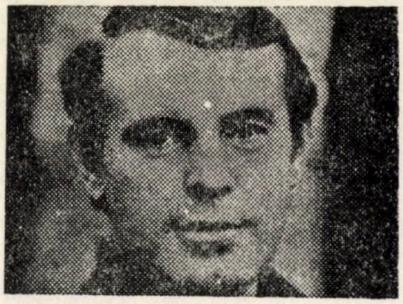

prezentanții „Noului Val" care nu a părăsit Europa a fost Chabrol; germanii și italienii au făcut-o și consider că asta îl preocupa. Poate și pentru că a învăța o limbă străină reprezenta pentru el un obstacol aproape psihologic. Cum poți lucra într-o limbă care nu este a ta, iată, probabil, cauza fascinației sale.

Pentru mine, Truffaut a făcut enorm. Mi-a salvat cariera, practic. Atunci cînd Carlo Ponti a refuzat „Au feu les pompiers" și a cerut guvernului ceh să-i restituie 65 000 de dolari, studiourile Barrandov mi-au trimis o scrisoare oficială în care mă acuzau de sabotaj economic, lucru deosebit de grav. François Truffaut și Claude Berri, care văzuseră filmul, l-au răscumpărat, pentru a i se putea rambursa banii lui Ponti. Au plătit o sumă enormă, pentru un film cehoslovac. Claude crezuse că este vorba de 65 000 de franci elvețieni. Un dolar înseamnă patru franci elvețieni. Deci ei au plătit de patru ori suma respectivă. Nu mai este, cred, cazul, să scot în evidență noblețea acestui gest.

François dorea să vadă „Amadeus"... Era curios să afle cît mai mult despre turnarea din Cehoslovacia, despre situația colegilor săi cehi. Își dorea nespus să-mi vadă filmul... Mi s-a spus după aceea că, în momentul în care și-a revenit din comă, și-a exprimat dorința de a proiecta filmul numai pentru el. Dar era prea tîrziu cînd am aflat... Era totul dincolo de realitate.

În Statele Unite, Fellini este acela care reprezintă esența filmului italian, Bergman — cea a filmului scandinav. Truffaut este, fără îndoială, însăși esența filmului francez... François Truffaut a fost un Cineast, cu C mare, foarte mare. Și să vă mai spus un lucru: cînd faci film, nu poți prevedea reacțiile marelui public, acesta fiind de fapt o abstracție. Atunci, în majoritatea cazurilor te pui în pielea publicului și faci cam ceea ce ție, ca spectator, ți-ar place să vezi pe ecran. Îți alegi în minte cîțiva oameni, puțini la număr, cărora ai ambiția să le placă filmul tău. François Truffaut s-a aflat întotdeauna printre aceștia aleși. Cei la care te-ai gîndit în secret în timpul lucrului, dorindu-ți cu ardoare să le placă ceea ce ai realizat.

Traducere și adaptare
Anca-Maria RUSU

ERROL FLYNN despre el şi partenerele sale

Errol Flynn

Lily Damita

Bette Dawis

...FUSESEM REMARCAT DE IRVING ASHER, pe atunci reprezentantul studiourilor Warner Bros în Marea Britanie, şi de directorul de Studio Doc Solomon. Aceştia mă întrebară dacă aş dori să joc în filmul „Crimă la Monte Carlo" ce urmau să-l toarne în Europa. Firește că am acceptat pe dată.

Producția era fără prea mare interes, un policier de mina a doua, dar ea fu trimisă şi lui Jack Warner în America. După ce acesta mă văzu pe ecran mişcîndu-mă, cu multă energie, îmi oferi un contract pentru şase luni la Hollywood. O sută cincizeci de dolari pe săptămînă, la vremea aceea însemnau un noroc. El trebuia, de asemenea, să-mi furnizeze o garderobă, ceea ce echivala cu o şansă, mai ales că îmi plăcea să mă îmbrac după ultima modă (...)

Am fost invitat, aşadar, să văd Hollywood-ul.

La bordul transatlanticului „Paris", în drum spre New York, mai călătoreau persoane care erau sau care urmau să devină staruri celebre. Printre cei care mergeau, pentru prima dată în America, se aflau: Merle Oberon — cea care fusese extraordinară în „Henric al VIII-lea", Louis Hayward care va deveni prietenul meu şi prinţesa rusă Naomi Tiarovici.

Cea mai celebră dintre pasagere era, fără îndoială, Lily Damita, vedeta feminină a mai multor filme de succes, înconjurată mai tot timpul de Victor McLaglen, de Lowe sau de alţi europeni.

Cum ei nu aparţineau mediului meu, am ezitat să pătrund în grupul lor. Mi-era oarecum teamă. Şi totuşi, nu mă puteam abţine de a nu o contempla pe Damita care, splendid gătită, măsura puntea cu oarecare aroganţă. La ea totul părea arogant. Dar, mai mult decît arogantă, ea era frumoasă. Să-mi fac oare iluzii ? Mi se păruse că îmi aruncase cîteva ochiade (...)

După patru zile de traversare, într-o seară, luîndu-mi inima în dinţi, mă hotării să mă apropii de această fabuloasă creatură — aflată într-o perpetuă ardere — pentru a o invita la dans. Am traversat pista de dans iluminată. Atmosfera mi se păru destul de potrivită. Ea era acolo. Stătea la o masă împreună cu alte staruri.

Cînd, în sfîrşit, o invitai la dans, ea ezită o clipă, se întoarse spre prietenii săi, ridicîndu-şi sprîncenele a mirare. „Se poate, îmi răspunse în final cu un aer indiferent, revin-o, dar ceva mai tîrziu". M-am strecurat cum am putut pînă la masa de unde venisem. Niciodată nu mi se păru un traseu atît de lung (...)

După alte patru zile îmi luai zborul, de la New York spre Hollywood.

Era la începutul anului 1935. Aveam 26 de ani. Aproape de Tennis Clubul din Los Angeles închiriasem un apartament. Doream să fac cît mai mult tenis pentru a mă menţine în formă.

Săptămînile se scurgeau monoton. Cum eram a cincea roată la căruţa studiourilor Warner Bros, nu făceam mai nimic. Abia, într-o bună zi, primii un mesaj de la casier. Mă aşteptau şase bilete de bancă. Un adevărat chilipir. Eram plătit doar pentru a juca tenis (...)

Aşteptînd, frecventam studiourile sperînd că cineva, în felul casierului, îşi va reaminti că eram ecolo, că exist. Dar nici o persoană nu părea a se sinchisi de aceasta (...)

Pe atunci dejunam, în mod regulat, cu un tînăr scriitor necunoscut, pe nume Jerry Wald (...) Graţie realizatorului Michael Curtiz, prieten cu Wald, am obţinut în cele din urmă un rol într-un film. Eram în culmea fericirii. Vedeta era Warren Williams, iar filmul „Cazul miresei curioase", a doua serie, în care Williams omora o persoană necunoscută căreia urma să i se identifice corpul.

Rolul meu consta în a o face pe mortul. M-au condus în scenă pe un cărucior de la morgă. Eram întins sub un cearşaf şi-mi ţineam pe cît posibil respiraţia. Dacă tot trebuia să o fac pe mortul, atunci să o fac cît mai bine, mi-am spus.

Williams ridică cearşaful.

— El este, desigur, zise şi reaşeză cearşaful.

Apoi m-au ridicat. Unii afirmă că acesta a fost cel mai bun rol al meu.

După realizarea acestui lucru se întîmplă s-o reîntîlnesc pe Lily Damita. Mă aflam pe terenul de tenis al studiourilor, atunci cînd ea trecu, aruncîndu-mi un „hello" foarte feminin. Se arătă a fi, spre marea mea mirare, amabilitatea în persoană. Incidentul de pe vapor fusese ca şi uitat.

Ea venise la studiouri pentru a o vedea pe prietena sa Dolores del Rio. Purta o rochie de mătase albverzuie. Nu avea părul împletit, ci strîns la spate sub un mic basc.

Ea foşnea cînd mergea. De altfel, tot timpul părea că foşneşte. Aceasta era una din caracteristicile sale. Nimeni însă nu putea să o egaleze pentru apariţiile fastuoase, cum nimeni nu putea să se aşeze, mai bine ca ea, pe un scaun, pe o canapea sau chiar pe o bancă simplă. Şi apoi, nici o femeie nu putea să-şi etaleze mai graţios decît ea fusta

Hello-ul său avea să aibă cele mai mari consecinţe asupra vieţii mele.

Dintr-o dată ea atacă. Vroiam să iau un pahar, la ea, în „Grădina lui Alah" ? Ce invitaţie ! Vă închipuiţi că eram de acord.

La cîteva zile după aceea, mă aflam instalat la hotel într-o cameră alăturată de a ei. În „Grădina lui Alah", bineînţeles.

Ceea ce se anunța ca o aventură a fost mai mult decît atît. În curînd am închiriat o casă care avea o vedere fantastică asupra crestelor Munților Lookout (...)

Lily se străduia să mă determine să vizitez împrejurimile din Palm Springs la San Diego și San Francisco.

Ea era formidabilă. Își dădea toată silința să mă urmeze, deși eu nu am reușit niciodată să o așez măcar pe un cal. Singura dată cînd era să se întîmple, calul s-a înfuriat, nepriceperea mea dezamăgind-o.

A început înotul cu multă bunăvoință, dar nu a ajuns niciodată să știe să-l practice corect. Felul ei de a înota brass îi dădea aerul unui mic caniș care se poticnește. De altfel, atunci cînd era vorba să intre în apă ea considera că-i stupid să mai poarte costum de baie pe corpu-i de zeiță.

Lily era scandalos de posesivă. Aflîndu-mă în preajma ei aveam impresia că sînt înghesuit sub o pătură sau sub un cort cu oxigen. Totdeauna trebuia să fiu atent să nu mă las surprins cu ruj de buze de altă culoare decît a sa. Atît mi-ar fi trebuit!

În ciuda divergențelor noastre încercăm să ne creăm o viață zilnică armonioasă. Ea gătea minunat mai multe feluri de bucate franțuzești și această artă a sa mă copleșea.

Orice discuție serioasă părea să o scoată din fire pe tigroaica de Lily, așa cum obișnuiam să-i spun, firește cînd nu era de față.

Ori de cîte ori avansam cea mai mică obiecție, în cursul unei conversații, ochii ei îmi trimiteau fulgere. Nu am văzut-o decît o singură dată dînd dovadă de interes pentru lumea exterioară. Tocmai îi arătasem o fotografie reprezentînd coafura unei foste regine a Egiptului, Nefertiti.

— Vreau o pălărie ca aceasta, îmi pretinse.

Toată povestea se sfîrși prin a deveni o sursă de iritare crescîndă.

Orice gînd, care nu privea direct viața ei cotidiană, o plictisea de moarte. Singurele lucruri care contau pentru ea erau: felul de a se coafa, culoarea pantofilor, dacă poșeta se asorta cu rochia și dacă „Joy" era parfumul francez cel mai sexy.

Nu știu unde învățase arta de a iubi sau dacă se născuse cu ea în sînge. Uneori aveam impresia că făcea dragoste ca și cum ar fi, personal, convinsă că poartă în ea toată legenda, gloria și reputația francezilor.

Ne certam, ne împăcam și iar o luam de la capăt.

Bud Ernst o cunoștea și el pe Lily și venea, adesea, la noi, fără îndoială, cu cele mai bune intenții din lume.

Intr-o seară de iunie a anului 1935, ne făcu o propunere:

— Ascultați-mă și fiți rezonabili! Am un avion care ne așteaptă. Mîine dimineață plecăm la Yuma unde vă veți căsători.

Căsătorit? Doamne ferește!(...)

Lily găsi ideea ca fiind foarte bună. Gîndurile-mi deveniră negre. (...).

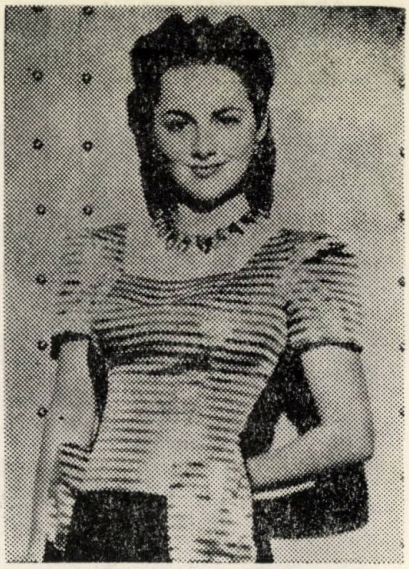

Olivia de Havilland

Lupe Velez

A trebuit să iau un aer foarte fericit, foarte mulțumit. Apoi, am zburat, tustrei, spre Yuma unde, pentru doi dolari, un omuleț ne căsători.

În mod bizar, la întoarcerea noastru, totul s-a desfășurat normal. Cel puțin cîtva timp am avut liniște. Nici unul din noi nu se putea obișnui cu obligațiile căsătoriei și cred că făceam eforturi reciproce și unul și celălalt. Dar, în acel timp eram un poligam incorigibil.

Lily cunoștea pe toată lumea de la Hollywood. Nu mai aveam liniște. Oameni, din ce în ce mai numeroși, începură să se vînture prin casa noastră; oameni care nici nu s-ar fi sinchisit să ne viziteze înainte de căsătorie. În realitate Hollywood ul este în felul său la fel de pervers și ipocrit ca oricare oraș din Dakota.

Un celebru realizator european de la Warner era pe punctul de a turna un film intitulat „Aventurile căpitanului Blood". Rolul principal trebuia să revină unui mare actor englez, Robert Donat. Dar acesta, după o discuție purtată cu frații Warner, s-a retras.

Mervyn LeRoy și Harry Joe Brown cred că s-au decis să-i ofere șansa unui necunoscut. Nu știu pe cîți i-au testat, dar eu am fost unul din aceia.

Mi s-a cerut să dau o probă cu o tînără absolut fermecătoare, Olivia de Havilland. Pe atunci ea avea niște ochi căprui calzi și o doză de mare blîndețe. Jack Warner a avut ideea sau curajul de a ne angaja în acest film. Atîția oameni pretind că m-au descoperit încît nici nu le mai știu numărul. Marvyn LeRoy susține că el este acela, Michael Curtiz, de asemenea. Dacă e vorba să spun adevărul Jack Warner este cel care a luat decizia. El și-a asumat riscul de a angaja un necunoscut și de a-i încredința rolul principal dintr-o mare producție. Aceasta dovedește că el avusese o bună intuiție financiară (...)

Într-o bună zi ajunsesem la rangul de vedetă căci filmul aducea milioane de dolari fraților Warner (...)

Nimeni nu știa încă, eu nici atît, dacă voi fi un actor bun, rău, mediocru și dacă voi deveni un star. Trebuia, mai întîi, să obțin rolurile pentru a dovedi ceea ce pot. Dar aveam promisiunea că voi juca în acest film. Posedam accent englezesc, experiență și maniere engleze.

Prin anii 1936—1937 aveam, cel mai adesea, ca parteneră feminină pe Olivia de Havilland. Ea îmi fusese iubită în „Misiunea Brigăzii 41" și „Patru în paradis".

Tot cam prin acea epocă începuse și reputația mea de vînător de fuste (...)

În cursul filmării „Aventurilor căpitanului Blood" nutream o mare afecțiune pentru Olivia de Havilland. Pe cînd turnam „Misiunea Brigăzii 41" eram sigur că o iubesc cu adevărat. Ideea de a juca în acest film dificil mi se părea, din acest motiv, foarte suportabilă. Cred că, de-a lungul turnării, am asediat-o, pe domnișoara de Havilland, cu farsele mele cînd de fapt, doream să-i dovedesc profunda mea afecțiune.

Olivia nu avea, pe atunci, decît douăzeci și unu de ani. Eu însumi eram căsătorit, bineînțeles, rău. Olivia era fermecătoare, dar distantă. Cred că m-a detestat pentru glumele pe care i le-am făcut, mai ales că unele au fost de-a dreptul insuportabile.

Într-o zi, în timp ce-și îmbrăca pantalonii, ea descoperi, în interiorul acestora, un șarpe mort. S-a speriat cumplit și a plîns. Știa prea bine cine era autorul farsei și acest lucru nu putea să o îndemne să mă mai și iubească.

Încetul cu încetul, spiritul meu obtuz sfîrși prin a înțelege că farsele-mi de puști nu erau cel mai bun mijloc pentru a cîștiga inima unei fete. Dar cum era prea tîrziu, ea refuză a se mai lăsa înduioșată.

Cîndva mi-a mărturisit că trăia

Errol Flynn

gîndindu-se cu groază la viitoarea idioțenie ce-o puteam inventa. Nici acum nu cred că m-am schimbat prea mult, pentru că ghiduşii nu se transformă. În tinerețea mea petrecusem, prea mult timp, alături de bărbați și nu aflasem, mai nimic, despre sensibilitatea feminină (...)

Să faci filme înseamnă să intri într-o lume nouă, să trăiești o viață nouă, să înveți un sistem diferit de relații între tine și ceilalți. Colaborezi cu partenerii ducînd, totuși, o luptă deschisă cu ei. Prietenii îți devin dușmani. Iubești și urăști deopotrivă. Există din aceia cu care poți lucra și sînt și din aceia pe care ai chef să-i omori. Cum să știu ce gîndea Olivia de Havilland la ideea de a-mi fi parteneră ? Cum să ghicesc ce se petrecea în mintea ei, cînd ea se îmbolnăvea de moarte jucînd mereu rolul de fată îndrăgostită, cînd ea avea chef să susțină cîteva roluri bune pentru a arăta lumii că era o excelentă actriță? (...)

Publicul crede, totdeauna, că eroul romantic trebuie să aibă neapărat o legătură cu partenera sa. Nimic nu este mai puțin adevărat. Încercînd să fiu politicos m-am ținut la distanță de femei încît unele din ele s-au grăbit să mă ia drept altcineva.

Acest lucru mă determină să vă vorbesc despre realizarea unui film în care aveam ca parteneră pe Bette Davis, cea mai mare actriță a epocii. E vorba despre adaptarea lui Maxwell Anderson, intitulată „Viața particulară a Elisabetei I" care surprinde marea poveste de dragoste dintre Essex și regina Angliei.

Eu jucam rolul tînărului lord Essex, amantul reginei, iar Bette Davis era predestinată să fie regina. Essex era mai tînăr decît Elisabeta I a Angliei, iar Flynn era întocmai mai tînăr decît Bette Davis de la Frații Warner.

Bette era o creatură plină de înflăcărare, un mare star. Ca fizic, însă nu era genul meu. Ea domina toată lumea și pe mine în special sau cel puțin încerca. Lucrul acesta mă scotea din sărite și mă făcea și mai rece ca de obicei. De altfel, ea însăși era contrariată. Regina incontestabilă a actrițelor Hollywoodului aflase că eu cîștigam mai mult decît ea. deși ea avea o experiență mult mai mare decît mine. Iată una din pricinile supărării sale. Ea avea mai mult talent decît voi reuși eu să posed vreodată și chiar obținuse de două ori premiul Oscar. Pe scurt, se simțea ofensată pe motiv că Warner îmi înmîna șase mii de dolari pe săptămînă, pe cînd ei nu-i dădea decît cinci mii.

Adăugați la aceasta un amor propriu rănit din cauza a o serie de refuzuri, ca acela de a i se da lozul cel mare după turnare, și veți avea un mobil al reacțiilor sale ciudate și explozive (...)

Regizorul îi cerea lui Bette Davis să fie portretul viu al Elisabetei, să aibă aceeași clătinare a capului și, ca mare actriță ce era, ea ajungea ușor la aceasta. Credeai chiar că o vezi pe Elisabeta. Și acest lucru era uimitor (...)

Auzind că toată lumea este chemată pe platou, am crezut că-i vorba de o repetiție autentică. Operatorul sosise. Eu știam de dinainte dialogul și punctul unde trebuia să o întîlnesc pe miss Davis la celălalt capăt al scenei, situat la vreo sută de metri. Încep lungul meu marș, dar în momentul cînd să ajung, la locul indicat, nu o văd pe Bette Davis, ci doar pe dublura sa. În ce mă privește, înlocuirea mi se păru, de-a dreptul nepoliticoasă. Dar, în fine, ea este o mare actriță. Se apreciază, ea însăși, ca fiind cea mai mare din lume. Comparativ cu ea, eu nu sînt decît un mic actor și n-am decît să mă mulțumesc să-i întîlnesc. cu armura mea incomodă, doar dublura de la capătul aleii. Acest drum obositor l-am reeditat de mai multe ori și, de fiecare dată, mă găseam față-n față cu aceeași făptură. Oricum întîmplarea nu prezintă prea mare importanță. Cum ea intră în rutina turnărilor, eu aproape că am și uitat-o.

În sfîrșit are loc, cu adevărat, și prima repetiție. Trebuie să recunosc că Bette, cum stătea pe tron, îmbrăcată aidoma Elisabetei, cu magnificile-i bijuterii pătrate și enormele brățări de la încheieturile mîinilor, era perfectă în rol. Era regina Elisabeta în persoană.

Pornesc prin mijlocul curții. Motoarele aparatelor de filmat tăcăne. Figuranții se uită la mine sau își întorc privirea către tron. Ajung lîngă regină, încep dialogul... cînd, deodată, am impresia că m-apasă o locomotivă pe cap.

Ea a ridicat una din mîinile sale încărcate cu grelele inele elisabetane și cred că nici boxerul Joe Louis nu mi-ar fi trimis un croșeu de dreapta mai eficace. Simții că nu mai aveam maxilar. Auzii un declic în spatele urechii și, apoi, văzui negru înaintea ochilor. Dar nu am căzut la pămînt.

Ea mi-a trimis mîna sa mică, dar grea de un kilogram, de-a lungul urechii. Am avut impresia că nu mai aud.

Ce să spun în fața atîtor oameni ? eram asurzit. Și mai știam că Bette juca scena pînă la capăt. Atunci l-am auzit pe Curtiz, regizorul, zicînd :

— Haideți, copii, reîncepem.

Dacă ați avea dinții făcuți zob, capul clopot și impresia că ați surzit pentru că ați primit în cap un kilogram de bijuterii — aruncate cu toată puterea de o femeie ca Bette Davis — ce ați face ?

Pentru moment m-am văzut cuprins de un teribil acces de furie. Mă gîndeam : „Doamne, dumnezeule, se reia scena ! Trebuie neapărat să-i vorbesc !"

Ideea mea era de a-i spune, pe un ton foarte politicos : „Eu nu pricep la ce ajută asta ecranului, miss Davis..."

După ce țiuiturile din urechi mi s-au calmat și mînia mi-a mai trecut, am bătut ușor la ușa sa.

— Cine-i ? (Vocea ei este, într-adevăr, aceeași și acasă și pe scenă).

— Bette, eu sînt Flynn — hm — Errol.

— Ei, intră !

Deschid ușa. Ea este în fața oglinzii și nu cutează a se întoarce. Mă privește în oglindă absorbită de machiajul său. Eu, în spatele ei, prudent, ca un puști ce-și învîrte timid bereta între mîini. Ea continuă să se pomădeze și să se pudreze fără să mă invite să iau loc.

Eu încep :

— Bette, vreau să-ți spun cîteva lucruri...

Ea mă oprește brusc.

— Ah ! Știu prea bine despre ce este vorba... îmi spuse cu o voce puternică, dar dacă nu puteți suporta cea mai mică palmă e într-adevăr regretabil. Cu atît mai rău !... Știam că vă veți plînge. Nu pot să fac nimic. Nu pot să mă retin. Genul meu de actriță acesta este. Spun bine, actriță ! Dar să vorbim despre altceva... Sînteți gata, sper... (Nu am putut deschide gura. Ea reluă :) V-ar supăra să închideti usa ?

Mă grăbesc s-o fac, retrăgîndu-mă.

După această lovitură în ureche, adăugată la ceea ce auzisem si la vederea femeii din fata oglinzii, stiti ce am făcut ? Am mers în loja mea și am vomat.

Trebuia să reflectez, dar repede. Se pregătea o nouă repetiție.

Trebuia să reflectez cît mai repede. Deja se pregătea o nouă repetiție. Mînia îmi crescuse și acest lucru nu-mi prea plăcea.

M-am întors și am bătut iar la ușă.

— Cine-i ?

— Errol !

— Ah ! Intră... Ei bine... (Ea se sclifosea tot timpul în fața oglinzii) Ce s-a mai întîmplat ?

— Aș vrea să punem la punct repetiția viitoare.

— Am mai vorbit despre asta. Va fi același lucru și în scena definitivă. Nu pot să fac altfel !

BIBLIOTECA ORĂȘENEASCĂ JIMBOLIA
89109

Și pentru prima dată, s-a întors către mine.

— Vă spun că nu pot să fac altfel!

— Vă dau, totuși, o șansă de a încerca, am reluat. Mă a-u-zi-ți? O șansă de a încerca. După cîte știu sînteți o mare actriță. Deci, ați putea să învățați să mă loviți și altfel decît cu toată forța — dar, dacă nu puteți... „Ei, bine! Noi — vom — vedea!"

— Ce dracu vreți să spuneți cu asta?

— Ceea ce ați auzit!

Am ieșit și am vomat pentru a doua oară în loja mea.

Într-adevăr, eram sigur de un lucru. Dacă, fără să mai fie nevoie mă va mai lovi la fel de puternic se va isca, în fața tuturor figuranților, un zgomot care ar putea să semene cu un pac-pac sonor.

Știam în fond de ce vomasem.

„Doamne, ce scandal!" îmi spuneam. Nu-i voi îngădui să meargă pe această cale. Am avut, deja, o viață destul de grea din cauza unei femei. Dacă toate femeile încep acum să mă pălmuiască pentru un da sau pentru un nu... simt că fermecătoarea lor bărbie va avea de-a face cu pumnul meu".

— Sînteți gata, domnule Flynn?

S-a zis cu mine. Aveam să fac ceea ce am decis,s-o pălmuiesc pe Bette Davis în costumul Elisabetei Angliei, în fața unei armate de figuranți... în fața fraților Warner... în fața presei...

Trebuie să recunosc că aceasta a fost una dintre hotărîrile cele mai dificile din viața mea. Se vorbește, adesea, de teamă. În acea zi am cunoscut-o pentru că știam că voi merge pînă la capăt. Trebuia. Dacă mă mai lovea, și eram sigur că o va face, știam că va trebui să o pălmuiesc. După ceea ce-mi făcuse acum eram în stare să-i smulg maxilarul (...)

Deci... lungul drum prin mijlocul curții. Toată lumea este acolo. Culorile sînt extraordinare... Figuranții murmură:

— Ei! V-ați întors, lord Essex?

Eu sînt în spate și un figurant șușoteste:

— Da, dar regina este furioasă.

De la celălalt capăt, Elisabeta pornește.

Acest drum mi s-a părut unul dintre cele mai lungi cu putință. Fiecare pas mă neliniștea.

O văd tot mai aproape cu inelele pe degete. Fiecare pas mă apropie în mod periculos de regină. Știu ce trebuie să fac dar și faptul că ea mă va pălmui trimițîndu-mă la locul meu.

Simt că Bette este hotărîtă să meargă pînă la capăt.

Odată ajuns încep dialogul care trebuie să se termine cu palma reginei pe fața lui Essex.

Mă înarmez cu curaj pentru a suporta lovitura și, eventual, să contraatac. Sigur că voi cădea în disgrație. Eu, un barbat, să lovesc în bărbie pe idolul lumii întregi, nu-i frumos. Cu atît mai rău!

Dialogul începe „Ei, bine! Lord Essex...".

Sînt în formă, n-am uitat nici un cuvînt din text.

Sosește momentul pentru ea de a mă lovi și înlemnesc în așteptare... Gata.

Lovitura sosește cu tehnica cea mai consumată. Mîna sa atinge delicat nasul meu. Cred chiar că nici nu l-a atins. N-am simțit decît un curent de aer prin față. Din punct de vedere tehnic lovitura fusese perfectă.

Și turnarea continua.

Cu alte cuvinte ea înțelesese, citise în ochii mei, pe măsură ce mă apropiam de ea cuvintele pe care mi le spuneam mie însumi: „Hai lovește, Bette, și vei ajunge mai plată decît o sardea într-o cutie".

Sau, cel puțin, amorul meu propriu vroia să fie așa.

De această dată nu m-am dat înapoi nici măcar cu un milimetru, deși mă așteptam la cel mai rău lucru cu putință.

— Aș vrea să reîncepem.

Dar realizatorul a declarat că era suficient.

Pentru a treia oară am vomat în lojă.

Mă cunoașteți suficient acum pentru a ști că aș face orice pentru a rîde, a glumi, a amuza, a ieși din rutina cotidiană a turnărilor.

Tratați-mă drept ticălos pentru că nu am dus lipsă de așa ceva cu Bette... închipuiți-vă că tot în același film.

În viziunea lui Maxwell Anderson Essex și Elisabeta trebuiau să se împace. Cum noi fuseserăm hărăziți să fim amanți, trebuia să jucăm o scenă de dragoste. Eram pus să urc treptele palatului, patru cîte patru. în timp ce ea se apleca înainte și-mi spunea: „Ah, canalie..." sau ceva cam așa.

Atunci veni rîndul ei să mă respingă, așa numai cum Davis știa s-o facă, pentru ca, două minute mai tîrziu, să ne regăsim din nou, unul lîngă celălalt.

Realizatorul îmi ceru să găsesc un gest jignitor la adresa reginei.

Așa ceva nu era greu. Îmi era încă vie, în memorie, întîmplarea neplăcută și eram decis să-mi bat joc de obiceiurile curții elisabetane. Puteam, deci, să-i dau reginei o palmă amicală pe posterioru-i devenit celebru în toată lumea și pe care putea să și-l miște fără complexe dacă voia. Aș fi dorit să știu, desigur, dacă vroia acest lucru uneori.

Ideea încolți în mintea mea. Cînd se ivi momentul să-i dau palma, mi-am spus „Este șansa vieții mele".

Am întins mîna spre jupoanele elisabetane și... poc! Palma aterizâ pe marele premiu al Academiei de Arte și Științe ale Filmului American. Maiestatea Sa, Regina, făcu un salt și mă privi albă de furie.

— Sînt profund dezolat. Nu pot să fac altfel. Iertați-mă! Spuneți-mi, e bine sau nu?...

Ea se calmase. Am continuat:

— Să ne oprim la tehnică. Ați vrea să vă lovesc ceva mai ușor?

— A, da!

Deși înfuriată încerca să se abțină.

Reiau:

— Nu pot să fac gestul altfel. Sînt profund mîhnit...

Greer Garson

Vă închipuiți că filmul acesta nu fu prea ușor de turnat, cel puțin pentru mine.

După această perioadă am mai revăzut-o pe miss Davis cu diverse ocazii, dar, de fiecare dată, se prefăcea că nu mă observă.

Într-o bună zi, cam după vreo cinci ani, mă văzui pus într-o situație penibilă. Trecînd pe lîngă masa la care ea era așezată, i-am zis:

— Bette, ce faci?

Ea privi în altă parte.

A fost singura femeie de la Hollywood cu care am avut neînțelegeri homerice. Așa ceva nu mi s-a mai întîmplat cu altele după cîte îmi amintesc. Toate actrițele cu care am jucat pînă în prezent mi-au rămas foarte bune prietene.

Eminenta Bette Davis era unică în felul său. Se va mai potoli oare pînă la viitoarea noastră revedere? Cine știe? (...)

Greer Garson a fost prima actriță plină de amuzament și cu spirit de echipă dintre toate cele cu care am lucrat. Majoritatea celorlalte partenere s-au temut de mine sau m-au urît.

Pentru întîia oară mi se oferise un rol intresant în „Acea doamnă Forsyte" cu miss Garson. Nici nu vă închipuiți cît de mult dorea interpretul — căruia i se încredințau doar săbii și cai — să dovedească celorlalți și, mai ales, sieși că este un adevărat actor (...)

În sfîrșit mi s-a ivit ocazia să arăt că știam și eu să realizeze ceva. Era o plăcere să joci cu Greer. De altfel, cred că filmul acesta este una dintre rarele producții valabile la activul meu.

Greer era considerată, în general, un fel de domnișoară Miniver: foarte bine crescută, femeia engleză cultivată prin execelență. Ea era toate acestea la un loc, dar și un demon maliții.

Toată lumea din studio se ferea de ea, chiar și grangurii de la Metro-Goldwyn-Mayer. Cînd am aflat că trebuie să turnez cu ea, am avut o reacție nervoasă și mă temeam chiar că mă voi îmbolnăvi.

Trebuia, cu orice preț, să fac ceva.

Cînd sosi momentul întîlnirii cu ea, mi-am oferit trei pahare cu vodcă și am hotărît, pentru prezentarea propriu-zisă, să o fac pe șiretul. Am intrat în pielea australianului călduros care venea de la țară. După ce i-am strîns cordial mîna, i-am dat o palmă prietenească peste fund, spunînd :

— Merge, frumoaso ?

Toată lumea a rămas înlemnită.

Se crease un moment de liniște. Apoi, ea izbucni într-un hohot de rîs. Gheața se sparse. I-am mărturisit, mai tîrziu, cît de nervos mă făcuse ideea de a o întîlni.

În acest film care obținuse un mare succes, încît ne-a adus și o reprezentație de gală în Anglia, era o scenă în care Greer era îmbrăcată ca o demnă tînără victoriană. Își cunoștea foarte bine rolul și m-am gîndit că o mică glumă nu ar avea de ce să o supere. La un moment dat, ea trebuia să meargă la garderobă, să-i deschidă ușa, să ia o rochie și să se îmbrace. Văzînd că, la repetiții, se găsea într-o bună dispoziție, am intrat în dulap și m-am instalat acolo întocmai unei figuri de ceară, acoperindu-mă, de formă, cu pălăria-mi înaltă.

Ea juca scena prevăzută, mai întîi cîntînd, apoi spunînd : „Acum, Mabel, îmi voi îmbrăca rochia".

Prefăcîndu-mă că sînt Mabel, am strigat pe un ton ascuțit : „Sînt aici, scumpo !"

Ea sări în lături și lăsă să cadă totul.

Cîteva zile mai tîrziu, Greer se răzbună.

Jucam o scenă într-o trăsură victoriană. Rolul îmi cerea să mă port cît se poate de solemn. Interpretam scena privind drept spre obiectivul aparatului de filmat.

Sosi momentul cînd trebuia să deschid portiera și să spun : „Și acum, draga mea, vrei să urci ?"

Ea nu se mișcă din loc, dar eu vă mărturisesc că în momentul în care a atins mînerul portierei, contactul electric — pe care ea îl fixase de dinainte sub posteriorul meu — mă făcu să zbor prin aer aidoma vrăjitoarei pe mătură.

Aceste copilării aveau avantajul de a destinde atmosfera studioului. Gagurile noastre erau, ce-i drept, cam puerile, dar erau destul de benefice. Pentru mine, cel puțin.

După Errol Flynn : „My wicked, wicked ways".

Selecție și traducere de
Georgeta și Ștefan ANDRONACHE

■ George Cuckor îndrumînd-o pe Sofia Loren în filmul „Heller în pantaloni roșii".

Celebrităţile Hollywodului în anecdote

La o serată organizată de Norma Shearer, Clark Gable discută cu un gazetar care, la un moment dat, afirmă :

— Toţi actorii sînt nişte proşti.

— E adevărat, îi răspunse calm Clark Gable, dar nu toţi proştii pot fi şi actori !

*

O femeie renumită pentru aventurile sale se adresă lui Buster Keaton :

— Spuneţi-mi, vă rog, se poate muri din dragoste ?

— Da de unde ! răspunse Malec, dacă ar fi fost aşa, dumneavoastră aţi fi fost moartă de mult.

*

Regizorul Howard Hawks era de felul său cam uituc. Cum într-o zi îşi rătăcise ceasul, îl tot căută prin buzunarul din stînga vestei unde îl ţinea de obicei. Apoi chemă pe unul din asistenţii săi spunîndu-i :

— Dragă Bil, aleargă, te rog, pînă acasă la mine şi adă-mi ceasul de pe noptieră. Şi încă ceva — mai adăugă el (băgînd mîna în buzunarul din dreapta vestei de unde scoase ceasul cu pricina) — acum este ora zece, la unsprezece fără un sfert, vezi să fii înapoi.

*

Leslie Howard, celebrul actor, a fost rugat de un producător să-şi spună părerea despre o actriţă pe care acesta din urmă ţinea cu tot dinadinsul s-o angajeze într-un rol de tînără ingenuă.

Studiind-o, dintr-o singură privire, pe candidată, Howard îi spuse producătorului :

— Voce n-are, însuşirile de dansatoare îi lipsesc, talentul actoricesc a ocolit-o. Ceea ce nu-i lipseşte, ba dimpotrivă posedă cu prisosinţă sînt... anii.

*

Ieşind de la premiera ultimului său film, Oliver Hardy (Bran) fu înconjurat de o mulţime de admiratori care-i solicitară autografe. Din toate părţile i se întindeau fotografii pentru semnătură. Simţindu-se, obosit, simpaticul actor se hotărî, la un moment dat, să o ia la fugă.

O tînără admiratoare care-i sesizase intenţia se strecură prin mulţime şi ajunse în faţa lui Bran.

— După cîte îmi amintesc, spuse acesta, v-am dat adineaori un autograf ! Mai doriţi şi altceva de la mine ?

—Da, răspunse energic tînăra fată. Vreau să-mi înapoiaţi stiloul !

*

Pe cînd Douglas Fairbanks se pregătea să se urce în trenul cu care urma să efectueze o lungă călătorie, primi din partea lui Charlie Chaplin o raţă împreună cu un bilet care conţinea laude la adresa calităţilor păsării.

Vrînd să întoarcă lui Chaplin gagul, Doug dădu pasărea bucătarului de la vagonul restaurant rugîndu-l s-o prepare pentru dineul său. Apoi trimise comedianului o lungă telegramă prin care-l anunţa că raţa fusese foarte delicioasă.

La puţin timp îi sosi răspunsul : „Nenorocitule, ce mi-ai făcut ? Mîncarea ta m-a costat 800 de dolari".

Într-adevăr, raţa era un exemplar celebru iar Charlie Chaplin o închiriase de la stăpînul ei.

*

Pe seama lui Michael Curtiz, unul din cei mai distraţi regizori ai Hollywoodului, circula o anecdotă.

La o repetiţie un tînăr actor nu trebuia să rostească decît o replică scurtă.

Acesta, intrînd în scenă, rosti :

— Bună ziua, prietene !

— Opriţi ! îl întrerupse Curtiz. Nu-i bine.

Replica trebuie spusă cu mai multă veselie, cu mai multă vervă.

— Domnule regizor, dar...

— Lasă vorba, domnule. Trebuie să iei o mină foarte fericită. Ai înţeles ?

Actorul dîndu-şi seama că nu are încotro, ieşi, apoi, îşi refăcu intrarea radios şi început pe un ton vesel :

— Bună ziua, prietene !... Închipuieşte-ţi, chiar adineaori, am aflat că unchiul meu a murit...

*

Robert Taylor şi Hady Lamarr turnau renumita scenă de dragoste din „Femeia de la tropice".

— Mă iubeşti ? murmură Hedy Lamarr sub strînsoarea partenerului.

— Nu ştiu, Îţi voi spune mai tîrziu, îi răspunse încă nehotărît Robert Taylor.

— Nu, nu. Te rog să-mi spui chiar acum...

Din întuneric se auzi o voce intrigată :

— Ce idiot ! O are pe Hedy Lamarr în braţe şi nu se poate hotărî.

Vocea aparţinea comicului Groucho Marx care venise pe platou ca să se distreze.

Culese şi adaptate în româneşte de
Şt. ANTON

Parodii...

Marin Sorescu:
„Apă vie, apă moartă"

...Şi cînd mă întorceam dinspre
cea oază
oferind turiştilor ilustrate cu maree
aduse de prin partea locului
Şi cînd îţi citeam din vechii greci
ultimele noutăţi în modă
Şi cînd turnurile Babel
— statornice muze —
aflate într-o dispută eternă
(ceva-ntre faţă de masă
şi spate de pernă)
mă vor trage de mînecă chicotind
portretul meu în tuş
va fi aproape gata :
cu prosopul de păcate să te ştergi
...şi... Au ! Au !,
...şi degeaba mai alergi...

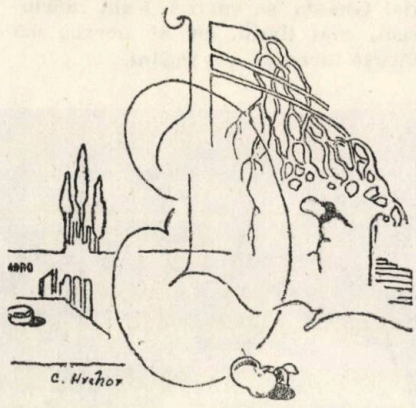

EMILIAN MARCU :
„Sigiliul toamnei"

Voi inventa o planetă
cu ghilotina ploii
zîmbindu-ţi jucăuşă
de spaime să tresari
Şi-apoi în serenada
greierilor băştinaşi
am să-ţi dedic poeme
pînă ai să te naşti.

Şi-ţi mai promit iubito
un cîntec în chenar
şi viaţa mea stînd prinsă-n două ace
Un soclu de zăpadă al urmei mele har
Un cor de surdo-muţi
şi-o pară stînd să cadă...

Dumitriţa CANTEMIR

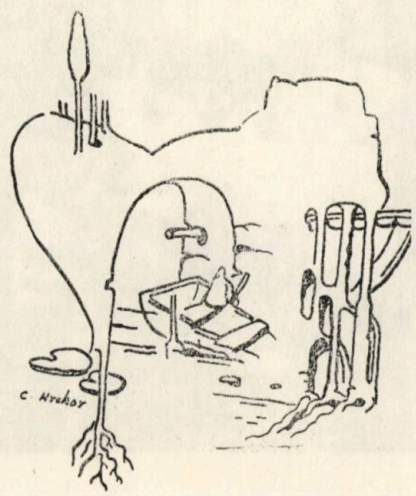

Cu spatele la public

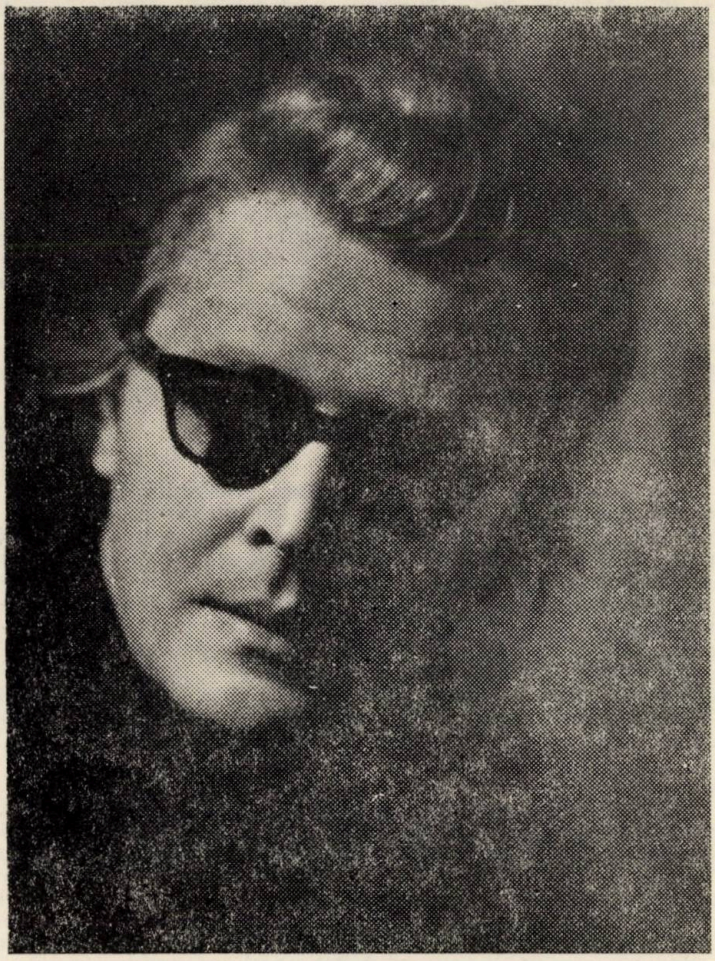

Dirijorul Ion Baciu

Acum trei secole, la Paris, celebrul compozitor francez Jean-Baptiste Lully obișnuia să conducă orchestra și cîntăreții operelor sale înarmat cu un baston zdravăn, pe care-l izbea cu putere de podea. Dar într-o zi de ianuarie a anului 1687, pe cînd dirija în felul acesta zgomotos un Te Deum prilejuit de însănătoșirea lui Ludovic al XIV-lea, greși locul, scăpîndu-și bastonul de măsură peste picior. În scurtă vreme, vînătaia dădu în cangrenă, aducîndu-i sfîrșitul după nici trei luni de zile.

Dar acest accident tragic nu a avut consecințe asupra carierei bastonului de măsură și, opt decenii mai tîrziu, Jean-Jacques Rousseau mai putea să noteze sarcastic în Dicționarul său muzical: „Opera din Paris este singurul teatru din Europa unde se bate măsura fără a fi respectată, în timp ce pretutindeni ea este respectată fără a fi bătută."

Pînă la urmă, bastonul de măsură a fost înlocuit cu supla baghetă; la rîndu-i, dirijorul s-a desprins de orchestră exact atît cît să urce treapta pupitrului său, special confecționat și, întorcîndu-se definitiv cu spatele la public, transformă vechiul meșteșug în artă și știință. Astfel, pe drumul pe care Lully a pășit printre primii, înarmat cu un toiag, au venit rînd pe rînd, ajungînd din ce în ce mai departe, Weber, Berlioz și Wagner, Hans Richter și Bülow, Toscanini, Karajan și Celibidache. Astăzi, această supremă știință a muzicii care este arta dirijorală, se însușește după ani și ani de studiu, începînd din copilărie, odată cu intonarea primei melodioare pe clapele sidefii ale pianului și culminînd, în deplina maturitate, cu volutele precise ale gestului dirijoral modelînd cu măiestrie sunetele orchestrei, spre a ajunge la o maximă frumusețe și expresie a notelor din partitură.

O asemenea existență se va recompune din cuvinte sub ochii dvs., pentru că dirijorului Ion Baciu îi place să povestească, și povestește cu mult farmec.

V.G. — Maestre Ion Baciu, mi-am propus să încep nu cu o întrebare, ci de la aceste note pe care le am în mînă, și pe care le-am scris cu ani în urmă, în timpul uneia dintre repetițiile dvs. cu Orchestra Filarmonicii „Moldova" din Iași. Pregăteați, în acel moment, Preludiul la unison de George Enescu, și m-a impresionat insistența cu care cizelați fiecare amănunt, fiecare frază muzicală ale acestei monodii instrumentale care pentru orchestra de coarde prezintă aceeași complexitate, aceleași inepuizabile dificultăți spre a obține maximum de expresivitate, ca și celebra Ciaconă din Partita nr. 2 pentru vioară solo de Johann Sebastian Bach. Dar iată aceste note, pe care le-am păstrat pentru a le reda cîndva, pentru a le face cunoscute acum, cu toată aparenta lor incoerență; căci le lipsește ceea ce le lega în acele momente: muzica.

I.B. — (Preludiul la unison, primele măsuri). Mulțumesc... Să nu se audă coardele libere. Un lucru este foarte important: Preludiu la unison, deci muzică pe o singură voce. Compensarea vine din timbrul instrumentelor și din mișcarea aproape liberă,

neîngrădită de tempo. Adică, rubato. Eu voi bate măsura încît să dăm această impresie. Încă odată, vă rog, da capo... una... (Muzica)... fără măsură... Mulţumesc ! Luaţi numai două măsuri înainte de unu. Încercaţi să cîntaţi în aşa fel încît să nu se mai audă şi do-ul flajeoletului ![1] Poftim ! (Muzica) ...liniştit, foarte liniştit, în sus, poftim... mai departe... puţin glisat[2]... Mulţumesc ! V-am spus : este un cîntat rubato, adică, aş zice eu pe româneşte, doinit. Chiar dacă în tot Preludiul nu există nici un fel de citat folcloric, stilul muzicii noastre populare este perfect sesizabil. Aşa încît, cîntaţi ondulat, maleabil, în continuă schimbare de nuanţă. Glisaţi cu moliciune. Numărul unu, poftim ! (Muzica) ...avem timp, avem timp... Am să vă rog, efectul de ecou să-l faceţi în acelaşi tempo. Ecoul să fie copia fidelă a sursei. Poftim... şi... (Muzica) ...asta da ! Pe re-ul ăsta lung avem timp destul... îl vibrăm... mergem în continuare deci... vibrăm... încălzim, şi... muiaţi... espressivo molto... şi glissando mut de la „la" la „do diez".

V.G. — Maestre Ion Baciu, cel care urmăreşte cu atenţie programele concertelor dvs. şi înregistrările pe disc pe care le-aţi realizat de-a lungul anilor, poate să-şi dea seama că nutriţi o adevărată pasiune pentru muzica lui George Enescu.

I.B. — Dintr-un sat de lîngă Dorohoi, din Liveni, un copil a fost în stare să uimească o lume, să devină unul dintre cei mai mari violonişti ai lumii, pianist, dirijor şi compozitor ; un om care a parcurs singur, în muzica noastră, un drum de sute de ani. De altfel, se vorbeşte..., îmi amintesc că şi Celibidache pomenea de acest lucru, despre acest triunghi : Iaşi, Suceava, Botoşani. Este un triunghi, ca să zic aşa, magic.

V.G. — ...unde s-au născut multe personalităţi de seamă ale artei şi culturii noastre : Eminescu, Labiş, Sadoveanu, Luchian, Alexandru Flechtenmacher, Enescu, Anatol Vieru, Dimitrie Cantemir, Kogălniceanu, A. D. Xenopol, Nicolae Iorga...

I.B. — Este incredibil cîţi oameni de seamă români s-au născut în acest perimetru, au activat şi ce au putut da culturii noastre. Probabil că şi relieful, şi clima, şi obiceiurile, toate au catalizat această înclinaţie spirituală pentru poezie, literatură, muzică.

V.G. — Aţi activat timp de aproape 25 de ani ca dirijor al Orchestrei Filarmonice din Iaşi, care este considerată astăzi, şi datorită strădaniilor dvs., unul dintre cele mai valoroase ansambluri de acest gen din ţară.

I.B. — Am întîlnit aici o orchestră cu mari tradiţii, însă foarte bătrînă, o orchestră care a fost înlocuită în totalitate cu tineri, la vremea aceea pînă-n 23, 24 de ani, care-au venit cu elanul vîrstei lor, cu putere de muncă, dar cu mai puţin experienţă de orchestră ; formînd încă din anul 1968 o orchestră de tineret, putînd să o modelez mai uşor la o vîrstă fragedă, pentru că în acelaşi timp eram profesor la clasa de orchestră şi de muzică de cameră de la Conservatorul din Iaşi, am avut posibilitatea să îndrum pe o anumită cale aspiraţiile acestui tineret care, fie din Iaşi, fie din părţile de nord ale Moldovei, sau chiar din alte zone ale ţării, a socotit că e bine să rămînă la Iaşi, să rămînem împreună, şi să facem o treabă la care pe atunci visam cu toţii.

V.G. — Nici dvs. nu sînteţi moldovean.

I.B. — M-am născut în Transilvania, în comuna Brateiu ; mama este din Transilvania, tatăl meu — de lîngă Ploieşti, venit în Ardeal înainte de război...

V.G. — De zona în care v-aţi născut dvs. ţinea şi un alt important muzician al Iaşului, regretatul compozitor Achim Stoia.

I.B. — El s-a născut în satul Mohu, lîngă Sibiu, la aproximativ 54 de kilometri de satul nostru. Tot de pe acolo este şi Marţian Negrea, din comuna Vorumloc.

V.G. — Cum aţi ajuns să vă preocupaţi de muzică ?

I.B. — Primii care s-au ocupat de educaţia mea muzicală au fost părinţii, amîndoi fiind de profesie muzicieni. Însă războiul, moartea foarte timpurie a mamei, au făcut ca, la un moment dat, să mă ocup de unul singur de muzică. Dar nici o clipă nu m-am gîndit să devin muzician profesionist ; voiam să mă fac inginer. De aceea am şi urmat secţia reală a Liceului „Ludwig Roth" din Mediaş. Întîmplarea a jucat totuşi, în cazul meu, un rol important : o comisie de la Cluj căuta tineri talentaţi — era după război şi se făcea necesară înfiinţarea unor noi lăcaşuri de cultură, era nevoie de oameni bine pregătiţi — şi eu m-am aflat printre muzicienii amatori depistaţi de această comisie.

V.G. — Cîtă muzică ştiaţi ? Vă pricepeaţi să mînuiţi vre-un instrument ?

I.B. — Chiar mai multe instrumente. Cînd eram în liceu, în timpul războiului, profesorul nostru de muzică fiind plecat pe front, i-am ţinut locul ; am făcut cor, am făcut orchestră, am făcut fanfară împreună cu colegii şi am predat şi muzica în cadrul şcolii. La revenirea profesorului de pe front, care era şi dirijor la diferite formaţii corale : formaţia Ateneului popular din Mediaş, corul Fabricii de sticlă, şi alte formaţii de amatori, eu îi dădeam concursul, fiind mîna lui dreaptă. Am cîştigat o sumedenie de premii cu corul din satul în care m-am născut. De altfel, la noi în sat au fost şi cîteva fanfare cu oarecare faimă care au imprimat discuri înainte de al doilea război mondial.

V.G. — Şi comisia... ?

I.B. — Comisia m-a sfătuit să mă prezint la Conservatorul din Cluj şi să mă fac dirijor de orchestră. Tatăl meu, care era absolvent al Conservatorului din Bucureşti — eu încă nu terminasem liceul la data aceea, eram în penultima clasă — sperînd că poate îmi va abate atenţia de la calea muzicii, cu foarte multă abilitate mi-a spus că este de acord să merg la Conservator, dar să mai aştept un an — pe atunci liceul nu era obligatoriu spre a fi primit în Conservator — să mai aştept un an, să termin liceul şi după aceea să mă prezint la Conservatorul din Bucureşti. Eu, la vremea aceea, îmi dădeam concursul, împreună cu cîţiva colegi, la orchestra simfonică a oraşului, şi eram apreciaţi de un foarte, foarte bun muzician de la care am învăţat multă muzică ; este vorba de Franz Schuller, organist la Catedrala din Mediaş. Era un excelent organist, cînta foarte bine la violoncel, iar la pian era extraordinar. Omul acesta s-a ocupat foarte mult de mine şi de colegii mei. Şi, bine-nţeles că dacă mi-a intrat în cap că trebuie să mă fac dirijor de orchestră, atunci am intensificat munca la orchestra noastră de amatori, profesorul Schuller şi-a luat rolul şi mai în serios, revizuind toate cunoştinţele mele şi ale colegilor cu care învăţam la dînsul, şi-aşa, noi cei cîţiva care fusesem aleşi, ne-am pregătit pentru Conservatorul din Bucureşti.

La Bucureşti a fost un examen foarte greu. S-au prezentat vreo 60 de candidaţi pentru 4 locuri, la secţia Dirijat înfiinţată sub conducerea lui Constantin Silvestri. Am fost printre cei care am reuşit la acest concurs şi printre fericiţii care l-au avut pe Silvestri ca profesor din anul I pînă la încheierea anului V. Constantin Silvestri era un mare muzician şi ştia să structureze bine o orchestră, ştia să facă o frază frumoasă, şi chiar dacă mîinile lui nu băteau extraordinar măsura, însă din privirea lui, din gestul lui se înţelegea tot ce trebuie şi, după părerea mea, asta ajungea pentru ca Silvestri să fie un mare dirijor. Dar, în primul rînd, Silvestri a fost un mare muzician. El cînta cu o uşurinţă teribilă ; era capabil să cînte la pian orice lucrare simfonică. Cînd se aşeza la pian, timp de patru ore nu întrerupea cîntatul şi explicaţiile. Noi deja după o oră nu ne mai simţeam în stare să-l urmărim. Dar muzica, pe care noi nu mai reuşeam uneori să o urmărim conştient, s-a aşezat undeva în subconştientul nostru. El ne-a cîntat toate simfoniile, ne-a arătat cum face un dirijor, cum procedează altul — vorbesc de dirijorii celebri : Toscanini, Mengelberg, Furtwängler

[1] Sunete armonice obţinute la instrumentele cu coarde, prin uşoara atingere a strunelor cu degetele mîinii stîngi.

[2] Trecerea de la o notă la alta, prin alunecarea rapidă a degetului pe coardă, care emite toate sunetele intermediare.

etc., etc., și după aceea ne arăta cum face el. Odată, vorbind despre stiluri, despre stilul Mozart, ne-a adus 6 interpretări diferite și, fără să ne spună numele dirijorilor și al orchestrelor care interpretau, le-a pus într-o oarecare ordine. Pe urmă ne-a cerut să facem un clasament: care ar fi mai aproape de ceea ce numim stilul Mozart? Cel care a fost mai aproape de zilele noastre, acela ne-a plăcut cel mai mult. El se numea Bruno Walter. Uneori mi-aduc aminte de cîte o întîlnire cu Silvestri căreia numai astăzi îi găsesc înțelesul.

V.G. — În ce moment ați fost sigur că veți fi dirijor?

I.B. — Silvestri avea darul de a-i descuraja pe cei care voiau să se facă dirijori. Prima lecție cu el a fost catastrofală. Ne-a arătat cîte știa el și tot ce nu știam noi. Pe urmă ne-a spus că el la vîrsta noastră cunoștea toate simfoniile de Beethoven, toate simfoniile de Brahms, pe care le cînta la pian. Noi nu ne descurcam nici pe departe. Dar la examenul de stat, îmi aduc aminte, mi-a spus: „Știi, din dumneata ar putea să iasă un dirijor bun."

V.G. — Și drumul dvs. încotro s-a deschis?

I.B. — La Ploiești se înființase o orchestră simfonică, și directorul Nicolae Debié, care în vremea aceea era și directorul Institutului de petrol-chimie din Ploiești, doctor în chimie, un inginer care a făcut și Conservatorul, care cînta minunat la pian, coleg de altfel cu Paul Constantinescu, colaborînd în diferite concerte camerale: Paul Constantinescu — violonist, el pianist...

V.G. — Să facem precizarea că Paul Constantinescu este un nume de seamă al artei noastre muzicale, compozitor cu lucrări deosebit de valoroase, originar din Ploiești.

I.B. — Așa este... Și doctorul Debié mi-a propus să vin dirijor la Filarmonica din Ploiești. Am acceptat și am devenit dirijor.

V.G. — Acolo ați avut primul concert cu public?

I.B. — Acuma să știți ceva... Tot timpul studenției mele la Conservator am fost dirijor la Teatrul tineretului din București, am condus corul Universității, cu care am luat premiul întîi pe țară la concursurile organizate în vremea aceea. Aveam chiar și o orchestră la Universitate. Dar primul concert simfonic l-am avut la Ploiești.

V.G. — Cîți ani ați colaborat cu orchestra din Ploiești?

I.B. — Din '55 pînă-n '62 dar, după venirea mea la Iași, am mai dirijat încă un an de zile la Ploiești pentru ca Filarmonica, între timp, să angajeze alt dirijor.

V.G. — Și la Iași ce motive v-au determinat să veniți?

I.B. — La Iași m-a adus sfatul aceluiași Nicolae Debié care era convins că Iașul reprezintă o etapă nouă și foarte importantă pentru mine. Și vedeți că nu a greșit. De fapt, la Iași, prima oară am dirijat orchestra Filarmonicii „Moldova" la 1 noiembrie 1957. A fost cea de a treia colaborare a mea în țară, cu o orchestră națională.

V.G. — În anul 1962, cînd ați sosit dvs. la Iași, ați găsit două instituții muzicale profesioniste: Filarmonica „Moldova" și Opera Română, cărora li se adăugase Conservatorul „George Enescu", reînființat cu doi ani mai-nainte. Ați trecut pe la toate cele trei instituții consacrîndu-vă, în cele din urmă, orchestrei simfonice a Filarmonicii. Ați acumulat, în felul acesta, o experiență și rezultate extrem de utile profesiunii dvs. Așa se explică disponibilitățile dvs. pentru orice gen de muzică, marea diversitate a programelor dvs.

I.B. — Cu Conservatorul a fost colaborarea cea mai fructuoasă — mă refer, după Filarmonică — pentru că, în același an cînd am venit la Iași, profesorul Achim Stoia, care era atunci rector, mi-a cerut să-i dau concursul la noua instituție înființată, și am început ca asistent la Conservator. Pe parcurs, am trecut toate gradele universitare de la Conservatorul de muzică din Iași și am ocupat, după moartea lui Achim Stoia, în 1973, funcția de rector timp de o legislație. De Conservatorul din Iași mă leagă cele mai calde amintiri pentru că aici am pus de fapt bazele noii orchestre a Filarmonicii „Moldova".

V.G. — Spuneați, cu ani în urmă, că din totdeauna visul dvs. a fost să dirijați muzică de operă.

I.B. — În copilărie și în tinerețe am văzut cîteva trupe de operă și de operetă: Opera din Cluj, în turneu, Opereta din București, cu Ion Dacian și, sigur, contactul cu asemenea spectacole, la vîrsta de 14, 15 ani, a reprezentat un eveniment extrem de important pentru mine. Cînd m-am înscris la Conservator, aveam de gînd să devin dirijor de operă. Și chiar după ani de zile, cînd eram dirijor la orchestra simfonică din Ploiești, acest gînd stăruia destul de puternic în mine. Am dirijat operă, și primele spectacole au fost la Opera din București. Iar la Opera Română din Iași am dirijat cu regularitate timp de vreo 6 sau 7 ani.

V.G. — Ce spectacole ați dirijat? Vreți să ne reamintiți cîteva titluri?

I.B. — Am dirijat, mai ales, spectacole în premieră, de muzică contemporană românească; de pildă, „Mariana Pineda" de Doru Popovici și „Stejarul din Borzești" de Theodor Bratu, dar am prezentat și spectacole tradiționale: opera „Traviata", baletele „Fîntîna din Baccisarai" de Asafiev și „În calea trăsnetului" de Kara Karaev și altele.

V.G. — O culme a împlinirii dvs. ca dirijor de operă o constituie „Oedip" de George Enescu.

I.B. — Cineva spunea că în secolul XX s-au scris trei muzici mari: „Pelléas și Mélisande" de Debussy, „Wozzeck" de Alban Berg și „Oedip" de George Enescu. Sînt întru totul de acord că „Oedip" face parte din grupul celor trei mari opere care s-au scris în veacul nostru.

V.G. — Partitura operei „Oedip" ridică în fața dirijorului dificultăți rar întîlnite pretinzînd, pe de altă parte, un ansamblu vocal-simfonic amplu și cu mare experiență. Datorită dvs. s-a cîntat pentru prima oară și la Iași.

I.B. — Țin minte data exactă: 23 mai 1975, la Teatrul Național „Vasile Alecsandri".

V.G. — În timpul ediției a treia a Festivalului Muzicii Românești. Deși, la vremea aceea, dispuneați de tot ce trebuia pentru reprezentarea ei ca spectacol: soliști de prima mînă, între care avem datoria să-l amintim pe David Ohanesian, un regizor, pe Jean Rînzescu, cele două coruri reunite ale Filarmonicii și Operei, și o scenă dotată tehnic, ați preferat formula de concert-spectacol.

I.B. — Cu toate că am avut și alte motive, așa cum am cîntat noi atunci, cu orchestra pe scenă, alături de coruri, care încadrau un fel de podium pe care au evoluat soliștii și baletul, mi s-a părut că ar corespunde tot atît de bine modului în care și-a gîndit Enescu opera. Mă refer, mai ales, la orchestră; aici, orchestra este și ea un personaj, un personaj foarte important, cu un rol expresiv aproape nemaiîntîlnit în alte lucrări de acest gen. În „Oedip", orchestra nu acompaniază nici un moment: comentează simfonic, creează atmosferă, este într-un continuu clocot și frămîntare, reprezintă dezvoltarea dramatică în planul conștiinței eroilor, și chiar în acela al subconștientului acestora. Apoi, am mai realizat ceva: lipsa decorurilor a făcut posibilă evitarea pauzelor dintre acte și tablouri. Căci asta am dorit: să acordă prioritate muzicii. Dacă filmul de televiziune, pe care l-am realizat în 1981, nu a fost întîmpinat cu mare entuziasm, motivul este că s-a dat prea multă importanță imaginilor vizuale și acțiunii propriu-zise, care te distrag de la ceea ce este esențial: de la muzica lui George Enescu, în interiorul căreia se petrece întreaga dramă.

V.G. — În 1981, anul centenarului „Enescu", ați prezentat „Oedip" pentru a doua oară la Iași, iar apoi...

I.B. — ...la Festivalul Internațional „George Enescu" de la București. Abia atunci mi-am clarificat

mai bine multe lucruri din partitură şi mi-am dat seama de adevăratele dimensiuni ale acestei capodopere. Cu cît o studiezi mai mult, cu atît te simţi mai copleşit de profunzimea gîndirii muzicale a lui Enescu. Fiecare notă, fiecare indicaţie de tempo sau de nuanţă, fiecare semn, într-un cuvînt, toate amănuntele, au un rol absolut justificat, făcînd ca tumultul vocilor, varietatea inflexiunilor, bogăţia armonico-polifonică să capete o limpezime şi o logică la care, atunci cînd iei pentru prima oară partitura în mînă, nu crezi că ai să poţi ajunge.

V.G. — Ce ne puteţi spune despre colaborarea dvs., pentru versiunea din toamna anului 1981 a operei „Oedip", cu grupul „Eurythmeum" din Stuttgart?

I.B. — Pentru „Eurythmeum", muzica lui Enescu reprezenta o experienţă absolut inedită, fiind prima oară cînd îşi structura mişcarea după o partitură românească. Au fost şi voci care au ridicat obiecţii, dar prezenţa lor în realizarea noastră mi s-a părut perfect justificată şi în armonie cu simfonismul dramei enesciene.

V.G. — Mă aflam în Sala Mare a Palatului atunci cînd aţi prezentat „Oedip" la Bucureşti şi vă mărturisesc că totul m-a impresionat profund, inclusiv mişcarea scenică pe care a conceput-o Else Klink, conducătoarea artistică a grupului din Stuttgart. Pentru că această concepţie a servit în egală măsură atît muzica lui George Enescu, cît şi epoca pe care o ilustrează libretul lui Edmond Fleg, prelucrat după Sofocle: antichitatea. Vitruviu, care în secolul I î.e.n. a scris un tratat denumit „De architectura", dă următoarea definiţie euritmiei: „Cînd fiecare parte importantă a edificiului este proporţionată în chipul cel mai potrivit, în ceea ce priveşte acordul dintre înălţime şi lărgime, între lărgime şi adîncime şi în aşa fel încît toate aceste părţi să-şi aibă, de asemenea, locul lor în simetria totală a edificiului, obţinem euritmia"[1]. *Revenind acum la problema noastră, trebuie să spunem că euritmia nu este dans, şi nici simplă pantomimă, ci se constituie ca un ansamblu arhitectural în mişcare; după conceptul antic, imitînd natura, dar nu liber, ci prin punerea în ordine a lucrurilor şi prin păstrarea unor proporţii stricte între muzică şi mişcare.*

I.B. — Pentru noi, opera „Oedip" a însemnat şi încununarea unei îndelungate şi bogate colaborări cu ansamblul „Eurythmeum".

V.G. — Vă referiţi la turneele în Europa şi pe continentul nord-american...

I.B. — Da! În 1978 eram primul ansamblu simfonic din România care păşea pe continentul nord-american. Am trecut atunci prin 26 de oraşe din Statele Unite şi Canada, dînd şi concerte în care muzica românească s-a bucurat de o foarte entuziastă apreciere. La Edmonton, în Canada, publicul a aplaudat, în picioare, minute-n şir.

V.G. — Puteţi afirma, în prezent, că orchestra simfonică a Filarmonicii „Moldova" din Iaşi este cunoscută şi apreciată pe două continente.

I.B. — În Europa, în primul rînd, în Italia şi R. F. Germania, în special. Dar am dat concerte şi în ţările scandinave, în Franţa, Cehoslovacia, Elveţia, iar în martie 1986, pentru a treia oară la Festivalul „Zilele muzicale ale lui martie" de la Ruse din Bulgaria.

V.G. — Spre deosebire de majoritatea dirijorilor, în ceea ce vă priveşte este de remarcat că preferaţi să daţi concerte împreună cu orchestra al cărei dirijor permanent sînteţi.

I.B. — Este adevărat! Din totdeauna am avut convingerea că un dirijor este mai avantajat cînd se prezintă alături de orchestra cu care colaborează în permanenţă decît trecînd de la o orchestră la alta. În primul rînd, pentru că îşi cunoaşte bine instrumentiştii, precum şi posibilităţile lor; şi apoi, pentru că poate să dispună de un număr suficient de repetiţii. Unul dintre secretele dirijorului Sergiu Celibidache este că pretinde minimum 10 repetiţii pentru desăvîrşirea unui concert. Dar cine-ţi acordă cele 10 repetiţii? Apropo de Celibidache... Cînd a venit la Iaşi şi ne-a ascultat, a recunoscut că nu-şi imaginase că există aici o orchestră de asemenea calitate.

V.G. — Această apreciere v-a dat o mare satisfacţie.

I.B. — Foarte mare. El este unul dintre cei mai străluciţi dirijori ai lumii. Întîlnirile cu el m-au făcut să-mi revizuiesc complet tehnica dirijorală şi concepţiile despre muzică.

V.G. — În ce constau această tehnică şi aceste concepţii ale dirijorului Sergiu Celibidache, despre care se vorbeşte foarte mult, dar totdeauna la modul general enunţiativ?

I.B. — Pentru Celibidache, ca şi pentru mine-n momentul de faţă, tehnica dirijorală este o ştiinţă la fel de precisă, la fel de exactă şi neimprovizată, cum este tehnica viorii, de pildă. Majoritatea dirijează după instinct, iar reuşita depinde de îndemînarea fiecăruia. Celibidache are un sistem clar, precis, fundamentat ştiinţific. Lumea crede că el îşi pune tehnica în slujba succesului, dar aceasta slujeşte numai muzicii. El foloseşte tehnica impulsului proporţionat, sugerează proporţii, iar proporţiile ţinînd de exactitatea matematică, nu pot fi alese la întîmplare. Această proporţionare a impulsului dirijoral se realizează în funcţie de nuanţă, de tempo, de notele din partitură. Mîinile, ca şi în tehnica instrumentală, sînt folosite după reguli bine stabilite. Numai după ce ţi-ai însuşit perfect această disciplină, îţi poţi permite libertăţi de atitudine, dar în concordanţă deplină cu imaginea muzicală. Sînt dirijori care dansează muzica, fac gimnastică pe muzică, dar nu dirijează; excesul de temperament nu are nici o legătură cu muzica. Din nefericire, publicului îi plac asemenea dirijori. Eu am învăţat de la Celibidache să arunc totul la coş, ca puţinul cu care rămîn să fie în folosul muzicii, numai al muzicii.

V.G. — Aceasta trebuie să fie prima cerinţă a eticii profesionale. Să ne amintim de binecunoscutul precept atribuit lui Dinu Lipatti: „Nu te sluji de muzică, slujeşte-o". Este ceea ce pretinde şi Sergiu Celibidache cu atîta vehemenţă.

I.B. — Fără-ndoială. Totul trebuie pus sub semnul unei relevări sonore cît mai echilibrate. La aceasta te conduce structurarea sonoră a orchestrei.

V.G. — Ce reprezintă structurarea orchestrei?

I.B. — A face în aşa fel încît să domnească echilibrul între sonorităţile diferitelor instrumente sau grupe de instrumente. Veţi spune că lucrul acesta s-a făcut şi pînă acum, şi este adevărat. Dar nu în mod absolut conştient, vreau să spun, ştiinţific. Să vă dau un exemplu. De multe ori, chiar şi cei mai mari compozitori au făcut greşeli de structurare punînd, de pildă, o anumită nuanţă la un instrument care nu se dovedeşte de loc potrivită pentru că dezechilibrează restul ansamblului. Spre o edificare completă, ascultaţi orchestrele care cîntă prin localuri: tobele, basul şi eventualul solist acoperă totul, şi armoniile bune, dar şi pe cele rele. La Conservatorul din Berlin există o clasă specială unde se studiază greşelile din marile partituri. Sînt greşeli de compoziţie instrumentală, de orchestraţie, greşeli care pot fi corectate prin revizuirea ierarhiilor. Partiturile lui George Enescu au fost mai greu de înţeles şi abordat pentru că structurarea pe care o pretind dirijorului este foarte precisă, dar şi extrem de amănunţită.

V.G. — O ultimă întrebare: ce simţiţi cînd staţi cu spatele la public, în timp ce conduceţi orchestra?

I.B. — Răspunderea pentru partitura pe care o am pe pupitru. Nu stau cu spatele la public, ci cu faţa la orchestră.

Interviu realizat de
Val GAFTA

[1] Matilda Ghyka, „Estetica şi teoria artei", Editura ştiinţifică şi enciclopedică", Bucureşti, 1981, pag. 41.

JULIO IGLESIAS: „Mi-am dorit singurătatea"

Stilul romantic, netrucat al lui Julio l-a înscris în *The Guinness Book of World Records* ca pe „cel mai popular cîntăreţ din lume", care a vîndut mai multe albume decît oricare alt confrate, în toate ţările globului.

DOSARUL IGLESIAS

Născut : 23 septembrie 1943, la Madrid, Spania. Este fiul lui Julio Iglesias Puga, un chirurg madrilen, şi al Mariei Perignat.

Familia : Cei opt ani ai mariajului său cu Isabel Preisler s-au încheiat, în 1979, prin divorţ. Ei au doi fii, Julio Jose, de 13 ani, şi Enrique, de 11 ani, şi o fiică, Chabeli, de 15 ani, care trăiesc la Madrid, împreună cu mama lor.

Concerte : De la începutul carierei, adică din 1968, a dat peste 3 000 de concerte. Turneul său prin 55 de oraşe din America de Nord a început pe 24 iunie 1986, la Seattle, întrerupîndu-se la Las Vegas, pentru *weekend*-ul de la 4 iulie (ziua naţională a S.U.A. — n.ns.), pentru a se încheia pe 25 octombrie, la Miami.

Înregistrări : Au fost vîndute aproape 60 de albume, în peste 100 de milioane de exemplare, în cinci limbi. Cea mai mare vînzare a sa în S.U.A. — *1100 Bel Air Place* (1984), care a inclus şi şlagărul *To All the Girls I've Loved Before* — a fost înregistrată cu Willie Nelson şi vîndută în mai mult de un milion de exemplare. Al doilea şi cel mai recent album englezesc al său, încă neintitulat, a fost realizat în toamna anului 1986.

Domicilii : Case în Italia, Londra, Madrid, Miami, Nassau şi un *ranch* în Argentina.

*

Turneul de concerte în 55 de localităţi din S.U.A. : Oricînd urc pe scenă, simt că mă consum, că-mi cheltui viaţa. Cele două ore ale concertului sînt mai importante decît orice. Pentru mine, acest fapt este o modalitate de a supravieţui. Nu-mi doresc să fac nimic altceva... Nu voi înceta niciodată turneele. Voi muri pe scenă.

Raportul său cu auditoriul în timpul reprezentaţiilor : Atitudinea mea evoluează împreună cu trupul şi este reflectată de ochii mei. Aprind cuvintele cu ochii şi chiar dacă cineva se află mai departe de mine, îi sînt foarte aproape. Nu e numai ceea ce lumea vede în mine, este şi ceea ce văd eu în ei. Emoţia este profundă.

Apropierea sa intuitivă de cîntec : Nu cred în intelectualizarea a ceva ce este un talent natural. Cînd eşti înzestrat cu un dar natural ca vocea şi încerci să-i dai o formă raţională, devii stupid.

Experienţa americană : Nimeni nu este mare în muzică pînă ce America nu îl consideră astfel. Am fost plecat din Statele Unite pentru un an şi jumătate şi trebuie să lupt puţin pentru a cîştiga publicul. Eu iubesc America. Sînt îndrăgostit de această ţară. Mi-a trebuit mult timp pentru a simţi comportamentul americanilor, caracterul, sensul umorului, sensul vieţii. lor. Acum îi cunosc mai bine pe americani şi voi fi mai apropiat de ei în următorul turneu.

Despre fanii săi : Cînd sosesc la un concert şi fanii ţipă, „Hu-li-o", eu gîndesc : „De ce nu sînt mai mulţi ?". Îmi place cînd mă sărută, cînd mă ating ; îmi place orice. Am nevoie de mai mult.

O zi tipică de turneu : (Rîzînd) Vrei totul ? Mă trezesc la ora 11, fac un duş, iau micul dejun şi discut despre afacerile mele. Fac o mulţime de exerciţii la sol. Dacă vremea e bună, înot. Apoi servesc prînzul şi dorm o oră. Mă scol şi la ora 4 p.m. merg la repetiţie, care implică verificarea sunetului, a luminii, toate felurile de echipamente. Apoi rămîn acolo pînă cînd spectacolul e terminat.

Existenţa superstiţiilor : Superstiţiile mele sînt simple : mă îmbrac întotdeauna în acelaşi fel. Este mai comod aşa. Am 200 de smochinguri la fel. Americanii sînt, de asemenea, superstiţioşi. N-a fost niciodată etajul 13 în vreun hotel în care am stat. Dacă ar fi fost, nu aş fi locuit la acel etaj.

Despre ipostaza numită îndeobşte „vedetă fermecătoare" : Nu-mi bat capul, deoarece în baie se află întotdeauna o oglindă ; mă uit în ea şi rîd. Lumea presupune şi fabulează — adevărul este că sînt absolut normal, poate prea normal... Nu am avut în viaţa mea atîtea aventuri cîte crede lumea ; încrederea este foarte dificilă pentru mine.

Starea de singurătate : Nu sînt un solitar. Nu, nu, nu — arăt însingurat ? (Realitatea) Eu mi-am ales singurătatea. În America fericirea este totul. Nu-i la fel în viaţa mediteraneană. Sînt nefericit în viaţa particulară, dar am ştiut de la început că acesta va fi preţul. Eu sînt un artist pentru totdeauna. Sînt mai îngrijorat de realizarea carierei mele decît de orice altceva.

O nouă căsătorie : Să mă căsătoresc din nou ? Cînd am fost mai tînăr, totul era numai emoţia, dar acum se cere emoţie şi inteligenţă. Atît timp cît nu le pot găsi pe amîndouă, împreună, emoţie şi inteligenţă, în aceeaşi persoană, nu mă voi căsători din nou.

Copiii : Copiii mei au puţin peste 10 ani. Ei sînt în aşteptarea viitorului şi nu se uită după ce-a fost. Îmi plac oamenii care privesc înainte, nu înapoi. Copiii au fost de mai multe ori cu mine, în turneu. Merg la culcare cu muzica pe care o cînt eu. Sînt foarte legat de familia mea.

Locul favorit : Casa mea este avionul meu. Pot atinge munţii... Pot dormi mai bine. Trebuie să mă mişc. Îmi place să fiu în mişcare 24 de ore pe zi.

Ce face în timpul liber : Încerc să-mi fac viaţa personală mai rezistentă, viaţa familiei mele mai fericită şi să mă ţin departe de orice altceva. Dar după aceea, întotdeauna, mă întorc să muncesc.

Evoluţia ca artist : Dacă evoluţia artistică a cuiva este rectilinie, să zicem ca a unui pictor care pictează numai în albastru, roşu ori galben, el nu evoluează. Acelaşi lucru este valabil şi pentru un cîntăreţ. Muzica mea de astăzi reflectă starea mea sufletească de acum 20 de ani, dar nu este aceeaşi.

În prezent, lansez un fel diferit de muzică, care îi va atrage pe americani, fără a pierde nimic din simţămintele şi emoţiile mele mediteraneene. Eu nu sînt în stare să mă apropii de oameni cîntînd „rock'n'roll", dar pot influenţa lumea cu minunatele balade. Cel mai important lucru este acela de a fi bun în profesia ta şi eu cred că sînt foarte bun.

(*USA Weekend*, 20—22 iunie 1986, p. 8).

Traducere de **Gh. I. FRUNZĂ**

CRAIU

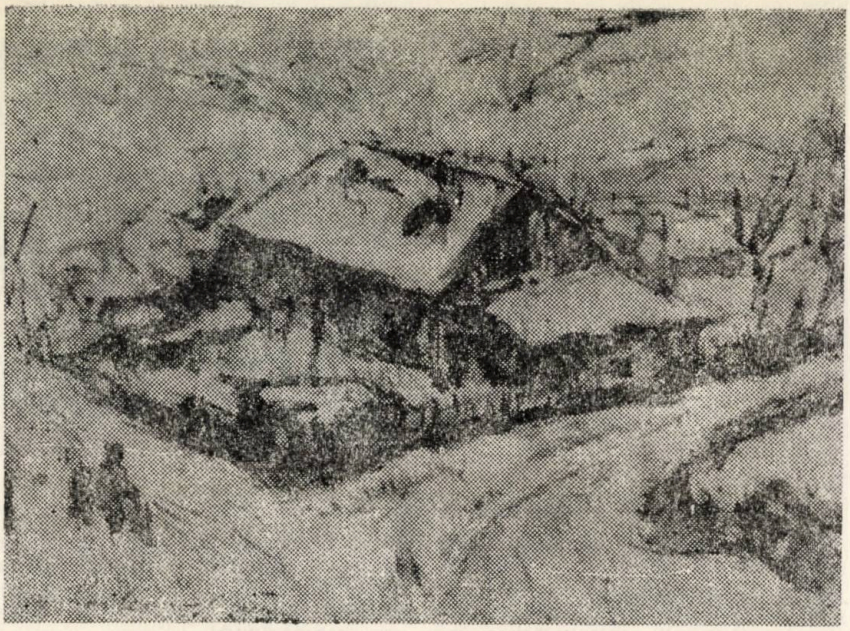

„Peisaj de iarnă"

Pentru Victor Mihăilescu-Craiu viața a însemnat bucuria artei, restul a fost suferință și neliniște, ce nu s-au spulberat însă în patru vînturi, ci s-au metamorfozat în culoare, s-au sublimat în ținuturile de liniște și împăcare, de fermecată frumusețe a tablourilor sale ! Aici se află poate și secretul acestei prolificități uimitoare a artistului de la Iași. Nu e vorba de ușurința lucrului la șevalet, ci de nevoia permanentă de a trăi prin culoare, de a arde, prin truda artistică, neliniștea proprie firii sale.

Pînzele pictorului de la Muzeul de Artă din Iași pun în evidență liniile de forță ale artei lui Victor Mihăilescu, originalitatea sa indiscutabilă, care se bizuie pe legătura organică cu realitatea pămîntului românesc, cu oamenii, cu peisajele acestor locuri, în care se simțea integrat cu toată ființa. Cunoscător al artei dintotdeauna, cu studii temeinice, cu dascăli remarcabili ca Ștefan Dimitrescu și Nicolae Tonitza, de acesta din urmă fiind mai legat sufletește, deschis spre celelalte arte, degustător rafinat de poezie, iubitor de muzică, el însuși manifestîndu-se și pe acest tărîm, Victor Mihăilescu-Craiu a fost impresionat și influențat mai ales de arta franceză a veacului 20, dar a rămas mereu el însuși, pentru că a asimilat și a topit în alambicul simțirii sale totul, pentru că a simțit românește, ca un om care a deschis ochii în lumea satului și a rămas toată viața cu nostalgia acestui univers în suflet. Comuniunea cu natura este indiscutabil o dominantă a picturii lui Craiu, în cea mai bună tradiție a artei noastre. În tablourile lui nu răzbate nimic dramatic, e o natură a calmului, a liniștilor adînci, dar viziunea nu e bucolică, nu lipsesc accentele de tristețe, totul însă în șoaptă. Se disting sugestii discrete, ce ating profunzimile simțirii.

Cîteva sînt elementele care concură la realizarea acestor viziuni, și ele, prin osmoză dau unicitate pînzelor lui Craiu. Întîi e desenul, ce evidențiază un profesionist indiscutabil, apoi e culoarea, într-o gamă aproape infinită de nuanțe, cu catifelări de tonuri, cu transparențe de minerale rare, apoi lumina, despre care artistul spunea că se află în toate cele alcătuitoare ale lumii și peste toate atmosfera, relevînd un fin psiholog, un bun cunoscător al sufletului omenesc. De aici forța de comunicare, spontană, magnetică, de aici căldura pe care o emană tablourile sale. Despre mai toate aceste tablouri s-ar putea istorisi ceva. Pictorul țese cu firul o poveste, o poveste pe care fiecare o înțelege în felul său, după sensibilitatea și gradul său de cultură, starea sa sufletească. Tablourile lui Craiu sînt opere deschise. Este poate tocmai ce și-a dorit cel mai mult însuși artistul, un creator din stirpea cea mai aleasă a pictorilor noștri, pentru care pictura a fost unicul sens al existenței.

„Luminiș"

Craiu se autodefinea drept clasic prin linia picturii sale și modern prin punerea în pagină a acesteia. Un mare neliniștit care și-a aflat liniște prin minunatele sale tablouri, spre bucuria veșnică a împătimiților artei.

Așa cum s-a întîmplat cu mulți artiști după moarte, tăcerea, uitarea au coborît și peste opera lui Craiu. Este de datoria noastră, a ieșenilor în primul rînd, să păstrăm vie amintirea artistului, să-i întreținem memoria prin manifestări expoziționale. Asta cel puțin pînă cînd se vor găsi cele cîteva săli, unde Muzeul de Artă din Iași să expună permanent comorile pe care le are din opera unor artiști ca Nicolae Popa, Victor Mihăilescu-Craiu, Mihai Cămăruț, comori ferecate încă, din păcate, în depozite.

Gr. I.

Amintiri despre pictorul Corneliu Baba

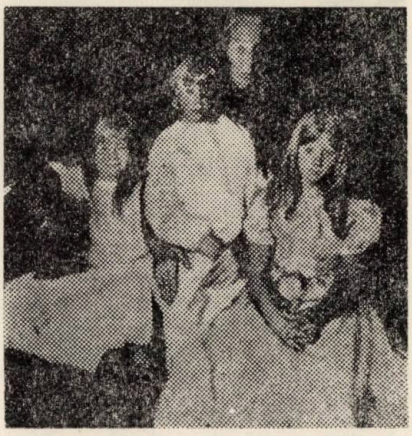

„Doamna K cu copiii"

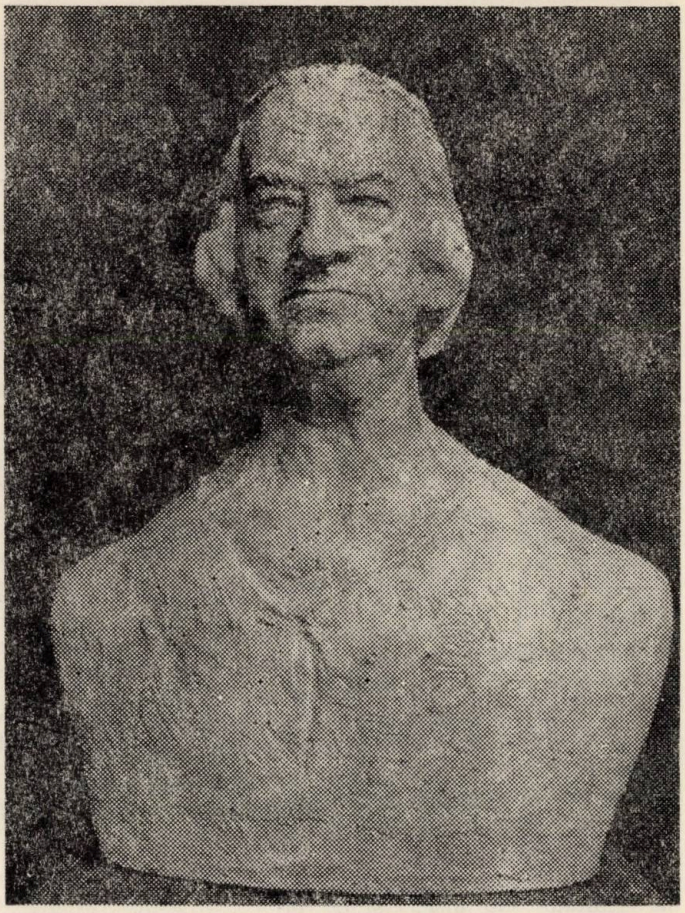

Corneliu Baba, de Ion Irimescu

Era o vreme cînd în fiecare zi ne vedeam ! Mai dormiți, mai nedormiți, nu se băga de seamă. Aveam sau nu vreun ban prin buzunare iarăși nu se băga de seamă, dar, în general, aceștia nu ne prea supărau. Dacă se întîmpla să găsim cîțiva rătăciți, ne duceam repede la localul de pe str. Brătianu, cam pe lîngă farmacia „Adace", Piața Sf. Spiridon, „La Doi Cocoși" ca să-i depunem și totodată să ne întărim cu cîte un pahar de „Negru Vîrtos".

Mă împăcam de minune cu el. În felul său de a fi, era și el ca Topîrceanu, ieșean — adoptat pe de-a întregul.

L-am apreciat și-l apreciez pentru calitățile sale spirituale și nu voi vorbi aici despre arta sa pe care o prețuiesc și-n care îi citesc sufletul și inteligența, despre aceasta au vorbit și vorbesc criticii, ci despre Corneliu Baba omul și prietenul meu. Bun, generos, inteligent, la el conexiunile se formează rapid, aproape instantaneu ; ideile îi năvălesc buluc cu răspuns prompt. Timpul ce-l petreceam cu el era presărat cu glume și spirite de bun gust. Caricaturile îi ilustrează această calitate a șfichiului satiric subțire.

Gata oricînd să spună snoave. Îmi aduc aminte cum îmi povestea de tatăl său, pe timpul cînd făcea armata și venea să-l vadă la regiment : după ce se epuiza discuția despre viața cazonă, înainte de a se despărți, tatăl îl întreba : „Tu mai ai nevoie de ceva bani ? Nu !". Îl atingea tocmai unde-l durea mai tare.

Într-o zi, pornind amîndoi de la Academie spre gazde, aproape de poartă, în calea noastră eu văd o țigară neînceputâ căzută de la cineva. Tocmai de ce duceam lipsă amîndoi, și-i zic : „Uite o țigară /" El înainte s-o vadă îmi răspunde repede : „Mă, mă, las-o că eu o văzui întîi !" Am luat-o de jos, am împărțit-o în două, le-am aprins și am ieșit pe poartă fericiți cu cartoanele subțioară, lăsînd în urmă fum cu miros de „naționale" (țigara studentului pe vremea aceea).

Îmi amintesc cu nostalgie și de anii cînd am lucrat împreună la pictura mînăstirii Durău. Și acum îmi sună în ureche o frază din aria Margaretei din opera „Faust", cîntată pînă la obsesie de Baba : „A fost pe vremuri un rege în Tulles..", stînd cu spatele pe scîndura schelei cu fața în sus, picurați cu albastru cobalt de la boltă, noi ceilalți din diferite cotloane ale bisericii îl secondam.

Melodia se acorda cu atmosfera de castel pustiu, a cărei tăcere era punctată doar de pașii făcuți de pe o scîndură pe alta și de scîrțiitul schelei, în timp ce sfinții și îngerii căpătau contur. În pauză ne dădeam jos de pe schele și fiecare cu paharul lui coboram în beciul rece cu vinuri aduse de la Mitropolie, și-i ceream starețului să ne binecuvînteze și el ne binecuvînta zicînd : „Domnul... bată-vă norocul, țineți paharele". După ce ieșeam de acolo ne odihneam pe iarbă sub privirea îngăduitoare a bătrînului Ceahlău și apoi urcam iarăși la îngeri.

Eh, unde ați rămas ani tineri cu visuri, speranțe de viitor, cu aprinderi de dragoste la fiecare pas, mereu în așteptarea unui eveniment fericit !...

Coneliu Baba a fost și mai este un artist foarte harnic. Cred că și acum la 80 de ani nu-l lasă un continuu neastîmpăr. El nu stă liniștit pe un scaun sau lăsat pe spate pe o canapea, relaxat, să fumeze sau să stea picior peste picior, uitat. Tot neastîmpărul și-l înecă desenînd sau pictînd, chiar în situații ce reclamă să stai liniștit. Cînd nu are posibilitatea să facă cel puțin un crochiu, atunci, de neastîmpăr, mișcă un picior sau degetele de la mîna stîngă cu care lucrează de obicei.

Numai în rare ocazii, fiind în vizită sau la anumite ceremonii, se abține să nu pună mîna pe creion. Așa se și explică numărul mare de crochiuri, desene, tablouri în culoare, caricaturi și ilustrații făcute în viața lui.

Mi-ar face multă plăcere să mai stau cu Corneliu Baba undeva în tihnă, să depănăm firul de aur al amintirilor cu toate lipsurile și necazurile tinereții prin care am trecut, deși eu fiind acum cam tare de ureche, el m-ar întreba poate dacă mai lucrez, iar eu s-ar putea să-i răspund că : „astăzi am venit", sau că nu mai beau decît apă minerală. Dar, și așa încă ar fi bine...

Călin ALUPI

Meşterul Alupi

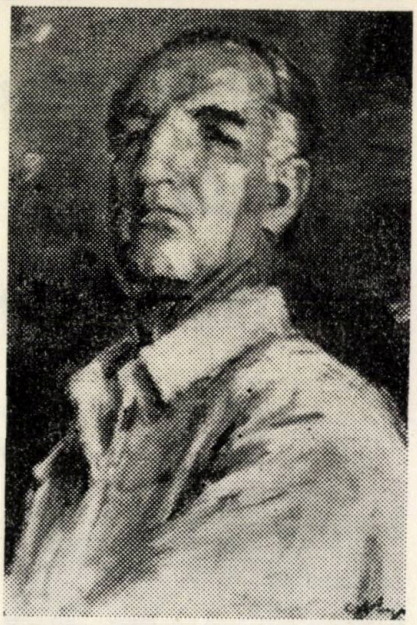

Autoportret

Fără a-i fi fost elevă, pe maestrul Călin Alupi l-am cunoscut încă din anii studiilor cînd îşi avea un fel de atelier-sanctuar sus de tot, tocmai dincolo de etajul Şcolii de belle arte, clădirea aceea masivă, pe două nivele, în care se aflau cele patru vaste saloane de lucru ale studenţilor (care a fost şi ultima reşedinţă vizitabilă a Pinacotecii înainte de mutarea în actualul sediu din Palatul culturii).

Urcînd către pod pe o scară destul de şubredă şi abruptă la capătul ei, în dreapta, vizavi de hăul întunecos şi fără sfîrşit al subacoperişului, o uşă vîrstnică, de un leat cu scara, se deschidea spre un fel de încăpere-tainiţă, strîmtă şi disproporţionat înaltă, de undeva de sus pieziş luminată. Aici îşi adăpostise la un moment dat şevaletul şi vistieria de pictor Domnul Alupi.

Dacă imediat după război artiştii din Iaşi, cei mai mulţi nu-şi aveau decît nişte încăperi de creaţie cu totul rudimentare, improvizate, apoi cred că acest spaţiu de popas, de meditaţie sau uneori şi de lucru al lui Călin Alupi era totuşi unul din cele mai bizare, imaginabil doar pe undeva, prin poveştirile lui Dickens.

Cînd se lua pauza mare în atelierul nostru de desen artistic, eu şi cu cîte încă o colegă care putea să fie chiar Sanda (viitoarea Sanda Alupi), făceam ce făceam şi ne cătăram „de-a pisicile“ pe scara podului, să constatăm dacă este şi ce mai face acolo, spre ceruri, meşterul Alupi. Ne pomeneam primite cu bineţe, ca nişte oaspeţi aleşi şi imediat eram îmbiate să ne înfruptăm la un „festin“ matinal de cruditâţi. Noi ronţăiam rapid cîteva mere, ba chiar şi vreo doi morcovi, la rang de banane, şi aruncam bineînţeles ochiade curioase pe la cartoanele şi pînzele înşirate de-a lungul pereţilor, unele abia schiţate, altele în curs de finisare, cele mai multe reprezentînd portrete în ulei. Desi văzute doar pe jumătate şi în destulă grabă, lucrările ne trezeau pe rînd stări de uimire şi de încîntare, sporindu-ne treptat consideraţia şi interesul pentru făurarul, al cărui nume era pronunţat de fapt, cu extremă deferenţă de către colegii noştri mai mari, cei din cursul superior, ce se voiau şi ei pictori.

Prin anul 1946, în chiar clădirea veche a Academiei Mihăilene, la etaj, deasupra sălii zisă „Rotonda“ (unde ni se ţineau nouă prelegerile teoretice) s-a deschis, cu destul freamăt, primul salon ieşean de după refugiu la care au participat mulţi artişti moldoveni si între ei creatori deja prestigiosi. Sculptorul Ion Irimescu, îmi amintesc, expunea nişte nuduri şi o serie de compoziţii alegorice impresionante. La pictură, alături de Corneliu Baba, un nume de rezonanţă era cel al lui Călin Alupi, care figura atunci cu poate cel mai mare număr de exponate, portrete — deci faza fertilă —, avînd la acea dată un succes aparte, cu ecouri ample, nu numai în rîndul publicului larg, ci şi în tagma judecătorilor competenţi.

Puţin mai tîrziu, probabil tot în vederea unei expoziţii, a poposit maestrul Alupi într-o bună zi în atelierele noastre, aducînd din afară o lucrare de proporţii (cam cît o uşă) pe care, dezvelind-o, ne-a întîmpinat din cadru actorul Miluţă Gheorghiu în rolul preferat „Coana Chiriţa“. Ţinînd cochet deasupra capului o umbreluţă verde-lavandă, cu o faţă total radioasă, jubilantă, Chiriţa ne prezenta într-un fel de reverenţă toaleta adusă parcă direct de la Paris, încărcată de accesorii şi falbalale, bogată în nuanţe de galben şi de oranj. Era o realizare frapantă, neaşteptată, echivalînd cu un întreg spectacol, izvorîtă dintr-o paletă suculentă, de forţă expresionistă care i-a uimit pînă la perplexitate pe studioşii ultimului an de pictură şi nu mai puţin pe sculptorul Naum Corcescu. Teribilosul Naum, cu barba lui ruginie proptită în palme, nu-şi mai putea potoli extazul, făcînd inventarul tuturor pictorilor francezi moderni pe care considera că această piesă ar fi putut să-i înfrunte.

De atunci şi pînă azi l-am urmărit pe artistul Alupi prin toate expoziţiile în care a participat la Iaşi. I-am observat evoluţia deosebită de la pictura în tehnica uleiului către cea în pastel, minuită cu neîntrecute performanţe şi care în ultima etapă s-ar părea că-i convine mai ales în lucrările de „plein-air“ — spre a cuprinde într-o scriitură dinamică, rapidă impresiile ce-l potopesc în dialogul cu mediul din preajmă. În dezvoltarea pastelului de la noi, al pastelului cu valenţe picturale, realizările lui Călin Alupi (sub raportul măiestriei tehnice şi al vibraţiei afective) reprezintă un moment ce nu va putea să fie ignorat sau ocolit.

M-am retras mai totdeauna din expoziţiile lui Călin Alupi tulburată cumva sufleteşte, meditînd cu o undă de mîhnire că avem aici între noi, parcă insuficient stiut si înconjurat de public, un colorist de factură puternică, un artist profund cu exemplară conştiinţă profesională. Dacă prin temperament, prin ponderea firii — oglindită clar şi în creaţie — Alupi se apropie mult de Ştefan Dimitrescu, principalul profesor şi modelul său declarat, pe de altă parte prin vocaţia coloristică el se înscrie între importanţii descendenţi ai lui Nicolae Tonitza în pictura ieşeană. A făcut parte din „claca“ lui Tonitza de la Durău, fiindu-i unul din cei mai destoinici ucenici şi singurul care l-a acompaniat pînă la încheierea lucrărilor tîrziu în toamnă cînd ploile şi ceţurile apăsau de-acum Ceahlăul.

Numele lui mi se pare că n-a fost captat îndeajuns de atenţia specialiştilor de artă, poate şi din cauza unei activităţi, sub raport cantitativ, inegal desfăşurată. Artistul, deşi dispune de o mare robusteţe şi vitalitate, evidenţiate şi în opere (care nu circumscriu în nici un moment stări maladive sau dezolante), a traversat în ani multe suferinţe fizice, unele devastatoare. Chiar dacă şi le-a depăşit stoic, toate acestea au stăvilit desigur fluxul continuu al creaţiei. Pe de altă parte, contemplativul Alupi n-a întreprins niciodată eforturi mai active, îndrăzneţe spre a-şi evidenţia talentul şi spre a-şi propulsa către prima linie producţia artistică. Orice exhibiţii vedetiste i-au rămas străine, incompatibile cu firea şi cu ţinuta lui.

Se poate afirma că există o perfectă consonanţă între om şi operă cum poate am mai întîlnit-o şi la profesorul său respectat, Ştefan Dimitrescu.

Călin Alupi păşeşte larg, apăsat, te priveşte frontal şi îţi strînge mîna puternic, cu căldură. Vorbeşte domol, cîntărit, cu pauză între fraze, de parcă ar fi pus să dea seama de fiecare cuvînt pe care îl emite. Nu l-am surprins vreodată volubil, euforic în rostiri, înclinat cumva să se fălească de pe urma unor succese. În aceste trăsături îl descoperim mereu consecvent cu el însuşi, inspirînd încrederea unui tovarăş de drum de cursă lungă.

Riguros în tot ceea ce întreprinde, se entuziasmează sincer în faţa unei lucrări frumos concepute de

un confrate, sesizîndu-i cu finețe calitățile și promovînd autenticul. Nu recurge la trucuri fățarnice spre a exprima, disimulat, ceva ce nu simte, devine mai degrabă monosilabic, arborînd tăcerea.

Îi place muzica. Talentul vocal i-a fost a doua zestre cu care l-a investit natura. Auzind o melodie gravă tresare impresionat, înclinat parcă s-o îngîne și el.

Extrem de modest, capabil de mari privațiuni, fără veleitățile unei vieți confortabile, acest deosebit meșter al culorii nu-și visează decît un dram de sănătate și de liniște ca să se poată concentra spre creație.

Arta lui Călin Alupi poartă marca omului : este sinceră, onestă și sobră ; este maiestoasă prin echilibru și verticalitate.

Stăpîn pe meserie, artistul merge pe drumul lui, inapt de abateri, fără a se mlădia spre mode, după ce a parcurs însă o ucenicie exigentă în Școala lui Ștefan Dimitrescu la Iași și în cea a lui Nicolae Tonitza, deloc mai puțin aprigă, trei veri consecutive la Durău. Din ambele direcții, pe lîngă o disciplină strînsă a muncii și-a asimilat fertile învățăminte de meșteșug, prelucrîndu-le și imprimîndu-le timbrul propriu, recognoscibil, detașîndu-se între altele și printr-o marcată picturalitate a viziunii.

Rezultat al unor decantări, creația lui ne apare înnobilată, aspirînd spre simplu, spre esențial, spre înalt, evitînd anumite detalii și efecte facile. Fără a nega frumusețea și rostul constructiv al desenului de care se servește deseori, el atribuie întîietate culorii, distribuind-o generos, avîntat, în tușe vibrante cu acorduri grijuliu cumpănite, uneori grave, solemne, alteori, în funcție de motiv, tandre, niciodată însă stridente. Posedă acel simț al îmbinării culorilor care nu se învață și nu se strunește în nici o școală, fiind un dat al nașterii. Prin procedeele tehnice de care dispune și prin resurse doar ale lui e mereu dornic să condenseze în lucrări bogăția și intensitatea unor trăiri, rezultate din confruntarea cu lumea înconjurătoare, exprimînd nesofisticat ceea ce vede dar mai ales ceea ce simte, convenindu-i în acest sens nu tonul savant, grandilocvent, ci acela confesiv, liric.

„Pictura lui Alupi își află parcă cea mai potrivită corespondență în cîntecul violoncelului" — apreciază artistul Dan Hatmanu.

Viguroasă și totodată sensibilă, creația lui Călin Alupi, în ansamblul ei, ne relevă înțelegere și respect pentru om (chipul uman deținînd un loc privilegiat în aria sa de teme), dragoste, bucurie pentru natură, afecțiune pentru anumite așezăminte și locuri în ambianța cărora s-a ridicat și a trăit și de care se simte legat prin cele mai trainice fibre.

Chiar dacă a repurtat ovații pe meleaguri îndepărtate, prin Italia sau la Paris, artistul se întoarce acasă cu un echilibru neperturbat. Strunindu-și pașii, va porni mereu cu cadența știută, către colinele Iașului dinspre Bucium „să soarbă o gură de aer proaspăt de la noi" și să scruteze orizontul în vederea unor noi plăsmuiri. Vrerea îi este să rețină primordial în artă atmosfera și culoarea specifică a unor priveliști, a unor așezări poate modeste, poate aparent neînsemnate dar tare apropiate de sufletul său.

Cu fiecare lucrare, Călin Alupi își trăiește intens, conștiincios procesul creației, primenindu-și paleta, refuzîndu-și repetarea doar mecanică a unor rețete. El interpretează, nu copiază. Recrează datele realității, pendulînd între meditație și visare, transmițîndu-ne, prin intermediul culorii, inedite mesaje afective, cu acea franchețe și puritate de simțire ce-i sînt proprii.

Alupi nu-și poate face, cred, replici după tablouri, combustia ferecată într-o lucrare fiind incapabil s-o mai strămute într-alta cu o similară intensitate. Lucid, ține la pictura lui așa cum și-o făurește și se desparte greu de ea, cu amărăciunea cu care un părinte și-ar înstrăina copiii.

Creațiile lui Călin Alupi nu sînt menite a produce doar o încîntare superficială, fugitivă, ele solicită contemplarea îndelungă, reculeasă, dezvăluindu-ne treptat deosebite frumuseți, purificîndu-ne ,parcă gîndul, îmbogățindu-ne sufletește, conferindu-ne elevate satisfacții de ordin spiritual — nu numai prin calitatea lor artistică, de înaltă cotă, dar și prin acel mereu cald, adînc mesaj umanitar care le animă.

Pictorul Victor Mihăilescu-Craiu vizitînd expoziții, dacă poposea îndelung în fața unei lucrări, fiindcă-i plăcea și fiindcă îl impresiona într-un anume fel, își motiva simplu selecția prin doar cîteva cuvinte concise : „are sentiment", „îi lucru cinstit", „se simte meserie" sau „îi autentic". Sublinierile lui lapidare, evidențiau de fapt, cu precizie, acele calități ale unei lucrări care-i conferă rezistența în timp. Privind un tablou de Alupi îmi răsar în minte, pe rînd, aprecierile mult sensibilului său confrate Victor Craiu, aprecieri care mi se par astăzi extrem de judicioase și pertinente.

Legat solidar de tradițiile artei autohtone, orientîndu-se neșovăielnic pe făgașul propriu, artistul nu și-a trădat mentorii inițiali veneranți și nu le-a dezis, prin nimic, încrederea cu care aceștia l-au ocrotit și au stăruit să-l lanseze. Și-a înscris mersul pe traiectoria lor luminoasă, fiind unul dintre cei mai probi și mai consecvenți continuatori ai lor.

Mereu reținut, interiorizat, păstrînd o măsură în pas, în vorbă, apoi și în artă, Călin Alupi nu mi s-a părut niciodată prea tînăr. Și chiar dacă au trecut anii, pentru mine Călin Alupi, ca om și ca artist, a rămas mereu același, nemodificat de vremi, un adevărat *model de ținută*, așa cum într-altfel dar tot la proporția de modele mi s-au întipărit în memorie imaginile unor profesori și pictori ca Eugen Ștefan Boușcă, Otto Briese sau Corneliu Baba.

Virginia VASILOVICI

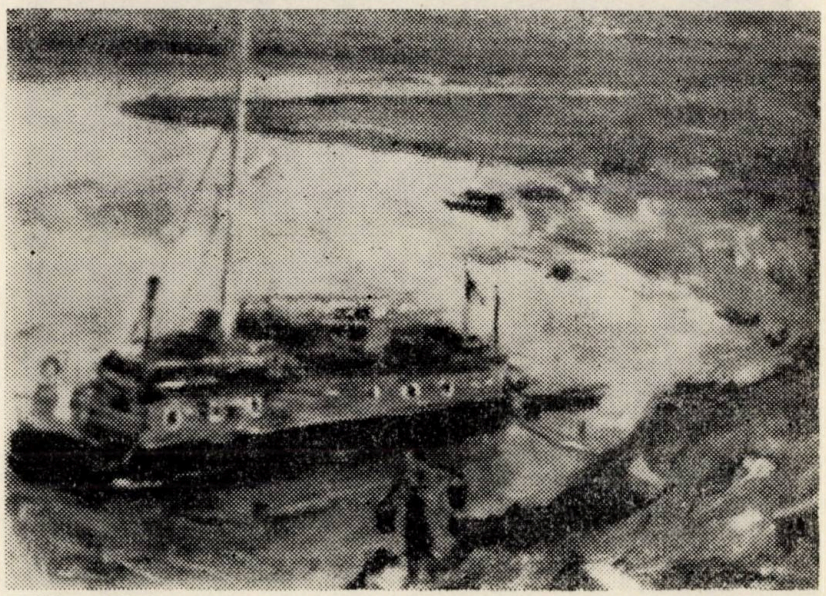

Călin Alupi : Peisaj la Somova

Dan HATMANU: FASÎLICĂ

Cu ani în urmă, locuiam împreună cu cumnatul meu și soția lui, sora soției mele, pe str. Funcționari nr. 1. În curte stăteau mai mulți locatari; o familie de pensionari, oameni în vîrstă și foarte liniștiți; el avea un ochi șasiu, ea era poloneză.

Într-o seară, tîrziu, pe cînd mă aflam în pat, bate cineva insistent la ușă. Era D-na Marcu.

— Don doctor, veniți repede, bețiv omore pe Fasîlică!

— Ce s-a întîmplat Doamna Marcu? întrebă cumnatul meu.

— Bețiv vre omore soțul meu cu cuțit.

Bețivul, fugea prin curte cu un cuțit în mînă înjurînd. Era periculos să te pui cu-n nebun.

Cumnatu meu, un tip roșcat cu figură à la Daglas, ar fi vrut să-l salveze pe Vasîlică, dar încercă un sentiment de frică. Ca să mai amîne operația de salvare, întrebă pe soția sa.

— Ce crezi Nuța, cum să mă îmbrac?

— . . . . . .

— Să-mi pun oare un pulovăr?

— Vă rog domnu doctor și rog și pe domnu Dan, să veniți să apărați pe soțu meu!

— Eu îmi trăsesem mai tare plapuma peste ochi.

— Dacă mi-ați fi spus din timp, atunci, vorbeam cu băieții.

— Ce zici Nuța, să-mi iau și pălăria?

— Duceți-vă bre odată, că-l omoară pe ăla.

Și-atunci, cumatu-meu, după ce-și pune și paltonul, rupe din copac o vergea, drept armă și cu-n cuțit începe tacticos și meticulos s-o cojească.

— Nuța, oare bățul ăsta-i suficient de gros?

Noroc că între timp, d-na Marcu care se dusese să vadă ce se mai întîmplă cu Fasîlică, veni și ne spuse că nu mai e nevoie de ajutor pentru că bețivul căzuse lîngă ușă și acum doarme...

Cînd am văzut-o prima dată pe Anya, fetița nepoatei mele, adică strănepoata mea, la maternitate, avea cîteva ore de la naștere. Ne-am uitat pe-un geam în camera unde pe mese lungi erau aliniate ca niște lemne înfășurate în scutece zeci de copii nou născuți care dormeau, unul singur avea deschisă o gură enormă, se înroșea ca sfecla, apoi dădea drumul la un țipăt strident.

— Vezi, a treia de la geam e Anya.

— Vai ce copil frumos!

— Seamănă leit cu taică-su.

— Ba aș putea zice că-i toată maică-sa.

Cu toate că mă pot lăuda cu'n ochi experimentat care poate deosebi ușor lucrurile între ele, n-am văzut la ora aceea nici o deosebire între copii.

— Am plecat, spusei.

— Stai să vezi cînd o alaptează!

Acum are vreo trei ani și jumătate, dar cu o minte mai multă ca la un om mare. Stă bine înfiptă în pămînt, cu toracele bombat în afară, mîinile la spate, capul în piept și te privește direct în ochi fără să clipească cu un zîmbet binevoitor, încît nu poți să nu iubești omulețul ăsta, chiar dacă nu-ți plac copii. Înțelege toate și se amuză de cuvintele noi pe care le aude. Ieri, stînd culcată pe spate cu piciorele'n sus bălăbănindu-le în aer se uita peste cap la peretele din spate pe care atîrna un tablou de-al unui amator.

— Mie nu-mi pace taboul ăsta, spuse prefăcîndu-se, știind că nu-i al meu, ca să-mi facă plăcere.

Îi promisesem că-i fac portretul.

— Nenea Dan îmi face un taboul, spunea la toată lumea.

— Nenea Dan, nu mi-ai făcut taboul? mă întreba de fiecare dată cînd mă vedea.

Într-o zi, am adus acasă de la atelier un autoportret șarjat. Crezînd că-i portretul ei, a început să fugă și să plîngă.

— Stai mamă, îi spuse Anca maică-sa, Anyuța dragă acolo nu ești tu, e nenea Dan.

— Nenea Dan, repetă ea, liniștindu-se ștergîndu-și ochii.

— . . . . . .

— Săracu nenea Dan, mai adăugă ea, tare rău mai arată nenea Dan!

Venise Crăciunul și cei mari hotărîseră să-i facă Anyei o surpriză. Îl deghizară pe bunicul, tatăl lui Didi, în Moș Gerilă. Înalt, mare, solid, îmbrăcat cu un halat roșu care nu-i venea deloc, cu o mască galbenă ca de mort reuși să ne îngrozească și pe noi cei ce-i dădurăm viață.

Cînd Anya, îmbrăcată frumos, a fost adusă ca să-l vadă pe Moș Gerilă, scoase un țipăt de groază și sări în brațele lui taică-su ținîndu-se strîns de el și tremurînd din toate încheieturile.

Au scos-o imediat din cameră, unde pomul încărcat cu jucării n-o mai interesa și cu greu au reușit s-o liniștească.

Nu-ți fie frică, spuse taică-su alintînd-o, Moș Gerilă a plecat pe la alte case.

— Acum alți copii plîng spuse dînsa satisfăcută.

Bunicul Pupi, ține foarte mult la ea, se topește cînd o vede, o ia de subsiori, o ridică pînă în tavan.

— hopa, hopa, hopa... și ea nu mai poate de bucurie și chițcăie.

Îl iubește pe Pupi, așa cum este el, lat în spete, roșcat și cu părul cam rar... dar nu uită să-l ironizeze cînd are ocazia. Astfel într-o după-amiază, cînd stăteam întins pe pat, strigă:

— Acum pornesc la atac și se aruncă peste mine cu umbrela în mînă, mă borfolea într-un hal fără hal, cînd intră Pupi, încercînd să mă salveze.

— Pleacă din împărăția mea Prințule fără păr, îi strigă și ea continuă să-mi dea cu umbrela și picioruțele pe unde apuca. M-am declarat învins și astfel am scăpat teafăr.

Dan HATMANU: „Blocuri noi în Păcurari" — 1985

Val Gheorghiu

Mărturisiri

Acum patru ani, într-o dimineață, în timp ce-mi definitivam o expoziție, îmi bate la ușa atelierului prietenul G. P. Intră, își aprinde o țigară, se uită și, privindu-mă, jumătate serios, jumătate în glumă, îmi spune : în pictura ta **nu se vede femeia.** Am făcut o mutră, ca și cum m-ar fi jignit. Și, după ce mi-am aprins și eu o țigară, am început să-i spun că pictura nu-i revistă de modă, că în pictura mea apare și femeia, și bărbatul, dar că trupurile, figurile lor, deși recognoscibile pe pînză, nu sînt femeia x, bărbatul y, ci transfigurări și, după încă o țigară, și mai îndîrjit, că pictura nu e... sau că e..., mă rog, o întreagă și complicată dizertație, ca atîtea altele, care ne dau tîrcoale din cînd în cînd.

Ce prostie !, mi-am zis în toamna trecută, aducîndu-mi aminte de discuția cu G. P. și de înverșunarea cu care încercam a mă convinge de... De ce ? De faptul că femeia nu mai poate fi pictată ca atare.

Chiar așa ?

Și primul portret de femeie s-a ivit într-o zi, uluindu-mă ca o nebănuită revelație.

Apoi, totul a decurs normal, într-o frenezie lucidă și luminoasă, iar acum atelierul mi-e plin de astfel de portrete.

Ce sînt ele ?

Chipuri de femei din vremea frescelor pompeiene, pînă la Lautrec, și mai încoace, pînă la Catargi, pînă la noi, dar nu còpii după aceste faimoase imagini, ci **interpretări** ale lor, pentru că, chiar și o copie, oricît ar fi ea de fidelă, tot poartă amprenta mîinii tale, mîna-prelungire a ființei tale irepetabile.

Iar acum ?

Din zi în zi, aștept să-mi bată la ușă prietenul G. P....

„Blana de hermină"

„Fată și fluturi"

„Zi de toamnă"

„Fată cu pălărie albastră"

„Pălăria albă"

„Dimineață cu pinguin"

„Pomona"

Poezia picturii

Pictura Elenei Ută Chelaru demonstrează puterea artistei de a stăpîni materia plastică, de a-şi domina pornirile lăuntrice, temperamentele, capacitatea de a ajunge la o sinteză originală din fuziunea organică a lirismului ei funciar cu reflexivitatea, cu o gîndire scormonitoare privind lumea în care existăm. Ciclul parizian, ciclu dedicat centenarului Victor Hugo, ne îngăduie să deslușim liniile de forță, definitorii pentru arta şi personalitatea Utei Chelaru.

Monumentalitate, adică ştiinţa construcţiei pe spaţii mari şi transparenţă, solaritate, sînt elemente ce conviețuiesc armonios în viziunile sale pariziene. Insula Cité, Catedrala Notre-Dame surprinsă în felurite ipostaze şi anotimpuri, cheiurile Senei, sînt tablouri în care întîlnim nu doar grandoarea arhitectonică, ci şi acea poezie tainică, acel mister subjugător pentru cel care le privește o dată sau de mai multe ori, sau zi de zi, ceas de ceas. Culorile incandescente sau sobre vibrează, conferind pînzelor o muzicalitate poetică, acea stranie deșirare de sunete în adîncuri ca în muzica lui Claude Debussy, dar şi reverberarea gravă a notelor ieşite din tuburile de orgă de la Notre Dame. Lecţia impresioniştilor, cea a cubiştilor a fost înțeleasă şi asimilată. Elena Uță Chelaru dezvoltînd-o într-un chip original, potrivit datelor sale personale.

Şi în portrete, tutelate de spiritul lui Teodor Pallady, Uță Chelaru a reuşit să găsească amprenta personală. Prin cromatica, cel mai adesea sobră, prin liniile parcă uşor sinuoase, prin atmosferă mai ales, pictorița creează modelele sale, ce nu captează atenţia prin frumusețe în primul rînd, ci prin viața lăuntrică, sufletească şi cerebrală sugerată cu subtilitate şi cu profunzime.

„Țărancă din Bucovina"

Caracteristic, dealtfel, pentru pictura Uței Chelaru este adecvarea la subiect, găsirea tonului potrivit şi aceasta tocmai datorită stăpînirii sigure a mijloacelor picturale.

Dragoş VĂLEANU

Elena Uță Chelaru — „Marină"

SPAŢII

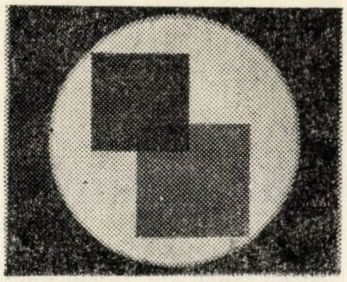

Compoziţie

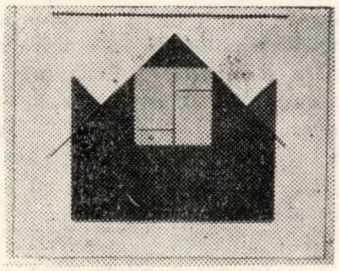

Castel de cărţi

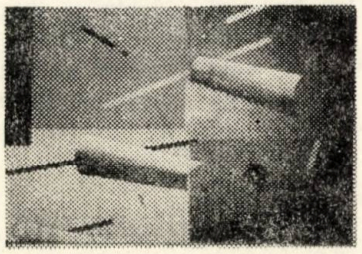

Forme în spaţiu : Elementele

ALAIN VILAN s-a născut la 18 februarie 1947, la Lille. A studiat pictura în Academii libere ale oraşului Paris. A expus la diferite saloane, după 1975. Arta sa se caracterizează printr-o spontaneitate a formelor şi cromaticii, semn al unei sensibilităţi ce-şi caută reflecţia spaţiului interior.

DOUĂ NUME ROMÂNEȘTI ÎN SOCIETATEA ARTELOR LA PARIS

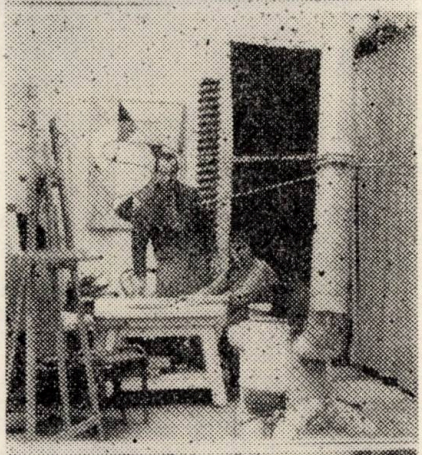

● *În atelierul lui Istrati la Paris în 1964. De la stînga la dreapta: Natalia Dumitrescu, Alexandru Istrati, Rodica și Eugen Ionescu* ● *Natalia Dumitrescu și Alexandru Istrati în atelierul din impasse Ronsin* ● *Istrati lucrînd* ● *Serge Poliakoff și Istrati (1960)*

Natalia Dumitrescu, Alexandru Istrati—sau alphabetul abstract

1.

O frază din Talmud sună ca o erotică a numirii: „Cînd bărbatul și femeia s-au re/unit, gloria divină rezidă prin ei". Mi-o însușesc ca pe-o otravă sacră și aș transla termenii în inima îndrăgostită și cugetul novator întîlnindu-se în acel punct zis inspirație. Căci, cei doi mari artiști scot opera, semnificînd o rostire, din ignoranța neștiutului, din prejudiciul sentimentului, din — cum ar spune critica nouă — *accidental*, situîndo în *realitatea* sa. Sensul căpătînd formă.

2.

Realitatea comunicării are nevoie de un alpfabet abstract. Erosul și limbajul se întretaie în toate privințele. (Nu-mi aparține această descoperire). Eul artistului se extinde bipolar. Cele două sensuri: al pătrunderii și al raținerii. Parafrazînd, transcriem: *a picta* „este un fel de a fi al lui Eros". Artistul deschide cele mai sofisticate laboratoare. Apelează la o nouă sintaxă a formelor, a culorii, a mișcării, a conexiunilor spațiale. Fiecare, într-o „corectare" mereu amînată, reflectă prin fluxul culorii perceperea timpului; ritmul, discontinuu, levitînd semnalele sincronice. Dacă, aici, cuvîntul e culoare înseamnă că și culoarea e o *structură*. Izvorul inepuizabil e memoria. Acumularea straturilor de material afectiv trebuie să capete un sens imaginabil al artistului. Exact ca în povestea lui Orpheu. El iese la lumină cu ochii întorși înapoi. Eziterea sensului se cheamă Eurydice.

3.

A coborî pînă în limbajul tăcerii înseamnă a parcurge o experiență ce nu se mai abandonează „descrierii" provizorii. Nevoia de uimire. Astfel, scoatem ființa (și lucrurile și obiectele — după un filozof contemporan) din cercul strîmt al înstreinării de sine. Enigma se „rezolvă", în general, cu ajutorul metaforei. În această metaforă se interoghează cei doi artisti. *Orașele* Nataliei Dumitrescu fac parte dintr-o altă „har/monia mundi". Ies, pur și simplu, din miopia comună. Se supun unui metalimbaj. Revin la o existență fără canoane. *Casele* se succed înlăuntrul tăcerii asaltate de tragic. Ca un idiom lingvistic, motivînd semnul în repaos, refuză, orgolios, stenogramele idilice. Coerența lor spațială ține de o anume „etică mitică". Anecdota nu mai poate acționa. Artista de/codifică puterea dragostei printr-un topos-story. Iar punctul de sprijin e morala vetrei.

4.

Intre elan și incertitudine, Istrati este un „astrolog" al dramaticului. Logica geometrică transpare prin puterea de ordine a culorii. Culoarea, în pictură, este ceea ce înțelegem în muzică prin *fugă*. Spontaneitatea sonorităților cromatice nu are nimic comun cu angoasa sterilă. Materia e văzută, în formele sale convulsive, ca un palimpsest ce re/comunică dar și ascunde. Nu Matisse spunea? că desenul e *drumul* spiritului, iar culoarea e *calea* sensibilității. *Compozițiile* istratiene în albastru și roșu sînt o ipostaziere a condiției umane: ironie și contrapunct.

5.

Ni se amintește că lucrurile sînt cuvinte ale unei limbi stranii. *Opera* aceasta cu totul originală este un verb într-o deslușire a unei rostiri plastice ce se înscrie în tendințele (încă) novatoare ale neliniștitului secol douăzeci.

Ochiul nostru „naiv" a încercat să fie, pe cît posibil, un translator liric. Avînd pe retină grefate versurile celebre: „Ce este traducerea? Pe-o tavă / capul palid strălucitor al poetului".

Horia ZILIERU

inscripție pe un album

Utilitatea cărții scrise de Olga Bușneag s-a dovedit a fi în timp, mai mare decît s-ar fi crezut la început. S-a stabilit prin ea o punte de comunicare între arta românească, din a doua jumătate a secolului, și un public larg din țară, precum și din sfera de vorbire a limbii franceze. Chiar unele expoziții românești itinerate prin străinătate au fost mai bine înțelese și apreciate.

Acest lucru se datorează faptului că au fost puse într-un context explicit, intrinsec, relațiile operei lui Brâncuși cu arta contemporană în genere, cu cea a soților Natalia Dumitrescu și Alexandru Istrati, în special. Și, trebuie să recunoaștem, nu este puțin lucru, sau neînsemnat, să pui în evidență relațiile legatarilor testamentari ai lui Brâncuși cu Eugen Ionescu, Nina Kandinsky, pe fundalul disputelor, curentelor, tendințelor, care se întrepătrund și se intersectează, în tabloul general al artei europene din a 2-a jumătate a secolului XX.

În conținutul ei cartea frumos tipărită și ilustrată de Editura Meridiane este o biografie a operei, atît de diferită, a celor doi soți și mai puțin, cu modestia necesară, o expunere a vieții lor. O spunem deschis, am fi dorit mai multe amănunte despre ultimul deceniu al vieții lui Brâncuși, timp în care cei doi soți l-au ascultat, secondat și i-au ținut tovărășie ca niște rude apropiate de care marele artist avea atît de multă nevoie. Apropierea de personalitatea excepțională, sfaturile și îndemnurile lui, mărturisirea experienței de viață și artistice, i-au influențat enorm, le-au modificat destinul celor doi soți, încă foarte tineri pe atunci, dar și-au păs-

(continuare în pagina 251)

Radu NEGRU

CRISTALUL DE DOROHOI

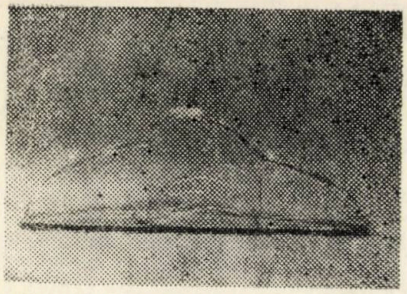

Cătălin Hrimiuc : „Metamorfoza liniilor"

„Mărul de cristal" — era o prevestire. „Titlul" acesta frumos, dat de un poet, simbolul *Taberei naționale a artiștilor sticlari și ceramiști*, care s-au întrunit, în vara anului trecut, pentru a 2-a oară la STIPO-Dorohoi, se poate citi subt imaginea lucrării semnate de *Dionisie Popa* și *Ioana Setran*, pe pagina 1-a a *Convorbirilor literare*, din octombrie 1986. Pe atunci mărul era turnat în sticlă, o minunat de transparentă și strălucitoare sticlă realizată din quarțul curat al nisipului de *Miorcani*, iar suportul, o pernă, ca pentru podoabe de tezaur, pe care stau imprimate numele celor 12 participanți la întrecerea celor mai buni maeștri, dintre membrii Uniunii Artiștilor Plastici, era o lucrare de finețe din porțelan alb-mat.

Prevestirea poetului avea să fie de bine. De bine și frumos : cum o confirmă Mihai Debeli — șeful secției de creație-modele, a celei mai mari sticlării de artă din țară. Din sticla aceasta, cu un grad de transparență și strălucire remarcat de toți oamenii de bun gust de pe piața mondială, din mîinile acestor băieți și fete care au împodobit expoziția permanentă uzinală și sălile secției de artă a muzeului cu unicatele produse de ei la cele 2 ediții ale *Simpozionului național de sticlărie și porțelan* (1985, 1986) se așteaptă cel mai frumos cristal, din cîte s-au văzut pînă acum. Este o ambiție întemeiată științific. Rămîne să o realizăm practic. Primele probe tehnologice s-au făcut în martie 1987. Le vedeți aici.

— Cît timp se cere pentru a pune la punct o linie de producție cristal-artistic, finită ?

— În tehnologiile mondiale actuale s-a ajuns ca în loc de 5 ani să fie necesari numai 3. Și asta cu un personal calificat anterior, la alte ateliere și cuptoare, tot de cristal.

— La noi, aici la Dorohoi, în cît timp s-a realizat linia de cristal ?

— În 3 luni pregătirea și în a 5-a lună producția de probă. În a 6-a lună vom începe diversificarea experimentală.

— Primele lucrări : pahare, lămpi prismatice, servicii complete de masă, le-am și văzut expuse la Botoșani, acum, în premieră. Cum a fost posibilă producerea acestei prime serii mici ?

— Prototipurile le vedeți aici în atelierul de creație. Unele sînt complexe și a fost necesară munca meșterilor de la atelierul mecanic și de metalizări, pentru a imita tije de argint și alamă, ba chiar detalii de aur. Cît privește masa transparentă, pe care o vedeți turnată și șlefuită, prelucrată din tăietură și desen, astfel încît descompune prismatic lumina, ca un briliant, cu toată întîrzierea unor materii prime și a compușilor plumbului, ce s-a născut la timp, în bune condiții datorată efortului colectiv, bine și energic coordonat de ing. Mircea Moga, directorul nostru. Toată lumea a depus suflet și pricepere la această treabă grea și frumoasă, dar cred că nu greșesc dacă spun că acest copil s-a născut frumos și la timp datorită lui Mircea Moga. Ce mai, este, ca să zic așa, copilul lui cel mai drag.

— Cum au decurs lucrurile, doar nu-i vorba numai de un cuptor și un amestec nou, sînt atîtea detalii care diferă de producția de sticlărie artistică, prin care ați devenit vestiți ?

— Cu ai noștri : Sava Băetu, Viorel Crețu și doi invitați de la Mediaș, Alexandru Zeikani, maistru cu 40 de ani de experiență și Ion Pasăre, un foarte bun proiectant de forme pentru cristal, am alcătuit un colectiv restrîns, un nucleu, care a avut și are răspunderi foarte precise și severe. În fiecare zi am răspuns de tot ce se cerea, inclusiv directorul raporta ce a făcut și ce nu a făcut sau ce a reușit și ce nu. Ziua de muncă s-a prelungit voluntar la 12—14 ore în această perioadă. Și noaptea băieții visau ce au de făcut, și le trăsnea prin cap cîte o idee nouă, care se vedea a doua zi cît este de bună.

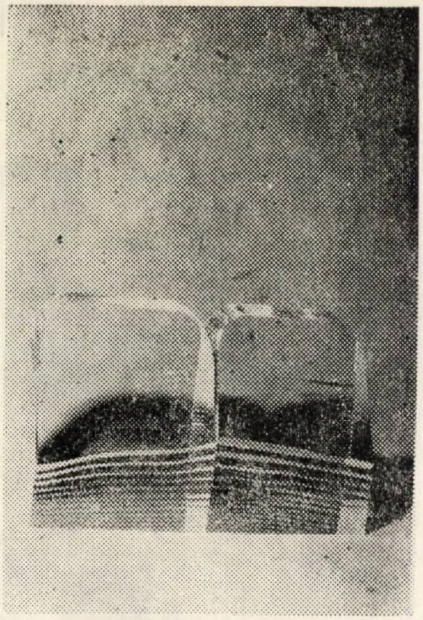

Cătălin Hrimiuc : „Diptic"

— Cum va fi cristalul de Dorohoi în raport cu tot ce am văzut pînă acum în muzee, expoziții, albume și reviste de specialitate.

— În primul rînd foarte pur. Asta ne străduim : să dăm o transparență cel puțin echivalentă sticlei noastre de Miorcani, care-i, se știe, foarte bună. Apoi o strălucire de înaltă clasă. Aici totul depinde nu numai de calitatea materiilor realizate în secția ing. Teofil Onacă (la cuptor) dar și de prelucrările din secția II-a care depind de Mihai Ferman, de maistrul Ion Moraru și de șlefuirea chimică făcută de Gh. Baltaru, care-i și el un artist.

— Înțeleg, din ce-mi spuneți, dar mai ales din ce am văzut în secții, că este vorba de o tehnologie mult mai complexă la tăiat, șlefuit, poli-

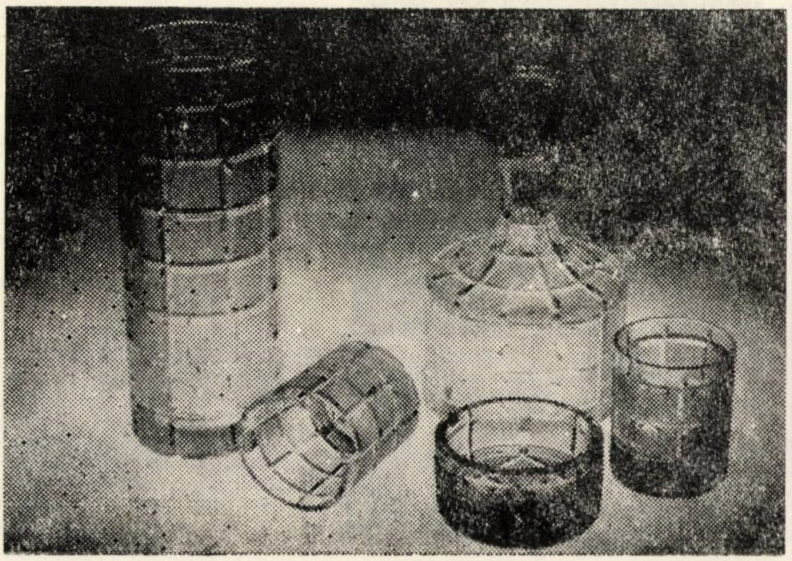

Mihai Debeli : „Diamant"

zat, asamblat. Am văzut experimentîndu-se tuburi și batoane prismatice pentru candelabre și elemente de luminat. Se asimilează, se copiază sau se inventează cîteva forme foarte interesante ca efect optic. De ce nu opart ? M-a impresionat preocuparea inginerului Teofil Onacă, pentru „artisticitatea elevată" așa cum mi-a spus chiar el, pornită dintr-o fantezie creatoare ceva mai liberă „o undă de nebunie" fără de care nu se poate ajunge mai departe decît ce știm și am văzut. Inginerul mi-a vorbit de studiile sale la Timișoara, de experiența de la Turda, de soția sa profesoară (Maria, născută la Blaj), de copiii săi și de tot ce-l leagă de ambiția de a produce aici la Dorohoi cel mai frumos cristal din lume.

Să înțeleg de aici că vă veți strădui să creați un *stil nou*, altceva decît tăieturile și înfloriturile de ghiață minunate pe care le știm, cu care s-a obișnuit lumea cînd aude cuvîntul de cristal ?

Adică, se reduce totul la arta gravorilor ?

— Nu vom renunța la strălucirea de briliant, nici la sunetul cristalin la nimic din ce este consacrat ca bun, frumos sau desăvîrșit. Ne vom întrece în aceste domenii, dar, cu prudență vom lansa și lucruri noi, care să impună linia și ținuta fabricii noastre. Să nu uităm că aici sînt reunite, de fapt, 3 fabrici și ne vom ajuta cu echipele de creație de la porțelan, echipele Pârvu și Antal, care pot face o parte din vase, corpuri de iluminat, acoperite sau placate cu cristal Cred că aici avem de pe acum cîteva priorități.

— Să vă urăm deci *constanță*, tehnologică și artistică, *prioritate* prin personalitate, prin semnătură de autor pe lucrări celebre, distincte ca stil.

N. Radu

Cătălin Hrimiuc : „SENIOR"

Un poet al imaginii fotografice: LIVIU RUSU

La 28 iunie 1987 a împlinit o jumătate de sută, după care a plecat pe 51. N-ar fi, deci, motivația vîrstei cea care să susțină supranumele. Și nici măcar înfățișarea, pentru că, după ea luîndu-te, nu-i dai nici cît are. Totul a pornit poate de la vorba lui, pe care o spune adesea — o simplă propoziție : „S't un om bătrîn". Și tonalitatea cu care pronunță aceste cuvinte și expresia chipului par a fi, într-adevăr, ale unui om vîrstnic. În fond, e un fel de înțeleaptă alintare, din care fiorul filosofic nu lipsește în nici un caz, chiar dacă el ține de modalitatea omului simplu de a filosofa : condensarea reflecției în cuvinte puține și pronunțate într-o gamă ce lasă loc liber interpretării. Vorba e că așa i se spune — „Bătrînul" — de mai mulți ani, poate din 1972, de cînd lucrează ca muzeograf-conservator la Muzeul de literatură, ori poate mai de mult chiar. Cred că nici el — pe numele lui adevărat, cel înscris în certificatul de naștere adică, Constantin Liviu Rusu — nu-și mai aduce aminte. Cert e că i se potrivește această dezmierdare — nicidecum poreclă — și, chiar dacă i s-ar fi spus astfel încă din prima tinerețe, poate că nu s-ar fi mirat nimeni din cei care-l cunosc cît de cît.

Și-a găsit acest absolvent (1962) al Facultății de filologie, secția limba și literatura română, a Universității „Al. I. Cuza" din Iași, drumul său în viață, practicînd o meserie de o noblețe aparte, căreia i-a conferit și o structură pe măsură, în raport cu priceperea și darurile sale. Făcînd cîte toate cele trebuincioase la o instituție de complexitatea și importanța acestui Muzeu, „Bătrînul" s-a profilat pe arta fotografică, fără de care nu se mai poate practica la modul științific muzeografia. Iar dincolo de munca mare consumatoare de efort care este meseria propriu-zisă de fotograf, el a înnobilat această îndeletnicire, înrudind-o și cu arta și cu știința.

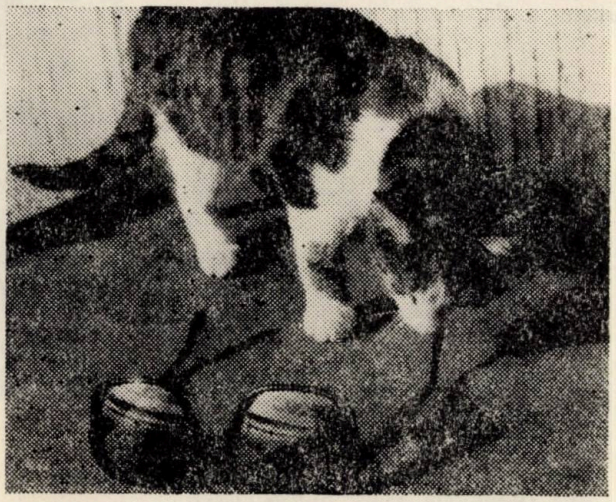

Ispită

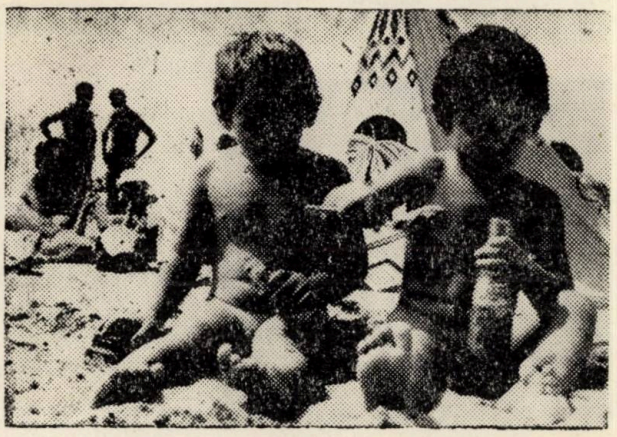

La Mare

Harnic și inventiv, mereu săritor la nevoie și unde este nevoie, „Bătrînul" a inițiat și realizat o prestigioasă filmotecă cu profil literar și de istorie a Iașului, care însumează peste 20.000 de negative. A publicat fotografii în *Convorbiri literare*, *Almanahul Convorbiri literare*, *Cronica*, *România literară*, *Revista literară*, *Revista muzeelor*, *Luceafărul*, *Ateneu*, *Contemporanul*, *Tribuna României*, *Manuscriptum*, *Cutezătorii*, *Flacăra Iașului*. A participat la realizarea ghidurilor pentru muzeele : Casa Pogor, Casa Alecsandri, Casa Dosoftei, Muzeul Sadoveanu, Bojdeuca Ion Creangă, precum și a pliantului Festivalului Național de poezie „Mihai Eminescu" (ediția a V-a), catalogului Taberei Naționale de Sculptură din comuna Scînteia, județul Iași. De asemenea, a colaborat la realizarea expoziției „Pe urmele lui Eminescu" (sala Victoria, Iași, 1974).

O frumoasă activitate publicistică-editorială întregește o imagine cu profil bogat și divers și conturează o personalitate activă și întrepătrunzătoare, chiar dacă modestă la prima vedere. Demne de menționat în acest sens sînt albumele „Vreme trece, vreme vine" (M. Eminescu), Ed. Junimea, Iași, 1976 ; „Nu știu alții cum sînt" (I. Creangă), Ed. Junimea, Iași, 1983, în colaborare cu I. Arhip și C. Parascan ; „Iași, oraș al marilor destine", Ed. Meridiane, București, 1986, în colaborare cu Gh. Zaharia, I. Arhip, A. Kareţchi, D. Vacariu ; „De la Unirea Principatelor la războiul pentru Independența de stat a României" — contribuții iconografice — Biblioteca „Gh. Asachi", Iași, 1977, în colaborare cu C. Gâlea și I. Kara.

Omul Constantin Liviu Rusu se armonizează perfect cu specialistul, relevînd o personalitate ce impune respect, admirație și simpatie. „Bătrînul" este un om blînd și integru, cu un profil moral bine structurat și așezat în albia sa de apă liniștită, limpede și frumos curgătoare, fără capcanele bulboanelor și fără să-și erodeze malurile statornice și drepte. Cel puțin așa îl cunosc eu — cît am reușit „să-l cetesc" — și așa am înțeles că este de la colegii lui de muncă. Mai mult decît atît ar putea să spună doamna Olga, soția sa. Cum eu nu am intenționat să-l descriu pe „Bătrîn" după spusele altora, mă limitez la cele pe care le știu și mă simt onorat să semnez cu numele meu adevărat aceste puține și modeste gînduri despre un om care numai prin înțelepciune își justifică supranumele : „Bătrînul".

V. FILIP

Valeria Sadoveanu și Titel Mitru la zilele M. Sadoveanu, noiembrie 1982

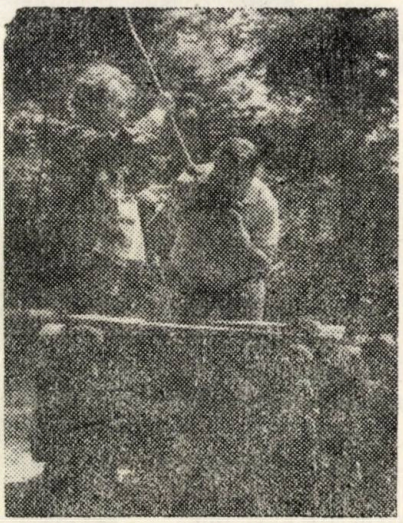

Setilă

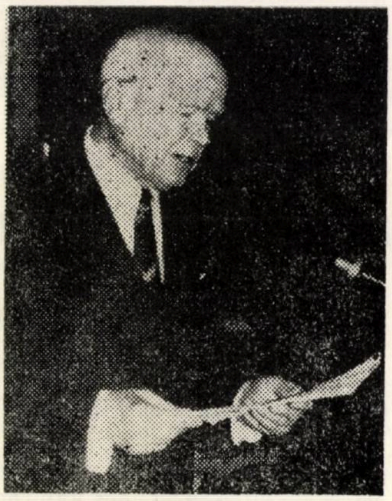

G. Lesnea : cuvînt la împlinirea a 75 de ani (Teatrul Național, 25 III 1977)

Ana Blandiana, Petre Stoica, Virgil Mazilescu, Mihai Șara și Lucian Vasiliu

Alexandru Dima, 1975

Un grup de scriitori în vizită la I.M. Nicolina, 1981.

LITERATURA POLIȚISTA, DE AVENTURI, S.F.

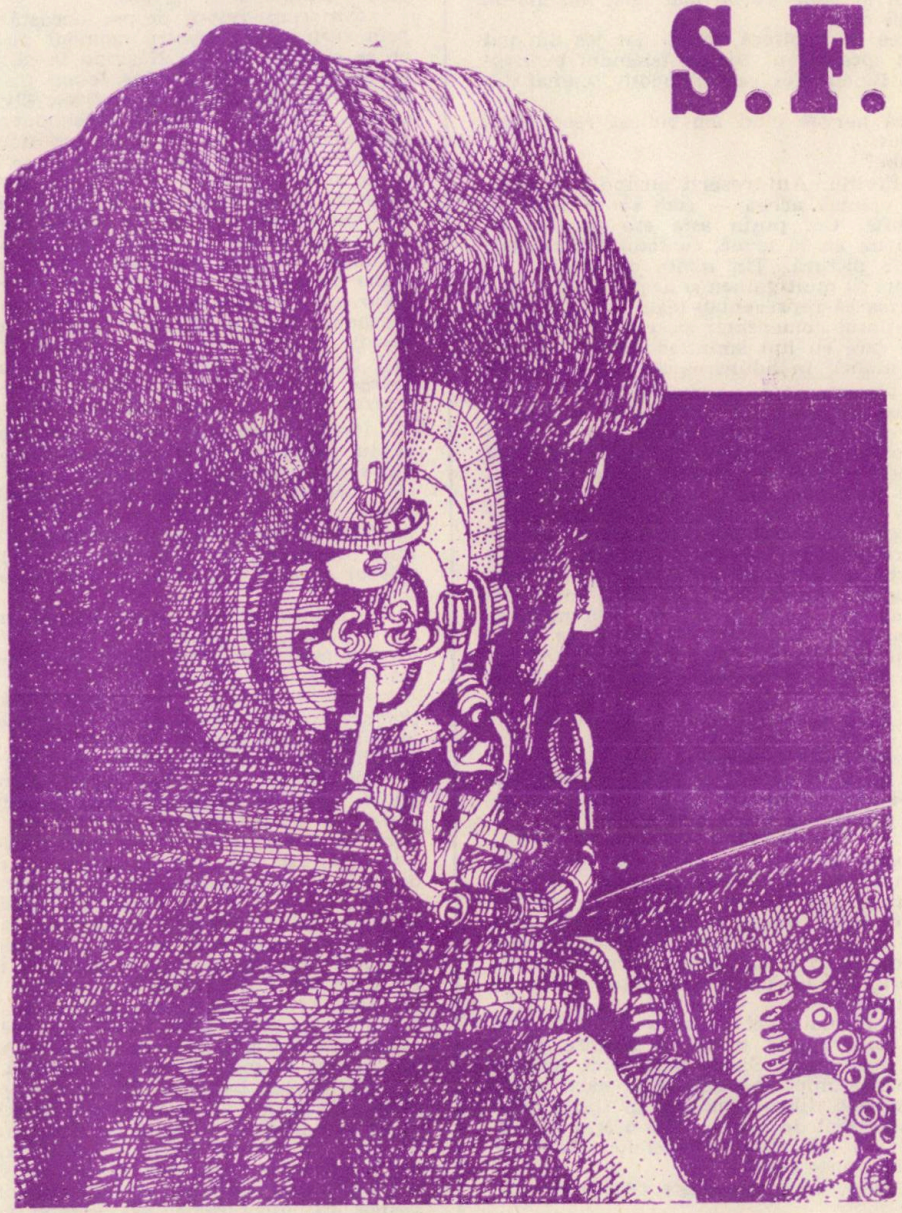

Cînd pleci să dai cuiva ajutor, nu uita pălăria acasă

Se întîmplase să nimeresc un roman polițist bun și n-aveam de gînd să întrerup lectura. Mai ales că mă aflam la un moment „cheie" în acțiunea cărții. Un detectiv, angajat de o tînără doamnă să-i caute soțul dispărut, cade în cursa pe care i-o întind trei indivizi dintre cei șapte aflați sub urmărirea sa. Indivizii reușiseră să-l înfunde cu ajutorul acelei simpatice doamne, care făcea parte din banda de ucigași. Bineînțeles că detectivul nu știa lucrul acesta. Simpatica doamnă era legată fedeleș, iar în gură avea o batistă cadrilată care-o împiedica să țipe. Arăta înfiorător, probabil pentru ca detectivul să fie profund impresionat. Detectivul tocmai fusese obligat să arunce pistolul pe podea. Indivizii îl invitaseră să ia loc pe un scaun. Țeava unui pistol se afla la un centimetru de ceafa detectivului. Trebuia să aibă loc o discuție. Ardeam de nerăbdare să aflu ce vor cataclisi să vorbească.

Brusc, a sunat telefonul. Ceasul arăta mult peste ora unu după miezul nopții. Nu-mi făcea plăcere să aud telefonul la ora aceea. Și apoi citeam un roman polițist și ajunsesem la un punct nemaipomenit de dramatic.

— La naiba cu telefonul ăsta ! mi-am zis. Poate că am dat drumul și unor vorbe mai tari, dar nu-mi mai aduc aminte de ele.

Am lăsat cartea pe noptieră, m-am dat jos din pat și m-am îndreptat spre birou. Nu țin telefonul pe noptieră, ci pe birou. Bineînțeles că fără motiv, numai din simplă obișnuință.

Mai eram încă nervos cînd am ridicat receptorul.

— Alo ! am spus.

— Tu ești, Bubi ?

Auzeam glasul Elvirei. Am tresărit auzind acest glas.

Elvira era în vremea aceea — cum să vă spun — marea mea dragoste. Cel puțin asta era părerea ei. Ne cunoscusem cu un an în urmă, cu totul întîmplător, într-o expoziție de pictură. Țin minte că atîrnau pe pereți cîteva tablouri cu mult galben și negru, despre care un critic local afirma că reprezentau niște „esențe" folclorice. Cred că distinsul comentator spusese multe lucruri interesante, dintre care eu îmi amintesc cuvîntul „esențe". Am observat atunci, în adunarea aceea pestriță de iubitori ai artelor plastice, încă o persoană care nu băga în seamă cele spuse de distinsul comentator. O femeie simpatică. Mi-am zis îndată, punîndu-mi la încercare intuiția mea de doctor în sociologie, că ființa aceea nu putea fi decît soția criticului. M-am apropiat și am întrebat-o zîmbind dacă vorbitorul îi este soț. Zîmbind, m-a întrebat dacă sînt cumva ziarist și umblu după interviuri. I-am explicat, continuînd să zîmbesc, adevărata cauză a întrebării pe care i-o pusesem. Aflînd despre ce era vorba, a făcut un semn discret cu privirea să ne retragem într-un colț al sălii unde era mai puțină agitație. Apoi, pînă ce criticul și-a încheiat expunerea, am vorbit și noi despre critica de artă. De fapt am vorbit tot timpul despre soțul ei. Așa o cunoscusem pe Elvira. Și nu-mi părea rău că-mi fusese dat s-o cunosc.

— Draga mea, i-am spus la telefon, observ că ți-i dor de Bubi.

— Bubi, am auzit-o, sînt disperată...

Ultimul cuvînt m-a șocat. Abia atunci mi-am dat seama că vocea ei era schimbată. Avea ceva în plus în voce. Dacă nu spaimă, cel puțin neliniște.

Imediat am făcut presupunerea că soțul ei se îmbolnăvise și că fusese nevoită, la acea oră tîrzie din noapte, să-l interneze într-un spital. Și dacă așa stăteau lucrurile, într-adevăr Elvira avea de ce să fie îngrijorată. Soțul ei lucra intens la un volum de eseuri despre pictură și se afla în faza definitivării ultimului capitol. În cel mult o săptămînă lucrarea putea fi trimisă la editură, iar la scurt timp soțul putea să încaseze avansul cuvenit.

M-am gîndit că tocmai acel avans o neliniștea pe Elvira. Știam că-l programase pentru o afacere rară : un Fiat de ocazie. Își vindea Skoda portocalie, adăuga avansul acela și punea mîna pe Fiat. Dar dacă soțul, mereu bolnav de stomac, fusese internat în spital, adio avans pe carte și adio Fiat de ocazie. Căci ocazia trecea.

Mi-am închipuit că mă sunase la telefon chiar de la spitalul unde-și internase soțul.

— Scumpo, am spus, disperarea este cumva de natură financiară ?

Am făcut o pauză scurtă, nu știu de ce. Poate pe motiv de efect, sau poate pentru a nu-mi deranja respirația. Oricum, aveam de gînd să-i spun că dacă era vorba de bani, tot ce puteam face pentru ea nu avea practic nici o însemnătate. Dar n-am mai apucat să dau drumul la glas, căci am auzit-o :

— Bubi, iubitule, în noaptea asta se va întîmpla o nenorocire. Voi fi ucisă.

Desigur, am crezut că-i venise cheful să glumească. Nu-mi plăcea gluma. Nu putea să-mi placă de fel chiar dacă venea din partea Elvirei Să mă deranjeze cu telefonul, mult după miezul nopții, pentru o glumă, așa ceva nu prea avea haz. Mă gîndeam că la urma urmei aș fi preferat varianta cu boala soțului. Dar probabil că el, într-un pat cald și odihnitor, sforăia liniștit.

— Și cine te amenință cu moartea ? am întrebat-o cu intenția de a prelungi gluma. Altceva mai bun decît să încep și eu să glumesc n-am găsit în clipa aceea.

— El, răspunse Elvira îngrozită.

„El" era soțul. Soțul ei, în discuțiile dintre noi, se numea „el". Așa ne obișnuisem să-i spunem.

După felul în care Elvira îmi vorbea la telefon, am înțeles că într-adevăr se simțea amenințată. Mi-am imaginat-o imediat în această situație, tremurînd toată, cu ochii arzînd de spaimă, cu gîndurile concentrate asupra primejdiei. Și așteptînd de la mine un răspuns care s-o ajute să se salveze.

Dar cum vestea despre această situație mă luase prin surprindere, pentru moment nu-mi dădeam seama ce se cuvenea să fac. Neavînd în minte încă nimic clar în acest sens, cîteva clipe le-am pierdut continuînd să tac. M-am gîndit apoi că probabil Elvira îmi telefona de undeva din oraș. Această presupunere avea însă unele aspecte neclare. Ceasul arăta ora unu și jumătate după miezul nopții. Unde ar fi putut să se afle Elvira în oraș la o asemenea oră ? Și cum se petrecuseră lucrurile pînă să apuce să-mi dea telefon ? Mi-am zis că poate s-a culcat liniștită, ca de obicei, iar în timpul nopții s-a trezit brusc. A văzut atunci, într-o fracțiune de secundă, că soțul era treaz și voia s-o ucidă. O fracțiune de secundă înseamnă îngrozitor de puțin, dar nu chiar atît de puțin cînd e vorba să eviți o lovitură care înseamnă moarte. Elvira a încercat această șansă și a reușit. A fugit apoi din apartament, a părăsit blocul și... Și mai departe presupunerea mea nu mai putea merge, mi-am dat seama. Ce să facă ea în stradă, după miezul nopții, în cămașă de noapte ?

Poate că nu mai venise seara acasă, am trecut la o altă presupunere. O încercase poate o presimțire, așa din senin, că soțul avea de gînd s-o ucidă, încît rămăsese undeva în oraș, la vreo prietenă. Dar nici presupunerea aceasta nu era mai bună ca prima. Dacă știuse încă din timpul zilei de primejdie, fie și numai la modul unei presimțiri, de ce lăsase să-mi telefoneze abia după miezul nopții ? Firesc ar fi fost să-mi telefoneze imediat.

— Ascultă, m-am adresat Elvirei, unde te afli acum ?

— Acasă, răspunse ea.

Nu mai înțelegeam nimic. I-am cerut să-mi explice repede care era situația.

— Bubi, începu ea, am fost după amiază la o expoziție. El, ca întotdeauna, cu prezentarea. A vorbit în stilul lui obișnuit, îl știi cum e...

Firește, îl știam foarte bine pe criticul de artă Tiberiu Fasole, doar era soțul Elvirei. Părea un om fricos, lipsit de vlagă, încît l-ar fi putut bate și-o babă, astfel că nu-mi puteam explica de unde luase atîta curaj nebunesc încît să se apuce să-și ucidă nevasta. Totuși nevasta lui, cum aflasem chiar de la ea, era amenințată cu moartea. Amenințată de „el" ? !

— El s-a întins cu vorba, își continua Elvira explicația la telefon. Toată treaba de la expoziție, adică prezentarea făcută de el, apoi interviurile, al pictorului și al lui, înțelegi tu, s-a petrecut între șapte și opt. Pe urmă am fost invitați la Hărăluță, pictorul. Un grup de zece sau douăsprezece persoane, cum e obiceiul : patru universitari, două nume din presa literară, cîțiva colegi ai pictorului, el și eu. Ce să spun, ca între artiști ! Și, îți dai seama, discuții și băutură. Opinii, băutură, iar opinii, iar băutură. Și tot așa pînă după miezul nopții. Pe la unu și ceva el mi-a spus să plecăm. Ne-am urcat în „jucăria" noastră — asta era Skoda portocalie pe care Elvira dorea s-o transforme în Fiat — și am pornit spre casă. Am condus eu, căci el n-are carnet nici acum, se teme să facă pe șoferul, cunoști povestea. El, lîngă mine, n-a scos o vorbă tot drumul. Tăcerea lui, exagerată față de tăcerile cu care m-am obișnuit, m-a făcut să cred că ceva nu era în regulă.

Mi-am zis că l-o fi supărat cineva, în timpul discuțiilor, punîndu-i la îndoială competența ca specialist în artă. Cum nu mă interesa, totuși, tăcerea lui, l-am lăsat în pace. Am ajuns cu „jucăria" pe strada noastră, în fine. După ce-am încuiat „jucăria" ne-am îndreptat spre bloc. Mă încerca somnul și doream să ajung cît mai repede în lift. Din nefericire liftul era defect, blocat undeva între etajele șapte și opt. Ne-am apucat să urcăm scările *per pedes*, parcă așa se spune în stil cultural. Îmi venea greu, dar pînă la etajul trei, oricum, nu erau prea multe scări de urcat. El mergea în față. Tot tăcut, cum fusese din clipa cînd părăsisem restaurantul. Ajungînd în fața apartamentului, el a descuiat ușa și eu am pășit înăuntru. El m-a urmat și a aprins lumina. Apoi și-a dus mîna la frunte și a mișcat din buze. Asta voia să însemne că și-a adus aminte de ceva foarte important. Mi-a cerut cheia de la „jucărie" sub pretext că avea în ea niște însemnări pentru un articol pe care trebuia să-l scrie urgent și avea de gînd să-l dea gata pînă în zori. Firește, i-am dat cheia, să-și poată lua hîrtoagele. A așteptat să-mi scot pantofii, să intru în camera mea și să încep să mă dezbrac. Atunci l-am auzit spunîndu-mi că mi-a venit ceasul din urmă Mi-a spus că are de gînd să mă omoare în noaptea asta. Am crezut că glumea, bineînțeles, și am început să rîd. El însă n-a rîs de loc. A spus că trebuie să coboare pînă la „jucăria" noastră tocmai în scopul crimei pe care vrea s-o facă, să ia din buzunarul hainei arma necesară. Îmi închipui că-i vorba de-un cuțit de înjunghiat vite sau de-o otravă ordinară pentru ploșnițe. Haina lui, într-adevăr rămăsese în „jucăria" noastră. Pe drum, din cauza zăpușelii probabil, își dezbrăcase haina, iar cînd a coborît din „jucărie", neglijent cum e, a uitat de haină. Sau poate că intenționat a lăsat-o în „jucărie", nu știu. Poate că a lăsat-o acolo ca să aibă motiv să coboare, iar eu în timpul acesta, știind ce are să urmeze, să mă chinui cu gîndul la moarte. Pentru că, dumnezeule, sînt convinsă că vrea să mă omoare cu adevărat. După ce a ieșit din apartament a răsucit cheia în lacăt. Doar știi că a pus la apartament lacăt pe dinafară, ca la dugehană. N-am cum să ies de aici și o să mă ucidă negreșit. Mă auzi?

— Dar ce-i cu el, ce-a pățit? am întrebat-o derutat de cele auzite.

— Nu știu, Bubi. Nu pot să-mi închipui ce s-a întîmplat cu el.

— Hm... Dacă te-ar omorî, ar fi condamnat ca asasin... La asta nu se gîndește?

— Ce importanță are dacă se gîndește sau nu? Vrea să mă omoare și probabil nu-l mai interesează nimic.

— Uite ce trebuie să faci... am început să vorbesc în căutarea unei soluții. Știu că ai zăvor la apartament, așa că mergi și pune repede zăvorul. Dacă pui zăvorul, te-ai închis ca într-o cazemată și ești în siguranță.

— Am pus zăvorul, Bubi. Bineînțeles că l-am pus. Dar situația rămîne tot fără scăpare. Zăvorul poate ceda pînă la urmă.

Cele spuse de Elvira îmi păreau probabile, totuși exista ceva ce nu puteam să pricep. Soții Fasole aveau telefon. Asta însemna că Elvira, deși pusă în captivitate de soț, putea folosi telefonul. O dovadă în acest sens era însuși faptul că vorbea cu mine la telefon chiar în clipa aceea. Oare soțului nu-i trecuse prin gînd că Elvira putea telefona după ajutor? Era vorba deci de un amănunt pe care-l scăpase din vedere atunci cînd își urzise planul lui criminal! Da, asta era, săvîrșise o greșeală în plan... În clipa următoare am tresărit însă furat de un alt gînd și mi-a venit să zîmbesc. Acum eram sigur că Elvira se alarmase degeaba. Am socotit că soțul ei, pe care nu-l prea ducea capul la glume, se apucase totuși de așa ceva, reușind din întîmplare să realizeze o păcăleală pe care ar fi invidiat-o și un as al unor asemenea îndeletniciri idioate. Mi l-am imaginat servindu-i Elvirei gluma stupidă că și-a pus în gînd s-o omoare. Elvira, firește, nu l-a luat în seamă. Întrucît el se afla în clipa aceea în apropierea ușii, voind într-adevăr să meargă pînă la mașină pentru a lua niște hîrtoage din care să însăileze cine știe ce articolaș, prezența ușii i-a inspirat gîndul să-și încuie soția. Procedînd astfel, nu făcea decît să îngroașe gluma Și să reușească s-o sperie cu adevărat pe Elvira, în situația asta! Așa că bietul ei soț, individ fără cel mai elementar simț al umorului, ajunsese în mod neprevăzut să facă umor sadea Sau poate că tipul, mi-am zis în continuare, ajunsese în ultimul timp, prin cine știe ce concurs de împrejurări, să studieze umorul. Și poate că trecuse chiar — presupunere care m-a făcut să zîmbesc — la faza în care scria articole în chestiunea umorului ca specialist. Poate că tocmai la un astfel de articol, bietul de el, intenționa să lucreze toată noaptea. Numai că umorul se întorsese împotriva lui: fiind în imposibilitatea de a intra în apartament, nu-și mai putea scrie articolul despre umor! Îl și vedeam, în închipuirea mea, cum avea să se frămînte în fața ușii o noapte întreagă!

— Scumpo, m-am grăbit să-i spun Elvirei, să știi că te-ai alarmat fără rost. Soțul tău s-a apucat să facă umor. I-a venit ideea cu încuiatul ușii pe dinafară ca să te sperie.

— Are de gînd să mă omoare, Bubi. Sînt sigură că asta și-a pus în gînd.

— Nu fii naivă, i-am spus. Dar telefonul? Crezi că dacă cineva vrea să ucidă își lasă victima lîngă telefon, avînd posibilitatea să ceară ajutor?

— Ai dreptate, Bubi, în privința telefonului... Dar tocmai telefonul e norocul meu. El știe că telefonul e defect. De două zile nu ne merge telefonul. Ieri dimineață, la insistențele mele, a anunțat defecțiunea. I s-a promis că telefonul va fi reparat. Ziua fixată pentru reparație e mîine. S-a întîmplat însă că ieri, cînd el era la o ședință cu plasticienii, am primit vizita unei prietene. Are o cunoștință la serviciul de întreținere a telefoanelor, un fel de verișor mi se pare. Prietena mea a coborît în stradă să caute un telefon public de unde a vorbit cu verișorul acela. Omul a venit numaidecît și mi-a reparat telefonul.

— Și soțul tău nu știe?

— Am uitat să-i spun. El știe că telefonul e defect.

— Înțeleg.

Din nou a trebuit să admit că Elvira avea dreptate considerînd că se afla în pericol. Pentru soțul ei telefonul din apartamentul lor era mort. Conform celor știute de el, Elvira n-avea cum să folosească telefonul. A trebuit să recunosc, așadar, că lucrase bine nenorocitul. Apoi mi-a venit ideea că prea îl consideram grozav. Pentru că bietul de el, ca orice novice, scăpase din vedere un lucru elementar. Cel mai elementar lucru dintre lucrurile elementare: Elvira putea să țipe! Putea să deschidă fereastra și să țipe ca o apucată, încît s-o audă cineva din apartamentele vecine sau vreun milițian de pe stradă.

— Elviro, scumpo, i-am spus cu entuziasm, există o posibilitate prin care să te salvezi: să ceri ajutor țipînd.

— Ajutor! Ajutor! a început Elvira să țipe în telefon.

— Nu țipa în telefon, i-am atras atenția. Du-te și deschide fereastra și țipă în fereastră, să te audă oamenii din apartamentele vecine care să-ți vină în ajutor.

Dar nici lucrul acesta, mi-am schimbat imediat gîndul, nu prea contează la urma urmei. Chiar dacă vecinii se trezesc la țipetele ei, practic ce-ar putea să facă? Firește, vor veni și ei în fața ușii, lîngă soțul Elvirei. Îl vor vedea cum împinge cu umărul în ușă, încercînd s-o spargă. El le va spune că ușa s-a blocat, naiba s-o ia. Că el, Tiberiu Fasole, e afară, fără a putea intra în apartament, iar ea, Elvira Fasole, soția lui, scumpa și iubita lui soție, e în apartament, fără a putea ieși de acolo. Ea, soția lui dragă, strigă după ajutor tocmai pentru că nu poate ieși din apartament. El lovește cu umărul în ușă tocmai pentru că trebuie să ajungă în apartament, unde ea are nevoie de ajutor. Da, are mare nevoie de ajutor, biata Elvira. Căci acolo înăuntru a avut loc un accident cumplit și Elvira se află în pericol de moarte. De pildă pentru că s-a spart conducta de gaz, în vreme ce ea pregătea niște șnițele, în așteptarea lui, căci el venea acasă, cum o anunțase telefonic, de la drum lung, din Capitală, unde fusese cu treburi artistice. Ce, parcă vecinii știau de treburile lor, ține cineva evidența asupra celor făcute de soții Fasole? Vecinilor, în mod firesc, toate cele spuse de Tiberiu Fasole li se vor părea adevărate. Pentru ei, Tiberiu și Elvira sînt soț și soție, și atunci de ce să le treacă prin cap că ceea ce văd face parte din planul unui criminal? Oho, numai un sadic poate imagina o astfel de crimă, iar vecinii aceia nu vor bănui nimic, absolut nimic. Dimpotrivă, îi va impresiona gestul eroic al lui Tiberiu Fasole pentru salvarea soției. Iar în clipa următoare, cum e firesc, vor interveni și ei să dea o mînă de ajutor bietului Tiberiu Fasole. Îl vor ajuta să spargă ușa, apoi el va intra în apartament și își va ucide soția. Crimă în plin spectacol! Așa cum a vrut-o sufletul lui de asasin diabolic și sadic. Căci vecinii n-ar putea să-și dea seama de crimă decît după săvîrșirea ei. Chiar dacă Elvira ar încerca să le atragă atenția asupra pericolului în care se află, prin cuvinte directe asupra pericolului, pentru ei cuvintele ar avea alt înțeles. În strigătele Elvirei vecinii ar putea auzi chiar cuvîntul „moarte", dar acest cuvînt ei nu l-ar pune în legătură cu Tiberiu Fasole, trecînd imediat să-l imobilizeze pe asasin, pentru că n-ar avea cum să vadă într-un soț cauza unei primejdii pentru soția lui, cu atît mai mult cu cît soțul se frămîntă pentru salvarea ei. În îmbulzeala aceea cine să-și mai pună problema dacă în apartament este într-adevăr miros de gaz de la o conductă care s-a spart? Iar dacă vecinii aceia săritori ar auzi cumva și expre-

sii ca „mă ucide", „mă omoară", de asemenea vor considera că Elvira se referă la acțiunea gazului ucigător, nu la Tiberiu Fasole. Chiar și o expresie ca „el vrea să mă omoare", în cazul cînd cineva ar auzi-o în întregime, lucru mai puțin probabil avînd în vedere vacarmul existent într-o astfel de situație, e de presupus că nu ar contribui cu nimic la salvarea Elvirei. Căci cuvintele „el vrea", rostite de Elvira la adresa soțului, n-ar fi considerate de nimeni ca referindu-se la Tiberiu Fasole, soțul celei aflate în primejdie, deci salvatorul ei, ci pur și simplu ar fi apreciate ca act involuntar de personificare a focului asasin. Vecinii ar crede că Elvira, în spaima aceea teribilă, a ajuns pînă la un asemenea grad de disperare și pierdere de sine încît s-a apucat să personifice focul. În toate cazurile, prin urmare, situația rămînea în favoarea lui Tiberiu Fasole și în dezavantajul Elvirei. Oricum aș fi interpretat situația, Elvira putea fi ucisă. Vecinii nu-i puteau fi de folos pentru că n-aveau cum să priceapă că ea se temea de mîna ucigașă a soțului. Doar eu puteam s-o ajut. Asta era singura concluzie optimistă în situația pe care o crease Tiberiu Fasole — că doar eu o puteam ajuta pe Elvira. Dacă... Bineînțeles, dacă reușeam să ajung acolo la timp. Iar a ajunge acolo la timp însemna a fi lîngă Tiberiu Fasole și a-l imobiliza pe acesta pînă ce zăvorul de la ușă nu avea să cedeze. Chestie de cinci minute, nu mai mult.

— Ajutor ! Ajutor ! țipa Elvira. Îl aud pe asasin cum umblă la ușă. În curînd zăvorul nu va mai rezista și eu voi fi omorîtă. Ajutorrr !

— Plec chiar în clipa asta spre tine, i-am spus. În cinci minute sînt acolo, așa că roagă-te cerului ca zăvorul să reziste neapărat cinci minute. Poate avem noroc și totul se va sfîrși cu bine. Nu uita că Bubi e un om norocos !

— Vino repede, Bubi ! am auzit ultimile ei cuvinte în timp ce mă îmbrăcam la repezeală.

Faptul că mai auzeam glasul ei, după ce închisesem telefonul, m-a surprins. Dar îndreptîndu-mi privirea spre birou am găsit explicația faptului : receptorul nu-l așezasem în furcă, ci pe pălăria mea aflată din întîmplare lîngă telefon.

Trebuia să mă grăbesc știind că orice secundă pierdută ar fi putut să fie fatală. În fața blocului mă aștepta „cărăbușul" meu argintiu, un Trabant vechi de cînd lumea. Mergea însă excelent și pînă la blocul unde locuiau soții Fasole, cale de cîteva sute de metri, nu aveam nevoie nici de două minute. Prin urmare îmi rămîneau la dispoziție încă aproximativ trei minute pentru a urca scările celor trei etaje și a-l imobiliza pe soțul asasin. Mă și vedeam în ipostaza strălucitoare a eroului salvator !

Am ajuns într-adevăr la locuința soților Fasole în timpul pe care mi-l programasem. Tiberiu Fasole mai era încă în fața ușii zăvorîte, așa că Elvira se putea considera salvată de la moarte.

N-am prea înțeles însă ce era cu Tiberiu Fasole în fața ușii. Fioros nu mi s-a părut, ca un asasin în acțiune. Arăta doar nervos. Umbla cu mîinile la mînerul ușii și vorbea încet, de parcă n-ar fi vrut să atragă atenția vecinilor. Am presupus că poate nenorocitul se hotărîse s-o ucidă pe biata Elvira fără martori. Și nici glasul Elvirei nu se mai auzea cerînd ajutor, fapt ce m-a făcut să cred că scumpa fetiță leșinase de spaimă. N-aveam însă timp de pierdut pentru a mă gîndi că Elvira leșinase, important pentru mine în clipa aceea fiind faptul de a opri acțiunea odiosului asasin.

— Nemernicule ! am strigat la el cît m-a ținut gura și m-am năpustit asupra lui cu toată energia.

L-am lovit cu pumnul în moalele capului o singură dată.

N-a apucat să vadă cine-l lovise. În clipa cînd pumnul meu îi căzuse ca o măciucă în cap, ușa s-a deschis brusc, de parcă cineva ar fi vrut să se deschidă exact în clipa aceea, și apoi... Apoi soțul Elvirei, moale ca un sac cu mălai, s-a prăbușit în față, iar Elvira a întins mîna dreaptă de parcă ar fi vrut să-i oprească prăbușirea. Dar trupul lui Tiberiu Fasole a trecut mai departe, peste brațul Elvirei, căzînd pe covor și rămînînd nemișcat. Elvira avea ochii ca niște cărbuni aprinși și am crezut că era înspăimîntată. A început apoi să țipe și s-a năpustit asupra mea. Am presupus că nu se mai afla într-o stare normală, fapt explicabil dacă avem în vedere clipele de tensiune prin care trecuse sub gîndul cumplit că soțul ei o amenințase cu moartea M-am ferit din calea ei și atunci m-am împiedicat de soțul ei care continua să stea nemișcat. Ea a ieșit din apartament țipînd ca o isterică. Încercînd să mă ridic de lîngă trupul inert al soțului ei, îi auzeam țipetele de coșmar sfîrîmînd liniștea nopții :

— Ajutor ! Ajutor ! Ajutor !

Reușisem în sfîrșit să mă ridic și mă gîndeam să mă apropii de ea și să încerc s-o liniștesc. Atunci din apartamentele vecine au apărut oamenii treziți de țipetele ei sfîșietoare. Într-o clipă s-au adunat vreo zece, doisprezece oameni, bărbați și femei, cu fețe somnoroase și nedumerite. Elvira m-a arătat cu degetul și a spus :

— Mi-a ucis soțul. Nu-l lăsați să fugă. E ucigaș. Ucigaș !

Trei bărbați au sărit imediat și m-au înghesuit între ei. Eram strîns între trupurile lor ca într-o menghină. Nu mă puteam mișca, dar nici n-aveam intenția să fug de ei. Deocamdată nu știam ce se întîmplă cu mine.

Alți bărbați s-au apropiat de trupul lui Tiberiu Fasole întins pe covorul galben din holul apartamentului. Omul continua să stea pe burtă și ei l-au întors cu fața în sus. Era îmbrăcat într-un costum scump și haina îi era descheiată, așa cum o purta întotdeauna. În piept, în dreptul inimii, avea înfipt un cuțit.

Era cuțitul meu, l-am recunoscut. Și mi-am amintit că dispăruse cu trei zile în urmă, cînd Elvira venise la mine să-mi aducă un cadou. O pălărie, cea pe care o uitasem pe birou, cu receptorul pe ea.

Acum Elvira era în ținută de seară. Nu lipseau, bineînțeles, mănușile — cum impune o atare ținută. Abia în clipa aceea am înțeles ceea ce se întîmplase cu adevărat.

Vasile CONSTANTINESCU

Semne bune anul are !

Vlăduț și Bogdan

Eugenia și Cătălina

Bogdănel și Daniel

CELĂLALT*

de **Martin Armstrong**

De obicei n-am nimic împotrivă să mă plimb prin ploaie însă, de data asta, apa cădea în torente şi mai aveam încă zece mile de mers. Aşa sînt lucrurile, m-am oprit la prima casă, o casă cam la o milă depărtare de următorul sat, şi am privit peste poarta grădinii. Casa nu părea să promită nimic fiindcă am observat din capul locului că era goală. Toate ferestrele erau închise şi nici una dintre ele n-avea obloane sau perdele. Printr-una din cele de la parter am zărit pereţii goi, un cămin gol cu grătarul gol. Grădina era de asemenea lăsată în paragină, cu straturile năpădite de buruieni ; cu greu ai mai fi putut numi-o grădină dacă n-ar fi fost gardul, urmele unor alei drepte şi tufele de liliac, în plină floare, care, ori de cîte ori le scutura vîntul, revărsau şiroaie de apă deasupra ierbii.

Vă puteţi deci imagina că am fost surprins cînd am văzut un bărbat apărînd dintre lilieci şi venind încet către mine pe potecă. Surprinzător nu era doar faptul că se afla acolo ci că umbla aşa, fără ţintă, cu capul descoperit şi fără impermeabil, prin ploaia torenţială. Era mai curînd gras, îmbrăcat ca un preot, încărunţit, cu chelie, minuţios bărbierit, cu acel chip buhăit şi extrem de preocupat care se mai poate vedea în portretele lui William Blake. Am observat numaidecît cum îi atîrnau braţele fără vlagă pe lîngă trup. Straiele şi faţa — lucru care îl făceau să pară şi mai straniu — îi şiroiau de apă ! Nu părea să-şi dea seama cîtuşi de puţin de faptul că ploua. Eu însă, da. Apa începuse să mi se prelingă prin păr şi pe gît şi-am spus : „Iertaţi-mă, domnule, n-aş putea intra să mă adăpostesc ?"

Tresări şi ridică spre mine o privire plină de nedumerire. „Să vă adăpostiţi ?"

„Da", am răspuns, „de ploaie".

„Aha, de ploaie. Da, domnule, desigur. Intraţi, vă rog".

Am deschis poarta grădinii şi l-am urmat pe o alee care ducea la uşa din faţă unde, înclinîndu-se uşor, se dădu la o parte pentru a mă lăsa să intru primul. „Teamă mi-e că nu vi se va părea prea confortabil", spuse el, odată ajunşi în hol. „Oricum, intraţi domnule ; aici, prima uşă din stînga".

Camera, mare, cu o fereastră boltită cu cinci geamuri, n-avea nimic altceva în ea decît o masă de lemn de brad, o bancă şi o măsuţă într-un colţ, lîngă uşă, cu o lampă neaprinsă pe ea.

„Vă rog să staţi jos, domnule", mă pofti el, arătînd spre bancă cu o uşoară plecăciune. Era o politeţe demodată în felul său de a se purta şi de a vorbi. El însă nu se aşeză, ci merse la fereastră şi rămase în picioare, privind grădina care şiroia, braţele atîrnîndu-i încă inerte pe lîngă trup.

„După cît se pare, nu vă sinchisiţi de ploaie în aceeaşi măsură ca mine", am spus, străduindu-mă să fiu prietenos.

Se întoarse şi am avut atunci impresia că nu-şi putea întoarce capul, fiind astfel nevoit să se răsucească cu totul pentru a mă putea privi. „Nu, nu, nu !" răspunse. „Defel. De fapt nici n-o observasem pînă nu mi-aţi atras atenţia".

„Trebuie să fiţi însă foarte ud", am zis. „N-ar fi oare mai nimerit să vă schimbaţi ?"

„Să mă schimb ?" La această întrebare privirea îi deveni atentă şi bănuitoare.

„Să vă schimbaţi hainele ude."

„Să-mi schimb hainele ?" se miră. „O, nu ! O, vai de mine, nu, domnule ! Dacă sînt ude se vor usca de bună seamă, cu timpul. Aici nu plouă, nu-i aşa ?"

I-am privit chipul. Cerea într-adevăr un răspuns. „Nu," am zis eu, „aici nu plouă slavă domnului."

„Mi-e teamă că nu vă pot oferi nimic", spuse el politicos. „Dimineaţa şi seara vine o femeie din sat, dar în rest sînt neajutorat cu totul." Îşi încleştă şi descleştă mîinile care-i atîrnau. „Numai dacă", adăuga el, „n-aţi vrea să mergeţi la bucătărie să vă faceţi singur o ceaşcă de ceai, în cazul în care vă pricepeţi la lucruri de astea."

Am refuzat, însă am cerut permisiunea să fumez o ţigară.

„Vă rog," spuse. „Din păcate n-am nici una să vă ofer. Celălalt, predecesorul meu, obişnuia să fumeze ţigări, eu însă fumez pipă. Îşi scoase pipa şi punga de tutun din buzunar : era o uşurare să-l vezi folosindu-şi braţele şi mîinile.

După ce am aprins amîndoi, am vorbit din nou : eram conştient tot timpul că mie îmi revenea responsabilitatea conversaţiei ; că, dacă n-aş fi vorbit, ciudata mea gazdă n-ar fi făcut nici o încercare de a sparge tăcerea, ci ar fi stat cu braţele atîrnînd de-a lungul trupului privind drept înainte, fie la grădină fie la mine.

Mi-am plimbat privirea prin încăperea goală. „Tocmai vă mutaţi aici, bănuiesc," am spus.

„Să mă mut ?" Se mişcă puţin şi-şi întoarse din nou privirea preocupată şi stînjenitoare spre mine.

„Să vă mutaţi în casa asta, vreau să zic."

„O, nu," spuse. „O, vai de mine, nu, domnule. Stau aici de cîţiva ani ; sau mai bine zis, eu însumi stau aici de aproape un an iar celălalt, predecesorul meu, a stat aici timp de cinci ani înainte de asta. Da, trebuie să fie deja şapte luni de cînd a trecut pe lumea cealaltă. Fără îndoială, domnule," — un zîmbet trist, nostalgic îi schimbă chipul în mod neaşteptat — „fără îndoială nu mă veţi crede — nici doamna Bellows n-ar face-o — dacă v-aş spune că sînt aici de numai şapte luni, sau cam aşa ceva."

„Dacă aşa ziceţi", am răspuns, „de ce să nu vă dau crezare ?

Făcu cîţiva paşi spre mine şi-şi ridică mîna dreaptă. I-am luat-o fără tragere de inimă, o mînă groasă, inertă, rece, care mi-a dat un fior neplăcut.

„Vă mulţumesc, domnule," spuse, „vă mulţumesc. Sînteţi primul, absolut primul... !"

Am dat drumul mîinii şi nu şi-a mai încheiat fraza. Era cufundat, după cum se părea în visare. Apoi începu din nou. „Fără îndoială că totul ar fi fost bine dacă — vreau să spun, dacă bătrînul văr al predecesorului meu nu i-ar fi lăsat lui casa. O ducea mai bine unde era. Ştiţi, era preot". Îşi desfăcu braţele arătîndu-se pe sine. „Astea sînt hainele sale."

Deveni din nou absent, căzu în visare, în timp ce trupul său, îmbrăcat în straie preoţeşti, stătea în faţa mea. Deodată mă întrebă : „Credeţi în spovedanie ?"

„Spovedania ?" am întrebat. „Vreţi să spuneţi, în sensul religios al cuvîntului ?"

Mai făcu un pas. Acum aproape mă atingea. „Vreau să zic," spuse el coborîndu-şi glasul şi privindu-mă atent, „credeţi că mărturisirea unui păcat sau a unei... a unei crime aduce alinare ?"

Ce avea de gînd să-mi spună ? Mi-ar fi plăcut să-i răspund că nu, pentru a evita orice mărturisire a acestui sărman bătrîn, însă îmi pusese întrebarea atît de rugător încît n-am avut inima să-l resping. „Da", i-am zis, „cred că vorbind despre ea, cineva poate scăpa de povara care-i apasă cugetul."

„Aţi fost atît de înţelegător, domnule," spuse el făcînd una din reverenţele sale politicoase, „încît mă simt ispitit să abuzez... !" Îşi ridică o mînă grea, într-un gest neglijent, lăsînd-o apoi să cadă. „Aţi avea răbdare să mă ascultaţi ?"

Stătea lîngă mine ca şi cum ar fi fost un manechin de croitorie care fusese aşezat acolo din întîmplare. Piciorul său îmi atingea genunchiul. Apropierea îmi provoca o puternică repulsie.

„Nu vreţi să vă aşezaţi ?" am spus, arătîndu-i celălalt capăt al băncii pe care şedeam. „Mi-ar veni mai uşor să vă ascult."

Îşi răsuci trupul şi privi grav la bancă, se aşeză apoi cu faţa la mine, cu picioarele de-o parte şi de alta a băncii, aplecîndu-se în direcţia mea. Era pe punctul de a vorbi, se opri însă, se uită la uşă

---

* Titlul original : The Pipe-Smoker"

și la fereastră. Își scoase apoi pipa din gură, o puse pe masă și privirea i se întoarse spre mine. „Taina mea, teribila mea taină," spuse, „este că sînt un ucigaș."

Cuvintele lui mă îngroziră; și totuși cred că n-am fost foarte surprins. Ciudățenia sa extraordinară mă pregătise, în oarecare măsură, pentru ceva cumplit. Mi s-a tăiat respirația și m-am uitat lung la el, iar el, cu groază în priviri, se uita lung la mine. Părea că așteaptă să spun ceva, dar la început îmi pierise graiul. Ce oare, în numele rațiunii, aș fi putut spune? Ceea ce-am zis pînă la urmă a fost ceva fantastic de nepotrivit: „Și asta vă apasă cugetul?"

„Mă obsedează," răspunse, încleștîndu-și brusc mîinile grele și inerte care zăceau pe bancă în fața lui. „N-ați avea răbdare să... ?"

Am încuviințat. „Povestiți-mi," am spus.

„Dacă n-ar fi fost moștenirea acestei case," începu el, „nimic nu s-ar fi întîmplat. Celălalt, predecesorul meu, să fi rămas în parohia sa și eu — eu n-aș mai fi apărut deloc. Deși, trebuie să spun că el, predecesorul meu, nu era fericit în parohia lui. Era întîmpinat cu ostilitate și neîncredere. Asta a fost motivul pentru care a venit în această casă — știți, pur și simplu de probă. I-a fost lăsată, goală, prin testament: doar casa, fără mobilă, fără bani și el a venit și a adus cîte ceva, masa asta, banca, niște lucruri de bucătărie, un pat pliant, sus. Înțelegeți, voia să încerce mai întîi. Izolarea ei îl atrăgea, însă voia să fie sigur de ea și în alte privințe. Vedeți, unele case sînt sigure și altele nu, iar el voia să se încredințeze că asta era o casă sigură, înainte de a se muta în ea." Făcu o pauză și apoi adăugă foarte grav. „Îngăduiți să vă dau o povață, bunul meu prieten, totdeauna să faceți la fel dacă vă bate gîndul să vă mutați într-o casă străină — fiindcă unele case sînt foarte nesigure".

„Chiar așa!" am încuviințat. „Pereți umezi, canalizare proastă și multe altele."

Clătină din cap. „Nu," zise, „nu-i asta. E ceva mult mai important. Mă gîndeam la spiritul casei. Nu simțiți" — privirea îi deveni mai sfredelitoare ca oricînd — „că asta este o casă periculoasă?"

Am ridicat din umeri. „Casele goale sînt întotdeauna puțin stranii."

Începu să chibzuiască la această remarcă. „Dar ați observat", întrebă în cele din urmă, „ciudățenia acesteia?"

Am simțit, în timp ce vorbea, că, într-adevăr, casa era stranie; însă, știam forte bine, ciudățenia lui și semnificația sinistră a vorbelor sale o făceau să fie așa și am răspuns: „Nu-i mai stranie decît orice altă casă goală, domnule."

Mă privi neîncrezător. „Curios!" spuse. „E curios că nu vă dați seama. Deși este adevărat că... nici celălalt, predecesorul meu, n-a simțit nimic la început. Nici măcar această cameră — fiindcă această cameră, domnule, este cea primejdioasă — nu i s-a părut deosebită la început; nu, chiar în ciuda unui fapt cu totul ieșit din comun".

Dacă vremea ar fi fost frumoasă aș fi încheiat conversația și l-aș fi părăsit fiindcă vorbele și purtarea bătrînului mă făceau să mă simt din ce în ce mai puțin în largul meu. Însă afară nu era frumos; ploua tot atît de tare și începea să se facă foarte întuneric. Era limpede ca avea să înceapă o furtună.

Bătrînul se ridică de pe bancă. „Cred că acum pot să vă arăt ciudățenia acestei camere", spuse. „Se poate vedea doar după lăsarea nopții, dar acum cred că este destul de întuneric.

Se duse la măsuța din colț și aprinse lampa. După aceea îi puse globul de sticlă mată și o aduse la masa mai mare, așezînd-o la stînga mea. „Acum îndreptați-vă cu fața spre masă," spuse.

L-am ascultat. În fața mea, de cealaltă parte a camerei goale, era fereastra boltită, cu cinci geamuri, fără perdele.

„Stați acum", spuse el punîndu-mi o mînă grea pe umăr, „chiar pe locul unde obișnuia să șadă și să-și ia masa celălalt, predecesorul meu."

Nu mi-am putut stăpîni o tresărire și nici n-am rezistat pornirii de a mă întoarce și de a-l privi. Mă neliniștea să-l știu aplecat deasupra mea, în spatele meu, nevăzut. Păru surprins. „Vă rog, nu vă neliniștiți, domnule," spuse, „ci întorceți-vă și spuneți-mi ce vedeți."

M-am supus. „Văd fereastra," am spus.

„Numai atît?" întrebă.

Am privit fereastra cu atenție. „Nu," am răspuns. „Mai văd imaginea mea reflectată de cinci ori, în fiecare dintre geamuri."

„Chiar așa," spuse bătrînul, „chiar așa! Asta vedea și celălalt cînd își lua singur masa: celelalte cinci chipuri ale sale, fiecare mîncînd în singurătate. Cînd își turna apă, fiecare turna apă; cînd își aprindea o țigară, fiecare își aprindea o țigară".

„Bineînțeles", am spus. „Și asta l-a speriat pe prietenul dumneavoastră, preotul?"

„Reverendul James Baxter," precizează bătrînul; „așta era numele lui. Țineți-l bine minte. Și dacă oamenii vă vor întreba cine locuiește aici, amintiți-vă să spuneți că reverendul James Baxter. Înțelegeți; nimeni nu știe că... !"

„Nimeni nu știe ce mi-ați spus. Pricep."

„Exact!" spuse, coborîndu-și brusc glasul. „Nimeni nu știe. Nici o ființă. Dumneavoastră sînteți primul om căruia i-am pomenit despre asta".

„Și nu s-au făcut cercetări?" am întrebat. „Acest domn Baxter n-a fost dat dispărut?"

Clătină din cap. „Nu," spuse. „Nici măcar doamna Bellows, care a avut de la început grijă de el, nu știe ce s-a petrecut."

M-am întors și l-am privit neîncrezător. „Vreți să spuneți că nu-și dă seama..."

„Nu-și dă seama că eu nu sînt el. Vedeți, mă lămuri el, „noi semănăm foarte mult. Cu totul și cu totul uluitor! Înainte de a pleca vă pot arăta o fotografie de-a lui și vă veți încredința că am dreptate."

Am luat atunci hotărîrea, fie că plouă sau nu, să plec; nu mi se părea să am vreun motiv serios, înafară de cel al ploii, să mai rămîn. M-am ridicat. „Ei bine, domnule," am zis, „nu pot decît să sper ca veți simți binefacerea de a vă fi descărcat cugetul de... taina dumneavoastră."

Bătrînul domn deveni foarte neliniștit. Își încleșta și-și descleșta mîinile lipsite de viață. „O, dar nu puteți pleca încă. N-ați aflat totul. Nu știți cum s-a întîmplat. Nădăjduiam, domnule, — ați fost atît de îngăduitor — că veți avea răbdarea și bunătatea să... !"

M-am așezat din nou pe bancă. „Bineînțeles", am zis, „dacă mai aveți ceva de adăugat."

„V-am spus doar, nu-i așa," continuă bătrînul domn, „că eu — că celălalt — că predecesorul meu obișnuia să șadă aici cînd își lua masa și că-și vedea celelalte cinci chipuri ale sale imitîndu-i mișcările? Cînd își aprindea țigara, vedea alte cinci țigări aprinzîndu-se în același timp!"

„Firesc," am zis.

„Da, firesc," spuse bătrînul; „era cu totul și cu totul firesc, după cum spuneți; cu totul firesc, pînă într-o noapte, o noapte înfricoșătoare." Se opri și se uită la mine cu groază în priviri".

„Și, mai departe?" am întrebat.

„Atunci s-a întîmplat un lucru straniu, cumplit. Cînd el, predecesorul meu, și-a aprins țigara, observînd celelalte chipuri ale sale, așa cum făcea întotdeauna, a văzut că unul din ele, cel din stînga, își aprinsese nu o țigară, ci o pipă."

Am izbucnit în rîs. „Ei, să fim serioși, domnule!"

Bătrînul își frînse mîinile, agitat. „Știu, e caraghios," spuse, „dar este și groaznic. Ce-ați mai fi gîndit dacă în realitate dumneavoastră ați fi văzut așa ceva? N-ați fi fost cuprins de spaimă?"

„Ba da," am răspuns, „dacă într-adevăr s-ar fi întîmplat așa. Dacă eu aș fi văzut un asemenea lucru, bineînțeles că aș fi fost".

„Ei bine," spuse bătrînul, „s-a întîmplat. Nu încape nici o-ndoială. A fost cumplit, oribil." Era atîta groază în glasul său, de parcă el însuși ar fi văzut atunci acel lucru.

„Dar, dragă domnule," i-am spus, „aveți ca mărturie doar spusele acestui... acestui domn Baxter."

Mă privi fix cu niște ochi dogoritori, convinși. „Știu că s-a întîmplat," spuse. „Știu chiar mai bine decît dacă aș fi văzut. Ascultați. Lucrurile s-au repetat în următoarele cinci zile: cinci seri de-a rîndul predecesorul meu a stat la pîndă, așteptînd ca totul să se îndrepte."

„Dar de ce n-a plecat, de ce n-a părăsit casa?" am întrebat.

„N-a îndrăznit să plece," șopti bătrînul cu încordare. „Nu îndrăznea să plece: trebuia să rămînă și să se încredințeze că lucrurile au revenit la normal."

„Și n-a fost așa?"

În cea de-a șasea noapte, spuse bătrînul cu răsuflarea întretăiată, „cea de-a cincea imagine, cea care încetase să se mai supună, s-a făcut nevăzută."

„A dispărut ?"

„Da, pierise din fereastră. Predecesorul meu se uita înfricoșat la geamul gol iar ceilalți patru priveau îngroziți în cameră. Se uita cînd la geamul gol, cînd la ei, și ei se uitau la el, sau la ceva din spatele lui, cu groază în priviri. Atunci a început să se înăbușe, să se sufoce," bolborosi bătrînul, el însuși aproape sufocat, „să se înăbușe fiindcă erau mîini în jurul gîtului său, strîngîndu-l, sugrumîndu-l."

„Vreți să spuneți că mîinile erau ale celui de-al cincilea ?" am întrebat și doar spaima mea în fața groazei bătrînului m-a oprit să nu zîmbesc cu cinism.

„Da", șuieră el și-și întinse mîinile groase, grele, țintuindu-mă cu privirea. „Da, mîinile mele !"

Eram pentru prima oară de-a dreptul înfricoșat. Ne uitam în tăcere unul la altul, el bolborosind și gîfîind încă. Apoi, sperînd să-l liniștesc întrucîtva, i-am spus cu tot calmul de care eram în stare : „Înțeleg. Deci dumneavoastră erați cea de-a cincea imagine ?"

Îmi arătă pipa de pe masă. „Da," ieni el. „Eu eram cel care fuma pipă."

M-am ridicat. Primul gînd a fost s-o iau repede spre ușă. Însă ceva mă ținea pe loc, un sentiment că ar fi fost inuman să-l las singur, pradă oribilei sale închipuiri ; și, din dorința vagă de a-l readuce la realitate, de a-i liniști cugetul chinuit, am întrebat : „Și ce ați făcut cu cadavrul ?"

Își recăpătă respirația, un fior îi schimonosi fața și, încleștîndu-și mîinile întinse, începu să-și lovească spasmodic pieptul.

„Asta," strigă el îndurerat, „ăsta este cadavrul."

Traducere de
Mariana MACAREVICI

Semne bune anul are!

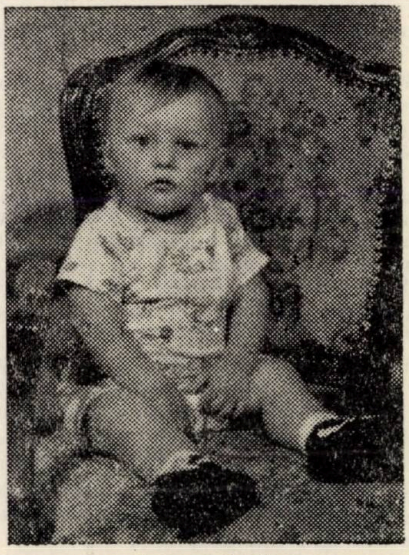

Cosmin-Andrei

Semne bune anul are!

Fototeca noastră

La lucru

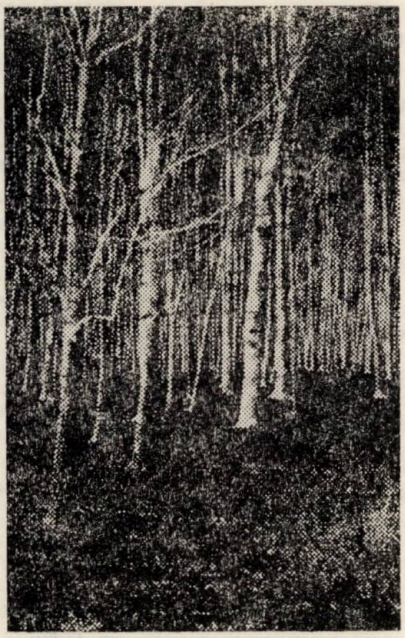

Pădurea de argint

Val Panaitescu, N. Barbu la sărbătorirea a 75 ani de viață ai lui G. Lesnea.

Veronica Porumbacu la **Zilele Mihail Sadoveanu**, Pașcani, 1970

Primirea lui Sadoveanu în gara Iași în 1950

Florin Mihai Petrescu la o ședătoare literară într-o unitate militară

foto: Liviu Rusu

Alexandre Lous:

Poliţişti de noapte

Tampart trase Opelul în faţa numărului 53 al străzii Saint-Paul, opri motorul şi, cu un gest violent, trase frîna de mînă.

— Cam pe-aici trebuie să fie numărul 61... Faţada de cărămidă roşie.

Alături de el, Gillot se aplecă puţin şi după ce şterse parbrizul aburit, privi spre imobilul cu trei etaje. Ar fi putut jura că nimeni nu-l mai locuia : la parter şi la primul nivel ferestrele nu aveau nici perdele nici tapet.

— Eşti sigur că nu te-ai înşelat ? Pare o casă abandonată.

— Strada Saint-Paul numărul 61. Aşa ni s-a comunicat de la „permanenţă". Dacă vrei o confirmare putem să-i sunăm.

— Dar nu-i nici măcar o lumină... De n-ar fi asta o alarmă falsă.

— Tipul care a telefonat la comisariat vorbea de o tentativă de spargere. În orice caz aş vrea să am inima împăcată. Mă duc să verific. Vii şi tu ?

Cu un murmur de ciudă, Gillot deschise portiera.

Strada era pustie. La capăt, două sute de metri mai departe, se distingeau nelămurit lumini gălbui şi arcuirea unui mic pod metalic.

Tampart se întoarse către Gillot :

— Verstock. Asta-i numele tipului de care-ţi spuneam...

Se întrerupse pentru a examina uşa clădirii. Apoi, brusc, cu o voce triumfătoare, adăugă :

— Ce-ţi spuneam ? Verstock... Poţi să citeşti şi tu, etajul trei.

Sună imediat îşi îndreptă chipul, terminînd prin a bate încetişor darabana pe centiron. Puţin mai în spate, Gillot rămase tăcut, cu ochii fixaţi în pămînt. Cînd deja se scurseseră cîteva minute bune, întrebă :

— Ei ?

Fără să-i răspundă, Tampart sună din nou, de data asta păstrînd degetul pe buton mai multe secunde. Maşinal, Gillot dădu înapoi pînă în mijlocul străzii şi de acolo, cu mîinile în şolduri, începu să observe ferestrele închise de la etajul trei.

— Îţi repet că nu-i nici o lumină. Ne-am înşelat în privinţa adresei, casa e goală !

Iritat, Tampart bătu în uşă, apoi, renunţînd, reveni încet spre Opel Se aşeză la volan, băgă cheia în contact. Gînditor, Gillot se aşeză la rîndu-i pe scaun şi încrucişă braţele.

— Şi-acum ce facem ?

Tampart îşi plimbă mîinile pe volan. Pe obrazul lui de om cumsecade părea să se aştearnă un soi de adîncă perplexitate.

— Totuşi, aş vrea să mă conving.

— Dacă vrei să ştii, e o glumă. Cred că Victor se cam plictisea la permanenţă şi ne-a trimis aici ca să se distreze. Îl ştiu eu, adoră bancurile.

— Banc sau nu, aş vrea să verific. După asta mergem să ne aciuem pe undeva. Deja e două jumătate, următoarea echipă nu va întîrzia să preia rondul şi tu vei putea să te întîlneşti cu micuţa ta Lucienne. Pun pariu că deja te aşteaptă la căldurică.

— Las-o în pace pe Lucienne şi spune-mi mai bine ce crezi că ar trebui să facem.

— Să sunăm la un alt locatar.

— Cum aşa, la două jumătate dimineaţă ?

— Sîntem poliţişti, nu ? Trebuie să-i protejăm pe oameni, de asta sîntem aici.

Gillot îşi întinse picioarele în timp ce Tampart ieşi din maşină îndreptîndu-se hotărît spre casa de cărămidă roşie. Ajuns în faţa uşii, apăsă fără ezitare pe soneria de la etajul doi, unde locuia un oarecare Jean Landoy Se auzi dintr-o dată un zgomot de paşi şi prin crăpătura uşii, apărură cîteva raze firave de lumină. În clipa următoare o femeie se ivi în prag. Era destul de tînără şi purta haine de stradă ca şi cum ar fi fost trează sau ca şi cum abia s-ar fi întors acasă. Nu păru surprinsă cînd văzu în faţa ei în plină noapte un poliţist în uniformă.

Tampart bîlbîi un fel de scuză, înainte de a-i declara cu voce foarte hotărîtă că el căuta pe numitul Verstock. Pe urmă pătrunse dintr-un salt în imobil.

Mirat, Gillot se foi pe scaun.

Tocmai cobora geamul portierei, cînd două lucruri se întîmplară dintr-o dată : lumina din vestibulul clădirii se stinse şi un strigăt furios îi răsună în urechi. Se aruncă pe trotuar, precipitîndu-se către uşa ce rămăsese pe jumătate deschisă. Înainte de a o împinge complet şi a-i trece pragul, spuse într-un murmur :

— Automatul de scară...

Fură ultimele lui cuvinte.

Percepu un şuierat surd, simţi ceva că-i străpunge beregata şi se prăbuşi ca secerat la pămînt.

Cînd se făcu din nou lumină, Tampart privea cuţitul pe care îl ţinea în mînă : pe ambele feţe lama era plină de sînge. Îi dădu drumul cu scîrbă şi ochii larg deschişi i se îndreptară spre tînăra femeie. Ea se făcu una cu peretele, ca şi cum ar fi fost incapabilă să meargă mai departe, cu trăsăturile mistuite de groază. Deodată Tampart se repezi spre ea şi o strînse la pieptu-i.

— Lucienne... Lucienne, s-a terminat de-acuma, gata... Ceea ce şi voiam, nu-i aşa ? Eu...

Îşi înghiţi vorbele.

Cu corpul zguduit de hohote şi de frisoane, Lucienne se lăsă mîngîiată o bună bucată de vreme. In sfîrşit, Tampart îşi desfăcu îmbrăţişarea şi făcu un pas înapoi, în direcţia cadavrului lui Gillot.

— Trebuie să pleci... Să te întorci acasă... Repede !

O împinse pînă la uşă, încercă să o sărute. Ea plecă încetişor capul, deschise gura, dar nu reuşi decît să bîiguie nişte sunete neinteligibile.

Afară, Tampart privi strada în ambele sensuri, atent la cel mai mic zgomot, la cea mai mică mişcare suspectă. Nu era decît noaptea care părea impenetrabilă.

— Cred că poţi să te duci acasă, te voi reîntîlni în curînd.

Ea plecă după cîteva clipe, împleticindu-se pe trotuarul strîmt, către podul metalic. El o urmări o vreme cu privirea exasperat de mersul ei prea încet, prea lipsit de vlagă. Apoi, cuprins de nerăbdare, reveni în vestibul şi îşi ridică cuţitul. După care, fără să închidă uşa clădirii, alergă, îşi reluă locul la volanul Opelului şi ridică telefonul. Ma aşteptă două-trei minute înainte de a chema comisariatul central.

Cînd îl auzi pe Victor la aparat, îi spuse că era pe strada Saint-Paul, că Gillot fusese atacat de un spărgător — sau de un vagabond — că murise, că ceea ce se petrecuse era înspăimîntător, înpăimîntător...

Mai tîrziu, în prezenţa comisarului, fu cercetată casa nelocuită de patru luni. Verstock, ultimul locatar, părăsise locurile în paragină. La noroc vor încerca să pună mîna pe el. Atunci se întrebară cine va avea destul curaj pentru a-i anunţa doamnei Gillot oribilul deces al soţului ei. Tampart spuse că ar putea să se ocupe el de asta, oricum o cunoştea puţin şi va încerca de bine de rău să-i împărtăşească durerea.

Traducere de Valeriu STANCU
Horia ZILIERU

Plimbare de unul singur

Miriam Allen Deford

John Larsen aștepta autobuzul ca să meargă la lucru. Era doar mijlocul lui martie, dar primăvara își trimitea primii mesageri; aerul avea o undă de căldură iar cerul era de un albastru mai adînc decît fusese în iarnă. Peste drum, vîrfurile nici și verzui ale mugurilor punctau plopii din jurul panourilor cu afișe.

Brusc își aduse aminte cu claritate de diminețile de primăvară din copilărie, cu patruzeci de ani în urmă. Cînd se trezea, vedea prin fereastra deschisă un cer ca acesta și-și simțea inima plină de o emoție ciudată, fără nume, ca o dorință arzătoare de ceva necunoscut, un dor de ceva încă netrăit.

Autobuzul nu se zărea. Dacă acesta întîrzia, întîrzia și el, și Sims îi va spune din nou cu un aer acru: „Zi plină, Larsen. Nu poți veni niciodată la timp?" Dar nu era o zi încărcată — rareori era. Oamenii nu cumpără covoare și carpete așa cum cumpără legume și servețele de hîrtie.

„Sătul", murmură Larsen pentru sine, așteptînd singur în refugiul dezolant. „Pur și simplu sătul". Gîndul i se întoarse la vocea arțăgoasă a lui Kate cu o oră în urmă. „Pentru Dumnezeu, John, scoală-te! Vrei să întîrzii la serivici? Știi că acum te vor concedia și noi ce vom face? Grăbește-te! Crezi că-mi place să mă scol la orice oră vrei tu să-ți fac micul dejun? Măcar să-l mănînci cînd ți-l fac."

Același vechi monolog. După plecarea lui, ea se va strecura din nou în pat, cu capul plin de bigudiuri neispititoare, și dumnezeu știe cînd avea să se mai dea jos ca să-și piardă vremea toată ziua. El putea să-și pregătească micul dejun în jumătate din timpul pe care-l pierdea ea, dar atunci ea n-ar mai fi fost martira unui soț ineficient și cu visuri ratate.

Tremura în pardesiul său uzat; nu era chiar așa de primăvară cum crezuse la început, deși soarele avea să încălzească în curînd totul. Mintea îi zbură spre pădurile și cîmpurile copilăriei, spre libertatea și lipsa de griji ale acelor ani — atît de îndepărtați. Se uită atent în josul străzii; nu se vedea nici un autobuz.

Brusc traversă spre drogheria din colț, înainte ca rațiunea să-i schimbe gîndul Se scotoci în buzunar după o fisă și intră într-o cabină telefonică

„Domnul Sims? Aici e Larsen. Uitați, îmi pare extrem de rău, dar nu pot nicicum să vin astăzi. Spatele; mă duc la doctor să văd ce-i. Voi veni mîine, indiferent de cum mă simt. Nu, n-am putut răbda pînă la prînz — mă doarte ca un dinte. Da, știu, dar... Bine, vă multumesc, domnule Sims. Voi face asta, da, domnule. Și mie-mi pare rău."

Sims se va întreba de ce n-a rugat-o pe Kate să telefoneze în locul lui dacă se simțea atît de rău. Poate va spune că este nevoie de un om mai tînăr pentru o asemenea slujbă. Oh, la naiba cu tot; era prea tîrziu acum să mai cumpănească.

Rămase pe acea parte a străzii și luă mașina care ducea departe de oraș. Călători pînă la capătul liniei.

Să fii singur — ce lucru minunat. Nimeni să-l cicălească, fără să se mai uite la ceas. Nu fusese niciodată înainte în suburbia aceea în care-l lăsase autobuzul.Cîtva timp se plimă încolo și-ncoace, admirînd casele și grădinile — locuri în care el însuși visase odată să locuiască, cînd abia se însurase cu Kate. Poate că dacă ar fi avut copii pentru care să fie ambițios, sau dacă ea, Kate, n-ar fi devenit cața șleampătă de acum...

Spre prînz obosi să se tot plimbe. Se reîntoarse în micul cartier de afaceri, și, intrînd într-un local pe jumătate gol, comandă niște cîrnați și o cafea. În timp ce ședea acolo, întrebă de orarul autobuzului. Dacă va ajunge acasă la ora obișnuită. Kate nu va afla niciodată și nu va avea un alt motiv de cicăleală. Nu era nici un pericol ca ea să-l caute la magazin; știa că nu ar fi fost chemat de la etaj decît pentru urgențe. Își cumpără un pachet de țigări și o revistă și o tăie pe un drum care promitea să-l scoată din oraș.

Trecu mai mult de o oră pînă cînd găsi ceea ce dorea — o pădurice prietenoasă, cu un pîrîiaș ce trecea printre copaci, și, de oparte a unui drum neumblat, un luminiș însorit, unde se putea așeza pe un buștean căzut să citească, să fumeze și să lase pacea și liniștea să-i pătrundă toată ființa. Mai încolo, pe deal, acoperișurile caselor ascunse printre copaci apăreau ca niște puncte, destul de departe de altfel ca să le ia în seamă. Cîte o mașină mai trecea într-o direcție sau alta, dar nimeni nu-l observa în sanctuarul său tihnit.

Era multă liniște; în curînd adormi.

Se trezi tresărind și privi întîi la soare și apoi la ceas. Era 4:40 și avea timp berechet să prindă autobuzul. Se ridică și se întinse, întrebîndu-se dacă să se mai plimbe puțin sau să se întoarcă și să o ia încet spre stație.

În tăcerea din jur, auzi ,mai în sus, un tîrșîit prin frunzele uscate. Privi într-acolo și zări o fată de vreo cinsprezece ani îndreptîndu-se spre el pe partea cealaltă a drumului. Rămase pe loc și așteptă ca ea să treacă; un copil s-ar putea speria la brusca apariție a unui om străin din pădure. Rezemîndu-se de un copat, o urmări cu privirea.

Era drăguță, cu păr lung și auriu căzîndu-i peste gulerul puloverului rosu. Avea o fustă bleumarin, sosete roșii și pantofi de piele maronie, iar sub braț ducea cîteva manuale. În timp ce mergea, își cînta cu o voce limpede, subțire, copilărească. Destul de tîrzie întoarcerea de la școală, dar poate că rămăsese la o reuniune. Poate că locuia într-una din casele ale căror acoperisuri se zăreau peste copacii; trebuie să fie niște scurtături peste deal pînă la ele.

O așteptă să treacă de el și să dispară după o cotitură a drumului. Apoi auzi o mașină venind încet din spatele lor și îndreptîndu-se în aceeași direcție în care mergea și ea.

Era o mașină neagră de două locuri, veche și subredă, doar șoferul era în ea. Larsen îl zări o clipă — un om mătăhălos, cam de vîrsta lui, cu o claie de păr negru și fără pălărie. Mașina trecu și ea, și Larsen ieși în drum si se întoarse spre oraș. Mai tîrziu se gîndi că ar fi putut opri mașina ca să-l ducă pînă la autobuz.

Fata era acum la cîteva sute de pași, aproape de cotitură. Mașina o ajunse Opri.

Totul se petrecu atît de rapid că Larsen nu-și putu aduna gîndurile înceţoşate încă din cauza somnului neobișnuit.

Șoferul sări din mașină, spuse ceva fetei care clătină din cap. El o apucă de umăr și o îmbrînci în mașină. Ea se zbătu și începu să țipe; el îi puse o mînă peste gură. O trase înăuntru, intră și el și izbi usa. Ea se zbătu — probabil îl zărise pe Larsen care stătea paralizat de uimire — trase de clanță și începu din nou să țipe. Omul o lovi de două ori, trîntind-o la podea. Apoi apucă volanul și o porni repede mai departe. Cînd, în sfîrșit, Larsen, trezit din stupoare, alergă la cotitură, nu se mai zăreau nici mașina, nici pasagerii. Nu reținuse numărul.

Tot drumul pînă la periferie cumpăni ce avea de făcut. Își dădea seama că era de datoria lui să găsească un polițist și să-i raporteze ce văzuse. Dar asta însemna să explice de ce se afla el acolo, să-și dea numele și adresa, să apară apoi ca martor, în caz că asistase la comiterea unei crime și omul ar fi fost prins. Apoi Sims ar afla că minţise în legătură cu absența lui de la birou. Ar afla și Kate. Sims poate l-ar concedia. Kate i-ar face viața și mai a dracului decît ea. S-ar putea ca la vîrsta lui să nu mai primească niciodată altă slujbă, nici măcar una amărîtă ca asta; n-avea nici un ban pus deoparte și erau datori pentru jumătate din lucrurile din casă.

În mintea lui Larsen prinse contur, cu o claritate înspăimîntătoare, situația în care s-ar fi băgat dacă s-ar fi dus la poliție.

Nu cunoștea exact circumstanțele. Bărbatul putea fi tatăl fetei. Poate că ea trăsese chiulul, cum făcuse și el, sau nu ascultase de o poruncă paternă. Poate că ceea ce văzuse el nu fusese decît o pedeapsă severă dar justificată pentru o delicvență juvenilă.

Pe lîngă asta, ce bine ar fi putut el face? De fapt, n-ar putea identifica omul — nu-l zărise decît în fugă, n-ar putea să-l recunoască într-o adunare de bărbați solizi, de vîrstă mijlocie și cu păr des și negru. S-ar băga degeaba într-un buclulc din care n-ar mai putea ieși.

Ajunse în oraș mai devreme, fără să mai vadă sau să mai audă mașina; peste tot erau drumuri lăturalnice, ar fi putut-o lua pe oricare din ele. Ca să-și împace conștiința, se uită totuși în jur după un polițist din cartierul de afaceri dar nu zări nici unul. Înăbușindu-și neliniștea, luă autobuzul, dar, socotind că-l va lăsa în oraș prea devreme, coborî cam la jumătatea drumului și-l așteptă pe următorul. Sosi acasă la ora obișnuită și, ca de obicei, Kate nu terminase masa. Se așeză tîfnos să citească ziarul de seară în timp ce ea se văita și-l ocăra din bucătărie. Nu se întrebau niciodată despre noutățile de peste zi; niciodată nu-și spuneau nimic care să-i intereseze pe vreunul dintre ei.

A doua zi avu destul prezență de spirit să-l anunțe pe Sims că doctorul îi descoperise doar o criză de lumbago și că odihna aproape o vindecase. Cînd ochii lui Sims se ațintea asupra lui, își amintea să se strîmbe și să-și frece spatele. Avu noroc și vîndu unei femei o bucată lungă de mochetă pentru scară, demodată și de care încercau să scape de luni de zile. Sims își manifestă mulțumirea spunîndu-i noapte bună și urîndu-i să i se vindece spatele cît mai repede. Totuși, nu uită să-l penalizeze pentru absență. Asta îl obliga să renunțe zilele următoare la masa de prînz; Kate nu trebuia să afle că salariul era mai mic.

Cînd, două seri mai tîrziu, se opri să cumpere ziarul, văzu o fotografie pe prima pagină. *„Ați zărit această fată?"* întreba titlul. O recunoscu pe loc. Hainele descrise erau cele pe care le purtase ea.

Numele ei era Diane Morrison, fata Directorului Colegiului din Belleville la care era elevă în primul an. De obicei tatăl ei o ducea și o aducea cu mașina. În ziua aceea de marți, ea îl așteptase pînă la patru și jumătate, apoi el aflase că mai trebuia să stea cel puțin o oră; și așa cum se mai întîmplase și altă dată, tatăl îi spusese să facă o plimbare de un kilometru și ceva pînă acasă și să-i spună mamei că el va întîrzia. Cînd ajusese el acasă la șase, ea încă nu sosise. Era un copil de încredere, ar fi telefonat dacă s-ar fi oprit pe undeva. Părinții o căutaseră pe drumul spre școală și telefonaseră pe la toți colegii. Dar nimeni n-o văzuse pe Diana. Și nimeni n-o mai văzuse de atunci.

Existînd posibilitatea unei răpiri, F.B.I.-ul intrase în acțiune. Împreună cu poliția statului și a districtului scotoceau pădurile și dealurile din Belleville. Pînă acum nu dăduseră de nici o urmă.

„Pentru Dumnezeu," explodă Kate, „nu deschizi gura decît ca să mănînci? Nici un cuvînt nu iese din tine, toată ziua îți hlizești ochii pe pereți. Uită-te la mine, închisă aici ca într-un coteț și vii acasă și te porți de parcă aș fi o mobilă sau ce? Cum crezi că..."

O lăsă să urle. Încerca să se hotărască. Ar trebui sau n-ar trebui? Ar ajuta la ceva dacă ar face-o? Poate l-ar descoperi dacă l-ar descrie el. Dar atunci în ce s-ar băga? În cea mai mare încurcătură din viața lui.

O privi pe Kate și aproape se hotărî să-i spună adevărul și să-i ceară sfatul. Dar se răzgîndi, temîndu-se de reacția ei. Și știa și sfatul — nu te amesteca și nu ne băga într-un rahat mai mare decît ăsta în care ai riscat deja să ne bagi. Lasă-i pe polițiști să-și facă treaba, doar de-aia-s plătiți.

Începu să cumpere ziarul de dimineață și pe cel de seară și, căuta noutățile cu un nod de teamă în stomac.

După o săptămînă, cadavrul fetei a fost descoperit sub un morman de pietre într-o carieră părăsită. Craniul îi fusese fracturat în trei locuri cu un obiect greu, probabil cu o obadă de fier. Era plină de tăieturi și vînătăi și fusese violată. Ținea strîns în mîna dreaptă o batistă bărbătească în carouri albe și roșii.

John Larsen nu dormi toată noaptea, în timp ce Kate respira greu lîngă el. Cînd afară se crăpa de ziuă, el se hotărîse să lase lucrurile să se desfășoare de la sine. Își reaminti poveștile despre crime pe care le citise; sub unghiile ei se vor găsi bucăți de carne, băieții de la laborator vor găsi fire de țesătură și păr pe hainele ei, vor cerceta mașinile posibililor suspecți pentru amprente. Într-un orășel ca Belleville vor da curînd de bărbatul brunet, dacă nu cumva acesta era de prin alte părți.

Era o simplă întîmplare că Larsen fusese martor la răpire. Dacă *n-ar* fi fost acolo — atunci ei ar fi fost nevoiți să cerceteze cazul așa cum o făceau și acum. Se văzu încercînd să-i explice unui individ neîncrezător de la F.B.I. ce făcea pe drumul acela de lîngă Belleville, cînd ar fi trebuit să fie la servici în oraș. Gîndindu-se acum la acea zi, chiulul lui părea incredibil de copilăros. Nimeni n-ar înțelege; ar fi convinși că minte. Ar putea chiar să creadă că a inventat povestea ca să se apere. L-ar putea condamna pentru premeditare. I se strînse carnea pe el. Și atunci ar fi ruinat. Singurul lucru pe care-l putea face era să uite că acea zi existase cu adevărat. Oricum o să-l găsească pe vinovat — întotdeauna îl găseau. Și atunci va fi bucuros că lăsase lucrurile în voia lor.

Cînd, trei zile mai tîrziu, citi în ziar „Suspectul în cazul Morrison arestat", se simți atît de ușurat că-i dădură lacrimile. În autobuz citi cu aviditate povestea.

Arestatul era ajutor de portar la colegiu. Se numea Joseph Kennely. Fusese suspect de la început, scria acolo. O știa pe fată din vedere, bineînțeles. Era necăsătorit și locuia singur într-o cociobă de două camere lîngă acea carieră unde fusese găsit cadavrul. Și se afla în evidența poliției — nu pentru crime sexuale, ci arestat de cîteva ori pentru tulburarea ordinii publice și pentru conducere sub influența alcoolului. Își petrecuse o parte din copilărie într-o școală de întîrziați mintali.

Opinia poliției era că el văzuse fata plecînd tîrziu de la școală, cînd își terminase și el tura. Nu era nici o îndoială că manifestase un interes bolnăvicios față de ea; acum, cînd era prea tîrziu, băieții povesteau cum Joe făcuse glume vulgare la adresa părului blond al Dianei și a trupului ei care se împlinea. Era un portar neglijent, nu se înțelegea deloc cu directorul școlii și avusese de multe ori neplăceri din cauza consumului de alcool în timpul serviciului; domnul Morrison îl amenințase că-l va concedia. Deci motivele crimei erau limpezi — răzbunarea și pofta trupească.

Și batista era a lui — o dovedea semnul de la spălătorie. Mai mult, arestatul avea pe partea stîngă a maxilarului o zgîrietură adîncă, veche de vreo săptămînă sau două.

Bineînțeles că negase totul cu înversunare. Spunea că mersese spre casă cu mașina ca de obicei și nu-și mai părăsise coliba pînă a doua zi dimineață cînd plecase la lucru. Nu o văzuse nici pe Diana și nici pe nimeni altcineva. În debaraua de serviciu a școlii se găsise o sticlă de whisky aproape goală, și Kennely recunoscuse că fusese destul de amețit cînd plecase. Acasă continuase să bea, căzuse ca mort pe la zece și se trezise abia în zori. Nimeni n-a putut spune că-l zărise la școală sau oriunde altundeva între orele patru în după-amiaza de marți și nouă în dimineața de miercuri.

Despre batistă recunoștea că este a lui, dar pretindea că o pierduse pe undeva cu multe săptămîni în urmă. Probabil că ucigașul o găsise. Zgîrietura? Păi, în dimineața aceea după marea beție fusese atît de amețit că și-o făcuse singur încercînd să se radă.

Pînă acum toate bune: John Larsen citea articolul mulțumit că lăsase lucrurile să-și urmeze cursul. Apoi inima i se îngreună ca o ghiulea de tun.

Joseph Kennely avea 26 de ani. Fotografia arăta

un tînăr înalt, slab, cu păr deschis la culoare și cu un început de chelie. Iar mașina albastru-deschis era o limuzină.

Larsen merse ca un automat de la autobuz pînă acasă. Aruncă ziarul și pălăria pe un scaun, intră în baie și încuie ușa : era singurul loc în casă unde putea fi singur cu gîndurile lui. „Tu ești, John ?" strigă Kate ; apoi văzu unde intrase și se întoarse în bucătărie. Ca de obicei, de abia începuse să pregătească masa ; deseori se întreba el ce naiba făcea nevastă-sa toată ziua. Probabil că stătea lipită de televizor, cum se obișnuise odată să stea lipită de radio.

Așezat pe toaletă, Larsen se lupta cu propria lui conștiință. N-avea nici un rost să-și mai spună că mărturia lui nu contează. Asistase la răpirea Dianei Morrison, îl văzuse pe răpitor și acesta nu era Joseph Kennely Nu putea telefona de acasă — Kate i-ar fi sărit de gît imediat. Trebuia să găsească un pretext să iasă în stradă. Se întrebă iarăși dacă să-i zică și neveste-sii sau nu. Nu, fără speranță o cunoștea prea bine.

Kate încercă mînerul. „Pentru Dumnezeu," strigă ea, „ce-ai de-ai închis ușa ? Ți-e rău sau ce ?" „Mi-e bine," mormăi el și deschise ușa.

„Ce om ești și tu ! Nici un cuvînt cînd vii — s-ar crede că nici n-ai nevastă. Sînt pe aici doar să-ți gătesc și să te-ngrijesc. Te-ncui de parcă aș fi o străină. Toată ziua sînt aici și-mi tai degetele..."

„Ce-ai vrea să-ți spun ? Sînt obosit."

„Și eu nu sînt, hai ?"

„Să nu ne certăm, Kate," spuse el obosit. Îi veni o idee. „Mă doare înfiorător capul. Dacă masa nu-i gata, cred că am să mă duc pînă la farmacie să iau ceva."

„Așteaptă pînă mănînci," spuse ea împăcată. „O să te simți mai bine." Făcea un efort vizibil să vorbească prietenos. „Tocmai m-am uitat în ziar. Pfui, e groaznic ce-i cu pușiul ăla, nu-i așa ? Mă bucur că l-au prins. Oameni ca ăștia ar trebui fripți în ulei."

„De unde știi că el e vinovatul ?" nu se putu abține să întrebe.

Kate îl săgetă cu privirea.

„Deci presupun că știi mai multe decît poliția, domnule Deșteptăciune ! Dacă nu el e vinovatul, de ce l-au arestat ? Nimeni nu-i arestat dacă nu-i prins cu mîța-n sac — atît lucru știe oricine."

„Poate că așa-i," răspunse el cu voce pierdută, și începu să pună masa înainte să apuce ea să-i spună s-o facă.

Chiar îl durea capul, și nu era de mirare. Vorbele ei îi stîrniseră din nou gîndurile. Kate nu avea dreptate. Arestaseră un nevinovat. Dar nu-l puteau condamna doar pe baza acelei probe. Se gîndi apoi la laboratoarele poliției, despre care citise. Se va dovedi că firele de păr și de țesătură de pe hainele ei sînt ale altui bărbat, oricare ar fi fost acela solid, între două vîrste, brunet și cu părul des. Fără îndoială că mai existau și alte teste științifice despre care el nu știa nimic, dar care îl vor dezvinovăți pe Kennely. Paznicul ar putea fi acuzat de Marele Juriu pe baza celor constatate dar nu va fi judecat — sigur îl vor descoperi pe adevăratul vinovat.

Și fără ca John Larsen să se amestece ca nebunul în afacere, fapt ce nu i-ar aduce lui personal decît necazuri, și încă mari.

Renunță să dea telefon.

Marele Juriu îl acuză într-adevăr pe Kennely și acesta fu reținut la închisoarea districtului fără drept de cauțiune. Larsen se gîndea destul de mult la el, cu toate că ecoul zilei groaznice slăbea. Al naibii noroc avea băiatul ăsta, să fie băgat fără vină la închisoare atîta timp .Dar judecînd după ce se spusese despre el, oricum era un neisprăvit, așa că o sperietură ca asta l-ar putea chiar îndrepta. In orice clipă puteau descoperi că n-aveau destule dovezi împotriva lui, sau vreo întîmplare îi va duce pe urma adevăratului criminal — deși, își dădu seama Larsen, nu vor mai căuta alt suspect, odată convinși că l-au găsit pe vinovat.

Kennely avea un avocat bun — de undeva ieșise la iveală un unchi bogat care plătea cheltuielile. Numele lui era Lawrence Prather — fusese avocat al apărării în niște procese de crimă din împrejurimi și aproape în toate își scosese clientul basma curată. Kennely va fi achitat cu siguranță, dacă va ajunge vreodată în fața instanței.

Data procesului fu fixată.

Larsen încerca să se convingă de faptul că dacă ar fi avut cea mai mică îndoială că omul nu va fi achitat, s-ar fi sacrificat și s-ar fi dus la Prather cu povestea lui. Dar n-avea nici o îndoială. Auzise lumea vorbind despre acest caz în magazin, în autobuz : trezea peste tot neliniștitor de mult interes. Toți prevedeau eliberarea lui Kennely, deși nimeni nu se îndoia că era vinovat. Unii erau doar sarcastici la adresa justiției ; alții credeau că un om nu poate fi judecat doar pe bază de dovezi circumstanțiale.

Cîteodată, tremurînd tot, John Larsen își imagina întîlnirea sa cu avocatul apărării. N-avea rost să meargă la el dacă nu vroia să apară ca martor al apărării. Și îl și auzea pe reclamant supunîndu-l la un interogatoriu încrucișat la proces.

„Și cum de s-a întîmplat să fiți chiar acolo, chiar atunci, domnule Larsen ?"

N-ar fi nimeni care să-i întărească spusele. Ar fi doar cuvîntul lui împotriva tuturor celorlalte. Adunarea chiar ar putea crede că este prietenul lui Kennely, sau că a fost mituit să le arunce cu nisip în ochi ; că a inventat toată povestea. Ar putea chiar bănui, sau ar pretinde că bănuiesc, că el ascunde faptele nu ca să-l apere pe Kennely ci pe sine însuși. Oamenii din birtul acela l-ar putea identifica ; fusese în Belleville în acea după amiază. Pînă la urmă tot ar fi fost absolvit de orice vină ; dar pînă atunci i s-ar duce vestea și și-ar tăia singur craca de sub picioare.

Evită biroul lui Prather. Procesul lui Kennely începu în octombrie.

Bineînțeles că Larsen nu putea merge, trebuia să lucreze. Dar urmărea fiecare cuvînt tipărit. Nu se mai putea gîndi la altceva. Sims îl surprinse vorbind despre asta cu un client și se supără. „Vrem ca aici oamenii să se gîndească la covoare, nu la crime," i-a spus el. „Dacă nu te poți concentra pe munca ta, Larsen..." Larsen îi ceru umil iertare și-și supraveghe mișcările.

Era uimit și speriat de agitația publică. Le-a trebuit o săptămînă să găsească un juriu. Kennely era huiduit și blestemat de cîte ori venea sau pleca de la tribunal. Asasinatul sexual comis asupra unei fete producea oroare și lumea vroia să fie pedepsit cineva pentru ea. Larsen se cutremura la gîndul că ar îndrăzni măcar să-i lipsească de prada lor. Era periculos chiar să spună cu glas tare că el credea în nevinovăția lui Kennely.

În timp ce procesul înainta, Larsen începu să aibă coșmaruri. Nu mai avea poftă de mîncare, slăbise. Chiar și Kate observase și-l tot cicălea. Urmărea și ea îndeaproape procesul ; în fiecare seară vroia să discute despre el. Ea *știa* că acest Kennely era vinovat, și scaunul electric era prea puțin pentru el. Dacă îl eliberau, ar fi trebuit linsat.

„Ah, taci odată !" urlă soțul ei.

„Mi-nchipui că-ți pare rău pentru el," i-o întoarse ea. „Poate că ai vrea să faci și tu așa ceva și să scapi basma curată !"

Larsen se duse în baie ca să nu fie obligat să-i răspundă.

În timpul procesului așteptă în zadar să se pomenească ceva de fire de păr sau textile ; se părea că ori nu fuseseră găsite, ori nu fuseseră luate în seamă pentru că nu-i aparțineau lui Kennely Nici de amprente sau de urme de sînge în mașină nu se spunea nimic — fără îndoială din același motiv.

Un expert adus ca martor dovedise că într-adevăr pietricele găsite în crestăturile pantofilor acuzatului proveneau din carieră, dar Kennely vizitase deseori locul acela, aflat lîngă locuința sa. Dacă nu erau martori care să dovedească alibiul lui Kennely, nu erau nici din cei care să-l infirme. Ceea ce declaraseră sub jurămînt elevii despre cuvintele lui la adresa Dianei erau generalități mult prea vagi. Larsen începu să se simtă mai ușurat.

Dar apărarea a fost doar o formalitate. Kennely își era sieși singurul martor, și nici măcar unul prea grozav — după propria sa mărturisire fusese beat în toată perioada aceea crucială. Nu s-a încercat să se spună despre el că era iresponsabil, cum sperase

Larsen. Prather avu un cuvînt de închidere ferm, subliniind că lipseau probele evidente, și accentuînd că nici o mărturie nu dovedea vinovăția clientului.

Dar atunci procurorul districtual Holcombe își dădu toată măsura — îl acuză direct pe paznic, amintind de trecutul său jalnic, numindu-l „bestie cu chip de om", și „ticălos depravat". Capul de acuzare era batista. „Nu pot să cred în asemenea coincidențe," spunea Halcombe sarcastic. „Vă spun eu ce cred — cred că sărmana fată a tras batista din buzunarul lui în timp ce se lupta pentru onoarea și viața ei. Și cred că i-a zgîriat fața în slaba încercare de a lupta să scape de monstrul care o ataca." Publicul din sală aplaudă zgomotos și fu amenințat cu evacuarea. În discursul său către juriați, judecătorul Stith a încercat să fie neutru, dar juriații știau unde bate el. Băteau și ei în aceeași direcție, își aminteau foarte bine fotografia micului cadavru al bietei Diana. Mulți aveau și ei fete. Cineva trebuia pedepsit pentru această crimă diabolică. L-au declarat vinovat pentru ambele acuzații: răpire și asasinat. N-a fost nevoie decît de trei supuneri la vot, a declarat mai tîrziu reporterilor prim-juratul, ca să aducă pe calea cea dreaptă pe cei cîțiva nebuni bătrîni și sentimentali care continuau să-și susțină cu înțelepciune îndoiala în fața acestor acuzații.

Dar judecătorul *nu-l poate* condamna la moarte, spera Larsen cu sălbăticie. Nu poate face asta doar pe baza dovezilor circumstanțiale. I se va da o pedeapsă pe viață, cel mult, și asta înseamnă că va fi eliberat în cele din urmă pe cuvînt de onoare. Asta nu-l va afecta prea tare pe un netrebnic ca el.

Judecătorul îl condamnă la scaunul electric. Și el avea fete. Dar întotdeauna există dreptul la recurs, se gîndea Larsen, disperat. I se va admite recursul. Kennely va fi din nou judecat și pînă atunci adevărul va ieși cu siguranță la iveală.

„Pentru Dumnezeu, încetează cu *agitația* asta!" îi repetă Kate a nu știu cîta oară într-o seară. „Ce naiba-i cu tine în ultimul timp? Și fumezi prea mult John. Nu mai suport — cheltuiești o avere pe țigări!".

Recursul a fost respins.

Procurorul districtual a declarat ziariștilor că este mulțumit. „Moartea este prea bună pentru șarpele Kennely", spunea el.

Prather nu ceru recurs la Curtea Supremă a Statului, „N-avem dovezi!", explică el.

Ba *exist*au dovezi. Larsen le putea furniza.

De două ori fu pe punctul de a telefona la biroul lui Prather. Apoi își dădu seama ce ar fi însemnat asta și se opri. Așteaptă și vei vedea, își spuse el. Lucrurile astea se tîrîie ani de zile amînare după amînare.

„Și de ce-ai amînat atîta ca să-mi aduci o asemenea informație, domnule Larsen?" și-l imagina pe avocatul apărării întrebîndu-l.

N-ar avea nici un rost să se dea pe mîna lui, să-l roage să urmărească noua pistă și să nu-l amestece pe el, Larsen, în povestea asta. Fără declarație sub jurămînt, noua dovadă n-ar mai însemna nimic. La început cînd fusese arestat Kennely — sau chiar înainte de asta — atunci poate ar fi putut fi de folos. Dar acum s-ar implica el — își tot spunea — cu puține speranțe să-l ajute pe Kennely.

Dacă ar exista cineva — oricine pe lumea asta — căruia să-i spună totul și care să-l sfătuiască, să-l apere și să aranjeze lucrurile ca să iasă bine!

Kennely era în celula morții, la închisoarea statului. Urma să fie executat peste trei luni.

Apoi au mai rămas două.

Apoi una.

Prather îl duse pe unchiul lui Kennely, singura lui rudă, la guvernator. Guvernatorul se înscrisese în lupta electorală din noiembrie. N-avea de gînd să grațieze un condamnat pentru asasinat sexual, asupra unei adolescente.

A mai rămas apoi o săptămînă.

Apoi numai două zile.

John Larsen slăbise opt kilograme. Îi era teamă să doarmă. Odată a urlat într-un coșmar, trezind-o pe Kate. Aproape că nu-i mai băga în seamă cicăleala.

„Dacă ești bolnav, du-te la doctor".

„Nu-s bolnav".

„Crezi că-s nebună? Ce *se întîmplă* cu tine. Ce-ai pățit, John?". Se gîndea la tot felul de lucruri. „John, spune-mi odată!". Deodată izbucni în plîns. „Știu ce este, și n-am să suport așa ceva. Te gîndești la altă femeie! Dacă-ți închipui că după douăzeci și șapte de ani am să te las..."

Larsen rîse. Și rîsul lui nu suna deloc bine.

Îi treceau prin minte tot felul de gînduri nebunești. Să meargă la Belleville, să caute pînă cînd va da de omul cu părul negru, să-l forțeze pe ucigaș să mărturisească...

Prostii.

— N-a fost nici o grațiere de ultim moment. Larsen știa că în străfundurile lui nici nu se așteptase la așa ceva. Kennely a fost pus pe scaun conform hotărîrii. Cu ultima suflare a strigat că e nevinovat.

Ajungînd la sfîrșitul articolului din ziar, ale cărui cuvinte îi provocau durere, John Larsen se afla acum în fața întregului adevăr.

Poate că n-ar fi putut împiedica omorîrea fetei — deși ar fi putut, dacă ar fi intervenit imediat. Dar făcuse și așa destul!

Lăsase un om să moară ca să-și păstreze slujba de care îi era silă și nevasta pe care o ura. El, John Larsen, îl omorîse pe Joseph Kennely pe care nu-l văzuse niciodată în viața lui, la fel cum necunoscutul acela o omorîse pe Diane Morrison.

Era un ucigaș, și ucigașii trebuie să moară. Dar n-avusese curajul să-l salveze pe Kennely, iar pentru propria lui moarte avea și mai puțin. Tot ce putea face era să îndure pînă la ultima limită a îndurării.

Văzîndu-i în seara aceea chipul, Kate rămase mută. Larsen își ciuguli cina în tăcere. Apoi se duse imediat la culcare. Dormi toată noaptea un somn fără vise, de animal istovit.

În dimineața următoare, în timp ce arăta unui client o carpetă, întepeni deodată și, aruncînd-o cît colo, începu să răcnească: „Eu am făcut-o! Eu am făcut-o! Eu am făcut-o!".

A fost nevoie de doi oameni ca să-l țină pînă la venirea ambulanței.

Și pe undeva pe lîngă Bellville, un bărbat solid, cu o claie de păr negru, un „oarecare" tip nevinovat pe care toți îl știu și nimeni nu-l bagă în seamă vreodată, bîntuie cu mașina lui neagră drumurile de țară aproape pustii, pîndind vreo fată drăguță care se plimbă singură.

Traducere de
Irina HOREA

Semne bune anul are!

Iulian

Georges Blond:

BONG și Mc GUIRE sau meciul morții

Georges Blond, născut în 1906 la Marsilia a avut ca primă vocație marina. Locotenent de cursă lungă, locotenent de vas de rezervă în cel de al doilea război mondial, naufragiat salvat, el urma să pună în slujba celei de-a doua sale vocații, aceea de scriitor, întreaga sa experiență de marinar.

În acest episod, extras din volumul „Cavalerii văzduhului" consacrat marilor fapte de arme din luptele aeriene ale celui de al doilea război mondial, Georges Blond redă, în termenii exacți pe care însăși istoria îi impune, mitul, dramatic modernizat de război, al lui Icar. A doi Icari de fapt, piloți de vînătoare ce nu știu frica, ce-i teama, angajați într-o superbă dar ucigătoare competiție al cărei rezultat este tragic.

Narațiune clasică, concizie, precizie istorică, imparțialitate, firește, — iată felul în care G. Blond redă dramatic scurta dar fierbintea existență a doi oameni ce ne-ar fi putut fi contemporani. Și astfel, și prin ei istoria se continuă.

Pe data de 7 iulie 1942, la ora 10,00 dimineața, generalul Kenny, comandantul escadrilei a 4-a din Forțele Aeriene Americane, se afla în biroul său din San Francisco și parcurgea un raport care conținea următoarele: un tînăr pilot sublocotenent, pe numele Richard Bong își găsise să se amuze zburînd în buclă în jurul arcadei centrale a podului Golden Gate; după care străbătuse cîteva străzi din San Francisco și din împrejurimi zburînd la nivelul etajului doi. Drept urmare, șeful poliției locale primise vreo sută de scrisori de protest cărora le dăduse curs înaintîndu-le pînă la Washington unde un ofițer a fost însărcinat cu anchetarea cazului. Dosarul îi parvenise generalului Kenny cu două zile înainte, împreună cu copiile scrisorilor de protest. Una dintre ele era din partea unei locuitoare din Oakland, în care spunea că nu are absolut deloc nevoie de aviatori care s-o ajute la uscatul rufelor fîlfîindu-le de colo-colo. Ofițerul care se ocupase cu anchetarea cazului punea în raportul său problema securității populației și, în consecință, cerea ca delincventul să compară în fața consiliului de război.

O secretară întredeschise ușa:

— Sir, pilotul acela pe care l-ați convocat se află aici, în anticameră. Acrobatul...

— Poftește-l să intre! spuse generalul.

Își aținti apoi spre ușă o privire furioasă. Căpățînosul acela avea să-și dea seama din prima clipă cu cine avea de-a face. Era absolut nevoie ca flăcăul ăsta să fie pus la punct.

Indisciplinatul, încăpățînatul intră și se prezintă în poziție de drepți. Generalul trebui să facă un efort considerabil pentru a nu-și trăda stupefacția. Un heruvim, iată ce avea în fața ochilor. Un adolescent cu părul blond și obraji roz ca de prunc, părînd a avea optsprezece ani. O față rotundă de copil și doi ochi mari albaștri, nevinovați, plini de spaimă. Generalul își coborî privirea apoi, ridicînd-o spre vinovat, își drese glasul și începu să țipe:

— Dumneata ești de-a dreptul nebun? Țin să te anunță că escadra a 4-a din Air Force nu e o adunătură de jockey iresponsabili. Vezi teancul ăsta de hîrtii? Este dosarul dumitale Toate astea numai pentru dumneata! Și apoi nu-mi văd capul de treabă! Din cauza dumitale îi am pe cap și pe guvernator, și pe primar și pe șeful poliției? Dumneata chiar îți închipui că asta-i o distracție pentru mine?

Heruvimul nu răspunse nimic. Fața lui rozalie pălise. Generalul își coborî din nou privirea asupra hîrtiilor, le frunzări mormăind și ridică din umeri. Cînd își ridică din nou privirea, i se păru că pilotul acrobat, înțepenit tot în poziție de drepți, era gata gata să lesine.

— Știi dumneata că riști să fii dat afară din aviație?

O voce fără expresie îi răspunse:

— Da, sir, mi s-a spus.

— Pe loc repaus! — spuse generalul.

Mai frunzări o dată hîrtiile din fața lui.

— Spune-mi, întrebă el pe nepusă masă, n-ai fost pur și simplu dezechilibrat de contracurenți zburînd de-a lungul străzilor la înălțimea etajului doi?

— Puțin stînjenit, da, sir, dar aveam control deplin asupra aparatului. La 948 comanda eleroanelor* este perfectă.

Răspunsul țîșnise instantaneu și odată cu el și culoarea revenise în obrajii heruvimului. Apoi tăcu din nou, recăpătîndu-și expresia înspăimîntată. Generalul închise dosarul.

— Fapta dumitale este gravă, reluă el. Ia aminte că dacă nu ți-ar fi venit vreodată chef să faci ceea ce ai făcut, te-aș fi considerat incapabil să servești în escadrila a 4-a din Air Force. Dar pentru nimic în lume să nu mai începi să faci bravade de astea mărunte, ascultă la mine ce-ți spun! Dacă mai aud din nou vorbindu-se măcar de vreo ispravă asemănătoare de-a dumitale, vei ajunge de-a dreptul în fața consiliului de război. Și eu voi fi cel care voi cere excluderea dumitale din aviație.

Și-n clipa următoare, generalul luă raportul și-ncepu să-l rupă aruncînd bucățile în coșul de hîrtii, observîndu-l pe locotenent cu coada ochiului. Ochii aceia albaștri parcă deveniseră și mai albaștri iar fața rozalie se făcuse ca para focului. Generalul îi întinse o scrisoare:

— Luni dimineață te prezinți la adresa asta. E ziua în care femeia aceea își spală rufele. Dumneata o vei ajuta să le întindă pe frînghie, la uscat. Să te străduiești să fii realmente de folos. Dacă scapi vreo rufă pe jos, dumneata însuți o vei spăla din nou. Doresc ca această femeie să afle că aviatorii sînt capabili de cu totul altceva decît să facă necazuri oamenilor. Acum, Bong, șterge-o urgent pînă nu mă înfurii și mă răzgîndesc. Asta-i tot.

— Am înțeles sir!

În clipa următoare heruvimul se făcuse nevăzut. În urma lui, generalul începu să rîdă de unul singur, un adevărat acces care ținu aproape un minut.

În septembrie 1942, două cargouri venind din Statele Unite și transportînd cincizeci de bombardiere de vînătoare bimotoare Lighting P. 38 acostară la Brishane în Australia. Piloții, sosiți deja acolo pe calea aerului, începură un antrenament intensiv în vederea înfruntării cu japonezii. Printre ei se afla și pilotul Richard Bong, promovat la gradul de locotenent.

Richard Bong trăi botezul focului pe 27 decembrie 1942, pe cînd unitatea lui se afla la Laloki, în Noua Guinee. Lupta, care opusese douăsprezece P. 38 contra douăzeci și cinci de bombardiere și avioane de vînătoare japoneze, se dădu deasupra bazei de la Dobodura, ocupată de japonezi. Avioanele P. 38 doborîră cincispreceze avioane inamice. Richard Bong doborî două. Generalul Kenny zbură de la Brishane la Laloki ca să-i felicite pe piloți.

„Urmărește evoluția băiatului ăsta, îi spuse Kenny generalului Whitehead. Ori va deveni asul așilor americani în acest război, ori înseamnă că m-am înșelat amarnic".

Richard Bong continuă să zboare și să lupte cu avionul său P.38 deasupra coastei nordice a Noii-Guinee, de-a lungul căreia trupele americane progresau încet, respingîndu-i pe japonezi. Aviatorii japonezi se dovedeau a fi combativi. Unele dintre atacurile americanilor, ca cele care avură loc deasupra localității Rabaul, în arhipelagul Solomon, se petreceau la foarte joasă altitudine, practic la înălțimea navelor care se aflau în porturi sau în rada acestora. Aviatorii zăreau navele

* Eleroane — aripioarele de comandă ale cîrmei transversale a unui avion, prin manevrarea cărora se realizează mișcările în zbor ale aparatului (n.t.).

luînd foc și scufundîndu-se, în timp ce bateria antiaeriană de coastă japoneză trăgea cu furie, iar rapidele avioane zero zburau în jurul lor ca niște viespi. Avioanele zero erau extrem de ușor de manevrat, dar fragile ; piloții lor dădeau, indiscutabil, dovadă de curaj. Americanii doborîră multe avioane japoneze, înregistrînd la rîndul lor pierderi, dar mai puțin grave.

La începutul lui ianuarie 1944, locotenentul Richard Bong doborîse nouăsprezece avioane japoneze de diferite tipuri. El era acum unul dintre cei „trei barosani" din Pacificul de sud-vest, alături de colonelul Neel Kearby (19 victorii) și de locotenent-colonelul Tommy Lynch (16 victorii). Un alt pilot, care se salvase sărind cu parașuta în timpul unui puternic bombardament la Rabaur și fusese apoi pescuit din apele oceanului, număra în palmaresul său unsprezece victorii, cu opt mai puțin decît Bong. Era un căpitan cu o mustăcioară neagră pe care-l chema Tommy Mc Guire.

În februarie 1944, cînd Bong tocmai se întorsese din permisie, unitatea sa aflîndu-se la Nadzab, aproape de Lae, tot în Noua Guinee, șeful său de grup îl chemă la el.

— Serviciul nostru de informații a reușit să descifreze un mesaj al inamicilor în care se anunță că un avion japonez va sosi la Wewack, astă seară la orele 18,00 fix, avînd la bord un important personaj oficial. Așa cum poți vedea pe hartă, Wewack e situat pe coastă, la 450 mile de aici. Veți decola imediat împreună cu locotenent-colonelul Tommy Lynch și veți încerca să interceptați acest avion.

450 mile (terestre) înseamnă 724 km. Tommy Lynch și Richard Bong decolară în viteză și ajunseră la Wewack la ora 17,58. Avionul de transport japonez tocmai atingea solul, și încă mai rula de-a lungul pistei. Tommy Lynch atacă primul. Odată intrat în picaj, își dădu însă seama că uitase să fixeze aparatul pe linia de tir : atacul său era ratat. „Bong, atacă tu !" strigă el în microfon. Bong să lăsă în picaj și trase o singură rafală. Avionul explodă dintr-odată. Cei vreo sută de japonezi care se îndreptau spre pistă, ca să-i întîmpine pe oaspeți, fură trîntiți la pămînt de suflul exploziei sau înțepeniră pe loc, stupefiați. Linch și Bong profitară de situație ca să le mai trimită cîteva rafale apoi o șterseră.

La întoarcere, generalul Kenny îi chemă în biroul său.

— Am interceptat un febril schimb de mesaje radio între Tokyo și Wewack îndată după atacul vostru, le spuse el. În avion erau doi generali și un întreg stat major. Acum, dați-mi raportul.

Lynch povesti, Bong mulțumindu-se să aprobe.

— Dacă avionul era la sol în momentul în care a explodat, nu poate fi înscris în palmaresul tău, îi spuse generalul lui Bong.

— Știu foarte bine asta, sir.

Generalul adăugă :

— Dar ești absolut sigur că aparatul era la sol ? Poate se mai săltase puțin zdruncinîndu-se după șocul aterizării ? Dacă era măcar la un deget deasupra pistei, va putea fi trecut în contul tău.

Lynch surîdea, în timp ce Bong asculta cu mare seriozitate.

— Nu, sir, spuse el fără urmă de părere de rău. Era la sol. Chiar se oprise complet.

Pe 22 aprilie 1944, în cursul ultimului bombardament la Hollandia (Noua Guinee), Richard Bong doborî al 27-lea avion, bătînd astfel recordul lui Eddie Rickenbacker, asul asilor americani din primul război mondial.

— Nu vreau ca ulciorul ăsta frumos să meargă de prea multe ori la apă, spuse generalul Kenney șefului său de stat major. Iată o bună ocazie să-l trimitem pentru cîtva timp în Statele Unite.

Îl chemă la el pe cel interesat.

— Bong, am hotărît să fii înaintat la gradul de comandant. Vei pleca în permisie în frumosul dumitale Wisconsin și te vei mîndri în fața logodnicei cu galoanele cele noi. Cred că vei fi aclamat aproape peste tot ca asul asilor americani, titlu pe care-l meriți pe deplin. Apoi, ce ai zice de o scurtă ședere într-o școală de tir ? Chiar dumneata mi-ai vorbit despre asta.

— Da, sir, aș urma bucuros un curs de tir, spuse Bong. Vă mulțumesc mult, sir.

Nostim paradox, dar Richard Bong nu era un bun trăgător. El reușea să doboare avioanele japoneze pentru că trăgea asupra lor foarte de aproape. Ceea ce-i permitea acest „lux" era virtuozitatea sa acrobatică ; dar dacă era vorba să tragă de la distanță mai mare, țintea prost.

— Deci, ne-am înțeles, conchise generalul. Mai ai altceva să-mi ceri sau să mă întrebi ?

— Aș vrea să vă spun o vorbă în legătură cu avionul pe care l-am doborît pe 12 aprilie deasupra Hollandiei, sir. Nu mi-a fost trecut la numărătoare pentru că nimeni în afară de mine nu l-a văzut căzînd...

— Da, și ?

— Am însemnat pe o fotografie locul exact unde s-a prăbușit în apă, foarte aproape de coastă. Era un avion cu un singur loc de tipul celor pe care noi le numim Oscar. Am atins aripa stîngă și pilotul precum și motorul avionului. Dar aparatul n-a luat foc. M-am gîndit că poate ar putea fi găsit, mai ales că acum Hollandia este a noastră.

— Am priceput, Bong. Mă voi ocupa de treaba asta.

Puțin mai tîrziu, generalul trimise un scafandru să plonjeze în locul indicat de Bong. Avionul era acolo. Era un Oscar, aripa stîngă era lovită de unsprezece gloanțe, pilotul fusese atins la cap și gît, iar doi dintre cilindrii motorului fuseseră distruși. Avionul nu purta nici o urmă de foc. Așa că fu trecut în contul lui Bong : douăzeci și opt de victorii.

Odată cursul de tir terminat, Richard Bong se întoarse în Pacificul de sud-vest. Generalul Kenney îl convocă încă o dată la Cartierul său general instalat acum la Hollandia.

— Ei, cum te-ai simțit acasă ? întrebă generalul.

— Foarte bine, sir. Vă mulțumesc mult că mi-ați permis să urmez cursul acela de tir. Acum sînt pur și simplu îngrozit de cît de multă muniție am risipit ca să dobor doar 28 de avioane. Cred că de acum înainte voi fi mai econom. Aș dori, dacă îmi permiteți, să-mi verific îndemînarea luîndu-mi chiar acum locul în escadrila de vînătoare.

Dar generalul Kenney îl trimise într-un turneu prin bazele de vînătoare din împrejurimi ca să-i instruiască pe ceilalți piloți, autorizîndu-l să zboare împreună cu elevii săi atunci cînd sînt trimiși în misiune, cerîndu-i însă să nu intre în luptă decît dacă este atacat.

A doua zi, generalul Kenney primi vizita căpitanului Tommy Mc Guire, pilotul cu mustăcioară neagră care fusese doborît si apoi pescuit în timpul atacului de la Rabaul, care venise să-i ceară să-i suspende interdicția de zbor impusă de medici.

— Am avut malarie, sir, dar acum mă simt mult mai bine. Iată de ce vreau să reiau cît mai repede zborul : cînd am ajuns pe acest teatru de operațiuni, în primăvara lui '43, Richard Bong avea opt victorii iar eu, fireste, nici una. Am început și eu să dobor avioane japoneze, dar de fiecare dată cînd doboram unul sau două, Bong reușea acelasi lucru. Cînd el ajunsese la 19 victorii, eu aveam 11. Tot cu opt în urma lui si situația a continuat. Cînd a fost trimis în S.U.A., avea 28 iar eu — 20. Atunci mi-am zis : „Uite o ocazie bună. Doar dracul dacă-și vîră coada n-am să izbutesc să reduc diferența". Și tocmai atunci m-am îmbolnăvit. Abia ieri am ieșit din spital însă cu interdicția de a zbura încă zece zile. Sînt tot cu opt victorii în urmă, și de acum în zece zile, Dumnezeu știe cîte avioane japoneze o să mai doboare Bong ?

Generalul îl sfătui să se mai restabilească în timpul celor zece zile pentru că Bong, fiind numit instructor și angajîndu-se să nu lupte decît în caz de legitimă apărare, nu va putea să-și mărească scorul o bună bucată de vreme.

Or, pe 10 octombrie, generalul Kenney îi adresă generalului Arnold, comandantul-șef al aviației americane, o telegramă în care făcea cunoscut că în bombardamentul de la Balikpapan, Bong, în timp ce însoțea piloții-vînători de escortă, cu misiunea de a observa rezultatele instructajului de tir, aflîndu-se în legitimă apărare, a trebuit să doboare două avioane inamice. „Deși regretabil — continuă telegrama — acest fapt face ca scorul său oficial să se ridice la 30 avioane doborîte în luptă aeriană. I-am cerut lui Bong să continue să fie prudent. Iată ce răspunse generalul Arnold : „Felicitări comandantului Bong pentru măiestria sa în atît de importanta artă a autoapărării. Sînt sigur că recomandarea dumneavoastră își va avea efectul dorit". Cele două telegrame fură afișate și Mc Guire luă cunoștință. Trei zile mai tîrziu

— primea autorizația să reia zborul. Luă parte la o misiune și doborî doi japonezi, ajungînd la douăzeci și două de victorii, cu opt mai puțin ca Bong.

Pe 25 octombrie 1944, generalul Kenney sosi cu avionul la Tacoblan, în insula Leyte, în Filipine, ca să-și instaleze acolo cartierul general. Generalul Mac Arthur era împreună cu el. În două zile geniștii reconstruiră baza aeriană cucerită de la japonezi, iar pe 27, generalul Kenney îi telegrafie generalului Whitehead, în Noua Guinee, că baza putea adăposti treizeci și patru de avioane P.38.

Avioanele sosiră la prînz. Kenney și Marc Arthur își întrerupseră masa ca să-i întîmpine pe piloți.

Ultimul care coborî din avionul său era comandantul Richard Bong. Kenney îl chemă, iar Mac Arthur dădu mîna cu el.

— Cine ți-a spus să vii aici? îl întrebă Kenney.

— Am primit încuviințarea generalului Wurtshith și a generalului Whitehead, răspunse blînd Bong.

— Ți-au spus că poți lupta?

— Nu, sir. Dar, aș putea să o fac?

Kenney dădu din umeri, în timp ce ofițerii din preajmă rîdeau.

— Ne aflăm aici într-o atît de dificilă situație, încît orice om capabil să se servească de un P.38 trebuie să fie autorizat să lupte. Așa că răspunsul este „da"!

— Am înțeles, sir.

La ora 9,00, au fost semnalate cinci avioane japoneze. Între cele cinci avioane P.38 care decolară ca să le intercepteze, se afla și cel al lui Richard Bong. Cu această ocazie, Bong doborî un japonez. A doua zi, pe 28, el decolă cu misiunea de a căuta în împrejurimi locurile propice instalării de noi aerodromuri. În cursul acestei misiuni el întîlni două avioane japoneze pe care le doborî din două rafale.

Pe data de 30 octombrie, Mc Guire ateriza la rîndul său, la Tacoblan, împreună cu unitatea sa. În timpul survolării, avioanele P.38 întîlniseră o patrulă inamică și doborîseră șase aparate japoneze, dintre care unul de către Mc Guire. La a cîta victorie aeriană se afla Bong?

— La a treizeci și treia — i se răspunse.

A doua zi Mc Guire rectifică scorul doborînd doi japonezi în plus. Bong: treizeci și trei. Mc Guire: douăzeci și cinci. Cu opt victorii în urmă.

Întreaga aviație din Pacificul de sud-vest se pasiona pentru acest meci extraordinar. Richard Bong nu făcea niciodată aluzie la situația asta, ca și cum nu și-ar fi dat seama de nimic. În schimb, Mc Guire, challangerul, vorbea despre asta cu multă plăcere.

Faptul că piloții japonezi aveau mai puțină experiență decît cei din prima perioadă a războiului permitea celor doi ași să-și mărească scorurile: 34 la 26, 36 la 28, 38 la 30. Acest „game" nu înceta totuși să fie periculos. Nu numai că aparatele P.38 atacau formațiile de avioane zero și bombardiere japoneze, dar chiar participau la atacurile la joasă altitudine asupra convoaielor ,asupra trupelor și pozițiilor de artilerie, expunîndu-se tirului unei baterii de coastă uneori cît se poate de bine alimentate. Japonezii foloseau acum avioanele sinucigașe „Kamikaze" pilotate de aviatori mediocri, dar complet nepăsători în fața morții. Aviația și marina americană sufereau pierderi...

La 12 decembrie 1944, șase avioane P.38 se aflau dispuse în semicerc pe terenul de la Tacoblan. În fața unei gărzi de onoare alcătuită din 12 piloți, avînd fiecare cel puțin 12 victorii la activ, se afla comandantul Richard Bong, simțindu-se aproape la fel de bine ca-n ziua în care generalul Kenney îl convocase în biroul său din San Francisco ca să-l pedepsească: urma să fie decorat chiar de către generalul Mac Arthur. Medalia de Onoare a Congresului (Congressionnal Medal of Honor).

Exact la ora stabilită, Mac Arthur își făcu apariția pe pistă, înaintă către Bong și se opri la cîțiva pași de el. Bong salută; Mac Arthur răspunse la salut, și își puse mîinile pe umerii pilotului. În ceea ce-l privea, generalul Mac Arthur se simțea cît se poate de bine în orice împrejurări solemne. Își înălță glasul și spuse:

„Dintre toate virtuțile militare, cea care stîrnește cea mai mare admirație este curajul. Congresul Statelor Unite ale Americii și-a rezervat onoarea de a-i decora pe cei care, între toți alții, sînt viteji între viteji. În această înaltă și nobilă categorie de eroi intrați acum, dumneavoastră, comandant Bong, acum cînd vă prind la piept Medalia de Onoare. Purtați-o ca însemn al invincibilului curaj de care ați dat dovadă în luptă."

Două mii de spectatori — aviatori, ofițeri și soldați din toate armele, corespondenți de război, precum și filipinezi — asistau la ceremonie. Richard Bong, felicitat și împresurat din toate părțile, reuși totuși, în urma unui șir de mișcări abile, să se strecoare prin toată această mulțime și să se refugieze la colonelul-comandant al grupului său.

— Sir, am uitat să iau micul dejun azi dimineață, îi spuse el N-aveți ceva de mîncare pentru mine?

După două zile, generalul Kenney află că Bong și Mc Guire doborîseră fiecare, din nou, cîte un avion. Noutatea consta, de astă dată, în aceea că piloții luptaseră „cot la cot" deși făcuseră parte din două escadrile diferite.

„Rezultatul — îi spunea Mc Guire generalului Kenney — e că sînt tot cu opt victorii în urma lui Bong. La sfîrșitul războiului nu va fi greu să mi se găsească și o poreclă: „Cu opt în urmă".

Trei zile mai tîrziu, Mc Guire acceptă din nou ca Bong să-l însoțească într-o cursă de vînătoare ca și cea dinainte. Fiecare doborî cîte un avion japonez: Bong, 40 victorii; Mc Guire, 32. Generalul Kenney îl chemă atunci la el pe Bong:

— Dragul meu, doresc să te păstrez în viață. Ți-ai făcut datoria cu vîrf și îndesat. Începînd din acest moment, și pînă la noi ordine, nu mai ai voie să lupți. Este un ordin. O să-ți reiei funcția de instructor de tir, de data asta în Statele Unite. O să te trimit în țară îndată ce voi avea un loc liber pentru tine la bordul unui avion de transport. Așteptînd această ocazie, vei fi instructor de tir aici, pe loc. „Ei, hai, nu te necăji, conchise el, bătîndu-l pe Bong pe umăr. După stagiul ăsta din Statele Unite vom vedea dacă e cazul să te băgăm din nou în luptă.

— Am înțeles, sir.

Și astfel îi venise apa la moară și lui Mc Guire. Pe 25 decembrie 1944, în timp ce efectua escorta unor bombardiere deasupra localității Mahacacat, doborî două avioane japoneze. A doua zi escadrila sa ieșea în întîmpinarea unui raid inamic asupra aerodromului de la Clark Field. În acea zi el doborî patru japonezi, ajungînd la un total de treizeci și opt de victorii. „Cu opt în urmă" ajunsese acum „Cu două în urmă". Și acum, scorul lui Bong nu mai amenința să se îmbogățească. Generalul Kenney îl convocă pe Mc Guire.

— Fiule, nu arăți bine deloc. Dacă o să te surmenezi, o să te îmbolnăvești din nou de malarie. Am să te pun la repaus pentru cîteva zile.

— Sir, dar nu puteți face așa ceva! aproape că țipă pilotul.

Apoi se ruși nă:

— Scuzați-mă, sir. Dar gîndiți-vă că nu sînt decît la două victorii distanță de Bong!

— Tocmai de aceea. O să te odihnești pînă ce Bong va ajunge în Statele Unite. După ce voi fi aflat că a ajuns cu bine în țară, că a fost sărbătorit „at home" (acasă la el) ca asul așilor, atunci îți voi permite să zbori din nou și să lupți. Nu crezi că e mai sportiv să procedezi astfel? N-ar fi mai elegant să preiei succesiunea lui Bong, decît să-i furi, practic, locul?

Mc Guire reflectă cîteva clipe.

— Da, sir, spuse el. Aveți dreptate. Dar cînd va pleca Richard Bong?

— Îndată ce voi avea un loc liber pentru el.

Richard Bong se îmbarcă la bordul unui avion de transport care decolă la miezul nopții pe 29 decembrie 1944, cu destinația San Francisco.

Pe 6 ianuarie, generalul Kenney fu informat despre sosirea lui Bong în Statele Unite unde fusese primit așa cum i se cuvenea: fotografiat, filmat, intervievat. Generalul îl invită pe Mc Guire la cină și-l puse la curent cu aceste vești.

Bong a meritat din plin acest succes, spuse Mc Guire.

— Iar dumneata te-ai comportat „fair play", spuse generalul. Acum, fată-te de ajuns de odihnit. Poți zbura și lupta. Dar atenție! nu te lăsa prins de dorința de a lupta pentru record, căci ești pierdut. Dacă încerci să forțezi mîna norocului, te poate părăsi. N-am deloc chef să scriu vreo scrisoare părinților tăi. Fii calm și luptă ca și cum n-ai avea nici o victorie la activ.

— Da, sir, aveți dreptate, spuse Mc Guire. Mai adăugă că în escadrila sa sosiseră doi noi piloți și că avea intenția să-i ia în primire.

— O să-i însoțesc împreună cu comandantul Rittmayer. O să executăm un mic „sweep" deasupra aerodroamelor japoneze, să vedem de ce-s în stare tinerii ăștia. Într-un fel, un soi de misiune de instructaj.

— Perfect, spuse generalul. Noapte bună, Mc Guire.

A doua zi, la 7,45, cei patru piloți decolară. La 700 m altitudine deasupra insulelor Los Negros dădură peste un avion japonez ce zbura izolat.

— Urmează-mă — îi spuse Mc Guire tînărului pilot pe care și-l luase ca extremă.

Și se năpusti deasupra japonezului. Dar acesta vră brusc se duse țintă spre coada avionului lui Rittmayer mitraliindu-l. Rittmayer urlă în radio.

— La mine, Mc Guire !

Mc Guire manevră avionul. Luă un viraj fantastic de brusc, atît de brusc încît avionul său se dezmembră. Aripile îi căzură, iar aparatul percută solul ca un bolid. Japonezul trase o a doua rafală asupra avionului lui Rittmayer care luă foc și se prăbuși la rîndul lui. Inamicul părăsi locul luptei cu toată viteza și se pierdu îndărătul unei coline. Cei doi piloți nici nu avuseseră măcar timpul să intervină ; dubla dramă se desfășurase sub ochii lor în cîteva secunde. Nu puteau face altceva decît să se întoarcă și să raporteze în fața escadrilei, copleșită de durere la această veste.

Către sfîrșitul după-amiezii, în toate barăcile ocupate de escadra a 5-a Air Force, o veste tocmai sosise din Statele Unite. O veste care adumbri toate chipurile și impuse tuturor tăcere :

Richard Bong murise la Los Angeles în timpul unui zbor de antrenament la bordul unui nou tip de avion de vînătoare cu reacție. Richard Bong, cel pe care fiecare îl credea în afară de orice pericol, cel pe care generalul Kenney nu încetase să-l îndepărteze de focul luptei pentru că ținea cu orice preț să-l știe trăind pe heruvimul bălai cu chipul roz, pe care-l văzuse atît de emoționat în biroul său din San Francisco. Aidoma rivalului și prietenului său, Mc Guire, Richard Bong scăpase de toate gloanțele dușmane. Și lui Bong i se frînseseră aripile și se zdrobise de pămînt.

Traducere, adaptare și prezentare de Sorin ILIESCU

CARUSELUL

de Edmund Crispin

— Nu, spuse inspectorul Humbleby. Nu se cade să joci feste pe seama polițiștilor. În primul rînd poți s-o pățești destul de rău. Și apoi nici nu este cinstit.

— Totuși, cunosc un caz destul de recent cînd autorul a scăpat nepedepsit, și pe bună dreptate. Rîse ușor. N-am mai rîs așa de mult de la întîmplarea cu inspectorul principal Noddy, care s-a împiedicat de sabie și a căzut cît era de lung în chiar clipa cînd intra în funcție, anul trecut... Spune-mi, îl cunoști pe procurorul Snodgrass ?

Gervase Fen răspunse că nu-l știa de fel.

— Credeam că-l știi, căci el este expertul nostru în falsuri literare... Ei bine, deși e așa de priceput în ale sale, ca om e tare morocănos. Nu că-l bîrfesc, dar e încăpățînat și suspicios afară din cale. Și mai are și niște vederi politice... Așa că atunci cînd a avut de-a face cu Brixham...

— Brixham, magnatul presei ?

— Chiar el. De fapt, Brixham colecționează și cărți, și așa s-a întîlnit cu Snodgrass. Brixham e specializat în perioada augustană — Pope, Addison și toți ceilalți. Asta-i bine de știut ca să poți înțelege ce a urmat, anume că Brixham știa tot ce se poate ști în chestiunea falsificărilor literare și mai ales putea, în situația lui, cu banii și cu imprimeria de care dispunea, cu laboratoarele lui și cu atîtea alte lucruri să falsifice de unul singur orice document.

— Probabil că a avut și destui complici — tehnicieni de tot felul. Dar Snodgrass n-a putut în nici un chip să dovedească ceva împotriva lor, și e clar că Brixham îi cîștigase de partea lui — n-avea decît să le spună ce avea de gînd.

— Ei bine, animozitatea dintre cei doi a izbucnit acum vreo cinci ani, cînd Brixham a vîndut o ediție princeps unui colecționar și a fost suspectat de fals.

— Snodgrass a pornit să cerceteze cazul. Iar în timpul cercetărilor s-a purtat brutal — fără motiv — cu Brixham (care s-a dovedit a fi nevinovat) — încît acesta avea destule motive să înainteze o plîngere. Dar Brixham avea alte intenții.

— Și abia acum șase luni ,după îndelungate pregătiri, au ieșit la iveală acele intenții.

— Un tînăr pe nume Withers (după părerea mea, nici el nu-i străin de complot) a venit la poliție pretinzînd că o scrisoare recent vîndută de Brixham ar fi falsă. Prețul era derizoriu : o liră sau două. Dar dacă scrisoarea era falsă și Brixham era în cunoștință de cauză se putea vorbi de o ilegalitate. Iată de ce Snodgrass se apucă să cerceteze cu o pasiune ce ar fi meritat o cauză mai bună.

— Scrisoarea era datată 9 august 1716 și arăta a fi scrisă de un oarecare Thomas Groate. Cred că ai auzit de editorul Edmund Curll ?

Fen încuviință. Cel despre care Arbuthnot spunea că moartea i se pare și mai îngrozitoare de cînd i-a citit biografiile.

— Da, cum să nu. Ei bine, se pare că acest Groate era un funcționar al lui Curll. Nu se știe mai nimic despre el, doar că a trăit cîndva, undeva. Nu există nici o probă a scrisului său. Scrisoarea lui — cea pe care Brixham i-a vîndut-o lui Withers — conținea niște bîrfuliță pe seama caselor de editură de atunci. Și singurul lucru mai aparte din ea era o anecdotă de scandal — prost adusă din condei — pe seama poetului Alexander Pope.

— Nu vreau să te plictisesc cu lista testelor pe care le-a încercat Snodgrass. Și, cum bine știi, există, slavă Domnului, o mulțime de teste referitoare la compoziție, mărime, tăietură, ceruire și firma care a produs hîrtia ; compoziția cernelii și schimbările chimice produse de trecerea anilor ; dacă scrisul are ștersături, greșeli ; apoi, caligrafia, ortografia, claritatea stilului, proveniența cît și altele. Un falsificator de rînd nu are nici o șansă față în față cu ultravioletele, cu spectroscopia și cu alte mijloace moderne.

— Dar Brixham nu era novice în meserie. Snodgrass l-a prins în defect abia cînd a analizat tocul cu care a fost scrisă scrisoarea. Era vorba de un toc cu peniță de oțel. Și, după cum se știe, primele tocuri de acest fel au apărut pe la 1780.

— Snodgrass trebuia să se oprească aici și să cadă pe gînduri. Căci, dintre toate greșelile pe care le putea comite Brixham, asta era dintre cele mai puțin plauzibile. Iar dacă Snodgrass nu era așa de înverșunat să-l prindă în flagrant pe Brixham și-ar fi putut da seama că era o greșeală deliberată.

— Dar nu s-a prins. Triumfător, i-a pus în față lui Brixham dovada fraudei. Și ce face oare Brixham după ce-i ascultă acuzațiile ? Își amintește imediat că are în colecție o reclamă din acea perioadă care, printre altele, menționează că un oarecare Wotton produsese un toc cu peniță de oțel, foarte avantajos.

— Uluit, Snodgrass pune mîna pe reclamă și se întoarce la poliție.

— A pus din nou în mișcare mașinăria de teste. Și toate au spus „da", fără decît una.

— Era acum vorba de adresa fabricantului. Reclama era datată 1715, și adresa era Bear Hole Passage, Fleet Street. Dar un lexicon uitat din acea perioadă preciza că odată cu venirea conservatorilor la putere, în 1714, strada Bear Hole Passage a primit

un nume nou : Walpole Lane. Deci, dacă fabricantul nu-şi cunoştea propria adresă...

— Din nou Snodgrass l-a pus pe Brixham faţă în faţă cu un fals dovedit. Dar şi de data asta Brixham, ca „din întîmplare", avea un răspuns.

— A scos o scrisoare scrisă de editorul Lintot, în care se făcea o referire la faptul că numitul Wotton, suporter al liberalilor, se încăpăţînează şi refuză copilăreşte să folosească numele noii sale adrese. Pe scurt, se pare că Wotton, judecînd după scrisoarea lui Lintot, făcea ceea ce ar fi făcut şi domnul Bevan dacă poşta i-ar fi schimbat peste noapte numele casei în cine ştie ce altceva, să zicem vila Winston.

— Cred că în acel moment Snodgrass începuse să priceapă că era prins la mijloc. Dar era prea implicat în afacere ca să se retragă. A făcut iar o mie şi una de teste. Tot ca mai înainte, doar unul singur a dat rezultate. A ieşit la iveală un fapt important, trecut cu vederea : scrisul lui Lintot, tremurat şi lăbărţat acum, nu corespundea cu scrisul din scrisorile care-i aparţineau cu siguranţă.

— Tocmai asta a pus capac la toate.

— Cum aşa ? Fen fu surprins. E un vicleşug grozav, ce-i drept. Dar nu pot să înţeleg. Cum adică a pus capac ?

Humbleby zîmbi încîntat. I-a pus capac deoarece una din bîrfuliţele din scrisoarea falsificată de la care pornise totul — scrisoarea funcţionarului Groate — se referea la o uşoară paralizie care l-a afectat pe editorul Lintot exact cît să-i schimbe scrisul de nu-l mai recunoşti.

— După cum vezi, Snodgrass nu putea dovedi că scrisoarea lui Groate era un fals pînă nu dovedea că reclama lui Watton era un fals. Şi n-avea cum să dovedească că reclama era falsă fără a dovedi că scrisoarea lui Lintot era falsă. Şi nu putea dovedi că scrisoarea era falsă...

Humbleby puse mîna pe cana cu bere. Cecul lui Withers, pentru plata scrisorii lui Groate, i-a fost înapoiat de Brixham. Existaseră unele îndoieli, arătă Brixham într-o scrisoare, privitoare la autenticitatea documentului. Cît despre Snodgrass, i s-a dat un concediu medical şi acum face o „croazieră". Humbleby dădu din cap. Dar ne e teamă, sau mai bine spus sperăm, să vină de acolo radical schimbat.

Luiza PÂRVU

Vinul deşertului

de Max Brand

Nu era nici o grabă, dacă nu se gîndea la setea, ajunsă în fundul gîtului, ca un bulgăre de sare, aşa că Durante, continuîndu-şi în linişte drumul, aproape că se bucura de ultimele clipe de uscăciune, înainte de a da de apa rece din casa lui Tony. Într-adevăr, nu era nici o grabă. O pornise cu aproape douăzeci şi patru de ore înaintea lor, pentru că n-aveau cum să găsească mortul pînă în dimineaţa asta. După aceea, probabil că vor mai trece cîteva ore pînă ce şeriful să adune o poteră destul de numeroasă pentru a porni pe urma lui. Sau poate că şeriful va fi destul de nesăbuit să vină de unul singur.

Durante zărise roata şi aripile morii de vînt a lui Tony de mai bine de oră, dar nu a putut distinge cele zece pogoane de vie pînă cînd a urcat ultimul deal, deoarece viţa fusese plantată într-o văioagă. Solul fiind la adîncime, obişnuia Tony să spună, explica apa ce se aduna în fîntînă în timpul anotimpului ploios. Ploile se scurgeau prin nisipul deşertului, prin pietrişul de dedesubt, şi se adunau într-o căldare cu sol argilos, cînd ajungeau jos.

În mijlocul anotimpului fără ploi fîntîna se usca, dar, mult înainte de asta, Tony pompa fiecare picătură de apă în vreo douăzeci de rezervoare de tablă ondulată. Ţevi subţiri cărau apa de la rezervoare la butucii de vie, şi, din cînd în cînd, îi lăsau să soarbă destul cît să-i ţină în viaţă pînă într-o bună zi de noiembrie, cînd iarna înegura cerul şi se pornea ploaia, şi tot pămîntul susura, bînd cu sete. Durante auzise şoapta adăpatului cînd mai fusese pe aici, dar nu mai văzuse locul în mijlocul lungii secete.

Moara de vînt îi părea lui Durante o emblemă sacră, iar cele douăzeci de rezervoare încăpătoare, vopsite cu catran, îi binecuvîntau ochii, dar trupul i se acoperi îndată de o sudoare acră, pentru că aerul văioagei, nemişcat de vreo boare de vînt, era lipicios şi fierbinte ca un castron de supă. O supă roşcată. Butucii erau şi ei acoperiţi cu o pudră fină de praf roşu. Păreau la vedere amărîţi şi muribunzi, pentru că struguriii fuseseră culeşi, vinul nou fusese făcut, iar acum frunzele atîrnau ca nişte zdrenţe.

Durante se îndreptă spre casa scundă de chirpici şi intră în curte pe sub un portic. O plantă agăţătoare, înflorită, se întindea pe trei laturi ale micii curţi. Durante nu ştia numele plantei, dar avea flori mari, albe, cu inimi aurii, ce împrăştiau în aer un miros dulceag. Durante ura dulceaţa. Îl făcea să simtă setea şi mai intens.

Aruncă hăţurile catîrului şi păşi în casă. Găsi răcitorul de apă în holul din faţa bucătăriei. Erau două vase din piatră poroasă, amîndouă foarte vechi, şi lichidul care se distila prin pori păstra interiorul rece. Vasul din stînga conţinea apă, cel din dreapta avea vin. O cană mare de cositor atîrna de un cui lîngă fiecare vas. Durante dădu la o parte capacul vasului din stînga şi afundă cana pînă cînd simţi răcoarea delicioasă deasupra încheieturii mîinii.

„Hei, Tony, strigă el. Strigătul ieşi ca un geamăt din gîtlejul plin de praf. Bău şi strigă din nou, de data aceasta cu voce clară : „Tony !".

O voce îi răspunse din depărtare.

Durante, sorbind a doua cană cu apă, mirosi praful alcalin ce i se scuturase de pe haine. I se părea că iradia căldura ca o lumină de pe haine şi de pe trup şi că umbra răcoroasă a casei o absorbea. Auzi bocănitul piciorului de lemn al lui Tony şi zîmbi cu răutate ; apoi Tony intră, cu smucitul şi mişcarea laterală cu care-şi ducea rigiditatea piciorului artificial. Faţa bronzată strălucea de transpiraţie, de parcă s-ar fi fixat pe ea ca o rază de lumină.

„Ah, Dick ! spuse el. Vechiul meu prieten Dick !... Ce mult a trecut de cînd ai venit pe aici !... Ce s-ar mai bucura Julia ! Ce bucuroasă ar fi !"

„Nu-i aici ?" întrebă Durante, trăgîndu-şi instinctiv capul de pe cana ce picura apă.

„S-a dus la Nogalez", spuse Tony. „S-a făcut aşa de cald, i-am zis. Tu du-te la Nogalez, Julia, unde vîntul nu uită să bată. A plîns, dar am convins-o să plece.

„A plîns ?" întrebă Durante.

„Julia... ce fată bună", spuse Tony.

„Da. Te cred că da", spuse Durante. Îşi duse repede cana la gură, dar nu putu sorbi o clipă, din cauza zîmbetului ce-i cuprinsese chipul. Apoi spuse : „Sper că nu te-ai zgîrci să arunci nişte apă catîrului meu, nu-i aşa, Tony ?".

Cînd Tony ieşi, îi auzi piciorul de lemn bocănind zgomotos pe duşumeaua de scînduri, apoi mai înfundat în praful curţii. Durante găsi hamacul în colţul curţii. Se întinse în el şi privi cum apusul de soare aprindea pîcla prafului din deşert, ce se ridica spre zenit. Apa se impregna în trup ; i se făcu foame şi apoi auzi zăngănitul oalelor în bucătărie şi strigătul voios al lui Tony : „Ce preferi, Dick ? Am carne de porc. Ştiu că nu-ţi place. O să-ţi pregătesc nişte fasole mexicane. Fierbinţi. Aşa, da. Îl ştiu eu pe bătrînul Dick. Am vin bun pentru tine, Dick. Tortillas. Nici măcar Julia nu se pricepe la tortillas ca mine... Şi ce-ai zice de un iepuraş gustos ?".

„Să-mi stric dinții în alice?", mormăi Durante.

„Da de unde, îi omor cu pușca".

„Omori iepurii cu pușca?" repetă Durante, trezindu-i-se deodată interesul. „E singura mea armă", spuse Tony. „Dacă-i prind în cătare, sînt ca și morți... Un picior de lemn nu poate merge prea departe... Trebuie să-i omor repede. Vezi? Se apropie de casă pe la răsăritul soarelui și dau din urechi. Îi împușc în cap".

„Așa, așa? șopti Durante. „In cap?". Se liniști, cu o grimasă. Își trecu mîna peste față și peste cap.

Apoi Tony porni să aducă mîncarea în curte și să o pună pe o masă scundă de lemn. O lanternă atîrnată de peretele casei cuprindea masa într-un semicerc de lumină obscură. S-au așezat și au mîncat. Tony se spălase înainte de masă. Părul îi era îmbibat cu apă și dat pe spate peste craniul rotund. În deșert, un om nu s-ar fi dat în lături să plătească cinci dolari doar pentru apa pe care o folosise el numai pentru a se spăla pe cap.

Totul mergea bine. Tony știa să gătească și mai știa cum să umple paharele cu vin.

„E vin vechi. Făcut de tatăl meu. Unsprezece ani vechime", spuse Tony. Poți vedea prin el. Distingi culoarea cafenie în roșul vinului? E moliciunea pe care timpul o așează în vinul bun, după cum spunea tata".

„Ce l-a omorît pe taică-tău?", întrebă Durante.

Tony își ridică mîna, ca și cum ar fi ascultat, sau de parcă ar fi vrut să demonstreze un gînd. Deșertul l-a omorît. I-am găsit catîrul. Murise și el. Era o gaură în bidon. Tata mai avea cinci mile pînă acasă cînd l-am găsit, după rotocoalele vulturilor".

„Cinci mile? La numai o oră... Dumnezeule mare!", spuse Durante. Făcu ochii mari. „A căzut și a murit?", întrebă el.

„Nu", spuse Tony. Este un singur fel de a muri de sete... Mai întîi îți smulgi cămașa, apoi maieul. Să-ți fie mai răcoare... Dar soarele pătrunde și îți prăjește pielea dezgolită... Și apoi vezi... că peste tot e apă, dacă sapi destul de adînc. Începi să sapi. Îți intră praful în nas. Începi să țipi. Îți rupi unghiile în nisip. Îți juleși carnea de pe vîrfurile degetelor pînă la os". Sorbi din vin cu lăcomie.

„Dacă n-ai văzut niciodată un om murind de sete, cum știi că începi să țipe?", întrebă Durante.

„Au înfățișare isterică, cînd sînt găsiți", spuse Tony. „Mai bea niște vin. Deșertul nu ne ajunge aici. Tata mi-a arătat cum să ținem deșertul dincolo de văioagă. Trăim binișor aici. Nu crezi?".

„Da", spuse Durante, descheindu-și gulerul. „Da, binișor".

Apoi a dormit bine în hamac, pînă cînd l-a trezit o împușcătură și a văzut culoarea zorilor cuprinzînd cerul. Era o adîncitură atît de mare și de rotundă, că pentru o clipă, se simți de parcă ar fi fost deasupra, privind în jos. Se ridică și îl văzu pe Tony care venea ținînd un iepure de urechi, cu pușca în cealaltă mînă.

„Vezi?, spuse Tony. „A venit micul dejun în vizită!". Rîse. Durante examină iepurele cu atenție. Era frumos, gras și fusese împușcat în cap. Exact în mijlocul capului. Pe Durante îl trecu un asemenea fior prin șira spinării, că se spălă cu grijă înainte de micul dejun; simțea că își răcorise sîngele pentru întreaga zi.

Și micul dejun a fost bun, cu clătite și stufat de iepure, cu ardei grași și o stacană de cafea tare. Înainte de a termina masa, soarele pătrunse prin fereastra de la răsărit și îi făcu să transpire.

„Lasă-mă să mă uit nițel la pușca ta, Tony, ceru Durante.

„Uită-te la pușcă cît vrei, dar să nu furi norocul din ea", rîse Tony. Aduse pușca Winchester cu cincisprezece focuri.

„Încărcată pînă la refuz?, întrebă Durante.

„Totdeauna o încarc în clipa cînd mă întorc acasă", spuse Tony.

„Tony, vino afară cu mine", ordonă Durante.

Ieșiră din casă. Soarele transformă sudoarea de pe Durante în apă fierbinte și apoi îi uscă pielea încît își simțea hainele transparente.

„Tony, trebuie să fiu al naibii de mîrșav cu tine", spuse Durante. Rămîi unde ești, să te pot vedea. Nu încerca să te apropii. Acum, ascultă... Șeriful va veni pe poteca asta, în cursul zilei de azi, în căutarea mea. Se vor încărca, el și toată banda lui, cu apă din rezervoarele tale. Apoi îmi vor lua urma în deșert. Pricepi? Mă va urma, dacă va găsi apă aici. Dar n-o să găsească".

„Ce-ai făcut, biete Dick?", spuse Tony! „Stai puțin... Te-aș putea ascunde în pivnița veche unde nimeni..."

„Șeriful nu va găsi apă", spuse Durante. Iată ce se va întîmpla". Duse pușca la umăr, ochi, trase. Glontele lovi baza rezervorului cel mai apropiat și ieși prin fundul lui. Un semicerc de umbră începu să păteze pămîntul de lîngă marginea fîntînii de fier.

Tony căzu în genunchi: „Nu, nu, Dick! Dick, prietene!, spuse el. Gîndește-te. Toată via. Va muri. Se va face lemn vechi și mort, Dick...".

„Tacă-ți gura", spuse Durante. Acum că m-am pornit, parcă a început să-mi placă".

Tony căzu cu fața în jos și își acoperi urechile cu mîinile. Durante găuri rezervoarele cu gloanțe, unul după altul. După aceea se sprijini în pușcă.

„Ia-mi bidonul și mergi de mi-l umple cu apă din răcitor", spuse el. „Mișcă mai repede, Tony!".

Tony se ridică. Luă bidonul și se uită în jur, nu la rezervoarele din care curgea apa de putea auzi zgomotul pămîntului, ce se adăpa, ci la șirurile cu viță de vie. Apoi intră în casă.

Durante încălecă pe catîr. Trecu pușca în mîna stîngă și trase greul revolver Colt din toc. Tony se întoarse tîrșind, cu capul plecat. Durante îl urmări pe Tony cu revolverul pregătit, dar acesta îi dădu bidonul fără să ridice privirea.

„Necazul tău, Tony", spuse Durante „e că ești laș. M-aș fi luptat cu o haită de pisici sălbatice cu mîinile goale, decît să te las să-mi faci ce ți-am făcut eu ție. Dar tu taci și-nghiți!".

Tony nu păru să audă. Își întinse mîinile spre butuci.

„Vai, Doamne", spuse Tony. Îi vei lăsa pe toți să moară?".

Durante ridică din umeri. Scutură bidonul, să se asigure că-i plin. Era atît de plin, că de abia rămînea loc ca lichidul să scoată vreun zgomot. Apoi întoarse catîrul, îi dădu pinteni și porni în trap mărunt.

Cînd ajunse la o jumătate de milă de casa lui Tony, aruncă pușca goală la pămînt. N-avea rost să care cu el o greutate inutilă, și nu credea că Tony, cu piciorul lui de lemn, va veni pînă aici.

După încă vreo milă, Durante privi înapoi și zări silueta micșorată a lui Tony ridicînd pușca din praf, apoi privind îndelung după oaspetele său. Durante își aminti mica gaură din capul iepurelui. Oriunde ar fi mers, drumul lui nu mai putea trece prin via din deșert. Dar apoi, imaginîndu-și sosirea șerifului asudat și a poterei sale la casa lui Tony, Durante rîse cu poftă.

Desigur că potera șerifului putea căpăta cît vin dorea, dar, fără apă, nimeni nu putea spera să treacă deșertul, nici chiar cu calul sau catîrul. Durante mîngîie latura plină și rotunjită a bidonului. Ar putea, începe acum cu prima sorbitură, dar își putea permite luxul de a amîna plăcerea pînă cînd dorința va fi mai mare.

Își ridică privirea spre potecă. Pe aici era doar presărată cu oase, dar depărtarea alătura punctele într-o linie neîntreruptă de cretă, ce se ondula cu nepăsare stranie peste Deșertul Apașilor, îndreptîndu-se spre făgăduința răcoroasă și albastră a munților. Mîine dimineață va fi printre ei.

Un coiot se ridică dintr-o viroagă și alergă ca un fir de praf cenușiu, dus de vînt. Limba îi atîrna în colțul gurii ca o mică zgardă roșie, și, deodată Durante se simți uscat pînă în măduva oaselor. Deschise și ridică bidonul. Avea un miros acrișor, probabil că husa cu care îl acoperise se învechise. Și apoi turnă pe gît o înghițitură strașnică de lichid călduț. Îl înghiți înainte ca simțurile să-l prevină. Era vin! Întîi de toate privi spre munți. Erau de un albastru la fel de liniștit și la fel de îndepărtați ca azi dimineață, cînd pornise spre ei. Douăzeci și patru de ore fără apă, ci doar cu vin!

„Așa-mi trebuie, spuse Durante. Am avut încredere în el, să-mi umple bidonul... Așa-mi trebuie. Naiba să-l ia!". Cu un mare efort de voință, reuși să-și calmeze panica din suflet. N-o să se mai atingă de drăcia asta pînă la amiază. Atunci va lua doar o înghițitură mică. Va răzbate. Trecură ore. Se uită la ceas și văzu că era doar ora zece. Și crezuse că se făcuse

de amiază ! Scoase dopul de pe vin și bău pe săturate dar, cînd puse dopul pe bidon, simți c-ar fi avut nevoie și mai mare de puțină apă. Scuturâ bidonul. Era deja din cale afară de ușor.

Odată, întoarse catîrul și gîndi să se întoarcă, dar își putea aminti prea bine capul iepurelui, găurit exact în centru. Via, șirurile de butuci bătrîni, contorsionați, noduroși, de pe care cădea coaja... fiecare butuc era la fel de important pentru Tony ca o viață de om. Iar Durante îi condamnase pe toți la moarte !

Se întoarse din nou cu fața spre albastrul munților. Îi tresări inima în piept de groază. Poate că frica și nu inspiratul aerului uscat și mortal îl făcea să-și simtă limba ca o bardă lovind în cerul gurii.

Ziua era pe sfîrșite. Greața se făcea simțită în stomac, greață alternînd cu dureri ascuțite. Cînd privi în jos, văzu că avea sînge pe cizme. Vîrîse pintenii în catîr pînă cînd îi înroșise șoldurile. Mergea cu un legănat curios, ca un cal de lemn cu o tălpice ruptă ; și Durante își dădu seama că își ținuse catîrul în galop prea mult timp. Trase de hățuri și îl opri. Stătea cu picioarele depărtate. Capul îi atîrna. Cînd se aplecă în șea, văzu că ține botul deschis.

„Va muri", spuse Durante. „Va muri... ce prost am fost". Catîrul nu a murit pînă la apusul soarelui. Durante a părăsit totul în afară de revolver. L-a cărat o oră, apoi l-a aruncat și pe el. Genunchii îi slăbeau. Cînd se uită în sus la stele, ele străluciră albe și limpezi doar o clipă, apoi porniră să alerge într-un vîrtej de cercuri mici și de dungi roșii. Se așeză. Își ținu ochii închiși și așteptă să-i treacă frisoanele din trup, dar nu trecură. Și fiecare respirație de întuneric era ca inhalarea de praf negru.

Se ridică și porni mai departe, clătinîndu-se. Uneori se trezea alergînd.

Înainte de a muri de sete, înnebunești. Își amintea mereu asta. Limba i se umflase. Înainte de a-l asfixia, dacă ar înțepa-o cu cuțitul, sîngele i-ar fi de ajutor, ar putea înghiți. Apoi își aminti că sîngele e sărat la gust.

Cîndva, în copilărie, călărise printr-o trecătoare împreună cu tatăl său, și zăriseră jos safirul unui lac de munte, o sută de mii de milioane de tone de apă rece ca gheața.

Cînd privi din nou în sus, nu mai erau stele ; și aceasta îl îngrozi de moarte. Nu mai văzuse niciodată o noapte în deșert atît de întunecoasă. Îl lăsau ochii, orbea. Cînd va veni dimineața, nu va fi în stare să vadă munții, și va merge în cerc pînă va cădea și va muri.

Nici stele, nici vînt ; aerul nemișcat ca apele unui iaz stătut, iar el în mîlul de pe fund...

Își prinse cămașa de guler și o rupse, încît îi atîrna de șolduri în două zdrențe.

Putea vedea pămîntul doar atît cît să se împleticească de pietre. Dar nu erau stele în ceruri. Era orb : nu mai avea mai multă speranță decît un șoarece în capcană. Ah, dar diavolii de italieni știu cum să otrăvească vinul, încît să-ți răpească toate simțurile. Sau oricare din ele, și Tony preferase să-l orbească pe Durante.

Auzi zgomot de ape. Era fîșîitul nisipului adînc și moale prin care pășea el ; un nisip așa de moale, că puteai săpa cu mîinile goale...

Apoi, după multe ore, de pe fața oarbă a cerului începu să cadă ploaia. La început era o șoaptă, apoi un murmur gingaș de voci în conversație, dar după aceea, chiar în zori, tună precum copitele a zece mii de cai în asalt. Chiar în confuzia aceea tunătoare, marile păsări cu capuri golașe și gîturi roșii, aspre, găsiră drumul în jos spre locul acela din Deșertul Apașilor.

Traducere Ion GIURGEA

Semne bune anul are !

Alice-Cătălina

Sorina

Alexandra

Nicu

Eva

Semne bune anul are !

AMALGAM

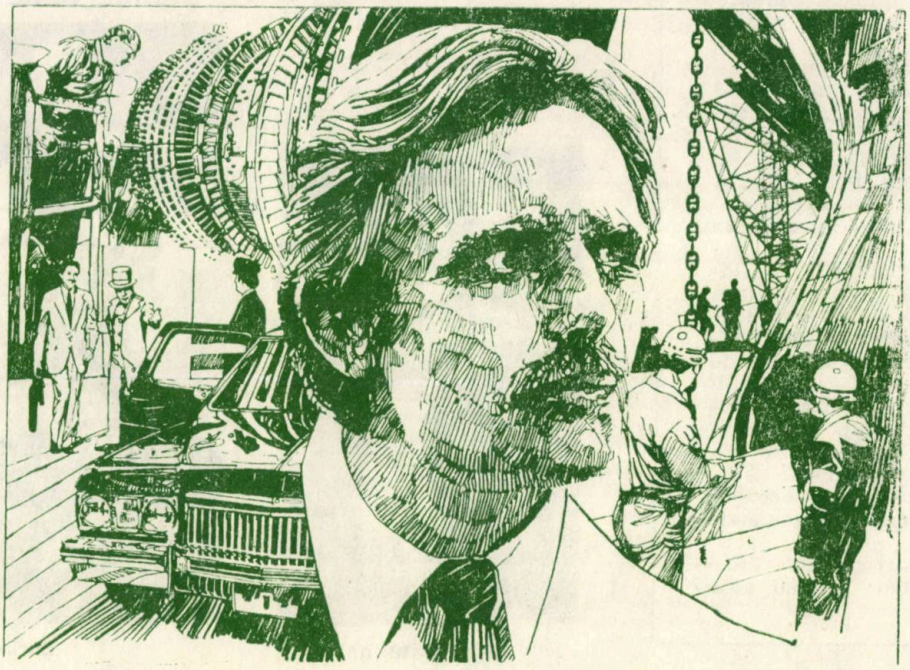

• Bibliologia în preocuparea savanților B. P. HAȘDEU și EMIL RACOVIȚĂ •

Lectura lucrărilor de bibliologie apărute de-a lungul secolelor este deosebit de instructivă pentru cunoașterea acestei discipline în dezvoltarea sa istorică.

În țara noastră, în secolul al XIX-lea, în afara unui număr de regulamente privind funcționarea bibliotecilor, a fost elaborată și prima lucrare de bibliologie românească, aparținînd lui B. P. Hasdeu.

Erudit și poliglot, întreprinzător, cunoscător și pasionat cercetător de documente și manuscrise, Hașdeu întrunea toate calitățile unui bibliotecar desăvîrșit, iar donația sa neobișnuită pînă atunci (4 000 de volume) făcea să se asocieze în mod inevitabil numele lui de cel al bibliotecii ieșene.

B. P. Hașdeu vine bibliotecar la Iași în octombrie 1859, cînd Departamentul de Culturi și Instrucțiune publică cere să prezinte „un lămurit proiect pentru organizarea și completarea bibliotecii, în așa chip încît să poată purta cu demnitate titlul de Bibliotecă Națională".

În acest scop, B. P. Hasdeu consultă lucrările lui d'Alambert, Ampère, Daunou, Brunet etc., studiază diverse dicționare științifice în vederea întocmirii catalogului sistematic, întocmește lista cărților de primă necesitate cu care trebuie să fie înzestrată biblioteca. Astfel ia naștere lucrarea intitulată **Despre organizarea și completarea Bibliotecii Naționale,** elaborată de B. P. Hasdeu în decembrie 1859 și care se află în manuscris în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare „M. Eminescu" din Iași.

Proiectul întocmit de Hasdeu este prima lucrare originală de biblioteconomie românească care se ocupă de ansamblul problemelor cu privire la bibliotecă (rolul bibliotecii, completarea colecțiilor, organizarea și conservarea lor, localul bibliotecii). Lucrarea cuprinde comentarii detaliate, cu un aparat științific impunător, cu multe digresiuni în domeniul istoriei și literaturii. Introducerea se ocupă de rolul bibliotecilor publice, cu care prilej B. P. Hasdeu leagă apariția lor de condițiile sociale și politice. „Fără a avea o însemnătate politică, fără a lua parte la formarea cetățenilor activi ai statului — spune Hasdeu — biblioteca publică este nulă".

Hasdeu concepe Biblioteca Națională ca o bibliotecă științifică enciclopedică. „Țara — spune Hasdeu — are nevoie nu de vreo specialitate ci de toate specialitățile, adică de o universalitate. Toate ramurile cunoștinței îi sînt deopotrivă de importante ; toate cer o deopotrivă ocrotire. Deci, orice bibliotecă publică cată să fie în cel mai mare grad enciclopedică". El cere strîngerea cărților rare și a documentelor și recomandă bibliografierea acestora.

Lucrarea lui Hasdeu conține și un sistem propriu de clasificare. El pornește de la analiza critică a principalelor sisteme de clasificare cunoscute la acea dată. Toate au, după el, următorul inconvenient „...în loc de a căuta o clasificațiune pe cît se poate mai scumpă de timp, mai accesibilă, bibliografii veneau după sistematizări care mai de care mai filozofice, mai cosmonologice...". Ca o reacție împotriva acestora, el concepe un sistem propriu, fundamentat pe principiul **îndeminării publicului.** Adept al simplificării, el propune gruparea titlurilor pe aproximativ 100 de specialități fără ierarhizare sau succesiune logică, ambele fiind contestabile.

Lucrarea este însoțită de mai multe anexe. Catalogul completării Bibliotecii (anexa I), Izvozelul [Catalogul] manuscriselor și rarităților (anexa II), Pianta [Planul] Bibliotecii și făptura dulapurilor (anexele III și IV).

B. P. Hasdeu este cel care a întrebuințat pentru prima dată termenul de bibliologie, folosit însă în sens de bibliografie pentru denumirea rubricii care apărea în revista **Din Moldova** (1862), numită din 1863 **Lumina** și care cuprinde în fiecare număr un capitol special cu acest titlu.

Precursor al bibliologiei românești, B. P. Hasdeu aduce o contribuție deosebită la conceptul și metodica acestei discipline, idei care au fost reluate ulterior în alte lucrări de specialitate.

Preocupările lui Emil Racoviță, legate de condițiile pe care urmărea să le creeze cercetării științifice, îi oferă prilejul să se ocupe tot mai mult de problemele documentării științifice, pe care o vedea ca avînd o strînsă legătură cu însăși dezvoltarea științei.

Întors la Cluj, în 1920, savantul Emil Racoviță desfășoară o intensă activitate pentru promovarea muncii științifice în toată rigoarea ei metodică, ținînd seama în organizarea ei de tehnica internațională : laboratoare, biblioteci, instrumente bibliografice.

Pentru a se ține la curent cu publicațiile de specialitate, care apăreau într-un număr din ce în ce mai mare și să cunoască ultimele rezultate ale științei sale, cercetătorul științific are nevoie de biblioteci bine dotate și utilate, de instrumente bibliografice adecvate și de arhive științific organizate.

La puțin timp după venirea sa la Cluj se ocupă de întocmirea unui **Catalog colectiv al periodicelor științifice din toate bibliotecile și institutele clujene,** instrument important de documentare, a cărui lipsă se resimțea în activitatea științifică.

În raportul prezentat, **Problema bibliografică clujeană și dezlegarea ei,** savantul propune să se întocmească inventarul revistelor din Cluj, precizînd că „nu există institut în lume care să aibă în rafturile bibliotecii sale toată bibliografia de care are nevoie".

Catalogul revistelor științifice și medicale din Cluj, realizat de A. Valentiny, sub îndrumarea lui Emil Racoviță, între anii 1921—1926, cuprinde 2 800 titluri de periodice aflate în 32 de biblioteci din Cluj, cu trei indici : **alfabetic, geografic** și **tematic,** după sistemul lui Dewey. După acest model Racoviță propune „organizarea bibliografică națională și chiar internațională".

Cu ocazia prezentării Catalogului, în ședința din 1 iunie 1926, a Academiei Române, Emil Racoviță explică scopul acestei lucrări : „Nevoia de împrumuturi naționale și internaționale se face din ce în ce mai simțită, spre înlesnirea împrumuturilor care reclamă o cunoaștere bibliografică amănunțită a publicațiilor și spre știința de a cumpăra ceea ce n-avem, și a nu cumpăra din ceea ce avem, s-a redactat catalogul revistelor din bibliotecile din Cluj, aceasta fiind un mijloc dintre cele mai eficace în lupta ce trebuie să dăm cu criza bibliografică".

Prin această lucrare se creează o tradiție în bibliografia românească, punîndu-se bazele catalogului colectiv.

În domeniul organizării muncii științifice, Emil Racoviță pune problema conservării, clasării și mînuirii colecțiilor de documente specifice științelor biologice.

Savantul dovedește o temeinică cunoaștere în organizarea bibliotecilor. „Biblioteca — spunea Racoviță — nu este un depozit de cărți, nici un muzeu de imprimate, ci trebuie să fie o uzină vie de lectură".

În acest sens putem aminti că în perioada 1926—1929, cînd a fost Președintele Academiei Române, a sprijinit în mod deosebit activitatea bibliotecilor.

Activitatea desfășurată de savantul Emil Racoviță în domeniul documentării științifice, al bibliografiei, pe lîngă fundamentele teoretice pe care le-a dat acestei științe, a obținut importate rezultate practice printre care întocmirea **primului catalog colectiv pentru periodice din țara noastră și organizarea după un sistem propriu a colecțiilor de documentare și informare pentru biologie.**

Aceasta constituie o prețioasă contribuție la biblioteconomia românească adusă de „smeritul iubitor de cărți", cum îi plăcea să se numească savantul Emil Racoviță în dedicația scrisă pe exemplarul omagial al Catalogului oferit lui Ion Bianu.

Cornelia MĂȚĂ

Cultura română în Italia interbelică

Claudiu Isopescu în scrisori

Născut la 5/18 aprilie 1894 în comuna Frătăuții-Vechi de lîngă Rădăuții Bucovinei, Claudiu Isopescu beneficiază de cultura și de rigurozitatea școlilor austriece. Studiile universitare completate la Cernăuți și București sînt încununate de un doctorat în litere luat la Neapole.

După o scurtă perioadă de profesorat la liceul „Matei Basarab" și de asistent la Academia de Comerț din București, Cl. Isopescu devine membru al Școlii Române din Roma, unde se și stabilește pentru tot restul vieții(se stinge în 1956). Legăturile cu țara nu sînt, însă, de loc rupte, pentru că în fiecare an profesorul cu soția, Venera, calcă pămîntul patriei în Bucovina, la București, la Vălenii de Munte.

Viața și activitatea profesorului român la Roma și în toată Italia se caracterizează printr-o dominantă: patriotismul ardent. Așa cum în 1918 este unul din cei 16 membri ai Comitetului de acțiune al românilor originari din Transilvania, Banat și Bucovina (alături de prof. S. Mândrescu, Aron Cotruș ș.a.), care militează pentru formarea unității române alcătuite din prizonierii de război și pentru unirea tuturor țărilor române, tot așa mai tîrziu acțiunile sale au vizat mai buna cunoaștere a realităților românești, mai ales a limbii, literaturii, culturii. Din proprie inițiativă, fără sprijinul autorităților române, începe în 1926 un curs de limba română la Universitatea din Roma, primul de acest fel, care se transformă în 1929 în conferință de limba și literatura română. În 1936 Claudiu Isopescu devine profesor titular (definitiv) al Universității din Roma, cu care ocazie presa italiană îl omagiază, dovedind „marea stimă și autoritate ce și-a cîștigat-o dl. Isopescu în Italia, numai prin munca neobosită ce o depune acolo în serviciul țării".

Pînă în acel moment profesorul român elaborase numeroase lucrări științifice consacrate legăturilor culturale dintre Italia și România, materializate în comunicări susținute la Academia din Roma și cea din Neapole, la congrese științifice, în conferințe la Universitățile din Palermo, Neapole, Pisa, Genova, Torino, în numeroase articole în reviste și ziare italiene, inclusiv prestigiosul și exclusivistul „Corriere della Sera". Printre premiere să notăm și audițiile românești la radio Torino și Roma, precum și înființarea „Asociației italo-române" din Roma, sub auspiciile căreia au avut loc peste 20 de conferințe, însoțite de proiecții și muzică românească, susținute de profesori sau scriitori italieni, despre Coșbuc, Eminescu, Rebreanu etc.

Atenția lui Claudiu Isopescu s-a îndreptat către varii figuri ale culturii române intrate în contact cu perimetrul spiritualității italiene: G. Asachi, I. Codru Drăgușanu, D. Golescu, D. Zamfirescu, Amfilohie Hotiniul, Aron Densușianu, O. Goga, Romulus Scriban, Ciprian Porumbescu, dar și către probleme generale, cum ar fi: influența Italiei asupra noii literaturi române și a începuturilor teatrului dramatic și muzical românesc, limba și literatura italiană în România, traduceri românești ale Divinei Comedii etc.

În calitatea sa de cadru didactic, satisfacțiile profesorului se numesc: înființarea de conferințe sau lectorate românești la Universitățile din Torino, Milano, Florența și Neapole, 35 de volume din literatura română clasică și modernă traduse și publicate împreună cu studenții săi (numai pînă în 1936) și, tot pînă atunci, 10 teze de doctorat susținute de tinerii italieni (dintre care 3 tipărite). La acestea se adaugă faptul că în fiecare an a trimis studenți italieni la Vălenii de Munte, că a însoțit în vizite în România profesori prestigioși, cum ar fi Bartoli și Bertoni (aceasta din urmă, omagiind traducerea extrem de reușită a Scrisorii pierdute de I. L. Caragiale de către C. Isopescu și studența sa, dr. Agnesina Silvestri Giorgi, în 1929).

Vorbind despre traducerile din română, trebuie să apreciem faptul că Isopescu a reușit să determine apariția unei colecții de „Scriitori români", pe care a populat-o cu cele mai importante nume ale prozei și teatrului de la noi: I. Creangă, I. L. Caragiale, Cezar Petrescu, D. Zamfirescu, Camil Petrescu, M. Sadoveanu, I. Teodoreanu, Liviu Rebreanu. Acesta din urmă ține să precizeze, în 1940: „Pentru ceea ce s-a făcut păstrez toată simpatia traducătorilor (...) îndeosebi lui Claudiu Isopescu, pentru traducerile în italienește", după ce, anterior, apreciase într-un răspuns la o anchetă publicată în „Vremea" din 6 dec. 1931: „în presa și periodicele franceze România nu e pomenită decît ca o țară în care se găsește petrol și grîu sau în care se petrec diferite scandaluri. Dealtminteri, la fel suntem tratați și în presa altor țări. O excepție face numai presa italiană, unde străduințele d-lui Isopescu au reușit să stîrnească un interes pentru cultura română".

Unele amănunte, precum și alte date din activitatea lui Cl. Isopescu la Roma, dificultăți financiare, satisfacții etc. pot fi extrase din următoarele 7 scrisori, primele două adresate lui Nicolae Petrașcu la București și aflate în arhiva Bibliotecii Centrale Universitare „M. Eminescu" Iași, iar următoarele 5 trimise lui Anton Panaitescu, directorul Bibliotecii „V. A. Urechia" din Galați. Aceste 7 scrisori acoperă o perioadă de 10 ani (1928—1938). Gratitudinea noastră deosebită Bibliotecii Județene „V. A. Urechia" din Galați și directorului acesteia, prof. Nedelcu Oprea, pentru solicitudinea arătată.

Liviu PAPUC

1

Buc. 20 Oct. 1928

Mult stimate
D-le Secretar General,

Vin cu o rugăminte. La începutul lui Septemvrie am prezentat o cerere însoțită de revista italiană „Due lire di novelle" solicitînd un ajutor de la Banca Națională. Cum cererea a fost lăsată în suspenso Vă rog să binevoiți a o aduce în discuție. Pentru Miercuri 24 l.c. am hotărît plecarea la Roma.

Îmi voi face o plăcută datorie să Vă văd Luni, 22 l.c.

Distinse salutări de la nevasta.

Primiți, Vă rog, mult stimate D-le Secretar General, asigurarea înaltei mele considerațiuni.

Prof. Dr. Claudiu Isopescu

2

Roma, 16 Dec. 1934
Pensione Milton
Via Porta Pinciana 16 A

Mult stimate Domnule Petrașcu,

Vă cer înainte de toate multe scuze pentru întârzierea prea mare, dar involuntară a acestor rânduri. Am sosit la Roma abia la sfârșitul lui Noemvrie, unul dintre „bidellii" Școalei noastre de filologie modernă a luat cartea Dv., împreună cu alte publicații și scrisori sosite în timpul vacanței și le-a pus într-un saltar sub cheie; pînă eri a fost bolnav într-un spital. Așa

se explică faptul că abia azi am avut marea bucurie să primesc cartea Dv.; mă grăbesc să vă mulțumesc din suflet pentru acest frumos dar, precum și prea bunele Dv. rânduri. A parte Vă trimit comunicarea mea făcută la Academia din Neapole. Vă veți găsi numele și multe din rândurile Dv. citate.

Profit de această ocazie să Vă adresez o rugăminte. Am înființat o bibliotecă rom. la Biblioteca Facultății de Litere din Roma, unde până la 1927 nu exista nici măcar o carte despre România, nu mai vorbim de cărți românești. Am acum peste 2000 volume, dar avem nevoie de o bibliotecă mai completă. V-aș fi extrem de recunoscător dacă ați binevoi a dona toate publicațiile Dv. și a le trimite pe adresa :

„Biblioteca della Facoltà di Lettere
R. Università
Via Staderari 19
Roma
Italia

Acolo cărțile vor rămâne pentru totdeauna. Ne-ați ajuta foarte mult dacă ați adresa acest apel și la alți scriitori, prieteni ai Dv.

Veți fi aflat poate că pînă acum 6 studenți italieni au dat doctoratul cu teze având subiecte românești, la vară voi avea o altă teză iar la 1936 alte două. Vedeți deci că aici am reușit să deștept un interes activ pentru scrisul românesc.

Cartea Dv. despre Eminescu va fi recenzată.

Vă mulțumesc pentru atât de amabilele Dv. felicitări — pentru numire mai e nevoe de un demers diplomatic care trebue să pornească de la Ministerul de Instrucție— și Vă rog să credeți în sincerele mele sentimente de admirație

al Dv. devotat
Cl. Isopescu

(Pe plic : România
DSale
Dlui N. Petrașcu
Bulev. Lascar Catargiu 2
BUCAREST
Romania)

* * *

3

Roma, 30.X.1935
Via Ludovisi 36

Stimate și Scumpe Domnule Coleg

Cu multă bucurie am primit atît amabilele Dv. rînduri cît și cele două publicațiuni ale lui Romul Scriban. Cum numai Poemele mă interesau mai mult, mi-am luat notele necesare și azi Vi le trimit aparte recomandat împreună cu o recentă publicație a mea. Sper că vor ajunge bine așa cum au sosit aici. Vă mulțumesc din suflet pentru prețioasele știri de la D. prof. Al. Nicolescu căruia Vă rog să-i exprimați întreaga mea gratitudine. Prețioasă e știrea și despre Gh. C. Alexandrescu-Ureche, căci mi-ați indicat cărarea pe care voi putea ajunge la un bun liman.

Vă rog însă o favoare. Binevoiți a-mi indica cheltuielile de poștă pentru expediția broșurelor și a scrisorilor recomandate ; eu nu știu cum să Vă fiu mulțumitor pentru felul într-adevăr occidental cu care mă ajutați la cercetările mele, aș avea mustrări dacă aș ști că Dv. sau Biblioteca trebue să suporte aceste cheltuieli. Eu vă pot trimite din București aceste cheltuieli, căci doresc să mai fac apel la bunătatea DV. Redactez acum o lucrare despre Aron Densusianu și Italia și mi-ar trebui de urgență revista **Orientul latin** cît a apărut (Febr. 1874—Iulie 1875) precum și Păcăleanu (Pâcleanu), Ierusalimul liberat, Buc., 1852.

Vedeți că eu nu țin publicațiile decît cîteva zile ; sper că veți binevoi a mi le trimite cît mai urgent.

Cu cele mai alese sentimente de adîncă stimă și gratitudine și cu cele mai respectuoase salutări

al Dv. devotat și recunoscător
Claudiu Isopescu

* * *

4

Roma, 7.III.1936
32, Via D'Aneglio

Stimate și Scumpe Domnule Coleg,

Nu știu dacă nu s-a pierdut ultima mea cartolină prin care Vă rugam să-mi împrumutați, dacă o aveți, cartea lui Bujoru Alex, Roma de două ori suverană, 1873. Mi-ați face un mare serviciu dacă mi-ați împrumuta și Gârleanu, Odată (dacă puteți, vă rog); e pentru o studentă care pregătește o teză despre Gârleanu.

Aflu cu multă durere că iar se pregătește ciuntirea revoltătoare a drepturilor materiale atît de modeste ale profesorilor. Am speranța că dreptatea va învinge !

Cu cele mai alese sentimente și mulțumiri anticipate

al DV. devotat
Cl. Isopescu

* * *

5

Roma, 7.III.1936
32, Via D'Aneglio

Stimate și Scumpe Domnule Coleg,

Primesc azi cu multă bucurie și recunoștință cele 2 vol. ale lui Gârleanu, pe care le-am și dat studentei mele ca să le citească și să-și scoată notele necesare. Mare lucru ar fi pentru mine să pot avea și cartea lui **Bujoru, Roma de două ori suverană**, 1873, de care V-am scris eri.

Cu adîncă gratitudine și cu alese salutări

al Dv. devotat
Cl. Isopescu

* * *

6

Roma, 24 Ian. 1938
Via G. Castellini 13

Stimate Domnule Director,

Am onoarea a Vă ruga să binevoiți a-mi împrumuta:

1)N. Gane, Novele, vol. III București 1889

2) N. Gane. Zile trăite, Iași, 1903

3) N. Gane, Păcate mărturisite, Iași, 1904

4) N. Gane, Poezii Iași 1873 și 1884 **(2 volume)**

5) N. Gane, Spice, București, 1909 sau 1910.

Primiți, Vă rog, împreună cu vile mele mulțumiri asigurarea distinsei mele considerațiuni

Dr. Claudiu Isopescu
prof. definitiv la
Universitatea din Roma

D-Sale
D-lui Director
al Bibliotecii V.A. Urechia
Galați

* * *

7

Roma, 27.XII,1938

Stimate Domnule Director,

Îmi permit a Vă mulțumi din nou și din tot sufletul pentru deosebita bunătate de a ne fi împrumutat volumele lui N. Gane. Numai astfel o studentă de a mea a putut să facă teza de doctorat asupra acestui scriitor.

Îmi permit acum să Vă rog să binevoiți a-mi împrumuta volumele lui **Ion Al. George** : 1) Aquile (poezii), Cîmpina 1913 sau Buc., Steinberg, 1916 2) Domus taciturna, Buc. Steinberg, 1916. 3) Sappho (comedie antică) Buc., Alcalay.

Primiți, Vă rog, asigurarea distinsei mele considerațiuni

Claudiu Isopescu
prof. titular la
Universitatea din Roma
Via Paraguay, 12
Roma
Italia

D-Sale
D-lui Director
al Bibliotecii „V.A. Ureche"
Galați

Al. Andriescu

Din meditațiile cîinelui Jar despre cuvînt și comunicare

1

Cunoscînd durata cuvîntului, omul de spirit nu se înșeală cînd cedează altora gloria faptei cotidiene.

2

Aș spune că minciuna este arma celui slab, dacă nu m-aș îndoi că adevărul este arma celor puternici.

3

Fără îndrăzneală, inteligența e un dar inutil; fără inimă, ea devine mai primejdioasă decît prostia.

4

Cum să mă apăr de tine, omule, cînd nu știu decît să latru și nu am decît gheare și colți?

5

Să nu-i vorbești de clemență celui care iubește legea mai mult decît pe om.

6

Șubredă e puterea stăpînului care, pentru a dormi liniștit, se asigură mai întîi de tăcerea supușilor.

7

Dacă-mi înghiți lătratul, mușcîndu-mi limba, să nu-ți închipui că te aprob.

8

Înghit cu noduri bucata de carne fragedă pe care mi-o dai între pereții tăi frumoși și rîvnesc la paradisul cu scaieți, cu bălării, cu cîteva coji de pîine uscată și oase mucede, din cel mai sordid colț al cartierului, pentru că acolo nu mă ajung poruncile tale.

9

Nu pune temei pe stăpînul cu vorba dulce și pumnul greu.

10

Cîinele în lanț crede altceva despre libertate decît cîinele care se mișcă liber.

11

Omule, iartă-mi întrebarea, dar cum poți asculta liniștit cîntecul de după auritele bare care au ucis zborul cîntărețului?

12

Nici măcar canarului neajutorat nu-i trece prin minte gîndul bolnăvicios de a-l slăvi în cîntec pe cel care i-a răpit libertatea.

13

La masa celui care iubește lauda ai să-l găsești întotdeauna pe cel care este gata să-l laude, pentru că lingușitorul și lăudărosul obișnuiesc să mănînce aceleași minciuni dintr-un singur talger.

14

Omul vorbește tot timpul, cîinele latră numai cînd trebuie.

15

Cum am putea, în limbajul nostru rudimentar, să mințim cu abilitatea omului ?

16

Mă întărește gîndul că și în cușcă tot te pot lătra.

17

Superioritatea morală a lupului față de cioban constă în faptul că nu pretinde oii să-i fie recunoscătoare pentru că-i jupoaie pielea.

18

Stăpînul meu mi-a adresat astăzi aceste cuvinte ciudate :

—Află, dragul meu Jar, că fățarnicul mă dezgustă pînă la greață.

— Dar cum miroase un fățarnic, l-am întrebat, să-l pot recunoaște, să-l alung și să te scap de el.

— Credinciosul meu prieten, fățarnicul miroase întotdeauna mai frumos decît nefățarnicul.

19

Nu încerca să-i explici golașei rîme binefacerile razelor de soare.

20

E ușor să te crezi deștept, cînd nimeni nu îndrăznește să te contrazică.

21

Pe cînd omul nici nu exista, broaștele descoperiseră, în mlaștinile terțiare, plăcerea discuțiilor în for.

22

De la tăcuții arbori și de la iarbă, de la tot ceea ce este protest cuminte împotriva morții, am învățat să nu mă încred în frazele scandate amenințător de profeții care ne vorbesc de pacea asigurată numai de tăișul propriei lor săbii.

23

Papagalul pretinde că nu de la el a învățat omul să vorbească papagalicește.

24

Pentru dictator, papagalul care spune ce a învățat prin constrîngere este idealul de cetățean.

25

Omul care aplaudă este foarte aproape de cîinele care dă din coadă.

26

Tiranul nu cere nici o aprobare supușilor fără să smulgă mai întîi din dicționar fila în care se află cuvîntul **nu**.

27

Dictatura este un nesfîrșit monolog al puterii.

28

Dacă mai ai un dram de minte, dar mă tem, stăpîne, că l-ai pierdut, caută un singur prieten care să-ți spună adevărul în întregime, chiar dacă e dureros, și alungă mulțimea de lingușitori dispuși să-ți laude și defectele pentru a-ți cîștiga bunăvoința și a se răsfăța în raza puterii tale.

29

Mai bine cîine analfabet decît cititor de romane proaste.

30

Și deșteptul greșește, dar prostul se mai și laudă.

31

Atîtea cuvinte **injurioase cîte a scornit omul pe seama noastră (javră, potaie, cățea, haită, jigodie, cotarlă etc.)** mă fac să cred că el îi vorbește cu ușurință de rău pe cei care îi stau cu credință în apropiere.

32

Omul este singurul animal care a învățat să dea ordine.

33

Oamenii au învățat să vorbească pentru a se putea bîrfi.

34

Toată puterea omului stă în fragilitatea de aer a cuvîntului.

35

Orice ordin e un atentat împotriva comunicării.

36

Interzicerea replicii ucide limbajul, și iată-l pe om în rîndul necuvîntătoarelor.

37

Procopsindu-mă cu lanțul, stăpînul meu vrea să-i mai fiu și recunoscător.

38

Cînd urlu la lună nu pretind nimănui să-mi admire vocea.

39

Toate animalele ling cu limba, numai omul are privilegiul de a folosi cuvîntul.

40

Nu cunosc lanț mai puternic decît acela în care veriga de oțel este înlocuită de cuvînt.

41

Pentru a comunica, dresorul folosește mai întîi cravașa și apoi cuvîntul.

42

Omul vorbește prea mult ca să pot crede în tot ce spune.

43

Cu nimic nu se îmbată omul mai mult decît cu propriile lui cuvinte.

44

Culmea e că vorbărețul om ne reproșează că lătrăm prea mult.

45

Omul înfumurat se cunoaște după felul cum vorbește cu vecinul despre rasa cîinelui său.

46

Dacă omul ar mai înțelege ce îi spune luna cînd șterge cu razele ei vîrful mesteacănului, ar dormi mai liniștit.

47

Practica ucide teoria. Inchiziția nu are nimic de a face cu creștinismul, dogmatismul pragmatic cu teoriile despre progres și salamul vînătoresc cu atîtea cuvinte frumoase despre protecția animalelor.

48

Cînd omul vorbește de spiritul său de sacrificiu, să te întrebi îndată ce-l determină s-o facă.

49

Omul va deveni cu adevărat înțelept cînd va pune cuvîntul înaintea cifrei.

50

Cîinele latră ca să-și dezvăluie intențiile, omul ca să și le ascundă.

51

Spre deosebire de om, cîinelui nu i-a trecut niciodată prin cap să-și justifice cu precepte morale violența.

52

Lingușitorul te amăgește cu vorba mai repede și mai rău decît cîinele cu guduratul lui naiv.

53

De mușcătura șarpelui te mai vindeci, de aceea a lingușitorului niciodată.

54

Lingușitorul ultragiază limbajul cu fiecare cuvînt pe care îl rostește.

55

Între cuvintele și faptele tale este un spațiu atît de întins, încît în zadar alerg cu limba scoasă dintro- parte în alta: nu-s surd, dar nu te mai aud; nu-s orb, dar nu te mai văd.

56

Nu pentru osul pe care mi-l dai am tremurat, stăpîne, toată noaptea păzindu-ți ușa, ci pentru un singur cuvînt, pe care refuzi să-l rostești, de înțelegere a sacrificiului.

57

Omul nu rostește un singur cuvînt în care să nu fie vorba de el însuși.

58

Prea vorbăreț, ca să se poată lipsi de conversație cu celălalt, omul este prea vanitos ca să-l asculte înțelegător pe aproapele său.

59

Omul se înspăimîntă ușor de urletul lupului, adăpostindu-se la timp, dar pășește nepăsător, cu talpa goală, chiar pe locul unde șișîie discret și viclean șarpele.

60

Lătratul nu te face mai temut, ci mai nesuferit.

61

În natură, meditînd la viață, la moarte, la existență și univers, omul a devenit filozof și poet; în societate, nesupraveghindu-și pornirile, riscă să devină hingher.

62

Se lasă mințit mai ales cel care nu are încredere în propria lui judecată.

63

Minciuna are picioare scurte, dar aleargă repede.

64

Pentru că și minciuna și adevărul au mai multe fețe, mulți nu mai reușesc să meargă pe dreptul hotar care le desparte.

65

Chiar și cîinele becisnic la minte are șansa să cîștige un concurs de lătrat.

66

La început a fost cuvîntul, după aceea a urmat vorbăria.

67

Cînd se spune cu foarte mare ușurință da, coeficientul de adevăr al lui nu crește.

În rîul cu pietre

Logicul și ilogicul sînt cele două mari fluvii ale realității: dar din păcate, nimeni nu știe precis pe unde trece cumpăna apelor.

Și la logica irațională poți pica la extemporalele neanunțate pe care ți le oferă din cînd în cînd viața.

De multe ori sîntem ca niște ciocane în mîna destinului. Totuși, în cele mai multe cazuri, nicovala ne-o putem alege singuri.

Prea multe ispite pentru atît de puține dorințe.

Nu o să ne limităm veșnic doar la infinitul infinitului.

Și-a găsit în sfîrșit marea vocație a ratării.

Sînt și secrete care se tăinuiesc singure.

Tot vînzîndu-se, odată și-a plătit singur prețul.

I-au fost puși ochelari de protecție pentru scînteile din priviri.

Tot luptînd cu mine am trecut de partea adversă.

În ochii acuzării nici măcar faptul că erai mort de mult nu e încă un alibi perfect.

Ultima economie m-a costat o avere.

Geniul lui înnăscut era că greșea întotdeauna la timp.

Ionel DOROFTE

Semne bune anul are !

Alina

Oana-Mihaela

Theodor

COMPRIMATE

Era de glorie a științei va începe atunci cînd spiritul va cerceta spiritul măcar în măsura în care spiritul cercetează acum lucrurile.

Dumnezeu ? Un progres și o limită ; la el se putea ajunge : dincolo de „El" nu se putea trece.

Zeitatea este un maximum al existenței proiectat de o existență minimă.

Cercetarea teoretică este o cercetare de vîrf. Ea unește vîrful creierului cu vîrful creionului.

Problemele vieții sînt pietrele abrazive la care se ascut inteligențele.

Corabia creației se pune în mișcare cînd adie briza libertății.

Unii au ajuns să stăpînească o lume prin stăpînire de sine.

Cine judecă ideile noi în robă cernită, aduce un elogiu ignoranței.

Ori scrie, ori săvîrșește ceva despre care să se scrie.

Sursa bugetară ideală pare să fie impozitarea creierelor care nu gîndesc nici o dată pe săptămînă.

Poți să domnești de unul singur, dar nu să și conduci.

Viitorul este suma de adevăruri destinate prevederii.

Valorificarea ideilor schimbă numele curajului în risc.

Futurologia este domeniul predicțiilor asupra a ceea ce urmează să se întîmple nu știm unde, cînd și cum.

Ideile noi nu se pot naște prin cezariană.

Putem configura o altă lume cînd cortina pleoapelor ne separă de lumea reală.

Știința desacralizează totul. Ea ar trebui să sacralizeze timpul.

Soarele posedă psihic. Altfel cum s-ar explica obsesia răsăritului ?

Credința este constrîngere constantă, creația — eliberare perpetuă.

Visarea este izvorul de energie care încarcă bateriile idealurilor noastre secătuite de contactul cu solul arid al realului.

Splendoarea peisajului științific se vede cel mai bine de pe culmi.

În afara creației înalte omul rămîne ființă de o clipă.

În cîmpul creației flatarea produce mai multe victime decît amenințarea, eșecul sau rezistența rebelă.

Credința este starea de toropeală a spiritului, îndoiala — forma sa vigilă.

Tigrii au colți, ideile au aripi.

Sclavii ideilor nu ne-au oferit încă un Spartacus.

Cine este copleșit de aromele prezentului nu are „miros" pentru viitor.

Omul nu se distinge prin aceea că se naște ci prin puterea de a renaște.

Dacă ești unic ești scutit de aspirația de a egala și întrece pe cineva.

Nu mi-e teamă de moarte ci de faptul că dincolo de viață nu voi mai putea gîndi.

Idealul raționalității pure este zero absolut.

Unicul misticism luminos este credința în idealurile nobile.

Prezentul judecă ideile mici, pe cele mari numai istoria.

Nu poți inspecta materia decît dezintegrînd-o.

A crea înseamnă a-ți aduce aminte de ceea ce niciodată nu ți-a trecut prin minte.

Pasul creatorului ignoră cadența trupei.

Ilie DODEA

Cea mai veche carte tipărită în lume se află la Galați

O descoperire cu adevărat senzațională s-a făcut recent la biblioteca V. A. Urechia din Galați. Printre alte incunabule cărți deosebit de rare tipărite pînă în anul 1500 — unul a atras atenția cercetătorilor prin anul imprimat pe ultima pagină a lucrării.

Surpriza bibliofilului a fost deosebită atunci cînd a descifrat cifrele latine. MCCCL XVI, adică anul 1366. Descoperirea era extrem de importantă, deoarece dacă cifrele sînt exacte, faptul dovedește că această carte a fost tipărită cu cel puțin 70 de ani înaintea primei lucrări a lui Gutemberg, inventatorul tiparului modern. Bineînțeles că faptul a produs senzație în lumea specialiștilor, Incunabulul imprimat la Eichestött (R. F. a Germaniei), se prezintă într-o legătură din piele, este scris cu litere gotice și volumul nu are foaie de titlu, fapt ce semnifică că lucrarea a apărut înainte de anul 1841. Pe copertă există o stampă — vignetă înconjurată cu frunze de viță, desenul reprezentînd în prim plan un om lucrînd la un teasc pentru struguri. Literele de la începutul fiecărui capitol sînt miniaturizate iar cele de la începutul fiecărei fraze sînt duble sau umbrite. Pe foaia de gardă a incunabulului, un text în limba franceză atrage atenția bibliofililor asupra rarității operei relevîndu-se că imprimarea volumului este atribuită cunoscuților tipografi Pierre Caesaris și Iohanes Stoll de origine belgiană.

Deși după numele tipografilor ar reieși că lucrarea a fost tipărită în secolul al XV-lea în catalogul unui librar din Frankfurt pe Main, catalog care ține evidența incunabulelor reproduce descrierea unei ediții a volumului aflat la Galați și se dă ca dată tot 1366. De altfel numeroși cercetători din acest domeniu sînt de părere că data nu este greșită, concluzia lor fiind că această carte a fost tipărită înainte de invenția lui Gutemberg. În ceea ce privește valoarea incunabulului redăm cuvintele lui C. Karadja care, aflînd despre existența lui în țara noastră a scris :

„Dacă este vorba de ediția lui Pierre Caesaris și Iohanes Stoll avem de-a face cu o raritate de prim rang, singurul exemplar cunoscut fiind cel de la Biblioteca națională din Paris".

L.T.

NIKOLAI CERKAŞIN

ULTIMA NOAPTE DE VARĂ

Laura Vitalievna Ilina află de scufundarea lainerului „Amiral Nahimov" din jurnalul televizat „Vremea". Nu se ştia nimic precis — ce şi cum anume s-a întîmplat, cîte victime sînt —, dar sufletul îi era copleşit de durere. Parcă ar fi primit deja cumplita veste: Vadik murise. Şi totuşi mintea ei, atît de logica ei minte inginerească, alungă acest gînd, invocă teoria probabilităţii, statisticile marilor catastrofe. Căuta înfrigurată argumente, şi le găsea, argumente care ar fi convins şi pe dumnezeu că fiul ei trăieşte. Băiatul are 28 de ani, nu-i un papă-lapte, terminase armata, făcea sport, era un bun înotător. Şi, desigur, în momentul ciocnirii se afla pe puntea superioară şi nu în cabina metalică din partea dreaptă, unde vaporul primise lovitura aceea groaznică, de berbece. Nu, nu, Vadim n-a fost acolo, n-a putut fi acolo...

Făcu o comandă telefonică urgentă cu Novorosiiskul şi Odesa. Dar nici Odesa nici Novorosiiskul nu-i putură comunica nimic precis. În toiul nopţii, reuşi să răzbată prin avalanşa de telefoane care s-a năpustit asupra primăriei din Novorosiisk. Nu află nimic liniştitor. Vadim nu figura în primele loturi ale celor salvaţi. „Reveniţi dimineaţă" — i se spuse. Dimineaţa nu era departe. Vreme de cîteva ore rămase lîngă telefon, aşteptînd o minune: va suna şi va auzi vocea lui Vadim: „Mamă, fii liniştită, totul e în ordine". Dar telefonul acela nemilos tăcea: o oră, două, trei. La 6 ceru din nou Novorosiiskul. După patruzeci de minute o voce bărbătească plină de compasiune îi spuse că fiul ei nu se afla pe listele celor salvaţi, dar asta nu însemna nimic întrucît apar mereu supravieţuitori, iar listele se completează pe parcurs. „Reveniţi" — îi dădu el curaj. Dar ea nu reveni. Începu să se pregătească de drum.

Nu, nu, nu i se întîmplase nimic grav. În cel mai rău caz a răcit în apă şi acum se află la spital. O să-l caute numaidecît. Pur şi simplu nu-i putuse telefona din salon... Şi nici nu trebuia. O să-l găsească ea singură...

Cu gesturi mecanice îşi făcu bagajul şi, fără să-şi dea seama, puse la fundul genţii o rochie neagră.

La aeroport, bineînţeles, nu mai găsi bilete. Cuvîntul „Nahimov" avu însă efectul unei formule magice şi dispecerul îi găsi un loc la o cursă suplimentară. Zbură pînă la Anapa de unde, în aceeaşi noapte, o maşină de ocazie o duse la Novorosiisk. Şoferul o lăsă la primărie şi refuză să-i ia bani. Cu toate că abia mijea de ziuă, găsi multă lume acolo. Mirosea a medicamente. Pe uşile birourilor albeau tăblite de carton: Moscova, Odesa, Omsk, Chişinău, Riga, Samarkand, Saratov...

Căută biroul unde lucrau reprezentanţii Leningradului. Un bărbat o conduse pe coridor, unde pe nişte foi erau trecute, fără nici o ordine, numele celor salvaţi. La început parcurse în grabă listele, sperînd ca numele căutat să apară dintr-o dată. N-a fost să fie aşa. Atunci urmări cu atenţie numele fericiţilor, unul după altul, o sută, două şi aşa mai departe...

Cu doi ani în urmă căutase la fel, împreună cu Vadik, pe listele reuşiţilor la Politehnică. Nu-l găsiră. Erau foarte supăraţi amîndoi, dar, în cele din urmă, descoperiră, în hol, o listă suplimentară, unde la nr. 7 scria: „Ilin V. S.". Ca şi atunci, alături şi în spate se înghesuiau oameni care, asemenea ei, erau plini de speranţă. Le simţea respiraţiile în ceafă, dar n-o interesa asta.

Iată-l ! ! !

Îşi înăbuşi un strigăt. Se vîri mai în faţă, se aşeză pe vine să vadă mai bine partea de jos a listei:

„Ilin D. S. — Moscova"...

Era un tiz. Căută să se convingă pe sine că iniţialele şi oraşul erau greşite. Nefiind dintre acele femei care îşi fac repede iluzii, citi mai departe, pînă la sfîrşit.

Vadim nu se afla pe listele supravieţuitorilor.

Un bărbat în vîrstă căuta să-şi convingă soţia cu ochii umflaţi de plîns:

— Ascultă ce-ţi spun. În vapor există ceea ce se cheamă „saci cu aer". Presiunea apei nu lasă să iasă aerul şi oamenii pot trăi în ei un timp. Scafandrii au auzit bătăi în bord. S-ar putea să mai salveze pe careva.

Laura Vitalievna se agăţă de această speranţă, dar renunţă imediat. Chiar dacă ar exista asemenea „saci", nu voia să-l ştie pe Vadik într-unul din ei. Ar fi avut o moarte îngrozitoare — în frig şi în întuneric. S-ar fi asfixiat în cîteva ore...

— Tovarăşi, anunţă un bărbat, cei care nu şi-au găsit rudele pe liste sînt rugaţi să urce în autobuzul care va pleca în port, la cheul numărul 15.

În spatele acestui anunţ de rutină Laura Vitalievna deslusi ceva rău, îngrozitor, ceva care i se ascunde.

Femei plîngînd, cu broboade negre, bărbaţi abătuţi se îndreptară spre autobuzul roşu strălucitor, marca „Ikarus". Se alătură cortegiului.

Din vorbe răzleţe şi fraze neduse pînă la capăt înţelese că vor fi duşi în port pentru identficarea cadavrelor. Priveliştea mortii nu o înspăimînta; copil fiind, în vremea blocadei, văzuse atîţia şi atîţia morti: de foame, înghetaţi, arşi de vii, sfîrtecaţi de bombe... Ceea ce o înspăimînta era că printre cei de acolo se va fi aflînd băiatul ei.

„Ikarusul" trecu de poarta de fier deschisă în grabă de paznici care îi priveau compătimitor. Deîndată văzu garnitura: de-a lungul cheiului staţionau cinci vagoane frigorifice argintii. La uşi fluturau pînze negre şi roşii care acopereau şi descopereau inscripţiile feroviare, stridente şi absurde.

Păşi pe un podeţ improvizat, din scînduri proaspete şi intră prin deschizătura îngheţată a primului vagon.

Trupuri congelate de bărbaţi şi de femei, de băieţi şi fete se înşirau culcate, avînd pe piept cîte un cartonaş cu trei cifre. Privirea i se oprea iscoditoare numai asupra bărbaţilor. O voce lăuntrică rostea masinal: „nu-i el, nu-i el". Cele mai multe erau femei şi fete tinere. Unele purtau capoţele aruncate peste cămăşile de noapte, altele elegante rochii de seară sau deux-pièce-uri. Erau dichisite ca de bal — cu cercei, inele... Cele mai multe erau îmbrăcate în flanele uşoare, în tricouri colante fără mîneci, ceea ce însemna că în acea ultimă noapte de vară fusese cald pe mare.

Privirea i se opri uimită asupra une fete cu părul albastru. Privind-o mai atent, înţelese că umerii şi capul îi fuseseră scăldate în vopsea, vopsea de ulei care împreună cu păcura plutise din belşug la suprafaţa apei, după ciocnirea navelor. Realiză dimensiunile coşmarului pe care l-au trăit oamenii aceia: se zbătuseră şi se înecaseră nu în apa curată a mării, ci într-un fel de mîl lipicios şi otrăvitor. Nu cumva Vadim era şi el vopsit ca şi ceilalţi? Nu cumva se afla şi el într-unul din vagoane cu cartonaşul pe piept. Gîndul acesta o sufocă. Îsi stăpîni plînsul şi trecu prin toate vagoanele, pînă la ultimul...

Vadim nu era nicăieri...

Cineva începu să țipe. Era femeia al cărei soț vorbise de „sacii de aer". Își găsise fiica.

Se auzeau bătăi de ciocan în capacele sicrielor aduse de la atelierul de tîmplărie din port. Se lucra cu spor și în perfectă ordine. Cadavrele erau spălate de vopsea, fotografiate, apoi puse în sicrie și acoperite cu capace tapisate. Sub parasolarele multicolore cărate de pe bulevardele falezei se înșirau tot felul de mese : starea civilă, asigurările, evidența militară, procuratura. Aici moartea beneficia operativ de nelipsitele jerbe, de coroane și inscripții, de semnături, ștampile, adeverințe, certificate...

Mai avu totuși puterea să se mire văzînd aceste șiruri pestrițe aflate în fața trenului mortuar de culoarea argintului stins.

Cineva o conduse la bufet și-i puse în mîini un pahar de ceai tare, fierbinte. Apoi fu însoțită la autobuz, apoi la hotel unde i se obținu o cameră în care să stea singură. Era conștientă de toate aceste lucruri cu intermitență.

Se întinse pe pat fără să se dezbrace. Își lăsă capul pe pernă și deîndată simți cum visul și realitatea iau locul unul alteia. Avea impresia că tot ce i se întîmplase va dispărea dintr-o dată, ca un coșmar, și că, lunecînd în somn, va reveni la lumea de altădată, aceea a grijilor obișnuite, cu toate atît de ridicole în comparație cu durerea provocată de căutările de pe cheul numărul 15.

Fu readusă la realitate din binecuvîntata stare în care o cufundase somnul de o discretă bătaie în ușă. Intră un vecin din Omsk, care îi spuse că la prînz, la primărie, va avea loc întîlnirea Comisiei guvernamentale cu rudele celor dispăruți. Laura Vitalievna îi mulțumi, se aranjă și coborî la autobuz.

Sala de ședințe era plină de oameni în doliu. Surori medicale treceau printre rînduri oferind picături cardiacilor și tot felul de alte medicamente. Ea refuză. Locurile din prezidiu fură ocupate. Între cei de acolo se afla și un amiral. Cu toții evitau să privească sala. Un bărbat înalt, cu părul brumat vorbi încet, alegîndu-și cu grijă cuvintele.

— Pînă azi au fost salvați 836 de pasageri. Munca de căutare se desfășoară fără întrerupere. În ultimele 24 de ore au fost aduși la suprafață 13 decedați... Au fost convocate ajutoare suplimentare din partea forțelor maritime ale Mării Negre, a Ministerului Marinei.

Vorbea cum se obișnuise să vorbească, funcționărește. Dacă ar fi găsit alte cuvinte, mai calde, mai apropiate, probabil că Laura Vitalievna ar fi izbucnit în plîns. I se părea că participă la o ședință de producție și, din obișnuință, își scoase carnețelul și începu să ia note : „Fost vap. germ. — 2 elici. p/h „Berlin" — constr. 1925 — 8 punți — lungimea 174 m, lățimea 20". Voia să știe totul despre blestematul acela de vapor care îl luase cu el pe Vadim.

— Sînt întrebări ? — se adresă sălii președintele comisiei după terminarea comunicărilor oficiale.

O femeie cu părul cărunt se ridică în primul rînd :

— Mă aflam pe punte, după aceea pluteam alături de soțul meu. Și acum el nu mai este. Unde o fi dispărut ?

Întrebarea aceasta naivă o surprinse pe Laura Vitalievna, dar vecinul din Omsk îi explică în șoaptă :

— Întreabă același lucru la fiecare ședință, întreabă pe toată lumea...

După ședință plecară cu toții. Laura Vitalievna zăbovi în fața machetei vasului încercînd să pătrundă cu privirea prin labirinturile coridoarelor, scărilor, trapelor. Pe undeva pe aici este cabina lui Vadim. Unde ?

Intră în biroul reprezentantei Leningradului să afle numărul cabinei. Un tînăr brunet vorbea la telefon.

— Vorbiți mai tare ! — striga el în receptor. Vă aud prost... Ilin ? Vadim Stepanovici ? O clipă.

— Vadik ! — țipă Laura Vitalievna și se năpusti peste masă. Doamne, trăiește ! S-a anunțat ! Cum de-a putut să-l înmormînteze înainte de vreme...

Tînărul leningrădean se desprinse de ea, nelăsînd receptorul din mînă.

— De unde, tovarășă ? Liniștiți-vă... Cineva din Odesa se interesează dacă l-am găsit pe Ilin.

Sunase prietenul lui Vadim din Odesa.

I s-au muiat picioarele și pentru prima oară în acele zile cumplite Laura Vitalievna nu mai știu ce-i cu ea.

Își reveni repede. Își ceru scuze. Fu condusă la autobuz.

Hotelul se afla pe malul mării, iar vîntul sufla atît de tare prin coridoarele lungi încît covoraşele ce acopereau mochetele fluturau. În instalațiile de aer condiționat se auzea un urlet, ca de cîine. „Cîinele îl plînge pe mort", își spuse Laura Vitalievna...

Spre dimineață coborî pe malul mării, adună scoici și pietricele și, întorcîndu-se în cameră, le așează în fața fotografiei lui Vadik. Fiul o privea senin, vesel, plin de căldură... „Fii tare ! — își zise ea — fii tare !".

Cei din jur spuneau că are o fire puternică. Supraviețuise blocadei, tot ce a realizat în viață a realizat de una singură ; singură, fără soț, și-a crescut băiatul. Știa să se stăpînească, știa să se conducă pe sine.

Îmbrăcă rochia, își puse baticul negru care îi stinse în suflet și ultimele licăriri de speranță.

Un autobuz special pregătit pentru acea dimineață o duse, împreună cu ceilalți, la primărie. Trebuiau identificate cele 13 cadavre ce fuseseră ridicate cu o seară înainte. Nu mai era necesar să se ducă în port. Pe o masă era un album cu fotografiile celor găsiți... Laura Vitalievna privi cu intensitate fețele acelea schimonosite de grimasele disperării, de ultimul spasm și nu putea înțelege pentru ce acestor oameni le-a fost hărăzită o astfel de soartă. Cu ce și față de cine au greșit ?

Fusese un accident premeditat de cei care conduceau vasul ? Absurd. Nici măcar bunul dumnezeu n-ar fi putut calcula această ciocnire. Un cargou venea din Canada, de la capătul pămîntului, călătorea de mai multe săptămîni și dacă ar fi întîrziat undeva măcar jumătate de minut, cursul lui și al lui „Nahimov" nu s-ar mai fi intersectat în acest punct fatal. Neglijență criminală ? Nici asta nu spunea nimic. „Neglijență", cuvîntul acesta atît de obișnuit, de domestic nu poate avea nici un fel de legătură cu muntele acela de cadavre, care tot creștea, de pe cheul numărul 15. Poate, într-adevăr, fusese lovitura destinului... De 30 de ani, Laura Vitalievna avea de a face cu datele atît de exacte ale radiofizicii, cu precizia ei severă ; era înconjurată de cauze și efecte bine determinate...

Ziua întreagă îi întrebă pe toți despre toate : și pe cei norocoși, care s-au putut salva, și pe comandanții de pe „Nahimov", pe scafandri, pe mecanici, pe navigatori, pe piloți, pe anchetatori — pe toți cei care, direct sau indirect, au avut vreo legătură cu scufundarea vaporului. Avea o memorie de bandă magnetică, astfel că atunci cînd, la una din întîlnirile cu comisia, ministrul flotei maritime luă creta și începu să scrie pe tablă noduri și tone, viteză și masă, pentru a demonstra forța loviturii, ea observă că cifrele privind deplasamentul cargoului fuseseră rotunjite cu cîteva tone. Asta o făcu să nu mai creadă nimic din ceea ce li se spunea despre accident.

— Ce importanță mai au tonele astea în plus ? — oftă trist vecinul din Omsk, privind calculele de pe tablă. Oricum ai socoti, pe cei duși nu-i mai întorci...

— În ultimele 24 de ore au mai fost găsite 7 persoane — comunică cu glas de robot vicepreședintele comisiei... Cu toate dificultățile existente, scafandrii au cercetat noi cabine... Suprafața de investigare a fost lărgită, se folosesc intensiv mijloace auxiliare de salvare — vase, aviație. Sînt întrebări ?

Și din nou se ridică, în primul rînd, femeia cu părul cărunt :

— Stăteam pe punte, apoi pluteam alături de soțul meu. Acum însă el nu mai este ? Unde o fi dispărut ?

Laura Vitalievna ieși din sală...

În timpul nopții căzu în obișnuita stare de semisomn. Se sculă să-și ia picăturile... Dimineața se duse să se uite din nou prin albumul cu fotografii. Vadim nu se afla printre cei găsiți în ajun.

Neobosită și dornică să afle cît mai multe, vorbi toată ziua cu pasagerii leningrădeni de pe vapor. Alcătuia din frînturi tabloul ultimelor clipe din viața lui Vadim. Un tînăr îl văzuse la bar, nu cu mult timp înainte de ciocnire. Ghida își amintea că Vadim dansase cu o studentă de la Institutul de literatură. O chema, pare-se, Nadia. „Și acum ce-o să se întîmple?" — îl întrebase pierdută fata, „Acum va fi sfîrșitul..." — îi răspunsese zîmbind Vadim.

— Zîmbea? Sînteți sigură că zîmbea? — întrebă Laura Vitalievna.

— Da, confirmă cealaltă. Știți, s-a comportat foarte calm. Fata nu știa să înoate iar el o ținea la suprafață. N-aveau centuri de salvare. O vreme eram alături, așa că am văzut cum o femeie care se înneca s-a agățat de Vadim. Ea nu știa ce face. A încercat s-o țină și pe ea. S-a mai apropiat de ei încă o fată care se înneca, atunci au dispărut cu toții sub apă, s-au dus ciorchine la fund.

Laura Vitalievna nu mai rezistă. Din piept îi izbucni un geamăt greu...

Seara, în sala de ședințe a primăriei, într-o liniște mormîntală, vorbi un bărbat cu părul alb. Semăna la chip cu un poet cunoscut. Vorbi sec, fără înfloriturii:

— În afara scafandrilor, căutarea celor înecați se face și cu ajutorul aparaturii submarine. A fost cercetată o suprafață mare pe fundul apei, de la locul ciocnirii pînă la punctul unde s-a produs scufundarea. Au fost aduse la suprafață încă 8 victime. Vadim nu se afla printre ele.

Trecu încă o zi a ședерii la Novorosiisk, zi care nu se deosebi cu nimic de celelalte. Și mai trecu una și încă una... În fiecare dimineață fotografiile celor găsiți erau din ce în ce mai puține: cinci, patru, trei... Și din ce în ce mai puțini oameni îmbrăcați în negru veneau seară de seară în sala de ședințe a primăriei. Cei care i-au găsit pe ai lor și i-au dus acasă erau în ochii Laurei Vitalievna aproape fericiți.

Pe Vadim tot nu-l găsiră.

La sfîrșitul săptămînii Laura Vitalievna știa totul despre „Nahimov", despre căpitanul său, despre echipaj și pasageri, ca un veritabil expert.

Vaporul fusese în trecut un spital plutitor german — „Berlin" — și mai fusese o dată scufundat, de o mină, în 1945. Străbătînd mările timp de șaizeci de ani se pregătea de o binemeritată odihnă. La Odesa i se făcuseră deja formele pentru scoaterea din uz. Plecase în ultima lui cursă, care, într-adevăr, avea să fie ultima. Cel mai mult, însă, a tulburat-o ceea ce i-a spus un cineast din Moskova, făcînd-o din nou să se gîndească la semnele soartei neîndurătoare: „Mosfilmul" obținuse aprobarea să folosească vasul, în toamnă, pentru a turna filmul *Catastrofa*...

În noaptea următoare scrise ministrului marinei, solicitîndu-i să răspundă la cîteva întrebări:

„De ce — întrebă ea fără menajamente — nu există în Marea Neagră măcar un singur vapor de intervenție? De ce pe „Nahimov" nu s-au făcut niciodată exerciții cu bărcile de salvare? De ce mersul acestui imens vas de croazieră a fost astfel întocmit încît complicata manevră a ieșirii din port se făcea noaptea? De ce ajutorul comandantului a repartizat pasagerii de sub punte în cabine de o clasă inferioară celei indicate pe bilete?".

Și încă o mulțime de alți „de ce", pînă la cel din urmă amănunt: de ce covoarele de pe culoare și de la ieșiri nu fuseseră prinse cu clape metalice? Chiar și fleacul acesta a costat viața multora: în momentul în care vaportul avariat a început să se încline, covoarele lunecau sub picioare, împiedicînd oamenii să iasă pe punte.

Predă scrisoarea comisiei.

Dimineața, cînd deschise ochii, simți că în ziua aceea trebuia să se întîmple ceva foarte important. În autobuz, în drum spre primărie, spuse vecinului din Omsk:

— Azi o să apară, presimt asta...

Pe fereastra autobuzului se perindau clădiri strălucind în soare, oameni eleganți și veseli, năvalnica vegetație din sud. Nu-i plăcuse niciodată Novorosiiskul, nu oraș-port zgomotos, prăfuit, cu o climă capricioasă, cu fabrici din ale căror coșuri înalte ieșea necontenit fum... Întotdeauna evitase să treacă prin acest oraș și nu-și imaginase vreodată că va rămîne aici trei săptămîni...

În acea zi Pasternak, așa îl chema pe locțiitorul președintelui comisiei, anunță că un scafandru se înecase în corpul vasului și, drept urmare, s-a hotărît sistarea căutărilor celor dispăruți. Scoaterea la suprafață a vaporului era nerentabilă.

Pasternak le vorbi de costul metalului, care nu ar fi acoperit cheltuielile ridicării, dar Laura Vitalievna nu mai asculta nimic. Era o nouă lovitură și, pentru prima oară după trei săptămîni, începu să plîngă în hohote. Dădu la o parte paharul cu picăturile calmante ce i se oferea și părăsi sala de ședințe, abia ținîndu-se pe picioare. Cineva o ajută să iasă în parculeț, altcineva o așeză pe o bancă, un altul îi spuse să meargă pe cheul numărul 15, unde rudele celor dispăruți vor primi urne cu nisip luat de pe locul scufundării.

— Pentru ce? — întrebă ea în șoaptă.

— Se face o înhumare simbolică — îi explică cineva. Și porni resemnată spre autobuz...

...În sicriul gol așezară o urnă de lemn, neagră, care îi amintea de penarul cu care Vadim se ducea la școală.

Nu mai avea lacrimi. Totul secase: durerea, disperarea, spaima. Și dintr-odată i se făcu ciudă, pur și simplu ciudă... Cum adică? Asta era tot ce-i rămăsese de la fiul ei? De la Vadik al ei? Era, fără îndoială, o glumă proastă...

Se depărtă de sicriul acela fals. Merse fără țintă, de-a lungul cheurilor, sub portalurile de oțel ale macaralelor uriașe, pe lîngă bordurile ruginite ale vaselor descărcate, trecu peste șine, peste cabluri de acostare... Vîntul îi flutura baticul negru, atît de nepotrivit pe arșița aceea.

Într-un loc îndepărtat al portului văzu un mic vas militar care avea pe drapel o cască de scafandru. Un marinar mai în vîrstă, cu epoleți de ofițer venea din urmă, strigînd cuiva care se afla pe punte:

— Spune-i mecanicului să-i dea drumul. Tragem o fugă pînă la „Nahimov" și înapoi.

Parcă fu trezită din somn. Se apropie de ofițer și, explicîndu-i cu poticneli cine este și de unde, îl rugă s-o ia cu el...

— Cum să vă spun, vasul e militar — îi răspunse încurcat marinarul. Nu prea avem voie să luăm pasageri...

Nu refuză categoric, ceea ce îi dădu Laurei Vitalievna o fărîmă de speranță. Ofițerul părea să fie comandantul vasului. N-ar fi vrut să refuze o femeie în doliu. Fruntea arsă de soare și de vînt i se încreți, se gîndea cum să treacă peste prevederile severe ale regulamentului. În cele din urmă îi spuse hotărît:

— Urcați la bord. Am să cer șefilor aprobarea. Sper să accepte, fiind vorba de o treabă ca asta... Biriukov — strigă el pe cineva de pe vas — condu-o pe măicuța în cabina companiei...

Laura Vitalievna se așeză într-un colțișor și așteptă să i se hotărască soarta. Da, da, soarta, acum era sigură de acest lucru. Numai să reușească să ajungă la locul cu pricina. Iar acolo... Acolo își va găsi fiul ea singură. În fața durerii ei valurile se vor retrage și va ajunge pe nenorocitul acela de vapor. Iar dacă nu se vor retrage înseamnă că va fi din nou împreună cu Vadim. Pentru totdeauna.

Un matroz în veston alb îi puse în față o cană emailată cu o fiertură maro-închis, aburindă.

— Trebuia s-o umpli să se verse! — apăru în cabină ofițerul. Scoase din bufet o ceașcă albă din porțelan, cu o ancoră aurie și turnă în ea compotul.

— Mîncați sănătoasă. Șefii au dat aprobarea.

Laura simți că era din nou capabilă să perceapă mirosurile, culorile, sunetele. În orice caz, în compot scăpaseră și o pară uscată.

Nu se știa de ce ieșirea din port întîrzia. Abia după ce s-a întunecat bine vasul se desprinse de

cheu. Ofițerul o invită pe puntea de comandă... Ea privi ceasul și o cuprinse neliniștea : era 22 și 30 ! Exact la această oră : „Nahimov" părăsise gara maritimă. Așadar, totul fusese ca și acum în acea ultimă noapte de vară. Înseamnă că Vadik văzuse același țărm, aceleași stele, aceeași beznă ademenitoare sfîșiată de luminile portului... În stînga se legănau culmile Marelui Caucaz, înșelător de apropiate, cu povîrnișurile în semicerc. O lună plină se desprinsese de munți și începu să urce încet, maiestuos. În stînga strălucea Luceafărul, în dreapta globul minuscul al lui Jupiter. „Stelele sînt ochii domnului", își aminti ea cuvintele nu mai știa cui. Aici, sub cupola eternității, catastrofa vaporului nu mai apărea atît de cumplită, atît de absurdă. „Așa a hotărît acest cer nemărginit, așa s-au rînduit semnele cerești"...

Ofițerul tăcea, nu tulbura dialogul ei cu stelele. Îi era recunoscătoare că n-o întrebase nimic, că nu încercase s-o consoleze. El avu grijă să li se aducă ceva de îmbrăcat, pe punte se făcuse răcoare. În lumina lunii, cu gluga pe cap, bărbatul părea un astrolog. Era înconjurat de planete, munți, abisuri, de sfeșnice și instrumente, de antene rotitoare, stătea drept, neclintit, ca un preot pe terasa templului. Rupse tăcerea și spuse o singură frază pe care ea o primi ca pe un mare și înțelept adevăr :

— Dacă marea nu l-a dat, înseamnă că marea are nevoie de el.

Da, da, desigur, așa era. Dintr-odată înțelese : fiul ei a devenit o părticică a mării. Marea i-a smuls ultima respirație, care, de-acum, pentru totdeauna se va auzi în zgomotul valurilor.

Pe mal se aprinse un reflector și o rază albastră lunecă pe apă... Și Laurei Vitalievna i se păru că vede, înălbindu-se, corpul imens al vasului culcat pe o parte, luminile lui, o fantastică pădure plutitoare de frînghii și împletituri mișcîndu-se deasupra. Își scoase de pe cap baticul, îl aruncă peste bord, încredințată fiind că-l va găsi pe Vadim și-l va acoperi.

La locul scufundării se mai aflau cîteva vase de salvare.

— Ei, ce mai e ? — strigă ofițerul. Ați mai găsit pe cineva ?

— Nu, i se răspunse de acolo.

Comandantul o luă pe Laura Vitalievna de braț.

— Să mergem... Să-i pomenim pe toți.

Coborîră în cabina companiei. La masa din stînga stăteau marinarii cei mai vîrstnici, la cea din dreapta, cei tineri. Fu adus orez dulce cu stafide. Comandantul ordonase să se facă o colivă pentru pomenirea celor morți. Au mîncat-o cu lingura, deși după obiceiul vechi se mînca cu mîna... Ea înghițea cu lacrimi privindu-i recunoscătoare pe acești oameni care-i pomeneau pe morți, pe „Nahimov", pe fiul ei — ca și cum ar fi fost de-ai lor.

Fu condusă într-o cabină îmbîcsită de miros de tutun, de sare și de iod. Își scoase pantofii și se întinse pe patul de fier. O acoperiră cu o manta neagră marinărească. Imediat alunecă în somn și dormi profund, așa cum dormise în acea ultimă noapte de vară.

NOTA REDACȚIEI. În ultima noapte de vară a anului trecut (1986 — n.t.) s-a produs cea mai mare catastrofă din istoria transportului maritim (din țara vecină — n.t.). Cargoul „Piotr Vasev", venind cu o încărcătură de orz din Canada, a lovit bordul vasului de croazieră „Amiral Nahimov". În această tragedie au pierit în jur de 400 de marinari și pasageri. Au fost salvate 836 de persoane. Așa cum a dovedit ancheta, avaria a fost urmarea neglijenței criminale a căpitanilor celor două vase, a unor grave încălcări a regulilor de securitate privind navigația maritimă...

În românește de **Daniel DIMITRIU**

(Fragmente. Originalul apărut în revista „Iunosti", nr. 3/1987).

inscripție pe un album

(urmare din pag. 219)

trat personalitatea definită încă din țară, dovadă piesele de grafică și pictură care le păstrează semnătura în colecția de artă a Muzeului R. S. România („Stradă din București", 1942, de Natalia Dumitrescu și „Peisaj din Bulgaria", 1947, de Alexandru Istrati, în aceeași colecție). De la un realism cu largi imixtiuni lirice, cu o anumită tentă romantică, cei doi artiști au evoluat pe căi foarte diferite.

Natalia Dumitrescu trece, în deceniul 5, printr-o fază a portretului și autoportretului fauv și chiar expresionist, culoare și geometrie frapantă în prim plan, adîncirea și fixitaeta privirii fiind o dovadă dublă și o îmbinare caracteristică de procedee. Apoi se îndreaptă spre compunerea decorativă de desene (care au ca sorginte iia românească) sau de obiecte (în special cubice și păpuși) care fac pe privitor să se gîndească la începuturile colajului, la geometriile lui de după mișcarea Dada, apoi la designul actual, remarcînd peste tot o ingenuitate copilărească. Contribuția ei a fost remarcată sentimental de o sonia Delaunay și de criticii R. V. Sindertael, Herta Wesher, Georges Boudaille, Michel Seuphor, ș.a. Este o artă foarte comunicativă, care incită, dă senzația unei plaje abstracte și totuși psihologic concretizate în atmosfera jocurilor de copii pe nisip, cu forme, cuburi, culori și păpuși.

Dorohoian, spre deosebire de soția sa bucureșteancă, *Alexandru Istrati* este un teluric al peisajelor grele, dealuri și unduiri asemănătoare locurilor natale, unde pădurea cîntă a Eminescu și Enescu. Din plămada inițială s-au născut mai apoi ritmurile nervoase ale compozițiilor în albastru, în roșu. Panourile sînt atît de profund vibrate/vibrante, încît, prin anii 60—70, pot fi luate drept alcătuiri obiectuale sau regie de obiecte în spațiu restrîns. Merge foarte departe cu această stare a picturii, prin care se ia la întrecere cu cei mai buni constructiviști, după cum apreciază J. J. Léveque și I. A. France. Mai tîrziu, structura lucrărilor sale va fi comparată, de Kojiro Akage, cu arta magnifică a caligrafiilor nipone. Analogia este posibilă, dacă o înțelegem ca paralelism, nu ca influență sau rezonanță tîrzie.

Pe scurt, o lectură plăcută și constructivă, care îndeamnă la meditație asupra oamenilor și a sensului de viață a artei lor.

Semne bune anul are !

Catrinel

Luca și Matei

Lucian

Alina

LIMBAJUL ANIMALELOR

Una din teoremele informaticii, disciplină care stă la baza ciberneticii, se enunţă după cum urmează: o cale de transmisie este un mijloc material prin care se transmite informaţia. Dar pentru ca informaţia să poată să fie transmisă şi, bineînţeles, primită de destinatarul ei, trebuie să există sisteme determinate de semne de diverse ordine şi complexităţi care să fie simboluri ale unor stări, condiţii, situaţii, procese sau fenomene.

Cîte sisteme de semne nu sînt în lume! În această privinţă nimic nu poate întrece natura, şi ea nu poate fi acuzată de parcimonie. Insectele, peştii, amfibiile, păsările şi o mulţime de alte animale se explică între ele prin mijlocirea semnelor-gesturi, a semnelor-mirosuri, a semnelor-pete de culoare, a semnelor-sunete... Cele mai multe dintre animale sînt poliglote şi utilizează în general mai multe procedee de transmitere a informaţiei.

Cea mai veche este calea de transmitere chimică. Limba cea mai veche este aşadar cea a mirosurilor, şi foarte multe animale se folosesc de ea.

Larvele de raci sînt absolut fără apărare, aşa încît trebuie să petreacă mai multe săptămîni cu mama lor, ascunşi sub pîntecele ei. Cu toate acestea din cînd în cînd foamea le obligă să-şi caute hrană. Dar apa riului este deseori tulbure; fundul abundă de obstacole pentru minusculele larve şi dacă, pe deasupra, mai este şi noapte, nu riscă ele să se rătăcească? Or, ele regăsesc de fiecare dată refugiul, fără probleme, căci mama lor pentru a le ghida, emite semnale chimice speciale.

O muscă comună descoperind o hrană abundentă, se aşează pentru a se ospăta, şi imediat ştirea se răspîndeşte în jur. Ea secretă într-adevăr o substanţă specială căreia i s-a dat numele de „factorul muştii". După ce au primit importanta veste celelalte muşte se grăbesc spre festin şi nu întîrzie să se pună grămadă pe suculenta hrană.

Coleopterele, pentru a se regăsi reciproc utilizează un alt mijloc de comunicare. La căderea nopţii în luminişuri şi pe marginea drumurilor se aprind mici felinare verzui. Sînt licuricii sau viermii strălucitori, care încep să-şi emită semnalele lor. La drept vorbind licuriciul masculin e o coleopteră perfect normală, nu un vierme, şi zboară bine. Femela, dimpotrivă, îşi merită numele: e apteră şi seamănă cu o larvă. Pentru a-şi face cunoscută existenţa, dorinţa sa de a nu rămîne singură, ea îşi aprinde „lanterna", situată la extremitatea abdomenului. „Sînt aici!" semnalizează ea, şi apelul ei nu rămîne fără răspuns.

Elefanţii au un procedeu de comunicare particular. Ei îşi transmit multe informaţii servindu-se de urechi şi de trompă. Dacă un elefant întinde urechile spre înainte, aceasta înseamnă că e excitat, dacă ridică trompa în aer, vrea să spună că încearcă o mare spaimă, şi dacă începe să-şi pipăie capul cu trompa e semn că încearcă să-şi depăşească frica.

Din numeroasele sisteme de informaţie care există în regnul animal niciunul nu a suscitat atîtea păreri contrare ca sistemul de comunicaţie sonor. Omul, ca şi animalele, foloseşte semnale sonore. Dar poate fi numită limbaj comunicarea prin intermediul sunetelor la animale? Marii gînditori ai antichităţii au încercat deja să răspundă la această întrebare esenţială, dar secole mai tîrziu, ea rămîne acelaşi obstacol pentru spirit. Putem să ne facem o idee despre asprimea dezbaterilor din cartea lui P. Flourens, **Despre instinctul şi inteligenţa animalelor** (1841).

Se poate citi aici că Aristotel declară că unele animale sînt capabile să perceapă sunetele şi să facă distincţie între sunete diverse. Plutarh recunoaşte de asemenea că animalele au o voce, dar nu limbaj. Montaigne este mai puţin moderat. Pentru el animalele au de asemenea un limbaj, pe care noi nu-l înţelegem, dar din vina cui? Dupont de Nemours îşi imaginează că animalele sînt dotate cu cuvînt, şi, mai rău, îşi închipuie că înţelege limbajul lor... Pot fi înmulţite exemplele în care se exprimă puncte de vedere diametral opuse, dar e mai nimerit fără îndoială să ne informăm ce gîndesc lingviştii în legătură cu aceasta.

La întrebarea pusă lingviştii contemporani răspund afirmativ. Ei estimează într-adevăr că limbajul este un sistem constituit din semne de acelaşi ordin. De unde limbajul sonor, limbajul desenelor, al gesturilor, al mirosurilor etc. Mai mult, chiar comportamentul animalelor este considerat ca un „limbaj de grad redus."

Ghidrinul mascul, văzînd o femelă cu burta plină de ouă, execută un dans nupţial, dar el face acelaşi lucru la vederea unui model reproducînd o femelă cu burta umflată, de unde se poate deduce că pentru mascul, în ansamblu importantă este femela. Informaţia sa provine cu toate acestea de la puţine lucruri: forma şi volumul burţii, care furnizează o reprezentare a ansamblului fenomenului, fiind un semnal al acestuia sau semnul său. Dat fiind faptul că comportamentul animalelor se divide într-un lanţ de asemenea acte, doctorul în filologie Y. Stepanov conchide: „Pînă în prezent problema «limbajului animalelor» a fost pusă într-o manieră prea exclusivistă. Or, din punctul de vedere al semioticii moderne, problema nu e de a şti dacă există un «limbaj al animalelor», nici cum se manifestă acesta. Mai degrabă ar fi potrivit să spunem: însuşi comportamentul instinctiv al animalelor este un fel de limbaj fondat pe semne de ordin inferior. În gama fenomenelor lingvistice sau paralingvistice, nu e vorba, în fond, decît de un «limbaj de nivel inferior»" (Y. Stepanov, **Semiotica**, 1971).

Aşadar, animalele nu sînt lipsite de darul cuvîntului. Dar ce reprezintă „cuvintele" lor? Pînă de curînd mulţi erau convinşi că toate sunetele animalelor folosesc numai pentru exprimarea emoţiilor; teamă, iritare, bucurie, durere, adică nu informează decît asupra stărilor lor interioare. Iată ceea ce scrie despre aceasta profesorul N. Jinkine, eminent specialist de fiziologie şi de psihologie a cuvîntului, care s-a consacrat studierii limbajului maimuţei etiopiene hamadrias: „După o opinie curentă, sunetele animalelor, inclusiv ale maimuţelor, nu servesc la desemnarea obiectelor, şi sînt în general considerate ca exprimînd exclusiv stări emoţionale. E o greşeală. E exact că se dezvoltă o serie de stări expresive schimbătoare, dar sunetul semnalează o situaţie, fără a se limita la relevarea acestor stări. Dacă, după ce te-ai ascuns îndărătul unei stînci, nu departe de ceata de maimuţe, ,legeni o prăjină lungă prevăzută cu o plasă animalele încep să emită strigăte puternice „ak, ak, ak". La hamadrias „ak, ak" are un sens signaletic concret. Apare într-o nouă neaşteptată şi informă situaţie de pericol. Hamadrias sînt dotaţi cu un mecanism de receptare şi de emitere a comunicării. În plus e evident că ei informează nu asupra stării lor emoţionale, ci asupra unei schimbări a situaţiei concrete. La ieşirea din sistem comunicarea se exprimă ca un efect acustic întotdeauna constant de tip „ak, ak, ak". La recepţie această comunicare este tratată diferit după individ. Unii freacă una din labele anterioare de sol, alţii privesc în jur, mamele îşi iau puii în spate şi nu răspund întotdeauna la strigăt. Dacă o maimuţă e în curs de a purica pe alta, se opreşte. Astfel, informaţia primită în cursul comunicării este transformată după canalele cele mai diverse şi diferenţiată după membrii cetei".

Prin intermediul semnalelor lor animalele pot să transmită de asemenea noţiuni destul de abstracte.

Noaptea sau la revărsatul zorilor un bondar produce uneori un zumzet deosebit, care înseamnă că temperatura în cuib e anormal de ridicată. Auzind acest semnal, locuitorii „cetăţii bondarilor" încep imediat să bată frenetic din aripi pentru a aerisi cuibul. „Trompetistul" are de asemenea o altă obligaţie. În zori el informează pe toată lumea că e timpul să se scoale şi să se apuce de lucru.

„Cuvintele" sînt necesare animalelor şi pentru a preveni că teritoriul este ocupat. Emiţînd diverse semnale insectele, peştii, păsările, şi celelalte animale îşi fac „declaraţii" de dragoste, îi învaţă pe micuţii lor să trăiască, cheamă în ajutor sau ameninţă. Nu

există fără îndoială nici o situație importantă și nu se petrece nici un eveniment major în care animalele să poată să se lipsească de semnale sonore. Și aceasta e de înțeles. Sistemele de comunicare pe baza semnalelor sonore prezintă multe avantaje față de alte sisteme de comunicare. Sunetele permit transmiterea unui mare volum de informații. Datorită sunetelor produse de inamic sau de eventuala pradă aceștia pot fi reperați.

Acest sistem mai prezintă un mare avantaj. Animalele sînt foarte des informate asupra unei situații nu observînd-o în mod direct, ci prin semnalele congenerilor lor. În plus, intermediarul nu se rezumă să transmită formal niște date, ci poate concretiza particularitățile situației existente: să evalueze un pericol, să înțeleagă necesitatea acțiunii colective. Grație acestui fapt informația suferă într-o anumită măsură un tratament prealabil și este transmisă celorlalte animale sub o formă „rafinată". În acest fel posibilitățile animalului cresc în mod notabil.

Cîte „cuvinte" utilizează așadar diferite animale? De mult timp naturaliștii numără sunetele produse de păsări și celelalte animale. În Franța, în secolul al XVII-lea, apărea o carte consacrată examenului detailat al sunetelor glștii. În 1800, un naturalist german compunea „lexicuri" ale limbajelor cînelui, pisicii și găinii. În 1807, Dupont de Nemours, deja amintit, comupunea un „lexic" al ciorilor, lucrare care îl costase după cum se plîngea el însuși, două ierni, și multe necazuri datorate de amorțirea picioarelor și mîinilor provocata de frig.

Acordînd omagiul cuvenit entuziasmului naturaliștilor din secolele trecute să ne referim la datele mai obiective ale savanților contemporani. Cîte „cuvinte" utilizează așadar diferitele specii de animale?

Pentru a-și ține congenerii la curent cu tot ceea ce se întîmplă și a-și comunica reciproc informațiile necesare, insectele se mulțumesc cu 13 „cuvinte", deși o specie oarecare nu utilizează niciodată mai mult de șapte.

Insectele rezervă puțin timp „discuțiilor". Toată viața se închid în mutism, și doar cîteva sînt capabile să emită semnale sonore în copilărie. Dar e vorba de foarte rare excepții; în rest, ele tac, unele mai mult decît altele. Se scurge un timp destul de lung înainte ca greierii, acești cîntăreți reputați să înceapă să cînte. Durata perioadei mute variază de la doi ani la unele specii, la patru ani, la altele. Dar recordul de longevitate printre insecte aparține unui greier care trăiește în America de Nord, și a cărui larvă petrece în jur de 17 ani sub pămînt. Apoi, după ce a cîntat un timp, greierele moare.

Printre pești, campionii mutismului sînt heringul, sardeaua și gardonul. Broasca are șase „cuvinte"-strigăt. „Vocabularul" lui alectoris kakelic conține 19 semnale; pentru a „conversa" puii de găină și găinele se folosesc de 6 și respectiv 24 de „cuvinte". Păsărelele emit semnale mai numeroase, care sînt în general împărțite în mai multe categorii principale: semnale de zbor, de aterizare, nupțiale, de alimentație; tinerele păsări au semnale de apel, de cerere insitentă, de pericol. Numărul global al acestor categorii variază de la o specie la alta. E de 14 la mierla neagră, de 25 la pitulicea cenușie, de 20 la pițigoiul cărbunar. Fiecare categorie se divide la rîndul ei în altele, care precizează informația transmisă. Canarul, grație nuanțelor „pronunției" singurului sunet „tetterett" poate comunica semenilor săi patru mesaje diferind unul de altul numai prin detalii. Sensul lor este aproximativ următorul:

Eu, canar, sînt aici. Nu zbor. Răspundeți.

Eu, canar, sînt aici. Sînt liniștit.

Eu, canar, sînt aici. Îmi iau zborul. Vă propun să mă acompaniați în zbor.

Eu, canar, sînt aici. Zbor.

Și dacă sînt adăugate aceste semnale și cîteva altele la semnalele principale, canarul are 29 cu totul.

Dar care e situația vocabularului mamiferelor? Printre ele girafa și okapi sînt consedirate cele mai silențioase. Nici ornitorincul și nici echidna nu sînt mai vorbărețe.

Gliridele, care trăiesc în pădurile de foioase seamănă cu veveriței. Dar, cu toate că aparțin aceleiași familii, nu utilizează același număr de semnale. Hîrciogii emit cel mai mare număr de semnale pentru a comunica. Ei pot să cînte, să scoată strigăte, apărîndu-se sau atacînd, să grohăie pe un ton amenințător, să scrîșnească din dinți, să piuie în timpul somnului lor hibernal, să susure atunci cînd fac curte. Comparativ cu hîrciogii de pădure și cu pîrșii, pîrșul de pădure posedă sortimentul cel mai sărac de sunete. Furnicarii, dimpotrivă, sînt destul de locvaci, avînd 19 semnale în repertoriul lor de sunete.

După împrejurări, porcii, vulpile și pisicile utilizează 23,36 și 21 de „cuvinte" diferite. Se cunosc cel puțin 40 de semnale la hamadrias, care nu e, totuși, animalul cel mai vorbăreț, laurii revenind maimuțelor antropoide și delfinilor.

Traducere și prelucrare (după **Limbajul animalelor**, de L. Stișkovskaia)

P. CONSTANTIN

SECRETUL ALFABETULUI ARMEAN

Alfabetul armean a fost elaborat în decursul anilor 405—406 de către Mesrop Maștoț, fiul lui Vardan, bărbat de seamă din satul Hațekaț, arată specialiștii în armenistică. În copilărie Mesrop a învățat carte grecească, apoi a venit la curtea lui Arșakuni, împărat al vechii Armenii Mari, devenind slujbaș în divan (cancelaria imperială) și executor al ordinelor împărătești. Pe vremea lui limba și scrierea oficială erau cele siriene, încît poporul unei țări de peste 300 000 km² nu înțelegea nimic și nu trăgea nici un folos din cultura vremii. Crearea unui alfabet național era privită, însă, nu numai ca soluția unei asemenea probleme, ci și ca o cale a salvării poporului de asimilare de către vecinii din sud-vest, îndeosebi perșii, iar mai tîrziu migratorii din est. Așa se explică interesul înalților ierarhi ai bisericii armene, al curții împărătești pentru dobîndirea unei scrieri proprii. Se poate pune întrebarea de ce nu a fost adoptat vreunul din alfabetele cunoscute cu 1500 de ani în urmă, cum ar fi cel grecesc, larg răspîndit în lumea creștină a Orientului? Răspunsul pare simplu acum: pentru că cele 36 de sunete ale limbii armene nu puteau fi exprimate satisfăcător de cele 24 de semne ale alfabetului grecesc.

Și totuși...

Pentru a fi sprijinit în dorința de a crea un alfabet adecvat limbii armene și bogatei sale culturi, Mesrop Maștoț, devenit cleric, a cerut sprijinul lui Saak, Catolicos (Patriarh) al bisericii armene, iar acesta s-a adresat, la rîndu-i, împăratului de atunci, numit Vramșapuh. Intre timp — cum spune unul din discipolii lui Mesrop, Movses Horenaț, autor al unei **Istorii a Armeniei**, scrisă în a doua jumătate a secolului V, șahul Persiei suzerane i-a poruncit împăratului să plece cu oastea lui în Mesopotamia, spre a o pacifica. Pentru cercetătorul tainicului alfabet armean este mai puțin important faptul că vasalii și-au îndeplinit obligația către imperiul persan. De mare valoare documentară sînt mărturiile cronicarilor din secolul V (printre ei, un alt elev al lui Mesrop, Koriun, care îndată după moartea magistrului a scris **Viața lui Maștoț**, apoi Lazăr Parbeți, și el istoric al Armeniei, contemporan cu cei amintiți etc.), care arată că, în timpul acestei expediții militare, la împăratul armean s-a înfățișat un preot, pe nume Abel și s-a oferit să adapteze pentru limba armeană scrierea pe care o deținea episcopul Daniil, apropiat lui. Dar împăratul n-a acordat atenție ofertei decît după ce s-a întors în țară și a aflat despre strădaniile zadarnice ale lui Mesrop și ale altor învățați, de a elabora o scriere specifică limbii armene. Povestindu-le despre întîlnirea cu acel Abel și despre spusele lui, aceștia l-au îndemnat să trimită neîntîrziat un sol care să vadă despre ce este vorba. Găsindu-l pe Abel, trimisul — Vahrici din neamul Haduni — a mers cu el la episcopul Daniil, care le-a arătat scrierea păstrată de el, o succesiune de litere inventate din vechime; ele erau dispuse după ordinea alfabetului grecesc. Împăratul, patriarhul Saak și Mesrop s-au bucurat mult cînd solul a adus vestea.

Dar greul abia de acum începea!

Maștoț a învățat el însuși, apoi a predat elevilor săi acest alfabet

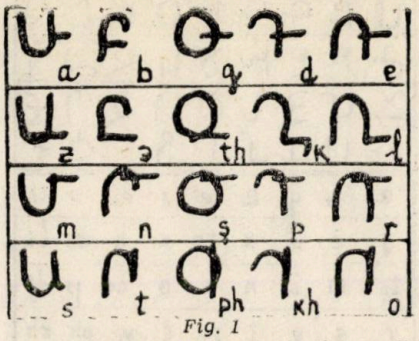

Fig. 1

vreme de vreo doi ani, ba unii au început chiar să traducă în limba armeană scrieri bisericești, folosind noile semne... Curînd însă a ieșit la iveală faptul că scrierea era necorespunzătoare sunetelor limbii armene. Atunci a plecat însuși Mesrop în Mesopotamia, dar episcopul Daniil nu l-a mai putut ajuta cu nimic. Mesrop a pornit mai departe, în țara Arama (Siria), vizitînd orașele Edessa și Amida. La Edessa, spun istoricii, s-a întîlnit cu un retor păgîn, numit Platon, care avea în seamă arhivele. Acesta s-a străduit, împreună cu oaspetele său, să găsească semne grafice corespunzătoare graiului armean, dar în zadar. Și atunci l-a sfătuit să-l caute pe Epifanie, un învățat care-i fusese magistru. Cronicarii spun că Maștoț i-a urmat sfatul și l-a căutat la Samosata pe Epifanie, dar acesta murise ; trăia în schimb unul din discipolii săi, pe nume Rufin (Ropanos). Alții spun că la Edessa Mesrop și-a împărțit învățăcei cu care venise în două grupe, unii urmînd să rămînă pentru a studia scrierea siriană, alții — să plece la Samosata pentru a cunoaște mai bine scrierea grecească. Spre final, după ce menționează că nimeni n-a putut să-l ajute pe Mesrop în desăvîrșirea scrierii armene, discipolii și biografii săi simplifică oarecum lucrurile, pretinzînd că prin rugăciuni, post, viață monahală și meditație ar fi izbutit, „cu sfînta lui dreaptă, să zămislească, asemenea unui părinte, minunatul copil care este scrierea limbii armene".

De două sute de ani specialiștii în armenistică, istorici ai culturii își pun însă numeroase întrebări în legătura cu nașterea alfabetului armean. Printre ei se numără și cercetătorul sovietic Serghei Muraviov *, care publică în 1985 un incitant studiu, intitulat „Secretul lui Mesrop Maștoț". Pe baza analizei structurale a alfabetului armean, autorul încearcă să arunce o lumină nouă asupra istoriei sale și să răspundă la o serie de probleme tradiționale, referitoare la misterul ivirii acestei vechi scrieri caucaziene. Să rezumăm deci, împreună cu S. Muraviov : mai întîi au fost literele lui Daniil ; apoi s-a dovedit că ele erau neîncăpătoare pentru reproducerea tuturor sunetelor limbii armene ; în sfîrșit, negăsindu-le pe cele trebuitoare, Mesrop Maștoț a creat — pe baza unei alte scrieri, aflate la dispoziție — alfabetul armean care de atunci îi poartă numele. Cu alte cuvinte : la început a existat un protosistem din 20 de semne ; apoi s-a văzut că ele nu puteau să reproducă cele 36 de sunete ale limbii armene ; în cele din urmă sînt create noi litere și totodată se modifică o parte din cele vechi. De aici concluzia că protosistemul din 20 de semne, reconstituit ulterior, și misterioasa „scriere a lui Daniil" sînt în esență identice. Parțialitatea protosistemului — datorită limitării lui la „șirul grecesc" — este consecința faptului că „scrierea lui Daniil" era incompletă, iar semianularea — rezultatul reformei la care a supus-o Maștoț. Dar ce era însăși scrierea lui Daniil și cum a transmis-o Mesrop Maștoț ? De unde a luat-o Daniil ? A găsit-o sau a inventat-o el însuși ? Și dacă e așa, pentru ce a creat-o ? Pentru limba armeană, sau pentru vreo alta ? Și apoi era ea chiar o scriere ? Paradoxal, dar adevărat : scrierea lui Daniil s-a dovedit a fi cheia către alfabetul lui Mesrop, dar ea însăși a rămas fără chei. Asupra naturii și originii sale se pot face numai presupuneri.

Se crede că sistemul lui Daniil n-a fost un alfabet, ci o scriere secretă. Istoria scrisului mai cunoaște asemenea gen de alfabet artificial, construit după un model. În schimb, sînt foarte frecvente în istoria criptografiei. Prin ce se deosebește o scriere secretă de celelalte scrieri ? Mai întîi, prin artificialitatea semnelor, apoi prin caracterul său derivat : aici literele nu indică sunete, ci alte semne, literele unui alfabet obișnuit. Dar dacă este așa, atunci scrierea lui Daniil nu putea fi destinată limbii armene — lipsită pe atunci de alfabet — ci alteia, care avea o scriere alcătuită, probabil din 20 de litere. Care ar putea fi ? Nu se știe.

Cert rămîne faptul că, găsind (mai curînd inventînd) aceste 20 de semne artificiale și crezînd că ele sînt potrivite pentru limba armeană, Daniil (sau Abel sau altcineva) au considerat, cu vădită naivitate, că e deajuns a le atribui semnificația literelor grecești, pentru a dobîndi un alfabet. (De ce grecesc și nu sirian e greu de spus. Poate că Daniil însuși era grec sau sirian elenizat ; poate că alfabetul grecesc era socotit mai perfecționat decît cel sirian — în care vocalele fie că lipseau cu totul, fie că erau indicate cu ajutorul unor semne situate deasupra rîndurilor, iar în cel vest-sirian se foloseau vocalele grecești !).

Deci episcopul Daniil a luat protosistemul său (care avea 20 de semne, adică patru litere mai puțin decît alfabetul grecesc) și atribuind fiecărei litere o semnificație greacească (fig. 1) l-a dat lui Vahrici, trimisul împăratului armean care l-a adus lui Mesrop și patriarhului Saak, la Ecimiadzinul de azi (numit în vechime Nor Kalak sau Vałaršapat) ; aici a fost construită întîia școală armeană, la care Mesrop a început să predea primilor săi discipoli scrierea lui Daniil, ba a inițiat chiar traduceri de probă din Vechiul și Noul Testament. S-ar putea spune că literele folosite erau (le transcriu în ordine grecească și, desigur, cu caractere latine) : a, b, g, d, e, z, i, kh, k, l, m, n, š, p, r, s, t, nh, kh, o. După cum se vede, lipseau semne esențiale, ca literele v, u, i, t... Să precizăm, deci, din nou, că față de cele 36 de sunete ale limbii, lipseau 16 semne, ceea ce într-o limbă care abia începea să fie scrisă, reprezintă un handicap enorm. Transcrierea limbii vorbite într-un alfabet cu litere mai puține decît fonemele însemna pentru cititorul secolului V o aventură în care ar fi putut face confuzie, de pildă, între „sunet" și „rugină", între „femeie" și „bătrîn", între „nas" și „durere ascuțită", „a iubi" și „a asculta" etc., în genere între numeroase cuvinte care nu puteau fi scrise, în alfabetul lui Daniil decît la fel, dar ele se pronunțau cu totul diferit și însemnau, după cum s-a văzut, lucruri cu totul diferite.

Au trebuit așadar doi ani de încercări și eșecuri spre a se vedea cît de nesatisfăcătoare era scrierea lui Daniil pentru limba armeană : avea cu 16 litere mai puțin decît fonemele acesteia. În mod normal, Mesrop putea fie să renunțe complet la scrierea respectivă și să caute/inventeze/creeze alt alfabet, fie dimpotrivă — s-o ia cum este și să introducă, în cazurile neclare, unele semne suplimentare (diacritice), cum ar fi trema, sedila, diagrafele, ca în limba polonă (sz=ș, cz=ce etc.). Maștoț a optat pentru a treia cale. El n-a renunțat la scriere, dar nici n-a mai folosit-o în forma ei originară, ci a supus-o mai întîi unei amănunțite verificări practice, iar pe urmă, eliminîndu-i succesiv neajunsurile, a creat alfabetul care cu îndreptățire se numește „scrierea lui Mesrop".

...Cele mai frecvente cazuri de omografie (scrierea similară, din lipsă de litere a unor cuvinte total diferite) erau desigur acelea care includeau vocalele : în armeana veche, ca de altfel și în alte limbi, vocalele se repetă în medie de treipatru ori mai des decît consoanele. Cel mai jenant trebuie să se fi simțit absența literei *u* (care în greacă se scrie pînă azi cu ajutorul diagramului o **ü** (ow). Ca să poată scrie litera **u** ca în greacă Mesrop trebuia să adauge la scrierea lui Daniil litera **w**, echivalentă cu ipsilonul grecesc ; a și făcut. La fel a procedat cu litera **i**, folosită deopotrivă pentru **i** (i scurt) și pentru **a** (un fel de e mut). Dar Mesrop, care cunoștea foarte bine elina, știa că litera **iota** corespunde mai deplin literei **i/i** și a inclus-o în scrierea lui Daniil. Maștoț și discipolii săi s-au mai izbit și de dificultatea că în armeana veche existau două feluri de **r** și două de **l**. Cele care trebuiau adăugate erau cîte un **r** și un **l**, din care **r** însoțit de semn moale ; și astfel au apărut în scrierea lui Daniil încă patru litere (fig. 2), corespunzătoare literelor grecești **iota, lambda, ro** și **ipsilon.**

Pînă aici Mesrop a folosit scrierea lui Daniil, implicit ordinea literelor din alfabetul grecesc. Cu aceste semne noi însă el se abate radical de la punctele inițialie de reper și toate înnoirile aduse ulterior vor sfîrși prin a le anula. Rostul principal era unul de ordin practic : să elaboreze un sistem grafic lesne de întrebuințat, adică ușor de scris, în care, vor putea fi evitate nu doar omografiile determinate de transcrierea similară sau identică a unor cuvinte ce **sună** diferit, ci și omo-

Fig. 2

* Autorul este specialist în filologie clasică. Cercetător și traducător al lui Heraclit. Se ocupă, de asemenea, cu problema originii vechilor alfabete transcaucaziene (după **Literaturnaia Armenia**, nr. 2/1981, Erevan).

grafiile rezultate din configurația lesne de confundat a unor litere care se scriu diferit. Îndeosebi aceste confuzii erau frecvente în cazul scrierii rapide (azi, cînd avem tipar, spunem „scriere de mînă"). De aceea a fost nevoie ca Mesrop să transforme jumătate din literele alfabetului danilovian — inclusiv cele patru semne adăugate de el însuși. Din cauza procedeului artificial, prin care au fost prelucrate semnele inițiale, avînd drept component același element de bază, ori unele apropiate, literele semănau între ele și manifestau chiar tendința de a se confunda în scrierea rapidă. Ca unul care lucrase mulți ani în cancelariile împărătești, Mesrop Maștoț știa ce înseamnă să citești un document scris neglijent și de aceea s-a hotărît să modifice 12 din semnele scrierii lui Daniil. Dacă ținem seama și de cele patru litere adăugate acesteia (alcătuită, după cum s-a menționat, din 20 de semne), rezultă că Mesrop a modificat jumătate din scrierea inițială, avută la dispoziție. Comparînd forma ei inițială cu cea finală, vom constata că varianta adăugată la cerințele limbii armene a fost obținută pe una din următoarele două căi: 1) modificarea semnului danilovian de bază, prin varianta oarecum trunchiată din scrierea rapidă; 2) Modificarea, fie a elementului de bază cu altul — un nou element de bază — fie a unui element derivat, cu un alt element derivat total diferite (de pildă, o trăsătură orizontală va fi înlocuită cu una verticală sau invers). Astfel au fost obținute 11 noi semne, în locul celor atît de incomode ale scrierii lui Daniil. Cel de a 12-lea, corespunzător sunetului kh din limba armeană, nu mai derivă din niciunul dintre semnele protosistemului danilovian, ci reprezintă produsul creștinismului (adoptat de armeni la sfîrșitul secolului V, căci litera are forma unei cruci modificate și corespunde primelor două sunete ale pronunției grecești, ca și armenești, a numelui propriu Khristos). Împreună cu alte cîteva operații — asupra cărora nu mai insistăm — aceste modificări efectuate de Maștoț (inclusiv adăugarea celor patru litere grecești) au făcut ca protosistemul lui Daniil să fie radical schimbat, în vederea adaptării la cerințele limbii armene. Din celelalte 12 semne ale scrierii lui Daniil, șase au fost păstrate fără schimbări, iar șase au fost simplificate. Cît privește literele corespunzătoare lui k și l (cu semne moale), ele și-au inversat reciproc sensul.

Dar și sub această înfățișare alfabetul era nesatisfăcător, întrucît nu conținea semne pentru sunetele absente din limba greacă, însă foarte

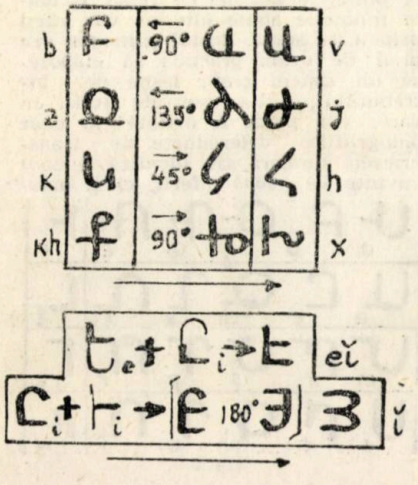

importante în armeana veche. Pentru cîte și care sunete sau foneme nu existau semne în scrierea lui Daniil, chiar după adăugarea noilor litere? Pentru încă 12, cum ar fi: vocala e (după părerea majorității lingviștilor era vorba de diftongul eĭ); apoi de semivocala i (i scurt), de patru consoane fricative: **y, j, h, x** și de șase sunete compuse, de tipul lui ț și ce. Asemenea sunete specific armenești, le erau necunoscute grecilor. Mesrop a creat pentru cele 12 litere, al căror prototip nu se mai găsea în scrierea lui Daniil. De unde le-a luat el, sau dacă nu, pe ce principiu le-a creat? Teoretic sînt posibile cîteva soluții: una ar fi că le-a inventat pur și simplu; a doua — că le-a împrumutat din altă scriere, în care erau reprezentate sunetele respective (așa cum litera slavă ш (š) a fost creată pe baza literei ebraice šin); a treia — că le-a elaborat din literele preexistente (așa cum litera slavă Б a fost obținută din B sau din В și (g mare). Cea mai plauzibilă ipoteză s-a dovedit aceasta din urmă, ea fiind aplicabilă cel puțin în cazul a șase grafeme. În ce privește celelalte șase semne din noua scriere a lui Mesrop, ca să înțelegem procedeul elaborării lor trebuie să apelăm la o a patra ipoteză, de asemenea posibilă teoretic, dar niciodată verificabilă practic în istoria cunoscută a alfabetelor. Să pornim de la întrebarea: ce semne pot fi socotite drept puncte de plecare pentru litere ca **v, j, e, i,** și altele? Se impune răspunsul ca, asemenea puncte pot fi considerate literele cît mai apropiate ca pronunție (de literele lui Mesrop) din scrierea de 20 sau 24 de semne „grecești". În genere, fricativele citate au fost obținute din semne ale protosistemului danilovian prin rotire pînă la 180° și modificări neînsemnate ale trăsăturilor componente (fig. 3). Uimitor este faptul că Mesrop Maștoț a pus la baza structurii grafice a unor litere grafeme create de el pentru africatele armenești. În armeană ele sînt în număr de șase: ț și ce, consoanele sonore corespunzătoare lor, dz și dj și cele surde ts și tș.

Deci Mesrop Maștoț a situat la baza structurii grafice a literelor africate structura fonologică (diferențială) corespunzătoare fonemelor. Aceasta înseamnă, mai întîi, că el a devansat cu un mileniu și jumătate pe Trubețkoi și Jakobson în descoperirea unor însușiri de bază ale fonemelor și pe acest temei a analizat exact compoziția diferențială a vechilor africate armene. În al doilea rînd, înseamnă că el a pus fiecare trăsătură fonetică în corelație cu una grafică și din ele a obținut grafeme corespunzătoare fonemelor analizate.

...Și astfel a fost creat vechiul alfabet armean. Pentru a definitiva tabloul ar trebui să mai vedem cum s-au elaborat ordinea și denumirea literelor armene (**aib, ben, ghim, da, eci...**). Dar problema denumirilor necesită încă cercetări, iar în ce privește ordinea literelor, cititorul poate rezolva singur această taină. Ne vom limita să-i ușurăm sarcina, furnizîndu-i cîteva sugestii: baza stabilirii ordinii literelor în alfabet o constituie modelul scrierii lui Daniil, alcătuită din 24 de semne, între care s-au introdus cele 12 litere noi. De la ordinea lor, cunoscînd-o și pe cea a alfabetului grecesc, este lesne a deduce ordinea finală a celui armean. Dar mult mai interesant este răspunsul la o altă problemă: pe ce se întemeia convingerea, răspîndită în Armenia medievală, cu

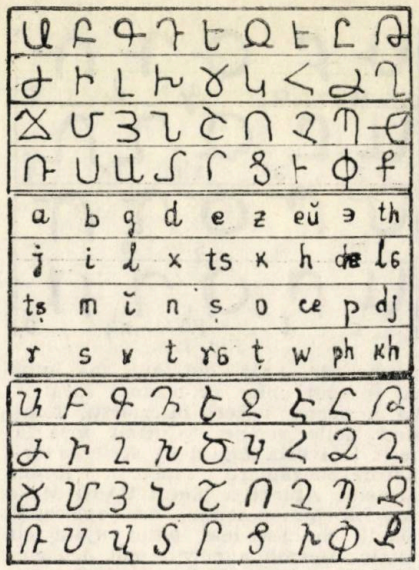

a	b	g	d	e	z	eŭ	ə	th
j	i	l	x	ts	k	h	dz	ł	ɣ
tș	m	y	n	ș	o	ce	p	dj
r	s	v	t	r	ț	w	ph	kh

privire la pretinsa origine divină, dacă nu a întregului alfabet armean, în orice caz a acelora dintre litere, care nu au existat în scrierea lui Daniil (asupra lor istoricii medievali au emis cele mai contradictorii opinii)? Se crede că principala sursă a unor asemenea credințe o reprezintă două texte rămase din secolul V. Să pornim de la Movses Horenați, care scria după rugăciuni îndelungate, Mesrop a văzut „nu un vis în somn și nici o vedenie în realitate, ci în profunzimea inimii sale a văzut o mînă dreaptă, care scria pe piatră...", și că „a fost nu o simplă vedenie ci, dimpotrivă, toate amănuntele s-au adunat în mintea lui Mesrop, ca într-un fel de recipient". Dacă meditățm la aceste uimitoare rînduri, vom remarca mai întîi că Mesrop a avut un vis profetic; apoi se neagă faptul că a avut o vedenie în realitate și nu se pomenește deloc numele lui Dumnezeu. Se afirmă doar că Maștoț și-a imaginat sau reprezentat o mînă scriind pe piatră și că întreg alfabetul armean se păstra în memoria lui. Asta e tot. Dar astfel se neagă și în același timp se afirmă totul, încît cititorul rămîne cu impresia diametral opusă: că Maștoț a văzut dreapta dummezeiască scriind pe piatră ca pe zăpadă...

Fapt este că și Koriun și Movses — discipoli și biografi ai lui Mesrop — nefncălcînd adevărul istoric, au sugerat totuși posterității un punct de vedere total opus acestui adevăr. Mesrop însuși nu poate fi învinuit cîtuși de puțin pentru deturnarea de înțelesuri: după doi ani de răspîndire oficială a scrierii lui Daniil, numai o intervenție divină ar mai fi putut explica și îndreptăți — cei puțin în vederile unor oameni necultivați — renunțarea la respectiva scriere și introducerea alfabetului creat de Maștoț. Făuritorul alfabetului armean s-a dovedit atît de scrupulos, încît sugerînd ideea unui sprijin supranatural, a folosit totuși expresii care cuprindeau adevărul natural; acesta rămîne astfel accesibil celor care ar fi dorit să descifreze subtextul autentic al spuselor sale. Pentru aceasta posteritatea îi rămîne recunoscătoare.

Traducere din limba rusă și adaptare după **Literaturnaia Armenia** de

dr. Vasile SPORICI

P.S. Publicăm în încheiere forma veche a alfabetului armean (a) și forma nouă (b) cu corespondența latină a literelor.

Tezaurul înțelepciunii

● Înțelepciunea o studiezi la tinerețe și o aplici la bătrînețe.
J. J. Rousseau

● Înțelepciunea nu se află numai în unul, ci tot ce trăiește are și minte, însă ce este această înțelepciune numai natura o știe.
Epicharmus

● A fi înțelept este partea cea mai însemnată a fericirii.
Sofocle

● Gîndirea este cea mai înaltă însușire, iar înțelepciunea constă în a spune adevărul și a ne purta în conformitate cu natura, ascultînd-o.
Heraclit

● Gîndirea constituie măreția omului.
Pascal

● Oricît am fi învățați prin știința altora, înțelepți nu putem fi decît pe seama înțelepciunii noastre.
Montaigne

● Noi, muritorii, sîntem mari, nu pentru găsirea unui gînd într-o zi de noroc, ci pentru urmărirea într-o mie de zile, și cu, și fără noroc, a gîndului unic care stă la temelia oricărei vieți creatoare.

● În armonioasa dezvoltare în mijlocul societății e a se căuta mijlocul de a ajunge la fericire ; liniștea vieții n-are nevoie de retragere în pustietăți ; noblețea n-are nevoie de mîndrie închipuită și disprețuitoare ; iubirea n-are nevoie de răsplată ; iertarea nu este slăbiciune.

● Viața este o realitate universală : e vibrarea și ritmul lumilor nesfîrșite. Sensul ei rezidă în însăși această vibrare.

● Scopul ei este vibrarea maximă. Valorificarea ei este intensificarea cît mai armonios-ritmică a vibrării.
Vasile Pârvan

● A gîndi și a acționa, a acționa și a gîndi, este suma întregii înțelepciuni, recunoscută din totdeauna, practicată dintotdeauna, dar nu de oricine înțeleasă.
Goethe

● Gîndirea este dată individului nu pentru a se contempla cu ea, ci pentru a fi pusă în valoare, adică pentru a face cu ea o întrebuințare inteligentă.

● Gîndirea este activitatea care mijlocește cunoașterea adevărată.
C. Rădulescu-Motru

● Cea mai frumoasă întrebuințare a vieții noastre este de a spori conformitatea dintre inteligența noastră și realitate.
Maeterlinck

● Prin imaginație și rațiune experiența noastră se transformă în prevedere ; noi devenim creatorii viitorului nostru și încetăm a fi sclavii trecutului nostru.
Durant

● Oamenii sînt înțelepți nu în proporție cu experiența lor, ci în proporție cu capacitatea lor de experiență.
G. Bernard Shaw

● Timpul este aurul pe care-l bați cu efigia muncii tale sau îl închizi în adîncimea scrisului, unde nu înnegrește.
N. Iorga

Selecție și traducere de
Viorica UNGUREANU

Mozaic cultural elen

CONGRES NIKOS KAZANTZAKIS

În orașul Iraklion din Creta s-au desfășurat lucrările unui congres de două zile, care a abordat problema romanului lui Kazantzakis, **personalitate de prim rang a literaturii grecești și universale din sec. XX, precum și ecoul acestuia pe plan mondial. Cuvîntul inaugural a fost rostit de Melina Merkouri — Ministrul Culturii din Grecia, iar Eleni N. Kazantzaki, soția scriitorului a transmis un salut participanților. Au prezentat comunicări academicieni, profesori universitari, cercetători științifici, scriitori, critici literari, printre care : Petros Haris, Konstantinos Romeos, Evanghelos Moutsopoulos Kostas Gheorgousopoulos, Isidora Rozenal-Kamarinea, K. Mitsakis, M. Meraklis, D. Jakos, V. Filias ș.a.**

NIKOS KAZANTZAKIS — BOHUSLAV MARTINOU

Pasiunea greacă **este titlul unei opere scrise de cunoscutul compozitor ceh Bohuslav Martinou, pe baza romanului lui Nikos Kazantzakis Hristos răstignit a doua oară. Premiera acestei opere a avut loc în 1961, la „Sărbătorile din Zürich", dar cînd cei doi mari oameni de cultură nu mai erau în viață, opera devenind una dintre cele mai apreciate creații muzicale ale epocii. Despre colaborarea și prietenia dintre scriitorul grec și compozitorul ceh ni se vorbește în volumul** Cronica unei creații, **elaborat de „Muzeul Nikos Kazantzakis" din Creta, volum prefațat de Iorgos Anemoiannis, care este și Directorul Muzeului.**

NOUL MUZEU AL ACROPOLEI

Conform declarațiilor Ministrului Culturii din Grecia, Melina Merkouri, s-a hotărît construirea noului „Muzeu al Acropolei", care va găzdui și operele de marmoră ale Parthenonului, sustrase de lordul Elgin în secolul trecut, actualmente la „Muzeul Britanic" din Londra (bineînțeles, la o eventuală întoarcere a lor în patrie). Pentru construirea acestui muzeu a fost anunțată organizarea unui concurs internațional de arhitectură. Se preconizează ca acest excepțional edificiu modern, înzestrat cu tot ce-i necesar pentru o ireproșabilă funcționare, să-nceapă a se construi în 1991, astfel ca în 1996 să fie dat în folosință, odată cu organizarea, după cum se pare, a Jocurilor Olimpice în Grecia. Pe lîngă muzeu, va funcționa și o sală-laborator didactico-științific, care va familiariza pe vizitatori și pe cei interesați cu ceea ce vor vedea în „Muzeul Acropolei" și pe Acropole.

Andreas **RADOS**

Semne bune anul are !

Gabi și Anca

Gheorghiță

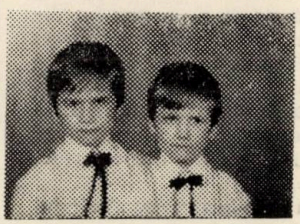
Mircea și Andrei

Daniel și Alina

„Un tezaur nepieritor"
(vinoteca de la Huşi)

Ideea organizării unor colecţii de vinuri — vinoteci — pentru păstrarea şi învechirea vinurilor în timp — a apărut în antichitate, s-a dezvoltat în evul mediu şi continuă pe un plan superior în epoca modernă şi contemporană. Descoperirile arheologice au dat la iveală multe locuri de păstrare şi învechire a vinurilor. Săpăturile efectuate la ruinele fostului palat Ninive (la Khorsabad, pe Tigru) au dezvăluit cea mai veche şi vestită pivniţă de vinuri cu vasele intacte. De asemenea sub ruinele vechii cetăţi Karmir-Blur,— de pe timpul sumerienilor s-au găsit vase mari de lut arse în capacitate totală de circa 250 000 litri.

Despre asemenea locaşuri vorbesc şi marii cărturari latini: Varro, Columella, Plinius (care a lăsat moştenitorilor 10 000 de amfore din renumitul vin de Chios), iar Horaţiu aminteşte de o pivniţoteca cu 1 000 de amorfe.

Pivniţe subterane ale oraşului Speyer (R. F. Germania) adăpostesc o imensă cantitate de vin vechi, încît savantul Bassermann — scrie că „Parisul întreg ar fi putut fi aprovizionat timp de mai bine de o lună de zile cu vin din cel mai bun şi mai vechi de 4—5 ani". De asemenea renumitele pivniţe din Viena, spune Aeneas Sylvius, că „constituie o Vienă subpămînteană".

Vechi pivniţe boltite, cu coloane impozante şi hrube celebre au existat şi se pastrează şi pe meleagurile noastre. Aşa de exemplu pivniţa cu coloane şi hrube a lui Ştefan cel Mare din Huşi este o adevărată operă de artă. De asemenea se semnalează şi alte pivniţe cu bolţi de piatră, construite de domnitori, boieri şi mănăstiri, printre care cele mai cunoscute sînt: pivniţa recent descoperită sub vechiul palat domnesc de la Piatra Neamţ şi cea de la Cotnari — construită de Ştefan cel Mare; beciurile domneşti de la Valea Mare, judeţul Argeş, şi cele de sub palatul de la Mogoşoaia, construite de domnitorul Constantin Brîncoveanu; pivniţele de sub palatul bancii din Craiova, Beciul domnesc de la Odobeşti (singurul din ţară din piatră ponce) construit de Mihail Sturza; beciul lui Ştefan cel Mare de la Fanciu — lung de circa 2 km ş.a.

Unele din cele mai impresionante realizări — poate ale tuturor timpurilor — pot fi considerate pivniţa hrubă de 200 km, cu 3 nivele-galerii săpată în cretă în podgoria Champagne (Franţa); hrubele şi pivniţele de la Johnniesberg din R. F. Germania, suprapuse pe 3 nivele, fiecare a 25 km, aparţinînd prinţului de Meternich. Existenţa acestor pivniţe demonstrează că păstrarea vinurilor sub formă de colecţii reprezentative a fost o preocupare multimilenară a multor popoare. Şi în trecut, ca şi astăzi, vinurile erau păstrate pînă la apogeul însuşirilor de calitate, după care rămîneau ca documente de muzeu, de raritate şi pentru „cazierul ştiinţific" al vinurilor (adică evoluţia componentelor chimice în timpul păstrării — de la îmbuteliere şi pînă la stadiul de piesă muzeistică, inclusiv).

In lume cele mai vechi vinuri, indiferent de calitatea lor, sînt socotite de specialiştii tuturor vremurilor „tezaur nepieritor şi inestimabil ca valoare". Aşa de exemplu: în muzeul viticol din Speyer se află şi un vin de aproximativ 1 700 de ani. Vinul a fost găsit în Palatinat — într-o sticlă romană. Vinul, din cauza vechimii, este într-o stare vîscoasă iar pe fundul sticlei se află „ceva amorf..."

Cel mai vechi vin degustat vreodată este cel de la Castelul Haidelberg şi anume — vinul din Lindenfels, din anul 1343. La Londin s-au vîndut cele mai vechi vinuri din lume, din recolta anilor 1740, 1750 şi 1757.

La Institutul de viticultură şi vinificaţie „Tairov" din Ialta, Crimeea (U.R.S.S.), se găseşte un original muzeu al vinului, cu o colecţie de circa 50 000 de sticle. Cele mai interesante „piese" sînt o sticlă cu vin Xeres din anul 1775 şi o sticlă de vin Tokay din anul 1892. Vinul cel mai scump din lume, datorită atît vechimii cît şi calităţilor sale, este „Vinul Rozelor", păstrat în pivniţele municipale din oraşul Bremen. Este un vin de Rin din anul 1624. Cantitatea: 2 400 litri. Valoarea: 2 000 milioane mărci. Ultima consumaţie: 1824 cu prilejul împlinirii a 75 de ani de către Goethe, căruia i s-au oferit în semn de omagiu 12 sticle.

Nobila cultură a viţei de vie pe meleagurile noastre îşi are obîrşia în timpuri preistorice şi este evaluată la circa 7 000 de ani cu ajutorul elementelor C¹⁴ şi Ca⁴⁰. Tot de pe atunci datează şi vinificaţia şi păstrarea vinurilor în pivniţe sau colecţii pentru consum sau ceremonii ale înaltelor oficialităţi, şi mult mai tîrziu cu scop ştiinţifico-istoric sau didactic. Pivniţele, beciurile şi vasele (amfore, ulcele, ceşti etc.) descoperite în Dobrogea, la Histria, în Ardeal, la Sarmizegetuza şi în Moldova, la Huşi, Cotnari, etc. care aparţin antichităţii, dovedesc continuitatea preocupărilor viti-vinicole pe teritoriul românesc de astăzi.

În ţara noastră se constituie vinoteci ca „arhive de cazier" ale vinurilor şi podgoriilor în secolul nostru.

Prima alcătuire de vinotecă în Moldova a fost făcută de prof. ing. Gh. Gheorghiu — directorul Şcolii de viticultură „D. Cantemir" din Huşi, în 1909, după numirea sa ca director al şcolii (înfiinţată şi ea la 15 ianuarie 1908).

Primele eşantioane de vinuri pentru viitoarea vinotecă au fost aduse din vestitele ţări vinicole ca Franţa, Germania, Italia, Austria — cu ocazia studiilor de specializare făcute în aceste ţări cu valoroasă tradiţie viti-vinicolă. Întorcîndu-se la şcoală „cu această colecţie rară de vinuri din Occident, i-a venit ideea fondării unei vinoteci şi cu vinurile din podgoria Huşi, apoi din Moldova şi chiar din principalele podgorii ale ţării". Colecţia de vinuri din vinotecă sporea an de an. În timpul primului război mondial colecţia — vinotecă, — singura „avuţie" de altfel, avea să dispară (Constantin Hogaş).

"După primul război mondial ideea reînfiinţării vinotecii şcolii i-a revenit prof. ing. Constantin Hogaş care a depus o muncă titanică pentru strîngerea colecţiei cu vinurile cele mai rare şi mai bune din podgoriile ţării şi de peste hotare — cu ocazia numeroaselor vizite, excursii de studii şi congrese internaţionale la care participa activ" (I. C. Teodorescu).

„Grosul vinotecii" l-a constituit — cum era şi firesc — vinurile de Huşi, Odobeşti, Cotnari, Nicoreşti, Dealul Mare şi din alte podgorii româneşti. Şi de data aceasta tocmai cînd această colecţie rară pe pămîntul românesc, „urma să se mute în noua cramă-pivniţă-vinotecă construită de şcoală, în incinta ei, şi după proiect propriu, în 1936, a venit al doilea război mondial care „a pîrjolit din nou totul".

Imediat după cel de al doilea război mondial prof. dr. Gh. Bălţatu a iniţiat acţiunea de reconstituire a „fondului vinotecii şcolii — care continuă şi astăzi. Nu întîmplător acad. prof. univ. I. C. Teodorescu numără „printre primele vinoteci organizate pe pămîntul românesc — atît în perioada antebelică cît şi interbelică şi postbelică — pe cea de la Şcoala de viticultură „Dimitrie Cantemir" din Huşi", azi liceu agroindustrial. Cadrele şcolii de azi au sporit continuu fondul vinotecii şcolii, înnodîndu-se astfel tradiţia unei vechi şi nobile preocupări ştiinţifice-didactice. În perioada anilor 1965—1975 — Direcţia învăţămîntului din Ministerul Gospodăriilor Agricole de Stat, a dispus înzestrarea vinotecii şcolii viticole huşene cu cele mai reprezentative vinuri naturale, speciale, coniacuri, etc. şi alte produse pe bază de vin din principalele podgorii româneşti. In prezent şcoala posedă în vinoteca sa o colecţie cu cele mai reprezentative vinuri româneşti din toate podgoriile ţării şi nu numai din podgoria Huşi sau din Moldova. Vinoteca dispune de circa 25 000 de sticle şi reprezintă ca unică colecţie de vinuri din ţară, care reuneşte toate vinurile româneşti într-o singură unitate.

În anul 1983, cu prilejul sărbătoririi celei de a 75-a aniversări a şcolii s-a inaugurat un local nou,

modern — destinat vinotecii, cu depozit pentru 3 vagoane vin în butelii, cu laborator de vinificaţie şi o sală modernă pentru degustarea vinurilor.

Rolul vinotecii şcolii, ca de altfel al oricărei vinoteci ,este triplu : ştiinţific, didactic şi de orientare realistă a specialiştilor în dezvoltarea podgoriilor şi centrelor viticole în perspectivă. În întreprinderile mai mari se adaugă şi rolul comercial. Ştiinţific se urmăreşte evoluţia componentelor vinurilor supuse învechirii („cazierul" vinurilor) şi didactic, cunoaşterea de către elevi a vinurilor în diferite stadii de evoluţie, prin degustări comparative şi etalarea caracteristicilor vinurilor prin comparaţie între soiuri, ani de recoltă şi podgorii. Prin concluziile ştiinţifice ce se trag asupra calităţii produselor degustate ştiinţific se stabileşte : durata păstrării şi timpul atingerii apogeului de însuşiri calitativ-organoleptice ; sortimentele cele mai propice şi soiurile cele mai bine adaptate pentru dezvoltarea în perspectivă a viticulturii unui areal viticol. Prin urmare o vinotecă este un tezaur de bogăţie viti-vinicolă şi un „barometru sau o busolă" a unei zone, podgorii sau a unui centru viticol.

Comercial, vinurile păstrate în vinotecile cu asemenea destinaţie au un rol deosebit de avantajos, lansîndu-se în diferite competiţii pe piaţa lumii, sau de afirmare a vinurilor cele mai competente şi de rezistenţe la păstrare-învechire.

In podgoria Huşi — pe baza rezultatelor extrase în urma datelor de cazier şi de degustare ştiinţifica a vinurilor din vinoteca şcolii, paralel cu studiul soiurilor din colecţia ampelografică a şcolii, s-a procedat la raionarea şi microraionarea soiurilor de viţă în cel mai propice mediu (biotop) ; s-a stabilit raportul între soiuri cît şi amestecurile tehnologice cele mai potrivite, vîrsta maturării şi învechirii vinurilor pe soiuri, timpul optim pentru îmbutelierea lor şi perspectivele ce le are fiecare soi de vin în podgorie. Astfel s-a stabilit ca Zghihara de Huşi şi Aligote-ul sînt soiuri de mare producţie pentru vinuri de larg consum, care nu se pretează însă la învechire, dar prin cupajarea lor cu soiurile Riesling italian sau Fetească albă sporeşte incontestabil însuşirile organoleptice, caracteristicile de calitate şi capacitatea de conservare prin învechire.

Tot prin intermediul vinotecii şcolii s-a stabilit că soiurile Cabernet Sauvignon, Fetească neagră, Merlot sînt soiuri pentru producerea vinurilor roşii de mare perspectivă, iar soiul Busuioasă de Bohotin dă un vin magnific şi fără egal între vinurile aromate colorate. Singurul, de altfel, îndreptăţit la denumirea de origine controlată (V.S.O.C.) Vinurile albe de calitate superioară au o durată de păstrare mai mică decît vinurile roşii superioare, iar Busuioaca de Bohotin îşi prelungeşte durata atingerii şi menţinerii apogeului însuşirilor sale calitative cel mai mult ş.a.m.d.

O vinotecă poate şi trebuie vizitată cu respectul cuvenit, ea fiind o instituţie unde se păstrează şi tezaurizează bunurile unui domeniu material şi cultural-naţional, iar degustarea produselor trebuie să se facă în conformitate cu canoanele unor asemenea lăcaşuri.

În ţara noastră, Păstorel Teodoreanu, a compus — chiar în vinoteca Şcolii de viticultură D. Cantemir din Huşi, un „Crez" al vinotecilor" (în 1926, şi publicat în 1928), pe care l-am încrustat cu litere arhaice pînă şi în piatra zidurilor vinotecii vechi şi noi.

Art. 1. — Băuturile ce se desăvîrşesc şi înnobilează în liniştea timpului aici să nu se bea oricînd — spre a nu se săvîrşi cel mai mare păcat...

Art. 2. — Să nu se bea decît în mare ispită şi numai de cei ce ştiu să preţuiască aceste băuturi, cinstindu-le şi preamărindu-le mai mult chiar decît pe soţiile sau iubitele lor...

Art. 3. —În faţa femeilor nedegustătoare să nu se fălească vinurile cele mai bune, dar... de se va nimeri vreuna cu deosebită cuviinţă şi cunoaştere — merită să se desfate cu licoarea ce doreşte...

Art. 4. — La degustarea — totuşi a acestor vinuri — să se cugete vorbe mari sau glume foarte bune. Merită asemenea cinstire, măcar cînd dispar...

Art. 5. — În urma degustării, în „cartea de aur a vinurilor" să se scrie cît de bun a fost sau cu ce notă şi glumă mare (anecdotă) s-a preţuit, scriind-o, ca să rămîne nepieritoare pentru posteritate, un document ştiinţific sau literar...

Prescripţiile acestui crez au fost cinstite cu respect de mulţi dintre cei care au coborît în faimoasa vinotecă a şcolii noastre şi care după înnobilare cu licorile ei au lăsat amintiri scrise sau verbale în cartea de onoare a şcolii sau în alte scrieri ca : Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, A. D. Xenopol, Dimitrie Onciul, N. Titulescu, C. C. Giurescu, George Enescu, Mihail Sadoveanu, Al. Vlahuţă, B. Şt. Delavrancea, Liviu Rebreanu, Lucian Blaga, Şt. O. Iosif, Dimitrie Anghel, Al. Macedonski, George Topârceanu, Ion Minulescu, Duiliu Zamfirescu, Eugen Lovinescu, Cezar Petrescu, George Călinescu, Tudor Arghezi, Ion Pillat, Victor Eftimiu, Mihai Codreanu, Calistrat Hogaş, Ionel Teodoreanu, Victor Ion Popa, N. D. Cocea, G. Lesnea, N. Labiş, C. Prisnea, T. Vianu, Marin Preda, D. Gusti, C. Rădulescu-Motru, Mihai Ralea, P. Andrei, P. Constantinescu-Iaşi, Constantin Tănase, Iancu Brezeanu, George Vraca, Maria Tănase, Ioana Radu, Simion Mehedinţi, Emil Racoviţă, Ion Simionescu, Gr. Antipa, Spiru Haret, G. Vâslan, Gh. Marinescu, P. Poni, şi mulţi alţii. De asemenea, vinoteca a fost vizitată de foarte mulţi oaspeţi de seamă de peste hotare.

Avram D. TUDOSIE

D-ale Gastronomiei...!

Gastronomia este privită în Franţa ca o artă şi totodată ca o ştiinţă. Unii chiar au ridicat-o la rangul unei adevărate filozofii : (Spune-mi ce mănînci, şi îţi voi spune ce eşti...) Maestrul acestor metafizicieni într-ale gastronomiei este cu siguranţă Brillat-Savarin (1755—1826) magistrat al „gustului", care va legifera această ştiinţă în aforisme remarcabile.

Iată cîteva :

1. Universul nu înseamnă nimic decît viaţă, şi tot ceea ce trăieşte se hrăneşte.

2. Animalele pasc, omul mănîncă, numai omul de spirit ştie să se hrănească.

3. Destinul naţiunilor depinde de modul cum se hrănesc.

4. Spune-mi ce mănînci, îţi voi spune ce eşti...

5. Plăcerea de a mînca a existat dintotdeauna, în orice condiţii, în orice zi, în orice ţară ; ea se poate asocia tuturor plăcerilor şi rămîne ultima pentru a ne consola de pierderea celorlalte.

6. Masa este singurul loc unde nu te plictiseşti niciodată în timpul primei ore.

7. Descoperirea unui nou fel de mîncare e mai importantă uneori pentru om decît descoperirea unei stele.

8. Cei care fac o indigestie sau cei care se îmbată nu ştiu nici să bea nici să mănînce.

9. Ordinea mîncărurilor este de la cele mai substanţiale la cele mai uşoare.

10. Ordinea băuturilor este de la cele mai uşoare la cele mai tari şi mai parfumate.

11. A pretinde că nu trebuie să schimbi vinul este o erezie ; limba ajunge la saturaţie, şi, după al treilea pahar, cel mai bun vin nu mai trezeşte nici o senzaţie.

12. Un desert fără brînză este ca o fată frumoasă căreia îi lipseşte un ochi.

13. Devii bucătar, te naşti grataragiu.

14. Calitatea indispensabilă a bucătarului este exactitatea : tot aceasta trebuie să fie şi a meseanului.

15. A aştepta prea mult un mesean întîrziat este o lipsă de consideraţie faţă de cei prezenţi.

Traducere de I. ECATERINA

Se spune că...

...ursul atacă stupii pentru că albinele ar fi hrăpărețe și agresive.

...elefantul strivește furnicile de teama de a nu fi atacat.

...albina înțeapă numai dacă este atacată ; omul atacă și cînd este înțepat.

...plecăciunile în fața șefilor sînt apanajul celor duri cu subalternii.

...buturuga mică răstoarnă carul condus fără pricepere.

...nu haina îl face pe om ; ea îl dezbracă.

...pînă la Hiroșima și Nagasaki, America nu s-a lăsat niciodată descoperită.

...meliția a fost inventată de un bărbat ; melițatul — de o femeie.

...cine despică firul în patru nu vede prea bine.

...împărțeala dreaptă nu e întotdeauna cu dreptate.

...cine nu știe să dea, nu știe nici să primească.

...cea mai cumplită oboseală e cea a statului degeaba.

...bogat nu e cel care fură cu sacul, ci cel ce coase cu acul.

...marile personalități nu numai luminează, ci și umbresc.

...rugina a fost descoperită odată cu fierul.

...incompetenților le lipsește și un punct cardinal : punctul de vedere.

...valea ar fi imaginea răsturnată a dealului.

...un cosaș bun este un poet al ierbii.

...apele care nu curg la vale nu curg nici la deal.

...cerul arată frumos dacă avem ochii limpezi.

...un om sănătos e bolnav de cunoaștere.

...nici un cap n-a plesnit de prea multă carte.

...omului i-a fost dat creierul pentru a nu avea dureri de cap.

...unii oameni se mănîncă, dar nu se înghit.

...sincer este acela care are lăuntrul înafară.

...limba e ascuțită la cei cu mintea tocită.

...în vorba dulce nu e neapărată nevoie să pui miere.

...între frumusețe și prostie, unii o aleg pe a doua ; prima e trecătoare.

...mărul discordiei a existat înainte de apariția fructului.

...steaua polară ar fi inventat busola.

...mîinile știu cele mai multe limbi străine.

...războiul este opera fricoșilor, dar e purtat de viteji.

...petele din Soare ar fi reflectare a celor de pe Pămînt.

...Pămîntul ar fi un evadat din Soare condamnat la viață.

...Luna a fost condamnată la moarte pentru că a fugit de pe Pămînt.

...șprițul ar fi opera unui sacagiu.

...cei cu capul în nori nu sînt și astronomi.

...cei cu nasul pe sus nu trebuie confundați cu zgîrie-norii.

...umoriștii sînt oameni care rîd cu durere.

...pictorul este un poet care cîntă la curcubeu.

...rîsul este contagios, dar nu cu urmări grave.

...nu totdeauna cel care comandă e și superior.

...cine nu e în stare să facă față loviturilor directe, lovește pe la spate.

...o casă grea se duce ușor dacă seamănă cu un stup.

...trîntorii socotesc întotdeauna că ei muncesc cel mai mult.

...pe lume dacă nu ar exista bunătatea, răul nu ar mai avea ce distruge.

Recuperate, recondiționate și refolosite de V. FILIP

Aforisme, maxime, paradoxuri

Nu limitele constrîng, ci dorința de a le depăși.

Un singur pas greșit ne poate îndepărta mai mult decît ne apropie o mie de pași buni.

Marea slăbiciune a secolelor este aceea de a merge în șir indian.

Cînd se îndepărtează de încredere, iubirea mai poate supraviețui un timp, cînd se îndepărtează de respect, este ca și pierdută.

Dacă prin inteligență, înțelegem capacitatea de adaptare, atunci cel mai mare grad de inteligență îl oferă aceia care reușesc să-și valorifice mai bine defectele.

Toți morții sînt triști.

În societatea modernă, prostia trebuie să stea sub un control mai sever decît holera.

Sînt oameni care se nasc bătrîni și bătrîni care mor în plină tinerețe.

Cîți n-au dorit să-și înșele destinul, dar nu l-au întîlnit...

Narcis GIURGIU

Aforisme despre dragoste și femei

Dragostea exagerată poate place pentru moment, dar ea nu face pe nimeni fericit. E însoțită de gelozie, de ceartă, de iadul urii mocnite. Sfîrșește prin a se stinge, în chinuri.

În căsătorie, dorința de comunicare și înțelegere este un liant mai bun decît cealaltă dorință, veșnic capricioasă.

Cele mai splendide lumini de pe lume sînt ochii și surîsul mamei.

Nu cunosc scrisori de dragoste mai perfecte — adevărate capodopere — decît cele trimise de privirile îndrăgostiților.

Baba se cunoaște după gheb, fata mare după privire.

Vătămările suferite de iubire sînt tot atîtea cărămizi la edificiul urii.

Case îndepărtate, inimi care tînjesc.

Viața fără dragoste e ca un banchet la care lipsește vinul.

Făgăduielile de noapte sînt uitate la lumina zilei.

Cel care nu are o mîță blîndă mîngîie și pe cea sălbatică. De altfel, mîngîierea o îmblînzește.

Ionel BRANDABUR

ENIGMISTICA

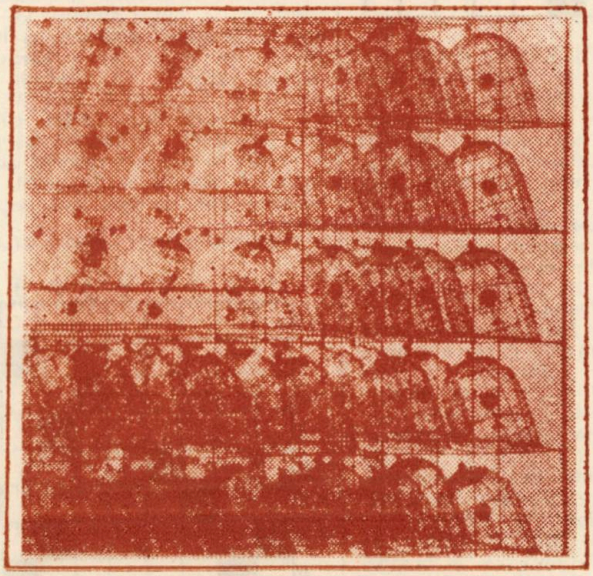

CĂRȚI

ORIZONTAL : 1) Autograf pe „Cartea prietenilor mei“ — Constanța Buzea : „Cărticica de doi...“ „Cărticica de trei...“, „Cărticica de patru...“. 2) Cîteva „Cărți“ cu el au fost scrise de Gellu Naum. 3) Numele acestui prozator român îl asociem „Cărții poreclelor“ și „Cărților săgetătorului“ — Termină de scris o carte ! 4) Eridanus (abr. astr.) — Le-a dedicat o „Carte“ autorul „Cărții elocvenței și a expunerii clare“ și al „Cărții avarilor“, prozatorul arab Abu Utman al-Djahiz (sing.). 5) Element comun la „Cartea despre drumuri lungi“ de I. Pas, „A patra carte despre faptele și pildele eroice ale nobilului Pantagruel“ de Fr. Rabelais și „Cartea despre poetica germană“ de M. Opitz — Fluviu de coastă în U.R.S.S. 6) Aflate în mijlocul cititoarelor ! — Și-a reunit primele studii în volumul intiulat „Cărți, autori, tendințe“. 7) Serghei Esenin („Bun editor ! Această carte“) — Careu ! — Început de epilog ! 8) „Setea“ în lectura rebusistului ! — Cartea regilor. 9) „Cartea lui...“ și „A doua carte a lui...“ sînt de fapt ale Gizellei Hervay — Compozitorul piesei corale „Cartea istoriei“ pe versurile lui Sorin Lepa. 10) „Cartea unui om“ include, ca și „Notițele mele“, publicistică semnată de acest scriitor transilvănean — Jacob van Maerlant : „Istoria... și cartea lui Merlin“ (nom.).

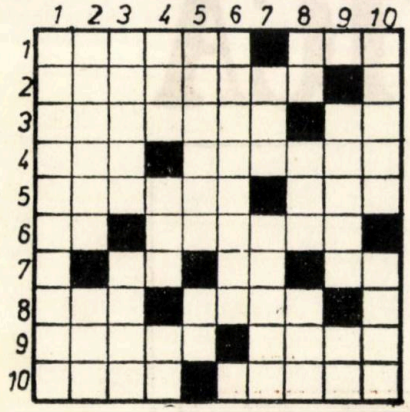

VERTICAL : 1) Extravagantul posesor de valori în „Cartea de aur“ care împărțea bijuterii cu pietre false. 2) A ieși de sub tipar — Se pune la un tom neterminat !! 3) Aici scria Ovidiu : „Pornește, cărticică, spre patrie, te du...“ (Tristele, Elegia I, versul 1) — „Prima mea carte de poezii“ și „Cu ochii mei, a doua mea carte de versuri“ sînt volume reprezentative din opera acestui poet italian. 4) Baba din cartea celor „1001 de nopți“ — Prefața prefețelor ! — 21 de cărți ! 5) Ale imensului izvor de lumină din marea carte a naturii — Monograma celui care a scris „Cartea junglei“ și „A doua carte a junglei“. 6) Poetă și prozatoare italiană din creația căreia menționăm „Cartea Marei“ (2 cuv.). 7) Îndoiala cititorilor — Nume pe... „Cartea numelor“ ca și pe „Cartea prințului“ și „Cartea regilor“. 8) Măsura cărții ! — Posesivul din „Cartea... de lut“ a lui N. Țatomir — A brăzda. 9) „Cartea“ lor stă alături de „Cartea privighetorii“ și de „Cartea sfaturilor“ ale poetului clasic persan Attar (neart.) — Mijloc de transport des întîlnit în cărțile cu povești. 10) Muzicolog român (1878—1927), autorul unei „Cărți de solfegii“ și al unei „Cărți de cetire pentru adulți“, ambele în scriere Braille — Coautor, împreună cu Miron Pompiliu, al unei „Cărți de citire“ (Iași, Tip. Dacia, 1897).

Dicționar : ERI, EIA.

DEFINIȚII CELEBRE

ORIZONTAL : 1) Vis de om care veghează (Pindar). 2) Îmbătat de sucul învietor al gîndirii (M. Eminescu) — Vera Robu. 3) Căpătate prin pasiunea ce dă energie sufletului și tărie corpului (S. Bărnuțiu), (sing.) — Liniștiți în deliberări și iuți în execuții (Napoleon I). 4) E poetul cel mai mare (M. Codreanu) — Constelația Babilonului. 5) Munte în Creta — Enumerări verticale de reputații, vechimi, veleități și vanități (I. Teodoreanu). 6) Ah ! — Chei infailibile pentru intrările cele mai secrete ale sufletului omenesc (Fr. Schiller). 7) Filosof al voinței și rațiunii (C. de Lollis) — Faraon eminescian. 8) Slujitorii aurului (Neagoe Basarab) — Cărămidă a vieții (Al. Sahia). 9) Nu e stăpîn, ci sclav al pasiunilor lui (Boethius) — Citadela bunelor moravuri (W. H. Riehl). 10) Un tribut pentru zei și pentru muritori otravă (J. W. Goethe) — Vine ca o cadență în șolduri de șopîrlă (A. Maniu).

VERTICAL : 1) O modalitate a felului nostru de a concepe neantul (G. Leopardi) — Biroul de Turism pentru Tineret. 2) Stat care a durat doar pînă la căderea în păcat a cetățenilor săi (L. Blaga) — Apucă ! 3) O chestiune de igienă a vieții (A. Huxley) — Mîngîiat de sclava vînturilor (Eustathe). 4) Coaste — A manifesta păcatul cel mai evident și mai comun firii noastre (M. E. de Montaigne). 5) Sentimentul de a nu fi primit puțin mai mult decît ai dat (P. Valéry), (pl.). 6) Nea ! — Totdeauna sclavul cauzei (Friedrich cel Mare). 7) Literă arabă — Cap înțelept ! — Pană. 8) Supapă de siguranță a vieții și a optimismului (V. I. Popa) — Practică profesiunea bogaților săraci cu duhul și a săracilor cu mintea ageră (A. Palacio-Valdés), (abr.). 9) O a doua față (G. Bauër) — Dominată de o frică consimțită (G. Legouvé). 10) Dacă-l macini cînd e verde, la vremea recoltei aduni rămășițele (Saadi) — În acest loc sînt tenebre dar nu mai sînt secrete (V. Hugo).

Dicționar : ICU, IDA, TLA, TSE.

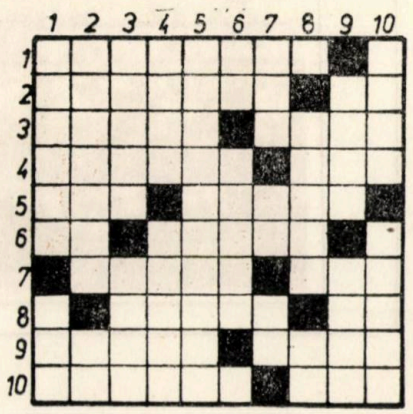

LOGICĂ

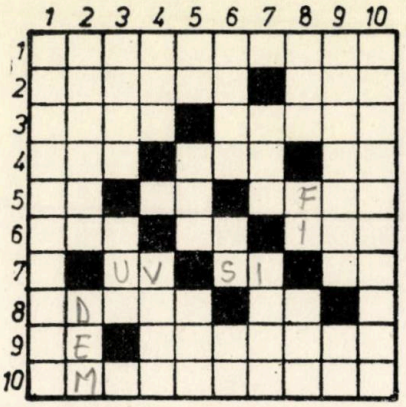

ORIZONTAL : 1) Logică al cărei sistem are valorile „adevărat“, „fals“ și „nedeterminat“ (sau „posibil“). 2) A raționa pînă la absurd sau pînă la imposibil — Fără rațiune (fig.). 3) Raționează repede și bine — Partea modală a unei judecăți de modalitate. 4) Exprimă inexistența (2 cuv.) — Aproximativ — Constant (abr.). 5) Zel ! — Modalități de..., contrastînd cu cele de dicto — Calif a cărui dilemă în fața bibliotecii din Alexandria a rămas celebră în istoria logicii. 6) Indică o repetare — Eră ! — Idem. 7) Udrea Virginia — Constantă logică numită conjuncție — Intersecție ! 8) O structură de ordine duală cu cea de filtru — Particulă logică cu multiple utilizări. 9) Invers ! — Mulțimi de entități cu statut logic determinat. 10) Cu ambiguități rezultînd din construcția propoziției (pl.).

VERTICAL : 1) O relație ca identitatea, echivalența mulțimilor, implicația materială. 2) Propoziție care prescrie modul de efectuare a unei clase de operații — Început demonstrația ! 3) Concept, judecată — Calea francilor. 4) Ah ! — A demonstra. 5) Prima și a treia variabilă pentru formule — Cerc vicios ! ! — Parte rotunjită a creierului. 6) Teoremă utilă doar pentru demonstrarea unei propoziții — Cu valoare de nu — Tip invers de omomorfism, în două variante identice ! ! 7) Omologică dar în afara temei ! — O anume structură algebrică... numărată pe degete. 8) Punct esențial în soluționarea unei probleme — Mulțime vidă ! — Element binar al reuniunii ! 9) Utilizarea unui artificiu — Elemente comune la logica aristotelică ! 10) Rezultate ale formalizării.

Dicționar : RUE, VUR.

ȘAH

ORIZONTAL : 1) Succesorul lui A. Karpov la titlul mondial. 2) Șah care conduce la remiză — Partidă cu caracter de joc deschis datînd de la începutul sec. 19 și denumită inițial „apărarea Petrov“. 3) Autorul unei cunoscute deschideri (sistem) aplicate începînd cu anul 1923 — Amos Burn — Cupă ! 4) N ! — Final șahist — Exclamație. 5) Mare șahist de la sfîrșitul sec. 19, ideologul „școlii noi“ ce promova jocul pozițional (Wilhelm). 6) Întîlnire ! — Început înainta-

rea ! — E cal ! 7) Piesă de șah — Apărare, variantă a gambitului damei. 8) A transpune pe formular desfășurarea partidei. (Se poate obține și una de maestru) — Lacune ! 9) Cu un cal... avansat ! — Masă pe care piesele trec prin încercări ! 10) Categorică — Pregătită pentru a cădea în ea șahistul advers.

VERTICAL : 1) Șahist sovietic a cărui carte despre teoria deschiderilor a fost tradusă și în limba română — Cel de joc e elaborat pe baza aprecierii obiective a poziției. 2) Cele ale șahiștilor sînt îndreptate permanent spre tabla cu 64 de pătrate — V ! 3) Un număr complet de piese — Raționament care duce la pierdere. 4) A fi de acord cu propunerea de remiză — Prenumele șahistei Gaprindașvili. 5) En passant ! ! — „50 de... la tabla de șah", carte a americanului Frank Marshall — Tuns! 6) Această piesă trebuie mutată obligatoriu. 7) Șah jucat fără a privi ta-

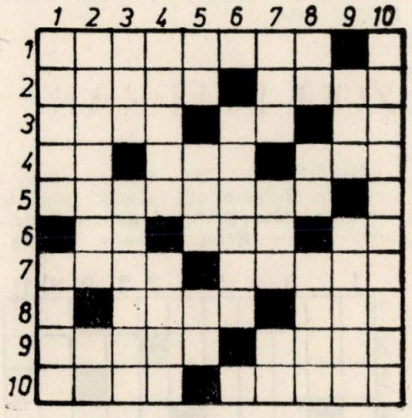

bla — Reprezentant strălucit al curentului intuitiv în șah, fost campion mondial — În structura albului ! 8) Invulnerabil ! — De la criză de timp... la remiză ! — Din flancurile formației de luptă ! 9) Joc de largă răspîndire, derivat din șatranj — Ofițer al marinei engleze de la începutul sec. 19, creatorul unui gambit, variantă a partidei italiene (David). 10) Șahist cubanez, unul dintre marii campioni mondiali, strălucit strateg și excelent în jocul combinativ.

Dicționar : IHA, ALAR.

STELE

ORIZONTAL : 1) Pianist și compozitor francez (1841 — 1894), autorul operei „Steaua". 2) A scris volumele pentru tineret și copii „Eu și bătrînul lup de stele", „Strania melodie siderală" și „Cîte-n lună și-n stele" (Georgina Viorica) — „Steaua fără nume". 3) Văzut de M. Eminescu cu „...lumini ca stele presărate-n mii de muri" („Memento mori") — Nume dat de M. Sadoveanu celui la a cărui nuntă „a căzut o stea". 4) În declinație ! — Din „Pluguşorul" său (rostit fragmentar și astăzi) amintim versurile : „Asta-i steaua României / A unirei și frăției / Stea de viață, stea de spor / Stea de bine-n viitor". — Ulpiu Ionescu. 5) Liră ieșeană care a cîntat „Stelele roșii" (Florin Mihai). 6) Numele de familie al „Steluței" lui V. Alecsandri — Stea ! 7) Ce întrebare ! 8) De gară, cu stele pe petliță — Cu stea la cei doi feți

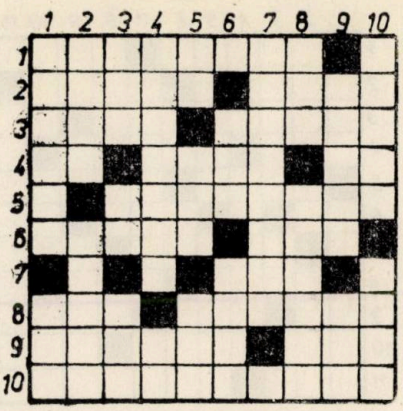

din basmul lui I. Slavici. 9) Autor român contemporan care a transpus, în scrierea „Steaua zimbrului", legende despre Dragoș-Vodă — „Stele-n...", cor de Dariu Pop. 10) Așa-s stelele dintr-un cunoscut șlagăr interbelic de G. Vilnow.

VERTICAL : 1) „Sub stele" este unul din cunoscutele romane ale acestui prozator englez — „Unchiul" celor 50 de stele. 2) Denumirea populară a constelației Coroana boreală — De la ei ne-au rămas numeroase denumiri de constelații. 3) Vechi ofițer sub semilună și stea — Pagina 13 ! — Tînăr admirator al stelelor. 4) Poet român de naționalitate germană (Werner), autorul ciclului „Stelele rămîn" — Nae Costin. 5) Stea variabilă tipică din constelația Cassiopeea — A răsări — Iv. Martinovici : „Ca să... stea". 6) Miez colorat ! — Stat asiatic. 7) Luceafărul cu : „Stelele-n cer". 8) Tropa ! — „Stea...", proză originală de publicistul și traducătorul Ioan S. Spartali (1855—1903). 9) Umblă cu capu-n stele (fem.) — Cupa sau o parte din Balanța. 10) Și-a făcut cunoscut „Drumul spre stele" (incluzînd și o „Stea de iarnă") în anul 1930 — Luminița și Stela.

Dicționar : ICI, FAH, ROP.

ÎN SLUJBA VIEȚII

ORIZONTAL : 1) Fiziolog, obstetrician și psiholog german (1789 — 1869), autorul lucrării „Simbolistica structurii umane" — Medic englez (1882 — 1931), descoperitor, alături de A. Keith, al nodulului care reglează ritmul cardiac. 2) Naturalist și farmacolog elvețian (1865—1930). A formulat, împreună cu H. H. Meyer, teoria lipoidică a mecanismului anestezic — Doctor englez, explorator arctic (1813—1893). 3) El și J. E. Forestier au utilizat primii lipiodolul pentru mărirea contrastului în radiologie — Proeminențe tehnice. 4) Injecții (fam.) — Astronom englez care a introdus în practica oftalmologică (1825) combaterea astigmatismului prin intermediul lentilelor cilindrice — Ernst Navratil. 5) Constantin Esarcu — Biochimistă americană care, în colaborare cu E. C. Kendall și T. Reichstein, a izolat și preparat sintetic dezoxicorticosteronul (1936). 6) Pictor băcăuan (Nicu) — Robert Kienböck — Efectul unui traumatism puternic. 7) Unul din cei trei biochimiști care au obținut (1941) acidul folic din frunze de spanac — Leone Carcano — Naegeli Otto. 8) Constantin Anastasatu — Medicul român Chiriac Ionescu a publicat sub acest nume (Paris, 1887), lucrare de rasunet „Grefe epiteliale de miel la om". 9) Negație — Chirurg englez (1714 — 1788). Între realizările care l-au făcut renumit se numără descrierea herniei congenitale. 10) Studiile acestui neurolog englez (1878—1937) s-au concretizat în descoperiri valoroase privind funcțiile nucleilor cenușii centrali — Ion Enescu. 11) Medic austriac (1842—1903), inițiatorul intervențiilor chirurgicale pe pancreas.

VERTICAL : 1) Chirurg și ortoped român (1887—1951) mare specialist în tratamentul tumorilor și distrofiilor osoase. 2) Ibn-Sina, celebrul autor al „Canonului medicinii" — Krönlein Ulrich. 3) I-a scăzut temperatura — Emanoil Elefterescu — Expresie a bunei dispoziții. 4) Sufixul sării unui acid — Virusolog american care a preparat (1953) vaccinul antipoliomielitic injectabil — Nikolai Semașko. 5) Medic ieșean, remarcabil diagnostician (1905—1982), autorul valoroasei monografii „România balneo-climatică" — Medic și naturalist suedez (1707—1778). A scris lucrarea „Felurile bolilor". 6) Medic elvețian (1748 — 1817) care a introdus bismutul în tratamentul durerilor gastrice — Erbacee montană. 7) Florence Nightingale — Vindecător naturist elvețian (1823—1906) care a preconizat tratamentul helioterapic — Emil Belcot. 8) Lebăda (abr. astr.) — Aparat de gimnastică. 9) Medic japonez care a elaborat, împreună cu M. Takata (1930), un cunoscut test de disproteinemie — Emil Savopol — Cornel Oprișiu. 10) Autorul unei lucrări me-

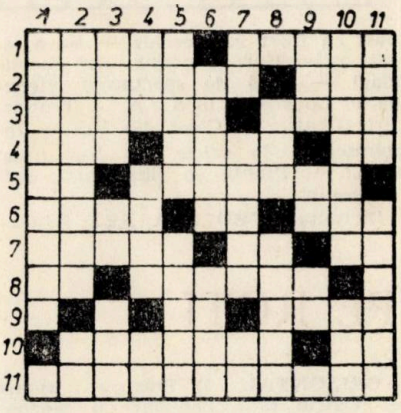

dicale de referință : „ Patologia celulei" (Edinbourgh, 1952) — Tu la dativ. 11) Medic american (1837 — 1932), unul dintre primii realizatori de intervenții neurochirurgicale — Medic și anatomist flamand (1534 — c. 1600) care a întrevăzut existența corpului galben.

Dicționar : RAE, RUIN, CYG.

Viorel VÎLCEANU

FLORI

ORIZONTAL : 1) Florile nevinovăției — În cartea „Cireșul" descrie florile albe ale acestui pom (Elena). 2) Trandafir — Trifoi negru. 3) Arbust cu flori roșii, roz sau albe — Toporaș. 4) În cîmp! — Arahide din America de Nord — A scris cartea

REBUS

„Grădinița veseliei" — Floare roșie. 5) Arbust exoctiv cu flori galbene-roșietice — Poezie de Ion Vinea din care citățm ultimul vers: „morile de vînt îi sînt florile". 6) Are florile verzi-roșietice — Hună! — A roade. 7) Erbacee cu flori galbene (2 cuv.). 8) Epopeea lui Vergiliu — Fricos — Miros. 9) Floarea de mușcată — Aceea — Cozi de narcise! 10) Metal de culoare alb-cenușie — Arbore cu flori plăcut mirositoare — 15 orhidee! 11) Copaci cu flori monoice — Floarea raiului (tr.) — Floare roșie-purpurie sau albă.

VERTICAL: 1) Vizdoagă — „Floare și genune" și „Floarea Oltului" sînt două din titlurile acestui poet român (Panait). 2) Are flori albastre, albe sau roșii — Dialect francez. 3) „Floarea" Maramureșului — Îi aparține „Floare albastră". 4) Floare decorativă — 14 narcise! — Cămăși cu flori — Han! 5) Petale de dediței! — Floare mare cu trei petale. 6) Îndreptați — Gen de orhidee columbiană — Specie de liliac sau nufăr. 7) Rubarbă — Floarea societății. 8) Ar-

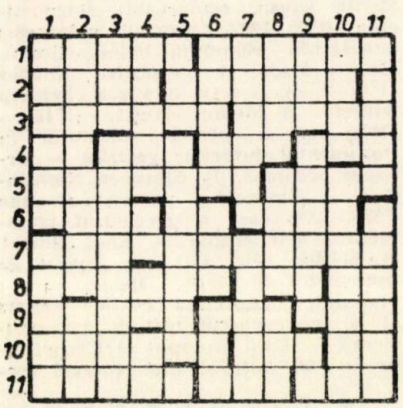

bust cu flori roz-deschis — Ne-a lăsat niște flori „nemîngîiate" (Octavian) — Sală de spectacole venețiană. 9) Localitate în S.U.A. — Trandafiri sălbatici — Chiot. 10) Vas — Inflorescență la salcie. 11) S-a uscat (fem.) — Plantă cu flori mici, galbene-aurii.

Dicționar: EBO, ALA, AEZ, GLO.

PE ROȚI

ORIZONTAL: 1) Trăsură ușoară — Vizitiu din „Landoul cu blazon" de Aurel Leon). 2) Face căruțe — Sînt cărați din arie cu căruțele sau remorcile (sing.). 3) Autorul versurilor „Pe malurile Senei, în faeton de gală, / Cezarul trece palid, în gînduri adîncit" — Cal dobrogean. 4) Vehicul pe patru roți — Stinghiile de la roțile carului. 5) A mers la Iași cu căruța lui moș Luca (Amintiri din copilărie) — Inel cu care se leagă partea de sus a leucii de carîmbul de sus al loitrei unui car. 6) Încă — Atelier (abr.) — În trăsură! 7) Bucăți de lemn puse de-a curmezișul protapurilor — Strîmb (mold.). 8) Popas în calea poștalioanelor, căruțelor etc — Animal tibetan de povară. 9) Acum! — Pseudonimul poetului care a scris „Carul-mare s-a oprit / Suspendat, ca un macabru / Candelabru, / Peste satul adormit..." — E bine cînd îi ai în căruță. 10) Trăsurică ușoară (dim.) — Un car în-

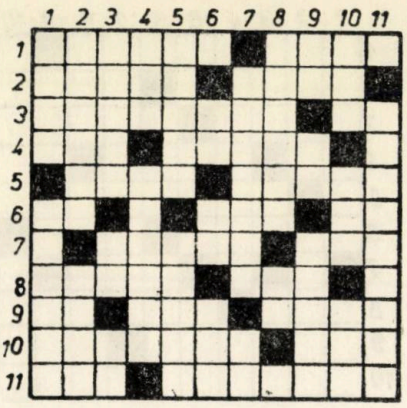

tors! 11) Piesă de suspensie la trăsuri — A scris „Căruța cu cai".

VERTICAL: 1) Trăsură cu patru roți — Cadru pentru vehicule. 2) Aveau care de luptă — Dragoste. 3) Apariții — Cete! — Bice! 4) Calapod — Trăsură închisă. 5) Aici are căutare landoul — Unele trăsuri (masc.). 6) Primele spițe! — Se caută în carul cu fîn — Mers. 7) Care ce înaintează greu (inf.) — 13 șarete! 8) Este a cincea roată la căruță — Cel bun. 9) Vodă! — Ene! — Te ajută la urcat și coborît din trăsură. 10) Era adusă cu sacaua (od.) — Trag la trăsuri — Etaj. 11) Trăsuri mici.

Dicționar: ATL, SIU.

LACURI

ORIZONTAL: 1) Lac în Italia a cărui apă se scurge în lacul Maggiore — Insuliță în lacul Lamond din Scoția. 2) Cunoscut lac în Bărăgan — O altă denumire a lacului Ciad. 3) Gigi Botez — Continentul unde se află Marile Lacuri. 4) Rîu ce se varsă în lacul Caspic — Fluviu european ce trece prin lacurile Boden. 5) Localitate în Chile — Lac din cuaternar, unde astăzi se află Marea Moartă și lacul Tiberiada. 6) Lac glaciar din Făgăraș — Comun la Amara! 7) ...d'Averno, lac nu departe de Napoli — Al doilea lac ca adîncime din Scoția, intrat în legendă prin monstrul Nessie. 8) Fondul perspectivei admirată de pe malul lacului Geneva este Mont Blancul — Clubul Sportiv „Olimpia". 9) A apărea (reg.) — Lac artificial pe Missouri cu o suprafață de 1 520 kmp... 10) ...construit în această țară (presc.) — ..Bassa, lac artificial ridicat în Mozambic pe fluviul Zambezi (1971).

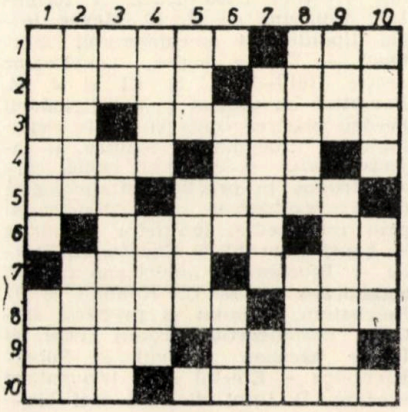

VERTICAL: 1)... Negra, lac în Argentina — Haină de ploaie. 2) „... lacului", denumirea dată lacului australian Eyre în perioada cînd lacul seacă — ... Alb, lac din Cîmpia Română de tip crov. 3) Glas avicol — Stat european unde se află lacurile Shkoder, Ohrid și Prespa. 4) Lac în Asia Centrală — Orășel în U.R.S.S. 5) Lac în China, numit și Tengri Nur — Localitate în Ecuador. 6) Unul din cele cinci Mari Lacuri din America de Nord — Cocotier din Brazilia. 7) Lac salin din stațiunea Ocna Sibiului — Din Babadag! 8) Țară asiatică unde se află lacurile Hanka, Yunting, Lop, Dalainor ș.a. — Lac în apropierea Lacului Superior (S.U.A.) unde se află un baraj construit din trunchiuri de copaci, crengi și nămol. 9) Vietate ce trăiește în rîuri și bălți — Noua denumire a lacului artificial Assuan, ridicat pe Nil în Egipt (1968). 10) Camere — Lac japonez de origine vulcanică.

Dicționar: CRO, NAL, IGDI, NAM, LLOA, LOA.

ZOO LITERAR

ORIZONTAL: 1) Poetul care a scris „în dulcele stil clasic" poeziile „Vederea păsărilor", „Lupta cu vulturul" ș.a. — Efim Kazakov. 2) Sca-

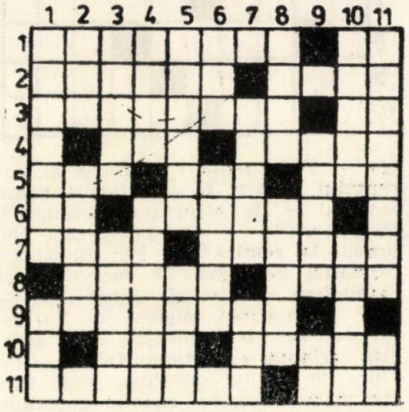

tiu dintr-o scriere de Duiliu Zamfirescu — Autorul poeziei „Lupul" (Octavian). 3) Una din bijuteriile sale lirice este „Somnoroase păsărele" — Irving Warren. 4) Trăsnet (înv.) — Frînghie în junglă. 5) Moluște gasteropode — Localitate în Franța — Insulă în Adriatica. 6) Coadă de cîine! — „Păcală și ursul". 7) Pseudonimul prozatorului englez H. H. Munro, autorul cărții „Lighioane și supralighioane" — Desenul cu pisicile aristocrate. 8) Autorul povestirii „Calul lui Moș Eftimie" — Poezie de George Coșbuc din care citățm versul „Încă doarme rîndunica". 9) A scris pentru copii „A venit un cocostîrc" (Rusalin). 10) Sufix cu sensul „trib de animale" — Veșnicii încondeiați ai fabulelor. 11) Autorul romanului „Turmele" (Eusebiu) — Din proza lui dedicată copiilor amintim „Găina cea moțată", „Draga noastră păsărică" (Ion).

VERTICAL: 1) Poet american, autorul cărții „Trifoiul bufnițel" Pseudonim al lui Al. Macedonski, autorul poeziei „Libelule". 2) Imită bătaia tobei — Autorul romanului „Caii albi din orașul București". 3) „Vrăjitoarea" din „Șoimii" de Mihail

Sadoveanu — Poet sovietic, autorul volumului „Calul înaripat". 4) Poetul (1873 — 1943), care scrie că „Thanatos, păianjen, obscura-i pînză-şi toarce" — Satirii bătrîni. 5) Liric rus-sovietic, autorul poeziei „Vulpea" — Orăşel în R. F. G. 6) Cîmpie — „... după fluturi", piesă de Bogdan Amaru. 7) Peşte de apă dulce — Cămilă cu o cocoaşă. 8) Cîntec al porumbeilor (inf.) — Provoacă boli şi animalelor. 9) Autorul cărţii pentru cei mici „Fumul, ploaia şi-un ţîntar şi-o pereche de ochelari" — Ilie Porumbel. 10) Una din fiicele lui Zeus — Nume de fată. 11) Prozator japonez, autorul cărţilor „Păsări şi animale" şi „Stol de păsări albe" — Sînt.

Dicţionarţţ ENA, IGE, RAB, INE, ASEL.

SCRISORI

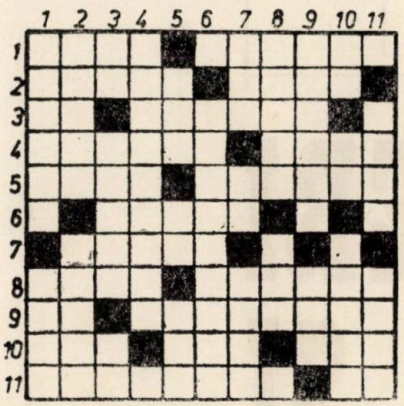

ORIZONTAL : 1) Conţine o scrisoare — „Tema" scrisorilor de dragoste. 2) Scrisorică (pop.) — E amintită în scrisoare şi în ştampila poştei. 3) 25 colaborări ! — Autorul cărţii „Strada Z, numărul 4" (Mircea). 4) Scrisori (înv.) — Relu s-a întors ! 5) Proprietate (od.) — Scrisoare. 6) Ladă cu vechituri. 7) Atac. 8) Faţa unei monede — Poet grec care în cartea sa „Epitaf" include şi o scrisoare (Iannis). 9) Lene ! — Scrisoare. 10) Cu repetiţie — Izvor în Algeria — Diviziune administrativă în Suedia. 11) Autorul unor celebre scrisori — În stradă !

VERTICAL : 1) Scrisoare (reg.) — Foile plicului. 2) Poetul ce a lăsat o „Scrisoare mamei" — Prozatoare germană, autoarea volumului epistolar „Corespondenţa lui Goethe cu un copil". 3) Ion Vasile — Poet italian (1544—1595), a întreţinut o vastă corespondenţă, peste 1700 scrisori, cuprinse parţial într-un „Epistolar" — Sieste ! 4) Neuitatul creator al „Scrisorii pierdute". 5) Recipientul C.F.R. cu scrisori — Se vede plicul ! — Capre ! 6) Autoarea (Lucia) unei „Scrisori către tinerele fete". 7) A prisosi (ban.) — Caiete ! — Poetul clujean care a scris o „Scrisoare Mariannei". 8) Autoarea unei „Scrisori" (Maria) — Fruct din Antile. 9) Ţara unde a apărut cartea „Scrisoare către editor" de G. Manzini — Personaj din „Scrisoarea III" de Mihai Eminescu. 10) Începe răvaşul ! — Elena Vianu — Autorul volumului de versuri „Funigei" care a apărut în 1935 cu o scrisoare de Oct. Goga. 11) Poetul ce a scris o „Scrisoare de iarnă" (Ion) — Personalitate a literaturii franceze (1804—1876), a purtat o vastă corespondenţă cu ilustre personalităţi ale veacului său, publicată postum în 6 volume.

Dicţionar : ISAG, AROL, RUA, LEN, UDI, ATT.

DICŢIONAR LITERAR

ORIZONTAL : 1) Poezie lirică descriptivă — Formă fixă de poezie lirică. 2) Figură de stil care se bazează pe opoziţie — Vers din poeziile fără rimă. 3) Cuvintele de dicţionar rebusist — Poezii moralizatoare. 4) Cugetare — Legende scandinave. 5) Buf — Frecvenţă la baladă ! — Romancier român contemporan. 6) Urări în versuri adresate la nuntă (pop.) — Publicaţie periodică cuprinzînd studii, note, informaţii. 7) Final de fabulă ! — Autorul nuvelei „Moara cu noroc". 8) Schiţă de Ion Luca Caragiale — Din fabule ! 9) Scriitor portughez (m. 1900) — 13 basme ! — Domn al Moldovei, erou al unui roman sadovenian. 10) Persiflări — Personaj din opereta „Poveste din cartierul de vest" de L. Bernstein. 11) Citat care se pune înaintea unei scrieri — Versuri de mari proporţii. 12) Unitate de informaţie — Nuvelă de proporţii reduse (rar).

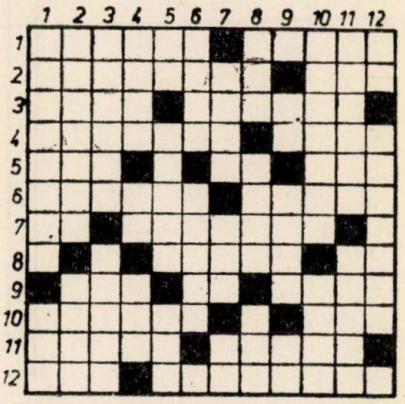

VERTICAL : 1) Alegorie, metaforă — Specie a genului liric. 2) Figură de stil constînd din repetarea unui cuvînt la începutul mai multor versuri — Personajele cărţilor. 3) Diviziune a unei poezii — Prozator englez, autorul „Baladei ultimului menestrel" (Walter). 4) Trei rebusişti ! — Tudor Şoimaru — În stanţă ! 5) Şi la epitet ! — Bucolică — Roman de Liviu Rebreanu. 6) Riu în Coasta de Fildeş — Unităţi ritmice ale versurilor. 7) Fiertură (reg.) — Poezie de George Bacovia — 13 poveşti ! 8) „Baba iarna intră-n...", poezie de Otilia Cazimir — Cică se întoarce ! — Scriitor american, autorul cărţii „Povestiri ale grotescului şi arabescului". 9) Sînt la letopiseţ ! — Aici (pop.) — Eugen Lovinescu. 10) Povestiri — Versuri (fig.). 11) Poezie melancolică — Specie a genului liric popular. 12) Tristan Bernard — Faptele şi întîmplările într-o operă literară (afabulaţie).

Serghei COLOŞENCO

SOLUŢII ENIGMISTICĂ

CĂRŢI

MĂTASĂ — ANI — APOLODOR — V — CAMILAR — TEMERI — ANIMAL — DESURE — EIA — OA — REGMAN — N — SE — RU — EP — STA — RIGA — A — KOBAK — URSU — ISAC — GRAAL.

DEFINIŢII CELEBRE

SPERANŢA — G — PĂTIMAŞ — VR — ARIPA — EROI — TACERE — IC U— IDA — AFIŞE — UI — SCENE — C — STOIC — TLA — B — AVUŢI — AN — TIRAN — CASA — TĂMÎIE — VAL.

LOGICA

TRIVALENTA — REGUCE — ORB — AGERMODUS — NU — E — CAM — CT — ZL — RE — OMAR — IAR — RA — ERA — T — UV — SI — EC — IDEAL — NU — T — VE — DOMENII — AMFIBIOLICI.

ŞAH

KASPAORV — C — ETERN — RUSA — RETI — AB — AP — EN — MAT — IHA — STEINITZ — B — IR — INA — EL PION — SLAVA — L — NOTA — LAN — AVANS — BANC — NETA — CURSA.

STELE

CHABIRER — M — ROGOZ — MONA — ORAŞ — LIPAN — NA — SION — UI — I — PETRESCU — NEGRI — STA — L — T — ICI — F — ŞEF — FRUNTE — ANANIA — STAT — MINCINOASE.

ÎN SLUJBA VIEŢII

CRAUS — FLACK — OVERTON — RAE — SICARD — CAME — ACE — AIRY — EN — CE — STEIGER — ENEA — RK — SOC — SNELL — LC — NO — CA — KIRIAC — I — U — R — NU — POTT — KINNEIER — IE — GUSSENBAUER.

FLORI

CRINI — DRAGOŞ — ROZA — TREFLĂ — E — AZALEE — VIOLĂ — IM — EBO — SEN — MAC — TAMARIN — GAMA — ARIN — HA — TOCI — R — CINCI DEGETE — ENEIDA — LAŞ — IZ — ROSIE—AIA—ISE—NICHEL — TEI — OD — ALUN — BAZ — URA.

PE ROŢI

BRIŞCĂ — IVAN — ROTAR — SNOP — EMINESCU — AT CAR — SPIŢE — R — NICA — RINCA — ŞI — A — ATL — AS — T— CRUCI — SIU — RATEŞ — IAC — R — AM — TOP — SACI — DOCĂRAŞ — RAC — ARC — ISTRATI.

LACURI

LUGANO — CRO — AMARA — CHAD — GB — AMERICA — URAL — RIN — I — NAL — LISAN — A — BÎLEA — AA LAGO — NESS — FUNDAL — CSO — IŢII — OAHE — SUA — CABORA.

ZOO LITERAR

STĂNESCU — EK — TĂNASE — GOGA — EMINESCU — IW — V — TUN — LIANA — ENA — IGE — RAB — NE — SNOAVĂ — A — SAKI — ANIMAT — GALAN — RADA — MUREŞANU — I — A — INE — ASINI — CAMILAR — PAS.

SCRISORI

PLIC—IUBIRE—RĂVAŞ—DATĂ — OB—RADINA — B — PITACE — ULER — ISAG — MISIVĂ — S — SIPET — A — D — ASALT — A — M — AROL — RITSOS — LN — EPISTOLĂ — BIS — RUA — LEN — EMINESCU — AD.

DICŢIONAR LITERAR

PASTEL — SONET — ANTITEZĂ — ALB — RARE — SATIRE — AFORISM — SAGA — BOF — D — AA — TIC — ORAŢII — CAIET — LA — SLAVICI — I — A — S — AMICI — BU — ECA BS — ARON — IRONII — P — ICE — MOTTO — POEME — NIT — NUVELETA.

PERFORMERI ȘI PERFORMANȚE

SUPER-CUPA EUROPEI LA BUCUREȘTI!

SEVILLA — TOKIO — MONTE CARLO — Traseul afirmării fotbalului românesc pe plan european

Vis, Voință, Victorie

Aceste trei cuvinte ar putea exprima sintetic etapele triumfului fotbalistic parcurs de echipa Clubului sportiv al armatei „Steaua" București din toamna anului 1985 și pînă în iarna lui 1987. Dublul succes — cîștigarea Cupei Campionilor Europeni și Super Cupei Europei — reprezintă cel mai însemnat eveniment al istoriei fotbalistice naționale.

Neîndoielnic anii 1986 și 1987 — în care s-au petrecut toate acestea — vor rămîne bine întipărite în memoria iubitorilor acestui minunat sport. Ba, mai mult, credem că performanța Stelei și-a găsit un loc bine definit în sufletul fiecărui român. Pentru că, dincolo de rezultatul în sine, de semnificația lui în plan pur sportiv, Campioana României ne-a oferit adevărate spectacole sportive, cu „scenarii" și „regii" impecabile, ce ar fi meritat chiar premii de frumusețe. Steaua ne-a învățat să respectăm mai mult această mirifică născocire a omului, fotbalul, să-l urmărim, nu ca pe un simplu joc, ci ca un spectacol în care fiecare mișcare, fiecare gest ascunde în el ore și zile de exercițiu, de pregătire, de antrenament.

„Spectacolul sportiv e corolarul natural al educației și-i binevenit ca atare. Miile de spectatori care urmăresc un meci de box sau de fotbal reprezintă spiritul unei civilizații" — scria Liviu Rebreanu. Și Steaua a îmbogățit această civilizație cu noi elemente, cu noi argumente, sporindu-i prestigiul.

A fost să fie timpul atletismului cu strălucire de diamant ale Iolandei Balaș, Vioricăi Viscopoleanu, Mihaelei Penеș, i-a urmat tenisul cu un „legendar" Ilie Năstase în prim plan, pentru ca să sosească ora gimnasticii — de fapt anii de aur ai „zînei" Nadia Comăneci. Nu vom uita handbalul cu „eroii" săi mondiali Gațu, Penu, Birtalan. Și cînd poate nostalgia vremurilor apuse ne dădea tîrcoale, fotbalul și-a cerut dreptul de a-și spune cuvîntul prin vocea Stelei.

Vis, voință, victorie.

Steaua a visat la marile izbînzi, a avut voința să depășească toate obstacolele și, finalmente, și a încununat efortul cu două mari victorii.

Amintiri, Amintiri...

Iată deci că după 40 de ani de la înființarea primului club sportiv militar din istoria mișcării de cultură fizică din țara noastră, înființare petrecută la 7 iulie 1947, și în fotbal, echipa Steaua reușește să ajungă în vîrful piramidei.

Cîți dintre cei ce au pus temelia fotbalului la acest club și ale căror nume au intrat în istoria sportului vor fi anticipat succesul de astăzi. Lăzăreanu, Ilie Savu, Ion Panait, Penzes, R. Catană, A. Cernea, E. Mladin, Jivan, Vasile Nanciu, Mol-

Căpitanul Stelei, Stoica și Cupa Campionilor Europeni

nar, Gică Popescu, Mihai Ionescu, Fl. Marinescu, Mircea Crețu sînt doar o parte dintre componenții echipei A.S.A. participantă la Campionatul diviziei A, ediția 1947—1948, în care a ocupat locul XIV.

Vă închipuiți oare ce a fost în inima acestor adevărați „deschizători de pîrtie", în serile minunate de la Sevilla și Monte Carlo. Cum au receptat ei victoriile Stelei ? Și nu numai ei probabil, ci toți fotbaliștii care au îmbrăcat tricourile roșu-albastre în ultimele patru decenii.

Ne gîndim la autorii „decadei de aur" a formației militare bucureștene, perioada anilor 1951—1961, numită astfel datorită cîștigării a șase titluri de campioană a țării (1951, 1952, 1953, 1956, 1959—60, 1960—61) și a trei ediții a „Cupei României" (1951—1952, 1956). Printre „eroi" s-au numărat ca antrenori Francisc Ronnay, Gh. Popescu, Ilie Savu, Virgil Economu, Șt. Onisie, iar ca jucători majoritatea componenți ai loturilor reprezentative : Voinescu, Toma-V. Zavoda, Apolzan, V. Dumitrescu, Traian Ivănescu, Rodeanu, Balint, Bone, Fr. Zavoda, Petschovschi, Tătaru, Alexandrescu, Gh. Constantin, Cacoveanu, Jenei, Raksi, Staicu. Fotbaliști de valoare, de mare talent, astăzi, unii tehnicieni apreciați, între care însuși antrenorul Stelei la Sevilla și al lotului reprezentativ al României.

În anii următori ,echipa din Ghencea s-a evidențiat ca o specialistă a „Cupei României", terminînd învingătoare în șase finale (1961—62, 1965—66, 1966—67, 1968—69, 1969—70, 1970—71). Apoi în acest răstimp jucători noi, mulți dintre ei devenind internaționali A : Sătmăreanu, Negrea, S. Avram, Suciu, Hălmăgeanu, Vigu, Iordănescu, Creiniceanu, Pantea, Dumitriu III.

Sezonul 1977—1978 a însemnat adjudecarea celui de-al nouălea titlu de Campioană a țării, sub „bagheta" antrenorilor Em. Jenei și Carol Creiniceanu.

Dintre componenții „unsprezecelui" din această perioadă, doar doi, Iordănescu și Stoica, au gustat din Cupa victoriei în competiția supremă intercluburi, în seara zilei de 7 mai 1986.

Traseul spre împlinirea visului atîtor generații de fotbaliști militari, de a fi cei mai buni de pe continent, avea să traverseze un spațiu de timp marcat de frămîntări, de schimbarea generațiilor, de cizelarea noilor veniți, de aducerea capacității lor la un numitor comun, altfel spus un timp al acumulărilor.

Nu a fost simplă această metamorfoză. Nu a găsit întotdeauna înțelegerea deplină din partea suporterilor, ca toți suporterii nerăbdători și dornici de succese rapide. Drumul anevoios în cupele europene — unde Steaua a avut cinci prezențe în C.C.E., opt participări în Cupa Cupelor și două calificări în Cupa U.E.F.A. — presărat cîteodată de lecții aspre, adică eliminări la limită după jocuri bune în fața unor formații de prestigiu, superioare însă în planul experienței internaționale, a avut darul să întărească echipa, să-i sporească acesteia valoarea și randamentul.

Și așa a sosit momentul marilor împliniri ale fotbalului românesc, stimulativ nu numai pentru participanții „sportului rege" ci pentru întreaga mișcare sportivă a țării.

În „Inima" Andaluziei, Steaua a strălucit din nou

Dragă cititorule, cît de mîndri am fost în noaptea aceea de mai că sîntem români! Atunci cînd o „mînă" de compatrioți susținea cel mai prețios trofeu european al fotbalului pentru o echipă de club.

Cîtă muncă și efort, cîte renunțări, cîtă investiție de inteligență pentru a face cele unsprezece piese ale mecanismului să lucreze perfect și să producă fotbal de calitate, spectacole sportive agreabile purtînd amprenta dăruirii, angajării depline, rafinamentului.

Kuusysi, Veyle, Honved, Anderlecht sînt etapele parcurse spre finală, o finală în care am oferit două surprize celor de la C. F. Barcelona. Prima s-a numit Anghel Iordănescu — jucătorul care la trei zile după ce împlinise 36 de ani și-a „permis" să evolueze cu nonșalanță, eleganță și eficiență în linia mediană a Stelei. A doua a reprezentat-o apărătorul buturilor noastre, Helmuth Ducadam, primul portar din lume care a reușit să blocheze patru lovituri de la 11 metri într-o partidă de asemenea importanță.

Spunînd toate acestea nu înseamnă că minimalizăm rolul angrenajului colectiv alcătuit din: Ducadam — Iovan, Bumbescu, Belodedici, Bărbulescu — Balint, Stoica, Bölöni, Majaru — Lăcătuș, Pițurcă, Crezînd în valoarea proprie, respectînd cu minuțiozitate „schemele" corpului tehnic Emerich Jenei — Anghel Iordănescu, dorind cu ardoare Victoria, jucătorii de la Steaua au valorificat la cote superioare pregătirea fizică, tehnică, tactică și nu, în ultimul rînd, psihologică.

Da, psihologică, pentru ca de fotbaliști cu talent, cu har, cu forță, fotbalul nostru nu a dus niciodată lipsă. Ce nu a existat, totuși? Acea mentalitate de învingător, încrederea în forța colectivului, lucruri absolut necesare izbînzilor supreme. Cel care și-a luat misiunea de a face din Steaua cea mai bună echipă de fotbal a Europei se numește Emerich Jenei.

„Victoria! iată ce mă frămîntă continuu"

— Em. Jenei a existat o „cheie" a succesului la Steaua?

— În primul rînd vă pot spune că fără „valori" în lot, nu poți clădi o formație de valoare. Este un lucru cert, dovedit și de rezultate. Apoi, cît am pregătit Steaua, împreună cu Anghel Iordănescu, am căutat să imprimăm jocului un aspect pronunțat, ofensiv. O ofensivă continuă, cu presiing în terenul advers, cu circulație continuă a balonului, indiferent unde am evoluat, gîndul nostru a fost la victorie. Este aceasta însăși esența spectacolului fotbalistic, nu?

— Ați avut la dispoziție un lot substanțial, nu numai unsprezece jucători valoroși. Cum v-ați descurcat în problema titularizărilor?

— O grupare fotbalistică cu pretenții trebuie să aibă și rezerve la nivelul titularilor. Deci, nimeni, decît forma momentului respectiv, nu putea hotărî titularizarea. Totuși, nu am renunțat nici o clipă la Bölöni și Stoica, fără de care Steaua n-ar fi fost niciodată ceea ce a fost.

— Pentru că sînteți, acum, antrenorul național al de fotbal a României ar trebui să vă adresez o întrebare vizînd Campionatul European. O voi face mai tîrziu. Aș vrea, în continuare, să privim retrospectiv activitatea de jucător și antrenor. Generațiile mai tinere poate nu știu prea multe despre dumneavoastră.

— De loc, sînt din Arad, unde m-am născut la 28 martie 1937. Am început să joc fotbal la I.T.A. la vîrsta de 9 ani pînă în 1955. Un an mai tîrziu am fost legitimat la C.C.A. (astăzi Steaua) timp de 14 ani. Am avut aici o serie de satisfacții dorite de orce fotbalist: 3 titluri de campion național și cîștigarea de 4 ori a „Cupei României". Am fost selecționat de 12 ori în prima reprezentativă a țării, făcînd parte din lotul participant la Jocurile Olimpice de la Tokio — 1964. Între anii 1969—1971 am activat în Turcia, la Kaiseri.

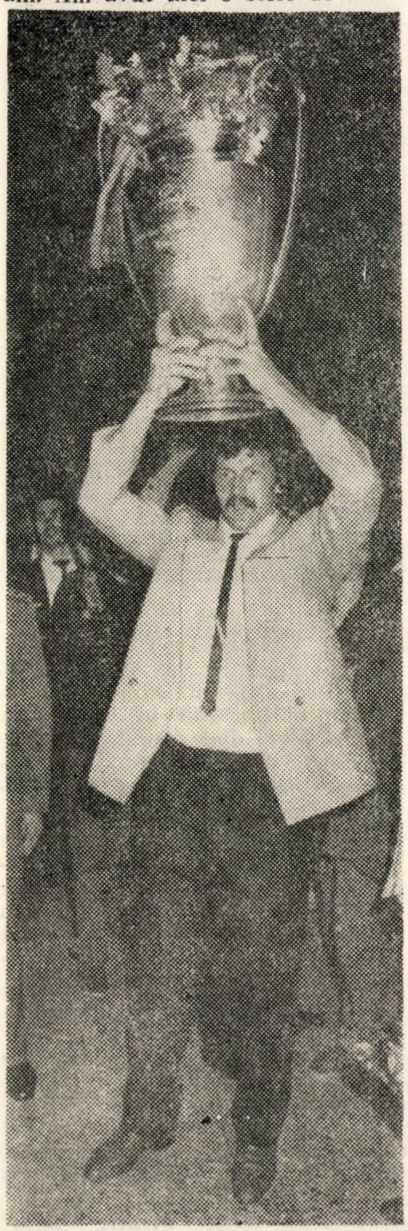

„Eroul" de la Sevilla — Ducadam

— Ca antrenor cele mai mari bucurii tot la Steaua le-ați trăit.

— Într-adevăr, am reușit să cîștigăm campionatul și cupa în sezonul 1975—1976, campionatul în anii 1977—1978, 1984—1985, 1985—1986. Sînt succesele pe plan intern. Pe plan internațional în ediția 1985—1986 — Cupa Campionilor. Am mai antrenat perioade mai scurte de timp pe F.C. Bihor, Olimpia Satu Mare și C.S. Tîrgoviște.

— Iar, în prezent, lotul național...

— Nu este o misiune ușoară, dar sîntem preocupați continuu de a face o pregătire cît mai bună, mai eficientă pentru jucători. Bineînțeles noi toți dorim partide cît mai bune și rezultate pe măsură.

„Ducadam, nu uita, Supercupa e și a ta"

Cuvinte calde pornite din inimile suporterilor stelișt adresate după meciul de la Monte Carlo, cu Dinamo Kiev, portarului Ducadam. Un semn că iubitorii fotbalului nu l-au uitat pe „eroul" de la Sevilla, chiar dacă acesta nu va mai apărea în poarta Campioanei României.

Un destin dramatic a avut Helmut Ducadam, destin pe care a reușit să-l învingă datorită tăriei de caracter, forței morale dovedite de tînărul din Semlac, jud. Arad.

Venit de la U.T.A. el nu-și găsea locul în formația din Ghencea. După un timp gîndea la reîntoarcerea pe meleagurile natale. Dar, cînd hotărîrea părea luată, a apărut un alt portar de valoare un prieten, pe numele său, Vasile Iordache. Acesta din urmă l-a redat încredere, l-a pregătit cu asiduitate, l-a îmbărbătat permanent și Ducadam, „creștea" de la o zi la alta.

Cîte șuturi, cîte plonjoane au stat la originea reflexelor prin care acest sportiv harnic modest și blînd la vorbă a uimit suflarea fotbalistică mondială știu doar cei doi prieteni și antrenorul lor.

— Îți mai amintești, Helmut, noaptea aceea?

— Glumiți? sigur că da. Pentru că meciul cu C.F. Barcelona este cea mai frumoasă amintire a vieții mele. Cred că mi s-au întipărit definitiv în memorie chipul și numele lui Alesanco, Pedroza, Alonso și Marcos, autorii loviturilor de la 11 metri apărate.

— Cum a fost perioada de după finala „Cupei Campionilor"?

— Parcă mai grea decît înaintea jocului. Ca într-un vis! Am primit scrisori de pe toate continentele. Una chiar de la Hollyood, pe care sînt desenate cinci caricaturi și fiecare își manifestă entuziasmul în mai multe limbi. Wunderbar — ex-

clamă neamțul... Bravissimo ! spune italianul... Beautiul ! — englezul. Aveam emoții la fiecare întîlnire cu publicul, vibram la fiecare întrebare care mi se adresa.

Greu, obositor, dar frumos...

A urmat pentru H. Ducadam o perioadă mai grea. Boala l-a lovit în plină ascensiune sportivă. A fost o luptă grea, cu adevărat pe viață și pe moarte, în care medicii de la Spitalul Militar central au dovedit înalte calități, reușind să salveze brațul sportivului stelist.

Competența apărătorului sănătății l-a redat familiei, societății, mai puțin fotbalului la 28 de ani. Ducadam își încheie activitatea competițională însă lîngă fotbal.

— Cum te mai simți, Helmut ? — l-am întrebat.

— Foarte bine. Intervenția chirurgicală a reușit pe deplin. De ce nu mai joci ? — veți întreba. Deoarece postul de portar implică solicitarea intensă a brațelor, plonjare, salturi, adică o serie de riscuri pe care nu mai pot să mi le asum. Rămîn pe gazon, la antrenamentele formației U.T.A. pentru pregătirea portarilor și la o grupă de copii a aceluiași club.

— Ați înțeles că m-am întors acasă, la Arad, unde vreau să mă formez ca antrenor și să fiu alături de familie.

— Nostalgii ?

— Ce meci a fost la Sevilla...

Tokio — o lecție pentru Supercupa Europei !

Steaua și-a înscris, după Campioanele Spaniei, Portugaliei, Italiei, Scoției, Angliei, Olandei, Greciei, R. F. Germaniei, Suediei, pentru prima oară numele — ca reprezentantă a Europei — pe tabloul finalelor Cupei intercontinentale.

Chiar dacă a pierdut cu 1—0 în fața formației River Plata, Steaua București a manifestat o superioritate de ansamblu, practicînd un joc modern, în viteză. „Am avut încă o dovadă că o poziție în înalta performanță se cîștigă greu, dar se menține și mai greu" — declara Anghel Iordănescu, după meciul de la Tokio.

Și învățămintele din capitala Japoniei au fost aplicate în finala Super Cupei Europei, în partida cu Spartak Kiev !

Supercupa Europei la București !

„Ar fi fost prea frumos" — se intitulează cartea referitoare la perioada de aur a tenisului românesc, titlul surprinzînd totuși regretul că Salatiera de argint nu a fost cîștigată, după nici una dintre cele trei finale disputate de tenismenii români. O carte a succeselor fotbalistice ale Stelei nu poate avea pe copertă decît expresia „Într-adevăr, a fost senzațional !"

— Ce părere ai Ladislau Bölöny ?

— Bineînțeles împreună cu colegii mei am realizat cel mai mare succes al carierei noastre sportive. Cunoșteam forța de joc a sovieticilor și am muncit mult pentru contracararea acesteia. Am reușit să-i anihilăm atît pe Belanov cît și pe Zavarov. Cred că și-a spus cuvîntul și unitatea noastră sufletească.

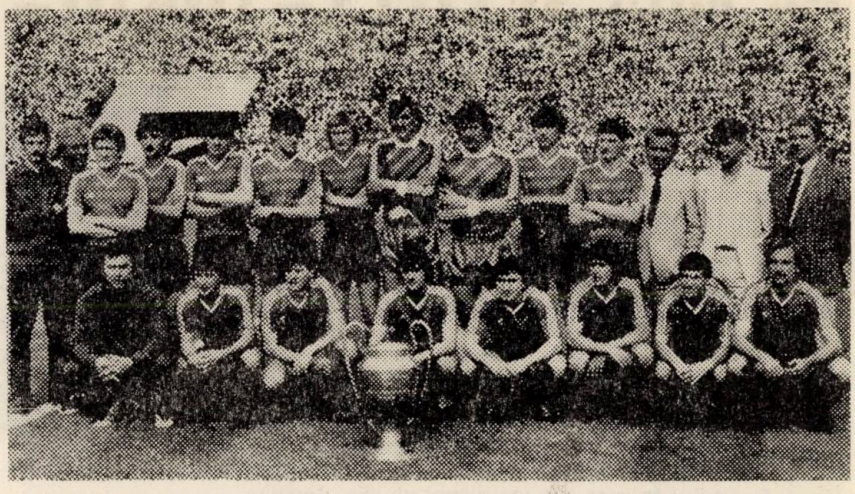

Steaua — campioana Europei

— Ești unul dintre performerii fotbalului. Aureolat de marile succese ale echipei de club — Steaua — participant la turneul final al Campionatului European din Franța — 1984, selecționat de peste 100 de ori în prima reprezentativă a României. E ceva ?

— Incontestabil sînt foarte fericit de tot ce am realizat. Sînt mulțumit că împlinirile au existat și în plan profesional și familial. Aș vrea să rețineți că la jocurile sportive gloria este colectivă, că nu te poți afirma fără sprijinul, fără aportul colegilor de echipă.

Victoria noastră de la Monte Carlo este un argument puternic sesizat și de ziariștii prezenți în tribunele stadionului, în acea seară. Stîngaciu, Iovan, Bumbescu, Belodedici, Bălan, Stoica, Hagi, Balint, Lăcătuș, Majaru, Pițurcă — toți au pus suflet și ambiție la cîștigarea trofeului. Îmi amintesc că prestigiosul cotidian „L'EQUIPE" scria după finală : „Steaua București a avut nu numai forța picioarelor, a mușchilor și a nervilor, ci și pe aceea cerebrală. Am admirat la echipa română, vigilența, voința, măiestria colectivă, calmul unei formații care a știut să reamintească că nu este din întîmplare marea laureata a anului 1986". Mai explicit de atît se poate ?

— Cît vei mai juca, Bölöni ?

— Da, anii au cam trecut. La 11 martie am împlinit 34 de ani. Voi rămîne pe dreptunghiul verde atît timp cît voi putea ține ritmul cu cerințele actuale ale fotbalului modern.

— Succes !

„Aveți un jucător magic, Hagi..."

„...care poate face de unul singur un meci. E iute, e tehnic, știe să marcheze. Și am impresia că-i place golul". Sînt vorbele unei voci autoritare din fotbalul european — Bobby Robson, antrenorul echipei Angliei.

Și Hagi onorează la cei 22 de ani ai săi aprecierile cu care este înconjurat, evoluînd cu multă inventivitate în linia de mijloc a Campioanei României și înscriind golul victoriei la Monte Carlo.

Venit de pe malul Mării la Sportul studențesc, Gh. Hagi a încîntat prin calitățile tehnice de excepție, prin driblingul său rafinat și numai la 18 ani a fost selecționat în prima reprezentativă a țării. Un an mai tîrziu a participat la Campionatul European din Franța. Pentru ca în această iarnă să întărească linia meridiană a Stelei, pentru Supercupa Europei.

— Firesc, întrebarea care-i frămîntă pe amatorii de fotbal și pe care ți-o adresăm este legată încă, de golul de la Monte Carlo.

— Ce să vă spun ? am văzut că zidul sovietic va avea o breșă. N-am stat prea mult pe gînduri, m-am concentrat, am șutat, mingea a fost deviată, portarul derutat și a fost 1—0 pentru noi.

— Dacă n-ar fi fost modificată traiectoria balonului crezi că ar mai fi fost gol ?

— Urmărind filmul video, specialiștii au ajuns la concluzia că viteza mingii a fost superioară vitezei de reacție a portarului Cianov. Calculele au spus că tot gol ar fi fost.

— Golul victoriei ! Pe mai departe ce-ți dorești ?

— Să fiu sănătos, că de aici pornește totul. Să începem o nouă ofensivă în C.C.E. și să facem o treabă bună în preliminariile Campionatului European unde ne vom juca șansa pînă la capăt.

— Îți place să cînți,, Gică ?

— Da, îmi place, dar numai după Victorii.

Victorii pe care le dorim continuate și în următorii ani de Steaua sau de alte reprezentante ale României pe meridianele fotbalului.

Vasile Lucian ARHIRE

Fotografii : Aurel D. NEAGU

Pe ruta SEVILLA—TOKIO—MONTE CARLO

Insomnia lui Lăcătuş

Soarele biciuieşte pur şi simplu Sevilla. În cîteva ore, cîte i-au trebuit avionului să ajungă de la Bucureşti în oraşul spaniol am trecut de la trenciuri la... cămăşi. Mai sînt cinci ore pînă la fluierul de start al finalei Cupei Campionilor Europeni cînd ajungem în holul hotelului care îi găzduieşte pe jucătorii noştri. Animaţie puternică în imensa încăpere, prin săli şi holuri, în grădina acoperită dominată de plante exotice. Ca de obicei înaintea partidelor mari, Ion Alexandrescu, vicepreşedintele clubului, fumează. Nu scoate un cuvînt, e concentrat asupra subiectului zilei, poate al anului, al anilor. Nu-l deranjăm decît cu un cuvînt de salut. Dar, într-un colţ retras, peste cine dăm ? Peste dumnealui, Marius Lăcătuş ! Ei, chiar la asta nu ne aşteptam. Şi, departe de a adopta clasica tăcere a tracului de start, Marius al nostru, dimpotrivă, e vorbăreţ şi ne provoacă la o îndelungată şuetă. Evităm, cu bună ştiinţă, subiectul — finala. Discutăm despre cîte şi mai cîte ! Începuturile lui braşovene în fotbal, despre fundaşii cei mai incomozi din campionat, despre căldură şi... crampoanele cele mai potrivite pentru seara finalei. Lăcătuş ne face chiar şi o cronică autorizată privind inumităţile partidelor de pînă acum în Cupa Campionilor Europeni. După aproape o ora de sporovăială îl întrebăm, în fine, pe locvacele nostru interlocutor : „Bine, bine, dar ce-i cu tine la ora asta în holul hotelului ? Nu te duci să te odihneşti ?"

Rîzînd cu toată pofta, el ne răspunde : „Am încercat să dorm puţin. N-am reuşit. Ca niciodată, am o mare insomnie. Şi cum, mai mult mă perpeleam în pat, am preferat, avînd aprobarea lui Nea Imi (n.n. antrenorul Emerich Jenei) să cobor, să mă destind puţin. Niciodată n-am avut starea asta de agitaţie. Dar, acum, m-am liniştit. Prevăd că voi face un meci bun şi mai prevăd că o să cîştigăm".

Anticipări îndeplinite. Steaua învingătoare, iar Marius Lăcătuş, autor decisiv al victoriei în acele momente dramatice ale luptei penaltyurilor.

Verdictul lui Alzamendi

Tokio... decembrie 1986. Stadionul olimpic îi aminteşte lui Emerich Jenei, fostul antrenor al campioanei Europei şi a României, acum antrenor al reprezentativei, despre Olimpiada 1964. A şi jucat pe terenul acestei construcţii care, după aproape un sfert de veac, îşi păstrează linia arhitecturală modernă. Sosiţi cu bune ore înaintea loviturii de începere, avem timp să cercetăm ca lumea gazonul, să vizităm splendidele anexe. Încep să sosească spectatorii. Cu steguleţe româneşti şi argentiniene în mîini, ei îşi ocupă, într-o linişte perfectă şi într-o disciplină nici un moment călcată, locurile din imensa arenă. Ascultăm, apoi, un deloc optimist anunţ al staţiei de amplificare a stadionului (făcut şi în limba română) : instrucţiuni în caz de cutremur ! Principala obligaţie : nimeni să nu-şi părăsească locurile. În fine, odată trecut acest moment, continuă pregătirile finalei. Solemnitatea de start a avut un aer sută la sută japonez. De la înclinările gazdelor noastre în faţa fiecărui jucător pînă la buchetele de flori purtate de căpitanul Stelei şi cel al lui River Plata, aranjate cu un gust şi de o varietate de culori pe care numai niponii le pot realiza.

A venit şi meciul despre care micul ecran v-a informat atît de complet. A venit şi solemnitatea acordării trofeelor şi, apoi, a acordării premiului pentru cel mai bun jucător al finalei. L-a obţinut Alzamendi. În naivitatea noastră, pentru că nu putem s-o numim astfel, dar — mai ales — după prevederile regulamentului care arătau că el va fi acordat **celui mai bun fotbalist al finalei** nu aveam nici o umbră de îndoială asupra cîştigătorului : Belodedici dominase, la propriu şi la figurat, întreaga partidă. Megafoanele au „rostit" însă alt nume : Alzamendi ! Stupoare.

Irezistibilul Lăcătuş

Ajungem la vestiare. Ce repede aveam să trăim o mică reparaţie a erorii comisiei de premiere ! Chiar Alzamendi declara ziariştilor argentinieni : „Cel mai bun om al finalei ? Fără discuţie, Belodedici !"

Sportivitatea lui Blohin

Zi de început de aprilie, pe Coasta de Azur. Dar sîntem doar în februarie (1987) şi aşteptăm finala Supercupei Europene, preluată pentru prima oară de principatul Monaco, prin Direcţia sa de turism şi clubul-fanion A. S. Monaco. Stadionul, realizat cu puţini ani în urmă după o concepţie cu totul originală — din afară pare o clădire de locuit — este pregătit pentru întrecerea dintre „proprietarele" celor mai importante trofee europene : Steaua (C.C.E.) şi Dinamo Kiev (Cupa Cupelor). Cu cele 22 000 de locuri ale sale ,raportate la media actuală de spectatori (8—9 000), stadionul va fi deplin utilizabil şi în prima jumătate a secolului 21. La finală, el a bătut recordul de pînă acum, cu cele 10 000 de bilete vîndute. Asta, ca o explicaţie pentru multele nedumeriri pe care le-am întîlnit relativ la numărul spectatorilor.

Finala, decretată în unanimitate de numeroşii specialişti prezenţi drept cea mai reuşită din ultimii ani, şi ca nivel fotbalistic şi sub raport disciplinar, ne aducea bucuria cîştigării trofeului. Aici, o mică paranteză Steaua a făcut cel mai bun joc, din seria finalelor, acolo unde a fost învinsă : la Tokio. Dar şi pe gazonul din Monte Carlo, clubul nostru campion a făcut dovada unei excelente pregătiri şi şi-a impus superioritatea în majoritatea minutelor de joc. Mulţi au subliniat — şi nu fără justeţe — că un rol, esenţial l-a jucat priceperea celui mai tînăr antrenor din istoria finalelor U.E.F.A., Anghel Iordănescu, în a-şi aduce, atît de timpuriu elevii, într-o formă de vîrf !

Multe şi elogioase au fost opinile care au subliniat meritele învingătorilor. Dar cea mai preţioasă o considerăm pe aceea a internaţionalului nr. 1 al fotbalului sovietic, Oleg Blohin. Mergînd la serviciul medical al stadionului, pentru controlul anti-doping, el i-a strîns mîna lui Bölöni (supus şi el aceluiaşi control) declarîndu-i : „Aţi învins pe merit. Aţi fost mai buni ca noi".

Sportivitatea unui mare sportiv...

Eftimie IONESCU

ME-XI-CO, RA-RA-RA ! *)

de Ioan CHIRILĂ

...Azi e o zi mare. Revedem Azteca, după 16 ani. Ziarele urlă. „Ovaciones" a comprimat la maximum avancronica meciului Mexic—Paraquay. Un singur cuvînt. Un cuvînt cu litere înalte de ...12 centimetri... Un cuvînt care se adresează țării întregi. Nu ca să-i aducă aminte că astăzi Mexicul joacă un meci decisiv cu Paraguay-ul. Nu ! Asta o știe toată lumea. Cuvîntul trebuie să fie echivalent cu un bob de uraniu și să explodeze. Și cuvîntul a fost ales cum nu se poate mai bine.

HOY ! Adică, **astăzi !** Nimic în plus, pentru că toți știu ce este astăzi. Astăzi ! Astăzi ! Astăzi ! (De fapt, această repetiție este inoportună, deoarece atenuează ...fisiunea).

În față, la **Prensa,** douăzeci sau treizeci de autocare așteaptă la rînd... Se pleacă în serie. S-a format și o coadă. În momentul în care nu mai sînt locuri, s.art.

Așteptăm. E abia nouă și jumătate, dar traficul orașului e de neînchipuit. Intrăm în al treilea autocar. E zece fără un sfert. Ar mai fi două ore și ceva. În autocar sînt toate fizionomiile și toate rasele. Am în stînga doi cronicari ghanezi. Unul din ei, cel foarte slab, nu și-a lepădat burnuzul. Și nici fesul, cu frumoase ornamente în argint. În față, trei englezi. Ca întotdeauna, poartă șlapi. Și șorturi trecute de mult de prima tinerețe. (Nu le-aș pune nici cînd ar fi să bat covoare în curtea interioară). Nu le pasă. O nepăsare egală cu morga foștilor cetățeni ai Imperiului. În fundul autocarului, patru fotografi japonezi, cu tot soiul de „tunuri", blitz-uri și „Canon"-uri. Stau drept, ca soldații sprijiniți de latura din spate a unui autocamion, cu arma la picior, în drum spre manevre. Grupul rușilor încearcă să descifreze textele spaniole. Blondul care mi-a vorbit despre piesa de la „Taganka", nu se desminte ; citește dintr-o carte groasă. Regretatul Teodor Mazilu, cu care am făcut Mexicul '70, l-ar privi compătimitor ; „Cum să citești cînt treci pe străzi pe care, poate, n-ai să le mai revezi vreodată ?".

Înaintăm greu. Trecem pe sub poduri și pasarele. Se avansează pe patru culoare. Opririle sînt dese. Uneori stăm cîte trei-patru minute. Autostrada, privită de jos în sus — sînt și pante — îți lasă impresia că nu vei ajunge niciodată, pentru că poți număra sute sau chiar mii de mașini. „Frenokomio!" — strigă amicul meu grec Tassos, în gura mare, atrăgînd toate privirile. (Asta înseamnă balamuc în grecește)... Apoi se îndreaptă spre cabina șoferului și-l întreabă, congestionat ; „Que pasa ?". Ce se-ntîmplă ? Omul dă din mîini, neputîncios. A încercat mereu să treacă de pe o pistă pe alta, ca să iasă mai ușor din labirint, dar, așa cum se întîmplă deseori, te înfunzi mai rău, pentru a privi apoi cu ciudă cum trec pe lîngă tine mașinile de pe culoarul abandonat. Tassos se prăbușește în fotoliu, dezarmat : „Ți-am spus de atîtea ori că știa dorm în picioare !". (Noroc că vorbește grecește și nu-l înțelege nimeni).

Strada e, într-adevăr un spectacol. Amestecul acela nebun de arhitecturi disparate. Blocuri imense, în fața cărora copii aproape goi se joacă în băltoace ca la Coșereni. O sticlă de Coca-Cola, înaltă de vreo zece metri, pe acoperișul unei case de cel mult doi metri și jumătate... Urcăm. Ne oprim. Apoi coborîm pe dedesubt. Doi nemți privesc cu o jenantă îngăduință balamucul de pe stradă. (Iată că Tassos a găsit cuvîntul potrivit). Ne privesc complice; „Ați văzut așa ceva la Frankfurt, în drum spre Waldstadion ?". (E adevărat, la Frankfurt, autocarele Prensa erau „trase" de motociclete speciale. Dar aici, la Mexico Citiy, pe drumul spre Azteca, n-ar putea trece nici o motocicletă...)

În sfîrșit, în depărtare, prin ceața smogului, se zărește cupa stadionului Azteca. Dar această priveliște plină de speranțe e doar o iluzie. Autocarul se înscrie într-o altă meandră, depărtîndu-se parcă de ținta călătoriei noastre.

Ar mai fi o oră. O să ajungem înainte de începerea meciului, dar am fi preferat ca această reîntîlnire cu Azteca să fi fost mai puțin precipitată. (Cu 16 ani în urmă am locuit la 104 kilometri de Ciudat de Mexico, într-un oraș încîntător, Cuautla, și veneam la stadion cu un autocar — urcam și coborîm ca la Poiana Brașov — dar parcă niciodată nu am mers atît de mult ca acum. Între timp, e adevărat, Mexico Citiy a crescut cu vreo opt milioane de suflete și cu peste un milion de mașini, așa că...).

...În sfîrșit, ne apropiem. Panorama e formidabilă. Mii de mașini în parking. Zeci de mii de torcedores, cum spun mexicanii. (Corespondentul lui tifosi sau al microbiștilor noștri). Un spectacol imens, ca la festivalul de muzică de la Newport, privit în secvențele TV sau în revistele ilustrate. Autocarul oprește destul de departe de stadion, într-un loc anume, pe care trebuie să-l regăsim, dacă vom putea, după terminarea meciului... Îmi caut biletul... Cartea de acreditare fără bilet nu e valabilă.. Îl caută și Tassos. Nu-l găsește. „Ce-i de făcut, bătrîne"?. „Nu-ți face griji. Abia aștept să-mi spună unul că nu pot să intru, după călătoria asta blestemată". Curajul lui Tassos mi se pare excesiv, dar, în sfîrșit...

Avansăm greu printre mașini Sărim peste „standurile" cu mărfuri expuse pe covoare. Scăpăm cu greu de vînzătorii de trompete, cîrîitoare și tobe... Mă opresc o clipă, descumpănit. Un infirm, fără picioare — doar trunchi — cîntă la o muzicuță conectată la un difuzor portabil. În același timp, bate toba cu mîna dreaptă și strînge o castagnetă cu cea stîngă. Farfurioara de metal din fața acestui mic Buddha se umple. Monezile cad cu zgomot. Unii se apleacă, delicat. (Zgmotul monezilor căzute acoperă muzica).

Am ajuns în fața primei porți, care e și prima linie de triere. Mă gîndesc la Tassos, care și-a uitat biletul, dar care avansează ca și cum totul e în regulă. Poarta a doua e mult mai severă. Trecem și printr-o ușă cu celulă, pentru identificarea unor eventuale obiecte de metal. Un om de ordine îl oprește pe Tassos. „Por favor" — și însoțește această rugăminte cu un mic dreptunghi descris de degetele mari și arătătoare, adică biletul. Tassos nu se oprește. Îi aruncă din mers un „My ticket is in the Office", însoțind fraza de un semn cu arătătorul și trece fără să aștepte vreun răspuns. Omul oscilează un moment între a-l urmări și a pierde deci alți doi-trei spectatori și renunță, pînă la urmă. Zîmbet de triumf la Tassos, care se bucură ca un copil care a intrat la cinema fără bilet, făcîndu-se capră... Avansăm din nou. Urcăm o pantă. Intrăm într-un fel de strungă, pentru îngustarea frontului. Tassos scapă din nou. Aici omul de ordine e doar pentru evitarea îmbulzelii. La capătul ei, o poartă rulantă care înregistrează și intrările. Aici intrarea mi se pare chiar imposibilă. Dar Tassos intră. Omul de ordine spune stop, dar „omul meu" e în pragul unei explozii. Combină italiana cu spaniola și cu engleza, manifestîndu-și iritarea pentru această ...impolitețe. „Cerberul", care a înțeles doar cuvîntul **usted,** care înseamnă dumneavoastră, cedează... În sfîrșit, la ultima poartă, după depășirea unei noi uși cu celulă, ca la aeroport, o **edecană,** adică una din cele 1 600 de fete în bleu în serviciul de relații al Mundialului. Tassos nu mai așteaptă să fie întrebat în legătură cu biletul. Scoate din buzunarul de lîngă rever un **echantion** de parfum **Jules** și-i oferă fetei cu o reverență secolul XVI. Fata, surprinsă, se îmbujorează și, bineînțeles, nu are reacție. Cursa cu obstacole s-a terminat. Răsuflu ușurat. „Cum poți uita un bilet, kirie Tasse ?". „Lasă-mă, lanaki, am atîtea pe cap". „Și dacă nu ai fi putut intra ?". „Ar fi fost imposibil. Întotdeauna am cel puțin zece cadouri prin buzunare. În lumea în care trăiesc eu nu poți face nici o mișcare fără să oferi ceva. Aici, însă, mă simt cu conștiința împăcată. Biletul meu există.

*) *Din cartea Mundialului 1986*

E pe masă, la hotel. Hai să vedem ce se-ntîmplă pe aici".

În holul lung din care pornesc scările pe care vom urca spre masa presei e o întreagă uzină. Mașini de scris în dreapta — 200 la număr, atîta scrie și în **Guia de informacion**, guia fiind ghidul ; 46 de cabine telefonice internaționale... 20 de telexuri... Monitoarele Tv. sînt atîrnate de tavan... cîteva zeci... robinete Coca, aparate pentru filtru... și forfota veselă care anunță începutul partidei.

Urcăm pe scara C. Primele două sînt rezervate radio-ului și televiziunii. Fetele firmei „Camel", cu pălării cafenii, boruri mari, bentiță de piele sub bărbie, oferă pachete de țigări...

Ultima treaptă ! Mă opresc înmărmurit. Spectacolul tribunei e cu adevărat grandios. Am văzut Azteca în timpul unui mare meci al istoriei fotbalului, Italia — R.F. Germania, am revăzut-o în ziua finalei lui Pele, dar atunci nu mi s-a părut atît de exuberantă ca acum.

Mai sînt 20 de minute pînă la începerea meciului Mexic—Paraguay și stadionul cîntă fără întrerupere. E și gătit ca pentru o mare sărbătoare. Sub copertine — steagurile tuturor țărilor membre F.I.F.A. Și sînt peste 160. Găsesc destul de repede steagul „tricolorilor", pe linia porții din dreapta. De copertine sînt prinse globuri cu un diametru de peste un metru. (În ziua finalei, după fluierul final, ele se vor desface pentru a arunca spre gazon mimioane de **papelitos**, creație River Plate -78, numai că de data asta pătrățelele vor fi albe, strălucitoare, ca hîrtia de ciocolată). Și tot de copertine atîrnă fluturînd benzi de beteală argintie, lungi de 5—6 metri, ca niște rochii de bal.

Tumultul crește de la un minut la altul. „Me-xi-co, Hu-go !" alternează cu „Me-xi-co, ra-ra-ra !". La masa presei, mexicanii pot fi recunoscuți dintr-o mie. Pe fețele lor se poate citi încîntarea. Mexicul, așa cum reiese printre rînduri în paginile ziarelor, visează finala... Cine știe dacă se va mai organiza un Mundial în țara lui Hugo înainte de anul 2050, cînd doar copiii care aleargă acum cu steguleţele Mexicului vor mai revedea Azteca, la vîrsta de astăzi a cronicarului argentinian Diego Lucero, decanul inegalabil al celor 13 Mundiale fără excepție ?

Apar echipele. Parcă e sfîrșitul lumii. Azteca mi se pare cel mai fierbinte stadion de pe glob. Și nu pentru că la ora asta se anunță pe tabela electronică temperatura de 31 de grade. Azteca e piramida de la Teotihuacan cu vîrful ei retezat în jos. River Plate are o deschidere mai amplă, Nou Camp e și mai degajat... Wembley-ul și Centomila țin și ele de perioada clasică a arhitecturii stadionului. Azteca e avangarda. Gazonul e undeva jos. Privești în adînc, așa cum privești zborul săritorului sinucigaș de la Acapulco, celebra Quebrada mexicană. Unghiul format de latura oblică a tribunei și sol e aici de peste 60 de grade. Azteca e un tobogan în care ai mereu senzația că numai masa la care scrii oprește căderea în gol.

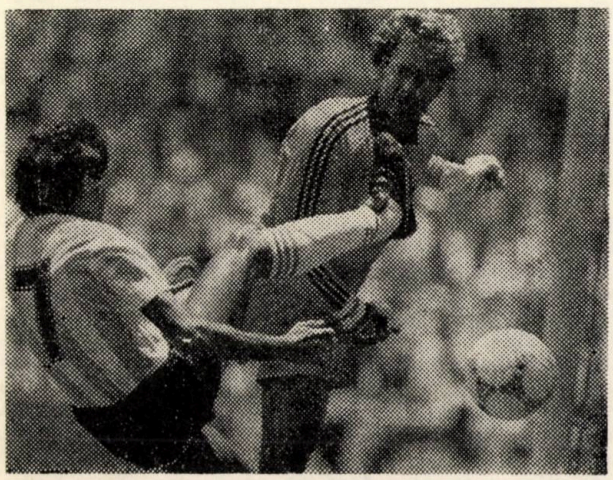

Controversatul Schumacher

Au apărut echipele. Delir. Atmosfera e atît de încinsă, încît paraguayenii sînt fluierați. Tabela electronică indică 114 580 de intrări pînă la această oră, deci cu cinci minute înainte de începerea meciului... Pe partea opusă îl zăresc, pe Nelu Igna, cu ajutorul binoclului pe care mi-l oferă vecinul meu din stînga, un maltez plecat de 12 ani în Australia, Igna e nervos, ca întotdeauna, chiar cînd e doar tușier sau mai ales cînd e tușier. Sau poate că e nemulțumit de faptul că, iată, e pentru a doua oară la tușă, chiar dacă astăzi, la centru, nu mai e necunoscutul arab El Shaanar, ci englezul George Courtney...

Fluier prelung, înghițit foarte repede de uralele mulțimii. Îl caut din priviri pe Romero, paraguayanul, cel mai bun jucător sud-american al anului 1985, fost la „Cosmos", motiv pentru care Tassos i-a luat pînă acum două interviuri „copyright pentru S.U.A." — cum îi place să spună — așa cum i-a luat unul și lui Esterhazy — „mai bine nu-i luam, cred că la Atena s-a rîs pe socoteala mea... am avut nesansa să apar în chiar ziua meciului U.R.S.S. — Ungaria". „De ce la Atena ?". „Pentru că Esterahazy joacă la A.E.K.".

Romero atrage imediat privirile, chiar dacă nu știi cine e. De cîte ori „optarul" paraguayan preia mingea, se simte că temperatura furnalului scade, fie și numai pentru cîteva secunde..

Atacă mexicanii Pe partea stîngă. Servin intră în careu. „Cross" spre Flores, în dreapta. În clipa pasei, Servin e secerat. Penalty. Dar Courtney simte faza. Mingea a ajuns la Flores. Goooool ! Cronicarii mexicani se urcă pe scaune și dansează. Tassos face poze în serie, nimerind, poate din întîmplare, aparatul său robot, care mitraliază imaginile, ca pentru o kinogramă. Unul din cele cinci sau șase aparate de fotografiat care mă fac să rîd de fiecare dată și care îmi amintesc, nu știu prin ce asociație, de Tartarin din Tarascon.

Jos, pe gazon, a apărut o broască țestoasă, sau cel puțin asta e impresia pe care ți-o lasă meleul mexican prăbușit peste Flores... Un melée care se mișcă în toate direcțiile, ca o grămadă în care sînt angajate două înaintări de forțe egale... Arbitrul Courtney cheamă la ordine. Mexicanii se desprind greu. Aleargă spre centru, în uralele mereu crescînde ale mulțimii. Aguirre se apropie de Courtney, vrea să-i strîngă mîna — evident pentru intuiția formidabilă a „avantajului" acordat cu o fracțiune înainte de înscrierea golului, Courtney, surprins, se ferește, ridicînd, pavăză mîinile. Tribuna e dezlănțuită. Ca la o comandă, sectorul din mijloc de la „a doua" se ridică, brațele sus, ștafeta bucuriei e preluată imediat de sectorul următor, concomitent cu reașezarea celui care a dat startul și unda entuziasmului își continuă drumul cu atîta însuflețire, în jurul ovalului, încît și noi, cei de la masa presei, ne simțim obligați să ne ridicăm, pentru a nu rupe valul imens care se rostogolește pînă în zona din care a început să crească... Val fără țărm... val fără faleză, pentru că nu se va sparge niciodată, unduindu-se mereu în jurul tribunei... și va crește fără oprire, trăgînd după el toate culorile tribunei mexicane...

Se reia jocul. Romero e grăbit, Nunez, paraguayanul cel blond — e curios, nu ? — împinge mereu. El, șesarul, e talonneurul acestui meci care începe să semene tot mai mult cu unul de rugby. Romero e placat mereu, indiferent de locul în care încearcă să preia mingea. Paraguayenii mi se par mai legați, dar jocul e urît, pentru că faulturile abundă. Tribuna continuă să strige „Hu-go, Me-xi-co !", dar Hugo nu face decît să caute locuri libere, ca să evite angajamentul. Din cînd în cînd e faultat, dar exagerează în plonjon, cade, rămîne lat, oamenii cu targa au și pornit spre „muribund" — acolo jos e „copilul de aur", „Nino de Oro". Dar arbitrul Courtney, care a simțit atît de bine „avantajul" la gol, îi îndepărtează pe oamenii cu targa. Văzînd că nu e rost, Hugo mai stă ce mai stă culcat și apoi se catapultează cu picioarele în sus, celebrul lui salt gimnastic din care s-a născut reclama cu Choco Milk... Arbitrul Courtney se apropie de „copilul de aur" și-i atrage

atenția că e pentru ultima oară că admite un asemenea spectacol. (Probabil că într-o altă țară decît cea gazdă l-ar fi eliminat pe copilul tuturor speranțelor mexicane). Mă gîndesc la acest Hugo Sanchez. A început să joace la echipa mexicană Universidad Autonoma. Dar a țintit mult mai sus. Așa a trecut la Atletico Madrid, fără nici o pretenție. Nici el, nici clubul. A devenit golgeter. Apoi a trecut la Real. Spre uimirea întregului Mexic, a devenit golgeter și la Real... Și totuși, nu-mi face nici o impresie... E un înaitaș care nu participă la nimic... Contemplă fără jenă — asta se vede — jocul celorlalți. Probabil că simte apropierea mingii de gol. Cel cu Belgia nu a demonstrat nimic. L-a lovit pur și simplu mingea în cap. Desigur că și ăsta e un talent.

Faulturile continuă cu nemiluita. Ziarele mexicane au scris în avancronica meciului Uruguay—R.F.G. că „se inicia la guerra", adică începe războiul, cu ironia de totdeauna a latino-americanilor față de presupusul joc dur sau chiar brutal al europenilor. Acum, îmi dau seama, meciul Uruguay—R.F.G. a fost un simplu joc de copii pe lîngă ceea ce se întîmplă pe teren. Masa presei a încetat de mult să urmărească desfășurările de forțe rugbistice. Ne distrează pe toți „comedia Milutinovici", care desenează ceva pe o hîrtie de bloc și apoi, cu schema în față, cheamă un jucător spre tușă și îi comunică faza care urmează, ca programatorii de la meciurile de football american care transmit prin radio, tuturor jucătorilor momentul de declanșare a schemei x sau y, ceea ce ei, jucătorii, recepționează imediat, pentru că au sub cască o mini instalație de recepție. Tassos rîde în gura mare; „Bravo, sîrbule! Știi să le iei banii!". Ceea ce nu e departe de adevăr...

Pauză... Tăvile cu Coca sînt smulse din mîna edecanelor... E foarte cald în ceaunul numit Azteca. Ce-o fi acolo, jos?!

Ni se aduc ziare. (Unii comentatori critică organizarea... În ceea ce mă privește, am toată admirația „por al pueblo mexicano". N-aș fi crezut că după un cutremur de 8,2 pe scara Richter, cu o clădire din trei distrusă, va mai avea curajul să organizeze acest Mundial).

Deschid „Esto", ziarul cel mai complet. Titlu mare, în mijlocul ziarului. **La prensa Inglesa indignada**". „Inglaterra, humilauda por Marruecos". Înjură toate ziarele, aproape fără excepție. „The Sun" titrează cu „Neputincioșii de la Monterrey!". Și continuă: „A fost o zi grotescă, *casi*, increibile". „The Mirror" e și mai ne-britanic, titrînd; „Nenorocire!". Ziarul „Today" e ceva mai blînd. După ce descrie partida ca pe o „prăbușire engleză", comentează cu o oarecare speranță; „Cel puțin s-a evitat înfrîngerea; Anglia a jucat mai bine în zece — poate și pentru că marocanii au considerat că le este suficient un punct"... Și „Esto" continuă; „Cititorii lui Daily Telegraph", care se așteptau la un comentariu demolator, s-au arătat deziluzionați". „Telegraph" are de asemenea un titlu mai moderat: „Rolul negativ al lui Wilkins în egalul de la Monterrey". În sfîrșit, „Daily Express" scrie că „visul de a cuceri Cupa mondială s-a sfîrșit într-o atmosferă de rușine și de umilire în Mexic".

Mă întreb de ce se așteptau cititorii lui „Daily Telegraph" la un comentariu demolator. Sigur că acest 0—0 al Angliei e un rezultat nescontat, dar asta nu explică dorința de demolare. (Sau poate că e doar un deziderat al ziarului mexican.) Ceea ce supără, în primul rînd la cronicarii englezi, considerați în general a fi foarte sobri — Glanville e o excepție — este această pierdere a echilibrului, care respinge ideea că și adversarul poate fi un obstacol. Dacă în fotbal s-ar respecta ierarhiile istorice, atunci ce rost ar mai avea întrecerea?

Se reia jocul. (Între timp, mașinile de scris portabile au lucrat din plin. **Le papier**, adică articolul, cum spun francezii, trebuie să fie gata cel mult în minutul 100 al partidei, pentru că se face coadă și la perforatoarele de telex.) Jocul e din ce în ce mai dur. Faultul este „procedeul" de bază. Hugo Sanchez a renunțat de mult să-și rîște picioarele. Julio Cesar Romero e, în schimb, pe tot terenul, nemenajîndu-se. Paraguayenii domină mai mult. Publicul și-a mai pierdut din entuziasm. S-ar părea că e mulțumit de rezultat. „Bora" Milutinovici, care e considerat un fel de Mesia în fotbalul mexican, își continuă reprizele de desen tehnic, vizibil preocupat de admirația tribunei care îl promovează în rîndul arhitecților fotbalului. Dar faulturile se înmulțesc pînă la anularea jocului. Hugo, copilul de aur primește un cartonaș galben. (Ca să nu spună că a fost complet inactiv.)

Se apropie finalul. Nimeni nu părăsește locurile. În Europa, în acest moment tribunele s-ar fi golit pe sfert, pentru că fotbalul nu e iubit orbește. Aici amorul e cu ochii legați. Tribunele încep să cînte victoria care asigură calificarea Mexicului pentru optimi. Dar meciul nu s-a încheiat. Paraguayenii, oricum echipa mai bună astăzi, atacă cu ultimele puteri. Mingea e la Canete, pe dreapta, centrare la semiînălțime și Romerito își confirmă clasa. Virful de atac al lui Fulminense plonjează acrobatic, planează, am spune, și marchează, cu capul, un gol foarte frumos. Consternare în tribune. Ce zici, Bora? Parcă ar mai fi necesar un desen, deși văd că elevii nu prea te ascultă...

Începem să ne pregătim de plecare... Sîntem toți în picioare... Cruz pornește la atac. Avansează. Pasă în adîncime lui Hugo Sanchez. Cuuum? Penalty?! Sanchez a căzut cu o eficacitate maximă. Paraguayenii protestează vehement. Courtney e neclintit. Se pregătește același Sanchez. Ce șansă! Mai e doar un minut. Golgeterul lui Real Madrid poate să șteargă totul dintr-un șut. Pune mingea cu gesturi moi. Portarul paraguayan Fernandez, poreclit „El Gato", adică pisica, stă la pîndă. Cred că are 1,90 Și ce anvergură! Stadionul nu mai respiră. Așteaptă triumful echipei sale și al idolului său, care a cucerit Spania lui Cortez... Un pas, doi... fentă, șut în dreapta lui Fernandez. Și El Gato respinge! Paraguayenii jubilează. Pe stadion s-a așternut liniștea. Mexicanii par resemnați. Doar Hugo Sachez se îndreaptă spre arbitru și protestează, susținînd că Fernandez s-ar fi mișcat. Penibilă formă de a te justifica în fața unui public care, oricum, te adoră...

Trebuie să fugim. Nu de alta, dar pînă la autocar e drum lung și ne așteaptă Polonia—Portugalia, peste două ore, la Tv. Și mai trebuie să găsim timp pentru sala de video, ca să vedem Spania—Irlanda de Nord, care s-a încheiat cu 2—1 pentru Butragueno.

„Formidabil! Asta chiar n-am mai văzut-o pînă acum!!" Pe culoarul spre ieșire, unde sînt mașinile de scris, doi cronicari de limbă spaniolă își transmit cronica prin telefon, privind monitoarele suspendate. Să vii în Mexic, să fii la 10 metri de masa presei și să preferi să urmărești meciul la Tv, pentru a transmite în același timp în Argentina sau în Paraguay — asta îmi pare o culme a comodității. O edecană îmi spune cu discreție că au cerut legătura încă acum o jumătate de oră, că au așteptat-o zece minute, privind monitoarele, și că au început rela tarea în chiar secunda în care au ridicat receptorul. Partea cea mai interesantă e că au fost nevoiți — desigur — să schimbe complet tonul cronicii după frumosul gol al lui Romerito și... cu atît mai mult... să trăiască, aidoma unor crainici reporteri, ultimele două minute ale meciului...

Să fugim. Dar cum să fugim? Marea de oameni avansează greu. Coborîm panta pe care am urcat la venire. Nu e nevoie să depui vreun efort ca să înaintezi. Te poartă mulțimea, pe sus. Am timp să mă gîndesc la acest Hugo Sanchez, care, după figurația de astăzi, încheiată cu un penalty ratat — ceea ce se poate întîmpla, însă, oricui — nu va juca în meciul următor pentru că a și acumulat două cartonașe... Pe de altă, parte, Romero, paraguayanul, a marcat două goluri în două meciuri, aducînd echipei sale trei puncte; golul victoriei cu Irakul și acest gol al egalării, cu Mexicul...

În drum spre autocar, grupuri mari de tineri scandează „Me-xi-co, ra-ra-ra!". Mă gîndesc că la noi acasă, după un 1—1 cu Grecia în preliminariile Mundialului '70, un 1—1 care a asigurat calificarea, nori negri, de amărăciune, s-au abătut asupra stadionului, iar seara aceea a fost considerată o seară a în-

frîngerii. Mexicanii, în schimb, cîntă. De ce oare? Poate pentru că această vară veșnică a Mexicului te face să uiți ziua de mîine, atît de prezentă în sufletele Europei. Dar poate există și o altă explicație. Poate că mexicanii sfidează astfel Europa cea întunecată și calculată, eliberîndu-se astfel de un complex istoric. Bine, bine, veți spune, dar de ce cîntă englezii la înfrîngere, chiar pe Wembley? Probabil că și în acel caz funcționează mecanismul unui complex, dar unul de superioritate... „Cine mai sînt și ăștia, care au venit să ne tulbure liniștea? Desigur niște boșimani....". Un complex de superioritate la care se adaugă și drogul numit whisky, menit să te facă să uiți propriile necazuri. Cine nu are necazuri?

Am așteptat foarte mult în autocar. Nu se putea porni. Jur împrejur, sute de mașini care se opinteau în zadar. Autocarul părea un măgar între oi. Tassos a început să spumege. S-a răstit la șofer — ce vină ar avea șoferul? — cerîndu-i să-i deschidă ușa. A coborît împreună cu Mavromati. N-am înțeles de ce... Apoi l-am văzut vorbind cu șoferul unei mașini mici, care părea să-și fi deschis un culoar. A intrat în mașină, împreună cu Mavromati. Ne-a strigat, deschizînd geamul; „Iertați-mă. Fug. Mă cheamă peste o oră!". Turgay rîdea; „Auzi vorbă, fug. Pe unde fugi?".

Cursa spre Prensa a început într-un tîrziu. Cursă e un fel de a spune. Avansam zece metri, apoi ne opream 10 minute. Fumul miilor de mașini se înalță la cer, ca o formă de sacrificiu necesar Fotbalului. În autocar era sufocant. Am cerut să se deschidă ușile. Mai rău. Mirosul de benzină arsă îngreuia și mai mult respirația. Le-am închis din nou. Știa el ce știa. Un mexican mi-a explicat că fumul e înecăcios pentru că aici, în Ciudad, se consumă benzină de 70. Presa urlă, dar nimeni nu ia vreo măsură. Ce fel de măsură? „Se pare — mi-a spus mexicanul — că de mîine-poimîine se va vinde numai benzină de 90... Asta ar limpezi puțin aerul".

O nouă staționare prelungită la o încrucișare. Parcă am face parte dintr-un convoi funebru, care oprește pe la colțuri, în drum spre cimitir... Cineva bate cu putere în ușă. Șoferul deschide. Tassos!? De ce? „Aș fi ajuns după voi. Habar n-are să conducă!". Turgay rîde în continuare: „Voi, grecii, nu aveți tehnica resemnării".

Am ajuns după vreo două ore. (Cam atît se face cînd joacă Mexicul.)

Sîntem frînți. Mai mult de nervi. O cafea se impune. Au venit fișele tehnice ale computerului SICOM. Mă așteptam ...78 de faulturi în partida pe care am văzut-o pe Azteca! 43 Mexicul! 35 Paraguay! Aguirre, mexicanul, a comis 12! Și nu are nici un cartonaș! Ce zici, mister Courtney?

... Pe canalul celălalt a început Polonia—Portugalia...

Jean Paul Oudot a adus un „El Grafico". Pe două pagini, „El equipa po en la computadora". 12 rubrici pentru fiecare jucător argentinian în meciul cu Coreea de Sud. Instinctiv mă uit la rubricile lui Maradona. Mingi bine jucate — 30!; mingi pierdute — 12; acroșaje reușite — 2; șuturi pe poartă — 2; șuturi la poartă — 2; faulturi suferite — 11; faulturi comise — niciunul; cornere provocate — 3. Urmează Valdano: mingi bine jucate — 19; mingi pierdute — 7; șuturi pe poartă — 2; la poartă — 1; faulturi ferite — 2; faulturi comise — 2. Rubrica lui Burruchaga e mai săracă; 11 mingi bine jucate; 4— rele; 4 acroșaje; un șut pe poartă, unul în afara porții...

După totalizările computerului, notele sînt următoarele:

Pumpido — 7; Clausen 4, Brown 6, Ruggeri 6, Garre 4, Giusti 6; Batista 5, Burruchaga 6, Pasculi 4; Maradona 8; Valdano 7. Urmează scurte caracterizări ale tuturor jucătorilor. La Maradona stă scris: „El mejor hombre del equipo". La Valdano: „Hombre de permanente agresividad"...

Deci, echipa la computer. **El Gato**, portarul paraguayan, a văzut nenumărate benzi ca să-l „prindă" pe Hugo Sanchez. Computerul cîștigă teren. Și parcă e în detrimentul jocului. Și cine notează toate acestea? Există deci oameni care nici nu se uită la meci. Doar notează faulturile comise asupra lui Maradona sau acroșajele lui Giusti. Ce chin!

Jocul nu mai e joc. Cu foarte puține excepții. La șah, marii maeștri în frunte cu cei doi Ka, vin cu analizele de acasă. Uneori partidele se repetă întocmai pînă la mutarea a 20-a sau a 25-a. Alteori, cînd partida se întrerupe la mutarea 40 și se dă mutarea în plic, intră în acțiune analizatorii, uneori cîte zece de fiecare Ka. Și lucrează toată noaptea, în timp ce „omul care mută" încearcă să doarmă. Cu alte cuvinte, șahul a devenit un joc „în 11", ca fotbalul... Parcă e mai frumoasă partida din Cișmigiu, cu chibiți claie peste grămadă, în care nimeni nu are voie să vorbească... asta e lege... dar în timpul căreia orice oftat sau șuierat a mirare înseamnă mai mult decît Nf6 g5.

Ieri, Laundrup a dat un interviu. A fost întrebat dacă e de acord cu faptul că Danemarca 1986 este Olanda 1974. A răspuns foarte net că nu se pot face comparații, că 12 ani în fotbal înseamnă foarte mult și că e suficient să privești două casete video ca să-ți dai seama cît de mult s-a schimbat fotbalul. (Ca și Platini, Laudrup nu pare prea onorat de comparația care se încearcă; Platini spusese pe față că nu ar vrea să fie comparată echipa lui cu cea din 1968; simple orgolii de fotbaliști sau ceva mai mult decît atît?).

Iată-l și pe Valdano. I se spune „filozoful". Reportajul reluat e după meciul cu Coreea de Sud, meci în care a marcat două goluri. „Am marcat două goluri, dar apoi am mai avut două ocazii și le-am ratat. Golgeterii au mult mai multe goluri ratate decît marcate. Dar nu se ține socoteala completă. Asta a spus-o odată Luis Artime... Și ce mare adevăr!".

N-am apucat să văd încă meciul Spania — Irlanda de Nord, dar iată că Tv-ul a și început să transmită un reportaj din tabăra spaniolă, de la Guadalajara. Un reporter insistă pe lîngă Miguel Munoz, antrenorul echipei Spaniei. Se vede că e iritat. Răspunde nu prea politicos: „Sînt obosit, omule, obosit! Mă-nțelegi? Nu mai pot. Ziariștii spanioli care ne însoțesc și cei brazilieni care ne spionează îmi pun de cinci sute de ori aceeași întrebare: „Vă afectează căldura?". E o întrebare pe care mi-o pun la antrenamente, pe culoare, în vestiare, în sălile de conferință, la ora mesei. Că asta vine din partea brazilienilor, treacă-meargă, dar ca să-mi pună o asemenea întrebare un spaniol este de necrezut. Vara noastră spa-

Magnificul Maradona

niolă e mai cruntă decît asta". După care imaginea se stinge, în timp ce reporterul încheie spunînd că don Miguel n-a scăpat ocazia de a rosti palabras impublicables.

Iată o imagine foarte frumoasă. Soțiile jucătorilor spanioli... Nume de rezonanță, ca în „Cidul" lui messer Corneille... Cristina Villarta de Camacho, Mercedes Morales de Micheli, Victoria Duran de Gallego, Isabel Lara de Gordillo și celelalte... Vorbește senora Fina Garcia de Caldere, în numele grupului : „sîntem oaspetele Federației spaniole, care ne-a plătit voiajul în Mexic. Și datorăm lui don Miguel Munoz faptul să sîntem aici împreună cu soții noștri. Bineînțeles că se respectă anumite reguli. Noi nu putem petrece noaptea cu soții noștri, avem permisiunea doar să-i vizităm și, dacă protocolul unei zile prevede, putem ieși ca să facem unele cumpărături. Prezența noastră e mai mult psihologică".

Îmi aduc aminte, cu cîteva luni înainte de Mundial se făcuse o dezbatere în legătură cu utilitatea prezenței soțiilor pe lîngă jucători. Unii antrenori au fost împotrivă. Beckenbauer, în schimb, a dat răspuns care a plăcut : „În activitatea mea de jucător știu foarte bine că problema distanței față de soție este una foarte importantă în viața unui fotbalist. Ca să fiu cinstit decît să telefonezi seară de seară de la 10 000 de kilometri, acasă, e mai bine să rogi operatoarea să-ți dea un interior în hotelul în care și tu ești cantonat".

...Reclame. A reapărut Hugo Sanchez, cu săritura lui de acrobat... Mavromatti, care e și corespondent pentru „Corriere dello sport", a aflat că prima de victorie cea mai mare o va avea Italia". Tassos nu scapă prilejul să-i răspundă că la forma în care se află Italia poți să le promiți jucătorilor cîte un avion „Jumbo", că tot nu pierzi nimic. Dar Mavramatti trece peste asta. (Se cunosc de mult). Italia ar oferi deci prima cea mai mare. Ar urma Brazilia, la mică distanță. Nu e departe nici Franța, cu specificația că toți jucătorii vor lua sume egale, indiferent de minutele jucate. Cel mai puțin oferă Anglia și R.F. Germania. „Bogații sînt zgîrciți". Julio Grondona președintele Federației argentiniene, e foarte concret, spunînd că jucătorii vor primi o jumătate din cota care va reveni Federației după scăderea cheltuielilor. Dar „Tonici" scoate din buzunar un „El Dia" și mi-l întinde discret. „Cu excepție"... Sînt unii care susțin que hay pagos a la luz de la luna pare Diego Maradona". Iată cît de poetic poate fi uneori jargonul fotbalistic. A la luz de la luna... Diego Maradona va fi plătit (suplimentar, desigur) la lumina lunii... Luna știe, dar nu spune, ca în vechea romanță de pe malurile Dunărei...

Posibile legende ale sportului românesc

Bucuria golului, bucuria trăirii intense

Handbalul românesc a consacrat, în timp, numeroase talente în arena internațională. În rîndurile de față ne vom opri la un nume care s-a evidențiat prin talent și perseverență în handbalul feminin, atît pe plan național, cît și european —MARIANA TÎRCA.

Componentă a Științei Bacău echipă multiplă campioană națională și cîștigătoare a „CUPEI ROMÂNIEI"), vicecampioană europeană intercluburi, Mariana Tîrcă a crescut odată cu formația sa, impunîndu-se cu autoritate ca veritabil lider al acestei grupări handbalistice.

La cei 25 de ani ai săi, împliniți la 9 octombrie, ea se dovedește a fi un talent de excepție, completat de un înalt spirit al muncii pentru perfecționare și autodepășire. Sintetică, dar edificatoare, este caracterizarea trimisului Agenției „France Presse", după Campionatul Mondial de anul trecut : „Mariana Tîrcă este una dintre acele puține jucătoare complete, realizatoare de temut, și, în același timp, o abilă și inteligentă mașină de pase".

Mariana Tîrcă

Harnică și modestă, Mariana a răspuns cu plăcere dorinței noastre de a afla cîteva din „secretele" succesului.

— Născută în județul Brașov, în comuna Șercaia, abecedarul handbalului l-am deslușit la C.S.Ș. Făgăraș, sub îndrumarea profesorului Marian Nicolae. Am jucat doi ani în „B", la Nitramonia, apoi trei ani la Rulmentul Brașov, după care am venit la Bacău, la Știința...

— Este locul unde ai cunoscut cele mai mari satisfacții de pînă acum.

— Adevărat. Împreună cu colegele mele, am cîștigat de trei ori campionatul, de două ori „Cupa" și am ajuns, în 1986, în finala Cupei Campionilor Europeni. Dincolo de toate acestea, aș vrea să mărturisesc că aici, la Bacău, am întîlnit oameni pasionați, oameni dăruiți sportului. Mă refer, în primul rînd, la organele locale de partid și de stat, la conducerea Institutului și Clubului, la antrenori și, nu în ultimă instanță, la spectatori. Să nu uităm că EL, OMUL DIN TRIBUNĂ, vine la sală ca la teatru sau la film, vine la un spectacol. Și de aici, decurg toate obligațiile noastre...

— Alte mari bucurii ?

— Ale sportului : selecționarea în echipa lumii, cu prilejul întîlnirii dintre Hypobannk Viena și o selecționată mondială, scor 27—28, la 14 iulie 1985, locul II în clasamentul golgheterilor la C.M. din Olanda — 1986. Ale profesiei : se apropie finalul studenției, și deci șansa de afirmare și în producție. Ale familiei : faptul că am un soț care, nu numai că înțelege perfect ce înseamnă sportul de performanță, dar mă ajută efectiv pentru a avea evoluții cît mai bune în teren, pentru a fi o valoroasă gospodină.

— Știu că îți plac florile. Care, în mod special ?

— Trandafirii roșii. E culoarea trăirii intense, ceea ce înseamnă de fapt sportul în esență.

— Fie-ne permis a-ți dărui un buchet de trandafiri, cu urarea de a realiza noi succese, și goluri cît mai multe !

Vasile LUCIAN

Veni, Vidi, Vici.

La a 150-a aniversare a nașterii marelui strateg șahist P. Morphy

Nu, nu este vorba de marele Iulius Cezar, cuceritorul Galiei. În cele ce urmează ne referim de asemenea la o cucerire, cucerirea pașnică, cucerirea Europei șahiste de către tînărul campion american, Paul Morphy.

Paul Morphy (1837—1884) a făcut cunoștință cu șahul în fragedă copilărie ; în casa tatălui său, membru al Curții Superioare a statului Luisiana, jocul de șah era la mare cinste. În 1855, terminînd cu succes colegiul, Morphy se înscrie la Universitatea locală, la absolvirea căreia (1857) capătă dreptul să practice avocatura pe tot teritoriul S.U.A., însă, conform legilor americane, numai după ce va deveni major. Și acum a intervenit șahul. Neputînd încă profesa, Morphy a luat parte la primul Congres al șahiștilor americani (New-York, 1857). În meciurile preliminare, el a învins cu ușurință pe toți adversarii și în meciul final l-a întrecut pe renumitul jucător german L. Paulsen. Și astfel, spre surprinderea tuturor Morphy a devenit campionul U.S.A. În anul 1858, Morphy pleacă în Europa să-și măsoare forțele cu vestiții jucători ai lumii vechi și, în primul rînd cu decanul jucătorilor englezi celebrul Staunton. Circa zece luni a rămas Morphy în Europa, provocînd uimirea întregii lumi șahiste. Primele meciuri au fost jucate în Anglia. Adversarii lui Morphy floarea șahului englez, Barnes, Bird, Oween și alții, au fost învinși unul după altul, afară de Staunton, care, sub diferite pretexte, s-a eschivat de la meci. O impresie puternică a lăsat victoria lui Morphy în meciul cu ungurul Löventha) (Löventhal, după revoluția din 1848 a emigrat în Anglia), unul dintre cei mai puternici jucători din acea vreme, Morphy a cîștigat nouă (9) partide, a pierdut trei, iar două partide au fost remize.

După victoria sa asupra șahiștilor englezi, Morphy a plecat la Paris, unde a repurtat aceleași răsunătoare succese. Jucătorii germani, ca ultima încercare de a stăvili asaltul victorios a lui Morphy au delegat pe campionul neîncoronat al lumii, A. Anderssen să-l înfrunte pe tînărul campion american. Meciul între cei doi a fost disputat în decembrie 1858 la Paris, la vestitul „Café de la Regence" și s-a terminat cu victoria categorică a lui Morphy. Și astfel, cucerirea Europei șahiste a fost încheiată și de atunci toți șahiștii lumii știau, fără dubiu, care dintre ei este primul.

După victoriile sale strălucite, Morphy a declarat că este gata să joace cu orice șahist fără pionul de la f7 (deci cu piesele negre). Paulsen și apoi Kolisch au provocat pe Morphy la un meci în condiții egale dar demersurile lor au rămas fără rezultat. Discuțiile pe această temă au fost de notorietate publică, însă lumea șahistă încă nu știa că Morphy era incurabil bolnav. Se pare că aceasta este cauza principală a retragerii brusce a lui Morphy din viața șahistă.

Apariția lui Morphy a reprezentat un moment foarte important în istoria șahului. În comparație cu creația lui Anderssen și a altor maeștri ai vremurilor de atunci, creația lui Morphy este mai matură și constituie o nouă etapă, superioară celei precedente. Ca și în cazul lui Philidor, multe din ideile cauza succesului său și chezășia nemuririi sale" (A. Alehin).

lui Morphy erau inaccesibile contemporanilor săi. Partidele lui Morphy sînt caracterizate prin combinarea armonioasă a elementelor strategice și tactice, specifice jocului de șah. În ele Morphy a schițat principiile care stau la baza strategiei jocurilor deschise ; mobilizarea rapidă a tuturor figurilor, deschiderea și ocuparea coloanelor, combinarea unui atac asupra poziției regelui advers cu exploatarea iscusită a slăbiciunilor poziționale apărute la adversar.

Morphy a intrat pentru totdeauna în istoria șahului. Arta șahistă a lui a învins timpul. Iată ce scriau despre el doi mari campioni ai lumii, A. Alehin și M. Botvinnik.

„Forța lui Morphy constă, în primul rînd, în jocul său pozițional, profund și bine gîndit. Ea este „...Morphy este maestru neîntrecut al jocurilor deschise... Fiecare șahist, fie el începător sau un maestru, trebuie în practica sa din nou și din nou să revadă creația genialului american". (M. Botvinnik).

Terminînd repede cu mobilizarea forțelor, Morphy punea în mișcare pionii, aruncîndu-i curajos asupra fortificațiilor adverse, rupîndu-le, pregătind astfel terenul pentru lovitura hotărîtoare. Sacrificiul unui pion pentru inițiativă este una dintre cele mai importante probleme ale teoriei moderne a șahului. Morphy a intuit excelent această problemă și opera în consecință. Marele maestru Tartakower a scris chiar undeva : „Pionul ! Conform lui Morphy este un instrument principal al victoriei", iar marele maestru ungur Maroczy, autorul celei mai bune cărți despre Morphy, a scris : „Una dintre cele mai caracteristice trăsături ale creației sale este avansarea oportună a pionilor pentru pregătirea atacului cu figuri".

Prezentăm în continuare cîteva dintre cele mai caracteristice pentru stilul lui Morphy — partide.

Shulten — Morphy, New-York 1857 : 1. e4 e5 2. f4 d5 3. e :d5 e4 4. Cc3 Cf6 5. d3 Nb4 6. N12

(această lovitură a lui Morphy a intrat în toate manualele de șah. Sacrificînd al doilea pion, negrele deschid verticală **e)** 7. N :e3 0—0 8. N12 Nc3 9. b c3 Te8+ 10. Ne2 Ng4 11. **c4 c6 !** (după Philidor) 12. d :c6 C :c6 13. Rf1 T :e2 ! 14. C :e2 Cl4 15. Db1 N :e2+ 16. Rf2 Cg4+ 17. Rg1 și acum urmează mat în 7 mutări L7... Cf3+ 18. g :f3 Dd4+ 19. Rg2 Df2+ 20. Rh3 D :f3+ 21. Rh4 Ce3 22. Tg1 Cf5+ 23. Rg5 Dh5 mat. Sacrificiul unui pion pentru inițiativă cere curaj și încredere în forțele proprii.

Paulsen — Morphy, New-York, 1957. 1. e4 e5 2. Cf3 Cc6 3. Cc3 Cf6 4. Nb5 Nc5 5. 0—0 0—0 6. C :e5 Te8 7. C :e6 d :c6 8. Nc4 b5 9. Ne2 C :e4 10. C :e4 T :e4 11. Nf3 Te6 12. c3 ? Dd3 ! (ideea blocadei pionilor aparține lui Philidor) 13. b4 Nb6 14. a4 b :a4 15. D :a4 Nd7 ? (15... Nb7 !, nelăsînd dama albă la a6) 16. Ta2 Tae8 17. Da6 (prea tîrziu...) D :f3 ! ! 18. g :f3 Tg6+ 19. Rh1 Nh3 20. Td1 Ng2+ 21. Rg1 C :f3+ 22. Rf1 Ng2+ 23. Rg1 Nh3+ 24. Rh1 N :f2 25. Df1 N :f1 26. T :f1 Te2 27. Ta1 Th6 28. d4 Ne3 și albele au cedat.

Boris PONOMAREV
Titus CEIA

Erată : fotografia (clișeul de la pag. 182 o reprezintă pe artista Cornelia Gheorghiu de la Teatrul „V. Alecsandri" din Iași.

Măriuca

Dani

Semne bune anul are !

Alina

Iulian

Daniel

Alina

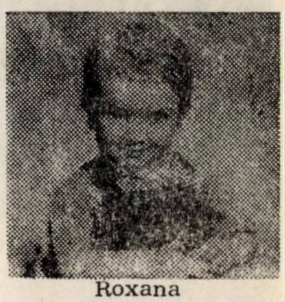

Roxana

Ancuţa

Ancuţa

Codrin şi Gianina

Lucian şi Radu

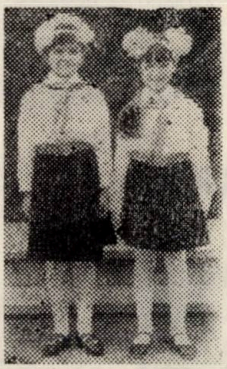

Cristina-Alina şi Nicoleta

Simona

Roxana

Iulyan

Ştefania

Al-Issa

Irina

Dragoş

Diana

Bogdan

Alina-Viorela

Alina

Bogdan-Petru

Semne bune anul are!

Simona

Ciprian

Ciprian şi Liliana

Oana şi Vlăduţ

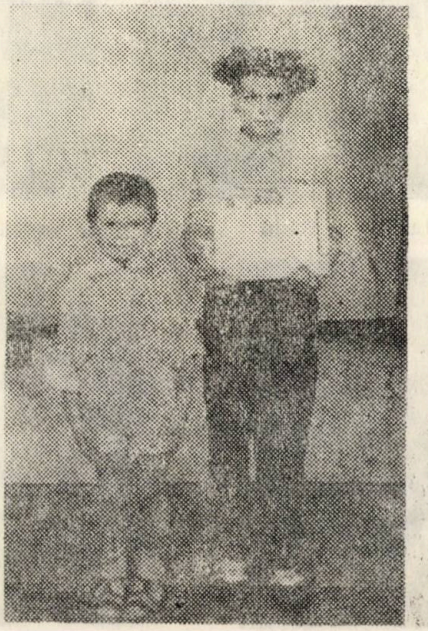

Daniel şi Mihăiţă

Oana

PUBLICITATE

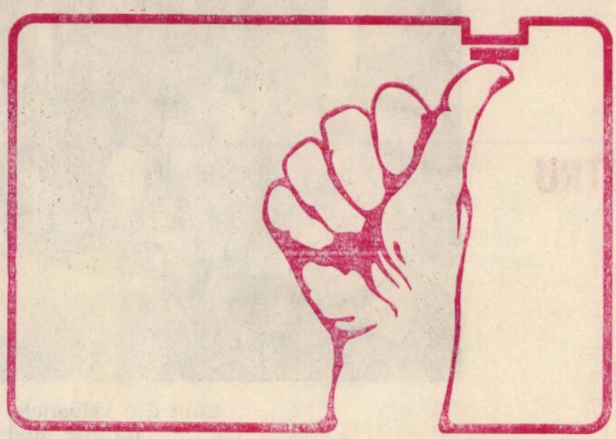

Citiţi „CONVORBIRI LITERARE“

REVISTĂ DE LITERATURĂ, EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN R.S.R.

- poezie şi proză originală
- comentarii la cele mai importante cărţi nou apărute
- sinteze, eseuri, portrete, opinii critice
- traduceri din literatura străină
- o pagină de „convorbiri literare prin corespondenţă“ şi „prezenţe la Junimea“

Preţul unui abonament este de:

15 lei pe 3 luni
30 lei pe 6 luni
60 lei pe 12 luni

Abonamentele se primesc la toate oficiile poştale din ţară precum şi la difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii.

ÎNTREPRINDEREA COMERCIALĂ DE STAT PENTRU ALIMENTAȚIE PUBLICĂ IAȘI

Unul din saloanele restaurantului „SELECT“, unitate model a I.C.S.A.P. Iași

vă oferă :

● produse culinare preparate pentru mese festive organizate la domiciliu. Acestea se onorează pe bază de comandă făcută prin restaurantele: „Podu Roș“ (tel. 35569); „Teiul“ (tel. 40836), „Rarăul“, (tel. 45729); „Lacto-vegetarian“ (tel. 62209); Expres „Tineretului“ (tel. 47310) și Expres „Central“.

● produse de cofetărie și patiserie (prăjituri, torturi, fursecuri, pateuri, saleuri ș.a.) pe bază de comandă la unitățile: „Opera“ (tel. 16936); „Amandina“ (tel. 52070); patiseria „Moldova“; restuarantele „Select“ (tel. 47393), „Bucegi“ (tel. 47416) și Laboratorul central de cofetărie (tel. 63046),

● consultații tehnice, la cerere, privind prepararea meniurilor, fabricația unor specialități de bucătărie, cofetărie și patiserie, consultații care se acordă de către maeștri în arta culinară, în zilele de MARȚI și JOI, între orele 16—18, la unitățile noastre etalon:

— Restaurantul „SELECT“ și
— Cofetăria „OPERA“

● veselă și tacîmuri, de închiriat, pentru mese festive.

NU UITAȚI !

Folosind serviciile oferite de unitățile noastre, realizați însemnate economii bănești și de timp.

I.C.S.A.P. IAȘI

pune la dispoziția consumatorilor
MENIURI-PENSIUNE în restaurantele :

„Miorița“, „Familial“, „Arcu“,
„Cina“, „Podu Roș“, „Cotnari“,
„Select“, „Bucegi“

și

PENSIUNI PENTRU COPII

la restaurantele : „Prichindel“
și „Familial“.

Rețineți numele cîtorva dintre cele mai bune restaurante ieșene :

„SELECT“ ● „CINA“
„BOLTA RECE“ ● „BUCEGI“
„CASA VÎNĂTORULUI“

★

BERĂRIA „PĂCURARI“,
BERĂRIA „VECHE“

cofetăriile

„AMANDINA“ și „OPERA“

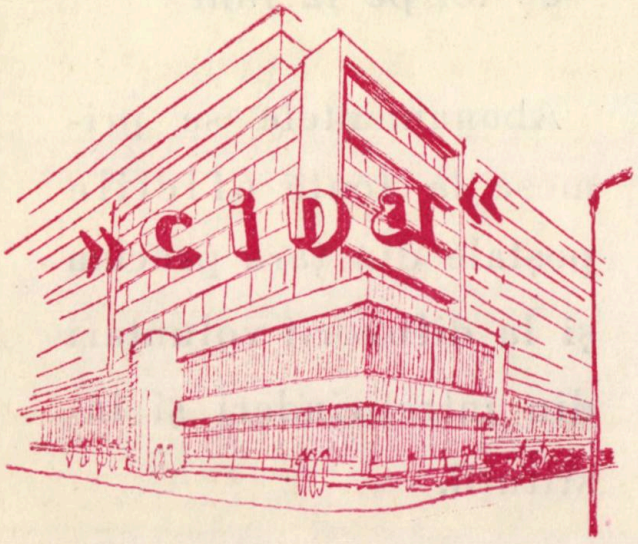

ÎNTREPRINDEREA METALURGICĂ IAȘI

șoseaua Țuțora nr. 132
telefon 981/36320 ; 30370
telex 22268 TEPRO-R cod. 6600

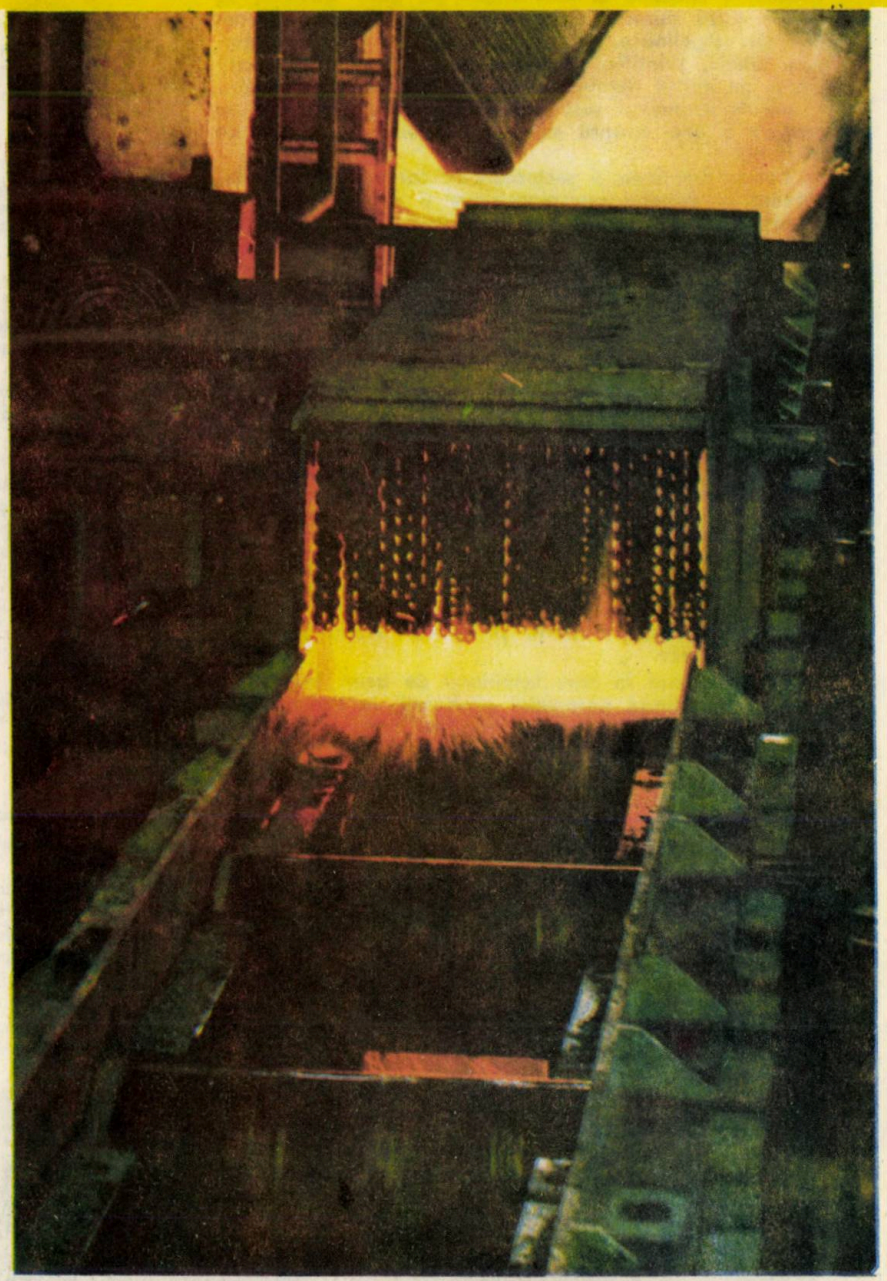

Deștunderizare

Împlinindu-se peste un sfert de veac de la punerea primei pietre de temelie a Întreprinderii metalurgice Iași, anul 1988 marchează noi investituri calitative, după anii de acumulări cantitative în care a fost constituit un impunător edificiu industrial, dar și o puternică bază de cercetare și proiectare, cu specialiști înalt calificați și promotori ai creativității tehnico-științifice, formați la școala întreprinderii, capabili să susțină în deplină activitate tot eșafodajul productiv făurit pe măsura valorosului potențial tehnico-material creat. Acest proces de evaluare după criterii de ordin calitativ a puterii industriale și a experienței organizatorice, ce am dobîndit-o, mai demult și gradat, pe temeiul rezultatelor concretizate în unitatea noastră, ce poate fi considerată etalon în industria națională de țevi, urmează să-l generalizăm prin eforturile de eficientizare a muncii și creației în această etapă a dezvoltării noastre.

Cincinalul 1986–1990, cel de-al 8-lea în ordinea cronologică a edificării socialiste a patriei noastre, are în lumina orientărilor Congresului al XIII-lea al partidului, misiunea de a pune în mișcare resorturile materiale și umane, cele mai profunde și mai subtile, totodată canalizîndu-le către noi orizonturi calitative.

Schimbarea de optică și de cuprindere a acestui timp al dezvoltării pe care îl parcurgem se materializează în planul politicii noastre economice prin liniile de forță ale revoluției tehnico-științifice contemporane.

Niciînd factorii de progres nu au fost mai strîns legați ca acum de necesitatea adoptării unei conduite constructive și active față de cele mai avansate cuceriri ale creativității umane și îndeosebi de acelea care determină progresul tehnic. În toate epocile de civilizație pe care le-a traversat omenirea, roadele îndrăznelii tehnico-științifice au premers perioadelor de renaștere a spiritualității, de înflorire a zestrei materiale și de valori. Astăzi, sîntem contemporani unui asemenea moment exploziv și favorizant din viața umanității, evenimentele provocate de creativitatea tehnică și științifică marcînd într-o cadență impresionantă existența noastră. Conștiința însăși se modelează reîntemeindu-se pe suportul unor descoperiri cu adevărat revoluționare, în cele mai diverse domenii de activitate. Receptivitatea flexibilă, la această realitate, foarte dinamică și metamorfozantă a zilelor noastre, se regăsește în spiritul planurilor și programelor de dezvoltare ce ni le-am propus a le înfăptui încă din acest cincinal. Dezvoltarea de tip intensiv ce caracterizează momentul actual al strategiei noastre economice, este răspunsul pe care societatea românească, în toate articulațiile ei, îl dă acestei necesități de prim ordin a epocii.

Ieșind din sfera generalităților trebuie să remarcăm modalitățile foarte obiective, științific determinate, strîns legate de realitățile existente, în propriul nostru teritoriu de activitate, pe care programele de dezvoltare prevăzute pentru această perioadă le conțin, cerința cea mai cuprinzătoare a acestei politici, ce reprezintă realizarea unei productivități a muncii, hotărîtoare pentru afirmarea superiorității societății socialiste, a forței creatoare a oamenilor muncii. Așadar, tot ceea ce întreprindem acum, pe linia intensivizării economiei este realizarea unei productivități deosebite a muncii sociale, ca suport al eficienței economice, al sporirii calității producției și a muncii, al creșterii accentuate a avuției naționale. De altfel, în acest cincinal, întregul spor al producției industriale este prevăzut a se obține pe seama creșterii productivității muncii. Peste 90% din creșterile venitului național vor fi asigurate de coeficienții de îmbunătățire ai productivității muncii. Acest indice, foarte ridicat, care pînă în 1990 va fi de două ori mai mare ca în 1980, atingînd nivelul comparabil cu cel realizat de țările europene dezvoltate, se va realiza pe seama puternicului impact cu rigorile noii revoluții tehnico-științifice.

Cîteva argumente de acest fel ne vor limpezi imaginea de ansamblu a acestei complexe și spectaculoase realități ce o trăim. În anul 1990 produsele noi și modernizate vor deține o pondere de pînă la 50% în producția marfă industrială.

Numeroase tehnologii noi și perfecționate vor cunoaște botezul producției în acest al 8-lea cincinal și tot în

ÎNTREPRINDEREA METALURGICĂ IAȘI

acest interval de timp, urmează ca circa 95% din volumul produselor să fie de nivel mondial ridicat. Mai mult, ca semn al materializării depline a gîndirii inginerești proprii, între 2 și 5% din aceste produse de înaltă clasă trebuie să ateste super clase, respectiv utilitatea lor de concepție, execuție și funcțională, pe plan mondial, să fie de clasă super înaltă. Acesta nu este capriciul unei solicitări orgolioase, ci evaluarea obiectivă a potențialului tehnic, științific, productiv, dar mai ales de creativitate, pe care-l deținem astăzi, la capătul a șapte cincinale de acumulări susținute ale industriei românești, de formare a unei proprii experiențe tehnico-industriale de proporții.

Compartimentele și sectoarele în care munca se desfășoară în condiții anevoioase vor fi supuse unor modernizări radicale și intense prin mecanizare, automatizare și robotizare.

Intensivizarea economiei îmbracă însă și alte aspecte, cum sînt cele în domeniul investițiilor ce le avem de realizat în acești ani. Astfel, circa 75% din necesarul de utilaje și instalații cerute de programele actuale de investiții va fi acoperit prin aportul propriu al industriei constructoare de mașini. Un efort de concepție și de execuție, care trebuie susținut, printr-o energică, responsabilă și înalt calificată participare a tuturor categoriilor de oameni ai muncii.

La Întreprinderea metalurgică Iași investițiile constituie o permanență, care nu a fost întreruptă, de-a lungul sfertului de veac de la punerea primei pietre de temelie. Chiar dacă intensitatea acestora a fost mai scăzută, ele constituind în anumite perioade numai programe de autodotare, în prezent cel de-al 8-lea cincinal a început prin punerea pietrei de temelie la o nouă investiție de mari proporții și anume Secția de benzi laminate la rece.

Deci, în anul în care Laminorul de benzi înguste la cald își va atinge parametrii proiectați, în același timp va intra în funcțiune noua secție de benzi laminate la rece ; o ștafetă se predă, alta este preluată.

Toate imperativele acestui uriaș proces de modernizare și de perfecționare calitativă în care ne aflăm cuprinși astăzi se adresează omului nou, constructor conștient al societății socialiste. De structura și calitățile lui depind împlinirile pe care scontăm în viitorul apropiat. De aceea, sînt continuate cu perseverență ample programe de pregătire și perfecționare a pregătirii politice, profesionale, civice a numeroase cadre, în forme variate și mereu adecvate solicitărilor economiei naționale, a timpului pe care îl trăim. Aceasta se impune cu atît mai mult cu cît se află în derulare cuprinzătoare și foarte exigente programe de creștere a eficienței muncii sociale, prin reducerea costurilor de producție și materiale, ori prin economisirea și valorificarea superioară a resurselor materiale și energetice și pe alte căi, toate, angajînd în cel mai înalt grad factorul de conștiință, de competență și responsabilitate al tuturor celor ce muncesc.

O modificare de optică, de mentalitate a ceea ce am putea numi omul activ al zilelor noastre. Rezumînd cele arătate, putem reține că esența etapei actuale a construcției noii societăți pe pămîntul României este definită de strădaniile noastre conjugate, desfășurate pe o largă arie de activități, în vederea modernizării și perfecționării accentuate a mijloacelor de producție, dar și a forțelor de producție, de valorificare superioară a uriașului potențial material și uman, pe care l-am dezvoltat de-a lungul a cîtorva cincinale ; și mai ales în ultimele două decenii ce au trecut de la istoricul Congres al IX-lea al Partidului Comunist Român. Trecerea la formele dezvoltării intensive a economiei românești, prin activarea cu precădere a laturilor calitative și de performanță, competitive, înalt eficiente și productive, reprezintă în actuala etapă o sarcină fundamentală a construcției socialiste a societății noastre.

Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român a stabilit că prin această orientare revoluționară se pot atinge, în scurtă vreme, condițiile materiale și spirituale, apte să asigure progresul rapid al țării, creșterea nivelului calitativ al vieții tuturor cetățenilor patriei, țel suprem al politicii partidului nostru, obiectiv statornic al tuturor programelor noastre de dezvoltare ce vizează realizarea societății socialiste și comuniste pe pămîntul României.

Avînd o pondere de circa 50% din totalul producției naționale de țevi Întreprinderea metalurgică Iași este cea mai mare producătoare de țevi din industria metalurgică a țării.

Obiectivul activității întreprinderii îl constituie în primul rînd țevile sudate longitudinal din bandă de oțel, iar apoi profilele formate la rece și de curînd benzile laminate la cald din oțel fabricate la Laminorul de benzi înguste, investiție nouă, care tinde să diversifice producția și în următorul an va atinge parametrii proiectați.

Prin autodotarea cu noi linii tehnologice de fabricație s-a sporit capacitatea de producție cu efect favorabil asupra extinderii gamei țevilor sudate longitudinal și profilelor formate la rece. Astfel, s-a ajuns în prezent la țevi cu diametre de 3 mm și chiar mai mici, și anume țevi capilare iar țevile cele mai mari au ajuns la 219,1 mm diametru. Țevile se realizează cu grosimi cuprinse între 0,5 și 8 mm, iar profilele cu grosimi cuprinse între 0,5 și chiar 7 mm. Ponderea exportului de țevi sudate și profile formate la rece în totalul producției întreprin-

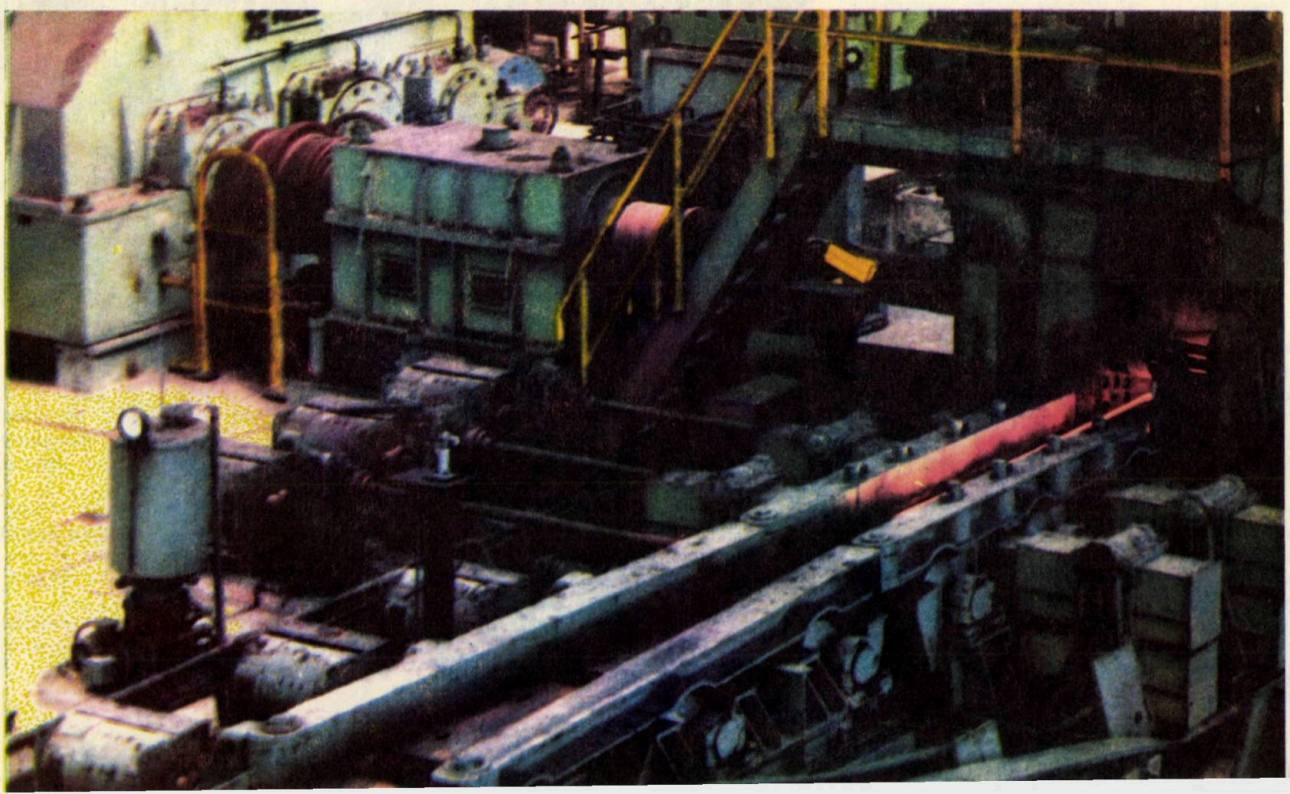

Laminarea benzilor

ÎNTREPRINDEREA METALURGICĂ IAȘI

șoseaua Țuțora nr. 132
telefon 981/36320 ; 30370
telex 22268 TEPRO-R cod. 6600

derii deține cantitativ peste 60%, iar valoric reprezintă peste 1/3 din exportul întregului județ Iași.

Actuala conjunctură economică mondială impune eforturi deosebite pentru satisfacerea tuturor cererilor partenerilor externi, atît în privința calității și cantității pentru produsele curente, cît și oferirea unei noi game de produse de o largă diversitate și cu un înalt grad de prelucrare.

În această direcție au fost îndreptate și eforturile cercetătorilor și specialiștilor de la Întreprinderea metalurgică Iași, reușindu-se să se acopere întreaga ofertă de export cu produse realizate cu tehnologii de concepție proprie.

Obținerea unor produse de înaltă calitate și cu eficiență economică ridicată a dus concomitent și la utilizarea rațională a metalului, ducînd apoi la reducerea consumului de metal. Căile pe care s-au realizat acestea sînt, în primul rînd tehnologiile de laminare la toleranțe negative, precum și cele de tragere la rece a țevilor de precizie înaltă.

Astăzi, marca TEPRO a Întreprinderii metalurgice Iași a devenit cunoscută nu numai printre producătorii și beneficiarii de țevi și profile din Europa, ci și în întreaga lume, unde se livrează în peste 45 de țări cele mai diverse țevi sudate longitudinal și profile formate la rece în condițiile standardelor de circulație internațională din țările industriale avansate.

Acum, cînd pășim în noul an 1988, făcînd bilanțul realizărilor anului 1987, trebuie să punctăm cîteva noutăți.

Astfel, realizarea pentru prima dată a țevilor de mici dimensiuni zincate electrolitic destinate industriei de autoturisme a dus la reducerea totală a importului. Totodată țevile sudate la cald pentru instalații au fost realizate cu protecția prin zincare numai la interior, iar în exterior fiind protejate prin lăcuire, soluție originală care a dus la reducerea substanțială a consumului de zinc, material deficitar pe economie.

Tehnologia de debavurare interioară a țevilor care a fost extinsă ajungîndu-se la cantități de ordinul miilor de tone pentru beneficiarii externi, a fost concurată de o nouă tehnologie de fabricare prin procedeul arc-argon al țevilor pentru role de lanț Gall cu bavură inexistentă la interior.

Producția de țevi mici pentru frigidere cu compresor în anii anteriori se ridica doar la cîteva tone, iar începînd din anul 1987 producția depășește 100 de tone anual, cu perspective de sporire în 1988.

Pentru pătrunderea pe piața americană s-a trecut la asimilarea în fabricație a țevilor cu filet special după standardele ASTM care, în prezent, se realizează în mod curent pentru export.

Pe lîngă solicitările în domeniul țevilor cu pereți subțiri au apărut și solicitări de țevi sudate cu pereți mai groși decît cei normali utilizați. Astfel, piața americană a solicitat țevi cu diametrul de 114,3 mm și grosimea peretului de 6 mm, ceea ce în programul de fabricație al utilajelor din dotarea I. M. Iași nu era prevăzut. Dar, imediat după apariția cererii externe s-a trecut la un program concret de asimilare integrală, cu forțe proprii, a țevilor solicitate, care astăzi nu mai constituie o problemă și se livrează în mod curent la export.

Se remarcă faptul că încă din fazele de pregătire a tehnologiilor în vederea asimilării noilor produse se iau toate măsurile de ordin calitativ privind realizarea acestora în condiții superioare, corespunzătoare produselor de export la nivel mondial ridicat.

Pentru cunoașterea întregii game de produse aflate în fabricație și oferite beneficiarilor interni și externi, rugăm adresați-vă cu încredere specialiștilor Întreprinderii metalurgice Iași, care vă stau la dispoziție cu toate lămuririle necesare. Redăm în continuare principalele grupe de produse din fabricația curentă a întreprinderii și anume :

- Țevi pentru instalații, construcții și conducte ;
- Țevi pătrate și dreptunghiulare ;
- Țevi de precizie trase la rece ;
- Țevi profilate : eliptice, semiovale, ovale-plate și trapezoidale ;

Laminor de benzi la cald

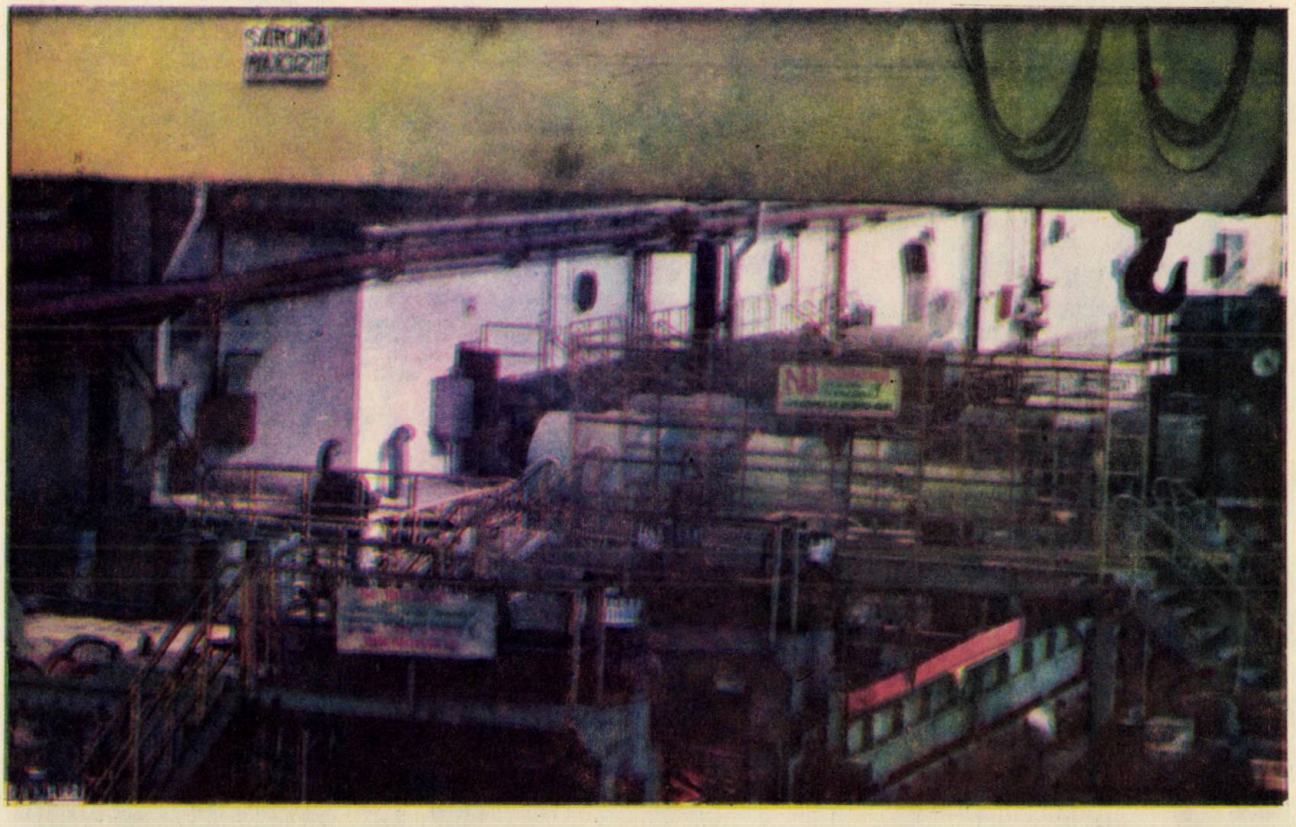

ÎNTREPRINDEREA METALURGICĂ IAȘI

șoseaua Țuțora nr. 132
telefon 981/36320 ; 30370
telex 22268 TEPRO-R cod. 6600

- Țevi pentru biciclete, motorete și autoturisme ;
- Țevi pentru radiatoare, captatori solari și umbrele ;
- Țevi pentru frigidere trase în colaci ;
- Țevi pentru amortizoare auto și pentru arbori cardanici ;
- Țevi pentru eșapamente auto ;
- Țevi pentru transformatoare electrice ;
- Țevi pentru role transportoare ;
- Țevi pentru cilindri hidraulici ;
- Tuburi de protecție P.E.L. pentru instalații electrice ;
- Țevi pentru schimbătoare de căldură ;
- Țevi cu falț, pătrate și dreptunghiulare ;
- Țevi protejate prin zincare, lăcuire sau uleiere ;
- Profile de uz general : L, U, Z, T, C, Omega ;
- Profile pentru tîmplărie metalică tip TM ;
- Profile speciale SP ;
- Profile pentru electrofiltre tip CSV ;
- Benzi înguste laminate la cald cu grosimi de la 3,5 la 5 mm.

Majoritatea produselor Întreprinderii metalurgice Iași fiind standardizate, redăm în continuare lista standardelor pentru principalele produse din fabricația curentă :

- STAS 7656–80 – Țevi pentru instalații sudate longitudinal ;
- STAS 7657–80 – Țevi pentru construcții sudate longitudinal ;
- STAS 7941–80 – Țevi pătrate și dreptunghiulare ;
- STAS 7933–80 – Țevi de protecție P.E.L. cu manșoane ;
- STAS 8726–80 – Țevi de precizie trase sau laminate la rece ;
- STAS 11685–84 – Țevi ovale plate, semiovale și eliptice ;
- STAS 5560–81 – Mufe pentru țevi de instalații ;
- STAS 7835/1–80 – Profile U cu aripi egale, avînd Rm = max. 490 N/mm^2 ;
- STAS 7835/2–80 – Profil U cu aripi egale avînd Rm peste 490 N/mm^2 ;
- STAS 7836/1–80 – Profile cornier cu aripi egale, avînd Rm = max. 490 N/mm^2 ;
- STAS 7836/2–80 – Profil cornier cu aripi egale, avînd Rm peste 490 N/mm^2 ;
- STAS 8249–80 – Profil T cu aripi egale ;
- STAS 8250–80 – Profil cornier cu aripi neegale ;
- STAS 8296–80 – Profil Z cu aripi egale ;
- STAS 8609–80 – Profil Z cu aripi neegale ;
- STAS 8610–80 – Profil U cu aripi neegale ;
- STAS 8326–80 – Profil rotund deschis ;
- STAS 8367–80 – Profil omega cu aripi egale ;
- STAS 8426–82 – Condiții tehnice generale de calitate pentru profile formate la rece în bandă de oțel ;
- STAS 11401–80 – Condiții tehnice de calitate pentru profile formate la rece din bandă de oțel zincată ;
- STAS 11541–82 – Profile de tip jgheab din bandă de oțel zincată, pentru sere metalice ;
- STAS 9142–80 – Profile pentru tîmplărie metalică ;
- STAS 11584–84 – Profile de tip special din bandă de oțel pentru autovehicule.

Toate produsele Întreprinderii metalurgice Iași sînt supuse periodic acțiunii de tipizare, reducîndu-se la strictul necesar atît mărcile de oțeluri cît și tipodimensiunile produselor, ceea ce nu limitează gama produselor necesare economiei naționale, iar la cererea expresă a beneficiarilor pentru scopuri bine determinate se pot realiza și alte produse în funcție de încadrarea acestora în caracteristicile tehnice ale utilajelor din dotare, cu luarea în considerație a factorilor economici de eficiență.

Standardele produselor Întreprinderii metalurgice Iași sînt aliniate la nivelul standardelor de circulație internațională, ceea ce asigură realizarea tuturor produselor la nivelul mondial ridicat.

ing. TEODORIU ADRIAN EUGEN

Legături hexagonale de țevi

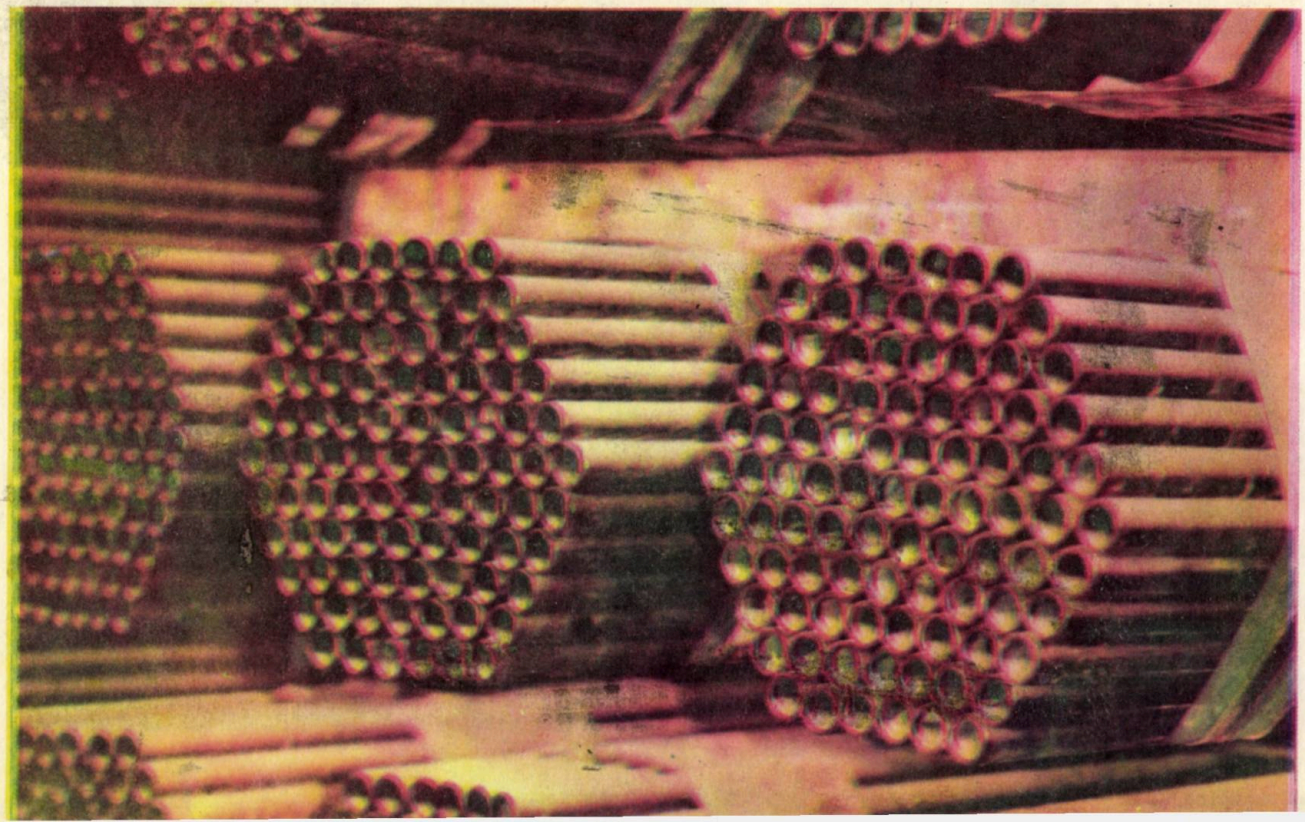

SIRETUL

INTREPRINDEREA TRICOTAJE ŞI PERDELE

PAŞCANI

Str. Moldovei nr. 19

Telefon 61970 – 61971 – 61972 – 61973

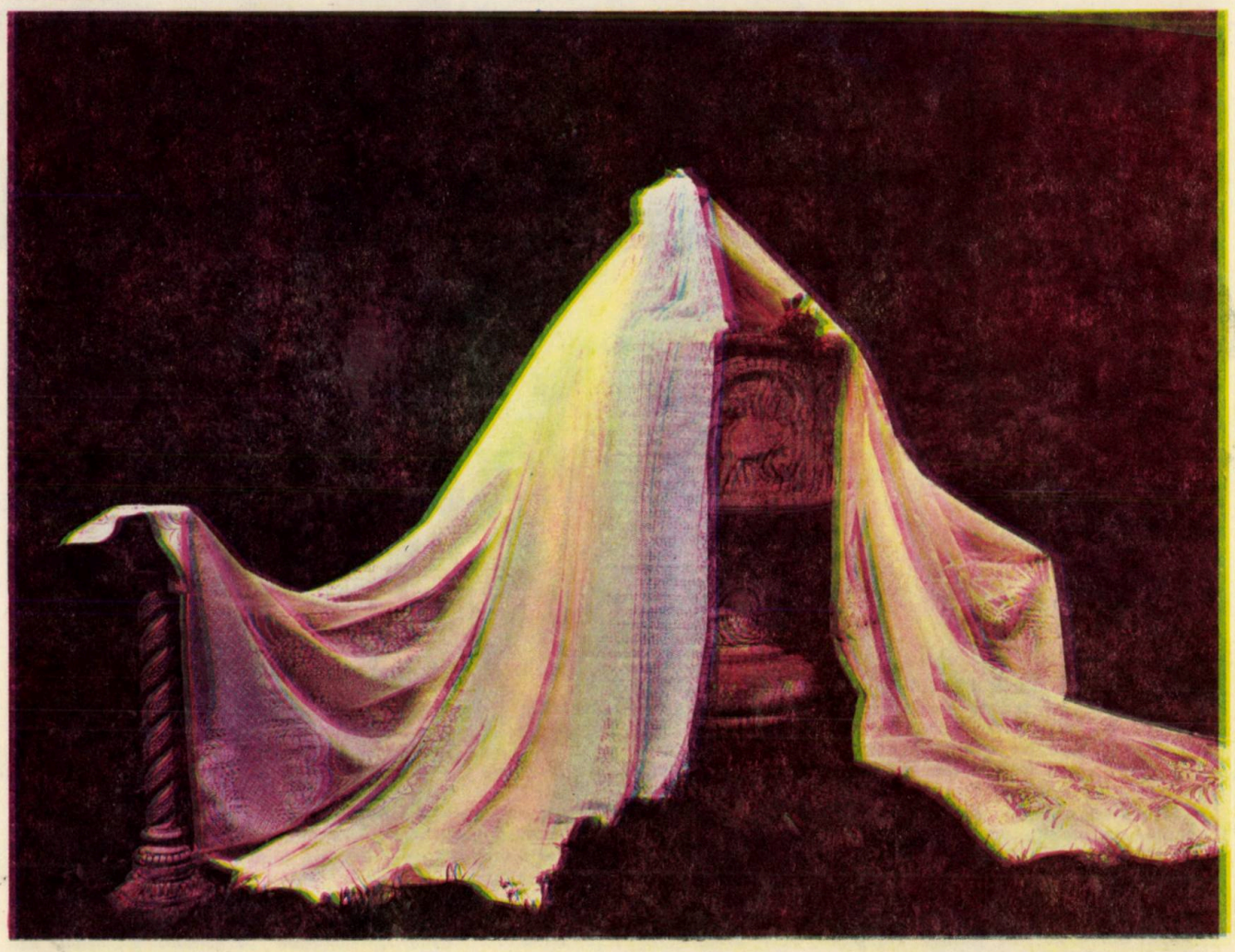

O unitate de prim rang a industriei uşoare. Bunul gust, rafinamentul, frumuseţea şi destoinicia se reunesc, regăsindu-se în produsele care poartă marca „Siretul" Paşcani. Perdelele într-o largă gamă de modele, sortimente, culori în continuă înnoire, tricoturile, articolele de sport, trainice şi încîntătoare ca aspect, s-au impus pe piaţa internă şi în multe părţi ale lumii din America în Asia, făcînd din firma „Siretul" Paşcani o firmă căutată şi respectată.

Calitatea se îmbină aici cu eficienţa.

„Siretul" Paşcani – un loc al mîinilor măiestre şi al minţilor înţelepte. Munca şi competenţa acestor oameni, situaţi ani de ani în fruntea întrecerii socialiste pe ramuri a fost din nou răsplătită, pentru rezultatele dobîndite în 1986 cu înaltul titlu de Erou al Muncii Socialiste.

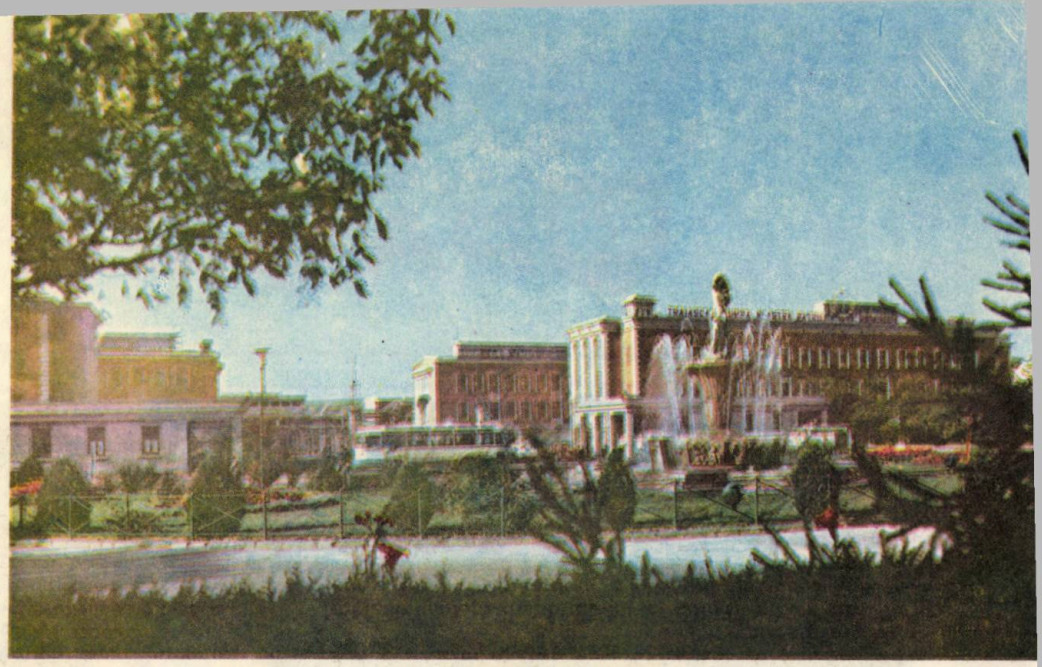

ÎNTREPRINDEREA DE ANTIBIOTICE IAȘI

FABRIQUE D' ANTIBIOTIQUES – JASSY

RO – 6677, JASSY – ROUMANIE

Cu o prezență de trei decenii în peisajul industrial al Iașului, Întreprinderea de antibiotice este bine cunoscută și apreciată pentru calitatea deosebită a întregii game de antibiotice de biosinteză și semisinteză, hormoni steroizi, extracte vegetale și substanțe pure obținute din plante, unguente și supozitoare pentru uz uman, cît și biostimulatori folosiți în hrana animalelor, antibiotice, unguente și suspensii pentru uz veterinar.

Tehnologiile moderne de fabricație, instalațiile de mare complexitate, precum și personalul muncitor de înaltă calificare, au permis obținerea unor produse la nivel mondial, încadrîndu-se în normele actuale de bună fabricație (G.M.P.).

Calitatea produselor este asigurată de un riguros control cuprinzînd toate analizele necesare cu privire la puritate, toxicitate, conținutul în substanță activă, stabilitate în timp etc., constituind astfel o garanție sigură pentru eficacitatea lor terapeutică. Datorită calității superioare, produsele realizate de întreprindere sînt bine apreciate în străinătate. Semnificativ în acest sens este faptul că produsele întreprinderii sînt exportate în peste 30 de țări din Europa, America, Africa și Asia.

Printre produsele destinate exportului se numără : penicilina G potasică și sodică, penicilina V, tetraciclina bază, tetraciclina clorhidrat, oxitetraciclină, nistatină, grizeofulvină, streptomicina, meticilina, ampicilină trihidrat, ampicilină sodică injectabilă, oxacilină injectabilă și pentru uz oral, eritromicină lactobionat, propionil eritromicină, carbenicilină, acid aminocaproic substanță, unguente, creme și supozitoare.

Printre produsele noi destinate exportului, realizate de către colectivele de specialiști ai întreprinderii, se numără : digoxina, ergoton, lanatozid C, metilergometrina, tartrat de ergotamină, ergometrina, scobutil, cornhidral, ergoceps, variterp, produse de tip instant ; Instamixt, Sedinstant, Ticiverol, Tarbedol.

Après trois décénies d'activité, la Fabrique d'Antibiotiques d'Iassy est devenue bien connue pour sa gamme variée d'antibiotiques biosynthétiques et semisynthétiques, hormones stéroides, produits aux extraits végétaux, substances pures obtenues de plantes, onguents et suppositoires pour administration humaine et aussi pour les stimulateurs utilisés dans la nutrition des animaux ; antibiotiques, onguents et suspensions pour utilisations vétérinaires.

Les technologies modernes de fabrication, les équipements techniques de grande complexité ainsi que le personel de haute qualification permettent d'obtenir des produits au niveau mondial, rencontrant les normes actuelles de bonne fabrication (G.M.P.).

La qualité des produits ainsi obtenus, est soumise aux rigoureux contrôles, y compris toutes les analyses nécessaires concertant la pureté, toxicité, teneur en substances actives, stabilité à travers le temps etc., constituant une garantie pour leur efficacité thérapeutique. Grâce à leur qualité, les produits réalisés chez nous sont bien appreciés à l'étranger et exportés en plus de 30 pays d'Europe, d'Amérique, d'Afrique et d'Asie.

Parmis les produits destinés à l'exportation sont : pénicilline G potassium, pénicilline V (phenoximetyl-pénicilline), tétracycline base, tétracycline clorhydrate, oxitétracycline, nistatine, griséofulvine, streptomycine, méticilline, ampicilline trihydrate, ampicilline sodique pour injections, oxacilline per oral et pour injections, éritromycine lactobionate, propioniléritromycine, carbénicilline, acide aminovaproique substance, onguents, crèmes et suppositoires.

Parmis les plus nouveaux produits destinés á l'exportation par la Fabrique d'Antibiotiques sont : digoxine, ergoton, lanatoside C, méthylergometrine, ergotamine tartrat, ergometrine, scobutil, cornhidral, ergoceps, variterp, preparations instant de the : Instamixt, Sedinstant, Ticiverol, Tarbedol.

Tarbedol

32 g.

GRANULAR PRODUCT OBTAINED FROM : CNICI BENEDICTI HERBA, TARAXACI HERBA, CARVI FRUCTUS, MILLEFOLLII FLOS, CALENDULAE FLOS, SYMPHYTI RADIX, MENTHAE HERBA, CENTAURII HERBA.

50 g

BROFIMEN

soluție 0,2%
uz intern

COMPOZIȚIE :

Clorhidrat de bromhexin	0,200 g
Acid tartric	0,100 g
Nipagin	0,070 g
Nipasol	0,030 g
Apă distilată pînă la	100,00 g

INTREPRINDEREA DE ANTIBIOTICE IAȘI

120 g

Ticiverol

soluție hidroalcoolică pentru uz extern obținută din Serpylli herba, Chamomillae, flos, Menthae folium, Dracocephali herba Rizoma Gei.

ÎNTREPRINDEREA DE ANTIBIOTICE IAȘI

Glaucină

50 g

soluție 2% – uz intern

Mod de administrare : Adulți : 20–30 picături de 3–5 ori pe zi, 14–15 zile. Copii peste 5 ani : 5–10 picături de 2–3 ori pe zi.

Termen de valabilitate : 2 ani.

32 g.

Sedinstant

Granular product obtained from: Valerianae rhizoma cum radicibue, Lupuli strobuli, Crataegi folium, Leonuri herba, Tiliae flos, Dracocephali herba.

ANTIBIOTICS PLANT IAȘI

CHIMIMPORTEXPORT – BUCUREȘTI
MADE IN ROMANIA

Instamixt

35 g.

PRODUS GRANULAT OBȚINUT DIN : CYNARAE FOLIUM, TARAXACUM HERBA, CHELIDONII HERBA, HYPERICI HERBA.

ÎNTREPRINDEREA DE ANTIBIOTICE IAȘI

VARITERP

UNGUENT

40 g ± 5%

ÎNTREPRINDEREA DE ANTIBIOTICE IAȘI

MINISTERUL INDUSTRIEI ELECTROTEHNICE

CENTRALA INDUSTRIALĂ DE MECANICĂ FINĂ ŞI MAŞINI TEXTILE

ÎNTREPRINDEREA DE SCULE ŞI ACCESORII SPECIALE PAŞCANI

STR. VATRA NR. 80 ; TELEFON : 6 37 00 (701 ; 702) ; TELEX : 22726

CONT VIRAMENT : 301770201 ; B.N. PAŞCANI ; COD SIRUES : 1134391

Clădirea principală a întreprinderii.

Anul 1981 a marcat pentru oraşul Paşcani, odată cu intrarea în funcţiune a ÎNTREPRINDERII DE SCULE ŞI ACCESORII SPECIALE, apariţia în profilul său economic al unei noi ramuri productive – industria electrotehnică.

În anii care au urmat, acumulînd o bogată experienţă, colectivul întreprinderii a reuşit să ridice, într-un timp scurt, nivelul cantitativ şi calitativ al produselor de mecanică fină, făcîndu-le tot mai competitive pe piaţa internă şi cea externă. De altfel, de la cele 7–8 tipuri realizate la început, s-a ajuns în prezent la o varietate de producţie de peste 10 ori mai mare, cu un grad sporit de complexitate. Astfel, în momentul de faţă nomenclatorul de produse cuprinde :

- suporţi carusel ;
- dornuri portfreză ;
- reducţii ;
- prelungitoare ;
- bare de alezat ;
- capete de alezat ;
- portscule pentru maşini-unelte ;
- bare de lamat ;
- cuţite de strung (STAS 6376–80, STAS 6377–80, STAS 6378–80, STAS 6379–80, STAS 6380–80, STAS 6381–80, STAS 6382–80, STAS 6383–80, STAS 6384–80, STAS 6385–80) ;
- cuţite cu reglaj micrometric ;
- cuţite speciale ;
- freze cu ascuţire continuă ;
- capete de frezat cu cuţite demontabile ;
- mandrine cu alezaj ;
- scule şi portscule pentru maşini de găurit în coordonate :
- mandrine portburghiu cu trei bacuri ;
- mandrine cu bucşă elastică ;
- mandrine de filetat reversibile ;
- mandrine de filetat ireversibile ;
- adaptor dinamometric cu schimbare rapidă ;
- dispozitiv multifuncţional pentru găurit şi frezat ;
- accesorii FUS ;
- portscule SARO 16 ÷ 65 C ;
- portscule SAM ;
- portscule SAL 10 ;
- dispozitive de prereglat scule tip cuţite de strung ;
- dispozitive de prereglat scule tip bare de alezat ;
- dispozitive de prereglare optică ;
- capete de filetat cu cuţit pieptene fixe ;
- capete de filetat cu cuţit pieptene rotative ;
- bare de alezat tip modulat ;
- capete de filetat prin roluire ;
- alte scule şi portscule, la comandă.

MINISTERUL INDUSTRIEI ELECTROTEHNICE

CENTRALA INDUSTRIALĂ DE MECANICĂ FINĂ ŞI MAŞINI TEXTILE

ÎNTREPRINDEREA DE SCULE ŞI ACCESORII SPECIALE PAŞCANI

STR. VATRA NR. 80 ; TELEFON : 6 37 00 (701 ; 702) ; TELEX : 22726
CONT VIRAMENT : 301770201 ; B.N. PAŞCANI ; COD SIRUES : 1134391

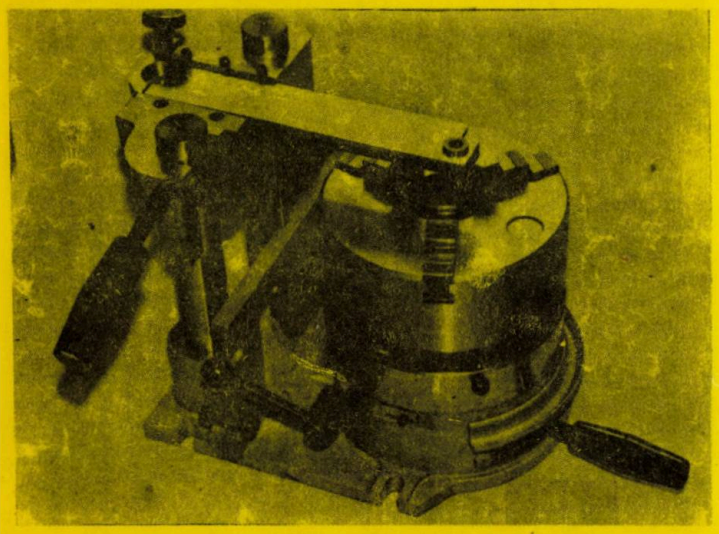

Dispozitiv multifuncţional de găurit şi frezat.

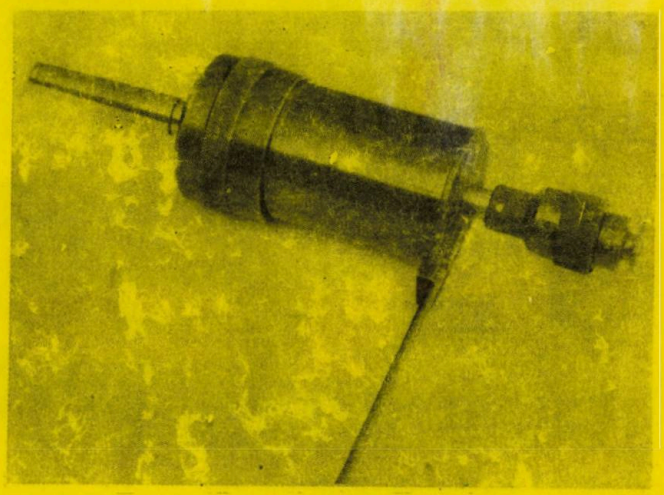

Mandrină de filetat universală.

Calitatea deosebită a produselor a făcut ca de la an la an să crească solicitările beneficiarilor interni şi externi, marca de fabricaţie „SCUDAS" afirmîndu-se tot mai mult pe piaţa mondială.

Capete de frezare cu cuţite demontabile.

Pe lîngă producţia de bază — produse de mecanică fină : scule şi portscule — în secţiile de fabricaţie se realizează şi o gamă largă de accesorii şi piese de schimb pentru utilaje din diverse ramuri industriale.

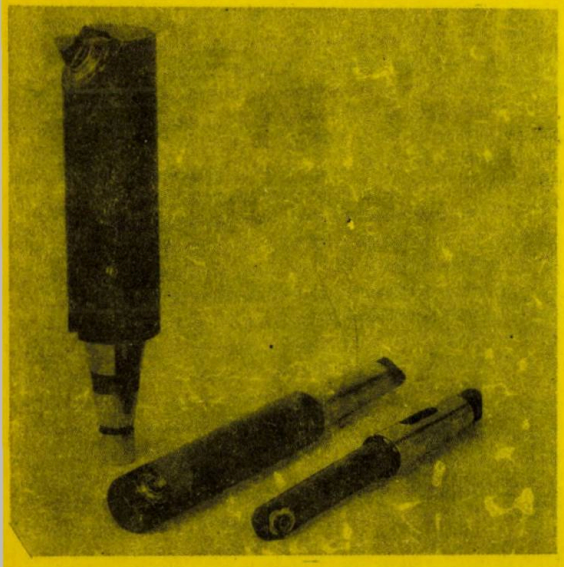

Bare de alezat de finisare.

Cap de dozare cu degroşare.

ÎNTREPRINDEREA MECANICĂ NICOLINA IAȘI

PRODUCE ȘI LIVREAZĂ

INSTALAȚII ȘI UTILAJE PENTRU CONSTRUCȚII DE DRUMURI ȘI ÎMBUNĂTĂȚIRI FUNCIARE CARE, DATORITĂ CARACTERISTICILOR TEHNICE ȘI FUNCȚIONALE SUPERIOARE ȘI FIABILITATE SPORITĂ, ASIGURĂ LUCRĂRI DE ÎNALT NIVEL CALITATIV.

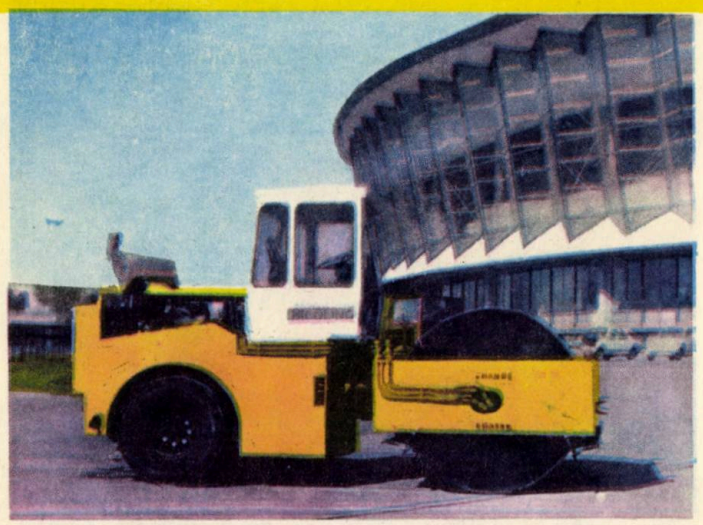

Compactor vibrator mixt de 10 tf.

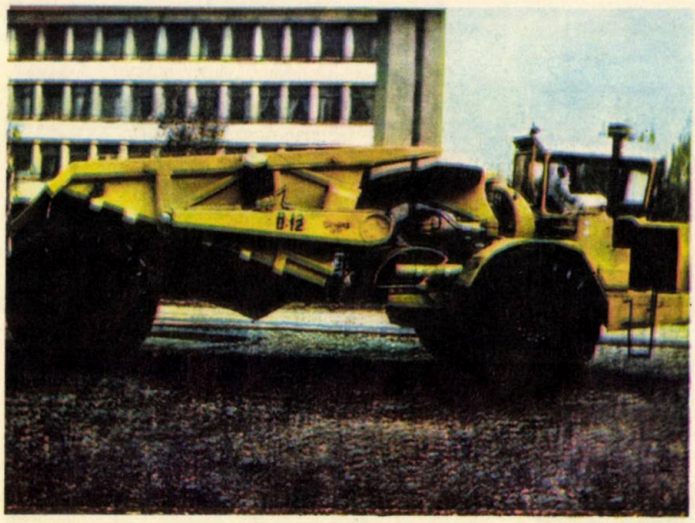

Dumper – D. 12 autopropulsat

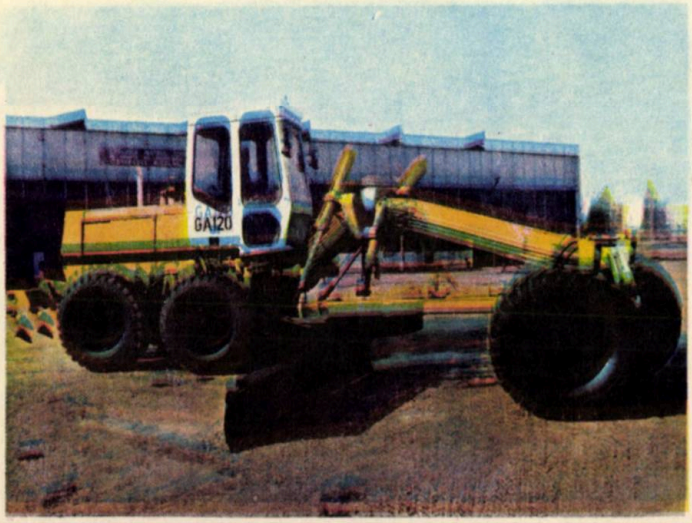

Greder autopropulsat de 120 hp.

COMPACTOR VIBRATOR MIXT DE 10 tf

Este destinat să execute lucrări de compactare a pămîntului, cît și la îmbrăcăminți asfaltice, în construcții de drumuri, șosele, platforme industriale, diguri și baraje.

CARACTERISTICI TEHNICE :

– putere instalată	– 104 hp.
– forța de compactare	– 15,6 tf.
– greutatea utilajului	– 10,4 to.
– lățimea de compactare	– 2100 mm

DUMPER – D. 12 AUTOPROPULSAT

Este destinat să execute lucrări de transport în vederea realizării de :

- diguri și baraje din pămînt, arocamente, etc.
- terasamente pentru căi ferate și șosele
- canale navigabile sau de irigații și desecări
- platforme pentru construcții industriale și civile
- lucrări de transport miner în exploatări minere de suprafață
- halde de balast, steril etc.

CARACTERISTICI TEHNICE :

– capacitatea cupei	– rasă – 12 mc. – cu vîrf (SAE 2 × 1) 15 mc.
– sarcina utilă maximă (2 q = 1,6 t/mc.)	– 24 000 daN
– raza de viraj	– 7,5 m.
– puterea nominală	– 180 hp.

GREDER AUTOPROPULSAT DE 120 hp.

Este un utilaj terasier folosit la executarea unei game variate de lucrări ca :

– nivelarea și formarea patului șoselelor, executarea rambleelor din gropi de împrumut
– formarea și nivelarea taluzelor din ramblee și deblee
– amestecarea pămînturilor cu diferite adaosuri și lianți
– scarificarea terenurilor
– curățirea șanțurilor
– repararea și întreținerea drumurilor. În timpul iernii este utilizat la curățirea zăpezii.

CARACTERISTICI TEHNICE :

– formula axelor	– 1 × 2 × 3
– greutatea totală	– 11500 daN
– puterea instalată	– 125 hp.
– raza de viraj cu șasiu frînt	– 7500 mm.
– lungimea lamei de nivelare	– 3650 mm.
–înălțimea lamei	– 530 mm.

ÎNTREPRINDEREA DE MĂTASE „VICTORIA“ IAŞI

ŞOSEAUA ŢUTORA Nr. 22 TEL. 30575–30520–32261
TELEX 022–257

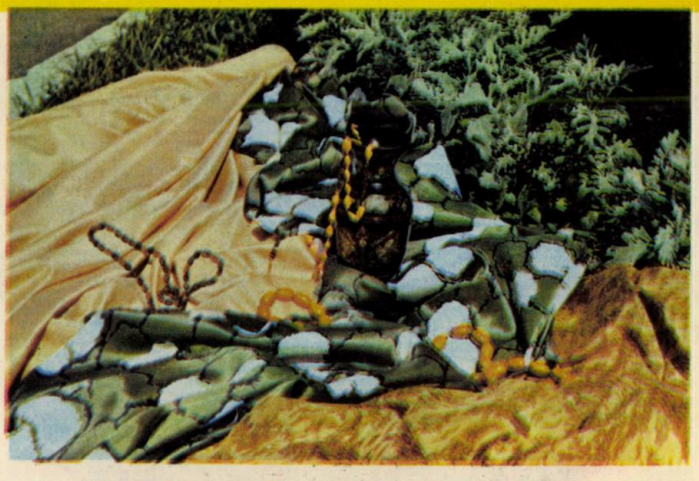

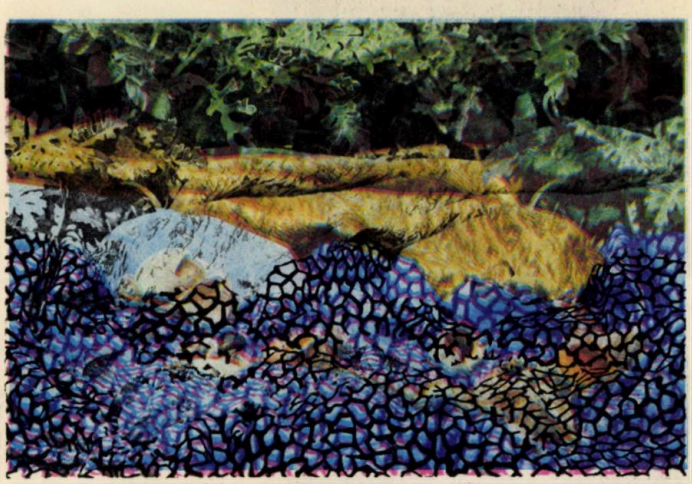

Diversitate sortimentală, rafinament colo ristic, tuşeu mătăsos, confort şi eleganţă – iată doar citeva din atributele ţesăturilor produse de către Întreprinderea de mătase „Victoria" Iaşi. ● DESPINA ● FIRA ● EMILIA ● CIOCÎRLIA ● REMO ● GOLF uni şi impregnat ● SERGE mătase, articole purtînd marca de fabricaţie „TOMIRIS" sînt binecunoscute şi apreciate atît în ţară cît şi peste hotare.

TEHNOTON

PRODUCE ȘI VĂ OFERĂ

NOU

R.R. JUNIOR

NOU

R.C. stereo MC 2770

NOU

Sistem muzical stereo HI-FI

NOU

R.R. TERRA

R.R. DELTA

NOU

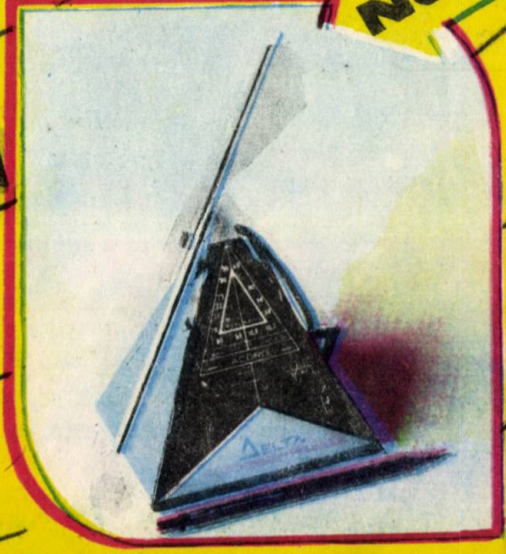

Unitate de frunte a industriei electronice române ști, Întreprinderea „TEHNOTON" Iași, realizează o gamă largă de sortimente incadrate in următoarele grupe de produse :

- aparate radio, bunuri de larg consum
- sisteme muzicale complexe
- echipamente profesionale de radiocomunicații
- echipamente de televiziune cu circuit închis
- componente electronice

TEHNOTON

Caracterizate prin nivel tehnic ridicat, compara bile cu produse similare de pe piața mondială, produsele Întreprinderii „TEHNOTON" sint realizate prin aso cierea de tehnologii avansate cu utilizarea unor componente electronice de inaltă performanță.

Gama produselor cu marca de fabricație „TEHNO TON" – radioreceptoare portabile mici, medii și mari ; radioreceptoare staționare, mono și stereo ; combinații radio-pick-up ; radiocasetofoane mono și stereo ; pick-up-uri ; incinte acustice ; jocuri electronice ; alimentatori de curent continuu etc., care se remarcă prin inalte performanțe tehnice și un design deosebit de atractiv, se bucură de mult succes pe piețele tuturor continentelor.

RADIORECEPTOARE PORTABILE ȘI DE VOIAJ

- EVA
- IRIS
- SONG
- SOLO 100–300–500
- DUO
- TOP
- GORA
- GLORIA
- GAMA
- COSMOS

APARATE RADIO STAȚIONARE

- ARMONIA
- BUCUR
- PACIFIC
- OLIMPIC
- BUCIUM
- CLUB 01
- JAZZ 01

SISTEME MUZICALE STEREO

- SM „DISCO" 2202
- SM STEREO „HI–FI"

RADIOCASETOFOANE

- RC STEREO 2341 (auto)
- RC STEREO 2342 (portabil)

PICK-UP-URI

- PAS 3–4–5
- ALEGRO
- PRELUDIU

CONDENSATORI CU TANTAL
TUB ȘI PICĂTURĂ
ALIMENTATORI DE CURENT

Echipamente profesionale de radiocomunicații maritime
Echipamente de televiziune circuit închis

COMPONENTE ELECTRONICE

TEHNOTON

ÎNTREPRINDERE PENTRU PRODUSE DE LARG CONSUM ȘI ECHIPAMENT DE RADIOCOMUNICAȚII PROFESIONALE
Iași — Șoseaua Tutora nr. 43.
Telefon : 081-35660. Telex : 022273.

Pagini realizate de C. PLOP

COMBINATUL DE FIBRE SINTETICE IAȘI

CFS térom®

Unitate modernă, de primă mărime a industriei chimice românești, dotată cu utilaje, linii tehnologice, instalații și echipamente de performanță ridicată, produce și oferă o gamă largă de fibre, fire și folii poliesterice, precum și utilaje și piese de schimb pentru industria chimică, după cum urmează :

1. Fibre sintetice poliesterice, tip bumbac, lină, in, sub formă de puf, pale sau cablu.
2. Fire sintetice poliesterice textile etirate, răsucite sau texturate, albe sau colorate, pentru tricotaje, țesături, perdele și ață.
3. Fire sintetice poliesterice pentru diverse articole tehnice.
4. Folii poliesterice mate sau transparente pentru industria electrotehnică.
5. Utilaje complexe pentru industria de fire și fibre sintetice și pentru industria chimică.
6. Conducători de fir din alumină sinterizată pentru industria textilă.

Exportul produselor Combinatului de fibre sintetice Iași se realizează prin :

– I. C. E. Danubiana București – Serviciul E. 9 telex 11184 – pentru fire și fibre ;

– I. C. E. Centrala de mașini textile – TISCEMA BUCUREȘTI, telex 11185 – pentru utilaje și piese de schimb.

Pentru orice relații privind produsele sale, cît și pentru acțiuni de service, combinatul stă la dispoziția tuturor solicitanților.

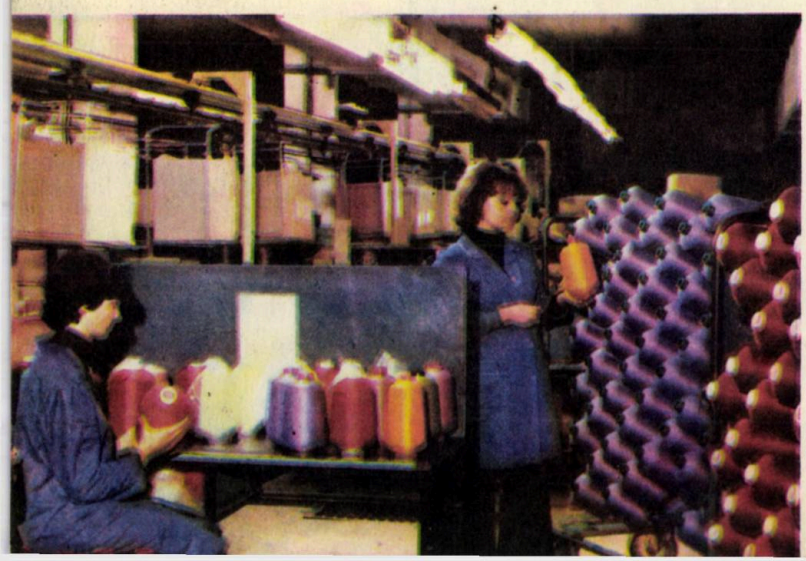

Producător : COMBINATUL DE FIBRE SINTETICE

Șos Țuțora nr. 29
Telefon : 30020, Telex : 022251
IAȘI – 6600
ROMANIA

COMBINATUL DE FIBRE SINTETICE IAȘI

CFS térom®

Produce si livrează pe bază de comandă fermă, BROȘE DE PRECIZIE, utilizate pentru rectificări interioare ale alezajelor străpunse sau înfundate, cilindrice sau conice.

Piesele ce compun broșele sînt din oțeluri aliate supuse unor tratamente termice și termochimice ce le asigură calități deosebite privind stabilitatea geometrică și rezistența mecanică, ducînd la o utilizare îndelungată de funcționare.

Rulmenții folosiți sînt de precizie, iar ungerea lor se face cu : unsoare specială de rulmenți, ceață de ulei, ulei prin picurare.

Bătaia radială a axului broșei este de 0,002 mm.

Sensul de rotație și sistemul de ungere se vor preciza în comandă.

Producător : COMBINATUL DE FIBRE SINTETICE

Șos Țuțora nr. 29
Telefon : 30020, Telex : 022251
IAȘI – 6600
ROMANIA

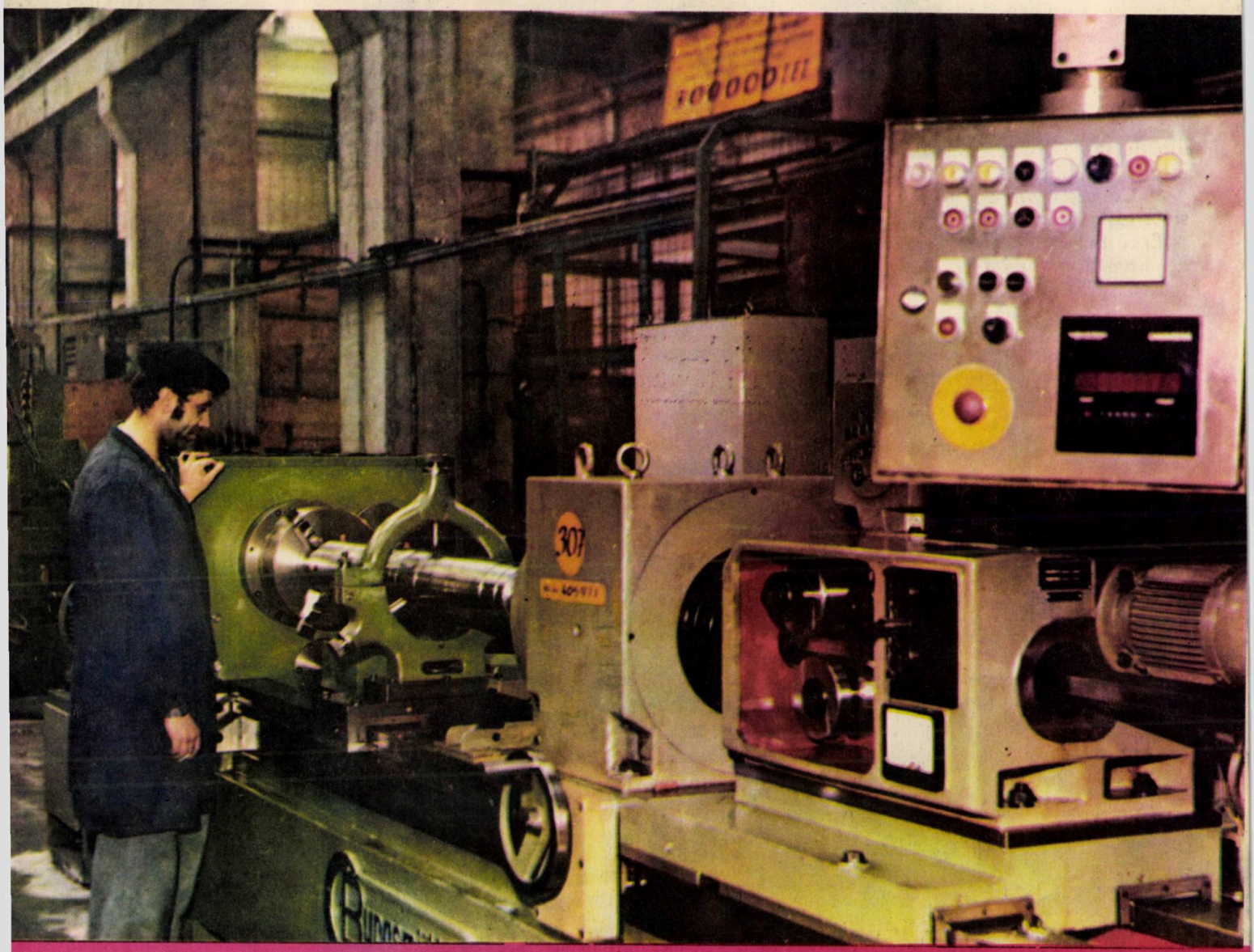

COMBINATUL DE FIBRE SINTETICE IAȘI

CFS térom®

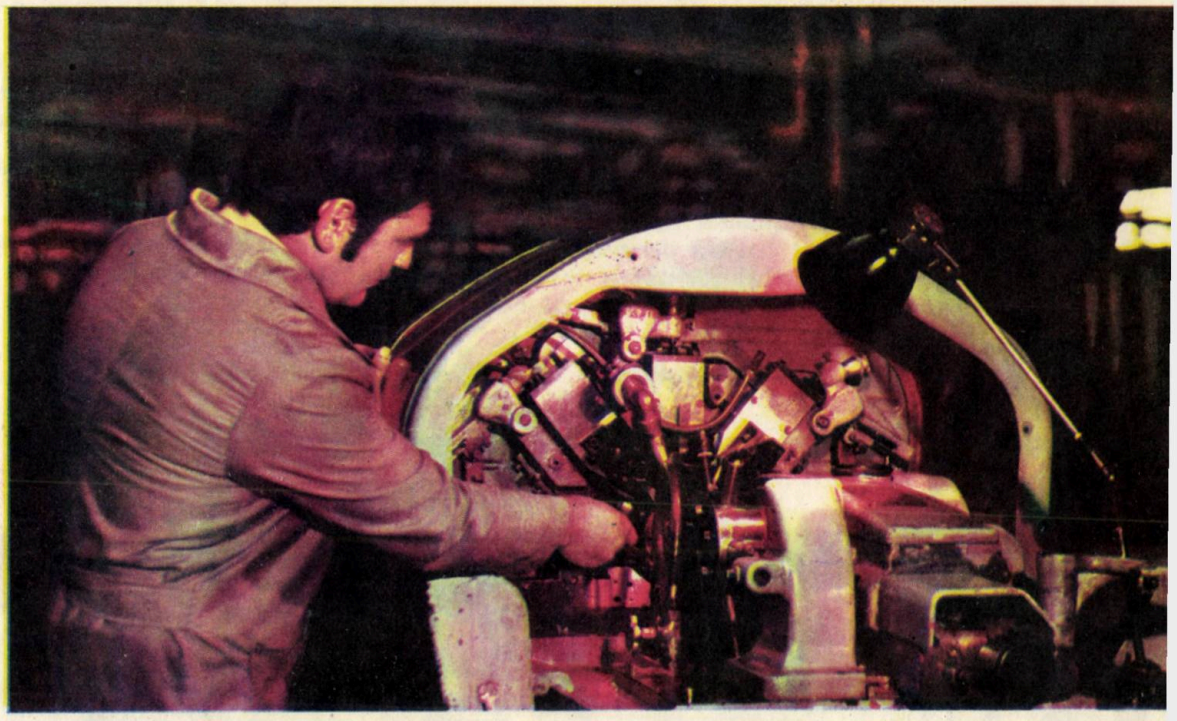

C.F.S. Iași produce și oferă o gamă variată de fibre, fire și folii poliesterice de calitate ireproșabilă.

Pe lîngă producția de fire și fibre, în cadrul combinatului s-a dezvoltat în ultimii ani un puternic sector mecanic, care produce :

- utilaje și instalații specifice industriei chimice ;
- agregate pentru producerea frigului ;
- mașini de bobinat de precizie cu licențe Schweiter ;
- valțuri de tăiere pentru convertere ;
- confecții metalice diferite ;
- broșe de precizie pentru rectificări interioare ;
- conducători de fir din aluminiu sinterizat ;
- pompe de căldură cu absorbtie Br–Li ;

De asemenea în cadrul atelierelor specializate se pot executa pe bază de comandă :

- operații de tratament pe instalația de ionitrare ;
- cauciucări de piese pe suport metalic ;
- danturări speciale la roți dințate ;
- prelucrări de piese pe mașini-unelte agregat și mașini unelte speciale ;
- prelucrări de carcase, prelucrări cu mașini de găurit în adîncime a arborilor ;
- acoperiri metalice (cromări dure, zincări, cadmieri, brunări).

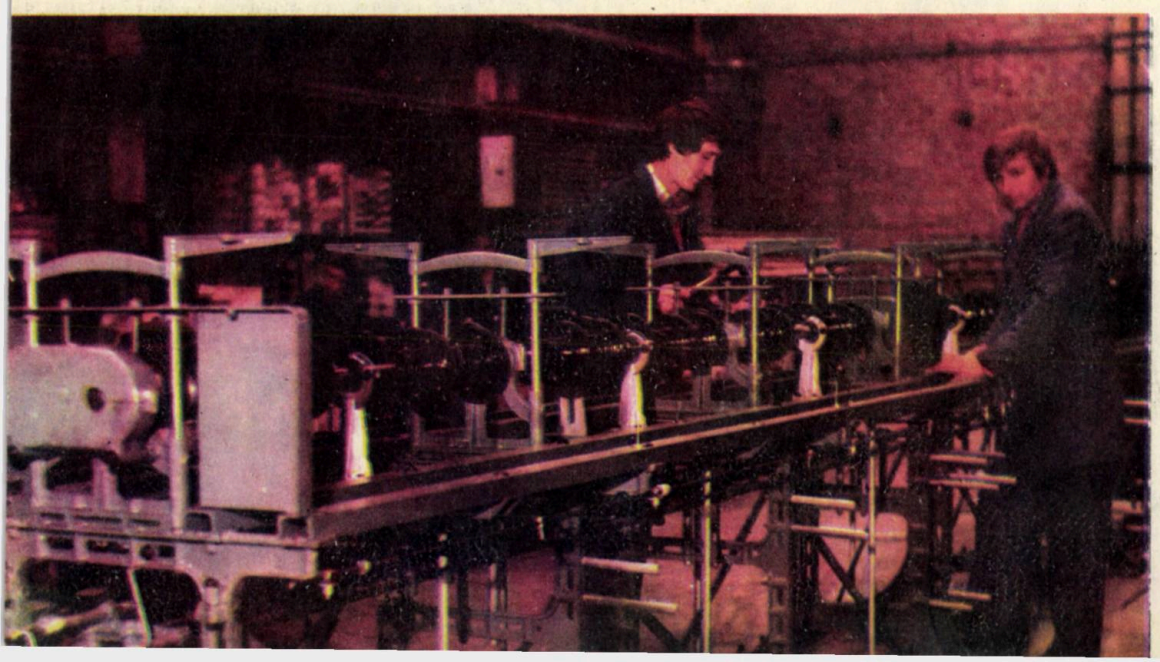

Producător :

COMBINATUL DE FIBRE SINTETI
6600 – IAȘI

Șos. Țutora nr. 29
Telefon : 30020 Telex : 02225

IAȘI – ROMANIA

TRUSTUL ANTREPRIZĂ GENERALĂ CONSTRUCȚII INDUSTRIALE IAȘI

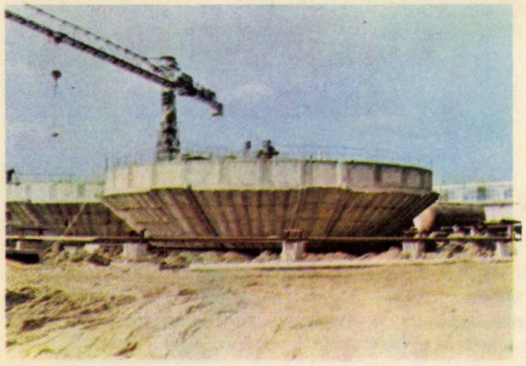

Decantoare prefabricate

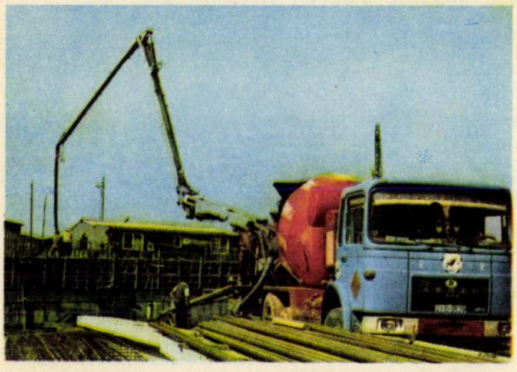

Turnare cu autopompa

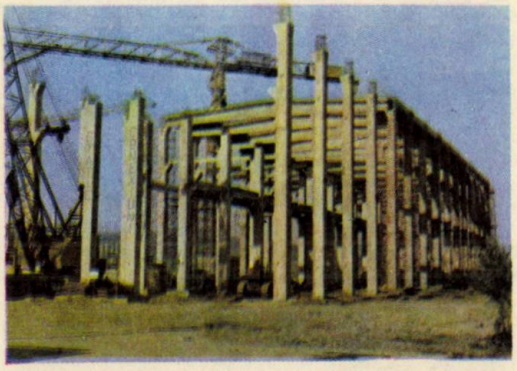

Prefabricare hale industriale

Experiența acumulată de colectivele trustului în domeniul soluțiilor constructive și al tehnologiilor de execuție, conjugată cu creșterea, an de an, a dotării tehnice, au făcut posibilă trecerea la etapa de dezvoltare intensivă a forțelor de producție, astfel, ca, pe această cale, să se obțină o creștere mai accentuată a productivității muncii, reducerea substanțială a costurilor de producție și valorificarea superioară a tuturor resurselor materiale, energetice, precum și creșterea nivelului tehnic și calitativ al lucrărilor.

De mare randament s-au dovedit a fi o serie de tehnologii cu un grad mare de generalizare :

- Creșterea gradului de prefabricare a elementelor de construcții, pînă la prefabricarea integrală a halelor industriale și a obiectivelor cu caracter agrozootehnic.

- Asamblări și finisări la sol a acoperișurilor și închiderilor metalice pentru hale industriale și montarea acestora cu macarale de mare capacitate.

- Creșterea gradului de mecanizare a lucrărilor de terasamente și a manipulărilor de materiale, cu folosirea unor utilaje multifuncționale.

- Aplicarea pe scară largă a tehnologiilor de precomprimare, glisare și liftare a elementelor de construcții.

- Utilizarea sistemelor de cofraje metalice spațiale pentru realizarea fundațiilor și creșterea gradului de industrializare a lucrărilor din beton monolit.

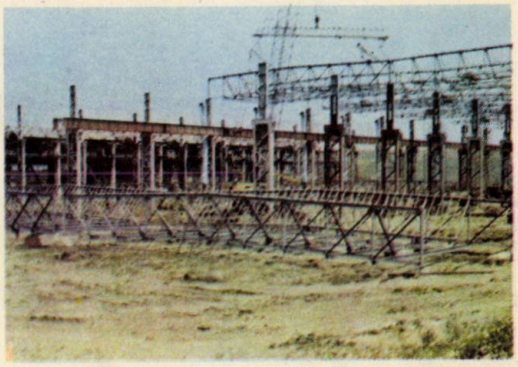

Asamblare și finisare la sol

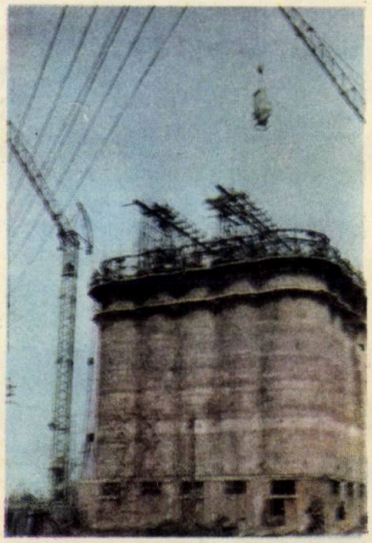

Glisare silozi.

TRUSTUL—ANTREPRIZĂ GENERALĂ DE CONSTRUCȚII INDUSTRIALE IAȘI

Ampla dezvoltare economico-socială a țării din ultimele decenii și-a pus în mod pregnant amprenta și pe meleagurile moldovene. În numeroase localități s-au înălțat zeci și zeci de întreprinderi din cele mai diverse ramuri productive : construcția de mașini, chimie, siderurgie, electronică, energetică, industria ușoară și alimentară, constituite în puternice platforme industriale.

Multe din aceste obiective economice și cu deosebire din județele Iași, Suceava, Botoșani și Vaslui au fost durate de către vrednicii constructori ai Trustului-antrepriză generală de construcții industriale Iași care, nu mai în ultimii 10 ani, au realizat și pus în funcțiune peste 700 de capacități de producție, pentru construirea cărora au fost alocate mai mult de 100 miliarde de lei.

Combinatul de Utilaj Greu Iași.

C.E.T. Holboca Iași

ÎN JUDEȚUL IAȘI

● **Combinatul de utilaj greu** ● **Combinatul de fibre sintetice** ● **Întreprinderea metalurgică** ● **Întreprinderea de prelucrare a maselor plastice** ● **Întreprinderea de mătase „Victoria"** ● **Întreprinderea de mașini agregat și mașini unelte speciale** ● **Centrala termoelectrică Holboca, unități din industria ușoară și numeroase obiective cu caracter social-cultural,** la Iași.

La Pașcani : **Integrata de fire subțiri din in** ● **Fabrica de zahăr** ● **Întreprinderea de traductoare** ● **Întreprinderea de scule și unelte speciale** ● **Întreprinderea de tricotaje și perdele.**
La Tg. Frumos : **Întreprinderea de încălțăminte „Aurora"** ● **Fabrica de stofe tricotate** ● **Fabrica de pîine** ● **Complexe avicole.**
Complexe agrozootehnice și obiective productive de diverse profile la Hîrlău, Tomești, Podu Iloaiei, Belcești, Vlădeni, Țibănești ș.a.

Întreprinderea de Confecții Suceava

ÎN JUDEȚUL SUCEAVA

● **Combinatul de celuloză și hîrtie** ● **Întreprinderea de utilaje și piese de schimb** ● **I.M.U.G.** ● **Întreprinderea de rulmenți** ● **I.P.A.** ● **Întreprinderea de fibre artificiale** ● **Centrala electrică de termoficare și alte obiective ale industriei ușoare și alimentare** – la Suceava.

● **Fabrica de covoare Siret** ● **capacități de producție ale industriei construcțiilor de mașini la Rădăuți** ● **complexe agrozootehnice la Verești și Fălticeni.**

ÎN JUDEȚUL BOTOȘANI

● **Întreprinderea Electrocontact** ● **Întreprinderea mecanică** ● **Întreprinderea de utilaje și piese de schimb** ● **Întreprinderea de articole tehnice din cauciuc** ● **Întreprinderea „Melana".**

Obiective din industria ușoară și alimentară în Dorohoi, Bucecea, Trușești, Leorda, Flămînzi.

Întreprinderea de Confecții Vaslui

ÎN JUDEȚUL VASLUI

● **Combinatul de fibre sintetice** ● **Întreprinderea de materiale izolatoare** ● **Întreprinderea mecanică** ● **I.A.M.C.** ● **Centrala termică urbană** – la Vaslui.

Obiective și capacități de producție la Bîrlad și Huși, complexe agrozootehnice la Fălciu, Poieni, Tutova, Șuletea, Munteni, Roșiești, Zorleni etc.

MINISTERUL INDUSTRIEI CHIMICE

CENTRALA INDUSTRIALĂ DE PRELUCRARE CAUCIUC ȘI MASE PLASTICE

Moldoplast IAȘI

ÎNTREPRINDERE DE PRELUCRARE MASE PLASTICE
I A Ș I

Acționind consecvent pe linia diversificării continue a producției, Întreprinderea de prelucrare a maselor plastice Iași, a asimilat în ultima vreme noi sortimente, astfel că în prezent gama produselor fabricate satisface în condiții sporite, atît cerințele economiei naționale cît și solicitările comerțului, a cumpărătorilor.

Paleta largă a produselor care poartă marca de fabricație „MOLDOPLAST" IAȘI cuprinde, între altele, următoarele sortimente de un înalt nivel calitativ :

1. Prelucrate din polietilenă – joasă densitate

folii, cu grosimi de la 20 la 200 microni și lățime maximă de 12 metri, saci menajeri cu grosimi între 30–100 microni, sacoșe bicolore tip maieu, sacoșe tip banană cu mîner îngroșat prin extrudere, folii contractibile.

2. Prelucrate din polietilenă – înaltă densitate

folii și ambalaje cu grosimi între 14–40 microni.

3. Prelucrate din copolimer EVA

folii contactibile cu grosimi între 15–20 microni.

4. Prelucrate din policlorură de vinil – P.V.C.

noi tipuri de granule pentru izolații electrice în regim normal și THA, încălțăminte (tălpi), obiecte de uz casnic ; tuburi rezistente la presiuni înalte de pînă la 200 atm. ; tuburi armate cu spiră dură din PVC, pentru aspirație, cu diametre de pînă la 100 mm. ; țevi nervurate pentru irigații cu diametre de pînă la 300 mm. ; tuburi plastifiate rezistente la carburanți ; folii pentru hidroizolații ; tuburi contractibile cu pereți subțiri și pereți groși ; folii rigide modificate la șoc ; tuburi pentru cămăși copsuri, repere auto.

5. Prelucrate din polipropilenă

saci țesuți, plăci cu grosimi între 2–6 mm. și lățime maximă de 1 100 mm., repere auto.

6. Prelucrate din poliamidă – **tuburi și rèpere auto.**

7. Prelucrate din ABS și PAS – **plăci cu grosimi între 2–6 mm. și lățime maximă de 1 100 mm., repere auto.**

8. Prelucrate din poliuretan – **garnituri diverse.**

9. **Anvelope reșapate pentru autoturisme și autocamioane.**

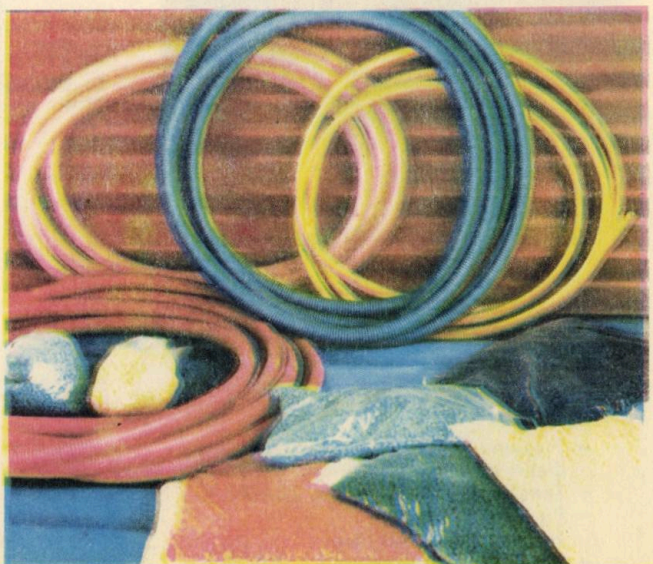

M. A. — D. G. E. M. A.

ÎNTREPRINDEREA MECANICĂ PENTRU AGRICULTURĂ

6600 IAŞI str. Pavlov nr. 14

Telefon : 43170 Telex : 22267 Cont : 307640 B.A.I.A. – IAŞI

e x e c u t ă:

utilaje pentru agricultură şi o gamă variată de piese de schimb pentru tractoare şi maşini agricole.

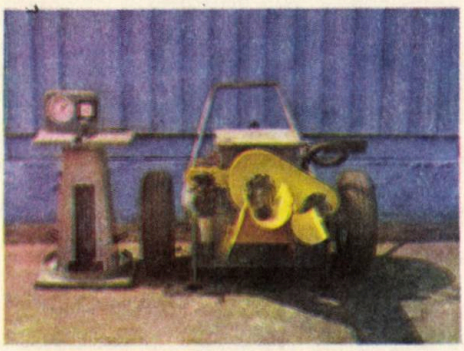

Stand mobil pentru testat motoare Diesel – R 158

Este destinat verificării puterii şi consumului de combustibil la motoarele de pe tractoare, fără ca acestea să fie demontate de pe utilaj.

Caracteristici tehnice :

- **Puterea maximă măsurată : 100 CP**
- **Turaţia max. de acţionare : 2000 rot/min.**
- **Cantitatea de combustibil măsurată : 400 cm^3.**
- **Precizia de măsurare :**
  - **pentru cuplu : – 3 . . . + 5%**
  - **pentru turaţie : cl. 4.**
  - **pentru combustibil : + 1 cm^3**

Protector P 300 M

Este folosită în unităţile agricole la :

- **dezinfecţie în adăposturile animale ;**
- **dezinfecţie a animalelor ;**
- **stropiri pentru combaterea dăunătorilor în sere şi solarii.**

Caracteristici tehnice :

- **Presiune maximă : 25 daN/cm^2**
- **Debit maxim : 20 litri/min.**
- **Tensiunea de alimentare 220/380 V**
- **Puterea : 1,1 KW.**
- **Turaţia : 1000 rot./min.**
- **Capacitatea rezervorului : 300 litri.**

INSTALAŢIE PENTRU PRODUS LACTOSIL

DOMENIUL DE UTILIZARE

Instalaţia este destinată producerii „LACTOSIL-ului", produs de uz zootehnic, folosit la îmbunătăţirea proceselor fermentative din nutreţurile conservate prin însilozare cît şi la reducerea infecţiilor gastrointestinale frecvente în special la tineretul animal.

Preparatul biologic „LACTOSIL" este realizat pe bază de culturi selecţionate de bacterii acido-lactice, capabile să scurteze şi să stimuleze procesele fermentative din nutreţuri, îmbogăţindu-le gradul de consumabilitate şi digestibilitate.

Caracteristici tehnice :

– Capacitate de lucru	1000 l/zi fază lichidă
– Puterea instalată	53,85 kW
– Masa totală a instalaţiei	5000 kg
– Consum energie electrică	0,12 lei/kg

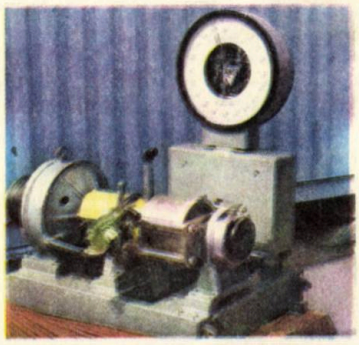

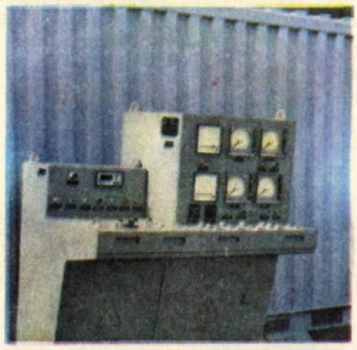

Instalaţie de rodat şi încercat modernizată. IRIMD 2 0

Principalele caracteristici :

Momentul maxim de frînare la 2500 rot/min.
Turaţia maximă admisă 3200 rot/min.
Puterea min. a motoarelor de rodat 45 CP
Puterea max. a motoarelor de rodat 215 CP
Momentul max. transmis de cuplajul unisens modernizat 100 daN.m
Motorul de acţionare 30 kW × 750 rot/min.
Sistemul pt. determinarea consum. de combustibil :
- **cantităţi dozate : 200, 300, 400 g**
- **precizia de dozare ± 1%**

SIRETUL

INTREPRINDEREA TRICOTAJE ŞI PERDELE

PAŞCANI

str. Moldovei 19, telefon 61970, 61971, 61972, 61973

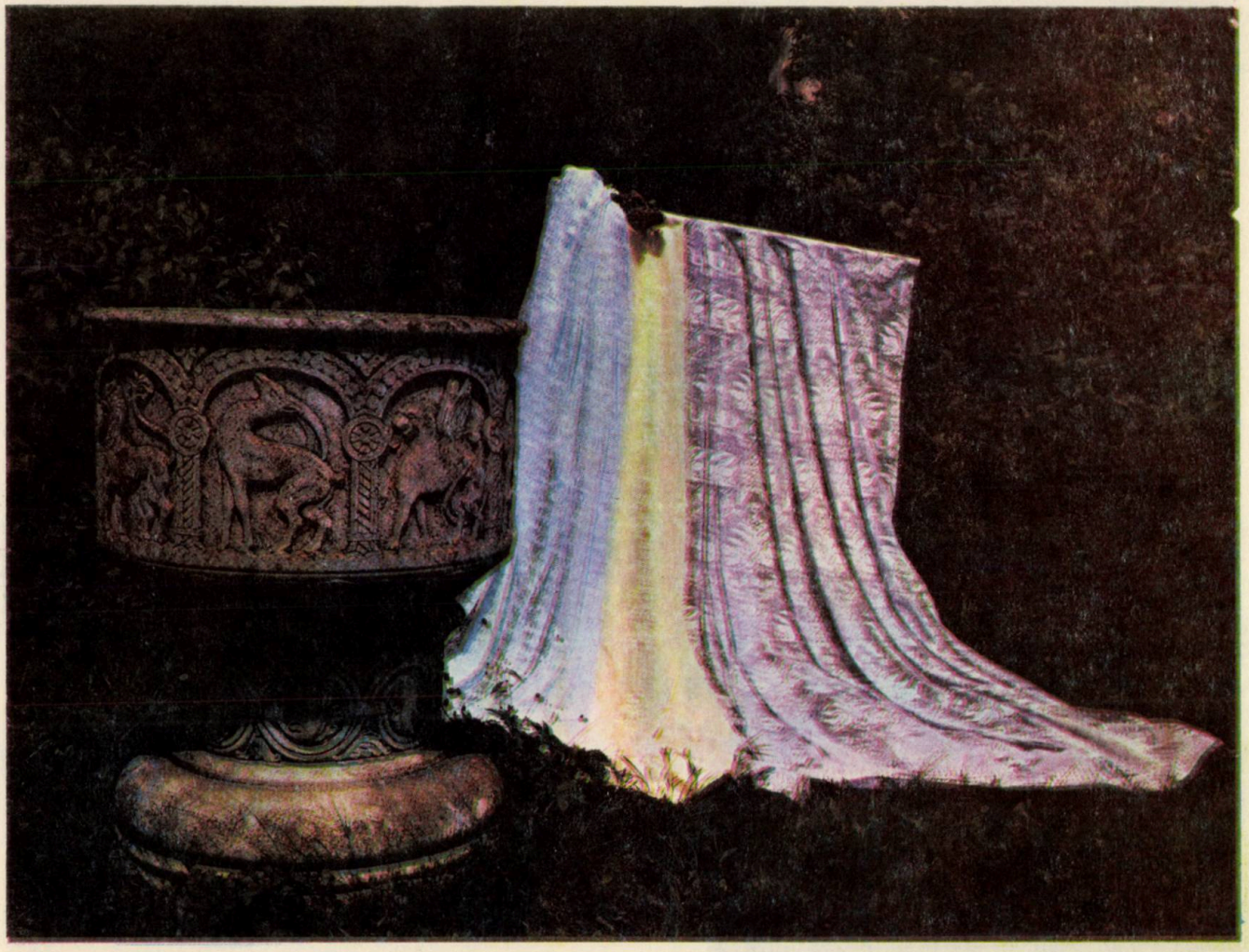

SIRETUL PAŞCANI, o marcă industrială tînără, dar de un înalt prestigiu, statuat prin munca, talentul şi capacitatea de creaţie a oamenilor care lucrează în această unitate de vîrf a industriei noastre uşoare.

SIRETUL PAŞCANI produce o gamă largă de perdele, aflată într-o continuă diversificare a modelelor, un sortiment bogat de tricoturi, lenjerie de corp şi îmbrăcăminte tip sport, destinate atît pieţei interne, cît şi celei internaţionale.
SIRETUL — o garanţie a calităţii, durabilităţii şi bunului gust !

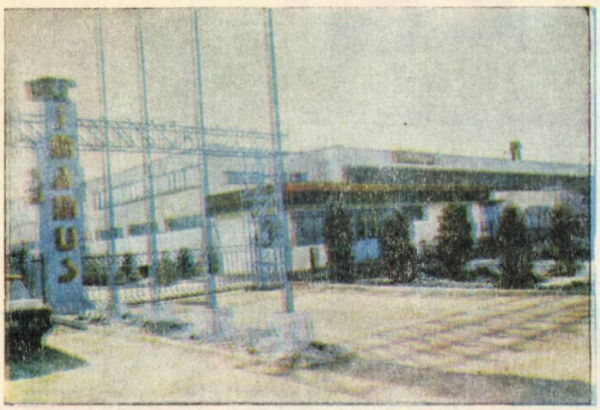

Prin intrarea în funcțiune, în 1976, a ÎNTREPRINDERII DE MAȘINI AGREGAT ȘI MAȘINI UNELTE SPECIALE, platforma industrială a Iașului a căpătat noi valențe, îmbogățindu-și profilul cu această unitate din ramura construcției de mașini unelte.

Acumularea în scurt timp a unei bogate experiențe și specializarea colectivului de oameni ai muncii, au permis trecerea rapidă de la fabricarea de subansamble pentru mașini unelte de serie la mașini-agregat complexe și linii de transfer dotate cu automate programabile.

Aceste atribute sintetizează caracteristicile sub care sînt cunoscute în țară și peste hotare produsele purtînd marca „AGMUS"

Programul de fabricație al întreprinderii cuprinde, între altele :

A) ELEMENTE TIPIZATE PENTRU MAȘINI-AGREGAT LA TEMĂ

- –Sănii cu avans hidraulic
- –Sănii cu avans electromecanic
- –Sănii cu avans hidraulic transversal
- –Sănii cu avans hidraulic vertical
- –Reductoare cu roți de schimb
- –Reductoare cu roți baladoare
- –Reductoare cu curele trapezoidale
- –Capete de forță pentru găurire și filetare
- –Unități de tarodare
- –Axe principale pentru strunjire și frezare
- –Unități pentru burghiere adîncă
- –Manipulatori cu echilibrare pneumatică
- –Mese liniare cu poziționare

B) MAȘINI SPECIALE

- –Mașină de frezat profile FPRX 630
- –Mașină de rectificat profile cu pantograf RPFP 80
- –Mașini cu antraxe reglabile MAR
- –Mașini de frezat și centruit axe MFC 160-2
- –Mașina de amat și centruit MLC 100

C) MAȘINI LA TEMĂ

D) LINII DE TRANSFER

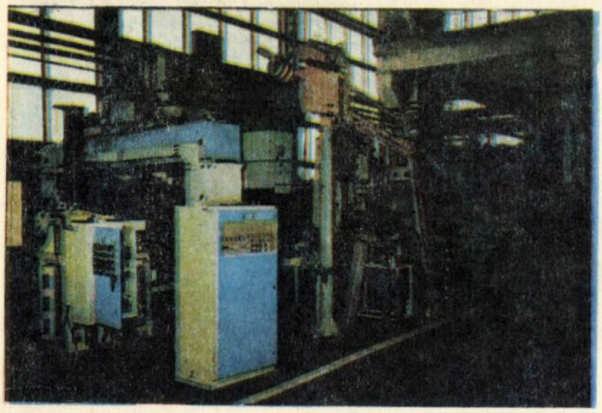

Linie pentru montaj ansamble combine D. 616.

AGMUS

INTREPRINDEREA DE MAȘINI AGREGAT ȘI MAȘINI UNELTE SPECIALE

Șoseaua Țuțora nr.32, telefon 981/35651, telex 22300

Iași·Romania,6600

CONSILIUL POPULAR AL JUDEȚULUI IAȘI

TRUSTUL—ANTREPRIZĂ GENERALĂ DE CONSTRUCȚII MONTAJ IAȘI

Calea 23 August nr. 3 Iași Tel. 46220 ; 40917
Cont la B.I. 3011983900102 Telex nr. 22261

TRUSTUL
ANTREPRIZĂ GENERALĂ
CONSTRUCȚII - MONTAJ
I A Ș I

Hotelul „Moldova" Iași

Iașul, vechi centru cultural al țării, devenit în anii socialismului și o puternică cetate industrială, și-a schimbat radical, în ultimele decenii, peisajul urbanistic, vechilor cartiere ale municipiului, la rîndul lor modernizate, adăugîndu-li-se noi și importante ansambluri de locuințe, unele chiar de mărimea unor adevărate orașe, așa cum sînt cartierele Alexandru cel Bun și Dacia, care însumează laolaltă aproape 100 000 de locuitori. Dar, trebuie amintite și ansamblurile Nicolina I și II, Frumoasa, cele din zona Păcurari-Canta, Bulevardul Independenței, Dancu, șoseaua Națională — C.U.G., zona Zugravi — Gară, noul centru civic, ca și cele mai noi din str. Ștefan cel Mare, Abator, Tomești. Fără să mai vorbim de numeroasele obiective social-culturale puse la dispoziția locuitorilor Iașului.

Înălțarea tuturor acestor impozante edificii este nemijlocit legată de munca rodnică, fără preget, desfășurată de constructori, acest puternic detașament de muncă al Iașului, care și-a făcut un punct de onoare din hotărîrea de a-și aduce din plin contribuția la înnoirea socialistă a orașului în care trăiesc și muncesc.

Realizări ale T.A.G.C.M. IAȘI din anii 1976—1986

55039 Apartamente

65	Obiective pentru dezvoltarea învățămîntului și culturii	Platforma Institutului Politehnic ; Casa științei și tehnicii ; 3 grupuri școlare ; 29 școli și licee ; 13 creșe și grădinițe.
32	Obiective pentru ocrotirea sănătății	Spitalul de recuperare și baza de tratament Nicolina ; Căminul de pensionari Codrescu ; Spitalul Pașcani ; Dispensar Tg. Frumos ; Cămin — spital Hîrlău ; Extindere spitalul ginecologic ; Centrul recoltare singe.
7	Obiective pentru dezvoltarea turismului și sportului	Complexul hotelier Traian; Complexul turistic pentru tineret Iași ; Hotel Moldova și B.T.T. ; Hotel Pașcani ; Hotel sport ; Pista de atletism ; Sala de sport Grădinari.
55	Clădiri pentru cămine de nefamiliști și locuințe de serviciu	Pentru studenți și pentru diferite unități economice — 32 000 locuri.
32	Lucrări edilitar-gospodărești	Dezvoltare alimentare apă potabilă Iași ; Rețele apă și canalizare Pașcani, Tg. Frumos ; Stații de epurație ; Transformări C.T. pe combustibil solid.

Complexul turistic pentru tineret Iași.

30	Obiective industriale	Stație anvelope reșapate Tg. Frumos ; Fabrica produse lactate Pașcani ; Întreprinderea Poligrafică Iași ; Pompa căldură C.F.S. ; Atelier B.L.C. Răducăneni ; Stații 110 KV.
60	Obiective agro-zootehnice	Ferme de pui ; Complexe de porcine ; Ferme didactice ; Complexe agro-zootehnice ; Depozite de semințe.
20	Alte obiective	Unități și complexe comerciale ; Unități și complexe de prestări-servicii ; Depozite.

În activitatea constructorilor ieșeni un accent deosebit este pus pe modernizarea continuă a tehnologiilor, urmărind :

Blocul V 1–3 din Pașcani

- Execuția unor locuințe reprezentative pentru etapa actuală de dezvoltare a municipiului și a celorlalte localități ale județului Iași, cu o arhitectură modernă, cu flexibilitate funcțională și condiții de confort sporit, cu preponderență a clădirilor pe cadre lamelare, diafragme celulare și cadre clasice, precum și prin introducerea a noi tipuri de structuri.

- Creșterea productivității muncii la lucrările de locuințe prin mărirea gradului de prefabricare și a gradului de finisare a prefabricatelor în fabrică, la structurile aflate în execuție, precum și introducerea unor noi tipuri elemente, precum sînt pereții despărțitori prefabricați din betoane ușoare, cu zguri și cenuși, la structurile pe cadre lamelare și diafragme, structura din panouri mari în sistem celular, structura cu nucleu central, precum și un nou tip de structură pentru locuințele din mediul rural.

- Creșterea gradului de mecanizare a lucrărilor cu consum ridicat de manoperă (săpături, turnări de betoane, tencuieli, zugrăveli, vopsitorii) prin extinderea micii mecanizări, dotarea șantierelor cu utilaje din cele mai moderne, cu performanțe tehnice și productivități mult sporite.

- Folosirea de noi materiale de construcții pentru pereții despărțitori, termoizolații, finisaje.

- Extinderea, în colaborare cu I.C.P.ROM Iași a modulării și tipizării elementelor de construcții, concomitent cu reducerea numărului de sortotipodimensiuni.

- Modernizarea liniilor tehnologice și a tehnologiilor de fabricație în activitatea de producție industrială, prin dotarea cu utilaje moderne, cu productivitate și performanțe tehnice ridicate.

- Introducerea automatizării și electronizării la unele linii tehnologice de producție industrială de profil.

- Modernizarea activității din balastiere și optimizarea transportului de agregate odată cu punerea în funcțiune a liniei ferate industriale Timișești – Boureni, proiectată și realizată în colaborare, de către T.A.G.C.M. Iași și A.C.M. 1 a Regionalei de căi ferate Iași.

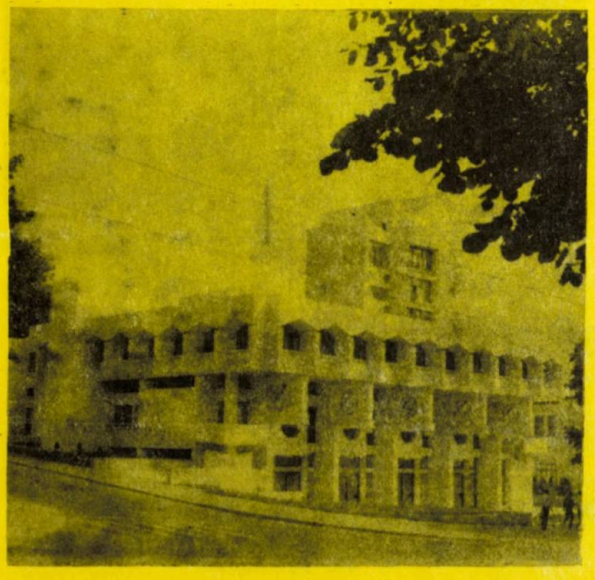

Casa oamenilor de știință Iași.

Complexul de locuințe „INDEPENDENȚA" Iași.

M.I.U. – C.I.M.I.C.

INTEGRATA DE ȚESĂTURI SUBȚIRI TIP IN

Pașcani, str. Grădiniței nr. 11, jud. Iași

Prelucrarea superioară a fibrelor de in-cinepă și tip in-cinepă pentru țesături imbrăcăminte a inceput odată cu intrarea in funcțiune a Intreprinderii INTEGRATA DE TESĂTURI SUBȚIRI TIP IN din Pașcani, de altfel, prima unitate cu acest profil al Ministerului Industriei Ușoare.

Calitatea superioară a țesăturilor, conferită de calitatea deosebită a prelucrării fibrelor de in-cinepă și tip in-cinepă, a făcut ca acestea să se impună cu autoritate pe diferite piețe ale lumii, astfel incit circa 90% din producția intreprinderii este destinată exportului.

Gama produselor intreprinderii, concepută și realizată în concordanță permanentă cu cerințele modei și ale beneficiarilor cuprinde :

– țesături de in-cinepă și tip in-cinepă pentru bluze ușoare, în diferite contexturi și jacquard, într-o largă paletă de culori ce diferă de la un sezon la altul, conform tendințelor modei;

– țesături de in-cinepă și tip in-cinepă pentru imbrăcăminte exterioară – sacouri, rochii, compleuri, pantaloni, cu calități superioare conferite de fibrele de in foarte plăcute la purtare, realizate în dungi, carouri, uni și imprimate;

– țesături pentru echipament de protecție, concepute conform cerințelor impuse de mediul de lucru;

– țesături pentru articole decorative, prosoape, fețe de masă, draperii, imprimate în diverse modele și culori.

M. I. U. — C. I. M. I. C.

INTEGRATA DE ȚESĂTURI SUBȚIRI TIP IN

Pașcani, str. Grădiniței nr. 11, jud. Iași

Dezvoltînd un puternic sector de confecții, INTEGRATA DE ȚESĂTURI SUBȚIRI TIP IN din Pașcani a ieșit pe piață cu o bogată gamă de articole de îmbrăcăminte (rochii, bluze, sacouri, pantaloni, compleuri) pentru copii, femei și bărbați, valorificînd superior țesăturile de in-cînepă și tip in-cînepă din producția curentă.

- **MODELE ELEGANTE !**
- **PALETĂ COLORISTICĂ VARIATĂ !**
- **CALITATE SUPERIOARĂ !**

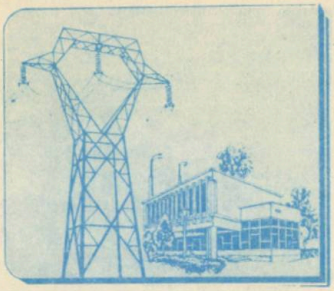

ÎNTREPRINDEREA DE REȚELE ELECTRICE IAȘI

Înființată cu 25 de ani în urmă, I. R. E. Iași a parcurs un drum de împliniri fără precedent, pentru care vrednicul colectiv de energeticieni n-a precupețit nici un efort, în vederea asigurării energiei electrice necesare orașului, aflat într-un amplu proces de industrializare și modernizare urbană, imprimate de politica profund științifică a P.C.R. de dezvoltare echilibrată a tuturor zonelor țării. Drumul parcurs în cei 25 de ani de existență, a însemnat la activitatea industriei o creștere a fondurilor fixe de aproape 10 ori, de circa 7 ori la energia electrică vîndută, iar la productivitatea muncii o creștere de peste 10 ori. În același timp, la activitatea de construcții-montaj s-a înregistrat o creștere de aproape 4 ori, ca de altfel și la productivitatea muncii, creșteri asemănătoare fiind consemnate și la activitatea de proiectare.

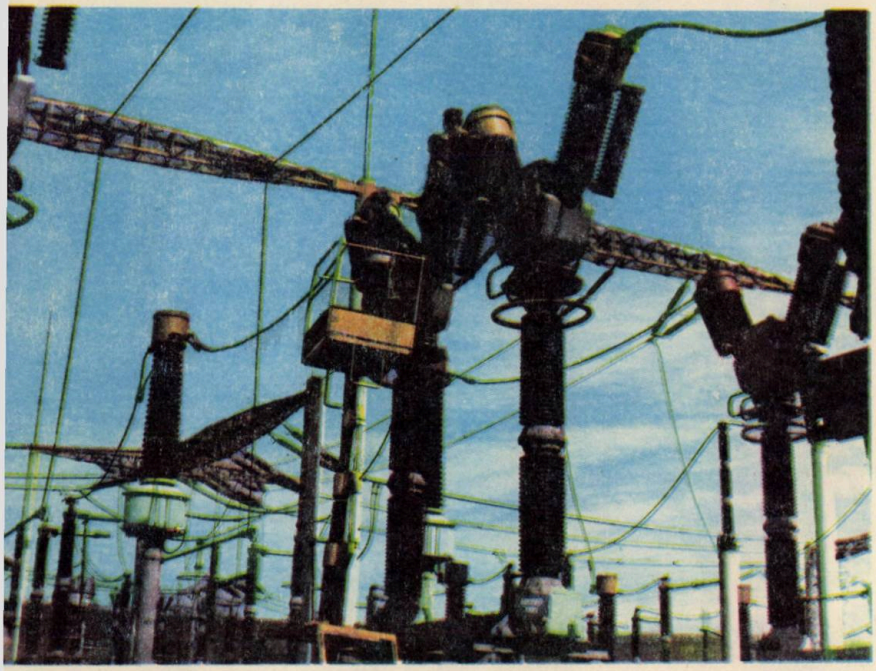

Intervenție la un întrerupător de 220 Kv cu utilizarea dispozitivului pentru lucru în spații înguste P.T.H. — 12

Constituită ca o activitate distinctă în cadrul întreprinderii, activitatea de informatică s-a afirmat în ultimii ani în vederea realizării celor mai importante obiective ale întreprinderii : modernizarea producției, creșterea productivității muncii, gospodărirea rațională a energiei, printre care :

– înlocuirea izolației liniilor electrice aeriene de I.T. și M.T. ;
– înlocuirea echipamentelor primare din stații și posturi de transformare și modernizarea protecției prin relee ;
– telemecanizarea stațiilor de transformare, începută în anul 1968 cu stația Breazu, s-a continuat în următorii ani cu încă 10 stații de transformare. Din acestea, cele amplasate în municipiul Iași (6 stații) sînt exploatate în sistem centralizat, începînd cu anul 1979. Echipamentul utilizat este de tip TELESTAT-M ;
– telemecanizarea punctelor de alimentare din municipiul Iași, realizată cu echipament TELEPAL, dată în exploatare în anul 1977 ;
– tratarea neutrului prin rezistor, începută în anul 1983 (stația Regie), s-a extins la toate stațiile cu rețea subterană 20 Kv din municipiul Iași (6 stații). În anul 1985 s-a pus în funcțiune și prima stație 110/20 Kv cu rețea aeriană 20 kv (stația Gorban) ;
– asigurarea protecției la STA și coordonarea izolației, tratarea izolației cu unsoare siliconică, în zone poluate și stabilirea zonelor poluate ;
– montarea bateriilor de condensatoare pentru îmbunătățirea factorului de putere ; s-au montat condensatoare în 90% din stațiile de transformare și se continuă montarea condensatoarelor de joasă tensiune în PTz și PTA ;
– folosirea PTA fără siguranțe pe partea de medie tensiune la 90 posturi de transformare ;
– urmărirea centralizată a consumului de energie (telegestiunea energiei electrice) pentru marii consumatori industriali ;
– montarea descărcătoarelor cu rezistență variabilă de joasă tensiune, pentru protecția la supratensiuni atmosferice a echipamentului de joasă tensiune ;
– utilizarea STEP 20 Kv (cu cuțite de punere la pămînt) pentru creșterea productivității muncii la lucrările ce se execută în L.E.A. 20 Kv.

Dispecer energetic — Telegestiunea energiei electrice.

a s i g u r ă :

- **distribuirea și furnizarea energiei electrice tuturor categoriilor de consumatori de pe raza județului Iași, continuitate și siguranță a alimentării acestora ;**

- **execuția lucrărilor de exploatare, întreținere și reparații a rețelelor electrice de medie și joasă tensiune, a punctelor de alimentare și posturilor de transformare a branșamentelor și celorlalte instalații electrice pentru furnizarea energiei electrice ;**

- **producerea energiei electrice în microhidrocentrale, exploatarea, întreținerea și repararea instalațiilor și agregatelor din aceste unități ;**

- **îndrumarea și controlul privind producerea și utilizarea, cu eficiență maximă, a tuturor formelor de energie pe raza sa de activitate ;**

- **asigurarea respectării prevederilor legale și prescripțiilor tehnice, de către toate categoriile de consumatori, privind utilizarea rațională și cu maximum de eficiență a energiei electrice, acordînd asistență tehnică de specialitate și controlul respectării acestora, precum și în încadrarea în repartițiile aprobate și consumurile energetice normate ;**

- **îndrumarea acțiunilor de valorificare a surselor noi, recuperabile și refolosibile de energie, acordînd asistență tehnică de specialitate și controlînd utilizarea cu maximum de eficiență a acestora ;**

- **proiectarea rețelelor electrice proprii și ale consumatorilor, pînă la tensiunea de 110 Kv inclusiv, de pe raza județului Iași, execuția lucrărilor de construcții-montaj, a rețelelor electrice proprii și ale consumatorilor, pînă la tensiunea de 60 Kv inclusiv, de pe raza județului Iași ;**

- **transportul energiei electrice, prin liniile și stațiile arondate acestora, în raza județelor Iași și Vaslui.**

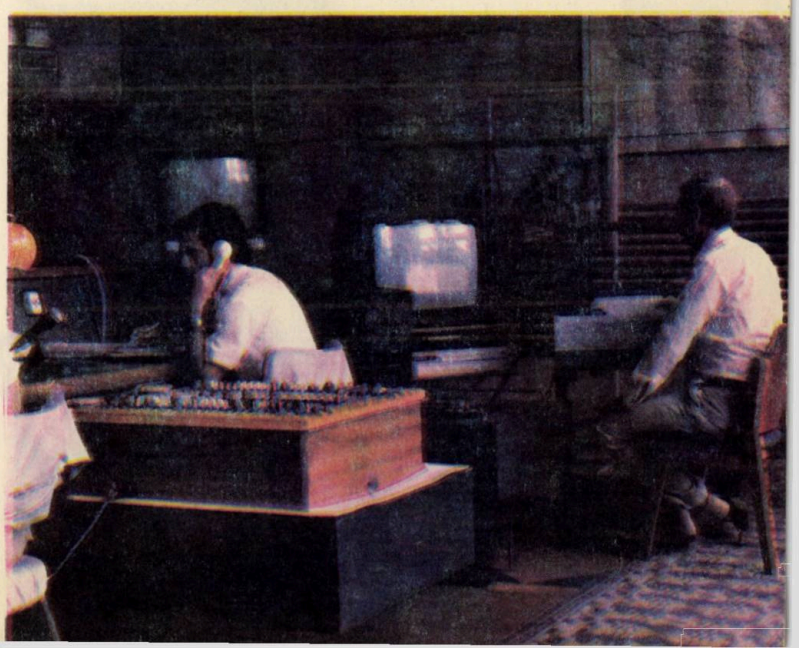

ÎNTREPRINDEREA DE CONFECȚII
IAȘI—ROMÂNIA
conf
VĂ OFERĂ ÎN ORICE SEZON O GAMĂ VARIATĂ DE CONFECȚII PENTRU TOATE VÎRSTELE „CONF" — O MARCĂ CUNOSCUTĂ PESTE HOTARE

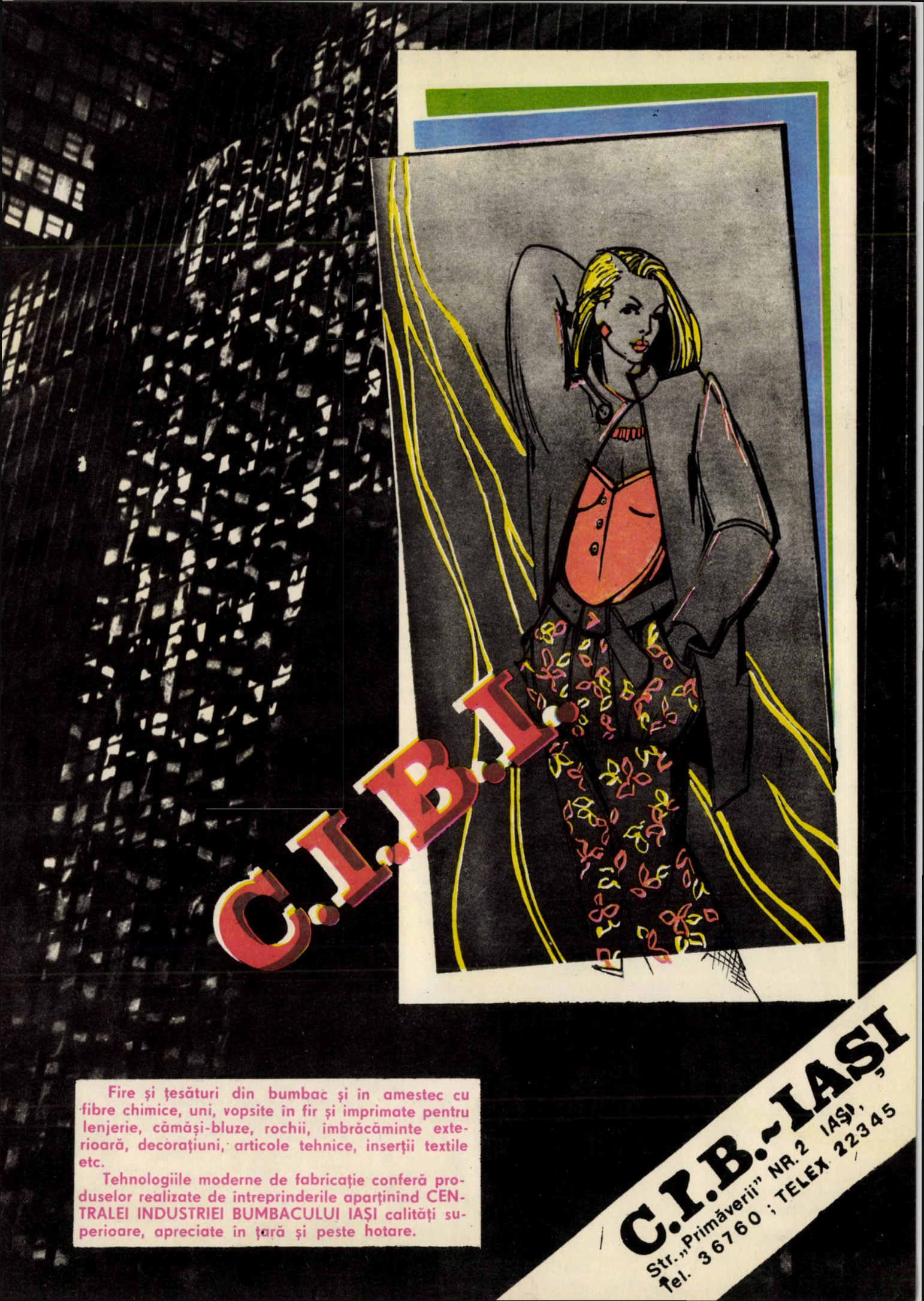

Fire și țesături din bumbac și în amestec cu fibre chimice, uni, vopsite în fir și imprimate pentru lenjerie, cămăși-bluze, rochii, îmbrăcăminte exterioară, decorațiuni, articole tehnice, inserții textile etc.

Tehnologiile moderne de fabricație conferă produselor realizate de întreprinderile aparținînd CENTRALEI INDUSTRIEI BUMBACULUI IAȘI calități superioare, apreciate în țară și peste hotare.

C.I.B.-IAȘI

Str. „Primăverii" NR. 2 IAȘI,
Tel. 36760 ; TELEX 22345

OFICIUL JUDEȚEAN DE TURISM IAȘI

Str. Anastasie Panu nr. 29 — telefon: — 14364 — 46400

În măsura în care publicitatea implică ideea de ofertă, turismul, sub toate formele lui, înseamnă în primul rînd o deschidere spre cunoaștere.

Ori, seculara și totuși mereu tînăra cetate a Iașului nu numai că merită, dar trebuie cunoscută.

Celor ce vor să descopere sau să revadă Iașul – unde trecutul s-a conservat într-un bogat și variat tezaur turistic ce dezvăluie sursa multor începuturi de cultură românească, Oficiul județean de turism le urează

„BUN VENIT !"

Hotelul „Unirea"

O ședere la Hotel „Traian" din Iași înseamnă și vizitarea în același timp a unui monument de arhitectură construit în 1882 după planurile arhitectului francez Gustave Eiffel.

Restaurat în stilul epocii, complexul se detașează prin somptuozitate și eleganță.

Nota de personalitate a complexelor hoteliere și de alimentație „Moldova" și „Unirea" e dată de rafinamentul modern și de bunul gust al decorațiunilor, precum și de bogata gamă de servicii oferită turiștilor.

Prin O.J.T. Iași, telefon 14364, se pot rezerva locuri nu numai în unitățile menționate, ci și la hotelul „Continental", la motelul „Bucium" care dispune și de camping, la popasul turistic „Ciric", iar în județ – la hotelul „Central" din Pașcani.

O seară moldovenească la Hanul „Trei Sarmale" va deveni, cu siguranță, de neuitat, atît prin atmosfera deconectantă, de bună dispoziție, cît și prin preparatele unei bucătării savuroase, nuanțate și echilibrate.

Complexul „Moldova"

Prin intermediul agenției din str. Anastasie Panu nr. 29 se poate alege și solicita dintr-o varietate de alte servicii, programe și excursii pe tot parcursul anului.

– Informații turistice, excursii cu asistență de specialitate în cuprinsul județului (obiective istorice și culturale de mare interes și largă rezonanță), tururi de oraș generale sau tematice.

– Locuri la odihnă și tratament în toate stațiunile montane și de pe litoral.

– „Strunga" – un nume mai puțin cunoscut între stațiunile balneoclimaterice – poate deveni un punct de reper. Deschisă din mai pînă în septembrie, ea prezintă dublul avantaj al unui adecvat și eficace tratament balnear și al unui peisaj pitoresc ce dă farmec unui loc de popas și recreere.

Continuînd, nu trebuie omise nici excursiile în țară cu servicii asigurate de masă, cazare și transport (autocar, tren, vapor) sau cele în străinătate pe itinerariile variate în R. P. Bulgaria, R. S. Cehoslovacă, R. D. Germană, R. P. Polonă, R. P. Ungară și U.R.S.S. sau în variante combinate.

Așadar, Iașul – oraș unde „natura" rimează cu „marile iubiri" – cu „marile zidiri" și „recreere" – cu „plăcere" – vă așteaptă, iar noi ne facem o bucurie din a vă fi gazde.

Hotelul „Traian"

text publicitar realizat
de Sorin ILIESCU

grafica Ivona Elena ARAMĂ

I. C. S. MĂRFURI METALO-CHIMICE IAŞI

Strada Ştefan cel Mare Nr. 2 bis; telefon: 16162

g. 225 — „Sanitas" — Şoseaua Păcurari — (gestionar C. MEREUŢA)

tatea 114 — (electrice) „Globus" — Alex. cel Bun (gestionară Viorica COTAN

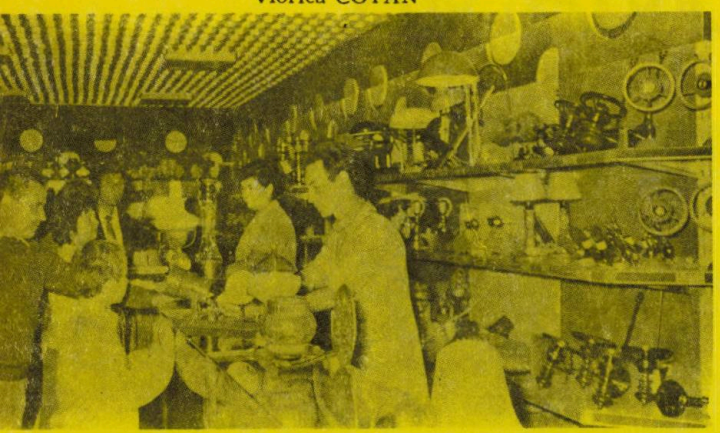

ect din mag. 122 — în imagine şefa de mag. Floarea BUNDUC şi vînzătorul Pavel ILAŞCU

Unitatea 144 — Parfumerie — Bulevardul Independenţei

vă invită să vizitaţi noile unităţi comerciale din următoarele cartiere :

CENTRUL CIVIC :

- **Unitatea 190 SPORT-TURISM, Bloc 6 Martie**
- **Unitatea 122 ELECTRICE-ELECTRONICE şi PIESE DE SCHIMB pentru bunuri de folosinţă îndelungată, Bloc Kogălniceanu**

CARTIER OANCEA :

- **Unitatea 248 MENAJ-STICLĂRIE-UZ CASNIC**
- **Unitatea 232 MENAJ-ELECTRICE, Bd. Ilie Pintilie**
- **Unitatea 231 CHIMICE, Bd. Ilie Pintilie**
- **Unitatea 220 ELECTRICE, Bloc 625**
- **Unitatea 165 ARTICOLE de UZ GOSPODĂRESC, Str. Clopotari**

CARTIER PĂCURARI :

- **Unitatea 235 ELECTRICE, Str. Culturii**
- **Unitatea 237 MENAJ-CHIMICE, Str. Culturii**

precum şi alte unităţi de tutungerie, papetărie, parfumerie şi difuzarea presei.

Oferă prin toate unităţile electrice MAŞINI AUTOMATE DE SPĂLAT cu 12 programe

ÎNTREPRINDEREA COMERCIALĂ DE STAT MĂRFURI METALO-CHIMICE IAŞI

pune la dispoziţia cumpărătorilor, prin magazinul de mobilă din str. Manta Roşie şi prin magazinele-expoziţie din cartierele BULARGA, PODU ROŞ, GALATA, ALEXANDRU CEL BUN, PĂCURARI, o gamă variată de mobilă :

- **DORMITOARELE :**

- **Felicia 85**
- **T.M. 82**
- **Ceahlău**
- **Aura**
- **Alex**
- **Med**
- **Sandina**
- **Monica**
- **Tarcău**
- **Ostrov**
- **Vlăduţ**
- **Felicia 85**
- **Luxor**
- **Sirius**
- **Loreta 84**
- **Luceafăr**
- **Mărţişor**
- **Alexandru**

- **CAMERE PENTRU TINERET :**

CAMERE DE ZI ŞI SUFRAGERII : Régence 83 • Narcisa • Medalion • Ghiocel 83 • Bucium 1 şi 2 • Păunița • Cristina R 83 • Miraj 83 • Emilia • Luceafăr • Toplița • Drobeta

BUCĂTĂRII : Unirea V 2 şi V 3 • Carol • Azur • Dafin • Iulia 5, 6, 7 şi 8 • Ioana • Perla • Rustic D 25 • Horia • Doina • Selena • Rodica

BIBLIOTECI : Ana 3 • Dona • Ceahlău • Luceafăr • Modern R-82 • Primăvara • Lucar • Jiul • Cristina • Păunița • Nina R-83 • Grand

PRECUM ŞI O SERIE DE PIESE DISPERSATE SE ASIGURĂ TRANSPORTUL, RIDICATUL PE VERTICALĂ, MONTĂRI, DEMONTĂRI ŞI ARANJAMENTUL ÎN APARTAMENT

ÎNTREPRINDEREA DE PRELUCRARE A LEMNULUI IAŞI

TEL 981–34620

TELEX 22255

I.P.L. IAŞI

ROMANIA

Prezentă în permanenţă la marile confruntări internaţionale prilejuite de tîrgurile de mobilă de la Köln, Tokyo, Paris, Lyon, Highpoint, Bucureşti – produsele purtînd marca de fabricaţie „I. P. L. Iaşi" s-au bucurat întotdeauna de bune aprecieri din partea specialiştilor şi, desigur, a vizitatorilor. Ca urmare firească comenzile la export au crescut de la an la an, în prezent produsele întreprinderii ieşene fiind livrate unor numeroşi beneficiari din : R. F. G., U. R. S. S., S.U.A., Franţa, R. P. Chineză, Japonia, Olanda, Anglia, Italia etc.

De o mare căutare se bucură, alături de diverse modele de mobilă solicitate expres de către beneficiari (sufragerii, dormitoare, grupuri de colţ, mese şi scaune pliante, piese de mic mobilier) şi programul complex de mobilă (pentru un întreg apartament) denumit „FILIPA" – o creaţie proprie a specialiştilor întreprinderii, cu piese realizate în condiţii ireproşabile, într-un design deosebit de atractiv.

UJCM UNIUNEA JUDEȚEANĂ A COOPERATIVELOR MEȘTEȘUGĂREȘTI IAȘI

SERVICII MAI MULTE, MAI DIVERSE ȘI DE CALITATE SUPERIOARĂ – iată principalele deziderate sub semnul cărora își desfășoară activitatea colectivele cooperativelor meșteșugărești ieșene.

Din ampla paletă a serviciilor și a produselor realizate de unitățile aparținînd U.J.C.M. Iași vă recomandăm :

Dacă urmează să vă mutați intr-o locuință nouă și aveți probleme legate de amenajarea apartamentului, le puteți rezolva foarte simplu apelind la meșteșugarii Cooperativei „Constructorul", cu sediul în str. Zmeu nr. 3. Meseriașii acestei unități execută tot felul de lucrări de zugrăveli, montări tapete lavabile, precum și tot felul de vopsitorii.

Dacă haina dv. din piele sau cojocul (natural ori sintetic) s-au uzat și nu doriți să le mai purtați, le puteți valorifica la un preț convenabil prin unitatea specializată în astfel de achiziții a Cooperativei „Solidaritatea", situată în str. Costache Negri (colț cu str. Bărboi).

În cadrul expoziției permanente amenajate la magazinul de prezentare și desfacere a produselor proprii al Cooperativei „MIORIȚA", din bulevardul 30 Decembrie, sînt prezentate săptămînal noile modele realizate de creatori și de ceilalți lucrători ai unității.

La parterul blocului 556 din șoseaua Păcurari, Cooperativa „Igiena" a deschis o spălătorie modernă, dotată cu utilaje de mare capacitate și înaltă productivitate, unde se primesc obiecte de lenjerie și diverse albituri, atit de la populație cit și de la intreprinderi și instituții. Pentru cetățeni există și un sector cu autoservire.

Unitățile de croitorie pentru femei ale Cooperativei „Tehnica Confecției" din cadrul complexului de prestări de servicii „Arta modei" din bulevardele Ștefan cel Mare, Independenței, 30 Decembrie, Socola, Alexandru cel Bun, Dacia și str. Țuțora execută, cu materialul cooperativei sau al clientului, o gamă variată de obiecte de îmbrăcăminte. Modelele comandate sînt executate de meseriași cu înaltă calificare, în termen scurt și în pas cu ultima linie a modei.

Apelînd la serviciile lucrătorilor din atelierele de tricotaje și lenjerie ale Cooperativei „Sporul" vă puteți procura sau comanda o gamă variată de tricotaje și obiecte de lenjerie. Beneficiați, în felul acesta, de servicii ireproșabile și economisiți din timpul dv. prețios.

Cooperatorii de la „Mobilă și tapițerie" execută, pe bază de contract, obiecte de mic mobilier, reparații de mobilă și tapițerie, confecționează galerii pentru perdele și furniruiesc biblioteci (modulate sau suspendate), rafturi și taburete.

Prin atelierele sale din Piața Unirii, str. Păcurari și str. Cuza Vodă, Cooperativa „Prestațiunea" achiziționează de la cetățeni, la prețuri deosebit de avantajoase, autoturisme, motociclete și motorete în scopul recondiționării și vînzării.

Cetățeni ! Uniunea Județeană a Cooperativelor Meșteșugărești Iași din b-dul Ștefan cel Mare nr. 8, telefon 1 52 01, 1 45 28, vă stă la dispoziție, împreună cu conducerile cooperativelor, în situația că doriți să ne sugerați îmbunătățiri ale structurii prestațiilor de servicii și a produselor cooperației meșteșugărești.

O. J. T. BACĂU

str. N. Bălcescu, 14

tel. 18 900, telex. 21 227

OFICIUL JUDEȚEAN DE TURISM BACĂU

prin toate O.J.T. din țară vă invită la :

SLĂNICUL MOLDOVEI
ȘI MINA DE SARE „SALINA"
TÎRGU OCNA

REȚINEȚI : Stațiunea este deschisă în tot timpul anului, atît pentru odihnă cît și pentru cură balneară. În perioada sezonului rece, locurile pot fi solicitate și direct la dispeceratul stațiunii, telefon 933/4 82 00 ; telex 2 15 24.

Stațiunea SLĂNIC-MOLDOVA și-a căpătat un strălucit renume în țara noastră și în afara granițelor pentru calitățile terapeutice ale celor peste 20 de izvoare de ape minerale, pentru clima și așezarea sa pitorească. Stațiunea este situată în Carpații Răsăriteni, la sud-vest de orașul Tîrgu Ocna, în munții Oituz, pe valea riului Slănic, la o altitudine de 530 m. Accesul în stațiune : cu trenul pînă la gara Tîrgu Ocna și de aici cu autobuzul pe DN 12 B (18 km).

„O POARTĂ A SĂNĂTĂȚII DUMNEAVOASTRĂ"
...ȘI, CA PE FIECARE POARTĂ, ÎNCERCAȚI SĂ O DESCHIDEȚI!

Aspect din stațiune

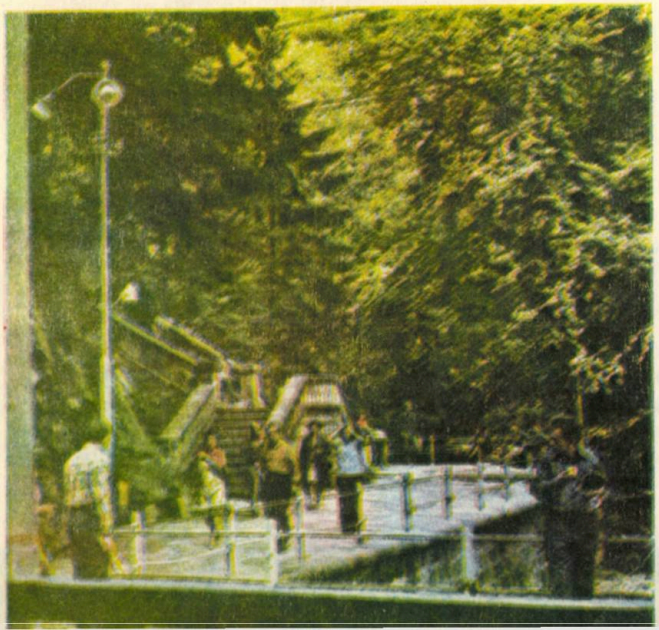

FACTORI NATURALI DE CURĂ

Principala bogăție a stațiunii Slănic-Moldova o constituie izvoarele de ape minerale : cloruro-bicarbonatate, sodice, carbogazoase, ușor sulfuroase, atermale, de compoziție și concentrație diferită :

Climatul de cruțare – slab excitant ; Mofeta.

INDICAȚII TERAPEUTICE

- Afecțiuni ale tubului digestiv și ale glandelor anexe.
- Afecțiuni hepato-biliare.
- Afecțiuni respiratorii.
- Afecțiuni O.R.L.
- Boli de nutriție și metabolism.
- Afecțiuni neurologice periferice.
- Afecțiuni ale rinichilor și căilor urinare.

Ca boli asociate : afecțiuni reumatismale degenerative și abarticulare, afecțiuni cardiovasculare, endocrine, ginecologice, nevroze astenice, boli profesionale.

Apreciat ca o componentă de bază a tratamentului căilor respiratorii ce se efectuează în stațiunea Slănic Moldova, noul tratament al astmului bronșic, care exclude în totalitate medicamentația, se realizează într-un loc special amenajat, la o adîncime de 130 m, în Sanatoriul subteran din mina de sare de la Tg. Ocna.

Interiorul acestui loc miraculos se prezintă sub forma unor suite de camere imense, separate între ele de pereți din sare nefinisați, ce asigură generarea de particule din sare sub formă de aerosol salin.

Sanatoriul este dotat cu un cabinet medical, paturi pentru odihnă, fotolii, scaune, grup social, căști de protecție, bufet alimentar, ca și mijloace de agrement : jocuri șah, remy, tenis etc.

Tratamentul este condus de un colectiv de cadre medicale de specialitate deosebit de competente din stațiunea Slănic Moldova.

Pentru efectuarea unei cure complete, pacienții beneficiază de cazare și masă în stațiunea Slănic Moldova, pe durata unei serii de 20 zile, iar zilnic, cu autocare speciale, se face deplasarea în sanatoriu pentru cura salină de patru ore (timp în care se execută un program special de gimnastică respiratorie, ușoare alergări, plimbări, mișcări libere etc.).

Noul tratament este solicitat, an de an, de mii de pacienți, iar eficacitatea lui este de-a dreptul spectaculoasă. O importantă sursă de sănătate, deci, care sporește caratele „Perlei Moldovei" !...

Gh. A.

UNITĂȚI TURISTICE ALE COOPERAȚIEI DE PRODUCȚIE, ACHIZIȚII ȘI DESFACERE A MĂRFURILOR DIN JUDEȚUL IAȘI

Str. 7 Noiembrie telefon 42160

Situat în partea estică a Moldovei, județul Iași are un relief format din dealuri și cîmpii, delimitat de cursul apelor Siretului, Prutului, Bahluiului și cursul superior al riului Vaslui, cu o climă a cărei medie anuală este între 7,5° și 9,5°C.

Această parte a țării are un trecut istoric și cultural dintre cele mai bogate ce atestă o prezență neîntreruptă a poporului român pe acest teritoriu.

În județ există monumente istorice și de artă ce au devenit astăzi obiective de mare atracție pentru turiști ca : mănăstirea Trei Ierarhi, mănăstirea și turnul Goliei, Palatul Culturii, grădina Copou cu teiul lui Eminescu, casa memorială „Bojdeuca lui Creangă", toate în Iași, ruinele palatului domnesc Ștefan cel Mare din Hîrlău, monumentul comemorativ 1907 din Pașcani, muzeul memorial Vasile Alecsandri din Mircești, muzeul Al. I. Cuza din Ruginoasa etc.

Pentru amatorii de drumeție, pentru cei ce își petrec vacanța pe aceste meleaguri, cooperația de producție, achiziții și desfacere a mărfurilor asigură locuri de popas confortabile, amplasate fie în apropierea șoselelor, fie în jurul lacurilor și al pădurilor, unde în afară de condiții bune pentru odihnă și recreere, turiștii beneficiază și de o serie de servicii ca : închirierea de articole sportive, jocuri distractive, servirea mesei în cameră etc.

Hanurile cooperației vă așteaptă să le fiți oaspeți !

Alivencile, chișca și sărmăluțele moldovenești își împlinesc savoarea alături de o Grasă de Cotnari, vin sorbit în tihna cea de seară, după o zi de drumeție.

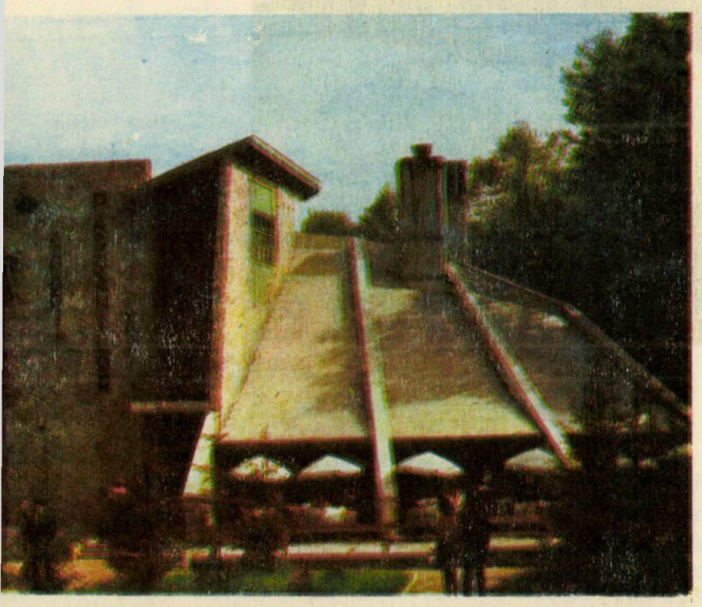

HANUL „TREI IAZURI" întîmpină călătorul la marginea satului Miclăușeni, pe drumul Roman-Tg. Frumos-Iași (D.N. 28, km 9), la 62 km de Iași.

Așezat pe malul unor iazuri, hanul de catg. I B, oferă posibilitatea unui popas îndelungat atît în camerele cu încălzire din incintă (12 locuri), cît și în cele 9 căsuțe de cîte 2 locuri. Cei sosiți cu corturile proprii vor găsi teren de campare și dotările necesare.

Restaurantul, de categ. I, are 160 de locuri și servește preparate specific pescărești. Podgoriile Moldovei sînt prezente cu soiurile Cotnari, Bucium, Copou, Huși ; Telefon : 18, Oficiul Butea.

La numai 1 km de han, în satul Miclăușeni, poate fi vizitat castelul familiei Sturdza (ridicat între 1880–1904), construcție arhitectonică în stilul castelelor feudale apusene, cu turn, pod peste șanț cu apă, dragoni, armuri medievale, turnulețe gotice ; Împrejurimi : Băile Strunga (la 12 km), Tîrgu Frumos (la 16 km), Roman (la 22 km).

UNITĂȚI TURISTICE ALE COOPERAȚIEI DE PRODUCȚIE, ACHIZIȚII ȘI DESFACERE A MARFURILOR DIN JUDEȚUL IAȘI

Str. 7 Noiembrie telefon 42160

HOTEL „RAREȘOAIA", situat în orașul Hîrlău, pe D.N. Tîrgu Frumos – Hîrlău – Botoșani (D.N. 28 și D.N. 28 B, km. 74 de la Iași), hotelul, de categ. I, dispune de 57 locuri în camere cu încălzire centrală, de un frumos restaurant cu terasă (220 locuri), o berărie cu 60 de locuri, o cramă (80 de locuri) și un bar de zi (40 locuri – în sală) cu diverse jocuri mecanice. Telefon : 980/2.04.22.

În oraș, turiștii pot vizita „Feredeul Domnesc", ruinele curții domnești din sec. XIV.

HANUL „TÎRGU FRUMOS", ridicat în orașul Tg. Frumos pe D.N. 28, la 45 km. de Iași, oferă cazare de categ. I A și B, în camere cu încălzire centrală (42 de locuri). Restaurantul, modern și elegant, cuprinde 120 locuri în sala de consumație și 100 locuri pe terasă ; acestora li se adaugă o cramă, un restaurant cu autoservire și un bar de zi cu 40 locuri la mese dotat cu diverse jocuri. Telefon : 980/1.03.13.

CABANA „CODRII PAȘCANILOR", situată la marginea localității și pădurii Moțca, pe șoseaua națională Iași – Pașcani – Suceava, km. 81 la 9 km. de Pașcani, oferă vizitatorilor 37 locuri în camere cu încălzire centrală, confort I B și delicioase preparate moldovenești în restaurantul cu terasă. Telefon : 981/6.20.32.

POPASUL TURISTIC „STRUNGA", aflat în stațiunea balneară Strunga (D.N. 28, la 9 km. de Tg. Frumos), asigură turiștilor 18 locuri cazare în căsuțe și un spațiu pentru instalarea corturilor proprii. Restaurant cu 160 locuri, de categ. I. Telefon : 12, Oficiul Strunga.

Cei interesați pot urma o cură de ape minerale în stațiune, recomandate pentru tratarea unor afecțiuni digestive, respiratorii și ale aparatului locomotor. Anual, în luna septembrie, la Strunga se desfășoară festivalul tradițional „Trandafir de la Moldova".

Text publicitar:
S. ȘTEFAN

Cooperația din județul Iași acordă o atenție deosebită dezvoltării și modernizării rețelei sale comerciale. Dintre cele aproape 1000 de unități sătești, pot fi menționate magazinele universale din comunele Prisăcani, Holboca, Probota, Cozmești, Valea Lupului ș.a.

La Răducăneni, Țibănești, Vlădeni și Pd. Iloaiei, localități care urmează să devină orașe, au fost deschise moderne unități în spațiile amplasate la parterul blocurilor construite în ultimii ani.

CONSILIUL POPULAR AL JUDEȚULUI IAȘI

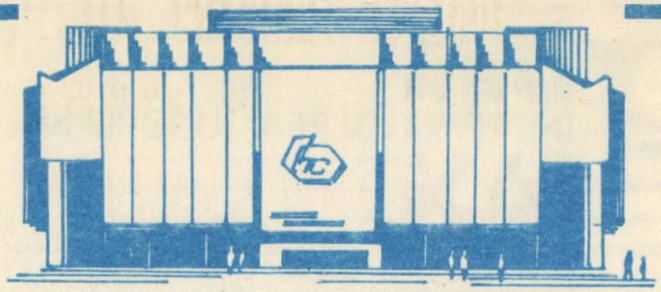

DIRECȚIA COMERCIALĂ

În consens deplin cu procesul de înnoire și modernizare a localităților urbane din județul Iași, de sistematizare a acestora și pentru a asigura o permanentă îmbunătățire a aprovizionării populației cu mărfuri de larg consum, o preocupare de prim ordin revine îmbogățirii patrimoniului comercial cu noi unități de desfacere a mărfurilor.

Atît zonele centrale, cît și ansamblurile noi de locuințe din municipiul Iași și orașul Pașcani, au cunoscut prefaceri calitative marcante, prin construirea și punerea în funcțiune a unor unități comerciale, judicios repartizate în teritoriu, moderne prin gradul de finisare și dotare cu mobilier și utilaj comercial, prin formele avansate de prezentare și desfacere a mărfurilor.

MAGAZINUL „ELECTRO-SINCRON" înființat de curînd în Centrul Civic al municipiului Iași, la parterul blocului „M. Kogălniceanu", reprezintă un model de unitate comercială modernă prin ținuta deosebită și fondul de marfă expus. Această unitate pune la dispoziția populației un amplu sortiment de piese de schimb pentru articole electrotehnice și electrocasnice, mașini de spălat, televizoare, articole muzicale și altele.

Magazinul „BOLERO" situat pe B-dul 30 Decembrie, într-o zonă de intensă circulație pe artera de penetrație de la gara centrală spre Piața Unirii, pune la dispoziția populației articole de tricotaje și galanterie.

Mobilierul modern, aspectuos și plăcut conferă magazinului un aspect intim și o personalitate evidentă.

MAGAZINUL ALIMENTAR CU AUTOSERVIRE „BULEVARD" din complexul studențesc „Tudor Vladimirescu", a fost recent modernizat. Situat într-o zonă populată de studenți, lîngă alte magazine frecventate de aceștia, magazinul „Bulevard" răspunde unor necesități de aprovizionare zilnică.

MAGAZINUL UNIVERSAL „MOLDOVA", este „nava amiral" a comerțului ieșean din anul 1972, cînd a fost înființat.

Vizitat zilnic de mii de cetățeni, această reprezentativă unitate comercială este aprovizionată cu un bogat sortiment de articole de textile-încălțăminte și metalochimice, prezentate și expuse într-o manieră atrăgătoare.

Magazinul „Moldova" în cei 15 ani de funcționare și-a dobîndit un binemeritat prestigiu.

CONSILIUL POPULAR JUDEȚEAN
IAȘI

ÎNTREPRINDEREA JUDEȚEANĂ DE INDUSTRIE MICĂ

STR. V. ALECSANDRI NR. 6, COD 6600

CONT B.N. IAȘI 307060201 | TELEFON 981 / 40040 . 47344 . 17138 . 15258 | TELEX 22269

I.J.I.M. Iași oferă prin unitățile sale o gamă diversă de prestări de servicii pentru populație și unitățile socialiste ● Atelierul cu profil metalurgic din str. Codrescu, care execută tot felul de confecții metalice, este în măsură să satisfacă în cele mai bune condițiuni solicitările beneficiarilor ● Pentru efectuarea de servicii pentru populație I.J.I.M. Iași are organizată o amplă rețea de unități, din rîndul cărora vă recomandăm : ● din ramura reparații obiecte de uz casnic și gospodăresc – str. Păcurari, bloc 546, cartierul Alexandru cel Bun, bloc A 1, str. Costache Negri, bloc D 1 ; ● reparații radio-televizoare – str. Păcurari, bloc 546 ; croitorie – pasajul Piața Unirii, str. Uzinei (gara), str. C. Negri, bloc D 1, str. Păcurari, bloc 546 ; ● pictură-firme – str. Păcurari, bloc 550, str. C. Negri, bloc D 1, str. Republicii, bloc T 3 ● foto – str. Păcurari, bloc 550, str. Cucu, bloc 303 ; ● legătorie de cărți și cartonaje – str. C. Negri, bloc D 1.

Pentru amatorii de drumeție, pentru cei care își petrec vacanța pe litoral, la munte sau în alte zone pitorești, de agrement ale țării, I.J.I.M. Iași produce și livrează prin magazinele proprii sau cele ale comerțului de stat o gamă variată de produse de camping, pliante, ușoare și cu un aspect deosebit, folosindu-se materiale rezistente, cu un colorit atrăgător.

- **masă pliantă tip A (din țeavă zincată, cu ramă de aluminiu și blat melaminat) ;**
- **masă pliantă tip B (din aceleași materiale dar de dimensiuni reduse ;**
- **pat pliant cu zăvor, model 0,5 (din țeavă zincată, cadrul patului îmbrăcat cu pînză într-o paletă diversă de desene și poziții coloristice) ;**
- **pat pliant cu zăvor, model 0,9 (din țeavă zincată, cadrul cu pînză și arcuri) ;**
- **scaun pliant, model S43 (din țeavă zincată, cu pînza montată pe cadru și arcuri) ;**
- **sezlong pliant, model S 44 (din țeavă zincată, cu pînza montată pe cadru și arcuri, reglabil, cu 3 poziții) ;**
- **scaun pliant pentru copii, model S 80 (din țeavă zincată, cu pînză pe cadru și două arcuri) ;**
- **scaun pentru pescari, model X 14 (din țeavă zincată, cu pînza pe cadru).**

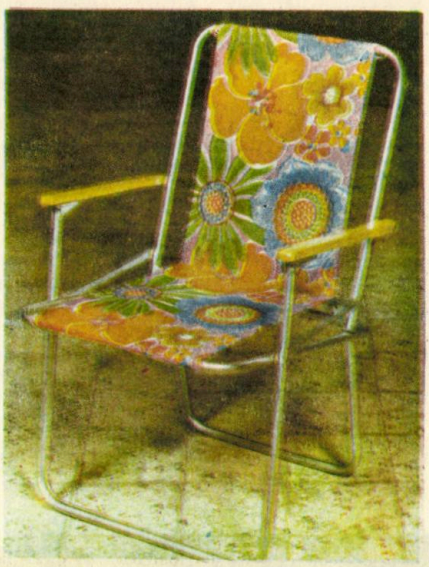

Venind în întîmpinarea solicitărilor pentru articole vestimentare feminine deosebite, unicate, după modele proprii sau creații ale specialiștilor unității, I.J.I.M. Iași a înființat în str. C. Negri (bloc D 1) un centru special în acest scop, încadrat cu meșteri de înaltă calificare.

În aceeași unitate se execută la comandă și articole de lenjerie pentru bărbați (cămăși, bluze etc.).

Apelați la serviciile specialiștilor noștri din această unitate, care sînt în măsură să satisfacă gustul rafinat și exigența calitativă a fiecăruia, dorința de a fi în pas cu moda !

În dorința de a asigura solicitanților realizarea unor confecții de calitate superioară din blănuri nobile (astrahan, nurcă, vulpi etc.), I.J.I.M. Iași a deschis un atelier special în str. Costache Negri – blocul D 1 – pentru care au fost angajați meșteri blănari de înaltă calificare.

Aveți un cîntar care nu mai funcționează bine ? Nu vă faceți probleme ! Îl veți putea repara apelînd la specialiștii în domeniul metrologiei de la unitatea I.J.I.M. Iași din str. Codrescu nr. 6.

● **I. J. I. M. IAȘI**

Secția cu profil chimic a I.J.I.M. Iași efectuează, prin cele două unități activități de curățătorie chimică, spălătorie și vopsitorie. Utilajele din dotare, moderne, de mare productivitate și personalul calificat asigură o calitate superioară tuturor operațiunilor.

Predarea obiectelor pentru efectuarea acestor servicii se poate face atît la sediul celor două unități, respectiv din str. Păcurari 115 A și platoul Abator nr. 3 (unde se primesc și comenzile **ungente) cît** și la centrele de primire din str. 23 August, str. Lăpușneanu, str. **Arcului, bulev.** Independenței, str. Canta, str. Costache Negri, Podu Roș, **Podul de piatră, str.** Tudor Vladimirescu, str. Ion Creangă, Piața Voievozilor și **blocul Zimbru din cartierul** Alexandru cel Bun, str. Republicii, splaiul Bahlui (**complexul Broșteni),** cartierul Bularga, Nicolina I și Frumoasa. O rețea largă de **centre în măsură** să acopere cerințele cetățenilor din toate cartierele și zonele lașului.

Pentru ca problemele dv. gospodărești să fie rezolvate ● rapid ● economic ● de calitate

adresați-vă unităților aparținînd Întreprinderii de industrie mică a județului Iași

Ce pot realiza unitățile I.J.I.M. Iași se poate afla vizitînd expoziția permanentă din cartierul Păcurari. Aici veți face cunoștință cu produsele purtînd marca întreprinderii. În aceeași unitate se află și un magazin de **prezentare** și desfacere de mic mobilier, unde **se primesc** comenzi și se execută diverse **reparații.**

REGIONALA C.F.R. IAŞI

CTITORIE A „EPOCII CEAUŞESCU"
CALEA FERATĂ PAŞCANI – TÎRGU-NEAMŢ

Materializarea unei munci perseverente a marelui detaşament de constructori feroviari şi tunelişti, a proiectanţilor şi arhitecţilor, a altor specialişti în domeniul transporturilor feroviare, noua cale ferată ce leagă Paşcanii, citadela muncitorească de lîngă albia Siretului, de plaiurile de legendă de sub cetatea Neamţului, este o reprezentativă ctitorie între atîtea mari înfăptuiri ce poartă girul iniţiativei, al gîndirii creatoare a conducătorului iubit al partidului şi poporului nostru, tovarăşul Nicolae Ceauşescu.

Este o dorinţă de peste 7 decenii a locuitorilor meleagurilor străbune, scăldat de apele Siretului, Moldovei şi Ozanei. Un vis care a devenit realitate numai în aceşti ani de transformări revoluţionare grandioase pe pămîntul României, pe care cu mîndrie îi numim „Epoca Ceauşescu".

Lucrările au început la 15 iulie 1981, cînd s-a excavat prima cupă de pămînt pe amplasamentul staţiei Timişeşti.

Pagină de adevărată epopee a construcţiilor noastre feroviare această cale ferată, prevăzută cu centralizare electrodinamică, bloc de linie automat şi electrificare, complexul feroviar Tîrgu Neamţ şi frumoasa clădire de călători, reprezintă rezultatul muncii neobosite, de multe ori eroice, în aspre bătălii cu natura, cu terenul şi cursurile de apă, bătălii cîştigate întotdeauna de constructori şi proiectanţi. Să-i numim pe specialiştii de la I.P.C.F. Bucureşti, şef de proiect ing. Vasile Radu, şeful colectivului de arhitecţi Cornelia Neagu. Principalii constructori sînt : Antrepriza de construcţii – montaj nr. 1 a Regionalei C.F. Iaşi ; Brigăzile complexe 615-616 ; 613-614 ; 617-618 ; 611-612 şi 619. Antrepriza de construcţii tunele căi ferate Braşov, – Brigada nr. 1. Şi-au mai adus contribuţia I.S.A.F. Bucureşti, Întreprinderea „Telecostrucţia" Bucureşti – Brigada Bacău, Antrepriza „Electromontaj" Bacău.

Apelînd la limbajul cifrelor, să consemnăm că punerea în operă a acestei reprezentative lucrări feroviare se ridică la o valoare totală de aproape un miliard lei. Lungimea liniei curente este de 30,4 km. Lungimea totală a liniilor (cu cele din staţii) este de 44,4 km.

Linia dispune de două staţii noi – Tîrgu Neamţ şi Timişeşti şi trei halte de mişcare – Topile, Cristeşti şi Plăeşu, care servesc localităţile de pe traseu.

Această nouă cale ferată, inaugurată în decembrie 1986, a deschis o poartă largă dinspre Valea Siretului spre Munţii Neamţului, dar şi una spre viitor, racordînd la magistralele de fier ale ţării şi la pulsul dinamic al economiei naţionale româneşti, aşezări care vor cunoaşte cu siguranţă o puternică dezvoltare în viitor.

C.E.

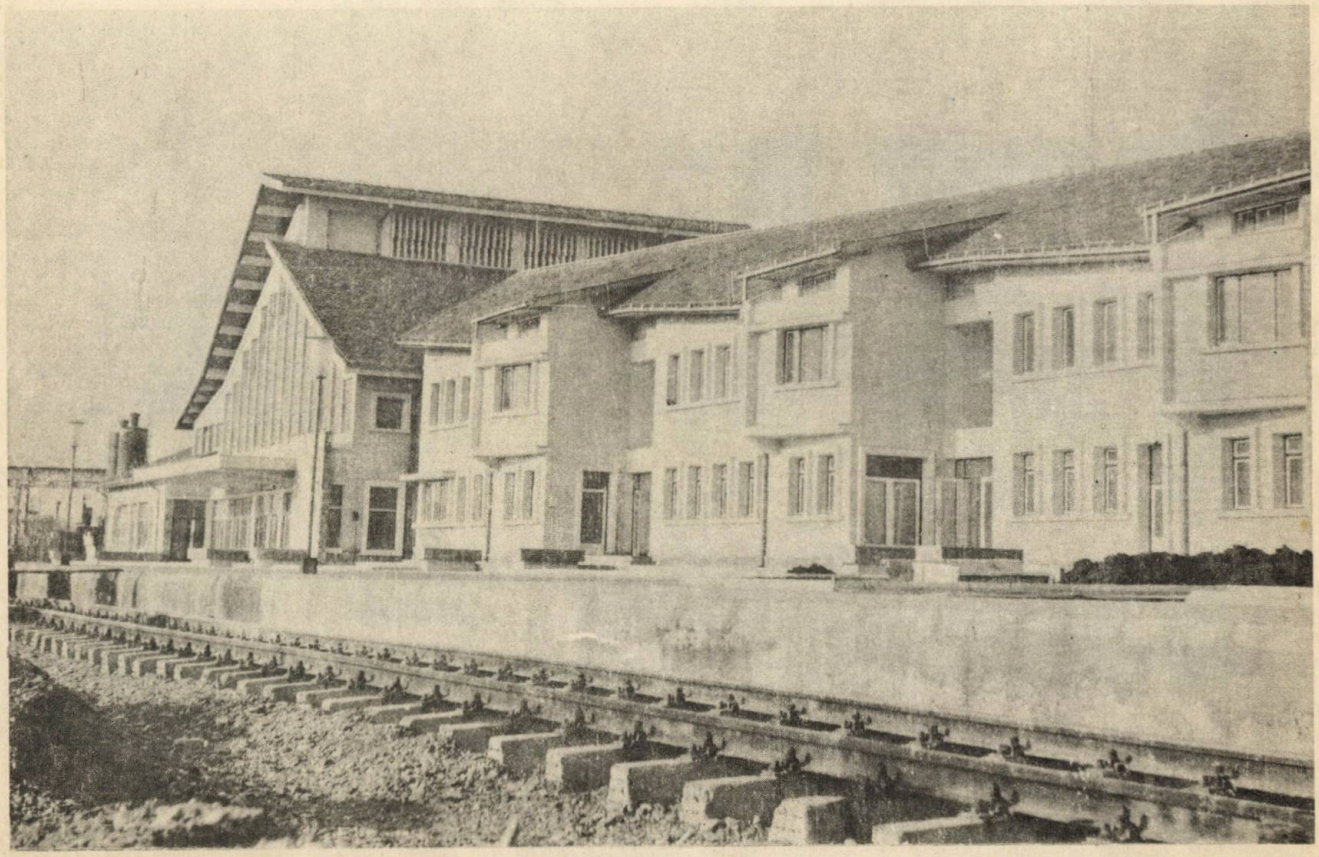

REGIONALA DE CĂI FERATE IAȘI

Mersul trenurilor de călători pe linia Pașcani—Tg. Neamț

PAȘCANI – TG. NEAMȚ			TG. NEAMȚ	PAȘCANI
Nr. tren	Pașcani plecare	Tg. Neamț sosire	Nr. tren	Tg. Neamț plecare	Pașcani sosire
5621	0,16	1,10	5262	5,35	6,23
5269	7,35	8,29	5264	13,27	14,15
5265	16,30	17,24	5266	17,50	18,30
5267	20,11	21,05	5268	21,45	22,33

AGENȚIA DE VOIAJ C.F.R. IAȘI

din Piața Unirii nr. 9—11, cu program zilnic între orele 8—20, iar duminică între orele 8—13, vă oferă legitimații de călătorie cu anticipație de maximum 10 zile, **la trenurile cu și fără regim de rezervare.**

De asemenea, se pot procura de la Agenția de voiaj abonamente pentru navetă **de la locul de muncă la domiciliu,** bilete de călătorie în grup **cu reducerile legale,** bilete de călătorie în circuit **și** legitimații în traficul internațional.

Prin comenzi anticipate se pot obține locuri la trenurile cu regim de rezervare **în stațiile de legătură de pe întreaga rețea și pentru inapoiere.**

Apărut 1987. Bun de tipar 15 sept. 1987.
Coli tipo 35,5 + 4 coli ofset. Format 8/61×86.

Tiparul executat sub cd. 147, la Întreprinderea Poligrafică Iași, str. 7 Noiembrie 49.

Lucrarea a fost tipărită pe hîrtie fabricată de C.C.H. Letea — BACĂU

89109
BIBLIOTECA ORĂȘENEASCĂ JIMBOLIA
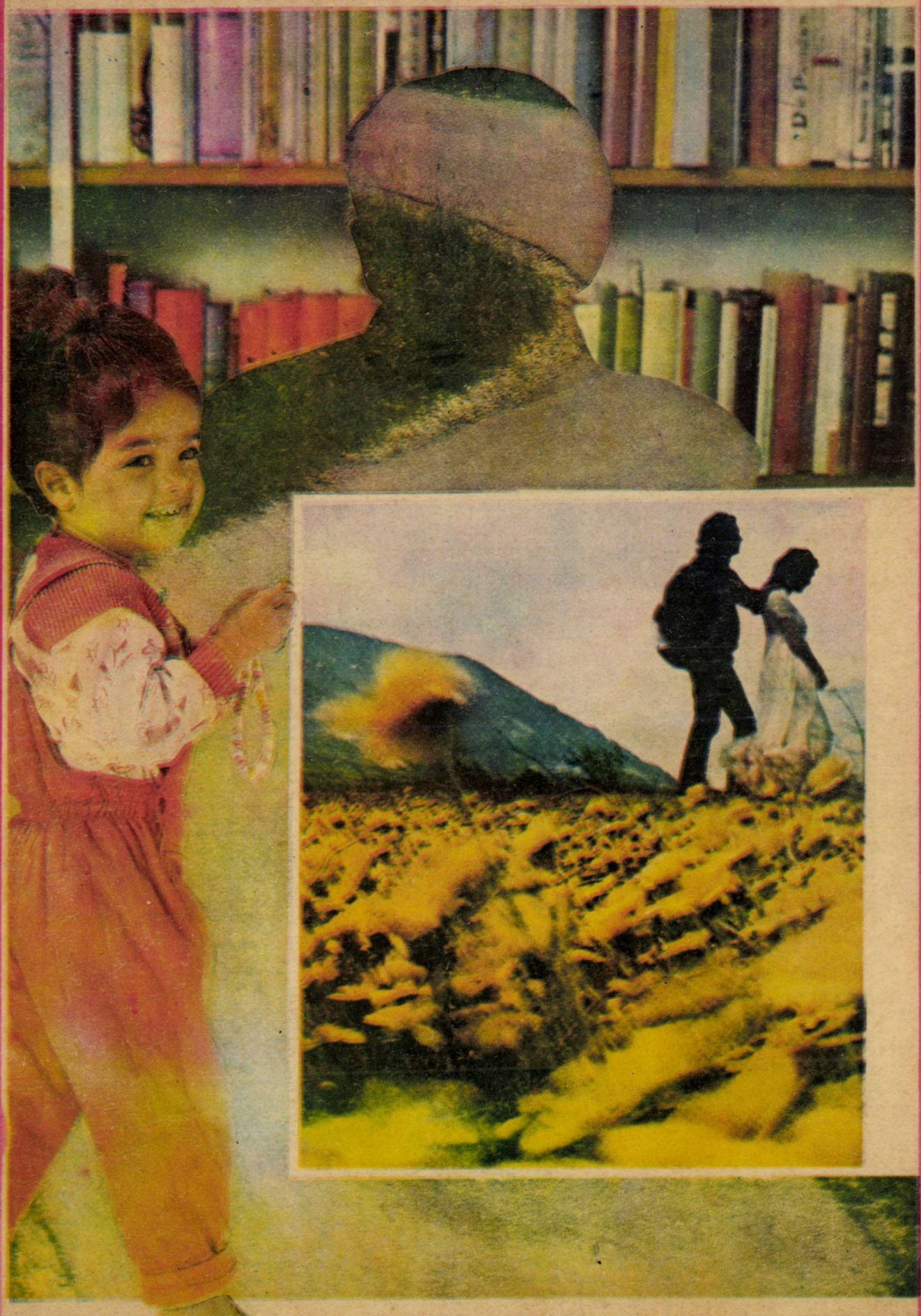
Erată :
La pagina 247, rubrica : **Semne bune anul are,** sub fotografia „Alina" se va citi ANDREI, iar la pag. 278 coloana 1, fotografia a doua este a copilului Costeluș, ultima : Bogdan